

Kuate Tuku Pasa

Siroi Bible

Contents

MULUM PASA	1
RUT	74
1 SAMUEL	79
2 SAMUEL	127
YONA	169
MATEUS	173
MARKUS	230
LUKAS	264
YOHANUS	321
APOSEL	360
ROM	412
1 KORIN	438
2 KORIN	460
GALESIA	475
EFESUS	484
FILIPi	492
KOLOSİ	498
1 TESALONİKA	504
2 TESALONİKA	509
1 TIMOTEUS	512
2 TIMOTEUS	519
TITUS	524
FILEMON	527
HİBRU	529
YAKOBUS	548
1 PETRUS	554
2 PETRUS	561
1 YOHANUS	565
2 YOHANUS	571
3 YOHANUS	572
YUDAS	573
DIR PASA	575

KUATE TUKU PASA

Portions of the Old Testament and The New Testament in the Siroi Language of Papua New Guinea

Sampela hap Buk Baibel long tokples Siroi long Niugini

Language: Siroi

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 1975, 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 1975, 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

9fb72a0f-bbec-5f43-9c24-e929422db258

ISBN: 978-1-5313-0603-8

MULUM PASA

*Kuate tuku mulum pasa
Mosesnge kuyarna*

Kuate nu agaŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina

1 Tugu mbolŋge Kuate nu samba kilke kile-mayokkina. ² Nu kilke te-mayokna ta kilke ake baknu minna. Kule sungo kilke ŋakmba songa minna le ma make sungonge kule ta kaimba minmba minna le Kuate tuku Guwa kule ta mbolŋge kine promba minna.

³ Kile Kuate nu sakina: Ma purfewa ngina le ma purfena. ⁴ Ma purfena le Kuate nu kanŋermba garena. Taŋamba nu ait armba yimyam patike likina ta ande ma purfeŋ tuku ande ma make tuku. ⁵ Taŋana sulumba ma purfeŋ ta mafe ngina sulumba ma make ta furir ngina. Taŋakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait ndindo.

⁶ Kile Kuate nu sakina: Kule purkuwa sulumba ande mbol ambeŋge ka minwa le ande ibeŋnge minwa. Ma baknu ngamu tanŋe kule ar ta tukulnikam tuku minamngat ngina. Taŋakina ta kumungina. ⁷ Kuate nu ma baknu tanŋe te-mayokmba kule ar ta ande mbolŋge ande ibeŋnge patikina. ⁸ Patikina sulumba ma baknu ta samba ngina. Taŋakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait arnu.

⁹ Kile Kuate nu sakina: Kule sungo ibeŋnge minit ta ka ma ndindo mbolŋge ulendikuwa le kilke pagranu prowaig ngina. Taŋakina ta kumungina. ¹⁰ Kilke pagranu pronaig ta kilke ngina sulumba kule sungo ulendikina ta yu ngina. Taŋakina sulumba kanŋerka nu garena. ¹¹ Kile Kuate nu sakina: Kilke mbol tanŋe agaŋ waje ŋak prowaig. Anga yeki yeki silonu ŋak, ilinzu yeki yeki tumunu ŋak,

kumzaŋ ail tiŋnu tumunu ŋak yeki yeki ŋakmba prowaig ngina. Taŋakina ta kumungina. ¹² Anga yeki yeki silonu ŋak, ilinzu yeki yeki tumunu ŋak, ail yeki yeki tiŋnu ŋak ta ŋakmba kilke mbolŋge fare prowe likinaig le Kuate nu kanŋerka garena. ¹³ Taŋana le furir promba kumba ka maratukuk ta ait keŋnu.

¹⁴⁻¹⁵ Kile Kuate nu sakina: Agaŋ bulu ŋak samba mbolŋge mayok kuwaig le bulunga kilke tugu kilŋawam tuku mafeŋ furir walam tuku mine likuwaig. Ait ŋakmba ki tuku ait, sawe tuku ait, mara tuku ait, piro tugu tuku ait ta ŋakmba tumningam tuku minwaig ngina. Taŋakina ta kumungina. ¹⁶ Kuate nu bulu sugo armba kile-mayokkina ta ande sungo ta mafeŋ kulatkam tuku ande fudiŋ ta furir kulatkam tuku kile-mayokka mbai turmba kile-mayokkina. ¹⁷⁻¹⁸ Nu bulu kame ta samba mbol tanŋe kilke tugu kilŋawam tuku mafeŋ furir walmba kulatkam tuku patike likina. Taŋana sulumba kanŋerka nu garena le ¹⁹ furir promba kumba ka maratukuk ta ait baillanu.

²⁰ Kile Kuate nu sakina: Kule sinamnge agaŋ abo minam tuku kuasmbi ŋak mayok ke likuwaig. Sar umaŋ mata mayok ke lika samba kumnemnge buŋga likuwaig ngina. Taŋakina ta kumungina. ²¹ Nu kualegan sugo agaŋ abo minam tuku yeki yeki kule sinamnge likade ta ŋakmba kile-mayokka sar umaŋ yeki yeki ŋakmba turmba kile-mayokkina. Taŋamba nu kanŋerka garena sulumba ²² nyaro niŋmba saningina: Tane tugekap sulumba kule sina yu sina ŋakmba kumungap. Sar umaŋ mata kilke mbolŋge tugekap ngina. ²³ Taŋakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait wai inum sulumba.

²⁴ Kile Kuate nu sakina: Kilke mbolŋge agaŋ abo minam tuku yeki yeki mayok kuwaig. Agaŋmor tumbranok duŋekok

agan yeki yeki rabmba likam tuku ta *ɲakmba* mayok kuwaig *ɲgina*. Tanak-ina ta kumungina. ²⁵Nu aganmor tumbranjok *ɲguikok* agan yeki yeki rabmba likade ta *ɲakmba* kile-mayokkina sulumba kanjerka garena.

²⁶Tanana sulumba Kuate nu man lato sakina: Kile sine tango kile-mayokkuba le singine suk minwaig. Nane kilke tugu *ɲakmba* agan ndende *ɲakmba* kulatka gabat minwaig. Kualegan, sar uman, kilke mbolok aganmor agan yeki yeki kilke mbolnge rabmba likade ta *ɲakmba* tuku gabat minwaig *ɲgina*. ²⁷Tanakin sulumba Kuate nu tango nunge suk kile-mayokkina. Nu tango pino turmba kile-mayokkina. ²⁸Kile-mayokkina sulumba nyaro nikmba sanikina: Tale kinjo kame kile-patikap le tugeka kilke tugu *ɲakmba* kumunguwaig. Tane kilke tugu ta *ɲakmba* kilap sulumba kulatkap. Kualegan, sar uman, aganmor *ɲguikok* ta mata *ɲakmba* kulatke likap *ɲgina*. ²⁹Tanagina sulumba nu man sanikina: Tale kanjerap. Nyamagan *ɲakmba* kilke mbolnge prode ta ye tane tinjet. Ilinzu tumunu *ɲak* ail tinnu tumunu *ɲak* ta *ɲakmba* tane tuku nyamagan minamngaig. ³⁰Agan *ɲakmba* nzu *ɲak* *ɲak* ta ye aganmor nyuwaig *ɲga* nane ningen tuku. Agan nzu *ɲak* *ɲak* ta sar uman kilke mbolok aganmor nane tuku nyamagan minamngaig *ɲgina*. Tanagina ta kumungina le ³¹Kuate nu agan ndende *ɲakmba* kile-mayokkina ta kanjerka *ɲakmba* magenu ndo minnaig le nu ndek gare torna. Tanana le furir promba kumba ka maratukuk ta ait wai inum sulumba wai ngiri ndindo.

2 Kile kilke samba agan ndende *ɲakmba* kumunge likinaig le piro *ɲakmba* kugana. ²Ait 7-nu mbolnge Kuate nu piro *ɲakmba* ke likina ta piroke suglukina sulumba ³mabtina. Ta tuku nu ait ta tukulmba kusem pilna.

⁴Kuate Sungo nu tanamba samba kilke kile-mayokkina tuku.

⁵Kuate Sungo nu samba kilke kile-mayokkina ta nu sawe te-iben ndana tukunu agan wane *ɲak* mine ndakinaig. Agan kitek mata mbur ndanaig. Tango ande kilke mbolnge tumtuwam tuku mata mine ndakina. ⁶Ait ta mbolnge kule nu kilke sinamnge nzomba minna le kilke nu bisuknu minna.

Kuate Sungo nu Eden kumamnge piro ande wakeina

⁷Kuate Sungo nu tango wakeiyam tuku *ɲga* kilke tumba tambi tango wakeina. Wakeina sulumba tango ta fumbenu mbolnge abo guwa *ɲtna* le tango ta abo guwa *ɲak* abonga tingina. ⁸Tingina le Kuate Sungo nu Eden kumamnge ki prote kumam tanje piro ande wakeina. Wakeina sulumba tango buk wakeina ta tumba piro ta sinamnge pilna le minna.

⁹Piro ta sinamnge Kuate Sungo nu ail magenu yeki yeki kile-mayokkina. Ail ta *ɲakmba* kanjerka nzali tumba alowaig le nyam tuku. Piro ta ngamuknge nu ail armba turmba patikina le pronaik ta ande alonu nyumba minmba minam tuku ail ande manau magenu *ɲaigonu* pilenga kila palmbim tuku ail. ¹⁰Eden kilke mbolnge kule sungo ande bulbulmba prona sulumba piro ta bisumba minna. Nu Eden kusremba mayok ka wai fet bailkana. ¹¹Wainu sungo ande nyunu Pison ta kinit kumba ka Awila kilke laipmba kinit. ¹²(Awila kilke ta gol, ail *ɲair* mundur mayenu, ndame magenu *ɲak* minit). ¹³Wainu ande nyunu Gion ta Kus kilke laipmba kinit. ¹⁴Wainu ande nyunu Tigris ta Asiria kilke ki prote kumam tambi kinit. Wainu ande ta nyunu Yufretis.

¹⁵Kuate Sungo nu tango ta tumba Eden piro ta mbolnge piroka kulatka minam tuku pilna sulumba ¹⁶wam

pagumba sana: Ail ñakmba piro te sinamñge minig ta alonu ne nyam kumuñ. ¹⁷ Ail ndindo ndo ye ne peunumba tukulnet. Ail ta mañau magenu ñaigonu pileñga kila palmbim tuku. Ne ail ta tuku alonu ndanya. Mbula. Ne nyumba ta ait ta mbolñge ndo ne kumamñgat ñgina.

¹⁸ Tanjakina sulumba Kuate Sungo nu sakina: Tango te nuñe ndo minit. Mañau ta mayenu kuga tukunu ye tur nuñe ande nu suk wakeiyamñgit ñgina. ¹⁹ Tanjamba sakina sulumba nu kilke tumba sar umañ agañmor ñakmba wakeika nuñge nyu patikuwa ñga kilmba tango ta tugum prona le nu agañmor ta ñakmba nyu yimyam niñgina le nane nyu ta ñak minnaig. ²⁰ Nu sar umañ agañmor tumbranok nguikok ñakmba tuku nyu patike likina ta tur nuñe nu suk ande nda mayok kina le tango ta nu nuñe ndo minna.

²¹ Kile Kuate Sungo nu tango ta ginyum pak tuna le nu kinymba gilaingina le Kuate Sungo nu tango ta takelnu ande gona sulumba ndemnu tumba takelnu gona ma mbolñge tukulmba pilna. ²² Takelnu tambi nu pino ande wakeina sulumba tumba ka tango tugum tanje pilna le ²³ tango ta nu pino ta kañgermba sakina: Ese. Agañ te ye tuku isu ye tuku ndem minit teñen. Nu tango tuku ñgarosu mbolñge mayok ket tukunu ye nu nyun ta pino ñgamñgit ñgina. ²⁴ Ta tuku tango nu ina mam nuñe kusreka piyo nuñe ndoñ mungu kile-denga minwaik. Nale ñgarosu ndindo mayok kañgaik.

²⁵ Tango ta piyo nuñe ndoñ wagek minnaik ta nale kiko ndanikina.

Une mañau mayok kina

3 Mbeñ nu yabri paknu ñak minmba agañmor ñakmba Kuate Sungoñge patike likina ta nane tuku mañau liniñmba mbolñge minna. Tanjamba

mbeññge pino kusnana: Kuate nu tale ndañmba satikina? Tale piro te tuku kumzañ ail alonu ndanyam tuku satikina e ñgina le ² pino ta nu mbeñ tuku pasa lafumba sana: Kuga. Sile piro te tuku kumzañ ail ñakmba alonu nyam tuku sasikina. ³ Nu teñenmba sile sasikina: Tale ail ndindo piro te ñgamukñge minit ta ndo alonu kiremba ndanyap. Tale kumpekaik ñga sasikina ñgina le ⁴ mbeñ ta ndek nu sana: Tale kume nda. ⁵ Tale nyap sulumba wamdus pulutikuwa le Kuate suk mañau magenu ñaigonu pileñgam tuku kila ñak minamñgaik ta Kuate nu kila. Ta tuku nu tale nda nyam tuku satikina ñga pino sana le ⁶ pino ta nu nuñe wamdusmbi sakina: Ail ta mayenu ndo ñgina sulumba nu alonu ta kañgermba am kikoñ tinga wamdus kuyar mayenu ñak minam tuku nzalina le nu ail ta alonu ande purmba tumba nyina. Tumba nyina sulumba inum tumba tango nuñe tuna le nyina. ⁷ Nale nyinaik sulumba wamdus pulunikina le nale wagek minnaik ta katesemba kila pilnaik sulumba kikonikina le fik wañenu kilmba ñgika malnu tiñginaik.

⁸ Tanjamba minnaik le furiram Kuate Sungo nu pro piro ta sinam lika minna le nalekam zigna isnaik sulumba ail sumba kuirkinaik. ⁹ Tanjanaik le Kuate Sungo nu tango ta wika sana: Ne aningge minit ñgina le ¹⁰ nu ndek sakina: Ye ne tuku zigna ismba wagek minet te kuru-kuruka kuirket ñgina le ¹¹ nu ndek kusnana: Ne wagek minit ta imañge sanat e? Ne ail alonu tale peunikmba tukultiken ta nyat e ñgina le ¹² tango ndek lafumba sana: Pino ye ndoñ minam tuku ye sina nuñge ail alonu ta tumba sat le nyit ñgina. ¹³ Tanjakina le Kuate Sungo nu pino ta kusnana: Ne ndañam tañawat ñgina le nu lafumba sana: Mbeññge ye yabriyat le nyit ñgina.

Kuate nu nane kasurningina

¹⁴Kile Kuate Sungo ndek mbenj ta sana: Ne manau ta kat ta agamr njakmba ngamuknge ye ne kasurnumba te-yamoknamngit. Ne mara mindek fungulmbi ndo lika kilke kutur nyumba tanjamba minmba ma ma kumamngat. ¹⁵Tale pino ta ndonj tale ngamuknge gubra pili le tale mungu ngueu njak minamngaik. Ne tuku kutu pino tuku kutu nane mata tanjamba mungu ngueu njak minamngaig. Nu ne tuku gabat to fetkuwa le ne nu tuku kupe tugunu makewamngat ngina.

¹⁶Tanjakina sulumba nu ndek pino ta sana: Ne kiyo kile-patinu ait mbolnge ye ne ngaro rar sungo tini le tamngat ta ne manj tango nane nzalinamngat. Ne nu tuku mingge kumnemnge mina le nunge ne kulatka minamngat ngina.

¹⁷Tanjakina sulumba nu ndek Adam sana: Ne piyo nane tuku mingge ismba dubimba ail alonu peutikmba tukultiken ta tumba nyat tukunu ye ne tuku nga kilke kasuramngit. Ne nyamaganj te-silikam tuku piro karenka tumba nyamngat. Ne mara mindek tanjamba minmba ma ma kumamngat. ¹⁸Kilke te mbolnge anga njagonu prowe likuwaig le ne fare fare ilinzu sota nyumba minamngat. ¹⁹Ta tuku ne piro karenka ngarosu mundunuwa le kilke mbolnge nyamaganj te-silika nyamngat. Tanjamba minmba ma ma ne luka kilkek sinam kanjgat. Ye ne kilkemi wakeinen tukunu ne tuku ngarosu ta kilke. Ne manj luka ta sinam kumba kilke kuilkamngat nga tango sana.

²⁰Adam nu piyo nune nyunu Eva ngina. Nyu ta tugunu tejenmba: Nu tango pino njakmba tuku ina nangine.

²¹Kuate Sungo nu agamr ngaron-umbi tawi wakeika Adam nale piyo nune ndonj tingine nikina.

Kuate nu Adam le Eva pitaikina le kilim kinaik

²²Tanjana sulumba kile Kuate Sungo nu sakina: Tango nu manau magenu njagonu pilengam tuku kila palet tukunu nu sine tanj minit. Nu minmba minam tuku ail alonu ta turmba nyuwa sulumba minmba minikat ngina. ²³Nale tanjapekaik nga Kuate Sungo nu nale Eden piro ta sinamnge pitaika kukulnikina le kilke tumba tango wakeina ta mbolnge piroka minnaik. ²⁴Tanjamba minnaik le tango nu ail alonu nyumba minmba minam tuku ta tugum kakat nga Kuate nu nune ejel afu kukulningina le Eden piro ki prote kumam tanje ndin tukulmba ail ta ngailkinaig. Kame bagi sungo pa bulu njak ta turmba tanje pilna le kuanyi-kuanyinga minna.

Kume manau mayok kina

4 Adam nu piyo nune Eva ndonj minnaik sulumba pino ta buk fungul njakna sulumba kiyo te-pilmba sakina: Sungonge ye sinzanyat le ye kiyo ande te-pilit ngina. Tanjakina sulumba nu kiyo ta nyunu Kain ngina.

²Tanjamba minnaig ma ma nu manj kiyo ande te-pilna ta nyunu Abel ngina. Kiyo ta sungoka nu sipsip kulat tango mayok kina le aba nune nu mara mindek nyamaganj piroka minanu.

³Minnaig ma ma mara ande aba nune nu nyamaganj afu kilmba Sungo atraukam tuku patikina le ⁴maib nune nu sipsip mulum mayenu ande balemba ndemnu kuya njak ta tumba nu mata Sungo atraukam tuku pilna. Pilna le Sungo nu kanjgermba ndek Abel tuku garena sulumba ⁵Kain tuku atrau aganj ta kanjgermba Kain tuku gare ndana le Kain nu gubra kagli Ijrka aijel pasi kume ngurngurkina. ⁶Tanjana le Sungo nu ndek Kain kusnana: Ne ndanam tuku gubranate e? Ndanam ne tuku aijel

pasi kume ngurngurkate e? ⁷ Ne maṇau mayete kande ye ne tuku gare-gareket kande. Ne maṇau ṇayote tukunu une ta ne kainumba te-ibeṇnuwa ṇga ne kagmate ta ne sangri tinga une ta te-ibeṇmba te-siwa ṇga sana. ⁸ Tanjaka sana le Kain nu maib nuṇe wika sana: Sile piro mbol nzi kap ṇgina. Tanjamba nale ki-naik ka piro mbol tanṇe Kain nu tinga maib nuṇe balena le kumna.

⁹ Tanjana le Sunṇo nu Kain kusnana: Maib naṇe aninṇe minit ṇgina le nu ndek sana: Iyo. Ye nu kanṇer ndawit. Ndanam saka maib yiṇe tuku kusnayate? Ye nu tuku kulat tango kuga ṇgina le ¹⁰ Sunṇo nu ndek sana: Ne siṇka maṇau ṇayonu kat. Maib naṇe tuku ndare kilke mbolṇge kutuwat ta witite le iset. ¹¹ Nu tuku ndare kutuwat ta kilke tenṇe ndare ta biyat. Ta tuku ye ne kasurnumba pitaini le ne ma te mbolṇge mine nda. ¹² Ne kilke mbolṇge nyamagaṇ ṇguka ta alowe nda. Ne mara mindek tumbrāṇ tumbrāṇ ṇakmba kine promba minamṇ-gat ṇga sana.

¹³ Tanjakina le Kain ndek lafumba Sunṇo sana: Ta tuku lafunu ye pa ta kurawam kumuṇ kuga. ¹⁴ Ne kilke te mbolṇge ye pitaiya le ye ne ndoṇ mine ndaka kine promba minamṇgit. Tango andeṇge ye ndinṇge kanṇeryuwa sulumba ye baleyuwa le kumamṇgit ṇgina le ¹⁵ Sunṇo nu Kain sana: Kuga. Tango inum ne balenuwa ta ye lafumba nu tuku kuasmbi 7 bale farnṇgamṇgit ṇgina. Tanjakina sulumba Sunṇo nu tango ande Kain kanṇermba ndabalewa ṇga nu tuku ṇgarosu mbolṇge peuka suku kuyar ande pilna.

¹⁶ Tanjana le Kain nu Sunṇo kusremba ka Eden ma ki prote kumamṇge minna. Ma tugu ta nyunu Kine Pro.

Kain tuku ndare

¹⁷ Kain piyo nuṇe nu kiṇo ande nyunu Enok te-pilna. Tanjamba minnaig ma ma Kain nu tumbrāṇ sunṇo ulmba wande patikina sulumba tumbrāṇ ta mata nyunu Enok ṇgina. ¹⁸ Enok tuku kiṇo nuṇe nyunu Irad. Irad nu kiṇo ande nyunu Mehuyal te-pilna. Mehuyal nu kiṇo ande nyunu Lamek te-pilna.

¹⁹ Lamek nu pino arba kilna ta ande nyunu Ada ande Zila. ²⁰ Ada nu kiṇo ande nyunu Yabal te-pilna. Yabal nu makau kulatkade kuasmbi ta tuku mbuṇ nangine. Nane kinenumba baibai patika minanu. ²¹ Mambo nuṇe nyunu Yubal nu gita le tabu tabu usrede kuasmbi ta tuku mbuṇ nangine. ²² Zila nu kiṇo ande nyunu Tubal-Kain te-pilna. Tubal-Kain nu ain yeki yekimbi piro agaṇ sungomba wakeikanu. Zila nu kulim ande turmba te-pilna ta nyunu Nama.

²³ Mara ande Lamek nu piyo kat nuṇe sanikina: Ada le Zila tale isap. Kiṇo ande ye katyina le ye nu balewen le kumna. ²⁴ Tango ande Kain balewa ta lafumba tango 7 bale faramṇgaig. Tango ande ye baleyuwa ta lafumba tango 77 bale faramṇgaig ṇgina.

Abel kumna ta tuku lafuknu Set pronā

²⁵ Adam le piyo nuṇe nale maṇ kiṇo ande te-pilnaik sulumba Eva nu sakina: Kain nu Abel balena le kumna. Kile Ku-atenṇe kiṇo ande ye sat le kiṇo ta Abel tuku ma tamṇgat ṇgina sulumba nu kiṇo ta nyunu Set* ṇgina.

²⁶ Set nu sunṇokina sulumba pino ande tina. Pino ta kiṇo ande nyunu Enos te-pilna. Ait ta mbolṇge tango pino nane Sunṇo tuku nyu te-dunṇam tuku tugu pilnaig.

*4:25 Set nyu ta tugunu Lafunu

Adam tuku ndare

5¹⁻² Kuate nu tango pino nuje suk kile-mayokkina. Nu tango pino turmba kile-mayokkina sulumba nyaro nikmba nyu ta tango ngina. Adam tuku ndare tuturmmba tejenmba kina.

³⁻⁵ Adam nu yar 130 njak minna sulumba kiŋo ande nuje suk te-pilna. Nu kiŋo ta nyunu Set ngina. Tanjana sulumba Adam maŋ lato yar 800 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 930 kusrena sulumba nu kumna.

⁶⁻⁸ Set nu yar 105 njak minna sulumba kiŋo ande nyunu Enos te-pilna. Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 807 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 912 kusrena sulumba nu kumna.

⁹⁻¹¹ Enos nu yar 90 njak minna sulumba kiŋo ande nyunu Kenan te-pilna. Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 815 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 905 kusrena sulumba nu kumna.

¹²⁻¹⁴ Kenan nu yar 70 njak minna sulumba kiŋo ande nyunu Mahalalel te-pilna. Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 840 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 910 kusrena sulumba nu kumna.

¹⁵⁻¹⁷ Mahalalel nu yar 65 njak minna sulumba kiŋo ande nyunu Yaret te-pilna. Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 830 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 895 kusrena sulumba nu kumna.

¹⁸⁻²⁰ Yaret nu yar 162 njak minna sulumba kiŋo ande nyunu Enok te-pilna. Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 800 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 962 kusrena sulumba nu kumna.

²¹⁻²⁴ Enok nu yar 65 njak minna sulumba kiŋo ande nyunu Metusala te-pilna. Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 300 minmba Kuate biye demba minna. Tanjamba nu kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 365 kusrena sulumba Kuate ndoŋ sail mayena le Kuatenge nu ngarosu njak tina. Nu kume ndakina.

²⁵⁻²⁷ Metusala nu yar 187 njak minna sulumba kiŋo ande nyunu Lamek te-pilna. Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 782 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 969 kusrena sulumba nu kumna.

²⁸ Lamek nu yar 182 njak minna sulumba kiŋo ande te-pilmba sakina: ²⁹ Sunŋo nu kilke te kasurna le sine piro kareŋka wamdus pitisingit. Kiŋo te sine tuku wamdus bul sersingamngat ngina. Tanjakina sulumba kiŋo ta nyunu Noa[†] ngina. ³⁰⁻³¹ Lamek nu maŋ lato yar 595 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina. Nuje yar ulendimba 777 kusrena sulumba nu kumna.

³² Noa nu yar 500 kusrena sulumba kiŋo keŋmba kile-patikina ta ande nyunu Sem ande Ham ande Yafet.

Une maŋau sunŋokina

6 Tango pino tugeka sili-silinaig sulumba kulim kame kile-patike likinaig le ² Kuate tuku kuasmibi nane kulim kame ta kangerkinaig. Kulim kame ta ngarosu tumail pasi magenu ndo le nzaliningina le nane ndoŋ minnaig. ³ Tanjanaig le Sunŋo nu sakina: Tango nane ngarosu ndo. Nane minmba mine nda. Ye nane tuku ait kuerkamngit. Nane tuku yar 120 ndo palmbimngit ngina.

⁴ Kuate tuku kuasmibi nane pino kame ndoŋ minnaig sulumba tango sugo saŋgriknu kile-patikinaig. Ait ta mbolŋge ngumnenga mata tango sugo saŋgri njak

[†]5:29 Noa nyu ta tugunu Wamdus Bulok

ta kilke te mbolŋge mine likinaig. Nane sangri sugo nyu ŋak minnaig.

Kuate nu waŋ kusam tuku Noa sana

⁵Tango pino ŋakmba nane maŋau ŋaigonu kumba wamdus mata ŋaigonu ndo kumba minanu le Sunŋo nu nane kaŋgerka ⁶ŋgamuŋgal rarmba wamdus tatrakina sulumba sakina: Ndanam saka ye tango pino kile-mayokka kilke te mbolŋge patiken a. ⁷Ye kile tango pino ŋakmba sar umaŋ agaŋmor tumbranŋok ŋguikok kilke te mbolŋge ma gureŋmba kile-ŋgisike suluwamŋgit. Ye yiŋe wakeika kile-mayokken ta kile ye wamdus tatrakate ŋgina. ⁸Taŋakina ta Sunŋo nu Noa tuku maŋau kaŋgermba nu ndo nzalina.

⁹⁻¹⁰Noa nu tango purfeŋnu mayenu. Nu Kuate ndoŋ sail mayena. Nu tuku kiŋo keŋmba ta Sem Ham Yafet. Noa tuku ait mbolŋge tango pino ŋakmba maŋau ŋaigonu ndo ke lika minnaig ta nane ŋgamukŋge Noa ndo maŋau purfeŋnu dubimba minna. ¹¹Kilke te mbolŋge Kuate am mbolŋge maŋau ŋaigonu ta tumbran kilke ŋakmba kumuŋgina le naŋgine tango afu ŋaigo siglika minnaig.

¹²Kuate nu tango pino ta tuku maŋau ŋaigonu kaŋgerka nane tuku unenŋe tumbran ŋakmba ŋaigo siglikina ta nu kaŋgerkina sulumba ¹³nu ndek Noa sana: Ye tango pino ŋakmba pitaike suluwamŋgit. Naŋgine naŋgine tango afu ŋaigo siglikade le nane tuku maŋau ŋaigonu ta kilke tugu ŋakmba kumuŋgade tukunu ye nane ŋakmba kile-ŋgisikamŋgit. ¹⁴Ta tuku ne ail magenu pikmba waŋ inum wakeimba kusa. Kusmba wandenu pilmba sinanu afu pugurke lika sulumba waŋ ta sinamŋge kilimŋge gulgol danŋa le tikŋguwa. ¹⁵Waŋ ta tejenmba wakeiya. Kuennu mita 130 wakeiya. Sunŋonu mita 22 wakeiya. Ŋgirpenu arŋeŋ mita

13 wakeika. ¹⁶Taŋamba ne funu tukula sulumba ŋgirpenu mbol ta tukul ndawa. Wai dagol ndindo burok waŋ laipmba pale le waŋ sinanu purfeŋnu minwa. Ŋgirpenu mbolŋge malaŋga wakeimba pale sulumba sinamŋge mbain armba kusa le waŋ sinanu keŋmba minwaig. Ande mbolŋge ande ŋgamuŋge ande ibeŋŋge minwaig. ¹⁷Yenŋe saki le kule sunŋo prowa sulumba tango pino ŋakmba kilke mbol agaŋ ndende ŋakmba songuwa le butoka ŋgisike suluwamŋgaig ta ¹⁸ye ne ndoŋ wamdus ulendika siŋka son pasa sanet ta ye siŋka kumuwaŋgit. Ne, piyo naŋe, kiŋo kat naŋe, rugaŋ kat naŋe tane ŋakmba waŋ pongap sulumba ¹⁹agaŋ nyunu mindek abo minig ta mata turmba kilmba waŋ pongap. Ar ar pailnu paŋgarnu nane abo minam tuku kilmba patika. ²⁰Sar umaŋ yeki yeki agaŋmor tumbranŋok ŋguikok ta ŋakmba ar ar kilmba waŋ pongap. ²¹Taŋgine nyamagaŋ agaŋmor tuku nyamagaŋ yeki yeki turmba kilmba patikap ŋga Noa sana.

²²Taŋakina le Noa nu Kuate tuku miŋge dubimba taŋamba ndo kina.

Kule sunŋo prona

7 Kile Sunŋo nu Noa sana: Ye tango pino ŋakmba kaŋgerket ta nane ŋgamukŋge nenŋe ndo maŋau purfeŋnu ŋak minit le ye ne kagmanet. Ta tuku kile ne naŋe gageu turmba waŋ ta pongap ŋgina. ²Aganmor nyam tuku atraukam tuku ta ar ar pailnu 7 paŋgarnu 7 kilmba waŋ mbolŋge patika. Aganmor tane pin-tingen ta armba ndo pailnu paŋgarnu kila. ³Sar umaŋ ar ar pailnu 7 paŋgarnu 7 kila. Agaŋ ŋakmba tumunu minam tuku kila. ⁴Kusem ndindo te kugawa le ye saki le sawe sunŋokanu ki 40 furir 40 piymba minamŋgat. Sawe ta mbolŋge ye agaŋ wakeiken le abo minig ta ŋakmba ma gureŋmba kile-ŋgisike suluwamŋgit ŋgina. ⁵Sunŋo nu Noa wam paguna ta

Noa nu minge kumumba tanamba ndo kina. ⁶Noa nu yar 600 ñak minna le kule sunjo ta promba kilke songina.

⁷Noa, kiño kat nuñe, piyo nuñe, rugan kat nuñe nane kule prowamngat nga wañ ponginaig. ⁸Sar umañ agañmor nyam tuku pinkam tuku ⁹ar ar pailnu pangarnu nane Kuate nu Noa wam paguna ta kumumba Noa ndoñ wañ ponginaig. ¹⁰Wañ ponginaig le kusem ndindo kugana le kule sunjo ta kilke mbol prona.

¹¹Noa tuku yar 600 tambun arnu ait 17 ait ta mbolnge kilke puluke lika kule sugokanu bulbulmba kilke mbolnge prowe likinaig. Samba mata puluka sawe sunjokanu piyna. ¹²Ki 40 furir 40 sawe ta pur ndamba piymba minna. ¹³Ki ait ndui ta mbolnge Noa nuñe piyo nuñe kiño kat nuñe Sem Ham Yafet nuñe rugan kat nuñe keñmba ndoñ nane wañ ponginaig. ¹⁴⁻¹⁵Sar umañ agañmor tumbrañok nguikok nane yeki yeki ar ñakmba Noa nane ndoñ wañ ponginaig. ¹⁶Kilke mbol agañ nyu mindek pailnu pangarnu Kuate buk sana ta kumumba wañ ponginaig. Tanjanaig le Sunjonge malanga tukulna.

¹⁷Sawe ta mara 40 piymba minna le kule ta nzomba wañ te-faitna. ¹⁸Tanjamba kule nzomba mbolka wañ te-faitna le kule mbol mbol lika minna. ¹⁹Kule sunjo ñayomba tabe sugo funu basleniñmba biñ ñakmba kile-butokina. ²⁰Kile-butokina sulumba mañ kule mbolke ñayomba mita 7 mbolnge kumungina. ²¹Sar umañ agañmor tumbrañok nguikok agañ ñakmba kilke mbolnge likinaig tuku tango pino ñakmba turmba butoka ngisike sulunaig. ²²Agañ nyunu mindek kilke mbolnge mabseñ ñak ta ñakmba kume sulunaig. ²³Sunjonge kilke mbol mbal ñakmba ma gureñmba kile-ngisike suluna. Tango pino sar umañ agañmor tumbrañok nguikok agañ afu mine

ndakinaig. Noa nane ndo wañ sinam tange abo minnaig.

²⁴Kule ta tambun 5 mara 150 tanamba kilke mbolnge ibeñ ndaka sunjokanu minna.

Kule sunjo ta ibeñ kina

8 Kuate nu Noa nane agañmor ndoñ wañ sinam tange minnaig ta nu sina so ndana. Nu nane idusniñmba minna sulumba bubre sakina le pinderka kule muku serna. ²Tanjamba nu kilke mbolnge kule bulbulnaig ta mata tukulningina sulumba samba mata tukulna le sawe ta kugana. ³Tambun 5 ta sinamnge kule ta ibeñ-ibeñmba minna. ⁴Tanjamba minna ka ka tambun 7 ait 17 mbolnge wañ ta ndeka Ararat biñ mbol tange minyokina. ⁵Kule ibeñ-ibeñmba minna le tambun 10 ait 1 mbolnge biñ funu afu mayok kinaig.

⁶Mara 40 kinaig le Noa nu bubre malanga fudiñndo ta talka ⁷kal ande kukulna le nu kule parakuwa nga ta tairnga kine promba minmba luka pro ndana. ⁸Tanjana le Noa nu kilke buk parakina e nga idusna sulumba gami ande kukulna le kina ⁹kumba ka kule ndo minna le tinga mabtam tuku ma kugatok le nu mañ luka wañ tugum ta prona. Prona le Noa ndek wai kuitka tumba wañ sinamnge pilna.

¹⁰Minna ma ma kusem ndindo kina le nu gami ta mañ kukulna le kina ¹¹kumba ka furiram mañ luka olif wañenu abonu purmba tina ta nzonga tumba luka nu tugum ta prona. Tanjana le Noa nu ail wañe ta kanjermba kule buk ibeñ ket nga idusna.

¹²Minna ma ma mañ kusem ande kugana le mañ gami ta kukulna le kina sulumba mañ luka pro ndana. Nu nduiye kina. ¹³Noa tuku yar 601 tambun ndindo ait ndindo mbolnge kule kilke mbolnge ta parakina le Noa nu wande funu buromba burok tambi mambimbba

kilke kangerna ta parakina. ¹⁴Tambun arnu ait 27 mbolŋge kilke paraka karengina.

¹⁵Kile Kuate nu Noa sana: ¹⁶Ne, piyo naje, kiŋo kat naje rukan kat naje tane ŋakmba waŋ mbolŋge mayok ka ibeŋ kape. ¹⁷Aganmor ŋakmba tane ndoŋ minig ta sar umaŋ turmba ŋakmba kilmba kile-ibeŋkap. Tanawap le nane tugeka kilke ŋakmba kumunŋge likamŋgaig ŋgina. ¹⁸Taŋakina le Noa, nuŋe kiŋo kat nuŋe, piyo nuŋe, rukan kat nuŋe nane ŋakmba ibeŋ kinaig. ¹⁹Sar umaŋ aganmor ŋakmba kilke mbolŋge likinaig tuku ta nyu mindek nane mata ibeŋ kinaig.

Noa nu Sunŋo tuku atraukina

²⁰Ibeŋ kinaig le Noa nu Sunŋo tuku idusmba ndame afu kilmba atraukam tuku pa laŋlaŋ wakeina. Wakeina sulumba sar umaŋ aganmor nyam tuku ndui ndui kilmba bale farmba pa laŋlaŋ ta mbolŋge patika Sunŋo atraukam tuku pasokina le ugmba usarkinaig. ²¹Usarkinaig le Sunŋo nu mundur mayenu ta kamusna sulumba nu garena le wamdusmbi sakina: Tango pino nane maŋ mbarwaig ta ye kilke te maŋ ŋayo siliwe nda. Nane kiŋo ndo wamdus ŋaigonu ŋak sugoka taŋamba ndo minig. Ye buk agan abo minnaig tuku ta ŋakmba kile-ŋgisike suluwen ta ye maŋ taŋawe nda. ²²Kilke te minwa le nyamaŋ ŋgunu tuku ait, nyamaŋ mayekam tuku ait, sawe tuku ait, ki tuku ait, mafen tuku ait, furir tuku ait ta ŋakmba kugawe nda. Mara mindek munŋu dubika minmba minamŋgaig ŋgina.

Kuate nu Noa ndoŋ wamdus ulendikina

9 Kuate nu Noa nuŋe kiŋo kat nuŋe turmba nyaro pasa niŋge lika saningina: Tane kiŋo kulim kile-patikap le tane tuku ndare mbolŋge kilke te

kumunŋuwaig. ²Ye kile agan ndende ŋakmba tane kulatkam tuku tinŋet. Sar umaŋ kilke mbolok aganmor kuaŋegaŋ ŋakmba tane tuku kuru-kuruka minamŋgaig. ³Agan ŋakmba likade ta tane tuku nyamaŋ minig. Ye buk ilinzu ŋakmba tinŋen taŋamba ndo kile aganmor ŋakmba tinŋet. ⁴Tane aganmor ndemnu ndare ŋak ŋak ndanyap. Mbulap. Ta ndaŋam? Ndare ta nuŋe abo tugu. Ta tuku tane ndanyap. ⁵Taŋo andeŋge ko aganmor andeŋge tango inum balewa le kumwa ta nu mata kumamŋgat. ⁶Kuate nu tango pino kile-mayokkina ta nuŋe suk. Ta tuku tango andeŋge tango inum balewa ta nu mata kumamŋgat. ⁷Ye tane satinŋet: Tane tugeka kiŋo kulim kile-patikap le kilke kumunŋuwa ŋgina.

⁸Taŋakina sulumba Kuate nu Noa nuŋe kiŋo kat nuŋe ndoŋ teŋenmba saningina: ⁹Tane isap. Ye kile tane ndoŋ wamdus ulendika siŋka son pasa satinŋet te ye siŋka kumuwaŋgit. ŋgumnenga tane tuku ndare mbolŋge mata pasa te kumuwaŋgit. ¹⁰Sar umaŋ aganmor tumbraŋok ŋguikok kilke mbolok agan ŋakmba abo minig tane ndoŋ waŋ mbolŋge ibeŋ kinaig ta nane mata tane ŋakmba tuku pasa te saket. ¹¹Ye maŋ kule sunŋombi agan ndende ŋakmba kile-ŋgisike nda. Kule sunŋonge kilke maŋ ŋayo siliwe nda ŋgina.

¹²Taŋakina sulumba nu maŋ lato saningina: Ye kile tane ŋakmba ndoŋ wamdus ulendiket. Mara mindek taŋamba minmba minamŋgit. ¹³Ta tuku ye kile wanzu kuambor taŋaŋ gau mbolŋge pilet. Kilke mbol mbal ŋakmba nane wanzu ta kanŋerwaig sulumba pasa te idusamŋgaig. ¹⁴Yenŋe wi le gau tinŋuwa le wanzu prowa ta ¹⁵ye siŋka son pasa satinŋet te idusamŋgit. Kule sunŋo maŋ promba tane ŋakmba kile-ŋgisike nda. ¹⁶Wanzu ta gau

mbolŋge minwa le ye kaŋgeri sulumba pasa te idusamŋgit. Ye siŋka son pasa te agaŋ ŋakmba ŋgarosu ŋak abo minig ta tane satinget ta siŋka kumuwaŋgit. ¹⁷Ye kilke mbol mbal ŋakmba ndoŋ wamdus ulendika wanzu kuambor taŋaŋ pilet ŋgina.

¹⁸Noa tuku kiŋo kame waŋ mbolŋge ibeŋ kinaig ta nyu kat naŋgine Sem Ham Yafet. Kanan nu Ham tuku kiŋo. ¹⁹Noa tuku kiŋo kame keŋ ta nane tuku ndare tugeka kile sine kilke mbol mbal ŋakmba mineg.

Noa nu Ham kasurna

²⁰Noa nu nyam piro ndo kumba minna tuku. Nunge tugu pilmba grep piro ande ŋgukina. ²¹Mara ande nu grep kule afu nyina le grep kuleŋge balena le ŋgingŋanka baibai sinamŋge tawi kuklikina le wagek kinymba minna. ²²Taŋana le Kanan mam nuŋe Ham nu mam nuŋe wagek kinymba minna ta kaŋgerna sulumba nu ndek kumba ka aba kat nuŋe sanikina le ²³Sem nale Yafet ndoŋ nale ndek tawi ande tumba kaika ŋgumnem-ŋgumnem baibai sinam kumba mam nakile kainaik. Nale mam nakile wagek minna ta kaŋgeram mbulmba tumail te-sinaik.

²⁴Kile Noa nu ŋgaro purfena le kiŋo ŋgrimbik wam kina ta kubenaik le isna sulumba nu ndek sakina: ²⁵Ye kile Kanan kasuri le nu nuŋe tira kame kumnemŋge nane tuku sanzal tango piroka minamŋgat ŋgina.

²⁶Taŋakina sulumba nu maŋ lato sakina: Sine Sunŋo tuku nyu te-dungube. Nu Sem tuku Mbara. Kanan nu Sem kumnemŋge nu tuku sanzal tango piroka minamŋgat. ²⁷Kuatenge Yafet sinzaŋwa le nu tuku ndare tugekamŋgat. Nu tuku mbuŋ kame Sem tuku mbuŋ kame ndoŋ ulendika minwaig le Kanan nu Yafet kumnemŋge nu tuku sanzal tango piroka minamŋgat ŋgina.

²⁸Kule sunŋo ta kugana le Noa nu maŋ lato yar 350 minna. ²⁹Nuŋe yar ulendimba ta 950 kusrena sulumba nu kumna.

Noa tuku ndare

10 Noa tuku ndare ta teŋenmba. Noa tuku kiŋo keŋmba ande nyunu Sem ande Ham ande Yafet. Kule sunŋo ibeŋ kina le nane keŋ ta kiŋo afu kile-patikinaig.

Yafet tuku ndare

²Yafet tuku kiŋo kat nuŋe nyu naŋgine ta teŋenmba. Gomer, Makok, Madai, Yawan, Tubal, Mesek, Tiras. Ŋgumnenga nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbuŋ kat naŋgine tuku nyu ta tumba naŋgine tumbraŋ yimyam kilmba minnaig.

³Gomer tuku mbuŋ kat nuŋe ta Askenas mbal Rifat mbal Tokarma mbal.

⁴Yawan tuku mbuŋ kat nuŋe ta Elisa mbal Spen mbal Siprus mbal Rodes mbal. ⁵Nane yu make tumba minig mbal le nuy mbolŋge minig mbal ta tuku mbuŋ naŋgine.

Yafet tuku ndare ta taŋamba ndo. Nane tuku tumbraŋ yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

Ham tuku ndare

⁶Ham tuku kiŋo kat nuŋe nyu naŋgine ta teŋenmba. Kus, Isip, Libia, Kanan. Ŋgumnenga nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbuŋ kat naŋgine tuku nyu ta tumba naŋgine tumbraŋ yimyam kilmba minnaig.

⁷Kus tuku mbuŋ kat nuŋe ta Seba mbal Awila mbal Sabta mbal Rama mbal Sabteka mbal. Rama tuku mbuŋ ta Zeba mbal Dedan mbal.

⁸Kus tuku kiŋo ande nyunu Nimrod. Nimrod nu kame bumba tumbraŋ afu kilke yaika kilmba minna tukunu nu gabat sunŋo mayok kina. ⁹Nu Sunŋonge

turna le nu kanzerek tango minna. Ta tuku nane afu nangine nangine tejenmba sakade. Sungonge ne turnuwa le kanzerek tango Nimrod suk minamngat ngade.

¹⁰O buk Nimrod nu Babilonia kilke ta tuku tumbran kejmba kulatkina. Tumbran kejmba ta ande nyunu Babilon ande Ereke ande Akad. ¹¹Nu Babilonia kilke kusremba Asiria kina sulumba tumbran sugo baikamba ninde lika wande patike likina. Tumbran sugo ta ande nyunu Nineve ande Rehobot-Ir ande Kala ande Resan. ¹²Resan nu Nineve le tumbran sungo Kala ngamu-ngamunge minna.

¹³⁻¹⁴Isip tuku mbuɲ kat nuɲe ta Lidia mbal Anam mbal Leab mbal Naftu mbal Patrus mbal Kaslu mbal Kreta mbal. Kreta mbal nane Filistia mbal nane tuku mbuɲ nangine.

¹⁵Kanan nu kiɲo armba ɲak minna. Kiɲo mulum ta Sidon ande nyunu Het. ɲgumnenga nale tuku ndare tugekinaik sulumba mbuɲ kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig. ¹⁶⁻¹⁸Kanan nu Yebus mbal Amor mbal Girkas mbal Hiwi mbal Arka mbal Sini mbal Arwat mbal Semar mbal Hamat mbal nane tuku mbuɲ nangine. Kanan tuku tumbran mboɲ nane sili-silinaig le ¹⁹nane tuku tumbran mboɲ makenu ande kumba ka Sidonge tingina le ande kumba ka Gerarɲe tingina. Gerar tumbran ta Gasa tumbran patumba. Tumbran make ki prote kumam kina ta kumba ka Sodom, Gomora, Atma, Seboimɲe tingina. Seboim tumbran ta Lasa tumbran patumba minna.

²⁰Ham tuku ndare ta taɲamba ndo. Nane tuku tumbran yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

Sem tuku ndare

²¹Yafet aba nuɲe Sem nu Hibru mbal ɲakmba tuku mbuɲ nangine. ²²Sem

tuku kiɲo kat nuɲe tuku nyu ta tejenmba. Elam, Asur, Arpaksad, Lud, Aram. ɲgumnenga nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbuɲ kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig.

²³Aram tuku mbuɲ ta Us mbal Hul mbal Geter mbal Mesek mbal.

²⁴Arpaksad tuku kiɲo nuɲe nyunu Sela. Sela tuku kiɲo nuɲe nyunu Eber. ²⁵Eber nu kiɲo armba kile-patikina ta ande nyunu Pelek. Pelek tuku ait mbolɲe tango pino ɲakmba sili-silinaig. Eber tuku kiɲo ande nyunu Yoktan.

²⁶⁻²⁹Yoktan tuku mbuɲ ta Almodad mbal Selef mbal Hasarmawet mbal Yera mbal Hadoram mbal Usal mbal Dikla mbal Obal mbal Abimael mbal Seba mbal Ofir mbal Awila mbal Yobab mbal. Nane ɲakmba Yoktan tuku ndare. ³⁰Nane tuku ma tugu makenu ta Mesange tinga laipmba kumba ka Sefarɲe tingina. Sefar tumbran ma taknu ki prote kumamɲe minna.

³¹Sem tuku ndare ta taɲamba ndo. Nane tuku tumbran yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

³²Tango kuasmbi ɲakmba ta Noa tuku ndare. Kule sungo kugana le Noa tuku kiɲo kat nuɲe tuku ndare puluka tugekina. Nane keɲ ta kilke mbol mbal ɲakmba tuku mbuɲ kat nangine.

Kuate nu tango tuku mane tugu mbilninge likina

11 O buk tugu mbolɲe tango pino kilke ɲakmba mbolɲe pasa ndindo agarɲ ndende ɲakmba nyu ndindo saka minnaig. ²Nane ki prote kumamɲe kine promba minnaig. Taɲamba minnaig ma ma mara ande nane kinaig ka Babilonia tuku ma gutoɲ ande mbol pronaig sulumba nane tange tumbran ulnaig. ³Taɲamba nane nangine nangine sakinaig: Sine kilke kilmba pasoka ndame wakeikube le

karenguwaig nginaig. Nane tanjamba wakeikinaig sulumba wande palmbim tuku gulgol ta tumba ndame ta piseneninginaig le ndame ta denginaig.

⁴Kile nane ndek sakinaig: Sine tumbran sungo ande ulmba wande patikube sulumba wande sungo kuen nayo ande pilbe. Funu ka samba kirewa. Tanjamba sine nyu nak minbe sulumba sili-silimba ma tugu nakmba kine ndakube nginaig.

⁵Nane wande ta pilnaig le Sungo nu nane tumbran ulmba wande kuen nayo pilnaig ta kanjeram ndekina sulumba ⁶sakina: Tango pino nane ndare ndindo pasa kuale ndindo. Nane majau te tugu pilmba kade ta ngumnenga nangine nzali dubimba majau afu kam tuku sakuwaig sulumba ta kamngaig. ⁷Ta tuku sine ndek kab sulumba tango tuku mane tugu mbilnigbe le nane nangine nangine pasa katese ndawaig ngina.

⁸Tanjakina sulumba Sungo nu tango pino nakmba tugena le nane wande piro sungo ta kusremba sili-silimba kilke tugu nakmba mbol kine likinaig. ⁹Tumbran sungo ta nyunu Babilon nginaig. Ma ta mbolnge Sungo nu nane tuku mane tugu mbilninge likina le nane sili-silimba kilke tugu nakmba mbol kine likinaig.

Sem tuku ndare

¹⁰Sem tuku ndare tuturmba tejenmba kina. Kule sungo ta ibej kina le yar armba kinaig le Sem nu yar 100 nak minmba kiyo ande nyunu Arpaksad te-pilna. ¹¹Te-pilna sulumba nu maj lato yar 500 kusremba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

¹²Arpaksad nu yar 35 nak minna sulumba kiyo ande nyunu Sela te-pilna. ¹³Te-pilna sulumba nu maj lato yar 403 minmba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

¹⁴Sela nu yar 30 nak minna sulumba kiyo ande nyunu Eber te-pilna. ¹⁵Te-pilna sulumba nu maj lato yar 403

minmba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

¹⁶Eber nu yar 34 nak minna sulumba kiyo ande nyunu Pelek te-pilna. ¹⁷Te-pilna sulumba nu maj lato yar 430 minmba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

¹⁸Pelek nu yar 30 nak minna sulumba kiyo ande nyunu Reu te-pilna. ¹⁹Te-pilna sulumba nu maj lato yar 209 minmba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

²⁰Reu nu yar 32 nak minna sulumba kiyo ande nyunu Seruk te-pilna. ²¹Te-pilna sulumba nu maj lato yar 207 minmba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

²²Seruk nu yar 30 nak minna sulumba kiyo ande nyunu Nahor te-pilna. ²³Te-pilna sulumba nu maj lato yar 200 minmba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

²⁴Nahor nu yar 29 nak minna sulumba kiyo ande nyunu Tera te-pilna. ²⁵Te-pilna sulumba nu maj lato yar 119 minmba kiyo kulim afu turmba kilepatikina.

²⁶Tera nu yar 70 kusrena sulumba kiyo afu kilepatikina ta ande nyunu Abram ande Nahor ande Haran.

Tera tuku ndare

²⁷⁻²⁹Tera tuku ndare tuturmba tejenmba kina. Nu kiyo kenmba kilepatikina ta ande Abram ande Nahor ande Haran. Haran nu Lot te-pilna sulumba nu kulim armba turmba kilepatikina ta ande nyunu Milka ande Iska. Mam nangine kume ndakina le Haran nu ambonga nuje tumbran tuguk Urnge minmba kumna. Ma tugu ta nyunu Babilonia. Abram nu Sarai tina le Nahor nu mambo nuje Haran tuku kulim Milka tina. ³⁰Sarai nu ninjka kiyo kugatok minna.

³¹ Kile Tera nu kiño nuje Abram rugan nuje Sarai wa nuje Lot nane keŋ ta kilmba Babilonia ma tugu Ur tumbran kusremba Kanan kilke mbol kambim saka kinaig kumba ka Haran tumbran promba tange minnaig ma ma Tera nu kumna. ³² Nu yar ŋakmba 205 kusrena sulumba Haran tumbran tange nu kumna.

Sungo nu siŋka pasa sangrinu Abram sana

12 Mara ande Sungo nu Abram sana: Ne naje kilke naje tumbran tuguk naje ndare kusreka ye ma ande tumni le ne ka kilke ta mbolŋge mina. ² Yenge ki le ne tuku ndare tugeka tango kuasmbi sungokanu mayok kangat. Yenge ne nyaro tini le ne tango sungo nyu ŋak minamŋgat. Tanjawa le nane ngumŋenga ne tuku saka nane afu nyaro ninge likamŋgaig. ³ Nane afu ne nyaro tinwaig ta ye mata nane nyaro ningamŋgit. Ko nane afu ne kasurnuwaig ta ye mata nane kasurningamŋgit. Ne mbolŋge ye kilke tugu ŋakmba mbolŋge wam mayenu kamŋgit ŋgina.

⁴ Sungo nu tanakina le Abram nu minge dubimba tinga Haran tumbran kusremba kina le Lot nu dubimba kina. Ait ta mbolŋge Abram nu yar 75 ŋak minna. ⁵ Abram nu kumba piyo nuje Sarai, nzamu nuje Lot, Haran mbal afu nu piyaninimba kilna ta agar ndende ŋakmba kilmba Kanan kambim saka kinaig kumba ka ka Kanan kilke mbol pronai. ⁶ Pronai sulumba kilke ngamu fetka kumba ka Sekem ma promba More ma tuku ail sungo ta tugumŋge minnaig. Ait ta mbolŋge Kanan mbal nane kilke ta mbolŋge mine likinaig.

⁷ Minnaig le Sungo nu Abram tugum promba sana: Ye ne tuku ndare kilke te siŋka serningamŋgit ŋgina. Tanakina le Abram nu Sungo nu tenje ye tugum

prowat ŋga ndame afu kilmba turŋanga atraukam tuku pa laŋlaŋ inum wakeina. ⁸ Tanjana sulumba nu ma ta kusremba kina ka tabe ande ponga baibai patika tange minnaig. Tabe ta Betel tumbran ki butungate kumam Ai tumbran ki prote kumam nu ngamunje minna. Tabe mbol tange Abram nu ndame turŋanga Sungo atraukam tuku pa laŋlaŋ wakeimba Sungo mbarinimba nu tuku nyu te-dunga minna. ⁹ Tanjana sulumba nu marj tinga kumba ka Negeb ma baknu ta kambim saka kina. Negeb ma baknu ta Kanan kilke mbolŋge minit.

Abram nu Isip kilke mbol kina

¹⁰ Nu kina ta Negeb kilke mbolŋge guba sungo pronu tukunu Abram nane gubak minnaig sulumba ndeka kilke ta kusremba Isip kilke mbol ndekinaig. ¹¹ Ndekinaig sulumba Isip kilke mbol prowam bafumba nu piyo nuje Sarai sana: Ne pino tumail pasi ngaros mayenu ndo. ¹² Isip tango kame nane ne kangernumba nuje piyo nuje ŋga idusmba ne tam tuku ye baleyumba ne kusrenamŋgaig. ¹³ Ta tuku tango te ye tuku leu ŋga saninga le nane ne tuku ŋga ye bale ndayuwaig le ye maye minamŋgit ŋga Sarai sana.

¹⁴ Tanakina sulumba Abram nu Isip kilke mbol pronu le Isip mbal mambimba Sarai kangermba pino ta mayenu ndo nginaig le ¹⁵ Farao tuku mbal afu nane Sarai kangermba kumba ka Farao sanaig. Sanaig le nu ismba tango afu kukulningina le pro Sarai tumba Farao tuku wande mbol kinaig le nu tange minna.

¹⁶ Minna le Farao nu Sarai tuku garena le nu Abram kigamba agar ndende sungomba tuna. Nu agar mor sungomba sipsip makau kamel donki piro mbal turmba Abram tuna le kilna.

¹⁷ Farao nu Abram piyo nuje Sarai pinonu tina tukunu Sungo nu Farao

nuɲe wande tuma mbal turmba ɲaigo siglikina le guaze sugo kile-likinaig. ¹⁸Taɲanaig le Farao ndek Abram wika kusnana: Ne ame maɲau ye mbolɲge kina? Ndaɲam saka ne naɲe piyo naɲe ta ye ndasayina? ¹⁹Ne yiɲe kulim ɲga sayina tukunu ye yiɲe pinonu ten. Kile piyo naɲe te tumba kua kaye ɲga Abram sana. ²⁰Taɲakina sulumba nu nuɲe mbal saningina le nane Abram mindemba kumba ndinɲge mbilnaig le Abram nale piyo nuɲe ndoɲ agaɲ ndende ɲakmba kilmba kinaik.

Lot nu Abram kusremba Sodom tumbraɲ kina

13 Abram nu piyo nuɲe Sarai nzamu nuɲe Lot agaɲ ndende ɲakmba kilmba Isip kusremba kina ka Negeb ma baknu mbol prona. ²Abram nu agaɲmor silwa ndametiɲ gol ndametiɲ agaɲ ndende ta sunɲomba ɲak minna.

³Nu Negeb ma mbol prona sulumba maɲ tɲga kumba ka ka Betel tumbraɲ patumba nu o buk baibai patikina ma ta tugum prona. Ma ta Betel tumbraɲ Ai tumbraɲ ɲgamu-ɲgamunɲe minit. ⁴Minna sulumba o buk atraukam tuku pa laɲlaɲ wakeina ma ndui ta mbolɲge maɲ Sunɲo mbariɲmba nu tuku nyu te-duɲga minna.

⁵Lot nane Abram ndoɲ minnaig ta nu mata agaɲ ndende sipsip makau baibai sunɲomba ɲak minna. ⁶Nale ar ta agaɲmor sunɲomba ɲak tukunu nale ma ta tuma minam kumuɲ kuga. ⁷Ta tuku Abram tuku agaɲmor kulat tango nane Lot tuku agaɲmor kulat tango ndoɲ munɲu gubra ɲak minnaig. Ait ta mbolɲge Kanan mbal Peris mbal nane ma ta mbolɲge minnaig tuku.

⁸Kile Abram nu ndek Lot sana: Ne sile ndare ndui ta ndo. Ta tuku sile ɲgamukɲge munɲu gubra ɲak mine ndakupe. Sile tuku piro tango mata nane munɲu gubra ɲak mine ndakuwaig.

⁹Ma te sunɲokanu. Ne naɲe kilke inum kaɲgermba madiwa le sile purkupe. Ne ma ande mbol kaye ndeta ye ma ande mbol ka ɲgina.

¹⁰Taɲakina le Lot nu mambilmba Yordan kule kumamɲge ma gutoɲ ta kaɲgerna. Ma ta kule sunɲomba ɲak kumba ka Soar tumbraɲɲge tɲgina. Ait ta mbolɲge Sunɲo nu Sodom le Gomora ɲaigo sili ndakina. Ma ta mayenu ndo Sunɲo tuku piro Isip mbal tuku kilke taɲaɲ. ¹¹Ta tuku Lot nu ma ta mayenu ndo ɲga Yordan ma gutoɲ ta ɲakmba madimba te-suluna. Taɲamba nu Abram kusremba ki prote kumam ma ta mbolɲge ka minna le nale yimyam minnaik.

¹²Abram nu Kanan kilke mbolɲge minna le Lot nu Yordan ma gutoɲ ta kumba ka taɲge minyokina sulumba nuɲe baibai Sodom tumbraɲ patumba patike likina sulumba nu taɲge minna.

¹³Sodom mbal nane une maɲau sunɲomba kumba Sunɲo tuku minɲge ɲgurmmba minnaig.

Sunɲonge Abram Kanan kilke ɲakmba tuna

¹⁴Lot nu Abram kusrena le Sunɲo nu Abram sana: Ne tɲga mambilmba ma tugu ɲakmba kaɲgerka. ¹⁵Ma ɲakmba ne kaɲgerkate ta ne naɲe ndare ɲakmba ndoɲ sertiɲgi le tane tuku kilke minmba minamɲgat. ¹⁶Yeɲge ki le ne tuku ndare tugeka ne tuku mbuɲ burnu kumuɲ kuga prowamɲgaig. Kilke mbolɲge tub tub taɲaɲ burnu kumuɲ kuga. ¹⁷Kile ne tɲga kilke tuku kuennu kilke tuku sunɲonu ɲakmba lika kaɲgerka. Ye kilke ta ɲakmba ne tanmbimɲgit ɲga Abram sana.

¹⁸Taɲakina le Abram nu nuɲe baibai sambriniɲmba ma ta kusremba kumba ka Hebron tumbraɲɲge Mamre tuku ail sugo tugum taɲge minyokina. Minyok-

ina sulumba Sungo atraukam tuku pa laŋlaŋ ande wakeina.

**Abram nu gabat sugo afu
ndonj kame bunaig**

14 Mara ande Babilonia tuku gabat sungo Amrafel, Elasar tuku gabat sungo Ariok, Elam tuku gabat sungo Kedorlaomer, Goim tuku gabat sungo Tidal nane bailka ta ² gabat sugo 5 ndonj kame bunaig. Gabat sugo 5 ta Sodom tuku gabat sungo Bera, Gomora tuku gabat sungo Birsu, Atma tuku gabat sungo Sinab, Seboim tuku gabat sungo Sember, Bela tuku gabat sungo turmba. Bela tumbranj tuku nyu ande Soar nginaig.

³ Gabat sugo 5 ta ulendika pasa kat-naig sulumba Sidim tuku ma gutoŋ ta kinaig. Ma ta kile Yu Kagli Ŋayo tanje tesuluna. ⁴ Kedorlaomer nu yar 12 gabat sugo 5 ta kulatkina le nane ta tuku ndagariningina le yar 13 mbolŋge nane nu ndonj kame bunaig.

⁵ Yar 14 mbolŋge Kedorlaomer nuje gulab kame gabat sugo keŋ ta ndonj nane nangine kame mbal kile-mangurka kinaig ka tumbranj afu ndonj kame bunaig. Asterot-Karnaim tumbranjge Kedorlaomer nu Refaim mbal ndonj kame bumba nane kile-ibenjkina sulumba ka Ham tumbranjge nu Susim mbal ndonj kame bumba nane kile-ibenjkina sulumba ka Kiriaticim tuku ma gutoŋ tanje nu Emim mbal ndonj kame bumba nane kile-ibenjkina. ⁶ Tanjamba nu manj kina ka Edom ma biŋ tanje nu Hor mbal ndonj kame bumba nane yok-erkina le nane sili-silinaig le nu nane dubika kina ka Elparan tumbranj ma baknu ta makembiŋge lukina.

⁷ Lukina sulumba kumba ka Enmispat tumbranj pronaig. (Tumbranj ta kile nyunu Kades ngade). Tumbranj tanje nane Amalek mbal Amor mbal ndonj kame bunaig sulumba nane tuku kilke ta yaike likinaig. Amor mbal

nane Hasason-Tamar tumbranjge minnaig tuku.

⁸ Ait ta mbolŋge Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Bela tumbranj 5 ta tuku gabat sugo nane nangine kame mbal ndonj Sidim tuku ma gutoŋ ta kinaig sulumba tanje nane kame tuku kuaneka minnaig. ⁹ Elam tuku gabat sungo Kedorlaomer, Goim tuku gabat sungo Tidal, Babilonia tuku gabat sungo Amrafel, Elasar tuku gabat sungo Ariok nane mata kame tuku kuaneka minnaig. Gabat sugo bailka ta nane gabat sugo 5 ta ndonj kame buwam bafunaig.

¹⁰ Sidim tuku gutoŋ ta nane buk ndame dabuk dabuk kolta suk ta sota burok sungomba sarke likinaig. Kile kame sangri tingina le Sodom tuku gabat sungo Gomora tuku gabat sungo nale kuru-kuruka nakile kame mbal ndonj kua ka baringa burok ta sinam kinaig le gabat sugo keŋ ta nane kame kuasmbi afu ndonj kua ka ma tabenu ta ponga kinaig. ¹¹ Tanjanaig le gabat sugo bailka ta nane Sodom le Gomora tuku aganj ndende, nyamaganj, tango pino turmba yomba kilmba kinaig. ¹² Abram nzamu nuje Lot nu Sodomŋge minna le nane nu tumba nu tuku aganj ndende turmba kilmba kinaig.

¹³ Tanjanaig le tango ande nu wam ta kanjermba kua ka Abram sota kina sulumba Abram kila sana. (Abram nu Mamre tuku ail tugum tanje minna. Mamre nu Amor tango ande. Nu nuje mambo kat nuje ndonj nane keŋ ta Abram tuku gulab kat nuje minnaig. Mambo ar ta nyu nakile Eskol le Aner).

¹⁴ Nane Abram tuku nzamu nuje tumba kinaig ta tango tanje wam kubeu tuna le Abram nu ismba nuje kuasmbi kame tango 318 ta ŋakmba kile-mangurkina sulumba nane ndonj gabat sugo bailka ta dubika Dan tumbranj kinaig. ¹⁵ Furir ngamuna le nu nuje kuasmbi ta kilmba walna sulumba gabat sugo bailka

ta ndonj kame bumba nane kile-ibenjka yokerkinaig le nane sili-silinaig le nane dubika kinaig ka Hoba tumbranj pron-aig. Hoba tumbranj ta Damaskus tumbranj patumba minna. ¹⁶Nu Sodom le Gomora tuku gabis aganj ndende njakmba ta kile-luka kilmba nzamu nuje Lot turmba tumba Lot tuku aganj ndende tango pino njakmba turmba kilmba luka kinaig. ¹⁷Abram nu gabat sugo bailka ta ndonj kame bumba nane kile-ibenjka sulumba luka prona le Sodom tuku gabat sunjo ta Abram sota kina ka Zawe ma gutoj tange Abram te-silikina. (Ma gutoj ta tuku nyu ande Gabat Sugo tuku Gutoj ngade).

Melkisedek nu Abram nyaro tuna

¹⁸Salem tuku gabat Melkisedek nu Ku-ate o mbolok tuku pris minna. Nu bret grep kule kilmba Abram tugum kumba ¹⁹nyaro pasa tuna sulumba sakina: Ku-ate nu o mbolok. Nunje samba kilke kile-mayokkina. Nunje ne nyaro pasa tinwa. ²⁰Kuate nu o mbolok. Sine nu tuku nyu te-dungube. Nunje ne sinza-ɲnat le naje ɲgueu mbal njakmba kile-ibenjkat ɲgina.

Tanjakina le Abram nu gabis aganj ndende njakmba kilna ta manjur 10 patika ande tumba Melkisedek tuna. ²¹Tanjana le Sodom tuku gabat sunjonge ndek Abram sana: Tango pino njakmba yiɲe kili le gabis aganj ndende njakmba ne kila ɲgina le ²²Abram ndek Sodom tuku gabat sunjo ta sana: Ku-ate Sunjo nu o mbolok. Nunje samba kilke kile-mayokkina le ye kile Sunjo tuku nyu mbolɲge pasa sanjri pilewet. ²³Ne ɲgumnɲga sakikat: Yeɲge Abram aganj ndende sunjomba tuwen le kile nu aganj ndende sunjomba njak minit ɲga sakikat tukunu ye ne tuku aganj inum te nda. Muli foɲfoɲ afu ko kupe ɲgaro tuku muli ande mata ye te nda. ²⁴Ye mbulit. Ye aganj ndende afu kile nda. Ye tuku

kuasmbiɲge nyamaganj afu kilmba nyinaig ta maye. Ye tuku gulab kame Aner Eskol Mamre nane ndo aganj ndende afu niɲga ɲga sana.

Kuate nu Abram ndonj wamdus ulendinaik

15 Mara ande Abram nu kiɲatanu suk Sunjonge wika sana: Abram, ne kuru kuru ndaka. Ye ne tuku kandim tanjan ne kulatka minet. Ne lafu mayenu sungokanu tamɲgat ɲgina. ²Tanjakina le Abram nu ndek sana: O Kuate Sunjo, ye kiɲo kugatok minet. Ye kumi le Damaskusnu tango Elieser nunje ye tuku aganj ndende kilamɲgat. Ta tuku ne ame aganj mayenu ye samɲgat? ³Ne ye tuku ndare tumunu ande ndasina tukunu ye tuku kukul tango nunje ye tuku aganj ndende kilamɲgat ɲgina.

⁴Tanjakina le Sunjo nu pasa lafumba sana: Kuga. Kukul tango naje Elieser nu ne tuku aganj ndende kile nda. Naje kiɲo ndinok ta nunje ne tuku aganj ndende kilamɲgat ɲgina. ⁵Tanjakina sulumba nu Abram tumba kilim kumba sana: Ai ambe. Samba mbol ambe tandeka mambilmba mbai kanjerka. Ne njakmba burkam kumuɲ e? ɲgumnɲga ne tuku ndare mbolɲge mbuɲ gudommaba mayok kangaig. Samba mbolɲge mbai minig tanjan burnu kumuɲ kuga ɲgina. ⁶Tanjakina le Abram nu Sunjo tuku pasa ta ismba nu tuku sanjri tomba tingina le Sunjo nu tuku ɲgamuɲgal son ta kanjermaba nu tango tiɲreknu ɲgina.

⁷Tanjakina sulumba nu Abram sana: Ye Sunjo. Ye ne Babilonia mbal tuku kilke Ur tumbranɲge ye ne mindenumba te prowen. Kilke te ne sernam tuku ɲga ye tanjawen ɲgina le ⁸Abram ndek lafumba sakina: O Kuate Sunjo, ye kilke te miro minam tuku sayate ta ye ndanmba pasa ta son pasa ɲga kila pili e ɲgina le ⁹Kuate nu ndek sana: Aganjmor afu kilmba ye tugum te prowa. Makau paɲ-

garnu ande, meme pangarnu ande, sip-sip pailnu ande ñakmba yar keñmba ñak, gami ande, sar umañ kitek ande turmba kilmba ye tugum te prowa ngina le ¹⁰ Abram nu pasa ta kumumba agañmor ta kilmba nu tugum prona sulumba agañmor ta ngamunge fetke lika inumnu ndinamnge inumnu ñaiñamnge patike likina sulumba umañ armba ta fet ndakina. ¹¹ Tanjana le wir afu ndem ta kilam tuku fumba ndekinaig le Abram nu ndem ta ngailka nane yokerke likina.

¹² Ki ka butungina le Abram nu kinymba ma make sungo kañgermba ngamungal pitina le nu kuru kuru sungo tina. ¹³ Tanjamba minna le Sungo nu Abram sana: Ye sinja sanet. Ne tuku mbuñ kilke te kusremba kilke kise mbolnge rawe tanjo minwaig le kilke ta mbolok mbal nane piro kareñnu ningwaig le piroka nane ait kuen ñayo yar 400 nane sanzalnu minamngaig. ¹⁴ Ait ta kugawa le ye kilke ta mbolok mbal lafumba piti ñingi le naje mbuñ kame kusrekuwaig le agañ ndende sungomba ñak tinga ma ta kusrewamngaig. ¹⁵ Nenge ndo mine mayemba ma ma saibo pilmba kuma le ngunungaig. ¹⁶ Amor mbal kilke te mbolnge minig ta nangine mbar sugo ke likade ta kumunguwaig le naje ndare pulumba kinit ta ka bailkanu mbolnge mañ luka te prowamngaig nga Abram sana.

¹⁷ Tanjakina le ki butunga furirna le waim ande pa guwa ñak sati ande turmba mayok kinaik sulumba agañmor ndemnu Abrahamnge fetka patikina ta ngamuk ngamuk kinaik. ¹⁸ Tanjanaik le Sungo nu Abram ndoñ wamdus ulendika sinja son pasa Abram sana: Ne tuku ndare ye kilke te serningamngit. Isip tuku kule sungo kumamnge kumba ka kule sungo Yufretis kumamnge tingate kilke ta ñakmba tane sertiñgamngit. ¹⁹⁻²¹ Ken mbal Kenis mbal Kadmon mbal Hit mbal Peris mbal Refaim mbal Amor

mbal Kanan mbal Girkas mbal Yebus mbal nane tuku kilke ta ñakmba tane sertiñgamngit nga Abram sana.

Sarai tuku piro pino Hagarngge kiño te-pilna

16 ¹⁻² Sarai nu Abram tuku kiño ande te-pile ndakina sulumba nu tango nuje sana: Sungo nu kiño ande ndasina tukunu ne ye tuku piro pino ndoñ minap le nu kiño ande te-pilwa le yiñe kiñonu tamngit ngina. (Sarai tuku piro pino ta nyunu Hagar. Hagar nu Isipnu).

Abram nu Sarai ndoñ wamdus ulendinaik sulumba ³ Sarai nu nuje piro pino ta tumba Abram pinonu tuna. Ait ta mbolnge Abram buk yar 10 Kanan kilke mbolnge minna.

⁴ Abram nu Hagar tumba nu ndoñ minnaik sulumba Hagar nu kiño konna ta kamusmba nu Sarai ake agañ tajañ nga talana. ⁵ Tanjana le nu ndek Abram sana: Hagarngge ye talayate ta naje mbar. Ye yiñe piro pino ne tinnen ta nu kile fungulok minmba nu ye talayate. Sungonge ndo nu sile pilesikuwa nga tango nuje sana. ⁶ Tanjakina le nu ndek Sarai sana: Pino ta ne tuku piro pino ndo. Ne ame wam nu mbol kam ndeta ka ngina. Tanjakina le Sarai nu Hagar sawe lika katna le kua ka nu kusrena.

⁷ Hagar nu Sarai kusremba Sur kam-bim tuku ndin dubimba kina ka ma baknu mbolnge kule burok tugum tanje minna le Sungo tuku Eñel nu tugum prona sulumba ⁸ nu kusnana: Hagar, Sarai tuku piro pino, ne aninge prowat sulumba animbi kañgat e ngina le nu ndek eñel ta sana: Ye yiñe piro gabat Sarai tuku kuru-kuruka kua ka tembi prowit ngina le ⁹ Sungo tuku Eñel nu sana: Ne luka naje piro gabat sota kumba naje ngamungal te-ibeñmba Sarai kumnemnge mina. ¹⁰ Yenge ki le ne tuku ndare tugeka kuasmbi suñ-

gokanu mayok kangat. Burnu kumuŋ kuga ngina.

¹¹Tajakina sulumba Sunŋo tuku Enel maŋ lato sana: Ne kiŋo te-palmbimngat. Sunŋo nu ne tuku malmbi ta isna tukunu ne kiŋo ta nyunu Ismael[‡] nga.

¹²Nu donki nguikok tanaŋ minmba nu tango pino ŋakmba tuku ngueu minamngat. Nu nuŋe ndare tuma ndonj mata nu mine nda. Nu kasomnge minamngat ngina. ¹³Tajaka sana le Hagar nu nuŋe wamdusmbi sakina: i ... Ye Kuate kanŋerit ta ye kume ndakit ngina.

Sunŋo nu Hagar ndonj pasatina le Hagar nu sakina: O Kuate, ne tuku am mbolnge agan ndende ŋakmba mayoknge minit ngina. ¹⁴Ta tuku nane kule burok ta nyunu “Sunŋo abo tugu ŋak nu ye kanŋeryate” ngade. Kule burok ta Kades tumbran Bered tumbran ngamu-ngamunge minit.

¹⁵Abram Hagar fungul te-tuna ta kile nu kiŋo te-pilna le Abram nu kiŋo ta nyunu Ismael ngina. ¹⁶Abram nu yar 86 ŋak minna le Hagar nu kiŋo ta te-pilna.

Kuate nu ngaro pikam tuku maŋau te-mayokna

17 Abram nu yar 99 ŋak minna le Sunŋo nu Abram tugum promba sana: Ye Kuate Sangri Ŋayo. Ye ne sanet. Ne ye tuku minnge dubimba maŋau purfegnu ndo ŋak mina. ²Ye ne ndonj wamdus ulendika siŋka son pasa pilet ta dubimba kumuwanngit. Yenge ki le ne tuku ndare tugeka tango pino sunŋomba mayok kanŋaig ngina.

³Tajakina le Abram ndek truk kina le Kuate nu maŋ lato sana: ⁴Ne isa. Ye tuku siŋka son pasa ne mbolnge minit tukunu ne tango kuasmbi sunŋomba tuku mbuŋ nanŋine minamngat. ⁵Ta tuku ne tuku nyu Abram kuga. Ne tango kuasmbi sunŋomba tuku mbuŋ minamngat

gat tukunu ye ne tuku nyu kitek Abraham pili le minamngat. ⁶Yenge ki le ne tuku ndare mbolnge kuasmbi sunŋomba mayok kanŋaig. Afu gabat sugo mayok kanŋaig. ⁷Ye ne ndonj ne tuku ndare kame ndonj wamdus ulendika siŋka son pasa te pilet ta kugawe nda. Ye siŋka kumuwanngit. Ye ne tuku Mbara, ne tuku ndare pulumba tuturmba kanŋat ta tuku turmba Mbara minmba minamngit. ⁸Ne kilke te tuku tuguk tango kuga ta ye kilke te nduiye naŋe ndare kame ta ndonj tane sertingamngit. Kanan kilke ŋakmba te tane tuku kilke minmba minamngat. Kugawe nda. Ye siŋka tane tuku Mbara minmba minamngit ngina.

⁹Kuate nu maŋ lato Abraham sana: Ye siŋka son pasa te sanet. Naŋe ndare puluka tuturmba kuwaig ta tane pasa saket te ismba kumumba dubiwap. ¹⁰Ye ne ndonj naŋe ndare kame ndonj wamdus ulendika pasa dubimba kumuwan tuku ta tejenmba. Tane tango kiŋo kame ŋakmba tuku ngaro pikap sulumba ¹¹ye tane ndonj pasa katet te gilai ndanŋap. ¹²Tane kiŋo kile-patikap sulumba mara 8 kugawaig le nane tuku ngaro pikap. Tanŋine piro tango tuku kiŋo kame tane kasomok tango piyamba kilelikinaig ta ŋakmba tuku ngaro pikap. Tanŋamba minmba minap le ¹³ye tane ŋakmba ndonj wamdus ulendika minmba minamngit. Ta tuku nane ŋakmba tuku ngaro pikap le tanŋine ngarosu mbolnge nzilal ta minwaig. ¹⁴Tango ande ngarosu nzilal ta kugatok ta nu tane ngamuknge mine nda. Nu ye ndonj wamdus ulendikam tuku wam ta purmba pitaite nga sakina.

¹⁵Kuate nu maŋ Abraham sana: Ye kile piyo naŋe Sarai tuku sanet. Ne kile nyunu Sarai ndanŋa. Kile nyunu kitek Sara nga. ¹⁶Yenge nu nyaro tuwi le nu ne ndonj kiŋo ande te-palmbimngai.

[‡]16:11 Ismael nyu ta tugunu: Kuate nu isna

Tanjamba nu tango kuasmbi sungomba gabat sugo afu turmba tuku ina nanjine minamngat ngina.

¹⁷Tanjakina le Abraham nu truk ka nzumilka wamdusmbi sakina: Yoi. Ye buk saibo pilmba yar 100 njak minet ta ndanjmba ye kiño tam tuku sakate? Sara mata buk saibo pilmba yar 90 njak minit tukunu nu mata kiño te-palmbim kumuñ kuga nga idusna. ¹⁸Tanjamba idusna sulumba Abraham nu Kuate sana: Ne ye tuku kiño Ismael ndo kulatka le nu maye minwa ngina kande ¹⁹Kuate ndek Abraham sana: Kuga. Piyo naje Sara nu ne tuku kiño ndinok te-palmbimngat ta ne kiño ta nyunu Isak nga. Ye kiño ta tuku ndare njakmba ndonj wamdus ulendika yiñe siñka son pasa kumumba dubimba minmba minamngit. Kugawe nda. ²⁰Ne Ismael tuku sayat ta ye mata isit. Yenge nu nyaro tuwi le nu tuku ndare tugekuwaig sulumba nu tuku ndare mbolñge gabat sugo 12 mayok kanjaig. Nu tuku ndare mbolñge kuasmbi sungo mayok kangat. ²¹Ye Ismael tuku tanjawanngit ta ye Isak ndonj wamdus ulendika yiñe pasa kumumba minmba minamngit. Yar ande si ait tejen prowa le Sara nu kiño ta te-palmbimngat ngina. ²²Tanjakina sulumba Kuate nu Abraham ndonj pasate denjpurmba nu kusremba kina.

²³Kile Abraham nu Kuate tuku minge dubimba ki ait ndui ta mbolñge kiño nuñe Ismael tuku ngaro pikna sulumba nu tuku wande tuma mbal nu tango ndametiñmbi piyamba kilelikinaig ta njakmba tuku ngaro pike likina. ²⁴⁻²⁵Abraham nu yar 99 njak minna le kiño nuñe Ismael nu yar 13 njak minna le nane nale tuku ngaro piknaig. ²⁶Ki ait ndui ta mbolñge ndo nane Abraham le Ismael tuku ngaro piknaig sulumba ²⁷nu tuku wande tuma mbal nu tango ndametiñmbi piyamba kile-

likinaig ta njakmba tuku ngaro turmba pike likinaig.

Kuate nu manj Sara kiño te-palmbim tuku Abraham sana

18 Mara ande ki pa tingina le Abraham nu Mamre tuku ail sugo tugum tanje nuñe baibai kawaññge minyok minna le Sungo nu tugum pronu. ²Abraham nu mambilmba tango keñmba kanjgerkina sulumba tinga pinderka kumba ka nane tugumñge dagol tidronga loka saningina: ³O tango sugo, mayemba prowaig. Tane ye liyumba ndakape. Tane tenje mabtumba isukusmba kape. ⁴Tenge minap le nane kule fudiñ tumba prowaig le kupe minyanga ail kumnem tenje minyoka mabtap. ⁵Mabta minap le ye nyamaganmbi tane turtingi le nyumba sangri tumba kape ngina. Tanjakina le nane sakinaig: Ne sakate tanjamba ka nginaig.

⁶Tanjakinaig le Abraham nu pitik ndo nuñe baibai sinam kina sulumba Sara sana: Pitik ndo plaua mayenu inum kunya sulumba waimbi pipmba bret fonfon pasoka ngina. ⁷Tanjakina sulumba Abraham nu pinderka nuñe makau fonde tugum promba fatnu kitek butuknu kuya njak ande madimba tumba nuñe piro tango tuna le nuñge pre pre balemba kuapikina. ⁸Tanjana le Abraham nu makau fatnu kuapikina ta tumba bata le amo turmba kilmba nane tugumñge patikina le nane kilmba nyumba minnaig.

Nane isukusmba minnaig le Abraham nu nane tugum tanje ail kumnemñge nane tairnga tiñ minna le ⁹nane nu kusananaig: Piyo naje Sara nu aningge minit nginaig le nu ndek sakina: Nu baibai sinam tenje minit ngina le ¹⁰tango inum tanje ndek nu sana: Yar ande si piyo naje Sara nu kiño tuwa le ye siñka luka prowamngit ngina. Tanjakina le

Sara nu nu ngumnemnge baibai malanga tugum tange pasa ta kagmanga ismba tin minna.

¹¹ Abraham nale Sara ndon buk saibo patika yar gudommba kinaig le Sara nu kiño te-palmbim kumuñ kuga tukunu ¹² nu wamdusmbi nzumilka sakina: Ye buk saibo pilen. Yiñe gabat mata saibo pilna. Ye ndanđanmba tuma kinymba kamusi nga idusna. ¹³ Tanamba idusna le Sungo nu Abraham sana: Nđanm tuku Sara nu nzumilka sakat: Ye buk saibo pilen ta ndanmba ye kiño tamngit nga sakat. ¹⁴ Ye Sungo. Ne iduste ye wam ta kam kumuñ kuga nga ne iduste e? Kuga. Ye wam ñakmba kam kumuñ. Ye buk sakit. Yar ande si ait tenen mbolñge Sara nu kiño tuwa le ye luka prowamngit ngina. ¹⁵ Tanakina le Sara nu yabuka sakina: Ye nzumil ndakit ngina le nu ndek nu sana: Kuga. Ne siñka ne nzu-milkat ngina.

Kuate nu Sodom le Gomora tumbran kile-ñgisikam sakina

¹⁶ Kile tango ken ta tanga Sodom tumbran tumail tumba kinaig le Abraham nu nane mindeka ndinñge mbilningam bafuna le ¹⁷ Sungo nu wamdusmbi sakina: Ye manau kam bafuwet te ye Abraham yabuwe nda. Kuga. ¹⁸ Ngumnenga Abraham tuku ndare mbolñge tango kuasmbi sungo sanñri ñak mayok kan-gaig. Nu mbolñge kilke tugu ñakmba mbolñge ye wam mayenu kamngit. ¹⁹ Ye nu madiwen le nu nuñe kiño kame nuñe wa kat nuñe ye tuku manau tumninguwa le nane manau purfeñnu tinreknu ñak minamngaig. Tanawa le ye nu mbolñge siñka pasa sawen ta kumumba tambimngit nga idusna. ²⁰ Tanamba idusmba nu Abraham sana: Sodom Gomora nale une manau sugokanu ñak. Nale tuku une manau ta tango pino ñakmba nanñine nanñine sakade le iset. ²¹ Nane sakade ta

kumumba une ta minit e ta ye kumba katesewamngit ngina.

²² Tanakina le tango ar ta Sodom tumail tumba kinaig le Sungo nu Abraham ndon minna le ²³ nu ndek Sungo kusnana: Ne tango tinreknu ñaigonu ñakmba ulendimba bale faramngat e? ²⁴ Tumbran tange tango tinreknu 50 minwaig ndeta ne tumbran ta te-ñgisiwamngat e ko nanenu nga mape-wamngat? ²⁵ Ne nane tinreknu ñaigonu ñakmba ulendimba bale faramngat e? Ne tanawam kumuñ kuga. Ne tango ñakmba kulatka kumumbi pilengate tuku. Ne manau mayenu ndo kate tuku ngina le ²⁶ Sungo nu lafumba sana: Ye Sodom tango tinreknu burka ka 50 ta ye nanenu nga ñakmba mapenungit ngina.

²⁷ Tanakina le Abraham nu man lato sana: O Sungo, ye man ne kusnani le ne ye tuku ndagari ndanuwa. Ye ake tango ndo. Ne ye tuku ise ndaka. ²⁸ Ne tango tinreknu burka ka 50 kuga 5 den ndeta ne tumbran ta te-ñgisiwamngat e ngina le Sungo nu sana: Tango tinreknu 45 ndo minwaig ta ye tumbran ta te-ñgisiwe nda ngina.

²⁹ Kile Abraham nu man lato Sungo kusnana: Ata. Tango tinreknu 40 ndo nziñge minwaig ndeta ne ndanamngat ngina le Sungo nu lafumba sana: Nane 40 ndo nziñge minwaig ta ye tumbran ta te-ñgisiwe nda ngina.

³⁰ Tanaka sana le Abraham nu man kusnana: O Sungo, ye man lato kusnanamngit ta ne ye tuku ndagari ndanuwa. Tango tinreknu 30 ndo nziñge minwaig ndeta ne ndanamngat ngina le Sungo ndek nu sana: Ye nane 30 ndo kanñerkumba ta ye tumbran ta te-ñgisiwe nda ngina.

³¹ Kile Abraham man lato nu kusnana: O Sungo, ye gabat kuilnga ne ndon pasatet. Tango tinreknu 20 ndo nziñge minwaig ndeta ne ndanamngat ngina le

Sungu nu sana: Nane 20 ndo minwaig ta ye tumbran̄ ta te-ṅgisiwe nda ṅgina.

³²Tanjakina le Abraham nu maṅ lato kusnana: O Sungu, ye pasa ndindo te ndo sani le ne ye ndoṅ gubra ndata. Tango tiṅreknu 10 ndo nziṅge minwaig ndeta ne ndaṅamṅgat ṅgina le Sungu nu sana: Nane 10 ndo minwaig ta ye tumbran̄ ta te-ṅgisiwe nda ṅgina. ³³Tanjakina sulumba Sungu nu Abraham ndoṅ pasate deṅpurmba nu kusremba kina le Abraham nu luka nuṅe tumbran̄ kina.

Sodom tuku une maṅau

19 Furirna le eṅel ar ta Sodom pronaik. Lot nu Sodom tumbran̄ fonde malanga tugum tanṅe minyok minna sulumba nu nale kaṅgerka tinga kumba ka nale tugumṅge loka sakina: ²O tango sugo, mayemba prowaik. Tale kupe minyanṅa ye tuku wande mbolṅge kinyamba indole mafewa le maṅ kape ṅgina le nale ndek Lot sanaik: Kuga. Sile tumbran̄ ṅgamu mayok sinṅe kinyamṅgik ṅginaik kande ³Lot nu nale saṅgrimba sarsarnikmba nu tuku wande mbol kuwaik ṅga sanikina le nale tinga nu dubimba nu tuku wande mbol kinaig. Tanjamba Lot nu nuṅe piro mbal saningina le nane nale tuku pagunaig sulumba bret yis kugatok pasokinaig le nu nyamagan̄ ta kilmba nale nikina le nyinaik.

⁴Isukuse deṅpurmba nale kinyam bafunaik le Sodom tumbran̄ tango kiṅo kame ta ṅakmba pro Lot tuku wande korinaig sulumba ⁵wi kuenṅka nu sanaig: Tango ar furirat le ne sota prowaik ta nale aningṅe minik? Ne nale kile-mayokka le sine nale ndoṅ karbe ṅginaig.

⁶Tanjakinaig le Lot nu nane sota kilim kina sulumba malanga tukulmba saningina: ⁷Tira kame, tane maṅau ṅayonu te nale mbolṅge ndakap. ⁸Ye tuku kulim ar minik te nale tango ande ndoṅ

kinye ndakinaik. Ye nale kile-mayokka tane tingi le tane ame maṅau kam ndeta nale mbolṅge kap. Tango ar te mbolṅge maṅau ṅayonu ande ndakap. Nale ye tuku gulab prowaik le ye nale kulatket ṅgina. ⁹Tanjakina le nane Lot sanaig: Ne kua kaye. Ne tumbran̄ tuguk tango kuga. Ne ndaṅam saka singine maṅau te kusrewam tuku peusingit? Kua kaye. Kuga ta sine ne mata tumba ṅayo sili-namṅgig ṅginaig. Tanjakinaig sulumba nane Lot mbiti-mbitimba malanga sambriwam bafunaig le ¹⁰tango ar tanṅe malanga talka wai sirmba Lot didikinaik le sinam kina le nale malanga tukulnaik. ¹¹Tukulnaik sulumba nale tango kiṅo kame malanga tugumṅge minnaig ta ṅakmba am tukulnṅge likinaig le nane malanga te-sili ndakinaig.

Lot nane Sodom kusrenaig

¹²Kile nale ndek Lot sanaik: Nane ndare afu minig e? Nane mbiyel, nane kiṅo, nane kulim afu turmba minig kande kilmba tumbran̄ te kusremba kua kape. ¹³Sile tumbran̄ te te-ṅgisiwamṅgik. Tumbran̄ te tuku tango pino nane tuku une maṅau sungokina le tango pino nane nanṅine nanṅine sakade le Sungu nu isna. Ta tuku Sungu nu sile tumbran̄ te te-ṅgisiwam tuku kukulsikina le prowik ṅginaik. ¹⁴Tanjakinaik le Lot nu tinga kumba tango armba nu tuku kulim kat nuṅe kilam tuku madinikina ta sanikina: Tale tiṅgap le sine tumbran̄ te kile ndo kusremba kua kab. Sungu nu tumbran̄ te te-ṅgisiwamṅgat ṅgina kande nale nu usre pasa sakate ṅga idusmba nale numbik ri ndanaik.

¹⁵Mafena le Sungu tuku eṅel ar ta nale saṅgri mbakmba Lot sanaik: Ne tinga piyo nane, nane kulim ar ta kilmba kile ndo tinga pitik kua kape. Kuga ta tumbran̄ te tuku une ṅayonu lafunu ne turmba ṅgisiunṅgat ṅginaik.

¹⁶Tanjakinaik le Lot nu wam nzumbilenga gitmba minna ta Sunjo nu Lot sinana le tanjo ar ta Lot le piyo nuje, kulim ar ta nane wainu kilmba kumba tumbranj tuku fonde kilimnge patikinaik. ¹⁷Nane kilimnge patikumba enel inum ta nane saningina: Kua ka kape sulumba mbilka ngumnem mambil ndawap. Ma gutoj tenje mabte ndakap. Kua ka ka tabe si pongap. Tane ngisikubekaig ngina le ¹⁸Lot nu lafumba sakina: O tanjo sunjo, tanjamba kuga. ¹⁹Tale buk ye tuku sinatikina le ye mbolnge manau mayenu kaik. Tabe si masken jayo tukunu ye tabe mbol ambe kua ka kambim fuguwet. Kumba mini le ndinnge pa ta ye tuwa le kummba ngisinungit. ²⁰Ta tuku tale man ye mbolnge manau mayenu kap. Tumbranj patuk si kanjerap. Si fudinndo. Maye ndeta ye sinje ka mini sulumba kummba ngisike nda ngina le ²¹nu lafumba sana: Ta maye. Ne sakat tanjawamngit. Ye tumbranj si te-ngisiwe nda. ²²Ne patej kua ka tumbranj si kaye. Ye ne tairngamngit. Ne kumba si prowa le ye ma tugu te te-ngisiwamngit ngina.

Lot nu tumbranj ta fudinndo ngina tukunu nane tumbranj ta nyunu Soar^f nginaig.

Kuate nu Sodom Gomora kile-ngisikina

²³Ki mbol kina le Lot nu Soar prona le ²⁴Sunjo nu ndame pa sorj jak sawe piyanu sukmba Sodom Gomora tuku ma tugu jakmba kumunge likina. ²⁵Tumbranj ar ta tuku ma gutoj ta tanjo pino aganj jakmba kilke mbolnge prowe likinaig ta jakmba usarke sulunaig. ²⁶Tanjanaig le Lot piyo nuje mbilka ngumnem mambilna kande nuje ngarosu ta sol kuilka karenga makek suk tij minna.

²⁷Mafena le Abraham nu maratukuk tinga kina ka Sunjo ndonj pasata minnaik ma ta tugum prona sulumba ²⁸mambilmba Sodom Gomora tuku ma gutoj kilke jakmba kanjerkina ta pa guwa sunjo tafil jak tinga minna le kanjerna.

²⁹Kuate nu ma gutoj ta te-ngisiwam bafuna sulumba nu Abraham idusmba Lot kukulna le nu tinga ma kise kina. Tanjana le nu Lot buk minna tumbranj ta jakmba kile-ngisike suluna.

Lot tuku kulim ar ta kiyo kile-patikinaik

³⁰Lot nu Soar tumbranjnge minam tuku kuru-kuruka nuje kulim ar ta kilmba tumbranj ta kusremba tabe ponga kinaig ka ndame burok ande kanjermba sinam tanje minnaig.

³¹Tanjamba tanje minnaig sulumba kulim mulum ta mambo nuje sana: Mam buk saibo pilna. Kilke te mbolnge tanjo ande sile kilam tuku mine ndakate. ³²Ta tuku ne isa. Sile mam grep kule tupe le nu nyumba nginngankuwa le sile nu ndonj kinype. Tanjape sulumba sile kijo kile-patikupe ngina. ³³Tanjamba furirna le nale mam nakile grep kule tunaik le nu nyumba nginngankina. Ijgin-ngankina le kulim nuje mulum ta mam nuje ndonj kinynaik ta mam nuje nginnganka nu wam ta katese ndana.

³⁴Mafena le kulim mulum ta ndek mambo nuje sana: Furir ye mam ndonj kinyit. Ijgilainge sile man mam grep kule tupe le nyumba nginngankuwa le ne suk mam ndonj kinya. Tanjape sulumba sile kijo jak minpe ngina. ³⁵Tanjakina sulumba nale mam nakile man grep kule tunaik le nu nyumba nginngankina. Ijgin-ngankina le mambo nuje suk mam nuje ndonj kinynaik ta

^f19:22 Soar nyu ta tugunu Fudinndo

mam nuje nginnganka wam ta mata katese ndana.

³⁶Tanjana le Lot tuku kulim ar ta mam nakilenge fungul nikina le kutunaik. ³⁷Kulim mulum ta kiyo ande te-pilna sulumba kiyo ta nyunu Moab ngina. Kiyo ta nu Moab mbal tuku mbuñ nangine. ³⁸Mambo nuje mata kiyo ande te-pilna sulumba kiyo ta nyunu Ben-Ami ngina. Ben-Ami nu Amon mbal tuku mbuñ nangine.

Abraham le Abimelek

20 Abraham nu kumba ka Negeb ma baknu mbol prona sulumba Gerar tumbranñge minna. Gerar nu Kades tumbran Sur tumbran ngamu-ngamuñge minna. ²Tange minna sulumba Abraham nu Sara nu yiñe kulim ngina le Gerar tuku gabat sungo Abimelek nu tango afu kukulningina le nane pro Sara tumba ka Abimelek tunaig.

³Tanjamba minmba ait ande furir ngamu Abimelek nu kinyina sulumba kiñatina le Kuatenge sana: Ne isa. Ne pino te tango ñak tina tukunu ne kumamngat ngina.

⁴Abimelek nu Sara ndonj kinye ndakina tukunu nu Sungo lafumba sana: O Sungo, ye mbar ndawen. Ne tango mbar ndade ta ne baleningam kumuñe? ⁵Abraham nu nuje ye sayina: Pino te ye tuku kulim ngina le Sara mata ye sayina: Tango te ye tuku leu ngina. Ye mbar ndawen. Ye tango pino ñakmba am mbolñge ye mañau te ken ngina le ⁶Kuate nu kiñambi lafumba sana: Ne tango pino ñakmba tuku am mbolñge tanjana ta ye kila. Ta tuku ye ne nu ndonj une ndaka nga peunen le ne pino ta kire ndana. ⁷Ne kile pino ta tumba luka ka tango nuje tawe. Tango ta nu tuan tango

ande. Nu ne tuku yabanwa le ne kume nda. Ne pino ta luka nu ndatawe ta ne naje kuasmbi ndonj tane ñakmba kume likamñgaig ngina.

⁸Mafena le maratukuk tinga Abimelek nu nuje piro tango ñakmba kile-mangurka pasa ñakmba Kuatenge sana le isna ta saningina le nane kuru kuru sungo tinaig. ⁹Tanjanaig le Abimelek nu Abraham wika sana: Ne ame mañau sine mbolñge kina? Ye ame mbar ken le ne sine ñakmba piti sungo te singam bafute? Ne siñka mañau ta ñayonu kina.

¹⁰Ne ndañam saka mañau tejenmba kina ngina le ¹¹Abraham lafumba nu sana: Ye idusen tumbran te tuku tango nane Kuate tuku mingge kumnemñge minmba nu tuku nyu kurau ndakade tukunu nane ye tuku pino tumba ye baleyubekaig nga idusen. ¹²Pino te son ye tuku kulim. Sile mamñge kile-patikina ta sile ina yimyam le ye nu pinonu ten.[§]

¹³Kuate nu ye kukulyina le ye yiñe tumbran tuguk kusrewen sulumba nu sawen: Ne ye mbolñge mañau mayenu kumba ma ñakmba mbolñge tango ñakmba tejenmba saninga: Tango te ye tuku leu nga saka ngen.

Abraham nu tanjamba Abimelek sana le ¹⁴nu kina ka Sara tumba pro Abraham tuna sulumba sipsip makau piro tango piro pino afu turmba kilmba promba Abraham tuna sulumba ¹⁵sana: Kilke te ñakmba ye tuku ndo. Ne ma ani nzalinu minam idusmba ndeta ka tanje minyoka ngina. ¹⁶Tanjamba nu ndek Sara sana: Ne mbar ndana. Tango kame ne ndonj minig ta nane katesewaig nga ye leu naje ndametiñ sorj 100 tuwet. Ye tanjawi le ne mbar ande ke ndakina ta nane ñakmba katesemba kila palmbimñgaig ngina.

^{§20:12} Hibru mbal tuku mañau buk tanjamba minanu. Ina yimyam mam ndindo ta nane muñgu kilanu (2 Samuel 13 kanjerap).

¹⁷⁻¹⁸ Abimelek nu Abraham piyo nuje tina tukunu Kuate nu Abimelek tuku piyo nuje, piro pino kat nuje nane ģakmba kiġo ġgailniġgina tukunu Abraham ndek Kuate yabaġna le Abimelek nale piyo nuje ndoġ, nuje piro pino ģakmba nane wakeikina le nane maġ kiġo kile-patike likinaig.

Sara nu Isak te-pilna

21 Sunġo nu siġka pasa buk Abraham sana ta nu Sara mbolġge kina le ²nu fuġgul ģakna. Abraham nu buk saibo pilmba yar 100 ģak minna le piyo nuje Sara nu Kuate nu ait sana ta mbolġge kiġo ta te-pilna le ³Abraham nu kiġo ta nyunu Isak ġgina.

⁴⁻⁷ Kile Sara ndek sakina: Kuatenġe ye sinzanyat le ye kiġo te-pilit. Ta tuku ġga ye gare-gareka nzumilket. Nane ģakmba ye maġau kit ta iswaig sulumba gare-gareka nzumilkamġgaig ġgina. Tanġakina sulumba nu maġ lato sakina: Nane buk idusnaig Sara nu Abraham tuku kiġo ande te-pile nda ġga idusnaig ta ye tuku tanġo saibo pilna le kile ye nu tuku kiġo ande te-pilit ġgina.

Isak nu mara 8 kusrena le ki ait ta mbolġge Kuate nu Abraham buk sana ta kumumba nu kiġo nuje tuku ġgaro pikna.

Abraham nu Hagar nale Ismael ndoġ pitaikina le kinaik

⁸ Kiġo ta sunġokina le ina nujeġe nu amo ġgailna. Ki ait ta mbolġge Abraham nu kiġo amo kusrena ta tuku pagumba nye sunġokina. ⁹Tanġana le Abraham tuku kiġo Ismael nu Isipnu pino Hagar ndoġ te-pilnaik ta nu Isak maim maim pasa tumba minna le Sara nu ismba ¹⁰tanġo nuje sana: Kiġo ta Isak ndoġ ne tuku aġaġ ndende tuma kile nda. Piro pino ta kiġo nuje ndoġ pitaika le kasom kuwaik ġgina le ¹¹nu pasa ta ismba kiġo nuje Ismael tuku wamdus pitina le

¹²Kuatenġe nu sana: Piro pino ta kiġo nuje ndoġ ne wamdus piti ndanuwa. Ne Sara tuku pasa ismba dubiwa. Isak tuku ndare mbolġge ndo ne tuku mbuġ mayok kanġaig. ¹³Piro pino ta tuku kiġo nu mata ne tuku kiġo tukunu yeġge ki le nu tuku ndare mbolġge tanġo kuasmbi sunġo ande tugekamġgat ġga Abraham sana.

¹⁴Tanġakina le maratukuk tinġa Abraham nu nyamagaġ kilmba aġaġmor ġgarombi kule kunyna ta turmba kilmba Hagar tuku kailmane mbolġge patika kiġo nuje ndoġ kukulnikina le kinaik kumba ka Berseba tuku ma baknu mbolġge kine promba lika minnaik. ¹⁵Lika minnaik ma ma kule kugana le kiġo nuje tumba kumba ka ail fudiġndo ande kumnemġge pilna le kinymba minna. ¹⁶Kinymba minna le Hagar nu kiġo nuje ta kusremba nane tui fat parsingade le kumba tinġate tanġamba nu kumba ka minyokina sulumba wamdusmbi sakina: Ye kiġo kanġermba mini le kumwa ta ġayo ġgina. Tanġakina sulumba nu tanġe minyok minmba malmmbika minna.

¹⁷Kiġo ta mata malmmbika minna le Kuate nu isna le samba mbolġge Kuate tuku Enġel ndek Hagar wika sana: Hagar, ne ndaġam wamdus pitinate? Ne kuru kuru ndaka. Kiġo naje malmmbikate ta Kuate nu o buk isat. ¹⁸Ne tinġa kumba ka kiġo naje tumba wamdus bul sera. Yeġge ki le nu tuku ndare tugeka tanġo kuasmbi sunġo ande mayok kanġat ġgina. ¹⁹Tanġakina sulumba Kuate nu Hagar tuku am talkina le kule burok ande kanġerna sulumba kumba ka aġaġmor ġgaro tambi kule kunyna. Kunyna sulumba kiġo nuje kule ta tuna le nyina.

²⁰Kuatenġe kiġo ta kulatka minna le sunġokina sulumba kumba ka Paran tuku ma baknu mbolġge minyokumba kanzerek tanġo minna le ²¹ina nujeġe Isipnu pino ande tumba Ismael te-tuna.

Abraham nu Abimelek ndonj wamdus ulendinaik

²²Ait ta mbolnge Abimelek nuje kame gabat nyunu Pikol tumba Abraham tugum promba sana: Kuate tuku nyaro ne mbolnge minit. ²³Ta tuku ne kile Kuate tuku nyu tambi pasa sangri pilewa sulumba ye mbolnge manau nay-onu ande ndaka. Ye tuku kutu mbolnge ye tuku wa kame mbolnge mata manau nayonu ande ndaka. Ye buk ne mbolnge manau mayenu ken ta kile ne suk ye mbolnge, kilke kile ne rawe tango tanan minit ta mbolnge manau mayenu ndo ka ngina le ²⁴Abraham ndek nu sana: Ne sakate tanjamba ye pasa sangri pilewet ngina.

²⁵Tanjakina le Abraham nu kule burok ande Abimelek tuku piro tangonge tinaig ta tuku nu sana le ²⁶nu ndek Abraham sana: Imange kule burok ta tina ta ye gilai. Ne ye ndasayina. Kile ndo sayate le ye iset ngina.

²⁷Tanjakina le Abraham nu kina ka sipsip makau turmba kilmba promba Abimelek tuna sulumba nale wamdus ulendinaik. ²⁸Tanjanaik sulumba Abraham nu sipsip fat 7 kilmba yamoknge patikina le ²⁹Abimelek nu Abraham kusnana: Ne ndanam sipsip fat 7 ta yamoknge patikat e ngina le ³⁰Abraham lafumba nu sana: Yenge kule burok ta sarken ta ne son nga sulumba sipsip fat 7 te kila ngina. ³¹(Nale wamdus ulendinaik tuku ma ta nane kile nyunu Berseba** ngade).

³²Bersebange wamdus ulendika Abimelek nuje kame gabat Pikol ndonj nale luka Filistia ma mbol kinaik le ³³Abraham nu Bersebange ail ande ngukina sulumba Kuate Sungo abo tugu njak nu tuku nyu te-dungina.

³⁴Tanjamba nu yar gudommaba Filistia kilke mbolnge minna.

Abraham nu Isak tumba Kuate tuku atraukam bafuna

22 Mara ande Kuate nu Abraham tuku ngamungal son tagomba nu wika sana: Abraham ngina le nu woka sakina: Ye minet te ngina. ²Tanjakina le Kuate nu sana: Ne tinga naje kijo naje ndindo Isak ne nu tuku kume purte ta tumba kumba ka Moria kilke mbolnge tabe ande ye ne tumnamngit ta mbolnge ne ye tuku atrauka kijo ta balemba piya le ugmba usarkuwa ngina. ³Tanjamba sana le Abraham nu maratukuk tinga kuaneka donji inum tumba sangilnu mbolnge kuminj depolka kusmba nuje piro tango armba kilmba atraukam tuku pa fetka ndaleka tumba Isak ndonj Kuate nu ma sakina ta kinaig.

⁴Kumba minnaig le mara armba kinaig le mara kegnu mbolnge Abraham nu tinga mambilmba Kuate nu ma sakina ta maskenngje kangerna sulumba ⁵nuje piro tango ar ta sanikina: Tale donji tumba tenge minap. Ye yiye kijo ndonj kumba ambenge Kuate mbariymba nu tuku nyu te-dunga manj luka ndekamkik ngina. ⁶Tanjaka sanikmba nu pa ndale njak tumba Isak tuna le kurana le Abraham nu pa wagmbi bagi turmba kilmba nale kigringja kinaik ⁷kumba ka ndinngje Isak nu mam nuje wika sana: Mam o ngina le mam nuje ae ngina le Isak nu kusnana: Sile pa wagmbi pa ndale njak kilikik ta Kuate atraukam tuku sipsip fat aningje ngina le ⁸Abraham lafumba sana: Kijo, Kuate nuje atraukam tuku sipsip fat ande sile sikamngat ngina. Tanjamba saka nale manj kigringja kinaik.

⁹Nale Kuate nu ma sakina ta mbol pronaik sulumba Abraham nu ndame turjanga pa lanlanj wakeimba pa ndale

**21:31 Berseba nyu ta tugunu Pasa Katanu Kule Brok

gak ta kuklimba ta mbolnge farna sulumba kiyo nuje Isak kupe wai kusmba pa farna ta mbolnge pilna.

¹⁰Tanjana sulumba nu nuje kiyo balewam saka bagi gomba tumba wai sukakina kande ¹¹Sungu tuku Egel samba mbolnge wika sana: Abraham, Abraham ngina le nu woka sakina: Ye minet te ngina le ¹²Egelnge nu sana: Kiyo tuku ngarusu nayo sili ndawa. Ne naje kiyo naje ndindo mape ndamba balemba ye atraukam bafuwat ta ye kangerit. Ne ye tuku minge dubite ta ye kile kila pilit ngina. ¹³Tanjakina le Abraham nu mbilka mambimba meme pailnu ande ail fudiņndo sinamnge naunu konka minna le kangerna sulumba kumba ka meme ta Isak tuku lafuknu tumba balemba Kuate atraukina. ¹⁴Tanjana sulumba Abraham nu ma ta nyunu “Sungonge sine tursingit” ngina. (Kile nane tejenmba sakade: Sungu tuku tabe mbolnge nu sine tursingit ngade).

¹⁵Kile Sungu tuku Egel nu samba mbolnge Abraham wi arnu sana: ¹⁶Ye Sungu. Ne ye tuku minge dubimba naje kiyo naje balemba ye atraukam bafuwat tukunu ye yiņe nyu tambi pasa sangri pilewamngit ta ne isa. Ye sinka ne mbolnge wam mayenu kamngit. ¹⁷Yenje ne tuku ndare tetugewi le samba mbolnge mbai minig piyalnge fulbul minig tananj sungomba mayok kangaig. Ne tuku mbuņ kat naje ngueu mbal ndonj kame bumba nane kile-ibenkamngaig. ¹⁸Tango kuasmbi ngakmba nane ne tuku saka nane afu nyaro ninje likamngaig. Ne ye tuku minge ismba dubiwat ta tuku nga sanet ngina.

¹⁹Tanjakina le Abraham nale manj luka nuje piro tango ar ta tugum pronaik sulumba nane luka Berseba tumbranj kinai. Tanjamba Abraham nu Bersebanje minmba minna.

Nahor tuku kiyo kat nuje

²⁰Tanjamba minnaig ma ma mara ande nane afu Abraham tugum promba sanaig: Milka nu maib naje Nahor tuku kiyo 8 kile-patikina. ^{21–22}Kiyo mulum ta nyunu Us. Nu tuku mambo kat nuje ta nyu nangine Bus, Kemuel, Kesed, Haso, Pildas, Yidlaf, Betuel. Kemuel tuku kiyo nuje Aram nga Abraham sanaig.

²³Betuel nu Rebeka te-pilna. Milka nu kiyo 8 ta Abraham maib nuje Nahor ndonj kile-patikinaik le ²⁴Nahor nu nuje pino ande nyunu Reuma ndonj Teba, Gaham, Tahas, Maka nane kile-patikinaik.

Sara nu kumna

23 Sara nu yar 127 gak minna sulumba ²Kanan kilke Hebron tumbranje nu kumna. Nu kumna le Abraham nu wamdus tatrakina le nu kumba Sara tugumnge malmbikina. ³Malmbikina sulumba tanga piyo nuje tuku mindesiņ ta kusremba Hit mbal tugum promba nane saningina: ⁴Ye tumbranj tuguk tango kuga. Ye rawe tango minet. Tane kilke ande ye sap le ye piyawu sulumba yiņe pino nguki ngina le ⁵Hit mbal nane lafumba Abraham sanaig: ⁶O tango sungo, ne isa. Ne gabat sungo tananj sine ngamuknge minit. Sine tuku ndame burok mayenu ndo ande kangermba madiwa sulumba kumba ka piyo naje nguka. Ne piyo naje ngukam tuku ndame burok ande madiwa ta tango andenge ne ngailne nda nga Abraham sanaig.

⁷Tanjakinaig le Abraham nu Hit mbal ngakmba tugumnge loka saningina: ^{8–9}Tane son sakade ndeta tane Sohar tuku kiyo nuje Efron sawap le nu nuje ndame burok nyunu Makpela nuje kilke make mbolnge minit ta ye suwa le ye yiņe pino ngukam tuku piyawu. Tane nu sawap le ndame burok ta tuku piyanu giganmba ta sakuwa le ye tane

tuku am mbolŋge piyawi sulumba mindesin ŋgunu tuku ti ŋgina.

¹⁰Efron nu Hit mbal tuku gabat ande minna. Nu nane ŋakmba ndoŋ tumbran ta tuku fonde malanŋa tugumŋge minyok minna sulumba nu sakina: ¹¹O tanŋo sunŋo, ne isa. Kilke sakat ta ndame burok turmba ye kile nane ŋakmba tuku am mbolŋge ne tinet. Ne piyo naje tumba kumba ka tanŋe ŋguka ŋgina le nane ŋakmba isnaig.

¹²Kile Abraham ndek Hit mbal ŋakmba tugumŋge lokina sulumba ¹³Efron sana: Ye pasa ande sanamŋgit ta ne isa. Ye kilke ta piyawi sulumba ndametin ne tanmbimŋgit. Tanjawi sulumba ye yiŋe pino tanŋe ŋgunuŋgit ŋgina le nane ŋakmba isnaig le ¹⁴Efron lafumba Abraham sana: ¹⁵O tanŋo sunŋo, sile mbolŋge kilke te tuku piya ta sunŋokanu kuga. Soŋ 40 ndo. Ne kilke ta tumba kumba ka piyo naje ŋguka ŋgina le ¹⁶Abraham nu pasa ta ismba ndametin Efron sakina le Hit mbal nane ŋakmba isnaig ta nane piyade mbal ndametin pitinu kanŋerde ta kumumba Efron tuna.

¹⁷Tanjamba Abraham nu Efron tuku kilke Makpela tumbranŋge Mamre tugumŋge minna ta tina sulumba kilke ta tuku ndame burok ail ŋakmba turmba kilna le ¹⁸Hit mbal tumbran ta tuku malanŋa tugumŋge minyok minnaig ta nane ŋakmba ismba wokinaig. ¹⁹Tanjaŋaig le Abraham nu piyo nuŋe Sara tumba kumba ka Makpela kilke ndame burok ta sinamŋge pilna. (Ma ta Kanan tuku kilke mbolŋge Hebron tumbran patukŋge minna). ²⁰Tanjamba Hit mbal tuku kilke ta ndame burok turmba mindesin ŋgunu tuku Abraham tunaig.

Isak nu Rebeka tina

24 Sunŋo tuku nyaro mara mindek Abraham mbolŋge minna le nu yar sunŋomba kusremba saibo pilna sulumba ²nuŋe piro tanŋo ambokok Abraham tuku aŋaŋ ndende kulatkina ta wika sana: Naje wai tumba ye tuku fel karaukŋge pale.^{††} ³Ne samba le kilke tuku Mbara Sunŋo nuŋe nyu tamba ne pasa sanŋri pilewa sulumba Kananŋge yiŋe kiŋo tuku pino ande ndata. ⁴Ne kumba ka yiŋe kilke tuguk ta mbolŋge yiŋe ndare tugumŋge Isak tuku pino ande ta ŋgina le ⁵piro tanŋo tanŋe ndek Abraham kusnana: Pino ta nuŋe kuasmbi kusreka ye dubiyam mbulwa ndeta ye kiŋo naje kukuli le nu naje tumbran tuguk kuwa e ŋgina le ⁶Abraham lafumba sana: Tanjamba kuga. Ne ye tuku kiŋo kukula le kilke ta mbol ndakuwa. ⁷Samba tuku Mbara Sunŋo nuŋge ye kukulyina le ye yiŋe ndare yiŋe tumbran tuguk yiŋe kilke kusreken le nuŋge ye sinŋa son pasa sanŋrinu teŋenmba sayina: Ne tuku ndare ye kilke te sinŋa serniŋamŋgit ŋga sayina. Nuŋge nuŋe eŋel kukulwa le ambonŋa kanŋat. Ne kumba tanŋe yiŋe kiŋo tuku pino ande ta. ⁸Pino ta ne dubinam mbulwa ndeta pasa ta ake ŋgisikuwa. Ne ye tuku kiŋo ta ndoŋ luka kilke ta mbol ndakape ŋga piro tanŋo nuŋe sana. ⁹Tanŋaka sana le piro tanŋo ta nuŋe gabat Abraham tugum promba wai tumba Abraham tuku fel karaukŋge pilna sulumba Abraham pasa sakina ta kumuwanŋgit ŋga wokina.

¹⁰Tanjamba piro tanŋo ta nu Abraham tuku kamel 10 kilmba Abraham tuku aŋaŋ ndende magenu turmba kilna sulumba tinŋa Mesopotamia kilke Nahor tuku tumbran ta kina kumba ka ka

^{††}**24:2** Hibru mbal nane tanjamba pasa sanŋri pilewanu (Mulum Pasa 47.29 kanŋerap)

ta prona. ¹¹Prona sulumba kamel 10 ta saningina le nane tumbran kilimnge kule burok ta tugumnge mabta kinymba minnaig.

Ki butungina le furiram pino kame nane kule kunyam prowam bafunaig le ¹²tango ta yabanmba sakina: O Sungo, yiye gabat Abraham tuku Mbara, ne kite yiye gabat Abraham idusmba ye turya. ¹³Ye kule burok te tugumnge minet le tumbran te tuku pino mbanzo kame nane kule kunyam prode. ¹⁴Ye pino ande tejenmba sawamngit: Naje waim kule jak ta ye sa le ye nyi nga sawamngit. Pino ta nu sakuwa: Ne ilmba nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyamngit nguwa ndeta ye katesewamngit. Ne pino ta naje piro tango Isak tuku pino madina nga katesewamngit. Nu tanakuwa le ne ye tuku gabat buk turat ta ye katesewamngit ngina.

¹⁵Nu yabanmba minna le Betuel tuku kulim nyunu Rebeka nu kilke waim kura prona. (Rebeka mam nuye Betuel. Betuel nu Nahor le Milka tuku kiyo nakile. Nahor nu Abraham tuku maib nuye). ¹⁶Rebeka nu ngarosu tumail pasi mayenu ndo. Nu buk tango ande ndon kinye ndakina. Nu ndeka kule burok ta tugum promba waim kule kunyna sulumba man luka mbuna. ¹⁷Tajana le piro tango ta nu pinderka nu tugum kina sulumba sana: Waim kule ta ye sa le ye kule nyi ngina le ¹⁸nu ndek sana: O tango sungo, ne ilmba nya ngina sulumba nu waim kule te-ibenmba biye jak minmba nu tuna le kule nyina.

¹⁹Nu kule nye denpurna le Rebeka nu sana: Ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyi le nane mata nyuwaig ngina. ²⁰Tajakina sulumba nu pitik ndo nuye waim kule agamnor kule nyade tuku nza ta sinamnge kutuna sulumba pinderka kumba ka kule burok tugum promba tango ta tuku kamel

kame tuku kule kunye niymba minna le kamel kame ta jakmba nyinaig le ²¹piro tango ta nu ye Sungonge buk turyat e nga idusmba maninok pino ta kangermba minna.

²²Nu kule kunye denpurna le tango ta fumbe sikor ande golmbi wakeiwanu ta tumba nu tuku fumbe mbolnge pilmba sagi armba golmbi wakeikanu ta turmba kilmba nu tuku wai mban mbolnge siluk tuna sulumba sana: ²³Ne saka. Ne mam naje ima? Mam naje tuku wandeknge yiye kuasmbi ye ndon sine kinyam tuku ma jak e ngina le ²⁴nu sana: Ye tuku mam Betuel. Nu Nahor le Milka tuku kiyo. ²⁵Sine ire sungomba kamel kinyam tuku jak. Kamel tuku nyamagan mata sungomba minig. Tane mata kinyam tuku ma jak ngina le ²⁶tango ta pasa ta ismba loka Sungo tuku nyu te-dungina sulumba ²⁷sakina: O Sungo, yiye gabat Abraham tuku Mbara, sine ne tuku nyu te-dungube. Ne mara mara ye tuku gabat turte. Nenge ye mindeyumba ndin tumyat le ye yiye gabat tuku kuasmbi tugum prowit ngina.

²⁸Kile pino ta pinderka ina nuye tuku wande mbol kumba pro tange nane wam kubeu ningina le ²⁹⁻³⁰Rebeka tuku leu nuye Laban nu kulim nuye wam kubeu ningina ta isna sulumba fumbe tuku sikor ta kangermba sagi ar kulim nuye tuku wai mban mbolnge minnaik ta turmba kangerka nu pitik ndo kilim ka Abraham tuku piro tango kamel kame ndon kule burok tugum tange minnaig ta sota kina sulumba sana: ³¹Sungo tuku nyaro ne mbolnge minit. Ne ndagam kilim tenge tij minit? Ne yale le sine wande mbol kab. Ye buk tane tuku ma wakeiwit. Ne tuku kamel kame tuku ma mata jak ngina. ³²Tajakina le piro tango ta nu wande mbol kina le Laban nu kamel kame tuku kumi de-pol kame ta paske lika ire farningina sulumba nyamagan kilmba pro ningina

le nyinaig. Tanjanaig le Laban nu maŋ kumba Abraham tuku piro tango, tango kame nu ndoŋ promba minnaig ta tuku kule tumba luka prona le nane kupe minyaŋginaig.

³³ Tanjanaig le nane piro tango ta tuku pagumba tunaig kande nu sakina: Ye pasa ande ŋak. Nyamagaŋ te minwa le ye pasatumba isukusamŋgit ŋgina le Laban ndek sakina: Ta maye. Saka le sine isbe ŋgina. ³⁴ Tanjakina le nu ndek sakina: Ye Abraham tuku piro tango. ³⁵ Sun-gonge ye tuku gabat nyaro mayenu tuna le nu maror tango mayok kina. Nu Sungonge sipsip meme makau kamel doŋki silwa ndametiŋ, gol ndametiŋ, piro tango, piro pino agaŋ ndende gudommba tuna. ³⁶ Yiŋe gabat tuku pino Sara nu saibo pilmba Abraham tuku kiŋo te-pilna le nu nuŋe agaŋ ndende ta kiŋo nuŋe tuna. ³⁷ Yiŋe gabat nu ye sayina le ye nu tuku pasa saŋgri pilewen. Nu tejenmba sayina: Ne Kananŋe yiŋe kiŋo tuku pino ande ndata. ³⁸ Ne kumba yiŋe kuasmbi yiŋe ndare kame tugum kaye sulumba nane ŋgamukŋge yiŋe kiŋo tuku pino ande ta ŋga sayina le ³⁹ ye ndek yiŋe gabat tejenmba kusnawen: Pino ta ye dubiyam mbulwa ndeta ye ndaŋi ngen le ⁴⁰ nu lafumba sayina: Ye mara mara Sunŋo tuku miŋge dubiwet tuku. Nu nuŋe eŋel kukulwa le ne tur-namŋgat. Tanjawa le ne ye tuku kuasmbi mbolŋge ye tuku ndare ŋgamukŋge yiŋe kiŋo tuku pino ande tamŋgat. ⁴¹ Ne ye tuku pasa saŋgri pilewat ta pur ndawa. Ne ye tuku kuasmbi tugum prowa le nane pino ta ne ngailnuwaig ndeta pasa ta ake ka ngisikuwa ŋga ye sayina.

⁴² Ye kite kule burok tugum nziŋge prowit sulumba tejenmba yabaŋit: O Sunŋo, yiŋe gabat Abraham tuku Mbara, ye ilit ta tuku agaŋ alonu te-mayokmba tumya le kaŋgeri. ⁴³ Ye kule burok te tugumŋge minet. Pino mbanzo ande kule kunyam prowa le ye nu tejenmba

sawamŋgit: Naŋe waim kule ŋak ta ye sa le ye nyi ŋga sawamŋgit. Pino ta nu sakuwa: ⁴⁴ Ne nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyamŋgit ŋguwa ndeta ye katesewamŋgit. Pino ta nenŋe yiŋe gabat tuku kiŋo nuŋe tuku pino madina ŋgit.

⁴⁵ Ye wamdusmbi yabaŋmba minit le Rebeka nu waim kuramba prowat sulumba ndeka kule burok sinam tanŋe waim kule kunyat le ye nu sawit: Ye kule afu nyam ŋga sawit. ⁴⁶ Tanjakit le nu pitik ndo waim te-ibenat sulumba sayat: Ne nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyi ŋgat. Ye kule tumba nyit le nu kamel kame tuku mata kule kunyat. ⁴⁷ Tanjawat le ye nu kusnawit: Ne mam naŋe ima ŋgit le nu sayat: Ye tuku mam Betuel. Nu Nahor le Milka tuku kiŋo ŋga sayat le ye fumbe sikor ta tumba nu tuku fumbe mbolŋge pilit sulumba sagi armba ta kilmba nu tuku wai mban mbolŋge patikit sulumba ⁴⁸ loka Sunŋo tuku nyu te-dunggit. Nu yiŋe gabat Abraham tuku Mbara. Nuŋge ye mindeyumba ndin tumyat le ye yiŋe gabat tuku kuasmbi tugum prowit sulumba nzamu nuŋe tuku kulim kaŋgerit ta ye yiŋe gabat nu tuku kiŋo nuŋe tuku pinonu tamŋgit. ⁴⁹ Ta tuku tane ye tuku gabat idusmba pino ta ye sam kumuŋ e ko kuga? Tugusemba ye sayap le ye isi sulumba ame maŋau kam tuku ta kila palmbimŋgit ŋga Laban nane saningina.

⁵⁰ Tanjakina le Laban nale Betuel ndoŋ lafumba sakinaik: Sungonge ne kukulnat le ne te prowat tukunu sine ame pasat-ube? Sine pasa kuga. ⁵¹ Rebeka minit te. Ne nu tumba kaye. Nu naŋe gabat tuku kiŋo nuŋe tuku pino minamŋgat. Ne Sunŋo tuku miŋge dubimba tanjamba ka nginaik le ⁵² Abraham tuku piro tango ta pasa ta ismba truk kumba Sunŋo tuku nyu te-dunggina sulumba ⁵³ mindepiyam tuku agaŋ ndende silwa golmbi wakeik-inaig tuku tawi afu turmba kilmba Re-

beka tuna sulumba aganj ndende magenu afu leu nuje nale ina nuje ndonj nikina. ⁵⁴ Tanjana sulumba nu tango kame nu ndonj pronaig ta nane njakmba isukusmba kule nyumba furirna le tanje kinynaig.

Mafena le maratukuk tinja nu nane saningina: Ye kile luka yije gabat sota kambimngit ngina le ⁵⁵ Rebeka leu nuje nale ina nuje ndonj sakinaik: Kulim te kusem ndindo ait 10 tanjamba sine ndonj minwa le tumba kape nginaik. ⁵⁶ Tanjakinaik le nu ndek sanikina: Tane ye ngail ndakap. Sungonge ye turyina le alonu mayok ket tukunu ye dalke nda. Ye kile ndo manj luka yije gabat sota kangit ngina. ⁵⁷ Tanjakina le nale sakinaik: Sile kulim wika kusnawamkik nginaik sulumba ⁵⁸ Rebeka wika kusnanaik: Ne tango te ndonj kambimngat e nginaik le nu sakina: Au. Ye kambimngit ngina.

⁵⁹ Tanjakina le Rebeka nuje kulat pino ndonj nale Abraham tuku piro tango kame ndonj kambim bafunaig le ⁶⁰ nale Rebeka nyaro pasa tumba sakinaik: O sile tuku kulim, ne tango kuasmbi sungokanu tuku ina nangine minwa. Ne tuku mbuj kat nane nane ngueu mbal ndonj kame bumba nangine tumbran yaika kilwaig nginaik. ⁶¹ Tanjakinaik le Rebeka nuje piro pino mbanzo afu ndonj nane kamel ponga mbolnge minyokinaig le Abraham tuku piro tango ta Rebeka tumba kinaig.

⁶² Ait ta mbolnge Isak nu Negeb ma baknu mbolnge minna tuku. Mara ande nu kule burok nyunu "Sunggo abo tugu njak nu ye kangeryate" ta kusremba ⁶³ furiram tintinka ake kaloymba kina sulumba mambilmba kamel afu promba ilnaig le kangerkina. ⁶⁴ Rebeka nu mambilmba Isak kangermba kamel mbolnge ibej kina sulumba ⁶⁵ Abraham tuku piro tango ta kusnana: Tango ilit si imange ngina le piro tango ta lafumba sana:

Tango si yije gabat ngina le Rebeka nu kuminj tumba tumail pasi songina.

⁶⁶ Piro tango ta promba nu manjau kina ta njakmba Isak kubeu tuna le ismba ⁶⁷ Rebeka tumba ina nuje Sara tuku baibai sinamnge pilmba nuje pinonu tina. Tanjamba nu Rebeka tuku kume purna sulumba ina nuje buk kumna le nu ngamungal tatruka minna ta kile nu garena.

Abraham tuku ndare

25 Abraham manj pino ande nyunu Ketura tina le ² nu Simran, Yoksan, Medan, Midian, Isbak, Sua nane kile-patikina. ³ Yoksan nu kiyo armba kile-patikina ta ande Seba ande Dedan. Dedan tuku mbuj ta Asur mbal Letus mbal Leum mbal. ⁴ Midian nu kiyo 5 kile-patikina. Nane tuku nyu ta terjenmba. Efa, Efer, Hanok, Abida, Elda. Kiyo kame ta njakmba Ketura tuku ndare.

⁵ Abraham nu nuje aganj ndende njakmba Isak tuku wai mbolnge kusrekina sulumba ⁶ nuje kiyo kat nuje pino afu ndonj kile-patike likina ta mata gare aganj afu ningina sulumba nane kukulingina le kinaig. Abraham nu kume ndaka minna le nane Isak kusremba ki prote kumam kinaig ka tanje minnaig.

Abraham nu kumna

⁷⁻⁸ Abraham nu saibo pile mayemba yar 175 njak minna sulumba nu kumna. ⁹⁻¹⁰ Kiyo kat nuje ar ta Isak nale Ismael nale mam nakile tuku mindesinj tumba ka Makpela ndame burok ta sinamnge nu tumba pilnaik. Ndam burok ta Abraham nu o buk piyo nuje Sara tumba pilna. Makpela kilke ta Mamre tugumnge minna ta o buk Hitnu tango Soar tuku kiyo nuje Efron nu tuku kilke minna le Abrahamnge nu tugumnge piyana tuku.

¹¹ Abraham nu kumna le Kuate nu Abraham tuku kiyo nuje Isak nyaro

tuna le nu mine mayena. Nu kule burok nyunu “Sunggo abo tugu *gak* nu ye kangeryate” ta tugumnge minna.

Ismael tuku ndare

¹²Sara tuku piro pino Isipnu Hagar nu Abraham ndon Ismael te-pilnaik.

¹³Ismael tuku kiño kat nuje ta tejenmba. Kiño mulum ta nyunu Nebayot. Kiño afu nu dubimba pronaig ta nyu nangine tejenmba. Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴Misma, Duma, Masa, ¹⁵Hadad, Tema, Yetur, Nafis, Kedema. ¹⁶Nane *gakmba* Ismael tuku kiño kat nuje. Nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbuñ kat nangine tuku nyu ta tumba nane afu tumbran yimyam ninde lika minnaig le nane afu ma yimyam mbol kine promba minnaig. Nane 12 ta tumbran mbon 12 ta tuku gabat minnaig.

¹⁷Ismael nu yar 137 *gak* minna sulumba nu kumna. ¹⁸Ismael tuku mbuñ kat nuje nane Awila tuku kilke Sur tuku kilke ma ngamu-ngamunge minnaig. (Ma ta Isip limba ki prote kumamnge Asiria kambim tuku ndin ta tugumnge minit). Nane Isak tuku mbuñ kat nuje ndon purka yimyam minnaig.

Isak tuku kiño armba

¹⁹Abraham tuku kiño nuje Isak tuku wam kube ta tejenmba.

²⁰Isak nu yar 40 *gak* minna sulumba Rebeka tina. Rebeka nu Aramnu Mesopotamia kilke mbolok pino. Mam nuje Betuel. Leu nuje Laban.

²¹Isak nu piyo nuje niñkina le nu Sungo yabaña le Sungo nu tuku yaban pasa ismba piyo nuje wakeina le kiño konna ta ²²fungul sinamnge kiño armba *gak*. Kiño ar ta nale fungul sinamnge sungomba mungu signa-signanga min-

naik le nu kamusmba wamdusmbi sakina: Ndanam tuku ye tuku kiño ar te mungu signa-signanga minik ngina. Tanakina sulumba nu katesewam tuku Sungo kusnawam kina le ²³Sungongge nu sana: Kiño armba ne tuku fungul sinamnge minik ta kile-patika le nale tuku ndare tugeka tango kuasmbi armba mayok ka nane purka yimyam minamngaig. Anderge ande tuku sangri liwamngat. Kiño mulum nu kiño ngumenngamngat ta tuku minge kumnemnge minamngat nga sana.

²⁴Rebeka nu kiño te-palmbim tuku ait kumungina le nu kiño armba kilepatikina. ²⁵Kiño mulum te-pilna ta ngarosu gurgurnu ngue kumuk. Ta tuku nane nyun ta Esau^{‡‡} nginaig. ²⁶Nu dubiknu maib nuje nu Esau tuku kupe tugu biymba *gak* prona. Ta tuku nane nyun ta Yakob^{¶¶} nginaig. Isak nu yar 60 *gak* minna le Rebeka nu nale ar ta kilepatikina.

²⁷Nale sugokinaik sulumba Esau nu kanzerek tango minmba nu mara mindek sayokam duje kambinu le Yakob nu tango mukuknu minmba nu mara mindek tumbranngge ndo minanu. ²⁸Esau nu aganmor bale farmba mam nuje tambinu le kuapika nyumba minanu tukunu nu Esau tuku kume purna le Rebeka nu Yakob tuku kume purna.

²⁹Ait ande Yakob nu pagumba minna le Esau nu dujenge sayokmba minna sulumba guba mayena le luka tumbran prona sulumba ³⁰Yakob sana: Kule pak gurgur ta ye inum sa le nyi. Ye guba mayeyumba isu baklelyumba am kuilkuilyate ngina. (Ta tuku nane nu tuku mape nyu ande kitek Edom^{§§} nginaig).

‡‡25:25 Esau nyu ta tugunu Ngue Kumuk

¶¶25:26 Yakob nyu ta tugunu Kupe Tugu

§§25:30 Edom nyu ta tugunu Gurgur

³¹ Tanjakina le Yakob nu lafumba sakina: Ne kiŋo mulum tuku agaŋ ndende nyaro pasa ŋakmba ye samŋgat kande ye kule pak te ne tini le nya ŋgina le ³² Esau nu ndek sakina: Ta maye. Ye guba mayeyate. Ye kumi le nyaro pasa ta ye turye nda. Kule pak ta ye inum sa le nyi ŋgina le ³³ Yakob ndek nu sana: Kuga. Ambonga ne siŋka son pasa saŋgrinu ye saya ŋgina le Esau nu pasa ta saŋgri pilemba kiŋo mulum tuku agaŋ ndende ta Yakob tuna. ³⁴ Tanjakina le Yakob nu kule pak bret afu turmba Esau tuna le nyina. Nyina sulumba nu tiŋga kina. Tanjamba Esau nu mulum maŋau ta ake agaŋ tajaŋ ŋga bukiŋgina.

Isak nu Gerar tumbranŋge minna

26 O buk Abraham tuku ait mbolŋge guba sunŋo prona tanjamba kile maŋ guba sunŋo prona le Isak nu Filistia mbal tuku gabat sunŋo Abimelek sota Gerar tumbranŋ kina.

² Tanjana le Sunŋo nu Isak tugum promba sana: Ne Isip kilke mbol ndakaye. Ne ye tuku miŋge dubimba kilke te mbolŋge ndo mina le ³ ye ne ndoŋ mini sulumba ne nyaro tanmbimŋgit. Kilke te ŋakmba ye ne naŋe ndare ndoŋ sertingi sulumba siŋka son pasa buk mam naŋe Abraham sawen ta kumuwaŋgit. ⁴⁻⁵ Yenŋe ne tuku ndare te-tugewi le tanŋo pino gudommaba samba mbolŋge mbai minig tajaŋ mayok kuwaig le ye kilke te ŋakmba nane serniŋgaŋgit. Mam naŋe nu ye tuku miŋge dubina sulumba pasa ŋakmba nu sawen ta kumuna. Ta tuku tanŋo kuasmbi ŋakmba nane tane tuku saka nane naŋgine naŋgine afu nyaro niŋge likamŋgaig ŋga Isak sana.

⁶ Isak nu Gerar tumbranŋge minna le ⁷ tumbranŋ ta tuku tanŋo kame nane piyo nuŋe tuku Isak kusnanaig le nu nane saningina: Pino te yiŋe kulim ŋgina. Rebeka nu tumail pasi ŋgarosu mayenu

ndo tukunu nu tanŋo kame nane Rebeka tam tuku ye baleyaŋgaig ŋga idusmba kuru-kuruka pino te yiŋe pino ŋgam mbulna.

⁸ Tanjamba minnaig le mara ande Filistia mbal tuku gabat sunŋo Abimelek nu bubre malangambi mambilna kande Isak nu Rebeka kire-kiremba minna le kaŋgerna. ⁹ Kaŋgerna sulumba nu tanŋo afu kukulniŋgina le pro Isak tumba Abimelek tuku wande mbol kinaig le Abimelek nu sana: Ne ndaŋam saka pino ta yiŋe kulim ŋgina. Pino ta naŋe pino ŋga Isak sana le nu ndek sakina: Ye idusen ye tanaki le nane ye baleyaŋgaig ŋga idusen ŋgina. ¹⁰ Tanjakina le Abimelek nu sana: Ne ame maŋau sine mbolŋge kina tuku? Ye tuku tanŋo ande piyo naŋe ndoŋ kinyna kande nenŋe sine une siŋgina kande ŋgina. ¹¹ Tanjakina sulumba Abimelek nu nuŋe mbal ŋakmba saningina: Tanŋo andeŋge tanŋo te ko piyo nuŋe ŋayo siliwa ta nu kumamŋgat ŋgina.

¹² Sunŋo tuku nyaro Isak mbolŋge minna le Isak nu agaŋ tumunu bareniŋgina ta yar ta mbolŋge nyamagaŋ sunŋomba pronaig le kaŋgerkina. ¹³ Tanjamba nu agaŋ ndende sunŋomba kilmba maror tanŋo mayok kina. ¹⁴ Nu sipsip makau piro mbal sunŋomba ŋak minna le Filistia mbal nane nu kaŋgermba am kikoŋ tiŋginaig le ¹⁵ nane kule burok kame mam nuŋe Abraham kume ndakina le nuŋe piro tanŋo kameŋge sarke likinaig ta luka kilke kainiŋginaig. ¹⁶ Tanjanaig le Abimelek nu Isak sana: Ne tanŋo sunŋo nyu ŋak. Ne sine ŋakmba lisiŋgit. Ne sine tuku kilke te kusremba kaye ŋgina. ¹⁷ Tanjakina le Isak nu ma ta kusremba Gerar tuku ma gutoŋ ta mbol kina sulumba tanŋe nane baibai patika minnaig.

¹⁸ Tanjamba minnaig ma ma Isak nane kule burok kame mam nuŋe Abraham

tuku ait mbolŋge sarke likinaig le Filistia mbalŋge luka kilke kainiŋginaig ta maŋ luka sarke likinaig. Sarke likinaig sulumba Isak nu mam nuŋe kule burok ta buk nyu patike likina ta taŋamba maŋ nyu ndui ta ndo patike likina.¹⁹ Taŋamba Isak tuku piro taŋgo nane ma gutoŋ taŋge burok inum maŋ sarkinaig le kule bulbulmba prona.²⁰ Prona le Gerar tumbraŋ tuku agaŋmor kulat taŋgo nane Isak tuku kulat taŋgo kame ndoŋ kualeyauka kame pasa tumba minnaig sulumba sakinaig: Kule burok te sine tuku ŋginaig. Ta tuku Isak nu kule burok ta nyun ta Kame Pasa ŋgina.

²¹ Kile Isak tuku piro taŋgo nane maŋ burok inum sarkinaig le kame pasa maŋ tiŋgina. Ta tuku Isak nu kule burok ta nyun ta Muŋgu Gubra ŋgina.²² Taŋamba nu ma ta kusremba ma ande mbol kina sulumba burok inum sarkina le kile kame pasa pro ndana tukunu Isak nu kule burok ta nyun ta Mine Mayenu ŋgina. Taŋakina sulumba sakina: Suŋgoŋge kilke suŋgokanu siŋgina le sine mine mayewamŋgig ŋgina.

²³ Kile Isak nu ma ta kusremba Berseba tumbraŋ prona le²⁴ furir ŋgamu Suŋgo nu nu tugum promba sana: Ye mam naŋe Abraham tuku Mbara. Ne kuru kuru ndaka. Ye ne ndoŋ minmba siŋka son pasa buk mam naŋe Abraham sawen ta kumuwi sulumba yeŋge ne tuku ndare te-tugewi le taŋgo pino suŋgomba mayok kaŋgaig ŋgina.²⁵ Taŋakina le Isak nu ndame turŋanga atraukam tuku pa laŋlaŋ wakeina sulumba Suŋgo mbariŋmba nu tuku nyu te-dungina. Taŋamba nane taŋge baibai patika minnaig le nu tuku piro taŋgo kame nane maŋ kule burok ande sarkinaig.

Isak nale Abimelek ndoŋ wamdus ulendinaik

²⁶ Abimelek nu Ahusat le kame gabat Pikol ndoŋ nane Gerarŋge Isak sota pronaig. (Ahusat nu kame ait mbolŋge nu Abimelek wam paguwanu taŋgo).

²⁷ Nane pronaig le Isak nu nane kaŋgerka kusnaningina: Tane buk ye ka-suryumba pitaiyinaig. Tane kile ndaŋam tuku ye tugum prode ŋgina le²⁸ nane nu sanaig: Suŋgo nu ne ndoŋ minit ta sine kila. Ta tuku sine ne ndoŋ wamdus ulendiwam proweg. Ne pasa sangri pilemba²⁹ sine mbolŋge maŋau ŋayonu ande ndaka. Sine mata buk ne mbolŋge maŋau ŋayonu ande ndakigeŋ. Sine ne mbolŋge maŋau mayenu kumba mine mayegeŋ le ne sine kusreka kina. Kile Suŋgo tuku nyaro ne mbolŋge minit ŋginaig.³⁰ Taŋakinaig le nu nane tuku paguna le nane nyinaig.

³¹ Mafena le nane pasa katmba ŋgamuŋgal tumaŋaig sulumba nane kinaig le Isak nu nane mindeka ndinŋge mbilningam kina.

³² Ki ait ndui ta mbolŋge ndo Isak tuku piro taŋgo kame nane pro kule burok ande sarkinaig ta tuku Isak kila samba sanaig: Sine buk kule inum kaŋgergig ŋginaig le³³ nu kule burok ta nyun ta Seba* ŋgina. Ta tuku tumbraŋ ta kile Berseba tumbraŋ ŋgade.

Esau tuku pino afu

³⁴ Esau nu yar 40 kusremba Hitnu pino armba kilna. Pino ar ta ande Yudit ande Basemat. (Yudit nu Beri tuku kulim nuŋe. Basemat nu Elon tuku kulim nuŋe).³⁵ Esau nu pino ar ta kilna le Isak nale Rebeka ndoŋ nale pino ar ta tuku ŋgamuŋgal piti ŋak minnaik.

*26:33 Seba nyu ta tugunu Pasa Katanu Kule

Isak nu nyaro pasa Yakob tuna

27 Isak nu saibo pilmba am tukulok minna le nu kiŋo nuŋe mulum Esau wika sana: Mam o ŋgina le nu ndek sakina: Ye minet te ŋgina. ²Taŋakina le mam nuŋe nu sana: Ye buk saibo pilmba kumam tuku ait patukate ta ne kila. ³Ne kile tui tumba duŋe kumba ye tuku agaŋmor ande ŋguikok balewe sumba ⁴ye nzaliyate taŋamba pagumba tumba pro ye sa le ye nyumba nyaro pasa ne tini sulumba ye kumi ŋgina.

⁵Isak nu Esau wam pagumba minna le Rebeka nu kagmamba ismba minna. Esau nu sayokam kina le ⁶Rebeka nu kiŋo nuŋe Yakob sana: Mam naŋe aba naŋe Esau ndoŋ pasataik le ye isit. ⁷Nu teŋenmba aba naŋe sawat: Ne agaŋmor ande balemba ye tuku pagumba tumba pro ye sa le ye nyumba Sunjo am mbolŋge nyaro pasa ne tini sulumba ye kumi ŋga sawat. ⁸Ta tuku kiŋo, ne kile ye isa sulumba ame wam kam tuku sani kande ne kumu-kumuwa. ⁹Ne agaŋmor tuku fonde ta sinam kaye sulumba meme fatnu armba butuknu kilmba ye tugum te prowa le mam naŋe nzalite taŋamba paguwi le ¹⁰ne tumba ka mam naŋe tawe. Mam naŋe nyamagaŋ ta nyumba nuŋe nyaro pasa ta ne tinwa sulumba nu kumwa ŋga Yakob sana.

¹¹Taŋakina le Yakob ndek ina nuŋe sana: Ye tuku aba Esau nu ŋgue kumuk. Ye ngarosu basleŋnu. ¹²Mamŋge ye kireyuwa sulumba ye nu yabriwi ta nu kateseyumba ye nyaro pasa se nda. Nu ye kasuryumba ŋguspeyamŋgat ŋgina le ¹³ina nuŋe nu sana: Kiŋo, nu taŋawa ndeta kasur pasa ta ye mbolŋge minamŋgat. Ne kile ndo pasa ne sanit ta kumumba ka meme sakit ta kilmba yale ŋgina.

¹⁴Taŋakina le Yakob nu kumba meme armba ta kilmba ilmba ina nuŋe tuna le ina nuŋeŋge mam nuŋe nzalina

taŋamba paguna sulumba ¹⁵Esau tuku tawi mayenu ndo wande mbolŋge minna tuku ta tumba Yakob tuna le silikina. ¹⁶Silikina le Rebeka nu meme ngaronu kilmba Yakob tuku wai mbolŋge ŋinfok basleŋnu ta mbolŋge turmba patikina sulumba ¹⁷nyamagaŋ kikoŋnu kuapikina ta tumba bret piyna ta turmba tumba Yakob tuna.

¹⁸Taŋana le Yakob nu mam nuŋe tugum kina sulumba sana: Mam a ŋgina le mam nuŋe woka sakina: Ae ne kiŋo ima e ŋgina le ¹⁹Yakob nu sakina: Ye kiŋo naŋe mulum Esaunje. Ne pasa sakat ta ye ne tuku miŋge kumuwit. Ne ndem ye kilmba prowit te nya sulumba ye nyaro pasa sa ŋgina le ²⁰mam nuŋe nu sana: O kiŋo, ne ndaŋmba pitik ndo agaŋmor te-silikat ŋgina le Yakob nu lafumba sana: Ne tuku Mbara Sunjo nuŋge ye turyat le ye agaŋmor inum te-silikat ŋgina. ²¹Taŋakina le mam nuŋe nu sana: Ne dirka ye tugum te yale le ye ne kireni. Ne sonndo Esau e ko kuga ŋgina le ²²nu dirka mam nuŋe tugum kina le mam nuŋe nu kirembe sakina: Ne tuku ŋin tugu Yakob tuku ŋin tugu taŋaŋ ta wai Esau tuku wai taŋaŋ ŋgina. ²³Ta ndaŋam? Yakob tuku wai ta Esau tuku wai taŋaŋ ŋgue kumuk tukunu Isak nu ŋgingganka Yakob kila pile ndakina sulumba nu Yakob nyaro pasa tambim bafumba ²⁴nu maŋ lato kusnana: Ne sonndo Esaunje e ŋgina le au ye nuŋge ŋgina.

²⁵Taŋakina le mam nuŋe nu sana: Ndem kilmba prowat ta ye sa le ye nyi. Ye isukuse derppurmba ne nyaro pasa sani ŋgina. Taŋakina le Yakob nu nyamagaŋ tumba mam nuŋe tuna sulumba nu grep kule tumba turmba mam nuŋe tuna le nyina. ²⁶Nyina sulumba mam nuŋe ndek nu sana: Kiŋo, ne ilmba ye mumuya ŋgina le ²⁷nu dirka mam nuŋe tugum kumba nu mumuna. Taŋana le nu tawi mundur ta kamusmba nyaro pasa

tuna sulumba sakina: Yiye kiyo tuku tawi te piro ande Sungonge nyaro tuna le mundur mayete tanamba mundurkate. ²⁸Kuatenge sakuwa le mbai ngislu ne tuku piro mbolnge minwa le nyamagan sungomba prowamngaig. Nu wit, grep sungomba ne tanmbimngat. ²⁹Kuasmbi sungomba ne naje mbuŋ kat naje ndoŋ kumnemnge sanzalnu piroka minamngaig. Tane tangine tira kame tuku gabat minap le nane tane kumnemnge minamngaig. Nane afu tane kasurtinguwaig ta Kuatenge mata nane kasurningamngat. Nane afu tane nyaro tinguwaig ta Kuatenge mata nane nyaro ningamngat nga Yakob sana.

Esau nu mata nyaro pasa tam sakina

³⁰Isak nu nyaro pasa saka denpurna le Yakob nu mam nuŋe kusremba kina le kile ndo aba nuŋe Esau duŋenge luka prona. ³¹Nu mata nyamagan mayenu kikoŋnu kuapika tumba mam nuŋe tugum promba sana: Mam, ne ndem ye tumba prowit te tumba nya sulumba ye nyaro pasa sa ngina. ³²Tanjakina le mam nuŋe nu kusanana: Ne imange ngina le nu lafumba sana: Ye ne tuku kiyo naje mulum Esaunge ngina le ³³mam nuŋe ndek pirerek purka sakina: i ... Imange ambonga ye tuku agammor inum balemba kuapika tumba prowat le ye nyit? Ye buk nyit le ne prote. Ye buk nyaro mayenu ta nu tuwit. Nyaro pasa ta nduiye nu mbolnge minamngat ngina.

³⁴Tanjaka sana le Esau nu pasa ta ismba ngamunggal nayongina le sungomba mindesimba sakina: Mam, nyaro pasa ande ye sa ngina le ³⁵mam nuŋe nu sana: Mambo naje promba ye yabriyat le ye nyaro pasa ne tanmbim tuku ta nu tuwit ngina le ³⁶Esau ndek sakina: Nu kile buk ye yabriyam aryate. Nu tuku nyu Yakob[†] ngade ta kumumbi. Am-

bonga nu kiyo mulum tuku agan ndende ta kilna. Kile man ye tuku nyaro mayenu tat. Nyaro pasa inum ye sam tuku mine ndakate e ngina ³⁷le mam nuŋe nu sana: Ye buk nyaro pasa nu tuwit le nu ne tuku gabat minwa le ne nu tuku kumnemnge minamngat. Nu tuku tira kame mata nu kumnemnge sanzal minamngaig. Ye buk wit le grep njakmba nu tuwit. O kiyo, ye kile ne mbolnge manau ande kam kumuŋ kuga ngina.

³⁸Tanjakina le Esau nu man sangri tinga mam nuŋe sarsarmba sana: Mam, ne nyaro pasa ndindo not ndo e? Ye mata nyaro pasa inum sa ngina sulumba nu sungomba malmbikina le ³⁹mam nuŋe nu sana: Mbai ngislu ne tuku piro mbolnge nde ndakuwa le nyamagan sungomba prove nda. ⁴⁰Ne mbuŋ kat naje ndoŋ tane kame bumba nyamagan kilmba nyamngaig. Tane mambo naje tuku mbuŋ kat nuŋe kumnemnge sanzal minamngaig. Tane sangri tingap ta tangine sangrimbi minamngaig nga Esau sana.

Yakob nu nga nuŋe Laban sota kina

⁴¹Esau nu mam nuŋenge Yakob nyaro pasa tuna le nu Yakob kasurmba gubra tumba ndek sakina: Mam kumam tuku ait buk patukate. Nu kumwa le nu tuku kuamel minmba ta kugawa le ye Yakob balewamngit ngina le ⁴²tango ande nu Esau pasatina ta kagmamba minna sulumba kumba ka Rebeka sana le nu tango ande kukulna le kumba Yakob sana le prona. Prona le Rebeka nu sana: Kiyo, ne isa. Aba naje Esaunge ne manau nu mbolnge kat ta lafumba ne balenam sakate. ⁴³Ta tuku ne kile ye isa. Ne pater tinga nga naje Laban sota Haran kaye ⁴⁴kumba ka tange nga naje ndoŋ mina le aba naje ngamunggal mukuwa le ⁴⁵manau ne nu mbolnge kat

[†]27:36 Yakob nyu ta tugunu ande Yabri

ta gilainguwa le ye tango ande kukuli le ne tam prowamngat. Kuga ta ye tuku kiŋo tale arneŋ ait ndindo mbolŋge kumamngaik ngina.

⁴⁶Taŋakina sulumba Rebeka nu Isak tugum kumba sana: Esau nu Hitnu pino armba kilna tukunu ye nale kaŋgerka kanyum mayeyate. Yakob nu mata Hitnu pino ande tuwa ta ye abo minam para ndayikat ngina.

28 Taŋakina le Isak nu Yakob wika wam pagu pasa sana: Kiŋo, ne Kanan pino ande ndata. ²Ne tinga wa naŋe Betuel tuku kuasmbi sota Mesopotamia kilke mbol kaye sulumba tanŋe nga naŋe Laban tuku kulim ande ta. ³Kuate Sangri Ŋayo nuŋge kuwa le ne tuku ndare tugeka tango pino gudommba mayok kuwaig le ne kuasmbi sungomba tuku mbuŋ naŋgine minamngat. ⁴Kuate o buk wa naŋe Abraham nyaro tuna taŋamba kile ne naŋe mbuŋ kat naŋe ndoŋ mata nyaro tingiwa le ne buk Kuatenŋe wa naŋe Abraham kilke serna le ne rawe tango taŋaŋ minyokate ta yaika minyokap nga Yakob sana.

⁵Taŋamba Isak nu Yakob kukulna le nga nuŋe Laban sota Mesopotamia kilke mbol kina. Laban nu Aramnu tango Betuel ta tuku kiŋo nuŋe. Laban tuku kulim Rebeka nu Yakob le Esau tuku ina nakile.

Esau nu maŋ pino ande tina

⁶⁻⁷Isak nu Yakob nyaro pasa tumba nu Kanan pino ande ndatuwa nga wam pagu pasa sana sulumba nu kukulna le nu ina mam nuŋe tuku miŋge dubimba pino tam tuku Mesopotamia kilke mbol kina le Esau nu wam ta kila pilna sulumba ⁸mam nuŋe Isak nu Kanan pino tuku nzali kuga ta kamusmba ⁹nu nzamu nuŋe Ismael sota kina sulumba Ismael tuku kulim Mahalat pinonu tina.

Ismael nu Abraham tuku kiŋo ande. Ismael tuku kulim ande nyunu Nebayot.

Yakob nu Betelŋge kiŋatina

¹⁰Yakob nu Berseba kusremba Haran kambim tuku nga kumba ¹¹tukul ma ande mbol promba furirna le ndame ande tumba gabat tatu pilmba nu kinyna. ¹²Nu kinyna sulumba nu kiŋata mbili ande kuen ŋayo ndumornu samba mbolŋge tugunu kilke mbolŋge tingina ta kaŋgerna. Mbili ta mbolŋge Kuate tuku eŋel kame mungu lilika minnaig le kaŋgerkina. ¹³Taŋana le Sungo nu nu tugum tanŋe mayok ka ndek sana: Ye wa naŋe Abraham mam naŋe Isak tuku Mbara Sungo. Ne kinymba minit kilke te ta ye ne naŋe mbuŋ kat naŋe ndoŋ sertingamngit. ¹⁴Ne tuku ndare tugeka kilke mbolŋge tub tub minig taŋawamngai. Ma ŋakmba tugeka kumunŋe likamngai. Taŋawaig le tango kuasmbi ŋakmba tane tuku saka nane naŋgine naŋgine afu nyaro niŋge likamngai. ¹⁵Ye siŋka sanet. Ye ne ndoŋ mara mindek minmba mini sulumba ne ki-graibkamngit. Ne ma aninŋe minamngat ta ye ne ndoŋ mini sulumba ngumnenna maŋ tumba luka te prowamngit. Ye pasa te kumumba ne kusrene nda ngina.

¹⁶Taŋakina le Yakob nu aboŋga sakina: Ake ma ngamunŋe ye kinyit nga idusit ta Sungo nu ma te mbolŋge minit ngina sulumba ¹⁷nu piriri ŋayomba kuru-kuruka sakina: Ma te tukul ma ande. Kuate minit tuku ma. Samba malanga tenŋe minit ngina.

¹⁸Mafena le maratukuk tinga Yakob nu ndame gabat tatu pilna ta tumba kilke mbolŋge te-timba gureŋ manza ŋak ndame ta mbolŋge kutuna sulumba ¹⁹ma ta nyunu Betel[‡] ngina. (O buk nyunu minna ta Lus). ²⁰Taŋaka sakina sulumba nu Kuate ndoŋ pasa katmba

[‡]28:19 Betel nyu ta tugunu Kuate tuku Ma

sakina: O Sunḡo, ne ye ndoḡ minmba ye kigraibka sulumba nyamagaḡmbi tawimbi ye turyumba ²¹ ne maḡ ye tumba luka mam tuku tumbraḡ tuguk prowa ndeta ne ye tuku Mbara Sunḡo mina le ye ne tuku miḡe kumneḡe minamḡgit. ²² Ndame te-tiwit ma te ne tuku nyu tedungam tuku ma minamḡgat. Ne agaḡ ndende ḡakmbambi ye turya ta ye agaḡ ndende ta maḡur 10 patika ande tumba ne tanmbimḡgit ḡgina.

Yakob nu ḡga nuḡe Laban tugum prona

29 Yakob nu maḡ tinga ki prote kumam kina ka ² ma baknu mbolḡge kule burok ande tugum prona. Kule burok ta tugumḡge sipsip kuaḡ keḡmba kinymba minnaig le kaḡgerkina. Tumbraḡ ta tuku sipsip kulat taḡgo nane kule burok ta sipsip kule niḡganu ta ndame sunḡo ande tumba kule burok ta tukulanu. ³ Tumbraḡ ta tuku sipsip furiram ḡakmba ta prowanu le sipsip kulat taḡgo nane ndame ta barimba talka sipsip kule niḡganu. Nane kule nye denpu ranu le nane ndame ta maḡ tumba luka kule burok ta tukulanu.

⁴ Kile Yakob nu sipsip kulat taḡgo kame ta kusnaniḡgina: Tira kame, tane anikok ḡgina le nane nu sanaig: Sine Harannu ḡginaig. ⁵ Tanakinaig le nu ndek nane saniḡgina: Tane Nahor tuku kiḡo nuḡe Laban tane kila e ḡgina le nane lafumba sanaig: Au. Sine kila ḡginaig le ⁶ nu nane kusnaniḡgina: Nu maye minit e ḡgina le nane nu sanaig: Au. Nu maye minit. Ai si. Kulim nuḡe Rahel mam nuḡe tuku sipsip kilmba ilit si ḡginaig le ⁷ Yakob nu ndek nane saniḡgina: Ki mbolḡge minit te tane ndaḡam sipsip kile sinam kambim bafude? Tane sipsip kame kule niḡmba kilmba kape

le nyamagaḡ sota nyuwaig ḡgina le ⁸ nane nu sanaig: Sineḡe ndo maḡau ta kam kumuḡ kuga. Nane ḡakmba sipsip kilmba prowaig le sine ndame sunḡo si barimba talkube sulumba sipsip kame kule niḡgamḡgig ḡginaig.

⁹ Yakob nu nane ndoḡ pasata minna le Rahel nu sipsip kilmba prona. ¹⁰ Yakob nu Rahel kaḡgermba ḡga nuḡe Laban tuku sipsip turmba kaḡgerkina sulumba kule burok ta tugum kumba ndame sunḡo ta barimba talkumba sipsip kame ta kule niḡgina. ¹¹ Tanamba nu nuḡem nuḡe Rahel mumumba gare tormba malm bikina sulumba ¹² nu sana: Mam naje ta ye tuku ḡga. Kulim nuḡe Rebeka ta yiḡe ina ḡgina. Tanaka sana le nu pinderka mam nuḡe sota kina le ¹³ mam nuḡe Yakob prona pasa ta ismba nu pinderka ḡga nuḡe te-silika bagailmba mumuna. Tanamba nu ḡga nuḡe tumba wande mbol kinaik.

Yakob nu ḡga nuḡe ndoḡ maḡau ḡakmba kina ta kubeu tuna le ¹⁴ Laban nu ismba sana: Son. Ne siḡka ye tuku ndare ḡgina. Tanakina le Yakob nu tam-bun ndindo ḡga nuḡe ndoḡ minna.

Yakob nu Laban tuku piro taḡgo taḡaḡ minna

¹⁵⁻¹⁷ Laban nu kulim armba ḡak minna. Kulim mulum ta nyunu Lea. Mambo nuḡe nyunu Rahel. Lea nu am magenu kuga¹ ta Rahel nu pino ḡgarosu tumail pasi mayenu ndo.

Kile Laban nu Yakob sana: Ne ake pirokate ta ḡayo. Ne yiḡe ndare. Ne mata piya fudiḡ tam tuku. Ne saka. Ne ame piya tam tuku iduste ḡgina le ¹⁸ Yakob nu Rahel tuku nzali sunḡokanu ḡak minna tukunu nu ḡga nuḡe sana: Ye yar 7 ne tuku piro taḡgo mini sulumba kulim naje Rahel tamḡgit ḡgina

¹29:15-17 Hibru pasa te purfeḡnu kuga. Nu tuku am ḡaigonu e ko magenu ta sine katesewam kumuḡ kuga

le ¹⁹Laban nu lafumba sana: Ta maye. Ye tuku kulim nenge tamngat. Ye tango ande tambim tuku idus ndawet. Ne ye ndoŋ piroka mina nga Jakob sana.

²⁰Tanjakina le Jakob nu Rahel tam tuku yar 7 nga nuŋe tuku piro tango tanjaŋ minna ta nu Rahel tuku nzali sun-gokanu ŋak minna tukunu yar 7 ta ait armba ko keŋmba tanjaŋ nga idusna.

²¹Ait ta kumungina le Jakob nu nga nuŋe sana: Ne ait sakina ta kile kumungat. Ye kile kulim naje tamngit ngina. ²²Tanjakina le Laban nu nale mungu kilam tuku nane ŋakmba wikina sulumba pagumba nye sungokina.

²³Isukuse denpurmba furir ta mbolŋge Laban nu Lea tumba Jakob tugum kina le nu Lea tumba nu ndoŋ kinynaik.[§] ²⁴(Laban nu nuŋe piro pino Zilpa tumba kulim nuŋe Lea tuna).

²⁵Mafena le Jakob nu Lea tunaig ta kaŋger timba nu kumba ka mbiyel nuŋe Laban tugum kumba sana: Ne ndaŋam saka maŋau te ye mbolŋge kat? Rahel tam tuku ye piroken ta ndaŋam saka ne ye yabriyumba Lea sat ngina le ²⁶Laban ndek lafumba nu sana: Sine tuku maŋau ta kulim mulum ta aboŋga tango tuweg tuku. ²⁷Tale mungu kilnaik tuku kusem mineg ait 7 te kugawaig le ye ne Rahel tini le ne maŋ lato yar 7 ye tuku piro tango tanjaŋ mina nga Jakob sana.

²⁸Tanjakina le Jakob nu wokina le mungu kilnaik tuku kusem ta ka kugana le Laban nu kulim nuŋe Rahel tumba Jakob tuna. ²⁹(Laban nu nuŋe piro pino Bila tumba kulim nuŋe Rahel tuna).

³⁰Jakob nu Rahel ndoŋ kinymba Rahel tuku kume purmba Lea tuku kume

pur ndana. Tanjamba nu maŋ lato yar 7 Laban tuku piro tango tanjaŋ minna.

Lea nu kiŋo bailkamba kile-patikina

³¹Jakob nu Lea tuku kume pur ndana ta Sunŋo nu katesemba Lea turna le kiŋo afu kile-patikina le Rahel nu niŋka kiŋo kugatok minna.

³²Lea nu fungul ŋakna sulumba kiŋo ande te-pilmba sakina: Sunŋo nu ye tuku piti kaŋgerna. Kile yiŋe tango nu ye tuku kume puramngat ngina. Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Ruben^{**} ngina.

³³Lea nu maŋ fungul ŋakna sulumba kiŋo ande te-pilmba sakina: Yiŋe tango nu ye tuku kume pur ndate ta Sunŋo nu ismba kiŋo te turmba ye sat ngina. Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Simeon^{††} ngina.

³⁴Nu maŋ lato fungul ŋakna sulumba kiŋo ande te-pilmba sakina: Kile yiŋe tango nu ye ndoŋ sailkamngat. Ye kile buk nu tuku kiŋo keŋmba kile-patikit ngina. Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Levi^{‡‡} ngina.

³⁵Kile nu maŋ lato fungul ŋakna sulumba kiŋo ande te-pilmba sakina: Ye kile Sunŋo tuku nyu te-dungamngit ngina sulumba kiŋo ta nyunu Yuda^{¶¶} ngina. Tanjakina sulumba nu maŋ lato kiŋo ande te-pile ndakina.

Lea le Rahel nale Jakob piraibka kiŋo afu kile-patikinaig

30 Rahel nu Jakob tuku kiŋo ande te-pile ndakina tukunu nu aba nuŋe tuku tirakina sulumba Jakob sana: Ne ye kiŋo ande nda te-sa ta ye kumamngit ngina. ²Tanjakina le Jakob nu

[§]29:23 Lea nu naŋgine maŋau dubimba tumail songina tukunu Jakob nu Rahel sat nga nu tumba kinynaik

^{**}29:32 Ruben nyu ta tugunu: Piti kaŋgerna

^{††}29:33 Simeon nyu ta tugunu: Nu isna

^{‡‡}29:34 Levi nyu ta tugunu: Sailka minit

^{¶¶}29:35 Yuda nyu ta tugunu: Nyu te-dunga

Rahel ndonj gubrana sulumba sana: Ye Kuate tuku ma tam kumuŋ kuga. Nuŋge ne kiŋo ŋgailnate ŋgina le ³ nu ndek sakina: Ai te. Ye tuku piro pino Bila minit te. Ne nu ndonj kinyap le nu ye tuku kiŋo ande te-pile suwa. Tanjawa le ye kiŋo ŋak mini ŋgina. ⁴ Tanjakina sulumba nu Bila tumba tango nuŋe tuna le nu nu ndonj kinyanaik.

⁵ Tanjamba Bila nu fungul ŋakna sulumba Yakob tuku kiŋo ande te-pilna le ⁶ Rahel nu ndek sakina: Kuate nu maŋau tinreknubi ye turyat. Nu ye tuku yabaŋ pasa ismba kiŋo ande ye sat ŋgina sulumba nu kiŋo ta nyunu Dan^{§§} ŋgina.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma Bila nu maŋ fungul ŋakna sulumba Yakob tuku kiŋo arnu te-pilna le ⁸ Rahel ndek sakina: Ye yiŋe aba ndonj tango piraibkek ta kile ye nu te-iberit ŋgina. Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Naftali* ŋgina.

⁹ Lea nu maŋ kiŋo ande te-pile nda ŋga katesemba nu nuŋe piro pino Zilpa tumba Yakob pinonu tuna. ¹⁰ Tanjana le Zilpa nu Yakob ndonj kinyanaik sulumba nu tuku kiŋo ande te-pilna le ¹¹ Lea nu sakina: Ye yiŋe mambo liwit ŋgina sulumba nu kiŋo ta nyunu Gat† ŋgina.

¹² Tanjamba minnaig ma ma Zilpa nu maŋ Yakob tuku kiŋo ande te-pilna le ¹³ Lea nu sakina: Ye siŋka gare sunŋo tet. Pino kame ŋakmba nane sanunŋaig: Pino ta gare sunŋo ŋak minit ŋga sanunŋaig ŋgina. Tanjaka nu kiŋo ta nyunu Aser‡ ŋgina.

¹⁴ Wit alonu kilam tuku ait mbolŋge Ruben nu piro mbol kumba ail waŋe¶ afu kilna ta kumba ka ina nuŋe Lea tuna

le Rahel nu ndek aba nuŋe sana: Naŋe kiŋo naŋe tuku ŋgirman agaŋ ta inum ye sa ŋgina le ¹⁵ aba nuŋe nu lafumba sana: Ne buk ye tuku tango tina ta kile ne maŋ yiŋe kiŋo tuku ŋgirman agaŋ te kilam sakate ŋgina le Rahel lafumba nu sana: Ne ŋgirman agaŋ ta inum ye sa ta ne furir Yakob ndonj kinyamŋgaik ŋgina le Lea nu wokina.

¹⁶ Furiram bafuna le Yakob nu piro mbolŋge prona le Lea nu tugum kumba sana: Furir te ne ye ndonj kinyamkik. Ye yiŋe kiŋo tuku ŋgirman agaŋ tamba ye ne piyanit ŋgina. Ta tuku Yakob nu furir ta mbolŋge Lea ndonj kinyanaik le ¹⁷ Kuate nu Lea tuku yabaŋ pasa ta isna le nu fungul ŋakna sulumba Yakob tuku kiŋo 5-nu te-pile tuna. ¹⁸ Tanjamba Lea nu ndek sakina: Ye buk yiŋe piro pino ta tumba yiŋe tango tuwen le kile Kuate nu ye tuku lafu mayenu sat ŋgina. Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Isakar[§] ŋgina.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma Lea nu maŋ fungul ŋakna sulumba Yakob tuku kiŋo 6-nu te-pile tuna sulumba ²⁰ sakina: Kuate nu agaŋ mayenu ye sat. Kile yiŋe tango ye ndonj minamŋgat. Ye buk kiŋo 6 kile-patike tuwit ŋgina sulumba nu kiŋo ta nyunu Sebulun** ŋgina. ²¹ Ŋgumenŋga nu kulim ande te-pilna ta nyunu Dina ŋgina.

²² Kile Kuate nu Rahel idusna sulumba nu tuku yabaŋ pasa ta ismba Rahel tuku fungul wakeina le nu kiŋo konmba fungulok minna sulumba ²³ kiŋo ande te-pilmba sakina: Kuatenŋge ye tuku kiko pitaiwat ŋgina. ²⁴ Tanjakina sulumba nu

§§30:6 Dan nyu ta tugunu: Kumumbi pilenŋgate

*30:8 Naftali nyu ta tugunu: Piraib

†30:11 Gat nyu ta tugunu: Nu lina

‡30:13 Aser nyu ta tugunu: Gare sunŋo

¶30:14 Ail waŋe ta nane pino fungul wakeika pino ŋgirman turmba wakeiwanu

§30:18 Isakar nyu ta tugunu: Lafu mayenu

**30:20 Sebulun nyu ta tugunu: Gare agaŋ

kiŋo ta nyunu Yosef^{††} ŋgina sulumba sakina: Sunŋo nu maŋ kiŋo ande turmba ye suwa ŋgina.

Yakob nu mbiyel nuŋe Laban tuku aganmor kulatkina

²⁵ Rahel nu Yosef te-pilna le Yakob nu mbiyel nuŋe Laban sana: Ne woka le ye maŋ luka yiŋe tumbran tuguk ka. ²⁶ Ye yiŋe pino pirokumba kilen ta yiŋe kutu kame ta turmba kilmba kanŋit. Ye ne sinzan mayenen ta ne kila ŋgina le ²⁷ mbiyel nuŋe ndek nu sana: Yauk. Ne isa. Sunŋo nu ne idus-umba ye nyaro mayenu sina ta ye katesemba kila pilen. ²⁸ Ne ame piya tam ŋga idusmba ndeta ye saya le ne tini ŋgina le ²⁹ Yakob lafumba nu sana: Ye ne tuku piro tanŋo minen le ne tuku aganmor ye kulatken ta ŋakmba tugekinaig ta ne kila. ³⁰ Ye te nda prowen ta ne agan ndende sunŋomba ŋak nda minna. Ye ne tugum te prowen le ne tuku aganmor puluka tugekinaig. Sunŋo nu ye idusyumba ne nyaro mayenu tinna. Ye kile yiŋe kuasmbi idusningamngit ŋga mbiyel nuŋe sana.

³¹ Tanakina le mbiyel nuŋe nu sana: Ye ame piya ne tini ŋgina le Yakob ndek sana: Ye ndametiŋ kilam tuku idus ndawet. Ne ye tuku wamdus ismba ye tuku nzali dubiwa ta ye maŋ ne tuku aganmor kulatkamngit. ³² Ye tuku nzali ta tejenmba. Ye kite ne tuku aganmor ta ŋakmba pileningamngit. Sipsip fat baseunu ta ye ŋakmba kilmba meme kitek ngarosu kalbob ŋak ngarosu bagli ŋak ta turmba ŋakmba kilamngit. Aganmor kame ta ye tuku piya agan tanan minamngaig. ³³ Ye ne yabrini ta ne pitik ndo katesewamngat. Ne ngumnerga ye tuku piya ta pilenimmba meme ande ngarosu bagli kugatok ngarosu kalbob kugatok ko sipsip ande baseunu kuga ta

kangermba ye aganmor ta kuayaren ta ne kila palmbimngat ŋgina le ³⁴ mbiyel nuŋe ndek nu sana: Ne sakate ta maye. Sile tanape ŋgina.

³⁵ Ki ait ta mbolŋge ndo Laban nu kumba ka meme pailnu ngarosu mambriŋ ŋak ngarosu kalbob ŋak meme pangarnu ngarosu bagli ŋak ngarosu kalbob ŋak ta ŋakmba kilna sulumba sipsip baseunu ta ŋakmba turmba kilna sulumba aganmor ta kiŋo kat nuŋe kulatkam tuku ningina. ³⁶ Tanamba nu aganmor ta kilmba Yakob kusremba ma masken kina. Ait keŋmba kuganaig le ma ta tugum prona le Yakob nu mbiyel nuŋe aganmor afu kusrekina ta ndo kulatkina.

³⁷ Tanamba Yakob nu ail tugu keŋmba ta tuku wainu afu kilna sulumba bagimbi waswas pike likina le ndemnu kaukau prowe likinaig. ³⁸ Tananaig le nu waswas pike likina ta kilmba kumba ka aganmor kule nyade tuku nza sinam tanŋe patikina. Patikina le aganmor kame kule nyam promba pailnunge pangarnu dubikinaig. ³⁹ Meme kame nane waswas patikina ta tugumngge pangarnu dubikanu ta nane meme fatnu ngarosu mambriŋ ŋak ngarosu bagli ŋak ngarosu kalbob ŋak ta ndo kile-patike likinaig. ⁴⁰ Tananaig le Yakob nu sipsip kilmba ŋakmba kasomngge Laban tuku aganmor ngarosu mambriŋ ŋak baseunu ta tumaillamngge patikina. Tanana le Yakob tuku aganmor tugekinaig le nu ndek aganmor kame ta pilenga mbiyel nuŋe tuku aganmor kasomngge patika nu nuŋe ta kasomngge patikina.

⁴¹ Aganmor ngarosu sanŋri ŋak pangarnu dubikanu ta Yakob nu waswas pike likina ta kilmba aganmor kule nyade tuku nza ta sinamngge patikanu. Tanawanu le nane waswas ta tugumngge pangarnu dubikanu. ⁴² Aganmor baklelok prowanu ta Yakob nu waswas pike

^{††}30:24 Yosef nyu ta tugunu: Kiko pitaina

likina ta nane tugumnge nda patikanu. Tanawanu le Laban nu aganjmor baklelok ndo kilna le Yakob nu aganjmor ngarosu sangri jak ta jakmba kilna. ⁴³Wam ta mbolnge Yakob nu maror tango mayok kumba aganjmor, piro mbal, kamel, donki, aganj ndende sungomba jak minna.

Yakob nu mbiyel nuje Laban kusremba kua kina

31 Laban tuku kiyo kat nuje nane nangine nangine sakinaig: Yakob nu mam tuku aganj ndende jakmba kile likina. Nu tuku aganj ndende ta jakmba buk mam tuku minnaig nginaig le Yakob nu pasa ta isna. ²Mbiyel nuje buk nu ndonj gulab mayemba minnaik ta kile nu wamdus karengina ta Yakob nu mata kamusna. ³Tanjana le Sungo nu ndek Yakob sana: Ne luka wa mbuj tuku kilke mbol naje ndare kame sota kaye le ye ne ndonj minamngit ngina.

⁴Ta tuku Yakob nu tango ande kukulna le nu kumba ka Rahel nale Lea kile-siglika sanikina le Yakob sota kinaik ka nu piro mbolnge aganjmor kulatka minna le te-silikinaik. ⁵Te-silikinaik le nu nale sanikina: Mam takile buk ye ndonj gulab mayemba minkon ta kile nu wamdus karengate le kamuset ta yiye mam tuku Mbara nu ye kusre ndayina. ⁶Ye mam takile tuku piro tango minmba piro karej sungowen ta tale kila. ⁷Nu ye yabri-yabriyumba ye tuku piya mata mbilmbilam gudomna ta Kuate nu ye kulat mayeyina le nu ye njayo sili ndayina. ⁸Mam takile nu meme ngarosu bagli jak ta ne tuku piya naje ngina ta meme jakmba fatnu ngarosu bagli jak ndo kile-patikinaig. Nu ndek meme ngarosu mambrinj jak ta ne tuku piya naje ngina ta meme jakmba fatnu ngarosu mambrinj jak ta ndo kile-patikinaig. ⁹Kuatenge mam takile tuku aganjmor kilmba ye sina nga sanikina.

¹⁰Tanjakina sulumba nu manj lato sanikina: Aganjmor pangarnu dubikam tuku ait mbolnge ye kinymba kinaten sulumba meme pangarnu dubikinaig manjau ta kangeren. Meme pailnu kangerken ta jakmba ngarosu mambrinj jak ngarosu kalbob jak ngarosu bagli jak kangerken le ¹¹Kuate tuku Enjel kinambi ye wika sayina: Yakob ngina kande ye minet te ngen. ¹²Nu manj lato sayina: Ne kanjera. Meme kame pangarnu dubikade ta jakmba ngarosu mambrinj jak ngarosu kalbob jak ngarosu bagli jak minig. Laban nu ne mbolnge manjau njayonu kate ta ye kangeren. Ta tuku manjau te yenge ken. ¹³Ye Kuate. Ye Betelnge ne tugumprowen le ne ndame ande pilmba kilke mbolnge te-timba gurej manza jak ndame ta mbolnge kutuna sulumba sinjka son pasa sanggrinu sakina ta kile ne tinjga luka naje tumbraj tuguk kaye ngina nga nale sanikina.

¹⁴Tanjakina le nale ndek Yakob sanaik: Mam nu sile tuku wai mbolnge aganj ande kusrewam tuku mine ndakate. ¹⁵Nu sile rawe tango tanjaj nga iduste. Ambonja nu sile tuku nga nu ndametinj sungokanu tina sulumba ngumnengga manj ndametinj ta jakmba panke suluna. ¹⁶Mam tuku aganj ndende jakmba Kuatenge yaina ta sine tuku singine kiyo kame tuku. Kuate ne sanina tanjamba ka nginaik. ¹⁷⁻¹⁸Tanjakinaik le Yakob nu kuaneka mam nuje sota Kanan kilke mbol kambim bafuna sulumba kutu kat nuje piyo kat nuje ta jakmba kilmba kamel mbolnge patike likina. Tanjamba nu aganjmor Mesopotamia kilke mbolnge kilna ta jakmba sisilaningina sulumba nu tuku aganj ndende jakmba ta turmba kilmba kina.

¹⁹Laban nu nuje wande kusremba sipsip nguenu kugernu kina le Rahel nu mam nuje tuku wande mbol kumba mbara kanunu saike likina ta

kuayar kilna. ²⁰ Yakob nu mbiyel nuje yabrimba nu kila sa ndamba kua kina. ²¹ Nu nuje agan ndende nakhmba kilmba pitik ndo kua ka kina sulumba Yufretis kule ulmba Gilead ma taknu mbol kina.

Laban nu mbiyel nuje Yakob ngumnem dubimba kina

²² Ait keymba kinaig le Yakob nu kua kina ta sakinaig le Laban nu isna. ²³ Isna sulumba nu nuje gageu ta kilmba mara 7 Yakob dubimba kinaig ka ka Gilead ma taknu mbolnge nu te-silikinaig. ²⁴ Furir ta mbolnge Laban nu kinymba kinatina le Kuate nu tugum promba sana: Ne kurauka. Ne Yakob tuku nerjerka pasa pitinu sa ndawa ngina.

²⁵ Yakob nu nuje baibai Gilead ma taknu inum mbolnge patike likina le Laban nu nuje kuasmbi ndon nuje baibai ma taknu inum mbolnge patike likinaig. ²⁶ Kile Laban nu Yakob te-silika sana: Ndanam ne ye yabriyumba yiye kulim ar ta kame ait mbolnge pino didika kilig tanamba kilmba kua kina? ²⁷ Ne ndanam ye yabriyumba ye nda sayumba sijsinndo kua kina? Ne ye sayina kande ye ne mindenumba ndinnye sine gare-gareka mune ulmba gita katmba tambarin katmba mbilnumba ne kusrenigen kande. ²⁸ Ne sonndo manau nayanu kina. Ye mata yiye wa kame yiye kulim ar ta mumu ndaninmba kanjer ndaken le kinaig. ²⁹ Ye ne nayo silinam kumu ta furir ngamunge mam naje tuku Mbara nu ye ne nerjerka pasa pitinu nda sanam tuku nga riron pasa sat. ³⁰ Ne naje tumbran tuguk kambim paranina le ye kusreyina ta ye kila ta ndanam tuku ne ye tuku mbara kanunu saike liken ta kuayar kilna nga Yakob sana le ³¹ nu mbiyel nuje tuku pasa lafumba sana: Ne naje kulim ar te ngailka yayikat nga ye kuru-kuruka tanawen ngina.

³² Rahel nu mbara kanunu afu mam nunnye saike likina ta kuayar kilna ta Yakob nu gilai tukunu nu ndek mbiyel nuje sana: Ne kumba kanjerka. Andenge ne tuku mbara kanunu kilna ndeta nu balewamngig. Ne kile ndo tango te nakhmba tuku am mbolnge mambila sulumba ne tuku agan inum kanjermba ndeta agan ta luka ta ngina. ³³ Tanakina le Laban nu kumba ka Yakob tuku baibai sinamnge mambilna sulumba ka Lea tuku baibai sinamnge mambilmba ka piro pino ar ta tuku baibai sinamnge mambilna ta agan inum kanjer ndana. ³⁴ Rahel nu mbara kanunu ta kilmba baibai sinamnge kamel tuku kumin sangil mbolnge depolka kusam tuku pale ta sinamnge sigrikina sulumba nu ta mbolnge minyokina. Tanje minyokina le mam nuje pro baibai sinamnge mambilna ta agan inum kanjer ndana le ³⁵ Rahel ndek nu sana: Mam, ne ye tuku gubra ndanuwa. Ye wandek kat tukunu ye ne tuku am mbolnge ye tingam kumu kuga ngina. Tanakina le Laban nu mambilna ta nu nuje mbara kanu kame ta kanjer ndakina.

³⁶ Tanana le Yakob nu gubra mayena le mbiyel nuje sana: Ye ame manau mbaren le ne ye aganmor yokeranu sukte? ³⁷ Ne ye tuku agan ndende nakhmba kanjerka mambilat. Ne naje agan inum te-silikat ndeta tenge pale le sile tuku piro tango te nakhmba kanjerwaig. Tanamba nane sile tuku manau pilenguwaig. ³⁸ Ye yar 20 tanan ne tuku piro tango minen. Ne tuku sipsip ne tuku meme nane mara mara kutunaig. Ye ne tuku meme pailnu ande kuayarmba nda nyen. ³⁹ Aganmor nguikok ande ne tuku sipsip ande balewanu ta ye ta lafumba yiye sipsip inum tumba ne tinmba minen. Aganmor ande ki mbol ko furir ngamu ngisikanu ta ne ye pasa sangrinu sayanu le ye yiye aganmormbi lafumba ne tinen. ⁴⁰ Mara afu ki mbolkanu ta ye

ngaro pa tinganu ko furir ma tido nayo prowanu ta ye murkenu kinyam kumuŋ kuga. ⁴¹ Tanamba minmba ma ma ye yar 20 ne tuku piro tango tanaŋ minen. Ye yar 14 ne tuku kulim ar ta kilam tuku piroken sulumba maŋ lato yar 6 ne tuku agaŋmor kilam tuku piroken ta ne ye tuku piya mbilmbilam gudomna. ⁴² Yiŋe mam Isak yiŋe wa Abraham tuku Mbara nu ye nda turyina kande ake sinaŋ ne kusrenen kande. Ta tuku Ku-ate nu ye tuku piti kaŋgerna sulumba furir ne rironŋ pasa tanet nŋa mbiyel nuŋe sana.

Yakob nu mbiyel nuŋe Laban ndoŋ wamdus ulendinaik

⁴³ Kile Laban nu ndek mbiyel nuŋe sana: Kulim ar te yiŋe. Kiŋo kame te mata ye tuku. Agaŋmor te ŋakmba mata yiŋe. Agaŋ ndende ŋakmba ne kile kaŋgerkate ta yiŋe ta ye nane ngailningam kumuŋ kuga. ⁴⁴ Kile sile wamdus ulendipe sulumba ndame afu kilmba pro tenge patikupe. Tanamba sile maŋau ta gilainge nda ngina. ⁴⁵ Tanakina le Yakob nu ndame ande tumba kilke mbolŋge te-tina sulumba ⁴⁶ nuŋe kuasmbi kile-mangurka nane saningina: Tane kumba ndame afu kilmba pro te tanŋe ndame ta ŋakmba turŋangap ngina. Nane tanaŋaig le nane ndame turŋanginaig ta tugumŋge isukusnaig. ⁴⁷ Tanamba Laban nu ma ta Yegar Saduta ngina le Yakob nu ndek ma ta Galed^{††} ngina. ⁴⁸ Ta ndaŋam? Laban nu Yakob sana: Sile ngumnengga ndame mangur ta kaŋgermba wamdus ulendi-wik ta idusamngik ngina. Ta tuku nane ma ta nyunu Galed nginaig.

⁴⁹ Laban nu maŋ sakina: Sile pur yimyam ka minpe le Kuate nu sile kaŋgerkuwa ngina. Ta tuku nane ma ta nyunu ande Mispa^{¶¶} nginaig.

⁵⁰ Kile Laban maŋ lato mbiyel nuŋe sana: Ne ye tuku kulim ar te nŋaigo siglika ko pino afu kitek kila ta ye kila pile nda ta Kuate nu maŋau ta kaŋgeramngat. ⁵¹ Ai te. Ndam turŋangit ndame ne kilke mbolŋge te-tiwat minig te. ⁵² Agaŋ ta kaŋgerka sile wamdus ulendiwik ta maŋ idusamngik. Ye ne nŋayo silinam tuku ndame te liwe nda. Ne mata ye nayo siliyam tuku ndame te nda liwa. ⁵³ Abraham le Nahor tuku Mbara sile pilesikuwa ngina. Tanakina le Yakob nu mam nuŋe Isak tuku Mbara nyu mbolŋge mbiyel nuŋe ndoŋ pasa katmba sangri pilena. ⁵⁴ Tanamba Yakob ndek kumba ka agaŋmor inum tumba balemba tabe ta mbolŋge atraukina. Atraukina sulumba nuŋe kuasmbi wikina le nane promba isukusnaig. Isukuse denpurmba nane tabe ta mbolŋge kinynaig.

⁵⁵ Mafena le Laban nu wa kat nuŋe nuŋe kulim ar ta mumuningina sulumba nane kusreka luka nuŋe tumbraŋ kina.

Yakob nu aba nuŋe te-silikam tuku kuanekina

32 Kile Yakob nu tinga ndin du-bimba kina le Kuate tuku eŋel afu promba nu te-silikinaig le ² nu kaŋgerka sakina: Ma te Kuate nuŋe kuasmbi minig tuku ma ngina sulumba ma ta nyunu Mahanaim^{§§} ngina. ³⁻⁵ Tanakina sulumba Yakob nu tango afu wam paguka saningina: Tane kumba ka yiŋe aba Esau te-silika tepenmba sawap: Ye Yakob. Ye ne tuku piro tango. Ye sikile nŋa Laban tugumŋge rawe tango tanaŋ

^{††}31:47 Yegar Saduta ta Aramek pasa. Galed ta Hibru pasa. Nyu tugunu ta ndindo: Pasa katam tuku ndame mangur

^{¶¶}31:49 Mispa nyu ta tugunu: Nu sile kaŋgerkuwa

^{§§}32:2 Mahanaim nyu ta tugunu Kuate tuku Ma

minen ma ma kile ndo makau donji sip-sip meme piro tango piro pino sungomba kilmba luka prowet. Ye tango afu kukulninggen le nane ne kila pasa tinwaig le ne ye mbolnge manau mayenu ka. Tane ka tanjamba nu sawap ngina. Nu wam paguninge denpurmba nu nane kukulninggina le ambonga Esau sota Edom kilke mbol kinaig. ⁶Kinaig ka ndinnye nane Esau te-silika man luka Yakob tugum promba sanaig: Sine aba naye Esau sota kager ta ka ndinnye nu tango 400 kilmba ne sota ilit ta kanggeren nginaig.

⁷Tanjakinaig le Yakob nu ndek kuru kuru sungo tumba wamdus pitina le nu nuje kuasmbi nuje sipsip meme makau kamel agamr ta njakmba fet arna sulumba ⁸nuje wamdusmbi sakina: Aba Esau promba kuasmbi ande ndonj kame buwa ndeta kuasmbi ande kua kuwa nga idusna. ⁹Tanjamba Yakob nu yabanmba sakina: O yije wa Abraham yije mam Isak tuku Mbara ne ye isa. Ne Sungo, nenge ye sayina le ye luka yije tumbrañ tuguk yije ndare tuma mbal sota ka le ne ye kulatka turyam tuku sayina. ¹⁰Ye ame manau mayenu ken le ne tanjamba ye turyina? Ye ne am mbolnge tango mayenu kuga ta ne naye pasa dubimba mara mindek ye tuku kume purmba tur mayeyina. O buk ye agan ndende kugatok ndumndum ndo biymba Yordan kule pakarken ta kile ye tango kuasmbi armba njak minet. ¹¹O Sungo, ye kile ne yabannet. Aba Esaunge ye yije pino kiño kame ndonj balesingikat nga ye kuru-kuruket. Ta tuku ne sine kigraibka nga ne yabannet. ¹²Ne o buk ye sayina: Ne tuku ndare piyalnge fulbul minig tanjañ gudommmba tugekamngaig burnu kumuñ kuga nga sayina. Ta tuku nenge sine kigraibka nga yabannet ngina.

¹³Furirna le nu kinyna ka mafena le maratukuk tinga Yakob nu agan ndende afu Esau tambim tuku walmba patikina. ¹⁴Meme pangarnu 200 pailnu 20

kilmba sipsip pangarnu 200 pailnu 20 kilmba ¹⁵kamel pangarnu fat njak njak ta 30 kilmba makau pangarnu 40 pailnu 10 kilmba ¹⁶agamr ta njakmba fetkina sulumba nuje piro tango afu agamr kuan ndui ndui kulatkam tuku ningina sulumba saningina: Tane kuit nduimba ndakape. Agamr kuan mindek mungu dubi-dubikuwaig ngina. ¹⁷Tanjakina sulumba nu nuje piro tango ambonga kambim tuku ta wam pagumba sana: Ne yije aba te-silika le nu ne kusnanuwa naye gabat aninge minit? Ne ani kinit? Agamr te njakmba ima tuku nga ne kusnanuwa kande ne tejenmba nu tuku pasa lafuwa: ¹⁸Agamr te njakmba ne tuku piro tango Yakobnge ne tanmbim tuku patikina le kilmba prowet. Nu mata sine dubika ilit nga sawa ngina.

¹⁹Yakob nu tango afu piro tango ambonga kina ta dubimba agamr kilmba kambim tuku ta mata tanjamba ndo wam pagukina sulumba saningina: Tane yije aba te-silika tejenmba sawap: ²⁰Naye piro tango Yakob nu sine dubika ilit nga sawap ngina. Yakob nu tejenmba idusna: Nu agamr te njakmba kangerka ye tuku mbar gilaingamngat. Tanjamba nu ye kangeryumba ye ndonj wamdus tumawamngik nga idusna.

²¹Yakob nu agamr ta njakmba patikina le kilmba kinaig le furir ta mbolnge nu bubre tam tuku ma ta mbolnge nu kinyna.

Yakob nu Penielnge Kuate ndonj kame bunaik

²²Furir ndui ta mbolnge ndo Yakob nu tinga nuje pino ar ta, nuje piro pino ar ta, nuje kiño kame 11 ta nane njakmba kilmba kumba ka Yabok kule pakarka sim kinaig. ²³Tanjamba nu man luka nuje piro tango kame tugum kumba nane kukulninggina le nu tuku agan ndende njakmba kilmba kule ta pakarka

kinaig le ²⁴Yakob nu nuje ndo tange minna.

Tange minna le tango ande nu tugum prona sulumba nu ndonj kame bumba munju bagailka minnaig le ka mafena. ²⁵Tango tange Yakob te-kinye ndana tukunu nu ndek Yakob tuku manunsu katna le supikina. ²⁶Tajana le tango ta nu Yakob sana: Mafete le ye kusreya le ka ngina le Yakob nu ndek sana: Ne ye nyaro sa ta ye ne kusrenamngit ngina. ²⁷Tajakina le tango ta nu Yakob kusanana: Ne tuku nyu ima ngina le ye Yakobnge ngina le ²⁸tango ta nu sana: Ne tuku nyu Yakob kuga. Ne tuku nyu kitek Israelnge. Ne Kuate ndonj tango kame ndonj mata ne sangri munju tumka minna ta ne buk nane kile-iberkina tukunu ne tuku nyu kitek Israel* ngina.

²⁹Kile Yakob nu tango ta kusanana: Ata. Ne tuku nyu ima ngina le tango ta nu sana: Ne ndanam ye tuku nyu kila palmbim sakate ngina. Tajakina sulumba nu Yakob nyaro tuna. ³⁰Tajana le Yakob nu sakina: i† Ye Kuate tuku tumail pasi kanjerit ta ye kume ndakit ngina. Ta tuku nu ma ta nyunu Peniel ngina. ³¹Maratukuk nu Peniel ma ta kusremba nu grisemka gitmba kumba minna le ki prona.

³²Tango ta nu Yakob tuku manunsu katna le supikina. Ta tuku kile nane Israel mbal aganjmor manunsunu nda nyade tuku.

Yakob nu aba nuje te-silikina

33 Kile Esau nu nuje piro tango 400 ta ndonj ilmba minna le Yakob nu nane kanjerka nuje kiyo kat nuje kilmba walna sulumba afu Lea tumba afu Rahel tumba afu nuje piro pino ar ta nikina. ²Tanjamba nu piro pino

ar ta nakile kiyo kat nakile ndonj tumailamnge kile-tidingina le tinginaig. Tinginaig le kile Yakob nu Lea kiyo kat nuje ndonj piro pino ar ta ngumnemnge kile-tidingina le tinginaig. Nane ngumnemnge man Rahel nale Yosef ndonj kile-tidingina le tinginaig. ³Tanjamba Yakob nu nane kusreka kina ka aba nuje tuku tumailamnge truk kam 7-na le ⁴Esau nu pinderka nu sota kina sulumba Yakob bagailmba mumuna. Tanjamba nale munju malmbi-malmbikinaik.

⁵Kile Esau ndek mambimba pino kame kiyo kame ta kanjerka mambo nuje kusanana: Te ima kate tuku kuasmbi ne ndonj prowaig ngina le Yakob nu sana: O aba, te yiye kuasmbi. Kuate nu ye tur mayeyina sulumba kiyo kame te njakmba ye sina ngina. ⁶Tajakina le nuje piro pino ar ta nakile kiyo kame kilmba pro Esau tugumnge lokinaig. ⁷Lokinaig le kile Lea ndek nuje kiyo kat nuje ndonj nane dubika pro Esau tugumnge lokinaig le Yosef nale Rahel ndonj nale ndek nane dubika pro Esau tugumnge lokinaik. ⁸Tajanaig le nu mambo nuje kusanana: Kuasmbi ambonga ye tugum prowaig ta ndanam tuku ngina le mambo nuje nu sana: Ye ne tuku wamdus te-iberjam tuku nane kukulningit le ne sota kagig ngina le ⁹aba nuje nu sana: O aba, ye mata aganj ndende sungomba njak. Aganj ndende ta njakmba naje minwaig ngina le ¹⁰mambo nuje nu sana: Kuga. Sile gulab mayewik nga idusmba ndeta ne aganj ndende te njakmba kila. Ne man ye ndonj gulab mayewik tukunu ne tuku tumail pasi kanjeret ta Kuate tuku tumail pasi kanjeranu suk. ¹¹Aganj ndende ne tanmbim tuku kilmba prowit te ne kila. Kuate nu ye tur mayeyina le ye aganj ndende sungomba njak minet ngina. Tanjamba

*32:28 Israel nyu ta tugunu: Kuate ndonj sangri munju tumkam tuku

†32:30 Peniel nyu ta tugunu: Kuate tuku tumail pasi

Yakob nu aba nuje sarsarmba pasa saŋgrinu sana le nu agaŋ ndende ta kilna.

¹²Kile Esau nu sakina: Kile sine kab. Ye amboŋga kaŋgit ŋgina le ¹³mambo nuje nu sana: Kiŋo kame te saŋgri ku-gatok ta ne kila. Sipsip makau afu mata fat ŋak ŋak. Sine agaŋmor ta mara ndindo mbolŋge suŋgomba sisilaniŋbe ta nane ŋakmba kume suluwamŋgaig. ¹⁴Ne amboŋga sila le ye gitmba agaŋmor kiŋo kame te ŋakmba kilmba ne dubinamŋgit. Taŋamba ye Edomŋge ne maŋ te-silikamŋgit ŋgina. ¹⁵Taŋakina le aba nuje ndek sakina: Taŋamba ndeta ye yiŋe piro tango afu ne ndoŋ kusreki ŋgina le Yakob nu lafumba sana: Kuga. Ye maye. Ne nane ŋakmba kilmba kaye ŋgina.

¹⁶Taŋakina le ki ait ta mbolŋge Esau nu maŋ tiŋga luka Edom kilke mbol kina le ¹⁷Yakob nu Sukot kilke mbol kina sulumba nuje wande pilmba agaŋmor tuku baibai afu turmba patikina. Ta tuku nu ma ta nyunu Sukot[‡] ŋgina. ¹⁸Yakob nu Mesopotamia kilke kusremba ndinŋge piti ande te-sili ndaka Sehem tumbraŋ Kanan kilke mbolŋge prona sulumba tumbraŋ suŋgo ta tugumŋge nuje baibai patike likina. ¹⁹Nu silwa ndametin soŋ 10 tambi nuje baibai patike likina kilke ta Sehem mam nuje Hamor tuku kiŋo kat nuje tugumŋge piyana. ²⁰Taŋamba nu tanje ndame turŋanga atraukam tuku pa laŋlaŋ ande wakeina sulumba pa laŋlaŋ ta Israel Mbara tuku nyu tumba El ŋgina.

Sehem nu Dina biye timba tumba totona

34 Mara ande Yakob le Lea tuku kulim Dina nu tiŋga Kanan pino afu kaŋgerkam kina. ²Kilke ta tuku gabat suŋgo ta nyunu Hamor. Hamor nu Hiwinu tango.

Dina nu ma ta mbol prona le Hamor kiŋo nuje Sehem nu Dina kaŋgermba biye timba tumba totona. ³Taŋamba nu kulim ta tuku nzali mayena sulumba nu Dina pinonu tam tuku wamdus suŋgo tumba nu tuwa ŋga sarsarmba saŋgri tiŋgina sulumba ⁴nu nuje mam nuje sota kumba sana: Mam, ne kulim ta ye tuku pinonu ta ŋgina.

⁵Yakob nu Dina kiko maŋau tina ta nu buk isna ta nu tuku kiŋo kat nuje nane agaŋmor kulatkam tuku ma ande mbol kinaig tukunu Yakob nu nane ndo tairŋga minna. ⁶Taŋamba minna le Sehem nu mam nuje Hamor ndoŋ Yakob ndoŋ pasatam pronaik le ⁷ait ndui ta mbolŋge ndo Yakob tuku kiŋo kat nuje mata luka pronaig. Sehem nu Israel mbal mbolŋge maŋau ŋayonu kumba Yakob tuku kulim nuje biye timba tumba totona ta nane ismba wamdus ŋaigongi-naig sulumba gubra mageningina.

⁸Kile Hamor nu Yakob sana: Yiŋe kiŋo Sehem nu kulim naŋe tuku nzali suŋgo ŋak. Ne kulim naŋe ta ye tuku kiŋo tam-bim kumuŋ e? ⁹Sine wamdus ulendika kulim kame kiŋo kame nane mungu kile-kile kuwaig. ¹⁰Taŋamba tane kilke te mbolŋge minap sulumba ma aninŋe minam ŋga idusmba ndeta ka tanje minmba agaŋ afu piyawam ŋak ndeta piyawap sulumba agaŋ ndende afu kilap ta tanjine minmba minwaig ŋgina. ¹¹Taŋakina le Sehem nu ndek Dina mam nuje leu kat nuje teŋenmba saninŋina: Tane ye mbolŋge maŋau mayenu kap le ame agaŋ kilam ŋga idusap ta tane tiŋgamŋgit. ¹²Tane ame piya kilam ŋga idusde ta ye sayap. Kulim ta tuku piya mata suŋgokanu mbolŋge madiwap. Tane tanjine kulim ye sap le tane ame piya kilam sakap ta tane tiŋgamŋgit ŋgina.

[‡]33:17 Sukot nyu ta tugunu Baibai

¹³ Sehem nu kulim nangine Dina kiko majau tuna tukunu Yakob tuku kiŋo kat nuŋe nane Sehem le mam nuŋe Hamor yabrinikmba sanikinaik: ¹⁴ Tango ngaro pike ndakanu ta nu sine tuku kulim te nda. Wam ta sine mbolŋge kiko ŋak. ¹⁵ Sine buk tango ŋakmba tuku ngaro pike likigen. Tane taŋamba ndo tango ŋakmba tuku ngaro pike likap ta sine siŋgine kulim ta sertiŋgamŋgig. ¹⁶ Tane taŋawap le sine muŋgu kile-kile kube sulumba tane ndoŋ sine tugu ndindo taŋaŋ ulendika minbe. ¹⁷ Tane wam sakeg te kam mbulap ndeta sine siŋgine kulim tumba ma tugu te kusrewamŋgig ŋginaig le ¹⁸ Hamor le kiŋo nuŋe Sehem nale pasa ta ismba maye ŋginaik.

¹⁹ Tango mo ta nu nu nuŋe kuasmbi ŋgamukŋge tango suŋgo nyu ŋak minna. Nu Yakob kulim nuŋe tuku nzali mayena tukunu nu dal ndaka nuŋe mbal kila saningam kina.

²⁰ Hamor nale kiŋo nuŋe Sehem ndoŋ nale kinaik ka nakile tumbraŋ tuku fonde malaŋga tugum promba nakile mbal maŋgurka minnaig ta saninginaig: ²¹ Tango kame ta sine ndoŋ gulab mayenu. Nane sine tuku kilke mbolŋge minwaig sulumba ma ŋakmba mbol kuwaig. Kilke te suŋgokanu sine ŋakmba minam kumuŋ. Sine nane tuku kulim kame kilbe le nane sine tuku kulim kame kilwaig. ²² Nane sine wam ndindo ndo kam tuku sasikaig ta teŋenmba. Sine tango ŋakmba tuku ngaro pikam tuku sakaig. Nane buk nangine tango kame ta ŋakmba tuku ngaro pike likinaig. Sine mata taŋamba kube ta nane sine ŋgamukŋge tugu ndindo taŋaŋ minamŋgig. Nane taŋamba sile sasikaig le iskik. ²³ Sine taŋabe ta nane tuku agaŋ-mor nane tuku agaŋ ndende ŋakmba sine tuku minamŋgaig. Ta tuku sine wokube le nane sine ŋgamukŋge minwaig ŋginaik le ²⁴ tumbraŋ ta tuku tango ŋakmba nane Hamor le Sehem tuku pasa

ta ismba pasa katmba wokinaig sulumba nane tango ta ŋakmba tuku ngaro pike likinaig.

²⁵ Mara keŋmba kuganaig le tango kame ngaro pike likinaig ta nane ngaro rar ŋak minnaig tukunu nane tambik ri ndamba minnaig le Dina tuku leu kat nuŋe ndinok armba Simeon nale Levi ndoŋ nale kame bagi kilmba tumbraŋ ta kinaik sulumba tango ta ŋakmba bale far sulunaik. ²⁶ Taŋamba nale Hamor le kiŋo nuŋe Sehem turmba bale farnaik sulumba Sehem tuku wande mbol kumba Dina te-silika tumba kinaik. ²⁷ Taŋanaik le Yakob tuku kiŋo afu nane pro kulim nangine kiko majau tuna ta lafumba tumbraŋ suŋgo ta tuku gabis agaŋ ndende ŋakmba yomba kilmba kinaig. ²⁸ Nane sipsip makau doŋki tumbraŋ ta tuku agaŋ ndende ŋakmba kilmba ka piro mbolŋge mata agaŋ ndende ŋakmba yomba kilmba kinaig. ²⁹ Taŋamba nane tumbraŋ ta tuku gabis agaŋ ndende ta ŋakmba kilmba kiŋo kame foŋfoŋ pino kame ta ŋakmba turmba kilmba kinaig.

³⁰ Taŋanaig le Yakob nu ndek Simeon nale Levi sanikina: Kile Kanan mbal Peris mbal kilke te tuku tango ŋakmba nane ye kasuryamŋgaig. Ye mata piro tango suŋgomba kuga. Nane ŋakmba ulendika pro ye ndoŋ kame bumba sine ŋakmba bale farsingamŋgaig ŋgina le ³¹ nale ndek sakinaik: Tango ta nu sine tuku kulim ma ŋgamukok pino taŋaŋ ŋga idusmba nu biye timba tumba to-tona. Majau ta sine mapewam kumuŋ kuga ŋginaik.

Kuate nu Yakob Betelŋge nyaro tuna

35 Kile Kuate nu Yakob sana: Ne tiŋga Betel kaye sulumba kumba ka taŋge mina. Taŋge mina sulumba ne ndame turŋanga ye atraukam tuku pa laŋlaŋ ande wakeiwa. Ye Kuate. Ne aba nane Esau kusremba kua kina

ait ta mbolŋge ye ne tugum prowen ŋgina. ²Taŋakina le Yakob nu nuŋe kuasmbi nuŋe piro taŋgo ta wam paguka saningina: Tane taŋgine mbara kise ta ŋakmba pitaike likap. Ŋgarosu purfeŋnu mayok kuwaig le tawi purfeŋnu silikap. ³Sine ma te kusremba Betel kab kumba ka taŋge ye Kuate atraukam tuku pa laŋlaŋ wakeiwamŋgit. Ye piti sungomba ŋak minen le Kuateŋge ye turyina sulumba ye ma ŋakmba liken ta nu mata ye ndoŋ minna ŋgina.

⁴Taŋakina le nane mbara kanu saike likinaig ta ŋakmba Yakob kile tunaig sulumba naŋgine kilba sikor ta turmba nu kile tunaig. Taŋanaig le Yakob nu agaŋ ndende ta ŋakmba kilmba Sekem tumbraŋŋge ail sunŋo ande kumnemŋge ŋguke likina. ⁵Taŋamba Yakob nane tiŋga ma ta kusrenaig le tumbraŋ sugo ta ŋakmba Kuateŋge kuru kuru serningina le nane dubi ndakinaig.

⁶Yakob nu nuŋe taŋgo kuasmbi ŋak ndoŋ kinaig ka Lus tumbraŋ Kanan kilke mbol pronaig. Lus tumbraŋ ta kile Betel ŋgade. ⁷Tumbraŋ ta prona sulumba Yakob nu Kuate atraukam tuku pa laŋlaŋ ande wakeina sulumba nu buk aba nuŋe tuku kuru-kuruka kua kina le Kuateŋge nu tugum prona ta idusmba nu ma ta nyunu Betel tuku Mbara ŋgina.

⁸Nane taŋge minnaig ma ma Rebeka tuku piro pino Debora nu kumna le nane nu tumba ail sunŋo ande Betel pa-tumba minna ta kumnemŋge ŋgukinaig sulumba ail ta nyunu Malmbikam tuku Ail ŋginaig.

⁹Yakob maŋ luka Mesopotamiange prona le Kuate maŋ nu tugum promba nu nyaro tuna sulumba ¹⁰sana: Ne tuku nyu Yakob ta kile ne tuku nyu Israel palmbimŋgit ŋgina. Taŋamba Kuate nu

Yakob nyunu Israel tuna. ¹¹Taŋakina sulumba Kuate nu sana: Ye Kuate Saŋgri Ŋayo. Tane kiŋo kame kile-patikap le ne tuku ndare mbolŋge kuasmbi sungomba mayok kaŋgaig. Ne gabat sugo kame tuku mbuŋ naŋgine prowamŋgat. ¹²Ye o buk Abraham le Isak kilke te serniken ta kile ne tanmbimŋgit. Ŋgumnengga naŋe ndare kame tuku kilke minamŋgat ŋgina. ¹³Taŋaka sakina sulumba Kuate nu kusremba kina le ¹⁴Yakob nu ndame sunŋo ande tumba Kuate nu Yakob ndoŋ pasatina ma ta mbolŋge te-tina sulumba grep kule tumba gureŋ butol ŋak ta turmba tumba ndame ta mbolŋge kutuna sulumba ¹⁵ma ta nyunu Betel ŋgina.

Rahel nu kumna

¹⁶Yakob nuŋe kuasmbi ndoŋ Betel tumbraŋ kusremba Efrat tumbraŋ patu ndanaig le Rahel nu kiŋo te-palmbim tuku ait kumungina le nu ŋgaro rar torna. ¹⁷Ŋgaro rar torna le nuŋe kulat pinonŋge nu sana: Ne kuru kuru ndaka. Nu buk kiŋo te-palet ŋgina. ¹⁸Taŋakina le Rahel nu kumam bafuna le nu tuku saŋgri buk kuganaig le nu kiŋo ta Ben-Omi[¶] ŋgina le mam nuŋenŋe kiŋo ta Benyamin[§] ŋgina.

¹⁹Rahel nu kumna le nane nu tuku mindesiŋ tumba Efrat tumbraŋ kambim tuku ndin ta tugumŋge ŋgukinaig. (Kile nane tumbraŋ ta nyunu Betlehem ŋgade). ²⁰Taŋamba Yakob nu ndame ande tumba Rahel ŋgukinaig ma ta mbolŋge te-tina. Ndamē ta kile minit.

²¹Taŋana sulumba Israel nane tiŋga kumba ka Eder tumbraŋ tuku wande kuen ŋayo ta kusremba bubre tam tuku baibai patika minnaig.

[¶]35:18 Ben-Omi nyu ta tugunu: Sina sunŋo tuku kiŋo

[§]35:18 Benyamin nyu ta tugunu: Maye minam tuku kiŋo

Yakob tuku kiŋo kame 12

²² Yakob nu kilke ta mbolŋge minna le Ruben nu mam nuŋe tuku piro pino nyunu Bila ta ndoŋ kinyna. Taŋana le Yakob nu kiŋo nuŋe wam kina ta ismba nu gubra suŋgo tina.

Yakob tuku kiŋo kame ta ulendika 12 minnaig. ²³ Piyo nuŋe Lea tuku kiŋo kat nuŋe ta teŋenmba. Yakob tuku kiŋo mulum ta nyunu Ruben ande Simeon ande Levi ande Yuda ande Isakar ande Sebulun.

²⁴ Piyo nuŋe Rahel tuku kiŋo ar ta Yosef le Benjamin.

²⁵ Rahel tuku piro pino Bila nuŋe kiŋo ar ta Dan le Naftali.

²⁶ Lea tuku piro pino Zilpa nuŋe kiŋo ar ta Gat le Aser.

Yakob nu kiŋo kame ta ŋakmba Mesopotamia kilke mbolŋge kile-patikina.

Isak nu kumna

²⁷ Kile Yakob nu tinga mam nuŋe Isak sota Mamre tumbraŋ Hebron kilke mbol kina. O buk Abraham nale Isak rawe taŋgo taŋaŋ taŋge minnaik.

²⁸ Isak nu yar 180 kusremba ²⁹ saibo pile mayena sulumba nu kumna le kiŋo kat nuŋe ar ta Esau le Yakobŋge nu tumba ŋgukinaik.

Esau tuku ndare

36 Esau tuku ndare tuturmba teŋenmba kina. Esau tuku mape nyu ande Edom. ²⁻³ Esau nu Kanan pino keŋmba kilna ta ande Ada ande Oholibama ande Basemat.

Ada mam nuŋe Elon nu Hitnu. Oholibama mam nuŋe Ana wa nuŋe Sibeon. Sibeon nu Hiwinu. Basemat nu Ismael tuku kulim nuŋe. Leu nuŋe Nebayot.

⁴ Ada nu Elifas te-pilna le Basemat nu Ruel te-pilna le ⁵ Oholibama nu Yeus

Yalam Kora nane kile-patikina. Esau tuku kiŋo kame Kanan kilke mbolŋge kile-patikina ta taŋamba ndo.

⁶⁻⁷ Esau le Yakob nale agaŋmor suŋgomba ŋak minnaig tukunu kilke nale tuma minnaik ta nale turkam kumuŋ kuga. Ta tuku Esau nu pino kat nuŋe, kiŋo kat nuŋe, kulim kat nuŋe, nuŋe wande tuma mbal ta ŋakmba kilmba nuŋe agaŋmor nuŋe agaŋ ndende ŋakmba Kananŋge kile likina ta turmba kilmba maib nuŋe Yakob kusremba kilke ande mbol kinaig. ⁸ Taŋamba Esau nu Edom tuku ma taknu ta mbolŋge minna.

⁹ Esau tuku ndare tuturmba teŋenmba kina. Esau nu Edom mbal ŋakmba tuku mbuŋ naŋgine.

¹⁰⁻¹³ Esau piyo nuŋe Ada nu kiŋo ndindo te-pilna ta nyunu Elifas. Elifas nu kiŋo kame 5 Teman, Omar, Sefo, Gatam, Kenas nane kile-patikina. Elifas tuku piyo nuŋe ande nyunu Timna nu kiŋo ande nyunu Amalek te-pilna.

Esau piyo nuŋe Basemat nu kiŋo ande nyunu Ruel te-pilna. Ruel nu kiŋo bailkamba Nahat Sera Sama Misa nane kile-patikina.

¹⁴ Esau piyo nuŋe Oholibama nu Sibeon kiŋo nuŋe Ana tuku kulim. Nu kiŋo keŋmba Yeus Yalam Kora nane kile-patikina.

¹⁵ Esau tuku ndare mbolŋge kuasmbi afu pronaig ta teŋenmba. Esau tuku kiŋo mulum Elifas nu Teman mbal Omar mbal Sefo mbal Kenas mbal ¹⁶ Kora mbal Gatam mbal Amalek mbal ta ŋakmba tuku mbuŋ naŋgine. Nane ŋakmba Esau piyo nuŋe Ada tuku ndare.

¹⁷ Esau tuku kiŋo nuŋe ande Ruel nu Nahat mbal Sera mbal Sama mbal Misa mbal ta ŋakmba tuku mbuŋ naŋgine. Nane ŋakmba Esau piyo nuŋe Basemat tuku ndare.

¹⁸ Esau piyo nuŋe Oholibama nu Ana kulim nuŋe. Oholibama nu Yeus mbal

Yalam mbal Kora mbal ta ñakmba tuku mbuñ nangine.

¹⁹ Mbal ta ñakmba Esau tuku ndare.

Seir tuku ndare

²⁰⁻²¹ Edom kilke tuguk mbal nane buk purka tumbrañ mboñ 7 minnaig. Tumbrañ mboñ 7 ta tuku mbuñ kat nangine ta ñakmba Hornu tanjo Seir tuku ndare. Nane tuku nyu nangine ta tejenmba. Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

²² Lotan nu Hori tumbrañ mboñ le Hema tumbrañ mboñ ta tuku mbuñ nangine. Lotan tuku kulim nuñe nyunu Timna.

²³ Sobal nu Alwan tumbrañ mboñ, Manahat tumbrañ mboñ, Ebal tumbrañ mboñ, Sefo tumbrañ mboñ, Onam tumbrañ mboñ ta tuku mbuñ nangine.

²⁴ Sibeon nu kiño armba. Ande nyunu Aia ande Ana. Mara ande Ana nu mam nuñe tuku doñki kame kulatka minna sulumba ma baknu mbol tanje nu kule mbam paknu kanjerkina.

²⁵⁻²⁶ Ana tuku kiño nuñe nyunu Dison. Dison nu Hemdan tumbrañ mboñ, Esban tumbrañ mboñ, Itran tumbrañ mboñ, Keran tumbrañ mboñ ta tuku mbuñ nangine. Ana tuku kulim nuñe nyunu Oholibama.

²⁷ Eser nu Bilan tumbrañ mboñ, Sawan tumbrañ mboñ, Akan tumbrañ mboñ ta tuku mbuñ nangine.

²⁸ Disan nu Us le Aran tumbrañ mboñ tuku mbuñ nangine.

²⁹ Edom kilke tuku Hor mbal ta tejenmba. Lotan mbal Sobal mbal Sibeon mbal Ana mbal ³⁰ Dison mbal Eser mbal Disan mbal.

Edom tuku gabat sugo

³¹ Israel mbal nane buk gabat sugo kugatok. Ait ta mbolñge Edom tuku gabat sugo afu nane Edom kilke kulatk-

inaig. ³² Gabat sugo dubike likinaig ta tejenmba.

Beor kiño nuñe Bela nu Dinabanu.

³³ Sera kiño nuñe Yobab nu Bosranu.

³⁴ Husam nu Temannu.

³⁵ Bidad kiño nuñe Hadad nu Awitnu. (Kame sunjo ande mbolñge nu Moab kilke mbolñge Midian mbal ndoñ kame bumba nane kile-iberkina).

³⁶ Samla nu Masrekanu.

³⁷ Saul nu Rehobotnu tanjo. (Rehobot tumbrañ ta kule sunjo ande tugumñge minna).

³⁸ Akbor kiño nuñe Baal-Hanan.

³⁹ Hadad nu Paunu tanjo. (Hadod piyo nuñe nyunu Mehetabel. Mehetabel mam nuñe nyunu Matred. Matred mam nuñe nyunu Mesahab).

⁴⁰ Esau nu Edom tumbrañ mboñ sunjomba tuku mbuñ nangine. Tumbrañ mboñ ta tuku nyu nangine ta tejenmba. Timna, Alwa, Yetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenas, Teman, Mibsar, ⁴³ Magdiel, Iram. Nangine kilke ta mata tumbrañ mboñ ta tuku nyu tinaig.

Yosef nu kiñatina

37 Yakob nu Kanan kilke mbolñge minna. O buk mam nuñe rawe tanjo tajañ nu kilke ta mbolñge minna. ² Yakob nuñe ndare tuku wam kube ta tejenmba.

Yosef nu kiño mo yar 17 ñak minmba nu mam nuñe tuku aganjmor aba kat nuñe afu ndoñ kulatka minnaig. Aba kat nuñe ta Bila le Zilpa tuku kiño kame. (Bila le Zilpa nale Yakob tuku pino kame). Yosef nu manau ñaigonu aba kat nuñe ke likanu ta pro mam nuñe tugumñge kile-mayokka sawanu.

³ Israel nu saibo pilmba Yosef tepilna tukunu nu Yosef make pilmba nu tuku kume purna. Kiño kame ñakmba tuku nzalina ta liningina. Tanjamba Israel nu Yosef tuku tawi kuen wainu kuennu ñak mindepiye yeki yeki ñak

wakeimba tuna. ⁴Tañana le Yosef tuku aba kat nuje mam nangine nu Yosef make pilmba nu tuku kume purna ta kanjermba nane Yosef kasurnaig sulumba gulab mayenu tañaj nu ndon pasate ndakinaig.

⁵Furir ande Yosef nu kijatina sulumba mafena le maratukuk tiŋga nu kumba ka aba kat nuje kubeu niŋgina sulumba ⁶saningina: Tane ye kijatit te kubewi le isap. ⁷Sine ŋakmba wit ndaleke likig ta ye tuku ndale ta tiŋreknu tiŋgat le tane tuku ndale ta ye tuku ndale ta laipmba loka likaig le kanjerkat ŋgina. ⁸Tanjakina le aba kat nuje ndek nu kusnanaig: Ne iduste nenje ndo gabat sunjo mina le sine ŋakmba ne kumnemnje minbe ŋga iduste e ŋginaig. Tanjamba nane Yosef kijatina pasa ta tuku nane gubra lato sunjomba tumba nu kasur mayenaig.

⁹Ŋgumnenga Yosef nu maŋ kijatina sulumba aba kat nuje tugumnje maŋ kiŋa ta kubeu niŋmba saningina: Ye maŋ kijatit sulumba ki tambun mbai ¹¹ŋakmba ye tugumnje lokaig le ye kanjerkat ŋgina. ¹⁰Tanjamba nu kumba ka kiŋa ta mam nuje ndon mata sakina le mam nuŋenje nu sigair-sigairmba kusnana: Anikok kiŋa tañaj. Ne iduste ye, ina naŋe, aba kat naŋe sine ŋakmba ne tugumnje lokamŋgig ŋga iduste e ŋgina.

¹¹Yosef tuku aba kat nuje ta nane Yosef ndon tironaig. Mam nuje nu Yosef tuku kiŋa ta idus timba minna.

Nane Yosef piyanaig le tumba Isip kinaig

¹²Mara ande Yosef tuku aba kat nuje ta nane agaŋmor kulatkam tuku Sekem tumbraŋ kinaig. ¹³Tañanaig le Israel nu kiŋo nuje Yosef sana: Ne kaye sulumba kumba ka Sekemnje aba kat naŋe agaŋmor kulatkade ta kanjerkat ŋgina le nu lafumba sakina: Ta maye. Ye kanjit

ŋgina le ¹⁴Israel nu ndek sana: Ne kaye sulumba aba kat naŋe tuku mine agaŋmor tuku mine kanjerkat nane mage minwaig kande luka promba ye saya le isi ŋgina. Tanjamba Israel nu Yosef kukulna le nu Hebron ma gutoŋ ta kusremba kina ka Sekem tumbraŋ prona. ¹⁵Pro tanje nu kine promba minna: Ne ima sota te prote ŋgina le ¹⁶nu lafumba sana: Ye yiŋe aba kame sotet. Nane agaŋmor kulatka tembi ndekinaig ŋgina. Tanjakina sulumba nu ndek tanjo ta kusnana: Ne nane kanjerkat e ŋgina le ¹⁷tanjo tanje nu sana: Nane buk ma te kusremba Dotan kambim sakinaig le ye isen ŋgina. Tanjakina le Yosef nu aba kat nuje ŋgumnem dubika kina ka Dotanŋe nane kile-siglikina.

¹⁸Yosef nu maskenŋe ilmba minna le nane nu kanjernaig sulumba Yosef balewam tuku pasa katmba ¹⁹nangine nangine sakinaig: Ai si. Kiŋa tugu tanjo prote si. ²⁰Kile sine nu balemba min-desiŋ nuje tumba kule kugatok sambu ande sinamnje bukŋgube. Tanjamba sine teŋenmba mam sabe: Nu agaŋmor ŋguikok andenje balemba nyina ŋgube. Tanjamba sine nu tuku kiŋa alonu prowa le kanjerbe ŋginaig.

²¹Nane tanjamba sakinaig ta Ruben nu isendo ka ismba nu Yosef mapewam idusmba nane saningina: Sine nu balemba ²²ake sinaŋ nu tuku ndare kutu ndabe. Ake nu biye timba tumba sambuk teŋe bukŋgube le ma ŋgamu teŋe minwa ŋgina. Ruben nu Yosef turmba maŋ luka mam nuje sota kukulam tuku ŋga tanjakina.

²³Kile Yosef nu aba kat nuje tugum ta prona le nane nu biye timba tawi kuen wainu kuenu ŋak ta biymba sambrinaig sulumba ²⁴nu tumba kumba ka sambu sakina ta sinamnje bukŋginaig le minna. Sambu ta kule buk parakina tuku. ²⁵Tanjamba nane isukusmba min-

naig le kile ndo Ismael kuasmbi ande Gileadnge Isip kambim tuku pronaig le kanđerkinaig. Nane aganj ndende sun-gomba gurenj magenu afu kilmba kamel mbol patike likinaig.

²⁶Kile Yuda ndek aba kat nuje saningina: Sine Yosef balemba yubengube wam ta mayenu kuga. ²⁷Sine nu njayo sili ndamba nu tumba Ismael mbal prode si nane mbol piyabe. Nu mata sine tuku maib. Sine ndare ndui ta ndo ngina. Tanjakina le nane wokinaig le ²⁸Midian mbal pronaig le nane Yosef sambuk sinam tanje tumba silwa ndametinj sonj armbambi nane mbolnge piyanaig le tumba Isip kinaig.

²⁹Tajanaig le Ruben nu luka sambu minge ta tugum promba mambilna kande Yosef sambu sinam ta mine ndakina le nu nuje tawi silikina ta fetfetna sulumba ³⁰luka mambo kat nuje sota kumba saningina: Kiyo ta sinje mine ndakate. Ye kile ndanjamngit e ngina.

³¹Tanjakina le nane meme ande tumba balemba Yosef tuku tawi ta tumba meme ndarenu pisenanaig sulumba ³²tawi ta tumba kumba ka mam nangine tum-naig sulumba sanaig: Sine aganj te-silikig te kiyo naje tuku tawi e nginaig le ³³Yakob nu tawi ta kanđermba katesemba sakina: Son. Tawi te nu tuku tawi. Yije kiyo ta aganjmor nguikok andenge balemba make purpurmba nyina ngina.

³⁴Tanjakina sulumba Yakob nu sina sungona sulumba nuje tawi kat fetfetmba tawi njayonu ande tumba silikina. Tanjamba nu ait kuen njayo kiyo nuje tuku malmbika minna le ³⁵nu tuku kiyo kat nuje kulim kat nuje nane njakmba mam nangine wamdus te-iberjam tuku pronaig ta nu nane ise ndakina sulumba sakina: Ye yije kiyo tuku ninanka malm-bika ma ma kumi sulumba kumanu mbal tuku ma mbolnge nu ndonj minamkik ngina. Tanjakina sulumba Yakob nu kiyo

nuje Yosef tuku wamdus tatrakina le ninanka minna.

³⁶Yakob nu kiyo nuje tuku ninanka minna le Midian mbal ta nane Yosef tumba pro Isipnge tanjo ande nyunu Potifar nu mbol piyanaig. Potifar nu Farao tuku gabat sunjo ande. Nu Farao tuku wande kulatkanu gabat minna.

Yuda le Tamar tuku wam kube

38 Ait ta mbolnge Yuda nu aba kat nuje kusreka Adulamnu tanjo ande nyunu Hira sota kumba nu ndonj minnaik. ²Minnaik ma ma nu Kanan kulim ande kanđermba pinonu tina. Pino ta mam nuje nyunu Sua.

³Minnaig ma ma pino ta nu fungul njakna sulumba Yuda tuku kiyo ande tepilmba nyunu Er ngina. ⁴Tanjamba nu manj fungul njakna sulumba kiyo ande tepilmba nyunu Onan ngina. ⁵Nu manj lato fungul njakna sulumba kiyo ande nyunu Sela te-pilna. Yuda nu Kesibnge minna le piyo nuje kiyo ta te-pilna.

⁶Er nu sungokina le mam nuje Yuda nu kiyo nuje mulum ta tuku pino ande nyunu Tamar tumba tuna. ⁷Er tuku mine njayonu ta Sunjo nu kanđermba ndagara le Sungonge nu balena le kumna. ⁸Tajana le Yuda nu kiyo nuje Onan sana: Ne kumba ka singine manjau ta dubimba aba naje tuku pino pinonu tumba nu ndonj kinya le aba naje tuku kiyo tepilwa ngina.

⁹Tanjakina le Onan nu kiyo ta ye tuku kiyo kuga nga idusna sulumba pino ta aba nuje tuku kiyo ande nda te-pilwa nga nu pino ta ndonj kinymba nuje minde kule ta ake kilke mbolnge kutuna. ¹⁰Tajana le Sunjo nu manjau ta kanđermba nu gare ndana le nu mata balena le kumna. ¹¹Tajana le Yuda nu rugan nuje Tamar sana: Ne luka mam naje sota kaye sulumba pino kuembol tanjan mina le yije kiyo Sela nu sunjokuwa le ne tini ngina. Sela nu mata

kumikat nga mam nuje nu tanjakina. Tanjakina le Tamar nu luka mam nuje sota kina.

¹² Tanjamba minnaig ma ma Yuda piyo nuje kumna. Nu tuku kuamel kugana le Yuda ndek nuje Adulamnu gulab Hira ndon nuje sipsip nguenu kugerkam Timna tumbrañ kinaik. ¹³ Tanjanaik le tanjo ande pro Tamar sana: Rugan naje sipsip nguenu kugerkam tuku Timna ket ngina.

¹⁴ Yuda tuku kiño nggrimbik ta buk sungokina ta Yuda nu kiño ta ngailka Tamar nda tuna. Ta tuku Tamar nu kuembol tawi o buk silikina ta paska tawi kitek silika tumail pasi tawimbi songina sulumba kumba ka Timna kambim tuku ndin Enaim tumbrañ tuku fonde malanga ta tugumnge minyok minna. ¹⁵ Pino ta tumail pasi songina le Yuda nu kanjermba ndin ngamukok pino ande nga idusmba ¹⁶ nu tugum ndin dabil inum kumba pino ta rugan nuje ta katese ndamba sana: Ye ne ndon kinyamngit ngina le nu ndek sakina: Ne ame agañ ye samngat ngina. ¹⁷ Tanjakina le nu sakina: Ye yiñe meme fatnu inum tumba tanjo ande tuwi le tumba ilmba ne tanmbimngat ngina le nu sakina: Ta maye. Naje agañ inum ye sa le meme fatnu ta propa le naje agañ ta mañ luka tini ngina le ¹⁸ Yuda nu kusnana: Ye ame agañ ne tini ngina le nu sakina: Naje sikor muli ñak naje ndumndum ta turmba ye sa ngina le nu agañ ndende ta pino ta kile tuna. Tanjamba nu nu ndon kinyana le nu kiño konna. ¹⁹ Tanjamba Tamar nu luka nuje tumbrañ kina sulumba tumail pasi songina tawi ta paska kuembol tawi mañ silikina.

²⁰ Kile Yuda nu gulab nuje Hira kukulna le meme ande pino ta tambim tuku tumba kina ta nu pino ta kanjer ndana sulumba agañ ndende pino ta kilna ta mata luka kile ndakina.

²¹ Tanjamba nu tumbrañ ta tuku tanjo afu kanjerka kusnaningina: Pino ande ndin teñge minyok minna ta kile ani tanje minit ngina kande nane nu sanaig: i ... Pino ande ndin teñge mine ndakate nginaig. ²² Tanjamba sanaig le Hira nu luka Yuda tugum kumba sana: Ye pino ta te-sili ndakit. Tumbrañ ta tuku tanjo kame nane pino ande kanjer ndanaig nga sakaig ngina le ²³ Yuda nu ndek sakina: Tanjo kame sine nzumilsinbekaig nga agañ ndende ta nuje kilwa ngina. Nu nuje piya ye tambim tuku sakit ta ne nu te-sili ndakat ngina.

²⁴ Tanjamba minnaig ma ma tambun kanjmba kinaig le nane afu pro Yuda sanaig: Rugan naje Tamar nu fare-farekina sulumba kile nu fungul ñak minit nginaig le Yuda ndek nane saningina: Tane kumba ka pino ta tumba te-kilimba pambi piyap le kumwa ngina.

²⁵ Nane nu tumba te-kilimam bafunaig le Tamar nu pino ande kukulna le rugan nuje Yuda sota kumba sana: Rugan naje teñenmba sakate. Tanjo nu fungul ye sina ta nu tuku agañ ndende noten. Ne sikor muli ñak te ndumndum te turmba kanjerka nga sakate ngina.

²⁶ Tanjakina le Yuda nu agañ ndende ta kanjerka katesena sulumba sakina: Pino ta nu son sakate. Ye mbaren. Ye yiñe kiño Sela nu tambim tuku ta tuwe ndaken ngina. Tanjamba Yuda nu mañ Tamar ndon kinye ndakina.

²⁷ Tamar nu kiño te-palmbim tuku ait kumungina le nu kiño armba kilepatikam tuku ngaro kamusna. ²⁸ Nu kutumba minna le kiño ande tuku wai prona le kulat pino tanje wai ta tumba muli ande gurgur wai mbol kusna sulumba sakina: Te ta mulum ngina kande ²⁹ kiño ta wai te-lukina le kiño inum ta ambonga prona. Tanjana le kulat pino ta nu sakina: Ne sonndo sambrimba prote ngina. Ta tuku nane kiño ta nyunu

Peres** nginaig. ³⁰ Tanakinaig le maib nuje wainu muli gurgur jak ta prona le nyunu Sera†† nginaig.

Yosef nu Potifar tuku piro tango minna

39 Ismael mbal nane Yosef tumba Isip pronaig le Isipnu tango Potifar nu Isip tuku gabat sungo kumnemnge nuje wande kulatkade mbal ta kulatka minna ta nuje Yosef piyamba tina.

² Yosef nu nuje kulat tango tuku wande kngge minna le Sungo nu Yosef sinza- gna le nu tuku mine mayenu ndo mayok kina le ³ nuje kulat tango ta nu tuku piro mayenu ta kangerna sulumba ⁴ nu Yosef tuku garena le Yosef nu nu kumnemnge pirokina. Tanamba nu nu tuku wande, wande mbolnge aganj ndende, nu tuku tango kame ta jakmba Yosef tuku wai mbolnge patikina le nunge nane kulatkina. ⁵ Tanana le Sungo nu Isip tango ta tuku aganj jakmba wande kngge piro mbolnge nyaro ningina le mine mayemba minnaig. ⁶ Tanamba Yosefngge nu tuku aganj ndende jakmba kulatka minna le nuje kulat tango ta nu nuje aganj ndende ta tuku idus ndana. Nu isukusam tuku ta ndo idusmba minna.

Yosef tuku ngarosus tumail pasi maditaknu ndo. ⁷ Mara ande Potifar piyo nuje nu Yosef kangermba am kikon tingina le Yosef sana: Ne ilmba ye ndonj karpe ngina ta ⁸ nu mbulmba wo ndamba nuje kulat tango tuku piyo nuje ta tenjemba sana: Yije kulat tango nu wande te mbolnge aganj ndende jakmba ye tuku wai mbolnge patikina le ye kulatka minet. Nu aganj ande tuku idus ndate. ⁹ Wande te mbolnge tango ande ye li ndayate. Aganj inum ye ngail ndayina. Nenge ndo nu tuku piyo nuje ye ne kulat ndaket. Ta tuku ye ndanjmba

manjau njayonu sungo te ki? Ye sinja Kuate tuku mingge lukamba une te kam kumu kuga ngina. ¹⁰ Pino ta mara mindek Yosef te-saimba minanu ta Yosef nu nda womba nu ndonj minam mbulanu.

¹¹ Tanamba minnaig ma ma mara ande Yosef nu pirokam wande k sinam kina. Ait ta mbolnge piro tango ande mine ndakina le ¹² pino ta manj pro Yosef tuku tawi kuennu silikina ta pakarka biymba sana: Sile karpe ngina kande Yosef nu mbulmba nuje tawi kuennu ta pino ta tuku wai mbolnge kusremba kua ka mayok kina. ¹³ Tanana le pino ta tawi kuen nu tuku wai mbolnge kusrena ta kangermba ¹⁴ nuje piro tango kame wike lika saningina: Ai te. Hibru tango ta sine kiko pilesingam tuku sine tugum prona. Nu ye ndonj minam tuku ye tugum prowat le ye sungomba witiwit le ¹⁵ nu ye tuku wi ismba tawi kusremba kua ka mayok ket ngina. ¹⁶ Tanamba sanijmba nu tawi ta pilna le minna.

Tango nuje luka prona le ¹⁷ nu wam kubeu tumba sana: Ne Hibru tango tumba sine tugum prona ta nu ye kiko pileyam tuku ye tugum prowat le ¹⁸ sungomba witiwit le ismba nu tawi kusremba kua ka mayok ket nga sana le ¹⁹ Yosef tuku kulat tango nu piyo nuje tuku pasa ta ismba gubra mayena le ²⁰ nu Yosef mulijntumba wande kngge pilna le minna. Muli wande ta Farao tuku tango mulij kilanu le nane kilmba wande k sinam tange patikanu le minanu.

²¹ Yosef nu muli wande k sinam tange minna le Sungo nu mara mindek nu sinzajmba nyaro mayenu tambinu. Ta tuku muli wande tuku kulat tango ta nu Yosef tuku garena le ²² mulij kilanu tango jakmba nu tuku wai mbolnge patikina le nu piro jakmba kulatka minna.

**38:29 Peres nyu ta tugunu: Sambrimba prote

††38:30 Sera nyu ta tugunu: Ma tuguramte

²³ Sungo nu Yosef sinzaŋna tukunu muli wande tuku kulat tango ta nu Yosef agaŋ ndende kulatkina ta nu idus ndaningina. Agaŋ ndende ŋakmba nu kulatkina ta mine magenaig.

Yosef nu kiŋa tugu kukliningina

40 Mara afu kuganaig le Isip tuku gabat sungo tuku grep kule kulatkanu gabat nale bret pasokanu gabat ndoŋ nale nakile gabat sungo Farao tugumŋge maŋau ande mbarnaik le ²Farao nu piro gabat ar ta tuku gubra sungo tina sulumba ³nale muliŋ kilmba kame gabat tuku wandekŋge patikina le minnaik. Yosef nu mata muli wande ndui ta sinamŋge minna. ⁴Taŋamba minnaig ma ma kame gabat sungo ta Yosef nale tuku kulat tango minwa ŋga madina.

⁵Furir ait ande Farao tuku bret pasokanu gabat nale grep kule kulatkanu gabat ndoŋ nale kiŋatinaik ta kiŋa ta tugunu yimyam. ⁶Mafena le maratukuk Yosef nu nale tugum prona le nale wamdus sulumba minnaik le nu katesemba ⁷nale kusnanikina: Tale ndaŋam tumail pasi kume ngurŋgurka minik ŋgina le ⁸nale ndek sanaik: Sile kiŋatik ta andeŋge sile tuku kiŋa tugu ta bitekŋgam tuku mine ndakate ŋginaik. Taŋakinaik le Yosef ndek nale sanikina: Kuatenŋge ndo nu sine tuku kiŋa tugu bitekŋgam kumuŋ. Tane ye ndoŋ kube-wap le ye isi ŋgina le ⁹grep kule kulatkanu gabat ta nu nuŋe kiŋatina ta ndek Yosef kubeu tuna sulumba sana: Ye kiŋatumba grep muli ande ye tugumŋge minat le kangerit. ¹⁰Grep muli ta wainu keŋmba. Nu pitik ndo nzumba silo promba alonu mayok ka pitik ndo manderke suluwaig le kaŋgerkit. ¹¹Taŋamba ye ndek Farao tuku murko biye ŋak grep muli alonu afu kilmba waimbi piske likit le kulenu murko sinam ket le murko ŋak tumba ka Farao tuwit ŋga Yosef sana.

¹²Taŋaka sana le Yosef nu ismba sakina: Ne tuku kiŋa tugunu ta teŋenmba. Grep muli wainu keŋmba kaŋgerkat ta mara keŋmba tuku. ¹³Mara keŋmba ta kuwaig le Farao nu ne maŋ te-luka tamŋgat. Taŋamba nu ne maŋ naje piro mbolŋge palmbimŋgat. Taŋawa le ne buk Farao tuku grep kule murko ŋak Farao tumba minna ta ne maŋ piro ta kamŋgat. ¹⁴Ta tuku ne isa. Ne taŋamba mine mayewa sulumba ye idusyumba mina. Ne ye tuku ŋga Farao sawa le ye muli wandek sinam teŋge minet ta ye te-kilimyuwa. ¹⁵O buk nane ye Hibru mbal tuku kilke mbolŋge ye sanzal tango taŋaŋ kuayar tumba te pronaig. Ye Isip kilke te mbolŋge minen ta ye maŋau ande mbar ndawen. Nane ye ake sinaŋ muliŋtumba wande te sinamŋge pilnaig le ye minet ŋgina.

¹⁶Taŋakina le bret pasokanu gabat ta kiŋa tugunu mayenu ta ismba nu suk ndek Yosef sana: Ye mata kiŋa ande tit ta teŋenmba. Ye sambe keŋmba kilmba babokit ta sinamŋge bret yeki yeki sambe ta liganu ŋak. ¹⁷Sambe keŋnu mbolmba babowit ta Farao tuku bret kikoŋnu foŋfoŋ yeki yeki minaig le sar umaŋŋge pro nye suglukaig le kaŋgerkit ŋgina.

¹⁸Taŋakina le Yosef nu kiŋa ta isna sulumba sana: Kiŋa ta tugunu teŋenmba. Sambe keŋmba ta mara keŋmba taŋaŋ. ¹⁹Mara keŋmba kugawaig le Farao ne tumba te-kilimnuwa le nane ne tuku ŋin-fok kat puramŋgaig. Taŋawaig sulumba ne tuku mindesiŋ ta tumba ail darok ande mbolŋge taikuwaig le sar umaŋŋge pro ne tuku ndem paska nyamŋgaig ŋgina.

²⁰Mara keŋmba kuganaig le Farao tepilna tuku pagumba nye sungo ait ta mbolŋge nu nuŋe gabat kame ta ŋakmba wike likina. Taŋamba nu muliŋ kilanu tango ar ta turmba kile-kilimka nuŋe gabat kame tumailamŋge kile-tidingina

sulumba ²¹ nu grep kule kulatkanu gabat ta maŋ luka tumba nuŋe piro mbolŋge pilna sulumba ²² bret pasokanu gabat ta ndo tumba nuŋe kame mbal niŋgina le nanenŋe nu tuku ŋinfok kat pur-naig le kumna. Yosef nu nale tuku kiŋa tugu kukliniŋgina ta taŋamba ndo kumuŋgina. ²³ Taŋana le grep kule kulatkanu gabat ta nu Yosef idus ndamba ndo gilai mayena.

Yosef nu Farao tuku kiŋa tugu kukliwe tuna

41 Bret pasokanu gabat ta bale-naig le yar armba kinaig le Farao nu kiŋatina sulumba nu Nail kule make mbinge tiŋ minna. ² Nu tanŋe tiŋ minna le makau butuknu 7 kule sinam tanŋe pronaig sulumba pibi nyumba minnaig le kaŋgerkina. ³ Kaŋgerka minna le makau nzironŋsu prowanu 7 kule sinam tanŋe pronaig sulumba kuasmbi ambonŋa prona ta tugumŋge kule make mbinge tiŋginaig. ⁴ Taŋamba makau nzironŋsu prowanu kame tanŋe makau butuknu ta kile-ŋinke suglukinaig. Taŋanaig le Farao nu birtekŋga abonŋina.

⁵ Taŋamba nu maŋ kinyna sulumba maŋ lato kiŋatumba wit tugu ndindo ta mbolŋge alonu 7 kaŋgerkina. Nane alonu tikŋganu magekinaig. ⁶ Wit tugu ndui ta mbolŋge maŋ alonu 7 pronaig ta nane alo pirik-parak ndo ma paknu tuku bubrenunŋe fruŋniŋgina tuku. ⁷ Taŋamba wit alo pirik-parak tanŋe wit alo tikŋganu ta ŋakmba kile-ŋinke suglukinaig. Taŋanaig le Farao nu abonŋa kiŋatina ta idusmba minna.

⁸ Mafena le nu kiŋa ta tuku wamdus sulumba minna. Taŋamba nu Isipnu kila tanŋo kagmaikanu mbal ta ŋakmba wike likina le nane promba maŋgurkinaig le nu ndek kiŋa kilna ta kubeu niŋgina ta ande nu kiŋa ta tugunu kukliwam tuku mine ndakina.

⁹ Taŋamba minnaig le grep kule kulatkanu gabat ta nu ndek Farao sana: Kile ye mbaren ta ne ndoŋ sanunŋit. ¹⁰ O buk ne tuku piro tanŋo ar sile bret pasokanu gabat ndoŋ ne sile tuku gubra tina sulumba ne sile muliŋ kilmba ka kame gabat tuku wandekŋge patikina le sile minkenŋ. ¹¹ Tanŋe minkenŋ sulumba furir ande mbolŋge sile kiŋatikenŋ. Kiŋatikenŋ ta tugunu yimyam. ¹² Hibru tanŋo mbanzo ande nu kame gabat tuku piro tanŋo nu sile ŋak minna le sile kiŋatikenŋ ta nu kubeu tukenŋ le nunŋe kiŋa tugunu kukliniŋmba sasikina. ¹³ Sasikina ta kumumba mayok kina. Ne ye luka tina sulumba yiŋe piro mbolŋge pilna. Bret pasokanu gabat ta ne tumba ŋinfok kuerka ail mbolŋge taikina ŋgina.

¹⁴ Taŋakina le Farao ndek tanŋo afu kukulniŋgina le nane pitik ndo kinaig ka muli wandek sinamŋge Yosef temayoknaig. Taŋanaig le Yosef ndek gigloka tawi mayenu tiŋmba Farao tugum prona. ¹⁵ Prona le Farao ndek nu sana: Ye kiŋa ande ten ta tanŋo ŋakmba nane kiŋa tugunu bitekŋgam kumuŋ kuga le tanŋo ande teŋenmba ye sayat: Ne kiŋa ismba ta ne tugunu bitekŋgam kumuŋ ngat le ye isit ŋgina. ¹⁶ Taŋakina le Yosef ndek sakina: O tanŋo sunŋo, yenŋe kumuŋ kuga. Kuate nunŋe ndo ne tuku kiŋa tugu bitek mayewam kumuŋ ŋgina le ¹⁷ Farao nu sana: Ye kiŋaten ta teŋenmba. Ye Nail kule make mbinge tiŋ minen le ¹⁸ makau butuknu 7 kule sinam tanŋe promba kule make mbinge pibi nyumba minnaig le kaŋgerken. ¹⁹ ŋgumnenna maŋ makau 7 nzironŋsu prowanu kule sinam tanŋe pronaig. Ye buk Isip ma te mbolŋge makau taŋaŋ ande kaŋger ndawen. ²⁰ Makau nzironŋsu prowanu tanŋe ndek makau butuknu ta ŋakmba kile-ŋinkinaig. ²¹ Nane kile-ŋinkinaig ta nane ndanyanu sukmba nane nzironŋsu prowanu taŋamba ndo

minmba minnaig. Tanjamba kangerken sulumba ye abongen. ²²Kile ye maŋ kinyen sulumba maŋ kinaten. Ye wit tugu ndindo mbolŋge alonu 7 kangerken ta alonu sugokanu tikŋganu. ²³Tugu ndui ta mbolŋge maŋ alonu 7 pronaig ta alonu pirik-parak ndo ma paknu tuku bubrenunŋe fruŋningina tuku. ²⁴Kile wit alo pirik-parak tanŋe wit alo tikŋganu ta ŋakmba kilmba kile-ŋinke suglukinaig. Ye tanjamba kangeren sulumba kiŋa ta kagmaikade mbal saningen ta nane ŋga-mukŋge ande kiŋa tugunu kuklimba sa ndayina ŋgina.

²⁵Tanjaka sakina le Yosef ndek Farao sana: Kiŋa armba ta tugunu ndindo ndo. Kuate nu maŋau kam bafute ta ne tumnina. ²⁶Makau butuknu 7 ta yar 7 taŋaŋ. Wit alo tikŋganu 7 ta mata yar 7 taŋaŋ. Kiŋa ar ta tugunu ndui ta ndo. ²⁷Makau 7 nzironŋsu prowanu ŋgumnŋga pronaig le wit alonu pirik-parak ndo 7 bubre paknuŋge fruŋninge likina tuku ta teŋenmba. Yar 7 guba sunŋo tuku ait prowamŋgat. ²⁸Ye buk ne sanit tanjamba ndo Kuate maŋau kam bafute ta ne tumnina. ²⁹Yar 7 ta sinamŋge Isip kilke te mbolŋge nyamaganŋge ndo kumunŋgamŋgat. ³⁰Yar 7 ta kugawaig le maŋ yar 7 guba sunŋo prowamŋgat. Isip kilke ŋakmba gubak minwaig sulumba nyamagan ŋak ait ta iduse nda. Nane gi-lainŋamŋgaig. Guba ait sunŋonge kilke tugu te ŋayo siliwamŋgat. ³¹Guba ait ta sonndo ait ŋayonu tukunu tango pino nane maro sunŋo te-silikuwaig sulumba nyamagan ŋak ait ta iduse nda. ³²Kuate nu o buk wam ta kam tuku wamdus kuyarkina. Nu siŋka maŋau ta kamŋgat. Ta tuku ne kiŋa ta tam arna. Mine minemba Kuate nu wam kame ta kile-mayokkamŋgat. ³³Ta tuku ne tanŋo ande wamdus kuyar mayenu ŋak te-silika le nuŋge Isip ma tugu te ŋakmba kulatkuwa. ³⁴Gabat kame afu turmba madiniŋga le nane yar 7 nyamagan sun-

gomba ŋak ta sinamŋge nane Isip mbal tuku nyamagan ŋakmba walmba patike likuwaig. Bailkamba tanŋo pino nyam tuku ndindo minam tuku. ³⁵Ne gabat kame ta saninŋa le nane yar magenu 7 ta tuku wit ta ŋakmba kile-maŋgurka patikuwaig sulumba kulat magekuwaig. ³⁶Guba tuku yar 7 ta Isip kilke mbolŋge prowa le Isip tanŋo pino nane nyamagan maŋgurkuwaig ta nyumba nane gubanu kume nda ŋga Farao sana.

Farao nu Yosef tumba Isip tuku gabat sunŋo pilna

³⁷Farao nu nuŋe gabat sugo ta ndonŋ pasa ta ismba maye ŋginaig sulumba ³⁸nu ndek nane saninŋina: Tanŋo te nu Kuate tuku Guwa ŋak. Sine tanŋo teŋen inum animŋge te-silikube ŋgina.

³⁹Tanjamba nu ndek Yosef sana: Ku-ate nu nuŋe miroŋ wam kame te tum-nat. Ta tuku tanŋo ande wamdus ku-yar mayenu ŋak ne minit taŋaŋ mine ndakate. ⁴⁰Kile ye ne tumba yiŋe kilke tugu te tuku gabat sunŋo palmbimŋgit. Yiŋe kuasmbi ŋakmba nane ne tuku miŋge kumnemŋge minamŋgaig. Yenŋe ndo ye gabat sunŋo minmba nyu ŋak mbolŋge minamŋgit. ⁴¹Kile ye ne tumba Isip kilke tugu te ŋakmba tuku gabat sunŋo madinet ŋgina. ⁴²Tanjakina sulumba Farao nu nuŋe waitok yubi ta paska Yosef tuku waitok mbolŋge pilna. (Waitok yubi ta gabat sunŋo tuku waitok yubi ndo. Farao tuku kuyar ŋak). Tanjamba nu ndek tawi mayenu ande tumba Yosef siluk tuna sulumba kalolai mayenu ande golmbi wakeinaig tuku tumba nu tuku ŋinfok mbolŋge birŋeŋ tuna sulumba ⁴³nu ndek Farao dubiknu tuku karis mayenu ta tumba Yosef tuna le nu tambi likina. Kame mbal nane ŋgumbeyumba kumbanŋge sakinaig: Ndin kusrewap o, ndin kusrewap o ŋginaig. Maŋau ta mbolŋge Farao

nu Yosef tumba Isip kilke njakmba tuku gabat sungo pilna.

⁴⁴Kile Farao nu ndek Yosef sana: Ye gabat sungo Farao ye ne sanet. Isipnu tanjo kame nane nanjine nzalimbi manau afu ke nda. Nane manau ande kam idusmba ne kusnanuwaig le ne woka ta nane manau ta kamngaig ngina. ⁴⁵⁻⁴⁶Tanjamba nu Yosef tuku nyu kitek tuna ta Safenat-Paneya ngina sulumba nu pino ande tumba Yosef tuna le tina. Pino ta nyunu Asenat. Mam nuje nyunu Potifera. Nu Heliopolis tumbran sungo tuku pris minna. Yosef nu yar 30 njak minna sulumba Farao tuku piro tugu pilna. Nu Farao kusremba Isip tuku ma tugu njakmba mbol likina.

⁴⁷Yar magenu 7 ta sinamnge kilke nyamaganngende ndo kumungina le ⁴⁸nu nyamagan ta kilmba tumbran njakmba tuku nyamagan wandek sinamnge patike likina sulumba tumbran mindek sinamnge wit yeki yeki kile-wandek ke likina. ⁴⁹Yosef nu wit sungomba mangurkina ta burnu kumuŋ kuga piyalnge fulbul minig tanjan.

⁵⁰Guba tuku ait ta pro ndamba minna le Yosef piyo nuje Asenat nu kiŋo armba kile-patikina. ⁵¹Tanjana le Yosef ndek sakina: Kuate nu ye sinzanyina le ye yiŋe piti njakmba yiŋe ndare tuma tuku manau njaigonu ta njakmba gilaingen ngina. Ta tuku nu nuje kiŋo mulum ta nyunu Manase[‡] ngina. ⁵²Tanjamba nu man lato sakina: Ye kilke piti ten te mbolnge Kuate nu kiŋo te ye sat ngina sulumba kiŋo arnu ta nyunu Efraim[¶] ngina.

⁵³Kile yar 7 nyamagan njak ta kuganaig le ⁵⁴yar 7 guba tuku ait Yosef tuku pasa kumumba tugu pilna le kilke njakmba guba sungo te-silikinaig. Isip

kilke mbolnge ndo nane nyamagan njak minnaig.

⁵⁵Tanjamba minnaig ma ma Isip mbal nane mata guba sungo tinaig sulumba Farao tugum kumba sanaig: Sine nyamaganmbi turka nginaig le nu ndek nane saningina: Tane Yosef tugum kape le ndanmba satinguwa ndeta tanjamba kap ngina.

⁵⁶Guba ta kile sungo njayomba Isip ma tugu njakmba kumungina le Yosef nu ndek nyamagan wande njakmba talke likina le Isip mbal nane pro wit piyawew likinaig. ⁵⁷Kilke njakmba guba sungo tinaig tukunu kilke tugu njakmba nane mata wit piyawam tuku Isip kilke mbol Yosef tugum prowew likinaig.

Yosef aba kat nuje wit piyawam Isip kilke mbol kinaig

42 Kile Yakob Isipnge wit minnaig ta isna sulumba nuje kiŋo kat nuje saningina: Ndanam saka tane guba tuku ri ndamba ake minig? ²Isipnge wit minig nga sakade le iset. Tane kumba ka afu piyawap. Kuga ta sine gubanu kumamngig ngina. ³Tanjakina le Yosef tuku aba kat nuje 10 ta tinga wit piyawam tuku Isip kilke mbol kinaig ta ⁴Yakob nu Yosef tuku mambo nuje ndinok Benyamin piti ande te-silikikat nga nane ndon pilna le ndakina.

⁵Kananngende guba sungo prona tukunu Israel tuku kiŋo kat nuje mbal afu ndon wit piyawam Isip kilke mbol pron-aig. ⁶Yosef nu Isip tuku gabat sungo minna tukunu nunge wit njakmba kulatka piyamba minna. Ta tuku nuje aba kat nuje nane pro nu tumailamnge dagol tidrongga lokinaig le ⁷Yosef nu nuje aba kat nuje kanjerka katesena sulumba nu ndek nane-naneniŋmba njerjerka pasa sangrimbi nane kus-

[‡]41:51 Manase nyu ta tugunu: Mbar gilaingen

[¶]41:52 Efraim nyu ta tugunu: Kiŋo ye sina

naningina: Tane aninge prowaig ngina le nane nu sanaig: Sine Kanannge nyamagan piyawam tuku te prowig nginaig.

⁸Yosef nu aba kat nuje kateseningina ta nane nu kangermba wam lislis-naig le ⁹nu o buk kinatina ta kile idusmba saningina: Tane ma wam katesewam tuku likade. Tumbran ndan ndan nu kame buwam tuku sangri kuga ta kangermba likade ngina le ¹⁰nane nu sanaig: O tango sungo, tanjamba kuga. Sine ne tuku piro tango ndo. Sine nyamagan piyawam prowig. ¹¹Sine tugu ndindo ndo. Sine ma wam katesewam tuku li ndakeg. Sine yabri pasa sa ndaka son pasa sakeg nginaig kande ¹²Yosef ndek nane saningina: Kuga. Tane sine tuku kilke tugu te ndan ndan nu kame buwam tuku sangri kuga ta kangeram prowaig ngina. ¹³Tanjakina le nane ndek sakinaig: O tango sungo, sine tango ndindo tuku kutu. Mam nu Kanannu. Sine jakmba tango 12 ta sine tuku mambo ande kumna. Singine maib fudin kusregen le mam ndon minit nginaig kande ¹⁴Yosef ndek nane saningina: Ye sakit not ndo. Tane ma wam katesewam tuku likade. ¹⁵Ye katesewam tuku tane tejenmba tagotingamngit. Ye sonndo Farao tuku nyu mbolnge pasa sangri pilewet. Tane tuku maib tangine te nda prowa ta tane jakmba man luka tangine tumbran kine nda. ¹⁶Tane tuku ande luka kumba ka maib tangine tumba te prowa. Tane afu jakmba muli wande kape le tane son sakade e ko yabrikade ta ye kangeramngit. Ye sinka Farao tuku nyu mbolnge saket. Maib tangine nda prowa ta ye kila tane ma wam katesewam tuku likade ngina. ¹⁷Nu tanjamba sake denpurmba nane kilmba muli wande sinamnge patikina le ait kenmba minnaig.

¹⁸Ait kenpu mbolnge Yosef ndek nane saningina: Ye Kuate kumnemnge minmba nu tuku nyu kurauket tuku.

Tane ye tuku mingge dubiwap ta tane maye minamngaig. ¹⁹Tane son pasa sakade ndeta tane tuku ande muli wande sinam tenge minwa le tane afu jakmba tangine wit piyanaig ta kilmba ka tangine kuasmbi gubak tawondo minig ta ningap. ²⁰Tanjamba tangine maib tangine fudin ta tumba ye tugum prowap. Tanjawa le ye tane son sakade ta kangermba ye tane baletinge nda ngina.

²¹Tanjakina le Yosef aba kat nuje nangine nangine tejenmba sakinaig: Son. Sine singine miron singine maib tumba nayo siligen le nu wamdu fagka sarsarka ye turyap e ngina ta sine ismba nda isanu sukgen. Wam ta tuku kile sine piti teg nginaig. ²²Tanjakinaig le Ruben ndek sakina: Ye o buk satigen: Singine maib nayo sili ndawap ngen ta tane ye tuku pasa nda isnaig. Kile ndare ta lafunu piti teg ngina.

²³Yosef nu nane tuku pasa ta kagmanga minna ta aba kat nuje nane katese ndanaig. Ta ndanam? Yosef nu nane ndon Hibru pasa ndatina. Nane pasatanu le pasa mbilam tango andenge pasa mbilmba Yosef aba kat nuje saninganu.

²⁴Kile Yosef nu nane kusreka ka malmbikina. Nu malmbi denpurmba man pro nane ndon pasatumba minna sulumba Simeon madimba aba kat nuje tumailamnge ndaleka kusnaig.

Yosef aba kat nuje luka Kanan kinaig

²⁵Kile Yosef ndek nane afu wam pagukina le nu tuku pasa dubimba aba kat nuje tuku bek ta wit fuluknye likinaig sulumba nane tuku ndametin mata luka wit bek sinam tanje sigrikinag. Tanjanaig sulumba nyamagan afu ndinnge nyam tuku turmba ninginaig. ²⁶Tanjanaig le aba kat nuje nane wit piyanaig ta kilmba nangine donki kame mbolnge patikinaig sulumba ki-

naig kumba ka ²⁷furirna le kinyanu ma ande mbol promba nane tuku ande nuje doŋki tuku nyamagaŋ kilam saka nuje bek talka mambilna kande nuje ndametiŋ bek sinam tanje minnaig le kaŋgerkina. ²⁸Kaŋgerkina sulumba aba kat nuje wika saningina: Ai te. Ye tuku ndametiŋ luka sigrikaig te ngina. Tanakina le nane wamdus fulilka kuru-kuruka nangine nangine sakinaig: i ... Kuate nu ame maŋau sine mbolŋge tejenmba kat nginaig.

²⁹Nane ndek kumba ka Kanan kilke mbol promba mam nangine tugum kinaig sulumba wam ŋakmba ta nu kubeu tumba sakinaig: ³⁰Isip tuku gabat sungo ta ŋerŋerka pasa sangrimbi sine ndoŋ pasatina sulumba tane ma wam katesewam tuku likade ngina le ³¹sine lafumba sakiger: Sine ma katesewam tuku mbal kuga. Sine son pasa ndo sakeg. ³²Sine tango ndindo tuku kutu. Sine ŋakmba tango 12 ta mambo ande kumna le sine tuku maib fudiŋ kile mam ndoŋ Kananŋge minit ŋga sageŋ le ³³tango ta nu sakina: Tane son sakade e ko kuga ta ye kaŋgeramngit. Tane ande ye ndoŋ minwa le tane afu ŋakmba wit kilmba ka tangine kuasmbi gubak tawondo minig ta ningap. ³⁴Taŋamba tangine maib tangine tumba ye tugum prowap le tane ma katesewam tuku mbal kuga tane son pasa sakade ta ye kaŋgeramngit. Tane taŋawap le ye tangine aba tangine paska luka tane tingi le tane tenje ndo nyamagaŋ piyamba minap ŋga sasingina nginaig.

³⁵Nane taŋamba mam nangine sanaig sulumba nangine bek wit ŋak ta kutuniŋmba nangine pale fat yimyam ndametiŋ ŋak ŋak ta kaŋgerka mam nangine ndoŋ kuru kuru sungo tinaig sulumba ³⁶mam nangine ndek saningina: Tane ndaŋam saka yiŋe kiŋo kame ŋakmba kile-ŋgisikade e? Yosef buk ŋgisikina. Simeon kile maŋ ŋgisikat. Kile

tane maŋ Benyamin tumba kambim tuku sakade. Ye sonndo piti sungomba kile-sigliket ngina.

³⁷Tanakina le Ruben ndek mam nuje sana: O mam, ne isa. Ye Benyamin nda tumba ne tugum luka prowi ndeta ne yiŋe kiŋo ar ta bale fara. Sine kumba yenje Benyamin kulatki sulumba maŋ luka ne tugum prowamngit ngina le ³⁸Yakob nu sana: Yiŋe kiŋo ta tane ndoŋ kine nda. Aba nuje buk kumna. Kile nu nuje ndo minit. Nu mata ndinŋge piti ande te-silikikat. Ye buk saibo pilen. Nu kumwa ta tane ye tuku ngamunggal kuerkap le ye wamdus tatrukuwa le kumamngit ngina.

Yosef aba kat nuje nane Benyamin tumba luka Isip kilke mbol kinaig

43 Kile Kananŋge guba ait ta sun-gokina le ²Yakob tuku kuasmbi wit Isipŋge kilnaig ta buk nye suglukinaig sulumba Yakobŋge kiŋo kat nuje kukulningina le maŋ luka nyamagaŋ piyawam tuku Isip kuwaig ngina. ³Tanakina le Yudaŋge nu sana: Mam, sine buk ne pasa saniger ta Isip tuku gabat sungo ta nu sine kaŋgerka ŋerŋerka pasa sangrinu sasingina. Nu sakina sine maib tumba kine ndakube ta nu sonndo sine kaŋgerke nda. ⁴Ne singine maib fudiŋ ta ngail ndaka ta sine maŋ kumba ka ne tuku nyamagaŋ afu piyaningamngig. ⁵Kuga ta sine kine nda. Isip tuku gabat ta nu buk sakina sine maib nda tumba kab ta nu sine kaŋgerke nda ŋga mam nuje sana.

⁶Tanakina le Israel ndek sakina: Tane ndaŋam tuku gabat sungo ta mambo tangine tuku sanaig le ye kile piti sun-goyate ngina le ⁷nane ndek nu sanaig: Tango ta nu sine kusnasiŋmba lok ndeka minna sulumba nu sine tuku tugu mata kusnangina le sine maŋau ke fugugeŋ. Ne tuku mata kusnangina. Nu tejenmba sakina. Tane mambo tangine ande

minit e ko kuga ngina. Tanjakina le sine nu sager. Nu singine mambo tumba nu tugum kambim tuku ta sine kila kande nu sa ndager kande nginaig.

⁸Tanjakinaig sulumba Yuda nu man mam nuje sana: Mam, Benyamin sine ndon kukula le yenje kulatki. Ne tanjawa le sine kile ndo kangig. Tanjamba sine gubanu kume nda. ⁹Ye nu kulat maye ndamba luka tumba pro ndawi ndeta piti ta ye mbolnge minmba minamngat. ¹⁰Sine dal ndakiger kande sine buk Isip kilke mbol kumba lukam arger kande ngina.

¹¹Tanjamba sana le Mam nanjingenje nane saningina: Tanjamba ndeta tane singine nyamagan magenu kikonu afu kilmba sigrika gabat sungo ta tambim tuku kilmba kape. Grep alonu pagranu, nguimzan kulenu, ager ndende mundur magenu afu ta yakmba kilmba kape sulumba kanair alonu pistasio le amon afu turmba kilmba kumba nu tape. ¹²Tane ndametin sonj ambonga nyamagan tuku kilnaig ta kilmba man nyamagan kitek tuku ta ulendimba kilmba man luka kape. Nane mbarmba ndametin ta luka sigrikinaig inde. ¹³Mambo tangine te tap sulumba pitik tango ta sota luka kape. ¹⁴Kuate Sangri Nyayo nunge tango ta wamdus biye mbilwa le nu tane sinatimba Benyamin nale aba tangine ande ta turmba man patikuwa le luka prowap. Yije kino kame yakmba ngisikuwaig ndeta tajaig ta Kuate nuje ager ngina.

¹⁵Tanjakina le Israel tuku kuasmbi nane Isip gabat tuku gare tambim tuku ager ndende ta kilmba ndametin armba ta turmba kilmba Benyamin tumba Isip kilke mbol kinaig ka tanje Yosef tugum pronaig. ¹⁶Yosef nu ndek mam-bilmba aba kat nuje Benyamin turmba kangerka nuje wande kulatkanu tango ta sana: Ne tango kame te kilmba yije wande mbol kaye. Nane ki mbol

ye ndon isukusamngig. Ne kumba ka ager mor ande balemba kuapika ngina. ¹⁷Tanjakina le piro tango ta Yosef pasatina ta kumbamba kina. Nu nane ta kilmba Yosef tuku wande mbol kinaig le ¹⁸nane kuru-kuruka tejenmba idus-naig: Ndametin buk nyamagan piyager ta luka sigrikinaig ta tuku sine kilmba wande te mbolnge patikate inde. Ngilainge nane sine ndon kame bumba sine tuku donki kilamngig. Tanjawaig le sine nane tuku piro tango tanan minamngig nga idusnaig.

¹⁹Tanjamba idusmba nane kumba ka Yosef tuku wande kulatkanu gabat ta tugum kumba sanaig: ²⁰O tango sungo, sine buk pro tenge nyamagan piyager sulumba ²¹kumba ka furirna le kinyam saka ndinge sine bek mingenu talka sine singine ndametin ta yakmba kangerkiger. Kile sine ndametin ta man kilmba lukig sulumba ²²ndametin kitek afu turmba nyamagan piyawam tuku kilmba prowig. Imange ndametin ta luka sigrikina ta sine gilai nginaig. ²³Tanjakinaig le piro tango tanje ndek nane saningina: Tane ta tuku kuru-kuruka wamdus sungo te ndakap. Tane tuku Mbara, mam tangine tuku Mbarange manau ta kina kande. Tane tuku ndametin ambokok ta yenje buk kilen ngina. Tanjamba nu kumba ka Simeon tumba prona.

²⁴Kile nu ndek nane kilmba Yosef tuku wande sinam kina sulumba nu kule kilmba nane ningina le kupe minyanginaig. Tanjanaig le nu donki kame ta nyamagan ninge likina le nyinaig. ²⁵Tanjamba nane ki mbol Yosef ndon isukusam tuku pasa ta ismba nane Yosef gare tambim tuku ager ndende kilmba pronaig ta kilmba kuaneka ²⁶wande mbol tanje minnaig le Yosef prona le nane gare tambim tuku ager ndende ta kilmba Yosef tugum kinaig sulumba nu tugumnge dagol tidronga lokinaig le

²⁷Yosef ndek nane kusnaningina: Tane ngakmba mage minig e ko kuga ngina sulumba maŋ lato kusnaningina: Mam saibo tanjine buk ye sayinaig ta nu maye minit e ngina le ²⁸nane nu sanaig: Ne tuku piro tango sine tuku mam ta maye minit nginaig sulumba maŋ dagol tidronga nu tugum tanje lokinaig.

²⁹Kile Yosef nu mambilmba mambo nuje Benyamin kanjermba sakina: Tane tuku mambo fudin tane buk ye sayinaig ta not e ngina sulumba maŋ sakina: O kiŋo, Kuate nu ne make pilmba sinzanuwa ngina. ³⁰Tanjakina sulumba Yosef nu mambo nuje tuku wamdus tatruka ŋin tugu malmbi prona le nu nane kusreka nuje wandek sinam kumba kuirka malmbikina. ³¹Malmbike deŋpurmba nu tumail pasi minyangina sulumba ngamunggal wamdus tatrukina ta tomba luka nane tugum prona sulumba nuje piro tango kame ta saningina le nyamagan wakeika patikinaig. ³²Nane Yosef tuku nyamagan kilmba mbain inum mbolŋge patikinaig sulumba aba kat nuje tuku nyamagan ta mbain inum mbolŋge patikinaig. Isip mbal afu Yosef ndoŋ minnaig ta nane mata mbain yamokŋge isukusnaig. Ta ndaŋam? Isip mbal nane Hibru mbal talaniŋmba ake agan tanjan nga nane ndoŋ tuma isukuse ndakanu.

³³Yosef tuku aba kat nuje ta nane isukusam tuku mbili mbolŋge ina kat nanjinerŋge kile-patike likinaig ta kumumba nane kile-minyokinaig. Kiŋo mulum mbolŋge kumba ka kiŋo nggrimbi mbolŋge tingina. Tanjanaig le nane maŋau kinaig ta kanjermba nane nanjine nanjine muŋgu kanjerka wamdus sulumba minnaig. ³⁴Tanjamba minnaig le piro tango kame ta nane nyamagan afu Yosef tuku isukusanu mbili mbolŋge patikinaig ta kilmba pro nane niŋginaig sulumba nane Benyamin tuku nyamagan sungomba tango 5 tuku

nyamagan tanjan patikinaig. Tanjamba nane Yosef ndoŋ isukusmba kule nyumba gare-gareka minnaig.

Murko ngisikina

44 Nane isukuse deŋpurnaig sulumba Yosef nu wande kulatkanu gabat ta wam pagumba sana: Nane kambim tuku ta idusmba nyamagan fuluknye niŋmba nane tuku bek nduik nduik sinamŋge ndametiŋ ta mata luka sigrika. ²Tanjawa sulumba ye tuku murko silwa ta tumba kiŋo nggrimbi ta tuku bek sinam siriwa sulumba ndametiŋ wit piyawam tuku ta turmba sigrika ngina. Tanjakina le Yosef tuku piro tango ta nu tanjamba ndo kina.

³Mafena le maratukuk tinga piro tango tanje nane kukulningina le nane doŋki kilmba kinaig. ⁴Nane tumbran sungo ta kusremba masken ndakumba minnaig le Yosef nu wande kulatkanu gabat ta kukulmba sana: Ne paten tinga nane kuasmbi kagig ta ngumnem dubika kaye. Ne kumba ndinŋge nane kanjerkumba ndeta teŋenmba saninga: Ndaŋam tuku tane maŋau mayenu kig ta idus ndamba maŋau ŋayonu kaig? ⁵Tane ndaŋam saka yiŋe gabat tuku murko silwa ta kuayar taig? Nu murko tambi kule nyate tuku. Murko tambi maŋau ngumneŋga prowam tuku katesete. Ne ka tanjamba nane saninga ngina.

⁶Yosef tuku piro tango ta kumba ka ndinŋge nane kanjerkina sulumba nu Yosef tuku pasa ta nane saningina le ⁷nane ndek sakinaig: O gabat sungo, ne ndaŋam tuku nerperkate? Sine maŋau ande tanjawam kumuŋ kuga. ⁸Sine ndametiŋ o buk bek sinamŋge kanjerkigen ta kilmba luka Kanan kilke mbolŋge progen ta ne kila. Ne ndaŋam sine gabat naje tuku silwa ko gol kuayarig nga iduste? ⁹O gabat sungo, ne murko ta ima tuku bek sinamŋge kanjermba tumba ndeta nunje ndo

kumwa le sine njakmba ne tuku piro tango tana minbe nginaig. ¹⁰ Tana kina le piro tango ta lafumba saningina: Tane sakade ta maye ta ye ima tuku bek sinamnge murko ta te-siliki ta nunge ndo ye tuku piro tango minwa le tane afu njakmba luka kape ngina.

¹¹ Tana kina le nane pitik ndo nangine bek kame ta paska ibengge patike likinaig sulumba nane bek mingenu talke likinaig. ¹² Tanaig le Yosef tuku piro tango ta nu murko ta bek mindek sinamnge sotina. Nu kiyo mulum ta tuku bek sinamnge tugu pilmba kumba ka kiyo ngimbik mbolnge tingina. Tana Benjamin tuku bek sinamnge murko ta te-silikina. ¹³ Tana le aba kat nunge ta nane ndek wamdu pitiningina le nane nangine tawi ta njakmba kat fet-fetmba agang ndende njakmba dongki mbol patika luka Isip kinaig.

¹⁴ Tana Yuda nane luka kumba ka Yosef tuku wande mbol pronaig. Yosef nu wande mbol tange minna le nane kumba ka nu tugum promba nu tuku tumailamnge lokinaig le ¹⁵ Yosef nu nane saningina: Tane ndanaig? Tane idusde ye wam kuirok minig ta ye kila palmbim kumug kuga nga idusde e ngina. ¹⁶ Tana kina le Yuda lafumba nu sana: O gabat sungo, sine ndanmba pasa lafube? Sine ndanmba mbar te lafumba wakeibe? Kuatenge sine tuku une ta buk te-mayokat. Ta tuku o gabat sungo, tango murko tat tange ndo nu ne tuku sanzal mine nda. Sine njakmba ne tuku piro tango tana minamngig ngina. ¹⁷ Tana sana le Yosef ndek sakina: Kuga. Ye tana ke nda. Tango murko tat ta nunge ndo ye tuku sanzal minwa le tane afu njakmba luka mam tangine sota kape. Ye tane ndong pasa kuga ngina.

Yuda nu Benjamin tuku ma tumba sanzal minam tuku sakina

¹⁸ Tana kina le Yuda ndek Yosef tugum kina sulumba sana: O gabat sungo, ne Farao suk minit. Ne ye tuku gubra te ndaka ye tuku pasa te isa. ¹⁹ Ne o buk tenemba sine kusnasingina: Tane mam njak e ko mambo tangine ande njak e nga kusnasingina le ²⁰ sine lafumba sanigey: Sine mam njak. Mam nu saibonu. Maib mbanzonu mata minit. Mam buk saibo pilna sulumba kiyo ngimbik ta te-pilna. Aba nunge ta nu o buk kumna. Kile nu nunge ndo ina nunge tuku kiyo minit. Mam nu tuku kume purte nga sanigey. ²¹ O gabat sungo, ne tenemba sine sasingina: Tane tangine mambo fudig ta tumba prowap le ye kangeri ngina le ²² sine ne tuku pasa tenemba lafugey: Kiyo ta nu mam kusrewam kumug kuga. Nu mam kusrewa ta mam nu kumamngat ngigey le ²³ ne ndek sakina: Mambo tangine ndaprowa ta ye mang tane kangertinge nda nga sakina. ²⁴ Ne tana kina le sine mang luka mam sota kagey sulumba mangau ne sakina ta njakmba mam ndong wam kubengey le nu isna.

²⁵ Tana ngumnga mam ndek sasingina: Tane mang luka kape sulumba nyamagang fudigndo piyamba kilmba luka te prowap ngina le ²⁶ sine nu sagey: O mam, sine mang luka kambim kumug kuga. Singine maib fudig te nu sine ndong ndakuwa ta sine gabat ta tuku am mbol prowam kumug kuga. Maib fudig te sine ndong kuwa ta sine kangig ngigey le ²⁷ mam nu tenemba sasingina: Yiye pino ta nu kiyo armba ndo kile-patikina ta tane kila. ²⁸ Ande buk ye kusreyina le kile ye nu ndakangeret. Agangmor nguikoknge balena le kumna. ²⁹ Tane kile ande te tumba kape le nu kumwa ta tane ye tuku ngamungal kuerkap le

wamdus tatrukuwa le ye kumamngit. Ye buk saibo pile mayewit nga sasingina.

³⁰⁻³¹ O tanjo sunjo, ye kiyo te kusremba ake luka mam tugum prowi ta nu maib fudiŋ te ndakanŋerwa sulumba kumamngat. Nu tuku ngamunggal ta ŋakmba kiyo te mbolŋge ndo kume pur mayete. Sine tuku mam nu saibo pile mayena. Sine kiyo te ndoŋ ndakab ta mam tuku wamdus kuerkuba le nu wamdus tatrukuwa le kumamngat. ³² Ye mata tejenmba mam sawen: Ye kiyo te tumba luka ne tugum pro ndawi ndeta piti ta ye mbol minmba minwa le kumamngit nga nu sawen. ³³ Ta tuku ye kiyo te tuku ma tumba tenge ne tuku sanzal mini le ne nu ndo pitaiwa le aba kat nuŋe ndoŋ luka mam sota kuwaig. ³⁴ Kiyo te ye ndoŋ luka ndakuwa ta ye luka mam tugum kambim kumuŋ kuga. Piti ta ye mam mbol kanŋeram mbulit nga Yosef sana.

Yosef nu nuŋe ngaro te-mayokna

45 Yosef nu Yuda pasatina ta ismba ngamunggal tatrakina le nuŋe piro mbal am mbolŋge parewam fugumba nu ndek wi kuenka sakina: Tane piro tanjo ŋakmba kilmba kilim kape ngina. Tanamba nu nuŋe ndo aba kat nuŋe ndoŋ minna sulumba nu ndek nane saningina: Ye Yosefŋge. Tane tuku maib tanŋinenŋe ngina. ² Tanakina sulumba Yosef ndek malmbi sunŋona le Isip mbal malmbi ta isnaig sulumba ka Farao tuku wande tuma mbal kubeu ninginaig le isnaig.

³ Kile Yosef ndek aba kat nuŋe saningina: Ye Yosefŋge. Ye tuku mam minit e ko kumna ngina kande aba kat nuŋe nane kuru-kuruka wamdus fagka nu tuku pasa lafuwam fugunaig le ⁴ Yosef maŋ lato saningina: Tane dirka ye tugum te yalpe ngina le nane dirka nu tugum kinaig le nu ndek nane saningina: Ye Yosefŋge. Ye tane tuku

maib tanŋinenŋe. O buk tane ye tumba Midian mbal tugumŋge ye piyayinaig le tumba Isip pronaig ta ⁵ kile tane wam o buk ye mbolŋge kinaig ta tuku wamdus piti ndatinguwa. Tanŋine tanŋine wamdus ndagari ndatinguwa. Tane kumbekaig nga Kuatenŋe ye tumba te-amboyina. ⁶ Kile yar arnu guba ait sunjo ma tugu te biyit ta guba tuku yar 5 turmba minig. Tanjawa le tanjo piro mbolŋge nyamagan ande tumba nye nda. ⁷ Kuate nu tane kumbekaig nga ye tane tugumŋge te-amboyina. Tane ngamukŋge sungomba abo ŋak minap nga nu tanjana. ⁸ Ta tuku tanenŋe ye pilnaig le ye tumbran te pro ndawen. Kuga. Kuatenŋe ye pilna le ye te prowen. Nunŋe ndo kina le ye Farao tuku mam nuŋe tanjan minet. Yenŋe ndo nu tuku piro mbal nuŋe wande mbolŋge mine likade ta kulatket. Yenŋe ndo ye Isip ma tugu ŋakmba tuku gabat sunjo. ⁹ Ta tuku kile tane pitik ndo luka kape ka mam tejenmba sawap: Kiyo naje Yosef tuku pasa ta tejenmba. Kuatenŋe ye Isip ma ŋakmba tuku gabat madiyina tukunu ne dal ndaka braiŋ ndo ye tugum te prowa. ¹⁰ Ne pro Gosen ma tugu tenŋe ye patuyumba minyoka. Ne, naje kiyo kame, naje wa kat naje, naje sipsip meme makau naje agan ndende ŋakmba turmba kilmba ye tugum prowa. ¹¹ Ne Gosen ma tugu tenŋe minyoka le ye ne kulatkamngit. Guba tuku yar 5 turmba minig ta ye ne, naje kuasmbi, naje aganmor ŋakmba gubanu ndakumwaig nga iduset. Tane tanamba ka mam sawap ngina.

¹² Tanakina sulumba Yosef maŋ lato nane saningina: Tane ŋakmba yiŋe aba kame yiŋe maib Benyamin kile tane ye kateseyade. Ye Yosefŋge, ye kile tane ndoŋ pasatet te ka mam sawap. ¹³ Tane ka mam tejenmba sawap. Ye kile Isip mbal ngamukŋge nyu sunjo ŋak minet. Wam ŋakmba tane kanŋerkaig ta turmba

mam sawap. Tane braiŋ kape ka nu tumba luka te prowap nga saningina.

¹⁴Tanjaka saningina sulumba Yosef ndek mambo nuŋe Benyamin bagailmba malmbikina le Benyamin mata aba nuŋe bagail ndiŋmba malmbikina. ¹⁵Tanjamba Yosef nu ndek aba kat nuŋe ŋakmba bagailniŋmba mumuniŋmba nane ndoŋ malmbikina. Malmbi denpurna le nane nu ndoŋ pasa-pasakinaig.

¹⁶Yosef tuku aba kat nuŋe pronaig pasa ta nane afu ismba ka Farao tuku wande mbolŋge sakinaig le Farao nuŋe gabat sugo nane ŋakmba pasa ta ismba gareningina le ¹⁷Farao ndek Yosef wika sana: Ne naŋe aba kat naŋe saningina le naŋgine agaŋ ndende kilmba doŋki mbol patika luka Kanan kilke mbol kuwaig. ¹⁸Nane ka naŋgine mam naŋgine tumba naŋgine kuasmbi ŋakmba kilmba ye tugum te prowaig. Yeŋge nane kilke ande mayenu ndo Isipŋge serningamŋgit. Tanjawi le nane ma ta mbolŋge minmba nyamagaŋ magenu sungomba kilmba nyumba minamŋgaig. ¹⁹Ne nane saningina le Isip tuku karis afu naŋgine pino kutu kilmba yalmbim tuku turmba kilmba kuwaig sulumba mam naŋgine tumba te prowaig. ²⁰Nane agaŋ ndende Kanan kilke mbolŋge kusrekamŋgaig ta tuku wamdus piti ndaningiwa. Ye nane kilke mayenu ande Isipŋge serningamŋgit nga Yosef sana.

²¹Israel tuku kiŋo kat nuŋe nane Farao sakina tanjamba ndo kinaig le Yosef ndek Farao tuku miŋge dubimba karis afu niŋgina. Tanjamba nu nyamagaŋ afu ndiŋge nyam tuku turmba nane niŋmba ²²tawi magenu ndui ndui aba kat nuŋe niŋgina sulumba nuŋe mambo nuŋe Benyamin ndametiŋ soŋ 30 tuna sulumba tawi magenu 5 turmba kile-tuna. ²³Tanjamba Yosef nu ndek Isip tuku agaŋ ndende mage mage mam nuŋe tambim

tuku kilmba doŋki 10 ta mbolŋge patikina sulumba doŋki 10 afu ta mbolŋge wit bret nyamagaŋ yeki yeki ndiŋge nyam tuku patikina le turmba kilmba kinaig. ²⁴Tanjamba Yosef nu aba kat nuŋe kukulningina le kambim bafunaig le nu ndek wam paguka saningina: Tane kumba ka ndiŋge kualeyau ndakap ŋgina.

²⁵Nane Isip kusremba kumba ka ka mam naŋgine Yakob tugum Kanan kilke mbol pronaig sulumba ²⁶sanaig: Yosef kume ndakina. Kile nu minit. Isip ma tugu ŋakmba nuŋge kulatkate ŋginaig. Tanjakinaig ta pasa ta mam naŋgine tuku wamdus ulmba sili ndana. ²⁷Tanjana le nane Yosef pasa sakina ta ŋakmba nu kubeu tunaig le nu ismba karis afu nu tumba Isip kambim tuku Yosefŋge patikina ta kaŋgerkina sulumba nu ndek garegareka sakina: ²⁸Sonndo. Ye tuku kiŋo Yosef abo minit. Kile ye piti kugatok. Ye kumba ka nu kaŋgeri sulumba ndo kumamŋgit ŋgina.

Yakob nuŋe gageu kilmba Isip kilke mbol kina

46 Israel nu agaŋ ndende ŋakmba kuane denpurna sulumba mam nuŋe Isak tuku Mbara atraukam Berseba tumbraŋ kina. ²Furir ta mbolŋge nu kiŋatanu suk Kuatenge Yakob tugum promba wika sana: Yakob, Yakob ŋgina le nu woka sakina: Ye minet te ŋgina. ³Tanjakina le Kuate nu ndek sana: Ye Kuate. Ye mam naŋe tuku Mbara. Ne Isip kilke mbol kambim tuku kuru kuru ndaka. Yeŋge ki le ne tuku wa kat naŋe tuku kuasmbi tugekamŋgaig. ⁴Ye ne ndoŋ Isip kaŋgik. Tanjamba ŋgumnenna ye ne tuku wa kat naŋe tuku kuasmbi kilmba maŋ luka te prowamŋgit. Yosef nu ne ndoŋ minmba ka ne kuma le nuŋge ne tuku am tukulningamŋgat ŋgina.

⁵Yakob nu Berseba tumbraŋ kusrena le nuŋe kiŋo kat nuŋe nu tumba naŋgine

kutu kame fonfon nangine pino kame
 ḡakmba kilmba karis nane kilam tuku
 Faraonḡe patikina ta mbolḡe patiki-
 naig. ⁶Taḡamba nane makau kilmba
 aḡaḡ ndende afu Kananḡe kilnaig ta
 turmba kilmba Isip kinaig. Yakob nu
 nuḡe kutu kame ⁷wa kat nuḡe ta
 ḡakmba kilmba kina.

Yakob tuku kuasmbi 70

⁸Israel nuḡe kuasmbi kilmba Isip kilke
 mbol kina ta nane tuku nyu nangine ta
 teḡenmba.

Kiḡo mulum ta nyunu Ruben. ⁹Ruben
 tuku kiḡo kame ta Hanok, Palu, Hesron,
 Karmi.

¹⁰Simeon tuku kiḡo kame ta Yemuel,
 Yamin, Ohad, Yakin, Sohar, Saul. Saul
 nu Kananu pino ande ndoḡ tinaik.

¹¹Levi tuku kiḡo kame ta Gesron,
 Koat, Merari.

¹²Yuda tuku kiḡo kame ta Er, Onan,
 Sila, Peres, Sera. (Er le Onan nale
 Kananḡe kumnaik). Peres tuku kiḡo
 armba. Ande nyunu Hesron ande Hamul.

¹³Isakar tuku kiḡo kame ta Tola, Pua,
 Yasub (nyunu ande Yob), Simron.

¹⁴Sebulun tuku kiḡo kame ta Seret,
 Elon, Yalel.

¹⁵Yakob tuku kiḡo kame 6 ta ḡakmba
 Lea ndoḡ Mesopotamia kilke mbolḡe
 minmba kile-patikinaik. Nu kulim ande
 turmba te-pilna ta nyunu Dina. Lea tuku
 kiḡo kame wa kat nuḡe ta ulendimba 33.

¹⁶Gat tuku kiḡo kat nuḡe ta teḡen-
 mba. Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arod,
 Arel.

¹⁷Aser tuku kiḡo kame ta Imna, Iswa,
 Iswi, Beria. Kulim nangine nyunu Sera.
 Beria tuku kiḡo kat nuḡe ta Heber le
 Malkiel.

¹⁸Nane 16 ta ḡakmba Yakob tuku
 ndare. Yakob nu Zilpa ndoḡ Gat le Aser
 kile-patikinaik. (Zilpa nu piro pino ande
 Labanḡe kulim nuḡe Lea tuna tuku).

¹⁹Yakob piyo nuḡe Rahel tuku kiḡo
 armba ta Yosef le Benyamin.

²⁰Yosef nu Isipnu pino Asenat tina su-
 lumba kiḡo armba kile-patikina ta Man-
 ase le Efraim. (Asenat nu Potifera tuku
 kulim nuḡe. Potifera nu Heliopolis tuku
 pris gabat).

²¹Benyamin tuku kiḡo kat nuḡe ta
 teḡenmba. Bela, Beker, Asbel, Gera, Na-
 man, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art.

²²Nane 14 ta ḡakmba Yakob le Rahel
 tuku ndare.

²³Dan tuku kiḡo ta nyunu Husim.

²⁴Naftali tuku kiḡo kat nuḡe ta Yasel,
 Guni, Yeser, Silem.

²⁵Nane 7 ta Yakob tuku ndare. Yakob
 nu Bila ndoḡ Dan le Naftali kile-
 patikinaik. (Bila nu piro pino ande La-
 banḡe kulim nuḡe Rahel tuna tuku).

²⁶Yakob nuḡe ndare ḡakmba kilmba
 Isip kina ta ulendimba 66. Nuḡe rugan
 kat nuḡe ta turmba kilmba kina. ²⁷Yosef
 nu kiḡo armba Isipḡe kile-patikina. Ta
 tuku Yakob tuku kuasmbi ta ulendimba
 70 kile Isipḡe minnaig.

Yakob nu nuḡe gageu ndoḡ Isipḡe minnaig

²⁸Yakob nu Yuda kukulna le nu am-
 bonḡa kumba ka Yosef sawa le pro
 Gosenḡe mam nuḡe kanḡeram tuku
 ḡgina. Taḡakina le Yakob tuku kuasmbi
 ka Gosenḡe pronaig le ²⁹Yosef nu
 ismba karis ponḡa kumba ka Gosenḡe
 mam nuḡe te-silikina sulumba nu mam
 nuḡe tugum promba pitik ndo mam
 nuḡe bagailmba malmbi didika mine
 kuenna. ³⁰Malmbi deḡpurna le Israel
 ndek Yosef sana: Ye ne abo minit ta
 kanḡernet. Kile ye kumi ndeta maye
 ḡgina.

³¹Kile Yosef ndek aba kat nuḡe
 mam nuḡe tuku kuasmbi ḡakmba wam
 paguka sanḡgina: Ye kile ka Farao
 teḡenmba sawamḡgit. Yiḡe aba kame
 mam tuku kuasmbi Kananḡe min-

naig ta kile prowaig. ³²Nane sipsip makau kulatkade tuku. Nane nangine sipsip makau agaj ndende jakmba kilmba prowaig nga nu sawamngit. ³³Farao ndek tane wika kusnatimmba tane ame piro kade tuku nguwa ndeta ³⁴tane nu tejenmba sawap: O gabat sungo, sine buk fonfon ndo agajmor kulatka pirokigen ta kile mata sine tanjamba ndo piroka minmba mineg. O buk singine wa mbuj kame pirokinaig tanjamba keg. Tane tanjamba sawap ta nu tane mapekuwa le Gosen ma mbolnge minyokamngaig nga saningina. Ta ndanam? Nane Isip mbal agajmor kulatkanu mbal ndonj ulendika minam mbulnaig. Ta tuku Yosef nu aba kat nuje tanjamba wam pagukina.

47 Kile Yosef ndek aba kat nuje ⁵ kilmba kumba ka Farao tejenmba sana: Yije mam yije aba kame nane jakmba kile Kanangge Isip prowaig. Nane nangine sipsip makau nangine agaj ndende jakmba kilmba prowaig. Kile nane Gosengge minig ngina. ²Tanjakina sulumba Yosef ndek aba kat nuje ⁵ ta Farao tuku tumailamnge kile-tidingina le ³Farao ndek nane kusnaningina: Tane ame pirokade tuku ngina le nane lafumba sanaig: O gabat sungo, sine agajmor kulatkeg tuku. Singine wa mbuj kame nane kinaig tanjamba ndo sine tuturmmba keg. ⁴Guba sungo Kanan kilke mbolnge prona le singine agajmor isukusam tuku nyamagan mata kuga tukunu sine kilke te mbolnge minyoka pironu tuku prowig. Ta tuku ne woka le sine Gosengge minyokube nginaig.

⁵Tanjaka sanaig le Farao ndek Yosef sana: Mam naje aba kat naje kile ne tugum prowaig. ⁶Ma magenu sungomba Isipnge minig. Ne inum te-silika nane serninga le tange minyokuwaig. Nane Gosengge minyokuwaig ta mata maye. Nane afu agajmor kulatkam tuku

kila magenu jak kangerkumba ndeta ne nane madininga le ye tuku agajmor kuan kulatkam tuku gabat minwaig ngina.

⁷Tanjakina le Yosef ndek mam nuje tumba Farao tugum kina le kangerna. Tanjana le Yakobnge Farao nyaro tuna le ⁸nu ndek nu kusnana: Ne kile yar giganmba jak e ngina le ⁹Yakob nu sana: Ye buk ma tugu sungomba mbolnge rawe tango tanaj kinenumba piti sungomba jak yar 130 kusreken. Yar ta sungomba ndo kuga. Ye tuku yar te yije wa le mam tuku yar sungomba nane buk rawe tango tanaj minmba likinaik tanjamba kuga nga Farao sana. ¹⁰Tanjakina sulumba Yakob nu Farao man lato nyaro tumba nu kusremba kina.

¹¹Kile Yosef nu mam nuje aba kat nuje turningina sulumba kilke ande Rameses ma tugu mbolnge ningina le nane ka tange minyokinaig. Kilke ta mayenu ndo Isip ma tugu jakmba liningina. Tanjamba Yosef nu Farao buk sakina ta kumu-kumumba kina. ¹²Yosef nu mara mindek nyamagan mam nuje, aba kat nuje, nangine kuasmbi nane jakmba tuku kumumbi patika nijmba minanu.

Guba tuku ait ta buk sungokina

¹³Guba tuku ait ta kile sungokina le ma tugu jakmba nyamagan kugana tukunu Isip mbal Kanan mbal nane sangri kugatok minnaig. ¹⁴Tanjanaig le Yosef nu ndameti Isip tango kame Kanan tango kamege wit piyawe likinaig ta jakmba mangurka kilmba Farao tuku wande mbol kina.

¹⁵Isip mbal Kanan mbal kile jakmba ndameti kuganaig le Isip tango pino jakmba Yosef tugum promba sanaig: Ne sine nyamaganmbi turka. Kuga ta sine gubanu kumamngig. Ne sine turnu tuku ndin ande sota. Sine ndameti mata buk kuganaig nginaig le ¹⁶Yosef ndek nane

saningina: Tane sonndo ndametiŋ kuganaig ndeta tangine aganmor kilmba ye tugum prowap. Tanawap le ye tane nyamaganj tingamngit ngina. ¹⁷ Tanakina le nane ndek hos sipsip meme makau donki kilmba Yosef tugum kinaig le nu ndek nane nyamaganj ningina. Yosef nu tanamba minna le ka ka yar ta kugana.

¹⁸ Yar bailkanu mbolŋge nane maŋ Yosef tugum kumba sanaig: O gabat sungo, sine singine piti ne tugumŋge yabune nda. Singine ndametiŋ ŋakmba kuganaig. Singine aganmor mata ne buk ŋakmba kilna. Sine kile ne agan inum tanmbim tuku mine ndakate. Singine ngarosus singine kilke ta ndo minig. ¹⁹ Ne sine pile ndo singa le gubanu kume ndakube. Ne ndin inum sine sinza-ŋsingam tuku te-silikam kumuŋ e? Sine tuku kilke mata ake minig. Ta tuku ne sine singine kilke turmba kila sulumba nyamaganmbi sine turka. Ne tanawa le sine Farao tuku piro tango tanan minbe le sine tuku kilke mata nunge kilwa. Tanamba ne sine wit nyam tuku nyamaganj tumunu ngukam tuku ta turmba singa. Kuga ta sine ŋakmba gubanu kumbe le kilke mata baknu ndo minikat nga Yosef sanaig.

²⁰ Guba sungo ta kile sangri tingina le Isip tango pino kilke ŋakmba Yosef tunaig le piyawe suluna. Tanana le Isip kilke ŋakmba Farao tuku ndo minnaig le ²¹ tango pino Isip kilke mbolŋge mine likinaig ta mata ŋakmba Farao tuku piro tango ndo minnaig. ²² Pris kame tuku kilke ta ndo nu piya ndaningina. Ta ndanam? Nane Faraonŋe piyaningina le nane tambi nyamaganj piyamba nyinaig. Ta tuku nu nangine kilke piya ndana.

²³ Kile Yosef ndek tango pino ŋakmba saningina: Kile tane isap. Ye tane tangine kilke turmba Farao tuku piyawit. Ye kile nyamaganj tumunu tane tingamngit ta

tane kilmba ka piro mbolŋge ngukap. ²⁴ Nyamaganj ka magekuwaig le tane nyamaganj ta walmba patikumba ndindo tumba Farao tape sulumba baillkamba ta tangine minwaig. Afu ngunu tuku minwaig afu tangine gageu ndon nyam tuku minwaig ngina le ²⁵ nane lafumba sakinaiŋ: O gabat sungo, ne sine tur magekina le sine tuku ande kume ndakina. Kile sine ŋakmba Farao tuku piro tango ndo minbe nginaig.

²⁶ Kile Yosef ndek tukul pasa ande Isipŋge pilna ta tenjenmba. Nyamaganj piro mbolŋge magekuwaig ta tango ŋakmba walmba patikuwaig. Patikuwaig sulumba ndindo tumba Farao tuwaig le baillkamba nangine minwaig. Tukul pasa ta kile minmba minit. Pris kame tuku kilke ta ndo Farao nu kile ndakina.

Yakob nu nuŋe kumwa le ngunu tuku Yosef wam paguna

²⁷ Israel nane Isip kilke Gosengŋe minyoka kiŋo kame sungomba kilepatikinaig sulumba agan ndende mata sungomba kilnaiŋ. ²⁸ Yakob nu yar 17 Isipŋge minna. Nu tuku yar ulendimba ta 147.

²⁹ Tanamba Israel nu kumam tuku ait fagkina le kamusmba nu kiŋo nuŋe Yosef wika sana: Nane wai tumba ye tuku fel karaukŋge pilmba son pasa sangrinu saka sulumba ne ye kulat mayeyumba Isip kilke mbol tenge ye ngu ndaka. ³⁰ Ne ye Isipŋge tumba kaye ka yiŋe ina mam wa kame tugumŋge nguka ngina le Yosef ndek pasa lafumba sakina: Ye ne sakate tanawamngit ngina. ³¹ Tanakina le Israel nu ndek sakina: Ne sonndo manau ta kamngat kande pasa ta sangri pilewa ngina le Yosef nu pasa ta sangri pilena le Israel nu ndukuka kinyam mbili mbol tanŋe Kuate gare pasa tuna.

Yakob nu Efraim le Manase nyaro nikina

48 Minnaig ma ma mara ande nane Yosef sanaig: Mam naje guaze njak nginaig le Yosef ndek kiyo kat nuje ar Manase le Efraim kilmba mam nuje kanjeram kina le ²nane ndek Yakob sanaig: Kiyo naje Yosef ne kanjer-nam tuku prowat nginaig. Tanakinaig le Israel nu sangri tinga kinyam mbili mbolnge minyokina.

³Yosef ka prona le mam nuje ndek nu sana: Kuate Sangri Njaya nu o buk Kanan kilke Lus tumbanngge ye tugum promba ye nyaro sumba ⁴sayina: Yenge ki le ne tuku ndare tugeka tango kuasmbi sungomba mayok kanngaig. Ye kilke te serningi le kilke te nane tuku minmba minamngat nga sayina. ⁵Ye ne tugum Isip ndapromba minen le piyo naje kiyo armba kile-patikina. Kiyo ar ta ye tuku. Efraim le Manase te ye tuku kiyo kame Ruben le Simeon minik tanaj. ⁶Kiyo afu ngumnenga Efraim le Manase dubiknu prowaig ndeta ta naje. Ngumnenga kilke fetka kuasmbi yimyam ningam tuku ait ta ne tuku kiyo kame afu tuku ndare ta nane aba kat nangine Efraim le Manase tuku kilke mbolnge minamngaig. ⁷Ye ina naje Rahel idusmba manau te ket. Ye luka Mesopotamia kilke mbolnge ilmba minen le nu ndinngge Kanan kilke mbolnge Efrat tumban patumba kumna le ye wamdus tatrakina le ye nu Efrat tumban kambim tuku ndin make mbingge nguken ngina. (Efrat tumban ta kile Betlehem ngade).

⁸Kile Israel ndek Yosef tuku kiyo ar ta kanjerka kusnangina: Ima tuku kiyo ar te ngina le ⁹Yosef lafumba sana: Kiyo ar te ye tuku. Ye Isipnge minen le Kuatenge sina ngina le Israel nu sana: Nale kilmba ye tugum te yale le ye nale nyaro niki ngina. ¹⁰Israel nu buk saibo pilna

tukunu nu am nuje mata aganj kanjer mage ndakina tukunu Yosef nu kiyo kat nuje ar ta kilmba mam nuje tugum kina le nu ndek nale bagailnikmba mumunikina. ¹¹Tanana sulumba Israel ndek Yosef sana: Ye buk idusen ye ne man kanjerne nda nga idusen ta Kuatenge ye sinzanyina le ye kile ne tuku kiyo armba kangerket ngina.

¹²Tanakina le Yosef ndek kiyo kat nuje ar ta mam nuje tuku fel mbolnge kile-sika mam nuje tuku tumailamnge dagol tidronga lokina sulumba ¹³Yosef ndek nale tuku wai bigmba wai ndinammbi Efraim biyna le mam nuje tuku wai najam mbolnge tingina. Tanana le nu Manase ndek wai najammbi biyna le mam nuje tuku wai ndinam mbolnge tingina kande ¹⁴mam nuje nu wai mbilmba wai ndinam tumba kiyo ngribik Efraim tuku gabat mbolnge pilna sulumba wai najam tumba kiyo mulum Manase tuku gabat mbolnge pilna. ¹⁵Tanamba nu nale nyaro nikina sulumba sakina: Yiye wa Abraham yiye mam Isak nale Kuate kumnemnge minnaik. Mbara tange kiyo ar te nyaro nikuwa. Kuate ye mara mindek kulatka tumba te prona le kile minet. Nunge nale nyaro nikuwa. ¹⁶Nuje Enel o buk ye piti sungomba kangerken le kulatkina nunge nale nyaro nikuwa. Ye tuku nyu, yiye wa Abraham tuku nyu, yiye mam Isak tuku nyu kiyo ar te mbolnge minmba minwaig le nale tango kuasmbi sungomba njak prowaik ngina.

¹⁷Yosef mam nuje wai ndinam tumba Efraim tuku gabat mbolnge pilna ta nu mbulna sulumba nu mam nuje tuku wai Efraim tuku gabat mbolnge pilna ta biymba te-simba tumba Manase tuku gabat mbolnge palmbim bafuna sulumba ¹⁸mam nuje sana: Mam, tanamba kuga. Kiyo te ta nu mulum. Wai ndinam tumba nu tuku gabat mbol pale ngina kande ¹⁹mam nuje mbulmba

nu sana: Kiyo, ye kila. Manase tuku ndare mbolnge mata tango kuasmbi sun-gokanu prowamngat ta kiyo ngribmik te tuku kuasmbi kiyo mulum tuku kuasmbi liwamngat. Nu tuku ndare mbolnge tango kuasmbi sungomba prowamngaig ngina.

²⁰Ki ait ta mbolnge Israel ndek nale tejenmba nyaro nikina: Israel mbal tango afu nyaro ningam nga tale tuku nyumbi tejenmba sanungaig: Kuatenge sinzanthinguwa le tane Ephraim le Manase tanan minamngaig ngina. Tanamba Israel nu Ephraim tumba kiyo mulum tanan te-ambona.

²¹Kile Israel man Yosef sana: Mine minemba ye kumamngit ta Kuate nu ne ndon minamngat. Nunge ne tumba luka ka wa kat naye tuku kilke mbol kangat. ²²Sekem ma tugu ta kilke mayenu ndo. Ye o buk kame bagimbi tuimbi Amor mbal ndon kame bumba yaiken. Kilke ta ye ne ndo sernet. Ye aba kat naye serninge nda nga Yosef sana.

Yakob nu kiyo kat nuye nyaro pasa ningina

49 Kile Yakob nu kiyo kat nuye wika saningina: Tane ilmba ye tugumnge mangurkap le ye wam ngum-nenga tane mbolnge prowamngaig ta satingi. ²Yakob tuku kiyo kame, tane jakmba ilmba minyokap sulumba ise ti-wap. Tane mam tangine Israel tuku pasa isap nga saningina.

³Ruben, ne ye tuku kiyo mulum tukunu ne ye tuku isu. Ye mbanzo minen sulumba ne kiyo mulum te-pilen. Ne sangri sungo jak. Ye tuku kiyo afu nane jakmba ne kumnemnge minig. ⁴Ne kule sangrinu ndekate tanan ta ne ye tuku pino ndon kinyna sulumba kiko manau ye sina. Ta tuku ne mambo kat naye te tuku sungo mine nda.

⁵Simeon nale Levi ndon wamdus ndindo. Nale kame agan ndende kilmba

tambi manau ngaionu kade tuku. ⁶Ye nale yabuka pasa katik ta ye maye nge nda. Nale gubra tinaik sulumba tango bale farnaik tukunu ye nale tuku mangur sinamnge minyokam mbulet. Nale nakile ake sinan usremba makau pailnu kupenu kat ngurninge likinaik. ⁷Nale tuku gubra ta pak nayo. Ta tuku piti ta nale kangerwaik. Ye nale pitaiki le Israel kilke mbol kuwaig sulumba Israel mbal ngamuknge mine likamngaig.

⁸Yuda, ne tuku tira kame ne tuku nyu te-dungamngaig. Ne naye ngueu mbal njinfokmbi biye likamngat. Ne tuku tira kame ta ne tugumnge lokamngaig. ⁹Yuda nu laion tanan. Nu agan-mor balemba luka nuye kuirkate burok sinam ta kumba nuye ngaro wakeimba kinyit le andenge nu kuanemba koron ndate. ¹⁰Nu nuye ndare kame ndon gabat sungo tuku ndumndum biymba minmba minwaig le gabat sungo ande prowa le tango kuasmbi jakmba nu tuku minge kumnemnge minamngaig. ¹¹Yuda nu nuye donki fatnu muli jak grep muli mayenu mbol kusit sulumba nuye tawi ta grep kulenu gurgur ndare suk tambi minyangate. ¹²Nu grep kule nyate le amnu gurdade. Nu amo nyate le maketing kaukauknu ndo.

¹³Sebulun nu piyalnge yu make mbolnge minamngat. Piyal nuye ta wan tuku kundu magenu minamngaig. Nuye kilke make mbolnge kumba ka Sidon tumbranngate tingamngat.

¹⁴Isakar nu donki karennu tanan ake sinan pale kame ngamuknge kinymba minit. ¹⁵Nu kilke mayenu mabtam tuku kangerte ta nu isu maramba agan ndende kugrakate sulumba sanzal tanan piro karenkate.

¹⁶Dan nu nuye kuasmbi kulatkamngat. Kuasmbi ta nane Israel tuku kuasmbi jakmba tanan minamngaig. ¹⁷Nu kame mbej tanan ndin make mbinge minamngat. Nu patenga hos

kupenu makete le tango hos mbolnge minyokate ta nu baringa ndekate ngina.

¹⁸ Tanjakina sulumba nu ndek sakina: O Sunjo, ne ye ta nga ye tairngget ngina.

¹⁹ Tanjamba nu man lato sakina: Kuayar tango kame afu Gat ndonj kame tingamngaig. Tanjawaig le Gatnge mbilka pani farka nane yokerkamngat.

²⁰ Aser tuku kilke mbolnge nyamagan mayenu prowamngat. Aser nu nyamagan mayenu kikonju wakeikuwa ta gabat sugo nane nyam kumun.

²¹ Naftali nu dia tanjan nuje nzali dubimba likate. Nu tuku kutu magenu ndo.

²² Yosef nu donji nguikok kule make mbinge minit le hos nguikok tabe kum-nemnge minit tanjan. ²³ Nuje ngueu mbal nane nu ndonj kame nyayomba nu tuimbi koronjwaig ta ²⁴ nangine tui ta ngurke likamngaig. Yakob tuku Mbara sanjgrinu tanje nangine wai bak-lel serningamngat. Kuate nu Israel mbal tuku Kulat Tango mayenu. ²⁵ Mam nanje tuku Mbara nu Sanjri Jayo. Nunje ne turnumba nyaro tinit. Nyaro magenu sungomba ne mbolnge minamngaig. Samba mbolnge sawe nyaro njak ndeka minamngat. Kilke sinamnge kule nyaro njak minmba minamngat. Kijo kame sungomba kile-patikam tuku nyaro pino kame mbolnge minamngat. Aganjmor tuku nyaro pangarnu kame mbolnge minamngat. ²⁶ Wit le plaua botnu prowam tuku nyaro, tabe ambokok tuku nyaro, tabe minmba minam tuku nyaro ta njakmba Yosef mbolnge minwaig le nu aba kat nuje minig tanjan mine nda.

²⁷ Benyamin nu age nguikok aganjmor bale farte tanjan. Maratukuk furiram nu aganjmor bale farnjmba nyate ngina.

²⁸ Yakob nu tanjamba Israel tugu 12 ta tuku saningina sulumba nyaro nduik nduik kijo kat nuje ningina.

Yakob nu kumna le ngukinaig

²⁹ Tanjamba Yakob nu man kijo kat nuje wam pagunijmba saningina: Mine minemba ye ka kumanu mbal tuku tum-branngge yiye wa mbun kame kanjerka nane ndonj minamngit. Tane ye tumba ka ndame burok Hitnu tango Efron tuku kilke mbolnge minit ta sinamnge wa mbun kame ndonj palpe. ³⁰ Ndam burok ta Makpela Mamre tugumnge Kanan kilke mbolnge minit. Abraham nu o buk ndame burok ta kilke ta turmba min-desinj ngunu tuku Hitnu tango Efron tugumnge piyana. ³¹ Nane o buk Abraham le piyo nuje Sara tanje ngukinaig tuku. Ngumnennga man Isak nale piyo nuje Rebeka kilke ta mbolnge ngukinaig. Ye mata ina tangine Lea kilke ndui ta mbolnge nguken. ³² Abraham nu Hit mbal tugumnge kilke ta ndame burok ta turmba piyana. Tane ka tanje ye ngukap nga saningina. ³³ Yakob nu kijo kat nuje wam paguninge denpurmba nu man mbilka kinyna sulumba kumna.

50 Kumna le Yosef ndek mam nuje tuku tumail mbol loka malmmbika mam nuje mumuna sulumba ² mam nuje tuku mindesinj ta me ndanguwa nga nane afu saningina le mindesinj ta ail njair afu kilmba pisenenai. ³ Nane piro ta kumba minnaig le ait 40 kuganaig. Piro ta tuku ait tanjamba madinaig tuku. Tanjanaig le Isip mbal nane ki ait 70 Yakob malmmbimba minnaig.

⁴ Yosef mam nuje kumna ta tuku kuamel kugana le nu Farao tuku gabat sugo ta saningina: Tane kumba Farao sawap. ⁵ Yosef nu tejenmba sakat. Mam nu kumam bafuna sulumba nu ye sayina ye nu tumba ka Kanan kilke mbolnge mindesinj palmbim tuku ma nunje buk wakeina tuku ta mbolnge ngukam tuku ngina. Nu tanjamba ye sayina le kile ye mam tumba kumba ka ngukumba luka prowet nga sakate. Tane ka tanjamba

Farao sawap ngina. ⁶Nane kinaig ka Farao sanaig le nu lafumba sakina: Mam naje buk sakina tanjamba tumba kaye sulumba nguka ngina.

⁷Tanjakina le Yosef nu mam nuje tumba ngukam kina le Farao tuku piro tango kame, nu tuku gabat kame, Isip tuku mage mage nane njakmba Yosef ndonj kinaig. ⁸Yosef tuku kuasmbi, nu tuku aba kat nuje, mam nuje tuku kuasmbi ta nane njakmba nu ndonj kinaig. Nangine kiyo kame fonjonj sipsip meme makau ta njakmba ndo Gosen kilke mbolnje kusrekinaig le minnaig. ⁹Karis kame tango kame hos mbolnje likade tuku ta nane njakmba kuasmbi sunjo Yosef ndonj kinaig. ¹⁰Tanjamba nane wit baurnganu tuku ma tugu Yordan kule make mbol pronaig sulumba ninanka malmi ngumbeyunaig. Tanjamba Yosef nu ait 7 mam nuje kumna ta tuku malm-bika minna.

¹¹Nane malmi ngumbeyunaig le Kanan mbal nane kanjerka sakinaig: i ... Isip mbal si nangine manjaumbi malmi ngumbeyu sungokade nginaig. Ta tuku nane ma ta nyunu Abel-Misraim ... nginaig.

¹²Yakob tuku kiyo kame mam nangine buk saningina tanjamba ndo kinaig. ¹³Nane mindesin nuje tumba Kanan kilke mbol kinaig sulumba Makpela Mamre tugumnje ngukinaig. Abraham nu buk Hitnu tango Efron tugumnje kilke ta piyana tuku. ¹⁴Yosef nu mam nuje ngukina sulumba nu man aba kat nuje tango kuasmbi njakmba nu ndonj ilnaig ta ndonj luka Isip kinaig.

Yosef nu aba kat nuje tuku kuru kuru kile-ibenjina

¹⁵Mam nangine kumna le Yosef tuku aba kat nuje nane ndek sakinaig: Sine buk manau njayonu Yosef mbol kigenj. Kile Yosef nu gubrawa sulumba manau kigenj ta lafumba sine mbol kamngat

kande nginaig. ¹⁶Tanjamba nane tango ande kukulnaig le Yosef tugum kina sulumba sana: Aba kat naje nane tejenmba sakade. Mam naje kume ndakina sulumba ¹⁷nu tejenmba sasingina. Tane tejenmba Yosef sawap. Aba kat naje nane o buk ne mbolnje manau njayonu kinaig. Ta tuku ye ne sanet. Nane ne mbolnje mbarmba unekinaig manau ta gilainja. Mam nu tanjamba sakina. Sine mata mam naje tuku Mbara kumnemnje mineg. Ta tuku sine mata ne saneg. Sine tuku mbar ta gilainja nginaig. Aba kat naje tanjamba sakade nga Yosef sana le nu pasa ta ismba malmbikina.

¹⁸Kile aba kat nuje nane Yosef tugum pronaig sulumba truk ka sanaig: Sine ne tuku piro tango tanjan minamngig nginaig le ¹⁹nu ndek nane saningina: A ... tane kuru kuru ndakap. Ye Ku-ate tuku ma tam kumuŋ kuga. ²⁰Tane buk pasa katmba manau njayonu ye mbol kinaig ta Kuatenge manau ta mbilmba kina le manau mayenu prona. Ta tuku tango pino sungomba kume ndaka kile abo minig. ²¹Ye tane satinjet. Tane kuru kuru ndakap. Ye sinja tane tangine kiyo kame turmba kulatka minamngit ngina. Nu tanjamba saninjmba nane tuku wamdus kuru-kurukinaig ta wamdus kile-ibenje ningina.

Yosef nu kumna

²²Tanjamba mam nuje tuku kuasmbi nane Yosef ndonj Isip kilke mbolnje minnaig ma ma Yosef nu yar 110 kusrena sulumba nu kumna.

²³Nu kume ndakina sulumba kiyo nuje Efraim tuku kiyo kame nu tuku wa kat nuje ta turmba kanjerka minna. Yosef wa nuje Makir tuku kiyo kame nane mbuŋ nangine Yosef tugumnje minmba sugokinaig. Makir nu Manase tuku kiyo nuje.

²⁴Tanjamba minnaig sulumba mara ande nu aba kat nuŋe saningina: Ye buk kumam patuket ta Kuatenge tane kulatkamngat. Nuŋge kilke tuku pasa saŋgrinu Abraham Isak Yakob nane saningina ta ngumnenga nu tane kilke te mbolŋge kilmba ka kilke ta mbolŋge patinungat ngina. ²⁵Tanjamba Yosef nu

Israel kiŋo kame tuku miŋgekiŋge nane pasa saŋgrinu sakuwaig le nu isam sakina: Kuate nu tane turkam tuku prowa le tane ye tuku isu kilmba turmba kape ngina. ²⁶Tanjamba Yosef nu yar 110 kusremba Isip kilke mbolŋge kumna le nane nu tuku mindesiŋ ail ŋair pismemba tumba ter sinamŋge pilnaig le minna.

RUT

David tuku mbuw mbuw nuje nyunu Rut

Yosef nu kumna le Israel mbal nane Isip kilke mbolnge minnaig ma ma nane tuku ndare tugekinaig le Isip mbal tuku gabat sungo Faraonge Kuate nu Abraham dir pasa sana ta kumumba nane kilmba sanzal piro niymba minna. (Mulum Pasa 15.7-16 kangerap).

Tanjamba minna le yar 400 tanjan kinaig le Moses nu prona. Sungo nu Farao Isip mbal ndonj piti yeki yeki ningina le nane Israel mbal pitaikinaig le Mosesnge nane kilmba Isip kilke kusremba Yu Gurgur pakarka ma baknu mbol kinaig ta nane Kanan kilke mbol kine ndakinaig. Ta ndanam? Israel mbal nane Kuate tuku minge ngurmaba manau sungomba mbar-naig le nu nane kile-ndinka minna le nane sungomba kume likinaig.

Tanjamba minnaig ma ma Moses nu kumna le Yosuangge Israel mbal kilmba Kanan kilke mbol kinaig. (Aposel 7.17-44 kangerap).

Nane Kanan kilke mbolnge minnaig le kulat tanjongge nane kulatkinaig. Kulat tango kame ta tuku nyu kat nangine ta Samson Gideon Yefta nane afu turmba.

Elimelek nuje gageu ndon kumba Moabnge minnaig

1¹⁻²O buk Israel mbal nane gabat sugo kugatok kulat tanjongge ndo Israel kulatka minnaig le guba sungo prona. Prona le Yuda kumamnge Betlehemnu tango ande nuje piyo nuje ndon kiyo armba ta kilmba guba gagnu kumba ka Moab kilke mbolnge minyokinaig. Tango ta nyunu Elimelek. Piyo nuje Neomi. Kiyo kat nakile ta Malon le Kilion. Nangine tumbranj mbonj Efrat.

³Nane Moab kilke mbolnge minnaig ma ma Elimelek nu kumna le Neominge ndo kiyo ar ta njak minna.

⁴Tanjamba minnaig ma ma kiyo ar ta Moabnu pino kilnaik. Pino ar ta nyu nakile Orpa le Rut. Nane tange minnaig ma ma yar 10 kusreka ⁵Malon le Kilion mata kumnaik. Kumnaik le ina nakile Neomi nuje ndo minna.

Rut nu Neomi ndonj Betlehem kinaik

⁶Sungo nu nuje mbal Israel nyamaganj ait mayenu ningina pasa ta Neomi nu isna sulumba nu nuje rugan ar ta ndonj kuaneka Moab kilke kusremba ⁷luka Yuda ma tugu kambim saka kinaig. ⁸Kinaig ka ndinngge Neomi nu nuje rugan ar ta sanikina: Tanjaig le tale luka kumba ka takile tumbranngge ina kat takile ndonj minap. Tale ye nane kej kumnaig ta sine tur magekinaig. Ta tuku tale Sungonge sinzantikuwa le ⁹tale manj tango kilmba nale ndonj mine mayewamnggaig nga sanikina. Tanjakina sulumba Neomi nu rugan kat nuje ta mumunikmba kusrekam bafuna le nale ndek malmbi njayonaik sulumba ¹⁰rugan nakile sanaik: Kuga. Sile ne ndonj naje kuasmbi tugum kambimbik nginaik kande ¹¹Neomi nu sakina: Kuga. Tale luka kape. Ndanam tale ye ndonj kambim sakik? Tale idusik ye manj kiyo afu kile-patiki le tale kilam idusik e? ¹²Tale luka kape. Ye buk saibo pilen. Ye manj tango tam kumunj kuga. Ko ye furir te mbolnge tango tumba kiyo kile-patiki ta ¹³tale nale sugokuwaik le kilam tuku tairngam kumunj e? Kuga. Tale tango kise kilam tuku idusamngaik. Sungo nu ye kusreyumba piti sina le tale tuku ninan sungowet ngina. ¹⁴Tanjakina le Rut le Orpa manj lato malmbi njayonaik sulumba Orpa nu rugan nuje mumumba kusremba lukina le Rut nu rugan nuje kusre fuguna.

¹⁵ Kile Neomi ndek rугan nuҗe Rut sana: Ai si. Ne aba naҗe si kaҗgera. Nu luka nuҗe kuasmbi tugum kumba nuҗe mbara kame sota kinit. Ne nu ndoҗ kaye җgina. ¹⁶ Taҗakina le Rut ndek nu sana: Ndaҗam ne ye lukam tuku sayate? Ye ne dubinumba kambim tuku peu ndaya. Ne ma inum kaye ta ye mata ne dubinumba kaҗgit. Ne ka aninge minamҗgat ta ye mata ne ndoҗ ka tanҗe minamkik. Naҗe kuasmbi ta yiҗe kuasmbi taҗan minamҗgat. Naҗe Mbara ta yiҗe Mbara taҗan minamҗgat. ¹⁷ Ne kuma le җgukuwaig ma ta ye mata kumi le ma ta mbolҗge җgukamҗgaig. Andeҗge sile tuku mine te pure nda. Kumеҗge ndo puramҗgat. Ye siҗka ndo saket. Pasa җakmba saket te dubi ndawi ta Sunго nu ye map-eye nda җgina. ¹⁸ Rut nu dirnaҗa rугan nuҗe dubimba kambim sakina le nu maninkina.

¹⁹ Taҗamba nale ndin dubimba kinaiк ka ka Betlehem pronaik. Pronaik le tumbraҗ ta tuku mbal nane pirerek purka sakinaig: i ... Si Neominge җginaig. ²⁰ Taҗakinaig le Neomi ndek sakina: Ye Neomi^{ss} ndaҗgap. Kuate Sangri Ғayo nunge ye piti sina tukunu ye tuku nyu Mara* җgap. ²¹ Ye tumbraҗ te kusrewen ta ye gageu җak ye kumuҗ minen. Kile Sunго nu ye baknu tumba te prowat. Ndaҗam tane ye nyu tumba җgamuҗgal gare җak pino җgade? Sunго Sangri Ғayo nunge ye te-ibenjumba piti sunго sina җga saningina.

²² Wam kube te Neomi tuku. Nu Moab kilke kusremba rугan nuҗe Rut tumba lukinaik. Rut nu Moabnu pino. Wit magekinaig le kilam tuku ait mbolҗge nale Betlehem pronaik.

Rut nu Boas tuku piro mbolҗge wit fambonu taҗgermba minna

2 Boas nu maror tanго nu nyu sunго җak minna. Nu Neomi tanго nuҗe Elimelek nale tugu ndui ta.

² Mara ande Rut nu rугan nuҗe sana: Ye kumba tanго ande kusnawi le wokuwa ta ye nu tuku piro tanго dubika wit kugerka ndaleka fambonu bude ta taҗgeramҗgit җgina le rугan nuҗe ndek nu sana: Ta maye le kaye җgina.

³ Taҗakina le Rut nu kumba ka piro ande mbolҗge piro mbal dubika wit fambonu bunaig ta taҗgermba mangurka minna. Piro ta Boas tuku piro ta nu katese ndana. ⁴ Rut nu piroka minna le Boas nu Betlehemҗge promba nuҗe piro mbal kaҗgerka Sunго nu tane ndoҗ minwa җgina le nane ndek nu sanaig: Sunго tuku nyaro ne mbolҗge minwa җginaig.

⁵ Kile Boas nu nuҗe piro gabat ta kusnana: Pino mbanzo si nu kuasmbi ndaҗ tuku җgina le ⁶ piro gabat ta lafumba nu sana: Pino si Moabnu. Nale Neomi ndoҗ Moabҗge te pronaik. ⁷ Nu piro mbal dubika wit fambonu taҗgeram tuku ye sayat. Nu maratukuk tinҗa piroka ma ma kile ndo baibai kumnemҗge fudiҗmba mabta minit җgina.

⁸ Taҗakina le Boas nu Rut sana: Kulim, ne ye tuku pasa isa. Ne piro kise mbol kumba wit fambonu taҗger ndawa. Ne piro te mbolҗge ndo minmba yiҗe piro pino kame tugum teҗge wit fambonu taҗgermba mina. ⁹ Nane tanго kame pino kame pirokade magot teҗge ndo piroka mina. Yiҗe piro tanго kame ne җayo sili ndanuwaig җga saningit. Ne kule nyam paranuwa ndeta waim kule kunymba palig si kumba nya җga sana.

^{ss}1:20 Neomi nyu ta tugunu: Ғgamuҗgal gare җak

*1:20 Mara nyu ta tugunu: Ғgamuҗgal gare kugatok

¹⁰Tanjakina le Rut nu truk kumba Boas sana: Ye rawe pino. Ne ndanam ye mbolŋge maŋau mayenu kumba ye tur mayeyate ŋgina le ¹¹Boas nu lafumba sana: Ne tango naje kumna le wam ŋakmba rugan naje mbolŋge ke likina ta sayinaig le isen. Ne naje tumbran ina mam turmba kusreka ne pro sine mbal kise ŋgamukŋge minit ta ye kila. ¹²Ne Israel mbal tuku Mbara Sunŋo tawok te prona. Nunŋe lafu mayenu lato-latomba ne mbolŋge kuwa ŋa sana. ¹³Tanjaka sana le Rut ndek sakina: O tango sunŋo, ne ye tur mayeyate. Ye ne tuku piro pino minig tejen kuga. Ye nane kumnemŋge minet ta ne ye pasa bafumbi sayate le ye tuku ŋgamunŋal sanŋri tingate ŋgina.

¹⁴Kile mabta isukusam bafumba Boas nu Rut sana: Ne te ilmba bret baten inum tumba grep kule tomba nya ŋgina. Tanjakina le Rut nu kumba piro mbal tugum tanŋe minyokina le Boas nu wit afu pasokinaig ta kilmba Rut tuna le nyumba marona le nyamagan baten nu kusrekina. ¹⁵Tanjamba Rut nu maŋ tinga wit fambonu tanŋeram kina le Boas nu nuŋe piro mbal saningina: Pino si peu ndawap le wit ndale patikaig ta tugumŋge nu wit fambonu tanŋermba maŋgurkuwa. Tane nu sigair sigair ndawap. ¹⁶Tane wit ndale ŋak ta afu goninmba kusrekap le nu kilmba maŋgurkuwa. Tane nu kasur ndawap ŋga saningina.

¹⁷Rut nu piro mbolŋge wit fambonu tanŋermba minna le ki kumba ka butunŋina. Nu ki kumba butunŋina le wit fambonu tanŋerna ta kilmba mbanimbi baurŋgina le siŋ sikmba alonu ndekinaig le kilmba maŋgurkina. Alonu maŋgurkina ta pitinu 10 kilo tanjaŋ.

¹⁸Kile Rut nu wit alonu maŋgurkina ta kilmba tumbran kumba rugan nuŋe tumna sulumba nu ki mbol isukusmba marona le ŋgirmannu kilmba kina ta mata rugan nuŋe tuna. ¹⁹Tuna le Neomi

nu ndek rugan nuŋe kusnana: Ne wit te aninŋe kilat? Tango ima tuku piro mbolŋge ne pirokat? Tango ne turnat ta Sunŋonge nyaro tuwa ŋgina le Rut nu sakina: Boas ŋgade tango ta tuku piro mbolŋge ye pirokit ŋgina.

²⁰Tanjakina le Neomi ndek sakina: Tango nane abo minig, nane kumig mbal ta Sunŋo nu nane tuku kume purte. Nunŋe tango ta nyaro tuwa. Tanjakina sulumba nu maŋ lato sakina: Tango ta nu sine tuku tira ande. Nu sile kulatkam tuku ŋgina ²¹le Rut ndek nu sana: Nu ye pasa ande turmba sayat. Ye nuŋe piro mbal dubika piroka mini le ka piro ta kugawam tuku sakat ŋgina. ²²Tanjakina le Neomi nu sakina: O rugan, ta son sakat. Ne kumba tango ande tuku piro mbolŋge piroka ta piro mbal tanŋe ne ŋayo silinubekaig. Ne Boas tuku piro pino kame ndo dubika piroka mina ŋga sana. ²³Tanjaka sana le Rut nu mara mindek Boas tuku piro pino kame dubika piroka minna le ka ka wit kilam tuku piro ta kugana. Kugana le Rut nu rugan nuŋe ndon minnaik.

Boas nu Rut mbolŋge ranggun mayenu kina

3 Tanjamba minnaik ma ma ait ande Neomi nu rugan nuŋe sana: Rugan, ye tango ande ne tam tuku te-siliki le nu ne tuwa le ne mine mayewamŋgat. ²Boas ŋgade tango ne nu tuku piro pino kame dubika pirokina ta nu sine tuku tugu ndui ta. Ta tuku ne isa. Kite furir nu kumba ka wit baurŋgade ma mbolŋge wit roka barenguwa le bubrenŋe firfirnu pufunŋuwa le alonu ndekuwaig le kilamŋgat. ³Ne kumba kule pismba guren mundur mayenu ta pismba tawi mayenu silika wit baurŋganu ma ta tugum ndek kumba nu tuku am mbolŋge pro ndawa. Ne nu tairnŋa mina le nu isukusmba kule nye denŋurmba ⁴nu kumba kinyam bafuwa ndeta nu kinyit ma ta kanŋera su-

lumba nu kinymba ngilainguwa le nu ne kulatkuwa nga ne kumba nuuku kupe kuitkambinge tawi kaikanu ta talka kaika sulumba nuuku kupe tugum tanje kinya le nu ne ndanja sanuwa ndeta ne ka nga sana. ⁵Tanjaka sana le Rut nu sakina: Ta maye. Ye ne tuku pasa dubimba tanjamba kamngit ngina.

⁶Kile Rut nu tinga ndek kumba ka wit baurngade ma ta mbol promba rugan nuje pasa sana ta kumumba kina. ⁷Boas nu isukusmba kule nyumba gare-gareka ginyumna le nu kumba ka wit mangurkinaig ta tugumnge kinyina. Nu kinymba gilaingina le Rut nu sijsinjndo kumba tawi kaikina ta talka nuuku kupe kuitkambi tugum tanje kinyina. ⁸Kinyina le furir ngamu Boas nu kinymba mbilkina sulumba pino nuuku kupe kuitkambinge kinyina ta kamusna. Kamusna kande pino le nu piririmba ⁹i ... Ne imanje ngina le Rut ndek nu sana: Ye ne tuku piro pino Rutnge. Ne Elimelek tuku tugu ndui ta tukunu ne ye pinonu tumba kulatka ngina.

¹⁰Tanjakina le Boas ndek sakina: O kulim, Sungonge ne nyaro tinwa. Ne kile wam kat te ambonga rugan naje mbolnge wam mayenu kina ta lite. Tango mo gudommba minig te. Nane afu aganj ndende sungomba jak afu aganj ndende kugatok ta ne nane tuku inum tam idus ndate. ¹¹Ne kuru kuru ndaka. Ne pino mayenu ta sine tumbran tango pino jakmba sine kila. Wam jakmba ye kam tuku sayat ta ye kamngit. ¹²Ne sakate ta son. Ye rugan naje Elimelek ndon tugu ndindo. Ye ne kulatkam tuku ta tira ande mata sine ndon tugu ndindo minit ta nu ye tuku sungo. Ye nu liwam kumu kuga. ¹³Ne tenge mina. Ye indole maratukuk kumba nu tuku wamdus katesewamngit. Nu ne kulatkam sukuwa ndeta maye. Nu mbulwa ndeta yiye ne kulatkamngit. Ye Sungo tuku nyu mbolnge pasa te sangri pilewet. Ne man

kinya ngina sulumba ¹⁴nu sana: Ne ye tugum prowat te tango kame nane kanger ndanuwaig ngina. Tanjakina le Rut nu man Boas tuku kupe kuitkambinge kinyina.

Mafe maye ndana le Rut nu tinga kambim bafuna le ¹⁵Boas nu sana: Ne naje tawi inum tumba kilke mbol tenge fara ngina. Rut nu tanjamba nuje tawi ande tumba farna le Boas nu wit mangur 6 kilmba tawi ta mbolnge kutuna. Tanjamba Boas nu Rut turmba wit tawi jak ta te-dunga tuna le tumba luka nuje tumbran kina.

¹⁶Rut nu kumba rugan nuje tugum prona le rugan nuenge nu kusnana: Rugan, ne wam kat ta kubewa le ye isi ngina le Rut nu Boasnge wam jakmba kina ta kubeu tuna. ¹⁷Kubeu tuna sulumba rugan nuje sana: Boas nu tenjemba ye sayat. Ne ake luka rugan naje sota kaye ta mayenu ndo kuga nga wit te jakmba tolmba ye sat ngina le ¹⁸rugan nuje nu sana: Rugan, ne nu ndo tairnga mina. Kite Boas nu ake minam kumu kuga. Nu pasa ta te-tiwa le ame wam prowa le sile kangeramkik ngina.

Boas nu ndek Rut pinonu tina

4 Boas nu mbumba kumba mangurkam tuku ma mbolnge minyokina. Ma ta tumbran ta tuku fonde malanga tugumnge. Nu minyok minna le Elimelek tuku tugu mbolnge Boas nuje tira nuje ilmba minna le kangermba wikina: Mata, ne ilmba tenge minyoka le ye pasa ande fudinndo jak ngina. Tanjakina le nu ilmba nu tugum tanje minyokina.

²Minyokina le Boas nu tumbran ta tuku gabat kame 10 saningina le nane mata promba tanje minyokinaig. ³Nane minyokinaig le nu nuje tira nuje ta sana: Neomi Moabnge luka prona ta nu sikile tira Elimelek tuku kilke sile tuku inumnge piyawa nga sakate ta ⁴ye ne

sanam tuku wikit. Ne ye tuku sungo. Ne kilke ta piyawam idusmba kande singine gabat kame tango minig te am mbolnge piyawa. Ne mbulmba ndeta ye tugusemba saya le isi. Tango ande mine ndakate. Silenge ndo ngina. Tanakina le tango ta nu sana: Maye. Yenge piyawamngit ngina.

⁵Tanakina le Boas ndek nu sana: Ne Neomi tuku kilke ta piyamba ndeta Moabnu pino kuembol Rut turmba ne tamngat. Tanawa le nu kiño inum tepilwa ta tango kumna ta tuku kuasmbi nane tuku kilke nangine minamngat ngina. ⁶Tanaka sana le tango ta ndek sakina: Wam minde bada tanaj ta ye kilke ta piyawam mbulit. Ngumnenga kiño tanje ye tuku kilke ta tuwa le ye tuku ndametiñ ake ngisikikat tukunu ye mbulit. Nenge kilke ta piyawa ngina sulumba ⁷nu nuje kupe ngaro paska Boas tuna. Ta ndanam? O buk Israel mbal nane aganj ande tango inum tambim bafumba tanamba kumba minanu. Tango andenge nuje kupe ngaro paska tango inum tambinu. Israel mbal nane tanamba pasa te-tiwanu. ⁸Ta tuku tango ta nu Boas sana: Nenge kilke ta piyawa ngina sulumba nuje kupe ngaro paska Boas tuna.

⁹Tuna le Boas nu gabat kame tango pino nane tejenmba saningina: Elimelek Kilion Malon nane kej ta tuku aganj ndende Neominge kulatkate ta kile yenge njakmba piyamba kilit ta tane njakmba kanjerde. ¹⁰Moabnu pino Malon tuku kuembol Rut nu mata yiye pinonu kile tet. Tanawi le tango kumna ta tuku kilke ta nuje kuasmbi tuku kilke minmba minamngat. Nu tuku nyu mata nuje kuasmbi ngamuknge ngisike nda. Minmba minamngat. Ye manau ket te tane kile kanjerde nga saningina.

¹¹Tanaka saningina le nane gabat kame tango kame ndon nane ndek sakinaig: Sine kile kanjermba kila pileg.

Pino nenge tamngat ta ne tuku wande mbol kuwa le Sungonge sinzanja le Israel mbal tuku mbuj Rahel nale Lea tanaj minwa. Ne Efrat tumbran mbon ngamuknge Betlehem tumbranje ne nyu sungo njak mayok kuwa. ¹²Pino ta Sungonge turwa le kiño gudommba kile-patike tinwa le ne tuku kuasmbi ta Yuda le Tamar tuku kiño Peres nu tuku kuasmbi tanaj mayok kuwa nginaig.

¹³Kile Boas nu nuje pasa kummba Rut pinonu tina sulumba nu tumba nuje wande mbol kina. Kina sulumba Boas nu Rut ndon kinyna le Sungonge Rut sinzanja le nu fungul njakna. Tanamba minna ma ma nu kiño tepilna. ¹⁴Kiño ta tepilna le tumbran ta tuku pino kame nane Neomi sanaig: Sine Sungo tuku nyu tedungube. Nuje kiño te ne kulatkam tuku tanet. Nu Israel mbal tuku kuasmbi ngamuknge nu nyu sungo njak minwa. ¹⁵Rugan naje tuku manau mayenu tanje ne tuku kiño kame sungomba tanaj minanu suk. Ne kiño te kanjermba ne man sangri tingamngat. Ne saibo pale le kiño tenge ne turnumba kulat mayenamngat nga sanaig.

¹⁶Tanamba sanaig le Neomi ndek kiño ta tumba bagailmba nuje kulat kuapina. ¹⁷Kulat kuapina le tumbran ta tuku pino kame nane ndek sakinaig: Neomi nu kiño inum tat nginaig sulumba kiño ta nyunu Obed nginaig.

Obed nu sungokina sulumba Yesi tepilna. Yesi tuku kiño nuje David.

David tuku mbuj kame

¹⁸Peres tuku ndare pulu tuturmba ka David mbolnge tingina ta tejenmba.

Peres kiño nuje Hesron. ¹⁹Hesron kiño nuje Ram. Ram kiño nuje Aminadab. ²⁰Aminadab kiño nuje Nason. Nason kiño nuje Salmon. ²¹Salmon kiño nuje Boas. Boas kiño nuje Obed. ²²Obed kiño nuje Yesi. Yesi kiño nuje David.

1 SAMUEL

Samuel Saul David nane tuku wam kube

Hana nu Samuel te-pilna

1¹⁻² Tango ande nyunu Elkana nu tumbraŋ sunŋo Rama Efraim kumamŋge ma taknu mbolŋge minnaig. Tango ta nu pino armba ŋak ande Hana ande Penina. Penina nu kutu ŋak. Hana nu kutu kugatok. Elkana mam nuŋe Yeroam. Wa nuŋe Elihu. Mbuŋ mbuŋ nuŋe Tohu. Tumbraŋ mboŋ naŋgine Suf.

³ Elkana nu yar mindek Rama tumbraŋ kusremba Sunŋo Saŋgri Ŋayo tuku nyu te-duŋga nu tuku atraukam saka Silo tumbraŋ kambinu. Tumbraŋ sunŋo tanŋe Elai tuku kiŋo armba Hofni le Pineas nale Sunŋo tuku pris minnaik.

⁴ Elkana nu atraukam ait mbolŋge agaŋmor ndemnu kilmba walmba ndindo piyo nuŋe Penina tumba ande tumba nu tuku kutu kame fonfonmba walmba kilwaig ŋga niŋganu. ⁵ Hana nu Sunŋonge kutu ŋgailna ta Elkana nu kasur ndamba nu tuku kume purmba minna sulumba nu agaŋmor ndemnu walmba Hana armba tambinu.

⁶ Hana nu Sunŋonge kutu ŋgailna tukunu Penina nu mara mindek tango tuku tira dirka Hana maim maim te-tumba nzumil-nzumilmba minanu. ⁷ Yar mindek nane wam ta kanu. Nane Sunŋo tuku tukul wande mbol kambinu ta Penina nu Hana maim maim te-tambinu le nu malmbika isukuse ndaka minanu.

⁸ Ait ande nu taŋana le Elkanange kaŋgermba Hana kusnana: Ndaŋam tuku ne malmbika isukusam mbulit sulumba wamdus ŋgamuŋgal piti ŋak ndo minit e. Ne pino kuembol kuga. Ye ne ndoŋ minmba ne tuku kume puret tukunu ne kiŋo kugatok ta tuku piti ndanuwa ŋga piyo nuŋe sana.

⁹⁻¹⁰ Taŋamba minnaig ma ma ait ande nane Silo tumbraŋge atrauka isukusmba minnaig. Isukuse denpurnaig sulumba Hana nu ŋgamuŋgal tatruka wamdus ndekina le nu ndek tiŋga nane kusreka ka Sunŋo tuku tukul wande sinam kumba ka tanŋe malmbika Sunŋo yabaŋmba minna. Yabaŋmba minna le Kuate tuku pris Elai nu malanga tugum tanŋe minyok minna.

¹¹ Kile Hana ndek yabaŋmba Sunŋo ndoŋ pasa katmba teŋenmba sakina: O Sunŋo Saŋgri Ŋayo, ye ne tuku piro pino minet. Ne ye tuku ŋgamuŋgal wamdus tatrukate te kaŋgermba ŋgumne ndayumba ye idusyumba kiŋo ande te-sa le ye kiŋo ta maŋ luka ne tini le ne tuku piro tango minmba minamŋgat. Ta tuku nu tuku gabat waŋe ta andeŋge kuerke nda ŋgina.

¹²⁻¹³ Hana nu wamdus sinamŋge ndo Sunŋo yabaŋmba miŋge motmotka minna le ma ma Elai ndek mambilmba nu tuku miŋge kaŋger tina sulumba idusna: i ... Pino si kule kamenu nyumba ŋgingŋankate ŋga idusmba ¹⁴ nu tiŋga nu tugum kumba sawe lika sana: Ne ginu le grep kule nyumba ŋgingŋankate wam ta mbulamŋgat e ŋga sana le ¹⁵ Hana ndek lafumba sana: O tango sunŋo, taŋamba kuga. Ye kule kamenu ande nye ndakit. Ye piti sunŋo ŋak tukunu ye Sunŋo yabaŋmba yiŋe piti ta ŋakmba kile-mayokit le purfewat. ¹⁶ Ne ye pino ŋayonu ŋga tala ndaya. Ye piti sunŋo kamusmba ŋgamuŋgal ŋayonga wamdus tatrukat le ye wam ta tuku yabaŋit ŋga Elai sana.

¹⁷ Taŋakina le Elai ndek lafumba nu sana: Ta maye. Ne ŋgamuŋgal mukuk wamdus bulok ŋak kaye le sine Israel mbal tuku Mbaraŋge ne ame agaŋ nza-linu nu yabaŋat ta ne kumumbi tanmbimŋgat ŋgina le ¹⁸ Hanaŋge Elai sana: O tango sunŋo, ne mara mindek ye gilai ndaŋga ye idusya ŋga sana sulumba nu

wamdus bulka nu kusremba isukusam kina.

¹⁹ Mafena le maratukuk tinga Elkana nane Sungo tuku nyu te-du denpurmba luka Rama tumbran kinaig. Kinaig ka tanje Elkana nu piyo nuje Hana ndon tuma kinynaik le Sungo ndek Hana tuku yaban pasa ta idusmba kumuwe tuna le nu kiyo konna. ²⁰ Tanjamba minna ma ma Hana nu kiyo ande te-pilna ta nyunu Samuel ngina sulumba nyu ta tugunu kuklimba tenjamba sakina: Ye kiyo te tuku nga Sungo yabanen ngina.

²¹ Kile Elkana nuje gageu ndon man Sungo atraukam saka Silo kinaig. Nu yar mindek nuje pasa buk sangri pilena ta kumumba manau kanu tanjamba man kam saka kinaig. ²² Hanange ndo nane ndon kine ndakina. Nu tango nuje tenjamba sana: Tane kape. Ye kiyo te amo ngailmba nu tumba Sungo tuku tukul wande mbol ka le nu Sungo tuku Wandeknje minmba minamngat ngina le ²³ Elkana lafumba Hana sana: Ne sakate ta maye. Ne tumbran tenje ndo mina le kiyo amo kusrewa le tale Sungo ndon pasa katnaik ta tuku alonu prowamngat ngina. Tanjakina le Hana tumbranngi kiyo nuje amo tumba minna.

²⁴ Minnaig ma ma kiyo ta sungoka amo kusrena le ina nuje nu tumba Silo tumbran kambim saka makau pailnu yar kenmba jak ta tumba plaua bek ande tumba grep kule agarmor ngaron-umbi tolnaig ta turmba kilmba kina. Samuel nu amo kusrena le nane nu tumba Silo tumbran Sungo tuku Wande mbol kinaig.

²⁵ Kinaig ka ta promba nane makau pailnu ta tumba balenaig sulumba kiyo ta tumba Elai tugum pronaig sulumba ²⁶ Hana ndek Elai sana: O tango sungo, ne ye idusyate e. Ye o buk tenje Sungo yabanmba minen le ne ye kangeryina ta

²⁷ ye kiyo te tuku nga Sungo yabanen le kiyo te ye te-sina. ²⁸ Ta tuku ye kile nu tumba Sungo tuku wai mbol palmbim tuku prowet. Nu Sungo tuku piro tango minmba minwa nga Elai sana. Tanjaka sana le nu ndek dagol tidronga Sungo tuku nyu te-dungina.

Hana nu Sungo tuku nyu te-dungina

2 Kile Hana nu yabanmba sakina: O Sungo, ne ye sinzan mayeyina le kile ye nyu jak minmba ne tuku gare sungo tet.

Ne ye tur mayeyina le ye mbal kasur-kasuryinaig ta nzumilninget.

² O Sungo, ne ndo purfenju. Ande ne suk mine ndakate.

Nenge ndo sine kigraibka turkate.

³ O Sungo, sine manau jakmba ke likeg ta ne kumumbi pileningit.

Ta tuku tango pino nangine nyu payamkade wam ta kusreka mingi tukulwaig.

⁴ Ne tango sangriknu tuku tui ngurningit.

Afu sangri kugatok minig ta ne nane sangri pileningit.

⁵ Afu buk maro jak minnaig ta kile nane gubanu nyamagan kilam tuku ake pirokade.

Afu buk gubak minnaig ta nane kile maro jak minig.

Pino kame buk ninjanu minnaig ta ne nane sinzanngit le kile kutu sungomba kile-patikade.

Afu buk kutu sungomba kile-patikinaig ta nane kile ninjanu minamngaig.

⁶ O Sungo, ne tango abo minig ta baleningit le kumig. Afu kume liki-naig ta ne man abo tugu ningit.

Ne tango kumig ta kilmba patikate le kumanu mbal tuku tumbran kinig ta man luka kilit sulumba abo tugu ningit.

⁷Ne nane afu ndametiŋ sugo ŋak ta sanzal pileniŋgit sulumba sanzal mbal ndametiŋ sunŋo niŋgit.

Ne taŋgo nyu ŋak te-ibeŋte sulumba taŋgo nyu kugatok ta taŋgo pino am mbolŋge nyu sunŋo tuwit.

⁸Ne nane agaŋ ndende kugatok sanzal minig ta turkate le nane agaŋ ndende kumuŋ minig sulumba taŋgo nyu sugo ŋak ta ndoŋ ulendikade le nyu sugo niŋgig.

O Sunŋo, ne kilke te te-mayokna sulumba agaŋ ndende yeki yeki patikina.

⁹Ne naŋe miŋge kumnemŋge minig mbal tuku kume purte sulumba ne nane kulatkate.

Afu ne idus ndanade ta ne nane kilmba piti niŋmba patikate le ma furir sinamŋge ŋgisinuŋgaig.

Taŋgo saŋgri ŋaigo ta nane naŋgine saŋgri tamba minam kumuŋ kuga.

¹⁰O Sunŋo, ne samba mbolŋge kuaila pilit le sunŋomba fudukate le ne naŋe ŋgueu mbal ŋakmba ŋaigo siglikate. Ne taŋgo pino kilke tugu ŋakmba mbolŋge kilmba pasa mbolŋge patika nane pileniŋgit. Ne gabat sunŋo madina ta saŋgri pilemba nyu sunŋo nuŋe kuasmbi ŋgamukŋge tuwit ŋgina.

¹¹Hana nu yabaŋ deŋpurmba nu taŋgo nuŋe Elkana ndoŋ luka naŋgine tumbraŋ Rama kinaik le Samuel nu Silonŋe Sunŋo tuku piroka minna le Elainge nu kulatka minna.

Elai tuku kiŋo kat nuŋe nale maŋau ŋaigonu ke likinaik

¹²Elai tuku kiŋo kat nuŋe ar ta nale mugru sambek. Nale Sunŋo idus ndanaik. ¹³Nale pris kame taŋgo pino mbolŋge agaŋ ndende kilam tuku tukul maŋau ta dubi ndanaik. Taŋgo ande atraukam tuku agaŋmor tumba

waimmbi kusirkam bafumba minanu ta nale piro taŋgo ande kukulanu le nyagi tumba kumba ¹⁴waim sinamŋge nyagimbi ndem deŋnga kilmba kumba nikanu. Israel mbal atraukam Silo prowanu ta nale wam ndui ta ndo kanu.

¹⁵Taŋamba ndo taŋgo ande agaŋmor kuyanu te-si ndamba pa mbolŋge piye ndaka minanu ta piro taŋgo ta promba taŋgo ta teŋenmba sawanu: Pris tuku ndem afu abonu ta kile-sa le nuŋe pasokuwa. Nu ndem kusirkanu ta nu mbulit. Nu ndem abonu ndo nzalite ŋga sawanu. ¹⁶Taŋgo ta ndek lafumba sawanu: Ye atraukam tuku tukul maŋau ta dubimba ambonga kuyanu ta pambi pasoki le ugwaig le ŋgumnengga ne ndem ndaŋ nzalinuwa kande ne kila ŋga sawanu ta piro taŋgo ta ndek sawanu: Kuga. Ne kile ndo ye sa. Kuga ta ye yiŋe waimbi kilamŋgit ŋganu. ¹⁷Wam ta mbolŋge Elai tuku kiŋo ar ta nale Sunŋo am mbolŋge mbaranu le taŋgo pino nane Sunŋo atraukam tuku tukul maŋau ta ake agaŋ taŋaŋ ŋga talakanu.

¹⁸Samuel nu kiŋo mo minna ta nu pris tuku mindepiye tawi tiŋmba Sunŋo tuku piroka minna. ¹⁹Ina nuŋe yar mindek nu tuku tawi fudiŋndo wakeimba tumba atraukam tuku ait mbolŋge taŋgo nuŋe ndoŋ kumba ka nu tambinu. ²⁰Taŋawanu le Elainge Elkana le piyo nuŋe nyaro nikmba sakanu: Sunŋonge piyo naŋe sinzaŋwa le kiŋo Sunŋo tunaik te lafunu maŋ kutu afu kile-patikamŋgat ŋga sanikanu le nale luka nakile tumbraŋ kambinu.

²¹Kile Sunŋonge Hana sinzaŋ mayena le Hana nu kiŋo keŋmba kulim armba kile-patike likina ta Samuel nu Sunŋo tuku piroka minmba ma ma mbanzongina.

²²Elai nu buk saibo pile mayena le nu tuku kiŋo kat nuŋe ar ta nale maŋau ŋaigonu kumba Sunŋo tuku baibai malaŋga tugum taŋe pirokinaig

pino kame ta ndonj tuma kinyanu wam ta Israel tango pino kangermba kumba ka Elai samba kubeu tunaig le nu isna sulumba ²³ nuje kiyo ar ta sanikina: Tale ndanam manau ngaionu ta kade? Tale tanade le tango pino jakmbange tale tuku manau ngaionu kade ta tuku sakade le iset ngina sulumba ²⁴ sakina: O kiyo kame, tale manau mbarmbarde ta kusrewap. Tango pino jakmbange tale wam mbarmbarde ta tuku sakade. Tale Sunjo tuku piro mbal ndonj manau ngaionu kade ngade ta wam mayenu kuga. ²⁵ Tango andenge tango inum mbolnge mbarwa ta Kuatenge pasa ta te-timba manau ta kume seramngat. Tango ande Sunjo kumammba mbarwa ta imange ngamunge tinga pasa ta te-timba kume seramngat e nga sanikina. Tanjakina ta Sunjo nu buk nale balenikam tuku wamdus kuyarkina tukunu nale mam nakile tuku pasa ta ise ndakinaik.

²⁶ Samuel nu mbanzongina le tango pino jakmba Sunjo mata nane nu make pilnaig.

Tango andenge Elai dir pasa sana

²⁷ Tanamba minnaig ma ma ait ande Kuate tuku piro tango ande Elai sota prona sulumba Sunjo tuku mingge tumba sana: Mbun[†] naje nuje kuasmbi ndonj Isip gabat sungo Farao tuku piro tango minnaig le ye kilimok nane tugumnge mayokkan sulumba ²⁸ Israel tugu jakmba ngamuknge mbun naje tumba yije pris minam tuku madiwen le nunge pris tuku tawi ta tijmba atrau mbain mbolnge pa guwa mundur mayenu jak ta pilmba minanu. Tanawanu le yenge agamr atrauka pasokanu ndem ta nu nuje ndare kame ndonj nyuwaig nga saningen. ²⁹ Ta tuku ne ndanam tuku yije wande mbolnge agamr balenimmba atraukam tuku

wam ta talaka kiyo kat naje ar ta tuku wamdus sungo jak minmba ye gilainga tane agamr ndemnu kuya jak jak ta nyumba sugo ngaigode? ³⁰ Ye tane Israel mbal tuku Mbara Sunjo ye o buk tane tuku mbun kat tangine tejenmba saningen: Tane tangine ndare ndonj ye tuku am mbolnge pris piroka minmba minamngaig nga saningen ta kile tane man piro ta ke nda. Tango ima nu ye tuku nyu te-dunguwa ta yenge nu nyu sungo tambimngit. Tango ima nu ye talayate ta yenge nu mata talawamngit ngina. ³¹ Ne ise tiwa. Mine minemba ye ne naje tugu ndonj sangri kile-iberki le tane saibo patika kume nda. ³² Tane sinamanzerka minap le ye Israel mbal afu sinzan mayeningi le ne tuku tugu nane ndo saibo patika kume nda. ³³ Ye ne tuku ndare afu mapeki le pris piroka minwaig ta nane mbarmba piti ne tinwaig le ne tuku wamdus tatrakamngat. Naje ndare ta jakmba tango ngaro lewaig sulumba saibo patika kume nda. ³⁴ Ne tuku kiyo armba Hofni le Pineas nale ait ndui ta mbolnge ndo kumamngaik. Tanawaik le ne pasa jakmba sanet ta son ngamngat. ³⁵ Ye pris ande kateseknu madiwi le nu ye ndonj wamdus ulendi jak pris piro biywa le ye nu tuku kuasmbi ndo sinzanngi le nu ye tuku am mbolnge pris piroka minmba minamngat. ³⁶ Tanawa le ne tuku ndare ande minwa ta nu pris ta sota kumba dagol tidronga ndametiñ bret fambonu nu tuwa nga sawa sulumba sawamngat: Ne ye pris piro ande sa le ye piroka nyamagan afu kili nga sawamngat nga Elai sana.

Kuate nu Samuel ndonj pasatina

3 Samuel nu kiyo mo minna sulumba nu Elai turturmba Sunjo tuku piroka minna. Ait ta mbolnge Sunjo nu tuan

[†]2:27 Tuan tango ta nu Aron tuku Elai sana

tango sungomba wam pagu pasa nda ninganu. Nane ndui ndui ndo kinatanu suk wam afu tumninganu le kangerkanu.

²Elai nu buk am ngainginaig le furir ande mbolnge nu wandek sinam tanje kinymba minna le ³Samuel nu tukul wande sinam tanje kinyna. Kuate tuku tukul bokis mata wande ndui ta sinamnge minna. Lam bulunga minna le mafewam patikina le ⁴Sungo nu Samuel wikina le nu ndek woka sakina: Ye ilet o ngina sulumba ⁵pinderka kumba Elai sana: Nenge ye wikat e ngina kande Elai nu sana: Kuga. Ye ne nda wikit. Luka ka kinya ngina le nu luka ka kinyna. ⁶⁻⁷Kinyna le Sungo man lato Samuel wikina ta Samuel nu katese ndana. Ta ndanam? Sungo nu buk nu tugum promba pasa ande sa ndana tukunu nu Sungonge wikina ta nu katese ndana. Ta tuku nu pastinga Elai sota kina sulumba sana: Nenge ye man wikat e ngina kande Elai nu lafumba sana: O kiyo, yenge ne nda wikit. Luka ka kinya ngina le nu man luka ka kinyna. ⁸Tanjamba kinyna le Sungo man lato Samuel wikam kenya le nu man abongina sulumba Elai sota kumba sana: Nenge ye wika minit e ngina. Tanjakina le Elai nu wamdus puluna le Sungonge kiyo te wikate nga idusna sulumba ⁹Samuel sana: Luka ka kinya le nu man ne wikuwa kande tenemba sawa: O Sungo, ye ne tuku piro tango. Ne ye saya le isi nga sawa ngina. Tanjakina le Samuel luka ka kinyna.

¹⁰Samuel nu kinymba minna le Sungo nu man lato nu tugum promba wika sakina: Samuel, Samuel ngina le Samuel nu woka sakina: O Sungo, ye ne tuku piro tango. Pasa saya le ye isi ngina. ¹¹Tanjakina le Sungo ndek Samuel sana: Mine minemba ye Israel mbal ngamuknge wam ande ki le nane ngakmba ismba piriri nyayowamngaig. ¹²Ait ta mbolnge

ye wam afu Elai tuku ndare mbolnge ke likam tuku buk saken ta kumumba nane mbolnge kamngit. ¹³Ye buk nu sawen. Nu tuku kiyo ar ta ye kumammba ngumnem pasa sakade ta Elai nu kila ta nu nale peu ndanikit tukunu yenge nu tuku ndare tuturmba kangat ta piti sugokanu ningamngit. ¹⁴Ta tuku ye Elai nunge kuasmbi sinja pasa sangrinu saniingen. Nane ye tuku atraukamngaig ta ye nane tuku une ngaionu ta sauka gilaingne nda nga Samuel sana.

¹⁵Samuel nu nunge mbain mbolnge kinymba minna le ka mafena. Mafena le maratukuk nu abonga tinga ka Sungo tuku Wande malanga talke likina sulumba wam kinatanu suk kangermba isna ta Elai sawam kuru-kurukina. ¹⁶Tanjana le Elai nu wika sana: Kiyo ya, ne ilmba o ngina le Samuel nu ndek sana: Au. Ye ilet o ngina sulumba nu sota kina le ¹⁷Elai nu kusanana: Kuate nu ne ndanmba sanat? Ye mbolnge pasa afu yabu ndaka. Ne ye mbolnge pasa afu yabuka ta Kuatenge ne mapene nda nga sana. ¹⁸Tanjaka sana le Samuel nu pasa ngakmba isna ta nu kubeu tuna. Nu pasa ande yabu ndakina le Elai ndek nu sana: Nu Sungo. Nu wam ndan kam bafuwa ta nu kuwa ngina.

¹⁹Tanjamba minnaig ma ma Samuel nu sungoka tango ngaro lena le Sungo nu mara mindek nu ndon minna. Samuel nu wam afu prowam tuku sakanu ta Sungonge alonu kile-mayokanu. ²⁰Tanjamba minna le Israel ma tugu ngakmba mbolnge tango pino ngakmba nane Samuel Sungonge tuan tango madina ta nane kila pilnaig. ²¹Sungo nu mara mindek Silo tumbranngne Samuel tugum promba nu wam pagu pasa sawanu. Tanjawanu le Samuel nu pasatanu ta Israel mbal ngakmba nane nu isanu.

Filistia mbalngge tukul bokis ta Israel mbal yaikinaig

4 Ait ta mbolngge Israel mbal nane Filistia mbal ndonj kame buwam saka ka Eben-Eser[‡] tumbraŋnge ma tumba kame tuku kuanekinaig le Filistia mbal mata nane Efekŋge ma tumba kame tuku kuanekinaig. ²Taŋamba minnaig sulumba Filistia mbal nane ulendika ma gutoŋ tange Israel mbal ndonj kame bunaik sulumba kame sangri tingina le nane Israel mbal kile-ibenjka tango 4,000 taŋaŋ bale farniŋginaig. ³Taŋanaig le kame tango afu ta luka Eben-Eser promba Israel mage mage wam kubeu niŋginaig le nane naŋgine naŋgine saki-naig: Ndaŋam tuku Suŋgo nu sine ngumnesiŋmba Filistia mbal sinzaŋniŋgit le nane sine bale far sulude? Sine Silo kab sulumba Suŋgo tuku pasa katanu bokis ta tumba probe le bokis tange sine sinzaŋsingiwa le ngueu mbal nane sine suluwe nda nginaig. ⁴Taŋamba nane tango afu kukulniŋginaig le Silo kinaig sulumba Suŋgo Sangri Ŋayo enel kanunu arma ngamukŋge minyok minit nu tuku pasa katanu bokis ta tumba luka ilnaig. Elai tuku kiŋo arma Hofni le Pineas mata bokis ta ndonj ndonj ilnaik.

⁵Nane Suŋgo tuku pasa katanu bokis ta tumba pronaig le Israel mbal nane kaŋgermba gare-gareka wika raunaig le kilke buru-burukina. ⁶Taŋanaig le Filistia mbal nane zigna ta ismba naŋgine naŋgine sakinaig: i ... Ndaŋam saka nane Hibru mbal si taŋamba wika raude ya nginaig le nane afu pro saniŋginaig: Suŋgo tuku tukul bokis tumba prowaig nginaig le nane pasa ta ismba ⁷nane kuru kuru mayemba sakinaig: i ... Kile naŋgine mbara nane tuku tumbraŋ towat. Kile sine ndaŋamngig? Sine maŋau ande taŋaŋ buk kaŋger ndagenj.

⁸Imange sine sinzaŋsingiwa le nane tuku mbara Sangri Ŋayo ta sine ŋaigo siglike nda. Mbara tange ma baknu mbolngge Isip mbal piti yeki yeki niŋgina tuku. ⁹Hibru mbal si ambonga sine tuku piro mbal minnaig ta kile sine maŋ nane tuku piro mbal minbekig tukunu sine kuru kuru ndaka sangri tinga kame bube nginaig. ¹⁰Taŋakinaig sulumba Filistia mbal nane sangri tinga kame bunaig sulumba Israel mbal kile-ibenjka nane sungomba bale farniŋginaig le nane afu kua ka Eben-Eser kinaig. Ki ait ta mbolngge nane Filistia mbalngge Israel tango 30,000 bale farkinaig sulumba ¹¹Kuate tuku tukul bokis ta yaika tumba Elai tuku kiŋo arma Hofni le Pineas mata balenikinaik le kumnaik.

¹²Kile Benyaminu tango ande kame ma ta kusremba nuŋe tawi fetfetmba kilke roka kilmba gabat pismemba pinderka kua ka ka Silo prona. ¹³Prona ta Elai nu ndin makembiŋge nuŋe minyo mbili mbolngge minyoka ndin kulatka Kuate tuku tukul bokis ta tuku wamdus sulumba minna. Minna le tango ta nu promba tumbraŋnge tango pino ŋakmba kame mbolngge maŋau prowe likinaig ta kubeu niŋgina le nane ismba ngamungal ŋaigonga malmbi wika raunaig. ¹⁴Taŋanaig le Elai nu malmbi wika raunaig ta ismba kusnanga sakina: Nane ndaŋam tuku taŋade ngina. Taŋaka minna le tango ta pinderka kumba Elai tugum promba wam kubeu tuna. ¹⁵Elai buk yar 98 tumba saibo pile mayemba am tukulkina.

¹⁶Kile tango tange nu sana: Ye kile ndo kame ma kusremba kua ka te prowe ngina le Elainge nu kusnana: Kiŋo, ame maŋau prowe likaig ngina. ¹⁷Taŋamba kusnana le tango pasa tumba prona tange pasa lafumba sakina: Filistia mbalngge sine tuku kame tango suŋ-

[‡]4:1 Eben-Eser nyu ta tugunu Tur Ndambe

gomba bale farkaig le sine Israel mbal nane ram kua kagig. Ne tuku kiŋo armba Hofni le Pineas mata balenikaik sulumba Kuate tuku tukul bokis ta turmba taig ŋga Elai sana. ¹⁸Elai nu saibo butuknu tukunu tango ta nu Kuate tuku tukul bokis tinaig ta tuku sakina le nu ŋgumnem-ŋgumnem nuŋe minyo mbili mbolŋge fonde malaŋga tugum tange ndeka nduku ŋgurmba kumna. Nu Israel mbal kulatka minna ta yarnu 40.

¹⁹Pineas piyo nuŋe ta nu fungulok minmba kiŋo te-palmbim tuku ait buk patukina le nu Filistia mbalŋge Kuate tuku tukul bokis tumba rukan nuŋe le tango nuŋe kumnaik pasa ta ismba nu pirerek purka kiŋo te-pilna. ²⁰Taŋamba nu ŋgaro rar sunŋo tumba kumam bafuna le nu kulatkinaig pino kame tange nu sanaig: Ne kuru kuru ndaka. Ne buk kiŋo te-palet ŋginaig ta nu pasa ande lafu ndamba ise ndo ka ²¹⁻²²nu kiŋo ta nyunu Ikabod ŋgina sulumba sakina: Sine Israel mbal kile nyu kugatok ŋgina. Ta ndaŋam? Nane tukul bokis yaika tumba rukan nuŋe le tango nuŋe kumnaik ta tuku nu idusmba pasa ta taŋamba sakina.

Filistia mbal Sunŋonge piti ningina

5 Filistia mbalŋge Kuate tuku tukul bokis ta tumba Eben-Eser tumbran kusremba kuramba tumba nangine tumbran sunŋo Asdod kinaig ka ²tange tukul bokis ta tumba nangine mbara Dagon tuku zugu wandekŋge Dagon kanunu tugum tange pilnaig le minna.

³Mafena le maratukuk tinga Asdod mbal nane aboŋginaig sulumba zugu wandek ta kumba mambilnaig kande nangine mbara Dagon kanunu ta Sunŋo tuku tukul bokis ta tugum ibeŋ kilke mbol tange ndeka truk ka minna le kaŋgernaig sulumba tumba nuŋe ma mbolŋge te-timba pilnaig le ka furirna le nane kinynaig.

⁴Kinymba mafena le maratukuk tinga maŋ wandek kumba mambilnaig kande nangine mbara Dagon kanunu ta Sunŋo tuku tukul bokis ta tugumŋge maŋ ndeka truk ka minna le kaŋgernaig. Ŋgaro-sunu ndo maye minna ta gabatnu wainu arŋeŋ ŋgurka ibeŋ malaŋga tugum tange bagarok minnaig le kaŋgerkinaig. ⁵Wam ta mbolŋge kile Dagon tuku pris kame tango kame mata nane zugu wandek ta kambim bafumba ta nane Dagon kanunu bagarok minna magot ta lukamba sinam kinig.

⁶Kile Sunŋonge Asdod mbal tumbran afu Asdod patukŋge minnaig ta ŋaigo siglika piti sungokanu ningina le kamka ŋaigonu nane tuku ŋgarosu mbolŋge prowe likinaig. ⁷Taŋanaig le Asdod mbal maŋau ta kaŋgermba nane ndek sakinaig: Israel mbal tuku Mbarange sine tuku mbara Dagon sine turmba ŋaigo siglikate tukunu sine nane tuku tukul bokis te pilbe le tumbran ande kuwa ŋginaig.

⁸Taŋakinaig sulumba nane Filistia tuku gabat kame ta maŋgurkuwaig ŋga pasa patike likinaig le nane promba maŋgurkinaig. Maŋgurkinaig le Asdod mbalŋge kusnaniŋginaig: Sine kile Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta tumba ndaŋamŋgig ŋginaig le nane pasa lafumba saniŋginaig: Tumba kuramba Gat tumbran kape ŋginaig le nane Kuate tuku tukul bokis ta tumba kinaig ka Gat tumbranŋge pilnaig le minna.

⁹Taŋanaig le Sunŋonge tumbran ta tuku tango pino kutu kame ŋakmba ŋaigo siglikina le kamka ŋaigonu nane tuku ŋgarosu mbolŋge prowe likinaig le nane kuru kuru sunŋo tumba wamdus fulilke likinaig. ¹⁰Taŋanaig le nane Kuate tuku tukul bokis ta pilnaig le Ekron tumbran kina. Kina ka ta prona le nane Ekron tango pino ganiŋgina le sungomba wika raumba sakinaig: Nane sine ŋakmba bale farkam saka Israel

mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta tumba te prowaig nginaig sulumba ¹¹nane Filistia gabat kame ta man kile-mangurka saninginaig: Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis te singine kutu kame sine turmba bale farkikat tukunu palpe le luka nuje minna tuku ma ta mbol kuwa nga saninginaig. Ta ndanam? Kuatenge nane ngaigo siglikina le nane sungomba kume likinaig. ¹²Afu kume ndakinaig ta kamka nane tuku ngarosu mbolnge prowe likinaig le nane ngaro rar tormba malmi wika raumba minnaig.

Tukul bokis ta pilnaig le luka Israel kina

6 Sungo tuku tukul bokis ta Filistia mbal tugumnge minna le ma ma tambun ⁷kuganaig le ²kile Filistia gabat kame nane pris kame kagmai tango kame kile-mangurka kusnaninginaig: Sine Sungo tuku tukul bokis te tumba ndanndanmba kamngig? Sine ndanndanmba tumba ka nuje ma mbolnge palmbimngig nginaig le ³nane lafumba sakinaig: Tane Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta ake sinan palpe le kine ndakuwa. Tane mbar manau kinaig ta tuku atrau agan afu turmba patikap le kuwaig le nangine Mbara tange tane tuku guaze pitaikuwa le nu ndanam tuku tane piti tingit ta tugunu katesewamngaig nga saninginaig.

⁴Tanakinaig le gabat kame nane man lato kusnaninginaig: Sine nu garewa nga ame agan patikube nginaig le nane lafumba saninginaig: Sine Filistia tuku gabat sugo ⁵ta tango pino turmba guaze ndui tange ngaigo siglikate tukunu nane nduik nduik ta madinimba golmbi kamka kanunu ⁵wakeikap sulumba sib sine tuku ma ngaigo siglikade ta tuku kanunu ⁵wakeika ta turmba patikap le kuwaig. ⁵Tane tanamba Israel mbal tuku Mbara nyu te-dungap le nu tane, tangine

mbara kame, tangine kilke turmba ngaigo sigli ndakuwa. ⁶Tane Isip mbal Farao ndon wamdus karej pilnaig tanamba nda kap. Sungonge nane pilendo nimba piti yeki yeki ningina le nane Israel mbal pitaikinaig le kinaig wam ta tane ngilai ndangap nginaig sulumba ⁷saninginaig: Tane makau armba pangarnu fat jak piro nda niganu ta kilap sulumba karis ande kiteknu tumba makau aranj karis ta mbolnge kusmba fatnu ta patikap le luka nangine fonde sinam kuwaig. ⁸Tanamba Sungo tuku tukul bokis ta tumba karis mbolnge palpe sulumba tangine mbar manau kinaig ta tuku peuka agan kame kanunu golmbi wakeikanu ta kilmba bokis fudinndo ande sinamnge patika tukul bokis ta gemmba pilmba makau armba ta sisilaningap le kuwaik. ⁹Makau armba ta kuwaik le kanjerno ka minap. Nale tukul bokis ta karis jak didikumba ndin dubimba Bet-Semes tumbran kuwaik ta sine katesewamngig Israel mbal tuku Mbara tange sine piti sersingina nga idusamngig. Ko makau armba ta lukuwaik ta sine katesewamngig Mbara tange sine piti ser ndasingina. Piti te ake sine mbolnge prona nga idusamngig nga gabat kame ta saninginaig.

¹⁰Kile tango kame ta tanamba kuanekinaig sulumba makau pangarnu armba fat jak ta kilmba karis mbolnge kusmba fatnu ta kilmba luka fonde sinamnge patikinaig. ¹¹Tananaig sulumba Sungo tuku tukul bokis ta tumba sib le kamka kanunu golmbi wakeikinaig bokis jak ta turmba tumba karis mbolnge patikinaig le ¹²makau armba ta pitik ndo ndin sungo Bet-Semes tumbran kina ta dubimba witimba witimba kinaik. Kinaik ta nale mbilmbil ndaka kine ndo kinaik le Filistia tuku gabat sugo ⁵ta nale ngumnem dubika kinaig ka Bet-Semes tuku kilke ta mbol pronaig.

¹³Nane Bet-Semes mbal ma gutoŋ tanje wit magekinaig le kugerka minmba tandeka mambilnaig kande tukul bokis ta prona le kaŋgermba nane garegarekinaig. ¹⁴⁻¹⁵Karis ta ka Bet-Semesnu tanjo Yosua tuku piro sinam ta promba makau armba ta kinaik ka ndame sunjo ande tugumŋe tiŋginaik. Tiŋginaik le nane Levi tuku kuasmbiŋe Sunjo tuku tukul bokis ta tumba aŋaŋ kame kanunu golmbi wakeika sigrikinaig bokis ŋak ta turmba kilmba ndame sunjo mbol tanje patikinaig le Bet-Semes mbal tanje karis mbainnu ta panu ŋa sambrimba kat fetfetnaig sulumba makau armba ta balenikmba Sunjo atrauka pambi pasokinaig le uge suglukinaik. Ki ait ta mbolŋe nane atrau ta kumba aŋaŋmor afu turmba baleniŋmba Sunjo atrauka pasokinaig le uge suglukinaig. ¹⁶Nane wam ta kinaig le nane Filistia gabat sugo 5 ta kaŋgernaig sulumba ki ait ndui ta mbolŋe nane luka naŋgine tumbraŋ Ekron kinaig.

¹⁷Nane Filistia mbalŋe naŋgine mbar maŋau kinaig ta tuku piti peuka kiga aŋaŋ kamka kanunu golmbi wakeikinaig ta ande Asdod tuku ande Gasa tuku ande Askelon tuku ande Gat tuku ande Ekron tuku. ¹⁸Taŋamba ndo Filistia gabat sugo 5 ta tumbraŋ sugokanu fondembi korniŋganu tumbraŋ foŋfoŋ afu turmba kulatkinaig ta kumumba sib kanunu mata nduik nduik kidemba patikinaig.

Bet-Semesnu tanjo Yosua tuku piro sinamŋe ndame sunjo ta mbolŋe Sunjo tuku tukul bokis pilnaig ta idusam tuku ndame ta kile minit.

¹⁹Kile Bet-Semes tanjo afu nane Sunjo tuku tukul bokis ta talka sinanu kaŋgernaig tukunu Sunjo nane tuku tanjo 70 bale farkina le tanjo pino nane Sunjoŋe nane ŋgamukŋe piti taŋamba kina ta tuku wamdus tatraka malmbikinaig sulumba ²⁰naŋgine naŋgine sakinaiŋ: Mbara Sunjo te nu purfeŋnu ndo.

Ande nu kumammba mbarwa ta nu mapewe nda tukunu sine tukul bokis te pilbe le ani kaŋgat ŋginaig.

²¹Taŋamba nane tanjo afu kukulniŋginaig le ka Kiryat-Yarim mbal saninginaig: Filistia mbalŋe Sunjo tuku tukul bokis ta pilnaig le sine tugum tenge minit. Tane ndeka tumba mbumba kape ŋa saninginaig.

7 Taŋakinaig le Kiryat-Yarimnu tanjo kame promba Sunjo tuku tukul bokis ta suku silimba waimbi tumba kinaig ka Abinadab tuku wande biŋ mbolŋe minna ta mbolŋe pilnaig. Pilnaig sulumba nu tuku kiŋo nune Elasaŋge tukul bokis ta kulatkuwa ŋa madinaig.

Samuel nu Israel mbal kulatkina

²Tukul bokis ta Kiryat-Yarim tumbraŋŋe minna le ma ma yar 20 kinaig. Ait ta mbolŋe Israel mbal nane sinamanzerka minmba Sunjoŋe turka sinzaŋninguwa ŋa wika yabaŋmba minnaig. ³Taŋamba minnaig le Samuelŋe ndek Israel mbal ŋakmba saningina: Tane ŋgamuŋgal biye mbilmba Sunjo ndo dubiwam idusmba kande tane mbara kise kise ŋakmba ŋgumneniŋmba Astarte ŋgade pino kanunu ta turmba kusrewap sulumba tane Sunjo ndoŋ ulendika nu tuku miŋge kumnemŋe ndo minap. Taŋawap le nunge tane turtiŋmba sinzaŋtinguwa le Filistia mbal tuku sangri kile-ibenkamŋgaig ŋa saningina. ⁴Taŋakina le Israel mbal naŋgine yabri mbara kusrekinaig sulumba yabri mbara Baal le Astarte tuku kanunu ta pitaika Sunjo tuku miŋge kumnemŋe ndo minnaig.

⁵Taŋanaig le Samuelŋe Israel mbal ŋakmba tuku pasa pilmba sakina: Tane ŋakmba pro Mispaŋge maŋgurkap le yenge tane tuku ŋa Sunjo yabaŋamŋgit ŋgina. ⁶Taŋamba saningina le nane

ɲakmba promba Mispange mangurkinaig sulumba nane kule burok sinam tanɲe kule kunymba Sunɲo atraukam tuku kutunaig. Tanɲamba nane sakinaig: Sine Sunɲo am mbolɲge unekigenɲ ɲga saka nyamaganɲ pinka minnaig le ki ka butunɲina. Tanɲamba Samuel nu Mispange nane tuku piti ismba pasa afu kile-tidingina.

⁷ Israel mbal Mispange mangurkinaig ta Filistia mbal nane isnaig sulumba gabat sugo afu nanɲine kame kuasmbi ndonɲ kame ilnaig. Kame ilnaig le Israel mbal nane pasa ta ismba kuru-kurukinaig sulumba ⁸ Samuel sanaig: Ne sinɲine Mbara Kuate Sunɲo yabaɲa le nunge sine sinɲanɲinguwa le sine Filistia mbalɲge ɲaigo siglike nda ɲginaig. ⁹ Tanɲakinaig le Samuel ndek sip-sip fatnu ande tumba balemba Sunɲo tuku atrauka ɲak piyna le ugna. Ugna le Sunɲonge Israel mbal turnɲinguwa ɲga yabaɲa le Sunɲo nu isna.

¹⁰ Samuel nu atrauka minna le Filistia mbal buk nane ndonɲ kame buwam tuku ilmba patuninginaig. Patuninginaig le Sunɲonge pitik ndo kuaila pilna le samba mbolɲge nane tugum tanɲe sungomba puluka nane tuku wamdus ɲginganɲ serningina le nane kuru kuru mayemba kua ka sili-silinaig. ¹¹ Tanɲanaig le Israel mbalɲge Mispa kus-remba Filistia mbal kile-dubingina bale farka kinaig ka ka Bet-Kar tumbranɲ pronaig.

¹² Kile Samuelɲge ndame sunɲo ande tumba Mispa tumbranɲ Sen tumbranɲ ɲgamu-ɲgamunɲge te-tina sulumba sakina: Sunɲonge sine tur mayekat ɲgina. Tanɲakina sulumba ndame ta nyunu Eben-Eser^a ɲgina.

¹³ Samuel tuku ait mbolɲge Sunɲo nu Filistia mbal ɲaigo siglika peuningina le nane maɲ Israel kilke mbol pro ndanaig.

¹⁴ Israel mbal tuku tumbranɲ afu buk Filistia mbalɲge kame bumba yaikeli-ki-ki naig ta Ekronɲge tugu pilmba ka Gatɲge tingina ta kile Israel mbal maɲ nanɲine luka kilnaig. Tanɲanaig sulumba tumbranɲ kame ta tuku kilke ta nane Israel mbalɲge Filistia mbal ndonɲ kame bumba ɲakmba luka yaika kilnaig. Tanɲamba Israel mbal nane mine mayemba Kanan mbal ndonɲ mata ɲgan minnaig.

¹⁵ Samuel nu mara mindek Israel mbal kulatka minna sulumba ¹⁶ nu yar mindek Betel Gilgal Mispa kumba tumbranɲ keɲmba ta kidemba lika tanɲo pino tuku piti gubra ismba kile-tidinganu. ¹⁷ Kile-tidinge denɲurnɲmba nu luka nuge tumbranɲ Rama kambinu ka tumbranɲ tanɲe mata nu pasa kile-tidinganu. Ramange minna sulumba nu ndame turɲanga Sunɲo atraukam tuku pa lanɲan ande wakeina.

Israel mbal nane gabat sunɲo madiwam tuku sakinaig

8 Samuel nu saibo pilmba nuge kiɲo ar ta Israel mbal kulatkuwaik ɲga madinikina. ² Kiɲo mulum ta nyunu Yoel. Mambo nuge nyunu Abia. Berseba tumbranɲge nale Israel mbal kulatka minnaik. ³ Kulatka minnaik ta nale mam nakile tuku wam ta dubi ndanaik. Nale ndametɲ tuku ndo wamdus ɲak. Nale pasa tugusemba pilenɲmba kanɲer ndaka ande ndametɲ nale nikuwa ta pasa mbolɲge te-ti ndawanu.

⁴ Kile Israel mbal tuku gabat sugo sugo ɲakmba mangurkam Samuel sota Rama kinaig sulumba ⁵ Samuel sanaig: Ne isa. Ne buk saibo pilit ta ne tuku kiɲo ar ta nale ne maɲau kina tanɲamba ke ndakade. Ta tuku ne gabat sunɲo ande madiwa le sine kulatkuwa. Kilke afu minig tanɲamba ɲga Samuel sanaig.

^a7:12 Eben-Eser nyu ta tugunu Tur Ndam

⁶Nane gabat sungo madiwam tuku sakinaig ta Samuel nu pasa ta tuku gare ndana le nu Sungo yabaŋmba kusnana. ⁷Kusnana le Sungo nu ndek sana: Tango pino nane ame maŋau ne ndoŋ sakuwaig ndeta ne ismba dubiwe niŋga. Nane ne pitai ndanade. Kuga. Ye nane tuku Sungo mine ndaki ŋga nane ye pitaiyade. ⁸Ye o buk nane Isipŋge kilmba te prowen ta nane ye ngumneyumba mbara afu tuku nyu kile-dunŋe likinaig. Nane mara mindek ye mbolŋge kade ta kile ne mbolŋge mata kade. ⁹Ta tuku ne nane tuku minŋe dubiwa sulumba rironŋ pasa saninmba gabat sungo nu ndaŋndaŋmba nane kulatkamŋgat ta bitekŋga saninŋa le iswaig ŋga Samuel sana.

¹⁰Pasa ŋakmba Sunŋonge Samuel sana ta nu suk ka tango pino gabat sungo madiwam sakinaig ta saninŋina sulumba ¹¹sakina: Ye kile gabat sungo tuku piro maŋau tugu bitenŋi le tane isap. Gabat sungo ta nu teŋenmba kamŋgat. Nu tane tuku kiŋo afu kilwa le nu tuku kame mbal taŋaŋ minamŋgaig. Kame ait mbolŋge nane afu karis mbolŋge pinderkuwaig le afu hos mbolŋge pinderkamŋgaig. Nu tumbran inum kambim bafuwa ta nu karis mbolŋge minyokuwa le nane afu nu mindemba pinderka ambonŋga kaŋgaig. ¹²Nunŋe nane afu kame gabat minam tuku madiningamŋgat. Afu kame tango 1,000 kulatkuwaig le afu kame tango 50 kulatkamŋgaig. Tane tuku kiŋo kame afu nu tuku piro mbolŋge kilke pikmba nyamaganŋ ngukuwaig le afu nyamaganŋ magekuwaig le kilamŋgaig. Afu nu tuku kame agaŋ ndende wakeikuwaig le afu karis tuku agaŋ ndende wakeikamŋgaig. ¹³Tane tuku kulim kame afu nu tuku gureŋ agaŋ ndende mundur mayenu ŋak ta wakeikuwaig le afu nu tuku paguwaig le afu nu tuku bret pasokamŋgaig. ¹⁴Nu tane tuku nyamaganŋ piro, greŋ piro ma-

genu, olif piro magenu ta ŋakmba yaika kilmba nuŋe gabat sugo sugo ningamŋgat. ¹⁵Ninguwa sulumba tane tuku wit greŋ muli ta ŋakmba kilmba fetka 9 tane tuku kusreka ndindo nuŋe tumba nuŋe gabat kame piro tango kame ningamŋgat. ¹⁶Nu tane tuku piro tango, piro pino, tango mo afu kilmba agaŋmor doŋki magenu ta pilenŋa kilwa le nu tuku piroka minamŋgaig. ¹⁷Taŋamba tane tuku sipsip ta kilmba fetka 9 kusreka ndindo nuŋe tamŋgat. Tane mata nu tuku piro tango taŋaŋ minamŋgaig. ¹⁸Ait ta mbolŋge tane taŋŋine gabat sungo taŋŋine madinaig ta tuku ndumor-ndumorkap ta Sungo nu tane tuku malmbi ise nda ŋga saninŋina.

¹⁹Taŋamba saninŋina kande nane Samuel tuku pasa isam mbulnaig sulumba sakinaig: Kuga. Ne sine tuku gabat sungo ande madiwe siŋga. ²⁰Taŋabe sulumba sine kilke tugu afu minig taŋamba minamŋgig. Siŋŋine gabat sunŋonge pasa siŋmba kulatkuwa sulumba kame ait prowa le nu sine kulatka kilmba ŋgueu mbal ndoŋ kame buwamŋgat ŋginaig.

²¹Samuel nu nane pasa ŋakmba sakinaiŋ ta ismba ka Sungo sana le ²²Sunŋo ndek lafumba sana: Naŋŋine nzali ta dubimba gabat sungo madiwe niŋga ŋgina. Taŋakina le Samuel ndek Israel tango ŋakmba saninŋina le sili-silimba luka naŋŋine tumbran tumbran kine likinaig.

Saul nu Israel mbal tuku gabat sungo mayok kina

9 Kis nu maror tango ande. Nu nyu sunŋo ŋak Benyamin ma tugu mbolŋge minna. Kis mam nuŋe Abiel. Wa nuŋe Seror. Mbuŋ mbuŋ nuŋe Bekorat. Sikar sikar nuŋe Afia. Tumbran mboŋ naŋŋine Benyamin. ²Kis tuku kiŋo nuŋe nyunu Saul. Saul nu saŋgrinu ŋgarosu tumail pasi maditaknu. Tango ande nu suk Israel ŋgamukŋge mine

ndakina. Israel ngamuknge nunge ndo kuennu.

³Nane minnaig le ait ande Kis tuku doŋki afu kua ka sili-silinaig le nu ndek Saul kukulmba sana: Ne piro tango ande tumba tale kumba ka doŋki kame so-tap ngina. ⁴Tanjakina le nale tinga kinaik ka Efraim ma taknu kumam kumba wat tinga Salisa ma tugu mbol kinaik ta doŋki kile-sigli ndakinaik. Tanjamba nale maŋ tinga Salim ma tugu mbol kinaik ta mata doŋki kame tanje mine ndakinaig le kile nale maŋ tinga Benjamin tuku ma tugu mbol kinaik ta mata kile-sigli ndakinaik.

⁵Nale doŋki sota sota ka Suf ma tugu mbol pronaik sulumba Saulnge piro tango nuge sana: Sile luka kap. Sile ngisikupe ta mam nu doŋki tuku idus ndamba sile tuku wamdus piti tikat nga sana. ⁶Tanjakina le piro tango tanje ndek Saul sana: Yauk. Tumbran tenge Kuate tuku piro tango ande nyu sungo ŋak minit ta nu wam ngumnenga prowam tuku sakate ta alonu prote. Sile ka nu kanjermba. Nunge doŋki ma ani tanje minig ta sile sasikam kumuŋ inde nga sana le ⁷Saul ndek lafumba piro tango nuge sana: Sile ame agaŋ tumba nu sota kanjik? Bret sigrikiken ta buk kugawaig tukunu sile ame agaŋ nu tambimngik? Sile agaŋ inum nu tambim tuku mine ndakate ngina le ⁸piro tango tanje maŋ lato Saul sana: Ye silwa ndametiŋ fudiŋndo ŋak. Ye ndametiŋ ta nu tuwi le nu sile doŋki ma ani tanje minig ta sasikamngat ngina.

⁹⁻¹¹Tanjakina le Saulnge nu sana: Sile kap. Ne tuku wamdus ta mayenu ngina sulumba nale Kuate tuku piro tango minna tumbran ta kinaik. Kinaik ka tumbran ta tuku tabe ta poŋga kumba minmba pino mbanzo afu kule kunyam saka ndekinaig le kile-siglikinaik. Kile-siglikinaik sulumba nane kusnaningi-naik: Kagmai tango ta tumbran ambenge

minit e nginaik. (Ait ta mbolnge Israel mbal nane tuan tango kame nyu kilmba kagmai tango nganu. Tango ande nu agaŋ inum tuku Kuate kusnawam kambim bafumba ta nu sakanu: Sine kagmai tango kanjeram kab nganu).

¹²Kile pino kame tanje pasa lafumba sanikinaik: Nu ambe minit. Nu kite tumbran ambe prowat. Tango pino nane biŋ mbol ambenge atraukamngaig tukunu tale pitik mbumba kape. ¹³Nu isukusam biŋ mbol ambe kakat. Tango pino nu tairnga minig. Nunge atrau agaŋ kame ta nyaro niŋguwa le tango pino wike likinaig ta pagumba nyamngaig. Ta tuku tale pitik mbumba kape nginaig. ¹⁴Tanjakinaig le Saul piro tango nuge ndoŋ mbumba kumba tumbran ta tuku fonde malanga sinam kambim saka Samuel nu biŋ mbol ambe kambim bafumba kilim kina le te-silikinaik.

¹⁵Sungonge buk Samuel kila sana: ¹⁶Indole ait tenen mbolnge ye Benjamin tuku tugu mbolnge tango ande kukuli le ne tugum te prowamngat. Nu prowa le ne gureŋ pisnewa le nunge yiŋe kuasmbi Israel kulatka Filistia mbal tuku wai mbolnge kile-lukamngat. Filistia mbal ta nane ye tuku kuasmbi ngaro rar pileniŋmba piro kareŋnu niŋmba minig le ye nane tuku malmbi iset nga Samuel sana. ¹⁷Kile Samuel nu Saul kanjerna le Sungo nu sana: Tango kubele ye ne sannen ta noten. Nunge ye tuku kuasmbi kulatkamngat ngina.

¹⁸Kile Saul nu fonde malanga sinam kumba Samuel kanjermba kusnana: Kagmai tango tuku wande aninge minit ngina le ¹⁹Samuelnge lafumba sana: Kagmai tango ta ye noten. Ne ambonga atraukam tuku biŋ mbol ambe kumba mina. Ye ne ngumnem dubinumba mbet. Ngilaiŋge ye ne ndoŋ tuma isukusmba kinymba indole mafewa le ne pasa afu ŋak ta saka le sani le ismba kaye. ²⁰Ne ailfu doŋki kame ngisikinaig ta tuku

wamdus piti ndanuwa. Nane afunge buk kile-siglikinaig. Ne ise tiwa. Israel mbal nane gabat sungo madiwam tuku nzali ta ne tuku mam naye tuku tugu mbolnge minit ngina. ²¹Tanjakina le Saulnge Samuel sana: Ndanam ne tanjamba ye sayate? Ye Benyamin tuku tugu. Israel sinamnge sine tuku tugu ta fudiindo. Mam tuku ndare mata Benyamin tuku tugu mbolnge nyu kugatok nga Samuel sana.

²²Kile Samuelnge Saul le piro tango nuje kilmba wandek sinam kina sulumba tango 30 buk promba minyok minnaig ta nane tumailamnge kile-minyokina. ²³Tanjana sulumba Samuel nu pagu tango ta sana: Ye ne aganjmor ndemnu tinmba sanit le palet ta tumba prowa ngina le ²⁴pagu tango ta nu aganjmor wainu ndem mayenu njak ta tumba promba Saul tuna. Tuna le Samuel ndek nu sana: Ye tango kame tuma isukusam tuku saningen le nanenge ne tuku ndem ande pilnaig le yenge tumba kulatka minet te kile tumba nya ngina. Tanjakina le Saul nu ait ta mbolnge Samuel nane ndonj tuma isukusnaig. ²⁵Isukuse denpurmba nale atraukam tuku binj ta kusremba ndek tumbranj kinaik sulumba wande ponga funu mbol tanje minyoka pasatinaik.

²⁶Pasate denpurmba Saul nu wande funu mbol tanje kinyna. Kinymba mafena le maratukuk tinga Samuel nu Saul wika sana: Tinga ndeka le ye ne mindenumba kumba ka ndingge mbilni le kaye ngina le Saul ndek tinga ibenjkumba Samuel ndonj wande kusremba kilim ka Saul tuku piro tango ta ndonj ndin dubimba kinaig. ²⁷Nane kinaig ka tumbranj makembi tanje Samuel nu Saul sana: Piro tango naye sawa le ambonja kumba minwa le ye Kuatenge pasa afu sayina ta ne sanamngit ngina.

10 Piro tango ta nale kusreka kina le Samuel ndek olif kule botol njak ta tumba Saul tuku gabat mbolnge kutumba Saul mumuna sulumba sana: Ne Sungonge nuje kuasmbi Israel mbal kulatkam tuku madinina. ²Kile ne ye kusreyumba kaye ka Benyamin ma tugu Selsa tumbranje Rahel tuku kumunu tugum tanje tango armba kile-siglika le nalenje ne tejenmba sanamngaik: Donki kame ngisikinaig le ne sota likate ta buk kile-siglikinaig le mam naye kile donki tuku wamdus piti ndamba nu manj ne ngisikanu nga idusmba nu wamdus piti njak minit nga ne sanamngaik. ³Nale tanjamba ne sanuwaik le ne nale kusreka manj kumba ka Tabor tumbranj tuku ail sungo tugum tanje tango kenmba Sungo atraukam tuku Betel kambim bafuwaig le kile-siglikamngat. Nane tuku ande nu meme fat kenmba kugrakuwa le ande nu bret kenmba bagailninguwa le ande nu grep kule botol njak kurawamngat. ⁴Nane kenj tanje ne kaiye nga sanumba bret armba tinwaig le ne yaika kila. ⁵Tanjamba ne manj kumba ka Filistia kame mbalnge baibai patike likinaig ma ta promba Kuate atraukanu tumbranj Gibeaa tuku fonde malanga sinam kumba tuan tango kuasmbi ande Sungo tuku tabe mbol ndekuwaig le kile-siglikamngat. Tango afu nane tuan tango kuasmbi ta mindeka gita yeki yeki katningmba kem fitke lika tambarinj katninguwaig le tuan tango kuasmbi ta Sungo tuku Guwange wamdus ningguwa le pasa yeki yeki kukliwamngaig. ⁶Tanjawaig le Sungo tuku Guwa ne mbol kuwa le ne mata nane ndonj ulendika pasa yeki yeki kukliwamngat. Tanjawa sulumba ne kisemba kiteknu mayok kangat. ⁷Ye ne sanet pasa kame te tuku alonu prowe likuwaig ta Sungonge ne ndonj minwa le ne nu tuku minge dubimba ke ndo ka nga Saul sana sulumba ⁸nu manj sana: Kile ne am-

bonga Gilgal kaye le ye ne dubinumba ta promba agamr afu kilmba bale farka pasoka ngamunggal ulendiwam tuku agamr turmba atraukamngit. Ne ka Gilgalnge ye tairnga mina le kusem ndindo kuwa le ye ta prowi sulumba ne ame wam kam tuku ta ne sanamngit ngina.

⁹Tanjakina le Saul nu pasa ta ismba nu mbilka Samuel kusremba kambim bafuna le Kuatenge nu tango kitek temayokna. Tanjana le nu kina le ki ait ndui ta mbolnge ndo Samuelnge nu manau ngakmba tuku sana ta tanjamba prowe likinaig. ¹⁰Nale Gibeia pronaik le tuan tango kuasmbi ande Saul tesilikinaig le Kuate tuku Guwa nu mbol kina le nu nane ndon ulendika pasa yeki yeki sake likinaig. ¹¹Tanjanaig le nane afu nu kila ta nane wam ta kangermba nangine nangine sakinaig: i ... Kis tuku kijo nuje si ame manau kate ya? Nu mata tuan tango ande e nga saka minnaig. ¹²Tanjamba saka minnaig le tumbran ta tuku tango andenge ndek sakina: Nane tuku mam kat nangine ima? Nane mata tuan tango kuga ngina. (Ta tuku Israel mbal nane kile yaba pasa ande tenenmba sakade: Saul nu mata tuan tango ande e ngade).

¹³Saul nu tuan tango kame ndon manau ta ke denpurna sulumba nu atraukanu tabe mbol ambe kina le ¹⁴bab nujenge Saul piro tango nuje ndon kusnanikina: Tale animbi kinaik ma ma man te prode ngina le Saulnge lafumba sana: Sile donki ngisikinaig ta sota ma ma kuga le sile Samuel kangeram kaken ngina. ¹⁵Tanjakina le bab nujenge ndek kusnana: Nu tale ndanmba satikina ngina le ¹⁶Saul ndek lafumba bab nuje sana: Nu tenenmba sile sasikina. Nanenge donki ngisikinaig ta buk kile-siglikinaig ngina nga bab nuje sana. Tanjamba sana sulumba nu Samuelnge

gabab sungo prowam tuku madina ta yabuka bab nuje sa ndana.

¹⁷Kile Samuel nu Israel ngakmba wikina le Mispa tumbranngge Sungo am mbolnge mangurkinaig. ¹⁸Mangurkinaig le Samuel nu nane saningina: Sine Israel mbal tuku Mbara Kuate Sungonge tenenmba tane tuku sakate. Yenge tangine mban ta tangine Isip mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilmba ilen. Nane ngueu mbalnge ngaigo siglika minnaig le yenge nane tuku muskil kile-tidingen. ¹⁹Ye tane tuku Mbara. Tane piro karenka piti sungomba kangerka minnaig le yenge tane tuku muskil kile-tidingen ta kile tane ye pitaiyumba man tangine gabab sungo ande madiwam tuku sakade. Ta tuku tane ye tuku am mbolnge tangine tugu mbol kumba ka tumbran mbon nduik nduik sinamnge tingap ngina.

²⁰Nane tanjamba tinginaig le Samuel nu ndek tugu nduik nduik tuku tango wike likina le nu tuku tumailamnge tinginaig. Tinginaig le Sungonge Benyamin tuku tugu ta madina. ²¹Madina le Samuel ndek Benyamin tuku tugu sinamnge kuasmbi nduik nduik wikina le nu tuku tumailamnge tinginaig. Tinginaig le Sungonge Matri tuku kuasmbi madina. Matri tuku kuasmbi ta Samuel tuku tumailamnge tinginaig le Sungonge Kis tuku kijo nuje Saul madina. Madina le nane ndek nu sota ma ma nda tesilikinaig sulumba ²²Sungo kusnanaig: Tango ta prowat e ko kuga nginaig le nu ndek lafumba saningina: Saul nu tane tuku agamr ndende patikaig ta ngamuk singe kuirka minit ngina. ²³Tanjaka saningina le nane pinderka ka Saul tesilika nu tumba luka pronaig le tango kame ngakmba ndon tingina ta nane ngamuknge nunge ndo kuennu.

²⁴ Kile Samuel nu Israel mbal ñakmba saningina: Sunjonge tango madina ta noten. Sine ñgamuknge ande nu suk mine ndakate ngina le Israel mbal ñakmba wika raumba sakinaig: Ese. Sine tuku gabat sunjo tenge sine kulatka minamngat nginaig.

²⁵ Tanjakinaig le Samuelnge tango pino ame manau gabat sunjo mbolnge kam tuku ko gabat sunjo tuku piro yeki yeki ta ñakmba te-kilimba kuklimba saningina sulumba nu waje ande tumba pasa ñakmba ta kuyarnimba tumba Sunjo tuku am mbolnge tukul ma ta mbolnge pilna. Pilna sulumba kile tango pino ñakmba kukulningina le sili-silimba luka nangine tumbran tumbran kine likinaig. ²⁶ Tanjanaig le Saul mata luka nuje tumbran Gibe kina le Kuatenge kame tango sangriknu afu wamdus ningina ta nane Saul midemba kinaig. ²⁷ Tanjanaig le tango ñaigonu afu nane Saul talamba sakinaig: Tango tanja ta sine tursingam kumuñ kuga ya nginaig sulumba nane Saul gare aganj mayenu inum tuwe ndakinaig. Tanjanaig le Saul nu tanaig nga ta tuku idus ndana.

Saul nu Yabes mbal turka Amon mbal bale farna

11 Tanjamba minnaig ma ma mara ande Amon mbal tuku kame gabat Nahas nu nuje kame kuasmbi kilmba promba Gilead ma tugu mbolnge Yabes tumbran kormba kame tuku kuaneka tumbran ulnaig. Tumbran ulnaig le Yabes mbalnge ndek Nahas sanaig: Ne sine ndon pasa katmba sine mapeka le minbe ta sine ne gabat sunjo madinamngig nginaig kande ² Nahas nu nane saningina: Ye tane ndon ake pasa kate nda. Ye tane Israel mbal tuku nyu kile-iberka tane ñakmba tuku am ndinam ta goninigi sulumba tane ndon pasa katamngit ngina. ³ Tanjakina le Yabes gabat tango kameñge Nahas sanaig:

Tane sine kusem ndindo tairngap le sine tango afu kukulniñbe le ka Israel ma tugu ñakmba mbolnge sine tursingam tuku tango kile-siglika kilmba prowaig. Kuga ndeta sine tane kumnemnge minbe le ne ame manau kam tuku idusmba sakate ta ne ka nga Nahas sanaig le Nahas nu wokina.

⁴ Wokina le nane tango afu kukulninginaig le ka Saul tuku tumbran Gibe pronai sulumba pasa ta temayokmba tango pino ñakmba kila saninginaig le nane pasa ta ismba sinanu malmbi wika raunaig. ⁵ Wika rau-naig le Saul nu piro mbolnge zigna ta ismba nuje makau kulatka minna ta kusreka prona sulumba kusnangina: Nane si ame wam tuku malmbikade e ngina le nane ndek Yabes mbal tuku pasa ta nu kubeu tunaig le ⁶ Saul nu isna le Kuate tuku Guwa nu mbol prona le nu gubra kagli firka ⁷ makau pailnu armba kilmba balenikmba kat pur pur fonfonmba tango kame afu madiniñmba kile-ñimba kukulningina le kugraka Israel ma tugu ñakmba mbol kumba tango pino ñakmba tumniñmba tejenmba riron pasa saninginaig: Tango ima nu Saul le Samuel dubika kame kine ndakuwa ta sinenge tango ta tuku makau ñakmba mbolnge tejenmba kamngig nginaig. Tanjakinaig le Sunjonge tango kame ta kuru kuru serningina le nane ñakmba tinga mangur ma mbol prowe likinaig. ⁸ Tanjanaig le Saulnge nane ñakmba Besek tumbranenge kile-mangurka burkina ta Israel tango 300,000 Yuda tango 30,000.

⁹ Kile nane pasa tumba pronai mbal ta saninginaig: Tane luka kape sulumba Yabes tango kame tejenmba saningap. Indole ki mbol ka pa pakuwa ait ta mbolnge sine promba ngueu mbal pitaika tane luka kilamngig nginaig. Tanjakinaig le tango kame ta luka Yabes kinaig sulumba nane kila saninginaig

le nane ndek gare-garekinaig sulumba¹⁰ Nahas sanaig: Indole sine kilim kab le ne naje kuasmbi ndonj sine mbolnge ame manau kam idusmba kande tane kap nga Nahas sanaig.

¹¹ Tanjamba nane kinyimba mafe ndamba minna le Saul nu tango fet keyna sulumba ma tugu ramma minna le nane pinder-pindermba Amon mbal tuku kame tumbranj ta kinaig sulumba nane bale farka minnaig le ma ma ki promba sangri tingina. Tango ndui ndui kusrekinaig ta nane kua ka sili-silinaig.

¹² Kile Israel mbalnge ndek Samuel sanaig: Tango kame buk Saul talamba sine tuku gabat sungo mine ndakuwa nginaig ta kilmba prowa le sine bale farnjbe nginaig kande¹³ Saul nu ndek saningina: Kuga. Kite Sungo nu sine Israel mbal ngueu mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilat tukunu sine kite tango ande balewe nda ngina.

¹⁴ Tanjakina le Samuel ndek tango pino njakmba saningina: Sine Gilgal kab sulumba Saul manj lato gabat sungo prowam tuku madibe ngina le¹⁵ nane njakmba tinga Gilgal tumbranj kinaig ka tange Sungo am mbolnge Saul manj lato gabat sungo tuku madinaig sulumba Sungo ndonj ngamungal ulendi-wam tuku atraukinaig. Tanjamba Saul nu Israel njakmba ndonj tumamba gare-gare sungokinaig.

Samuel nu Israel mbal riroŋ pasa saningina

12 Kile Samuel ndek Israel mbal njakmba saningina: Tane ise tiwap. Tane buk wam njakmba tuku ye sayinaig ta kumumba ken sulumba tane kulatkam tuku gabat sungo ande madiwe tinggen ta² nu tane tuku kulat tango minamngat. Ye buk mbanzonu minmba tane kulatka minen ta kile ye gife njakmba saibo pilet. Yiŋe kiŋo kame tane ngamuknge minig.³ Ye

wam ande mbaren ndeta tane kile Sungo am mbolnge gabat sungo nuŋe madina te nale am mbolnge ye sayap. Ye tango ande tuku makau ko donki ake yaiwen e? Ko ye tango ande yabri-yabrimba aganj inum yaimba ten e? Ko ye tango ande njayo siliwen e? Ko ye tango andenge kigayena le nu tumba pasa mbolnge te-ti ndawen e? Ye wam ande tanjamba ken ndeta ye wam ta lafumba te-tiwamngit nga saningina.

⁴ Tanjaka saningina le tango pinonge ndek lafumba sanaig: Kuga. Ne sine tuku ande yabrimba aganj inum ake yai ndana. Ne tango ande njayo sili ndana. Ne tango ande yabrimba ndametiŋ ake te ndakina nginaig le⁵ Samuelnge nane saningina: Tane ye tuku mbar ande kanger ndawanu ngade ta kile Sungo nuŋe gabat sungo madina te nale tane tuku pasa isaik ngina le nane lafumba sakinaig: Ta son. Sungo nu sine tuku pasa isat nginaig.

⁶ Kile Samuel manj pasa lato saningina: O buk Sungonge Moses le Aron madinikmba mbuŋ kat tangine Isip kilke mbolnge kilmba te prona.⁷ Ta tuku kile tane Sungo am mbolnge tingap le ye tane pasa mbolnge patiki sulumba Sungonge wam magenu tane mbolnge tangine mbuŋ kame mbolnge ke likina ta te-mayokmba satinŋi le isap.⁸ O buk Yakob nuŋe gageu kame ndonj Isip kilke mbolnge minnaig ma ma nuŋe ndare kame Sungonge nane turkuwa nga sarsarmba minnaig le Sungonge Moses le Aron kukulnikina le Isipnge mbuŋ kat tangine kilmba promba kilke te mbol pronaig.⁹ Tanjamba nane nangine Mbara Sungo ngumnewanu le nuŋe nane kilmba Hasornu kame gabat sungo Sisera, Filistia mbal, Moabnu gabat sungo nane tuku wai mbolnge patikanu le nane ndonj kame bumba nane bale faranu.¹⁰ Tanjawanu le nane Sungonge turkuwa nga yabanjmba sakanu: O Sungo, sine un-

ekigen sulumba ne ngumnenumba Baal le Astarte kanunu mbariɲningigen ta kile ne sine ngueu mbal tuku wai mbolɲge kile-luka kila le sine ne mbariɲnumba ne tuku minge kumnemɲge minamɲgig nganu le ¹¹ Sungo nu nane tuku wi ta ismba Yerubaa⁸ Barak Yefta Samuel nane nduik nduik ka kukulninganu le promba ngueu mbal tuku wai mbolɲge kile-luka kilanu tukunu tane Israel mbal mine mayenaig.

¹² Tanamba minnaig le Amon mbal tuku gabat sungo Nahas kame tuku prona le tane tangine Mbara Sungonge tane kulat ndakuwa nga teɲenmba ye sayinaig. Ne sine tuku gabat sungo ande madiwe singa nga sayinaig. ¹³ Tane gabat sungo tam tuku wamdus sungo ɲak minnaig le Sungonge tane tuku madiwe tingina ta minit noten. ¹⁴ Tane Sungo tuku minge kumnem kape sulumba nu mbariɲmba nu tuku pasa ismba kumu-kumuwap sulumba tane tangine gabat sungo ndoɲ tangine Mbara Sungo ndo dubimba minap. ¹⁵ Tane Sungo tuku pasa isam mbulmba nu tuku minge ɲgurap ta Sungo nu buk mbuɲ kat tangine piti ningina tanamba ndo tingamɲgat.

¹⁶ Kile tane tiɲga minap le Sungonge maɲau ande kuwa le tane kaɲgerap. ¹⁷ Kile ki mara ma kareɲganu ait ta ye kile Sungo yabaɲi le nunge gau pilwa le kuaila puluka sawe piyamɲgat. Tanawa le tane wam ta kaɲgermba tangine mbarkinaig sulumba gabat sungo ande madiwe tiɲguwa nga Sungo kusnanaig ta tane katesewamɲgaig nga saningina.

¹⁸ Tanakina sulumba Samuel nu Sungo wika yabaɲna le ait ndui ta mbolɲge Sungonge kuaila pilna le ma fuduka sawe piyna le nane wam ta kaɲgermba Sungo le Samuel tuku kuru-kuruka ¹⁹ tanɲo pino ɲakmba Samuel sanaig:

O tanɲo sungo, neɲge naɲe Mbara Sungo sawa le sine mapekuwa le kume ndakube. Sine une maɲau sungomba kigen ta kile sine maɲ lato mbarmba gabat sungo ande tam tuku sakigen ɲginaig.

²⁰ Tanakinaig le Samuel nu lafumba saningina: Tane kuru kuru ndakap. Tane siɲka maɲau ɲaigonu ke likinaig ta kile tane Sungo kumnemɲge minmba nu ndo dubimba nu tuku piro ndo kap sulumba ²¹ yabri mbara kame dubi ndakap. Nanenge tane turke nda. Nane ake agaɲ ndo. ²² Sungo nuɲe miroɲ tane nuɲe kuasmbi nga madiɲtingina tukunu nu nuɲe nyu sungokuwa nga idusmba nu tane pitaike nda.

²³ Yeɲge mara mindek tane tuku nga Sungo yabaɲmba minet. Ye siɲka maɲau ta kusrewa nda. Ye kusrewi ta ye Sungo am mbolɲge unekamɲgit. Ye tane maɲau mayenu tiɲreknu dubiwam tuku wam pagutiɲgamɲgit. ²⁴ Tane Sungo tuku minge kumnem kape sulumba wamdus ndindo tumba nu tuku ndo piroka minap. Sungonge tane turkam tuku wam ke likina ta tane ɲakmba kila. ²⁵ Tane maɲ lato mbar maɲau ke likap ta Sungonge tane tangine gabat turmba ɲaigo siglikamɲgat nga saningina.

Israel nane Filistia mbal ndoɲ kame bunaig

13 Saul nu gabat sungo minmba Israel mbal kulatkina le ma ma yar armba kinaig. ² Tanamba kile nu Israel tuku tanɲo pilerɲga 3,000 madiɲningina sulumba afu ta ɲakmba kukulningina le luka nanɲine tumbraɲ tumbraɲ kine likinaig. Tananaig le nu tanɲo 3,000 ta sinamɲge tanɲo 1,000 paplamba kukulningina le kiɲo nuɲe Yonatan ndoɲ kinaig ka Benyamin ma tugu Gibeatumbaɲne minnaig le nuɲe kame tanɲo

⁸12:11 Yerubaal tuku mape nyu ande Gideon

2,000 ta kilmba ka Betel ma taknu Mikmas tumbran̄ge nane ndoŋ minna.

³Taŋamba minnaig ma ma Yonatan nu tinga nuŋe kame mbal ndoŋ kina ka Geban̄ge nane Filistia tuku kame kuasmbi ta ndoŋ kame bumba nane bale farkina. Bale farkina le Filistia mbal afu nane wam ta isnaig. Taŋanaig le Saul nu Hibru mbal ŋakmba nane pasa ta iswaig ŋga tan̄go afu kukulningina le Israel ma tugu ŋakmba mbol kumba tabil fitke lika ⁴Israel mbal teŋenmba saninginaig: Gabat sun̄go Saul̄nge nane Filistia tuku kame kuasmbi ande bale far suluna le kile Filistia mbal nane sine tuku kagli firka gubra tormba minig tukunu tane ŋakmba Saul sota Gilgal kape ŋginaig le nane kinaig.

⁵Filistia mbal nane Israel mbal ndoŋ kame buwam saka kame kuasmbi sun̄gomba kile-mangurkinaig. Nane kame tuku karis 3,000 kuanekinaig sulumba tan̄go hos mbol̄nge minyokanu ta 6,000 mangurkinaig. Nane tuku kame tan̄go sun̄gomba piyal̄nge fulbul minig taŋaŋ burnu kumuŋ kuga. Kame kuasmbi ta ŋakmba kinaig ka Bet-Awen ki prote kumam tan̄ge Mikmas̄nge kame tuku kuaneka tumbran̄ ulnaig.

⁶Nane tumbran̄ ulnaig le Israel tan̄go kame nane Filistia tuku kame kuasmbi ta kan̄gerka nane kuru-kuruka sine bale far suluwam̄ngaig ŋga ka ndame sugu sugu kumnenu kilke burok sikar burok kule nguruŋ sinam̄nge kuirke likinaig. ⁷Taŋanaig le afu nane Yordan kule pakarka Gad le Gilead tuku ma tugu mbol kinaig. Tan̄go kuasmbi Saul ndoŋ Gilgal̄nge minnaig ta nane mata kuru-kuruka tan̄ge minnaig.

⁸Saul nu Samuel̄nge ait tuna ta kumumba kusem ndindo Gilgal̄nge nu minde minna. Minde ma ma kuga le tan̄go afu buk Saul kusremba sili-silinaig le ⁹Saul ndek nane afu saningina: Tane agaŋmor pambi pasokam le uge sug-

lukam tuku ta kilmba ŋgamun̄gal ulendi-wam tuku atrau agaŋ ta turmba kilmba ye tugum te prowap ŋgina le nane kilmba nu tugum kinaig. Taŋanaig le nu agaŋmor kame ta kilmba baleniŋmba atrauka pambi pasokina le ugaig.

¹⁰Uge suglukinaig le kile Samuel prona. Nu prona le Saul ndek nu kan̄geram kilim kina le ¹¹Samuel̄nge nu sana: Ne ame maŋau kat ŋgina le nu la-fumba sana: Ne ye ait sina ta tair minit ta ne pro ndamba minat le tan̄go afu buk ye kusreyumba sili-siliwaig le ye Filistia kame kuasmbi Mikmas̄nge mangurkaig ta kan̄gerkit sulumba ¹²ye idusit: Ye Sun̄gon̄ge sinzanyam tuku maŋau ande ke ndaki le nane Filistia mbal̄nge pro sine ndoŋ kame bubekaig ŋga idusmba ye dirnan̄ga atraukit ŋga sana.

¹³Taŋaka sana le Samuel ndek nu sana: Ne ŋgin̄ngan maŋau kat ŋgina. Ne nane Mbara Sun̄go ne pasa sanina ta dubi ndawat. Ne nu tuku min̄ge dubiwat kande ne nane ndare ndoŋ Israel mbal kulatka minmba minig kande. ¹⁴Ne Sun̄go tuku min̄ge ngurat tukunu ne Israel tuku gabat sun̄go mine kuene nda. Tan̄go ande kise Sun̄go ndoŋ wamdus ulendi ŋak Sun̄gon̄ge te-silika madiwa le nun̄ge Israel mbal tuku gabat sun̄go minam̄gat ŋga Saul sana.

¹⁵Samuel nu pasate suluna sulumba nu tinga Gilgal kusremba Benyamin ma tugu Gibeā kina le Saul nu tinga nuŋe kame mbal nu ndoŋ minnaig ta burkina ta tan̄go 600.

¹⁶Saul le kiŋo nuŋe Yonatan nakile kame kuasmbi ndoŋ Benyamin ma tugu Geban̄ge minnaig le Filistia mbal tuku kame kuasmbi ta Mikmas̄nge minnaig. ¹⁷Taŋamba minnaig sulumba Filistia mbal̄nge nan̄gine kuasmbi keŋmba kukulninginaig le kinaig sulumba ka Israel mbal tuku agaŋ ndende ŋakmba yomba kilmba kinaig. Kuasmbi ande ka Ofra tumbran̄ Sual kilke mbol kinaig le

¹⁸ kuasmbi ande ka Bet-Horon kinaig le kuasmbi ande ka Seboim ma gutoŋ patumba ma baknu ta tugum kinaig.

¹⁹ Ait ta mbolŋge Israel ma tugu ŋakmba mbolŋge tango afu ainmbi kame agaŋ wakeikinaig ta mine ndakinaig. Ta ndaŋam? Nane Filistia mbalŋge nane Hibru mbal kame bagi mbanduwaŋ wakeikam tuku piro ta peuniŋginaig le ²⁰ Israel mbal ŋakmba nane Filistia mbal tugum kumba ain kilke pikam tuku pik sapor sarip agaŋ ndende kame ta ŋakmba Filistia mbal niganu le rurke likanu. ²¹ Rurke likanu le nane Israel mbalŋge ndametiŋ sungokanumbi piyaniŋmba yaika kilanu. ²² Ta tuku kame ait mbolŋge nane Israel tuku kame kuasmbi ŋakmba kame bagi le mbanduwaŋ kugatok. Saul le kiŋo nuŋe Yonatanŋge ndo kame agaŋ ndende ta ŋak minnaik.

Yonatanŋge Filistia afu bale farna

²³ Kile nane Filistia mbalŋge kame kuasmbi ande kukulnaig le ka Mikmas kumba ma tabe ŋak mbol tange.

14 Minnaig le ait ande Saul kiŋo nuŋe Yonatan ndek tango mo nu tuku kame agaŋ kugrakanu ta sana: Sile kumba ka Filistia kame kuasmbi ndin kulatkade ambe kap ŋgina. Taŋakina le nu mam nuŋe Saul kila sa ndana.

² Saul nu Gibeapatumba Mikronŋge ail sungo ande kumnemŋge minyok minna le kame tango 600 nu ndoŋ minnaig. ³ Ahia nu pris tuku tawi ta tiŋmba nane ndoŋ minna. (Ahia mam nuŋe Ahitub. Ahitub mambo nuŋe Ikabod. Nale Pineas tuku kiŋo kat nuŋe. Pineas mam nuŋe Elai. Elai nu buk Silo tumbraŋŋge pris minna). Saul tuku kuasmbi nane Yonatan kina ta katese ndanaig.

⁴⁻⁵ Kile Yonatan nu tabe fumble armba ta ŋgamu ŋgamu ndin kina ta dubimba nane Filistia kame kuasmbi sota kambim bafuna. Ndin make inumŋge tabe

fumbe ta nyunu Boses ta Mikmas tumbraŋ kumamŋge minna. Make inumŋge fumbenu ta nyunu Sene ta Geba tumbraŋ kumamŋge minna.

⁶ Kile Yonatan nu tango mo nu tuku kame agaŋ kugrakina ta sana: Sile Filistia kame kuasmbi ŋgaro nda pikanu ndin kulatkade ambe kap. Taŋape le Sungonŋge sile sinzaŋsikuwa le nane bale faramŋgik inde. Sunŋo nu kame kuasmbi sungokanu sinzaŋte le ŋgueu mbal bale farde taŋamba ndo nu tango ndindo armba mata sinzaŋnikuwa le ŋgueu mbal bale faramŋgaik ŋga sana le ⁷ nu tuku kame agaŋ kugrakanu tango tange lafumba sakina: Ta maye. Ne ame maŋau kam bafuwa ta ye ne turnamŋgit ŋgina le ⁸ Yonatanŋge nu sana: Sile kilim si ta kap le nane sile kaŋgerkuwaig. ⁹ Taŋawaig sulumba nane sile sota ndekam sakuwaig ndeta sile tange ndo tiŋga nane sota nda mbumba kap. ¹⁰ Ko nane sakuwaig: Tale mbape o ŋguwaig ndeta sile katesewamŋgik Sunŋo nu nane kilmba sile tuku wai mbolŋge patinungat ŋga idusmba sile mbumba nane sota kap ŋgina.

¹¹ Kile nale arŋeŋ bitek kilim ka tiŋginaik le nane Filistia mbal nale kaŋgerka sakinaig: Ai si. Hibru mbal afu burok sinamŋge kuirkinaig tuku prode si ŋginaig sulumba ¹² Filistia kame kuasmbi tange nale wika sanikinaig: Tale te mbape le sine tale maŋau tumtikbe o ŋginaig. Taŋakinaig le Yonatan nu tango mo ta sana: Sungonŋge Filistia mbal si kilmba sine Israel tuku wai mbolŋge patikat tukunu ne ye ngumnem dubiya ŋgina sulumba ¹³ Yonatan nu rabmba ndame poŋga mbumba kina le tango mo ta nu ngumnem dubina. Taŋamba Yonatanŋge Filistia mbal ta kat patika panke likina le kilke mbolŋge ndekinaig le tango mo tange nane kame bagimbi pike patikina le kumnaig.

¹⁴ Ki ait ta mbolnge Yonatan nu kame tugu pilmba tango mo ta ndon ma nai fudiendo ta mbolnge kame tango 20 tanjamba bale farkinaik le kumnaig.

¹⁵ Tanjanaig le Filistia mbal afu kame mbal tuku tumbranngge minnaig afu tumbranngge minnaig afu ndin kulatka minnaig afu Israel mbal tuku agan ndende kuayarka yomba kilmba kinaig ta nane njakmba Kuatenge kuru kuru pileningina. Tanjana le mumni promba kilke piririna le nane njakmba kua ka sili-silinaig.

¹⁶ Kile Saul tuku kame mbal Gibeatumbran Benjamin ma tugu kulatka minnaig ta nane mambilnaig kande Filistia kame kuasmbi nane tumbran kusre pilmba pinder-pindermba pupak tinaig le kangerkinaig sulumba

¹⁷ Saulnge kame tango nu ndon minnaig ta saningina: Kame tango burkap sulumba ima tenge mine ndakate ta katesewap ngina. Tanjakina le nane burkinaig ta Yonatan le tango mo nu tuku kame agan kugrakanu ta nale ndo mine ndakinaik.

¹⁸ Ait ta mbolnge Kuate tuku tukul bokis ta Israel mbal tugumnge minna tukunu Saul nu pris Ahia sana: Tukul bokis tumba yale ngina. ¹⁹ Saul nu pris ndon pasata minnaik le Filistia mbal nangine kame tumbran tange tango ngingankanu sukmba wika raumba minnaig le Saulnge ismba pris ta sana: Tanaig le tukul bokis ta kusrewa ngina.

²⁰ Tanjakina sulumba Saul nunge kame kuasmbi ta ndon Filistia mbal tuku kame tumbran kinaig kande nane Filistia mbal nginganka nangine nangine mungu bale-baleka minnaig le kangerkinaig. ²¹ Tanjanaig le Hibru mbal afu o buk nane Filistia mbal ndon minnaig sulumba nangine kame kuasmbi sinamnge minnaig ta nane kile luka Saul le Yonatan ndon ulendika nangine mbal Israel turka kame bunaig le ²² Israel mbal

afu nane Efraim ma tabe mbol tange kuirke likinaig ta nane Filistia mbal kua kinaig pasa ta ismba nane mata promba Saul le Yonatan turnikmba nane Filistia mbal kilmba yokerka ²³ kame bumba kinaig ka Bet-Awen tumbranngge lukinaig. Tanjanaig le ki ait ta mbolnge Sungonge Israel mbal sinzanngimba nane Filistia mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilna.

²⁴ Ki ait ndui ta mbolnge ndo Saul nu pasa sangrinu Israel mbal sanngimba sakina: Kile ye yige ngueu mbal tuku mbar lafumba nane njakmba bale farkamngit tukunu tane tango njakmba nyamagan pinka minap le ki ka butunguwa. Tango ande nyamagan nyuwa ta Sungonge nu mapewe nda ngina le nane kame mbal ta isukuse ndaka gubak nane yokerka kinaig ka ²⁵ duje ande mbol promba nguimzan kulenu ail burok sinamnge bulmba kutuka minnaig le kangerkinaig ta ²⁶ tango andenge tumba nye ndakina. Ta ndanam? Nane Saulnge peu pasa sangrinu pilna le nane ta tuku kuru-kuruka nye ndakinaig.

²⁷ Yonatanngge ndo mam nuge pasa sakina ta ise ndakina tukunu nu ndumndum biyna tambi nguimzan tenu dauk tumba nyina sulumba nu gubanu am kuilkuilna ta ngarosu man sangri tina. ²⁸ Tanjana le tango andenge ndek Yonatan sana: Mam nangenge sine nyamagan pinkam tuku pasa sangrinu sasngimba sakat. Tango ande kite nyamagan pin ndaka nyuwa ta Sungonge nu mapewe nda nga sakat tukunu sine njakmba gubanu baklelgeg nga sana le ²⁹ Yonatanngge tango ta sana: Mam tuku pasa tange sine njakmba ngaigo siglikate. Ye nguimzan kulenu fudiengmba nyit tukunu ye man sangri tinget. ³⁰ Sine ngueu mbal tuku nyamagan kilig ta nyumba sangri tig kande sine Filistia mbal bale far suluwig kande. Sine sangri kugawaig

tukunu sine Filistia sungomba bale far ndaningig ngina.

³¹ Ait ta mbolnge nane Filistia mbal ndonj Mikmas tumbanngge tugu pilmba kame bumba kinaig ka Azalon tumbanngge tinginaig. Tanjanaig sulumba nane Israel mbal gubanu baklelnaig sulumba ³² ngueu mbal tuku aganjmor kame kilmba pre pre bale farka pasoka ndare njak njak nyinaig le ³³ tango kame afunje kinaig ka Saul sanaig: Gabat sungo, nane kame mbal Sungo am mbolnge unekumba nane ndem ndare njak nyumba minig nginaig le Saul ndek sakina: Tane sonndo mbaraig. Tane kape ka ndame sungo ande mbari-mbarimba tumba ye tugum te prowap ngina sulumba ³⁴ manj lato saningina: Tane kape ka kame mbal ngamuknge aganjmor nduik nduik kilmba te promba ndame te mbolnge bale farmba pagumba nyam tuku nga nane saningap. Nane Sungo am mbolnge unekumba ndem ndare njak nda nyuwaig nga saningap ngina le nane furir ta mbolnge ndo aganjmor nduik nduik kilmba promba ma ta mbolnge bale farmba kuapika nyinaig. ³⁵ Tanjanaig le Saulnge ndame turjanga Sungo atraukam tuku pa lanlanj ande wakeina. Saul nu buk atraukam tuku pa lanlanj ande wakei ndana ta kile nu tugu pilmba wakeina.

³⁶ Kile Saul nu nuje kame tango saningina: Furir te mbolnge ndo sine kab sulumba Filistia mbal yokerka bale far sulube le ma purfewa le sine nane tuku aganj ndende kat nangine kilbe ngina le nane sakinaig: Ta maye. Sine tanjabe nginaig kande pris ta sakina: Tane yauk. Sine Kuate kusnabe sulumba ngina. ³⁷ Tanjakina le Saulnge Kuate kusnamba sakina: Sine kumba Filistia mbal yokerkuba ta ne sine sinzansingmba nane kilmba sine wai mbolnge patikamngat e ngina kande Sungo nu ait ta mbolnge Saul tuku pasa lafu ndana.

³⁸ Tanjana le Saul ndek Israel mage mage saningina: Tane yalpe le sine imange mbarat le Sungo nu sine tuku pasa lafu ndawat ta sota te-silikube ngina. ³⁹ Tanjamba nu manj sakina: Sungo abo tugu njak nu mara mindek sine Israel mbal sinzansingit ta ye nu tuku nyu mbolnge sinja saket. Tango ima nu mbar te kat ta nu kumamngat. Ye tuku kiyo Yonatan nu mata kumamngat ngina le tango andenje nu tuku pasa ta lafu ndana.

⁴⁰ Kile Saul nu Israel mbal njakmba saningina: Tane njakmba kape ka si tanje tingap le sile Yonatan ndonj te tanje minamngik ngina le nane sakinaig: Ta maye. Sine tanjabe nginaig. ⁴¹ Nane tinginaig le Saulnge Sungo kusnamba sakina: O sine Israel mbal tuku Mbara Sungo, imange mbar te kat ta te-mayokmba saya le isi ngina. Tanjakina le pris ta nuje tukul ndamembi wam katesemba sakina: Mbar te tango pino mbolnge kuga. Nenge kiyo naje Yonatan ndonj mbar te kaik ngina le ⁴² Saul ndek sakina: Ne manj wam katesewa sulumba yenje ko Yonatanngge mbarat ndeta saka le isbe ngina le nu manj lato tukul ndamembi wam katesena le Yonatan tuku nyu mayok kina.

⁴³ Tanjana le Saul ndek Yonatan kusnana: Ne ame manjau kat ta ye saya le isi ngina le Yonatan lafumba sana: Yenje ndumndummbi nguimzanj fudinmba dauk tumba nyit tukunu ne ye baleya le kumi ta maye ngina le ⁴⁴ Saul nu sana: Au. Kiyo ne kumamngat. Ye sinja saket. Ye ne bale ndani ta Kuatenge ye mapeye nda ngina kande ⁴⁵ tango kamenje Saul peumba sanaig: Kuga. Yonatanngge sine Israel mbal kile-ngumnemka nu ambonga kame sungo ta mbol ket le sine Filistia mbal bale farkig. Nu Kuatenge sinzanjat le nu manjau tanjamba kat tukunu sine Sungo abo tugu njak nu tuku nyu mbolnge son

pasa sakeg ta ne nu mbolŋge maŋau ande ke ndaka ŋga peunaig le nu Yonatan bale ndana.

⁴⁶ Kile Saul nuŋe kame kuasmbi ndoŋ Filistia mbal yokerkinaig ta kusreka lukinaig le nane Filistia mbal ta luka naŋgine tumbraŋ kinaig.

⁴⁷ Saul nu Israel mbal tuku gabat sunŋo minna sulumba nuŋe kame kuasmbi kilmba Israel mbal tuku ŋgueu mbal ma ŋakmba mbolŋge mine likinaig ta ndoŋ kame bumba Moab mbal Amon mbal Edom mbal Filistia mbal Soba tuku gabat sugo sugo nane ŋakmba kile-iberŋka bale farniŋginaig.

⁴⁸ Taŋanaig sulumba nu kame kuasmbi sunŋokanu kile-maŋgurka nane saŋgri tingga kame bumba Amalek mbal mata bale farnaig sulumba kuasmbi afu Israel kilke mbolŋge agaŋ ndende kuayarmba lika minnaig ta pitaikinaig le nane maŋ luka Israel kilke mbol pro ndanaig.

⁴⁹ Saul tuku kiŋo kat nuŋe keŋmba ta nyu naŋgine Yonatan Iswi Malkisua. Kulim nuŋe mulum ta nyunu Merab. Mambo nuŋe nyunu Mikal.

⁵⁰ Saul piyo nuŋe nyunu Ahinoam. Ahinoam mam nuŋe nyunu Ahimas. Saul bab nuŋe tuku kiŋo nuŋe Abner nu Saul tuku kame gabat minna. ⁵¹ Saul mam nuŋe Kis. Kis le Ner nale Abiel tuku kiŋo kame.

⁵² Saul nu gabat sunŋo minna ta nu tuku kame kuasmbi ta nane saŋgrimba Filistia mbal ndoŋ kame buwanu. Taŋawanu le nu Israel taŋgo saŋgriknu kame tuku kuru kuru ndakanu ta ŋakmba kilmba nuŋe kame kuasmbi tuku madiniŋganu.

Israel nane Amalek mbal ndoŋ kame bunaig

15 Ait ande Samuel nu Saul sana: Ye o buk Sunŋoŋge kukulyina le

ne gureŋ pisnenen le kile ne Israel mbal kulatkate tukunu ne Sunŋo Saŋgri Ŋayo tuku pasa te isa. ² O buk Israel mbal nane Isip kilke kusremba ilmba minnaig le Amalek mbal pro nane ndoŋ kame tinginaig. ^{**} Kile Sunŋoŋge maŋau ta lafumba Amalek mbal pa niŋgamŋgat. ³ Ne naŋe kame mbal kilmba kape sulumba Amalek mbal mape ndaniŋmba nane tuku agaŋ ndende ŋakmba ŋaigo siglikap. Taŋgo pino, kiŋo kame, kiŋo dabronu ta ŋakmba bale farkap sulumba makau sipsip kamel doŋki agaŋmor ta ŋakmba turmba bale farniŋgap ŋga Saul sana.

⁴ Taŋakina le Saul ndek nuŋe kame mbal ta ŋakmba Telem tumbraŋge kile-maŋgurka ulendimba burkina ta Israel tuku kame taŋgo 200,000 Yuda tuku kame taŋgo 10,000. ⁵ Burke denŋpurmba kile Saul ndek kame kuasmbi ta kilmba kinaig ka Amalek mbal tuku tumbraŋ sunŋo ma guton tange kame tuku kuaneka minnaig.

⁶ Kame tuku kuaneka minnaig sulumba Saul ndek Ken mbal tuku pasa pilmba sakina: Tane Amalek mbal ndoŋ ulendika mine ndakap. Tane nane kusreka kua kape. Sine nane ndoŋ kame bumba tane turmba bale farbekig. Tane tuku wa kat taŋgine o buk sine tuku wa mbuŋ kame Isip kusremba ilmba minnaig le sinzaŋniŋginaig tukunu ye tane mapekam iduset ŋgina. Taŋaka saniŋgina le nane Ken mbal ŋakmba Amalek mbal kusreka kua ka kinaig. ⁷ Kua ka kinaig le kile Saul nu nuŋe kame mbal ndoŋ Awilaŋge Amalek mbal ndoŋ kame bumba nane yokerka bale farmba ka ka Isip kilke ki prote kumamŋge Sur ma tugu mbol pronaig. ⁸ Promba Amalek taŋgo pino ŋakmba bale far sulumba naŋgine gabat sunŋo Agag mapemba bale ndanaig. ⁹ Taŋamba nane agaŋmor

^{**} 15:2 Wam kube ta Kisim Bek 17.8-14 mbolŋge minit

ɲaigonu ta ɲakmba bale farka makau sipsip fatnu mage mage ta ɲakmba bale far ndanaig. Nane agaɲmor magenu ta ɲakmba kusreke likinaig.

Sungonge Saul pitaina

¹⁰Taɲanaig le Sungo nu ndek Samuel sana: ¹¹Ose. Yeɲge Saul madimba gabat sungo pilen ta nu ye ngumneyumba ye tuku miɲge ɲgurat tukunu ye nu tuku gare ndayate ɲgina le Samuel nu pasa ta ismba wamdus tatrunkina le furir ta mbolɲge nu Sungo yabaɲmba minna le ka mafena.

¹²Mafena le maratukuk Samuel nu tinga Saul sota kina le nane afu nu sanaig: Saul nu buk Karmel kumba ka tanɲe nuɲe nyu minwa ɲga ndame kuen ande tumba kilke mbol te-tiwe deɲpurmba nu ndo tinga Gilgal tumbran ket ɲga Samuel sanaig. ¹³Taɲamba sanaig le Samuel ndek Saul dubimba kina ka nu te-silikina le Saul ndek nu sana: Sungo nu ne nyaro tinwa. Ye Sungo tuku miɲge kumu-kumuwen ɲgina le ¹⁴Samuel ndek nu sana: Sipsip makau zigna sungo promba minit le iset ta aniɲge kilnaig e ɲgina. ¹⁵Taɲakina le nu lafumba sana: Ne ngumbeyu isit ta tanɲo kamenɲge Amalek mbal tugumɲge kilmba pronaiɲ. Nane sipsip makau mage mage naɲe Mbara Sungo atraukam saka mapeka kilmba pronaiɲ. Agaɲmor afu ta ɲakmba bale far sulugeɲ ɲgina le ¹⁶nu ndek Saul sana: Ne maninka le ye furir Sungonge wam paguyat ta sani le ne isa ɲgina. Taɲaka sana le Saul ndek nu sana: Saka le ye isi ɲgina.

¹⁷Taɲakina le Samuel nu sana: O buk ne ake tanɲo nyu kugatok ɲga idusmba minna le Sungonge ne Israel tugu ɲakmba tuku gabat sungo madinina le kile ne minit. ¹⁸Nunɲe ne Amalek mbal ɲaigonu ta ɲaigo siglike lika ɲakmba bale far suluwam tuku ɲga

kukulnina ta ¹⁹ne ndaɲam saka nu tuku miɲge dubi ndana? Ne ndaɲam nane tuku gabis agaɲ ndende magenu kilelikina? Sungo nu ne tuku nzali kugatok ɲga sana. ²⁰Taɲakina le Saul ndek pasa lafumba sakina: Kuga. Ye Sungo tuku miɲge dubiwen. Sungo nu ye kukulyina taɲamba ndo ken sulumba Amalek mbal ta ɲakmba bale far sulumba naɲɲine gabat sungo Agag ndo biye timba tumba progen. ²¹Tanɲo kamenɲge ndo naɲɲine nzali dubimba agaɲ ndende magenu agaɲmor mage mage Gilgalɲge naɲe Mbara Sungo atraukam tuku ɲga kilnaig ɲga Samuel sana.

²²Taɲakina le Samuel nu maɲ lato sana: Ne ndaɲmba iduste? Sungo nu miɲge dubiwanu maɲau sungomba nzalite e ko nu agaɲmor kilmba atraukanu maɲau sungomba nzalite e ɲga iduste. Ne ise tiwa. Miɲge dubiwanu maɲau ta nu sungomba nzalite. Atraukanu maɲau ta nu sungomba nzali ndate. ²³Kuate tuku miɲge ɲguranu maɲau ta une sungokanu anzilaɲ guwa wikade taɲamba. Ko ande nu Kuate idus ndamba nuɲe nzali ndo dubimba likate ta nu yabri mbara dubiwanu taɲaɲ. Ne Sungo tuku miɲge ɲgurna tukunu nu kile ne pitainuwa le Israel mbal maɲ kulatke nda ɲga Saul sana.

²⁴Taɲakina le Saul ndek pasa lafumba sakina: Son. Ye mbaren. Ye Sungo tuku miɲge ne tuku miɲge turmba ɲguren. Ye yiɲe kame kuasmbi tuku kuru-kuruka nane tuku miɲge dubiwe niɲgen. ²⁵Ne ye tuku une te ɲgilaiɲga le ye ne ndoɲ Gilgal kumba ka tanɲe Sungo mbariɲi ɲgina kande ²⁶Samuel ndek sana: Ye ne ndoɲ kine nda. Ne Sungo tuku miɲge pitaina le nu ndek ne pitainina le Israel mbal tuku gabat sungo mine nda ɲga Saul sana.

²⁷Taɲamba Samuel nu mbilka lukam bafuna kande Saulɲge nu ɲgaillkam saka nu tuku tawi tundunnu biye ndiɲna le

fetkina. ²⁸Fetkina le Samuelnge ndek nu sana: Ne ye tuku tawi yayumba fetkat tanjamba ndo ki ait te mbolnge Sun-gonge Israel kulatkam tuku piro ta ne yainumba tango ande tawet. Tango ta mayenu ndo ne suk kuga. ²⁹Israel mbal tuku Mbara Mbolok ta nu yabri ndakate tuku. Nu wamdus mbil ndate tuku. Sine kilke mbolok mbal wamdus mbilmbileg tanjamba kuga nga Saul sana le ³⁰Saul ndek sakina: Ye mbaren ta ne Israel mage mage am mbolnge ye tala ndaya. Ye ndonj luka kap sulumba ye ne tuku Mbara Sungo mbarinji ngina le ³¹Samuel ndek Saul dubimba luka kinaik. Luka Gilgal pronaike sulumba Saul nu Sungo mbarinja.

³²Kile Samuel ndek tango afu kukul-ninmba saningina: Tane kape ka Amalek mbal tuku gabat sungo Agag tumba prowap ngina le nane kinaig ka Agag tumba pronaike. Agag nu wamdus fulilka minna ta kile nu idusna ye mapeyamng-gaig nga nu wamdus bulkina kande ³³Samuel ndek nu sana: Ne buk naje kame bagimbi tango kame sungomba bale farkina le ina nangine kiyo kugatok minig. Tanjamba ndo kile yenge ne baleni le ina naje mata kiyo kugatok minamngat nga Agag sana. Tanjakina sulumba Samuel ndek Agag tumba Gilgal tumbran tanje Sungo am mbolnge balena le kumna le pike tatana. ³⁴Tanjamba Samuel ndek tinga nuje tumbran Rama kina le Saul nu tinga nuje tumbran Gibeia kina.

³⁵Samuel nu Saul kusremba nduiye kina. Nu man pro Saul kanjer ndana sulumba nu idusmba ngamungal tatruka wamdus piti jak minna.

Sungo nu nuje mironj Saul madimba Israel mbal tuku gabat sungo pilna ta kile nu Saul tuku gare ndana.

Samuelnge David Israel mbal tuku gabat sungo madina

16 Kile Sungo nu Samuel sana: Ne mara mindek Saul tuku ngamungal tatrukate. Ne wamdus piti ta ginu le kusrewamngat? Ye buk nu Israel mbal tuku gabat sungo nda minwa nga pitaiwen. Kile ne sipsip naunu ande tumba olif kule tolmba tumba ka tango ande nyunu Yesi sota Betlehem tumbran kaye. Yenge tango ta tuku kiyo ande gabat sungo minwa nga madiwen ngina.

²Tanjakina le Samuel nu ndek sana: Ye ndanjamba wam ta ki? Saul nu iswa sulumba ye baleyikat ngina le Sungo nu lafumba sana: Ne makau fatnu ande tumba ka tejenmba nane saninga: Ye Sungo atraukam tuku te prowet nga saninga. ³Tanjamba Yesi tuku pasa pale le nu mata atraukam tuku ma ta mbol prowa le ye ne ndanjamba kam tuku ta sanamngit. Yenge tango ande ne tumni le gabat sungo minam tuku nga olif kulenu ta pisnewa nga Samuel sana.

⁴Tanjaka sana le Samuel nu tinga Sungo tuku minge dubimba Betlehem kambim saka kina le tumbran ta tuku gabat kame nane nu te-silikinaig sulumba piririmba kuru kuru mayemba nu sanaig: Ne ngamungal mukuk singam prote e nginaig le ⁵Samuel ndek lafumba sakina: Au. Ye Sungo atraukam prowet. Tane mata Sungo am mbolnge purfernu mayok kumba ye dubiyap le sine atraukam kab nga saningina. Tanjamba Yesi nuje kiyo kame ndonj jakmba purfernu mayok kinaig le nu nane atraukam tuku ma mbol kambim tuku wikina le pronaike.

⁶Nane pronaike le Samuel nu Yesi tuku kiyo nuje Eliab kanjermba nuje wamdusmbi sakina: Sonndo. Tango Sungonge madina ta prowat noten ngina kande ⁷Sungonge nu sana: Ne nu tuku ngarosus kuennu maditaknu ta kanjerte

ta ye nu mbulit. Tango kameŋge ngarosu mbolŋge ndo pilenŋade ta ye tango tuku ngamungal kanŋerka pileninet tuku ngina.

⁸Kile Yesi ndek kiŋo nuŋe Abinadab wika tumba Samuel tugum kina le Samuel nu sana: Sunŋonge tango te mata madi ndana ngina. ⁹Taŋakina le Yesi nu maŋ ka Sama tumba prona le Samuel nu sakina: Sunŋonge tango te mata madi ndana ngina. ¹⁰Taŋakina le Yesi nu nuŋe kiŋo kat nuŋe bailkamba kusrekina ta maŋ nduik nduik kilmba Samuel tugum prona le Samuel nu sana: Sunŋonge nane te inum madi ndana ngina sulumba ¹¹nu maŋ Yesi kusnana: Ne tuku kiŋo kat naŋe noten ndo e ngina le Yesi nu sana: Kiŋo nggrimbiŋ ta nda prowat. Nu sip-sip kulatnu ket ngina le Samuel ndek nu sana: Ne ka tango ande kukula le kumba ka nu tumba te prowa. Prowa le sine atraukamŋgig ngina. ¹²Taŋakina le Yesi nu tango ande kukulna le kumba ka kiŋo nuŋe ta tumba prona. Kiŋo mo ta saŋgriknu. Nuŋe ngarosu tumail pasi gabat waŋe amnu maditaknu.

Kile Sunŋonge Samuel sana: Tango sakit ta noten. Ne olif kulenu tumba tango te kule pisnewa ngina le ¹³Samuel ndek David tuku aba kat nuŋe tuku am mbolŋge olif kulenu ta tumba David tuku gabat mbolŋge kutuna. Taŋamba nu tiŋga luka Rama kina. Kina le Sunŋo tuku Guwa ta David saŋgri pilemba nu mbolŋge minmba minna.

Sunŋonge bukla ande kukulna le Saul nginŋan serna

¹⁴Sunŋo tuku Guwa o buk Saul kusrena le kile Sunŋonge bukla ande kukulna le Saul nginŋan serna. ¹⁵Taŋana le nuŋe piro tango kameŋge nu sanaig: O sunŋo, ne isa. Bukla ande Kuatenŋe kukulna le ne nginŋan sernate tukunu ¹⁶ne sine pasa sasiŋga le sine tango ande gita kat kila ta te-silika

tumba ne tugum probe le bukla ta maŋ ne nginŋan sernam prowa ta nuŋge gita ta katwa le ne maŋ mayekamŋgat nga Saul sanaig.

¹⁷Taŋaka nu sanaig le nu piro tango kame ta saniŋmba sakina: Ta maye. Tane kape ka tango ima nu gita usre mayete ta te-silika tumba ye tugum te prowap ngina le ¹⁸piro tango andeŋge ndek Saul sana: Ye Betlehemnu tango Yesi tuku kiŋo nuŋe nu gita usre tugunu ta ye nu kila. Nu kame tango saŋgriknu. Nu kuru kuru ndakate tuku. Nu miŋge tango maditaknu. Sunŋo nu ndoŋ minit nga Saul sana le ¹⁹nu ndek nane kukulniŋmba Yesi sota kape sulumba kiŋo nuŋe David sipsip kulatkate ta tumba prowap ngina le nane Yesi sota kinaig.

²⁰Nane kinaig ka Yesi tugum pronaig le nu ndek bret afu kilmba sambe sigrika doŋki mbol pilmba grep kule agaŋmor ngaronumbi tolna ta tumba meme fatnu ande tumba David kile-tuna le kilmba Saul sota kinaig.

²¹Kinaig ka Saul tugum pronaig le nu David kanŋermba nzali mayena le Saul nu David madimba nuŋe kame agaŋ ndende kugraka nu dubiwam tuku piro ta nu tuna. ²²Taŋamba Saul ndek Yesi tuku pasa pilmba sakina: Ye ne tuku kiŋo te nzaliyate. Nu ye tuku piro tango minamŋgat nga sana.

²³David nu Saul ndoŋ minmba Kuatenŋe bukla kukulanu le Saul nginŋan seranu ta Davidŋge ndek gita katanu le bukla ta Saul kusremba kua kambinu le Saul nu maŋ wamdus purfemba maye minanu.

Goliat nu kame buwam tuku Israel mbal wikina

17 Mara ande Filistia mbal nane kame tuku kuaneka pro Yuda kilke sunŋo Soko tumbranŋge mangurkinaig. Mangurkinaig sulumba nane ka Efes-Damimŋge tumbranŋ ulnaig. Efes-

Damim ta Soko tumbran Aseka tumbran ngamu-ngamunge minna.

²Nane tanje minnaig le Saul nu Israel tuku kame tango kile-mangurka kilmba ka kame tuku kuaneka Ela ma gutoŋge tumbran ulnaig. ³Filistia mbal nane tabe inumŋge tinginaig le Israel mbal nane tabe inumŋge tinginaig. Ma gutoŋ ta ngamunge.

⁴Kile kame gabat ande nyunu Goliat nu Filistia mbal tuku nyu tumba kilim ka nane Israel mbal kame tuku wikina. Goliat nu Gatnu. Nu kuen ŋayo mita keŋmba taŋaŋ. ⁵Nu hat kareŋnu kaikina ta ainmbi wakeiwanu. Ŋgarosu songam tuku agaŋ silikina ta mata ainmbi wakeiwanu ta pitinu 50 kilo taŋaŋ. ⁶Nu kupe songina agaŋ ta mbanduwaŋ mirena ta mata ainmbi ndo wakeikanu. ⁷Nu tuku sibugi ta sungokanu piti ŋayo. Agonu ainmbi wakeiwanu ta pitinu 7 kilo taŋaŋ. Kame tango andeŋge Goliat tuku kandim nuŋe kuramba Goliat tu-mailamŋge tingina.

⁸Kile Goliat nu tinga Israel kame kuasmbi ta wi kuenka saningina: Tane ndaŋam kame tuku kuaneka tinga minig e? Ye Filistianu. Tane ŋakmba Saul tuku piro tango kame. Tangine tango ande madiwap le pro ye ndoŋ kame buwa o. ⁹Nu ye te-iberŋyumba baleyuwa ta sine ŋakmba tane tuku piro tango minamŋgig. Ko yeŋge nu te-iberŋmba balewi ta tane ŋakmba sine tuku piro tango minamŋgaig ŋga wikina. ¹⁰Taŋakina sulumba nu maŋ lato maim maim pasa ande saningina sulumba sakina: Tane Israel kame kuasmbi o. Tangine kame tango ande madiwap le sile nu ndoŋ kame bupe o ŋgina le ¹¹Saul nu nuŋe kame kuasmbi ndoŋ pasa ta ismba kuru kuru ŋayomba wamdus fulilka minnaig.

David nu aba kat nuŋe sota kame ma mbol kina

¹²David mam nuŋe Yesi nu Betlehemnu tango. Nu Efrat kumamŋge Yuda ma tugu mbolŋge minna. Yesi nu kiŋo kame 8 ŋak. Saul nu gabat sungo minna ta Yesi nu buk saibo pile mayena. ¹³Nu tuku kiŋo kame keŋmba ta nane Saul ndoŋ kame mbolŋge minnaig. Kiŋo mulum ta nyunu Eliab. Nu dubiknu ta nyunu Abinadab. Kiŋo keŋnu ta nyunu Sama. ¹⁴David nu kiŋo ŋgrimbik. Nu tuku aba kat nuŋe keŋ ta ndo Saul ndoŋ kame mbolŋge minnaig. ¹⁵David nu ait afu Saul tugumŋge piroka minanu. Ait afu nu Saul kusremba ka Betlehemŋge mam nuŋe tuku sipsip kulatka minanu.

¹⁶Filistia tango ta maratukuk furi-ram mindek ait 40 nu pro ma kilimŋge tinga kame tuku wika minmba minna. ¹⁷Taŋamba minna le mara ande Yesi nu kiŋo nuŋe David kukulmba sana: Ne braiŋ tinga wit pasokanu soŋ ŋak te tumba bret 10 te turmba kilmba aba kat naŋe kame mbolŋge minig ta sota kaye. ¹⁸Ne sis 10 te turmba kilmba ka naŋgine kame gabat sungo ta tawe sulumba aba kat naŋe kaŋgerka. Nane mine mayewaig kande nane tuku minde-sil ande tumba luka prowa le nane mage minig ta ye kila palmbimŋgit. ¹⁹Aba kat naŋe, Saul, kame kuasmbi ŋakmba nane Ela ma gutoŋ tanje Filistia mbal ndoŋ kame bumba minig ŋga David sana.

²⁰Kinymba mafena le maratukuk tinga David nu sipsip kilmba tango andeŋge kulatkuwa ŋga samba nu mam nuŋeŋge kukulna ta dubimba nyamagaŋ kilmba kina. Kina ka Israel kuasmbi kame tuku ngumbeyumba kine ilemba minnaig le kile-siglikina. ²¹Nane Israel mbal inumŋge Filistia mbal inumŋge kame tuku muŋgu titika minnaig.

²²Minnaig le David ndek nuŋe agaŋ ndende ta kulat tango tugum tanje

kusreka nu pinderka kame kuasmbi ta tugum kumba aba kat nuŋe kaŋgerka tane mage minig e ŋga kusnaniŋgina. ²³David nu aba kat nuŋe ndoŋ pasa-tumba minna le Filistia kame gabat Gatnu tango Goliat nu maŋ kilim ka mayok tange tingumba wi kuenka pasa mara mindek sakina taŋamba maŋ sakina le David nu isna.

²⁴Nane Israel kame kuasmbi tango ta kaŋgermba kuru kuru mayemba kua kinaig sulumba ²⁵naŋgine naŋgine saki-naig: Ai si. Tango si maŋ pro sine maim maim pasa siŋmba kame tuku wika minit. Tango ima nu tango si balewa le kumwa ta nu Saulŋe ndametiŋ suŋgokanu tumba kulim nuŋe turmba tam-bimŋgat. Tango ta tuku tugu mata nane takis yaika kile nda ŋga saka minnaig.

²⁶Taŋamba saka minnaig le David nu nane afu nu tugumŋge minnaig ta kusnaniŋgina: i ... Filistia tango ŋgaro nda pikanu si nu Kuate abo tugu ŋak nu tuku kame kuasmbi maim maim pasa ninggit. Tango inumŋge Filistia tango si balewa le sine kiko patikate ta kugawa ta Saulŋe ndaŋamŋgat e ŋga kusnaniŋgina le ²⁷nane nu sanaig: Tango ima nu Filistia tango ta balewa ta nu taŋamba taŋamba kaŋŋgat ŋginaig.

²⁸David nu nane ndoŋ pasata minna le aba nuŋe suŋgo Eliab nu kaŋgernu sulumba ka David sawe lika sana: Ne ndaŋam saka pro te taŋge minit? Ne tuku sipsip ma baknu mbolŋge imange kulatkate? Ye kila. Ne maim maim tango. Ne tuku maŋau ta mayenu kuga. Ne ake kame bube le kaŋgeram saka te ta prowat ŋga sawe likina. ²⁹Taŋakina le David ndek aba nuŋe sana: Ne ndaŋam ye saye likate. Ye ake kusnaŋgit ŋga sakina sulumba ³⁰nu aba nuŋe ŋgumnemba maŋ tango ande kusnana le tango tange maŋ pasa ndui ta ndo David kubeu tuna.

David nu Saul tugum prona

³¹Kile tango afu nane David pasatina ta ismba ka Saul kubeu tunaig le nu ndek nane afu kukulniŋmba saniŋgina: Kape ka David tumba prowap ŋgina le nane kinaig ka David tumba pronaig. ³²Nane David tumba pronaig le nu ndek Saul sana: O gabat suŋgo, tane Filistia tango si tuku wamdus fulil ndakap. Ye ne tuku piro tango minet. Yenŋe ka nu ndoŋ kame buwamŋgit ŋgina le ³³Saul nu sana: A ... ne kumuŋ kuga. Ne ndaŋam Filistia tango si ndoŋ kame buwam sakate? Ne saŋgrinu kuga. Nu si kame gabat ŋga sana.

³⁴Taŋakina le David ndek nu sana: O gabat suŋgo, ye yiŋe mam tuku sip-sip kulatket tuku. Laionŋge beaŋge sip-sip fatnu ande nzonga tumba kinit ta ³⁵ye nu yokermba sipsip fat ta yaiwet tuku. Taŋawet le nu ye makeyam bafute le ye nu tuku ŋinfok biyemba balewet. ³⁶Ye buk laion bea bale faren. Taŋamba ndo kile Filistia tango ŋgaro nda pikanu si Kuate abo tugu ŋak nu tuku kame kuasmbi maim maim pasa ninggit ta mata balewamŋgit. ³⁷Suŋgonge ye sinzanyina le laionŋge beaŋge ye bale ndayinaig. Nuŋge ye maŋ sinzanyuwa le Filistia tango siŋge ye baleye nda ŋgina. Taŋakina le Saul nu sana: Ta maye. Ne kaye. Suŋgo nu ne ndoŋ minamŋgat ŋgina.

David nu Goliat balena le kumna

³⁸Taŋakina sulumba Saul nu nuŋe kame agaŋ ndende ta kilmba David silik-tuna sulumba hat kareŋnu ainmbi wakeiwanu ta tumba David tuku gabat kaina. ³⁹Kaina le David nu Saul tuku kame bagi ta tina sulumba like tumna ta nu agaŋ taŋaŋ buk sili ndakina tukunu nu like fugumba Saul sana: Ye agaŋ ndende te ŋak like fuguwet. Ye agaŋ ndende te sili gilai ŋgina sulumba agaŋ ndende ta paske likina.

⁴⁰Tanjamba nu nuje sipsip kulatkanu ndumndum ta tina sulumba kumba ka kule skur tange ndame fonfon gubo gubok 5 kilmba pale fat sigrikina. Sigrikina sulumba nuje sikpir ta tumba biyam biyam Goliat tugum kina le ⁴¹Filistia tango ta David kangermba gitmba nu sota ilna. Nu tuku kandim kurawanu tango ta ambongina le Goliat nu ngum-nem dubina.

⁴²Tanjamba nu David kanger tina ta David nu mbanzonu maditaknu tukunu tango ta kame buwam kumuŋ kuga nga nu talana. ⁴³Talana sulumba nu David kusanana: Ye ne tuku age le ne ye katyam saka ndumndum tumba ilit e nga David kusanana sulumba nuje mbara nyu mbolŋge David taprana sulumba ⁴⁴sana: Ne yale le ye ne baleni sulumba ngarosu naje tumba sar umaŋ agamŋmor nguikok ningi le nyamngaig ngina.

⁴⁵Tanjakina le David ndek minŋe lafumba sana: Ne naje kame bagi, mbanduwaŋ, kandim agaŋ ndende ta kilmba ye ndoŋ kame buwam prote ta ye Israel kame kuasmbi tuku Mbara Sangri ŋayo ne nu maim maim te-tuwit Mbara Sunŋo ta nu tuku nyu mbolŋge ne ndoŋ kame buwam prowet. ⁴⁶Ki ait te mbolŋge Sunŋonge ne tumba ye wai mbolŋge pilwa le yeŋge ne baleni sulumba njinfok naje kat puramŋgit. Tanjawi sulumba ye tane Filistia kame mbal tuku ngarosu tangine kilmba sar umaŋ agamŋmor nguikok ningi le nyuwaig le sine Israel mbal tuku Mbara sine ndoŋ minit ta kilke ŋakmba nane katesewamngaig. ⁴⁷Sunŋo nu kame bagimbi mbanduwaŋmbi nuje mbal muskil kile-tidinge ndaningit tuku ta maŋgur sunŋo te nane katesewamngaig. Nu nuje sangri tambi ndo kame bumba tane ŋakmba kilmba sine wai mbolŋge patinungat nga Goliat sana.

⁴⁸Tanjamba sana le Goliat ndek dirka David tugum ilna le David nu pitik ndo pinderka Filistia tango ta tugum kina

sulumba ⁴⁹nuje pale fat sinam ta wai sirmba ndame ande tumba nuje sikpir ta mbolŋge pilna sulumba kuilkuilnga sangrimba bukngina le ndame tange ka Filistia tango ta tuku tumail pasinu kat fetka sinam kina le nu ndeka kummba truk kina.

⁵⁰David nu kame bagi kugatok ta nu nuje sikpir le ndame tambi ndo Goliat balena sulumba ⁵¹pinderka ka nu tugum tange tinga Goliat nu nuje kame bagi ta gomba tumba njinfoknu kat purna le kumna.

Kile Filistia mbal nangine kame gabat ta kumna le kangermba nane drumba kua ka kinaig. ⁵²Kua ka kinaig le Israel Yuda kame mbalŋge nane Filistia mbal ta wika raumba kogronka bale farmba kinaig. Nane Saraim kambim tuku ndin ta dubimba kinaig ka ka Gat tumbraŋ Ekron tumbraŋ fonde malanga tugum tange kusrekinaig. ⁵³Kusrekinaig sulumba luka pro Filistia kame kuasmbi tuku agaŋ ndende kusreka kua kinaig ta nane kumba agaŋ ndende ta ŋakmba yomba kilmba kinaig. ⁵⁴Kilmba kinaig le David ndek Goliat tuku gabat njinfok kat purmba tumba Yerusalem kina sulumba Goliat tuku kame agaŋ ndende ta kilmba ka David nuje baibai sinam tange patikina le minnaig.

⁵⁵David nu Filistia tango ta tuku kame kina le Saul nu kame gabat Abner kusanana: Kiŋo mo si ima tuku kiŋo ngina le Abner ndek nu sana: O gabat sunŋo, sonndo son nu ima tuku kiŋo ta ye gilai ngina. ⁵⁶Tanjakina le gabat sunŋo Saulŋge nu sana: Ne kaye ka katesewa ngina.

⁵⁷David nu Goliat tuku gabat biyam biyam prona le Abner ndek nu tumba Saul sota kinaik ka nu tugum pronaik. ⁵⁸Pronaik le nu ndek David kusanana: Kiŋo mo, ne ima tuku kiŋo ngina le nu ndek lafumba sana: Ye piro tango naje

Yesi tuku kiŋo. Nu Betlehemnu ŋga Saul sana.

Yonatan nu David ndonŋ gulab mayena

18 Saul nu David ndonŋ pasate denpurnaik le Yonatan nu David ndonŋ wamdus sailkinaik sulumba nu David tuku kume purna. ²Taŋana le Saul nu David ŋgailka tumba nuŋe wande mbolŋge pilna le nu maŋ luka mam nuŋe sota nda kina.

³Taŋamba minna le Yonatan nu David tuku kume purmba nu ndonŋ pasa katmba wamdus ulendinaik sulumba ⁴Yonatan ndek nuŋe tawi kuen silikina ta paska David tuna sulumba nuŋe kame agaŋ silikanu, kame bagi, tui paŋgar, let turmba kilmba David kile-tuna.

⁵Saul nu David kukulanu ta nu kumba kame bumba ŋgueu mbal kilmba bale farniŋganu. Taŋamba kumba minna le Saulŋge nu tumba kame kuasmbi ande tuku gabat minwa ŋga pilna le Saul tuku kame kuasmbi Israel tango pino ŋakmba nane gare-garekinaig.

Saul nu David tuku ŋgueu mayok kina

⁶David nu Filistia mbal tuku kame gabat ta balena le Israel kame mbal nane Filistia ndonŋ kame bumba nane bale farka luka ilmba minnaig le pino kame ŋakmba tumbranŋ mindek Israel sinamŋge nane gare-gareka kupesmba mune ninde lika tambariŋ katniŋmba nangine gabat sunŋo Saul ndinŋge tesilikam kinaig. ⁷Pino kame ta mune ulmba sakinaig:

Saul nu ŋgueu mbal 1,000 bale farkina le David nu ŋgueu mbal 10,000 bale farkina ŋginaig.

⁸Taŋakinaig le Saul nu mune ta ismba gubra torna sulumba nuŋe wamdusmbi sakina: David nu tango 10,000 bale faranu ŋgade sulumba ye tango 1,000 ndo bale faranu ŋgade. Mine minemba

nane nu tumba nangine gabat sunŋo palmbimŋgaig ŋga idusna sulumba ⁹nu David tuku gubra tumba tira dirka minna.

¹⁰Kinyмба mafena le Kuatenge guwa ŋayonu pilna le pro Saul tuku wamdus ŋginŋan serna le nu wi kagru-kagrumba mbanduwaŋ gomba biyna le David nu nuŋe gita ta tumba mara mindek usremba minna taŋamba nu katna.

¹¹Taŋana le Saul ndek nuŋe wamdusmbi sakina: Ese. Kile ne yeŋge kair turnamŋgit ŋga mbanduwaŋ kuanyingina kande David nu lo silina le maŋ ande gomba tumba kuanyingina kande ta mata nu lo silina le mbarna.

¹²Saul nu wam ta kaŋgermba Sunŋo nu David sinzaŋmba ye ŋgumneyate ŋga idusmba nu David tuku kuru-kurukina.

¹³Ta tuku Saul nu David nuŋe wande mbolŋge mine ndakuwa ŋga nu pilna le ka kame kuasmbi 1,000 tuku gabat minna sulumba David nu kame kuasmbi ta kilmba ŋgueu mbal ndonŋ kame ulmba likina.

¹⁴Taŋamba likina le Sunŋo nu David sinzaŋ mayena le wam ŋakmba kanu ta pro mayenaig le ¹⁵Saul nu kaŋgermba David tuku kuru-kurukina. ¹⁶Taŋana le nane Israel kuasmbi Yuda kuasmbi nane David kame gabat minmba kame ulmba likina ta kaŋgermba nu tuku nyu payamkinaig.

¹⁷Taŋamba minnaig ma ma ait ande Saul ndek David sana: Ne mara mindek ye tuku piro tango minmba kame mbol sangri tiŋga Sunŋo tuku nyu mbolŋge ŋgueu mbal ndonŋ kame bumba mina ta ye yiŋe kulim mulum Merab ne tanmbimŋgit ŋga sana. Saul nu David balewam fugumba kame mbolŋge Filistia mbalŋge balewaig ŋga David taŋamba sana. ¹⁸Sana le David ndek nu tuku pasa lafumba sakina: Ye tango nyu ku-gatok. Ye tuku tugu mata nane Israel

ngamuknge nane nyu kugatok tukunu ye kulim naje ta tam kumuŋ kuga ngina ta Saul nu dirnanga sakina: Kuga. Ne yiŋe kulim mulum ta tamngat ngina.

¹⁹ Taŋamba minnaig ma ma nane muŋgu kilam tuku ait madina ta ka kumuŋgina le Saul ndek kulim nuŋe mulum Merab tumba David tuwe ndaka mbilmba Meholanu taŋgo Adriel tuna. ²⁰ Taŋana le Saul tuku kulim nuŋe ande nyunu Mikal nu ndek David tam tuku torna le nane ka Saul sanaig le ismba ta maye ngina sulumba ²¹ ndek idusna: Ye Mikal tuwi le nu pinonu tumba Filistia mbal ndoŋ kame bumba tumailam kuwa le balewaig nga idusmba nu David sana: Ne yiŋe kulim mulum tam mbulna tukunu kile kulim ande te ne pinonu ta nga sana.

²² Taŋakina sulumba nu nuŋe piro mbal wika saningina: Tane ka David siŋsiŋndo te-minyomba sawap: Gabat sungo nuŋe piro mbal mata nane ne tuku wamdus gare ŋak. Ta tuku ne Saul kulim nuŋe pinonu ta. Tane ka taŋamba David sawap ngina le ²³ nane ka David sanaig kande nu nane tuku pasa pitaimba saningina: Ye taŋgo ande nyu ŋak nga idusmba gabat sungo tuku kulim nuŋe tam tuku wam sa kuaki ngade e? Ye taŋgo ŋai nguesuk tejen nde nda ngina.

²⁴ Taŋakina le Saul tuku piro taŋgo kame luka ka David mbulmba sakina ta Saul kubeu tunaig le ²⁵ Saul maŋ ndek nuŋe piro mbal kukulniŋmba saningina: Tane ka tejenmba David sawap. Gabat sungo nu ne agaŋ ndindombi ndo pino piyawam tuku sakat ta tejenmba. Ne ka nu tuku ngueu mbal mbar lafuwam tuku Filistia taŋgo 100 bale farka nane tuku nduwa ngaro kugerka kilmba nu tugum prowa nga David sawap ngina. Saul nu idusmba David nu ka Filistia mbal ndoŋ kame bumba Filistia mbalnge balewaig le kumwa nga idusmba nu piro ta David

tuna. ²⁶ Taŋana le piro taŋgo kame maŋ ka David kubeu tunaig le nu gabat sungo tuku kulim ta tam tuku wokina.

Saul nu David ait tuna ta kile ngina le ²⁷ nu anŋe suk nuŋe kame kuasmbi kilmba ka Filistia taŋgo 200 bale farniŋmba nduwa ngaro nangine kugerka kilmba ka gabat sungo Saul tuna. Taŋana le nu ndek kulim nuŋe Mikal tumba David tuna le pinonu tina. ²⁸ Wam ta mbolnge Saul nu katesemba sakina: Sungo nu kile David ndoŋ minit ngina.

Saul tuku kulim nuŋe Mikal mata David tuku kume purna le ²⁹ Saul nu David tuku kuru kuru mayemba nu ndoŋ ngueu ŋak minmba minna.

³⁰ Filistia mbal tuku kame gabat sugo sugo nane pro Israel mbal ndoŋ kame buwanu ta David nuŋe kame kuasmbi ndoŋ nane sunngomba bale faranu. Saul tuku kame kuasmbi nane sunngomba nda bale faranu. Ta tuku nane taŋgo pino ŋakmba David tuku nyu ndo payamkinaig.

Saul nu David balewam tuku ndin sotina

19 Saul nu David balewam tuku wamdusna sulumba nuŋe piro taŋgo kame kiŋo nuŋe Yonatan nane saningina ta Yonatan nu David tuku kume purna tukunu ² nu ka David kila samba sakina: Mam nu ne balenam sakate tukunu ne indole maratukuk tinga siŋsiŋndo kaye ka ma kuirok ande piro mbolnge kangermba kuirka le ³ sile mam ndoŋ kumba ne kuirkamngat ma ta tugumnge tinga ye mam ne tuku sawi le nu ne mbolnge ame maŋau kam sakuwa ndeta ye ne sanamngit nga David sana.

⁴ David nu taŋamba kuirkam kina le Yonatan mam nuŋe ndoŋ pasata pasata kinaik ta Yonatan nu David tuku maŋau mayenu ke likina ta tuku mam nuŋe sana: Mam, ne naje piro taŋgo David

nyayo sili ndamba manjau ande ke ndaka. Ta ndanam? Nu ne mbolnge mbar ande ke ndakina. Nu manjau njakmba kina ta nu ne turnumba ke likina sulumba⁵ nu nuje kumam tuku idus ndamba Filistia tango ta balena le Sungonge sine Israel mbal Filistia mbal tuku wai mbolnge kile-lukina le ne kangermba gare-garekina. David nu mbar ande ke ndakina ta ne ndanam tuku ake sinan nu tuku ndare kutuwam sakate ngina le⁶ Saul nu Yonatan tuku pasa ismba nu pasa sangri pilemba sakina: Sungo abo tugu njak nu tuku nyu mbolnge ye singka saket. Ye David balewe nda ngina.⁷ Tanjakina le Yonatan nu kumba David wikina le prona le pasa njakmba mam nuje sakina ta nu kubeu tuna sulumba nu David tumba mam nuje tugum kina le David nu kame gabat tuku piro ambonga kina ta ndo kumba minna.

⁸ Tanjamba minnaig ma ma mara ande nane Filistia manj kame ilnaig le David nu nuje kame kuasmbi ndonj kinaig ka nane ndonj kame bunaig sulumba nane sungomba bale farkinaig le nane kua ka sili-silinaig.

⁹ Ait ande Saul nu mbanduwanj ande waimbi biye njak nuje wandek sinamnge minna le Sungonge guwa nyayonu ta manj pilna le Saul mbol kina. David nu tanje gita katmba minna le¹⁰ Saul nu David mbanduwanj kuanyinga kair turam bafuna kande David nu mbanduwanj ta lo silina le kair nduasena. Tanjana le David nu pinderka kilim ka pro kina.

¹¹ Furirna le Saul nu tango afu wam paguka kukulningmba saningina: Tane ka David tuku wande kulatka minap le mafewa le maratukuk nu balewap nga saningina le nane kinaig. Tanjanaig le piyo nuje Mikalnge David sana: Furir te mbolnge ndo ne kua kine ndaka ta indole maratukuk ne balenamngaig nga David sana sulumba¹² Mikalnge muli ande tumba bubre malanga mbolnge

kusna le David nu muli ta dubimba ibenj ka kua ka pro kina.¹³ Tanjana le piyo nuje nu mbara kanunu ande tumba David tuku kinyam mbili mbolnge te-kinyena sulumba gabat tatu ande meme nguenumbi wakeiwanu ta tumba gabat mbolnge pilmba tawi kaina.

¹⁴ Kile Saul tuku tango kame ta David tam pronaig kande¹⁵ piyo nujenje nane saningina: Nu guaze njak ngina le nane luka kumba Saul kila sanaig le nu nane manj kukulningmba saningina: Tane luka kape sulumba David mbain njak tumba yalpe le ye nu balewi le kumwa ngina.¹⁶ Tanjakina le nane luka kinaig sulumba wandek sinam kumba mbain mbol mambilnaig kande mbara kanunu meme nguenu gabat mbolnge pilna ta mbain mbolnge minna le kangernaig. Kangernaig sulumba nane luka kumba Saul sanaig le¹⁷ nu ndek Mikal wika kusnana: Ndanam saka ne ye yabriyumba yiye ngueu tango ta kanger ndowat le kua ka pro ket ngina le Mikal nu pasa lafumba sana: Nu ye sayina ye nu turi le kua kine ndakuwa ta nu ye baleyam sakina. Tanjakina le ye nu turen le pro kina nga mam nuje sana.

¹⁸ David nu kua ka kina ka Rama tumbranje Samuel te-silikumba manjau kame Saulnge nu mbol kina ta kubeu tuna le Samuel nu ismba David ndonj kinaig ka Nayot tumbranje minnaig.

¹⁹ Tanje minnaig le tango afunge pro Saul sanaig: David nu Nayot tumbranj Rama patumba tanje minit nga Saul sanaig le²⁰ Saul ndek tango afu kukulningina le David biye tiwam kinaig kande tuan tango kuasmbi ande Samuel dubimba pasa yeki yeki kuklimba minnaig le kangerkinaig. Tanjanaig sulumba tango kame ta Kuate tuku Guwanje wamdus ningina le nane mata pasa yeki yeki kuklimba minnaig.

²¹ Tanjamba minnaig le Saul nu isna sulumba nu manj tango afu kukulningina

le kinaig ta nane mata Kuate tuku Guwanje wamdus ningina le pasa yeki yeki saka minnaig. Tašanaig le Saul nu maŋ lato taŋgo kuasmbi ande kukulningina le kinaig ta nane mata wam ndui ta ndo kinaig.

²²Tašanaig le Saul nuŋe mironj Rama kina ka kule burok ande Seku ma tugumŋe minna ta tugum prona sulumba taŋgo afu kaŋgerka kusnaniŋgina: Samuel le David ani tange minik e ŋgina le nane nu sanaig: Nale Rama patumba Nayot tumbranŋe minik ŋginaig le ²³nu ndin dubimba Nayot tumbran ta kumba ndinŋe Kuate tuku Guwa nu mbol prona le nu ndin dubimba kumba pasa yeki yeki kuklimba kina ka Nayot prona. ²⁴Prona sulumba nu tawi sungo ta paskumba Samuel tugum tange pasa yeki yeki kuklimba saka minna. Ki ait ta mbolŋe nu ki mbol taŋamba kinymba minna le ka furirmba maŋ mafena. Ta tuku nane kile yaba pasambi sakade: Saul nu mata tuan taŋgo ande e ŋgade.

David nu Yonatan ndonj pasa katmba ŋgamunŋgal ulendinaik

20 Saul nu Nayot tumbran prona le David nu Saul ram kua ka ma ta kusremba Yonatan sota kina sulumba sana: Ye ame maŋau mam naŋe mbolŋe mbaren le nu ye baleyam bafute e ŋgina le ²nu lafumba sana: Mam ne balene nda. Nu ame maŋau kam bafumba ta nu ye sayumba yabuye nda. Ta tuku ye ne sanet nu ne balene nda ŋgina kande ³David maŋ lato sana: Ne ye tuku kume purte ta mam naŋe nu kila tukunu ne wamdus ŋayongikat ŋga idusmba ne sane nda. Sungo abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋe ne tuku nyu mbolŋe ye siŋka sanet. Mam naŋe buk ye baleyam bafute le kamuset ŋgina.

⁴Taŋakina le Yonatan nu ndek David sana: Ye ne ndaŋndaŋmba turnam tuku saka ta ye kaŋŋgit ŋgina le ⁵David

nu tejenmba sana: Indole tambun kitek prote tuku ait ta ye gabat sungo ndonj isukusam tuku ta ne woka ta ye ka guton tange ait keŋmba kuirka minamŋgit. ⁶Taŋawi le mam naŋe nane promba isukusmba minmba ye kiringa kusnanuwa kande ne tejenmba sawa: Yar mindek nuŋe tugu nane promba Betlehemŋe maŋgurka atraukade tukunu nu pitik ndo kambim tuku ye sayat. ⁷Taŋamba mam naŋe sawa le nu ta maye ŋguwa ta ne katesewamŋgat nu ye bale ye nda. Ko nu gubra sungo tuwa ndeta ne katesewamŋgat nu ye baleyam tuku wamdus kuyarkat ŋga Yonatan sana.

⁸Taŋakina sulumba nu maŋ lato sana: Sile buk Sungo am mbolŋe pasa katmba ŋgamunŋgal ulendikeŋ tukunu ne ye gilai ndaŋga ye sinzanyumba mina. Ko ye mbar ande ŋak ndeta ne ye tumba mam naŋe tuku wai mbolŋe pale le bale ndayuwa. Naŋe mironj ye baleya ŋgina le ⁹Yonatanŋe nu sana: Ne wamdus taŋamba nda ta. Mam nu ne ŋayo silinumba balenam bafuwa le ye kamusmba ta ye ne yabune nda. Ye ne kila sanamŋgit ŋgina le ¹⁰David ndek nu kusnana: Indole tane isukusmba minmba ne mam naŋe ye tuku ŋga kila sawa le nu gubrambi pasa lafuwa ta imange pro ye kila sayamŋgat e ŋga Yonatan sana le ¹¹nu ndek David sana: Sile guton si kap sulumba pasa-pasakube ŋga nale tinŋa kinaik.

¹²Nale kinaik ka guton ta promba kile Yonatanŋe David sana: Singine Israhel mbal tuku Mbara Sungo sile pasa sakamŋgik ta nu isamŋgat. Indole ko aspile ait tejen mbolŋe ye mam ne tuku ŋga sawi le nu wokuwa ndeta ye ne tuku pasa palmbimŋgit. ¹³Ko mam nu ne ŋayo silinam bafuwa ta ye ne kila sani le ne kaye. Ye taŋa ndawi ta Sungo nu ye mapeye nda. Sungo nu mam ndonj minna taŋamba ndo nu ne ndonj mata minwa

le ¹⁴ye kume ndaka mini kande ne ye idusyumba Sungonge sine mapesingit tanjamba ye mapeya le nane ye bale ndayuwaig. ¹⁵Tanjamba ndo Sungonge ne tuku ngueu mbal njakmba njago siglikuwa le ne ye tuku ndare kame ndo mapenimba sinzaningga nga David sana. ¹⁶Tanjakina sulumba Yonatan le David nakile ndare ndonj pasa katmba Yonatanngge David sana: Sungonge ne tuku ngueu mbal mapeninge nda ngina. ¹⁷Tanjakina sulumba Yonatan nu David tuku kume purna tukunu nu David manj lato pasa sangri pilewa nga sana.

¹⁸Kile Yonatan ndek David sana: Indole tambun kitek tuku pagumba nye ait ta ne isukusam pro ndawa ta mam nu wamdus suluwamngat. ¹⁹Tanjawa sulumba ne aspile manj ka ne ambonga kuirkina ma ndame sungo Esel ngade ta ngumnemnge kuirka mina le ²⁰ye tui fatnu kenmba ne minamngat ma ta tugumngge aganj ande madiwanu sukmba parsingamngit. ²¹Tanjamba ye kijo ande tui fat kame ta sotam tuku kukulmba ne katesewam tuku pasa tejenmba sawamngit: Tui fat kame ta ibenj ta tange ndekaig ngi ndeta ne tejenmba katesewa. Mam nu ne mbolngge manjau ande ke nda. Ye pasa ta Sungo abo tugu njak nu tuku nyu mbolngge sanet. ²²Ko ye kijo ta sawamngit: Tui fat kame ta o kasom singe ndekaig ngi ndeta ne ma ta kusremba kua kaye. Sungo nu ne kukulnuwa le ma ta kusremba pro kambim tuku nga sanate nga katesewamngat. ²³Sile pasa katmba sangri pilewik ta Sungonge kanjerat. Nu mara mindek sile ndonj minamngat ngina.

²⁴Kile David nu kina ka ma gutorj tange kuirkina. Kuirka minna le tambun kitek prona le Saul nu isukusam promba ²⁵nunje mara mindek minyokanu mbili kair gemmba ta tumba minyokina. Tanjana le Yonatan nu tingina le Abner pro Saul gemmba minyokina. David

tuku mbili ta ndo ake minna ta ²⁶Saul nu ait ta mbolngge nu tuku kusna ndangina. Nu tejenmba idusna: David nu wam ande Sungo am mbolngge mbarmba nu purfejn nu kuga tukunu pro ndawat nga idusna.

²⁷Tanjamba idusmba minna le tambun kiteknu tuku ait arnu mbolngge David nu manj isukusam nda prona le Saulngge kijo nunje Yonatan kusnamba sakina: Ndanjam tuku Yesi tuku kijo ta kubele kite mata sine ndonj isukusam pro ndawat ngina le ²⁸Yonatanngge mam nunje tuku pasa lafumba sana: Nu Betlehem kambim tuku ye dirnanga kusnayina sulumba ²⁹sakina: Yije abange sine Betlehemngge mangurka atraukam tuku pasa pilna tukunu ne ye tuku gulab mayenu ndeta ne ye kaye nga le ye yije aba kame sota ka ngina. Wam ta mbolngge nu sine ndonj isukusam pro ndawat ngina.

³⁰Tanjakina le Saul nu Yonatan tuku gubra torna sulumba sana: Ne ma ngamukok kutu ande. Ne Yesi tuku kijo ta ndonj gulab mayete ta ye kila. Ne naje wam ta mbolngge ndo tale ina naje ndonj kiko tamngaik ngina sulumba ³¹sakina: Yesi tuku kijo ta minwa ta ne gabat sungo mine nda. Ta tuku ne tango afu kukulningga le kuwaig ka nu tumba prowaig le ye nu balewi ngina le ³²Yonatan nu pasa lafumba mam nunje sana: Nunje ame manjau mbarna le ne nu balewam sakate ngina kande ³³Saul nu nunje mbanduwanj tumba Yonatan nduasewam tuku kuanyingina sulumba ndaflona. Tanjana le Yonatan nu mam nunje David balewam tuku wamdus sungokanu njak ta katesena sulumba ³⁴nu gubra tormba isukusam tuku mbili ta kusremba kilim kina. Tambun kiteknu tuku ait arnu ta mbolngge nu isukuse ndaka minna le ka furirna. Ta ndanam? Mam nunje David kiko pilena le nu

ta tuku wamdus tatrakina le isukusam mbulna.

³⁵ Mafena le maratukuk tinga Yonatan nu nakile pasa katnaik ta dubimba kiŋo ande tumba David sota ma gutoŋ ta ki-naik ka ³⁶ ma gutoŋ tange Yonatanŋe kiŋo ta sana: Ye tui fat parsingi le o si ta kuwaig kande ne pinderka ka sota ngina. Tanjakina le kiŋo ta pinderka kumba minna le nu lukamba mbol mbol tui fat ande parsingina le simŋge ndekina. ³⁷ Kiŋo ta nu kina ka tui fat ndekina magot ta tugumŋge tingina le Yonatan ndek wika sana: Dir dir si kaye. Tui fat ta o si tamŋge ndekat ngina sulumba ³⁸ Yonatan nu maŋ lato kiŋo ta wika sana: Ne ake tange tiŋ mine ndaka. Pitik kaye ngina le kiŋo ta ka tui fat tumba luka nuŋe gabat tugum kina. ³⁹ Kiŋo ta nu Yonatan maŋau kina ta tuku tugu katese ndana. Yonatan le David nakile ndo kila.

⁴⁰ Kile Yonatanŋe kiŋo ta tui paŋ-garnu fatnu kame ta turmba kile-tumba kukulna le kilmba luka tum-bran kina. ⁴¹ Kiŋo ta luka tumbran kina le David nu ndame maŋgur ngum-nemŋge kuirka minna ta tinga kilim ka promba Yonatan tugum tange dagol tidronga lokam keŋna. Tanjamba nu tinga Yonatan mumumba nale mungu mumuka malmbikinaik.

David nu wamdus tatraka sungomba malmbikina le ⁴² Yonatan ndek nu sana: Sile Sungo tuku nyu mbolŋge pasa saŋ-gri pilekeŋ ta Sungo nu sile ndoŋ sikile ndare kame ta ndoŋ minmba minamŋgat tukunu ne ngamunggal mukuk wamdus bulok ŋak kaye ngina le David nu tinga kina le Yonatan nu luka nuŋe tumbran kina.

David nu Saul ram kua Ahimelek sota kina

21 Kile David nu kua ka pris Ahimelek sota Nob tumbran

kina ka ta prona le nu David kaŋgermba kuru-kuruka nu tugum kumba kusnana: Ne ndaŋam naŋe mata te prote e ngina le ² David nu lafumba sana: Gabat sunŋo Saulŋge ye piro sat le te prowit. Nu teŋenmba ye sayat. Ye ne piro tinmba kukulni le andeŋge ise ndakuwa nga sayat. Yiŋe kuasmbi nane ye te-silikam kande nane ma inumŋge ye te-silikuwaig nga saninŋen. ³ Kile ne bret afu ŋak ndeta ye 5 kile-sa. Kuga ndeta nyamagaŋ afu kise sa nga pris ta sana.

⁴ Tanjakina le pris ta ndek nu sana: Ye ake bret afu mine ndakade. Tukul bret Kuate am mbolŋge patikanu ta ndo minig. Ne naŋe kame tango ndoŋ tane pino ndoŋ kinye ndakade kande ne bret ta kila nga sana le ⁵ David nu lafumba pris ta sana: Ye ne yabrane nda. Sine kile pino ndoŋ kinye ndakeg. Sine ngueu mbal ndoŋ kame buweg ta kame mbal nangine kame agaŋ ndende ta turmba Sungo am mbolŋge purfeŋnu ndo minig. Kite sine piro ande kamŋgig tukunu sine tanjamba purfeŋnu ndo mineg nga sana.

⁶ Nyamagaŋ afu mine ndakinaig tukunu pris ta tukul bret ta kilmba David kile-tuna. Nane tuku maŋau ta bret ambokok ta kilmba kile-kasoka bret kitek kilmba Kuate am mbolŋge patikanu.

⁷ Ait ta mbolŋge Saul tuku agaŋ-mor kulatkanu gabat Edomnu tango nyunu Dowek nu atraukam tuku Sungo tuku Wande mbol tange minna. ⁸ Minna le David ndek Ahimelek kusnana: Ne mbanduwaŋ ande ko kame bagi ande ŋak kande ye sa. Ye gabat sungonŋe piro sat ta braiŋ kam tuku ŋgat le ye prepreka kame agaŋ ande te ndakit nga sana le ⁹ nu ndek David sana: Ye kame bagi ndindo ndo minit. Ne buk Ela ma gutoŋ nziŋge Filistia tango Goliat balena nu tuku kame bagi ta tumba tawimbi songa pris tuku tawi ngirpemŋge pilnaig ta ndo

minit. Tamngat kande te-tini ngina le David ndek sakina: Ese. Kame bagi ta mayenu ndo kame bagi afu minig tanaŋ kuga nga yaimba tumba kina.

David nu kua ka Gat kina

¹⁰Kile David nu Saul ram kua ka kina ka Gatnu gabat sungo Akis tugum prona le ¹¹Akis tuku piro tango kame David kaŋgermba ka Akis sanaig: Tango si Davidnge. Nu nuŋe kilke tuku gabat sungo. Nane pino kame o buk nu tuku mune ulmba kupesmba sakinaig: Saul nu ngueu mbal 1,000 bale farningina le David nu ngueu mbal 10,000 bale farningina nginaig nga Akis sanaig le ¹²David nu pasa ta ismba gabat sungo Akis tuku kuru kuru mayemba ¹³nane tuku am mbolnge nu nginngan tanngonge wam kekekina sulumba nu ndo nginngan mayewanu sukmba kumba ka tumbran koranu fonde malanga mbolnge ma kuyir-kuyarna sulumba subal promba minge zizin mbolnge kutuka ndekina.

¹⁴Tajana le gabat sungo Akis ndek nuŋe piro tango kame saninge lika sakina: Ngan palmbinu te ndanam saka tumba ye tugum te prowaig? ¹⁵Tane idusde sine tuku tumbran te nginngan tango kugatok e nga maŋ ngan palmbinu te tumba te ta prowaig? Tango te ye tuku wande mbolnge nda palpe le minwa nga saningina.

David nu Adulam sikar burok sinam tanje minna

22 Kile David nu Gat kusremba kua ka kina ka Adulam sikar burok kumba tanje minna. Minna le nuŋe aba kat nuŋe, nuŋe kuasmbi ŋakmba nu tanje minna ta isnaig sulumba nane kinaig ka tanje nu te-silikinaig. ²Tajanaig le tango afu nane piti ŋak ŋak afu ndametij kugatok afu ndagari ŋak ta nane kua ka David te-silika nu ndoŋ tanje minnaig sulumba

nu nanŋine gabat minwa nga madinaig. Nane kuasmbi tanje kua ka nu ndoŋ minnaig ta ulendimba 400.

³Tajamba minnaig ka mara ande David ndek tinga Misper tumbran Moab kilke mbol kina sulumba Moabnu gabat sungo ta sana: Ye yiŋe ina mam kilmba pro ne tugum tenge kusreki le minwaik le Kuatenge ye mbol ndaŋdanamngat ta kila pili sulumba maŋ luka pro kilamngit nga sana. ⁴Tajaka sana le Moabnu gabat sungo nu wokina le David ndek ina mam nuŋe kilmba nu tugumnge kusreka nu nuŋe tinga luka kumba ka sikar burok sinam tanje kuirka minnaig.

⁵Tajamba minnaig le mara ande tuan tango Gad nu David tugum promba sana: Ne tinga sikar burok te kusremba Yuda ma tugu mbol kaye ngina le David nu ndek tinga Heret ma yamban sinam ta kina.

Saulnge pris kame bale farningina

⁶Minnaig ma ma nane afunje David nuŋe kuasmbi kilmba ka Heret yambanng minnaig ta kumba ka Saul sanaig. Sanaig le Saul ndek Gibeatumbran biŋ mbol tanje ail sungo ande kumnemng nuŋe mbanduwan biye ŋak minyokina sulumba piro mbal nu laipmba minnaig ta ⁷sanninge likina: Tane Benyamin tuku kuasmbi tane ise tiwap. Tane idusde Yesi kiŋo nuŋenge tane nyam piro sugu sugu grep piro sugu sugu walmba tingguwa sulumba kame gabat maditijmba kuasmbi 1,000 ko kuasmbi 100 kulatkam tuku patikamngat nga idusde e? ⁸Tane tajamba idusnaig sulumba pasa katmba ye yiŋe kiŋo Yonatan nale Yesi kiŋo nuŋe ndoŋ wamdus ulendinaik ta ye yabuyinaig e nga saninge likina sulumba sakina: Yiŋe kiŋo nu yiŋe piro tango David ndoŋ wamdus ulendinaik tukunu David kile ye ŋayo siliyam tuku ndin sotate ta tane

tuku andenge ye idusyumba ye kila sa ndayina ngina.

⁹Tajakina le Edomnu tango Dowe nu Saul tuku piro mbal tugum tange minna nunge ndek Saul sana: Ye Yesi kiyo nuge pro Nobnge Ahitub kiyo nuge Ahimelek tugum prona le kangeren. ¹⁰Ahimelek ndek Sunjonge David sinzanwa nga yabanja sulumba nyamagan afu kile-tumba Filistia tango Goliath tuku kame bagi ta turmba David te-tuna nga Saul sana le ¹¹nu pasa ta ismba tango afu kukulningina le ka Ahimelek nuge kuasmbi ndon Nobnge pris pirokinaig ta ngakmba kilmba gabat sungo Saul tugum pronaig.

¹²Kile Saul ndek Ahimelek sana: Ahitub kiyo nuge, ye ne ndon pasa ngak ngina le nu ndek sana: O gabat sungo, ne saka le isi ngina le ¹³Saul ndek nu sana: Yesi kiyo nuge ne sota kina le ne ndanam saka nyamagan afu kile-tumba kame bagi te-tumba Kuatenge sinzanwa nga nu tuku yabanja? Ne tanana le kile nu ye nayo siliyam tuku tair minit ngina.

¹⁴Tajakina le Ahimelek ndek Saul tuku pasa lafumba sakina: Ne tuku piro mbal te ima David suk minge dubi mayete? Naje mbiyel naje nu kame gabat minmba ne kigraibka ne tuku wande mbolnge nyu sungo ngak minit. ¹⁵Ta tuku ye Kuate yabanmba nu sinzanwa ngen wam ta kitek ande ken le ne ye yiye kuasmbi te ndon sine kilmba pasa mbolnge patikate e? Nu ne nayo silinam tuku tair minanu ngate pasa ta sonndo ye gilai ngina kande ¹⁶gabat sungo nu tuku pasa ta lafumba sana: Kuga. Ne naje kuasmbi ndon tane ngakmba kumamnggaig ngina sulumba ¹⁷nu kame mbal nane laipniymba minnaig ta saningina: David nu ye ram kua ka kina ta nane kila ta nane ye yabuyumba nu mapenaig le kina tukunu tane Sungo tuku pris kame te kilmba bale farap ngina kande nane pris kame ta

bale faram tuku kuru-kuruka mbulnaig. ¹⁸Mbulnaig le Saul ndek Dowe nu sana: Ne ilmba pris kame te kilmba bale farka ngina le nunge pro Sungo tuku pris 85 ta ngakmba bale farke suglukina.

¹⁹Tanana le Saul nu tinga pris kame ta tuku tumbran Nob kina sulumba tange nu tango pino, kiyo kame, kutu amo mbolok, makau donki aganjmor ngakmba bale farmba tumbran sina tumu pilna. ²⁰Tanana le Ahimelek tuku kiyo nuge Abiatar nunge ndo kua ka David sota kumba ²¹Saulnge Sungo tuku pris kame bale farningina wam ta kubeu tuna le ²²David ndek nu sana: Ye pro mam naje tugumnge minen sulumba Dowe nu tange minna le kangermba ye buk idusen ta kile kumungat. Osese. Yenge ne tuku ndare tuma yambarken. ²³Ta tuku ne kuru kuru ndaka. Saul nu sile balesikam tuku ndin sotate tukunu ne ye ndon tenge mina le yenge ne kigraibkamngit nga Abiatar sana.

David nu Keila mbal turkina

23 Tanamba minnaig ma ma mara ande tango afu nane pro David kubeu tumba sanaig: Nane Filistia mbalnge pro Keila mbal ndon kame bumba nane tuku nyamagan kile-wandekkinaig ta ngakmba kuayarmba yomba kilmba kinaig nga sanaig.

²Tanjaka sanaig le David ndek Sungo kusnana: Ye ka Keila mbal turka Filistia mbal ndon kame buwam kumu e ngina le Sungo ndek nu sana: Ta maye. Ne ka Keila mbal turka Filistia mbal bale farka ngina. ³Tajakina le nane David tuku kuasmbi ndek nu sanaig: Sine Yuda ma tugu te mbolnge ngueu mbalnge kugor-kugorka minig le ne ndanam saka kile man Keila mbal turka Filistia kame kuasmbi sungo ta ndon kame buwam sakate nga David sanaig.

⁴Tanjakinaig le David man lato Sungo kusnana kande nu sana: Tinga Keila tumbran kaye le yenge ne sinzanumba Filistia mbal kilmba ne tuku wai mbol patikamngit ngina. ⁵Tajaka sana le David nuje kame kuasmbi kilmba ka Keilange Filistia mbal ndonj kame bumba nane sungomba bale farnaig sulumba nane tuku agamr njakmba yaika kilmba Keila mbal tango pino njakmba kile-luka kilna.

⁶Abiatar nu o buk pris tuku tawi ta tumba kua ka David sota kina.

⁷Kile David nu Keilange minna pasa ta nane afu kinaig ka Saul sanaig le nu ndek sakina: Ese. Kile Kuatenge nu tumba ye tuku wai mbolnge palmbimngat. Nuje mironj tumbran sungo koranu ta sinam kina ngina sulumba ⁸Saul ndek nuje kame kuasmbi kilmba David tuku kuasmbi kugorkam Keila kinaig.

⁹Saul nu David balewam kina ta David sanaig le isna sulumba nu pris Abiatar wika sana: Naje tawi ta tumba yale ngina. ¹⁰Abiatar nu pris tuku tawi ta tumba prona le David ndek yabanmba sakina: O singine Israel mbal tuku Mbara Sungo, Saul nu piro tango naje ye tuku nga Keila tumbran te njayo siliwam tuku ilit ngaig le isit. ¹¹Ta tuku ne ye saya. Tumbran te tuku tango kamenge ye tumba Saul tuku wai mbol palmbimngaig e? Saul nu ye sota te ta prowamngat ta son sakaig e? O singine Israel mbal tuku Mbara Sungo, ne ye kila saya ngina le Sungo nu sana: Au. Nu prowamngat ngina.

¹²Tanjakina le David man ndek Sungo kusnana: Tumbran te tuku tango kamenge ye yije tango kame te ndonj sine kilmba Saul tuku wai mbol patikamngaig e ngina le Sungo nu sana: Au. Nane tanjawamngaig ngina.

¹³David Sungonge tanjamba sana le nu tinga nuje tango kuasmbi 600 ta kilmba Keila tumbran ta kusremba nane duje

fumbe njakmba mbol kinenumba minnaig le Saul nu David kua kina pasa ta ismba nu nane man yoker ndakina.

David nu Sif ma baknu mbolnge minna

¹⁴David nu kua ka kina ka Sif tuku ma taknu ma baknu tange kuirka minna. Saul nu mara mindek David sota minna ta Kuate nu David sinzanmba nu tumba Saul tuku wai mbol pile ndakina.

¹⁵David nu kina ka Sif ma baknu Horesnge minna le Saul nu balewam tuku sota minna ta David sanaig le isna. ¹⁶Tajana le Yonatan nu kina ka Horesnge David te-silika Sungonge ne kulatkate nga nu wamdus sangri pilena sulumba ¹⁷sakina: Ne kuru kuru ndaka. Mam nu ne njayo siline nda. Mine minemba ne sine Israel mbal tuku gabat sungo mina le ye ne gemnu minamngit ta mata mam nu kila nga David sana. ¹⁸Tanjakina le nale Sungo am mbolnge pasa katmba wamdus ulendinaik. Tanjamba David nu Horesnge minna le Yonatan man luka nuje tumbran kina.

¹⁹Kile Sifnu tango kame afu kinaig ka Gibeange Saul sanaig: O gabat sungo, ne isa. David nu kile sine tuku ma tugu Horesnge minit. Nu Yuda yamban Akila bij mbolnge kuirka minit. ²⁰Ta tuku gabat sungo, ne nu biye timba tam kande ne ndeka le sine ne turnumba nu biye timba tanmbimngig nga sanaig le ²¹Saul ndek nane saningina: Tane ye turyumba manau mayenu ndo kade tukunu Sungo nu tane ndonj minwa ngina sulumba ²²man ndek saningina: Tane kape sulumba ka nu minit magot ta buro-buwawap. Nu tange minanu ngade ta son tange minit e ta kanjerap. Tango ta nu ngisi-ngisikate tuku nga sayade tukunu ²³tane ka nu kuirke likate tuku magot ta njakmba katese mayemba pro ye tap le tane ndonj kumba ka nu korko-

rbe le nu kua ka Yuda ma animbi kuwa ta ye ka nane ngamuknje nu tamngit nga saningina. ²⁴ Tanakina le tango kame ta Saul kusremba ambonga nanjine tumbran Sif kinaig.

David nu nuje tango kuasmbi ndonj kinaig ka Maon ma baknu Yuda yamban kumam tanje minnaig le ²⁵ Saul nu nuje kame kuasmbi kilmba David sota nane minnaig ma tamba kinaig le nane afu ka David sanaig. Sanaig le nu nuje tango kuasmbi kilmba kua ka Maon ma baknu sikar njak tanje ka minna. Tanje minna le Saul nu ismba David dubimba kina. ²⁶ Saul tuku kuasmbi pro tabe dabil inum inum kinaig le David nuje kuasmbi kilmba tabe dabil inum inum Saul ram kua kinaig. Tanjanaig le Saul nuje tango kuasmbi ndonj nane buk David tuku kuasmbi kile-fag kinaig le ²⁷ kile Saul tuku piro tango ande tumbranje pasa tumba promba Saul sana: Filistia mbal pro sine ndonj kame bude tukunu ne brainj luka yale nga sana le ²⁸ Saul nu David yokermba minna ta kusremba nuje kame kuasmbi kilmba luka Filistia mbal ndonj kame buwam kina. (Ta tuku kile nane magot ta nyun ta Kame peukina tuku Sikar ngade).

²⁹ Tanjana le David nu ma tugu ta kusremba kua ka kina ka Engedi ma taknu sikar burok sinam tanje kuirka minna.

David nu Saul mapena

24 Saul nu Filistia mbal yokerka kina ka kusreka manj luka prona le nane afu pro nu sanaig: David nu kile ka Engedi ma baknu sikar burok sinam ambenge minit nginaig le ² Saul ndek Israel tango sangriknu 3,000 pilemba kilmba David biye tiwam tuku ma ande nyunu Meme nguikok tuku Sikar ta kinaig ka ³ sikar burok sungo ande tugum pronaig. Burok ta tugumnje sipsip tuku fonde mata minnaig. David nu nuje

tango kame ta kilmba nane sikar burok ta sinamnje kuirka minnaig.

Kile Saul ndek sumbikam saka sikar burok ta sinam kina le ⁴ David tuku kuasmbi tanje David sanaig: Ese. Kile ait te mbolnje Sungongje ne tuku ngueu tango tumba ne wai mbolnje pilit. Ne ame manau kam ndeta ka nga sanaig le David ndek kurauka kina ka Saul tuku tawi kuennu ta tundunnu ndo kat purmba tina ta Saul nu kamus ndana.

⁵ David nu Saul tuku tawi tundunnu ta kat purmba tina sulumba nu ndaflowit a nga wamdus fulilka ⁶ nuje kame kuasmbi saningina: Tango te Sungongje ye tuku gabat sungo madina tukunu ye nu balewe nda ngina sulumba ⁷ David nu pasa sangrinu saka saningina: Tane Saul bale ndawap nga peuningina.

Kile Saul nu sikar burok sinam tanje sumbike depurmbe kilim ka kina le ⁸ David ndek Saul ngumnem dubimba kilim kumba Saul wikina: O yije gabat sungo ngina le Saul nu mbilkina. Mbilkina le David ndek dagol tidronga lokina sulumba ⁹ sana: Ne ndanam tango kame tuku yabri pasa yenje ne njayo sili nam tuku sakade le nane tuku pasa ta isit? ¹⁰ Ne kile kanjera. Ne kite ait te mbolnje sikar burok te sinamnje Sungongje ne tumba ye tuku wai mbolnje palet le tango kamenje ye ne baleni nga sisenjaig ta ye ne Sungongje ye tuku gabat sungo madina nga ye nane peuninmba ne mapenit. ¹¹ Mam, ne te kanjera. Ye ne balenam mbulmba ne tuku tawi kuen ta tundunnu ndo kat purmba tit. Ta tuku ne kanjermbe katesewa. Ye ne mbolnje manau ande njayonu kumba ne njayo sili ndanit ta ne ndanam tuku ye korkoryumba baleyam bafute? ¹² Sungo sile tuku manau te pilewa sulumba ne ye mbolnje manau kate ta lafunu ne tinwa. Yenje ne njayo siline nda. ¹³ Ne wa mbuj kame tuku wam pagu pasa ta idusa. Nane tenjen-

mba sakade: Tango nyanu nu manau nyanu ndo kate ngade. Ta tuku yenye ne nyanu siline nda. ¹⁴Ne Israel mbal tuku gabat sungo ta ne ye ame agany le ye tumba korkoryate? Ye tango nyanu nguesuk kuga age kumak meu tanan. ¹⁵Ta tuku Sungonge sile pilesikuwa sulumba ne ye mbol mbarte ta lafunu ne tinmba ye ne tuku wai mbolnye te-lukuwa ngina.

¹⁶David nu pasate denpurna le Saul ndek nu wika sana: O kinyo, ta nenye e ngina sulumba malmbaka ¹⁷ndek David sana: Ye son mbar sungokanu ne mbol ket ta ne tinreknu minmba manau mayenu ndo ye mbolnye kate. ¹⁸Kite Sungo nu ye tumba ne tuku wai mbol palet ta ne ye mapeyumba bale ndayat. ¹⁹Tango ande nu nune nyene tango te-silikuwa ta nu nu ake mapewa le kine nda ta ne tanan ndawat. Ne ye mbol wam mayenu kat tukunu Sungonge ne nyaro tinwa. ²⁰Ye buk katesewet. Ne sine Israel mbal nyakmba tuku gabat sungo minmba minamngat. ²¹Ta tuku ne Sungo tuku nyu mbolnye pasa sangri pilewa sulumba ye tuku gageu tumu pile ndaka nga David sana. ²²Tanjaka sana le David ndek pasa ta woka sangri pilena. Tanjana le Saul ndek luka nune tumbran kina le David nune tango kuasmbi kilmba nangine minnaig mbi sikar burok ta kinaig.

Samuel nu kumna

25 Tanjamba minnaig ma ma Samuel nu kumna le nane Israel mbal nyakmba pro mangurka nu malmbinaig. Malmbiwe denpurmba nu tuku minde-sin tumba ka Rama tumbranngye nune wandembi tanngye ngukinaig. Ngukinaig le David nu tinnga kuirka minna magot ta kusremba Paran ma baknu ta kina ka tanngye minna.

David nu Nabal tuku pino kuembol tina

²⁻³Maonnu tango ande nyunu Nabal nu nune aganymor kame ta tumbran sungo Karmelnye kulatka minanu. Tango ta nu maror tango. Nu sipsip 3,000 meme 1,000 nyak minna. Piyo nune ta nyunu Abigail. Nu pino ngarosu mayenu rangun mayenu. Tango nune ta nu mugru sambek nu gubra te-fagna tuku. Nu Kaleb tuku ndare.

Tango ta tuku piro mbal nane Karmelnye sipsip nyenu kugerka minnaig le nu ka nane kulatka tanngye minna le ⁴David nu Paran ma baknu tanngye minmba nane pirokinaig pasa ta isna sulumba ⁵nune tango 10 ta kukulninyumba saningina: Tane kape ka Karmelnye Nabal te-silika ye tuku nyu mbolnye gare pasa tape sulumba ⁶tenenmba sawap: Ne nane gageu nane aganymor nyakmba mage minwaig. ⁷Tane kile sipsip nyenu kugerka minig pasa ta David nu isna. Sine buk nane piro mbal ndon minmba nane sipsip kulatkinaig le sine Karmelnye nane ndon gulab mayemba mingey. Nane tuku aganymor inum kuayarmba ngisi ndagen. ⁸Ne nane piro tango ta kusnanginga ta nane son ngamngayig. Ta tuku ne kite pagumba nye sungo ta David nu isat sulumba sine kukulsingay. Ne nyamagan afu minig ndeta afu sine sinmba afu David tuku patika le kilmba kangig. Tane tanjamba ka Nabal sawap ngina.

⁹David tuku tango kame ta ka David wam pagukina tanjamba ndo Nabal sanaig sulumba pasa lafunu isam tuku tair minnaig kande ¹⁰Nabal nu David tuku tango kame ta tenenmba saningina: Yesi tuku kinyo nune David nu gabat sungo ndan ndan le ye nu nyamaganmbi turam tuku nga sakade. Kile piro tango sungomba nangine gabat ram kua ka

dunje pismemba minig. ¹¹Ndanjam tuku tane bret kule aganjmor ndemnu yiye piro mbal tuku kuanekit te kilmba ma biri sambek tane tingam tuku sakade ngina.

¹²Tanjakina le David tuku kuasmbi nane luka kumba ka Nabal nane saninge likina tanamba David kubeu tunaig le ¹³David ndek nuje tango kame ta saningina: Tane tinga kame bagi kilap ngina sulumba nu tinga nuje kame bagi tumba kame kambim tuku kuanekina. Tanamba nu nuje tango 400 kilmba kame kina le tango 200 kusrekina ta nane aganj ndende kulatka minnaig.

¹⁴Kile Nabal tuku piro tango ande kina ka Nabal piyo nuje Abigail sana: David ma baknu tange minmba nuje tango afu kukulningat le pro singine gabat gare pasa tawig le nu nane kasurningmba pitaikat ngina sulumba ¹⁵Abigail sana: Tango kame ta sine ndonj mine mayegej. Sine sipsip kulatka mingenj ta nane sine kulat magekinaig le aganjmor inum ngisi ndakina. ¹⁶Sine nane tugum tange sipsip kulatka mingenj ta nane mara mara sine kile-kogorka minnaig. ¹⁷Ta tuku ne isa. Kile David nuje tango kame ndonj promba sine tuku gabat nuje gageu ndonj bale faramngat. Nabal nu tango ande gubra te-fagte tuku. Sine nu sabe ta nu sine tuku pasa ise nda. Ta tuku ne kile ndanjndanjamngat e ngina.

¹⁸Tanjakina le Abigail nu pasa ta ismba pitikndo tinga nyamaganj kuaneka bret 200 kilmba grep kule armba aganjmor ngaronumbi tolninganu ta kilmba sipsip kuapikanu 5 kilmba wit pasokanu afu kilmba bret fonfonj 100 grep mbilmba pasokanu njak ta kilmba fik karenanganu 200 kilmba nyamaganj ta njakmba donjki afu mbol patikina. ¹⁹Tanjamba nu sijsinjndo tango nuje kila sa ndamba nuje piro tango afu

kukulningmba saningina: Tane ambonga silap. Ye tane ngumnem dubiket ngina.

²⁰Nane kine sulunaig le Abigail nu ndek donjki ande ponga kina ka te-tirmba kumba minna sulumba David nuje kame kuasmbi ndonj nane buk tabe ta ponga mbumba minnaig le kanjgerkina.

²¹David nu wamdusmbi sakina: Ndanjam saka ye tango ta tuku aganjmor nuje dunje ngamu tange kulat mageken le inum ngisi ndakina. Ye nu mbol manjau mayenu ken ta nu lafumba ye kiko pileyat. ²²Ta tuku kite ye nuje tango kame nuje gageu ta njakmba bale far suglukamngit. Kuga ta Kuatenge yiye ngueu mbal mapeninge nda ngina.

²³Kile Abigail nu David kanjgermba nuje donjki mbol patenga ibanjkina sulumba David tuku kupe tugum tange dagol tidronga ²⁴lokina sulumba David sana: O tango sungo, ye wam mbarit ta tuku ye ne ndonj pasa njak. Ye saki le ne isa. ²⁵Ne Nabal tuku pasa isat ta tuku gubra ndata. Nu mugru sambek nu gubra te-fagte tuku. Nu tuku nyu tugunu ta nginngan. Tanamba ndo nuje manjau nuje nyu ta dubite. Ne nane piro tango kukulningat le prowaig ta ye nane kanjger ndakit. ²⁶Ne isa. Sungongje ne peu ndanat kande ne tango ta tuku mbar ta lafumba nu buk balewat kande. Ta tuku Sungo abo tugu njak nu tuku nyu mbolngje ne nane nyu mbolngje ye pasa sangrinu saket. Sungongje ndo ne tuku ngueu mbal njakmba kilmba njago siglika Nabal mbol mata tanamba kuwa ngina.

²⁷Tanjaka Abigail manj lato sana: O tango sungo, ne garenuwa nga nyamaganj kilmba prowit te nane tango kuasmbi te ninga sulumba ²⁸nane piro pino ye tuku mbar te ngilaingga. Ne mara mindek Sungo tuku ngueu mbal ndonj kame bumba ne mbar ande ke ndakate tukunu Sungongje ne gabat sungo pilwa

le minmba minamngat. ²⁹Tango ande pro ne ndoŋ kame saka ne balenam bafuwa ta Sunŋonge ne kigraibka kulat mayenumba ne tuku ngueu mbal kilmba sikpirmbi ndame bukngade le kinit taŋaŋ kile-pankamngat. ³⁰Sunŋo nu ne mbolŋge wam magenu kam sakina ta ŋakmba ne mbol kuwa le ne sine Israel mbal tuku gabat sunŋo minamngat. ³¹Ta tuku ne ake sinaŋ Nabal tuku mbar lafumba nu tuku ndare kutuwa ta ne gabat sunŋo mina sulumba naje mbar ta idusmba wamdus pitinuwa le kikitikat. Sunŋo nu ne sinzaŋnuwa le piro pino naje ye idusya ŋga David sana.

³²Taŋakina le David ndek nu sana: Israel mbal tuku Mbara Sunŋonge ne kukulnat le pro ye ndinŋge te-silikat. Ta tuku sine nu tuku nyu te-dunŋube ŋgina sulumba ³³nu ndek sakina: Ne tuku wamdus mayenu tanŋe tango ta tuku mbar nu tuku ndare ake sinaŋ kutuwikit ŋga ne ye peuyat. Ta tuku Sunŋonge ne nyaro tinwa. ³⁴Israel mbal tuku Mbara Sunŋo abo tugu ŋak nunŋe ye peuyat. Ye nu tuku nyu mbolŋge sanet. Ne ndinŋge ye te-sili ndakat kande indole maratukuk Nabal tuku kuasmbi inum mine ndakate kande ŋgina. ³⁵Taŋakina sulumba David nu Abigailŋge nyamagaŋ kilmba prona ta yaimba sana: Kile ne wamdus bulok luka naje wande mbol kaye. Ne tuku pasa maŋau mayenu ta mbolŋge ne ye muku seryate ŋgina.

³⁶Taŋakina le Abigail luka tanŋo nuŋe sota kina ka tumbraŋ prona kande Nabal nu pagumba nye sunŋo gabat sugonŋe pagumba nye sugokade taŋamba kina sulumba nu kule nyumba gare-gare sunŋokumba minna le Abigail nu pasa pasa ndana le ka mafena. ³⁷Mafena le Nabal nu kule nyumba ŋginŋgankina ta ka purfena le piyo nuŋe ndek wam kame prowe likinaig ta kubeu tuna. Kubeu tuna le Nabal nu pirerek purka kumaknu suk ndekina.

³⁸Taŋamba minna ma ma ait 10 kuganaig le Sunŋonge Nabal balena le kumna. ³⁹Kumna le David nu pasa ismba sakina: Kile ye Sunŋo tuku nyu te-dunŋet. Nunŋe Nabal ye kiko pileyina ta lafuwat. Sunŋonge nuŋe piro tango nuŋe ye peuyina le maŋau ŋayonu ke ndaken. Nuŋe mbar ta nuŋe miroŋ nu kurau tawet ŋgina. Taŋakina sulumba David ndek tango afu kukulningina le ⁴⁰nane ka Karmelŋge Abigail sanaig: Sine Davidŋge ne pinonu tam tuku sine kukulsingat ŋginaig le ⁴¹pino ta pasa ta ismba tinga dagol tidronŋa loka sakina: Ye nu tuku piro pino. Ye piro tango kame tuku kupe minyangamngit ŋgina. ⁴²Taŋakina sulumba Abigail nu pastinga nuŋe piro pino 5 kilmba nuŋe doŋki tumba poŋga David tuku piro tango dubika kinaig. Kinaig ka David tugum prona le Davidŋge pinonu tina.

⁴³⁻⁴⁴David nu o buk Yesrelnu pino Ahinoam tina sulumba ngumneŋga nu maŋ Saul kulim nuŋe Mikal tina ta Saulŋge yaimba tumba Lais kiŋo nuŋe Paltiel tuna. Tango ta tumbraŋ sunŋo Galimnu.

David nu maŋ Saul mapena

26 Kile Sifnu tango kame afu kinaig ka Gibeange Saul sanaig: O gabat sunŋo, ne isa. David nu kile sine tuku kilke Yuda yamban Akila biŋ mbolŋge kuirka minit ŋginaig le ²Saul ndek tinga nuŋe Israel kame kuasmbi sanŋriknu 3,000 ta pilemba kilmba David biye tiwam Sif ma baknu ta kinaig ka ³Akila tabe yamban ndin tanŋe tumbraŋ ulnaig.

David nuŋe kuasmbi ndoŋ ma baknu tanŋe minmba Saul nu biye tiwam prona ta ismba ⁴nu tanŋo afu kukulniŋmba kape ka buro-burowap ŋgina le nane kurauka kinaig ta Saul pro tanŋe minna le kaŋgermba luka ka David kubeu tunaig. ⁵Kubeu tunaig le kile David ndek tango afu kilmba Saul tumbraŋ ulmba minna

magot ta kinaig sulumba Saul nuŋe kame gabat ŋungo Ner kiŋo nuŋe Abner ndoŋ kinymba minnaik le kaŋgerkinaig. Saul nu ŋgamu-ŋgamuŋge kinyna le nane kame kuasmbi nu laipmba kinynaig. ⁶Taŋamba minnaig le David ndek Hitnu taŋgo Ahimelek le Abisai kusnanikina: Ima ye ndoŋ Saul tuku kuasmbi ma ulmba minig sinam nzi kaŋgik ŋgina le Abisai ndek sakina: Sile kap ŋgina. (Abisai nu Seruya tuku kiŋo nuŋe. Aba nuŋe Yoab).

⁷Furima le David le Abisai nale kurauka Saul nuŋe kuasmbi ndoŋ tumbraŋ ulmba minnaig ta ndek kinaik ka Saul kinymba minna le kaŋgernaik. Saul nu nuŋe mbanduwaŋ ta tumba gabat tatum taŋge te-timba ŋgamu-ŋgamuŋge kinyna le Abner kame kuasmbi ŋakmba nane nu laipmba kinynaig.

⁸Taŋamba kaŋgerka Abisai ndek David sana: Kile Kuatenge naŋe ŋgueu taŋgo ta tumba ne wai mbolŋge palet. Saka le nuŋe mbanduwaŋ te tumba manyub kilke turi le kumwa ŋgina kande ⁹David ndek nu peumba sana: Ne nu mba tuwe ndaka. Sunŋonge gabat madina ta andeŋge balewa ta Sunŋonge nu mapewe nda ŋgina sulumba ¹⁰sakina: Ye Sunŋo abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge ne sanet. Sunŋonge Saul balewamŋgat. Nu ake kumamŋgat e ko nuŋe ŋgueu mbalŋge balewaig le kumamŋgat e ta Sunŋo nuŋe ait. ¹¹Sunŋonge gabat sunŋo madina ta ye nu balewe nda. Nunŋe ye peuyate. Sile nu tuku mbanduwaŋ murko kule te ndo kilmba kap ŋga sana sulumba ¹²David ndek mbanduwaŋ murko kule gabat tatumŋge ta kilmba Abisai ndoŋ kinaik ta taŋgo ande nale kamuska kaŋger ndakina. Nane ŋakmba Sunŋonge ginyum paknu niŋgina le ndo kinymba gilaŋginaig.

¹³Kile nale nane kusreka kinaik ka ka David nu tabe inum poŋga funu mbolŋge

tiŋgina sulumba ¹⁴Abner nuŋe kame kuasmbi ta ndoŋ wika saningina: Abner o. Ne ye tuku pasa isiŋ e ŋgina le Abner ndek nu tuku minge lafumba sakina: Ne imange gabat sunŋo wikate e ŋgina. ¹⁵Taŋakina le David ndek Abner maim maim te-tumba wi kuenŋka sana: Ne Israel ŋgamukŋge taŋgo nyu ŋak ŋgate ta ndaŋam saka naŋe gabat sunŋo ta kulat maye ndawat le taŋgo ande nu ŋayo siliwam sinam ket? ¹⁶Ne taŋamba gubat sunŋo kulatkate tuku e? Tane taŋgine gabat sunŋo Sunŋonge madina ta kulat maye ndawaig. Ta tuku ye Sunŋo abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge siŋka satinget. Tane ŋakmba kumam kumuŋ. Tane gabat sunŋo tuku mbanduwaŋ murko kule gabat tatum taŋge ta kaŋgerkap ta kile aniŋge minig e ŋgina le ¹⁷Saul nu David tuku ŋin tugu ismba wika sakina: O kiŋo, ta nenŋe e ŋgina le David ndek wika sana: Au. Yenŋe o. ¹⁸O gabat sunŋo, ye ame mbar ken le ne naŋe piro taŋgo naŋe ye tumba yokeryate? ¹⁹O gabat sunŋo, ne naŋe piro taŋgo tuku pasa te isa. Ne Sunŋonge kukulnat le ye ŋayo siliyam tuku ye sotate ndeta maye. Ye nu tuku atrauki le Sunŋo nu maŋ ye tuku garewa. Ko taŋgonge ne tuku wamdus kunde-kundenade ndeta Sunŋonge nane ka-surninguwa. Nane ndaŋam tuku ye Israel kilke kusremba ka kasomok mbal tuku kilke mbolŋge naŋgine yabri mbara baringi ŋga ye tumba korkoryade? ²⁰Ta tuku ye Sunŋo kasomŋge mini le tane ye tuku ndare kutu ndawap. Ne sine Israel mbal tuku gabat sunŋo ta ne ye ŋai ŋguesuk kuga meu taŋaŋ baleyam tuku sota taŋgo afu tabe mbolŋge mula nindam tuku kuraukade taŋamba ne kate ŋga Saul sana.

²¹Taŋakina le Saul ndek David wika sana: O kiŋo, ye mbaret. Kile ne maŋ tawok te prowa le ye ne maŋ ŋayo siline nda. Ne furir te mbolŋge ye ba-

leyam kumuŋ ta ne ye mapeyat. Ye siŋka mbarmba ŋgingan maŋau ket ŋgina le ²²David ndek wika sana: O gabat sunŋo, mbanduwaŋ naŋe noten. Naŋe tango ande kukula le pro tumba kine tinwa. ²³Sunŋo nu tanŋo maŋau mayenu tiŋreknu kate ta lafu mayenu tuwit. Kite Sunŋo ne tumba ye tuku wai mbol palet ta ye Sunŋonge ne madinina ŋga ne bale ndanit. ²⁴Ye ne mapenumba ŋayo sili ndanit. Tanŋamba ndo kile Sunŋo ye sinzanŋuwa le mine mayemba wamdus bulok ŋak minamŋgit ŋgina le ²⁵Saul ndek David wika sana: O kiŋo, Sunŋo ne nyaro tinwa le ame maŋau kam bafuwa ta kumu-kumumba alonu tanŋamba prowamŋgat ŋgina. Tanŋaka saka denŋurna le David luka nuŋe kuasmbi sota kina le Saul mata mbilka luka nuŋe tumbranŋ kina.

David nu Filistia mbal sota kina

27 Tanŋamba minnaig ma ma David nu wamdusmba sakina: Ye te tanŋe mini ta Saul nu maŋ wamdus mbilmba ye baleyamŋgat tukunu ye kua ka Filistia kilke mbol ka le kanyumwa le nu maŋ Israel kilke mbol tenŋe ye sote nda ŋga idusna.

²Tanŋamba idusna sulumba David ndek tinŋa nuŋe tanŋo kuasmbi 600 ta kilmba Maok kiŋo nuŋe Akis Gat mbal tuku gabat sunŋo ta sota kambim saka ³nu nuŋe pino ar ta kilmba nuŋe tanŋo kuasmbi nanŋine gageu kame ta turmba kilmba kina ka Gatŋge Akis ndoŋ minnaig. (David tuku pino ar ta ande Ahinoam nu Yesrelnu. Ande Abigail Nabal tuku pino kuembol nu Karmelnu). ⁴David kua ka Gatŋge minna pasa ta Saul nu ismba nu maŋ David sote ndakina.

⁵Kile David nu Akis tenŋenmba sana: O gabat sunŋo, ye naŋe tumbranŋ sunŋo

sinam tenŋe minet ta mayenu ndo kuga tukunu ne ye sinayumba kilke fudiŋ ande serya le ye yiŋe kuasmbi ndoŋ ka tanŋe minyoki ŋgina le ⁶Akis ndek woka tumbranŋ fudiŋ Siklak David nane minyokuwaig ŋga serna. Ta tuku kile Siklak tumbranŋ ta Yuda tuku gabat sugo nanŋine kulatka minig.

⁷David nu Filistia kilke mbol kumba minna ta yar ndindo tambun baalkamba turmba kinaig. ⁸Tanŋe minna sulumba David nu nuŋe kame kuasmbi kilmba ka Gesur mbal Gisri mbal Amalek mbal nane ndoŋ kame bumba minanu. Mbal kame ta o buk ma tugu ta mbolŋge tumbranŋ ulmba minnaig tuku. Nane tuku kilke ta Sur kumamŋge kina ka Isipŋge dikŋgina.

⁹⁻¹¹David nu nane ndoŋ kame buwanu ta nu tanŋo pino ŋakmba bale far sugluka makau doŋki kamel agaŋmor ŋakmba ta kilmba tawi mindepiye agaŋ ndende ta turmba kile-sugluka luka Akis tugum kambinu. David nu tumbranŋ kame ta ŋakmba tumu pilmba ma sina minyanŋanu. Ta ndaŋam? Tanŋo ande pro Gatŋge Akis kila sawikat ŋga nu tanŋawanu.

David nu Filistia kilke mbolŋge minna sulumba nu maŋau ndui ta ndo kumba minanu le Akis ndek nu kusnamba ne ka aninŋe kame ulmba prote e ŋga kusnawanu ta David ndek nu wam sisauka sawanu: Sine ka Yudaŋge o ka Yerakmelŋge o ka Ken ma ki prote kumam tanŋe kame ulmba prowet ŋga Akis yabriwanu.

¹²Tanŋawanu le Akis ndek David tuku pasa ta son ŋga wamdusmba sakanu: Son. Nu nuŋe ndare tuma Israel ndoŋ kame bute. Kile nu nuŋe mbal ndoŋ ŋgueu minmba ye tuku piro tanŋo minmba ye kulatka minmba minamŋgat ŋga idusanu.

**Saul nu tango kanunu wikanu
pino ande sota kina**

28 Minnaig ka ait ande Filistia mbal nangine kame kuasmbi kile-mangurka Israel mbal ndonj kame buwam tuku nginaig sulumba Akis ndek David sana: Kite ne naje kame kuasmbi ta kilmba njakmba ye dubiyumba ka Israel mbal ndonj kame buwamngig ngina. ²Tanjaka sana le David ndek woka sakina: Ta maye. Ye ne tuku piro tango. Ne ndanmba kam tuku saya ta ye tanjamba ndo kamngit ngina le Akis ndek sana: Ese. Ne tanjawa le ye ne tumba yiye ngarosulu kulatkam tuku palmbimngit ngina.

³Samuel nu buk kumna le nane Israel mbal njakmba wamdus tatraka malm-bimba nuje tumbran Ramange ngukinaig. Ait ta mbolnge Saulnge tango kanunu wikanu mbal ta Israel kilke mbolnge mine ndakuwaig nga njakmba pitaikina le sili-silinaig.

⁴Kile Filistia mbal pro Sunem tumbran sungo ta makembinge kame buwam tuku ma ulnaig le Saul ndek Israel kame kuasmbi ta kilmba pro Gilboa tabe mbol tanje ma ulmba minnaig. ⁵Tanjamba minnaig le Saul nu Filistia tuku kame kuasmbi ta kanjerka nu kuru kuru najy-omba wamdus fulilka ⁶Sungo yabanmba kusnana: Ye kile ndanji ngina kande Sungo nu tuku pasa inum kinambi ko tukul ndamembi ko tuan tango tuku mingge mbolnge mata lafuna le ise ndakina le ⁷nu ndek nuje piro mbal wika saningina: Tane kumba pino ande tango kanunu wikanu ta sota te-silikap le ye ka nu kusnawi ngina le nane ndek nu sanaig: Pino ande tango kanunu wikate tuku Endornge minit nga sanaig.

⁸Tanjaka sanaig le Saul ndek gabat sungo tuku mindepiye ta paska patika tawi kise kilmba kaika tango armba kilmba furir ta mbolnge ndo tinja ka

pino ta tugum pronaig sulumba Saul ndek pino ta sana: Ye tango kumanu ande nyun ti le ne nu wika le ame wam prowamngaig ta ne sanuwa le ye saya nga pino ta sana kande ⁹pino ta ndek nu sana: Gabat sungo Saulnge Israel mbal tuku tango kanunu wikade mbal ta pitaikina ta ne gilai e? Ne ndanam saka ye te-mayokyumba baleyuwaig nga tanjate ngina le ¹⁰Saul ndek pasa sangri pilemba sakina: Ye Sungo nyu mbolnge ne sanet. Ne wam te ka ta nane ne tumba pasa mbol pile nda ngina.

¹¹Tanjakina le pino ta ndek Saul kusnana: Ye ima wiki nga iduste ngina le Saul ndek nu sana: Ne Samuel wika ngina.

¹²Tanjaka sana le pino ta ndek Samuel wikina le mayok kina. Mayok kina le pino ta nu Samuel kanjermba wi najy-omba Saul sana: Ne ndanam saka ye yabriyat? Ne Saulnge ngina. ¹³Tanjakina le gabat sungo ndek pino ta sana: Ne kuru kuru ndaka. Ame aganj kanjerat ta ye saya le isi ngina le pino ta lafumba Saul sana: Ye mindekanu ande sambu kusremba mayok ket le kanjerit ngina le ¹⁴Saul ndek nu kusnana: Tango ta ndanj ndanj ngina le pino ta nu sakina: Tango saibo tawi kuennu silika mayok ket ngina le Saul nu katesena ta Samuelnge nga nu ndek dagol tidronga lokina.

¹⁵Tanjana le Samuel ndek Saul kusnana: Ne ndanam saka ye wikat ngina le nu lafumba sana: Sungo nu ye ngumneyina le Filistia mbal ye ndonj kame buwam bafude. Ta tuku ye wamdus piti sungo njak. Nu ye tuku pasa inum tuan tango tuku mingge mbolnge ko kinambi sayate le ise ndaket tukunu ye kile ndanndanamngit nga pro nenje ye saya nga ne wikit ngina.

¹⁶Tanjakina le Samuel ndek nu sana: Sungo o buk ne ngumnenumba nu ne ndonj ngueu minit. Ne ndanam saka ye

ne turnam tuku wikate? ¹⁷ Sungonge o buk ye wam paguyina le ye tuku minge mbolnge pasa prona le ne isna ta nu kile dubimba kate. Nu Israel kulatkam tuku piro ta ne yainumba David tuna. ¹⁸ Ne buk Sungo tuku minge ngurna. Nu Amalek mbal tuku gubra sungo tumba ne nane ngakmba bale farkam tuku ngina ta ne kumu ndana. Ta tuku kile Sungo nu wam ta lafumba ne mbol kate. ¹⁹ Ne naje kuasmbi Israel tane ngakmba Sungonge kilmba Filistia tuku wai mbol patinungat. Indole ne naje kiyo kat naje ndonj kummba pro tenge ye ndonj minamngaig. Sungo nu Filistia mbal sinzanngimba Israel tuku kame kuasmbi kilmba nane tuku wai mbol patinungat nga Saul sana.

²⁰ Saul nu Samuel tuku pasa ta ismba kuru kuru mayemba ngurngurka kilke mbol ndeka milmailka kinye ngak minna. Ta ndanam? Ki ait ka furir ngamuna nu isukuse ndaka minna tukunu nu milmailka minna.

²¹ Tanjamba minna le pino ta ka Saul kuru kuru mayena le kangermba nu sana: O tango sungo, ye yiye ngarosu yambarkam kuru kuru ndaka ne tuku minge dubiwit. ²² Tanjamba ndo ne kile ye tuku minge dubimba tinga bret afu nyumba ngarosu sangri tinguwa le luka kaye ngina kande ²³ Saul ndek nu sana: Ye isukusam mbulit ngina. Tanjakina le nuje piro tango ar ta pino ta ndonj nane dirnanginaig le nu nane tuku minge dubimba tinga ka mbili mbol minyokina. ²⁴ Minyokina le pino ta pre pre nuje makau fat butuknu ande kulatka minna ta balena sulumba pikmba ndemnu ta kilmba kuapikina. Kuapikina sulumba plaua yis kugatok ta kilmba pipmba bret afu wakeika pasoka ²⁵ ningina le nane nyinaig. Nye denpurmba furir ndui ta ndo nane tinga luka nangine tumbran kinaig.

Filistia gabat nane David pitainaig

29 Kile Filistia kame gabat nane kame kuasmbi kilmba pro Afeknge ma ulmba mangurkinaig le nane Israel kame kuasmbi pro Yesrel ma kule bulbultembi tange ma ulmba mangurkinaig. ² Nane Filistia tuku gabat sugo ta nangine kame kuasmbi walmba afu 100 afu 1,000 tanjamba fetke lika kame tuku kuaneka tingge likinaig le David nu nuje kame kuasmbi kilmba Akis ndonj nane ngumnem dubikina.

³ Tanjana le nane Filistia tuku kame gabat ta nane kangerka Akis sanaig: Ndanam Hibru tango kame te sine dubika kame kangig nginaig le Akis lafumba nane saningina: Tango si Davidnge. Nu Israel mbal tuku gabat sungo Saul tuku piro tango ta nu o buk Saul kusremba yar ndindo tananj pro ye ndonj tenge minit ta tane gilai e? Ye nu wam afu mbarna le kanger ndaken nga saningina kande ⁴ nane kame gabat sugo sugo Akis tuku gubra pasa tumba sanaig: Tango si te-luka le ka tumbran sernambi tange ka minwa. Kuga ta nu nuje gabat sungo Saul garewa nga mbilka sine ndonj kame bumba sine kilmba bale farikat. ⁵ Tango si sine kila. O buk pino kame nane kupesmba mune ulmba sakinaig: Saul nu ngueu mbal 1,000 bale farningina le David nu ngueu mbal 10,000 bale farningina nginaig nga Akis sanaig.

⁶ Tanjamba sanaig le Akis ndek David wika sana: Mbara Sungo abo tugu ngak nu tuku nyu mbolnge ye ne sanet. Ne tingreknu. Ne ye dubiyumba kame mbol tinga ye turya nga iduset. Ne o buk ye sota prona kile minit ta ne wam ande mbarna le kanger ndawen ta nane gabat sugo si nane ne sine dubi ndaka nga sakade. ⁷ Ta tuku ne kile wamdus bulok luka tumbran kaye ka tanje mina.

Ne sine dubika ta kame gabat afu si ne tuku ndagariniŋgikat nga sana kande.⁸ David ndek nu tuku pasa lafumba sana: O gabat sunŋo, ye ne tugumŋge ame wam mbaren? Ye o buk ne tuku piro tugu pilen sulumba kile ye minet ta ye mbar ande ken le ne kame kambim tuku ye peuyate e ngina le.⁹ Akis ndek nu tuku pasa lafumba sana: Son. Ye tuku am mbolŋge ne tiŋreknu Kuate tuku eŋel suk ta kame gabat afu nane sakaig ne sine dubika kame mbol kine nda nga sakaig.¹⁰ Ta tuku indole mafewa le maratukuk tiŋga ne sine kusreka naŋge kuasmbi o buk Saul tugumŋge kilmba ilna ta ŋakmba kilmba luka kaye nga David sana.¹¹ Tanjaka sana le David nu maratukuk tiŋga nuŋge kuasmbi ta kilmba luka Siklak tumbranŋ Filistia kilke mbol kina le nane Filistia mbal ndek tiŋga Yesrel kinaig.

Amalek mbal Siklak tumbranŋ piynaig

30¹⁻³ David nuŋge kame kuasmbi kilmba luka Siklak tumbranŋ kambim tuku kumba minnaig le Amalek mbal Yuda ma tugu ki prote kumamŋge promba Siklak tumbranŋ piynaig sulumba pino kutu ŋakmba kilmba kine sulu-naig. Ande bale ndanaig. David nane ait keŋnu mbolŋge Siklak patumba mam-bilnaig kande Amalek mbalŋge tumbranŋ piynaig le pa guwa ma gur tiŋgina le kanŋermba nane pro tumbranŋ sinam kumba pino kutu ŋakmba kilmba kine sulu-naig ta kanŋermba.⁴ nane malmbi ŋayonaig ka ka sangri kugamba baklele likinaig.⁵ David tuku pino ar ta Ahi-noam Yesrelnu nale Abigail Nabal tuku pino kuembol Karmelnu ta mata kilmba kinaig.

⁶ David nuŋge kame kuasmbi nane tuku pino kutu ŋgueu mbalŋge kilmba kine sulu-naig tukunu nane David tuku gubra tormba nu ndamembi balewam tuku saka minnaig le nu ismba wamdus piti

sunŋo tina ta nuŋge Mbara Sunŋonŋe nu sangri pilena le.⁷ nu ndek pris Abiatar sana: Ka pris tuku tawi ta tumba pro ye sa ngina le nu kina ka tawi ta tumba pro David tuna.⁸ Tuna le David ndek Sunŋo kusnamba sakina: Ye Amalek kuasmbi ta dubika ka nane ndinŋge kile-siglikamŋgit e ngina le Sunŋonŋe lafumba sana: Ne nane dubika kaye ka pino kutu kame ta ŋakmba yaika kile-luka kilamŋgat nga sana.⁹ Tanjaka sana le David ndek nuŋge kame kuasmbi 600 ta ŋakmba kilmba Amalek mbal kupel kupel dubika kinaig ka Besor kule mbol ta pronaig.¹⁰ Pronaig sulumba tango 200 nane sangri kugamba Besor kule pakarke fugunaig ta tanŋge kusrekinnaig le minnaig le David nu tango 400 ta ndo kilmba Amalek mbal dubika kinaig.

¹¹ Nane kinaig ka ndinŋge Isipnu tango mo ande te-silika tumba David tugum kumba nane ndek Isip tango ta bret afu tumba kule turmba tunaig le nyina.¹² Tanjana le nane ndek fik karenŋganu soŋ ŋak ande tumba bret foŋfoŋ grep karenŋganumbi pipnaig tuku ta turmba nu tunaig le nyina. Tango ta nu ait keŋmba nyamagan kule kugatok minna tukunu kile nu nyamagan ta kilmba nyumba maŋ sangri tina.

¹³ Sangri tina le David ndek tango mo ta kusnana: Ne anikok? Ne tuku gabat ima ngina le nu lafumba sana: Ye Isipnu ta Amaleknu tango andeŋge o buk ye piyayumba tina. Ye ailfu guazenŋen le nane teŋge ye kusreyinaig.¹⁴ Sine kagenŋ ka Keret ma tugu Yuda ma tugu Kaleb ma tugu ki prote kumamŋge kame bugen sulumba pro Siklakŋge tumbranŋ piygen nga David sana.

¹⁵ Tanjakina le David ndek tango mo ta kusnana: Ne sine kilmba nane minig magot ta tumsingam kumuŋ e ngina le nu ndek sakina: Ne Kuate tuku nyu mbolŋge ye bale ndayumba ye tumba yiŋge gabat tuku wai mbol pile nda nga

pasa sangri pilewa le ye tane kilmba nane minig ma ta tumtingamngit nga David sana le wokina.

¹⁶ Kile tango mo ta ndek nane kilmba ka Amalek mbal mine likinaig ma ta kinaig. Kinaig ka ta pronaig kande nane Filistia kilke mbolnge Yuda ma tugu mbolnge gabis aganj ndende sungomba yomba kilnaig ta tuku nane gare-gareka pagumba nye sungo te-iberinaig.

¹⁷ Tanamba minnaig le ka furirna le David nuje kame kuasmbi kilmba sinam ka Amalek mbal ndonj kame bumba nane bale farka kinaig ka mafemba manj furirna. David tuku kuasmbi tange nane njakmba bale far sulunaig. Amalek tango 400 ndo kamel ponga kua kinaig. ¹⁸ Tanjanaig le David ndek pino kutu gabis aganj ndende njakmba Amalek mbalnge kilnaig ta luka kilna sulumba nuje pino ar ta turmba kilna. ¹⁹ Nane tuku aganj inum ngisi ndakina. Kiyo kame kulim kame gabis aganj ndende njakmba Amalek mbalnge kile likinaig ta kumu-kumumba kile-luka kilnaig. ²⁰ Tanjanaig sulumba Amalek mbal tuku makau sipsip aganjmor ta njakmba kilmba David tuku nga sisilaniymba ambonga kinaig.

²¹ Luka kumba minnaig le kuasmbi 200 matuk ka Besor kule makembinge kusrekinaig ta nane kangerka tinja nane ndin kinaig ka ndinngge nane tumaka ulendikinaig. Tanjanaig sulumba David ndek nane tugum kumba tane kumumbi minig e ngina le ²² nane David ndonj kinaig tango afu njaignon mugru sambek ta nane ndek sakinaig: Nane sine ndonj kine ndakinaig tukunu sine aganj ndende kame bumba kilgej te nane walmba ninge nda. Nane nangine pino kutu ndo ningap le kilmba kuwaig nginaig kande ²³ David ndek sakina: Yije tira kame, tane taja ndawap. Sine aganj ndende te Sungonge sinzansingina le luka kilgej. Nuje sine turkina le kuasmbi sine

tuku tumbranj piynaig ta kilmba bale farkigej tukunu ²⁴ ye tane tuku pasa ta dubiwe nda. Kuga. Aganj ndende ta njakmba walmba tane kinaig mbal nane aganj ndende kulatka minnaig mbal ta kumu kumu kilap nga saningina.

²⁵ David nu tanjaka saka pasa ta sangri pilena le Israel ngamuknge pasa ta mara mindek dubimba kile mata tanjamba minig.

David nu Yuda mage mage aganj ndende walmba ningina

²⁶ Kile David luka kina ka Siklak prona sulumba kame mbol gabis aganj ndende kile-lika pronaig ta walmba nuje tira kame Yuda mage mage ta tuku patike lika pasa turmba patikina sulumba sakina: Aganj ndende Sungo tuku ngueu mbal mbolnge yaika kilgej te ye walmba tane tinget ngina.

²⁷ David nu aganj ndende walmba tumbranj tumbranj mage mage ningina ta tenenmba. Betel mage mage. Ramot mage mage ki prote kumamnge. Yatir mage mage. ²⁸ Aroer mage mage. Sifmot mage mage. Estemoa mage mage. ²⁹ Rakal mage mage. Yeramel mbal mage mage. Ken mbal mage mage. ³⁰ Korma mage mage. Bor-Asan mage mage. Atak mage mage. ³¹ Hebron mage mage. Tumbranj afu turmba David nuje kuasmbi ndonj kupe pilmba likinaig mage mage mata walmba ningina.

Saul nu kumna

31 David nu Siklaknge minna le Filistia mbal nane Israel mbal ndonj Gilboa tabe mbolnge kame bunaig sulumba Israel mbal afu bale farningginaig. Afu nane sili-silimba kua kinaig le ² Filistia mbal nane dubika kinaig sulumba Saul tuku kiyo kat nuje kenmba Yonatan Abinadab Malkisia nane turmba baleninginaig.

³ Saul nu minna ma ta mbolŋge kame sangri tingina le ŋgueu mbal afunŋe tui fat parsinga Saul tuiŋ tinaig le nu kumam bafumba ⁴kiŋo mo nu tuku kame agaŋ ndende kugrakina ta sana: Ne ilmba naŋe kame bagi ta gomba tumba ye baleya le kumi. Taŋawa le Filistia mbal ŋgaro nda pikanu si nane ye aza pile-pileyumba bale ndayuwaig ŋgina kande taŋgo mo ta nu balewam kuru-kuruka mbulna le Saul nu nuŋe mironŋ nuŋe kame bagi ta tumba te-timba patenŋa kame bagi ta mbol kumba kumna.

⁵ Saul nu kumna le taŋgo mo ta nu kaŋgerna sulumba nu suk nuŋe kame bagi ta tumba te-tina sulumba patenŋa kame bagi ta mbol kumba kumna. ⁶Ki ait ndui ta mbolŋge ndo Saul nuŋe kiŋo kame keŋmba ta taŋgo mo ta Saul tuku kame mbal nane ŋakmba kume farnaig.

⁷ Saul nuŋe kiŋo kat nuŋe ndonŋ kumnaig le Israel kame kuasmbi nane kua ka sili-silinaig ta nane Israel kuasmbi afu ma gutonŋ Yordan kule make simŋge minnaig ta nane kaŋgerka nane mata kua ka tumbranŋ kusreka sili-silinaig le Filistia mbalŋge pro tumbranŋ ta kile-lika taŋge kinynaig.

⁸ Nane kinynaig ka mafena le Filistia mbal nane Israel mbal bale farnaig ta tuku kame agaŋ ndende paska kilam kinaig. Kinaig ka Gilboa tabe mbol

taŋge Saul nuŋe kiŋo kat nuŋe keŋ nane tuku mindesiŋ naŋgine kaŋgerkinaig. ⁹Kaŋgerkinaig sulumba nane ndek Saul tuku ŋinfok kat purmba kame tuku agaŋ ndende paska kilmba nane taŋgo afu kukulninginaig le pasa tumba Filistia ma tugu ŋakmba mbol kine likinaig sulumba naŋgine zugu wandek sinam kumba taŋge maŋgurka kubeu niŋge likinaig le taŋgo pino ŋakmba ismba gare-garekinaig. ¹⁰Taŋanaig sulumba Saul tuku kame agaŋ ndende ta kilmba naŋgine pino mbara Astarte tuku zugu wande sinam taŋge patika Saul kiŋo kat nuŋe keŋ ta tuku mindesiŋ kilmba Bet-San tumbranŋ fonde mbol taŋge taikinaig.

¹¹ Kile Yabes tumbranŋ mbal Gilead ma tugu mbolŋge nane Filistia mbal Saul tuku mindesiŋ tumba taikinaig pasa ta isnaig sulumba ¹²nane taŋgo sangriknu afu kukulninginaig le furir ta mbolŋge ndo nane tinga kinaig ka ka Bet-San promba fonde mbol taŋge Saul nuŋe kiŋo kat nuŋe keŋ ta tuku mindesiŋ taikinaig ta kilmba luka pro Yabes tumbranŋge mindesiŋ kame ta pasokinaig. ¹³Pasokinaig sulumba isu kat naŋgine ta ndo kilmba Yabesŋge ail sunŋo ande kumnemŋge ŋgukinaig. Taŋanaig sulumba nane ndek kusem ndindo nyamagaŋ pinka minnaig.

2 SAMUEL

David tuku wam kube

Saul kumna pasa ta David sanaig le isna

1 Nane Saul balenaig le kumna ait ta David nuje kame mbal kilmba ka Amalek mbal ndoŋ kame bumba nane bale farkina sulumba nane luka naŋgine tumbraŋ Siklak kinaig.

²David nu Siklakŋge minna le ait keŋmba kinaig le Saul tuku kame taŋgo ande kumba ka Siklak prona. Nu sagkanu taŋaŋ David tugum kumba dagol tidroŋga lokina le ³David ndek nu kumnana: Ne aniŋge prote ŋgina le taŋgo mo ta ndek lafumba sana: Ye kame sinamŋge Israel mbal bale farkinaig le ye kua ka te prowet ŋgina. ⁴Taŋakina le David ndek nu kumnana: Kame mbolŋge ame wam prowe likinaig ta ye saya le isi ŋgina le taŋgo mo ta ndek nu sana: Sine tuku kame taŋgo nane kua ka sili-silinaig le Filistia mbalŋge sine tuku kuasmbi ŋungomba bale fariŋge likinaig. Taŋamba Saul le kiŋo nuje Yonatan mata balenikinaig ŋga David sana.

⁵Kile David ndek nu kumnana: Saul le Yonatan kumnaik ta sonndo ne kaŋgerkina e ŋgina le ⁶taŋgo mo ta lafumba sakina: O ŋungo, ye Gilboa tabe mbolŋge minen sulumba Saul kaŋgeren ta nu nuje mbanduwaŋ ta kilke mbolŋge tetimba nuje ŋgaro tugunemba tiŋ minna le kaŋgeren. Kame mbal hos mbol pinderkanu karis mbol pinderkanu mata nane Saul buk te-kornaig. ⁷Taŋanaig le nu mbilmbilka ye kaŋgeryumba wikina le ye woka nu sota kan le ⁸nu ndek ye kusnayina: Ne anikok ŋgina le ye Amaleknu ŋgen. ⁹Taŋaken le nu ndek

ye sayina: Ne ilmba ye tapleya. Tui fat andeŋge ye te-mayeyat le ye kumam bafuwet ŋgina. ¹⁰Taŋaka nu buk surka ndeka kumam bafuna tukunu ye ka nu taplewen sulumba nu tuku gol hat kaikanu ta gomba tumba sagi nzar wai mban mbolŋge ta paska ten sulumba agaŋ kame ta kilmba ne tugum te prowet ŋga David sana.

¹¹Taŋakina le David nu ismba ŋga-mungal tatrakina le nuje tawi fetfetna le nuje kuasmbi mata ŋakmba maŋau ndui ta ndo kinaig. ¹²Ta ndaŋam? Saul le Yonatan, Israel kame mbal ŋungomba nane Kuate tuku kuasmbi ta kame ŋungo ta mbolŋge bale farkinaig tukunu nane malmbika nyamagaŋ pinka minnaig le ka furirna.

¹³Furirna le David ndek taŋgo mo ta kumnana: Ne anikok ŋgina le nu sakina: Ye Amaleknu. O buk mam nu Amalek kilke kusremba pro Israel kilke mbolŋge rawe taŋgo taŋaŋ minyokina ŋgina le ¹⁴David ndek nu sana: Ndaŋam saka ne ŋungoŋge gabat madina ta balena ŋgina sulumba ¹⁵nuje kame taŋgo ande wika sana: Ne ilmba taŋgo te balewa le kumwa ŋgina le kame taŋgo ta kumba ka Amalek taŋgo ta kame bagimbi balena le kumna. ¹⁶Kumna le David ndek Amalek taŋgo ta sana: Ne ŋungoŋge gabat madina ta balewanu sakat tukunu kile lafunu naje mironŋ naje ndare kutute ŋgina.

David nu Saul le Yonatan tuku ninankina

¹⁷Kile David nu ninanka Saul le kiŋo nuje Yonatan tuku ŋga mune-munekina sulumba ¹⁸nuje kuasmbi wam paguniŋmba saningina: Tane mune te tumba ka Yuda taŋgo pino ŋakmba tumningap le tago-tagomba kila pilwaig ŋgina.

Mune mbara ta Tui Mune. Kile mune ta Yasa tuku waŋe mbolŋge minit.

Tui Mune

¹⁹ Sine Israel mbal tuku gabat kame tabe mbolnge kume likinaig.

Singine kame gabat njakmba kume likinaig.

²⁰ Tane pasa te kumba ka Gat le Askelon mbal sa ndaningap.

Saningap le Filistia pino kame kasomok pino kame nane ismba garegarekubekaig.

²¹ Singine kame gabat mbal tuku kandim kame kile ake sinanj Gilboa tabe mbolnge mine likade.

Saul tuku kandim mata andenje man gurenj pisnewe nda.

Ta tuku sawe le mbai ngislu tabe ta mbolnge nde ndakuwaik le nyamaganj mata tabe ta mbolnge prowe nda.

²² Yonatan nu tui wai paknu.

Nu kame mbolnge aganj inum tui ful ndawanu.

Saul tuku kame bagi ake sinanj mine ndakina.

Nu nunge ngueu mbal sangriknu njakmba bale farninganu.

²³ Tango pino njakmba nane Saul le Yonatan tuku gare tornaig.

Nale mara mindek kigri-kigringa minnaik sulumba kumu kumu ndo kumnaik.

Nale tuku pinder ta panjus fumba kinit tananj.

Nale tuku sangri ta laion tuku sangri tananj.

²⁴ Tane Israel pino kame tane Saul tuku ninanka malm bikap.

Nu tane tawi gurgur magenu ndo aganj ndende golmbi wakeikanu ngarosu mindepiye mayewam tuku tingge likina.

²⁵ Kame gabat ar ta kame mbolnge kumnaik.

Yonatan tuku mindesinj tabe mbol ambenje minit.

²⁶ O yiye aba Yonatan, ye ne tuku sina sungo njak.

Sile mungu kume purkikenj wam ta pino kame nane ye tuku nga kume purde wam ta lite.

²⁷ Kame gabat mbal njakmba kame mbolnge kume likinaig le nane tuku kame aganj ndende mata ake njagongamngaig.

Yuda tuku tugu nane David nangine gabat minwa nga madainaig

2 Kile David nu Sungo kusnamba sakina: Ye kumba ka Yuda mbal tuku tumbranj sungo ande mbol minyoki e ngina le Sungo nu ndek sana: Ta maye ngina. Tanjakina le David man lato kusnana: Ye ka tumbranj ndanj mbol minyoki ngina le Sungo nu lafumba sana: Ne kumba ka Hebronnge minyoka ngina. ² Tanjamba sana le David nu tinga nunge pino ar Ahinoam le Abigail kilmba kinaig ka Hebron tumbranj tumba minyokinaig. Ahinoam nu Yesrelnu. Abigail nu Karmelnu. Nu Nabal tuku pino kuembol Davidnge tina.

³ David tuku tango kuasmbi nangine gageu njakmba David ndonj kinaig ta nane tumbranj afu Hebron tumbranj patuk patuk mine likinaig ta kilmba minyoke likinaig. ⁴ Tanjanaig le Yuda tango kame pro Hebronnge David nangine gabat sungo minwa nga gurenj tumba nu tuku gabat mbolnge kutunaig.

Yabes mbal Gilead ma tugu mbol minnaig ta nane buk Saul tuku mindesinj tumba ngukinaig pasa ta David nu ismba ⁵ nunge tango afu kukulni njamba saningina: Tane kape ka Yabes mbal tejenmba saningap: Sungo nu tane nyaro tinguwa. Tanenge Saul nu singine gabat sungo nga mindesinj nunge tumba ngukinaig ta tuku ye tane gare pasa tinget. ⁶ Sungo nu tane sinzantijamba minmba minwa. Tane gabat sungo Saul mbolnge wam mayenu kinaig tukunu

kile ye suk tane mbolŋge wam magenu kamŋgit. ⁷Taŋgine gabat sunŋo Saul nu kumna le kile nane Yuda mbal ye nane tuku gabat sunŋo mini ŋga madiyinaig. Ta tuku tane saŋgri tiŋga ŋgueu mbal tuku kuru kuru ndakap ŋga saningap ŋgina.

Israel tuku tugu afu nane Isboset naŋgine gabat minwa ŋga madinaig

⁸Saul tuku kame gabat sunŋo Abner nu Saul kiŋo nuŋe Isboset^{††} tumba kua ka Yordan kule pakarka Mahanaim tumbran kina. ⁹Kinaig ka taŋge Abner ndek Isboset nu Gilead, Asur, Yesrel, Efraim, Benyamin, Israel ma tugu ŋakmba tuku gabat sunŋo minwa ŋga madina.

¹⁰Isboset nu yar 40 ŋak minna le nu Israel mbal tuku gabat sunŋo minwa ŋga madinaig le nu yar armba ndo Israel ma tugu kulatkina. Yuda tuku tugunŋe ndo David dubinaig le ¹¹nu yar 7 bateŋnu turmba Hebronŋe nane kulatkina.

Nane Israel mbal Yuda mbal ndoŋ kame bunaik

¹²Abner nu Isboset tuku kuasmbi kilmba Mahanaim kusremba Gibeon tumbran pronaig le ¹³Seruya kiŋo nuŋe Yoab mata David tuku kuasmbi ndoŋ pro Gibeon kule kualin tugum taŋge nane kile-siglikinaig. Isboset tuku kuasmbi pro kule kualin make simŋge minyokinaig le David tuku kuasmbi pro kule kualin make temŋge minyokinaig.

¹⁴Taŋanaig sulumba Abner ndek Yoab sana: Ye taŋgo mo afu madiningi le ne mata taŋgo mo afu madininga le nane kame agaŋ ndende kilmba kame saŋgri muŋgu tumkuwaig ŋgina le Yoab nu lafumba sana: Ta maye ŋgina.

¹⁵Taŋamba nane Isboset tuku taŋgo 12 madiniŋginaig ta nane ŋakmba

Benyamin tuku tugu ndo. Nane pro David tuku taŋgo 12 ta ndoŋ kame bumba ¹⁶naŋgine naŋgine gabat waŋe roka kame bagimbi takel make kumu kumu nduaseka taŋgo 24 ta ŋakmba kume likinaig. Ta tuku nane ma tugu ta nyun ta Kame Bagi tuku Ma ŋgade.

¹⁷Taŋanaig le kame sunŋo kuasmbi ar ta ŋgamukŋge tiŋgina le David tuku kuasmbiŋge Abner tuku kuasmbi Israel mbal kile-iberŋkinaig le kua ka sili-silinaig.

¹⁸Seruya tuku kiŋo kame keŋmba kame mbolŋge minnaig ta nane tuku nyu teŋenmba: Yoab, Abisai, Asahel. Asahel tuku pinder nuŋe ta nane ŋakmba tuku pinder liniŋganu tukunu ¹⁹nu Abner madimba tumba yokerna le ²⁰Abner nu pinderka minmba mbilka mam-bilna kande Asahel nu madimba yokermba kina le nu kusnana: Ne Asahelŋge e ŋgina le nu sakina: Au. Yenŋe ŋgina. ²¹Taŋakina le Abner nu peumba sana: Ne ye yoker ndaya. Ne luka ka taŋgo ande tumba yokermba nu tuku kame agaŋ ndende ta yaimba kila ŋgina kande Asahel nu Abner tuku pasa ise ndaka nu ndo madimba yokermba kina le ²²nu maŋ lato sana: Ne ye yoker ndaya. Ye ne baleni ta ye aba naŋe Yoab am mbolŋge kikoyamŋgat ŋgina kande ²³Asahel nu nda isanu sukmba nu yokermba lok ndeka kina le Abner ndek nuŋe mbanduwaŋ tugunumbi ngumnem ngumnem te-lukina le Asahel fungul mbolŋge nduasemba ka inumŋge bitekŋgina le nu kummba ndekina. Kummba ndekina le kame mbal afu pinderka pro taŋge Asahel tuku min-desiŋ kaŋgermba laipmba tiŋginaig le ²⁴Yoab nale Abisai nale ar taŋge ndo Abner madimba yokermba kinaik ka ka Ama tabe tugu mbol ta pronaik le ki ka

^{††}**2:8** Isboset nyu ndinok Isbaal. Isbaal nyu ta tugunu: Baal tuku taŋgo. Baal nu yabri mbara ande Samuel nu o buk Israel mbal saningina le pitainaig (1 Samuel 7.3-4 kaŋgerap). Ta tuku nane Isbaal nyu ta mata mbulmba Isboset ŋginaig

ululuna. (Ama tabe ta Giya tumbran ki prote kumamnge Gibeon yamban kam-bim tuku ndin minje mbinge minit).

²⁵ Ki ka ululuna le Benyamin tuku kuasmbi nane ka Abner te-silikinaig sulumba nane ka tabe fudiŋ ande mbolŋge tinŋa kame tuku kuaneka minnaig. ²⁶ Tanjamba minnaig le Abner ndek Yoab kanŋermba wi kuenka sana: Ne kame te minmba minwa ŋga iduste e? Kame te kuga ndawa ta sine mungu ŋgueu minmba minamngig ta ne idus ndate e? Sine ndare ndindo ndo. Ne naŋe kuasmbi ta peuniŋga le maŋ sine yoker ndakuwaig ŋga Yoab sana le ²⁷ nu pasa ta isna sulumba nu ndek lafumba sana: Kuate abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge ye ne sanet. Ne ye peu ndayat kande yiŋe kuasmbi kile tane yokerka minig le ka ka mafete kande ŋgina. ²⁸ Yoab nu pasate deŋpurna sulumba kame tukulmba nuŋe kame mbal maŋ Israel mbal yoker ndakuwaig ŋga tabil fitkina le kame ta kusremba sili-silinaig.

²⁹ Kile Abner nuŋe kame mbal ndoŋ ma ta kusremba Yordan ma gutoŋ ta kuerka kumba minnaig le ka ka mafena. Mafena le ma gutoŋ ta kusremba Yordan kule pakarka kinaig ka ka ki mbilna le nane luka Mahanaim pronaig.

³⁰ Abner nu nuŋe kame mbal kilmba kina le Yoab ndek nuŋe kame kuasmbi kile-maŋgurka burkina ta nu tuku kame tanŋo 20 ndo te-denna. Asahel mata kumna. ³¹ David tuku kuasmbiŋge Abner tuku kuasmbi 360 bale farnaig. Kuasmbi ta ŋakmba Benyamin tuku tugu ndo.

³² Kile Yoab tuku kuasmbi nane Asahel tuku mindesiŋ tumba kumba ka Betlehem tumbranŋge mam naŋgine tuku ndame burok sinam tanŋe pilnaig. Pilnaig sulumba furir ndui ta mbolŋge ndo nane tinŋa luka kinaig ka ka mafena le Hebron pronaig.

3 Kile David tuku kuasmbi Saul tuku kuasmbi ndoŋ kame maŋ tumba

tinŋina ka ka Yuda mbalŋge Israel kuasmbi sunŋomba bale farkinaig le Saul tuku kuasmbi buk denkina.

David tuku kiŋo kat nuŋe

² David nu Hebronŋge minyokina sulumba kiŋo 6 kile-patikina. Nane tuku nyu naŋgine tejenmba.

Kiŋo mulum Amnon. Ina nuŋe nyunu Ahinoam. Nu Yesrelnu.

³ Kiŋo mulum dubiknu ta Kileab. Ina nuŋe Abigail. Nu Karmelnu Nabal tuku pino kuembol Davidŋge tina.

Kiŋo keŋnu ta Absalom. Ina nuŋe Maka. Nu Gesurnu gabat sunŋo Talmi tuku kulim nuŋe.

⁴ Kiŋo bailkanu ta Adonia. Ina nuŋe Hagit.

Kiŋo inum Sefatia. Ina nuŋe Abital.

⁵ Kiŋo 6-nu ta Itream. Ina nuŋe Eglā. Kiŋo kame ta ŋakmba Hebronŋge kile-patike likinaig.

Abner nu David ndoŋ wamdus ulendinaik

⁶ Kame sunŋo Saul tuku kuasmbi David tuku kuasmbi ta minmba minna le Abner nu Saul tuku kuasmbi ŋgamukŋge tango nyu ŋak mayok kina.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma ait ande Isboset nu Abner sawe lika sana: Ne ndaŋam saka mam tuku piyo nuŋe Rispa ndoŋ kinyat ŋgina. (Rispa nu Aya tuku kulim nuŋe Saulŋge pinonu tina tuku).

⁸ Tanjakina le Abner ndek gubra tormba nu sana: Ye Yuda tugu turket le ne ye saye likate e? Ye buk mam naŋe Saul, nuŋe tira kat nuŋe, nuŋe gulab kame dubiken ta kile ye minmba minet. Ne Davidŋge ŋayo silinam bafuna le yenŋe ne kigraibken ta ne ndaŋam saka kile pino ta tuku ye saye likate ŋgina.

⁹⁻¹⁰ Tanjakina sulumba nu maŋ lato sana: Sunŋo nu buk David sana: Yenŋe Saul tuku gageu pitaiki le nane Israel mbal tuku gabat sugo mine nda ŋgina.

Sungonge David nu Israel mbal Yuda mbaluku gabat sungo minamuku madina le nu Israel ma tugu njakmba kulatkamngat. Ta tuku ye ne sanet. Ye mata David sinzajamngit. Ye pasa sanet te kumu ndawi ta Kuatenge ye map-eye nda nga Isboset sana le ¹¹ nu pasa ta ismba nu tuku kuru-kuruka maninok minna.

¹² Kile Abner ndek tango afu kukulningmba saningina: Tane kape ka David tejenmba sawap. Abner nu ne ndonj pasa katmba wamdus ulendimba ne sinzajnuwa le Israel kuasmbi njakmba ne ndo dubinamngaig. Tane ka tanjamba nu sawap nga pasa pilna le nane ndek David sota kinaig sulumba ¹³ Abner tuku pasa ta David kubeu tunaig le nu ismba nu suk lafumba pasa pilmba sakina: Tane ka Abner tejenmba sawap. Ne tuku pasa maye ta ye wam ande ne sani le kumuwa le ye ne ndonj wamdus ulendiwamngit. Ne yiye pino Mikal Saul kulim nuje ta tumba ye tugum te prowa nga nu sawap ngina le nane pasa ta tumba luka Abner sota kinaig.

¹⁴ Nane kinaig le David ndek nuje tango afu kukulningmba saningina: Tane kumba ka Isboset sawap le nu yiye pino Mikal pilwa le luka prowa. Ye buk pino ta Filistia tango 100 tuku nduwa ngarombi piyamba pinonu ten nga sawap ngina le nane pasa ta tumba Isboset sota kinaig.

¹⁵ Isboset nu pasa ta sanaig le isna sulumba nu ndek tango afu kukulningina le kinaig ka Lais kiyo nuje Paltielnge Mikal tina ta yaimba tumba David tugum kinaig le ¹⁶ Paltiel nu malmbitam-tam Mikal dubimba kina ka ka Bahurim tumbranj pronaig. Tumbranj ta pronaig sulumba Abnernge Paltiel peumba ne luka naje tumbranj kaye nga kukulna le nu luka nuje tumbranj kina.

¹⁷ Kile Abner nu Israel mage mage kile-manjurka saningina: Tane o buk

David tanjine gabat sungo minwa nga saka minnaig. ¹⁸ Pasa ta kile idusap. O buk Sungo nu sakina: David nu yiye piro tango. Ye nu sinzaji le yiye kuasmbi Israel mbal nane Filistia mbal ngueu mbal afu tuku wai mbolnge minig ta kile-luka kilamngat ngina. ¹⁹ Tanjamba saningina sulumba Abner nu manj tinga Benyamin tuku tugu ta ndonj minyoka tanjamba ndo pasa katnaig sulumba kile nu tinga tango 20 kilmba nuje ndonj David sota Hebron kinaig. Kinaig ka tanje Israel mage mage Benyamin tuku tugu nane pasa wakeimba katnaig ta David kubeu tuna le ²⁰ David ndek Abner nuje kuasmbi ta ndonj isukusneningam tuku pagunaig.

²¹ Tanjamba nane isukuse denjpurmba Abner ndek David sana: Ye luka ka sulumba Israel mage mage njakmba tuku wamdus didiki le ne nane ndonj wamdus ulendimba ne Israel ma tugu te njakmba kulatkam tuku nzalinate tanjamba nane tuku gabat sungo minamngat nga David sana. Tanjakina le nu nuje kame kuasmbi peunijmba Abner mapenaig le nu kusremba kina.

Yoab nu Abner balena le kumna

²² Abner nu David kusremba kina le Yoab nu nuje kame kuasmbi kilmba ngueu mbal ndonj kame bumba gabis aganj ndende kilnaig ta njakmba yomba kilmba luka Hebron pronaig le ²³ nane ndek Yoab kubeu tumba sanaig: Abner pro tenge singine gabat David kanjerat le nu sine peusingat le mapewig le luka kinit nginaig. ²⁴ Tanjamba kubeu tunaig le Yoab ndek tinga gabat sungo David sota kumba ka sawe lika sana: Ne ndanjam saka Abner mapewat le luka kinit? ²⁵ Nu ne yabrinumba ne piroka likate wam ta katesewam prowat ta ne gilai e ngina.

²⁶ Tanjamba sawe lika Yoab nu David kusremba kilim kina ka tango afu kukulningina le Abner ngumnem te-dubimba

kinaig ka Sira kule burok tugum tange nu te-silika tumba luka Hebron pron-aig ta David nu katese ndana. ²⁷Nane Abner tumba luka Hebron pron-aig le Yoab nu wam sisauka Abner sana: Ye ne ndonj pasa njak ngina sulumba nu tumba fonde malaŋga tugum kumba ka tange kame bagimbi fungul so fetkina le kumna. Ta ndaŋam? Abner buk Yoab mambo nuje Asahel balena ta lafumba nu Abner balena le kumna.

²⁸Abner nu kumna le nane afu kumba ka David kubeu tunaig le ismba nu ndek sakina: Abner balewaig le ndare kutukat ta ye yiŋe gageu ndonj sine tuku mbar kuga ta Sunjo nu kila. ²⁹Ta tuku ndare ta kile luka Yoab tuku gageu njakmba pasokuwa. Nane tuku afu kareŋ we njak njak afu ngirnger njak njak afu kupe bak-lelok minwaig. Afu kame bagimbi bale farwaig le kumwaig. Afu nyamagaŋ ku-gatok gubak minwaig ngina.

³⁰Abner nu buk kame sunjo Gibeonje prona le Yoab nale Abisai tuku mambo nakile Asahel balena ta lafumba Abner balenaig le kumna.

Nane Abner tuku mindesinj tumba ngukinaig

³¹Kile David ndek Yoab nane saningina: Tane tangine minde piye paska fetfetmba sinamanzer tawi siglika Abner ninanka malmbiwap ngina. Tanjakina sulumba David nu ter tumba kinaig le ngumnem dubikina le ³²nane Abner tuku mindesinj tumba Hebron tumbraj tange ngukinaig. Tanjanaig le David nu nuje tango kuasmbi njakmba ndonj sambu laipmba ninanka malmbinaig.

³³Tanjaŋba David nu Abner tuku mindesinj ninanka mune-muneka sakina: Ndaŋam tuku Abner nu nginŋan tango taŋaj kumat?

³⁴Ne kame mbolŋge kumna kande maye kande.

Nane tango yabrininjmba baleninggig le kumig taŋamba ndo ne balenaig le kumat ngina.

Tanjakina le tango pino maŋ nu tuku ninanka malmbinaig.

³⁵Malmbiwe denpurmba tango pino njakmba David sanaig: Kile ne ka isukusa nginaig kande David nu pasa sangri pilemba nane saningina: Ye isukuse nda. Ye pinka mini le ki ka butunguwa. Ye isukusi ta Kuate nu ye mapeye nda ngina le ³⁶tango pino njakmba nu tuku pasa ta ismba nu wam ke likina ta kanjerka nu tuku gare sunjo tinaig sulumba ³⁷Israel mbal njakmba Davidnge sisenkat le Abner bale ndawaig nginaig.

³⁸Kile David ndek nuje tango kuasmbi ta wam paguninjmba saningina: Ki ait te mbolŋge kame gabat ande sangriknu kumat ta tane njakmba kila. ³⁹Yoab le Abisai nale sangri njaigo. Ye Kuatenge gabat sunjo madiyina ta ye nale peunikam fuguwet. Ta tuku Sunjonge mbar ta tuku piya ta lafunu nikuwa ngina.

4 Abner balenaig le kumna pasa ta Isboset nu ismba kuru-kuruka ngamungal piti njak minna le nane Israel mbal mata njakmba piriri njayonaig.

Isboset tuku kame gabat armba

²Rimon tuku kiŋo armba Bana nale Rekaŋ ndonj nale Isboset tuku kame gabat minnaig. Nale kame mbal kilmba ngueu mbal ndonj kame buwanu. Mam nakile Rimon nu Berotnu. Nane tuku tumbraj mbonj ta Benyamin. (Berot tumbraj ta nane Benyamin mbal tuku ngade. ³Tango pino o buk Berotnge min-naig ta nane kua ka kinaig ka Gitaimnge kile minig).

Yonatan tuku kiŋo nuje Mefiboset

⁴Saul tuku kiŋo nuje Yonatan nu kiŋo ande njak ta nyunu Mefiboset. O buk Saul nale Yonatan kumnaig le Mefiboset nu

yar 5 ñak minna le Yesrel mbalñge pasa pilnaig le Yonatan tuku kuasmbi tugum kina le nane pasa ta ismba kutu kulat pino nu Mefiboset didik tumba kua kinaig ka biye baslena le nu ndeka kile isu ñayo silina.

Kame gabat armba Isboset balenaik le kumna

⁵Ait ande ki mbol Isboset nu mabta nuje wande mbol kinyмба minna le Rimon tuku kiño armba Rekab nale Bana ndoñ tinğa nu tuku wande mbol kinaig. ⁶⁻⁷Nale ar ta wam sisauka wit kilam tuku wandek sinam kinaik ka tanđe nale Isboset nu nuje mbain mbol kinyмба minna le kanğernaik sulumba kame bagimbi fungulnu nduasenaik le kumna. Kumna le ñinfok kat purmba gabatnu tumba sinğinndo tumba kua ka kinaik ka Yordan kule ma guton pronaiк le furir ñgamuna.

⁸Mafena le nale ar ta Isboset tuku gabatnu tumba ka gabat sunğo David tugum promba sanaig: O gabat sunğo, ne te kanğera. Te naje ñgueu tanğo Isboset tuku gabat. O buk Saul nu ne ndon ñgueu minmba ne balenam tuku korkornina ta kile Sunğonđe Saul tuku ndare ta lafunu pa ñingit ñginaig.

⁹Tanakinaik le David ndek pasa lafumba sanikina: Sunğo abo tugu ñak nu piti yeki yeki mbolñge ye sinzanyina. Ye nu tuku nyu mbolñge satiket. ¹⁰Ye Siklakñge minen le tanğo ande pro ye sayumba sakina: Saul buk kumat ñgina. Nu idusna ye pasa ta ismba gare-garekamngit ñga idusna kande ye nu tuku wam kube pasa ta piya agan tanğar kame mbal wiken le nu tumba ka balenaig le kumna. ¹¹Tanjamba ndo tale mata ake sinar tanğo nuje wande mbolñge kinyмба minat le balewaiк. Tale sinğa mañau mbaraiк le ye tale

mapeke nda. Tale ndare kutuwaik ta lafumba ye kile tale baletikamngit ñgina.

¹²Tanjaka David nu ndek nuje kame mbal saningina le nane tanğo ar ta kilmba ka balenikinaig. Balenikinaig sulumba kupe wai kat nakile kat pugurka kilmba pankinaig sulumba ñğarusu kat nakile kilmba ka Hebron kule kualin tugum tanđe taikinaig. Tanjamba kame mbal Isboset tuku gabat tumba ka Hebronñge Abner ñgukinaigmbi tanđe ñgukinaig.

David nu Israel mbal ñakmba tuku gabat sunğo madinaig

5 Kile Israel tugu ñakmba pro Hebronñge David sanaig: Sine sinğa ne ndon ndare tuma ndindo ndo. ²O buk Saul nu sine tuku gabat sunğo minna le nenđe sine Israel mbal tuku kame gabat minna le Sunğo nu teñenmba ne sanina: Nenđe yiñe Israel kuasmbi kulatka sulumba nane tuku gabat sunğo minamngat ñga sanina ñginaig. ³Nane tanjamba David sanaig le nu Israel gabat sugu sugu ñakmba ndon Sunğo am mbolñge wamdus ulendinaig. Tanjanaig sulumba nane ndek David nu Israel mbal tuku gabat sunğo minwa ñga gureñ tumba gabat mbolñge kutunaig.

⁴David nu yar 30 ñak minna le nane nu gabat sunğo minwa ñga madinaig. Nu yar 40 nane tuku gabat sunğo minna. ⁵Ambonğa nu Hebronñge Yuda mbal ndo kulatkina ta yar 7 bateñnu turmba kina ka Yerusalemñge nu Israel mbal Yuda mbal ulendimba kulatkina ta yar 33 kina.

David nu Yerusalemñge Israel mbal kulatkina

⁶⁻⁸Kile David nu nuje kame kuasmbi kilmba Yebus mbal tuku tumbran Yerusalem^{††} kame kina le mbal ta nane

^{††}5:6-8 Yerusalem tumbran ta nyu inum Sion ñgade

idusnaig: David nu sine tuku tumbran tam kumuŋ kuga ŋga nane David maim maim pasa te-tumba sakinaig: Tango am tukulok kupe baklelok nanenge ndin kuerwaig le ne sinam kambim kumuŋ kuga ŋginaig. Tanjakinaig le David ndek nuŋe kame kuasmbi wam paguka saningina: Ye nane tuku ndagariyate. Tane kule burok silika fonde sinam kape sulumba am tukulok kupe baklelok nane ndoŋ kame buwap ŋgina. Tanjakina sulumba David nuŋe kame kuasmbi kilmba Sion tumbran fonde kareŋnu ŋak ta sinam kumba tumbran ta tinaig. Tinaig sulumba nane tumbran ta David tuku Tumbran ŋginaig. Kile nane David tuku pasa ta idusmba yaba pasambi mbilmba sakade: Am tukulok kupe baklelok nane kilimŋge minwaig ŋgade.

⁹Tanjamba David nu Sion tumbran fonde ŋak ta tumba minyokina sulumba tumbran ta nyunu David tuku Tumbran ŋgina. Tanjamba nu ndek piro mbal saningina le nane tumbran fonde ŋak ta ki prote kumamŋge kilke diŋnaig tuku magot tanŋe wande patike lika Sion tumbran laipnaig le tumbran ta sungokina. ¹⁰Kuate Sunŋo Sanŋri Ŋayo nuŋe David sinzaŋna le nu gabat sunŋo sanŋri ŋak mayok kina.

¹¹Kile Tirus mbal tuku gabat sunŋo Hiram nu nuŋe gabat kame afu kukulningina le piro agaŋ ndende, ail mage mage, ndamembi wande patikanu kila tanŋo kame turmba kilmba David tugum pronaig le ¹²David nu agaŋ ndende ta kanŋerkumba nu Kuatenŋe Israel tugu ŋakmba kulatkam tuku gabat sunŋo madimba Israel mbal sinzaŋningina ta katesena.

¹³Tanjamba David nu Hebron kusremba Yerusalemŋge minyokina sulumba nu maŋ lato pino afu kilmba kutu

afu kile-patikinaig. ¹⁴Kutu kame ta nyu kat nanŋine tejenmba. Samua, Sobab, Natan, Solomon, ¹⁵Ibar, Elisua, Nefeg, Yafia, ¹⁶Elisama, Eliada, Elifelet.

David nu Filistia mbal ndoŋ kame bumba nane kile-iberŋkina

¹⁷David nu Israel mbal tuku gabat sunŋo madiwanu pasa ta Filistia mbal ndek ismba nane nu biye timba tumba kambim saka ilnaig le David nu pasa ta ismba nu tiŋga ka nuŋe tumbran fonde kareŋnu ta sinam kina.

¹⁸Tanjaŋa le nane Filistia kame kuasmbi ta pro Refaim ma guton tanŋe kame tuku kuaneka tumbran ulnaig le ¹⁹David ndek Sunŋo kusnamba sakina: Ye ka nane Filistia mbal ndoŋ kame buwi e ko kuga. Ye kame ka le ne ye sinzaŋyamŋgat e ŋgina le Sunŋo nu lafumba sana: Ne kaye. Ye nane kilmba ne tuku wai mbolŋge patiki le ne nane kile-iberŋkamŋgat ŋgina.

²⁰Tanjakina le David nu tiŋga ndek guton nzi kumba ka Filistia mbal ndoŋ kame bumba nane kile-iberŋkina sulumba sakina: Sunŋo nu sawe piymba kule ndekate tanjaŋ ye tuku ŋgueu mbal tugewat ŋgina. Ta tuku nane ma tugu ta nyun ta Baal Perasim[¶] ŋgade.

²¹Filistia mbal nane kua ka nanŋine yabri mbara kanunu kusreke likinaig le David nuŋe kame kuasmbi ndoŋ agaŋ kanunu ta kilmba kinaig.

²²Minnaig le ait ande Filistia mbal maŋ pro Refaim ma guton tanŋe kame tuku kuaneka tumbran ulmba minnaig le ²³David nu maŋ Sunŋo kusnamba sakina: Ye kile ndaŋamŋgit ŋgina le Sunŋo ndek nu sana: Kaye ka nane ndoŋ kame buwap ŋgina sulumba wam pagumba sana: Tane kumba tumailam tumailam ndakape. Tane kape ka nane laipniŋmba ŋgumnem ŋgumnem ail sugo kumnem

[¶]5:20 Baal Perasim nyu ta tugunu: Sunŋo nu kuasmbi tugete

singe kame tuku tinga tairngap. ²⁴Tane ye ail kame si fu mbol mbol liki le zigna ismba kande ye Sungo ye ambonga Filistia mbal ndonj kame kinet nga tane ka kame buwap ngina.

²⁵Tanjaka sana le David nu Sungo tuku wam pagu ta dubimba Filistia mbal Geba tumbranngge bale farka kinaig ka ka Geser tumbranngge tinginaig.

Nane pasa katanu bokis tumba Yerusalem pronaig

6 Kile David nu man Israel kame kuasmbi sangriknu 30,000 kilmba mangurkina sulumba ²nu nane kilmba Kuate tuku tukul bokis tam tuku nga Bala tumbran Yuda ma tugu mbol kambim kinaig. Tukul bokis ta Sungo Sangri Njaye engel kanunu armba ngamuknge minyok minit nu tuku tukul bokis.

³Nane Bala tumbran promba Abinadab tuku wande tabe fudin mbol minna ta mbol kinaig ka Kuate tuku tukul bokis ta tumba ka karis abonu mbolnge pilnaig sulumba luka kambim bafunaig. Tanjamba Abinadab tuku kijo kat nuje Usa nale Ahio ndonj tinga karis ndin tumtummba didika kinaig. ⁴Ahio nu ambongina. ⁵Tanjana le David nuje kuasmbi Israel jakmba karis ta dubimba kupesmba pate-patenga mune kuenjka gita tagail tambarin agan ndende yeki yeki katnijnmba Kuate tuku nyu te-dunga kinaig.

⁶Kile kuasmbi ta nane Nakon tuku wit baurnganu ma mbol pronaig le makau pailnu karis didikinaik ta mbikimbikekina le Kuate tuku tukul bokis ta bariska ndekam bafuna le Usa ndek wai pilmba bokis ta biye tina. ⁷Tanjana le Sungo nu Usa tuku gubrana le nu balena le kumna. Ta ndanjam? Usa nu Kuate tuku tukul bokis ta ake agan ande nga idusna sulumba biye tina tukunu Sun-

gonje nu balena le kumna. ⁸Tanjana le David nu wam ta tuku ndagarina. Kile nane ma ta nyunu Peres Usa⁸⁸ ngade.

⁹Kile David nu Sungo kuru-kuruka sakina: Ye kile ndanndanmba Sungo tuku tukul bokis te tumba ka yije tugum pili le minamngat ngina sulumba ¹⁰nu bokis ta tumba Yerusalem kine ndaka mbilmba nu Gat tumbran Obed-Edom tuku wande mbol kina. ¹¹Pro tanje nu bokis ta kusrena le tambun kenmba Obed-Edom tuku wande mbol tanje minna. Minna le Sungo nu tanjo ta tuku kuasmbi nyaro mayenu ningina.

¹²Gabat sungo David nu Obed-Edom nuje gageu ndonj Sungonje nyaro ningina pasa ta sanaig le ismba nu tinga Obed-Edom tuku wande mbol kumba Kuate tuku tukul bokis ta tumba Yerusalem kambim tuku nga tinga kina le Israel tanjo pino jakmba ndek gare-garekinaig. ¹³Nane Sungo tuku tukul bokis ta tumba kuramba kambim saka tanjo kupe diram 6-naig sulumba tinginaig le David ndek makau pailnu sungokanu ande fatnu butuknu ande turmba kilmba Sungo tuku atraukina.

¹⁴Tanjamba David ndek pris tuku tawi kaukauk tinmba gare-gareka kupesmba pate-patenga Sungo tuku nyu te-dungina le ¹⁵Israel tanjo pino jakmba David ndonj gare-gareka ngumbeyumba tabil fitka Sungo tuku tukul bokis ta tumba Yerusalem kinaig.

¹⁶Nane tanjamba tukul bokis ta tumba David tuku tumbran sinam kinaig le Saul kulim nuje Mikal nu bubre malanga kumam mambilmba David nu kupesmba pate-patenga kupe sili-salemba Sungo tuku nyu te-dunga kina le kanjgermba nu talana.

¹⁷Kile nane Sungo tuku tukul bokis ta tumba David baibai ande pilna ta sinamnge pilnaig le minna. Tanjamba nu

⁸⁸6:8 Peres Usa pasa ta tugunu: Usa balena

ndek aganjmor afu kilmba bale farka pasoka ngamunggal ulendiwam tuku aganjmor turmba atraukina. ¹⁸Wam ta ke sugluka David ndek tango pino jakmba saniqmba sakina: Sungo Sangri Ijaye nu tane jakmba nyaro tingwa ngina sulumba ¹⁹nu ndek tango pino yimyam bret, ndem pasokanu, bret fonfon grep tignu mbilmba pasokanu jak ta walmba ninge likina le nane kilmba sili-silimba nangine tumbran tumbran kine likinaig.

²⁰Tajanaig le David nu tinga nuje wande mbol kumba nuje gageu nyaro pasa ningina le Mikal pro nu tesilikumba nu sawe lika sana: Osese. Israel mbal tuku gabat sungo, ne naje nyu sungo te-dunga nginngan tango tajan aganj ndende paskat le gabat kame tuku piro pino kamege kangernaig nga sawe likina le ²¹David ndek lafumba sana: Ye Sungo tuku nyu te-dunga pate-patengit. Nunge mam naje tuku kuasmbi pitaika ye Israel tuku gabat sungo minam tuku madiyina ta tuku ye gare-garekit. Ye man tajamba ndo Sungo tuku nyu te-dunga ²²yije nyu te-ibenmba mini le piro pino kame ne nane tuku sakat ta nanenge ye tuku nyu te-dungamngaig nga Mikal sana.

²³Tajamba sana le Saul kulim nuje Mikal nu nijka ake saibo pilmba kumna.

Natan nu dir pasa David sana

7 David Sungonge kigraibka sinzaqna le nu nuje wande mbolnge mine mayemba ngueu mbalnge nu jayo sili ndanaig. ²Ta tuku David ndek tuan tango Natan sana: Yije wande te sungokanu ail sidambi* wakeigen. Kuate tuku tukul bokis ta ake kilim baibai sinamnge minit nga sana. ³Tajamba sana le Natan ndek pasa lafumba sana: Sungo nu ne ndonj minit tukunu ne wam ndan kam idusmba kande ne ka ngina.

⁴Tajamba nu luka nuje wande mbol kina le furir ngamu Sungo nu Natan tugum promba wam pagumba sana: ⁵Ne ye tuku mingge tumba kaye ka yije piro tango David tejenmba sawa. Nunge ye minam tuku wande wakeiwa nga ye idus ndawet. ⁶Ye o buk Israel mbal Isip mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilen ait ta ye wande sungo ande mbol nda minen. Ye ake kinenumba baibai sinamnge ndo minen sulumba kile ye minmba minet. ⁷Ye ma jakmba mbolnge Israel kuasmbi ndonj kine promba minen sulumba gabat kame madiningen ta nane saniqmba tane ye tuku wande mayenu ail sidambi wakeiye sap nga sa ndaken. Ne ka tajamba nu sawa ngina.

⁸Tajamba nu man lato Natan sana: Ne ka yije piro tango David tejenmba sawa. Sungo Sangri Ijaye nu tejenmba ne tuku sakat. Yenge o buk ne sipsip kulatka minna le ne Israel mbal kulatka nga madinen. ⁹Ye ne ndonj ma animbi kine promba minna ta ye ne ndonj minmba minen. Yenge ne sinzaqnen le naje ngueu mbal jakmba bale farkina. Kile ye man lato ne sinzaqni le gabat sugu nyu jak jak mine likade tajan minamngat. ¹⁰⁻¹¹Ye yije kuasmbi Israel tuku kilke ande madiwi le nane minyoka wamdus mukuk piti kugatok minamngaig. O buk nane ma tugu te mbol pronaig le ngueu mbalnge kilmba jaigo siglikinaig ta kile yenge tane kigraibki le ngueu mbalnge tane man jaigo siglike nda. Yenge pasa sangrinu sanet. Ne tuku ndare puluka tugeka minmba minamngat. ¹²Ne kuma le ngukuwaig ta yenge ne tuku kinjo ande man madiwi le gabat sungo minamngat. Nunge nuje kuasmbi ta kulatkuwa le nane sangri jak minamngaig.

*7:2 Sida ta wande wakeikade tuku ail ande mayenu ndo

¹³Nunġe† tinga ye tuku wande sunġo te-tiwamġgat. Yeġge ndo gabat sugo ndare ndui ta mbolġge madiningi le tugeka tuturmba minmba minamġgaig. ¹⁴Yeġge ndo nu tuku mam taġaġ mini le nu yiġe kiġo taġaġ minamġgat. Nu mbarwa ta ye nu te-tiwam tuku ngusamġgit. Kiġo nu mbarte le mam nuġeġge nu te-tiwam tuku nguste taġaġ. ¹⁵Taġamba ye nu tuku kume purmba minamġgit. Ye buk Saul pitaiwan le ne nu tuku ma tina taġamba maġ ke nda. ¹⁶Ne tuku ndare tugekamġgat. Ye naje ndare kulatka sinzarġningi le minmba minamġgaig. Ne tuku ndare ta ndo tuturmba gabat sugo sugo promba minmba minamġgaig. Ne ka taġamba David kubeu tawe ngina le ¹⁷Natan Kuateġge dir pasa sana ta ka taġamba ndo David kubeu tuna.

David nu Sunġo gare pasa tuna

¹⁸Kubeu tuna le gabat sunġo David nu tinga Sunġo tuku Baibai sinam kumba ka taġge minyoka Sunġo yabaġmba sana:

O Kuate Sunġo, ye yiġe gageu ndoġ sine ne am mbolġge magenu kuga ta ne ye mbol wam magenu ndo kate.

¹⁹O Kuate Sunġo, kile ne maġ lato ye tuku ndare mbolġge wam magenu kam sakate. Ye ake taġo ndo ta ne wam sunġo ye mbolġge kamġgat. ²⁰Ye kile ame pasa ne sani? Ye ne tuku piro taġo ndo ta ne kila. ²¹Ta tuku ne naje pasa saġgrinu dubimba wam sunġo ta ye mbolġge kamġgat.

²²O Kuate Sunġo, ne o mbolok. Ande ne suk nda minit. Ne ndindo Mbara Sunġo ta o buk singine wa kame tuku minge mbolġge isġer. ²³Taġo pino kuasmbi afu sine suk mine ndakade. Ne o buk sine Israel mbal Isip kilke mbolġge sanzal mingeġ le kile-luka kilmba sine ne tuku kuasmbi minam tuku madisingina. Ne sine Israel mbal turkam tuku wam

kitek saġgrinu ke lika sine kilmba pro kilke te mbol prona. Taġamba ne kilke te mbolġge minnaig mbal naġgine yabri mbara turmba ġaigo siglika pitaikina le kilke tugu ġakmba taġo pino ne tuku nyu isnaig.

²⁴O Sunġo, ne sine Israel tugu ne tuku kuasmbi ndo minam tuku madisingina tukunu sine ne tuku ndo minbe le ne sine tuku Mbara minmba minamġgat.

²⁵O Kuate Sunġo, ne dir pasa sakat ta ye mbolġge yiġe ndare tuturmba kaġgat ta ġakmba mbolġge kumuġguwa.

²⁶Taġawa le ne tuku nyu o mbolġge minmba minwa le nane teġenmba sakamġgaig: Sunġo Saġgri Ĥayo nu Israel mbal tuku Mbara minit ngamġgaig. Taġamba neġge ndo gabat sugo ye tuku ndare mbolġge madininga le tuturmba minmba minamġgaig.

²⁷O Sunġo Saġgri Ĥayo, ne sine Israel mbal tuku Mbara. Ne buk ye sayumba sakina: Ne tuku ndare kame ta mara mindek saġgri ġak minamġgaig ġga sayina. Ta tuku ye naje piro taġo ye gabat kuilġga yabaġnet.

²⁸O Kuate Sunġo, ne ndo mbolġge minit. Ne naje pasa saġgri pilete ta ne kumumbi kate. Ne ye mbolġge mata taġamba ndo kamġgat.

²⁹O Kuate Sunġo, ne naje pasa ta idusmba mara mindek ye tuku ndare nyaro niġmba mina le nane ne kum-nemġge nyaro pasa ta ġak minmba min-waig ġga Kuate sana.

Davidġge ġgueu mbal ġakmba kile-ibenġkina

8 Taġamba minnaig sulumba David ndek nuġe kame mbal kilmba Filistia mbal ndoġ kame bunaig. Kame bumba bale farka naġgine tumbraġ sunġo ta tina.

†7:13 Kuate nu Solomon tuku David sana (Aposel 7.44-47)

²Tina sulumba kile nu ka Moab mbal ndonj kame bumba nane afu bige tidingina. Bige tidinga nane kile-mangurka kilke mbolnge truk ka kuit nduimba kinyap nga saningina le nane tanjamba kilke mbolnge truk ka kinyaig. Truk ka kinyaig le nu ndek tanjo keŋ keŋ burka armba baleniŋmba ndindo mapemba armba baleniŋmba ndindo mapemba tanjamba ndo ka ka bitekngina. Afu mapekina ta nane David kumnemnge nu tuku piro tanjo minmba nangine pirokanu piya ta nu tumba minnaig.

³Kile Soba tuku gabat sunjo Hadadeser nu nuje kame kuasmbi kilmba Yufretis kule makembi kilke ta luka tam saka kame kinaig. (Hadadeser mam nuje Rehob. Nu Siria kilke Soba ma tugu kulatkina). Kame kinaig le David tuku kuasmbi nane kile-siglika kame bumba nane sungomba bige tidinginaig. ⁴Nu hos mbol mbol kame buwanu tanjo kame 1,700 bige tidingina sulumba ibenŋge kame buwanu tanjo 20,000 bige tidingina. Tanjamba nu hos karis didika pinderkanu ta ŋakmba yaika kilmba afu kupe kat ngurngurniŋmba kusrekina sulumba 100 ndo nuje kilna.

⁵Kame sunjo ta minmba minna le Siria gabat afu Damaskusnge minnaig ta nane ndek gabat sunjo Hadadeser turam tuku kame kuasmbi sunjo ande kukulnaig le David ndonj kame buwam saka pronaig kande David tuku kame kuasmbi nane tuku kame tanjo 22,000 bale farnaig. ⁶Tanjanaig sulumba David ndek kame maŋ nda tingiwa nga nuje kame mbal afu kilmba Siria kilke mbol patike likina le kilke sunjo ta kulatka minnaig. Kulatka minnaig le Siria mbal nane David kumnemnge nu tuku piro tanjo minmba nangine pirokanu piya ta nu tumba minnaig. Tanjanaig le David

Sungonge sinzaŋna le nuje ngueu mbal ŋakmba kile-ibenŋkina.

⁷Kile David ndek Hadadeser tuku gabat sugo sugo nangine kandim golmbi wakeikanu migreke lika pronaig ta ŋakmba yaika kilna sulumba ⁸Hadadeser tuku tumbraŋ sugo Beta le Berotai nane tuku agaŋ ndende ainmbi wakeikanu ta mata sungomba yaika kilmba yomba Yerusalem kinaig.

⁹David nu Hadadeser tuku kame kuasmbi bale farmba kile-ibenŋkina pasa ta Hamat tuku gabat sunjo Toi nu isna. ¹⁰Toi nu mara mindek Hadadeser ndonj kame ndo minna tukunu nu gare-gareka nuje kiŋo nuje Yoram David sota kuwa nga gare agaŋ ndende gol silwa ainmbi wakeikanu ta kile-tumba kukulna le David kile-tambim tuku kina ka nu tugum prona. ¹¹Prona sulumba agaŋ ndende ta David kile-tuna le nu ndek agaŋ ndende ta Sunjo tuku minwaig nga kilmba ka gabis agaŋ ndende gol silwa ain ngueu mbal afu ndonj kame bumba yaika kile likina ta turmba ulendimba patikina. ¹²Nu gol silwa gabis agaŋ ndende ta ŋakmba Edom Moab Amon Filistia Amalekngge kile likina. Agaŋ ndende afu Sobanu gabat sunjo Hadadeser yaimba kile likina tuku.

¹³Kile David nu maŋ nuje kame kuasmbi kilmba Edom mbal ndonj kame buwam tuku ma gutonj Kagli ŋayo ta kinaig sulumba Edomnu tanjo 18,000 bale farnaig le tanjo pino ŋakmba nane David tuku saka minnaig.

¹⁴Tanjamba David ndek nuje kame kuasmbi afu kilmba Edom ma tugu ta ŋakmba kulatkuwaig nga patikina le Edom mbal nane nu kumnemnge minnaig. Sungonge David sinzaŋna le nu ma ŋakmba mbol kumba nuje ngueu mbal ŋakmba kile-ibenŋkina. ¹⁵Tanjamba David nu Israel ma tugu ŋakmba ku-

latkumba tango pino ñakmba mbolnge wam magenu ndo ke likina.

David tuku piro gabat kame

¹⁶Seruya kiño nuñe Yoab nu kame kuasmbi ñakmba tuku gabat sungo minna.

Ahilud kiño nuñe Yehosafat nu wañe kuyaram tuku piro kulatkina.

¹⁷Sadok le Ahimelek nale pris pirokinaik. (Sadok mam nuñe Ahitub. Ahimelek mam nuñe Abiatar).

Seraya nu David tuku wañe kuyaranu tango.

¹⁸Yehoyada kiño nuñe Benaya nu David kulatkanu kuasmbi tuku gabat minna. (Nane kuasmbi ta Keret le Pelet mbal).

David tuku kiño kat nuñe ta nane pris pirokinaig.

David nu Mefiboset tumba kulatkina

9 Tanjamba minnaig ma ma David nu tango afu wika kusnaningina: Saul tuku ndare ande minit e ko kuga. Ande minwa ndeta ye Yonatan idusmba nu kulatkamngit ngina le ²nane ndek Saul tuku piro tango Siba wika David sota kuwa nga sanaig. Tanjamba sanaig le nu ndek nu kangeram kina le David nu tango ta kusnana: Ne Siba e ngina le nu lafumba sakina: Au. Ye ne tuku piro tango ngina. ³Tanjakina le David mañ lato nu sana: Saul tuku ndare inum minwa ndeta ye Kuate tuku nyu mbolnge nu kulatka sinzangamngit nga sana le Siba ndek lafumba sakina: Yonatan tuku kiño ndindo ndo minit ta nu kupe arñe pagliskinaik ngina. ⁴Tanjaka sana le David mañ Siba kusnana: Nu kile aniñge minit ngina le nu ndek sakina: Nu Lodebar tumbanñge Amiel kiño nuñe Makir tuku wande mbolnge minit ngina.

⁵Tanjaka sana le David ndek tango afu kukulniñmba saningina: Tane kumba ka

nu tumba ye tugum te prowap ngina le ⁶nane kinaig ka Saul wa nuñe Mefiboset, Yonatan tuku kiño nuñe ta tumba David tugum pronaig le nu David tumailamngge dagol tidrongga lokina.

Tanjana le David ndek nu sana: Ne Mefiboset e ngina le nu woka sakina: Ye piro tango nane ngina le ⁷David nu sana: Ne kuru kuru ndaka. Ye mam nane Yonatan tuku nga ye ne kulatka sinzangnumba wa nane Saul tuku kilke ta ñakmba luka tanmbimngit. Ne mara mindek ye tugum tenge ndo isukusamngat nga sana. ⁸Tanjakina le Mefiboset ndek loka sana: Ye tango ñai nguesuk kuga age kumak tanjañ ta ne ndañam ye sinzanyam sakate ngina.

⁹Kile David ndek Saul tuku piro tango Siba wika sana: Ye nane gabat sungo Saul tuku agañ ndende ñakmba kile ndo luka wa nuñe Mefiboset tambimngit. ¹⁰Ta tuku ne nane kiño kame nane piro mbal tanenge ndo kilke ta mbolnge piroka nyamagan nguka minap. Nyamagan ka magekuwaig le alonu kilmba nane gabat sungo Saul tuku kuasmbi ta ningap. Mefibosetnge ndo ye tugum tenge isukusmba minamngat nga Siba sana le ¹¹nu ndek David sana: Ye ne tuku pasa ta kumuwanngit ngina. Tanjakina le Mefiboset nu mara mindek gabat sungo David tugumngge nuñe kiño nuñe tanjañ isukusmba minanu.

¹²Mefiboset nu kiño ndindo ndo ñak. Kiño mo ta nyunu Mika. Siba tuku kiño kame nu tuku piro mbal nane ñakmba Mefiboset tuku piro tango ndo minnaig le ¹³Mefiboset nu Yerusalemngge minmba mara mindek gabat sungo David tugumngge isukusmba minanu. Nu nuñe kupe arñe pagliskinaik.

David nu Amon le Siria mbal kile-ibenkina

10 Amon mbal tuku gabat sungo Nahas kumna le kiño nuñe Hanun

ndek mam nuje tuku ma tumba gabat sungo mayok kina le ²David nu wam ta ismba sakina: Ye wam mayenu Hanun mbol kamngit. Mam nuje Nahas nu buk wam mayenu ye mbol kina ta lafumba kamngit ngina sulumba tango afu kukulningina le nane Nahas tuku wamdus bul seram kinaig.

Kinaig ka ta promba minnaig le ³Amon mbal tuku gabat kame ndek nangine gabat sungo sanaig: Ne iduste tango kame te David tuku minge tumba mam naje idusmba nu ninankam prowaig nga iduste e? Kuga. Nane sine tuku tumbran ndaj ndaj ta kanjgermba wam katesewam prowaig. Tanjamba ngumnga nane sine tuku kamenu luka prowamngaig nginaig.

⁴Tanjakinaig le Hanun nu pasa ta ismba nu ndek David tuku tango kame ta bige-tidinga nane tuku minge ngue dabilsu inum tuku saike sugluka tawi kat nangine kat pur fagke likina le pine kat nangine ta kilimnge minnaig le kukulningina le luka kinaig. ⁵Tanjamba tango kuasmbi ta kikonu nane luka Yerusalem kambim fugunaig le David nu ismba nuje tango kuasmbi ta tuku pasa pilmba sakina: Tanjaig le tane Yerikonje minap le ka minge ngue prowaig le tane luka te prowap ngina.

⁶Kile Amon mbal David ngueu pile-naig ta katesemba nane ndek tango afu kukulninginaig le Siria kilke mbol kinaig ka Betrehob le Soba tumbran kumba kame dunaig le tumbran ar ta kame tango 20,000 Amon mbal turkam tuku pronaig. Pronaig le Amon mbal manj ndek kinaig ka Tob tumbranngge kame dunaig sulumba kame tango 12,000 kil-naig. Tanjamba nane manj kinaig ka Maka tumbran tuku gabat sungo tugumnge kame dumba kame kuasmbi 1,000 nane turkam tuku kilnaig.

⁷Amon mbal tanjamba kame kuasmbi kile-manjurka minnaig pasa ta David

nu ismba nu ndek Yoab kukulna le Israel kame kuasmbi njakmba kilmba ka Amon mbal ndonj kame buwam kinaig. ⁸Tanjanaig le Amon kame kuasmbi nane nangine tumbran sungo Raba fonde malanga kumamnge kame tuku kuaneka tinginaig le nane Siria kame kuasmbi Tob mbal Maka mbal nane ma kukliknu ta tumba tinginaig sulumba Israel mbal tuku kame kuaneka minnaig.

⁹Kile Yoab nu kame kuasmbi armba ta nu buk kornaik ta kanjerka nu nuje kame kuasmbi sangriknu pilenimmba kilmba Siria mbal ndonj kame buwam tuku kuaneka tinginaig. ¹⁰Tanjamba nu ndek nuje maib nuje Abisai kame kuasmbi afu kulatkuwa nga madina le nu ndek nuje kame kuasmbi ta kilmba nane Amon mbal ndonj kame buwam tuku kuaneka tinginaig le ¹¹Yoab ndek mambo nuje wam pagumba sana: Kame sangri tinga Siria mbalngge sine kile-ibenkam bafuwaig kande tane ilmba sine turkap. Amon mbalngge sangri tinga tane kile-ibenkam bafuwaig ta ye yiye kuasmbi kilmba pro tane turkamngit. ¹²Tane kuru kuru ndakap. Sine singine tumbran kame tango pino Kuatenge singina ta nane idusnimmba sangri tinga kame bube. Tanjabe le Sungongge ame wam kam idusmba ndeta kuwa ngina.

¹³Tanjakina sulumba Yoab ndek nuje kame kuasmbi kilmba Siria mbal ndonj kame puluna le nane kua ka sili-silinaig le ¹⁴Amon kame kuasmbi Siria mbal drumba sili-silinaig ta kanjerka nane mata kuru-kuruka Abisai nane kusreka kua ka nangine tumbran fonde sinam kinaig. Tanjanaig le Yoab ndek Amon mbal kusreka nuje kame kuasmbi kilmba luka Yerusalem kina.

¹⁵Nane Siria mbal kame mbolngge Israel mbalngge kile-ibenkinaig le kua kinaig tukunu nane nangine kame kuasmbi njakmba kile-manjurkinaig.

¹⁶Tanjamba Hadadeser ndek tango afu

kukulningina le nane ka Siria kuasmbi afu Yufretis kule pakarka ki prote kumamnge minnaig ta nane kilmba pro Helam tumbranngge mangurkinaig le Hadadeser tuku kame gabat Sobakngge nane kulatkina.

¹⁷ Siria mbal Helamngge kame tuku mangurka minnaig le David nu ismba nu ndek Israel kame kuasmbi kilmba Yordan kule pakarka Helam pronaig. Tanjanaig le Siria mbal tinga Israel mbal ndonj kame bunaig le ¹⁸ Israel mbal sanj-gri tinga Siria mbal signaniymba ka tango karis mbol tinga kame buwanu ta 700 bale farka tango hos mbol mbol minyoka kame buwanu ta 40,000 bale farnaig sulumba Siria mbal tuku kame gabat Sobak turmba kame ma ta mbolngge balenaig le kumna.

¹⁹ Tanjanaig le tumbranj gabat sugu afu Hadadeser kumnemngge minnaig ta nane Israel mbalngge kame mbolngge kile-ibenjkinaig ta tuku kuru-kuruka Israel mbal ndonj pasa katmba nane kumnemngge minnaig. Tanjamba Siria mbal nane Israel mbal tuku kuru-kuruka Amon mbal manj kame tuku tur ndaniginaig.

David nu pino kuayarna

11 Yar ndui ndui sinamngge ma tidonu ka depurkanu le gabat sugu sugu nane ait ta dubimba nangine ngueu mbal ndonj kame buwanu. Ait ta mbolngge David ndek Yoab kame gabat sugu sugu ta Israel kame kuasmbi ngakmba kukulningina le nane kinaig ka Amon mbal ndonj kame bumba nane bale farkinaig sulumba nangine tumbranj sunngo Raba te-kornaig le David nu nuje ndo Yerusalemngge minna.

² Minna ka ki ait ande ma bafuna le David nu nuje kinyam mbili kusremba bubre tam saka wande fu mbolngge kinenumba bubre tumba minna. Minna su-

lumba pino ande kule pismba minna le kangerna. Pino ta mayenu ndo.

³ Kile David ndek tango ande kukulmba sana: Ne kaye ka pino ima kule pismba minit nzi ka katesewa ngina le tango ta ka katesena sulumba pro David sana: Pino ne sakat ta Eliam tuku kulim nuje Batseba. Nu Hitnu tango Uria tuku piyo nuje ngina. ⁴ Tanjakina le David manj tango afu kukulniymba sani ngina: Tane kape ka pino ta tumba ye tugum te mbape ngina. Batseba nu nzuam minna ta kile nu kule mayenu tina tukunu nu tinga tango kame ta dubika kina le David nu tumba kinyna. Kinye depurmmba nu manj luka nuje wande mbol kina.

⁵ Minna ma ma Batseba nu kijo konna ta kamusmba David tuku pasa pilna le nu ismba ⁶ Yoab tuku pasa pilmba sakina: Hitnu tango Uria sawa le ye tugum te prowa ngina. Tanjakina le Yoab ndek Uria kukulna le David tugum kina. ⁷ Nu pro David te-silikina le nu ndek Uria kusnana: Yoab nuje kame kuasmbi ndonj mage minig e ko kuga? Kame kile ndanngammba minit? Singine kuasmbingge nane kile-ibenjkade e ko kuga ngina le Uria ndek wam kame ta ngakmba kubeu tuna. ⁸⁻⁹ Tanjana le David ndek Uria sana: Wam kube ngakmba sayat le isit. Kile ne kaye ka naje wande mbolngge mabtumba mina nga sana kande Uria nu gabat sunngo tuku wande kusremba kilim ka nuje wande mbol kine ndakina. Nu gabat sunngo tuku kulat tango kame ndonj wande malangambi tange kinyna.

Tanjana le David ndek tango ande wika Uria tuku gare aganj inum te-tumba kukulna le kina sulumba ¹⁰ luka pro David sana: Uria nu nuje wande mbol ndaket ngina.

Tanjakina le David pro Uria te-silika sana: Ne o buk naje wande kusrena ta ndanjam tuku ne naje wande mbol

kine ndakat e ngina le ¹¹Uria ndek pasa lafumba sana: Israel tango kuasmbi Yuda tango kuasmbi ngakmba wande kusreka maskenngge kame mbolngge minig. Pasa katanu bokis mata nane ndonj minit. Yiye kame gabat Yoab nuje gabat sugo sugo mata kilimngge kinymba minig. Ndanam ye ka pino ndonj isukuse mayemba kinye mayemba minam tuku sayate? Ye siŋka ki am mbolngge sanet. Ye wam ta ke nda nga David sana.

¹²Tanjaka sana le David ndek nu sana: Ta maye. Ne tenge mina. Indole ne manj pili le luka kangat ngina. Tanjakina le Uria nu Yerusalemngge kinyina le ka mafena.

¹³Mafena le ka furiram David ndek Uria wika nu ndonj tuma isukusnaik. Isukuse denpurmba nu ndek Uria kule kamenu tuna le nyumba nginngankina ta nu nuje wande mbol kine ndakina. Nu wande kulatkanu mbal ndonj tawi kaika kawanj tange kinyina.

¹⁴Mafena le maratukuk tinga David ndek Yoab tuku waje ande kuyarmba Uria tumba kukulna le tumba kina ka Yoab tuna. ¹⁵Waje ta mbolngge kuyarmba tejenmba sakina: Kame sangri tingguwa kande Uria tumba kame tumailamngge pilmba kigraib ndakap le balewaig le kumwa nga kuyarna.

¹⁶Yoab nuje kame kuasmbi ndonj Raba tumbranj sungo ta kormba kame bumba minnaig le ka kame sangri tingina. Kame sangri tingina magot ta Uria kukulna le kame tumail mbol tingina. ¹⁷Tingina le tumbranj ta tuku kame kuasmbi fonde malanga talka kilim ka pro Yoab tuku kame kuasmbi ndonj kame bumba David tuku kame tango afu bale farnaig sulumba Uria turmba balenaig le kumna.

¹⁸Tanjana le Yoab ndek tango ande wika wam pagumba sana: Ne kame tuku pasa te tumba gabat sungo David sota kumba ¹⁹kame mbolngge wam prowe

likaig ta ngakmba kubeu tawe. ²⁰Tanjawa le nu gubra tumba tejenmba ne sanuwa: Tane ndanam tuku tumbranj fonde pa-tumba kame buwaig? Ngueu mbal nane fonde mbolngge tinga tane tuimbi ninde faramnggaig ta tane idus ndanaig? ²¹O buk Tebes tumbranngge pino ande tumbranj koranu fonde mbolngge tinga wit firfiranu ndame sungo ta mbarina le ndeka Gideon tuku kiyo nuje Abimelek balena le kumna ta tane gilai le ka fonde tugumngge tingaig e nga ne sanuwa kande ne tejenmba gabat sungo tuku pasa lafumba sawa: Kame gabat Uria turmba balewaig le kumat nga nu sawa ngina.

²²Yoab nu tanjamba tango ta wam paguna le nu pasa ta tumba ka David tugum promba nu kubeu tuna sulumba ²³sakina: Ngueu mbal nane kuasmbi suk suk kuga. Sine sungomba ndo kuga tukunu nane kilim kumba sine ngak ma kilimngge kame buwaig le sine sangri tinga nane kile-ibenkgig le nane luka tumbranj fonde sinam kagig. ²⁴Tanjamba nane afu fonde mbol tinga tuimbi ne tuku kame gabat afu ninde farkaig le kumaig. Kame gabat Uria turmba balewaig le kumat nga David sana le ²⁵nu ndek tango ta lafumba sana: Ne kumba ka tejenmba Yoab sawa. Ne wamdus sulu ndawa. Kame mbolngge ima kumamngat ta sine gilai tukunu ne sangri tinga nane ndonj kame bumba tumbranj ta tumu pilmba tumbranj sina minyanga nga Yoab sawa ngina.

²⁶Batseba tango nuje balenaig le kumna pasa ta nu isna sulumba wamdus tatrakina le ninanka malmbi ngakmba minna. ²⁷Nu tuku kuamel ta ka kugana le David ndek pasa pilna le Batseba tumba nu tugum kinaig le nuje pinonu tina. Pinonu tumba minnaig ma ma nu tuku kiyo te-pile tuna ta Sungo nu David manjau kina ta tuku gare ndana.

David unekina ta Natanŋge sana

12 Kile Sunŋo nu tuan tanŋo Natan kukulna le ka David tugum promba nu sana: Tanŋo armba tumbran sunŋo ndindo mbolŋge minnaik. Tanŋo ande nu maror tanŋo. Ande nu sanzal tanŋo agan ndende kugatok ŋak minna. ²Maror tanŋo ta nu makau sip-sip sunŋomba ŋak. ³Sanzal tanŋo nu sip-sip fat ndindo ndo nu piyamba tumba kulatka minna le ka sunŋoka tanŋo ta tuku kiŋo kat nuŋe ndon minna. Nu nuŋe nyamaganmbi nu isukusnemba nuŋe murkombi nu kule tambinu le nu kule nyumba kinyam ŋga ta nu tumba nuŋe fel mbol palmbinu le nu kinyamba minanu. Tanŋamba sipsip ta nuŋe kulim nuŋe tanŋan minna.

⁴Ait ande maror tanŋo ta tuku tira ande nu tugum prona le nu nuŋe sip-sip ta mapeka sanzal tanŋo ta tuku sipsip yaimba tumba balemba tira nuŋe ta tuku kuapika tuna le nyina ŋga David sana.

⁵Tanŋamba sana le David ndek Natan tuku pasa lafumba maror tanŋo ta tuku gubra kagli firka sakina: Sunŋo abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge ye sinŋa saket. Tanŋo ima nu tanŋana ta nu balewap le kumwa ta maye. ⁶Nu sanzal tanŋo ta sina ndana tukunu nu tanŋo ta tuku sip-sip lafumba bailkamba tuwa ŋgina.

⁷Tanŋakina le Natan ndek David sana: Maror tanŋo ta ne. Sine Israel mbal tuku Mbara Sunŋo ne tuku teŋenmba sakate. Yenŋe ne Israel mbal tuku gabat sunŋo minam tuku madinen. Tanŋamba yenŋe ne kigraibken le Saul nu ne ŋayo sili ndanina. ⁸Yenŋe Saul tuku wande agan ndende ŋakmba pino kuasmbi turmba ne tinmba ne Israel Yuda ma tugu ŋakmba tuku gabat sunŋo madinen. Ne agan afu denka ye kusnayina kande ye agan ndende sunŋomba turmba tinen

kande. ⁹⁻¹⁰Ta tuku ne ndanŋam saka ye tuku mingŋe ngurmba une manau ta kina? Ne ye talayumba Uria tumba Amon mbal tuku wai mbolŋge pilna le balenaig. Tanŋanaig le ne nu tuku piyo nuŋe tina. Ta tuku nane ndare mbolŋge wa kat nane tuku ndare mbolŋge turmba lafunu ndare kutumba minamngat. ¹¹Yenŋe ne kasur pasa sanet. Nane ndare tanŋe tinŋa ne piti tanbimngat. Yenŋe piyo kat nane ta kilmba ne am mbolŋge nane ndare ta seri le ma kilimngat kilmba tido-tidongamngat. ¹²Ne kuirkuirka wam ŋayonu ta kina ta ye lafunu Israel mbal ŋakmba tuku am mbolŋge ki le kanŋeramngaiŋ ŋga sakate ŋgina.

¹³Tanŋakina le David ndek sakina: Ye Sunŋo kumammba nu am mbolŋge une sunŋo ken ŋgina^{*} le Natan ndek lafumba sana: Sunŋo nu ne tuku mbar ta sauka gilaingate. Ne kume nda. Kiŋo nane Batsebanŋe te-pile tinna ta ndo nu mapewe nda. Ta ndanŋam? ¹⁴Ne unekina wam ta mbolŋge ngueu mbalŋge Sunŋo maim maim te-tumba talade tukunu kiŋo ta kumamngat ŋgina. ¹⁵Tanŋakina sulumba Natan nu tinŋa nuŋe wande mbol kina.

David tuku kiŋo nuŋe kumna

Tanŋamba minnaig ma ma Sunŋonŋe David tuku kiŋo ta guaze sunŋo serna le ¹⁶David ndek kiŋo nuŋe mayekuwa ŋga Sunŋo yabanmba nyamagan pinka minna. Furir mindek nu ka nuŋe kinyanu ma ta sinam kumba ka ake ibenngat kinyanu. ¹⁷Tanŋawanu le mage mage nu kulatka pirokanu kuasmbi ta ka nu wam yoyomba tinŋa isukuswa ŋginaig kande nu tinŋa nane ndon isukusam mbulna.

¹⁸Kusem ndindo kina le kiŋo ta kumna le David tuku piro mbal nu sawam tuku kuru-kuruka nanŋine nanŋine ndek sakinaig: Kiŋo nuŋe kume ndaka minna

^{*}12:13 David tuku yabanŋa pasa ta Mune 51 mbolŋge minit

le sine nu ndonj pasa-pasakiger ta nu sinembik ri ndana. Ta tuku kile sine nu kiŋo nuŋe kumat ta ndaŋmba sabe? Sabe le nu pirirek purka nuŋe ŋgaro ŋayo sili-wikat ŋginaig.

¹⁹ Nane sisu-sasuka pasata minnaig le David nu kiŋo nuŋe kumna ta buk kate-semba nane kusnaniŋgina: Kiŋo kumat e ŋgina le nane ndek lafumba sanaig: Au. Nu kumat ŋginaig.

²⁰ Taŋakinaig le David ndek tiŋga ka kule pismba pro gureŋ pismba minde piymba Sunjo tuku Baibai sinam kumba ka Sunjo tuku nyu te-duŋgina. Nyu te-duŋge denpurmba nu ndek kilim ka luka nuŋe wande mbol kina sulumba pagu taŋgo saniŋgina le nu tuku kuapi kumtumba pro tunaig le nu isukusna.

²¹ Taŋana le piro taŋgo wam ta kaŋgermba ndek nu sanaig: Kiŋo kume ndaka minat le ne pinka malmbika minna. Kile kiŋo kumat le ne tiŋga isukusit ta anikok maŋau ŋginaig le ²² David lafumba saniŋgina: Kiŋo kume ndaka minat le ye pinka malmbika minmba teŋenmba idusen. Sunjo nu ye sinanu kiŋo yaiye nda ŋga idusen ta ²³ nu buk kumat. Ye maŋ pinki le nu aboŋge nda. Nu o buk kumat. Mine minemba ye mata kummba ma ndui ta mbol kaŋgit. Nu ket ta maŋ luka ye tugum prowé nda ŋgina.

Batsebange Solomon te-pilna

²⁴ Batseba nu wamdus tatrakina ta David nu piyo nuŋe wamdus bul serna sulumba nu ndek nu ndonj tuma kiny-naik. Tuma kiny-naik le nu kiŋo konmba David tuku kiŋo ande te-pile tuna le nu kiŋo ta Solomon ŋgina.

Sunjo nu kiŋo ta tuku kume purmba ²⁵ tuan taŋgo Natan kukulna le David

tugum kumba sana: Kiŋo ta Yedidia[¶] ŋga nyu tape ŋgina.

David kame bumba Raba tumbraŋ tina

²⁶ Ait ta mbolŋge Yoab nuŋe kame kuasmbi kilmba ka Amon mbal ndonj Raba tumbraŋŋge kame bumba minnaig sulumba nane buk nane kile-ibenka tumbraŋ ta tam bafunaig sulumba ²⁷ Yoab ndek David tuku pasa pilmba sakina: Ye buk nane kile-ibenka kule kunyig ma tugu ta tit. ²⁸ Ta tuku ne braiŋ nare kame kuasmbi afu kilmba pro Raba mbal ndonj kame bumba tumbraŋ sunjo te ta. Kuga ta yiŋe kame kuasmbi tenge tumbraŋ te te-ibenwaig le nane tumbraŋ te ye tuku nyu mbolŋge nyun ta Yoab tuku Tumbraŋ ŋgamŋgaig ŋgina.

²⁹ David nu pasa ta ismba nu ndek nuŋe kame kuasmbi kile-maŋgurka kilmba Raba tumbraŋ sunjo ta kame kinaig ka tange kame bumba nane kile-ibenka tumbraŋ ta tinaig. ³⁰ Tinaig sulumba David ndek Amon mbal tuku yabri mbara[§] tuku gol hat paska tina. Hat ta pitinu ta 35 kilo. Hat ta ndame mayenu piya o mbolok tambi wakeiwanu.

Taŋamba David ndek ndame mayenu ta gomba tumba nuŋe gol hat ta mbolmba kaikina sulumba tumbraŋ ta tuku gabis agaŋ ndende mage mage ŋakmba yomba kilmba kina.

³¹ Kile David ndek Rabanu taŋgo ŋakmba kilmba piro yeki yeki kuwaig ŋga madiniŋgina. Afu sombi afu bairambi afu sapormbi pirokam tuku madiniŋgina sulumba afu kilke kilmba pasoka ndame wakeikuwaig ŋga piro niŋgina. Nu taŋamba ndo tumbraŋ afu Amon ma tugu sinamŋge minnaig

[¶]12:25 Yedidia nyu ta tugunu: Kuate nu tuku kume purte

[§]12:30 Hibru pasa te purfeŋnu ndo kuga. Pasa te naŋgine yabri mbara tuku sakate e ko naŋgine gabat sunjo tuku sakate ta sine katése ndaweg.

ta mata piro ninge likina. Tanjamba denpurmba David nuje kame kuasmbi kilmba luka Yerusalem kinaig.

Amnon nu Tamar biye timba totona

13 David tuku kiŋo nuje Absalom nu kulim ndindo ndo ŋak. Kulim ta nyunu Tamar. David tuku kiŋo ande Amnon nu Tamar tam tuku nzali sungo ŋak minna** ta ²nu nu tugum kambim fuguna. Ta ndaŋam? Tamar nu tango ande ndoŋ kinye ndakina tukunu nane tango afu nu tugum kine ndakuwaig nga tukulninginaig le Amnon nu wamdus piti sungo tumba guaze ŋak minanu sukna.

³Tanjamba minna le Amnon tuku gulab ande Sama tuku kiŋo nuje Yonadab nunge Amnon kaŋgeram prona. Tango ta nu maŋau magenu ŋaigonu kam tuku wamdus kuyarkanu tango. ⁴Nu ndek Amnon kusnana: Ne gabat sungo tuku kiŋo ta ne ndaŋam tuku mara mindek tumail pasi so tukulmba minit ngina le Amnon ndek lafumba sana: Ye aba Absalom tuku kulim nuje Tamar tam tuku nzali mayeyate ngina.

⁵Tanjakina le Yonadab ndek Amnon wam pagumba sana: Ne guazenget guazenget nga naje wande mbolnge kinymba mina le mam naje pro ne kaŋgeranuwa kande ne tejenmba nu sawa: Ne ka yiŋe kulim Tamar sawa le pro tenge ye tuku pagumba yiŋe mbili mbol tenge suwa le nyi nga mam naje sawa ngina.

⁶Tanjakina le Amnon nu Yonadab tuku pasa dubimba guazenget guazenget nga nuje mbili mbolnge kinymba minna le gabat sungo David nu ismba nu ka Amnon kaŋgeram kina le nu ndek sana: Ye guaze ŋak tukunu ne ka yiŋe kulim Tamar sawa le pro tenge ye tuku bret

fonfon pasoka kilmba pro yiŋe mbili mbol tenge suwa le nyi nga sana. ⁷Tanjamba sana le David nu tango ande kukulna le gabat sungo tuku wande mbol kumba Tamar sana: Ne ka Amnon tuku nyamagaŋ afu pasoke tawe nga sana.

⁸Tanjakina le Tamar nu tinga leu nuje tuku wande mbol kumba Amnon nuje mbili mbolnge kinymba minna le kaŋgermba nu ndek plaua kilmba pipmba bret fonfon pasokina le Amnon nu kinye ŋak nu kaŋgermba minna. Bret fonfon ta pasoka ugaig le ⁹nu nza mbol kutumba Amnon nyuwa ngina kande nu isukusam mbulmba ndek sakina: Tango pino ŋakmba ibenka sili-siliwaig ngina le nane ibenka sili-silinaig.

¹⁰Tajanaig le Amnon ndek kulim nuje sana: Ye tuku bret ta kilmba pro ye sa le nyi nga Tamar sana le nu bret ta kilmba nu tugum kumba ¹¹leu nuje tambim bafuna kande nu kulim nuje biye timba sana: Sile karpe ngina kande ¹²Tamar nu mbulmba sakina: Ne ye wam ŋayonu tuku didi ndaka. Sine Israel mbal tuku maŋau tanjamba kuga. Maŋau te mayenu ndo kuga. ¹³Ne tanjawa ta ye kiko sungo ŋak minmba ye maŋ tango pino am mbolnge likam kumuŋ kuga. Ne mata Israel afunŋe ne tuku nyu ŋayo siliwamngaig. Ta tuku ne ka mam sawa le nu wokuwa le sile muŋgu kilamngik ngina kande ¹⁴Amnon nu Tamar tuku pasa ise ndaka nu biye timba tumba totona.

¹⁵Tanjamba nu nu tuku nzali sugokanu ŋak minna ta kugana le kile nu ndek kulim nuje kasur mayemba pitaimba sana: Ne tinga kua kaye ngina kande ¹⁶Tamar ndek nu sana: Yiŋe leu, ne taŋa ndawa. Ne ye pitaiya ta kiko sugokanu. Maŋau ye mbol kat ta limba o

** **13:1** Hibru mbal tuku maŋau buk tanjamba minanu. Ina yimyam mam ndindo ta nane muŋgu kilanu. Abraham nu mata tanjana (Mulum Pasa 20.12).

mbolŋge ŋgina kande Amnon nu kulim nuŋe tuku pasa ise ndakina sulumba¹⁷⁻¹⁸ nu nuŋe piro taŋgo ta wika sana: Ilmba pino te tumba te-simba wande tukula ŋgina le piro taŋgo ta nu te-simba wande tukulna.

Tamar nu gabat sunŋo tuku kulim kame taŋgo kile ndakanu naŋgine maŋau dubimba nu minde piye mayenu silika likina ta¹⁹ kile nu kina ka kukedu kilmba gabat mbolŋge kutumba nuŋe minde piye mayenu ta fetfetmba wai baboka malmbitamtam kina le²⁰ leu nuŋe Absalom ndek kulim nuŋe kaŋgermba kusnana: Ne leu naŋe Amnonŋge am sesenat e? Ne ta tuku wamdus piti ndanuwa. Nu leu naŋe tukunu taŋaig le maninka ŋgina le Tamar ndek kina ka leu nuŋe Absalom tuku wande mbolŋge ake sinamanzerka minna.

²¹ Taŋana le gabat sunŋo David nu maŋau mayok kina ta ismba nu gubra kagli firkina. ²² Absalom mata nu Amnon tuku gubra tormba nu kasurna. Ta ndaŋam? Amnon nu kulim nuŋe Tamar biye timba totona tukunu Absalom nu ŋak pasa pasa ndakina.

Absalom nu Amnon balena le kumna

²³ Minnaig ma ma yar armba kinaig le Absalom tuku piro mbal ndek sipsip ŋguenu kugerkam tuku Baal-Hasor tumbran kinaig. Tumbran ta Efraim tumbran sunŋo patumba minit. Absalom nu gabat sunŋo tuku kiŋo kat nuŋe ŋakmba aukningina sulumba²⁴ nu gabat sunŋo David tugum kumba sana: O gabat sunŋo, nane ye tuku sipsip ŋguenu kugerkade tukunu ye pagumba nye sunŋokamŋgit. Ta tuku ne naŋe gageu naŋe kuasmbi ŋakmba ye tuku pagumba nye ta mbol prowap ŋga mam nuŋe sana le²⁵ gabat sunŋo David nu tuku pasa lafumba sakina: Kiŋo, sine kine nda. Sine ŋakmba kab ta ne piro karenŋka sine tuku

ŋga panzaririwamŋgat ŋgina. Taŋakina le Absalom nu gabat sunŋo kuwa ŋga sarsarmba minna le nu maŋ lato sakina: Sine kine nda. Ne ŋgamunŋgal mukuk ŋak kaye ŋgina le²⁶ Absalom ndek nu sana: Ne kambim mbulmba ndeta Amnon ndo pale le kuwa ŋga sakina le gabat sunŋo ndek nu kusnana: Ne ndaŋam tuku Amnon kuwa ŋga sakate e ŋgina ta²⁷ nu Amnon kuwa ŋga dirnaŋga minna le David ndek kiŋo kat nuŋe afu turmba patikina le Amnon ndoŋ Absalom dubimba kinaig.

²⁸ Kile Absalom nu nuŋe piro mbal wam paguniŋmba saniŋgina: Amnon nu grep kule nyumba gare-gareka minwa le ye tane satingi le tane Amnon balewap. Tane kuru kuru ndakap. Piti ta yenge kurawamŋgit ŋgina le²⁹ nane Absalom tuku pasa ta kumu-kumumba Amnon balenaig le kumna. Taŋana le gabat sunŋo tuku kiŋo kame afu wam ta kaŋgermba doŋki poŋge lika kua ka sili-silimba kinaig.

³⁰ Nane ndin dubimba kumba minnaig le taŋgo afu o buk kumba David sanaig: Absalom nu kiŋo kat naŋe ŋakmba bale far suglukat ŋga David sanaig le³¹ nu pasa ta ismba nu piriri ŋayona sulumba nuŋe tawi fetfetmba kilke mbolŋge truk kina. Taŋana le nuŋe piro mbal mata taŋamba ndo naŋgine tawi fetfete likinaig le³² David aba nuŋe Sama tuku kiŋo nuŋe Yonadab nuŋe ndek gabat sunŋo sana: Naŋe kiŋo kame ŋakmba bale far ndakaig. Amnon ndo balewaig le kumat. Nu buk Absalom tuku kulim nuŋe Tamar tumba totona tukunu Absalom nu Amnon balewam tuku wamdus kuyarkina ta ye o buk katesewen. ³³ Kiŋo kame ŋakmba bale far suglukaig ŋgaig ta yabri pasa ndo. Ne pasa ta son ndaŋga. Amnon ndo balewaig le kumat ŋga David sana.

³⁴ Nu taŋamba gabat sunŋo samba minna le Absalom o buk kua ka kina.

Kile tumbran kulatkanu tango ande nu Horonaim ndin kumam mambilna kande tango afu gurdu-gurdu ndeka minnaig le kangerka ka gabat sungo kila sana le ³⁵Yonadab ndek David sana: Ye buk ne wam kube sanit ta nanenge ndekade ngina. ³⁶Tanjaka sana le David tuku kiyo kat nuje ta pinder-pindermba pro wandek ka malmbi ngumbeyunaig le David nuje piro mbal njakmba nane mata malmbi njayonaig.

³⁷⁻³⁸Absalom nu kua ka Gesur ma tugu tuku gabat sungo Talmai kiyo nuje Amihud ndon minnaik le yar kenmba kinaig.

David nu Amnon tuku ngamunggal tatraka ninanka malmbi njakmba minna ma ma ³⁹ka wamdus ibenkina le nu manj Absalom luka prowa nga idus timba minna.

Absalom nu luka Yerusalem prona

14 Gabat sungo David nu kiyo nuje Absalom te-denna sulumba ngamunggal piti njak minna ta Yoab nu katesena tukunu ²nu tango ande kukulna le nu tanga kina ka Tekoa tumbran prona sulumba pino ande wamdus kuyar mayenu njak ta tumba luka Yoab tugum kinaik le nu ndek pino ta wam pagumba sana: Ne kaye sulumba pino kuembol tango nuje o buk kummba kusrena le sagka minanu tanarj ³gabat sungo tugum kumba ka pasa ne sanamngit te nu sawa ngina.

⁴Tanjamba nu Tekoanu pino ta wam paguna le nu kumba ka gabat sungo tuku tumailamnge dagol tidronga loka sakina: O gabat sungo, ne ye turya ngina le ⁵gabat sungo ta ndek nu kusnana: Ne ame piti njak le ye ne turni e ngina le pino ta lafumba sana: O gabat sungo, ye tango o buk kumna le ye kuembolnu minet. ⁶O buk ye kiyo armba kile-patiken ta mara ande nale piro mbolnge kame bunaik. Kame bunaik le tango ande nale ki-

graibkam tuku nda minna. Tanjana le kiyo andenge sangri tanga kiyo ande balena le kumna le ⁷kile yiye tango tuku kuasmbi nane ye tuku gubra sungo tumba nane tejenmba ye sayinaig. Naje kiyo ta sine singa le kiyo inum kumna ta tuku lafunu nu turmba balebe le kumwa nga sayinaig. Nane tanjawaig ta ye kiyo kugatok mini le yiye tango tuku ndare mata kugawamngat nga David sana.

⁸Tanjakina le gabat sungo ndek pino ta tuku pasa lafumba sana: Ne luka naje wande mbol kaye le yenge pasa ta nane ndon te-tiwamngit ngina le ⁹pino ta ndek nu sana: O gabat sungo, ne ye tuku piti te te-tiwam bafuwa le nane gubraninguwa ndeta ne tuku mbar kuga. Piti ta ye yiye ndare ndon sine kurawamngig ngina le ¹⁰gabat sungo ndek lafumba sana: Tango ande nu ne kumammba pasa pitinu ande sanuwa kande ne nu tumba ye tugum te prowa. Tanjawa le nu ne manj lato piti ande tine nda ngina le ¹¹nu ndek sakina: O gabat sungo, ne naje Mbara Sungo yabaja le nane ye tuku kiyo kumna ta lafunu ye tuku kiyo ande te bale ndawaig ngina le David nu sakina: Sungo abo tugu njak nu tuku nyu mbolnge ye son pasa ne sanet. Nane manjau ande ne tuku kiyo mbolnge ke nda ngina.

¹²Kile pino ta manj lato pasa sana: O gabat sungo, ye manj pasa ande ne sanamngit ngina le nu ndek sakina: Maye ne saka le isi ngina le ¹³pino ta nu sana: Ne ndanam tuku Kuate tuku mbal mbolnge manjau njayonu kate? Ne naje kiyo pitaina sulumba nu te-luka tam nda iduste tukunu kile naje miroj naje pasa tenge ne naje ngaro pasa mbolnge palet. ¹⁴Kule nu kilke mbolnge kutukate ta tango nu manj luka tam kumun kuga. Tanjamba ndo sine njakmba kumbe sulumba manj luka abonge nda. Kuate nu ake sinarj tango bale ndaningit. Ande nu

ngumnemba maskenngge minit ta nu te-luka tam tuku nu piro karenkate ngina.

¹⁵ Tanjamba nu maŋ lato sakina: O gabat sungo, nane ye mbolŋge maŋau kam sakinaig ta ye kuru-kuruka ne sota prowit. Ye idusit ye ne kusnani le ne ye tuku pasa ismba ye turyumba ¹⁶ tango ta peuningga le sile kiŋo ndoŋ ŋaigo siglike nda ŋga idusit. ¹⁷ Nenŋe ye turya le ye mine mayewamngit. O gabat tango, ne Kuate tuku eŋel suk. Ne maŋau magenu ŋaigonu kumumbi pileningit. Naje Mbara Sungo ne ŋak minwa ngina.

¹⁸ Tanjakina le gabat sungo pino ta tuku pasa lafumba sana: Ye kusna ande ŋak ta ne lafuwa ngina le nu ndek sakina: O gabat sungo, saka le ye isi ngina le ¹⁹ nu ndek kusnana: Ne Yoabŋge kukulnat le pasa te tumba prowat e ngina le pino ta lafumba sana: O gabat sungo, ne tuku kusna ta ye yabukam kumuŋ kuga. Ne kumumbi sakate. Naje kame gabat Yoabŋge ye wam paguyumba kukulyat le wamdus te tumba ne tugum prowit ta ²⁰ nu Absalom tuku ŋga maŋau ta kina. O gabat sungo, ne wamdus kuyar mayenu ŋak Kuate tuku eŋel suk. Ne kilke tugu ŋakmba mbolŋge maŋau prowe likade ta ne kila ngina.

²¹ Pino ta David kusremba kina le nu ndek Yoab wikina le nu sota prona le nu ndek sana: Ne isa. Ye ne tuku wamdus dubiwamngit. Ne kumba ka Absalom tumba te prowa ngina le ²² Yoab nu pasa ta ismba David tumailamngge truk kina sulumba sakina: O gabat sungo, Kuate nu ne nyaro tinwa. Kile ye kila pilet. Ne ye tuku wamdus gare ŋak ngina.

²³ Tanjaka sana sulumba Yoab nu tingga Gesur tumbraŋ kina ka tanŋe Absalom tumba luka Yerusalem prona kande ²⁴ David nu Absalom kanŋeram mbulmba sakina: Nu nuŋe wande mbolŋge minwa. Ye nu tumail kanŋere nda ngina le Absalom ndek nuŋe wande

mbol kumba mam nuŋe tugum kine ndakina.

Absalom nu maŋ mam nuŋe tugum prona

²⁵ Absalom tuku ŋgarosu ta uge liŋnu. Israel sinamngge tango ande nu suk mine ndakina. Nane ŋakmba nu tuku saka minnaig. ²⁶ Nu tuku gabat waŋe ta sun-gokanu kuen ŋayo. Yar nduik nduik sinamngge ait ndindo ndo nuŋe gabat kuerkanu. Gabat waŋe ta pitinu 2 kilo tanaŋ.

²⁷ Absalom nu kiŋo keŋmba kulim ndindo kile-patikina. Kulim ta nyunu Tamar. Nu pino ŋgarosu tumail pasi mayenu ndo.

²⁸ Absalom nu yar armba Yerusalemngge minna ta nu gabat sungo David kanŋer ndana. ²⁹ Tanjamba nu Yoab gabat sungo tugum kuwa ŋga pasa pilna kande Yoab nu ismba nda isanu sukmba minna le nu maŋ lato pasa pilna kande nu maŋ ismba nda isanu sukna. ³⁰ Tanjana le Absalom ndek gubrana le nuŋe piro tango sisengniŋmba saningina: Tane ka Yoab tuku wit piro ta piyap ngina le nane kinaig ka wit piro ta piynaig.

³¹ Tanjanaig le Yoab ndek Absalom tuku wande mbol kumba sawe lika sana: Ne ndaŋam saka naje piro mbal sisengningat le ye tuku wit piro piyaig ngina le ³² Absalom ndek Yoab tuku pasa lafumba sana: Ye ne tuku pasa palm-bim aren ta ne ye tuku pasa ismba nda isanu sukmba ye tugum te pro ndana. Ye ne wam paguni le ne ka gabat sungo kanŋeram tuku pasa pilen. Ne kumba ka gabat sungo teŋenmba sawa. Tane ndaŋam tuku ye Gesurŋge didika tumba te pronaig? Mbulap le yiŋe Gesurŋge minam tuku ŋga nu sawa ngina. Tanjaka sana sulumba nu maŋ lato sana: Ne ka gabat sungo sawa le nu ye kanŋeryuwa.

Nu ye mbaren nga idusmba baleyam ndeta baleyuwa le kumi ngina.

³³Tanjakina le Yoab ndek tinga Absalom tuku pasa ta tumba ka gabat sungo kubeu tuna le nu ndek pasa ta ismba tango afu kukulningina le ka Absalom tumba pronaig le nu gabat sungo tuku tumailam tanje dagol tidronga lokina le nu bagailmba mumuna.

**Absalom nu mam nuje tuku
ma tam tuku ndin wakeina**

15 Minnaig ma ma Absalom ndek karis ande tumba hos afu kilmba tango 50 nane ambonga pinderka kuwaig le nu kambim tuku ta turmba madiniyamba kilna. ²Tanjamba nu mara mindek maratukuk tinga ka tumbran fonde malanga sinam kambinu ndin ta kulatka minanu. Nu tanjamba minanu le tango afu nangine tira ndon gubra jak gabat sungo ndon te-tiwam prowanu ta Absalomnge ndin kuermba tane anikok nganu le nane Israel tugu ndan mbolnge prowanu ta nu sawanu le ³Absalom ndek piti ndan jak ta ismba nane tejenmba saninganu: Tangine piti kile-mayokkade ta kumumbi sakade ta gabat sungonge tango piti jak ta kile-tidinu tuku gabat ande madi ndana nga saninganu.

⁴Tanjamba Absalom nu tango kame ta tejenmba saninganu: Nane ye pasa pilewanu gabat madiyinaig kande ye tane tuku piti jakmba kile-tidinget kande nga saninganu. ⁵Tanjamba ndo tango kame ta pro Absalom tugumnge dagol tidrongam bafuwanu ta nu nane peuninmba nuje ndek nane bagailniyamba mumuninganu.

⁶Israel kuasmibi nangine piti kilmba gabat sungo tugum kile-tidingam prowanu ta nu mara mindek wam ndui ta ndo kumba Israel mbal tuku wamdus

didikanu le tango jakmba nu tuku nzali sungo tinaig.

⁷Tanjamba minnaig ma ma yar bailkamba kinaig le Absalom kumba gabat sungo David sana: Ye kumba ka Hebronnge Sungo ndon pasa katen ta kumuwam iduset. ⁸Ta ndanam? Ye o buk Gesur tumbranngge Siria ma tugu mbolnge minmba Sungo ndon pasa katmba tejenmba nu sawen. Ne ye tumba Yerusalem kaye ta ye ka Hebronnge ne tuku nyu te-dungamngit nga sawen ngina le ⁹gabat sungo ndek nu sana: Ta maye. Wamdus mukuk jak kaye ngina le Absalom nu Yerusalem kusremba Hebron kina.

¹⁰Tanjamba sulumba nu tango afu kukulningina le nane sijsinndo kinaig ka Israel tugu jakmba saninmba sakinaig: Tane tabil fudukuwa le ismba kande jakmba ngumbeyumba tejenmba sakap: Absalom kile Hebronnge gabat sungo prowat ngap nga saninginaig.

¹¹Absalom nu Yerusalem kusremba Hebron kina ta tango kuasmibi 200 nu dubimba kinaig. Tango kame ta nane Absalom tuku wamdus katese ndanaig. Nane ake nu dubimba kinaig. ¹²Nane kinaig ka Hebron promba kile Absalom ndek Sungo tuku atraukina sulumba tango afu kukulniyamba saningina: Tane Gilo tumbran kumba Ahitofel^{††} tumba ye tugum te prowap ngina. (Ahitofel nu gabat sungo David wam paguwanu tango ande.)

Tanjamba tango sungomba nane David te-siwam saka Absalom tugum prowe likinaig.

**David nu Yerusalem
kusremba kua ka kina**

¹³Kile tango ande pro David sana: Israel tango kile jakmba ne

^{††}15:12 Ahitofel nu Batseba wa nuje. (2 Samuel 11.3, 23.34 kanjerap).

kusrenumba Absalom dubide ngina le ¹⁴nu pasa ta ismba gabat kame nu ndon Yerusalemnge minnaig ta kile-mangurka saningina: Braiŋ tingap le sine Yerusalem kusremba kua ka kab. Kuga ta Absalomnge nuŋe kuasmbi kilmba pro sine ŋakmba bale faramngat ngina le ¹⁵nuŋe gabat sugu sugu nane ndek nu sanaig: Gabat sungo, ne ndanmba saka ta sine ake ne dubi ndo namngig nginaig. ¹⁶Tanamba sakinaig le gabat sungo nuŋe gageu nuŋe gabat sugu sugu ŋakmba Yerusalem kusremba kua ka kinaig. David nu nuŋe pino kuasmbi 10 ta ndo kusrekina le nane gabat sungo tuku wande ta kulatka minnaig.

¹⁷Gabat sungo nuŋe kuasmbi ndon Yerusalem kusremba kilim kinaig ka tumbran makembinge wande ande minna tanŋe tinginaig. ¹⁸Tanamba David nu nuŋe gabat kame ndon kuit nduimba tinginaig le nuŋe kulatkanu kuasmbi Keret le Pelet mbal nane ambonga paska kinaig. Tananaig le Gatnu kame kuasmbi 600 nane ngumnem paska dubika kinaig le ¹⁹David ndek nane tuku gabat tango Itai sana: Ne ndanam sine dubika kambim bafute? Ne luka ka gabat sungo kitek Absalom ndon minap. Ne nane kilke kusremba rawe tango tanan pro sine ndon tenge minit. ²⁰Ne ait fagnu ndo sine ndon minna ta ye man ne tumba ake ma ngamunge kinenumam ta ye mbulit. Ne nane kuasmbi kilmba luka Yerusalem kape le Sungonge ne sinzanuwa ngina kande ²¹Itai ndek nu sana: Sungo abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge ye ne son sanet. Ye ne ndon minamngit. Ne ma tugu animbi kangat ta ye ne ndon kangit. Nane ne balenuwaig sulumba ye mata baleyuwaig le kumi ngina le ²²David ndek lafumba sakina: Ta maye. Silap ngina le Itai tuku kame kuasmbi

nangine gageu ŋakmba kuasmbi ambonga kinaig ta dubika kilim kinaig.

²³David nane Yerusalem kusremba kinaig le tango pino ŋakmba malmbi ngumbeyunaig. Tanamba gabat sungo David ndek nuŋe kuasmbi kilmba Kidron kule pakarka ma baknu kumam kinaig.

²⁴Nane kinaig le pris Sadok nane Levi mbal ndon Kuate tuku pasa katanu bokis tumba pro ibenŋge pilmba Abiatar ndek Sungo tuku atraukumba minna le ka ka nane ŋakmba Yerusalem kusremba kumba sulunaig.

²⁵Tananaig le gabat sungo ndek Sadok sana: Kile Kuate tuku tukul bokis tumba luka ka Yerusalemnge nuŋe minanu ma mbol pale. Sungo nu ye tuku nzali ŋak ndeta nu man ye te-luka pilwa le pro bokis te nuŋe minanu ma mbol kanger-amngit. ²⁶Nu ye mbik ri ndawa ndeta nu ame manau ye mbolŋge kam idusmba ndeta kuwa ngina.

²⁷Tanamba nu man ndek Sadok sana: Ai te. Ne nane kiŋo nane Ahimas le Abiatar tuku kiŋo nuŋe Yonatan kilmba wamdus mukuk ŋak luka Yerusalem kape. ²⁸Ye kile ma baknu kumam kumba ka pro tanŋe kule pakarkam tuku ma mbolŋge ne tuku pasa tairŋga minmba ka ame wam Yerusalemnge prowaig ta isamngit ngina.

²⁹Tanaka sawe denpurna le kile Sadok le Abiatar nale Kuate tuku tukul bokis ta kuramba luka Yerusalem kumba ka tanŋe pilnaig le minna.

³⁰Kile David nu kupe ngaro paska gabat songa malmbitamam Olif tabe ponga ndin dubimba kina le tango pino kuasmbi nu dubimba kinaig ta nane ŋakmba manau ndui ta kumba gabat songa malmbitamam kinaig. ³¹Tanamba kumba minnaig le tango ande pro David sana: Ahitofel o buk tanga Absalom tuku kuasmbi ta turkam kina ngina le David nu ismba nu ndek yabanmba teŋenmba sakina: O Sungo,

nenge ndo Ahitofel tuku wam pagu pasa ta bizi-buzawa nga Sungo sana.

³² Kile nane tabe fu mbol promba Sungo mbariṇanu ma ta tugum pron-aig le David tuku gulab tango Husai pro nu te-silikina. Tango ta Arknu. Nu nuṇe tawi fetfetmba kilke roka kilmba gabat mbol patika David tugum prona le ³³ David ndek nu kangermba sana: Ne sine dubika ta ne sine piti siṅgamṇ-gat. ³⁴ Ne ye turyam kande ne luka Yerusalem kumba ka Absalom te-silika teṇenmba sawa. Yeṇge o buk mam naṇe tuku piro tango minen. Taṇamba ndo ye kile ne tuku piro tango minamṇgit nga nu sawa. Ne taṇawa le Ahitofel nu wam pagu pasa ande Absalom sawa kande nenge nu tuku wam pagu pasa ta mbilmba wam pagu kisemba tawe. ³⁵ Ne ise tiwa. Pris Sadok le Abiatar nale Yerusalemṇge minik. Nenge pasa ndaṇ gabat sungo tuku wande mbolṇge sakuwaig kande nale kubeu nika. ³⁶ Nale tuku kiṇo kat nakile Ahimas le Yonatan nale mata mam kat nakile ndoṇ tange minik. Ame pasa nanenge sakuwaig kande nenge pro nale kubeu nika le nalenge pro ye kubeu suwaik nga Husai sana.

³⁷ Taṇakina le David tuku gulab nuṇe Husai nu pasa ta ismba nu kina ka Yerusalem prona. Prona le ait ndui ta mbolṇge ndo Absalom mata Yerusalem prona.

Siba nu David tugum kina

16 David nu tabe funu ta kusremba kina ka Mefiboset tuku piro tango Siba te-silikina. Siba nu bret 200 kilmba grep kareṇṇanu 100 ndaleka kilmba ail tiṇ mandernu 100 kilmba grep kule meme ṇgaronumbi tolanu ande turmba tumba agaṇ ndende ta kilmba doṇki armba fuluknyumba kilmba David sota kumba ² nu te-silikina le nu kusnamba sana: Agaṇ ndende fuluk ṇak ta ima tuku

e ṇgina le Siba ndek lafumba sana: Doṇki armba te naṇe gageu turka linu tuku kilmba prowit. Bret ail tiṇ kareṇṇanu ta naṇe tango kuasmbi nyam tuku kilmba prowit. Grep kule ta mata tane ma baknu te lika ka matuk kumba ndeta nyam tuku ṇgina.

³ Taṇakina le gabat sungo ndek nu sana: Naṇe gabat Saul wa nuṇe Mefiboset kile aninge minit ṇgina le Siba nu lafumba sana: Nane Israel mbal kite naṇṇine gabat sungo madiwaig le nu wa nuṇe Saul tuku ma tumba nane kulatkuwa nga nu Yerusalemṇge minit ṇgina le ⁴ gabat sungo David ndek pasa ta ismba Siba sana: Taṇamba ndeta Mefiboset tuku agaṇ ndende ta ṇakmba ne tanmbimṇgit ṇgina le Siba ndek nu sana: O gabat sungo, ye ne tuku piro tango. Ye mara mindek ne tuku piroka minamṇgit nga David sana.

Simei nu David kasurna

⁵ David nane Siba kusremba Bahurim tumbraṇ pronaig le Saul tuku ndare ande Gera kiṇo nuṇe Simei nu David te-silika kasurmba nu tugum prona. ⁶ David kulatkanu kame tango sunḡomba nu kormba tiṇginaig ta Simei nu nane tuku kuru kuru ndaka nane mbol ndame pankina. ⁷ Taṇamba Simei ndek David kasurmba sana: Ne kua kaye. Ne tango baleningina tuku ndare ṇak. Ne siṇka tango ṇayonu ndo. ⁸ Ne buk gabat sungo Saul pitaimba nu tuku ma tumba gabat sungo prona. Ne Saul tuku kuasmbi sunḡomba bale farmba nane tuku ndare kutuna. Ta tuku kile Sunḡoṇge wam ta ne mbolṇge lafumba ne pitainat le kiṇo naṇe Absalom ne tuku ma tumba Israel mbal tuku gabat sungo prowat. Ne tango baleningina tuku ndare ṇak nga David sana.

⁹ Taṇamba saka minna le Abisai ndek gabat sungo David sana: O gabat sungo, ne ndaṇam tuku age kumaknu te mapete

le ne kasurnate. Saka le ye ka kame bagimbi ñinfok kat puri ngina kande ¹⁰gabab sungo ndek Abisai le Yoab pe-unikmba sanikina: Tale mbulap. Tale ye ndonj wamdus tuma kuga. Wam te Sungonge sawat le ye kasuryate ndeta imanje nu peuwam kumunj ngina.

¹¹Tanjakina sulumba David ndek Abisai gabat afu turmba saningina: Tane isap. Yiñe kinjonje ye baleyam bafute ta ndanam tuku sine Benyaminnu tango te ñayo silibe. Mbulap. Sungonge sate le ye kasuryate ndeta maye. ¹²Sungo nu ye tuku piti te kanjermba kasur pasa ta mbilmba nyaro mayenu ye suwa nga saningina.

¹³Tanjaka saningina le nane ndin ta dubimba kinaig le Simei manj nane dubika kina ka David kasurmba ndame kilmba kilke kilmba nane mbol pankina. ¹⁴Tanjana le gabat sungo David nuñe kuasmbi ñakmba ake kine ndo kinaig ka ka matuk tukulkinaig sulumba Yordan kule makembi tanje mabtinaig.

Absalom nu Yerusalem prona

¹⁵Kile Absalom Israel kuasmbi ñakmba kilmba Ahitofel ndonj Yerusalem pronaig le ¹⁶David gulab nuñe Husai ndek kumba ka Absalom te-silikumba wi kuenka sakina: Ese. Ne sine tuku gabat sungo ngina.

¹⁷Tanjakina le Absalom nu pasa ta ismba nu ndek Husai sana: E-e ne mam tuku gulab nuñe. Ndanam tuku ne nu ndonj kine ndakina ngina le ¹⁸Husai ndek nu sana: Kuga. Ne Sungonge madinina. Israel kuasmbi ñakmba nane mata ne madininaig tukunu ye ne tuku piro tango ndo ne kumnemñge minamngit. ¹⁹Ye ne kumnemñge minmba ne tuku piro ndaki ta ye ka ima tuku piro tango mini. Ye buk mam naje tuku piro tango minen. Tanjamba ndo ye kile ne tuku piro tango minamngit nga Absalom sana.

²⁰Kile Absalom ndek Ahitofel kusnana: Ne ndanmba iduste. Kile sine ndanamngig ngina le ²¹Ahitofel lafumba nu sana: Ne kumba ka mam naje tuku pino kuasmbi wande kulatkuwaig nga kusrekina si kilmba ka nane ndonj kinya. Ne tanjawa ta Israel tango pino ñakmba teñenmba ne tuku sakamngai. Nu sonndo mam nuñe ndonj ñgueu minit nga saka nane ñakmba ne ndo dubinam tuku sangri tinjamngai ngina.

²²Tanjakina le nu tango afu kukulingina le ka gabat sungo tuku wande fu mbolñge baibai ande te-tinaig le Absalom ndek tango pino ñakmba tuku am mbolñge baibai ta sinam kina le nane ka mam nuñe tuku pino kuasmbi ta kilmba pronaig le Absalom ndek nane kilmba tido-tidongina.

²³Ahitofel nu wam pagu pasa ndanjam gabat sungo sawanu ta nane Sungo tuku pasa isanu sukmba dubiwanu. O buk David nu Ahitofel tuku wam pagu pasa ismba dubina tanjamba ndo Absalom mata nu tuku minje dubiwanu.

Husai nu Ahitofel tuku wam pagu pasa kibi-kabana

17 Kile Ahitofelñge ndek Absalom sana: Ye tango 12,000 madiningi le furirwa le sine David biye tiwam kab. ²Nu matuk ka ngamunggal piti ñak minwa le sine ka nu ndonj kame bube le nu tuku tango kuasmbi nane pirirek purka sili-siliwaig le ye gabat sungo ndo balewamngit. ³Tanjamba ye tango kuasmbi nu dubide ta ñakmba kilmba ne tugum te prowamngit. Sine David balebe le tango kuasmbi nu dubide ta ñakmba mapeka kilmba ne tugum te probe le ne tuku ndo minwaig ngina.

⁴Tanjakina le Absalom Israel gabat sugo sugo ñakmba nane pasa ta ismba maye nginaig le ⁵Absalom ndek sakina: Sine Husai wikube le nu promba nuñe wamdus ta kukliwa le ismba ngina

le nane nu tumba pronaig. ⁶Nu tumba pronaig le Absalom ndek Ahitofel tuku wam pagu ta kubeu tumba nu kusnana: Sine pasa ta dubibe e ko kuga? Kuga ndeta sine ame mañau kam tuku nga sasinga ngina.

⁷Tanjakina le Husai ndek lafumba sakina: Ahitofel tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo kuga. ⁸Mam naje nuje kame kuasmbi ndon nane sangri ñaigo. Bea fat kilig le gubra tumba minit tanjañ. Mam naje nuje kuasmbi kame ta nane kirair ñak. Nu furir tango kame ñak nda minit. ⁹Nu ka ndame burok ande sinamnge e ko ma inumnge kuirka minit. Sine tuku kame kuasmbi kuwaig le bale farkuwaig ta tango pino nane pasa ta ismba sanunggaig: O Absalom tuku kuasmbi bale faraig nga sakamngaig. ¹⁰Tanjakuwaig le ne tuku kame kuasmbi ñakmba ismba kurukamngaig. Ta tuku mbulap. Mam naje nuje kame kuasmbi nane sangri ñaigo ta Israel tango ñakmba nane kila. ¹¹Ta tuku ye tuku wamdus tejenmba. Ne Israel tango ñakmba kilemanjurka kame kuasmbi burnu kumuñ kuga prowaig le ne naje miroñ nane kilmba ka mam naje ndon kame buwap. ¹²Sine kumba ka ma tugu aninge mam naje nuje kuasmbi ndon kile-siglika ta sine nane ndon kame buwamngig. Nane sine peusingam kumuñ kuga. Sine David balemba nuje kuasmbi ñakmba tumba bale faramngig. ¹³Nu kua ka tumbrañ sungo ande sinam kuwa ta singine kuasmbi muli kareñnu kilmba tumbrañ fonde ta kusmba didika tebukngube le ma guton sinam nzinge ndeka fofokuwa ngina.

¹⁴Husai nu pasa denpurna le Absalom Israel mbal ñakmba ndek sakinaig: Husai tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo. Ahitofel tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo kuga nginaig. Ta ndañam? Sungonje nane Ahitofel tuku wam pagu

pasa mayenu ta pitaiwaig le nu Absalom ñayo siliwam tuku wamdus kuyarkina.

David nu Yordan kule pakarka sim kina

¹⁵Kile Husai ndek kumba ka nu wam pagu pasa Absalom Israel mage mage nane saningina ta pris Sadok le Abiatar ndon kubeu nikina sulumba Ahitofel tuku wam pagu pasa ta tumba nale sanikina sulumba ¹⁶sakina: Tale pitik pasa palpe le David tugum kuwa le nu kite Yordan kule pakarkammbi tanje kinye ndakuwa. Nu braiñ kule pakarka sim kuwa ta nane nu nuje kuasmbi ndon bale farke nda ngina.

¹⁷Tanjakina le nale piro pino ande kukulnaik le nu ka Yonatan le Ahimas kubeu nikina. Nale ar ta o buk kua ka Yerusalem kusremba ka Enrogel kule bulbulmba prote tuku magot tanje kuirka minnaik. Yerusalemnge ame mañau prowanu ta piro pino tanje ka nale sanikanu le nalenje ka David sawanu.

¹⁸Kile kiño ande nale kangerkina sulumba ka Absalom sana le nale ar ta braiñ ndo kumba ka Bahurimnu tango ande tuku wande sinam kumba kule burok sinam kumba kuirkinaik. ¹⁹Kuirkinaik le nale ar sinam tanje minnaik ta andenge katese ndawa nga tango ta tuku piyo nuje tawi ande tumba burok mingenu kaimba wit afu kilmba tawi farna ta mbolnge bareña. ²⁰Kile Absalom tuku tango kame nale ar ta sota sota pro pino ta kusnanaig: Ahimas le Yonatan aninge minik nginaig le pino ta ndek nane saningina: Nale o buk kule pakarka sim kakik ngina le tango kame ta ka nale sotete pisenga nane luka Yerusalem kinaig.

²¹Nane kinaig le Ahimas nale Yonatan burok ta kusremba kilim kumba tinga David tugum kumba nu sanaig: Ahitofel nu ne ñayo silinam tuku sakate tukunu

ne kile ndo ma te kusremba kule pakarka sim kaye nga sanaig le ²²David nu pasa ta ismba nuje kuasmbi ta njakmba kule pakarka sim kinaig le ka mafena.

²³Absalom nu Ahitofel tuku wam pagu pasa ta dubi ndana le nu ka nuje donji ponja luka nuje tumbran kina ka tanje nuje gageu ndonj piro kile-tidinga ka muli njinfok panmba kumna le nuje gageu kame ta nu tuku minde-sij tumba ka mam nuje ngukinaigmbi tanje ngukinaig.

²⁴Kile Absalom Israel kame kuasmbi kilmba David dubimba kinaig ka Yordan kule pakarkinaig ta David nu o buk nuje kuasmbi ta kilmba ka Mahanaim tumbran sinam kinaig. ²⁵(Absalom nu Amasa tumba Yoab tuku ma tumba nuje kame kuasmbi tuku gabat minwa nga madina. Amasa mam nuje Yeter. Ina nuje Abigail. Abigail mam nuje Nahas. Abigail aba nuje ta Yoab ina nuje Seruya). ²⁶Kile Absalom nuje kame kuasmbi ndonj kinaig ka Gilead ma tugu promba tanje tumbran ulnaig.

²⁷David nu kumba ka Mahanaim tumbran prona le tango kejmba ka nu tugum pronaig. Nane tuku ande Nahas kiyo nuje Sobi nu Rabanu Amon ma tugu mbolok. Ande Amiel kiyo nuje Mahir nu Lodebarnu. Ande nyunu Barsilai nu Rogelimnu Gilead ma tugu mbolok. ²⁸⁻²⁹Nane kerj ta nza, kilke waim, kinya mbili, nyamaganj turmba kilmba David nuje kuasmbi ningam tuku pronaig. Nyamaganj kilmba pronaig ta wit yeki yeki abonu pasokanu, kuslin yeki yeki, nguimzanj kulenu, makau tuku amo njair, sis, sipsip afu turmba kilmba pronaig. David nuje tango kuasmbi ndonj ma baknu mbol lika ma ma kule paranu gubanu isu baklelnaig ta nane katesemba nyamaganj ta kilmba pronaig.

Yoabnge Absalom balena le kumna

18 Kile gabat sungo David ndek nuje kame kuasmbi kilmba walmba afu 100 afu 1,000 tanjamba fetke lika kame gabat afu nane kulatkam tuku madiningina. ²Tanjamba nu tango kuasmbi kame ta fet kejnna sulumba kame gabat kejmba nane kulatkam tuku patikina. Kame gabat kejmba ta ande Yoab ande Abisai ande Itai. Abisai nu Yoab tuku mambo nuje. Itai nu Gatnu.

Kile David ndek nane saningina: Ye mata tane ndonj kame kanjig ngina kande ³nane nu sanaig: Ne sine ndonj kine nda. Kame mbolnge nane sine kile-iberjkuwaig le kua kab ta nane sine idus-singe nda. Sine tuku tango bale farwaig ta mata nane burke nda. Ne sine dubika kaye le ne balenuwaig ta sine tuku tango 10,000 baleninganu tananj. Ta tuku ne tumbran tenge mina. Sine kame tango afu denkumba pasa pilbe kande ne tango afu patika le prowaig nginaig le ⁴David ndek lafumba saningina: Ta maye. Ye tane tuku minge dubiwamngit ngina.

Tanjamba David ndek tumbran koranu fonde malanjambi tanje tin minna le kame kuasmbi afu tango 1,000 njak afu tango 100 njak ta njakmba pro kilim kinaig. ⁵Tanjanaig le David ndek Yoab Abisai Itai wam paguniymba saningina: Tane ye idusyumba ye tuku kiyo Absalom mapewap ngina le kame kuasmbi njakmba nane David tuku wam pagu pasa ta isnaig.

⁶Kile David tuku kame kuasmbi kinaig ka Israel mbal tuku kame kuasmbi Efraim duje sinam tanje kile-siglika nane ndonj kame bunaig. ⁷⁻⁸Kame bumba kinaig ka ka David tuku kuasmbinge nane Israel kame kuasmbi kile-iberjka kilmba yokerka ka bale farninginaig le nane kua ka duje sinam kumba ka tanje nane sungomba

kume farnaig. Kame sungo ta sinamnge tanjo kume farnaig ta ulendika 20,000 tanja.

⁹Absalom nu donji ponga kua kina sulumba David tuku kame tanjo afu kile-siglikina. Kile donji ta ail sungo ande kumnem kumnem pinderka kina ka tanje gabatnu ail kazaŋka ndiŋkina le donji nu ake pinderka kina le Absalom nu ail wai mbol tanje kuikok minna.

¹⁰Tanjamba minna le David tuku kame tanjo ande Absalom ail mbol tanje kuikok minna le kaŋgermba kumba ka Yoab sana: Absalom ail sungo wainu mbol nzinge kuikok minit ngina le ¹¹Yoab ndek tanjo ta sana: Ne nu kaŋgerat ta ndaŋam saka ne nu bale ndawat? Ne nu balewat kande ye ne silwa ndametij soŋ ndindo tinmba let ande turmba tinit kande ngina.

¹²Tanjakina le tanjo ta ndek Yoab sana: Ne silwa ndametij soŋ 100 sa mata ye nu mbol wam inum ke nda. Nu gabat sungo tuku kiŋo. Gabat sungo nu ne Abisai Itai tane keŋ wam pagukat ta sine ŋakmba isig. Nu teŋenmba satingat. Tane ye idusyumba ye tuku kiŋo Absalom mapewap ngat. ¹³Ye gabat sungo tuku minge ngurmba Absalom balewi le kumwa ta nu ismba ye tumba pasa mbol pilwa le ne ye pasambi turye nda ngina.

¹⁴Tanjakina le Yoab ndek tanjo ta sana: Ye ne tuku pasa isam mbulit ngina sulumba nu ndek nuŋe mbanduwaŋ keŋmba kilmba Absalom ail mbol kuikok minnambi ta kina. Absalom nu kume ndaka minna le Yoabnge mbanduwaŋ kame ta tawo mbolnge nduasekina le ¹⁵nu tuku kame tanjo 10 pro Absalom taplenaig le kumna.

¹⁶Absalom kumna le Yoab ndek kame tanjo ande sana: Tabil fitka le nane kame Israel mbal yokerkade ta kusrekuwaig ngina le nu tabil fitkina le kame mbal tabil fudu ta ismba Israel mbal kusreka luka pronaig. ¹⁷Tanjaigaig

le Israel mbal kua ka sili-silimba nangine tumbraŋ tumbraŋ kine likinaig.

Kile Yoab nane Absalom tuku min-desij tumba duŋe ngamu tanje burok sungo ande sinamnge buknga ndamembi diŋmba minnaig le ka mbuter tingina.

¹⁸Absalom kume ndaka minna sulumba nu nuŋe nyu ngisi ndakuwa nga ndame kuennu ande tumba Gabat Sunjo tuku Ma Guton tanje te-tina. Ta ndaŋam? Absalom nu kiŋo kugatok minna tukunu nu tuku nyu ngisi ndakuwa nga maŋau ta kina.

Kile Israel mbal nane ndame ta Absalom tuku Ndamengade.

Absalom kumna ta David sanaig le isna

¹⁹Absalom kumna le Sadok kiŋo nuŋe Ahimas ndek Yoab sana: Ye kumba Sunjonge sine ngueu mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilat wam ta gabat sungo David sawam iduset ngina kande ²⁰Yoab ndek nu sana: Kuga. Kiŋo nuŋe balewig le kumat tukunu ne kite pasa tumba ka gabat sungo sa ndawa. Ait mara ande ta maye ngina sulumba ²¹nu ndek Etiopianu piro tanjo nuŋe wika kukulmba sana: Ne kaye ka kame mbolnge wam prowe likaig ta ka gabat sungo kubeu tawe ngina le piro tanjo ta ndek Yoab tugum tanje loka pinderka kina.

²²Nu kina le Ahimas ndek dirnanga Yoab sana: Ye mata gabat sunjo sota kaŋgit. Ame wam ye mbolnge prowa ndeta tajaig ngina le nu ndek tanjo ta sana: Ndaŋam tuku ne kambim tuku dirnaŋ ndekate? Ame agaŋ mayenu ne tamngat ngina kande ²³Ahimas maŋ lato sakina: Ye kaŋgit ngina le Yoab ndek nu sana: Maye le kaye ngina.

Tanjakina le Ahimas nu ndin dubimba kumba ka Yordan kule ma guton kumam kuerka pinderka kina ka Etiopianu piro tanjo ta limba nu ambonja prona.

²⁴ David nu tumbran koranu fonde malanga sungo tugum tange minyok minna le tumbran kulatkanu tango nu fonde ponga mbolnge tinga mambimba minna kande tango ande pinderka mbuna le kangermba ²⁵ nu wi kuenjka gabat sungo sana: Tango ande pinderka mbate o ngina le gabat sungo ndek sana: Tango ndindo ndeta nu pasa mayenu tumba prote ngina.

Kile tango ta nu buk pro tumbran sungo ta patuna le ²⁶ tumbran kulatkanu tango ta mambimba minna kande tango ande nu ngumnem pinderka minna le kangermba nu wi kuenjka malanga kulatkanu tango sana: Ai si. Tango ande ngumnem pinderka mbate o ngina le gabat sungo nu pasa ta ismba sakina: Nu mata pasa mayenu tumba prote ngina.

²⁷ Kile tumbran kulatkanu tango maŋ wi kuenjka sakina: Tango ambonga pinderka mbate nzi Sadok kiŋo nuŋe Ahimas suk ngina le gabat sungo ndek sakina: Nu tango mayenu ndo. Nu pasa mayenu tumba prote ngina.

²⁸ Ahimas pinderka pro tumbran patumba gabat sungo kangermba nu tuku tumailam tange truk ka sana: O gabat sungo, sine siŋgine Mbara Sungo tuku nyu te-dunŋube. Nane tango kuasmbi ne te-sinam tuku bafunaig ta Sunŋonge kilmba sine tuku wai mbolnge patikat le sinenge kile-ibenŋig ngina.

²⁹ Tanjakina le gabat sungo ndek Ahimas kusnana: Ye tuku kiŋo Absalom maye minit e ngina le Ahimas nu lafumba sana: O gabat sungo, tango sunŋomba ngumbeyumba minaig le ye Yoabnge kukulyat le pinderka prowet. Ame wam kaig ta ye kaŋger ndakit ngina le ³⁰ gabat sungo ndek nu sana: Ne ka o siŋge tinga ngina le Ahimas dirka ka kasom siŋge tiŋgina.

³¹ Tanjana le Etioŋianu tango ta pinderka pro gabat sungo sana: Yiŋe gabat sungo, ye pasa mayenu ne sanam

prowet. Kuasmbi ne te-sinam bafuwaig ta Sunŋonge kilmba ne tuku wai mbolnge patikat ngina.

³² Tanjaka sana le gabat sungo ndek nu kusnana: Ye tuku kiŋo Absalom maye minit e ngina le piro tango ta ndek lafumba sana: O gabat sungo, wam kiŋo naje mbol prowat ta naje ngueu mbal ne te-sinam sakade nane ŋakmba mbol tanjamba ndo prowa ŋga iduset ngina le ³³ gabat sungo nu pasa ta ismba ngamunŋgal tatrunkina le nu tiŋga fonde ponga wande ta sinam kumba ka tange malm-bika minna sulumba malm-bi kuenjka sakina: O yiŋe kiŋo Absalom. Kiŋo nyek o. Kiŋo nyek o. O Absalom, yenge kumi ta maye. O yiŋe kiŋo. Kiŋo nyek o ngina.

Yoab nu David sawe likina

19 Gabat sungo David nu Absalom tuku ninanka malm-bika minna ta nane afu ka Yoab sanaig le ² kame kuasmbi ŋakmba gabat sungo David kiŋo nuŋe Absalom tuku malm-bika minna pasa ta ismba nane wamdus piti sungo tumba kame mbolnge ngueu mbal kile-ibenŋinaig gare gare ta kugatok ³ siŋsiŋndo kame mbolnge kua ka kiko ŋak prowanu sukmba tumbran sinam kinaig.

⁴ Ait ta mbolnge gabat sungo nu tawi tumba tumail songa ninanka malm-bi kuenjka sakina: O yiŋe kiŋo Absalom. Kiŋo nyek o. Kiŋo nyek o ngina.

⁵ Tanjamba minna le Yoab ndek gabat sungo tuku wande mbol kumba David sawe lika sana: Ne wam kate ta naje kuasmbi ŋakmba kiko pileningit. Kite ait te mbolnge tango kame tenge ne turnumba ne tuku piyo kat naje kutu kat naje kile-luka kilaig ta ⁶ ne tango kame ne tuku kume purde ta pitaikate sulumba tango ne kasurnade ta sinza-ŋningit. Ne tuku maŋau ta ne naje tango kuasmbi naje gabat kame ta ake agaŋ tanjaŋ talaningit. Ye kila. Absalom kume

ndaka sine njakmba kumig kande ne kile garenate kande. ⁷Ne isa. Ne kile ndo tinga kaye ka naje kame kuasmbi ndon pasa-pasaka wam yoyoninga. Ye Sungo tuku nyu mbolnge ne sanet. Ne taja ndawa ta furir te mbolnge nane njakmba sili-siliwaig le ne piti sungo tamngat. Piti ande tajaamba ne buk kanjer ndana ngina.

⁸Yoab nu pasate denpurna le David ndek tinga kumba ka tumbran fonde malangambi tanje minyokina le nune kame kuasmbi njakmba ismba nane pro nu laipmba mangurkinaig.

David nu luka Yerusalem kina

Israel kuasmbi yimyam kua ka sili-silimba nangine tumbran tumbran kine likinaig sulumba ⁹nangine nangine pasambi mungu tuwe-tuwekinaig sulumba sakinaig: Gabat sungo David minna sulumba sine kigraibkina le Filistia mbalnge sine kilmba njaigo sigli ndakinaig. Kile nu Absalom ram kua ka tumbran tuguk kusrena. ¹⁰Sine Absalom singine gabat sungo minwa nga madigen ta kame mbolnge nu balenaig le kumna. Ta tuku ndanam tuku sine tejenmba ake ndo minbe. Sine ka gabat sungo David tumba probe nginaig.

¹¹Tajaamba saka minnaig le gabat sungo David nu ismba ndek pris Sadok le Abiatar tuku pasa pilmba sakina: Tale ye tuku pasa te tumba Yuda gabat kame tejenmba saningap. ¹²Tane ye tuku ndare tuma ta ndanam tuku nane Israel mbalnge tane Yuda mbal lukaka ye luka yiye wande mbol prowam tuku sayade. Tale ka tajaamba nane saniingap ngina. ¹³Tajakina sulumba David man lato wam paguka sanikina: Tale ka Amasa tejenmba sawap. Sile ndare tuma ndindo. Yenge ne tumba Yoab tuku ma mbol pili le nenge ye tuku kame kuasmbi tuku gabat minamngat. Ye taja

ndawi kande Kuatenge ye mapeye nda ngina. ¹⁴Tajaamba David nu Yuda mbal tuku wamdus didikina le nane nu tuku pasa pilmba sakinaig: Ne naje kuasmbi ta njakmba kilmba Yerusalem prowap nginaig.

¹⁵Tajaamba pasa pilmba Yuda kuasmbi sungomba nane kinaig ka Gilgal tumbranngge kule make mbingge gabat sungo prowa le te-temam tuku tair minnaig. Tajaanaig le David nu nune kuasmbi ta kilmba ka Yordan kule mbol pronaig le ¹⁶Gera kiyo nune Sime nu pre pre Yuda mbal ndon David te-silikam Yordan kule mbol prona. (Sime nu Benjamin tuku tugu. Nu tuku tumbran tuguk Bahurim).

¹⁷Sime nu Benjamin tuku kuasmbi 1,000 kilmba pronaig le Saul tuku piro tango Siba mata nune kiyo kat nune 15 piro tango 20 ta kilmba ka Yordan kule mbolnge gabat sungo David tair minnaig.

¹⁸Minnaig le gabat sungo tuku kuasmbi pro kule make simnge tinginaig le Sime tuku tango kuasmbi ta ndek kule pakarka gabat sungo tuku gageu kile-temkam kinaig sulumba nane ndek gabat sungo tuku piro tango ndo minam tuku sanaig.

David nu Sime mapena

Gabat sungo nu kule pakarkam ba-funa le Sime pro nu tumailamnge truk kina sulumba ¹⁹nu sana: O gabat sungo, o buk ne Yerusalem kusremba kina le ye ne mbolnge mbaren ta kile ne ye sinayumba ye tuku mbar ta njakmba gilainga. ²⁰O gabat sungo, ye uneken ta idusmba ye Israel mbal njakmba ngamuknge ye ambonga ne te-silikam prowit ngina.

²¹Tajakina le Abisai ndek sakina: Sine Sime balebe le kumwa. Nu o buk gabat sungo Sungonge madina ta kasurena ngina kande ²²David ndek Abisai

le aba nuje Yoab sanikina: Tale ndaŋam tuku ye piti sam bafuwik. Tale ye ndoŋ wamdus tuma kuga. Ye kile Israel mbal ŋakmba tuku gabat sunŋo minamŋgit. Ki ait te mbolŋge sine Israel inum balewe nda ŋgina sulumba ²³nu ndek Simei sana: Ki am mbolŋge ye ne sanet. Andenge ne balene nda ŋgina.

David nu Mefiboset make pilna

²⁴David nu o buk Yerusalem kusremba kua kina ait ta mbolŋge Saul wa nuje Mefiboset nu sagka minna ka ka David luka prona. Taŋana le Mefiboset nu mata pro gabat sunŋo David tesilikina.

²⁵Mefiboset nu Yerusalem kusremba ka gabat sunŋo tugum prona le nu ndek nu kusnana: Mefiboset, ne ndaŋam tuku ye dubiyumba kine ndakina ŋgina le ²⁶nu ndek lafumba sana: O gabat sunŋo, ye kupe pagliskinaik ta ne kila. Ne Yerusalem kusrena le ye yiŋe piro taŋgo sawen. Ye tuku doŋki ande tumba kuaneka le ye ta mbol minyoka gabat sunŋo dubimba kaŋgit ŋgen kande nu ye yabriyumba kua ka ²⁷ne tugum kumba ne yabrinina sulumba ye tuku nyu ŋayo silina. O gabat sunŋo, ne Sunŋo tuku eŋel taŋaŋ. Ne wam ndaŋ ye mbol kam ndeta ka. ²⁸Ne yiŋe kuasmbi mam tuku ndare kame ta ŋakmba bale farkam kumuŋ ta ne ye mapeyina le ye ne tuku wande mbolŋge isukusmba minen. Ta tuku ye maŋ agaŋ inum sa ŋgam mbulit ŋgina.

²⁹Taŋakina le gabat sunŋo ndek nu sana: Ta maye. Ne pasa sakat le isit. Tale Siba ndoŋ Saul tuku kilke ta walmba kilap ŋga sana kande ³⁰Mefiboset ndek gabat sunŋo sana: Taŋaig. Sibange ŋakmba kilwa. Ne maŋ luka prowat le ye ta tuku gare-gareket ŋgina.

David nu Barsilai make pilna

³¹Barsilai nu Rogelimnu Gilead ma tugu mbolok. Nu mata pro gabat sunŋo

ndoŋ Yordan kule pakarkam saka ndekina. ³²Barsilai nu saibo pile mayemba yar 80 ŋak minna. Nu maror taŋgo ande. O buk gabat sunŋo Mahanaim tumbranŋge minna le nu nyamagaŋmbi turna.

³³Kile gabat sunŋo ndek nu te-silika sana: Ne ye ndoŋ Yerusalem kumba ye suk ne kulatki ŋgina kande ³⁴Barsilai nu tuku pasa ta lafumba sana: O gabat sunŋo, mine minemba ye kumamŋgit. Ta tuku ye ne dubinumba Yerusalem kine nda. ³⁵Ye kile yar 80 ŋak. Ye ame wam gare-garekam tuku ta kamus ndawet. Ye isukusmba kule nyet ta mata kualenu kamus ndawet. Ye kilba mata tukulok. Taŋgo pino kupesmba mune ulwaig ta ye isam kumuŋ kuga. Ta tuku ye ne dubinumba ka ne minde bada tine nda.

³⁶Ne ndaŋam tuku ye mbolŋge maŋau mayenu kam bafute? Ye ne ndoŋ kule pakarka kumba ne kusrenumba ³⁷luka ka yiŋe tumbranŋge ina mam kumnaig le ŋgukigeŋmbi taŋge ye kumi le ŋgukuwaig ŋgina sulumba sakina: Ye tuku kiŋo Kimam minit te. Nu ne dubinumba kuwa le ne ame agaŋmbi nu turam kande ke ndo ka ŋgina.

³⁸Taŋakina le gabat sunŋo ndek pasa lafumba sana: Ta maye. Kimam ye tumba kaŋgit. Ne ame wam nu mbol ki ŋga saka ta ye kaŋgit. Ame agaŋ nu tambim tuku saka ta ye tambimŋgit ŋgina.

³⁹Taŋakina sulumba gabat sunŋo nuje kuasmbi ŋakmba kilmba nane Yordan kule pakarka sim kumba gabat sunŋo ndek Barsilai mumumba nyaro tuna le nu luka nuje tumbran kina.

⁴⁰Gabat sunŋo nu kule pakarka sim kina le Yuda taŋgo pino ŋakmba Israel taŋgo pino afu turmba nu ndoŋ kinaig. Kimam mata gabat sunŋo ndoŋ kina. Taŋamba nane kinaig ka Gilgal tumbran pronaig.

Nane Israel mbal Yuda mbal ndonj kualeyaukinaig

⁴¹ Kile Israel mbal njakmba pro gabat sungo David sanaig: O gabat sunjo, ndanam tuku singine tira kame Yuda mbal nane sine Israel mbal yabusinmba ne nane gageu nane kuasmbi ta njakmba kile-temkam tuku Yordan kule mbol kinaig nginaig kande ⁴² Yuda tango njakmba pasa lafumba sakinaig: Gabat sunjo nu singine tugu ndindo ndo. Ta tuku sine manjau ta kig. Ndanam tuku tane sine tuku gubratingig? Gabat sunjo nu sine aganj inum sinje ndakat nginaig le ⁴³ Israel mbal nane pasa lafumba sakinaig: Sine Israel mbal tugu 10 njak. Tane Yuda mbal tugu ndindo ndo. David nu tane tuku tugu ngaig ta son ta nu sine njakmba tuku gabat minwa. Ta tuku tane ndanam tuku sine ake aganj tananj talasingig? Gabat sunjo tumba luka te prowam tuku wamdus ta sinenge tugu pilgen nginaig.

Tanjakinaig kande nane Yuda mbal pasambi kualeyauka Israel mbal kile-ibenjinaig.

Seba nu David te-siwam bafuna

20 Tango njayonu ande Bikri kijo nuje Seba nu nane ndonj Gilgal tumbranj tange minna. Tango ta nu Benyamin tuku kuasmbi.

Nane kualeyauka minnaig le Seba ndek tabil fitka wi kuenjka sakina: Tane David kusrewap. Sine Yesi kijo nuje David tuku kuasmbi kuga. Tane Israel tango njakmba tinga tangine tumbranj tumbranj kine likap ngina le ² Israel tango njakmba pasa ta ismba tinga David kusremba Seba dubimba kinaig. Tanjamba kinaig le nane Yuda kuasmbi ndo David kumnemnge minnaig sulumba Yordan kule kusremba nu dubimba ka Yerusalem pronaig.

³ Nane Yerusalem pronaig sulumba David ndek nuje wande sinam kumba ka pino kame 10 gabat sunjo tuku wande kulatkam tuku kusrekina ta kilmba wande ande serninmba tango afu madiningina le nane kulatka minnaig. Tanjamba nu pino kame ta nyamagan aganj ndende ninmba manj nane ndonj kinye ndakina. Nane ake pino kuembol tananj wande ta mbolnge minmba ma ma saibo patika kume likinaig.

⁴ Kile David ndek Amasa wika sana: Ne kaye ka Yuda tango njakmba wika kile-mangurka aspile nane njakmba kilmba ye tugum te prowap ngina le ⁵ nu kina ka Yuda mbal wike lika minna ma ma gabat sunjo nu lunu tuku ait tuna ta lina. ⁶ Limba pitik pro ndana le gabat sunjo ndek Abisai sana: Absalomnge sine buk piti sungokanu singina ta kile manj Sebanje piti sungokanu singamngat. Ta tuku ne brainj yije kame kuasmbi ta kilmba Seba yokermba ka biye tiwap. Kuga ta nu nuje kuasmbi ta ndonj kua ka tumbranj fonde karennu ande sinam kuwa le sine nu te nda ngina.

⁷ Tanjakina le Abisai ndek Yoab tuku kame kuasmbi gabat sunjo kulatkanu kuasmbi kame tango njakmba kilmba Yerusalem kusremba Seba yokeram kinaig.

⁸ Nane kinaig ka Gibeon ndame sunjo tugum ta pronaig le Amasa pro nane kile-siglikina. Yoab nu kame tuku minde piye aganj silikina sulumba nuje kame bagi tumba ningot sirmba let mbol kusmba nu ndek Amasa tugum kina le kame bagi ta limba kilke mbolnge ndekina. ⁹ Tanjana le Yoab ndek Amasa sana: O tira, ne maye minit e nga nu wai ndinammbi Amasa tuku mingge ngue biymba nu mumuwet mumuwet nga ¹⁰ wai najammbi kame bagi kilke mbolnge ngumnem ngumnem tina ta Amasa nu katese ndana. Kile Yoab nu

kame bagi tambi Amasa fungul sambrina le sina goka kilke mbol ndeka kummba maninkina.

Yoab nu Amasa balena sulumba nu mambo nuje Abisai ndoŋ Seba yok-ermba te-dubinaig le ¹¹ Yoab tuku kame tango ande nu Amasa tuku mindesiŋ tugum tange tiŋ minmba wi kuerka sakina: Tane David le Yoab tuku kuasmbi kande ka Yoab dubiwap ngina.

¹² Amasa tuku mindesiŋ ta ndin ngamu tange ndareŋge ndo songa minna le kame kuasmbi promba mindesiŋ ndin tukulmba minna le nane riringa tinginaig le Yoab tuku kame tango ta kangermba mindesiŋ ta didika ndin makembi kumba tawimbi kaina.

¹³ Tanamba nu Amasa tuku mindesiŋ ndin kusremba nganngiŋmba pilna le kame kuasmbi Yoab dubimba Seba te-dubimba kinaig.

¹⁴ Seba nu Israel ma tugu ŋakmba kusreka kina ka Abel-Bet-Maka tumbran prona le mam nuje Bikri tuku kuasmbi nane nu dubimba tumbran sinam kinaig. ¹⁵ Tananaig le Yoab tuku kuasmbi pro Seba tumbran te sinam ket nginaig le ismba nane tumbran ta te-kornaig sulumba afu nane tumbran fonde tugumŋge kilke mangurkinaig le biŋ tingina le nane ta mbolŋge tanga kame bunaig le afu nane tumbran fonde ta sambriwam tago-tagomba minnaig.

¹⁶ Tumbran tange pino ande minna. Pino ta nu wamdus kuyar mayenu ŋak. Nu ndek tumbran fonde ponga Yoab tuku kuasmbi wika saniŋgina: Tane isap. Kape ka Yoab sawap le ye tugum te ilwa. Ye nu ndoŋ pasa ŋak ngina le nane ka Yoab sanaig le ¹⁷ nu pino ta tugum kina le nu kusnana: Ne Yoabŋge e ngina le nu lafumba sakina: Au. Yenŋe ngina le pino ta nu ndek sana: O tango sunŋo, ye pasa ande sani le isa ngina le Yoab ndek sakina: Ta maye. Saka le ye isi ngina.

¹⁸ Tanakina le pino tange ndek teŋenmba Yoab sana: O buk nane teŋenmba sakanu. Ne piti ŋak kande ne Abel tumbran kaye le Abel mbalŋge ne tuku piti ta te-tiwamngaiŋ nganu. ¹⁹ Sine tuku tumbran sunŋo te mayenu ndo tumbran afu Israel kilke mbolŋge mine likade ta lin-ŋgit. Sine tuku mine bafuknu. Sine Israel mbal tuku gabat sunŋo tuku miŋge kumnemŋge mineg. Tumbran te Sun-gonŋge kulatkate ta ne ndaŋam tuku sine tuku tumbran te ŋayo siliwam bafute ngina.

²⁰ Tanaka sana le Yoab nu lafumba sakina: Ye tane tuku tumbran te ŋayo siliwe nda. ²¹ Sine tango ndindo ndo biye tiwam prowig. Tango ta nyunu Seba. Nu Bikri kiŋo nuje. Nu Efraim ma taknu mbolŋge minna ta nu buk tango kame kile-mangurka gabat sunŋo David te-siwam sakina. Ta tuku tane Seba tumba sine singap le sine tane tuku tumbran kusremba kangig ngina le pino ta ndek Yoab sana: Ta maye. Sine tango ta ŋin-fok kat purmba gabatnu te-bukŋgube le fonde lukamba kilim kuwa le ne kanger-amngat ngina.

²² Tanakina sulumba pino ta kumba ka tumbran tango kame ndoŋ sakina le isnaig. Ismba nane kinaig ka Seba ŋin-foknu kat purmba te-bukŋginaig le fonde lukamba kilimŋge Yoab tugumŋge ndekina le nu ndek tabil fitkina le kame kuasmbi ŋakmba tumbran kusremba sili-silimba kinaig le Yoab ndek luka gabat sunŋo sota Yerusalem kina.

David tuku piro gabat kame

²³ Yoab nu Israel kame kuasmbi ŋakmba tuku gabat sunŋo minna.

Yehoyada kiŋo nuje Benaya nu David kulatkanu kuasmbi tuku gabat minna. (Nane kuasmbi ta Keret le Peret mbal).

²⁴ Adoniram nu David tuku piro mbal tuku gabat.

Ahilud kiŋo nuŋe Yehosafat nu waŋe kuyaram tuku piro kulatkina.

²⁵ Seva nu David tuku waŋe kuyaranu tanŋo.

Sadok le Abiatar nale pris pirokinaik.

²⁶ Yairnu tanŋo Ira nu mata David tuku pris pirokina tuku tanŋo ande.

Gibeon mbal nane Saul tuku mbar lafunaig

21 David nu gabat sunŋo minna le guba sunŋo prona le yar keŋmba ma tugu ŋakmba nyamagan tuku fagkinaig tukunu David ndek Sunŋo sana: O Sunŋo, piti te ndaŋam prote ŋgina le Sunŋo ndek nu sana: Piti prote te tugu nu teŋenmba. Gabat sunŋo Saulŋge o buk Gibeon mbal sunŋomba bale farkina le nane tuku ndare ta Saul tuku kuasmbi kile pasokate ŋgina. ² Tanŋakina le David ndek Gibeon mbal wikina le pronaig. (Gibeon mbal nane Israel tugu kuga. Nane Amornu. Israel mbalŋge o buk nane ndoŋ pasa katmba wamdus ulendimba nane mapekam tuku sakinaig ta Saulŋge pasa ta pitaimba Israel le Yuda mbal ndo Israel ma tugu mbol minwaig ŋga Gibeon mbal sunŋomba bale farkina).

³ Kile David ndek Gibeon mbal ta kusnaniŋgina: Sine tane mbol mbargen ta kile ye tane ndoŋ te-tiwamŋgit. Tanŋawi le tane Sunŋo tuku kuasmbi te nyaro ningap ŋgina le ⁴ nane ndek David sanaig: Piti ta sine ŋgamukŋge Saul nuŋe kuasmbi ŋgamukŋge minit. Piti ta tane silwa ndametiŋ ko gol ndametiŋmbi te-tiwam kumuŋ kuga. Sine Israel tanŋo afu mata bale fare nda ŋginaig le David ndek saningina: Ata. Ye ame maŋau tane mbol ki ŋgina le ⁵ nane lafumba sakinaig: Saul tuku wamdus ta nu sine ŋakmba ŋaigo siglika tumbran tumu pilwa le Israel mbalŋge ndo minam tuku idusna. ⁶ Ta tuku ne Saul tuku ndare mbolŋge tanŋo 7 madiniŋmba singa le

sine nane kilmba ka gabat sunŋo Saul nuŋe tumbran tuguk Gibeal kumba ka tanŋe Sunŋo am mbolŋge muli ŋinfok panniŋbe le kumwaig ŋginaig. Tanŋakinaig le David ndek nane saningina: Ta maye. Ye tanŋawamŋgit ŋgina.

⁷ David nu o buk Sunŋo tuku nyu mbolŋge Yonatan ndoŋ pasa katnaik tukunu nu pasa ta idusmba Yonatan tuku kiŋo nuŋe Mefiboset mapemba nu tumba Gibeon mbal nda ningina. ⁸ Nu Armoni le Mefiboset wau nuŋe ande ta kilmba nane ningina. (Tanŋo ar ta Saul tuku kiŋo kame. Nale Aia kulim nuŋe Rispaŋge kile-patike tuna).

Tanŋamba David nu Saul kulim nuŋe Merab tuku kiŋo 5 ta tumba kilmba nane ningina. (Meholanu tanŋo Barsilai kiŋo nuŋe Adriel nuŋge Saul kulim nuŋe Merab tumba kiŋo kame 5 ta kile-patikina).

⁹ David ndek tanŋo 7 ta kilmba Gibeon mbal ningina le kilmba ka tabe mbol kinaig sulumba ka Sunŋo am mbolŋge tanŋo 7 ta muli ŋinfok panniŋmba taikinaig le ŋakmba kumnaig. Piro mbolŋge wit magekinaig le tanŋo nane wit kilmba minnaig le wam ta kinaig.

¹⁰ Kile tanŋo ar kumnaik ta tuku ina nakile Rispa ndek tawi urfunu afu kilmba ka tabe mbol tanŋe baibai ande pilmba nu ka sinam tanŋe minmba agaŋmor nguikokŋge ko sar umaŋŋge mindesin ta nyubekaig ŋga ki mindek furir mindek mindesin ta kulat magekina le ma ma sawe tuku ait prona.

¹¹ David nu Rispa wam kina ta sanaig le ismba ¹² nu ndek Gilead ma tugu Yabes tumbran kina ka Saul le Yonatan tuku isu kilna. (O buk Filistia mbalŋge Gilboa tabe mbolŋge balenikmba nale tuku mindesin kilmba ka maŋgurkanu ma Bet-Sanŋge taikinaig le Yabes mbalŋge ka isu ta kuayarkumba kinaig).

¹³ Kile David ndek nuŋe piro tanŋo saningina le Saul le Yonatan tuku isu ta

kilmba tango 7 Gibeon mbalnge kilmba njinfok panninginaig ta tuku isu ta ulendimba kilmba kinaig ka ¹⁴ Sela tumbran Benyamin tuku ma tugu tanje Saul le Yonatan tuku isu kilmba Saul mam nuje Kis ngukinaigmbi tanje ngukinaig sulumba gabat sungonge wam pagunimba saningina ta kumumba kinaig. Wam kame ta denpurmba kile nane Sungo yabanngaig le nu nane tuku yaban pasa ismba sakina le piro mbolnge nyamagan man kumunginaig.

Israel kame mbal nane Filistia tango sugo sugo bale farkinaig

¹⁵ Tanamba minnaig ma ma kame man Filistia Israel ngamuknge tumba tingina le David ndek nuje kame kuasmbi kilmba Filistia mbal ndon kame bunaig. Kame bumba minnaig ma ma David buk matuk kina le ¹⁶ Filistia tango ande nyunu Isbibenob nu pro David balewam bafuna. Isbibenob nu tango sugo sugo ta tuku ndare ande. Nu tuku mbanduwan gabatnu ta ainmbi wakeiwanu. Pitinu ta 3 kilo lina. Nu kame bagi kitek tumba likina. ¹⁷ Nu David balewam bafuna le Abisai pro David te-simba Filistia tango sugo ta ndon kame bumba nu balena le kumna. Tanana le David tuku kame kuasmbi pro nu sanaig: Sine kamenu kab kande ne man sine dubi ndaka. Ne sine Israel mbal tuku bulu tanan kilnasingit ta kupe serikat nginaig le David nu nane ndon pasa katmba sakina: Ye man kame mbol kine nda ngina.

¹⁸ Minnaig ma ma Israel mbal man kinaig ka Gob tumbrannga nane Filistia mbal ndon kame bunaig. Kame ta mbolnge Husanu tango Sibekai nu mata tango ndare sugo sugo ta tuku ande nyunu Saf balena le kumna.

¹⁹ Mara ande nane Israel mbal man kinaig ka Gob tumbrannga Filistia mbal ndon kame bunaig le Betlehemnu tango Yair tuku kijo nuje Elhanan nunge mata

tango ndare sugo sugo ta tuku ande nyunu Goliat balena le kumna. Goliat nu Gatnu. Nu tuku sibugi ta sungokanu piti nayo.

²⁰ Mara ande nane man kinaig ka Gat tumbrannga kame bunaig. Tumbran tanje tango ndare ndui ta tuku ande minna. Tango ta nu sungokanu kuen nayo. Nu tuku wai nyigrin ta 12 kupe nyigrin mata 12. ²¹ Tango ta ndek nane Israel mbal maim maim pasa saningina le Yonatannga tango ta balena le kumna. (Yonatan nu David aba nuje Sama tuku kijo nuje).

²² Tango bailkamba ta nane Gatnu tango sugo sugo nane tuku ndare. Nane David tuku kuasmbinge bale farkinaig.

David nu Sungonge sinzan na tuku gare-garekina

(Mune 18)

22 Sungonge David Saul tuku wai mbolnge ngueu mbal jakmba tuku wai mbolnge te-luka tina le nu Sungo tuku nyu te-dunga mune te ulna.

² Ye piti sinamnge minet ta Sungo nu fonde karennu tanan ye tumba koryate.

³ Nu ndame kune tanan ye ka sinam tanje kuirket.

Nu kandim tanan ye kigraibkate le ngueu mbalnge ye nayo sili ndayade.

Nu ye kigraibkate le ye mine mayewet.

⁴ Sine Sungo tuku nyu te-dungube.

Ye nu wika yabanet le nu ye ngueu mbal tuku wai mbolnge te-luka tate.

⁵ Yu mbalo sugo sugo tinga ye kaiyam bafude tanan nane ye nayo siliyam bafunaig.

⁶ Nane ye tumba muli-muliyinaig le ye kume dirmba ⁷ wamdus piti jak minmba yije Mbara Sungo ye

turyuwa nga wiken le nu nuje tukul wande mbolnge ye tuku wi ta isna.

⁸ Tanjamba Kuate nu nane tuku gubrana le kilke samba buru-burukina.

⁹ Nu tuku fumble burok kumam pa guwa prona.

Minge kumam pa sungo krajer-krajerka tui fat tanjañ prisi-parsinaig.

¹⁰ Nu samba malanga talka gau dabuk dabuk mbol tinga ndekina.

¹¹ Nu eñel mbol minyokina le bubre pinderka kinit tanjañ fumba tumba ndekina.

¹² Ma furir sungo sawe ma kimkanu suk nu tumba songina le ¹³ teliñ sana le ma kiljamba ndekina.

¹⁴ Tanjana le Sungo samba mbolnge kuaila fudukate tanjañ kuenjka sakina le ¹⁵ ma teliñmba tui fat tanjañ ngueu mbal ninde farna le kua ka sili-silinaig.

¹⁶ Sungo nu ngueu mbal tuku gubra kagli firka nane saninge likumba mingembi bubre fitkina le yu paraka yu sinamok agañ ta ñakmba kilim kinaig.

¹⁷ Tanjanaig le Sungo nu wai sirmba ye te-luka tina.

¹⁸ Ngueu mbal sangriknu ye te-ibenyam bafunaig le Sungo nu ye te-luka tina.

¹⁹ Ye piti sungomba ñak minen le nane pro ye ndorj kame bunaig ta Sungo nu ye kusre ndayina.

²⁰ Nu ye tuku garena tukunu nu ye te-luka tina le ye mine mayewen.

²¹ Ye manjau tiñreknu ndo dubimba minen le nu lafumba wam mayenu ye mbol kina.

²² Ye Sungo tuku tukul pasa ndo dubiwen sulumba Kuate ngumne ndawen.

²³ Ye nu tuku tukul kame mara mindek idus timba dubiniñmba minmba nu tuku pasa pitai ndawet.

²⁴ Ye nu tuku am mbolnge purfeñnu minmba une manjau ke ndaken.

²⁵ Ta tuku Sungo nu ye tuku manjau ta lafumba manjau mayenu ye mbol kina.

²⁶ O Sungo, sine ne kusre ndanube ta ne mata sine kusreke nda.

Sine manjau purfeñnu ndo kumba minbe ta ne manjau mayenu ndo sine mbol kate.

²⁷ Sine mbar manjau kumba minbe ta ne lafunu ñayonu sine singit.

Sine manjau tiñreknu ndo dubibe ta ne lafunu manjau tiñreknu sine mbol kate.

²⁸ Sine singine nyu yabukube ta ne sine kile-luka kilit.

Sine singine nyu payamkuba ta ne sine tuku nyu kile-ibenkamngat.

²⁹ O Sungo, ne ye tuku bulu tanjañ ma furir pitaite.

³⁰ Ne ye sinzanya le ye ngueu mbal tuku fonde kareñnu lukamba nane kile-ibenkamngit.

³¹ Kuate tuku manjau purfeñnu ndo. Pasa nuje ta tiñreknu ndo.

Nu kandim tanjañ nuje mbal kigraibkate.

³² Sungo nu Mbara ndindo. Nu ndo ndame kune sungo tanjañ sine kilmba korsingit.

³³ Kuate nu ye kuirkam tuku ma mayenu. Nu ye kambim tuku ndin mayenu fungit.

³⁴ Nu ye tuku kupe sangri pilete le ye sangri tinga kinenumet.

³⁵ Nu ye tuku wai sangri pilete le ye tui kareñnu didiket.

³⁶ O Sungo, ne ye sinzanyumba naje kandim sangrinu ye sumba kaiyate le ye nyu ñak minet.

³⁷ Ne ye ndin mayenu tumyate le ye kupe baslenḡa bari ndanḡet.

³⁸ Ye ḡgueu mbal kogronḡa ḡakmba kilmba ḡaigo siglike suluwen le ³⁹ nane gororomba ye tuku kupe tugum tanḡe ndekinaig.

⁴⁰ Ne ye sanḡri pileyina le ye kame mbolḡe ḡgueu mbal ḡakmba kile-ibenḡen.

⁴¹ Ne ye sinzanḡyina le ḡgueu mbal ḡakmba kua ka sili-silinaig le ye nane kilmba ḡaigo sigliken.

⁴² Nane wikinaig ta andenḡe nane kile-luka kile ndakina.

O Sunḡo, ne mata nane ismba nda isanu sukna.

⁴³ Ye nane kilmba tidonḡ firfirken le nane kukedu suk pronaiḡ.

⁴⁴ Israel mbal afu nane ye ndonḡ kame bumba ye te-ibenḡyam bafunaig le ne ye te-luka tumba nane tuku gabat madiyina.

Tanḡo pino buk nane ye gilai ta nane kile ye tuku minḡe kum-nemḡe minig.

⁴⁵ Rawe mbal ye tugum promba dagol tidronḡa lokade. Nane ye tuku pasa ismba dubide.

⁴⁶ Nane nanḡine tumbranḡ fonde karenḡu ḡak ta kusreka kuru-kuruka ye tugum prode.

⁴⁷ Sunḡo nu abo tugu ḡak. Nu ye tuku ndame kune sunḡo tanḡan ye tumba kaiy-ate. Kuatenḡe ye te-luka tina. Ta tuku sine nu tuku nyu te-dunḡube.

⁴⁸ Nu ḡgueu mbal ḡakmba kile-ibenḡa ye sinzanḡyate le nane ḡakmba ye kumnemḡe minig.

⁴⁹ Yiḡe ḡgueu mbal ḡgamukḡe nu ye kor mayeyate.

O Sunḡo, ne yiḡe ḡgueu mbal ḡgamukḡe ne ye kigraibka ye sinzanḡ mayeyina sulumba ne ye madiyumba nane tuku gabat pilna le minet.

⁵⁰ Ta tuku ye kile kasomok mbal tuku am mbolḡe gare-gareka ne tuku nyu te-dunḡet.

⁵¹ Kuate nu ye gabat sunḡo mini ḡga madiyina.

Mara mindek nu ye turyina le ḡgueu mbal ḡakmba kile-ibenḡen.

Nuḡe ranḡun mayenu kume pur maḡau mara mindek ye mbolḡe yiḡe ndare mbolḡe tuturmba minmba minamḡgat.

David tuku wam pagu pasa

23 Pasa te David tuku wam pagu pasa.

Ye David Yesi tuku kiḡo nuḡe yenḡe wam pagu pasa te saket. Yakob tuku Mbara Sunḡo Sanḡri ḡayo nunḡe ye gabat sunḡo minam tuku madiyina le tanḡo ḡakmba tuku am mbolḡe ye nyu sunḡo ḡak minet. Ye mune magenu sunḡ-gomba Israel mbal nindam tuku kuyarke liken. Ye yiḡe pasa tukulmba teḡenmba saket.

² Sunḡo tuku Guwanḡe ye sayate le pasa kukliwet.

Nunḡe ye tuku minḡe tumba tane wam pagutingit.

³ Israel mbal tuku Mbara nu ndame kune sungokanu tanḡan sine kilmba kaisingit. Nu teḡenmba ye sayina.

Gabat sunḡo nu Kuate kumnemḡe minmba maḡau tiḡreknumbi tanḡo pino kulatkate ta ⁴nu ki kitek prowam tuku ma tugu ramba gau purfemba ki bulungate tanḡan. Nu ki promba mbai ḡgislu anga waḡe mbol liḡlenḡkanu tanḡan.

⁵ Sunḡonḡe ye tuku ndare tuturmba kanḡat ta nyaro niḡguwa.

Nu o buk ye ḡak wamdus ulendimba pasa katna ta nu pasa ta mbile nda.

Nu mara mindek nuŋe rangun mayenumbi ye sangri pileyate le ye mine mayewet.

⁶Tango ŋaigonu ta Kuatenge muli ago ŋak taŋaŋ kilmba kile-pankamŋgat.

Tango andenge muli ago ŋak ta nuŋe waimbi biye nda.

⁷Nu muli ago ŋak ta mban- imbi silimba ka pasokam tuku ma mbolŋge maŋgurka pa dikŋguwa le ugmba tatrakamŋgat.

David tuku kame gabat sugo keŋmba

⁸David tuku kame gabat sugo sugo tuku nyu kat naŋgine ta teŋenmba.

Yoseb Basebet nu kame gabat sugo keŋ ta tuku ambonŋanu gabat. Tango ta nu Takemon mbal tuku ndare. Ait ande nu kame mbolŋge mbanduwaŋ biymba kame bumba ŋgueu mbal 800 bale fark- ina le kumnaig.

⁹Nu dubiknu ta Dodo kiŋo nuŋe Eleasar. Eleasar nu Aho mbal tuku ndare. Nu mata David tuku kame gabat sugo keŋ ta tuku ande. Ait ande nu David ndoŋ minna sulumba Filistia mbal kame tuku maŋgurka minnaig le nale ndek Filistia mbal ta kame tuku kile- saika minnaik. Taŋanaik le nane promba kame bunaig le Israel mbal ŋakmba kua ka sili-silinaig le ¹⁰Eleasar nuŋe ndo tiŋga Filistia mbal ndoŋ kame bumba kina ka ka nu matuk kumba wai kume tirina ta nu kame bagi kusre ndana. Ait ta mbolŋge Sunŋonge Filistia mbal kile-ibenŋkina le Israel mbal kua ka sili- silinaig ta nane maŋ luka Eleasar tugum promba Filistia mbal kume farnaig ta tuku ŋgaro yubengam tuku minde piye agaŋ ta paske likinaig.

¹¹David tuku kame gabat sugo keŋ ta tuku inum ta Agi kiŋo nuŋe Sama. Tango ta Hararnu. Ait ande nane Filis- tia mbal pro Lei tumbranŋge piro ande tugumŋge kame tuku kuaneka tiŋginaig

le Israel mbal nane kanŋerka kua ki- naig. ¹²Taŋanaig le Sama nu kua kine ndaka nu piro sinam tanŋe tiŋga nane Filistia mbal kilke ta tubekaig ŋga kame tiŋga Filistia mbal ta bale farna. Ait ta mbolŋge Sunŋonge Filistia mbal ŋakmba kile-ibenŋkina.

¹³Mo ait mbolŋge Filistia tuku kame kuasmbi afu pro Refaim ma gutoŋ tanŋe kame tuku kuaneka minnaig le David nu Adulam tuku ndame burok sinam tanŋe minna le nu tuku kame gabat sugo keŋ ta nu tugum pronaig. ¹⁴Taŋanaig le David nu tabe poŋga nuŋe fonde kareŋnu sinam kumba ka tanŋe minna le Filistia mbal buk Betlehem tumbranŋ tinaig. ¹⁵Tinaig le David ndek nuŋe tum- branŋ idusmba kule parana sulumba sak- ina: Ye kumba ka Betlehem tumbranŋ fonde malanŋambi kule burok sinamŋge kule bulbulmba prote ta ye nyam paray- ate ŋgina. ¹⁶Taŋakina le nane gabat sugo keŋ ta tiŋga kinaig ka Filistia mbal Betlehem kulatka minnaig tambik ri ndamba nane ndoŋ kame bumba ka sinam ka David kule burok sakina ta kunymba tumba pro David tunaig kande nu nyam mbulmba kule ta tumba Sunŋo tuku atraukina sulumba ¹⁷ndek sakina: O Sunŋo, ye kule te nyi ta tango kame te tuku ndare nyanu taŋaŋ. Nane kumam tuku ndin mbolŋge kagig ka kule kun- ymba prowaig ŋgina. Taŋakina sulumba nu kule ta nyam mbulmba atraukina.

Gabat sugo keŋ ta nane taŋamba ndo maŋau ke likinaig le Israel mbal ŋakmba nane tuku saka minnaig.

David tuku kame gabat afu

¹⁸Yoab mambo nuŋe Abisai nu kame gabat sangriknu 30 ta tuku gabat naŋgine. (Nale tuku ina nakile Seruya). Ait ande Abisai nu nuŋe mbanduwaŋ tambi ŋgueu mbal 300 kilmba bale farna le kumnaig tukunu nu tanŋo 30 ta ŋgamukŋge nu tanŋo nyu ŋak minna.

¹⁹Tanjamba minmba nu nane tuku gabat mayok kina ta nu kame gabat sugo keŋ ta kumnemŋge minna.

²⁰Yehoyada kiŋo nuŋe Benaya nu mata kame tango ande nyu ŋak minna. Benaya nu Kabselnu. Nu kuru kuru ndaka ŋgueu mbal suŋgomba bale farkina sulumba Moabnu kame tango nyu ŋak arma turmba bale farkina le kumnaik. Bidu tinga ma tido pilna ait ta mbolŋge nu burok ande sinam kumba ka laion ande balena le kumna. ²¹Tanjamba ait ande nu ka Isipnu tango suŋgo ande te-silikina. Tango ta nu nuŋe mbanduwaŋ biye ŋak minna le Benayaŋge mbanduwaŋ yaimba tumba nu balena le kumna. ²²Benaya nu maŋau tanjamba ndo ke likina sulumba nu gabat 30 ta tuku ande minna. ²³Nu nane ŋgamukŋge nyu ŋak minna ta nu kame gabat sugo keŋ ta kumnemŋge minna.

²⁴Kame gabat 30 ta tuku nyu kat nangeŋe ta teŋenmba.

Ande Asahel nu Yoab tuku mambo nuŋe. Ande Elhanan nu Betlehemnu. Mam nuŋe Dodo. ²⁵Sama le Elika nale Harodnu. ²⁶Heles nu Paletnu. Ira nu Tekoanu. Mam nuŋe Ikes. ²⁷Abieser nu Anatotnu. Mebunai nu Husanu. ²⁸Salmon nu Ahonu. Maharai nu Netofanu. ²⁹Heleb nu mata Netofanu. Mam nuŋe Bana. Itai nu Gibeau Benyamin ma tugu mbolok. Mam nuŋe Ribai. ³⁰Benaya nu Piratonnu. Hidai nu Gas ma gutoŋ mbolok. ³¹Abi-Albon nu Arbatnu. Asmafet nu Bahurimnu. ³²Eliaba nu Salbonnu. Yasen tuku kiŋo kat nuŋe mata nane ŋgamukŋge minnaig. Tango ande nyunu Yonatan nu mata nane ndoŋ minna. ³³Samat nu Hararnu. Ahiam nu Hararnu. Mam nuŋe Sarar. ³⁴Elifelet nu Makanu. Mam nuŋe Ahasbai. Eliam nu Gilonu. Mam nuŋe Ahitofel. ³⁵Hesro nu Karmelnu. Parai nu Arbnu. ³⁶Igal nu Sobanu. Mam nuŋe Natan. Wa nuŋe Hagri. ³⁷Bani nu Gadnu. Selek nu

Amonnu. Naharai nu Berotnu. Nu Yoab tuku kandim agaŋ ndende kugrakanu tango. ³⁸Ira le Gareb nale Itranu. ³⁹Uria nu Hitnu. Nane ulendimba tango 37 minnaig.

David nu Israel mbal Yuda mbal pileŋga burke likina

24 Ait ande Suŋgo nu Israel mbal tuku gubrana le nu nane Davidŋge piti ningguwa ŋga nu sana: Ne kumba Israel tango pino Yuda tango pino ŋakmba pileniŋmba burke lika ŋgina.

²Tanjakina le David ndek nuŋe kame gabat Yoab wam pagumba sana: Ne tinga naŋe gabat kame kilmba ka singine kuasmbi Israel tango pino ŋakmba burkap. Tane Israel ma tugu ŋakmba mbol kape sulumba Israel tango pino burkap le ye tango giganmba minig ta katesewi ŋgina le ³Yoab ndek lafumba nu sana: O gabat suŋgo, naŋe kuasmbi Israel mbal Suŋgonge sinzaŋningguwa le tango pino puluka tugeka suŋgomba prowaig ŋga iduset ta kile ne ndaŋam tuku tango pino burkam sakate? Wam ta mayenu ndo kuga ŋgina kande ⁴gabat suŋgo nu Yoab nuŋe gabat kame piro ta kuwaig ŋga dirnanga minna le nane nu tuku pasa dubimba ndek Israel tango pino burnu kinaig.

⁵Kinaig ka Yordan kule pakarka Aroer tumbranŋ pronaig. Tumbranŋ ta Gad ma tugu mbolŋge ma gutoŋŋge minit. Tanjamba nane tumbranŋ ta kusremba kinaig ka Yaser tumbranŋ pronaig sulumba ⁶Yaser kusremba kinaig ka Gilead ma tugu mbol kumba ka Kades tumbranŋ pronaig. Tumbranŋ ta Hit mbal tuku kilke mbolŋge minit.

Tanjamba nane maŋ tinga kumba ka Dan ma tugu mbol promba kinaig ka Sidon tumbranŋ pronaig. ⁷Pro tanŋe nane luka kinaig ka Tirus tumbranŋ pronaig. Tumbranŋ ta fonde kareŋnumbi koranu.

Tirus tumbran kusremba kinaig ka Hivi mbal tuku tumbran kame Kanan mbal tuku tumbran kame ta nakmba kinaig ka Berseba tumbran Yuda ma tugu mbol pronaig. ⁸Nane ka ma tugu nakmba mbol kumba piro ke sugluka tambun 9 ait 20 kinaig le manj luka Yerusalem pronaig.

⁹Tanjamba Yoab ndek gabat sungo tugum kina sulumba sana: Israel mbal tango 800,000 nane ne tuku kame tango pirokam kumun. Yuda mbal tango 500,000 nane ne tuku kame kuasmbi pironu kumun ngina.

¹⁰Kile David nu wam kina ta tuku wamdus pitina le nu ndek Sungo yabanmba sana: O Sungo, ye nginngan manjau kumba sinja uneken. Ne ye tuku une ta sauka gilainga ngina.

¹¹⁻¹²Tanjakina le Sungo ndek David tuku tuan tango Gad wam pagumba sana: Ne ka tejenmba David sawa. Sungo nu piti sugu kenmba ne tanmbim iduste ta ne ismba inum pilemba madiwa nga sawa. Nu inum madiwa ta ye tanjamba kamngit nga Gad sana.

¹³Mafena le David nu abongina le Gad nu tugum promba pasa ta nakmba David kubeu tumba sana: Sungo nu piti sugu kenmba ne tanmbim iduste ta ne ta tuku inum madiwa. Ne kilke tugu te mbol guba sungo yar 7 minwa nga madiwamngat e? Ko nane ngueu mbalnge kamembi yokernuwaig le tambun kenmba kua ka ma baknu mbolnge kuirka minamngat e? Ko guaze sungo ait kenmba Israel tango pino bale farwa nga idusmba madiwamngat e? Ne wamdus pile timba piti sugu kenmba te tuku inum madiwa le ye ka Sungo sawi ngina.

¹⁴Tanjakina le David ndek Gad sana: Ye wamdus matuk tukulka piti sungoyate. Sungo nu sine make patikate tuku tukunu nuje wamdus ndanmba kam idusmba ndeta kuwa ta ye ngueu mbal

pro kamembi yokeryam wam ta ndo ye mbulit nga Gad sana.

¹⁵Kile Sungo nu guaze sungo ande pilna le Israel ma tugu nakmba kumungina. Israel tango guazembi bale farna ta ulendika 70,000.

¹⁶Sungo tuku ejel guaze tamba tango pino bale farkam tuku piro tuna ta nu buk Yerusalem mbal ngaigo siglikam bafuna le Sungo nu wamdus te-ibegna sulumba ejel peuna. Peuna le ejel nu Yebusnu tango Arauna tuku kilke tugumnge tingina.

¹⁷David ndek mambilmba ejel tango pino bale farmba minna le kangerna sulumba nu Sungo sana: Mbar te ye tuku. Yenge mbar te ken. Tango kame sinamanzerok te tuku mbar kuga. Piti te ye mbolnge yije ndare mbolnge prowa ta maye nga Sungo sana le ¹⁸ki ait ndui ta mbolnge ndo Gad nu David tugum kumba sana: Ne kaye ka Arauna tuku kilke mbolnge ndame turjanga Sungo atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwa nga sana le ¹⁹nu ndek Sungo tuku pasa ta dubimba kumba ka Gad nu sana tanjamba ndo kina.

²⁰Kile Arauna mambilna kande gabat sungo nuje piro mbal ndon nu sota pronaig le kangerkina sulumba nu David tumailamnge dagol tidronga loka ²¹kusnana: O gabat sungo, ne ndanam ye tugum te prote ngina le nu lafumba sana: Ye ne tuku kilke te piyawam prowet. Piyamba guaze sungo prote te kugawa nga Sungo atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwamngit nga sana.

²²Tanjaka sana le Arauna ndek David sana: O gabat sungo, kilke te ne ake ta sulumba Sungo atraukam tuku sakate tanjamba ka. Ye tuku makau minig te kila sulumba makau tuku pirokanu suku aganj ndende te turmba kilmba fetfetmba Sungo atraukam tuku pa diknga ngina sulumba ²³nu nuje aganj ndende ta nakmba kilmba David kile-tumba sana:

Naje Mbara Sungo nu ne tuku atrau tuwa ngina.

²⁴Tanjakina le David ndek lafumba sana: Kuga. Ye agar ndende ta jakmba ndametinmbi piyawamngit. Ye agar inum ake yainumba yiye Mbara Sungo atrauke nda nga sana. Tanjaka sana sulumba nu kilke makau kilna ta ulendimba silwa ndametin son 5-mbi

piyana. ²⁵Tanjamba nu ndame kilmba turjanga pa lanlan wakeimba makau afu bale farmba pasokina le ugnaig. Tanjamba man Sungo ndon wamdus ulendikam tuku makau afu ta kilmba pasokina le ugnaig le Sungonge guaze sungo Israel ngamuknge minna ta pitaimba tukulna le kugana.

YONA

Yona tuku wam patit

David nu kumna le kiŋo nuŋe Solomon nu tuku ma tumba Israel mbal Yuda mbal kulatka minna. Solomon tuku ait mbolŋge nane piti afu kanŋer ndaka mine mayenaig.

Solomon nu kumna le kiŋo nuŋe Rehoboam nu tuku ma tina le Israel mbal nane tango ta mbulmba nu nane kulat ndakuwa ŋga gabat sunŋo ande kise madinaig. Tanjanaig le Rehoboam nu Yuda mbal ndo kulatka minna.

Tanŋamba Israel mbal Yuda mbal nane nduiye fet arnaig le David tuku ndare tuturmba kina ta nane Yuda mbal ndo kulatka minmba minnaig. Nyu kat nanŋine ta Matteus 1.6-11 mbolŋge mine likade.

Ait ta mbolŋge tuan tango sunŋomba nane Israel mbal Yuda mbal ngamukŋge minmba nane rironŋ pasa saninmba minanu.

Nane tuku nyu kat nanŋine Elia Elisa Aisaia Yeremia nane afu turmba.

Yona nu Kuate ram kua kina

1 Mara ande Sunŋo nu Amitai kiŋo nuŋe Yona wam pagumba sana: ²Ne tinŋa Nineve tumbranŋ sunŋo ta kaye sulumba rironŋ pasa ninga. Ye nane tuku wam ŋaigonu sunŋomba ke likade ta ye kanŋerket ŋgina.

³Tanŋakina le Yona nu Sunŋo ram kua ka Spen kilke mbol kambim bafuna sulumba kile nu tinŋa Yafo tumbranŋ fudinŋ ta mbol kina ka tanŋe waŋ ande Spen kambim bafuna ta te-silikina sulumba Sunŋo ram kua ka waŋ ta piyamba ponga kinaig.

⁴Nane kinaig le kile Sunŋonŋe bubre sanŋrinu yu mbolŋge pilna le prona. Bubre sanŋrinu tanŋe waŋ tumba sambriwa le fofokam bafuna le ⁵waŋ

kulatkanu tanŋo kame nane wamdus fulilka kuru kuru mayemba nanŋine mbara yimyam wike likinaig sulumba nane waŋ piti sunŋo tina ta bulkuwa ŋga aŋanŋ ndende afu waŋ mbolŋge paska kilmba yu mbol pankinaig ta Yona nu katese ndana. Nu waŋ sinam nzingge kinymba gilainŋina.

⁶Kile waŋ ta tuku gabat Yona te-silika kuanemba sana: Ne ndanŋam tuku kinymba minit? Ne tinŋumba nanŋe mbara wika le nu sine sinasinmba tur-singuwa le sine ŋgisi ndakube ŋgina.

⁷Tanŋakina le waŋ kulatkanu tanŋo kame nane nanŋine nanŋine sakinaig: Sine kagmaika tanŋo ande tuku nyu mayok kuwa ndeta nunŋe mbarna le sine ŋgisikam bafuweg te kila palmbimŋgig ŋginaig. Nane tanŋamba kagmaikinaig kande Yona tuku nyu mayok kina.

⁸Tanŋana le nane nu sanaig: Sine piti sunŋo teg te tugunu te-mayokmba sasinga le sine isbe. Ne ame piro ŋak? Ne anikok? Ne kilke tugu ndanŋ tuku kuasmbi ŋginaig le ⁹Yona ndek nane tuku pasa lafumba saninŋina: Ye Hibrunu. Ye Sunŋo tuku nyu kurauket tuku. Nu samba mbolok Mbara. Nunŋe yu kilke turmba kile-mayokkina ŋgina.

¹⁰Tanŋakina sulumba Yona nu Sunŋo ram kua kina ta kubeu ninŋina le waŋ kulatkanu tanŋo kame nane ismba kuru kuru sunŋo tinaig sulumba Yona sanaig: i ... Ne sinŋa mbar sunŋona ŋginaig.

¹¹Bubre kile sanŋri tinŋina le yu mbalo sugo sugo tinŋinaig le waŋ kulat tanŋo nane ndek sakinaig: Sine ne mbolŋge ndanŋbe le yu mukuwa le sine mine mayewamŋgig ŋginaig le ¹²Yona nu ndek saninŋina: Ye tumba yu mbol bukŋgap le yu mukuwamŋgat. Yenŋe mbaren le yu mbalo sugo sugo te tinŋade le tane piti tade ŋgina.

¹³Tanŋakina le nane waŋ kulat tanŋo waŋ tumba makembi kambim bafumba nane sanŋri tinŋa koikinaig. Koikinaig

ta yu sangri tingina le nane wanj tumba piyal kambim fugumba ¹⁴ Sungo wika sanaig: O Sungo, sine tango te tumba yu mbol bukngube le nu kumwa le ne sine pasa mbolnge patika le ma nayo mbolnge ngisi ndakube. O Sungo, ne naje nzali ndo dubimba wam te kate nginaig.

¹⁵ Tanakinaig sulumba nane Yona tumba yu mbol buknginaig le yu ndek mukuna. ¹⁶ Yu mukuna le tango kame ta Sungo tuku kuru kuru sungo tumba aganjmor ande balemba Sungo atraukinaig sulumba nu tuku pasa sangri pilenaig.

¹⁷ Yona tumba yu mbol buknginaig le Sungo nu kualeganj sungo ande sana le nu promba Yona tumba njinkina. Njinkina le Yona nu mara kenmba furir kenmba kualeganj fungul sinam tange minna.

Yona nu Kuate gare pasa tuna

2 Yona nu kualeganj fungul sinamnge minmba nuje Mbara Sungo gare pasa tumba sakina:

² O Sungo, ye piti sungo kurawit sulumba ne wikit le ne ye turyat. Ma nayonu kumanu mbal tuku ma mbolnge minit sulumba ye ne tuku wi kuenkit le ne isat. ³ Nenge ye bukngat le ye yu buto sinam nzi kat. Yunge ye songat le yu mbalo sugo sugo ye mbolnge ngurkaig le ⁴ ye sakit: Ne ye pitaiyat. Ne tuku tukul wande ta ye manj kangere nda nga sakit. ⁵ Yu mbalo ye mbolnge ngurmba minaig le ye tuku mabsen tukulkat le yunge ye njak songat. Yu sinamok angange ye tuku gabat songat. ⁶ Ye yu sinamnge tabe minig ta tugunu tugum nzi kat. Ma ta nayonu ndo ye tukulyat ta o Kuate Sungo, ne ye manj luka temayokyat le ma nayonu ta kusrewit.

⁷ O Sungo, ye kumam tuku kamusit sulumba ye ne idusnumba yabanjit le ne samba mbolnge naje tukul wande

sinamnge ne isat. ⁸ Nane afu yabri mbara dubikade ta nane ne kusrenade ta ⁹ ye munembi ne tuku nyu te-dunga ne atraukamnggit. Ye ne ndonj tumamba pasa sangri pilewen ta manj kamnggit.

O Sungo, nenge ndo sine kile-luka kilit le sine abo njak mineg nga sana.

¹⁰ Kile Sungo nu manj kualeganj ta sana le kumba ka piyalnge Yona ngilikina le mayok kina.

Yona nu Nineve kina

3 Sungo nu manj lato Yona wam pagumba sana: ² Ne tinga Nineve tumbranj sungo ta kaye sulumba pasa ye ne sanet te kuklimba saka ngina.

³ Tanakina le Yona nu tinga Sungo tuku minge dubimba Nineve kina. Nineve nu tumbranj sungo pasa njak. Tango ande tumbranj ta dubimba make inum kumam kambim nga ta nu mara kenju mbolnge ta prowanu.

⁴ Kile Yona nu tugu pilmba tumbranj sungo ta dubimba kina ka ki butungina le furiram nu wi kuenka nane saningina: Ait 40 kugawaig le Kuatenge Nineve tumbranj te te-ngisiwamnggat nga saningina le ⁵ Ninevenu tango pino nane Kuate tuku pasa ta ismba sonnga nane ndek sakinaig: Sine njakmba nyamaganj pinka tango nyu njak tango nyu kugatok sine njakmba ngamungal biye mbilmba sinamanzer tawi tinbe nginaig.

⁶ Kile Nineve tuku gabat sungo ta pasa ta ismba nuje minyokam mbili sungo maditaknu ta kusremba nuje mindepiye mayenu ta paska pilmba sinamanzer tawi tinmba kuke tugu sinamnge minyok minna. ⁷ Tanamba nu tango afu kukulningina le nane kumba ka Ninevenu tango pino njakmba wam paguka saninginaig: Singine gabat sungo nuje gabat kame ndonj nane tenemba sakaig. Tane tango pino aganjmor njakmba nyamaganj kule pinka ndanyap. ⁸ Tane njakmba aganjmor turmba sina-

manzer tawi tiŋmba tane Kuate wika yabaŋap sulumba taŋgine wam ŋaigonu ta ŋakmba kusreka mine maŋau ŋaigonu ke likade ta turmba ŋakmba kusrekap. ⁹Sine taŋabe le Kuate nu sine tuku gubra sunŋo pilit ta wamdus mbilmba kusrewa le sine ŋgisike nda. Gabat sugo sugo sine taŋakaig ŋginaig.

¹⁰Kile Nineve mbal nane wam ŋaigonu ŋakmba kusrekinaig le Kuate nu wam kinaig ta kaŋgerka nane tuku gubra sunŋo tina ta wamdus biye mbilna sulumba nu nane kile-ŋgisikam sakina ta ke ndakina.

Kuate nu Nineve mapena le Yona nu gubra tina

4 Yona nu wam ta tuku ŋgamunŋal ŋayonŋa nu gubra tina sulumba ²nu Sunŋo yabaŋmba sana: O Sunŋo, ye yiŋe tumbraŋŋe minmba ne Nineve tumbraŋ ŋgisiwe nda ta o buk katesewen. Ta tuku ye kua ka Spen kambim bafuwen. Ne sine sinasiŋmba mapekate tuku Mbara ta ye kila. Ne pitik gubra ndanate tuku. Ne sine tuku kume purte tuku. Ne wamdus biye mbilmba taŋgo tuku mbar ne lafu ndate.

³O Sunŋo, ne ye baleya. Ye abo minam mbulit. Ye kumi ko ŋgina le ⁴Sunŋo nu ndek sana: Ne gubranate wam ta kumumbi e ŋgina.

⁵Kile Yona nu tumbraŋ sunŋo ta kusremba kumba ka ki prote kumamŋe minyokina. Nu baibai ande nzaŋnu pilmba ta kumnemŋe minyok minmba ame wam tumbraŋ sunŋo ta mbolŋge prowamŋgat ŋga tairŋga minna.

⁶Taŋana le Yona kinge piyikat ŋga Kuate Sunŋonge ail ande te-mayokna le ail ta sunŋoka nzaŋnunŋe nu kaina. Yona nu ŋgamunŋal ŋayonŋina ta kusrewa ŋga taŋana le Yona nu ail ta kaŋgermba gare sunŋo tina.

⁷Mafena le maratukuk Kuate nu ŋguakile ande kukulna le promba ail

sumbailnu ta nye fofona le ail ta kummba kareŋgina.

⁸Kile ki pro saŋgri tiŋgina le Kuate nu bubre paknu ki prote kumamŋe pilna le prona. Kinge Yona gabatnu piyna le nu am purmba ndeke dirna sulumba sakina: Ye abo minam mbulit. Ye kumi ko ŋgina le ⁹Kuate nu Yona sana: Ail te kummba kareŋgat le ne gubranate wam ta kumumbi e ŋgina le nu ndek sakina: Au. Ye kumumbi gubrayate. Ye gubra tet ta dubimba kumi ta maye ŋgina.

¹⁰Taŋakina le Sunŋo nu Yona sana: Furir ndindo mbolŋge ail te promba sunŋokat. Furir ande mbolŋge nu kummba kareŋgat. Ne ta tuku piro kareŋ ndakat. Nenge nu te-sunŋo ndawat. Ndaŋam tuku ne ail ta tuku ninankate? ¹¹Ye mata taŋamba ndo Nineve tumbraŋ tuku sina sunŋoyate le mapewet. Tumbraŋ sunŋo ta kiŋo kame foŋfoŋ gudommba 120,000 ta lite. Nane mbar kugatok. Agaŋmor mata gudommba minig ŋga Yona sana.

[Tuan taŋgo sunŋomba Israel mbal Yuda mbal rironŋ pasa niŋganu kande nane ismba nda isanu sukmba yabri mbara kanunu mbariŋniŋmba minanu.

Taŋawanu le Kuate nu Babilon gabat sunŋo Nebukadnesar wamdus tuna le nu pro nane ndoŋ kame bumba kusem wande sunŋo Solomonŋge te-tina ta turmba ŋayo silimba Israel mbal Yuda mbal ŋakmba muliŋ kilmba Babilon kilke mbol kinaig. (Aposel 7.42-43 kaŋgerap).

Israel mbal nane Babilon kilke mbolŋge minnaig ma ma yar 70 kinaig le Daniel tuku ait mbolŋge Sunŋonge Babilon gabat sunŋo kitek Darius wamdus tuna le nane mapekina le nane luka Israel kilke mbol kinaig sulumba kusem wande kitek ande maŋ te-tinaig.

Taṇamba minnaig ma ma nane
tuan taṅgo kame tuku dir pasa kame
ta idusniṇmba Kuate nu Mesias

nyunu ande Kristus kukulwa ṅga nu
tairṅga minnaig.]

MATEUS

*Mateus nu pasa mayenu Yesus
Kristus tuku kuyarna*

Yesus nu tanjo 12 madiningina ta Mateus nu tango ta tuku ande. Nu tuku mape nyu ande Levi. Mateus nu Zu tanjo ta nu Rom gafman tuku piro tanjo minmba Zu mbal mbolnge takis kilmba minanu le Zu mbal ngakmba nu kasurmba talanaig. Tanjanaig le Yesus pro nu tala ndamba madina le nu tuku dubiwanu tanjo mayok kina. (Matteus 9.9-13 kangerap).

Mateus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tejenmba. Zu mbal nane Rom mbal kumnemnge minmba gabat sunjo ande nyunu Mesias nyunu ande Kristus nu nane tuku muskil kile-tidingam tuku minde minnaig. Nane Kuate tuku pasa ambokok mbolnge dir pasa kame ta burka Kuate nu Kristus kukulwa nga tair minnaig ta nu buk pronu ta nane katese ndanaig. Ta tuku Mateus nu waje te Zu mbal tuku wamdus purfeu serningam tuku kuyarna sulumba dir pasa kame sungomba tugunu ta kukliningmba tumningina.

Yesus Kristus tuku mbuŋ kat nuŋe

(Lukas 3.23-28)

1 Yesus Kristus nu David le Abraham tuku mbuŋ. Nu tuku mbuŋ Abraham tuku ndare tuturmba tejenmba kina.

² Abraham tuku kiŋo nuŋe Isak. Isak tuku kiŋo nuŋe Yakob. Yakob tuku kiŋo kame 12 ande Yuda. ³Yuda tuku kiŋo kat nuŋe Peres le Sera. (Ina nakile Tamar). Peres tuku kiŋo nuŋe Hesron. Hesron tuku kiŋo nuŋe Ram. ⁴Ram tuku kiŋo nuŋe Aminadab. Aminadab tuku kiŋo nuŋe Nason. Nason tuku kiŋo nuŋe

Salmon. ⁵Salmon tuku kiŋo nuŋe Boas. (Boas ina nuŋe Rahab). Boas tuku kiŋo nuŋe Obed. (Obed ina nuŋe Rut). Obed tuku kiŋo nuŋe Yesi. ⁶Yesi tuku kiŋo nuŋe David nu gabat sunjo.

David tuku kiŋo nuŋe Solomon. (Ina nuŋe Uria tuku pino kuembol Davidngeta). ⁷Solomon tuku kiŋo nuŋe Rehoboam. Rehoboam tuku kiŋo nuŋe Abia. Abia tuku kiŋo nuŋe Asa. ⁸Asa tuku kiŋo nuŋe Yehosafat. Yehosafat tuku kiŋo nuŋe Yehoram. Yehoram tuku kiŋo nuŋe Usia. ⁹Usia tuku kiŋo nuŋe Yotam. Yotam tuku kiŋo nuŋe Ahas. Ahas tuku kiŋo nuŋe Hesechia. ¹⁰Hesechia tuku kiŋo nuŋe Manase. Manase tuku kiŋo nuŋe Amon. Amon tuku kiŋo nuŋe Yosia. ¹¹Yosia tuku kiŋo gudommmba ande Yehoyakin.

Ait ta mbolnge nane Israel mbal muliŋ kilanu tanjaŋ Babilon kilke mbol kinaig. ¹²Kinaig ka Babilonngeta minnaig sulumba Yehoyakin nu Sealtiel tepilna. Sealtiel tuku kiŋo nuŋe Serubabel. ¹³Serubabel tuku kiŋo nuŋe Abihud. Abihud tuku kiŋo nuŋe Eliakim. Eliakim tuku kiŋo nuŋe Asor. ¹⁴Asor tuku kiŋo nuŋe Sadok. Sadok tuku kiŋo nuŋe Akim. Akim tuku kiŋo nuŋe Eliud. ¹⁵Eliud tuku kiŋo nuŋe Eleasar. Eleasar tuku kiŋo nuŋe Matan. Matan tuku kiŋo nuŋe Yakob. ¹⁶Yakob tuku kiŋo nuŋe Yosef. Piyo nuŋe Maria. Maria nu Yesus tepilna. Yesus nyunu ande Kristus.^{‡‡}

¹⁷Tanjaŋba Abraham tuku ait kusremba nuŋe ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig le David pronu.

David tuku ait kusremba nuŋe ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig sulumba muliŋ kilanu tanjaŋ Babilon kinaig.

Babilonngeta minnaig ait ta kusremba ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig le Kristus pronu.

^{‡‡}**1:16** Kristus nyu ta tugunu: Kuatengeta madina tanjo

Maria nu Yesus te-pilna

(Lukas 2.1-7)

¹⁸ Yesus Kristus nu ina nuŋenge te-pilna ta teŋenmba. Ina nuŋe Maria. Maria nu Yosef tam tuku madinaig. Nale muŋgu kile ndaka minmba Maria nu buk Tukul Guwa tuku sangrimbi kiŋo konmba fungul te-mayokna ta katesena. ¹⁹ Yosef nu tam tuku madinaig ta nu wamdus tiŋreknu ŋak tukunu Maria kiko tikat ŋga nu siŋsiŋndo kusrewam tuku idusna.

²⁰ Tanjamba wamdus teroka minmba nu kiŋambi Sungo tuku eŋel ande pro nu sana: David tuku mbuŋ Yosef, ne piyo naŋe Maria tam tuku wamdus piti ndanuwa. Ne nu ta. Nu kiŋo konna ta Tukul Guwa tuku sangri mbolŋge nu kile fungulok minit. ²¹ Nu kiŋo te-palmbimŋgat ta nyunu Yesus ŋga. Israel mbal une maŋaunŋe nane tidongate ta nuŋge nane tuku muskil kile-tidinge ningamŋgat ŋga Yosef sana.

²² Wam ŋakmba mayok kine likinaig ta Sungo tuku pasa ande tuan taŋgonŋe te-mayokna ta kumungina. Nu teŋenmba kuyarna.

²³ Tane isap. Pino mbanzo ande nu tango ndoŋ mine ndakanu minmba ma ma fungulok minwa sulumba nu kiŋo te-palmbimŋgat.

Kiŋo ta nu tuku nyu Emanuel ŋgina. *Ai-saia 7.14*

Emanuel pasa ta tugunu: Kuate nu sine ndoŋ minit.

²⁴ Yosef nu kinyna tuku abongga Sungo tuku eŋel pasa sana ta kumumba nu Maria nuŋe pinonu tina. ²⁵ Nu tina ta nu ndoŋ kinye ndakinaik sulumba kumba ka nu kiŋo te-pilna. Nu kiŋo te-pilna le Yosef nu tuku nyu Yesus ŋgina.

Kila mbal nane Yesus kaŋgeram pronaig

2 Herodus nu gabat sunŋo minna ait mbolŋge Yudea ma tugu Betlehem tumbranŋge Yesus ina nuŋenge te-pilna. Te-pilna le ki prote kumamŋge kila mbal afu mbai kitek kaŋgermba Yerusalem tumbranŋ sunŋo mbol pronaig sulumba kusnaŋginaig: ² Zu mbal tuku gabat sunŋo ina nuŋenge te-pilna ta aningŋe minit. Nu mayok kina ta tum-singam tuku mbai ki prote kumamŋge kaŋgergeŋ sulumba sine nu mbariŋam proweg ŋginaig.

³ Mandor Herodus Yerusalem mbal ŋakmba wam ta ismba wamdus pitiningina. ⁴ Tanjanaig sulumba Herodus nu pris gabat mbal kusem pasa tugunu bitekŋganu mbal ŋakmba wike lika kile-maŋgurka kusnaniŋgina: Kuatenŋe madina tango Kristus ina nuŋenge nu aningŋe te-palmbimŋgat ŋgina le ⁵ nane lafumba nu sanaig: Yudea ma tugu Betlehem tumbranŋge. Kuate tuku tuan tango teŋenmba kuyarna.

⁶ Betlehem tumbranŋ fudiŋndo Yudea ma tugu mbolŋge ne Yudea tumbranŋ ŋakmba ŋgamukŋge nyu sunŋo tamŋgat.

Ne sinamŋge tango sunŋo nyu ŋak mayok kuwa sulumba yiŋe mbal Israel kulatkamŋgat. *Maika 5.2*

Tuan tango tanjamba kuyarna ŋga Herodus sanaig.

⁷ Kile Herodus nu kuirkuirka pasa pilna le kila tango nane nu tugum pronaig le nu nane kusnaniŋgina: Mbai mayok kina ta ait giganmba kusreka ye tugum te prowaig ŋga kusnaniŋgina le nane ait ta kumumba sanaig. ⁸ Sanaig le nu nane Betlehem kuwaig ŋga saniŋgina: Tane kape ka kiŋo fudiŋ ta sote mayemba kaŋgerap sulumba luka pro ye sayap le ye mata kumba mbariŋi ŋgina.

⁹Taŋakina le nane gabat sunŋo tuku pasa ismba tinŋa kinaig. Kinaig le mbai buk ki prowanu kumamŋe kaŋger-naig ta mayok ka nane tumailamŋe kina ka kiŋo minna ma ta mbolŋe amtiŋa minna le ¹⁰nane mbai ta kaŋgermba gare tormba ¹¹kumba ka wande ta sinam kinaig sulumba kiŋo fudiŋ ina nuŋe Maria ndoŋ kaŋgerka kiŋo tugumŋe dagol tidroŋa nu mbariŋaig. Mbariŋaig sulumba gol, minde sili soŋ mundur mayenu ŋak, gureŋ mayenu nyunu mer ta palekŋe paska nu tuku patikinaig. ¹²Taŋamba nane maŋ luka kambim ŋga furir ta nane kiŋambi Kuate nu nane riroŋ pasa saningina le nane Herodus tugum kine ndaka ndin kise tumba naŋgine tumbran kinaig.

Yosef nu kua ka Isip kilke mbol kina

¹³Kila mbal luka kinaig le Yosef nu kiŋata Sunŋo tuku eŋel pro nu sana: Herodus nu kiŋo fudiŋ te balewam tuku nu sotam bafute. Ne pino kiŋo fudiŋ te kilmba kua ka Isip kilke mbol kaye sulumba taŋge ye tuku pasa tairŋa ŋgina. ¹⁴Taŋakina le furir ta ndo Yosef nu pino kiŋo kilmba kua ka Isip kina. ¹⁵Kinaig ka taŋge minnaig ma ma Herodus nu kumna.

Wam mayok kina ta Sunŋo tuku pasa ande tuan taŋgoŋge te-mayokna ta kumuŋgina. Nu teŋenmba sakina.

Yiŋe Kiŋo nu Isipŋge minna le prowam tuku ye nu wiken ŋgina. *Hosea 11.1*

Nane kiŋo kame bale farnaig

¹⁶Herodus nu kila mbal nu yabrimba laipmba kinaig le katesemba gubra kagli firka ndek nuŋe kame mbal kukulningina le Betlehemŋge, Betlehem makembiŋge kiŋo kame yar armba kusrekanu afu ŋgumnemŋge mayok kanu ta ŋakmba bale far sulunaig. Herodus nu buk kila mbal kusnaniŋgina le

mbai mayok kina tuku ait ta sanaig le isna. Ait ta idusmba nu taŋana. ¹⁷Wam mayok kina ta tuan taŋgo Yeremia tuku pasa sakina ta kumuŋgina. Nu teŋenmba kuyarna.

¹⁸Rama tumbranŋge malmbi sunŋo ŋga-mungal ŋayo tuku zigna mayok kaŋgat.

Rahel nu nuŋe kiŋo kame tuku malm-bikamŋgat. Nu tuku kiŋo ande mine nda. Wam ta tuku nane nu tuku ŋgamungal rar ta te-ibeam kumuŋ kuga ŋga sakina. *Yeremia 31.15*

Yosef nu luka Israel kilke mbol pron

¹⁹Herodus nu kumna le Yosef nu Isipŋge minmba kiŋambi Sunŋo tuku eŋel ande nu tugum promba sana: ²⁰Ne pino kiŋo kilmba luka Israel kilke mbol kaye. Taŋgo nu kiŋo te balewam sakina ta nu buk kumna ŋgina.

²¹Taŋakina le Yosef nu pino kiŋo kilmba maŋ luka Israel kilke mbol pron-aig. ²²Promba Herodus tuku kiŋo nuŋe Arkelaus nu mam nuŋe tuku ma tumba Yudea tuku gabat minna le Yosef nu ismba kuru-kurukina. Nu kuru-kuruka minmba nu kiŋata riroŋ pasa ande isna sulumba nu Yudea kusremba Galilea ma tugu mbol kina ka ²³Nasaret tumbranŋge minnaig. Taŋamba tuan taŋgo kame nane Kuatenŋge madina taŋgo nu Nasaretnu taŋgo ŋginaig ta kumuŋgina.

Yohanus kule pisne taŋgo pasa kuklina

(Markus 1.2-8; Lukas

3.1-18; Yohanus 1.19-28)

3 Ait ta mbolŋge Yohanus kule pisne taŋgo nu promba Yudea ma baknu mbolŋge pasa kuklimba teŋenmba saka minna: ²Kuate nu nuŋe gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ŋgamungal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusrekap ŋgina.

³Tuan tango Aisaia nu ande tuku sakina ta nu Yohanus tuku sakina. Nu tejenmba kuyarna.

Ma baknu mbolnge wi ande kuenka tejenmba sakate. Sungo tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap ngate. *Aisaia 40.3*

⁴Yohanus nu kamel nguenu jak tawi silika let tingina. Nu tuku nyamagan ta kasbur wak le nguimzan kulenu. Nu agan ta nyumba minanu.[¶]

⁵Yudea tumbraj yimyam Yerusalem tumbraj sungo Yordan kule patuknge tumbraj mine likinaig ta jakmba Yohanus tugum prove likinaig. Nane nanginge une manau kile-mayokke likinaig le ⁶nu ndek Yordan kule mbolnge nane kule pisneninmba minna.

⁷Farisi mbal Sadusi mbal nane gundomba kule pisneninguwa nga nu tugum pronaig le nu nane saningina: Tane mbej tuku fat Kuate tuku pa tam tuku minig. Tane imange riron pasa satingat le pa ta laiptinguwa nga kule pisne tam prode. ⁸Tane sinja ngamunggal biye mbilmba tangine manau ngaigonu kusrekinaig ndeta alonu kumumbi kile-mayokkap le kanjerkube. ⁹Tane Abraham nu sine tuku mbut nga payam ndakap. Ye tane kilimok satinget. Kuate nu tane pitaika ndame kame tembi Abraham tuku ndare kitek kile-mayokkam kumuj. ¹⁰Kuate nu sapor ail tugunu tugumnge pilna le minit. Ail afu alo mage ndade ta jakmba pike lika pankate le pa mbol kinig.

¹¹Tane ngamunggal biye mbilmba manau ngaigonu kusrekade ta ye tane kulembi kule pisnetinget. Ande ye ngumnemnge prowamngat ta nu ye tuku sangri lite. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumnge nu tuku kupe ngaro kugrakam wam naj ta mata nu mbolnge kam kumuj kuga.

Nu Tukul Guwambi pambi tane tuku ngamunggal kule pisne tajan tingamngat. ¹²Nu wit pilengam bafute. Nu pro wit mbain mbolnge minig ta silimba baremba alonu kilmba nuge nyamagan wande mbolnge patikamngat. Nu tighu kilmba pa mbolnge kutuwa le ugmba minmba minamngat. Pa ta kupe nda nga nane saningina.

Yohanusnge Yesus kule pisnena

(Markus 1.9-11; Lukas 3.21-22)

¹³Yesus nu Galilea ma kusremba kumba ka Yohanusnge nu kule pisnena nga Yordan kule mbol ta prona sulumba

¹⁴Yohanus sana le nu ndek peuwam bafumba sakina: Ye tango mayenu kuga. Yenge ne kule pisnenam kumuj kuga. Nenge ye kule pisneya ta maye ngina.

¹⁵Tajakina le nu lafumba sana: Ne mbule ndaka. Kuatenge manau dubikam tuku tumsingit ta sine kusrekam kumuj kuga ngina. Tajakina le Yohanus nu woka Yesus kule pisnena.

¹⁶Nu kule silika biteknigina le samba talkina le Kuate tuku Guwa gami tajan ndeka nu mbolnge minyokina le Yohanus nu kanjerna. ¹⁷Tanjamba samba mbolnge pasa ande tejenmba mayok kina: Ande te yije Kiyo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sungo tet ngina.

Satan nu Yesus tagona

(Lukas 4.1-13)

4 Kile Tukul Guwange Yesus wamdus tuna le nu tinga Satan nu tagowam tuku ma baknu mbol kina. ²Mara 40 tajan nu tanje minna sulumba nu agan inum nye ndaka minna. Ait ta kugana le nu guba mayena le ³Satan nu tugum promba sana: Ne Kuate tuku Kiyo nga

[¶]**3:4** O buk tuan tango Elia nu mata kamel nguenu jak tawi silika let tinganu. Zu mbal nane Elia nu ambonga prowamngat nga idusmba minnaig ta kuyar pasa ta Yohanus tuku sakina ta nane katese ndanaig.

sakate ta ndame kame te saninga le bret kuilkuwaig le ne kilmba nya ngina.

⁴ Tanjakina le nu lafumba sana: Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate. Tango nane bret nyade ta mbolnge ndo abo minam kumuŋ kuga. Kuate tuku mingge pasa njakmba ta turmba kilmba dubiwaig nga sakate ngina.

Lo 8.3

⁵ Kile Satan nu Yesus tumba kumba ka Yerusalem kusem wande sunjo funu kuennu ta mbolnge pilna sulumba sana:

⁶ Ne Kuate tuku Kinjo nga sakate ta patenja o iben nzi kaye. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Kuate nu nuje enjel kame kukulninguwa le pro ne kulatkamngaig. Ne ndame mbolnge naje kupe danja fetkikat nga nane pro waimbi ne biye-biyenamngaig nga sakate ngina.

Mune 91.11-12

⁷ Tanjakina le Yesus ndek Satan sana: Kuyar pasa ande mata tejenmba sakate. Tangine Mbara Sunjo tago ndawap ngate ngina. *Lo 6.16*

⁸ Kile Satan nu man Yesus tumba bin sunjo ande mbol kumba ka tange kilke te tuku sugu njakmba nane tuku sangri turmba tummba sana: ⁹ Ne ye tugumnge dagol tidronja ye tuku nyu te-dunga mbarinja ta ye sangri njakmba te ne tanmbimngit ngina. ¹⁰ Tanjakina le nu ndek Satan sana: Kuyar ande tejenmba minit. Tangine Mbara Sunjo tuku nyu te-dunga nu mbarinap. Nu tuku mingge ndo kumnemnge minap nga sakate ngina. *Lo 6.13*

Tanjamba nu man sakina: Satan, ne kilmba kua kaye ngina. ¹¹ Tanjaka sana le Satan nu kusremba kina le Kuate tuku enjel kame promba Yesus sinzanjaig.

Yesus nu Galileange piro tugu pilna

(Markus 1.14-15; Lukas 4.14-15)

¹² Nane Yohanus mulintumba wandeknje pilnaig le Yesus nu ismba

nu man luka Galilea ma mbol kina.

¹³ Kina ka nuje tumbran Nasaret kusremba ka Kaperneum tumbranje minna. Kaperneum nu Galilea kule kualinj tuku piyalnge minit. Ma ta Sebulan le Naftali tuku kilke.

¹⁴ Yesus nu tumbran tange minna ta tuan tango Aisaia tuku dir pasa ta kumungina. Nu tejenmba sakina.

¹⁵ Sebulan le Naftali tuku kilke Yordan kule make sim yu kumamnge minit. Kasomok mbal tuku ma tugu Galilea.

¹⁶ Nane ma make sunjo sinamnge minig mbal ta bulu sunjo kanjeramngaig. Nane ma furir sinamnge kumanu suk minig ta bulu sunjo tinja nane kiljaningamngat ngina. *Aisaia 9.1-2*

¹⁷ Ait ta mbolnge Yesus nu tugu pilmba pasa kuklimba tejenmba saka minna: Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ngamungal biye mbilmba manau njaigonu kusrekap ngina.

Yesus nu tango baikamba wike likina

(Markus 1.16-20)

¹⁸ Yesus nu Galilea kule kualinj make dubimba kumbange nale aba nakile Simon le Andreus ndon kuman buknga minnaik le kanjerkina. Simon tuku mape nyu inum Petrus. Nale tuku piro ta kualegan kilanu.

¹⁹ Kile Yesus ndek nale sanikina: Tale ye dubiyap le yenge tumtiki le tanjamba ndo tango kilamngaik nga sanikina. ²⁰ Sanikina le nale pitik ndo tinja kuman kusreka Yesus dubimba kinaik.

²¹ Yesus nu man lika kina ka nale aba nakile Yakobus le Yohanus kanjerkina. Nale mam nakile Sebedeus ndon wan ande mbolnge minyoka kuman zailnga minnaig le nu nale wikina. ²² Wikina le nale mata pitik ndo tinja mam nakile wan mbolnge kusremba Yesus dubimba kinaik.

**Yesus nu guaze mbal
gudommba wakeikina**

(Lukas 6.17-19)

²³ Yesus nu Galilea tumbraŋ ŋakmba mbol lika nanŋine kusem wandekŋge pasa tumniŋmba pasa mayenu Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam ta kuklimba minanu. Nu taŋamba lika nane tuku guaze yeki kile-tidinganu.

²⁴ Taŋamba minna le nu tuku nyu Siria kilke kumunŋina le nane nanŋine guaze mbal kilmba prowe likinaig. Afu guaze tugu kise kise, afu ŋgaro rar, afu bukla ŋaigonu ŋak, afu zulbarekŋga kumanu sukanu, afu milmailkanu ta ŋakmba kilmba pronaiŋ le nu nane wakeike likina. ²⁵ Yerusalem tumbraŋ sunŋo, Dekapolis tuku tumbraŋ 10, Galilea le Yudea ma tugu, Yordan kule make sim ta ŋakmba tuku mbal gudommba pro Yesus dubimba likinaig.

**Yesus nu Olif tabe
mbolŋge pasa kuklina**

5 Yesus nu mangur sunŋo ta kanŋerka nu tabe ponga minyak minna le nuŋe dubinaig mbal nu tugum pronaiŋ.^{§§}

Gare tugusek tuku pasa

(Lukas 6.20-23)

² Nane nu tugum pronaiŋ le nu nane wam paguka saniŋgina:

³ Tane Kuate am mbolŋge kumuŋ kuga ŋga kamsude mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

⁴ Tane ŋgamunŋal rar tumba malm-bika minig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Kuate nu tane tuku ŋgamunŋal rar ta bul sertingamŋgat.

⁵ Tane ŋgan mukuknu minig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Tane kilke tugu ŋakmba kulatkam tuku minig.

⁶ Tane tiŋreknu mayok kambim tuku dirnaŋga minig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Kuate nu lafunu kumumbi tiŋgamŋgat.

⁷ Tane tango mapekade mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Kuate nu mata tane mapekamŋgat.

⁸ Tane ŋgamunŋal purferŋnu minig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Tane Kuate kanŋeramŋgaig.

⁹ Tane tango tuku gubra peuka ŋgamunŋal mukuk niŋgig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Tane Kuate tuku kiŋo kame minamŋgaig.

¹⁰ Tane Kuate dubimba maŋau tiŋreknu ke likade le afunŋe tane piti tiŋgig ta tane gare maŋau mbolŋge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

¹¹ Tane ye tuku mbal minig tukunu afunŋe tane tumail pantinmba piti sertinmba yabri pasa sunŋombambi ake tulitingig ta tane gare maŋau mbolŋge minap. ¹² Nane taŋawaig kande tane gare torap. Samba mbolŋge tane tuku lafu mayenu minit. O buk nane Kuate tuku tuan tango kilmba piti ndui ta ndo niŋginaig.

Sol le sati tuku yaba pasa

(Markus 9.50; Lukas 14.34-35)

¹³ Tane sol kaglinu taŋaŋ kilke te mbolok mbal ŋgamukŋge minig. Sol kaglinu kugawa le sine ame agaŋmbi maŋ wakeibe le kaglinu mayok kambim kumuŋ? Kumuŋ kuga. Nu piro kugatok. Nane ake kutumba bareŋguwaig le tango pinonŋe tido-tidonŋa likamŋgaig.

¹⁴ Tane sati taŋaŋ kilke te mbolok mbal kilŋaniŋgig le ndin kanŋerde. Tum-

^{§§}5:1 Yesus nu Olif tabe mbolŋge pasa kuklina ta sapta 5.3 mbol tugu pilmba ka sapta 7.27 mbolŋge tiŋgina.

braŋ ande tabe mbolŋge minit ta nu kuirka minam kumuŋ kuga. ¹⁵Tango nane lam bulumba nza kai ndade. Nane te-mayokmba taikade le nane ŋakmba wandek sinamŋge minig ta kilŋaningit. ¹⁶Taŋamba ndo tane tango pino ŋgamukŋge sati taŋaŋ buluŋga minap le nane tane kaŋgertiŋmba taŋgine Mam samba mbolŋge minit nu tuku nyu te-dunguwaig.

Tukul pasa tuku pasa

¹⁷Ye tukul pasa tuan tango kame tuku pasa pitaikam prowen ŋga idus ndawap. Ye pasa ta kumu-kumumba alonu kile-mayokkam prowen. ¹⁸Tane pasa te ise tiwap. Tukul pasa fambonu inum fudiŋndo ŋgisi ndaka minwa le ma ma wam kame te ŋakmba kumuŋguwaig le samba kilke kugawamŋgaik. ¹⁹Ande nu tukul pasa fudiŋndo inum te-iberŋmba baklel sermba afu tumninguwa ta nu Ku-ate tuku gageu ŋgamukŋge nyu kugatok minamŋgat. Ande nu tukul pasa ŋakmba dubika afu tumninguwa ta nu Ku-ate tuku gageu ŋgamukŋge nyu ŋak minamŋgat. ²⁰Ye tane satinŋamŋgit. Tane maŋau magenu kumba Farisi le kusem pasa bitekŋganu mbal tuku maŋau magenu li ndaningap ta tane Ku-ate kulatkate ma ta mbol kine nda.

Gubra maŋau tuku pasa

²¹Moses nu siŋgine wa mbuŋ kame teŋenmba saniŋgina.

Tango bale ndawap. Andeŋge tango balewa kande nu pasa mbolŋge te-tiwap ŋgina. *Lo 5.17*

Pasa ta tane isnaig. ²²Ye tane teŋenmba satinŋamŋgit. Ande nu tira nuŋe tuku gubra ndo tuwa kande nu mata pasa mbolŋge te-tiwap. Ande nu tira nuŋe tu-mail panmba agaŋmor taŋaŋ wamdus kugatok ŋga sawa ta nu pasa sunŋo mbolŋge te-tiwap. Ande nu nuŋe tira

tapramba ŋginŋan tango ŋga sawa ta nu ma ŋayo tuku pa mbol kambim tuku minit. ²³Ta tuku ne Ku-ate atraukam ŋga tira naŋe ne ndoŋ gubra ŋak minit ta idusmba kande ne Ku-ate atrau ndaka. ²⁴Agan ta atrau mbain tugumŋge kusremba luka kumba ka naŋe tira ndoŋ wamdus tumawap sulumba luka pro Ku-ate atrauka.

Mbar kile-tidingam tuku pasa

²⁵Tango ande ne pasa mbolŋge pilmba pasa pilewanu wande mbol kambim saka kumba ka ndinŋge nu ndoŋ pitik ndo wamdus tumawa. Kuga ta nu ne tumba ka pasa pilewanu tango tuku wai mbol pilwa le nunge ne tumba muli wande kulatkate tango ta tuwa le ne muli wandek sinamŋge palmbimŋgat. ²⁶Ye siŋka tane satinŋamŋgit. Naŋe mbar tuku piya sunŋo ta kumumba fudiŋndo lafu sulu ndawa ta ne muli wandek sinamŋge prowe nda.

Tango pino kuayarde tuku pasa

²⁷Moses nu teŋenmba sakina. Tango pino muŋgu kuayar ndakap ŋgina. *Lo 5.18*

Pasa ta tane isnaig. ²⁸Ye tane teŋenmba satinŋamŋgit. Ande nu ammbi pino kaŋgerte sulumba am kikoŋ tin-gate le wamdus ŋayonu tate ta nu buk wamdusmbi pino ta kuayarmba unekate.

²⁹Ne tuku am ndinamŋge ne unekam tuku didikate ndeta gomba buŋga. Ne tuku ŋgarosu inumnu taŋamba ŋgisi ndakuwa le ne ŋgarosu ŋakmba kumumbi minwaig ta ne ma ŋayo mbol kaŋgat. ³⁰Ne tuku wai ndinamŋge ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buŋga. Ne tuku ŋgarosu inumnu taŋamba ŋgisi ndakuwa le ne ŋgarosu ŋakmba kumumbi minwaig ta ne ma ŋayo mbol kaŋgat.

Tango pino mungu purkik tuku pasa

(*Mateus 19.9; Markus 10.11,12; Lukas 16.18*)

³¹ Moses nu pasa ande tejenmba sakina.

Ima nu piyo nuje pitaiwam ndeta nu pitaiwam tuku waje kuyarmba tuwa nga sakina. *Lo 24.1-4*

³² Ye tane tejenmba satینگamngit. Pino ande nu tango ande ndonj fare mine ndakate le tango nuņenge nu manjau kise tuku pitaite le nu kumba tango kise tate ta nu tango ambokok tuku mbar mbolņge nu tango kuayarmba unekate. Tango kitek ta nu mata pino kuayarmba unekate.

Pasa sangri pilewam tuku pasa

³³ Moses nu wa mbunj kame pasa ande tejenmba saningina.

Tane pasa sangri pilede ta kusre ndawap.

Kuate am mbolņge pasa ta kumuwap ngina. *Lo 23.21*

Pasa ta tane isnaig. ³⁴ Ye tane tejenmba satینگamngit. Tane pasa ande sangri pile ndawap. Tane pasa sangri pilewam tuku samba kilke nyu nda tap. Samba Kuate minit tuku ma. ³⁵ Kilke Kuate kupe patikate tuku ma. Yerusalem mata nyu nda tap. Tumbranj sunjo ta Kuate Sunjo tuku tumbranj. ³⁶ Tane tangine gabat mata nyu nda tap. Ata. Tane tangine gabat waje inum kaukauk ko dabuk dabuk te-mayokam tuku tane sangri kugatok. ³⁷ Tane au ngumba kande au ndo ngap. Kuga ngumba kande kuga ndo ngap. Tane sangri pilewam tuku pasa tuturte ta Satan tugumņge ilit.

Mbar lafu manjau tuku pasa

(*Lukas 6.29-30*)

³⁸ Moses nu tejenmba sakina.

Tango andenge ande tuku am gowa kande lafumba nu tuku am mata gowap.

Tango andenge ande tuku maketiņ ngurwa kande lafumba nu tuku maketiņ mata ngurap ngina. *Lo 19.21*

Pasa ta tane isnaig. ³⁹ Ye tane tejenmba satینگamngit. Tango ande nu ne nayo silinuwa kande ne lafu ndawa. Ande nu ne tuku dabil ndinam pannuwa ndeta ne mbilka dabil inum tawe le pannuwa. ⁴⁰ Tango ande nu ne tumba pasa mbolņge pilmba ne tuku tawi tuwa ndeta ne naje tawi ande turmba tawe. ⁴¹ Tango ande nu aganj ande pitinu nenņge turmba diram tuku sarsarmba sanuwa kande ne aganj ta tumba nu ndonj kumba ka lukam tuku ma ta limba ka palm-bim tuku ma mbol pale. ⁴² Ande nu aganj ande tuku yabagņnuwa kande nu tawe. Ande nu ne tuku aganj tumba ngum-nenņa ne luka tanmbimngit nga sanuwa ndeta mbule ndaka nu tawe.

ņgueu mbal ngamunggal ningam tuku pasa

(*Lukas 6.27-28; 6.32-36*)

⁴³ Moses nu tejenmba sakina.

Tane tangine gulab kame tuku kume purmba tangine ngueu tango kasurningap ngina. *Wok Pris 19.18*

Pasa ta tane isnaig. ⁴⁴ Ye tane tejenmba satینگamngit. Tangine ngueu mbal tuku kume purap. Nane afu tane kilmba piti sertingig mbal nane sinanu Kuate yabanjap. ⁴⁵ Tane tanjapap ta tangine Mam samba mbolokņge minit nu tuku kiņo kame minmba nu tuku manjau tepurde. Nunņe ki singit le tango magenu nģigonu turmba mbol prote. Nunņe sawe singit le tango tiņreknu tango une nģak turmba turkate.

⁴⁶ Nane afu tane tuku kume purwaig le tane ndek nane tuku kume purmba Kuate nu wam ta tuku lafunu mayenu tingamņgat nģa idus ndawap. Takis kilanu mbal nģigonu nane mata wam ndui ta ndo kade tae. ⁴⁷ Tangine tira kame ndo kile-

tawokkap ta tane Kuate ngumnede mbal li ndaningig. Kuate gilai mbal nane mata tanjade tae. ⁴⁸Tangine Mam samba mbolnge minit nu tango jakmba mbolnge manau magete tanjamba tane mata nane jakmba mbolnge manau magewap.

Tango turkam suku pasa

6 Tane manau te rironkap. Tane tango pinonge sine kangersingwaig nga nane am mbolnge manau magenu kumba payam ndakap. Tane tanjawa ta tane suku Mam samba mbolnge minit nu lafu mayenu tingge nda. ²Tane sanzal mbal aganj ndendemi turkade ta tane yabri mbal manau kade tanjamba pasa sulu ndawap. Yabri mbal nane tango pinonge nane suku nyu kile-dunguwaig nga kusem wandeknge ko tumbraj ngamunge nane aganj ndende ningig. Ye sinja satinget. Nane wam ta suku lafunu nyu sugu ndo kile sulude. Lafunu ande te nda. ³Tane sanzal mbal turkam ndeta tane suku wai ngajamnge katese ndawa nga wai ndinam kuirkuirka pirokate tanaj. ⁴Tane tanjawa le tane suku Mam nu wam kuirok kangerkate ta nunge ndo lafunu mayenu tingamngat.

Kuate yabanam suku pasa

(Lukas 11.1-4)

⁵Ne Kuate ndon pasatate ta yabri mbal manau kade ne tanjamba ke ndaka. Afunge nane kangerkuwaig nga nane kusem wandeknge ko tumbraj ngamunge tinga Kuate yabanam nzaliningit. Ye sinja satinget. Nane wam ta suku lafunu nyu sugu ndo kile sulude. Lafunu ande te nda. ⁶Ne Kuate ndon pasatam ndeta nane mata wandek sinam kumba malanga tukulmba nu ndon pasata. Ne tanjawa le ne suku Mam nu wam kuirok kangerkate ta nunge lafunu mayenu tanmbimngat.

⁷Ne Kuate ndon pasatam ndeta kasomok mbal nane nangine mbara pasa alo kugatok yabanmba lato-latomba pasatade ne tanjamba ke ndaka. Nane lato-latomba wikuwaig ta mbara nu isamngat nga idusde. ⁸Ne nane kade tanjamba ke ndaka. Ne nane Mam nda yabante le nu o buk ne aganj ndende denkate ta nu kila minit. ⁹Ta suku ne terjenmba Kuate ndon pasata:

Singine Mam ne samba mbolnge minit.

Nane nyu purfengnu ta tanjamba minmba minwa.

¹⁰Ne nane gageu kilmba kulatkam suku prowa.

Ne suku nzali samba mbolnge mayok kinit tanjamba kilke te mbolnge mata mayok kuwa.

¹¹Ki ait te suku nyamagan kumumbi singa.

¹²Nane afu sine mbolnge mbarde le sine ndek gilaingeg tanjamba ndo ne sine suku mbar mata sauka gilaingga.

¹³Sine tagosingam suku ait prowa le piti ta peuwa.

Satan suku sangri mbolnge ne sine kilmba kile-mayokka.

[Ne ndo Gabat Sungo Ndindo. Ne sangri jakmba jak.

Ne suku nyu sungo pasa jak. Ne tanjamba minmba minamngat. Son.] Ne tanjamba Kuate yabaja.

¹⁴Ne afu suku mbar gilaingga ta ne suku Mam samba mbolnge minit nu mata ne suku mbar sauka gilaingamngat. ¹⁵Ne tango pino suku mbar gilai ndanga ta ne suku Mam mata ne suku mbar sauka gilaingge nda.

Nyamagan pinkam suku pasa

¹⁶Ne Kuate yabanam nga nyamagan pinkate ta yabri mbal manau kade tanjamba ke ndaka. Nane tango pino jakmba kila pilwaig nga guba tumail

pasi pilmba likade. Ye sinja satinjet. Nane ta tuku lafunu nyu sugo ndo kile-sulude. Lafunu ande te nda. ¹⁷Ne nyamagan pinkam ndeta ngarosus wakeimba tumail pasi minyanga gabat pareña. ¹⁸Tango pino nane gilai minwaig le ne tuku Mam nu wam kuirok kanjerkate nunge ndo ne kanjernuwa nga ne tanjawa. Tanjawa le ne tuku Mam nu wam kuirok kanjerkate ta nunge lafunu mayenu tanmbimngat.

Samba mbolok aganj ndende magenu kilam tuku pasa

(Lukas 12.32-34)

¹⁹Kilke te mbolnge aganj ndende magenu kile-mangurka patikam tuku idus ndawap. Ma te mbolnge aganj ndende use purka sasuka subinge ngaigo siglika kuayar tango pro kilig tuku. ²⁰Tane samba mbolnge aganj ndende magenu patikam tuku idusap. Ma ta mbolnge aganj ndende use purka sasuke nda. Subinge ngaigo siglike nda. Kuayar tango mata pro kile nda. ²¹Tangine aganj ndende magenu minig ma ta mbolnge tangine ngamungal mata tanje minig.

Ngarosus tuku bulu tuku pasa

(Lukas 11.33-36)

²²Tango tuku am sati tananj ngarosus kiljawam tuku minit. Ne am mayenu minit ta ne tuku ngarosus jakmba bulu mbolnge minit. ²³Ne am nayonu minit ta ne tuku ngarosus jakmba ma make sinamnge minit. Ne tuku ngamungal tuku sati am nayonu tananj minit ta ne sinja ma make sungo nayo sinamnge minit.

Tango armba dubikam tuku yaba pasa

(Lukas 16.13)

²⁴Tango ande nu gabat armba tugumnge nu pironu kumuñ kuga. Nu ande ngamungal tumba ande idus

ndate. Nu ande tuku nyu te-mayokmba ande tuku nyu te-mayok ndate. Tanjamba ndo ne ndametiñ kilam tuku ndo iduste ta ne Kuate wamdus tambim kumuñ kuga.

Kuate nu sine idussingit tuku pasa

(Lukas 12.22-31)

²⁵Ta tuku ye tane satinjet. Tane ngarosus turam tuku nyamagan ko kule ko tawi kilam tuku wamdus piti ser ndawap. Ngarosus sangri pilewam tuku nyamagan ndo kuga. Ne maye minam tuku tawi ndo kuga. ²⁶Tane sar umanj kanjerkap. Nane nyamagan nguka alonu kile ndakade. Nane guba ait mbolnge nyamagan nyam tuku pati ndakade. Tangine Mam samba mbolnge minit nunge nane nyamagan ningit. Nu tuku am mbolnge tane sar umanj lininganu minig. ²⁷Wamdus piti ta kusrewap. Ande tane ngamuknge nu wamdus piti sungo tumba manau tambi nuge abo minam tuku ait tuturam kumuñ kuga.

²⁸Ndanam tane tawi kilam tuku wamdus sulumba piti jak minig. Tane anga bot prode manau ta kanjerkap. Nane tawi wakeiwam tuku piro ndakade. ²⁹Ye tane satinjet. O buk gabat sungo Solomon nu mindepiye maditaknu silikina ta anga bot tuku mindepiye li ndaningina. ³⁰Anga ta ki ndindo ndo minig. Mafete le fulka kilmba pa mbolnge pankade. Anga ngagai pa mbolnge pankade ta mata Kuate nu mindepiyeningit. Nu sinja tane tawi kile-tingamngat. Tane Kuate nu kumuñ kuga nga idusde e?

³¹Tane wamdus teroka piti sermba sine ndanndanmba nyamagan kule kilmba nyube o ko ndanndanmba tawi kilmba tiñbe nga idusmba mine ndakap.

³²Nane Kuate gilai minig mbal aganj kame ta kilam tuku wamdus sulude. Tane aganj kame ta kugatok minam kumuñ kuga ta tangine Mam samba

mbolŋge minit nu kila. ³³Tane Kuate tuku gageu nu tuku miŋge kumnemŋge minmba tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus saŋgrinu palpe ta Kuate nu ŋgarosu maye minam tuku agaŋ kame kumumbi tiŋgamŋgat.

³⁴Tane indole tuku piti ta tuku kite wamdus sulu ndawap. Ki ndindo tuku piti ta ndo tane kurawam kumuŋ.

Tango pileningam tuku pasa

(Lukas 6.37-42)

7 Ne tango afu tuku maŋau pile ndaniga le Kuate nu ne tuku maŋau mata pilewe nda. ²Ne nane afu pileningit ta maŋau ndui tambi Kuatenge ne pilenamŋgat. Ne nane afu mbolŋge maŋau kate ta maŋau ndui tambi Kuatenge ne mbolŋge kamŋgat. ³Ndaŋam naŋe am mbolŋge ail baŋ minit le ne kaŋger ndamba naŋe tira tuku am mbolŋge am sumbi kaŋgermba sakate. ⁴Ndaŋam tuku ne tira ta sate: Ye ne tuku am mbolŋge am sumbi ta saukamŋgit ŋgate. ⁵Ne yabri tango ndo. Ne ambonga naŋe am mbolŋge ail baŋ ta paska. Ne am purfewa le naŋe tira tuku am mbolŋge am sumbi ta saukam kumuŋ.

⁶Kuate tuku wam magenu kame ta age nda niŋgap. Nane mbilka tane maketiŋbekaig. Kuate nu wam magenu tiŋgit ta mbo tugumŋge pan ndakap. Nane agaŋ magenu ta ake agaŋ ŋga totojechaig.

Kuate yabaŋam tuku pasa

(Lukas 11.5-13)

⁷Ne wam ande tam tuku Kuate yabaŋmba dirnaŋga ta tanmbimŋgat. Ne wam ande sota mina ta te-silikamŋgat. Ne malanga ande katkata ta talke tanmbimŋgat. ⁸Ima nu wam ande tuku Kuate yabaŋmba dirnaŋgate ta nu tate. Ima nu agaŋ ande sota minit ta nu te-silika tate.

Ima nu malanga katkatmba minit ta nu talke tuwit.

⁹Tane ŋgamukŋge ande kiŋo nuŋe nyamagaŋ yabaŋte le nu lafumba ndame tuwit e? ¹⁰Ko kualegaŋ yabaŋte le mber tuwit? ¹¹Tane kilke mbol mbal une ŋak ta tangine kiŋo kame agaŋ magenu niŋgig tuku. Tangine Mam samba mbolŋge minit nu purferŋnu ndo. Nu tane tuku maŋau limba nu yabaŋde mbal agaŋ magenu niŋgit.

¹²Nane afu ne mbolŋge maŋau magenu kuwaig ŋga idusmba nzalinate taŋamba ndo ne nane afu mbolŋge ka. Tukul pasa tuan tango kame tuku pasa tugunu not.

Malanga fudiŋndo tuku yaba pasa

(Lukas 13.22-24)

¹³Tane malanga fudiŋndo sinam kambim tuku saŋgri tiŋga minap. ŋgisikam tuku malanga sungokanu. Ndin mata wam bada kuga. Tango pino gudommba ndin ta dubimba sinam kinig. ¹⁴Abo tugu tam tuku malanga fudiŋndo. Ndin mata kambim tuku minde bada. Nane ndui ndui ndo ndin ta te-silika dubimba sinam kinig.

Yabri tuan tango tuku pasa

(Lukas 6.43-44; 13.25-27)

¹⁵Tane yabri tuan tango tuku rironkap. Nane sipsip tuku ŋgaro kaika sipsip magenu minet minet ŋga tane tugum prode ta nane age ŋguikok ndo. ¹⁶Naŋgine wam kile-mayokkade ta mbolŋge katesewamŋgaig. Tane suwar ail mbolŋge apasin alonu kilig e? Ko tane ulem mbolŋge mar alonu kilig? ¹⁷Taŋamba ndo ail mayenu nu alonu magenu ndo kile-mayokkate. Ail ŋayonu nu alonu ŋaigonu ndo kile-mayokkate. ¹⁸Ail mayenu alonu ŋaigonu kile-mayokkam kumuŋ kuga. Ko ail ŋayonu alonu magenu kile-mayokkam kumuŋ kuga. ¹⁹Ail

alo mage ndade ta njakmba pike lika pa mbolnje kile-pankade le uge sulude. ²⁰Yabri tuan tango nane wam kile-mayokkade ta mbolnje tane katesewamngaig.

²¹Nane ye nyu ta Sungo ngade mbal ta afu Kuate kulatkate ma mbol kine nda. Ye tuku Mam samba mbolnje minit nu tuku nzali dubide mbal ndo ma ta mbol kanggaig. ²²Ait sungo mbolnje tango sungomba ye tejenmba sayamngaig: O Sungo, sine ne tuku nyu mbolnje dir pasa biteknnga bukla ngaigonu pitaika manau kitek sangrinu gudommaba ke likigenj nga sayamngaig. ²³Tanjakuwaig le ye nane kilimok saningamngit: Ye sinjka tane gilai. Tane manau ngaigonu kanu mbal tane kua kape ngamngit.

Wande patinu tuku yaba pasa

(Lukas 6.46-49)

²⁴Ima nu ye tuku pasa ise mayemba ka kumu-kumute ta nu tango tejen. Tango ande nu wamdus kuyar mayenu njak wande palmbim nga ndame sugo mbolnje makek tugunu ndame patika danngina tananj. ²⁵Ngumnengga sawe sungo piymba kule sungo ndeka bubre sangrinu tinga wande ta kulisoknga buruna kande wande sur ndakina. Wande ta makek ndamembi danngina tukunu wande sangri njak minna.

²⁶Ande nu ye tuku pasa ismba nda dubite ta nu tango tejen. Tango ande nu wamdus kuyar mayenu kugatok wande palmbim nga fulbul mbolnje ake makek tidngina tananj. ²⁷Ngumnengga sawe sungo piymba kule sungo ndeka bubre sangrinu tinga wande ta kaduna le surka ndeka fudu njayona nga nane saningina.

²⁸Yesus nu pasa ta njakmba sake denpurna le mangur sungo ta nu tuku wam pagu pasa isnaig ta tuku ndek pির-erek purkinaig. ²⁹Nu kusem pasa tugunu biteknanganu mbalnje nane tumninginaig

tanjamba nu nane tum ndaningina. Nu pasa miro tananj tumningina.

Yesus nu tango ngirnger njak wakeina

(Markus 1.40-45; Lukas 5.12-16)

8 Yesus nu tabe kusremba ndekina le tango pino gudommaba nu dubinaig. ²Tanjamba kinaig le tango ande ngirnger njak pro nu tugumnge dagol tidronga nu sana: O Sungo, ne kumuñ. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ngaroswa wakeiwa ngina le ³nu ndek wai kuitka nu kiremaba sana: Au. Ye ne wakeinet. Ne mayeka ngina. Tanjakina le ngirnger ta gagulka ngarosu mayekina le ⁴Yesus nu sana: Ye ne mbolnje manau kit te afu sa ndaninga. Ne kumba ka nanje ngarosu pris tuma. Moses tuku tukul dubimba atrau aganj pris tawe le atraukuwa le njakmba ne mayekat ta kila pilwaig ngina.

Yesus nu kame gabat tuku piro tango wakeina

(Lukas 7.1-10)

⁵Yesus nu kumba Kaperneum tumbranj prona le Rom mbal tuku kame gabat ande nu tugum promba nu sarsarmaba sana: ⁶O Sungo, ye tuku piro tango ande nu tuku ngaroswa njakmba milmailkina le nu sinamanzer sungo njak minit ngina.

⁷Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ye kumba wakeiwamngit ngina le ⁸kame gabat ta nu ndek Yesus peumba sana: O Sungo, ye mayenu kuga. Ne ye tuku wande mbol pro ndawa. Ne sando ka le ye tuku piro tango mayekuwa. ⁹Ye sugo afu kumnemnge minet. Ye mata kame mbal afu tuku gabat minet. Ye ande kukulmba ne kaye nget ta nu kinit. Ande wika yale nget ta nu ilit. Yiñe piro tango ande piro si ka nget ta nu kate. Ne sangri sungo njak ta ye kila. Sando ka ta kumuñ ngina.

¹⁰Yesus nu pasa ta ismba nu pির-erek purka mbilka nane nu dubimba

kinaig mbal saningina: Ye siŋka tane satingamngit. Kasomok tango te nu ye tuku sangri tomba tingate. Sine Israel ngamuknge ye son manau sangrinu tanan kanjer ndawet. ¹¹ Ye tane satinget. Kilke tugu njakmba mbolnge kasomok mbal gudommmba pro Kuate kulatkate ma sinam kumba ka Abraham Isak Yakob ndon minyoka isukusmba minamngaig. ¹² Israel afu Kuate tuku gageu minam tuku nyu njak minig ta nu nane pitaikuwa le ma njayo ma make sungo sinam kanngaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungo tumba maketiŋ tiknga minamngaig ngina.

¹³ Tanamba saningmba nu ndek mbilka kame gabat ta sana: Ne luka kaye. Ne ye wam kam kumuŋ nga idusat ta tanamba mayok kuwa ngina le ait ta mbolnge ndo nuŋe piro tango mayekina.

Yesus nu guaze mbal gudommmba wakeikina

(Markus 1.29-34; Lukas 4.38-41)

¹⁴ Yesus nu Petrus tuku wande mbol kumba Petrus magma nuŋe ngaro pa tingina le kinye njak minna le kanjermba ¹⁵ nu wainu kirena le ngaro pa tingina ta mukuna. Tanana le nu tinga Yesus tuku paguna.

¹⁶ Tanamba furirna le nane gudommmba bukla njak mbal mindeka kilmba Yesus tugum prove likinaig le nu bukla mingembi sando kina le nane tango kusreka kua kinaig. Nu guaze mbal njakmba wakeikina le magekinaig. ¹⁷ Yesus nu tanamba kina le Kuate tuku tuan tango Aisaia tuku pasa kumuŋgina. Nu tejenmba sakina.

Nu sine tuku guaze yaika guaze tuku piti kugrakina ngina. *Aisaia 53.4*

Tango afu Yesus dubiwam sakinaig

(Lukas 9.57-62)

¹⁸ Yesus nu mangur sungo nu tugumnge mangurkinaig le kanjerka nuŋe dubinaig mbal saningina: Sine kule kualin sim kab ngina. ¹⁹ Tanakina le kusem pasa biteknganu tango ande nu Yesus tugum promba sana: Tum Tango, ne ma njakmba mbol kambim tuku saka ta ye ne ndon kanjik ngina le ²⁰ Yesus ndek nu sana: Mbo nguikok sar uman nane te njak ta ye Ndindo Katesek Tango ye mabtam tuku wande kugatok. Ne ye ndon lika piti ta kurawam kumuŋ e ngina le ²¹ nuŋe dubiwanu tango ande ndek Yesus sana: Sungo, ye ne ndon minam iduset ta ye luka kumba ka mam kumwa le nguki sulumba ne dubinamngit ngina. ²² Tanakina le nu lafumba sana: Mbal afu wamdus kumaknu minig nanenge kumanu mbal ngukuwaig ngina.

Yesus nu kule le bubre peunikina

(Markus 4.35-41; Lukas 8.22-25)

²³ Yesus nu wan ande pongina le nuŋe dubinaig mbal nu ndon ponginaig. ²⁴ Nane kule kualin mbol mbol kumba minnaig le Yesus nu wan mbolnge kinymba gilaingina. Kinymba gilaingina le bubre sungo tingina le kule tongel tinga wan sinam kumba minna le ²⁵ nane nu kuanemba sanaig: Sungo, ne pitik sine tursinga. Sine ngisikam bafuweg nginaig le ²⁶ nu ndek saningina: Ndanam tane wamdus fulilkade. Tane Kuate nu kumuŋ kuga nga idusde e nga saningina sulumba nu tinga bubre kule sanike likina le ma betkiremba kule basle mayena.

²⁷ Tanana le nane wam ta kanjermba piriri njayomba sakinaig: i ... Tango te nu ima suk a. Bubre kule nale mata nu tuku minge dubide nginaig.

Yesus nu tango bukla ngak wakeikina

(Markus 5.1-20; Lukas 8.26-39)

²⁸Nane kule kualiq sim ka Gadara mbal tuku ma mbolnge iben kinaig le tango armba bukla ngak nale mindesiq patikinaig tuku ma ndame burok sinam tanqe mayok ka Yesus tugum pronaiik. Nale mara mara ndin ta tukulmba kamekameka minanu. ²⁹Nale wi kuenka Yesus sanaik: Kuate tuku Kiyo, ne sine ndonj wamdus tuma kuga. Ne ndanam kile sine piti sersingam te prote? Ait ta kile nginaig.

³⁰Ma ta masken suk mbo gudommba sunjarka mine likinaig tukunu ³¹bukla kame ta nane Yesus sarsarmba kusnanaig: Ne sine tango te mbolnge pitaikumba kande sine kukulsinga le mbo kame si fungul sinam kab nga sanaig le ³²nu pasa lafumba tanjapaw ngina. Kile bukla ngaijonu tango ar ta kusreka mbo fungul sinam kine likinaig le nane ngakmba sangri ngak pinderpindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualiq butonu sinam kumba ngisike sulunaig.

³³Kile mbo kulatkanu mbal kua ka pinder-pindermba ka tumbran sunjo mbolnge manau mayok kina ta ngakmba kubeu ninginaig sulumba tango ar bukla ngak nane tuku wam mata turmba sakinaiig. ³⁴Tanjakinaig le tumbran sunjo ta tuku mbal ndek Yesus sota kanjermba nane nu sarsarmba nane tuku ma ta kusremba kuwa nga sanaig.

Yesus nu tango ngarosu milmailkanu wakeina

(Markus 2.10-12; Lukas 5.17-26)

9 Yesus nu wan ponga luka nuqe tumbran pronai. ²Prona le nane afunge tango ngarosu milmailkanu kinye ngak minna le sukunga tumba nu tugum pronaiig. Yesus nu nane nu tuku sangri tomba tinginaig ta katesemba nu tango ngarosu

milmailkanu ta sana: Kiyo, ne wamdus bulka piti ndanuwa. Ye ne tuku mbar ngakmba sauka gilainget nga sana.

³Nu tanjakina le kusem pasa biteknaganu mbal afu nangine wamdusmbi sakinaig: Nu Kuate le tanjakate e nga idusmba minnaig ta ⁴Yesus nu nane tuku wamdus katesemba nu nane saningina: Ndanam saka tane ngamunggal sinamnge wamdus nayonu tade. ⁵Ye tane kusnatingamngit. Ame pasa tango te sawam tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinga lika kaye nget. ⁶Ye Ndindo Katesek Tango ye kilke te mbolnge mbar saukam tuku ye sangri ngak. Tane wam ta kila palmbim tuku ye kile pasa wam bada te sakamngit ngina. Tanjaka nu ngarosu milmailkanu ta sana: Kile ne tinga nzanjan kuramba nanje tumbran kaye ngina le ⁷nu tinga lika kumba nuqe tumbran kina.

⁸Tanjana le mangur sunjo tanqe minnaig nane wam ta kanjernaig sulumba nane kuru-kuruka Kuatenge sangri sunjo kilke mbolok tango tuwit nga Kuate tuku nyu te-dunginaig.

Yesus nu Mateus wikina

(Markus 2.13-17; Lukas 5.27-32)

⁹Kile Yesus nu tinga kumba ka takis kilanu wande mbolnge tango ande nyunu Mateus nu piroka minna le nu kanjermba sana: Ne ilmba ye dubiya ngina le nu ndek tinga nu dubimba kina.

¹⁰Yesus nu nuqe dubinaig mbal ndonj wandeknge isukusmba minnaig le takis kilanu mbal afu mbar ngak nane gudommba pro nane ndonj minyok minnaig le ¹¹Farisi mbal nane manau ta kanjermba Yesus dubinaig mbal saninginaig: Ndanam saka tanjine Tum Tango nu takis kilanu mbal wam ngaijonu kade mbal ndonj isukusit nginaig.

¹²Tanjakinaig le Yesus nu pasa ta ismba lafumba saningina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze jak mbal ndo nu tugum kinig. ¹³Nane afu sine magenu ngade ta ye nane wika wakeikam pro ndawen. Ye nane une jak mbal wika wakeikam tuku prowen. Kuate tuku pasa tuan tanjo andenge kuyarna ta tejenmba sakate: Tane ye tuku nga aganjmor kilmba atraukade ta ye sungomba idus ndawet. Tane tanjo sinaningmba nzaliningam tuku ye sungomba iduset ngate. Tane pasa ta kila pile mayewap ngina.

Nyamaganj pinkam tuku pasa

(Markus 2.18-22; Lukas 5.33-39)

¹⁴Mara ande Yohanus kule pisne dubinaig mbal pro Yesus kusnanaig: Sine Yohanus dubiweg mbal Farisi mbal turmba sine ait afu Kuate tuku nga nyamaganj pinkeg. Ndanam naje dubinade mbal manjau ta ke ndakade nginaig le ¹⁵Yesus nu nane saningina: Tango ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnge nu nuje mbal ndonj minit tukunu nane piti jak minam kumuŋ kuga. Ait ande prowa le afunge pro tanjo ta nane ngamuknge tuwaig le nane wamdus piti ningguwa le nyamaganj pinka minamnggaig. ¹⁶Ande nu tawi urfunu burokuwa le tawi abonu tumba burok ta tukulmba zail ndangate. Nu tanjawa ta kumij kitek tanje urfunu didikuwa le lato fetkamngat. ¹⁷Ande nu grep kule kitek tumba aganjmor ngaro urfunu sinamnge tol ndate. Nu tanjawa ta grep kule fulilka aganjmor ngaro urfunu fetkuwa le grep kule kutuka ndeke suluwamngat. Aganjmor ngaro ta mata njayongamngat. Nane grep kule kitek tumba aganjmor ngaro kitek sinamnge tolde. Tanjade le grep kule aganjmor ngaro turmba mage minamngaik ngina.

Yesus nu kulim te-timba pino ande wakeina

(Markus 5.21-43; Lukas 8.40-56)

¹⁸Yesus nu tanjamba pasata minna le tanjo sunjo ande pro nu tugum tanje dagol tidronga sana: Ye tuku kulim kile ndo kumat. Ne kumba naje waimbi ngarosu kirewa le abonguwa nga sana. ¹⁹Tanjaka sana le nu ndek tinga nuje dubiwanu tanjo ndonj tanjo ta dubimba kinaig.

²⁰Nane kumba minnaig le kile pino ande nu yar 12 mara mindek tambun guaze jak minna ta nu pro Yesus ngum-nemnge nu tuku tawi nzalenu kirena. ²¹Nu tejenmba idusna: Ye nu tuku tawi ndo kirewi ta ye mayekamngit nga idusna. ²²Tanjamba idusmba nu tawi kirena le Yesus ndek mbilka pino ta kangermba sana: Kulim, ne wamdus bulka piti ndanuwa. Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat ngina. Tanjakina le ait ta mbolnge ndo nu mayekina.

²³Kile Yesus nu tanjo sunjo ta tuku wande tugum prona. Nu pro tanje nane gudommmba malmbi wikaraumba tabu tabu fitke likinaig le saningina: ²⁴Tane kua ka sili-siliwap. Kulim te kume ndakat. Nu kinymba minit ngina le nane ndek nu talamba nzumilnaig. ²⁵Tanjanaig le Yesus nu nane jakmba mayok kuwaig nga pitaika nu wandek sinam kumba ka mindesij tuku wai biyna le nu tingina. ²⁶Tanjana le pasa ta sungoka ma ta tuku tumbran jakmba kumungina.

Yesus nu tanjo armba am tukulok wakeikina

²⁷Yesus nu ma ta kusremba kina le tanjo armba am tukulok nu ngumnem dubimba wi kuenka sakinaik: Sunjo, ne David tuku mbutj. Ne sile sinasikmba tursika o nga wika minnaik le ²⁸Yesus

nu kumba wande pongina le nale nu dubimba nu tugum pronaik. Tanjanaik le nu nale kusnanikina: Ye tale tuku am wakeikam kumuŋ nga idusik e ngina le nale sakinaik: Sungo, ne kumuŋ nginaik. ²⁹ Tanjakinaik le nu ndek nale tuku am kigreka sanikina: Tale ye tuku sangri tomba tingade tukunu wam ta mayok kuwa ngina le ³⁰ nale tuku am magekinaik.

Kile Yesus nu sangrimba nale sanikina: Ye tale mbolŋge wam kit ta afu sa ndaningap ngina. ³¹ Tanjamba peunikina ta nale kinaik ka nu tuku nyu saka saka kinaik le ma ta ngakmba kumuŋgina.

Yesus nu tango ande minge tukulok wakeina

³² Yesus nane ma ta kusrewam ba-funaig le afuŋge tango ande buklange minge tukulna ta tumba Yesus tugum pronaig. ³³ Pronaig le nu bukla pitaina le tango ta ndek pasatina le tango pino kangermba pirerek purka sakinaig: Yoi. Sine Israel ngamukŋge maŋau teŋen mayok kinit le nda kangereg tuku nginaig.

³⁴ Tanjakinaig le Farisi mbal ndek sakinaig: Nu bukla kame tuku gabat tugumŋge sangri tate sulumba bukla pitaike likate nginaig.

Yesus nu tango pino ngakmba sinaningina

³⁵ Yesus nu tumbraŋ fonfon tumbraŋ sugo sugo ngakmba mbolŋge lika nane tuku kusem wande mbolŋge Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam ta tuku pasa mayenu kuklimba saningmba nane tuku guaze tugu yeki yeki wakeike likina. ³⁶ Tanjamba nu maŋgur sugo gudommba kangerka nane sipsip kulat tango kugatok tanaŋ wamdus fulilka nangine mironŋ ngaro turkam kumuŋ kuga nga saka nu nane sinanu ³⁷ nuŋe dubiwanu tango saningina: Piro mbolŋge nyama-

gaŋ alonu gudommba minig ta kilam tuku piro tango denkate. ³⁸ Tane piro miro tango yabaŋaŋ le nu piro tango afu kukulninguwa le nane nu tuku nyama-gaŋ alonu kilwaig ngina.

Yesus nu aposel 12 madiningina

(Markus 3.13-19; Lukas 6.12-16)

10 Kile Yesus nu nuŋe dubiwanu tango 12 ta wika kile-mangurka nane mata bukla ngaigonu pitaika guaze tugu yimyam ngakmba wakeikam tuku sangri ningina.

² Aposel 12 ta nane tuku nyu nangine teŋenmba. Ande Simon nyunu ande Petrus ngade. Ande maib nuŋe Andreus. Ande Yakobus nu Sebedeus tuku kiŋo nuŋe. Ande Yohanus nu Yakobus maib nuŋe. ³ Nane afu Filipus, Bartolomeus, Tomas. Ande Mateus nu takis kilanu tango. Ande Yakobus nu Alfeus tuku kiŋo nuŋe. Ande Tadeus. ⁴ Ande Simon mape nyu ande Selot. Ande Yudas Iskar-ionu ngumnenga nu Yesus tuku kupet mayok kina.

Yesus nu aposel 12 piro ningina

(Markus 6.7-13; Lukas 9.1-6)

⁵ Yesus nu nane 12 ta kukulningam ba-fumba saningina: Tane kasomok mbal tuku ma ande ko Samaria mbal tuku tumbraŋ ande mbol kine ndakap. ⁶ Tane ka Israel mbal nane sipsip ngisikanu tanaŋ minig nane tugum kape. ⁷ Tane kumba Kuate nu nuŋe gageu kulatkam tuku ait buk patukate nga saningmba likap. ⁸ Tane guaze mbal wakeika kumanu mbal kile-tidinga ngirngger ngakmba mage serningmba guwa ngaigonu pitaikap. Sangri ta piya kugatok ake tinget tukunu sangri tambi pirokap sulumba piya wi ndakap.

⁹ Tane kambim nga tangine ndametiŋ ¹⁰ pale fat kupe ngaro ndumndum ta ngakmba kusrekap. Tane tawi tinganu ta ndo ngak kape. Tane piro tango tukunu

tane nane afu tugumnge aganj ndende kilam kumuŋ.

¹¹Tane tumbran ande mbol promba tanŋo mayenu ande tane kulatkam tuku sota kanŋermba nu ndoŋ minmba piroka ka kambim nga nu kusremba kape.

¹²Tane wande ande poŋga wande tuku mbal ngamungal mukuk njak minam tuku saningap. ¹³Nane mbal magenu ndeta tane pasa saningig tanjamba nane ngamungal mukuk njak minwaig. Kuga ta pasa ta luka tanŋine tugum prowa.

¹⁴Mbal afu tane kilam mbulmba ko tane pasa kukliwap le isam mbulwaig kande wande ko tumbran ta kusrewam bafumba nane katesemba rironkuwaig nga nane am mbolnge tuptup kupe mbolnge degganu minig ta paurngap. ¹⁵Ye sinŋa satinŋamngit. Ait sunŋo mbolnge tumbran tane pitaikate ta nu tumbran njaigonu Sodom le Gomora tuku pa limba sunŋo pasa njak tamngat.

**Yesus tuku mbal nane
piti kanŋerkamngaiŋ**

*(Markus 13.9-13; Lukas
12.11-12; 21.12-17)*

¹⁶Tane isap. Ye tane kukultingi le kumba sipsip tananj ngannu age nguikok ngamuknge minamngaiŋ. Ta tuku tane kurau mayemba gami tananj wamdus bafuk minap. ¹⁷Tane rironkap. Afunŋe tane kilmba pasa mbolnge kile-tidinga nanŋine kusem wandeknge tane pani faramngaiŋ. ¹⁸Afunŋe tane didika kilmba ka gabat kame nyu sugu njak mbal tugumnge kile-tidinguwaig le tane ye tuku nga pasa mayenu saningap le gabat mbal kasomok mbal turmba ye tuku nyu isamngaiŋ. ¹⁹Nane tanjamba tane kilmba gabat sugu tuku wai mbolnge patikuwaig ta tane wamdus fulilka ndanmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. Pasa te-tiwam ait mbolnge tane tuku wamdus sinamnge pasa mayok kanŋat.

²⁰Tanŋine wamdusmbi kuga. Mam Kuate tuku Guwanŋe wamdus tinguwa le tane sakamngaiŋ.

²¹Ait ta mbolnge ande nu nuŋe tira nuŋe kumam tuku ngueu mbal tuku wai mbolnge palmbimngat. Mam nu nuŋe kiŋo mbolnge tanjawanngat. Kiŋo kame nane ina mam kat nanŋine kasurnimmba kumwaig nga pasa mbolnge patikamngaiŋ. ²²Tane yiŋe mbal tukunu nane njakmba tane kasurtingamngaiŋ. Ande nu sanŋri tinga dirnanŋa minwa ta Kuatenŋe nu tuku muskil te-tiwe tambimngat. ²³Tumbran ande mbolnge nane tane kilmba piti sertinguwaig ndeta tane kua ka tumbran ande mbol kape. Ye sinŋa satinŋamngit. Tane tanjamba Israel mbal tuku tumbran afu mbol kine ndakap le ye Ndindo Katesek Tanŋo prowamngit.

²⁴Skul kiŋo nu nuŋe tisa li ndate. Piro tanŋo nu nuŋe sunŋo li ndate. ²⁵Kiŋo ande nu nuŋe tisa suk ko piro tanŋo ande nuŋe sunŋo suk mayok kuwa ta kumuŋ. Ye tane tuku Sunŋo ta nane ye bukla njaigonu tuku gabat Belsebul ngade. Ta tuku nane tane mata nyu sugu njaigonu tananj satinŋamngaiŋ.

Sine Kuate tuku ndo kuru-kurukube

(Lukas 12.4-7)

²⁶Nane tane kilmba njaigo siglikade mbal tuku kuru kuru ndakap. Wam kame kile tanŋo am mbolnge mine ndakade ta kilimok mayok kanŋaiŋ. Wam afu kuirok minig ta njakmba kila patikamngaiŋ. ²⁷Ye kuirka tane pasa satinŋet te tane pasa ta tumba manŋur sinamnge saningap. Tane kile yabu pasa isig ta njakmba isam tuku kuenŋa saningap. ²⁸Nane tane tuku ngarosu bale faram sakade mbal tuku kuru kuru ndakap. Nane kanu balewam kumuŋ kuga. Kuate nu tane tuku ngarosu kanu turmba ma njayo mbolnge pankam kumuŋ tukunu tane nu tuku ndo kuru-kurukap.

²⁹Tango nu sulik sulik arma maket mbolnge patika ndametiŋ fudiŋndo ndo tate ta sulik sulik ŋakmba singine Mam nu idusniŋmba nu wokate le ndo ande kumit. ³⁰Nu taneuku gabat waje giganmba ta mata nu kila minit. ³¹Ta taneuku wam ande tuku kuru kuru ndakap. Kuatē am mbolnge tane sulik sulik gu-dommba liniŋmba mbolnge minig.

Yesus tuku nyu yabu ndakam tuku

(Lukas 12.8-10)

³²Ande nu tango ŋgamuknge ye tuku nyu te-mayokmba sakate ta ye mata yiŋe Mam samba mbolnge minit nu am mbolnge tango ta tuku nyu te-mayokamngit. ³³Ande nu tango ŋgamuknge ye tuku nyu yabukate ta ye mata yiŋe Mam samba mbolnge minit nu am mbolnge nu tuku nyu yabukamngit.

Tango Yesus mbolnge purkade

(Lukas 12.51-53; 14.25-27)

³⁴Tane ye wamdus ulendi maŋau kilke mbol mbal ŋgamuknge palmbim tuku prowen ŋga idus ndawap. Ye kame bagi tumba nane tetkam tuku prowen. ³⁵Kiŋo nu mam nuŋe ndoŋ ko kulim nu ina nuŋe ndoŋ ko pino nu nuŋe rugan nuŋe ndoŋ nane taŋamba mungu purkam tuku ye prowen. ³⁶Tango tuku wande tuma mbal nu tuku ŋgueu mbal mayok kaŋgaig.

³⁷Ande nu ina mam ko kiŋo kat nuŋe tuku suŋgomba kume purmba ye tuku suŋgomba kume pur ndate ta nu ye tuku nyu ŋak minit ta nu denkatē. ³⁸Tango ande nu ye tuku ŋga idusmba nu nuŋe miroŋ nuŋe ail kazrai kuramba ye dubi ndayate ta nu ye tuku nyu ŋak minit ta nu denkatē. ³⁹Ande nu nuŋe abo mine mayewam tuku suŋgomba idusmba kurau mayete ta nu ŋgisikamngat. Ande nu ye tuku ŋga nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu siŋka nuŋe abo ta tumba ŋak minamngat.

Yesus nu lafu mayenu kilam tuku sakina

(Markus 9.36-41)

⁴⁰Ande nu tane auktiŋmba wakeikate ta nu ye mbolnge mata taŋate. Ye mbol taŋate ta Mam nu ye kukulyina nu mbol mata taŋate. ⁴¹Ande nu Kuatē tuku tuan tango minit le andenge nu aukmba wakeite ta nu tuan tango ndoŋ lafu mayenu tamngat. Tango ande nu tango tiŋreknu minit le andenge nu aukmba wakeite ta nu tango tiŋreknu ndoŋ lafu mayenu tamngat. ⁴²Ye siŋka satingamngit. Ande nu nyu kugatok minmba ye dubiyanu tango taŋaŋ minit le andenge nu kule tidonu ndo tuwit ta Kuatē nu wam ta mata lafunu tambimngat ŋga saningina.

11 Yesus nu nuŋe dubinaig tango ¹²wam pagu pasa niŋge denpurmba nu tiŋga ma ta tuku tumbraŋ afu mbol pasa kuklimba wam pagukam kina.

Yohanus nu tango arma kukulnikina le Yesus tugum kinaik

(Lukas 7.18-35)

²Yohanus nu muli wandek sinamnge minmba Kristus nu wam afu ke likina ta ismba nu tuku pasa pilna le nuŋe dubiwanu tango arma ka Yesus kusnanaik: ³Ande nu prowam tuku kuyar pasa sakate ta ne e ko sine ande tairngube ŋginaik le ⁴nu pasa lafumba sanikina: Ye wam ke liket te takile ammbi kaŋgerka kilbambi isik ta luka kumba ŋakmba Yohanus kubeu tape. ⁵Kile am tukulok mbal mambilde. Kupe ŋaigonggade mbal likade. ŋgirngger ŋak mageke likade. Kilba tukulok pasa isig. Afu kume likade ta aboŋga tiŋgade. Sanzal mbal Kuatē tuku pasa mayenu isig. ⁶Ande nu ye tuku ŋga wamdus tero ndakate ta nu gare-gareka minit. Tale taŋamba ka Yohanus sawap ŋgina.

⁷Nale luka kinaik le Yesus nu ndek mangur sungo ta Yohanus tuku saningina: Tane ame agañ kangeram tuku ma baknu mbol kinaig? Bubrenge ulem waje ande mbilmbilwa le tane kangeram kinaig e? ⁸Ko tane tango ande tawi mayenu tinganu kangeram kinaig e? Nane tawi magenu tinganu mbal wande sugo sinamnge nyu jak minig tuku. ⁹Tane ndanam tuku ma baknu mbol kinaig? Tane tuan tango ande kangeram kinaig e? Yohanus nu tuan tango ta ye tane kila satngamngit. Nu tuan tango ndo kuga. Nu tuan tango jakmba linjmmba mbolnge minit. ¹⁰Kuyar pasa ande nu tuku tenjemba sakate.

Ne isa. Ye tango ande kukuli le nu ambonga prowa sulumba ne tuku ndin wakeiyamngat ngate. *Malakai 3.1*

¹¹Ye sinja satngamngit. Tango jakmba Yohanus kule pisnenge linjmmba mbolnge minit ta Kuate tuku gageu mayok kinig mbal jakmba nane Yohanus lide. Afu nyu kugatok mata. ¹²⁻¹³Moses tuku tukul tuan tango kame nane Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku dir pasa ndo saka ka Yohanus mbolnge diknginaig. Yohanus tuku ait mbolnge tugu pilmba tango pino gudommmba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku sangri tinga mungu signa-signanga mburerika kile minig. ¹⁴Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta pro ndawa le Elia nu ambonga prowam tuku kuyar pasa* sakate ta Yohanus tuku sakate. Tane pasa te ismba son ngade e? ¹⁵Tane kilba jak ndeta pasa te isap.

¹⁶Tane ait te mbolnge minig mbal tane tuku manau ta ame wam tanan nga saki. Tane kiyo kame maket mbolnge minyoka mungu wiwikade tanan. Nane tenjemba mungu wiwikade: ¹⁷Sine tabu

tabu fitka mune uleg ta tane ndek kupes kupes ndade. Sine manj malmbikeg ta tane ndek malmbiketket nga lok mine ndakade ngade.

¹⁸Ata. Yohanus nu prona sulumba nyamagan ko grep kule nye ndaka minna le nu bukla nyanu jak nga saka nu mbulnaig. ¹⁹Ye Katesek Tango ye pro nyamagan le grep kule nyet le tane sakade: Ai si. Nu nyamagan grep kule nyam tuku piririte tango. Nu takis kilanu mbal une jak mbal ndon gulab mayete nga tane ye mata mbulig. Ata. Wamduis kuyar mayete tango wam ke likate ta mbolnge nu tinjeknu kilimok mayok kinit nga saningina.

Tumbran afu nane Yesus ngummenaig (*Lukas 10.13-15*)

²⁰Tumbran afu Yesus nu buk nane ngamuknge wam kitek sangrinu ke likina ta nane ngamunggal biye mbil ndanaig tukunu kile nu nane kilmba saninge likina: ²¹Korasin tumbran le Betsaida tumbran ose. Ye wam kitek sangrinu tale ngamuknge ke liken ta ande nu wam ndui ta Tirus le Sidon ngamuknge ke likina kande nane dal ndaka nangine mbar tuku ngamunggal biye mbilmba nane tawi urfunu tinjmba kuke tugu pismba tananaig kande. ²²Ye sinja satngamngit. Ait sungo mbolnge tale Korasin le Betsaida tumbran tale Sidon le Tirus tuku pa limba tale sungo pasa jak tamngaik.

²³Kaperneum tumbran ne nyu sungo jak minmba ne samba mbol kambim tuku nga iduste e? Kuatenge ne tumba buknguwa le ne kumanu mbal tuku tumbran kangat. Ye wam kitek sangrinu tane ngamuknge ke liken ta ande nu wam ndui ta Sodom tumbran ngamuknge ke likina kande nane ngamunggal biye mbilmba kile minig kande. ²⁴Ye

*11:14 Tuan tango Malakai nu pasa ta kuyarna (Malakai 4.5)

tane satinngamngit. Ait sungo mbolnge tane Kaperneum mbal Sodom tuku pa ta limba tane sungo pasa ngak tamngaig.

Sine ka Yesus tugumnge mabtube

(Lukas 10.21-22)

²⁵ Ait ta mbolnge ndo Yesus nu sakina: O Mam, ne samba kilke tuku Sungo. Ye ne tuku nyu te-dunget. Afu kila sugo wamdus kuyar ngak ne nane wam kame tum ndaningit. Kiyo kame tanan minig mbal ne nane ndo tumningit. ²⁶ O Mam, ne nane nzali dubimba ne tanate ngina.

²⁷ Kile Yesus nu nane saningina: Mam nu wam ngakmba ye wai mbolnge patikina. Ande nu Kuate tuku Kiyo kila mine ndakate. Mam nu ndo ye kila. Ande nu Mam kila mine ndakate. Ye nu tuku Kiyo ye ndo nu kila. Ye nane afu Mam kila pilwaig nga nu tumningit ta nane mata nu kila minig. ²⁸ Tane piro karenka aganj pitinu kuramba poska minig mbal tane ye tugum te yalpe le yenge muskil kile-tidinge tingi. ²⁹ Ye wamdus bafuk ngak minmba ngan mukuk minet tukunu tane ye tuku pasa kumnemnge minap le tane tumtingi le tane mabtap. ³⁰ Ye tuku minge pasa ta piti kuga. Ye tane mbolnge aganj pilet ta buloknu ndo nga saningina.

Kusem ait mbolnge manau kam tuku pasa

(Markus 2.23-28; Lukas 6.1-5)

12 Kusem ait ande mbolnge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuje dubinaig mbal gubaningina le nane wit alonu supika nyam nyam kinaig le ² Farisi mbal afunge nane kangerka nane Yesus sanaig: Ai si. Naje dubinade mbal sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolnge nane nyamagan kilig nga sanaig.

³ Tanakinaig le nu ndek nane saningina: David nuje mbal ndon nane guba ngajoningina le nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ⁴ Nu Kuate

tuku wandek sinam kina sulumba tukul bret Kuate am mbolnge patikinaig ta afu kilmba pro nuje mbal ndon nyinaig. Bret ta tanjo nane nye ndakade tuku. Pris mbalnge ndo nyade tuku. ⁵ Pris mbal mata nane kusem ait mindek kusem wande sungo sinamnge pirokade ta nane mbar ndade. Moses nu nane tanjamba kam kumun nga kuyarna ta tane kila. ⁶ Tane isap. Ande nu kile tane ngamuknge minit ta nu kusem wande sungo ta limba nu mbolnge minit. ⁷ Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate. Tane ye tuku nga aganjmor kilmba atraukade ta ye sungomba idus ndawet. Tane tanjo sinaningmba nzalininggam tuku ye sungomba iduset ngate. Tane kuyar pasa ta tugunu katesede kande tane ye dubianu mbal te pasa mbolnge pati ndakade kande. ⁸ Ye Ndindo Katesek Tanjo ye kusem ait tuku gabat minet ngina.

Yesus nu tanjo wai pagranganu ta wakeina

(Markus 3.1-6; Lukas 6.6-11)

⁹ Yesus nu tanjamba tinga kumba nane tuku kusem wandek sinam kina. ¹⁰ Sinam tanje tanjo ande wai kummba pagranganu ngak minna le Farisi mbal nane Yesus tumba pasa mbolnge palmbim saka nu kusnanaig: Sine singine tukul manau dubimba kusem ait mbolnge guaze tanjo ande wakeiwam kumun e nga kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Tane tuku ande nu sipsip ndindo ngak minit le kusem mbolnge nu baringa burok sinam ndekate ta nu kusem nga idusmba tam tuku piro ndakate e? ¹² Ata. Tanjo nu singa sipsip lite. Ne kusem ait mbolnge ande turte ta ne tukul luka ndate nga saningina.

¹³ Tanakina sulumba kile nu ndek tanjo ta sana: Ne wai kuitka ngina le nu wai kuitka wai mayekina. Nuje wai

inum tanaŋ mayok kina. ¹⁴Tanaŋa le Farisi mbal nane mayok ka Yesus balewam tuku pasa katmba ndin sotinaig.

Aisaia tuku dir pasa kumungina

¹⁵Yesus nu Farisi mbal tuku wamdus ta katesemba nu ma ta kusremba ma ande mbol kina le tango pino gudommba nu dubinaig. Nu nane tuku guaze wakeike likina sulumba ¹⁶nu nane mbolŋge maŋau ke likina ta afu sa ndaniŋguwaig ŋga minge pipningina. ¹⁷Nu tanaŋa ta tuan tango Aisaia tuku kuyar pasa ande kumungina. Nu teŋemba Kuate tuku minge kuyarna.

¹⁸Tane isap. Tango te nu ye tuku piro tango. Ye nu madiwen.

Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare toret.

Ye yiŋe Guwa nu tuwi le nu ye tuku maŋau tiŋreknu kasomok mbal ŋakmba saningamngat.

¹⁹Nu afu ndoŋ kualeyau ndaka minge fetke nda.

Nu ndinmba siŋsiŋ likuwa le ande nu tuku pasa ise nda.

²⁰Ande nu ulem tanaŋ isunu baklelkanu minwa le nu ŋgurmmba bukŋge nda.

Ko ande nu bulu tanaŋ kupam bafumba fudiŋmba bulunga minwa le nu fuwe nda.

Nu tanaŋba minmba ma ma nu wam ŋakmba kile-iberŋka maŋau tiŋreknu ndo te-mayokamngat.

²¹Kasomok mbal ŋakmba nu sine muskil kile-tidinge singuwa ŋga nu tairŋga minamngaiŋ. *Aisaia 42.1-4*

Aisaia nu tanaŋba kuyarna.

Yesus nu Belsebul ndoŋ piro tuma ŋginaig

(Markus 3.20-30; Lukas 11.14-23)

²²Tango ande buklaŋge nu tuku am minge tukulnikina ta nane mindemba Yesus tugum pronaig le nu tango ta wakeina le nu mambilmmba pasatina.

²³Tanaŋa le tango pino ŋakmba pিরerek purka ndek sakinaig: i ... Tango te David tuku mbuŋ e ŋga saka minnaig le

²⁴Farisi mbal nane pasa ta ismba ndek sakinaig: A ... bukla kame tuku gabat Belsebulŋge nu sangri ta tuwit le nu bukla pitaike likate ŋginaig.

²⁵Kile Yesus nu nane tuku wamdus ta katesemba saningina: Gabat sungo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka naŋgine naŋgine kame buwaig ta nane kugawamngaiŋ. Tumbran mbal ko wande tuma mbal nane pur yimyamka naŋgine naŋgine kame buwaig ta nane sangri ŋak minam kumuŋ kuga.

²⁶Tanaŋba ndo Satan nu nuŋe mbal afu pitakate kande nane pur yimyamka naŋgine naŋgine kame bumba Satan nu sangri ŋak mine ndakate kande.

²⁷Tane ye Belsebul tuku sangrimbi bukla pitakanu sakade e? Tanaŋgine mbal afu bukla pitakade ta nane mata Belsebul tuku sangrimbi tanaŋde e? Nane kusnaniŋap le nane tuku pasa lafunu tambi tanaŋgine pasa ta pilewaig.

²⁸Ye Kuate tuku Guwa tuku sangrimbi bukla pitaket ta Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam tane ŋgamukŋge buk prote. ²⁹Tango sangrinu ande nuŋe wande kulatkate ta ande pro nu tuku agaŋ ndende kuayaram kumuŋ kuga. Nu tango sangrinu ta ndaleka te-iberŋwa sulumba ndo agaŋ ndende ta kilam kumuŋ.

³⁰Ande nu ye tuku tango mine ndakate ta nu ye tuku ŋgueu tango. Ande nu ye tur ndayumba ake minit ta nu ye tuku piro ŋayo silite. ³¹Tane isap. Tango tuku une maŋau tumail panningig maŋau ta Kuate nu ŋakmba sauka gilaiŋgate tuku. Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta gilaiŋge nda.

³²Ande nu ye Ndindo Katesek Tango tala pasa sayate ta Kuate nu mbar ta sauka gilaiŋgate tuku. Ande nu Tukul Guwa tala pasa tuwit ta Kuate nu ait te mbolŋge

ngumnennga mata mbar ta sauka gilainge nda.

³³ Ail alonu magenu kanjerka ail ta nayonu nga sa ndakap. Ko ail alonu ngaionu kanjerka ail ta mayenu nga sa ndakap. Sine ail alonu kanjerka ail ta tuku tugu kateseweg. ³⁴ Ngamungal sinamnge wamdus minig ta minge mbolnge kilimok alonu mayok kinig. Tane mberj ngaionu tuku fat. Tane tango ngaionu tukunu tane pasa mayenu inum te-mayokam kumuŋ kuga. ³⁵ Tango mayenu nu nuje ngamungal mayenu minit sulumba nu ndek wam magenu ndo ke likate. Tango nayonu nu nuje ngamungal nayonu minit sulumba nu ndek wam ngaionu ndo ke likate.

³⁶ Tane isap. Tango fare ake wamdusmbi sakade ta pileningam tuku ait mbolnge nane nangine pasa ta ngakmba Kuate am mbolnge kile-mayokkamngaig. ³⁷ Ne pasa sake likate ta mbolnge Kuate nu ne pilenga lafunu tanmbimngat nga saningina.

**Nane wam kitek sangrinu
kangeram sakinaig**

*(Mateus 16.1-4; Markus
8.11-13; Lukas 11.29-32)*

³⁸ Kile kusem pasa biteknganu mbal nane Farisi ndonj Yesus sanaig: Tum Tango, ne majau kitek sangrinu ande te-mayoka le sine kanjerbe nginaig le ³⁹ nu ndek nane saningina: Tane sirjka mbal ngaionu Kuate ngumnede tuku. Tane ye tuku sangri kangeram idusde ta ye tane tumtinge nda. Wam sangrinu ande tuan tango Yona mbolnge prona ta ndo tumtingamngit. ⁴⁰ Yona nu kualeganj sunggo tuku fungul sinamnge mara kenmba minna. Tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango ye kilke sinamnge mara kenmba minamngit. ⁴¹ Yona nu maj mayok ka Nineve mbal rironj pasa saningina le nane ndek ngamungal biye mbilnaig. Ande tenge minit ta nu Yona

lite ta tane nu tuku pasa pitaide. Ta tuku ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal Nineve mbal ndonj tingap le Nineve mbal tuku majau mayenunge tane tuku majau nayonu te-mayokamngat.

⁴² O buk mandor pino ande Siba kilke kulatkina ta nu Solomon tuku wamdus kuyar mayenu isam tuku ndin kuen nayo dubimba nu tugum kina. Ande tenge minit ta nu Solomon lite ta tane nu tuku pasa ise ndakade. Ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal pino ta ndonj tingap le nu tuku majau mayenunge tane tuku majau nayonu te-mayokamngat.

⁴³ Andenge guwa nayonu tango ande mbolnge pitaite le nu ka ma baknu mbol kumba mabta minam tuku ma sota kine promba lika ka kuga le nu sakate: ⁴⁴ Yiŋe buk minen tuku wande mbol maj luka ka ngate. Nu pro nane buk fir-fir gurenmba aganj ndende ngakmba kile-tidinga patikinaig le wande ta ngaskolnu minit le kangerte. ⁴⁵ Nu kangermba sangri tinga minam tuku ta nu kumuŋ kuga le nu kumba ka nuje kuasmbi 7 nane nu tuku majau liwanu ta kilmba luka pro wande ta mbolnge minig. Tanjade le tango ta tuku mine majau ambokok limba kile nayonu sungokanu sinamnge minit. Wam ndui ta ndo tane majau ngaionu kade mbal tane mbolnge prowamngat nga saningina.

Yesus ina mambo kat nuje pronaig

(Markus 3.31-35; Lukas 8.19-21)

⁴⁶ Yesus nu tanjamba pasata minna le ina nuje mambo kat nuje pro mayok tanje nu tuku pasa pilnaig le ⁴⁷ ande nu Yesus sana: Ina naje mambo kat naje pro kilimnge minmba ne kusnangade ngina. ⁴⁸ Tanjakina le nu tango ta sana: Ne yiŋe ina yiŋe mambo kame tuku say-ate e ngina sulumba ⁴⁹ wai tok nuje dubinaig kuasmbi denŋimmba sakina: Mbal

te yiŋe ina yiŋe mambo kame taŋaŋ minig. ⁵⁰Yiŋe Mam nu samba mbolŋge minit ima nu nu tuku nzali dubite ta nu yiŋe maib kulim ina taŋaŋ minit ŋgina.

Agan tumu tuku yaba pasa

(Markus 4.1-9; Lukas 8.4-8)

13 Yesus nu ki ndui ta mbolŋge wande kusremba kina ka kule kualin piyal tange minyok minna le ²mangur sugo nu te-ŋgamumba mangurkinaig le nu ndek waŋ ande ponga ta mbolŋge minyoka pasa niŋmba minna le nane piyal tange tinga pasa isnaig. ³Nu yaba pasambi wam gudommaba saningina sulumba sakina:

Tango ande nu agan tumunu bareŋningam piro mbol kina. ⁴Kina ka bareŋningina ta tiŋnu afu ndinŋge ndeke likinaig ta sar umaŋge pro nye sulunaig. ⁵Tiŋnu afu kilke ndame ŋak ma mbolŋge ndeke likinaig ta kilke fudiŋndo tukunu pitik ndo manŋe pronaig. ⁶Pronaig ta ki sunŋo promba pasokina le sumbailnu sinam nzi kine ndakinaig tukunu kareŋga kume sulunaig. ⁷Tiŋnu afu ma anga ŋaigonu sinamŋe ndeke likinaig ta anganŋe tinga songinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸Tiŋnu afu kilke mayenu mbolŋge ndeke likinaig ta ndo alo magenaig. Tugunu mindek mbolŋge afu alonu 100 afu 60 afu 30 taŋamba taŋamba alonaig. ⁹Tane kilba ŋak ndeta pasa te isap ŋga saningina.

Yesus nu yaba pasambi ndo saningina

(Markus 4.10-12; Lukas 8.9-10)

¹⁰Kile nuŋe dubinaig mbal Yesus tugum promba nu kusnanaig: Ne ndaŋam yaba pasambi ndo nane saningit ŋga kusnanaig le ¹¹nu ndek nane saningina: Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam afu kuirok minig ta tane kila palmbim tuku ye tane maditingen. Nane afu wam ta kila pilwaig ŋga madi

ndaningen. ¹²Ande nu wam afu ŋak minit ta Kuatenŋe nu maŋ lato tuwit le nu sunŋomba ŋak minit. Ande nu wam denkanu minit ta Kuatenŋe nuŋe wam fudiŋndo ta yaite. ¹³Ye yaba pasambi ndo pasa saninget ta tugunu teŋenmba. Nane wam afu kanŋerka alonu kanŋer ndakade. Nane isig sulumba ise ti ndamba tugunu katese ndade. ¹⁴Tuan tango Aisaia nu dir pasa kuyarna ta nane siŋka kumude. Nu Kuate tuku miŋge teŋenmba kuyarna.

Tane pasa isamŋgaig ta tugunu katesewenda.

Tane wam afu kanŋerkamŋgaig ta alonu kanŋer tiwe nda.

¹⁵Mbal te nane tuku ŋgamunŋal tukulok.

Nane kilba tukulningig. Nane am tukulok minig.

Kuga ta nane ammbi alonu kanŋermba kilbambi tugunu ismba wamdus puluninguwa le ŋgamunŋal biye mbilmba ye tugum prowaig le wakeikamŋgit. *Aisaia 6.9-10*

Aisaia nu taŋamba kuyarna.

¹⁶Tane Kuatenŋe make patikate le tane wam magenu kanŋerka pasa mayenu isig. ¹⁷Ye siŋka tane satingamŋgit. Tuan tango kame mbal tiŋreknu tane wam kanŋerka isig te nane kanŋerka isam tuku wamdus sunŋo pilmba kume farnaig ŋgina.

Agan tumu tuku yaba pasa tugunu

(Markus 4.13-20; Lukas 8.11-15)

¹⁸Kile Yesus ndek nane saningina: Tango nu nyamagan tumunu bareŋningina ŋgit pasa ta tugunu satingi le isap. ¹⁹Tiŋnu afu ndinŋge ndeke likinaig ŋgit ta mbal afu taŋaŋ. Nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku pasa ta ismba katese maye ndade le Satanŋe pro nane tuku ŋgamunŋal sinamŋge pasa ta yaika tumba balete. ²⁰Tiŋnu afu kilke ndame ŋak mbolŋge

ndeke likinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa ismba nzali sungo yak pitik ndo tade sulumba ²¹ nane sumbailnu kugatok tana ait fagnu ndo dubide. Nane pasa ta dubide ta afunge piti serningig le nane pitik ndo kusrede. ²² Tina afu ma anga naigonu sinamnge ndekinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa isig ta kilke te tuku piti agana ndende kilam tuku nzali wamdu ta yak minig le pasa isig ta baletle le alo ndate. ²³ Tina afu kilke mayenu mbolnge ndekinaig ta nane afu Kuate tuku pasa ismba katesede tana. Nane katesemba minig sulumba alo kile-mayokka afu alonu 100 afu 60 afu 30 tana tana kile-mayokkade nga saningina.

Anga naigonu tuku yaba pasa

²⁴ Yesu nu yaba pasa ande tejenmba saningina: Kuate nu tango pilenga nuje gageu kilit wam ta tango ande nuje piro mbolnge wit tina bareningina tana. ²⁵ Bareningina le furina le nane kinye sulunaig le nuje ngueu tangonge anga naigonu tina kilmba pro nu tuku piro mbol tange bareningmba nu kua ka kina. ²⁶ Wit ta tanga ka kok-naig le anga naigonu mata kilimok mayok kinaig le nuje piro mbalnge kangerkinaig sulumba ²⁷ kumba ka piro miro tango sanaig: Sungo, ne wit tumunu magenu nguke likina ta ndanam kile anga naigonu turmba prode nga sanaig le ²⁸ nu ndek nane saningina: A ... ngueu tango andenge tana ngina. Tanakina le nane nu kusnanaig: Sine ka anga ta fulkuba e nginaig le nu saningina: ²⁹ Kuga. Tane anga naigonu ta fulkam saka ka mbarmba wit turmba fulkubekaig. ³⁰ Anga naigonu ta ulendika minwaig le ait kumunguwa le ye piro mbal tejenmba saningamngit: Tane ambonga ka anga naigonu ta fulka pa mbolnge pannu tuku ndaleka patikap

sulumba wit kilmba nyamagan wandeknge patikap nga saningamngit ngina.

Mastet tina le yis tuku yaba pasa

(Markus 4.30-32; Lukas 13.18-21)

³¹ Yesu nu man yaba pasa ande tejenmba saningina: Kuate tuku gageu tugeka sungokate wam ta mastet tina tango andenge tumba ka nuje piro mbolnge ngukina tana. ³² Mastet tina ta agana nai fudinndo agana tumunu nakmbange nu liwanu ta nu promba sungoka nu kumzanjel ail nakmba linimba nu ail sungo tana mayok kinit. Sar aman pro wainu mbolnge te patikade ngina.

³³ Tanamba nu man lato yaba pasa ande tejenmba saningina: Kuate tuku gageu tango ngamuknge minig wam ta yis pino andenge tumba plaua sinamnge pilna tana. Yis ta plaua nakmba ulmba silina ngina.

³⁴ Yesu nu wam ta nakmba yaba pasambi ndo mangur sungo ta saningina. Nu pasa ande te-mayokmba sa ndakina. ³⁵ Nu tana ta tuan tango ande o buk pasa sakina ta kumungina. Pasa ta tejenmba.

Ye yaba pasambi pasa sakamngit. Tugu mbolnge wam kame kurok mine likinaig kile tanamba minig ye wam kame ta kile-mayokkamngit. *Mune* 78.2

Anga naigonu tuku yaba pasa tugunu

³⁶ Kile Yesu nu tanga mangur sungo ta kusreka kina ka wande pongina le nuje dubinaig mbal pro nu sanaig: Ne anga naigonu tuku yaba pasa sakat ta tugunu te-mayokmba sasanga le sine isbe nginaig. ³⁷ Tanakinaig le nu ndek nane saningina: Tango wit tumunu ngukina nga sakit ta ye Ndindo Katesek Tango. ³⁸ Piro ma ta kilke te. Wit tina magenu ta Kuate tuku gageu. Anga naigonu ta Satan tuku gageu. ³⁹ Ngueu tango anga naigonu ngukina nga sakit ta Sa-

tan. Wit alonu kilam tuku ait sakit ta kugawam tuku ait. Wit alonu kilam tuku mbal nane Kuate tuku ejel kame.⁴⁰ Nane anga ngaigonu fulka ndaleka pa mbolnge pankade ngit ta kugawam tuku ait mbolnge tanjamba mayok kangat.⁴¹ Ye Ndindo Katesek Tango ye yiye ejel kukulningi le nane pro yiye gageu mine ndaka wam ngaigonu ke likade mbal nane afu mata mbarwaig nga didikade ta nane kilmba⁴² pankuwaig le pa sungo mbol kangaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketiŋ tiknga minamngaig.⁴³ Ait ta mbolnge mbal tiŋreknu nane nangine Mam kulatkate ma mbolnge ki tanjaŋ bulunga minamngaig. Tane kilba ŋak ndeta pasa te isap.

Agan mayenu yubenginaig tuku yaba pasa

⁴⁴ Kuate tuku gageu mayok kambim tuku wam sungo ta yaba pasa te suk. Tango ande kilke sarka agan mayenu piya o mbolnge nane kilkek sinamnge yubenginaig ta kangerna. Kangermba nu maŋ burok tukulmba nu gare ŋak kumba nuŋe agan ndende ŋakmba piyate sulumba ndametiŋ kilmba ka kilke ta piyamba nuŋe tate.

Igog tiŋ tuku yaba pasa

⁴⁵ Kuate tuku gageu mayok kambim tuku wam sungo ta yaba pasa ande te suk. Tango ande nane afu tugumnge igog tiŋ magenu sota piyamba likate.⁴⁶ Nu igog tiŋ inum maditaknu piya o mbolnge kangermba nu kumba nuŋe agan ndende ŋakmba kilmba piyana sulumba ndametiŋ kilmba ka igog tiŋ mayenu ta piyamba tina.

Kumaŋ tuku yaba pasa

⁴⁷ Kuate nu tango pilenga nuŋe gageu kilig wam ta yaba pasa te suk. Nane afu kumaŋ yu sinamnge

buknginaig le kualegan gudommba yeki yeki kumaŋ sinam kinaig.⁴⁸ Kumaŋ kumungina le nane didika tumba tabeknge minyoka kualegan ta pilenga magenu nza sinamnge patika ngaigonu ta kilmba pankinaig.⁴⁹ Kugawam tuku ait mbolnge maŋau tanjamba ndo mayok kangat. Ejel kame nane pro tango pilenga magenu kusreka ngaigonu kilmba⁵⁰ pankuwaig le pa sungo mbol kangaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketiŋ tiknga minamngaig nga saningina.

⁵¹ Kile Yesus nu nane kusnaningina: Tane pasa kame satingit ta tane tugunu katesede e ngina le nane au nginaig.⁵² Tanjakinaig le nu ndek saningina: Kusem pasa biteknganu tango ande Kuate tuku kuasmbi mayok kumba ye du-biyate ta nu wande miro tango tanjaŋ. Nu nuŋe wandeknge agan ndende urfunu kiteknu turmba kile-mayokkate tanjaŋ ngina.

Nasaret mbal Yesus talanaig

(Markus 6.1-6; Lukas 4.16-30)

⁵³ Yesus nu yaba pasa sake denpurna sulumba nu tiŋga ma ta kusremba⁵⁴ luka nuŋe tumbran tuguk prona. Pro tange nu nane tuku kusem wande sinam kumba pasa kuklina le nane ndek pirerek purka sakinaig: i ... Nu ima tugumnge kila sungo ta tina? Imange nu sangri tuna le nu wam sangrinu te ke likate?⁵⁵ Nu sine tuku wande pilot tango ta tuku kiŋo nuŋe ndo. Ina nuŋe Maria. Nu tuku mambo kat nuŋe Yakobus Yosef Simon Yudas sine nane ŋakmba kila mineg.⁵⁶ Kulim kat nuŋe mata tumbran tekok. Nu aninge sangri ta tina nga saka minmba⁵⁷ nu talamba gubra tinaig le nu nane saningina: Kuate tuku tuan tango nane ŋakmbange nu tuku nyu te-mayokde. Nuŋe tumbran tuguk nuŋe tugu ndare tuma kat nuŋe nanenge ndo nu talade nga saningina.

⁵⁸Nane nu talanaig tukunu Yesus nu nane ngamuknge wam sangrinu sun-gomba ke ndakina.

Herodus nu Yohanus balena

(Markus 6.14-29; Lukas 9.7-9)

14 Ait ta mbolnge Yesusuku tukunu sungoka tugekina le Galilea ma tugu kulatkanu mandor Herodus Antipas nu wam ta ismba ²nuje piro mbal saningina: Tango ta nu Yohanus kule pisne inde. Nu kumbba manj abonga tingina. Ta tuku nu sangri kitek njak wam ta ke likate nga saningina.

³⁻⁴Yohanus kumna ta tugunu tejenmba. Herodus nu mambo nuge Filipus tuku pino Herodias yaina le Yohanus nu Herodus sawe lika sana: Ne tukul lukamba mbarte nga sawe lika minna. Tanjana le Herodus nu nane afu kukulningina le Yohanus biye timba ndaleka tumba muli wandeknge pilnaig. ⁵Nu Yohanus balewam bafuna ta tango pino nane Yohanus tuan tango nginaig tukunu nu kuru-kuruka muli wandeknge ndo kusrena.

⁶Kile Herodus ina nujenge te-pilna ait ta kumunga mayok kina le Herodias kulim nuge nu mangurkinaig mbal am mbolnge kupesna le Herodus nu nzalina sulumba sana: ⁷Ye sinja ki am mbolnge ne sanet. Ne ame aganj nzalinu tam saka ta ye ne tanmbimngit nga sana. ⁸Tanjaka sana le nu mayok kina le ina nuge nu wam paguna le nu pro Herodus sana: Yohanus kule pisne gabatnu nza njak sa ngina.

⁹Herodus nu pasa ta ismba ngamungal pitina ta nu buk pasa sangri pilena le nane njakmba isnaig tukunu nu tango afu kukulningina le ¹⁰nane muli wandek kumba Yohanus njinfok kat purmba ¹¹gabatnu nza njak tumba pino mbanzo tunaig le nu ndek tumba ka ina nuge tuna.

¹²Tanjanaig le Yohanus dubiwanu kuasmbi nane wam ta ismba nane kumba ka mindesinj ta tumba ngukinaig sulumba ka Yesus kila sanaig.

Yesusnge tango 5,000 isukusneningina

(Markus 6.30-44; Lukas 9.10-17; Yohanus 6.1-14)

¹³Yesus nu pasa ta ismba nu tinga wan ande ponga kumba ka ma yamok kina le tango pino gudommmba Yesus nu kina pasa ta ismba nangine tumbran kusreka ndinmba nu dubinaig.

¹⁴Kile Yesus nu ka ibenj ka nu tango gudommmba kanggerka nu nane sinaningina sulumba afu guaze njak ta wakeike likina.

¹⁵Ki butungina le nuge dubiwanu tango pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolnge mineg. Buk furirte. Ne mangur te kukulninga le kuwaig ka tumbran afu mbolnge nyamagan piyanimmba nyuwaig nginaig le ¹⁶nu ndek saningina: Tane ndanam nane kuwaig nga sakade. Tanenge isukusneningap ngina le ¹⁷nane lafumba Yesus sanaig: i ... Sine bret 5 kualegan karenganu armba ndo nginaig le ¹⁸nu ndek nane saningina: Kilmba yalpe ngina.

¹⁹Kile Yesus nu tango pino nane pibi mbol tange minyokuwaig nga saningina. Nane minyokinaig le nu bret fonfon kualegan ta turmba kilmba tandeka samba mbol ambe mambilmba Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba nuge dubinaig mbal ningina le nane walmba ninge likinaig le ²⁰nane kilmba nyumba maroningina. Nane bret fetfetna ta batenju kilmba sambe 12 ligneninginaig. ²¹Isukusnaig tango ta gudommmba 5,000 tananj. Pino kinjo kame afu mata turmba minnaig.

**Yesus nu kule kualiq
mbol mbol likina**

(Markus 6.45-52; Yohanus 6.16-21)

²² Kile Yesus nu nuje dubiwanu tango saningina: Tane ambonga waj ponga luka kule kualiq sim kape le ye kuasmbi te kukulningi le kuwaig ngina. ²³ Nu tango pino kukulningina le kinaig le nuje ndo tabe ponga Kuate ndon pasatam kina ka nuje mata tange minna le buk furirna.

²⁴ Nuje dubiwanu tango nane waj jak kumba minnaig le bubre sungo tumailamnge pro waj te-lukina. Nane kule kualiq ngamunge minnaig le kule mbalo waj katmba minna. ²⁵ Tanjamba minna le ma ma mafewam patukina le Yesus nu kumba kule mbol mbol lika nane tugum kina. ²⁶ Nane nu kule mbol mbol lika ilna ta kanjer ti ndamba mindekanu ande ilit nga nane kuru kuru naj-omba wikaraunaig le ²⁷ Yesus nu pitik ndo wika nane saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te yenge. Tane wamdus bulka piti ndatinguwa ngina le ²⁸ Petrus nu ndek sana: Sungo, sinja nenge e? Tanjamba kande ne ye saya le ye mata ne sota kule mbol mbol ili ngina le ²⁹ nu ndek yale ngina. Yale ngina le Petrus nu waj ta kusremba gurduknga kule mbolnge tinga lika Yesus tugum kina.

³⁰ Nu kumba minna sulumba nu bubre sungo ta kanjermba kuru-kuruka nu buto kambim bafuna sulumba wika sakina: Sungo, ye turya ngina. ³¹ Tanjakina le nu pitik ndo Petrus pakarka biymba te-dunga nu sana: Ne ndanam ye tuku sangri tuku wamdus terokate? Ne ye kumung kuga nga iduste e ngina.

³² Tanjamba nale waj ponginaik le kule bubre kugana le ³³ waj mbolnge minnaig mbal nu mbarimmba sanaig: Ne sinja Kuate tuku Kijo nginaig.

**Yesus nu Genesaretnge
guaze afu wakeikina**

(Markus 6.53-56)

³⁴ Nane kumba ka kule kualiq pakarka Genesaretnge ibej kinaig. ³⁵ Ibej kinaig le Genesaret mbal nane Yesus kila pilmba afu kukulninginaig le nangine tumbran jakmba kumba ka kila saninginaig le guaze mbal jakmba kilmba nu tugum prove likinaig. ³⁶ Nane Yesus sarsarmba guaze mbal nu tuku tawi nzalenu ndo kiremba mayekam tuku sanaig. Tanjamba nane nu tuku tawi nzalenu kirenaig mbal ta jakmba mageke likinaig.

Wa kat nangine tuku tukul

(Markus 7.1-13)

15 Farisi kusem pasa biteknganu mbal ndon Yerusalemnge ndeka Yesus tugum promba nu kusnanaig: ² Ndanam saka ne dubinade tango wa mbunj kame tuku tukul lukamba nane wai minya ndanga isukusig nga sanaig le ³ nu ndek nane saningina: Ye mata tane kusnatingamngit. Ndanam saka tane singine wa mbunj kame tuku tukul dubikade sulumba Kuate tuku tukul afu lukakade. ⁴ Kuate nu tukul ande pilna ta tejenmba sakate. Tane ina mam tuku nyu kurauka mingge kumnemnge minap. Ande nu ina mam nuje tapra pasa sanikuwa kande nu balewap ngate. ⁵ Tane tukul pasa ta lukamba tejenmba sakade. Ande nu ina mam kat nuje aganj afu nikam mbulmba ye yije aganj jakmba buk Kuate tuku nga madiwen ngate le tane nu mam nuje aganj nda tuwa ngade. ⁶ Ata. Tane singine wa mbunj kame tuku manau ndo dubikade sulumba Kuate tuku tukul te-side. ⁷ Tuan tango Aisaia tuku dir pasa ande kumumbi tane yabri mbal mbol mayok kinit. Nu tejenmba Kuate tuku mingge kuyarna.

⁸ Mbal te nane mingembi ndo ye kum-nemnge minanu sukde. Nane tuku ngamungal ye maskenng minig.

⁹ Nane ye mbarinyade ta alo kugatok.

Nane tango tuku wamdus te-mayokmba Kuate tuku pasa tana tumningig.

Aisaia 29.13

Aisaia nu tanamba kuyarna nga saningina.

Ngamungal nga siglikam tuku pasa
(Markus 7.14-23)

¹⁰ Kile Yesus nu mangur sungo ta wika yalpe nga saningina: Tane pasa te ismba katese mayewap. ¹¹ Tango nu aganj tumba nyate tange nu tuku ngamungal kutur tuwe ndakate. Nu mingembi ndo wam kile-mayokka ngamungal kutur tuwit ngina.

¹² Tanakina le nuje dubiwanu tango kame nu tugum promba sanaig: Ne tanamba sakat le Farisi mbal nane ne tuku wamdus palsejningat ta ne kamus ndate e nga sanaig le ¹³ nu ndek yaba pasambi saningina: Yiye Mam samba mbolnge minit nu aganj afu ngu ndakina le ake prode ta nu siŋka goninmba pankamngat. ¹⁴ Tane Farisi mbal idus ndaningap. Nane am tukulok minmba tugusemba tango pino tum ndaningig. Tango am tukulok ande nu inum am tukulok ta tumba ndin tumam tuku kinit ta nale arnej baringa burok sinamnge ndekade nga saningina.

¹⁵ Tanakina le Petrus ndek nu sana: Tango kutur tuwit tuku ne yaba pasa sakat ta tugunu te-mayokmba sasiga le isbe ngina le ¹⁶ nu ndek sakina: Tane Farisi tana wamdus karejnu minig e? ¹⁷ Tango nu aganj nyate ta falngu sinam kumba nu sumbikate le mayok kinit. Tane wamdus pulu ndatingit e? ¹⁸ Tango nu ngamungal sinamnge iduste sulumba mingembi te-mayokte wam tange nu kutur tuwit. ¹⁹ Tango tuku ngamun-

gal sinamnge manau afu tejenmba. Wamdus ngaigonu, tango bale manau, pino kuayar, tango pino ndon fare une manau, kuayar manau, yabri pasambi afu ndalekam tuku, waje pasa. ²⁰ Wam ngaigonu jakmba tange tango tumba kutur tuwig. Tango nu wai minya ndanga isukusit manau tange nu kutur tuwe ndakate nga saningina.

Kasomok pino ande Yesus tala ndana
(Markus 7.24-30)

²¹ Kile Yesus nu tanga Tirus le Sidon patuknge ma tugu ta mbol kina. ²² Nu kumba ka ma ta prona le Kanannu pino ande pro Yesus wika sana: O Sungo, ne David tuku mbur. Ne ye sinanu turya. Yiye kulim buklange wanena le sina-manzer sungo jak minit nga sana.

²³ Tanakina le Yesus nu nda isanu sukmba minna le nuje dubinaig tango pro nu sarsamba sanaig: Pino te nu sine dubika wika wika ilit. Ne sawa le luka kuwa nga sanaig le ²⁴ nu ndek nane saningina: Ye Israel mbal sipsip ngisikanu tana minig nane tugumnge ndo pirokam tuku yiye Mam nu ye kuku-lyina ngina.

²⁵ Kile pino ta pro Yesus tugumnge dagol tidronga sana: O Sungo, ne ye turya ngina le ²⁶ nu ndek lafumba sana: Ande nu kiŋo kame tuku nyamagan yaika age ningit ta nu wam maye ndate ngina.

²⁷ Tanakina le pino ta nu man sana: Sungo, ta son ta age nane mata tango tuku nyamagan fambonu mbain kum-nemnge ndekade le nyade tuku nga sana.

²⁸ Tanaka sana le nu pasa lafumba sana: Pino, ne siŋka ye tuku sangri tomba tigate. Ne ye wam kam tuku nzalinate ta tanamba ndo mayok kuwa ngina le ait ta mbolnge ndo kulim nuje mayekina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina

²⁹ Kile Yesus nu tinga Galilea kule kualin make dubimba kumba tabe ponga minyokina le ³⁰ tango kuasmbi gudommba nu tugum prove likinaig. Kupe ngaionu, kupe wai isu kigi-kagonganu, am tukulok, pasate ndakanu ta jakmba kilmba Yesus tugumnge patikinaig le nu nane wakeike likina. ³¹ Wakeikina le pasate ndakanu ta pasatinaig. Kupe wai isu kigi-kagonganu ta magekinaig. Kupe ngaionganu ta likinaig. Am tukulok ta nane mambilnaig. Tananaig le mangurka minnaig mbal wam kame ta kangerka nane pirerek purka Israel mbal suku Mbara nyu te-dunginaig.

Yesus tango 4,000 isukusneningina

(Markus 8.1-10)

³² Kile Yesus nu nunge dubinaig mbal ta wika yalpe nga saningina: Mbal te pro ye ndon mangurka minig te ki kenmba buk kugade. Nangine nyamagan ta buk nye suglukinaig tukunu ye nane suku sinayate. Ye nane kukulningi le gubak kuwaig ta nane ka ndinnye gubanu baklelbeikaig nga saningina.

³³ Tanakina le nunge dubiwanu tango nu sanaig: Sine ndanbe. Ma baknu te aningye nyamagan kumumbi mangur sungo te ninbe le nyuwaig nginaig le ³⁴ nu ndek nane kusnaningina: Tane bret giganmba jak e ngina le nane lafumba sakinaig: Sine bret 7 kualegan karen-ganu fonfon ndui ndui ndo jak nginaig.

³⁵ Tanakinaig le Yesus nu mangur sungo ta minyokuwaig nga saningina sulumba ³⁶ bret fonfon 7 kualegan turmba kilmba Kuate gare pasa tuna sulumba fetfetmba nunge dubiwanu tango ningina le nane kilmba walmba ninnye likinaig. ³⁷ Ninnye likinaig le nane jakmba kilmba nyinaig le maroningina. Agan

fetfetna bategnu ta kilmba nane sambe 7 ligneninginaig.

³⁸ Isukusnaig tango ta gudommba 4,000 tanga. Pino kinjo kame afu mata turmba minnaig.

³⁹ Kile Yesus nu mbal ta kukulningina le kinaig le nu wan ponga kumba Magadan ma mbol kina.

Nane wam kitek sangrinu kangeram sakinaig

(Mateus 12.38-42; Markus 8.11-13; Lukas 11.29-32; 12.54-56)

16 Kile Farisi mbal Sadusi mbal ndek Yesus tugum promba nu tagowam suku samba mbolok sangri ande te-mayokuwa le kangeram sanaig. ² Tanamba sanaig le nu lafumba sakina: Tane ki butungam bafute le tane sakade: Indole ki pro mayewamngat. Ma jakmba gurate ngade. ³ Maratukuk tane sakade: Kite sawe piyamngat. Gaunge ma songate ngade. Samba mbolnye agan mayok kinig ta tane kangerkade. Wam kame ait te mbolnye kilimok mayok kinig ta tane kangerka katese ndade e? ⁴ Tane sinja mbal ngaionu Kuate ngummede suku. Tane ye suku sangri kangeram suku idusde ta ye tumtinge nda. Wam sangrinu ande tuan tango Yona mbolnye prona ta ndo tumtingamngit ngina. Tanakina sulumba nu tinga nane kusreka kina.

Farisi le Sadusi mbal suku manau

(Markus 8.14-21)

⁵ Yesus nane wan ponga kumba ka kule kualin sinnye iben kinaig ta nunge dubiwanu tango nane bret afu kile ndaka kinaig. ⁶ Nane tanje minnaig le Yesus nu nane saningina: Tane Farisi le Sadusi mbal suku yis ta rironkap ngina. ⁷ Nu tanakina le nane nangine nangine saka ismba sine bret afu nda kilgig ta suku nu sakate inde nga saka

minnaig le ⁸ nu nane tuku wamdus katesemba saningina: Tane ndanam bret kile ndakaig ta tuku saka minig. Tane ye kumuŋ kuga nga idusde? ⁹ Tane wamdus pulu ndatingit? Ye wam afu ke liken ta tane gilaingade e? Ye bret 5 tamba tango 5,000 isukusneningen le bateŋnu sambe giganmba ligneninginaig? ¹⁰ Ko bret 7 tamba tango 4,000 isukusneningen le bateŋnu sambe gigannaig? ¹¹ Ye Farisi le Sadusi mbal tuku yis rironŋkap nga satingit ta bret tuku sa ndatingit. Ndanam saka tane wam ta kila pile ndakade nga saningina.

¹² Nu tanakina le nane wamdus puluningina. Nu bret tuku yis rironŋkam tuku sa ndakina. Nu Farisi le Sadusi mbal tuku tum manau rironŋkam tuku sakina.

Petrus nu Yesus Kuatenge madina tango ngina

(Markus 8.27-30; Lukas 9.18-21)

¹³ Yesus nane Sesarea Filipi ma tugu mbol pronaig sulumba nu nuŋe dubinaig mbal kusnaningina: Tango pino nane ye Ndindo Katesek Tango ye ima ngade nga kusnaningina le ¹⁴ nane ndek nu sanaig: Nane afu ne Yohanus kule pisenenge ngade. Afu ne Eliange ngade. Afu sakade ne Yeremia ko tuan tango ambokok ande nginaig.

¹⁵ Tanakinaig le nu nane kusnaningina: Tane ye ima nga idusde e ngina le ¹⁶ Simon Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenge madinina tango. Kuate nu abo minit ne nu tuku Kiŋo nga sana le ¹⁷ nu ndek Petrus sana: Simon, Yona tuku kiŋo, Kuate nu siŋka ne make pilit. Ne tango tugumŋge wamdus ta te ndakate. Yiŋe Mam nu samba mbolŋge minit nuŋge wamdus ta te-mayokmba tumnate. ¹⁸ Ye ne sanamŋgit. Ne tuku nyu Petrus.[†] Ye ndame ta mbolŋge

yiŋe kuasmbi patiki le kume tuku sanŋriŋge nane kile-ibenŋkam kumuŋ kuga. ¹⁹ Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam ta te-mayokam tuku ye ne sanŋri tanmbimŋgit. Ne wam afu kilke te mbolŋge peuninga ta samba mbolŋge mata wam ta peuningamŋgat. Ne wam afu kilke te mbolŋge peu ndaninga ta samba mbolŋge mata peuninge nda nga Petrus sana. ²⁰ Tanamba nu nuŋe dubinaig tango nu Kuatenge madina tango ta afu sa ndaninguwaig nga sangrimba peuningina.

Yesus nu nuŋe kumam tuku saningina

(Markus 8.31-9.1; Lukas 9.22-27)

²¹ Ait ta mbolŋge ndo Yesus nu tugu pilmba nuŋe dubiwanu mbal saningina: Ye mbumba Yerusalem kangit. Ye ka le tanŋe Israel mage mage pris gabat mbal kusem pasa bitekŋganu mbal nane ye tumba piti gudommba suwaig le afunŋge ye baleyamŋgaig. Ye kumi le mara keŋnu mbolŋge Kuate nu te-tiyamŋgat nga saningina. ²² Tanakina le Petrus nu Yesus tumba te Yamokmba sawe lika sana: A ... Sunŋo. Ndo kuga. Kuate nu ne kulatkate. Wam ta ne mbol prowé nda ngina le ²³ nu mbilka Petrus sana: Satan, ne kua kaye. Ye tuku ndin tukul ndawa. Ne Kuate tuku wamdus pitaimba tango tuku wamdus ndo dubite ngina.

²⁴ Tanakina sulumba Yesus nu nuŋe dubiwanu tango saningina: Ima nu ye tuku tango minam idusmba kande nu nuŋe nzali kusreka nuŋe mironŋ nuŋe ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ²⁵ Ima nu nuŋe abo mine mayewam tuku sunŋgomba idusmba kurau mayete ta nu ngisikamŋgat. Ima nu ye tuku nga nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuŋe abo ta tumba ŋak minamŋgat. ²⁶ Ande nu kilke te tuku agaŋ

[†]16:18 Petrus ta Grik pasa. Nyu ta tugunu ndame.

ndende ḡakmba kilwa le nuḡe kanu ḡgisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. Ande nuḡe kanu ḡgisikuwa ta ame aḡanmbi piyamba maḡ luka tam kumuḡ? ²⁷Ye Ndindo Katesek Taḡo ye yiḡe Mam tuku kilḡa saḡri ḡak nuḡe eḡel kame ndoḡ luka prowamḡgit. Prowi sulumba ye taḡo yimyam ḡakmba nane maḡau ke likinaig ta lafunu niḡamḡgit. ²⁸Ye siḡka satingamḡgit. Tane teḡe tiḡ minig mbal afu kume ndaka minap le ye Ndindo Katesek Taḡo yiḡe gageu kulatkam tuku prowi le tane kaḡeryamḡgaig.

Yesus nu ḡḡarosu kitek tina

(Markus 9.2-13; Lukas 9.28-36)

17 Mara 6 kugana le Yesus nu Petrus Yakobus le maib nuḡe Yohanus nane kilmba nanenḡe ndo tabe sunḡo ande poḡginaig. ²Ka taḡe nane keḡ ta mambilmba minnaig kande Yesus tuku ḡḡarosu mbilka kisemba mayok kina. Nuḡe tumail pasi ki tuku kilḡa suk. Nu tuku tawi kauknu uḡe liḡnu ndo mayok kina. ³Taḡana le Moses le Elia nale mayok ka Yesus ndoḡ pasata minnaik le nane kaḡerkinaig.

⁴Taḡamba Petrus nu ndek Yesus sana: Sunḡo, sine teḡe mineḡ te mayenu ndo. Ne woka le ye baibai keḡmba ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku patiki ḡa sana.

⁵Petrus nu taḡamba saka minna le gau ande uḡe liḡnu ndo pro nane kainingina le gau ta sinamḡḡe pasa ande mayok ka teḡenmba sakina: Ande te ye tuku Kiḡo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sunḡo tet. Tane nu tuku pasa ise mayewap ḡa sakina le ⁶Petrus nane miḡḡe pasa ta ismba kuru kuru mayemba ndek kilke mbolḡḡe truk kinaig. ⁷Taḡamba minnaig le Yesus nu pro nane kigreka sanigina: Tane kuru kuru ndakap. Tane tiḡap ḡa sanigina le

⁸nane tandeka mambilmba Yesus nuḡe ndo minna le kaḡernaig.

⁹Nane tiḡa Yesus ndoḡ luka ndek ka ndinḡḡe Yesus nu nane peuniḡmba sanigina: Ye Ndindo Katesek Taḡo ye kummba maḡ tiḡi le ndo tane wam kiḡatanu suk kaḡeraig ta afu sanigap ḡgina.

¹⁰Kile nuḡe dubiwanu taḡo keḡ ta nu kusnanaig: Ndaḡam kusem pasa bitekḡḡanu mbal nane Elia nu ambonḡa prowa le ndo Kristus nu prowamḡgat ḡa sakade ḡginaig le ¹¹nu ndek nane sanigina: Son. Elia nu ambonḡa prowa sulumba wam ḡakmba kuaneka kile-tidingam tuku ta ¹²ye tane teḡenmba satinget. Elia nu buk mayok kina le nane nu kila pile ndakinaig. Nane nu tumba nanḡine nzali dubimba ḡayo sili-naig. Taḡamba ndo nane ye Ndindo Katesek Taḡo mata ḡayo siliyamḡgaig ḡa sanigina le ¹³nuḡe dubiwanu taḡo pasa ta ismba nu Yohanus kule pisne tuku sanigina ta nane wamdus puluningina.

Yesus nu kiḡo ande bukla ḡak wakeina

(Markus 9.14-29; Lukas 9.37-43)

¹⁴Nane keḡ ta Yesus ndoḡ maḡ luka ka maḡur sunḡo ta tugum pronaig le taḡo ande pro Yesus tugumḡḡe dagol tidronḡa nu sana: ¹⁵O Sunḡo, ne ye tuku kiḡo sinanu tura. Zulbarek maḡau nu mbol prote le nu sinamanzer sunḡo ḡak minit. Maḡau taḡe nu tate le ait afu nu pa mbol ndekate. Ait afu nu kule sinamḡḡe ndekate. ¹⁶Ye nu tumba naḡe dubinade taḡo te tugum prowit ta nane nu wakei-wam fuguwaig ḡa sana. ¹⁷Taḡakina le nu ndek sakina: Tane Kuate talamba ḡgamunḡgal son tugusek kugatok mbal tane ye piti seryade. Ye ait giganmba tane ndoḡ minamḡgit? Kiḡo ta tumba yalpe ḡgina. ¹⁸Taḡakina le nane kiḡo ta tumba pronaig le nu bukla ḡayonu ta

sawe likina le nu kiŋo ta kusremba kua kina le kiŋo ta mayekina.

¹⁹Tanjamba Yesus nuŋe ndo minna le nuŋe dubiwanu tanŋo nane nu tugum promba kusnanaig: Ndanam sine bukla ta pitaiwe fuguwig ŋga kusnanaig le ²⁰⁻²¹nu ndek nane sanŋina: Tane ŋgamunŋal son tugusek kugatok ta tuku. Ye siŋka satinŋet. Tane Kuate tuku sanŋri tomba tinŋade maŋau ta mastet tinŋu tanŋaŋ fudinŋdo ndo minwa ta tane tabe te samba ne goka ka ma si kaye ŋga sawap ta nu tanjawamŋgat. Ŋgamunŋal son maŋau tambi tane wam ŋakmba kanŋerkam kumuŋ. [Ande nu nyamagan pinka ndo Kuate yabanŋte sulumba nu bukla pitaikam kumuŋ.]

Yesus nu nuŋe kumam tuku sanu arna

(Markus 9.30-32; Lukas 9.43-45)

²²Yesus nane Galilea ma tugu mbolŋge kine promba minmba nu nuŋe dubiwanu kuasmbi saninŋina: Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolŋge pilwaig le baleyamŋgaig. ²³Baleyuwaig le ye kumi sulumba mara keŋnu mbolŋge Kuate nu ye kuaneyuwa le tinuŋgit ŋga saninŋina. Tanjakina le nane pasa ta ismba piti sunŋo ŋak minnaig.

Yesus nu takis ndametinŋ pankina

²⁴Yesus nane Kaperneum tumbran pronaig le kusem wande sunŋo tuku ndametinŋ kilanu mbal pro Petrus kusnanaig: Tane tuku tum tanŋo nu kusem wande sunŋo tuku takis ndametinŋ patikate e ŋginaig le nu au ŋgina. ²⁵Tanjakina sulumba nu maŋ luka wande mbol kina le Yesus nu katesemba Petrus kusnana: Simon, kilke te mbolok gabat sugo nane ima tugumŋge takis ndametinŋ kilig? Nane nanŋine kiŋo kame tugumŋge kilig e ko mbal afu tugumŋge kilig ŋga Petrus kusnana le ²⁶nu ndek Yesus

sana: Nane mbal afu tugumŋge kilig ŋgina. Tanjakina le nu Petrus sana: Ta tuku gabat sunŋo tuku kiŋo kame takis patinu tuku piti ta nane mbolŋge mine ndakate ta ²⁷sine kusem wande sunŋo ta tuku takis ndametinŋ pan ndakube ta nane afu gubra tubekaig. Ta tuku ne kule kualinŋ nzi mbol kumba kuku tilainŋa kualeganŋ ambonga tamŋgat ta minŋenu kakerka takis ndametinŋ kumumbi kanŋeramŋgat. Ndametinŋ ta tumba ye tuku takis nanŋe turmba patika ŋga sana.

**Tango ŋgamukŋge
ima nu sunŋo minit**

(Markus 9.33-37; Lukas 9.46-48)

18 Ait ta mbolŋge Yesus dubiwanu tanŋo nane nu tugum promba nu kusnanaig: Kuate kulatkate mbal ŋgamukŋge ima sunŋo minit ŋga kusnanaig le ²nu ndek kiŋo ande tumba nane ŋgamukŋge te-timba nane saninŋina: ³Ye siŋka satinŋamŋgit. Tane mbilka kiŋo kame tanŋaŋ mayok ndakape ta tane Kuate kulatkate ma mbol kine nda. ⁴Ande nu kiŋo teŋen nyu kugatok minam iduste ta nu Kuate tuku gageu ŋakmba ŋgamukŋge nu sunŋo minit. ⁵Ande nu ye tuku ŋga idusmba kiŋo teŋen tate ta nu ye mata tate. ⁶Kiŋo ande teŋen ye tuku son ŋgate le andenŋge didikate le nu ye ŋgumneyate ta tanŋo ta ose. Nu kiŋo didi ndaka minwa le ambonga afunŋe wit fir-firanu ndame sunŋo tumba ŋinfok tur kusmba bukŋginaig le yu buto ka kumna kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

⁷Tango pino Kuate ŋgumnewaig ŋga tago afu siŋka prowamŋgaig ta ima nu tanjamba tanŋo tagoninŋit le nane Kuate ŋgumnede ta ose. Nu pa sunŋo tamŋgat.

⁸Ne tuku wai ko kupe ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba bukŋga. Ne wai ko kupe ndindo ŋak minmba Kuate tugumŋge abo tugu kanŋera ta maye.

Ne wai ko kupe armba ñak mina le Kuatenge ne tumba buknguwa le ne ugmba minmba minam tuku ma ta mbol kaye ta ñayo. ⁹Ne tuku am ande nu ne unekam tuku didikate ndeta gomba buknga. Ne am ndindo ñak minmba Ku-ate tugumngge abo tugu kanjera ta maye. Ne am armba ñak mina le Kuatenge ne tumba buknguwa le pa sungo mbol kaye ta ñayo.

¹⁰⁻¹¹Tane kiño ande tejen talamba ake agañ nga idus ndawap. Kiño kame kulatkanu enjel kame mara mara samba mbolngge yiñe Mam am mbolngge minig. [Ye Ndindo Katesek Tango ye ngisikanu minig mbal muskil kile-tidingam tuku ye prowen.]

Sipsip ande ngisikina tuku yaba pasa

(Lukas 15.3-7)

¹²Tane wam te ismba tane ndanmba idusde. Tango ande nu sipsip 100 ñak ndindo inum ngisikate le nu tajaig ngate nga idusde? Kuga. Nu sipsip afu 99 ta kilmba ka tabe ande mbolngge kusreka nu luka kumba ande ngisikate ta sotate. ¹³Ye sinja satिंगamnggit. Nuñe sipsip 99 ngisi ndakade ta nu nane tuku gare fudinmba tate. Sipsip ndindo ngisikate le sota luka tate sulumba nu ta tuku gare sungo tate. ¹⁴Tañamba ndo tanjine Mam nu samba mbolngge minit nu kiño inum tejen mata nu ngisi ndakuwa nga iduste.

Tira tango tuku mbar te-tiwam tuku pasa

¹⁵Tira ande nu ne mbolngge mbar ande kuwa ndeta ne kumba sinşinndo nu ndo sawa. Nu ne tuku pasa pitai ndamba ngamungal biye mbilwa ndeta maye. Mañau tambi ne nañe gulab mañ luka tate. ¹⁶Ko nu ne tuku pasa isam mbulwa kande ne tira ndindo ko armba kilmba nu tugum kape sulumba nu ndoñ pasa te-tiwap. Tane ar ko tane keñ pasa ta sawap ta

maye. ¹⁷Tango ta nu nale tuku mata isam mbulwa kande kile ne Kuate tuku kuasmbi ñakmba saninga le iswaig. Nu nane tuku mata isam mbulwa kande nu kasomok tango ko takis kilanu tango tañaj nu ndoñ ulendi ndakap.

¹⁸Ye sinja satिंगamnggit. Tane wam afu kilke te mbolngge peuningap ta samba mbolngge mata wam ta peuningamnggat. Tane wam afu kilke te mbolngge peuningap ta samba mbolngge mata peuninge nda.

¹⁹Ye mañ satingi le isap. Tane tuku armba nale wamdus ulendimba wam ande tuku Kuate yabañwaik ta yiñe Mam nu samba mbolngge minit nu wam ta kamngat. ²⁰Tango armba ko keñmba nane ye tuku nyu mbolngge mangurkade ta ye nane ngamukngge minet nga saningina.

Mbar gilaingam tuku pasa

²¹Kile Petrus nu Yesus tugum promba nu kusnana: Sungo, yiñe tira ande nu ye mbolngge mbar giganwa le ye gilaingi. Nu mbaram 7-wa le ye mbar ta gilaingi e nga kusnana le ²²nu lafumba sana: Kuga. Ne nu tuku mbar 7 ndo gilainga ta kumuñ kuga. Ne nu tuku mbar 77 tañamba gilainga.

²³Tane isap. Kuate nu nuñe gageu kulatkate mañau ta wam kube te suk. Tango sungo ande nuñe piro mbal afu nane nu tuku ndametiñ kilnaig ta luka lafuwaig nga sakina. ²⁴Nu lafunu kilam tuku tugu pilna le tango ande nu lafuwam tuku ndametiñ soñ 100,000 tañaj nane nu tumba pron-aig. ²⁵Nu ndametiñ ta lafuwam kumuñ kuga tukunu tango sungo nu nane afu saningina: Tane tango te tumba nuñe pino kiño kat nuñe ndoñ agañ ndende ñakmba turmba afu tugumngge piro agañ tañaj minam tuku piyamba ndametiñ kilmba pro nuñe ndametiñ lafuwap ngina.

²⁶Tanjakina le nu sungo tugumnge ndeka dagol tidronga sarsamba sana: O sungo, ne ait tutura le ye lafunu ta kumumbi kilmba tanmbimngit nga sana. ²⁷Tanjaka sana le tango sungo nu sinanu lafuwam tuku wamdus kusremba nu ake kukulna le kina.

²⁸Nu kumba ka nuje piro tuma ande nu tuku sonj ndindo lafuwam tuku minna ta kangerna. Kanjermba nu biye timba njfok pipka ye tuku ndametinj lafuwa nga sana.

²⁹Tanjakina le nuje piro tuma ta ndek nu tugumnge truk ka nu sarsamba sana: Ne ait tutura le ye lafunu ta tekumumbimba tanmbimngit nga sana. ³⁰Tanjamba sana ta nu mbulmba nu tumba ka muli wandeknge pilmba nu tuku ndametinj ta njakmba lafuwe suluwa sulumba ndo nu mayok kuwa ngina.

³¹Kile nuje piro tuma mbal afu nu wam kina ta kanjermba nane pitiningina le nane kumba ka nangine sungo ta kubeu tunaig le ³²nu pasa ta ismba piro tango ta wikina sulumba sana: A ... ne siŋka tango njayonu. Ne ye sarsaryat le ne ndametinj lafuwam tuku ta ye wamdus kusrewit. ³³Ye tanjamba ne sinanu mapenit ta ndanam saka naje piro tuma tango ta sinanu mape ndawat nga sana. ³⁴Tanjaka nu gubra tormba tango ta tumba muli wande kulatkanu mbal tuku wai mbolnge pilmba saningina: Nu ye tuku ndametinj njakmba lafuwe suluwa le nu mayok kuwa nga saningina.

³⁵Tane tanjamba ndo tangine tira tuku mbar tugusemba wamdus gilai ndanggap ta yiŋe Mam nu samba mbolnge minit nu mata tane mbolnge tanawamngat ngina.

Tango pino mungu purkik tuku pasa

(Markus 10.1-12)

19

Yesus nu pasa ta sake deŋpurmba nu tinga Galilea ma kusremba kumba Yudea ma tugu mbol promba

Yordan kule sim kina le ²tango pino gu-dommba nu dubinaig le nu tanje nane tuku guaze wakeikina.

³Tanjamba minna le Farisi tango afu Yesus tagowam tuku pro nu kusnanaig: Sine singine tukul maŋau dubimba ande nu piyo nuje mbar ande mbolnge pitaiwam kumuŋ e nga kusnanaig le ⁴nu ndek sakina: Tane Kuate tuku kuyar pasa bur ndakade e? Pasa ta teŋenmba sakate. Tugu mbolnge Kuate nu tango pino kilemayokka nu ngarosu kise kise wakeikina sulumba sakina:

⁵Tango nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndonj mungu kile-denga minwaik. Nale ngarosu ndindo mayok kangaik ngina. *Mulum Pasa 2.24*

Kuyar pasa nu tanjakate. ⁶Ta tuku nale armba mine ndakik. Nale agaŋ ndindo tanjaŋ minik. Kuate nu agaŋ kilmba ulendinikit ta tangonge nale pur ndanikuwa ngina.

⁷Tanjakina le Farisi nane ndek nu sanaig: Tanjamba ta ndanam Moses nu tukul pasa teŋenmba sakina: Ande nu piyo nuje pitaiwam nga waje ande kuyarmba tuwa sulumba nu pitaiwam kumuŋ nga sakina le ⁸nu ndek nane saningina: Tane wamdus kareŋnu njak. Ta tuku Moses nu tango pino pitaikam tuku wokina. Tugu mbolnge maŋau ta mine ndakina. ⁹Ye teŋenmba satینگamngit. Pino ande nu tango ndonj fare mine ndakate le tango nuje maŋau kise tuku nu pitaimba pino kise ndonj mungu kilik ta nu pino kuayarmba unekate nga saningina.

¹⁰Tanjakina le nuje dubiwanu tango ndek Yesus sanaig: Tango pino kilmba maŋ pitaikam tuku tukul sangrinu tanjamba minwa kande sine tango pino kile ndakube nga sanaig le ¹¹nu ndek nane saningina: Tango njakmba mungu kilam tuku minig. Kuate nu maŋau ta laipam tuku afu sangri ningit nane ndo mungu kile ndakade. ¹²Afu nane

ina sinamnge aganj afu denkanu mayok kinig tukunu nane pino kile ndakade. Afu tango maŋaumbi nane tuku ngarosu ŋaigo siglikinaig. Afu nane Kuate tuku gageu tugekuwa ŋga piro ta kumba pino kilam tuku wamdus ta kugatok. Ande nu maŋau ta dubiwam kumuŋ ndeta dubiwa ŋga saningina.

Yesus nu kiŋo kame nyaro niŋgina

(Markus 10.13-16; Lukas 18.15-17)

¹³Nane afu kiŋo kame foŋfoŋ kilmba Yesusŋge wai nane mbol patika Kuate yabaŋwa ŋga Yesus tugum pronaiŋ le nuŋe dubinaig mbal tanŋe nane saningŋe lika kile-luka minnaig. ¹⁴Taŋanaig le Yesus nu nane saningina: Kiŋo kame peu ndaningap. Nane ye tugum te prowaig. Kiŋo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig ŋgina. ¹⁵Taŋamba nu wai nane mbol patika sulumba tinga kina.

Tango ande aganj ndende gudommba ŋak

(Markus 10.17-31; Lukas 18.18-30)

¹⁶Mara ande tango inum Yesus tugum promba nu kusnana: Tum Tango, ye ame maŋau mayenu ki sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ŋga kusnana le ¹⁷nu lafumba sana: Ndaŋam ne maŋau mayenu tuku kusnayate. Kuate nu ndo mayenu. Ne minmba minam tuku abo tugu ta tam idusmba kande ne Kuate tuku tukul dubika ŋga sana.

¹⁸Taŋaka sana le tango ta nu kusnana: Ye tukul pasa ndaŋ dubiki ŋgina le nu lafumba sana: Tango bale ndawa. Pino kuayar ndawa. Aganj ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. ¹⁹Ina mam naŋe tuku nyu kurauka miŋge kumnemnge mina. Ne naŋe ngarosu tuku wamdus sunŋo ŋak minit taŋamba ndo nane ne tugumnge minig mbal tuku kume purmba mina ŋga sana le ²⁰tango mo ta ndek nu sana: Ye tukul

ta ŋakmba dubika minet. Ame maŋau ye mbol denKate ŋgina le ²¹Yesus lafumba ndek nu sana: Ne abo tugu ta tam idusmba kande ne kumba ka naŋe aganj ndende ŋakmba piyamba ndametig kilmba sanzal mbal niŋmba ne ye dubiya. Ne taŋawa ta ne samba mbolŋge aganj ndende magenu ŋak minamngat ŋga sana le ²²tango mo nu pasa ta ismba nu aganj ndende sunŋomba ŋak tukunu nu wamdus piti ŋak Yesus kusremba kina.

²³Nu kina le Yesus nu nuŋe dubiwanu tango saningina: Ye siŋka satingamngit. Aganj ndende sunŋomba ŋak mbal nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sunŋo. ²⁴Aganjmor sunŋo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sunŋo kuga. Tango nu aganj ndende sunŋomba ŋak ta nu ngumneniŋmba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku maŋau ta siŋka minde bada sunŋokanu ŋgina.

²⁵Taŋakina le nuŋe dubiwanu tango pasa ta isnaig sulumba nane piriri ŋayomba sakinaig: Yoi. Taŋamba ndeta ndaŋndaŋmba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamngig ŋginaig le ²⁶Yesus nu nane kaŋgerka saningina: Tango nane wam afu ke fugude ta Kuate nu wam ta ŋakmba kam kumuŋ ŋga saningina.

²⁷Kile Petrus lafumba Yesus sana: Ai te. Sine ne tuku ŋga siŋgine aganj ndende ŋakmba kusreka ne dubineg. Sine ame aganj tamngig ŋga kusnana le ²⁸nu ndek nane saningina: Ye siŋka satingamngit. Kilke kitek mayok kuwa le ye Ndindo Katesek Tango yiŋe minyo mbili maditaknu mbolŋge minyoka ŋakmba kulatkamngit ta tane ye dubiyade mbal mata minyo mbili 12 mbolŋge minyoka Israel tuku tugu 12 ta kilmba pileningamngaig. ²⁹Ande nu ye tuku ŋga nuŋe wande, tira kat nuŋe, kulim kat nuŋe, ina mam kat nuŋe, kutu kat nuŋe, nuŋe kilke aganj kame

tanjaŋ kusrekate ta nu agaŋ kusrekate ta kitek gudomm̃ba kilmba nu abo tugu ŋak minmba minamŋgat. ³⁰Ata. Nane afu kile tumailamŋge minig ta nane ŋgumnem kanŋaig. Afu kile ŋgumnemŋge minig ta nane tumailam kanŋaig ŋgina.

**Piro tango piya
kilnaig tuku yaba pasa**

20 Kile Yesus nu sakina: Kuate nuŋe gageu lafunu niŋgit wam ta piro miro tango ande wam kina tanjaŋ. Nu maratukuk tiŋga ki nda promba minna le mbal afu nu tuku grep piro mbolŋge pirokam tuku sota kilam kina. ²Nu kina ka afu kanŋerka ki ndindo tuku piya niŋgam tuku saningina le nane woka tango ta tuku piro mbol kinaig.

³Ki kanum 9 mbolŋge nu maŋ kumba ka maket mbolŋge afu nane ake min-naig ta kanŋerka saningina: ⁴Tane pirokam idusmba kande tane ye tuku piro mbol kape le ye tane piya kumumbi tiŋgamŋgit ŋga saningina le nane kinaig.

⁵Ki kanum 12 mbolŋge ki kanum 3 mbolŋge nu maŋ wam ndui ta ndo kina. ⁶Tanjaŋba ki kanum 5 mbolŋge nu maŋ kumba ka afu ake minnaig ta kanŋerka saningina: Ndaŋam tane ake tiŋ minig le ka furirte ŋga saningina le nane nu sanaig: ⁷Afuŋge sine piro nda siŋgig ŋginaig le nu ndek saningina: Tane kumba ye tuku piro mbolŋge pirokap ŋgina le nane kinaig.

⁸Ki butuŋga furirna le miro tango nu nuŋe piro kulat tango sana: Piro mbal wika nane piya niŋga. ŋgumnemŋga prowaig ta mbolŋge tugu pilmba ka ka maratukuk prowaig mbolŋge bitekŋga ŋga sana le ⁹piro kulat tango nu mbal afu furiram piro tugu pilnaig ta wika ki ndindo tuku piya kumumbi niŋge likina.

¹⁰Tanjaŋa le mbal maratukuk pron-aig ta nane wam ta kanŋerm̃ba sine

ndametij maŋ lato kilamŋgig ŋga idus-naig ta kuga. Nane mata ki ndindo tuku piya ndo kilnaig. ¹¹Tanjaŋba nane gubra tumba ka piro miro tango sanaig: ¹²Mbal te nane ait fagnu ndo pirokaig a. Sine maratukuk tiŋga piro tugu pilmba ka ka kiŋge sine pasoka mundusiŋmba piro karenŋkigig le furirte. Ndaŋam saka ne sine nane ndoŋ piya kumu kumu siŋ-gat ŋga sanaig le ¹³piro miro tango nu nane tuku ande lafumba sana: Mata, ye ne mbolŋge mbar ndawit. Ne ye ndoŋ pasa katmba naje piro tuku ki ndindo tuku piya tam tuku wokat tae. ¹⁴Ne naje ndametij ta tumba kaye. Ye yiŋe nzalimbi nane afu furiram prowaig ta ne ndoŋ kumu kumu ndametij niŋgam iduset. ¹⁵Ndametij te yiŋe ndametij. Ye afu niŋgam bafuwi ta niŋgam kumuŋ. Ndaŋam saka ye waknyumba minet le ne ye tuku gubra tat ŋga sana.

¹⁶Kile Yesus nu teŋenmba saningina: Afu ŋgumnemŋge minig ta tumailam kanŋaig. Afu tumailamŋge minig ta ŋgumnem kanŋaig ŋga saningina.

Yesus nuŋe kumam tuku sanu keŋna
(Markus 10.32-34; Lukas 18.31-34)

¹⁷Yesus nane Yerusalem kumbange nu nuŋe dubiwanu tango 12 ndo kilmba kile Yamokka saningina: ¹⁸Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kanŋig. Ka ambeŋge nane afu ye Ndindo Katesek Tango tumba pris gabat kusem pasa bitekŋganu mbal tuku wai mbolŋge pil-waig le nane ye te-tiyumba kumwa ŋga sakamŋgaig. ¹⁹Nane kasomok mbal tuku wai mbolŋge ye pilwaig le nane ye maim maim te-sumba ŋgusyuwaig sulumba ail kazrai mbolŋge ye baleyamŋgaig. Ye kumi le mara keŋnu mbolŋge Kuate nu maŋ ye te-tiyamŋgat ŋga saningina.

**Yakobus le Yohanus nale
sugo minam tuku sakinaik**

(Markus 10.35-45)

²⁰ Sebedeus tuku kiŋo armba Yakobus le Yohanus ina nakileŋge nale kilmba ka Yesus tugumŋge dagol tidronga nu agaŋ yabaŋna le ²¹ nu ndek kusnana: Ame agaŋ tuku ne ye yabaŋyate ŋgina le nu ndek sana: Ne yiŋe kiŋo ar te ma nika le ne naje gageu kulatka mina le inum ne tuku ndinanŋge inum ŋaiŋamŋge minyokuwaig ŋga iduset ŋgina.

²² Tanjakina le Yesus nu lafumba sanikina: Tale wam yabaŋkik ta tugunu tale gilai. Ye kule kaglinu nyamŋgit ta tale mata nyam kumuŋ e ŋga sanikina le nale sakinaik: Au. Sile kumuŋ ŋginaik. ²³ Tanjakinaik le Yesus nu nale sanikina: Son. Ye kule kaglinu nyamŋgit ta tale mata nyamŋgaik ta ye tuku ndinanŋge ko ŋaiŋamŋge afu taŋamba kile-minyokam tuku ta ye miro kuga. Yiŋe Mam nu taŋgo afu madiningina nane ndo ma ta mbolŋge minyokamŋgaig ŋga sanikina.

²⁴ Nu dubiwanu taŋgo 10 wam ta isnaig sulumba nale aba nuŋe tuku palserŋningina le ²⁵ Yesus nu nane te yalpe ŋga wika saningina: Kasomok mbal tuku gabat sugo nane pasa saŋgrinu ŋak minig ta tane kila. Gabat afu nane kumnemŋge minig ta nane mata taŋgo pino nane kukul te-niŋmba matuk kinig ta ²⁶ tane maŋau ta ke ndakap. Tane ŋgamukŋge ima nu sungo minam idusmba ndeta nu tane ŋakmba tuku piro taŋgo minwa. ²⁷ Tane ŋgamukŋge ima nu kulat taŋgo minam idusmba ndeta nu tane ŋakmba tuku piro taŋgo taŋaŋ minwa. ²⁸ Ye Ndindo Katesek Taŋgo ye mata taŋgo pino ye sinzanyuwaig ŋga pro ndawen. Ye nane sinzaŋniŋmba yiŋe ŋgarosu kumam tuku pilmba nane gudommba

muskil kile-tidinge niŋgam tuku prowen ŋga saningina.

**Yesus nu taŋgo armba am
tukulkanu wakeikina**

(Markus 10.46-52; Lukas 18.35-43)

²⁹ Yesus nane Yeriko kusrewam bafunaig le taŋgo gudommba nu dubimba kinaig.

³⁰ Taŋgo armba nale am tukulok ndin makembinge minnaik. Nale Yesus kina ta afuŋge sanikinaig le ismba nale ndek wi kuerŋka sanaik: David tuku mbuŋ sungo, ne sile sinanu tursika ŋga sakinaik. ³¹ Tanjakinaik le maŋgur sungo nale maninkuwaik ŋga sanike likinaig kande nale lato lato wika sakinaik: David tuku mbuŋ sungo, ne sile sinanu tursika ŋga saka minnaik.

³² Taŋamba saka minnaik le Yesus nu tinga nale kusnanikina: Ye ame wam tale mbolŋge ki ŋga idusik ŋgina le ³³ nale ndek nu sanaik: O Sungo, sile tuku am wakeika ŋginaik. ³⁴ Tanjakinaik le Yesus nu nale sinanikmba nale tuku am kigrekina kande am maraŋga mambilnaik sulumba nu dubimba kinaik.

**Yesus nu gabat sungo
taŋaŋ Yerusalem kina**

(Markus 11.1-11; Lukas 19.28-40; Yohanus 12.12-19)

21 Yesus nane kumba ka Yerusalem patunaig sulumba Betfasi tumbran Olif tabe patumba Yesus nu nuŋe dubinaig taŋgo armba sanikina: ² Tale tumbran si kumba bitekŋga doŋki ande fat ŋak pannaig le tiŋ minik ta kangerkamŋgaik. Kangerka muli kuklinikmba kilmba ye tugum te yalpe. ³ Ande nu tale kusnatikuwa kande tale nu sawap: Sungo nu doŋki te piro ŋak ŋga sawap. Tanjakap le nu pitik ndo maye kilmba kape ŋga satikamŋgat ŋgina.

⁴ Yesus nu nale tanjamba wam pagukina ta o buk tuan tango ande pasa sakina ta kumungina. Nu tejenmba kuyarna.

⁵ Sion tumbran sungo sawap le nuje tango sungo kanjerwa. Nu ngannu nyu kugatok tana donki fat mbolnge minyoka donki jak nu tugum prote ngina. *Sakaria 9.9*

⁶ Yesus nu nuje dubinaig tango ar ta wam pagukina le nale ka kumunaik.

⁷ Nale donki nuje fat ndon kilmba Yesus tugum pronaik sulumba nanjine kumi kilmba muskilnu mbolnge farnaig le Yesus nu ponga minyokina. ⁸ Tanjana le mangur sungo ta nane nanjine kumi kilmba ndinngge farnimba afu nane ail wai kugerka kilmba pro ndinngge farninge likinaig. ⁹ Tanjamba kile afu Yesus tumailamnge afu ngumnemnge nane kumbange wikaraumba sakinaig: Sine David tuku mbun tuku nyu te-dungube o.

Tango te Sungo tuku nyu mbolnge prote. Nu Sungonge nyaro tuwa o.

Sine Sungo Kuate tuku nyu te-dungube o nginaig. *Mune 118.26*

¹⁰ Nane tanjamba kumba minnaig le Yesus nu donki jak Yerusalem bitek prona le tumbran sungo ta tuku tango pino jakmba pirerek purka tango ta imange nginaig le ¹¹ nane mangur sungo nu dubinaig ta nane ndek sakinaig: Tango te Yesus. Nu tuan tango. Nu Nasaretnu Galilea ma tugu mbolok nginaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo wakeina

(Markus 11.15-19; Lukas
19.45-48; Yohanus 2.13-22)

¹² Kile Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo ta sinam kumba ka kawan tange nane afu agan ndende piyaninginaig afu piyanimba kilnaig ta nane jakmba kogronkina sulumba nane ndametij mungu walka minnaig mbal

tuku mbain kilmba kile-panka afu umanj kurinum piyawam tuku patikinaig mbal tuku minyo mbili mata kile-panka pitaike likina. ¹³ Tanjamba nu nane saningina: Kuyar pasa nu tejenmba sakate.

Ye tuku wande ta mbarinyam tuku wande.

Tane wande te mbilmba kuayar tango tuku wande tana pilig ngate. *Aisaia 56.7; Yeremia 7.11*

Yesus nu tanjamba nane saningina sulumba ¹⁴ nu kusem wandek sinam tange minna le afu am tukulok afu kupe najgonu nane gudommaba nu tugum pronaig le nu nane wakeike likina. ¹⁵ Tanjana le kijo kame nane kusem wandek sinam tange wikaraumba sakinaig: Sine singine sungo David tuku mbun tuku nyu te-dungube o nga saka minnaig.

Tanjamba minnaig le pris gabat kame kusem pasa biteknganu afu ndon Yesus nu wam kitek sangrinu ke likina le kanjerka kijo kame tuku zigna ta ismba nane palseningina le ¹⁶ nane Yesus sanaig: Nane ne tuku sakade ta ne nda isit e nginaig le Yesus nu lafumba saningina: Ye iset. Tane kuyar pasa ande bur ndakade e? Pasa ta nu tejenmba sakate.

Ne kijo kame fonfon kijo dabronu turmba tumningit le ne tuku nyu kumumbi te-dungade ngate. *Mune 8.3*

¹⁷ Tanjamba sanimba Yesus nu nane kusreka mayok ka tumbran sungo kusremba ka Betani tumbran promba tange minna.

Yesus nu ail ande taprana (Markus 11.12-14,20-24)

¹⁸ Mafena le nane man luka Yerusalem kambim saka kumba ka ndinngge Yesus nu gubana le ¹⁹ nu fik ail ande ndin makembinge tij minna ta alonu kilmba nyam saka tugum kumba mambilna

kande kuga. Nu wanjenu ndo kanjerkina. Tanjamba nu fik ail ta sana: Ne manj alowe nda nga sana. Nu tanjaka sakina le ait ndui ta mbolnge ndo ail ta wanjenu karengge sulunaig.

²⁰ Tanjanaig le nuje dubinaig mbal nane piriri njayomba sakinaig: i ... Ame manau tanjan a. Fik ail te pitik ndo wanjenu karengge suluwaig nginaig le ²¹ nu lafumba nane saningina: Ye sinja satngamngit. Tane Kuate nu kumu njga wamdus tero ndakap ta ye fik ail mbolnge manau kit tanjamba tane mata kam kumu. Ta ndo kuga. Tane tabe si samba ne goka tinga yu buto sinam kaye nga sawap ta nu tanjawamngat. ²² Tane Kuate nu kumu njga yabanap ta nu kumumbi tingamngat nga saningina.

Imange Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig

(Markus 11.27-33; Lukas 20.1-8)

²³ Yesus nu manj kusem wande sunjo sinam kumba ka tanje pasa kuklimba tumnjmba minna le pris gabat kame Israel mage mage afu pro nu kusnanaig: Imange ne kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imange ne sangri tinmba kukulnina nga kusnanaig le ²⁴ nu ndek nane saningina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le kumumbi lafuwap ta imange ye wam kame te kam tuku kukulyina ta tane kila satngamngit. ²⁵ Imange kule pisne piro Yohanus tuna? Kuatenge e ko tangonge ngina.

Tanjakina le nane ka kasomnge nangine nangine mungu kusnanga sakinaig: Sine ndanjmba sabe. Sine Kuatenge nga sabe ta ndanam tane Yohanus tuku son nda nginaig ngamngat. ²⁶ Ko sine tangonge ndo ngube ta tango pino nane sine mbolnge wam njayonu kamngaig. Mangur sunjo te nane njakmba Yohanus nu Kuate tuku tuan tango nga idusde nginaig. ²⁷ Tanjamba nane Yesus tuku pasa

lafumba sakinaig: Iyo. Sine gilai nginaig le nu ndek nane saningina: Ariya. Ye mata imange kukulyina le wam kame ke liket te satnge nda ngina.

Kijo armba tuku yaba pasa

²⁸ Yesus manj lato sakina: Tane pasa te ismba ndanjmba idusamngaig. Tango ande nu kijo armba njak minna. Nu kumba ka nuje kijo mulum ta sana: Kijo, kite ne kumba ka grep piro mbolnge piroka nga sana le ²⁹ kijo ta mam nuje sana: Ye mbulit ngina. Tanjakina ta mine minemba nu wamdus biye mbilmba tinga pirokam kina.

³⁰ Kile tango ta nu manj kumba ka maib nuje pasa ndui ta ndo sana le nu lafumba sakina: Ta maye. Ye kangit ngina ta nu kine ndakina. ³¹ Tane ndanjmba idusde. Kijo ndan mam nuje tuku pasa kumumba kina nga kusnaningina le nane ndek lafumba sakinaig: Kijo mulumnge nginaig.

Tanjakinaig le Yesus nu kusem gabat mbal ta saningina: Ye sinja satngamngit. Takis kilanu mbal pino tango didik farde mbal nane tane litngmba ambonga Kuate tuku gageu mayok kinig. ³² Yohanus nu manau tinreknu tumtingina le tane son nda nginaig. Takis kilanu mbal pino nane tango didik farde nane nu tuku pasa ismba son nga nangine manau njagonu kusrekinaig. Nane tanjanaig le tane wam ta kanjerkinaig sulumba ngamungal biye mbilmba nu tuku pasa mata son nda nginaig nga saningina.

Piro tango njagonu tuku yaba pasa

(Markus 12.1-12, Lukas 20.9-19)

³³ Yesus nu manj sakina: Tane yaba pasa ande te mata isap. Kilke miro tango ande nu grep piro nguka fondembi kormba nu grep alonu firfirmba kulenu kilam tuku ngurung wakeina sulumba piro kulatkam tuku

wande kuennu o mbolok pilna. Piro ḡakmba deppurm̃ba nu piro mbal kilmba patika nu t̃nga kilke kise mbol kina. ³⁴Kina ka tañge minmba ma ma grep alonaig le kamusmba alonu kilam tuku nu mbal afu kukulningina le piro tañgo tugum kinaig. ³⁵Kumba ka pronaig le nane kañgerka kilmba ande tumba pañntumba inum tumba balemba ande ndamembi balemba tañamba tañamba ke likinaig. ³⁶Nane tañanaig le kilke miro nu amboñga kukulningina ta limba maḡ gudomm̃ba kukulningina le nane mbol̃ḡe mata wam ndui ta ndo ke likinaig.

³⁷Tañanaig le piro miro nu nuḡe kiḡo nuḡe kukulna le nane tugum kina. Nu teñenmba isdusna: Nane nu kañgerm̃ba ye tuku kiḡo ḡga mapewam̃ḡaig ḡga idusna. ³⁸Tañana le piro mbal nane nu prona le kañgerm̃ba sakinaig: Tañgo ilit si nu mam nuḡe tuku agaḡ ndende ḡakmba kilam tuku nyu ḡak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube ḡga sakinaig. ³⁹Tañaka nane nu biye timba buk̃ḡinaig le kilim kina le tañge bale-naig le kumna.

⁴⁰Ye tane kusnatinget. Piro miro tañgo nu tañgo kame ta tugum promba nane mbol̃ḡe ame wam kam̃gat ḡga kusnaningina le ⁴¹nane afu nu sanaig: Nu piro mbal ḡaigonu ta kume ḡay-onu niḡguwa sulumba nu piro tañgo afu kitek kilmba patikam̃gat. Alonu kilig ait mbol̃ḡe nane alonu kilmba nu tumba minam̃ḡaig ḡginaig.

⁴²Tañakinaig le Yesus nu nane saningina: Kuyar pasa ande te tane bur ndakade e?

Ndame suñgo ande wande pilig mbal gisleknu ḡga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame ḡakmba nu mbol̃ḡe sañḡri t̃ḡgade.

Suñgo nuḡe wam ta kina le sine kañgerm̃ba pirerek purka gare toreg ḡgate. *Mune 118.22*

⁴³Ta tuku ye tane satingam̃git. Ku-ate nu tane Israel kile-sika mbal kise nuḡe gageu tuku madininguwa le alonu kumumbi kile-mayokkam̃ḡaig ḡgina.

⁴⁴[Ande nu ndame suñgo ta mbol̃ḡe baringa ndekuwa ta nu isu ḡgurñgurm̃ba nu kumam̃gat. Ndame suñgo ta tañgo ande mbol̃ḡe ndekuwa ta nu du firfiram̃gat.]

⁴⁵Pris gabat kame Farisi mbal ndoñ nane yaba pasa kame sake likina le ismba nu nane tuku sakina ta katesenaig sulumba ⁴⁶nane nu biye tiwam tuku ta maḡgur suñgo nane nu tuan tañgo ḡga sakinaig tukunu nane tañgo pino tuku kuru-kurukinaig.

Pagumba nye suñgo tuku yaba pasa

(Lukas 14.15-24)

22 Yesus nu maḡ yaba pasa ande saningmba sakina: ²Kuate nu nuḡe gageu wike likate wam ta gabat suñgo ande nuḡe kiḡo pino tam tuku pagumba nye suñgo pilna tañaḡ. ³Ait kumungina le nu nuḡe piro tañgo kukulningina le kumba ka buk saningina mbal ta kilam kinaig. Nane kumba nane saninginaig kande nane ḡakmba mbule sulunaig.

⁴Kile gabat suñgo nu piro tañgo afu saningina: Tane kumba ka mbal buk saning̃en ta teñenmba saningap. Nu makau ande pailnu fatnu afu kuya ḡak turmba bale farmba nyamagaḡ kilmba pagumba kile tane tair̃ḡa minit. Nuḡe kiḡo pino tam tuku pagumba nye ta mbol prowap ḡga saningap ḡgina le ⁵nane kumba ka saninginaig kande nane ismba ake pasa sakanu sukmba ande nu t̃nga nuḡe piro mbol kina le ande nu t̃nga nuḡe ndamet̃iḡ piro kam kina le ⁶nane afu t̃nga nu tuku piro mbal ta kilmba ḡaigo siglika bale farnaig. ⁷Tañanaig le gabat suñgo nu wam ta ismba nu gubra tumba nuḡe kame mbal kukulningina le nane kumba ka nane

bale far sulumba nane tuku tumbraŋ piy-naig le uguna.

⁸Kile nu nuŋe piro mbal afu saningina: Pino tam tuku pagumba nye buk kuanekit ta saningen mbal ta nane nda prowaig. ⁹Tane kumba ka tumbraŋ sungo tuku ndin ŋakmba dubike lika tango ŋakmba kanŋerka pagumba nye te mbol prowam tuku saningap ŋgina.

¹⁰Taŋakina le nane kinaig ka ndin ŋakmba dubike lika mbal magenu ŋaigonu turmba kile-siglika ŋakmba kilmba pronaig le pino tam tuku pagumba nye ta tuku wande kumungina.

¹¹Gabat sungo nu pronaig mbal ta kanŋerkam wandek sinam kumba ande nu pagumba nye tuku kumiŋ tiŋge ndaka ake kumiŋ tiŋgina ta kanŋerna sulumba ¹²tango ta sana: Mata, ne ndaŋam ake te prowat. Ne pagumba nye tuku kumiŋ tiŋgam kuga ŋga kusnana le nu kikonu maninok minna.

¹³Kile gabat sungo ta nuŋe piro mbal saningina: Tango te kupe wai ndaleka bukŋgap le mayok ka ma make sungo sinam kuwa. Ma ta mbolŋge minamŋaig mbal nane malmbi sunŋomba maketiŋ tikŋga minamŋaig ŋgina.

¹⁴Kuate nu nane gudommba nuŋe gageu minam tuku wikate ta nane ndui ndui ndo nu tuku gageu minam tuku ma-diningit ŋga saningina.

Takis pankam tuku pasa

(Markus 12.13-17; Lukas 20.20-26)

¹⁵Farisi mbal nane kumba ka nanŋine nanŋine saka ismba nu ame pasa mbarwa le biye tibe ŋga ndin sotinaig.

¹⁶Taŋamba nane nanŋine dubinaig mbal afu Herodus dubinaig mbal afu ndoŋ kukulninginaig le Yesus tugum promba sanaig: Tum Tango, ne tango tugusek ta sine kila. Ne ande tuku kiko ndanate. Ne tango nyu ŋak tuku kuru kuru ndakate. Tango ŋakmba Kuate

tuku maŋau dubikam tuku tumsingit. ¹⁷Ne sine sasinga. Sine Zu mbal siŋgine tukul maŋau dubimba Rom gabat Sesar takis tambim kumuŋ e? Ne ndaŋmba iduste ŋginaig.

¹⁸Nane Yesus yabri paknaig ta nu katesemba nane saningina: Tane yabri tango ndo. Ndaŋam ye tagoyade?

¹⁹Takis ndametiŋ ande tumba pro ye tumyap ŋgina le nane ndametiŋ ande tumba pro nu tunaig. ²⁰Taŋanaig le nu ndek nane kusnaniŋgina: Ndametiŋ te mbolŋge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit ŋga saningina le ²¹nane ndek sakinaig: Sesar tuku ŋginaig le Yesus nu nane teŋenmba saningina: Ata. Tane gabat sungo Sesar kumnemŋge minig. Nu tambim tuku agaŋ sakate ta nu tape. Kuate nu agaŋ tambim tuku sakate ta Kuate tape ŋgina.

²²Taŋakina le nane pasa ta ismba pir-erek purka nu kusremba luka kinaig.

Kummba maŋ aboŋgam tuku pasa

(Markus 12.18-27; Lukas 20.27-40)

²³Ki ndui ta mbolŋge Sadusi tango afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane tango kummba maŋ tiŋge nda ŋga idusmba minig tuku. Nane Yesus kusnanaig: ²⁴Tum Tango, Moses nu teŋenmba kuyarna: Tango ande kummba pino kuembol kiŋo kugatok kusrewa le maib nuŋenge pino ta tumba aba nuŋe tuku kiŋo te-pilwa ŋga kuyarna. ²⁵Ariya. Ma te mbolŋge tango ande maib kat nuŋe 7 minnaig. Aba nanŋine pino ande tina sulumba minna ma ma kiŋo kugatok kumna le mambo nuŋe dubiknu nu pino ta tina. ²⁶Nu tumba minmba ma ma nu mata kiŋo kugatok kumna le mambo nuŋe keŋnu nu mata taŋana. Taŋamba taŋamba nane 7 ta pino ndui ta ndo tumba ka ka kiŋo kugatok kume far-naig le ²⁷ŋgumnengga pino kuembol nu mata kumna. ²⁸Ata. Ne kumanu mbal tiŋgamŋaig ŋga sakate ta tango 7 ŋga-

mukŋge nu ima tuku pino minamŋgat? Nane ŋakmba pino ndui ta ndo tinaig nga Yesus sanaig.

²⁹ Tanjakinaig le nu nane saningina: Tane Kuate tuku kuyar pasa nu tuku sangri tane wamdus pulu ndatingit. Ta tuku tane wamdus mbarde. ³⁰ Nane kumanu mbal abongga tinga Kuate tuku ejel suk minamŋgaig. Nane mungu kile nda. ³¹ Tane kumanu mbal tinga nda nga idusmba sakade ta pasa ande sine ŋakmba isam tuku Kuate nu sakina ta tane bur ndakade e? Pasa ta tejenmba sakate. ³² Ye Abraham Isak Yakob nane tuku Mbara Sunjo minet nga sakate. Abraham nane kume likinaig ta nduiye ngisikinaig kande Kuate ye nane tuku Mbara nga Moses sa ndana kande. Nu abo ŋak minig mbal tuku Mbara nga saningina.

³³ Tanjakina le mangur sunjo Yesus tuku tum pasa ta isnaig sulumba piriri ŋayonaig.

Tukul pasa sanggrinu

(Markus 12.28-34; Lukas 10.25-28)

³⁴ Yesus nu Sadusi mbal tuku pasa teibeŋna le nane pasa kugatok minnaig ta Farisi mbal nane wam ta ismba nane ŋakmba pro Yesus tugumŋge mangurkinaig. ³⁵ Tanjamba nane tuku ande nu kusem pasa bitekŋga sakanu tanjo Yesus tagowam tuku kusnana: ³⁶ Tum Tanjo, tukul ndaŋ tukul ŋakmba liniŋmba mbolŋge minit nga kusnana le ³⁷ nu lafumba sana: Tangine Sunjo Kuate tane nu tuku kume purmba tangine ngamunggal abo guwa wamdus ŋakmba nu tape. ³⁸ Tukul pasa ta tukul ŋakmba liniŋgit.

³⁹ Tukul ande tanjaŋ nu dubiknu tejenmba. Tane tangine ngarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumŋge minig mbal tuku kume purap. ⁴⁰ Tukul armba ta tukul pasa afu tuan tanjo kame tuku pasa ta ŋakmba tuku tugu minik nga sana.

Yesus nu Kristus tuku nane kusnaningina

(Markus 12.35-37; Lukas 20.41-44)

⁴¹ Farisi mbal nane tanje mangurka minnaig le Yesus nu nane kusnaningina: ⁴² Kuatenge madina tanjo Kristus nu ima tuku mbuŋ nga idusde nga kusnaningina le nane sakinaig: Nu David tuku mbuŋ nginaig.

⁴³ Tanjakinaig le nu nane saningina: Ta son ndeta Tukul Guwa nu ndaŋam David wamdus tuna le nu Kristus tuku saka nu ye tuku Sunjo nga tejenmba kuyarna.

⁴⁴ Sunjo Kuate nu ye tuku Sunjo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenge sangri ŋak minyok mina le ma ma yenje ne tuku ngueu mbal ŋakmba kileiberŋka ne tuku kupe kumnemŋge patikamŋgit ngina. *Mune 110.1*

⁴⁵ David nu tanjamba kuyarmba nu ye tuku Sunjo ngina. Ata. Nu David tuku mbuŋ ndo e ko nu David tuku Sunjo ngina. ⁴⁶ Nu tanjamba kusnaningina ta ŋakmba nu tuku pasa lafuwam fugumba maninok minnaig. Tanjamba nane ki ait ta mbolŋge ngumnengga mata nu kuru-kuruka wam ande kusna ndanaig.

Israel gabat kame tuku maŋau

(Markus 12.38-40; Lukas 11.43-46; 20.45-46)

23 Kile Yesus nu nuge dubiwanu tanjo mangur sunjo ta turmba saningina: ² Kusem pasa tugunu bitekŋganu mbal Farisi mbal nane Moses tanjaŋ tukul pasa bitekŋga sanu tuku ndo piro ta biyig ta ³ nane sakade pasa ta nane kumu ndade. Tane nane sakade ta dubikap sulumba nane tuku maŋau dubi ndakap. ⁴ Nane tukul maŋau gudommmba agaŋ pitinu tanjaŋ tanjo mbolŋge patika minde bada sunjo ningig ta nane nangine miroŋ fudiŋmba tur ndakade.

⁵ Nane afunje kangerkuwaig nga nane tanjo am mbolŋge wam magenu kade.

Nane tukul pasa patinu tuku ningot wakeika tukul pasa kuyarka sigrika tumail mbol wai mbol kusmba yak likade. Nangine tawi mbolnge nzale kugennu wakeikade. ⁶Nane pagumba nye sungo ko kusem wandeknge nane tango tumailamnge minyokam tuku nzaliningit. ⁷Nane maket mbolnge lika tango nane sugo nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. Afunge nane kanjerka tum tango ngade le nane gare sungoningit.

⁸Tane tanga ndawap. Ande nu tane tum tango nguwa kande tane nu peuwap. Ndindo ndo nu Tum Tango minit. Tane yakmba kumu kumu tira minig. ⁹Kilke te mbolnge gabat tango ande yiye mam nda ngap. Tane tuku Mam ndindo nu samba mbolnge minit. ¹⁰Afunge tane sugo nguwaig kande tane nane peuninggap. Tane tuku Sungo ndindo ndo minit. Nu Kristus.

¹¹Tane ngamuknge ima nu sungo minam idusmba ndeta nu tane yakmba tuku piro tango tanga minwa. ¹²Ande nu nuje nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenamngat. Ande nu nuje nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-mayokamngat.

Kusem gabat mbal tuku yabri manau
(Markus 12.40; Lukas 11.39-44; 20.47)

¹³Kusem pasa tugunu biteknganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane nane afu Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ndin tukulde. Tane Kuate tuku gageu mayok kambim mbulmba nane afu mayok kambim bafude le nane peuninggit.

¹⁴[Osese. Kusem pasa biteknganu mbal Farisi mbal tane pino kuembol kame tuku agan ndende didika kile-suluwe ningig. Tangine nayonu ta yabukam tuku tango am mbolnge Kuate yaban kuende. Ta tuku tane pa lato tamngaig.]

¹⁵Osese. Kusem pasa biteknganu mbal Farisi mbal tane tangine dubikanu tango ndindo ndo te-silinu tuku yu mbol mbol kilke mbol mbol sota ma masken kinig. Ande tane dubikate le tangine yabri manau ta tumde le nu tane litiimba pa sungo nayo tam tuku minit.

¹⁶Tane am tukulok minmba tugusemba ndin tum ndaningig mbal ose. Tane tejenmba sakade. Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku kusem wande nyun tate ta ake. Nu kusem wande sinamnge golmbi wakeikinaig agan kame nyun kilig ta nu nuje pasa ta kumuwa ngade. ¹⁷Tane am tukulok nginngan mbal ndo. Gol kame ta Kuate tuku wande sinamnge minig tukunu nane tukul. Kuate tuku wande ta gol kame liningit.

¹⁸Tane tejenmba mata sakade. Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku Kuate tuku atrau mbain nyun tate ta ake. Nu atraukam tuku agan mbain mbolnge minit ta nyun tate ta nu nuje pasa ta kumuwa ngade. ¹⁹Tane sinja am tukulok mbal ndo. Atraukam tuku agan ta atrau mbain mbolnge minit tukunu nu tukul. Atrau mbain ta atrau agan lite. ²⁰Ta tuku ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku atrau mbain nyun tate ta agan mbain mbolnge minit ta turmba nyun tate. ²¹Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku wande sungo nyun tate ta Kuate nu wande ta mbolnge minit nu turmba nyun tate. ²²Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku samba nyun tate ta nu Kuate tuku minyo mbili sungo turmba nyun tumba Kuate nu ta mbolnge minit nu mata nyun tate.

²³Kusem pasa biteknganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane tukul ande dubimba piro karenka agan fonfon nguna ilinzu yakmba mangur 10 patika ande Kuate tuwig. Tane tange sulumba tane tukul manau sugo kusreka manau tireknu mape manau tango

pino ngamuknge ke ndaka tangine piro tugusemba biye ndakade. Tane tukul sugo ta turmba kade kande maye kande. ²⁴Tane am tukulok minmba tango pino tugusemba ndin tum ndaningig. Tane ngailmbo kule sinamnge kangermba pitaide sulumba kamel kule sinamnge minit ta kanger ndamba kule tur njinkade.

²⁵Kusem pasa biteknganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane tangine waim nza sangilnu minya mayede ta tangine ngamunggal aganj ndende gudommmba kilam tuku piririmba aganj terokam tuku wamdus liganu minig. ²⁶Farisi mbal tane am tukulok minig. Tangine waim nza sinanu kutur njakmba ta sauka minya mayewap le sangilnu turmba kau prowa.

²⁷Kusem pasa biteknganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tango kumu mbolnge ndame suku kaukauk mindepiye mayenu prote ta sinam tange isu menga mundurkate tana tane minig. ²⁸Tane tango am mbolnge tiyreknu ndo minig. Tangine ngamunggal sinamnge yabri manau kutur manau ligmba menga minig.

²⁹Kusem pasa biteknganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane tuan tango kame tuku kumu mbolnge ndame magenu patika tango tiyreknu tuku kumu mbolnge mindepiye mayenu patika sakade: ³⁰Sine tuku mbuj kame tuku ait mbolnge sine mingej kande nane tuan tango kame tuku ndare kutuwe ninginaig ta sine nane ndonj ulendi ndakigenj kande ngade. ³¹Tane tanjamba pasa sakade ta tangine tugu te-mayokde. Kuate tuku tuan tango kame bale farninginaig mbal ta tane nane tuku fat ngade. ³²Ese. Tane tangine mbuj kame tuku manau najgonu ta tuturap le sunjokuwa. ³³Tane mbenj najgonu tuku fat. Tane pa najyonu tam tuku minig. Tane

pa ta laipam tuku ndin kuga. ³⁴Ta tuku ye tuan tango kame tango wamdus kuyar magenu Kuate tuku pasa kukliwam tuku kukulningi le tane tugum prowaig le tane nane afu kilmba bale farka afu ail kazrai mbolnge patikamngaig. Afu tangine kusem wandeknge ngusniymba afu kilmba amsesekap le nane kua ka sili-silimba tumbraj njakmba mbol kine prowamngaig.

³⁵Tane tanawap le tango tiyreknu kilke te mbolnge bale farde ta nane njakmba tuku ndare tange tane pasokamngat. Abo abo tango tiyreknu Abel nu tugu pilmba ndare kutukina. Ta turmba kumba ka nane Berekia tuku kiyo nuje Sakaria nu Kuate mbarinjam tuku mbain atrau mbain ngamuknge minna le nane pro nu balemba ndare kutunaig. ³⁶Ye sinja satینگamngit. Nane njakmba ndare kutuninge likinaig ndare tange tane pasokamngat nga saningina sulumba sakina: ³⁷O Yerusalem, Kuate nu buk tuan tango kame kukulningina le ne kilmba bale farmba afu ndamembi bale farningina. Teg inonu fat kilmba tawo sirite tana ye tane kilmba tawo siriwam bafuwet le tane ye ram kua kinig. ³⁸Tane isap. Kile Kuate nu tane ngamuknge mine ndakate. ³⁹Ye tane satینگet. Tane ye nda kangeryap sulumba manj kangeryumba ndek sakamngaig. Ne Sunjo tuku nyu mbolnge prote. Sunjonge ne nyaro tinwa nga sakamngaig ngina.

Yesus nu kusem wande najyongam tuku sakina

(Markus 13.1-21; Lukas 21.5-6)

24 Yesus nu mayok ka kusem wande sunjo ta kusremba kumba minna le nuje dubinaig mbal nane nu tugum promba kusem wande sunjo ta tuku wande magenu njakmba kangerkuwa nga nu samba tumnaig le ²nu ndek nane saningina: Ye sinja satینگamngit. Tane

wande ñakmba kanjerkade te ngum-nenga ndame ñakmba mungu sailka mine nda. Afunge sambrininguwaig le ñakmba kutusewamnggaig ngina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa

(Markus 13.3-37; Lukas 21.7-36)

³Nane kumba ka Olif tabe mbol promba Yesus nu minyokina le nuje dubinaig tango nanenge ndo nu tugum promba sanaig: Ne kusem wande ñayongamngat nga sasngat ta ginu mara prowamngat. Sine ame manau kanjermba ne prowam tuku ait kilke te kugawam tuku ait patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le ⁴nu ndek lafumba saningina: Tane riron mayewap. Nane afu gudommmba pro tane yabritimmba ⁵ye tuku nyu tumba ye Kristus Kuatenge madiyina tango nga nane gudommmba didikuwaig le ndenunggaig. ⁶Tane kame sugo maskenngge mayok kuwaig le pasa ismba ko tangine tugumngge kame zigna afu ismba wamdus te-sulu ndawap. Wam kame ta sinja prove likamnggaig ta kugawam tuku ait ta kile. ⁷Kilke ande tinga kilke kise ndon kame buwamnggaik. Gabat ande nuje gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndon kame buwamnggaig. Ma yimyam mbolngge guba mumni prove likamnggaig. ⁸Piti kame ta pino kutu te-palmbim tuku ngaro rar tate tana prowamnggaig.

⁹Afunge tane bige tidinga piti sungo tam tuku gabat afu tuku wai mbolngge patikuwaig le nane tane kilmba bale faramnggaig. Tane yiye mbal tukunu kilke tugu ñakmba tane kasurtingamnggaig. ¹⁰Piti ta sinamngge nane gudommmba ye kusreyumba ndeka nangine nangine mungu kupet minmba mungu kasurka minamnggaig.

¹¹Yabri tuan tango gudommmba mayok kuwaig sulumba tango gudommmba

didikuwaig le nane yabri manau dubikamnggaig. ¹²Ait ta mbolngge manau ñaigonu tugeka sungokuwa le tango nane nangine nangine mungu iduska mungu turke nda. ¹³Ande nu ye kusre ndayumba minmba ka kumwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tambimngat. ¹⁴Kuate nu nuje gageu kulatkate pasa mayenu ta kilke tugu ñakmba mbolngge kukliwe likuwaig le ñakmba iswaig le kugawam tuku ait prowamngat.

¹⁵Tuan tango Daniel tuku pasa ngum-nenga kumunguwa le ande ñule parak tukul ma mbolngge mayok ka tukul kuerka kutur tambimngat. (Tane pasa te burkade mbal tane wamdus pulutinguwa). ¹⁶Tane Daniel tuku pasa kumunguwa le kanjermmba Yudea mbal nane kua ka tabe ponguwaig. ¹⁷Ande nuje wande kawanngge minmba kande nu wandekngge agan ndende afu kilam idus ndamba pitik ndo kua kuwa. ¹⁸Ande nu nuje piro mbolngge minmba kande luka pro nuje tawi tam idus ndawa.

¹⁹Ait ta mbolngge pino fungulok pino kiño dabronu amo nyanu ñak ose. Nane piti sungo kanjeramnggaig. ²⁰Tane Kuate yabanap le murke ait mbolngge ko kusem ait mbolngge manau ta pro ndawa.

²¹Ait ta mbolngge piti sungo pasa ñak prowamngat. O buk tugu mbolngge ka kile mata piti afu tana kanjer ndakeg. Piti ta kugawaig le man piti tana prove nda. ²²Kuate nu nane kilam tuku madinggina mbal idusniimmba piti ait kuen ta kuerkina le ait fagnu ndo piti ta prowamngat. Nda kuerkina kande ait ta prowa le tango ñakmba ngisike sulude kande.

²³Ande nu tane satimmba kanjera Kristus Kuatenge madina tango minit te ko nu minit si nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. ²⁴Yabri tango prowaig sulumba afu ye Kristus ngumba afu ye Ku-

ate tuku tuan tango ngamngaig. Nane Kuate madininggina mbal yabrinimba didikube nga wam kitek sangrinu ke likamngaig. ²⁵Wam kame ta sinjka prowamngaig. Ta tuku ye tane wam pagutinget. ²⁶Nane afu Kristus nu ma baknu mbolnge minit nga satinguwaig kande nu kangerama kine ndakap. Ko afu nu wande te sinamnge kuirka minit nga satinguwaig kande tane nane tuku yabri pasa ta ise ndakap. ²⁷Teliu nu ki prote ma mbolnge teliimba pinderka kumba ka ki butungate kumama kumba samba njakmba kilgate tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowamngit. ²⁸Agan ande kumanu menga mundur kinit le wir tange minig.

²⁹Sina manzer ait sungo ta kugawa le ki mukumba dabunungat. Tambun mata bulunge nda. Samba tuku sanggri njakmba pipurka buru-burukuwaig le mbai njakmba guroromba ndeke lika minamngaig. ³⁰Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Tango ye samba mbolnge mayok kangit. Mayok ka ye kilja sanggri sungo pasa njakgau mbolnge ndeki le kilke mbolok mbal njakmba ye kangeryumba wika-raumba malmbi njayowamngaig. ³¹Tabil wi sungo ande mayok kuwa le ye yije ejel kame kukulningi le kilke tugu njakmba mbolnge Kuatenge nuje madininggina mbal kile-mangurkamngaig.

³²Tane fik ail kangerap. Nunge tumtingamngat. Tane kuzrunu kitek promba nzude le kangerka katesemba sakade: Ki ait patukate ngade. ³³Tanjamba ndo wam kame sakit te prowaig le kangerka ye prowam tuku ait patukate ta kila palmbimngaig. ³⁴Ye sinjka satिंगamngit. Ait te mbolnge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame njakmba ta prowamngaig. ³⁵Kilke tugu samba tugu ngisinungaig. Ye tuku pasa ande ngisike nda. Minmba minamngat.

³⁶Ginu mara ki kanum ndan wam kame ta prowamngaig ta ande nu kila mine ndakate. Samba mbolnge ejel mata nane gilai. Ye Kuate tuku Kijo ye mata gilai. Mam nu ndo kila minit. ³⁷Noa tuku ait mbolnge manau pronaig tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowam tuku ait mbolnge manau ndui ta mayok kanggaig. ³⁸Kule sungo pro ndana le nane nyamagan kule nyumba pino piyamba kilmba tanjamba tanjamba minnaig ma ma Noa nu wan ponggina. ³⁹Wan ponggina le ndo kule sungo promba nane njakmba ma guremmba kile-butokina le nane wamdus puluninggina. Tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowi le ndo nane ye idus ndayade mbal wamdus puluningamngat.

⁴⁰Ait ta mbolnge tango armba piro ndindo mbolnge minwaik le ye inum tumba inum kusrewamngit. ⁴¹Pino armba wit firfirmba minwaik le ye inum tumba inum kusrewamngit.

⁴²Tangine Sungo nu ginu mara prowamngat ta tane gilai. Ta tuku tane mambilmba tairnga minap. ⁴³Wande miro tango kuayar tango prowam tuku ait pasa isit kande nu wande kulatka minmba kuayar tango pro kuayaram tuku peute kande. ⁴⁴Tane kuaneka ye tairnga minap. Ye Ndindo Katesek Tango tane mata ait gilai minap le ye prowamngit nga saningina.

Piro tango mayenu njayonu tuku yaba pasa

(Lukas 12.41-48)

⁴⁵Yesus nu man lato sakina: Tango ande wamdus kuyar mayenu njak piro mayete ta tango sungo nu tumba nuje piro mbal kulatka ait kumunguwa le nyamagan walmba ningam tuku nu pilit. ⁴⁶Tango ta nuje piro kumba minwa le nuje sungo promba kangerwa le nu gare njak minamngat. ⁴⁷Ye sinjka satिंगamngit. Nuje sungo tanjamba

nu kangermba nu nuje aganj ndende ngakmba kulatkam tuku nu tumba palmbimngat.

⁴⁸ Ko piro tango ta ngayonu ndeta yije sungo dalkate ya nga saka ⁴⁹ nu ndek kulatkate mbal pani farmba kule kamenu nyade mbal ndonj ulendika nyamaganj kule kamenu nyumba ⁵⁰ nuje sungo luka prowam tuku ait idus ndamba minwa le nu prowamngat. ⁵¹ Nu promba nu piti sungo tumba pitaiwa le ma njayo yabri mbal ngamuknje minamngat. Ma njayo ta mbolnje minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketinj tiknga minamngaig ngina.

Pino mbanzo 10 tuku yaba pasa

25 Yesus nu manj tejenmba sakina: Kuate nu nuje gageu kilam tuku prowamngat ta wam kube te suk. Pino mbanzo 10 nane tango ande pino tam tuku prowam bafuna le nu te-silikam tuku nangine lam kilmba kinaig. ² Pino mbanzo 5 ta nane wamdus kugatok. Nane 5 afu ta nane wamdus kuyar mayenu njak.

³ Pino wamdus kugatok ta nane kambim nga nangine lam kilmba kule kile ndaka kinaig le ⁴ pino wamdus kuyar mayenu njak ta nane kambim nga nangine lam kilmba kule turmba kilmba kinaig. ⁵ Nane kinaig ka tango pino tam tuku ta nu dalka pitik nda prona le minde ma ma ginyumningina le kinynaig.

⁶ Furir ngamu wi ande mayok kina: Ai si. Tango pino tam tuku prote si. Tane mayok ka kangerap ngina le ⁷ pino kame ta ngakmba abonga nangine lam bulu sungowam tuku wik wilnu mbilninginaig. ⁸ Tananaig sulumba pino kame wamdus kugatok tanje nane ndek pino wamdus njak ta saninginaig: Sine kule afu singap. Sine tuku lam kupam bafude nga saninginaig le ⁹ wamdus kuyar mayenu njak mbal ndek nane saningi-

naig: i ... Sine tane kule tinje ta tane sine turmba lam kupe likamngaig. Tane luka kumba stua mbolnje kule afu sota piyawap nga saninginaig.

¹⁰ Nane lam kule piyawam kinaig le tango pino tam tuku ta nu prona le pino 5 nane nu tairnga minnaig ta nu ndonj pagumba nye sungo tuku wande sinam kumba malanga tukulnaig. ¹¹ Malanga tukulmba minnaig le pino 5 ta luka pro malanga katmba sakinaig: Sungo, malanga talka. Sine prowig o nginaig kande ¹² tango ta nu pasa lafumba saningina: Tane ima kate. Ye sinjka tane gilai nga saningina.

¹³ Yesus nu tanjamba ndek lato sakina: Ait ta ginu mayok kangat ginu mara ki kanum ndanj mbolnje ye prowamngit ta tane gilai tukunu tane ye tairnga mam-bilmba minap ngina.

Piro tango kegmba ndametinj kilnaig (Lukas 19.11-27)

¹⁴ Yesus nu manj sakina: Kuate nu nuje gageu kilam tuku prowamngat ta wam kube te suk. Tango ande nu kilke masken ande mbol kambim nga nuje aganj ndende kulatkam tuku nuje piro mbal tuku wai mbolnje patikina sulumba ¹⁵ nu nane tuku manjau kangerka kumumbi piro walmba ningina. Nu piro tango ande ndametinj soj 500 tumba ande soj 200 tumba ande soj 100 tuna. Nane ndametinj tambi pirokuwaig nga nu tinja ma masken kina.

¹⁶ Piro tango nu soj 500 kilna ta nu pitik ndo kumba ka ndametinj tambi piroka minna ma ma soj 500 manj lato kilna. ¹⁷ Wam ndui ta ndo piro tango nu soj 200 kilna ta nu pitik ndo kumba ka ndametinj tambi piroka minna ma ma soj 200 manj lato kilna le ¹⁸ piro tango nu soj 100 kilna ta nu kumba ka kilke sarka burok ta sinamnge ndametinj patika yubengina le tanje minnaig.

¹⁹Tañamba minnaig ma ma sungo nu luka promba nuje ndametiñ piro mbal ningina ta kilam tuku saningina. ²⁰Tañakina le ande nu soñ 500 tuna ta nu pro sana: Sungo, ne buk soñ 500 ye sina. Ai te. Ye tambi piroka mañ soñ 500 lato kilen ngina le ²¹nuje tango sungo nu sana: Ese. Ne piro tango mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku agañ fudiñdo kulat mayena tukunu kile ne piro sungo kulatkam tuku ye ne palmbimngit. Ne yale. Ne ye ndoñ sile gare-garekamngik ngina.

²²Kile ande nu soñ 200 tuna ta nu pro sana: Sungo, ne buk soñ 200 ye sina. Ai te. Ye tambi piroka mañ soñ 200 lato kilen ngina le ²³nuje tango sungo nu sana: Ese. Ne piro tango mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku agañ fudiñdo kulat mayena tukunu kile ne piro sungo kulatkam tuku ye ne palmbimngit. Ne yale. Ne ye ndoñ sile gare-garekamngik ngina.

²⁴Kile ande nu soñ 100 tuna ta nu pro tejenmba sana: Sungo, ne tango wamdus kareñnu ñak ta ye kila. Nane afu pirokade le ne pro alonu ake kilit. Afu agañ tumunu ngukade le ne pro goninngit. ²⁵Ye ne tuku kuru-kuruka nañe soñ 100 ta ngisikikat nga kilmba kilke sarka burok sinamnge yubenggen. Nañe soñ 100 ta noten ngina. ²⁶Tañakina le nuje tango sungo ndek nu sana: Ne siñka piro tango ñayonu. Ne kanyum tango ndo. Nane afu pirokade le ye pro alonu ake kilet nga iduste? Afu agañ tumunu ngukade le ye pro goninngit e? ²⁷Yiñe mañau ne kila ta ndañam saka ye tuku soñ 100 beñ mbolñge pile ndakina. Ne tañana kande ye pro yiñe ndametiñ lafunu lato kilet kande ngina.

²⁸Tañamba nu nuje piro mbal saningina: Soñ 100 yaimba tango nu soñ 1,000 ñak ta tape ngina. ²⁹Ande nu agañ afu ñak minit ta andenge nu mañ lato tuwit le nu sungomba ñak minamngat. Ande nu agañ denkanu

minit ta andenge nu tuku agañ fudiñdo ta yaite. ³⁰Piro tango kanyum sambek ta tumba kilimnge bukñgap le ma make sungo mbol kuwa. Ma ta mbolñge nane malmbi sungomba maketiñ tiknga minamngaig ngina.

Pileningam tuku ait

³¹Ye Ndindo Katesek Tango ye yiñe kilña sungo eñel kame ndoñ prowi sulumba ye yiñe minyo mbili maditaknu mbolñge minyokamngit. ³²Ye minyoki le kilke tugu ñakmba pro ye tugumnge mangurkamngaig. Nane tañawaig le sip-sip kulatkanu tango nu sipsip meme lislis minig le pilengga kise kise patikate tañaj ye mangur ta paplamba kuasmbi armba patinungit. ³³Tañamba ye sipsip kilmba yiñe ndinamnge patiki sulumba meme kilmba yiñe ñaiñamnge patinungit.

³⁴Ye Sungo ye yiñe ndinamnge minamngaig mbal ta tejenmba saningamngit: Yiñe Mam nu siñka tane make patikate. Tane yalpe. Nu kilke te te-mayok ndana ait mbolñge tane nuje gageu mayok ka nu ndoñ minam tuku maditingina. ³⁵Ye gubayina le tane nyamagañ sinaig. Ye kule parayina le tane kule sinaig. Ye rawe tango tañaj minen le tane ye tumba kulatkinaig. ³⁶Ye tawi kugatok minen le tane tawi sinaig. Ye guaze ten le tane ye turyinaig. Ye muli wandekñge minen le tane ye kangeryam tuku pronaig.

³⁷Ye tañamba nane saninggi le nane tiñreknu mbal ta lafumba sayamngaig: Sungo, sine ginu ne gubak minna le kangernumba nyamagañ tinger. Ko ne kule paranina le kule tinger. ³⁸Ginu ne rawe tango tañaj minna le ne tumba kulatkiger. Ko ginu ne tawi kugatok minna le ne tawi tinger. ³⁹Sine ginu ne guaze ñak ko muli wandekñge minna le ne kangernam tuku progeñ nga kus-nayamngaig. ⁴⁰Tañakuwaig le ye Sungo ye pasa lafumba saningamngit: Tane

yiŋe mbal nyu kugatok turkinaig ta tane ye turyanu taŋaŋ ŋga saningamngit.

⁴¹Kile ye yiŋe ŋaiŋamngge minamnggaig mbal ta teŋenmba saningamngit. Tane pa sungo tam tuku minig mbal tane ye kusreyumba kape. Kuata nu o buk Satan nuŋe eŋel kame ndoŋ minam tuku pa kuanekina ta mbol kape. ⁴²Ye gubak minen le nyamagaŋ se ndakinaig. Kule parayina le tane kule se ndakinaig. ⁴³Ye rawe taŋgo taŋaŋ minen le tane ye kulat ndakinaig. Ye tawi kugatok minen le tane ye tawi se ndakinaig. Ye guaze ŋak ko muli wandekngge minen le tane pro ye kaŋger ndayinaig ŋga saningamngit.

⁴⁴Ye taŋamba saniŋgi le nane mata pasa ndui ta ndo lafumba sayamnggaig: Sungo, ne ginu mara gubak ko kule paranina ko rawe taŋgo taŋaŋ minna ko tawi kugatok ko guaze ŋak ko muli wandekngge minna le kaŋgernumba tur ndanigen ŋgamnggaig. ⁴⁵Nane taŋakuwaig le ye nane teŋenmba saningamngit: Ye siŋka satinget. Tane yiŋe mbal nyu kugatok tur ndakinaig ta ye tur ndayanu taŋaŋ ŋga saningamngit. ⁴⁶Mbal te nane ma ŋayo mbol kumba rar kamusmba minmba minamnggaig. Rar ta kugawe nda. Mbal tiŋreknu nane abo tugu ŋak minmba minamnggaig. Kume nda.

**Nane Yesus balewam
tuku ndin sotinaig**

*(Markus 14.1-2; Lukas
22.1-2; Yohanus 11.45-53)*

26 Yesus nu pasa ŋakmba saninge denpurmba nu nuŋe dubiwanu taŋgo saningina: ²Ki ait armba kugawaik le pagumba nye sungo Pasowa prowamngat ta tane kila. Prowa le nane afaŋge ye tumba ail kazrai mbolngge kumi ŋga afu tuku wai mbolngge palm-bimnggaig ngina.

³Ait ta mbolngge pris gabat mbal Israhel mage ndoŋ pris sungo Kaiafas tuku

wande mbol maŋgurkinaig sulumba ⁴nane Yesus kuirkuirka biye timba balewaig ŋga ndin sotinaig.

⁵Nane teŋenmba sakinaig: Sine pagumba nye tuku maŋgur sungo sinamngge nu biye tibe ta ŋayo. Kame zigna sungo mayok kakat ŋga saka minnaig.

**Pino ande Yesus tuku gabat
mbolngge gureŋ kutuna**

(Markus 14.3-9; Yohanus 12.1-8)

⁶Betani tumbraŋge Yesus nu taŋgo ande buk ŋgirngger ŋak nyunu Simon nu tuku wandekngge isukusmba minna. ⁷Isukusmba minna le pino ande ndame botol gureŋ mundur mayenu ŋak piyanu o mbolngge ta tumba Yesus tugum promba nu tuku gabat mbolngge gureŋ ta kutuna.

⁸Taŋana le nuŋe dubiwanu taŋgo wam ta kaŋgermba nane palseŋningina le sakinaig: Ndaŋam saka gureŋ mayenu ake kutuwat a. ⁹Nu gureŋ ta tumba nane afu mbolngge piyana kande nu ndametiŋ sungo tina le ndametiŋ tambi sine sanzal mbal turkeg kande ŋga sakinaig.

¹⁰Taŋakinaig le nu pasa ta ismba ndek saningina: Ndaŋam tuku tane pino te piti serde. Nu ye mbolngge wam mayewat. ¹¹Sanzal mbal mara mara tane ŋgamukngge minamnggaig. Ye tane ndoŋ ait kuennu mine nda. ¹²Pino nu gureŋ mayenu tembi ye tuku ŋgarosu pisnewat ta nu ye ŋgunu tuku ŋgarosu wakeiyat. ¹³Ye siŋka satingamngit. Kilke tugu ŋakmba mbolngge nane pasa mayenu kuklimba nu wam kat te turmba sakuwaig le nane ismba nu tuku saka minamnggaig ngina.

Yudas nu Yesus tuku kupet taŋgo

(Markus 14.10-11; Lukas 22.3-6)

¹⁴Kile nane 12 ta tuku ande Yudas Iskariotnu nu ka pris gabat mbal tugum promba saningina: ¹⁵Ye Yesus tumba

tane tuku wai mbolŋge pili ta piyanu gi-ganmba ye samŋgaig ŋgina le nane ndek silwa ndametij soŋ keŋmba nu tunaig. ¹⁶Tunaig le Yudas nu kumba ka Yesus tumba nane tuku wai mbolŋge palmbim tuku ait mayenu ande tairŋga minna.

Yesus nu nuŋe dubinaig tango ndoŋ Pasowa nyinaig

(Markus 14.12-21; Lukas 22.7-13,21-23; Yohanus 13.21-30)

¹⁷Bret yis kugatok nyam tuku kusem ait ambonganu mbolŋge Yesus dubiwanu tango nu tugum promba kusnanaig: Sine aniŋge ne ndoŋ Pasowa nyam tuku ka kuanekube ŋginaig le ¹⁸nu ndek saniŋgina: Yerusalem tumbran ŋunŋo mbol kape. Tango ande ye tane satingi le nu tugum kumba sawap: Tum Tangonŋge nuŋe ait buk patukate ŋgat. Nuŋe dubinaig tango ndoŋ ne tuku wandekŋge Pasowa nyam tuku sasiŋgat ŋga sawap. ¹⁹Yesus nu taŋamba sakina le nuŋe dubinaig tango nane taŋamba kumba ka Pasowa nyam tuku agaŋ ndende kuanekinaig.

²⁰Furirna le Yesus nu nuŋe dubiwanu tango 12 ndoŋ kumba ka isukusmba minmba ²¹nu ndek sakina: Ye siŋka satingamŋgit. Tane ŋgamukŋge ande nu ye tuku kupet minit ŋgina. ²²Taŋakina le nane wamduŋ ŋaigoŋga ndui ndui nu kusnanaig: i ... ŋunŋo ne yenŋe ŋga iduste e ŋga kusnanaig le ²³nu lafumba sakina: Ande nu ye ndoŋ nza tuma bret kule pak mbilmba nyat ta not. ²⁴Ye Ndindo Katesek Tango ye kuyar pasa kumumba kumamŋgit ta ande nu ye tumba nane wai mbolŋge palmbimŋgat ta ose. Nu piti ŋunŋo tamŋgat. Ina nuŋenŋe tepile ndakina kande maye kande ŋgina.

²⁵Taŋakina le nuŋe kupet tango Yudas nu ndek sakina: i ... Tum tango, ne yenŋe ŋga iduste e ŋgina le Yesus nu lafumba sana: Ne sakate not ŋgina.

Yesus nu pasa nyam tuku maŋau te-mayokna

(Markus 14.22-26; Lukas 22.15-20; 1 Korin 11.23-25)

²⁶Nane isukusmba minmba Yesus nu maŋ bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nuŋe dubiwanu tango niŋmba sakina: Bret te tumba nyap. Te yiŋe ŋgarosu ŋgina.

²⁷Taŋamba nu grep kule murko ŋak ta mata tumba Kuate gare pasa tumba nane niŋmba sakina: Tane ŋakmba grep kule te tumba nyap. ²⁸Te yiŋe ndare. Ndare ta mbolŋge pasa kitek Kuate nu tango ndoŋ o buk katna ta alonu mayok kangat. Ye yiŋe ndare kutuwi le Kuate nu nane gudommba tuku une saukamŋgat. ²⁹Ye tane satingamŋgit. Ye maŋ grep kule tenŋe nye ndaki ma ma yiŋe Mam kulatkate ma mbolŋge ye grep kule kitek maŋ tane ndoŋ nyamŋgit ŋgina. ³⁰Taŋaka denpurmba nane mune ande ulnaig sulumba tiŋga Olif tabe mbol kambim saka kinaig.

Yesus nu Petrusŋge nu tuku nyu yabukamŋgat ŋga sana

(Markus 14.27-31; Lukas 22.31-34; Yohanus 13.36-38)

³¹Kumbanŋge Yesus nu nane saniŋgina: Furir te mbolŋge tane ŋakmba kua ka ye kusreyamŋgaig. Kuyar pasa tenŋemba sakate.

Kuatenge sipsip kulat tango balewa le sipsip pururumba sili-siliwamŋgaig ŋgate. *Sakaria 13.7*

³²Ye kummba maŋ tiŋgi sulumba ye ambonga Galilea ma tugu mbol ka le tane ŋgumnenna prowamŋgaig ŋga saniŋgina.

³³Taŋakina le Petrus nu ndek sana: Nane ŋakmba kuru-kuruka kua ka ne kusrenuwaig ta yenŋe ndo ne kusrene nda ŋgina le ³⁴nu Petrus sana: Ye siŋka ne sanamŋgit. Furir te mbolŋge teg witi

ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kejamngat ngina. ³⁵ Tanjaka sana le Petrus nu ndek lafumba sakina: Kuga. Ne balenumba ye mata baleyam bafuwaig le ta mata ye sinja ne tuku nyu yabuke nda ngina le nuje dubinaig mbal njakmba pasa ndui ta ndo sakinaig.

Yesus nu Kuate ndonj pasatina

(Markus 14.32-42; Lukas 22.39-46)

³⁶ Yesus nane kumba ka ma ande nyunu Getsemani pronaig sulumba nu nuje dubinaig tango saningina: Tane tenge minap. Ye ka sinje Kuate yabanjamngit ngina. ³⁷ Tanjaka nu ndek Petrus le Sebedeus tuku kiyo armba Yakobus Yohanus nane kej ta kilmba kina ka tanje nu ngamunggal piti sunjo kamusmba wamdus fagka minna. ³⁸ Tanjamba nu nane saningina: Ye wamdus nyayonga piti sunjo ye toyate le kamuset. Tane tenge ye ndonj mambilmba minap ngina.

³⁹ Tanjamba saka nu dirdirka kumba ngurngurka ndek truk ka Kuate yabanmba sakina: O Mam, kumuñ ndeta kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Naje nzali ndo dubiwa ngina.

⁴⁰ Tanjamba nu luka ka nuje dubiwanu tango kanjerkina ta nane kinymba minnaig le nu ndek Petrus sana: Ne ait fagnu te ye tuku nga idusmba mam-bilmba minam kuga e? ⁴¹ Satan tuku tago tane mbol prowikat tukunu tane abo minmba yabanmba minap. Tangine ngamunggal Kuate yabanjam tuku idusde ta ngarosumbi dubiwam tuku ta piti ngina.

⁴² Yesus nu manj lato kumba ka yabanmba sakina: O Mam, kule murko te ye laipyam kumuñ kuga ta ye nyamngit. Naje nzali ta ndo dubiwa ngina. ⁴³ Tanjamba nu manj luka prona ta nane ginyumnge am piti patiki-naig le kinymba minnaig le ⁴⁴ nu nane

kanjerka nu manj nane kusreka luka kumba ka pasa ndui ta ndo yabanja. ⁴⁵ Yabanj denpurmba nu pro nuje dubiwanu tango kusnaningina: Tane mab-tumba kinymba minamngaig? Ait buk patukate. Andenge ye Ndindo Katesek Tango tumba une njak mbal tuku wai mbolnge palmbim tuku bafute. ⁴⁶ Ai si. Ye tuku kupet prote si. Tane tingap le sine nane tugum si kab ngina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Markus 14.43-50; Lukas 22.47-53; Yohanus 18.1-12)

⁴⁷ Nu tanjamba pasata minna le tango 12 ta tuku ande Yudas nu tango gu-dommba kame bagi sibugi kilmba njak pronaig. Pris gabat mbal Israel mage nanenge tanjamba kukulninginaig le pronaig. ⁴⁸ Yesus tuku kupet tango nu nane kila palmbim tuku buk tenjemba wam paguningina: Ye ka ande mumuwi ndeta not. Tango ta biye tiwap ngina.

⁴⁹ Kile nane promba Yudas nu pitik ndo Yesus tugum kumba Tum Tango kaiye nga sakina sulumba nu mumuna le ⁵⁰ nu ndek Yudas sana: Mata, ne wam idusmba te prowat ta pitik ka ngina. Tanjamba sakina le nane pro Yesus biymba biye denaig.

⁵¹ Kile Yesus dubiwanu tango ande nuje kame bagi gomba tumba pris sunjo tuku piro tango kilbanu pike welna. ⁵² Tanjana le Yesus nu tango wam kina ta sana: A ... naje kame bagi tumba nuje ma mbolnge pale. Tango nane kame bagimbi kame bude ta afunge nane kame bagimbi bale faramngaig. ⁵³ Ye yiye Mam yabani ta nu pitik ndo enel kuasmbi gudommba kukulninguwa le ye turyam prowamngaig ta ne idus ndate? ⁵⁴ Ye tanjawi ta Kuate tuku kuyar pasa ye tuku sakina ta kumunge nda nga sana.

⁵⁵ Kile Yesus nu mangur sunjo ta saningina: Ndanjam saka ye kuayar tango tanjan tane bagi sibugi kilmba njak ye

biye tiyam prode. Ye mara mindek kusem wande sungo sinamnge tango pino wam paguka minyok minen tambi tane ye biye tiyam kuga e? ⁵⁶Wam ngakmba mayok kinig te tuan tango kame nane Kuate tuku pasa kuyarnaig ta kumude ngina. Tanakina le nuje dubinaig tango ngakmba nu kusremba sili-silimba kua kinaig.

Nane Yesus tumba kusem gabat mbal tugum kinaig

(Markus 14.53-65; Lukas 22.54-71; Yohanus 18.13-14; 19.24)

⁵⁷Nane Yesus biye tinaig mbal ta nu tumba pris gabat sungo Kaiafas tuku wande mbol kinaig. Wande ta mbolnge kusem pasa biteknganu mbal Israel mage mage nane buk pro manggurkinaig. ⁵⁸Petrus nu maskenngge Yesus dubimba kina ka pris gabat sungo tuku fonde sinam kina ka wande mab tanje ame wam Yesus mbolnge kuwaig le kangeram tuku nu kame mbal ndon minyok minna.

⁵⁹Pris gabat mbal Israel gabat sugu pasa pilewanu mbal ngakmba Yesus balewam tuku afunge yabri pasa temayokuwaig nga sotinaig le ⁶⁰nane gudommba tinga yabri pasa tumba Yesus mbaranu nginaig ta nu kumam tuku pasa ande mayok nda kina. Nane tanjamba pasa ndin sotinaig ma ma kile tango armba tinga sakinaik: ⁶¹Tango te tenjenmba sakina le sile iskenj. Kusem wande sungo ye sambriwi sulumba mara kenmba mbolnge manj palmbim kumu ng sakina le sile iskenj nginaik.

⁶²Tanakinaik le pris gabat sungo nu tinga Yesus kusanana: Nane ne mbaranu nga sakade te ne ndanmba iduste. Ne nane tuku pasa lafuwe nda e ngina ta ⁶³nu minje tukulmba maninok minna le pris gabat nu manj kusanana: Ne Kristus? Ne Kuate tuku Kinjo e? Kuate nu abo minit ne nu am mbolnge lafuwa le sine

isbe ngina le ⁶⁴Yesus nu pasa lafumba sakina: Ne sakate not. Ye ne sanamngit. Ye Ndindo Katesek Tango Kuate Sangri Njajo nu tuku ndinamnge minyok mini sulumba gau mbolnge ndeki le tane ye kangeryamngaig ngina.

⁶⁵Tanakina le pris gabat sungo nu pasa ta ismba palsejna le nu ndek nuje tawi fetfetmba sakina: Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. Nu Kuate tuku nyu njajo silite. Tane nu tuku pasa njayonu te ismba ⁶⁶tane ndanmba idusde ngina le nane sakinaig: Nu tango njayonu. Nu kumwa nginaig. ⁶⁷Tanjamba nane afu tinga ka Yesus tumailnu nguspemba nu waimbi katmba sanaig: ⁶⁸Imange ne katnate? Ne Kuatenge madinina tango ndeta nyun ta le sine isbe nginaig.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina

(Markus 14.66-72; Lukas 22.54-62; Yohanus 18.15-27)

⁶⁹Petrus nu wande mab tanje minyok minna le pino ande nu tugum promba sana: Ne mata Galileanu tango Yesus ndon minna tuku ngina. ⁷⁰Tanakina le nu nane ngakmba am mbolnge nu Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ne pasa sakate ta ye nginnganket ngina.

⁷¹Kile nu tinga kumba ka fonde malanga ta tugumnge tin minna le piro pino ande nu kangermba nane nu tugumnge minnaig mbal saningina: Nu Nasaretnu tango Yesus nu ndon minna tuku ngina le ⁷²Petrus nu sangri tinga manj Yesus tuku nyu yabukina: Ye Kuate am mbolnge sakat. Ne tango sakate ta ye sinjka nu gilai ngina.

⁷³Tanjamba minmba tango afu Petrus tugumnge minnaig ta nane pro nu sanaig: Ne yabrikate. Ne nu tuku tango ande. Ne mata Galileanu tango tuku pasa jin tugu sine iseg nginaig le ⁷⁴nu nuje mironj nuje ngaro taprana sulumba sakina: Tango ta ye sinjka gilai ngina. Tanakina le pitik ndo teg witina. ⁷⁵Tanjana

le Yesusnge Petrus pasa sana ta nu idusna: Teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kejamngat nga sana. Nu pasa ta idusmba nu tinga mayok ka malmbi ngayona.

**Nane Yesus tumba
Pilatus tugum kinaig**

(Markus 15.1-5; Lukas
23.1-2; Yohanus 18.28-32)

27 Mafena le maratukuk tinga pris gabat mbal Israel mage mage nane njakmba mangurkinaig sulumba Yesus balewam tuku pasa saka ismba minnaig. ²Pasate denjurmmba nane Yesus ndaleka tumba ka gabat sungo Pilatus tuku wai mbolnge pilnaig.

Yudas nu kumna

(Aposel 1.18-19)

³Yesus tuku kupet tango Yudas nu Yesus balewam tuku pasa sangri pile-naig le ismba nu wamdus biye mbilmba silwa ndametij song kejmmba ta kilmba pro pris gabat mbal Israel mage mage saningina: ⁴Tango te ye tane tuku wai mbolnge pilen ta nu mbar kugatok. Ye sinja mbaren ngina le nane nu sanaig: Tanaig. Piti ta nane nginaig. ⁵Tanjaki-naig le kusem wande sungo sinam tange ndametij barejmmba nu mayok ka kina ka nune njinfok muli panmba kuiknga kumna.

⁶Kile pris gabat mbal nane ndametij ta tanjermmba kilmba sakinaig: Ndametij te tango kumwa nga patikigenj. Ta tuku kusem wande sinamnge ndametij minig te tur ulendi ndabe nginaig. ⁷Tanjamba nane pasa saka kine inummmba minnaig sulumba rawe mbal kumwaig le ngunu tuku kilke ande piyanaig. Kilke ta waim wakeikanu tuku tango kame tuku kilke. ⁸Ta tuku kilke ta kile nyunu ndare kutukina tuku kilke ngade.

⁹Wam ta mbolnge tuan tango Yeremia tuku pasa ande kumungina. Pasa ta tejenmmba sakate.

Nane nu kanjermmba piyanu silwa ndametij song kejmmba kumumbi patikinaig ta ¹⁰nane silwa ndametij ta kilmba waim wakeikanu mbal tuku kilke ande piyanaig. Sungo nu nane tanjamba kam tuku ye sayina ngate. *Sakaria 11.12-13*

Pilatus nu Yesus tuku pasa isna

(Markus 15.2-5; Lukas
23.3-5; Yohanus 18.33-38)

¹¹Yesus nu Rom mbal tuku gabat ta tugumnge tingina le nu Yesus kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sungo e ngina le Yesus ndek nu sana: Ne sakate not ngina.

¹²Tanjakina le pris gabat mbal Israel mage mage nane pasa gudommmba kilmba Yesus mbolnge patika nu mbaranu nga saka minnaig le nu nane tuku pasa ande lafu ndana le ¹³Pilatus nu kusnana: Ai te. Ne mbar gudommmba kanu sakade ta ne nda isit e ngina.

¹⁴Nane nu mbar gudommmba kanu sakinaig ta Yesus nu pasa ta inum lafumba gabat tango sa ndana le nu wam ta tuku pirerek purkina.

**Pilatus nu Yesus
balewaig nga saningina**

(Markus 15.6-15; Lukas 23.13-25;
Yohanus 18.39-19.16)

¹⁵Yar mindek Pasowa tuku ait mbolnge nane Zu mbal Pilatus tugum kumba mulij kilanu tango ande paska tam tuku sawanu le nu paska ninganu. ¹⁶Ait ta mbolnge tango mbaranu ande nyunu Barabas nu muli wandeknge minna.

¹⁷⁻¹⁸Tango njakmba Yesus tuku saka minnaig le pris gabat mbal gubra kagli firka ake Yesus tumba nu tuku wai mbolnge pilnaig ta Pilatus nu kila. Ta

tuku nane pro nu tugumnge mangurkinaig le nu Yesus kusrewam idusmba nane kusnaningina: Ye Yesus nane Kristus ngade nu paska tingi e ko tango nayonu Barabas paska tingi nga kusnaningina.

¹⁹ Pilatus nu nuje minyo mbili maditaknu ta mbolnge minyoka Yesus pilemba minna le piyo nuje nu tango ande kukulna le nu tugum promba sana: Piyo nane nu tejenmba sakat. Ne tango tinreknu ta kusrewa. Ye nu tuku kinjatit sulumba ye wamdus fulilka minet nga sakat ngina.

²⁰ Pris gabat mbal Israel mage mage nane tango pino siseninjmba wam pagukinaig le Barabas paska te-luka ninjmba Yesus balewam tuku Pilatus sanaig. ²¹ Tanjamba sanaig le gabat tango nu man kusnaningina: Ye nale tuku ima paski le mayok kuwa nga idusde ngina le nane Barabas nginaig.

²² Tanjakinaig le Pilatus nu nane saningina: Ye Barabas paski sulumba Yesus nane Kristus ngade te ye nu ndanji nga idusde ngina le nane jakmba lafumba sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil danjguwaig nginaig.

²³ Tanjakinaig le nu ndek sakina: Ndanjam. Nu ame wam mbarna ngina le nane man sungomba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil danjguwaig nga saka minnaig.

²⁴ Kile zigna sungo mayok kambim bafuna le Pilatus nu kanjgermba nuje pasambi nane tuku wamdus kile-ibenkam kumun kuga ta katesemba nu kule tumba pro mangur sungo ta nane am mbolnge nuje wai minyanga sakina: Tango te kumwa ta ye tuku mbar kuga. Mbar ta tangine ngina le ²⁵ nane jakmba ndek sakinaig: Ta maye. Nu tuku ndare ta sine singine kijo kame turmba pasokuwa nginaig.

²⁶ Nane tanjamba sakinaig le Pilatus nu Barabas paska tumba Zu mbal ninjmba

sulumba kame mbal saningina le nane Yesus tumba muli karejnumbi ngusnaig. Tanjanaig le Pilatus nu nane saningina: Tango te tumba ail kazrai mbolnge palpe ngina.

Kame mbal nane Yesus tumba nayo silinaig

(Markus 15.16-20; Yohanus 19.2-3)

²⁷ Kame mbal Yesus tumba Pilatus tuku wande sungo ngirpem tanje pilmba kame tango jakmba wikinaig le pro mangurkinaig. ²⁸ Kile nane Yesus tuku tawi paska tawi gurgur mindepiye mayenu tumba nu kai tunaig sulumba ²⁹ muli nzapo jak pirka gabat kaimba dido tumba nu tuku wai ndinam mbolnge pilmba nu usre kupetmba pro dagol tidronga sakinaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sungo nginaig. ³⁰ Tanjamba nane nu nguspemba dido ta yaimba gabatnu katanu. ³¹ Nane tanjamba usre kupetmba nzumil te-tumba denpurmba tawi ta man paska nuje tawi siluk tumba ail kazrai mbolnge palmbim tuku nu tumba kinaig.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge pilnaig

(Markus 15.21-32; Lukas 23.26-43; Yohanus 19.17-27)

³² Kinaig ka ndinje Sirenenu tango Simon te-silika nu Yesus tuku ail kazrai kurawa nga sangrimba sanaig le nu kurana. ³³ Tanjamba nane kumba ka ma nyunu Golgota pronaig. Nyu ta tugunu Tango Gabat Murko. ³⁴ Pro tange nane ndek marasin kaglinu ande ngaro rar mukuwam tuku grep kule tur mbilmba nyuwa nga tunaig ta nu fudinmba tagomba mbulna.

³⁵ Kame mbal Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil danjginaig sulumba nu tuku tawi kilam tuku usre ande ki-

naig sulumba ³⁶ail kazrai tugum tange minyoka nu kulatka minnaig.

³⁷Gabat fumnge nu balenaig tuku pasa gabat tejenmba kuyarnaig: *Tango te nyunu Yesus. Nu Zu mbal tuku gabat sungo nga kuyarnaig.* ³⁸Nane kuayar tango armba turmba kilmba ande nu tuku ndinamnge ande ngaijam kumamnge ail kazrai mbolnge nil dannginaig.

³⁹Nane afu mungu lilika kine ilemba Yesus nzumil te-tumba nduku-ndukumba sanaig: ⁴⁰Tango nu Israel kusem wande sungo sambrimba mara keŋmba mbolnge maŋ palmbim tuku sakina ta kile aninge. Ne naje mironj naje ngarosu tura. Ne Kuate tuku Kiŋo kande ail kazrai kusremba ibeŋ kaye nga samba minnaig.

⁴¹Pris gabat mbal nane kusem pasa biteknganu mbal Israel mage mage nane mata Yesus nunumba piŋgil mer te-tumba sakinaig: ⁴²Nu tango afu tuku muskil kile-tidingina. Kile nu nuŋe muskil te-tiwam kumuŋ kuga. Nu Israel mbal tuku gabat sungo minmba ndeta kile ail kazrai ta kusremba ndekuwa le sine son ngube. ⁴³Ye Kuate tuku saŋgri tomba tiŋget nga sakina. Ye nu tuku Kiŋo ngina. Ariya. Kuate nu nzalinu kande nu tuku muskil te-tiwe tuwa nga saka minnaig le ⁴⁴kuayar tango armba Yesus tugumnge ail kazrai mbolnge dannginaig ta nale mata maŋau ndui tambi nu tumail pannaik.

Yesus nu kumna

(Markus 15.33-41; Lukas 23.44-49; Yohanus 19.28-30)

⁴⁵Ki kanum 12 mbolnge ma ŋakmba ma furir sungo promba kumba ka ka ki kanum 3 mbolnge kugana. ⁴⁶Ki kanum 3 taŋaŋ Yesus nu wi kueŋka sakina: *Eli, Eli, lama sabaktani* ngina. (Pasa ta tugunu tejenmba. Yiŋe Mbara, yiŋe Mbara, ndaŋam ne ye kusreyat).

⁴⁷Taŋakina le nane afu tange minnaig ta ndek sakinaig: Tango te nu Elia wikate nginaig le ⁴⁸pitik ndo tango ande pin-derka kumba ka kulelu tumba grep kule mbolnge tolma sulumba Yesus nyuwa nga didombi te-dunga nu tuku minge mbolnge pilna le ⁴⁹nane afuŋge ndek sakinaig: Yauk. Elia nu pro nu paska te-ibeŋamngat inde nginaig. ⁵⁰Kile Yesus nu maŋ sunngomba witina sulumba nu kumna.

⁵¹Yesus nu kumna le kusem wande sungo sinamnge tukul wande tukulanu tawi sungo ta mbolnge fetka ibeŋnge bitekngina. Mumni sungo prona le ndame sugo afu fetke likinaig. ⁵²Ndame burok afu mindesiŋ ngukanu ta kakerke likinaig le Kuate tuku mbal gudommba o buk kume likinaig tuku maŋ abongga tiŋginaig. ⁵³Yesus nu maŋ tiŋgina le nane ndame burok kusreke lika mayok kumba Yerusalem tumbraŋ sungo ta kine likinaig le tango gudommba nane kaŋgerkinaig.

⁵⁴Kame mbal tuku gabat nuŋe kuasmbi ndoŋ Yesus kulatka minnaig ta nane mumni kamusmba wam afu pronaig ta kaŋgerka nane kuru-kuruka sakinaig: i ... Tango te nu siŋka Kuate tuku Kiŋo nginaig.

⁵⁵Pino afu gudommba maskenŋge mambilmba nu kaŋgermba minnaig. Yesus nu buk Galilea kusremba Yerusalem kina ta nane nu dubimba sinzaŋnaig. ⁵⁶Nane ngamukŋge ande Maria nu Magdalanu pino. Ande Maria kise nu Yakobus le Yosef nale tuku ina nakile. Ande Sebedeus tuku kiŋo ar ta tuku ina nakile.

Tango ande Yesus tuku mindesiŋ wakeina

(Markus 15.42-47; Lukas 23.50-56; Yohanus 19.38-42)

⁵⁷Ki ait ta furiram maror tango ande Arimateanu nyunu Yosef nu prona. Nu

Yesus dubiwanu tango ande minna.
⁵⁸Nu Pilatus tugum kumba Yesus tuku mindesiŋ tam tuku sana le Pilatus nu woka mindesiŋ nu tape ŋga saningiŋa.

⁵⁹Sanigiŋa le Yosef nu mindesiŋ tumba tawi kaukauk purfeŋnumbi songiŋa sulumba ⁶⁰nu tumba ka nuŋe ndame burok ande kitek buk sarka wakeina tuku ta sinamŋge pilna. Pilna sulumba ndame sungo ande barimba pro burok miŋge ta tukulmba nu kina.

⁶¹Nu kina le Maria Magdalanu nale Maria kise ndoŋ nale ndame burok tumailam tanŋe minyok minnaik.

Kame tango nane Yesus tuku mindesiŋ kulatkinaig

⁶²Yesus nu kumna le mafena le pris gabat mbal Farisi mbal ndoŋ kumba ka Pilatus tugum promba mangurka sakinaiŋ: ⁶³Sungo, yabri tango ta nu minna ait mbolŋge pasa ande sakina ta sine kile maŋ iduseg. Nu teŋenmba sakina: Ye kumi sulumba mara armba kusreka keŋnu mbolŋge maŋ tingamŋgit ŋgina. ⁶⁴Ta tuku ne naŋe kame mbal kukulniŋga le nane kumba ka ki ait keŋmba mbolŋge nu tuku kumu kulatkuwaiŋ. Kuga ta nuŋe dubinaig tango nane nu tuku mindesiŋ kuayar tumba ka yubeŋga nu buk tingat ŋga tango pino saninguwaiŋ le nuŋe yabri ambokok ta sungo ŋayowikat ŋga sanaig.

⁶⁵Taŋaka sanaig le Pilatus nu ndek nane saningiŋa: Tane kame mbal afu kilmba ka nu tuku kumu ta kulat mayewap ŋga saningiŋa le ⁶⁶nane kumba ka ndame ta mbolŋge katesewam tuku wasik pilmba kame mbal tanŋe patikinaig.

Yesus nu maŋ tingina

(Markus 16.1-10; Lukas 24.1-12; Yohanus 20.1-18)

28

Nanŋine kusem ta kugana le piro tugu palmbinu ait mbolŋge

maratukuk tinga Maria Magdalanu nale Maria ande kise ndoŋ nale tinga ndame burok mindesiŋ pilnaiŋ ta kanŋeram kinaiŋ. Kumba ka ta pronaiŋ le ²mumni sungo prona le Sungo tuku eŋel ande samba mbolŋge ndeka ndame sun-gokanu burok miŋge tukulnaiŋ ta barina le kasom kina le ndame ta mbolŋge minyok minna. ³Eŋel ta tuku tumail pasi uge liŋnu ndo teliŋ tuku bulu taŋaŋ. Nu tuku tawi ta kauknu ndo. ⁴Kame mbal ta nane nu kanŋermba kuru-kuruka ŋgarosu pirimba ŋgurngurka ndeka tango kumanu taŋaŋ minnaiŋ.

⁵Taŋamba minnaiŋ le eŋel pino ar ta sanikina: Tale kuru kuru ndakap. Yesus nane nu tumba ail kazrai mbolŋge nil danŋginaig ta tale nu sotade ta ye kila.

⁶Nu teŋge mine ndakate. Nu buk sakina taŋamba nu tingat. Ai te. Nu pilnaiŋ tuku ma mbol te kuga. ⁷Tale pitik luka kumba ka nuŋe dubiwanu tango teŋenmba saningap: Yesus nu kumna ta maŋ tingat. Nu ambonga Galilea ma tugu mbol kuwa le tane ka tanŋe kanŋeramŋgaig ŋga saningap. Ye pasa ta tale satikam prowit ŋgina. ⁸Nu taŋakina le nale kuru-kuruka gare ŋak pitik ndo ndame burok ta kusremba nuŋe dubiwanu mbal saningam tuku pinderkinaik.

⁹Nale pinderka kinaik le Yesus pro ndinŋge nale kile-siglika kaiyenikina le nale ndek dagol tidronŋga nu tuku kupe biymba nu tuku nyu te-dunginaik. ¹⁰Taŋanaik le nu nale sanikina: Tale kuru kuru ndakap. Tale kumba yiŋe tira kame saningap le Galilea ma tugu kuwaiŋ. Tanŋe nane ye kanŋeryamŋgaig ŋga saningap ŋgina.

¹¹Pino ar ta kumba minnaiŋ le kame mbal Yesus tuku kumu kulatkinaig ta afunŋe kumba ka Yerusalemŋge wam ŋakmba mayok ke likinaig ta pris gabat mbal wam kubeu niŋginaig. ¹²Kubeu niŋginaig le pris gabat kame Israel mage mage ndoŋ mangurkinaig sulumba

wam ta suku saka ismba denjpumba ndametiŋ afu kilmba kame mbal ta niŋmba saniŋginaig: ¹³Tane tango pino teŋenmba saniŋgap. Sine furir kinymba gilaŋgig le nuŋe dubiwanu tango afuŋge pro nu suku mindesiŋ kuayar tumba kaig nga saniŋgap. ¹⁴Gabat sunŋo Pilatus nu wam te iswa ta sine ka nu tugum kumba pasa kumumbi te-tibe le tane pa kaŋgere nda ŋginaig.

¹⁵Taŋakinaig le kame mbal ta ndametiŋ yaika ka wam pagukinaig pasa ta kumunaig. Wam kube ta Zu mbal ŋgamukŋge sunŋoka kumuŋgina le kile saka minig.

**Nuŋe dubiwanu tango
afu Yesus kaŋgernaig**

*(Markus 16.14-18; Lukas 24.36-49;
Yohanus 20.19-23; Aposel 1.6-8)*

¹⁶Nuŋe dubiwanu tango 11 nane Galilea ma tugu mbol kinaig ka tange

Yesus nu o buk nane tabe ande saniŋgina ta nane ta poŋginaig. ¹⁷Nane tabe ta mbolŋge Yesus kaŋgermba nu suku nyu te-dunŋinaig ta nane afu tango kise nga wamduŋ terokinaig.

¹⁸Kile Yesus pro nane saniŋgina: Sangri ŋakmba kilke mbolŋge samba mbolŋge Kuate nu ye suku wai mbolŋge pilna. ¹⁹Ta suku tane kape sulumba kilke tugu ŋakmba mbolŋge tango pino ŋakmba ye dubiyam suku tumningap. Taŋawap sulumba nane Mam suku nyu mbolŋge Nindo nuŋe suku nyu mbolŋge Tukul Guwa suku nyu mbolŋge kule pisne niŋgap sulumba ye pasa afu tane dubikam suku saka tumtiŋ-gen ta ŋakmba nane tumningap. ²⁰Tane taŋawap le ye tane ndoŋ minmba mini le ma ma kilke te kugawam suku ait prowamngat nga saniŋgina.

Son.

MARKUS

*Markus nu pasa mayenu Yesus
Kristus tuku kuyarna*

Yesus nu tango 12 madiningina ta Markus nu nane tuku ande kuga. Yesus nu luka samba mbol kina le Paulus nu Barnabas ndonj pasa mayenu saka likinaig ta nu nale turkina. Markus tuku mape nyu ande Yohanus. (Aposel 13.1-4 kangerap).

Markus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tejenmba. Nane kasomok mbal nane yabri mbara sungomba mbarinnginaig ta Yesus nu nane jakmba lininmba mbolnge minit ta nane katesewaig nga nu pasa mayenu te kuyarna sulumba Yesus nu manau sangri kitek sungomba ke likina ta temayokmba nane tumningina.

**Yohanus kule pisne
tango pasa kuklina**

*(Mateus 3.1-12; Lukas
3.1-18; Yohanus 1.19-28)*

1 Kuate tuku Kiyo Yesus Kristus tuku pasa mayenu ta ²tuan tango Aisaia nu tejenmba kuyarna le minit.

Ne isa. Ye tango ande kukuli le nu ambonga promba ne tuku ndin wakeiyamngat.

³Ma baknu mbolnge wi ande kuerjka tejenmba sakate. Sunjo tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap ngate. *Aisaia 40.3*

⁴Yohanus kule pisne tango nu pasa ta kumumba ma baknu mbolnge minmba pasa kuklimba tango nane ngamunggal biye mbilmba manau ngaigonu kusreka kule pisne tuwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat nga saka minna.

⁵Nu tanjamba minna le Yerusalem mbal Yudea tumbran yimyam nane

jakmba nu tugum prowe likinaig. Nane nangine une manau kile-mayokke likinaig le Yohanus nu ndek Yordan kule mbolnge nane kule pisneninmba minna.

⁶Yohanus nu kamel nguenu jak tawi silika let tinmba nu kasbur wak alonu nguimzan kulenu kilmba nyumba tanjamba minna sulumba ⁷pasa kuklimba saningina: Ande nu ye ngum-nemnge prowamngat ta nu ye tuku sangri lite. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumnge loka nu tuku kupe ngaro tuku muli kukliwam tuku wam naj ta mata ye nu mbolnge kam kumun kuga. ⁸Ye tane kulembi kule pisnetinget. Nu tane Tukul Guwambi tane tuku ngamunggal kule pisne tanan tingamngat nga saningina.

**Yohanusnge Yesus kule pisnena
le Satan nu Yesus tagona**

*(Mateus 3.13-17; 4.1-11;
Lukas 3.21-22; 4.1-13)*

⁹Ait ta mbolnge Yesus nu Galilea ma Nasaretnge Yohanus tugum prona le Yohanusnge nu Yordan kule mbolnge kule pisnena. ¹⁰Kule pisnena le nu tabek kina le pitik ndo samba talkina le Tukul Guwa gami tanan ndeka Yesus mbolnge minna le kangerna. ¹¹Tanana le samba mbolnge pasa ande promba tejenmba sakina: Ne yiye Kiyo. Ye ne tuku kume purmba ne tuku gare sunjo tet ngina.

¹²Nu kule pisne tina le kile ndo Tukul Guwa Yesus nu ma baknu mbol kuwa nga kukulmba sana le nu ndek kina. ¹³Ma ta mbolnge aganjmor nguikok ndo minnaig.

Nu kumba ka mara 40 tanje minna le Satan nu pro ndek Yesus tago-tagona. Tanawe denjurna le Kuate tuku enjel ndeka Yesus sinzanngai.

Yesus nu tango baikamba wike likina

(Mateus 4.12-22; Lukas 4.14-15)

¹⁴Nane Yohanus mulintumba wandeknge pilnaig le Yesus nu pro

Galileange Kuate tuku pasa mayenu kuklimba sakina: ¹⁵Kile ait kumungate le Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ngamunggal biye mbilmba manau ngaionu kusreka pasa mayenu ismba son ngap ngina.

¹⁶Kile Yesus nu Galilea kule kualin make dubimba kumbange nale aba nakile Simon le Andreus ndon kuman buknga minnaik le kanjerkina. Nale tuku piro ta kualegan kilnaik tuku.

¹⁷Yesus nu nale kanjerka ndek sanikina: Tale ye dubiyap le yenje tale tumtiki le tanjamba tango kilamngaik nga sanikina.

¹⁸Sanikina le nale pitik ndo tinga kuman kusreka nu dubimba kinaik.

¹⁹Yesus nu man fudinmba kumba ka Sebedeus tuku kiyo ar Yakobus nale maib nuje Yohanus ndon kanjerkina. Nale nakile wan mbolnge minyoka kuman zailnga minnaik le ²⁰nu kanjerka nale wikina le nale mam nakile Sebedeus nuje piro tango ndon wan mbol tange kusreka nu dubinaik.

Yesus nu tango ande bukla jak wakeina

(Lukas 4.31-37)

²¹Nane kinaig ka Kaperneum tumbran pronaig. Pro kusem ait mbolnge Yesus nu kusem wandek sinam kumba tange nane pasa tumniimba minna. ²²Nu kusem pasa biteknganu mbalnge pasa tumningig tanjamba tum ndaningina. Nu pasa miro tango tanjan pasa saningina le nane jakmba pirerek purkinaig.

²³Nangine kusem wandek sinam tange tango ande bukla jak minna. ²⁴Nu ndek witimba sakina: Yesus Nasaretnu, ne sine ndon wamdus tuma kuga. Ne sine bale faram tuku prote e? Ne Kuate tuku Kiyo ta ye kila ngina le ²⁵nu ndek bukla ta sawe lika sana: Ne maninka. Tango ta kusremba mayok ka kaye ngina. ²⁶Tanjakina le bukla tango ta kusrewam bafumba witimba ngarosu

zulbareknga nu mayok ka nu kusremba kina le ²⁷nane jakmba ndek pirerek purka mungu kusnanginaig: Ame wam tenen. Pasa te kitek. Nu sangri jak tanjan bukla mata saningit le nane nu tuku pasa isig nginaig.

²⁸Tanjamba Yesus tuku nyu Galilea ma jakmba kumunge likina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina

(Mateus 8.14-17; Lukas 4.38-41)

²⁹Kile Yesus nane ndek kusem wande ta kusremba Yakobus le Yohanus kilmba ka Simon le Andreus tuku wande mbol kinaig ka tanje ³⁰Simon magma nuje nu guaze jak ngaro pa tingina le nu kinye jak minna le nane ndek Yesus kila sanaig. ³¹Tanjakinaig le nu pro pino ta wainu biymba te-tina le ngaro pa tingina ta mukumba nu mayekina. Tanjamba nu tinga nane tuku paguna.

³²Ki butungam bafuna le nane afunge nangine mbal guaze tugu yimyan jak afu bukla jak ta kilmba mindeka Yesus tugum prowe likinaig. ³³Tumbran ta tuku mbal jakmba wande mab tanje manjurkinaig le ³⁴Yesus nu gudommba guaze tugu kise kise jak kile-tidinga bukla ngaionu jak ta pitaike likina. Bukla kame nane Yesus kila tukunu nu nane tuku mingge pipningina le nu tuku sa ndakinaig.

Yesus nu Galileange pasa kuklina

(Lukas 4.42-44)

³⁵Mafemba minna le Yesus nu abonga tinga mayok kumba ka ma yamoknge Kuate ndon pasata minna. ³⁶Pasata minna le Simon nane nu sotinaig. ³⁷Sota kumba ka tanje nu te-silika sanaig: Nane jakmba ne sota kusnangade nginaig le ³⁸nu ndek nane saningina: Sine tinga tumbran patuk patuk ta kab. Ye tanje mata pasa kukliwamngit. Kuate nu ta tuku ye kukulyina ngina. ³⁹Tanjamba

nu Galilea tumbran jakmba mbolnge lika nangine kusem wande mbolnge pasa kukliwe lika bukla gudommmba pitaike likina.

Yesus nu tango ngirnger jak wakeina

(Mateus 8.1-4; Lukas 5.12-16)

⁴⁰Tango ande ngirnger jak Yesus tugum promba dagol tidronga nu sarsarmba sana: O Sungo, ne kumuŋ. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ngarosuwakeiwa ngina le ⁴¹nu tango ta kangermba sinamba ndek wai kuitka kiremmba sana: Au. Ye ne wakeinet. Ne mayeka ngina. ⁴²Tanjakina le ngirnger gagulka ngarosuwakeina le ⁴³Yesus nu kukulmba pasa sangrinu sana: ⁴⁴Ye ne mbolnge manau kit te afu sa ndaninga. Ne mayekat tukunu ne kumba ka Moses tuku tukul dubimba atrau agar pris tawe le atraukuwa le jakmba ne mayekat ta katesewaig ngina.

⁴⁵Tanjamba peuna ta nu kina ka wam ta saka saka likina. Ta tuku Yesus nu kile tumbran sugo afu ngamuknge ake likam kumuŋ kuga. Nu ma yamok ta mbolnge ndo minanu le nane tumbran tumbran jakmba nu tugum prowe likanu.

Yesus nu tango ngarosuwakeina milmailkanu wakeina

(Mateus 9.1-8; Lukas 5.17-26)

2 Mara afu kinaig le Yesus nu man luka Kaperneum promba wande ande mbolnge minna le nane pasa ismba ²nane gudommmba pro wande ta sinamnge mangurka wande mab ta mata kumungina.

³Kile nane afunge tango ngarosuwakeina milmailkanu mindemba nane tuku baikamba nu sukunga pronaig ta ⁴tango gudommmbange ma tukulnaig tukunu Yesus tugum prowam kumuŋ kuga le nane ndek wande ponga Yesus gabat funnge wande fu tetka guaze

tango nzaŋnzaŋ jak ta muli panmba pilnaig le ndekina. ⁵Tanjana le Yesus nu nane nu tuku sangri tomba tinginaig ta katesemba nu ndek tango ngarosuwakeina milmailkanu ta sana: Kiŋo, ye ne tuku mbar jakmba sauka gilainget ngina.

⁶Tanjaka sana le wande sinam tange kusem pasa biteknganu mbal afu minnaig ta nane nangine wamdusmbi sakinnaig: ⁷Ndanam saka tango te tanjamba sakate. Nu Kuate le tango tuku mbar saukate e? Kuatenge ndo mbar saukam kumuŋ nga idusmba minnaig le ⁸nu pitik nane tuku wamdus kamusmba ndek saningina: Ndanam saka tane wamdus te-pilemba minig. ⁹Ye tane kusnatingamngit. Ame pasa ye tango ngarosuwakeina milmailkanu te sanu tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinga nane nzaŋnzaŋ kuramba lika kaye nget. ¹⁰Ye Ndindo Katesek Tango kilke te mbolnge mbar saukam tuku ye sangri jak. Tane wam ta kila palmbim tuku ye kile pasa wam bada te sakamngit ngina. Tanjaka nu tango ngarosuwakeina milmailkanu ta sana: ¹¹Ye ne sanet. Tinga nzaŋnzaŋ kuramba nane tumbran kaye ngina.

¹²Tanjakina le nu nane jakmba am mbolnge pitik ndo tinga nane nzaŋnzaŋ kuramba mayok ka kina le nane wam ta kangermba pirerek purka wai makemba Kuate tuku nyu te-dunga sakinaig: i ... Sine wam kitek tejen kanger ndaweg nginaig.

Yesus nu Levi wikina

(Mateus 9.9-13; Lukas 5.27-32)

¹³Yesus nu mayok kumba ka man kule kualin piyal tange minna le nane gudommmba pro nu te-ngamunaig le nu nane pasa tumningina. ¹⁴Pasa tumninge denpurmba nu tinga kumba ka takis kilanu wande mbolnge Alfeus tuku kiŋo Levi piroka minna le kangermba sana:

Ne ilmba ye dubiya ngina le nu ndek tinga nu dubimba kina.

¹⁵ Kile Yesus nuje dubiwanu mbal ndonj Levi tuku wande mbol kinaig le takis kilanu mbal nane afu une njak nane gudomma nu dubimba kinaig. Nane isukusmba minnaig le nu dubinaig mbal afu mata nu ndonj isukusnaig. ¹⁶ Tanjanaig le kusem pasa biteknganu mbal Farisi afu nane Yesus mbal njagonu ta ndonj isukusmba minna le kanjgermba ndek nu dubiwanu kuasmbi saninginaig: Ndanjam saka nu takis kilanu mbal wam njagonu kade mbal ndonj isukusit nginaig le ¹⁷ nu pasa ta ismba saningina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze njak mbal ndo nu tugum kinig. Afu sine magenu ngade ta ye nane wika wakeikam pro ndawen. Ye une njak mbal wika wakeikam tuku prowen ngina.

Nyamaganj pinkam tuku pasa

(Mateus 9.14-17; Lukas 5.33-39)

¹⁸ Mara ande Yohanus kule pisne dubiwanu mbal Farisi mbal nane Kuate tuku nga nyamaganj pinka minnaig le nane afu pro Yesus kusnanaig: Yohanus dubiwanu mbal Farisi dubikanu mbal ait afu nyamaganj pinkade. Ndanjam naje dubinade mbal manjau ta ke ndakade nginaig le ¹⁹ nu lafumba saningina: Tango ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnge nu nuje mbal ndonj minit tukunu nane nyamaganj pin ndakade. ²⁰ Ait ande prowa le afunge pro tango ta nane ngamuknge tuwaig le nane pitinu nyamaganj pinkamngaig.

²¹ Ande nu tawi urfunu burokuwa le kumiŋ abonu tumba burok ta tukulmba zail ndangate. Nu tanjawa ta kumiŋ kitek tanje urfunu didikuwa le lato fetkamngat.

²² Ande nu grep kule kitek tumba aganjmor ngaro urfunu sinamnge tol ndate. Nu tanjawa ta grep kule fulilka

aganjmor ngaro urfunu fetka grep kule kutuke suluwamngat. Grep kule aganjmor ngaro tur ngisikamngat. Nane grep kule kitek tumba aganjmor ngaro kitek sinamnge tolde ngina.

Kusem ait mbolnge manjau kam tuku pasa

(Mateus 12.1-8; Lukas 6.1-5)

²³ Kusem ande mbolnge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuje dubiwanu mbal wit alonu supika nyam nyam kinaig le ²⁴ Farisi tango afunge nane kanjerka Yesus sanaig: Ai si. Ndanjam saka nane sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolnge nyamaganj kilig nginaig le ²⁵ nu lafumba saningina: David nuje mbal ndonj nane guba njagoningina le wam pile paskinaig sulumba nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ²⁶ Abiatar nu pris sunjo minna le David nu Kuate tuku wande kina sulumba tukul bret Kuate am mbolnge patikinaig ta afu kilmba nyumba nuje mbal mata ningina le nyinaig. Bret ta tango nane nye ndakade tuku. Prisnge ndo nyade tuku ngina sulumba ²⁷ sakina: Kuate nu kusem ait tangonge kulatkuwa nga pilna. Kusem aitnge tango kulatkuwa nga tango temayok ndana. ²⁸ Ye Ndindo Katesek Tango ye kusem ait tuku gabat mata minet ngina.

Yesus nu tango wai pagringanu wakeina

(Mateus 12.9-14; Lukas 6.6-11)

3 Yesus nu manj kusem wandek sinam kina. Sinam tanje tango ande wai kummba pagringanu njak minna.

² Farisi nane nu kusem ait mbolnge tango wakeiwa le pasa mbolnge palm-bim tuku nu kulatka minnaig le ³ nu tango wainu kummba pagringanu njak ta sana: Ne ilmba ngamu tenge tinga ngina. ⁴ Tanjakina sulumba Yesus ndek nane

saningina: Sine siŋgine tukul dubika kusem ait mbolŋge sine afu mbolŋge wam maybe ko ŋayobe? Ande wakeibe ko balebe ŋga kusnaningina le nane maninok minnaig.

⁵ Taŋanaig le Yesus nu gubra tumba mbilmbilka nane kanŋerkina ta nane ŋgamuŋgal kareŋganu ŋak tukunu nu ŋgamuŋgal pitina sulumba taŋgo ta sana: Ne wai kuitka ŋgina le nu wai kuitka wai mayekina. ⁶ Taŋana le Farisi mbal paŋiŋga mayok ka Herodus dubinaig mbal ndoŋ maŋgurkinaig sulumba Yesus balewam tuku pasa katmba ndin sotinaig.

Nane gudommba Yesus dubimba kinaig

⁷ Yesus nuŋe dubiwanu mbal ndoŋ ma ta kusremba Galilea kule kualiq tugum kinaig le Galilea mbal gudommba nu dubimba kinaig. ⁸ Yudea ma tugu Yerusalem tumbraŋ suŋgo Idumia ma Yordan kule make sim Tirus le Sidon patukŋge tumbraŋ foŋfoŋ ta tuku mbal gudommba Yesus wam ke likina ta ismba nu tugum prowe likinaig.

⁹⁻¹⁰ Nane prowe likinaig mbal Yesus nu guaze taŋgo wakeike likina ta kila tukunu guaze mbal promba nu kirewam tuku muŋgu signaŋginaig le Yesus nu ndek nuŋe dubiwanu mbal saningina: Ye tuku waŋ ande madiwap. Nane gudommba muŋgu signa-signaŋga ye pipkaŋe ŋgina.

¹¹ Mara mindek bukla ŋaigonu nane Yesus kanŋermba ka nu tugumuŋge barinŋge lika wikaraumba sakanu: Ne Ku-ate tuku Kiŋo ŋganu le ¹² nu ndek nane minŋe pipniŋmba nu tuku nyu te-mayok ndawaig ŋga saninmba minanu.

Yesus nu aposel 12 madiningina

(*Mateus 10.1-4; Lukas 6.12-16*)

¹³ Yesus nu tabe ande poŋgina sulumba nuŋe nzalimbi taŋgo wike lik-

ina le nane ndek nu tugum pron-aig. ¹⁴ Taŋanaig le nu nane ŋgamukŋge taŋgo 12 nu ndoŋ minam tuku madiningina. Nu nane kukulninguwa le nuŋe pasa kuklimba ¹⁵ bukla pitaikam tuku saŋgri tam tuku ŋga nu nane madiningina.

¹⁶ Nane tuku nyu kat naŋgine ta teŋemba. Ande Simon Yesusŋge nyu kitek Petrus ŋgina. ¹⁷ Ande Yakobus nu Sebedeus tuku kiŋo nuŋe. Ande Yohanus nu Yakobus tuku maib nuŋe. (Nale ar ta Yesus nyu ande Boanesis ŋgina. Nyu ta tugunu Kuaila). ¹⁸ Nane afu Andreus, Filipus, Bartolomeus, Mateus, Tomas. Ande Yakobus nu Alfeus tuku kiŋo nuŋe. Ande Tadeus. Ande Simon mape nyu nuŋe Selot. ¹⁹ Ande Yudas Iskariotnu. ŋgum-nenga nu Yesus tuku kupet taŋgo mayok kina.

Yesus nu Belsebul ndoŋ piro tuma ŋginaig

(*Mateus 12.22-32; Lukas 11.14-23; 12.10*)

²⁰ Kile Yesus nu tinga ka wande mbol kina ta nane gudommba maŋ pro maŋgurkinaig le Yesus nane isukusam mata kumuŋ kuga. ²¹ Yesus tuku ndare tuma wam ta ismba nu itilu ŋging-gankate ŋga idusmba nane nu tam kinaig.

²² Kile kusem pasa bitekŋganu mbal afu Yerusalemŋge ndekinaig ta ndek sakinaig: A ... bukla Belsebulŋge nu tate. Bukla kame tuku gabat Belsebulŋge saŋgri ta tuwit le nu bukla pitaikate likate ŋga sakinaig.

²³ Taŋakinaig le Yesus nu ndek te yalpe ŋga yaba pasa afu nane saningina sulumba sakina: Satan nu nuŋe mbal pitaikam kumuŋ e? ²⁴ Gabat suŋgo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka naŋgine naŋgine kame buwaig ta nane saŋgri ŋak minam kumuŋ kuga. ²⁵ Wande ande tuku mbal nane pur

yimyamka nangine nangine kame buwaig ta nane mata sangri jak minam kumuŋ kuga. ²⁶ Tanjamba ndo Satan nu nuŋe mbal pitaika pur yimyamka nane ndoŋ kame bute kande nu mata sangri jak mine ndaka ngisikam bafute kande.

²⁷ Tango sangrinu ande nuŋe wande kulatkate ta ande pro nu tuku agaŋ ndende kuayaram kumuŋ kuga. Nu tango sangrinu te-ibeŋmba nu ndalekuwa sulumba ndo agaŋ ndende kilam kumuŋ.

²⁸ Ye siŋka satingamŋgit. Tango tuku une maŋau tumail pan maŋau ta jakmba Kuate nu sauka gilaingate tuku. ²⁹ Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Ku-ate nu mbar ta sauka gilainge nda. Nu mbolŋge minmba minamŋgat ngina. ³⁰ Nane Yesus nu bukla jak nginaig tukunu nu tanjamba nane riroŋ pasa ningina.

Yesus ina mambo kat nuŋe pronaig

(Mateus 12.46-50; Lukas 8.19-21)

³¹ Kile Yesus ina nuŋe mambo kat nuŋe ndoŋ nane pro wande tugum tange tinga pasa pilnaig le ³² nane maŋgur Yesus te-ŋgamumba minnaig ta nane nu sanaig: Ina naŋe mambo kat naŋe kulim kat naŋe nane pro kilimŋge tinga ne kus-nangade nginaig. ³³ Tanjakinaig le Yesus nu nane saningina: Tane yiŋe ina yiŋe maib kame tuku sayade e ngina sulumba ³⁴ nu mbilka nane nu tugumŋge minyok-inaig mbal ta sanijmba sakina: Mbal te yiŋe ina yiŋe mambo kame tanjaŋ minig. ³⁵ Ima nu Kuate tuku nzali dubite ta nu yiŋe maib yiŋe kulim yiŋe ina tanjaŋ minit ŋga saningina.

Agan tumu tuku yaba pasa

(Mateus 13.1-9; Lukas 8.4-8)

4 Mara ande kule kualij pial tange Yesus nu maŋ nane pasa tum-nijmba minna le maŋgur sunŋo nu te-

ŋgamumba maŋgurkinaig. Tanjanaig le nu waŋ ande kule mbolŋge faitka minna ta poŋga minyokina le nane maŋgur jak ta piyalŋge minnaig. ² Tanjamba Yesus nu yaba pasambi wam gudommmba nane tumnijmba pasa ande tejenmba saningina: ³ Tane isap. Tango ande nu agaŋ tumunu bareŋninggam piro mbol kina. ⁴ Kina ka bareŋningina le tiŋnu afu ndinŋge ndeke likinaig ta sar umaŋŋge pro nye sulunaig. ⁵ Tiŋnu afu kilke ndame jak ma mbolŋge ndeke likinaig ta kilke fudiŋndo tukunu pitik ndo maŋge pronaig. ⁶ Pronaig ta ki sunŋo promba pasokina le sumbailnu sinam nzi kine ndakinaig tukunu karenŋga kume sulunaig. ⁷ Tiŋnu afu ma angga ŋaigonu sinamŋge ndeke likinaig ta ang-ŋange tinga songinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸ Tiŋnu afu kilke mayenu mbolŋge ndeke likinaig ta ndo alo magenaig. Maŋge pro magemba kumba ka tugunu mindek mbolŋge afu 30 afu 60 afu 100 tanjamba tanjamba alonaig. ⁹ Tane kilba jak ndeta pasa te isap ŋga saningina.

Yesus nu yaba pasambi ndo saningina

(Mateus 13.10-17; Lukas 8.9-10)

¹⁰ Nane jakmba sili-silinaig le Yesus nuŋe ndo minna le nuŋe dubiwanu tanŋo afu nu tugumŋge minnaig ta nane yaba pasa kame ta tuku kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam kuirok minit ta tane kila palmbim tuku ye tane maditiŋ-gen. Nane afu kasomŋge minig ta nane yaba pasa ndo isig. ¹² Nane wam afu kanŋgerkade ta alonu kanŋger tiwe nda. Nane pasa isig ta tugunu katesewe nda. Nane katesemba ŋgamuŋgal biye mbil-waig le Kuate nu nane tuku une sauka gilainge ningikat ŋga ye yaba pasambi ndo saningit ngina.

Agaj tumu suku yaba pasa tugunu

(Mateus 13.18-23; Lukas 8.11-15)

¹³ Kile nu nane saningina: Yaba pasa satigit ta tane katese ndade ta ye ndanmba man yaba pasa afumbi satigile katesewamngaig? ¹⁴ Agaj tumunu tango bareningina ta Kuate suku pasa. ¹⁵ Tiñnu ndinnye ndekinaig nga sakit ta mbal afu tanan. Nane Kuate suku pasa isig le Satan nu pitik ndo pro nane suku ngamungal sinamnye pasa ta yaika tumba balete. ¹⁶ Tiñnu afu kilke ndame jak mbolnye ndekinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate suku pasa isig sulumba nzali sungo jak pitik ndo tade ta ¹⁷ sumbailnu kugatok tanan ait fagnu ndo dubide. Nane pasa ta dubide ta afunye piti serningig le nane pitik ndo kusrede. ¹⁸ Tiñnu afu ma anga ngaionu sinamnye ndekinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate suku pasa isig ta ¹⁹ kilke te suku piti, agaj ndende kilam suku nzali, nzali afu wamdus ta jak minig le pasa isig ta balete le alo ndate. ²⁰ Tiñnu afu kilke mayenu mbolnye ndekinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate suku pasa ismba tumba dubimba afu alo 30 afu 60 afu 100 tanamba tanamba alo kilemayokkade nga saningina.

Tango nu lam bulumba mayoknye pilit

(Lukas 8.16-18)

²¹ Yesus nu man saningina: Tango lam bulumba tumba nza ko mbain kum-nemnye palmbim suku idus ndate. Nu tumba kilimnye taikate. ²² Tanamba ndo wam afu tango am mbolnye kuirok minig ta jakmba kilimok mayok kan-gaig. ²³ Tane kilba jak ndeta pasa ta isap ngina.

²⁴ Tanamba nu man lato saningina: Tane pasa isig te ise mayewap. Tane nane afu mbolnye manau kade ta manau

ndui tambi ndo Kuate nu tane mbolnye kumba man lato kamngat. ²⁵ Ande nu wam afu jak minit ta Kuatenge nu man lato tuwit. Ande nu wam denkanu minit ta Kuatenge nu suku wam fudinndo ta yaite ngina.

Agaj tumunu prowam suku yaba pasa

²⁶ Yesus nu pasa ndui ta tuturmba sakina: Kuate nu nune gageu tugeka sungokate wam ta yaba pasa te suk. Tango nu agaj tumunu kilmba kilke mbolnye bareningit. ²⁷ Bareninge denpumba ka furir nu kinymba ki ait mbolnye abonga likate. Nu tanamba lika minit le agaj bareningit ta manye promba ka ka sugokade. Mange ta ndanndanmba sugokade ta nu katese ndate. ²⁸ Kilkenye kulatkate. Mange prode sulumba kuzru wane-waneka sugoka kumba ka alode. ²⁹ Ait kumunga manderkade le nu pitik ndo ka alonu kilit nga sakina.

Mastet tiñnu suku yaba pasa

(Mateus 13.31-32; Lukas 13.18-19)

³⁰ Kile Yesus nu man sakina: Kuate nune gageu tugeka sungokate wam ta mastet tiñnu suku manau suk. ³¹ Mastet tiñnu nu agaj nai fudinndo. Agaj tumunu afu jakmbange nu lide ta ³² tango nu tumba ngukate le nu promba sungoka kumzanjel ail jakmba liningit. Wainu sugokade le sar uman te patika nzan tange minig suku ngina.

³³ Yesus nu tanamba yaba pasa afu gudommambi pasa tumninganu. Nane ismba katesewanu le nu man yaba pasa ande saninganu. ³⁴ Nu pasa ande te-mayokmba sa ndaninganu. Nu nune dubiwanu tango ndon minmba nane ndo pasa alonu saninganu.

Yesus nu kule le bubre peunikina

(Mateus 8.23-27; Lukas 8.22-25)

³⁵ Mara ait ndui ta ki butungam ba-funa le Yesus nu nune dubiwanu mbal

saningina: Sine kule kualij sim kab ngina. ³⁶Tanjaka nane mangur sungo ta kusreka Yesus minna waj ta ponga kinaig le nane afu waj kise ponge lika nu ndonj kinaig.

³⁷⁻³⁸Kumba minnaig le Yesus nu waj pine mbolnge gabat tatu pilmba nu kinymba gilaingina. Kinymba gilaingina le bubre sungo tingina le kule tongel tinga mbalo sugo tinge lika waj katmba kule waj sinam kumba ligam bafuna le nane ndek nu kuanemba sanaig: Tum Tango, sine ngisikam bafuweg te ne idus ndate e nginaig le ³⁹nu abonga tinga bubre kule ta sanike likina sulumba sakina: Maninka ibej ka baslenggap ngina le bubre ndek mukumba ma betkirembe kule basle mayena.

⁴⁰Tanjana le Yesus nu mbilka nane saningina: Ndam tane wamdus fulilkade. Tane Kuate nu kumun kuga nga idusde e ngina le ⁴¹nane ndek kuru-kuruka nangine nangine sakinaig: i ... Tango te nu ima suk a. Bubre kule mata nu tuku pasa isik nginaig.

Yesus nu tango bukla jak wakeina

(Mateus 8.28-34; Lukas 8.26-39)

5 Kile Yesus nane kule kualij sim ka Gerasa mbal tuku ma ta mbol pronaig. ²Ma ta mbolnge tango ande bukla jak mindesij patikinaig tuku ma mbolnge minanu. ³Tango kame nane nu biye timba muli karejnumbi mata ndalekam kumun kuga. ⁴Nane afunge muli karejnu kilmba nu tuku wai kupe ndalekanu ta nu mburerika wai kupe mbolnge muli ta purpurnimba minanu le nane nu te-iberjam fugunaig. ⁵Nu furir mafen mindek mindesij patikanu ma mbolnge tabe pon pilemba witimba ndamembi nuje ngaro katmba minanu.

⁶Nane ma ta mbol promba Yesus nu waj kusremba ibej kina le tango bukla jak ta maskenngge nu kangermba pinderka nu tugum promba dagol

tidrongina. ⁷⁻⁸Tanjana le Yesus nu bukla sana: Guwa nayonu, ne tango te kusremba mayok kaye ngina le bukla tange nu wi kuenka sarsarmba sana: Yesus, Sungo Kuate tuku Kijo, ne ye ndonj wamdus tuma kuga. Ye Kuate am mbolnge ne sanet. Ne piti ser ndaya ngina.

⁹Tanjakina le Yesus ndek nu kusnana: Nane nyu ima ngina le nu lafumba sakina: Ye tuku nyu Kame Kuasmbi. Sine gudommba tenge mineg ngina. ¹⁰Tanjakina sulumba nu sangri tinga sarsarmba sana: Ne kukulsinga le ma kise ande mbol nda kab ngina.

¹¹Tabe ta mbolnge mbo afu sunjarka mine likinaig le ¹²guwa ngigonu nane Yesus sarsarmba sanaig: Sine kukulsinga le mbo kame si tuku fungul sinam kab nginaig le nu wokina. ¹³Wokina le ngigonu tango ta kusremba kumba ka mbo fungul sinam kine likinaig le nane sangri jak pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualij butonu sinam kumba ngisike sulunaig. Mbo kame ta gudommba 2,000 tanan.

¹⁴Kile mbo kulatkanu mbal kua ka pinder-pindermba kinaig ka tumbran sungo mbolnge tumbran kilimnge nane jakmba saninginaig le nane afu isnaig sulumba nane suk agan ta kangeram kinaig ka ¹⁵Yesus tugum promba tango bukla jak minna ta kile nu tawi tinmba wamdus kuyar mayenu jak minna le kangermba nane piriri nayonaig. ¹⁶Tanjanaig le nane wam ambonga kangernaig mbal tange nane pronaig mbal tango bukla jak ta tuku wam, mbo manau ke likinaig ta jakmba kubeu ninginaig le ¹⁷ismba nane ndek Yesus sarsarmba nu nane tuku ma kusremba kuwa nga sanaig.

¹⁸Yesus nu waj ponga minna le tango ambonga bukla jak minna ta nu Yesus ndonj kambim tuku sarsarna le ¹⁹nu

peumba sana: Ne luka naje tumbran kaye sulumba Sunjo nu ne sinanumba ne mbolnje wam mayewat ta naje gulab kame kubeu ninga ngina. ²⁰ Tanjakina le nu luka kumba Dekapolis tumbran 10 ta mbolnje lika Yesus nu mbolnje wam mayenu kina ta kubeu ningina le nane njakmba ismba pirerek purkinaig.

**Yesus nu kulim te-timba
pino ande wakeina**

(Mateus 9.18-26; Lukas 8.40-56)

²¹ Yesus nu man luka wan mbol mbol kule kualin tem ilna ta nane manjur jak pro nu te-ngamunaig le nu piyal tanje minna. ²² Minna le kusem wande kulatkanu tango ande nyunu Yairus nu pro Yesus kangermba nu tugumnje ngurngurka ndeka sarsarumba sana: ²³ Ye tuku kulim tawo ndo minit. Ne kumba naje waimbi ngarosu kirewa le nu abonga mayekuwa ngina. ²⁴ Tanjakina le Yesus nu ndonj kina le nane gudommmba nu te-ngamumba dubimba kinaig.

²⁵ Pino ande nu mara mindek tam-bun guaze jak minmba minna le yar 12 kina. ²⁶ Nu dokta gudommmba tugum kina le nane nu wakeiwewe pisenginaig. Nu nane piyaninmba nuje ndametin mata panke suluna ta guaze sungoka gayona. ²⁷ Pino ta nu Yesus tuku nyu isna sulumba nu tango ngamuk kina ka Yesus ngumnemnje nu tuku tawi kirena. ²⁸ Kiremba nu tejenmba idusna: Ye nu tuku tawi ndo kirewi ta ye mayekamngit nga idusna. ²⁹ Nu tanjamba tawi kirena le guaze ta kugana le kamusna.

³⁰ Yesus tuku sangri ande nu kusrena le kamusmba nu mbilka nane kusnaningina: Imange ye kireyat ngina le ³¹ nuje dubinaig mbal ndek Yesus sanaig: Ai ta. Nane gudommmba ne te-ngamunumba signanade. Ndanjam imange ye kireyat ngate nginaig. ³² Tanjakinaig le Yesus nu mbilka

aganj nu kirena ta kangeram tuku sotina. ³³ Sota minna le pino nu mayekina ta katesemba nu kuru-kuruka ngarosu piririmba mayok kumba Yesus tugumnje ngurngurka ndeka pasa njakmba kile-mayokkina le ³⁴ nu ndek sana: Kulim, ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat. Ne wamdus bulok jak kaye ka maye mina ngina.

³⁵ Nu pasa ta saka minna le kile nane afu Yairus tuku wandeknje pro nu sanaig: Ne tuku kulim buk kumat. Ne ake sananj Tum Tango te piro karej tuwe ndaka nginaig ta ³⁶ Yesus nu pasa ta nda isanu sukmba kusem wande kulatkanu tango ta sana: Ne wamdus fulil ndaka. Ne ye tuku sangri tomba tingate ta ndo idusmba mina ngina.

³⁷ Tanjakina sulumba nu nane njakmba nu ndonj kinaig ta peuninmba Petrus Yakobus maib nuje Yohanus nane ndo kilmba kina. ³⁸ Nane kusem wande kulatkanu tango tuku wande tugum pron-aig ta nane gudommmba malmbi wika-raumba zigna sunjo mayok kina le kangerkina.

³⁹ Kile Yesus nu wandek sinam kina ka nane saningina: Ndanjam tane sungomba malmbika zigna tinga minig. Kulim te kume ndakat. Nu kinymba minit nga saningina le nane ndek nu nzumilnaig. ⁴⁰ Tanjanaig le Yesus nu nane njakmba mayok kuwaig nga pitaika kulim tuku ina mam nu ndonj minnaig mbal turmba kilmba mindesinj tugum kinaig. Kulim ta nu yar 12 jak.

⁴¹ Kile Yesus nu mindesinj tuku wai biymba sana: *Talita kum* ngina. (Pasa ta tugunu: Kulim ne tinga). ⁴² Tanjakina le nu pitik ndo abonga tinga lika minna le nane kangernaig sulumba pirerek purka wamdus sulunaig le ⁴³ Yesus nu nane pe-uninmba afu wam ta kubeu nda ningap ngina sulumba sakina: Kulim nyamagan tape le nyuwa ngina.

Nasaret mbal Yesus talanaig

(Mateus 13.53-58; Lukas 4.16-30)

6 Yesus nu tinga nuje dubiwanu mbal ndoj ma ta kusremba luka nuje tumbraj tuguk prona. ²Pro kusem mbolnge nu nane tuku kusem wande sinam kumba nu tinga nane pasa tum-nijmba minna le nane pasa isnaig mbal pirerek purka sakinaig: i ... Sangri ta imange nu tuna. Ima tugumnge kila sunjo ta tina. Nu nuje waimbi wam sangrinu kitek ke likate a. ³Tango te nu wande pilit tuku tango. Nu Maria tuku kiŋo. Yakobus Yosef Yudas Simon nu nane tuku aba nangine. Kulim kat nuje mata tumbraj tekok nga saka nane Yesus talamba gubra tinaig.

⁴Tanjanaig le Yesus ndek nane saningina: Kuate tuku tuan tango nane njakmbange nu tuku nyu te-mayokde. Nuje tumbraj tuguk nuje ndare tuma nuje tira kat nuje nanenge ndo nu talade nga saningina.

⁵⁻⁶Nane nu talanaig tukunu Yesus nu wamdus teroka nane ngamuknge wam sangrinu afu ke ndakina. Nu guaze mbal ndui ndui ndo nuje waimbi kigreka nane wakeikina.

Yesus nu aposel 12 piro ningina

(Mateus 10.5-15; Lukas 9.1-6)

Yesus nu tumbraj njakmba wam paguniŋmba lika minmba ⁷nu nuje tango 12 ta wika kile-mangurka nane guwa ngaionu pitaikam tuku sangri ningina sulumba ar ar kukulningam bafumba saningina: ⁸Tane kambim nga tangine ndametiŋ pale fat nyamagan ta njakmba kusreka ndumndum ndo biymba kape. ⁹Kupe ngaro patikap sulumba tawi ndindo ndo silikap. ¹⁰Tanjamba tane kape sulumba wande ndaŋ ponga ndeta tange ndo minmba piro ka ka kambim nga wande ta maŋ kusrewap. ¹¹Tumbraj ande tane kilam

mbulmba ko pasa kukliwap le pitaiwaig kande tane kambim bafumba nane katesemba rironkuwaig nga tuptup kupe sina mbolnge danganu minig ta nane am mbolnge paurngap ngina.

¹²Nu wam pagu denpurmba nane kukulningina le kumba ka pasa kuklimba tango pino ngamungal biye mbilmba maŋau ngaionu kusrekuwaig nga sanijmba minnaig. ¹³Nane bukla pitaike lika nane gudommba guaze njak gabat mbolnge gurenj kutunaig le mageke likinaig.

Herodus nu Yohanus balena

(Mateus 14.1-12; Lukas 9.7-9)

¹⁴Yesus tuku nyu sungoka tugekina le nane afu ismba sakinaig: Yohanus kule pisne tango kumna ta nu maŋ abongga tingina. Ta tuku nu sangri kitek njak wam ta ke likate nga saka minnaig. ¹⁵Tanjaki-naig le nane afu ndek sakinaig: Nu Eli-anje nginaig le afunge nu tuan tango ande ambokok tanjaŋ nginaig le ¹⁶mandor Herodus nu pasa ta ismba ndek sakina: Yohanus buk njinfok kat puren ta nu maŋ abonggina nga sakina.

¹⁷⁻¹⁸Yohanus kumna ta tugu tejenmba. Herodus nu mambo nuje Filipus tuku pino Herodias yaimba nuje pinonu tina le Yohanus ndek nu sawe lika sana: Ne mambo naje tuku pino yaimba tina ta ne tukul lukamba mbarte ngina. Ta tuku Herodus nu afu kukulningina le Yohanus biye timba ndaleka tumba muli wandeknge pilnaig le minna.

¹⁹Herodias nu Yohanus tuku gubra tumba nu balewam tuku ndin sotina ta kumuŋ kuga. ²⁰Ta ndaŋam? Yohanus nu tango tiŋreknu. Nu Kuate tuku tango tukunu Herodus nu kuru-kuruka nu kulatka minna. Herodus nu Yohanus tugum kambinu le nu Kuate tuku pasa sawanu le ismba nu wamdus te-sulumba pitina ta nu Yohanus tuku pasa maŋ lato isam tuku nzali sunjo njak minna.

²¹ Tanjamba minnaig ma ma ait ande Herodias nu Yohanus balewam tuku ndin kanjerna ta tejenmba. Herodus ina nujege te-pilna ait ta mayok kina le nu pagumba nye sungo pilmba nu kum-nemnge minnaig mbal kame gabat sugo sugo Galilea nyu njak ta njakmba wike likina le pronaig. ²² Nane isukusmba minnaig le Herodias kulim nuje pro nane am mbolnge kupesna le Herodus nuje gulab kat nuje ndon nu tuku kupes ta kanjermba nzaliningina. Kile mandor Herodus nu ndek kulim ta sana: Ne ame aganj nzalinu saya ta ye ne tanmbimngit. ²³ Ye ki am mbolnge ne sanet. Ye yije aganj ndende kulatket te ngamunge fetka inumnu tam tuku saya ta mata ye ngailne nda ngina. ²⁴ Tanjakina le kulim ta kilim ka ina nuje tugum kumba ndek kusanana: Ina, ye ame aganj nu yabani e ngina le nu lafumba sakina: Yohanus kule pisne gabatnu yabanga ngina le ²⁵ nu manj luka gabat sungo tugum kumba sana: Ne kile ndo Yohanus kule pisne gabatnu nza njak sa ngina.

²⁶ Tanjamba sana le Herodus nu ismba nu ndek ngamungal piti sungo tina ta nu buk nuje pasa sangri pilena le nane njakmba isnaig tukunu nu nuje pasa kuerka pitaiwe fuguna. ²⁷ Tanjamba nu ndek kame tango ande Yohanus gabatnu tumba te prowa nga kukulna le nu muli wande mbol kina sulumba Yohanus njinfok kat purna. ²⁸ Kat purmba gabatnu nza njak tumba pro kulim mbanzo ta tuna le nu ndek tumba ka ina nuje tuna.

²⁹ Yohanus nuje dubinaig tango nane wam ta ismba ka nu tuku mindesin tumba kumba ka ndame burok sinamnge pilnaig.

Yesus nu tango 5,000 isukusneningina

(Mateus 14.13-21; Lukas 9.10-17; Yohanus 6.1-14)

³⁰ Kile Aposel kame nane luka Yesus tugum promba nane pasa tumnijmba wam afu ke likinaig ta njakmba kubeu tunaig.

³¹ Ma ta mbolnge nane gudommba Yesus tugum luluka minnaig le nane isukusam kumun kuga tukunu nu nuje dubiwanu tango saningina: Sine ma yamok mbol kab sulumba mabtube ngina.

³² Nane wanj ponga ma yamok ande mbol kambim bafunaig ta ³³ nane gudommba Yesus nane kambim bafunaig ta katesemba nanjine tumbran kusreke lika ndinmba pinder-pindermba ma kambim bafunaig ta mbol ambonga pronaig. ³⁴ Kile Yesus nane ka iben ka nu tango pino gudommba kanjerka nane sipsip kulat tango kugatok tananj nga nane sinaningina. Tanjamba nu ndek wam gudommba tumningina.

³⁵ Tanjamba minna le ki butungam bafuna le nuje dubiwanu tango pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolnge mineg. Buk furiramngat. ³⁶ Ne nane kukulninga le kuwaig ka tumbran afu patuknge wande afu kasomnge nane tange nyamagan piyanijmba nyuwaig nginaig le ³⁷ nu ndek sakina: Tanenge nyamagan ningap le nyuwaig ngina. Tanjakina le nane ndek nu sanaig: Yoi. Sine son 20 kilmba ka bret gudommba piyanijbe nga iduste e nginaig le ³⁸ nu ndek saningina: Tane bret giganmba njak minig? Kape ka mambilap ngina le nane kinaig ka bret 5 kuelegan karenganu armba ndo kanjerka pro Yesus kila sanaig.

³⁹ Kile Yesus nu tango pino njakmba manjur nduik nduik pibi mbol tange minyokuwaig nga saningina le ⁴⁰ nane

afu 50 afu 100 tanjamba tanjamba minyoke likinaig. ⁴¹Minyoke likinaig le Yesus nu bret fonfon 5 kualegar ar ta kilmba tandeka samba mbol ambe mam-bilmba Kuate gare pasa tumba bret fet-fetmba nuje dubiwanu tango ningina le nane walmba ninge likinaig. Kualegar ar ta mata nu fetfetmba walmba nane ningina le ⁴²nane jakmba kilmba nyinaig le maroningina. ⁴³Nane kualegar bret fetfetna ta batejnu kilmba sambe 12 ligneninginaig. ⁴⁴Bret nyinaig mbal ta gudommmba tango ndo burkinaig ta 5,000.

Yesus nu kule kualij mbol mbol likina

(Mateus 14.22-33; Yohanus 6.16-21)

⁴⁵Kile Yesus nu mangur sungo ta kukulniymba nane nangine tumbranj tumbranj kuwaig nga saningina sulumba ndek nuje dubiwanu tango ambonga waj ponga luka kule kualij sim Betsaida kuwaig nga saningina. ⁴⁶Nane kine sulunaig le nu tinga kumba ka tabe ande ponga Kuate ndonj pasatam kina.

⁴⁷Furirna le nuje dubinaig tango waj jak kule kualij fandonge minnaig le Yesus nu nuje mata ibenngge minmba ⁴⁸bubre nane tumailamnge prona le nane piro karenka koika kumba minnaig le kanjerkina.

Mafewam patukina le Yesus nu tinga ka kule mbol mbol lika kumba ka ka nane tugum promba nane liningam idusna. ⁴⁹⁻⁵⁰Nane nu kule mbol mbol lika ilna le kanjermmba mindekanu ande ilit nga kuru kuru njayomba wikaraunaig le nu pitik ndo saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te yenge. Tane wamdus bulka piti ndatinguwa ngina.

⁵¹Tanjakina sulumba Yesus nu waj ponga nane ndonj minna le bubre mukuna. Tanjana le nane wam ta kanjermmba piriri njayomba am go sulumba minnaig. ⁵²Ta ndanam? Yesus

nu buk nane gudommmba bret ningina wam ta nane kanjermmba ngamungal tukulok minmba nu tuku sangri katese ndanaig tukunu nane piriri njayonaig.

Yesus nu Genesaretnge guaze afu wakeikina

(Mateus 14.34-36)

⁵³Nane kumba ka kule kualij pakarka Genesaretnge ibej ka waj ta muli pan-naig. ⁵⁴Nane ibej kinaig le mbal afu pitik ndo Yesus prona ta kanjermmba ⁵⁵pinder-pindermba tumbranj jakmba pasa pilmba pilmba kinaig le nane Yesus minna ma ta isnaig sulumba guaze mbal nzanjzanj mbolnge patika sukunga kilmba nu tugum prove likinaig.

⁵⁶Nu tumbranj sugo sugo ko tumbranj fonfon mbol prove likanu ta nane nangine guaze mbal kilmba mangur ma mbolnge patika Yesus tuku tawi ndo kirewam tuku nu sarsaranu. Tanjamba nu tuku tawi kirenaig mbal kame ta jakmba mageke likinaig.

Wa kat nangine tuku tukul

(Mateus 15.1-9)

7 Kusem pasa biteknganu mbal afu Yerusalemnge ndekinaig ta nane Farisi tango afu ndonj pro Yesus tugumnge mangurka minnaig. ²Tanjamba minmba Yesus dubiwanu tango afu nane tukul dubi ndamba wai minya ndanga isukusnaig le kanjerkinaig. ³Farisi tango Zu mbal jakmba wa kat nangine tuku tukul dubimba wai minya ndanga kutur jak isukuse nda. ⁴Nane pro maket mbolnge luka kumba ka kule pisig sulumba ndo isukusig. Nane wa kat nangine tuku tukul gudommmba tanjamba dubikade. Tukul afu waim nza ta jakmba minya mayemba ndo patikade.

⁵Kile Farisi tango kusem pasa biteknganu mbal Yesus kusnanaig: Ndanjam saka naje dubinade mbal nangine mine

mañau mbolŋge singine wa kat singine tuku tukul mañau lukade. Nane wai kutur ñak isukusig ñginaig le ⁶nu ndek nane saningina: Aisaia tuku dir pasa ande kumumbi tane yabri mbal mbol mayok kinit. Nu tejenmba Kuate tuku minge kuyarna.

Mbal te nane mingembi ndo ye kumnemŋge minanu sukde. Nanŋine ñgamunŋal ye maskenŋge minig.

⁷Nane ye mbariñyade ta alo kugatok. Nane tanŋo tuku wamdus temayokmba Kuate tuku pasa tanŋan tumningig. *Aisaia 29.13*

⁸Tane Kuate tuku tukul kusreka tanŋo tuku tukul ndo kilmba dubikade ñgina.

⁹Yesus nu mañ lato saningina: Tane singine wa kat singine tuku tukul kulat mayemba Kuate tuku tukul kusrekam tuku wamdus kuyar mayenu ñak.

¹⁰Moses nu Kuate tuku tukul ande tejenmba sakina: Tane ina mam tuku nyu kurauka minge kumnemŋge minap. Ande nu ina mam nuñe tapra pasa sanikuwa kande nu balewap ñga sasingina. ¹¹⁻¹²Tane tukul ta lukamba tejenmba sakade. Ande nu ina mam nuñe sanikit: Ye añañ afu tikam tuku ta yiñe añañ ndende ñakmba ta o buk Kuate tuku ñga madiningen ñgate le tane nu añañ kame ta ina mam nuñe nike ndaka turkam tuku ndin tukulde. ¹³Tañamba tane singine wa kat singine tuku mañau ndo dubikade sulumba Kuate tuku pasa kile-sikade. Tane mañau tanŋan gudommmba ke likade ñga saningina.

Ñgamunŋal ñaigo siglikam tuku pasa

(Mateus 15.10-20)

¹⁴Kile Yesus nu nane minnaig mbal ta mañ te yalpe ñga saningina: Tane ñakmba pasa te ismba kila pile mayewap. ¹⁵Tanŋo nu añañ mayokŋge minit le tumba nyate añañ tanŋe nu tuku ñgamunŋal kutur tuwe ndakate.

Nu nuñe wam ñaigonu ñgamunŋal sinamŋge kile-mayokkate tanŋe ñgamunŋal kutur tuwig. ¹⁶[Tane kilba ñak ndeta pasa ta isap ñgina.]

¹⁷Tañakina sulumba Yesus nu nane kusreka wande mbol kina le nuñe dubinaig tanŋo nane yaba pasa ta tuku Yesus kusnanaig le ¹⁸nu ndek saningina: Tane mata kila kugatok minig e? Tanŋo nu añañ mayokŋge minit le tumba nyate tanŋe nu tuku ñgamunŋal kutur tambim kumuñ kuga. Tane wamdus pulu ndatingit e? ¹⁹Nyamagan tanŋo tuku ñgamunŋal sinam kine ndakate. Falñgu sinam kumba nu sumbikate le mayok kinit ñgina. Nyamagan ñakmba tukul kugatok ñakmba sine nyam tuku minig ta Yesus nu yaba pasa tembi sine tumsingina.

²⁰Nu mañ lato nane saningina: Tanŋo nuñe wam ñaigonu kile-mayokkate tanŋe nu kutur tuwig. ²¹Tanŋo tuku ñgamunŋal sinamŋge wamdus ñaigonu, fare mañau kutur ñak, kuayar mañau, tanŋo bale mañau, ²²pino kuayar, afu tuku añañ ndende kilam tuku piriride, wam ñaigonu, yabri mañau, kiko kugatok une mañau, afu tuku mine mayenu tuku am kikoñ tingade, wañe pasa, mbe mbol mbol wam, ñgingan mañau ²³wam ñaigonu ñakmba tanŋe tanŋo sinamŋge mayok ka nu tumba kutur tuwig ñga saningina.

Kasomok pino ande Yesus tala ndana

(Mateus 15.21-28)

²⁴Kile Yesus nu tinga Tirus ma tugu mbol kina ka tanŋe wande ande pongga nane afu nu minna ta katese ndawaig ñga idusna ta kumuñ kuga. ²⁵Pino ande kulim nuñe bukla ñak ta nu buk Yesus tuku nyu ismba pro nu tugumŋge dagol tidronŋa lokina. ²⁶Pino ta kasomok pino. Nu Finisianu Siria ma mbolok pino ande.

Buklange kulim nuŋe tina ta Yesusnge pitaiwa nga nu sarsarmba minna le ²⁷ nu ndek pino ta sana: Ande nu kiŋo kame tuku nyamagaŋ yaika age ningit ta nu wam maye ndate. Nu amboŋga nuŋe kiŋo kame isukusneninguwa ngina.

²⁸ Taŋakina le pino ta ndek nu sana: Sunŋo, ta son ta age nane mata kiŋo kame tuku nyamagaŋ fambonu mbain kumnemnge ndekade le nyade tuku ngina le ²⁹ nu ndek sana: Ne taŋamba sakate tukunu ne luka kaye. Bukla ta kulim naŋe buk kusrewat ngina le ³⁰ nu tiŋga luka ka nuŋe wande mbolnge kulim nuŋe kinyam mbili mbolnge minna le kaŋgerna ta bukla buk kulim kusrena.

Yesus nu kilba tukulok taŋgo wakeina

³¹ Yesus nu tiŋga Tirus ma tugu kusremba Sidon limba Dekapolis sinamnge tumbraŋ 10 ta ngamu fetka Galilea kule kualiq tugum kina. ³² Ka ta prona le nane afu taŋgo ande mane gileb gileb kilba tukulok mindemba Yesus tugum promba nuŋge taŋgo ta mbolnge wai pilwa nga sarsarmba minnaig le ³³ nu taŋgo ta tumba te-yamokmba waitok kilba burok sirmba ndek nguspeka nu tuku mane kirena sulumba ³⁴ samba mbol ambe tandeka mabserj supimba taŋgo ta sana: *Efata* ngina. (Pasa ta tugunu: Ne buroka). ³⁵ Taŋakina le kilba buroka mane bulka pasa purferjnu tina.

³⁶ Yesus nu pasa sanjgrimba nane wam ta kube ndawaig nga peuningina ta nane ndek saka saka lika ³⁷ nane wamdus tesulumba sakinaig: Taŋgo te nu wam ŋakmba ke mayete. Kilba tukulok nane mata pasa isig. Minga tukulok pasa purferjnu sakade nginaig.

Yesus taŋgo 4,000 isukusneningina (Mateus 15.32-39)

8 Ait ta mbolnge taŋgo gudommba maŋ pro Yesus tugumnge mangurka nyamagaŋ kugatok minnaig le nu nuŋe dubinaig taŋgo te yalpe nga saningina: ² Mbal te pro ye ndoŋ mangur minig te ki keŋmba buk kugade. Nangine nyamagaŋ ta nye suglukinaig tukunu ye nane tuku sinayate. ³ Ye nane gubak kukulningi le kuwaig ta nane naŋgine tumbraŋ kambim nga ka ndinŋge gubanu baklelbekaig. Afu nane tumbraŋ maskenok ngina.

⁴ Taŋakina le nuŋe dubiwanu mbal ndek nu sanaig: Ma baknu te aningne nyamagaŋ kilmba niŋbe le nyuwaig nginaig le ⁵ nu ndek nane kusneningina: Tane bret giganmba ŋak e ngina le nane lafumba sakinaig: Sine bret 7 ndo ŋak nginaig.

⁶ Kile Yesus nu nane mangur sunŋo ta minyokuwaig nga saningina sulumba bret foŋfoŋ 7 ta kilmba Kuate gare pasa tumba nu fetfetmba nuŋe dubiwanu taŋgo niŋgina le nane kilmba walmba niŋge likinaig. ⁷ Kualegaŋ kareŋganu foŋfoŋ ta mata kilmba Kuate gare pasa tumba nuŋe dubiwanu taŋgo niŋmba ŋakmba walap ngina. ⁸ Nane taŋamba walnaig le taŋgo pino ŋakmba kilmba nyinaig le maroningina. Agarj fetfetna baterjnu ta kilmba nane sambe 7 ligeneninginaig. ⁹ Isukusnaig mbal ta gudommba 4,000 taŋaŋ.

¹⁰ Kile Yesus nu mbal ta kukulningina le kinaig le nu pitik ndo nuŋe dubinaig taŋgo ndoŋ waŋ poŋga Dalmanuta ma mbol kinaig.

**Nane wam kitek sangrinu
kangeram sakinaig**

*(Mateus 12.38-42;
16.1-4; Lukas 11.29-32)*

¹¹ Farisi tango afu pro Yesus ndon kualeyauka minnaig sulumba nu tagowam tuku wam kitek sangrinu ande te-mayokuwa le kangeram sanaig. ¹² Tanjamba sanaig le Yesus nu wamdus piti tumba mabsej supimba saningina: Tane ait te mbolnge minig mbal tane ndanam ye tuku sangri kangeram idusde? Ye sirka satngamngit. Ye tane wam kitek sangrinu ande tumtinge nda ngina. ¹³ Tanjamba nu nane kusreka nu manj wan ponga kule kualin sim kina.

Farisi le Sadusi mbal tuku manjau

(Mateus 16.5-12)

¹⁴ Nane prepreka bret sungomba kile ndakinaig. Bret ndindo ndo wanj mbolnge minna.

¹⁵ Kile Yesus nu nane saningina: Tane Farisi mbal le Herodus tuku yis ta rironkap ngina. ¹⁶ Tanjakina le nane nangine nangine saka ismba sine bret kugatok ta tuku nu sakate inde nga saka minnaig le ¹⁷ nu nane tuku wamdus katesemba saningina: Ndanam tane bret kile ndakaig ta tuku saka minig? Tane minanu ndui ta ndo minmba ye tuku sangri katesemba wamdus pulu ndatingit? Tane ngamungal tukulok minig kande. ¹⁸ Tane am kugatok tananj aganj kanger nda kade. Tane kilba kugatok tananj pasa ise ndakade. Ye wam afu ke liken ta tane gilaingade e? ¹⁹ Ye nane 5,000 tuku bret 5 fetfeten ta tuku batejnu sambe giganmba ligneninginaig nga kusnaningina le nane lafumba sakinaig: Sambe 12 nginaig le ²⁰ nu manj lato kusnaningina: Bret 7 nane 4,000 tuku fetfeten ta tuku batejnu sambe giganmba ligneninginaig ngina le nane ndek sakinaig: Sambe

7 nginaig. ²¹ Tanjakinaig le Yesus nu nane kusnaningina: Kile tane katesede e ngina.

**Yesus nu Betsaidange tango
am tukulok wakeina**

²² Kile nane kumba ka Betsaida tumbran pronaig. Pronaig le nane afu tango am tukulok mindemba pro Yesusnge kirewa nga sangri tinga nu sarsarimba minnaig. ²³ Tanjamba minnaig le nu ndek tango am tukulok ta waimbi biymba tumbran kusremba kilim kinaik. Kinaik ka tange nu tango ta tuku am nguspenna sulumba nuje wai nu tuku am mbolnge patika kusnana: Ne aganj ande kangerte e ngina le ²⁴ nu tandeka mambilmba sakina: Ye tango kangerket ta nane ail likanu suk kangerket ngina.

²⁵ Tanjaka sana le Yesus nu manj wai am mbolnge patikina le nu am tidinga mambilmba am mayekina le nu aganj njakmba kanger magekina le ²⁶ nu tango ta sana: Ne tumbran te nda kaye. Nane njakmba laipnigmba naje tumbran tuguk kaye ngina.

**Petrus nu Yesus Kuatenge
madina tango ngina**

(Mateus 16.13-20; Lukas 9.18-21)

²⁷ Yesus nu nuje dubiwanu tango ndon kumba ka Sesarea Filipi ma tugu tuku tumbran afu mbol kine likinaig. Kumbange nu nuje dubiwanu mbal kusnaningina: Tango pino nane ye ima ngade ngina le ²⁸ nane ndek nu sanaig: Afu ne Yohanus kule pisenenge ngade. Afu ne Eliange ngade. Afu sakade ne tuan tango ande nginaig. ²⁹ Tanjakinaig le nu nane kusnaningina: Tane ye ima nga idusde e ngina le Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenge madinina tango ngina. ³⁰ Tanjakina le nane nuje nyu ta afu sa ndaningam tuku peuningina.

Yesus nu nuŋe kumam tuku saningina

(Mateus 16.21-28; Lukas 9.22-27)

³¹ Kile Yesus nu tugu pilmba nane wam paguka saningina: Ye Ndindo Katesek Tango piti gudommmba kilamngit. Is-rael mage mage pris gabat kusem pasa biteknganu mbal nane ye pitaiyuwaig le afunŋe ye baleyamngaiŋ. Ye kumi sulumba mara keŋnu mbolnŋe tinunŋit ngina.

³² Yesus nu piti ta te-mayokmba saningina le Petrus ndek nu tumba te-yamokmba sawe lika minna.

³³ Tanjamba minna le nu mbilka nuŋe dubiwanu tango afu kanŋerka Petrus sawe lika sana: Satan, ne kua kaye. Ne Kuate tuku wamdus pitaimba tango tuku wamdus ndo dubite ngina.

³⁴ Kile Yesus nu nuŋe dubiwanu tango mangur sunŋo ta turmba te yalpe nga saningina: Ima nu ye tuku tango minam idusmba kande nu nuŋe nzali kusreka nuŋe miroŋ nuŋe ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ³⁵ Ima nu nuŋe abo mine mayewam tuku sunŋomba idusmba kura-
rau mayete ta nu ngisikamngat. Ima nu ye tuku ko pasa mayenu tuku nga nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuŋe abo ta jak minamngat. ³⁶ Ande nu kilke te tuku agaŋ ndende jakmba kilwa le nuŋe kanu ngisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. ³⁷ Ande nuŋe kanu ngisikuwa ta ame agaŋmbi piyamba maŋ luka tam kumuŋ? ³⁸ Nane ait te mbolnŋe minig mbal nane une sugo kumba Kuate ngummede tuku. Ima nu nane ngamuknŋe ye tuku nyu ye tuku pasa yabukate ta ye Ndindo Katesek Tango ye yiŋe Mam tuku kilŋa sanŋri jak eŋel kame ndoŋ ndeki sulumba ye mata nu tuku nyu yabukamngit ngina.

9 Yesus nu maŋ lato saningina: Ye sinŋa satinŋamngit. Tane kile teŋge tinŋa minig mbal afu kume ndakap le

Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam san-
grinu te-mayokuwa le kanŋeramngaiŋ
ngina.

Yesus nu ngarosu kitek tina

(Mateus 17.1-13; Lukas 9.28-36)

² Mara 6 kugana le Yesus nu Petrus Yakobus Yohanus nane kilmba tabe sunŋo ande ponginaig. Ka tanŋe nane keŋ ta mambilmba minnaig le Yesus tuku ngarosu mbilka kisemba mayok ka ³ nu tuku tawi ta kauknu uge liŋnu ndo mayok kina. Ma tugu jakmba mbolnŋe ande nu kumiŋ kauknu minyangate le tanjamba kau prowam kumuŋ kuga.

⁴ Kile Elia nale Moses ndoŋ mayok ka Yesus ndoŋ pasata minnaik le ⁵⁻⁶ nuŋe dubiwanu tango nane kanŋerka kuru kuru sunŋonaig. Tanjamba Petrus nu ndaŋmba saki nga wam pile paska ake fare Yesus sana: Tum Tango, sine teŋge mineg te mayenu ndo. Sine baibai keŋmba patikube. Ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku nga sana.

⁷ Tanjakina le gau ande pro nane kainingina le gau ta sinamngŋe pasa ande mayok ka teŋenmba sakina: Ande te yiŋe Kiŋo. Ye nu tuku wamdus sunŋo jak minet. Tane nu tuku pasa ise mayewap ngina. ⁸ Tanjamba sakina le Petrus nane pitik ndo mbilka mambilnaig kande Yesus nuŋe ndo tiŋ minna le kanŋernaig.

⁹ Kile nane luka ndeka ndinŋe Yesus nu nane peuniŋmba saningina: Ye Ndindo Katesek Tango ye kummba maŋ tingi le ndo tane wam kanŋeraig ta afu saningap ngina le ¹⁰ nane ndek wamdus sinamngŋe idusmba ame pasa nu kummba tingamngat nga sakat nga nangine nangine saka minnaig.

¹¹ Tanjamba nane Yesus kusnanaig: Ndaŋam kusem pasa biteknganu mbal nane Elia nu ambonga prowa le ndo Kristus nu prowamngat nga sakade ngi-
naig le ¹²⁻¹³ nu lafumba ndek saningina: Elia nu ambonga prowa sulumba wam

ɲakmba kuaneka kile-tidingam tuku ta ye tane satینگamngit. Elia nu buk prona le kuyar pasa nu tuku sakate taɲamba nane afuɲge naɲgine nzali dubimba nu tumba ɲayo silinaig. Kuyar pasa tange ye Ndindo Katesek Tango tuku ame wam sakate? Ye piti sugo kili le nane ye talayumba kasuryamɲgaig nga saningina.

**Yesus nu kiɲo ande
bukla ɲak wakeina**

(Mateus 17.14-21, Lukas 9.37-43)

¹⁴ Yesus nane tabe mbolɲge ndeka minnaig le tango mangur sungo pro nuɲe dubiwanu tango afu ta kile-kogorka kusem pasa bitekɲganu mbal nane ndoɲ kualeyauka minnaig le kanɲerkinaig. ¹⁵ Kile mangurkinaig mbal ndek Yesus kanɲermba pirerek purka ɲakmba pinder-pindermba kumba ka Yesus kaiyenaig le ¹⁶ nu nane kusnaniɲgina: Tane ame wam tuku kualeyauka minig ɲgina le ¹⁷ tango ande mangur sinam tange lafumba ndek sana: Tum Tango, yiɲe kiɲo bukla ɲayonu andeɲge miɲge tukule tuna tukunu ye nu tumba ne sota prowit. ¹⁸ Buklaɲge nu biye timba bukɲgate le baringa miɲge subal promba maketiɲ gigermba ɲgarosu pargiɲ prote. Ye ne tuku dubinanu tango afu teɲge pitaiwaig nga saniɲgit ta nane pitaiwe fuguwaig ɲgina le ¹⁹ nu ndek nane saniɲgina: Tane Kuate talade mbal. Ye ait giganmba tane ndoɲ minamngit? Tane ye piti seryade. Kiɲo ta tumba yaɲpe ɲgina.

²⁰ Taɲakina le nane kiɲo ta tumba Yesus tugum pronaig le bukla Yesus kanɲermba pitik ndo kiɲo ta zulbarek serna le nu kilke mbolɲge ndeka biri-baringa miɲge subal kutukina. ²¹ Taɲana le Yesus nu mam nuɲe kusnana: Nu ait giganmba agaɲ te ɲak minna ɲgina le nu sana: Nu kiɲo fudiɲndo minna le agaɲ te nu tina. ²² Ait gudommmba nu kiɲo

balewam saka nu tumba pa mbolɲge kule buto mbolɲge bukɲga taɲate. Ne kumuɲ kande sine sinasiɲmba tursiɲga ɲgina le ²³ nu ndek lafumba sana: Ne ye kam kumuɲ nga kusnayate e? Ande nu Kuate tuku saɲgri tomba tiɲgate ta nu wam ɲakmba kanɲerkam kumuɲ ɲgina. ²⁴ Taɲakina le kiɲo ta mam nuɲe pitik ndo wika sana: Ye Kuate tuku saɲgri tomba tiɲget wam ta kumuɲ kuga tukunu ne ye turya ɲgina.

²⁵ Kile nane gudommmba pinder-pindermba pro Yesus te-ɲgamuwam bafunaig le nu kanɲerka ndek bukla sawe lika sana: Ne miɲge kilba tukulte tuku bukla yeɲge ne sanet. Kiɲo te nduiye kusremba nu sinam maɲ kine ndaka ɲgina. ²⁶ Taɲakina le bukla ta witimba kiɲo ta zulbarek ser ɲayona sulumba nu kusrena le kiɲo kumanu sukmba minna le nane gudommmba nu kanɲermba nu kumat ɲga saka minnaig ta ²⁷ Yesus nu ndek wainu biymba nu te-tina le nu tiɲgina.

²⁸ Yesus nu nuɲe dubiwanu tango ndoɲ wande mbol promba naɲgine ndo minmba nane nu kusnanaig: Ndaɲam sine bukla pitaiwe fuguwig ɲginaig le ²⁹ Yesus nu lafumba nane saniɲgina: Kuate yabaɲam tuku maɲau ta ndo bukla pitaiɲkam kumuɲ. Ndin ande mine ndakate ɲgina.

Yesus nu nuɲe kumam tuku sanu arna

(Mateus 17.22-23; Lukas 9.43-45)

³⁰ Kile Yesus nu nuɲe dubiwanu tango ndoɲ ma ta kusremba afuɲge nane katese ndaninguwaig ɲga Galilea ma tugu make kuerka kinaig. ³¹ Taɲamba nu nuɲe dubiwanu tango 12 wam pagu pasa saniɲmba sakina: Ande nu ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolɲge pilwa le baleyamɲgaig. Baleyuwaig le ye kumi sulumba mara keɲnu mbolɲge ye maɲ tiɲgamngit ɲgina. ³² Taɲakina ta nane pasa ta ismba

tugunu katese ndanaig sulumba nu kus-nawam tuku ta wamdus pitiningina.

**Tango ngamuknge
ima nu sunjo minit**

(Mateus 18.1-5; Lukas 9.46-48)

³³⁻³⁴ Yesus nane Kaperneum kumba ka ndinnye nuje dubiwanu tango nane nangine nangine mungu tulinga ima nane ngamuknge sunjo minam tuku ta saka minnaig. Ka Kaperneumnye wande ande ponja Yesus nu nane kus-naningina: Tane ame wam ndinnye tangine tangine mungu tulinga sakaig ngina le nane sanu fugumba maninok minnaig.

³⁵ Tanajang le Yesus nu minyoka tango 12 ta te yalpe nga saningina: Tane ngamuknge ima nu sunjo minam idusmba ndeta nu tane jakmba tuku kumnemnye minmba tane tuku piro tango minwa ngina. ³⁶ Tanakina sulumba nu kiyo ande tumba nane ngamuknge te-timba bagailmba saningina: ³⁷ Ande nu ye tuku nga idusmba kiyo tejen aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite ngina.

**Ande nu ngueu kuga ta
nu sine tuku gulab**

(Lukas 9.49-50)

³⁸ Kile Yohanus nu Yesus sana: Tum Tango, sine tango ande ne tuku nyu mbolnye bukla afu pitaikina le kangermba nu peugen. Nu sine tuku kuasmbi kuga ngina le ³⁹ nu lafumba sana: Nu peu ndawap. Ande nu ye tuku nyumbi wam ande kitek sangrinu kate ta nu pitik ndo ye tuku ngumnem pasa sake nda. ⁴⁰ Ande nu sine tuku ngueu tango mine ndakate ta nu sine tuku gulab. ⁴¹ Ye sirika satinngamngit. Ande nu tane Kristus tuku tango nga kule tidonu tingguwa ta Kuate nu wam ta mata lafunu tambimngat ngina.

Une tuku piti

(Mateus 18.6-9; Lukas 17.1-2)

⁴² Yesus nu man saningina: Kiyo ande tejen ye tuku son ngate le andenye didikate le nu ye ngumneyate ta tango ta ose. Nu kiyo ta didi ndakina le ambonga afunye wit firiranu ndame sunjo tumba ninfok tur kusmba buknginaig le yu buto kina kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

⁴³ Ne tuku wai inum ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne wai ndindo jak Kuate tugumnye abo tugu kangera ta maye. Ne wai armba jak mina le Kuatenye ne tumba buknguwa le ne ma hayo mbol kaye ta hayo. Ma hayo ta pa ugmba minmba minamngat. ⁴⁴ [Ma ta mbolnye kuin ngarosu nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.]

⁴⁵ Ne tuku kupe inum ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne kupe ndindo jak Kuate tugumnye abo tugu kangera ta maye. Ne kupe armba jak mina le Kuatenye ne tumba buknguwa le ma hayo mbol kaye ta hayo. ⁴⁶ [Ma ta mbolnye kuin ngarosu nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.]

⁴⁷ Ne tuku am ande ne unekam tuku didikate ndeta ne am ta gomba buknga. Ne am ndindo jak Kuate kulatkate ma mbol kaye ta maye. Ne am armba jak mina le Kuatenye ne tumba buknguwa le ma hayo mbol kaye ta hayo. ⁴⁸ Ma ta mbolnye kuin ngarosu nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.

⁴⁹ Nane aganjmor kilmba Kuate atraukam tuku sol tumba pisneningig tanamba ndo Kuate nu pambi tango jakmba tuku ngamungal kule pisne tanan ningamngat. ⁵⁰ Sol nu aganj mayenu ta kaglinu kugawa le sine ame aganjmbi man wakeibe le kaglinu

maŋ prowamngat? Kumun kuga. Tane kurauka sol kaglinu minit tanan mine mayewap sulumba tanjine tanjine ngamungal mukuk ngan minap ngina.

Tango pino mungu purkik tuku pasa

(Mateus 19.1-12)

10 Yesus nu ma ta kusremba Yudea ma tugu mbol kina ka Yordan kule sim kina le nane gudommba maŋ nu te-ngamunaig. Nu nuŋe maŋau dubimba wam paguniŋmba minna le ²Farisi tango afu nu tagowam tuku pro kusnanaig: Sine singine tukul maŋau dubimba ande nu piyo nuŋe pitaiwam kumun e nga kusnanaig le ³nu ndek nane kusnaniŋgina: Moses nu wam ta tuku ndanmba kuyarmba wam pagusiŋgina e ngina le ⁴nane nu sanaig: Moses nu ande nu piyo nuŋe pitaiwam nga waŋe ande kuyarmba tuwa sulumba nu pitaiwam kumun nga sakina nginaig.

⁵Tanjakinaig le Yesus nu nane saniŋgina: Tane wamdus kareŋnu ŋak. Ta tuku Moses nu pasa ta kuyarna. ⁶Abo abo Kuate nu agaŋ ndende kile-mayokkina ta nu tango pino ngarosu kise kise wakeikina. ⁷Ta tuku tango nu ina mam nuŋe kusreka piyo nuŋe ndon mungu kile-denga minwaik. ⁸Nale ngarosu ndindo mayok kangaik. Kuyar pasa nu tanjakate. Nale armba mine ndakik. Nale agaŋ ndindo tanan minik. ⁹Kuate nu agaŋ kilmba ulendinikit ta tanjonŋe nale pur ndanikuwa nga saniŋgina.

¹⁰Yesus nu ka wande mbolŋge minna le nuŋe dubiwanu tango wam ta tuku nu kusnanaig le ¹¹nu ndek saniŋgina: Ande nu piyo nuŋe pitaimba pino kise tate ta nu pino kuayarmba unekate. ¹²Pino ande tango nuŋe pitaimba tango kise tate ta nu tango kuayarmba unekate ngina.

Yesus nu kiŋo kame nyaro niŋgina

(Mateus 19.13-15; Lukas 18.15-17)

¹³Nane afu kiŋo fonfon kilmba Yesusŋge wai nane mbol patikuwa nga pronaig le nuŋe dubiwanu tango tanŋe nane saniŋge lika kile-luka minnaig. ¹⁴Tanjanaig le Yesus nu wam ta kanŋermba palseŋa le saniŋgina: Kiŋo kame peu ndaniŋgap. Nane ye tugum te prowaig. Kiŋo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig. ¹⁵Ye sinŋa satingamngit. Nane afu kiŋo kame teŋen mine ndakuwaig ta nane Kuate kulatkate ma mbol kine nda ngina. ¹⁶Tanjakina sulumba nu kiŋo kame kilmba bagailniŋmba wai nane mbol patika nane nyaro niŋgina.

Tango ande agaŋ ndende gudommba ŋak

(Mateus 19.16-30; Lukas 18.18-30)

¹⁷Yesus nu kambim saka ndin prowam bafuna le tango ande pinderka pro nu tugumŋge dagol tidronga kusnana: Tum Tango mayenu, ye ndani sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le ¹⁸nu ndek sana: Ndanam ye mayenu nga sakate. Kuate nu ndo mayenu minit. ¹⁹Kuate tuku tukul kame ta ne kila. Tango bale ndawa. Pino kuayar ndawa. Agaŋ ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. Agaŋ ande yabuka te ndaka. Ina mam naje tuku nyu kurauka miŋge kumnemŋge mina. Tukul kame ta ne kila ngina le ²⁰tango ta ndek nu sana: Tum Tango, ye kiŋo ndo minen sulumba tukul ŋakmba ta dubika kile minet ngina.

²¹Kile Yesus nu tango ta kanŋer timba nu tuku kume purmba sana: Wam ndindo ndo ne kumu ndate. Ne ka naje agaŋ ndende piyaniŋmba ndametiŋ kilmba sanzal mbal niŋga sulumba ye dubiya. Ne tanjawa ta samba mbolŋge

ne aganj ndende magenu njak minamngat ngina le ²²nu pasa ta ismba nu aganj ndende sungomba njak tukunu nu wamdus piti tumba aijel pasi kume ngurngurka kina.

²³Nu kina le Yesus nu mbilka nuje dubiwanu tango saningina: Aganj ndende sungomba njak mbal nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sungo ngina le ²⁴nuje dubiwanu tango nane pasa ta ismba pirerek purkinaig le nu man lato saningina: Kiyo kame, Kuate tuku gageu mayok kambim tuku manau ta minde bada sungo. ²⁵Aganjmor sungo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sungo kuga. Tango nu aganj ndende sungomba njak ta ngumneninjmba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ta sinja minde bada sungo njayo ngina.

²⁶Tanjakina le nane piriri njayomba sanaig: Yoi. Tanjamba ndeta ndanjndanjmba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamngig nginaig le ²⁷nu nane kangerka saningina: Tango nane wam te ke fugude ta Kuate nu kumu. Nu wam njakmba kam kumu ngina.

²⁸Kile Petrus nu Yesus sana: Ai te. Sine ne tuku nga singine aganj ndende njakmba kusreka ne dubineg ngina le ²⁹nu ndek sakina: Ye sinja satinjamngit. Ima nu pasa mayenu idusmba ye tuku nga nuje wande, tira kat nuje, kulim kat nuje, ina mam kat nuje, kutu kat nuje, nuje kilke aganj kame tananj kusrekate ta ³⁰nu kilke te mbolnge minit sulumba nu wande, tira kame, kulim kame, ina, kutu kame, kilke ta njakmba kitek gudommmba kilamngat. Tanjawa le afunge nu ye tuku tango nga piti seramngaig. Ngumnenga nu kilke kitek mbolnge abo tugu njak minmba minamngat. ³¹Ata. Afu kile tumailamnge minig ta nane ngumnem kangaig. Afu ngumnemnge minig ta nane tumailam kangaig ngina.

Yesus nuje kumam tuku sanu kejna

(Mateus 20.17-19; Lukas 18.31-34)

³²Yesus nane ndin dubimba Yerusalem kumbange nu pitik Yerusalem kambim nga ambongina. Tanjana le nuje dubinaig mbal nane gagingina le wamdus te-sulunaig le afu nu ngumnem dubinaig mbal nane kuru-kuruka minnaig.

Kile Yesus nu nane 12 ndo kilmba kile-yamokka nu mbolnge manau prowamngat ta te-mayokmba saningina: ³³Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kangig. Ka ambenge ande nu ye Ndindo Kate-sek Tango tumba pris gabat kusem pasa biteknganu mbal tuku wai mbolnge pilwa le nane ye te-tiyumba kumwa nga saka kasomok mbal tuku wai mbolnge palmbimngaig. ³⁴Pilwaig le nane ye maim maim te-sumba nguspeyumba ngusyuaig sulumba ye baleyamngaig. Ye kumi sulumba mara kejni mbolnge man abonga tingamngit ngina.

Yakobus le Yohanus nale sugo minam tuku sakinaik

(Mateus 20.20-28)

³⁵Sebedeus tuku kiyo armba Yakobus le Yohanus nale Yesus tugum promba sanaik: Tum Tango, sile wam ande ne ka nga idusmba minek nginaik le ³⁶nu ndek nale kusnanikina: Ye ame wam tale mbolnge ki ngina le ³⁷nale nu sanaik: Sile ma sika le ne nanje kilja sangri njak mayok kaye le ande ne tuku ndinamnge ande najnamnge minyokupe nginaik.

³⁸Tanjakinaik le nu ndek nale sanikina: Tale aganj yabankade ta tugunu tale gilai. Ye kule kaglinu nyamngit ta tale mata kule kaglinu ta nyam kumu e? Ko ye kule silikamngit ta tale mata kule ta silikam kumu e ngina le ³⁹nale sakinaik: Au. Sile kumu nginaik. Tanjakinaik le Yesus nu nale sanikina: Son. Ye

kule kaglinu nyamnggit ta tale mata nyamngaik. Ye kule silikamnggit ta tale mata silikamngaik ta ⁴⁰ye tuku ndinamnge ko njainamnge afu tanjamba kile-minyokam tuku ta ye miro kuga. Kuate nu tango afu madiningina nane ndo ma ta mbolnge minyokamngaig nga sanikina.

⁴¹Nuñe dubiwanu tango 10 wam ta is-naig sulumba Yakobus le Yohanus tuku palserningina le ⁴²Yesus nu nane te yalpe nga saningina: Kasomok mbal tuku gabat kame nane minge karen njai go njak minig ta tane kila. Gabat afu nane kumnemnge minig ta nane mata tango pino nane kukul te-ninmba matuk kinig. ⁴³Tane manau ta ke ndakap. Tane ngamuknge ima sungo minam idusmba kande nu tane njakmba tuku piro tango minwa. ⁴⁴Tane ngamuknge ima kulat tango minam idusmba kande nu tane njakmba tuku piro aganj tananj minwa. ⁴⁵Ye Ndindo Katesek Tango ye mata tango pino ye sinzanyuwaig nga pro ndawen. Ye nane sinzanyinmba yinge ngarosus kumam tuku pilmba nane gudommmba muskil kile-tidinge ningam tuku prowen ngina.

Yesus nu tango am tukulok wakeina

(Mateus 20.29-34; Lukas 18.35-43)

⁴⁶Yesus nuñe dubiwanu tango afu gudommmba ndonj Yeriko promba tumbrañ ta kusrewam bafunaig le Timeus kiño nuñe Bartimeus[‡] nu am tukulok ndin makembinge aganj yabanjka minna.

⁴⁷Nasaretnu tango Yesus ilna ta afunge nu sanaig le ismba nu ndek wi kuenjka sakina: Yesus, David tuku mbuñ sungo, ne ye sinanu turya ngina. ⁴⁸Nu tanjamba wikina le nane afu gudommmba nu maninkuwa nga sawe likinaig ta nu manj lato wika sana: David tuku mbuñ sungo, ne ye sinanu turya ngina.

⁴⁹Wika minna le Yesus nu tinga saningina: Nu sawap le ye tugum te ilwa ngina le nane am tukulok ta sanaig: Ariya. Kile tinga kaye. Nu ne wikate nginaig le ⁵⁰nu pastinga kumiñ kaikanu ta gagulmba buknga Yesus tugum kina le ⁵¹nu ndek sana: Ye ame wam ne mbolnge ki nga iduste ngina le tango am tukulok nu sana: Tum Tango, ye mam-bilam tuku sungomba iduset ngina le ⁵²nu ndek am tukulok ta sana: Ne kaye. Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat ngina. Tanjaka sana le pitik ndo nu am maranja purfena le Yesus du-bimba kina.

Yesus nu gabat sungo tananj Yerusalem kina

(Mateus 21.1-11; Lukas 19.28-40; Yohanus 12.12-19)

11 Yesus nane kumba ka Yerusalem patunaig sulumba Betfasi le Betani tumbrañ Olif tabe patumba Yesus nu nuñe dubiwanu tango armba sanikina: ²Tale tumbrañ si kumba biteknga donki fat ande pannaig le tiñ minit afunge muskilnu mbolnge minyo ndakinaig ta tale kangeramngaik. Kangermmba muli kuklimba tumba ye tugum te prowap. ³Ande nu tale ndanam tanawik nga kusnatikuwa kande tale nu sawap: Sungo nu donki te piro njak. Piro kugawa le sile pitik ndo tumba luka te prowamkik nga sawap ngina.

⁴Tanjaka nu nale kukulnikina le nale kinaik ka donki fat wande malanga tugumnge pannaig le ndingge tiñ minna le kangernaik. Nale muli kuklimba min-naik le ⁵afu tugum tanje nale kusnaniki-naig: Tale ndanam donki fat ta muli kuk-liwik nginaig le ⁶Yesus nale wam pagukina tanjamba saninginaik le nane ndek sakinaig: Ta maye tumba kape nginaig.

[‡]10:46 Bar pasa ta tugunu Kiño

⁷Nale donki fat ta tumba Yesus tugum promba nakile tawi afu kilmba donki muskil mbolnge farnaik le Yesus nu ponga minyokina. ⁸Tañana le nane gudommba nanjine kumiñ kilmba ndinnge farniñmba afu ail wainu wañe magenu ñak dunenge kugerkinaig tuku ta kilmba pro ndinnge farniñge likinaig. ⁹Tañamba nane afu Yesus tuku tumailamnge afu ngumnemnge nane kumbange wikaraumba sakinaig:

Sine Kuate tuku nyu te-dungube o.

Tango te Sungo tuku nyu mbolnge prote. Nu Sungonge nyaro tuwa o.

¹⁰Nu singine mbuñ David tuku ma mbolnge nuñe gageu kulatkamngat. Sine Kuate tuku nyu te-dungube o nginaig. *Mune 118.26*

¹¹Yesus nu tañamba Yerusalem prona sulumba nu kusem wande sungo sinam kumba tanje nu mbilmbilka agañ ndende ñakmba kanjerkina. Tañamba ki butungina le nu tango 12 ta kilmba luka Betani kinaig.

Yesus nu ail ande taprana

(Mateus 21.18-19)

¹²Mafena le nane Betani kusremba kinaig ka ndinnge Yesus nu gubana.

¹³Nu maskenngge fik ail ande kanjerna ta wañenu gudommba ñak le nu alonu mambilam kina ta alowam tuku ait kuga tukunu wañenu ndo kanjerkina.

¹⁴Tañamba nu ndek fik ail ta sana: Ne mañ alowe nda. Afu ne tuku alonu mañ nye nda ngina. Tañakina ta nu dubiwanu tango mata pasa ta isnaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande wakeina

(Mateus 21.12-17; Lukas 19.45-48; Yohanus 2.13-22)

¹⁵Kile nane Yerusalem pronaig sulumba Yesus nu kusem wande sungo sinam kumba ka kawañ tanje afu agañ ndende piya ninginaig afu piyaniñmba

kilnaig ta nane ñakmba kogronka pitaikina. Tañamba nu ndametiñ mungu walka minnaig mbal nane tuku mbain kilmba kile-panka umañ kurinum piyawam tuku patikinaig mbal tuku minyo mbili mata kile-pankina sulumba ¹⁶nane agañ kilmba kusem wande sinam sinam ndin tañañ dubimba kinaig ta peuniñgina sulumba ¹⁷nu nane wam paguka saningina: Kuyar pasa nu teñemmba sakate: Ye tuku wande ta kilke mbol mbal ñakmba ye mbariñyam tuku wande ngate. Tane wande te mbilmba kuayar tango tuku wande tañañ pilig ngina.

¹⁸Tango pino ñakmba nu tuku tum pasa tuku pirerek purka saka minnaig le pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal nane Yesus nu wam kina ta ismba nu tuku kuru-kuruka nu balewam tuku ndin sotinaig.

¹⁹Furirna le Yesus nane tumbran sungo ta kusremba kinaig.

Yesus nu yabañam tuku tumningina

(Mateus 21.20-22)

²⁰Mafena le maratukuk nane luka kumba fik ail ta liwam bafumba kanjernaig ta karenga sumbailnu turmba kumna. ²¹Kile Petrus nu Yesus pasa sakina ta idusmba nu sana: Tum Tango, ai si. Kubele ail taprana si kummba karengina ngina le ²²nu ndek nane saningina: Tane Kuate tuku sangri tomba tingap. ²³Ye tane satinget. Ande nu Kuate yabañmba wamdus tero ndaka wam ta siñka mayok kanjat nga idusmba nu tabe si samba ne goka tinga yu buto sinam kaye nga sawa ta nu tañawamngat. ²⁴Ta tuku ye satinget. Ne Kuate yabañmba ye siñka wam ta tamngit nga idusa ta ne tamngat. ²⁵Ne Kuate yabañmba minit ta ande ne mbolnge mbarte ta ne gilaingga. Ne tañawa ta ne tuku Mam samba mbolnge minit nu mata ne tuku mbar sauka gilaingamngat.

²⁶ [Ne ande tuku mbar gilai ndanga ta ne tuku Mam samba mbolŋge minit nu ne tuku mbar mata gilaiŋge nda ŋgina.]

Imange Yesus kukulna ŋga nane nu kusnanaig

(*Mateus 21.23-27; Lukas 20.1-8*)

²⁷ Nane maŋ mbumba Yerusalem ki-naig sulumba Yesus nu kusem wande sinamŋge kine promba minna le pris gabat kame kusem pasa bitekŋganu afu Israel mage mage nane ŋakmba pro nu kusnanaig: ²⁸ Imange ne kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imange ne saŋgri tinmba kukulnina ŋga kusnanaig le ²⁹ nu ndek saningina: Ye mata tane wam ande kusnatiŋgi le lafuwap ta imange wam kame te kam tuku kukulyina ta ye tane kila satingamŋgit. ³⁰ Imange kule pisne piro Yohanus tuna? Kuatenge e ko tanŋonge ta tane ye sayap ŋgina.

³¹ Tanakina le nane ka kasomŋge nangine nangine mungu kusnanga saki-naig: Sine ndaŋmba sabe. Sine Kuatenge ŋga sabe ta ndaŋam tane Yohanus tuku son nda ŋginaig ŋgamŋgat. ³² Ko sine tanŋonge ŋgube ta mata kumuŋ kuga ŋginaig.

Tango ŋakmba Yohanus nu siŋka Ku-ate tuku tuan tango ande ŋga saka min-naig le gabat mbal nane tango pino tuku kuru-kurukinaig. ³³ Ta tuku nane Yesus sanaig: Iyo sine gilai ŋginaig le Yesus nu ndek nane saningina: Ata. Ye mata imange sayina le wam kame ke liket te satinge nda ŋgina.

Piro tango ŋaigonu tuku yaba pasa

(*Mateus 21.33-46; Lukas 20.9-19*)

12 Yesus nu yaba pasambi wam afu saningina sulumba sakina: Tango ande nu grep piro ŋguka fondembi ko-rmba nu grep firfirmba kulenu kilam tuku ŋguruŋ wakeina sulumba piro kulatkam tuku wande kuennu o mbolok

pilna. Piro ŋakmba denpurmba nu piro mbal kilmba patika nu tiŋga kilke kise mbol kina.

² Ait kumuŋgina le piro ta tuku alonu afu kilam tuku nu tanŋo ande kukulna le piro mbal tugum kina. ³ Ka prona le nane nu biye timba paniŋta pitainaig le nu ake luka kina. ⁴ Tanjana le piro miro tanŋo nu maŋ tanŋo ande kukulna le nane nu gabat mbolŋge kat buromba ŋayo silinaig. ⁵ Nu maŋ tanŋo inum kukulna le nane nu tumba balenaig. Tanjamba tanjamba nu nane gudommmba kukul-ninge likina le nane afu pani farmba afu bale farnaig.

⁶ Kile tango ndindo ndo piro miro tango ndoŋ minna. Tango ta nuŋe kiŋo. Nu kiŋo ta tuku kume purmba minna. ŋgumne tukulmba nu kiŋo ta kukulna sulumba sakina: Nane nu kaŋgermba ye tuku kiŋo ŋga mapewamŋgaig ŋga kukulna le kina. ⁷ Nu kumba piro mbal tugum prona le kaŋgermba sakinaig: Tango ilit si nu mam nuŋe tuku agaŋ ndende kilam tuku nyu ŋak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube ŋgi-naig. ⁸ Tanjaka nane nu biye timba bale-naig sulumba mindesiŋ tumba bukŋgi-naig le kilim kina.

⁹ Tane ndaŋmba idusde. Grep piro miro tango nu ndaŋamŋgat? Nu pro piro mbal ta bale farmba piro kulatkam tuku kuasmbi kise patikamŋgat. ¹⁰ Kuyar pasa ande te tane bur ndakade e?

Ndame sunŋo ande wande pilig mbal gisleknu ŋga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame ŋakmba nu mbolŋge saŋgri tingade.

¹¹ Sunŋo nunge wam ta kina le sine kaŋgermba pirerek purka gare toreg ŋgina. *Mune 118.22*

¹² Gabat mbal nane yaba pasa ta ismba Yesus nu nane tuku sakina ta katesemba nu biye tiwam tuku ta nane tango pino tuku kuru-kuruka nu kusremba kinaig.

**Takis pankam tuku
nane Yesus kusananaig**

(Mateus 22.15-22; Lukas 20.20-26)

¹³Kile gabat kameŋge Farisi taŋgo Herodus dubiwanu taŋgo afu kukul-niŋginaig le Yesus tagowaig le nu pasa ande mbarwa le nu biye tiwam tuku kinaig. ¹⁴Nane pro nu sanaig: Tum Taŋgo, ne taŋgo tugusek ta sine kila. Ne ande tuku kiko ndanate. Ne taŋgo nyu ŋak tuku kuru kuru ndakate. Ne taŋgo ŋakmba Kuate tuku maŋau dubikam tuku tumsingit. Ne sine sasina. Sine Zu mbal singine tukul maŋau dubimba Rom tuku gabat Sesar takis tambim kumuŋ e? Sine takis patikube e ko mbulbe ŋga sanaig le ¹⁵Yesus nu nane tuku yabri pasa katesemba saningina: Ndaŋam tane ye tagoyade? Ndametiŋ ande tumba pro ye tumyap le kaŋgeri ŋgina. ¹⁶Taŋakina le nane ndametiŋ ande tumba nu tum-naig le nu ndek kusnaningina: Ndametiŋ te mbolŋge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit ŋga kusnaningina le nane lafumba sakinaig: Sesar tuku ŋginaig. ¹⁷Taŋakinaig le Yesus nu ndek teŋenmba saningina: Ata. Tane gabat sunŋo Sesar kumnemŋge minig. Nu tambim tuku agaŋ sakate ta nu tape. Kuate agaŋ tambim tuku sakate ta Kuate tape ŋgina le nane pasa ta ismba pirerek purkinaig.

Kummba maŋ aboŋgam tuku pasa

(Mateus 22.23-33; Lukas 20.27-40)

¹⁸Kile Sadusi taŋgo afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane taŋgo kummba maŋ tiŋge nda ŋga idusmba minig tuku. Nane pro Yesus kusananaig: ¹⁹Tum Taŋgo, Mosesŋge teŋenmba kuyarna: Taŋgo ande kummba pino kuembol kiŋo kugatok kusrewa le maib nuŋeŋge pino ta tumba aba nuŋe tuku kiŋo te-pilwa ŋga kuyarna. ²⁰Ariya. Mambo kat nuŋe ndoŋ nane 7 minnaig. Aba naŋgine pino ande tina sulumba

minna ma ma kiŋo kugatok kumna. ²¹Kumna le maib nuŋe nu dubiknu pino ta tina. Nu tumba minna ma ma nu mata kiŋo kugatok kumna le maib nuŋe keŋnu mata taŋana. ²²Taŋamba taŋamba nane 7 pino ndui ta ndo tumba kiŋo kugatok kume farnaig. Ŋgumnenna pino kuembol nu mata kumna. ²³Ata. Ne kumanu mbal tiŋgamŋgaig ŋga sakate ta taŋgo 7 ŋgamukŋge nu ima tuku pino minamŋgat e? Taŋgo 7 ta pino ndui ta ndo tinaig ŋginaig.

²⁴Taŋakinaig le nu nane saningina: Tane Kuate tuku kuyar pasa nu tuku sangri tane wamdus pulu ndatingit. Ta tuku tane wamdus mbarde. ²⁵Nane kumanu mbal aboŋga tiŋga Kuate tuku eŋel suk minamŋgaig. Nane muŋgu kile nda. ²⁶Kumanu mbal maŋ tiŋge nda ŋga idusmba sakade ta Moses tuku wam kube mbolŋge ail fudiŋndo pa bulu ŋak wam ta tuku tane bur ndakade e? Kuate nu Moses teŋenmba sana: Ye Abraham Isak Yakob ye nane tuku Mbara Sunŋo minet ŋgina. ²⁷Abraham nane kume lik-inaig ta nduiye ŋgisikinaig kande Ku-ate ye nane tuku Mbara ŋga Moses sa ndana kande. Nu abo ŋak minig mbal tuku Mbara. Ta tuku tane kumanu mbal kummba maŋ tiŋge nda ŋga sakade ta tane siŋka wamdus mbarde.

Tukul pasa sangrinu

(Mateus 22.34-40; Lukas 10.25-28)

²⁸Nane Yesus ndoŋ kualeyauka min-naig le kusem pasa bitekŋganu taŋgo ande pro nu nane tuku pasa lafu mayete ŋga nu mata Yesus kusanana: Tukul ndaŋ tukul ŋakmba lininganu minit ŋgina le ²⁹nu ndek sakina: Tukul nu mbolŋge minit ta teŋenmba sakate. Israel mbal tane ise mayewap. Singine Kuate nu Mbara Ndindo. Ande mine ndakate. ³⁰Taŋgine Sunŋo Kuate tane nu tuku kume purmba taŋgine ŋgamuŋgal abo

guwa wamdus sangri ta njakmba nu tape nga sakate.

³¹ Tukul ande nu dubiknu tejenmba sakate. Tane tanjine ngarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngate. Tukul pasa armba ta tukul pasa njakmba lininganu minik ngina.

³² Tanjakina le kusem pasa biteknganu tango nu Yesus sana: Tum Tango, ne kumumbi sakate. Kuate ndo Mbara. Ande mine ndakate. ³³ Ima nu Kuate tuku kume purmba nuje ngamunggal wamdus sangri ta njakmba nu tuwit sulumba nuje ngarosu tuku kume purte tanjamba ndo nuje tugumnge minig mbal tuku kume purwa ta nu manau mayete. Manau ar tanje agamr kilmba bale farmba atraukade manau ta liningit ngina.

³⁴ Tanjakina le Yesus nu tango te wamdus te-mayemba pasa kumumbi lafuwat nga nu sana: Ne Kuate tuku gageu inum mayok kambim bafute ngina. Tanjakina le nane Yesus kusnawam tuku kuru-kuruka man kusna ndanaig.

Yesus nu Kristus tuku nane kusnaningina

(Mateus 22.41-46; Lukas 20.41-44)

³⁵ Yesus nu kusem wande sungo sinamnge wam paguka nane saningina: Ndanam kusem pasa biteknganu mbal nane Kuatenge madina tango Kristus nu David tuku mbun nga sakade? ³⁶ Tukul Guwanje David wamdus tuna le nu tejenmba sakina:

Sungu Kuatenge ye tuku Sungo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenge sangri njak minyok mina le ma ma yenje ne tuku ngueu mbal kilmba kile-iberka ne tuku kupe kumnemnge patikamngit ngina. *Mune 110.1*

³⁷ David nu tanjamba kuyarmba Kristus nu ye tuku Sungo ngina. Ata. Nu David

tuku mbun ndo e ko nu David tuku Sungo ngina.

Israel gabat kame tuku manau

(Mateus 23.1-36; Lukas 20.45-47)

Mangur sungo ta nane Yesus tuku pasa isam tuku nzaliningina le ³⁸ nu wam afu tumnigmba saningina: Kusem pasa biteknganu mbal tuku manau rironjkap. Nane tawi kugennu silika likam nzaliningit. Nane maket mbolnge lika tanjo nane sugo nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. ³⁹ Kusem wandeknge pagumba nye sungo mbolnge nane mbili tumailamnge minyokam nzaliningit. ⁴⁰ Nane pino kuembol kame tuku agan ndende didika kile-suluwe ningig. Nane nangine manau njonu ta yabukam tuku tango am mbolnge Kuate yaban kuende. Ta tuku nane pa lato tamngaig ngina.

Pino kuembol ande nuje ndametij Kuate tuna

(Lukas 21.1-4)

⁴¹ Yesus nu kusem wande sinamnge ndametij patikam tuku ma ta tumail tumba minyoka nane ndametij pankinaig le kangerka minna. Nane agan ndende sungomba njak mbal ndametij sugokanu pankinaig le ⁴² kile pino kuembol ande agan ndende kugatok promba nuje toea armba ndo kilmba pro patikina le ⁴³ Yesus ndek nuje dubiwanu tango wikina sulumba saningina: Ye sinja satinget. Pino kuembol te agan ndende kugatok ta nu ndametij fudigndo patikat ta nane afu pankaig ta liningat. ⁴⁴ Ta ndanam? Nane ndametij gudommmba njak ta afu ndo patikaig ta pino kuembol te nu agan ndende kugatok nuje ndametij njakmba panke suluwat. Nu nyamagan piyawam tuku ande mata mine ndakate ngina.

**Yesus nu kusem wande
ņayongam tuku sakina**

(Mateus 24.1-2; Lukas 21.5-6)

13 Yesus nu mayok ka kusem wande sungo ta kusrewam bafuna le nuņe dubiwanu tango andeņge nu sana: Tum Tango, ai te. Kusem wande te tuku wande kame magenu ndo. Nane ndame magenumbi patike likinaig ņgina le ²nu ndek sana: Ne wande sugo ņakmba kanġerkate te ņgumnengga ndame ņakmba munġu sailka mine nda. Afunġe sambrinġuwaig le ņakmba kutusewamņgaig ņgina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa

(Mateus 24.3-44; Lukas 21.7-36)

³Nane kumba ka Olif tabe mbol promba Yesus nu kusem wande tu-mail tumba minyok minna le Petrus Yakobus Yohanus Andreus nanenġe ndo promba Yesus kusnanaig: ⁴Ne kusem wande ņayongamņgat ņga sasingat ta ginu mara prowamņgat. Sine ame aġaņ kanġermba ait ta buk patukate ņga idusmba katesewamņgig ņginaig le ⁵nu pasa tugu pilmba nane wam pagu-ningina: Tane rironġ mayewap. Afu pro tane yabritiņbekaig. ⁶Nane afu ye tuku nyu tumba ye Kuatenġe madiyina tango ņga gudommba didikuwaig le ndenunġaig. ⁷Tane kame sugo maskenġe mayok kuwaig le pasa ismba ko tanġine tugumņge kame zigna ande ismba tane wamdus fulil ndakap. Wam kame ta siņka prowe likamņgaig ta kugawam tuku ait kile.

⁸Kilke ande tiņga kilke kise ndoņ kame buwamņgaik. Gabat ande nuņe gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndoņ kame buwamņgaig. Ma yimyam mbolņge mumni guba prowe likamņgaig. Piti kame ta pino kutu te-palmbim tuku ņġaro rar tate taņaņ prowamņgaig.

⁹Tane tanġine rironġ mayewap. Afunġe tane kilmba pasa mbolņge kile-tidinguwaig le afu nanġine kusem wandekņge tane pani faramņgaig. Afu tane kilmba ka gabat sugo sugo nyu sugo ņak mbal tugumņge kile-tidinguwaig le tane ye tuku ņga pasa mayenu saninġap le nane ye tuku nyu isamņgaig. ¹⁰Pasa mayenu kilke tugu ņakmba mbolņge kukliwap le ndo kugawam tuku ait prowamņgat.

¹¹Nane taņamba tane kilmba pasa mbolņge patika mbal sugo wai mbolņge patikuwaig le wamdus fulilka ndaņmba sakube o ņga wamdus te-sulu ndawap. Pasa te-tiwam tuku ait mbolņge tane tuku wamdus sinamņge pasa afu mayok kangaig ta ndo sakap. Tukul Guwa nu wamdus tiņguwa le pasa sakamņgaig. Tanġine wamdusmbi kuga.

¹²Ait ta mbolņge ande nuņe tira nuņe kasurmba kumam tuku ņġueu mbal tuku wai mbolņge palmbimņgat. Tango nu nuņe kiņo mbolņge mata taņawamņgat. Kiņo kame nane ina mam kat nanġine kumwaig ņga nane pasa mbolņge patikamņgaig. ¹³Tane ye tuku tango tukunu nane ņakmba tane kasurtingamņgaig. Ande nu ye kusre ndayumba minmba ma ma kumwa ta Kuatenġe nu tuku muskil te-tiwe tambimņgat.

¹⁴ņgumnengga ande nu ņule parak tukul ma mbolņge mayok ka tukul kuerka kutur tambimņgat. (Tane pasa te burkade mbal tane wamdus pulutinguwa). Wam ta mayok kuwa le kanġermba kame sunġo prote ņga Yudea mbal nane kua ka tabe ponguwaig. ¹⁵Ande nu wande kawaņņge minmba kande nu pitik kua kumba wandekņge aġaņ kilam idus ndawa. ¹⁶Ande nu piro mbolņge minmba kande luka nuņe tawi tam idus ndawa.

¹⁷Ait ta mbolņge pino funġulok pino kiņo dabro amo nyanu ņak ose. Nane

piti sunjo kanjeramngaig. ¹⁸Tane Kuate yabanap le murke ait mbolnje manau ta pro ndawa. ¹⁹Ait ta mbolnje piti sunjo pasa jak prowamngat. Kuate nu aganj ndende jakmba kile-mayokkina ait mbolnje ka kile ait te mbolnje mata piti afu tananj kanjer ndakeg. Ngumnenga mata piti tananj ande prowe nda. ²⁰Kuate nu nuje kilam tuku madiningina mbal idusinjmba piti ait kuen ta kuerkina le ait fagnu ndo piti prowamngat. Nda kuerkina kande ait ta prowa le tanjo jakmba ngisike sulude kande.

²¹Ande nu tane satinjmba kanjera Kristus Kuatenge madina tanjo minit te ko nu minit si nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. ²²Yabri tanjo prowaig sulumba afu ye Kristus ngumba afu ye Kuate tuku tuan tanjo ngamngaig. Nane Kuatenge madiningina mbal yabrininjmba didikube nga nane wam kitek sangrinu ke likamngaig. ²³Tane mambilmba rironjka minap. Wam kame ta prowamngaig. Ta tuku ye tane wam pagutinget.

²⁴Sina manzer ait sunjo ta kugawa le ki mukumba dabunungat. Tambun mata bulunge nda. ²⁵Samba tuku sangri jakmba pirpurka buru-burukuwaig le mbai jakmba samba mbolnje guroromba ndeke lika minamngaig. ²⁶Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Tango ye sangri sunjo kilja jak gau sinamnge prowi le nane ye kangeryamngaig. ²⁷Ye ndeka enjel kame kukulningi le kilke tugu jakmba mbolnje Kuate nuje madiningina mbal kile-mangurkamngaig.

²⁸Tane fik ail kanjerap. Tane kuzrunu kitek promba nzude le kanjerka katesemba sakade: Ki ait patukate ngade. ²⁹Tanjamba ndo wam kame sakit te prowaig le kanjerka ye prowam tuku ait patukate ta kila palmbimngaig. ³⁰Ye sinjka satinjamngit. Ait te mbolnje minig mbal kume ndakuwaig le wam

kame jakmba ta prowamngaig. ³¹Kilke tugu samba tugu ngisikamngaig. Ye tuku pasa ande ngisike nda. Minmba minamngat.

³²Ginu mara ki kanum ndanj ta ande nu kila mine ndakate. Samba mbolnje enjel mata nane gilai. Ye Kuate tuku Kinjo ye mata gilai. Mam nu ndo kila minit. ³³Ait ta ginu mayok kangat ta tane gilai tukunu tane rironjka mambilmba minap. ³⁴Wam ta yaba pasa te suk. Tanjo sunjo ande ma ande kambim nga nuje piro mbal piro walmba ande wande kulatkam tuku pilmba sate: Ye mambilmba tairnga mina ngate. ³⁵Wande miro tanjo ginu mara prowamngat ta tane gilai. Furiram e ko furir ngamu e ko teg kaglinu ulwa le ko maratukuk ta tane gilai tukunu mambilmba tairnga minap. ³⁶Tane idus ndamba minap le nu pitik ndo pro kanjerkikat. ³⁷Ye tane satinjet pasa te tanjamba ndo nane jakmba saninjet. Tane mambilmba minap ngina.

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig

*(Mateus 26.1-5; Lukas
22.1-2; Yohanus 11.45-53)*

14 Pagumba nye sunjo Pasowa bret yis kugatok nyam tuku ki ait armba minnaig le pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal ndonj kuirkuirka Yesus biye timba balewam tuku ndin sotinaig sulumba ²sakinaig: Sine pagumba nye tuku mangur sunjo sinamnge nu biye tibe ta njayo. Kame zigna sunjo mayok kakat nginaig.

Pino ande Yesus tuku gabat mbolnje gurej kutuna

(Mateus 26.6-13; Yohanus 12.1-8)

³Betaninge Yesus nu tanjo ande buk ngirngger jak nyunu Simon nu tuku wandeknge isukusmba minna. Nu isukusmba minna le pino ande ndame botol gurej mundur mayenu jak piyanu

o mbolnge ta tumba Yesus tugum promba botol ndumor ngurmaba nu tuku gabat mbolnge gurej ta kutuna. ⁴Kutuna le nane afu wam ta kanjermaba palsejningina le nangine nangine sakinai; Ndanam saka gurej mayenu ake kutuwat a. ⁵Nu gurej ta tumba piyana kande nu ndametij soj 30 limba kilna le sine sanzal mbal turkeg kande nginaig.

Nane tanjamba pino ta tumba sawe likinaig le ⁶Yesus nu ndek nane saningina: Tane mbulap. Ndanam tane pino te piti serde. Nu ye mbolnge wam mayete. ⁷Sanzal mbal mara mara tane ngamuknge minamngaig. Tane nane turkam idusmba ndeta turkam kumunj. Ye tane ndonj ait kuennu mine nda. ⁸Pino te nu ye mbolnge nuje manjau kumumba gurej mayenu te ye pisneyat. Nu ye ngunu tuku ngarosu wakeiyat. ⁹Ye sinja satingamngit. Kilke tugu jakmba mbolnge nane pasa mayenu kuklimba nu wam kat te turmba sakuwaig le nane ismba nu tuku saka minamngaig ngina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tango

(Mateus 26.14-16; Lukas 22.3-6)

¹⁰Kile nu dubiwanu tango 12 ta tuku ande Yudas Iskariotnu nu Yesus tumba pris gabat mbal wai mbolnge palmbim nga nane sota kina le ¹¹nane nu tuku pasa ismba gare tumba pasa katmba ndametij afu nu tambim tuku sanaig. Sanaig le Yudas nu Yesus tumba nane tuku wai mbolnge palmbim tuku ait mayenu ande tairnja minna.

Yesus dubiwanu tango armaba Pasowa kuanekinaik

(Mateus 26.17-25; Lukas 22.7-13; 22.21-23; Yohanus 13.21-30)

¹²Bret yis kugatok nyam tuku kusem ait ambonganu mbolnge Zu mbal nane sipsip fat bale farmba nyanu. Ait ta prona le nuje dubiwanu tango ndek Yesus kusnanaig; Sine aningne ne ndonj

Pasowa nyam tuku ka kuanekube nginaig le ¹³nu ndek nuje dubiwanu tango armaba sanikina: Tale tumbranj sungo mbol kape. Kumba ka prowap le tango ande waim kule jak tale tugum promba kuwa le nu dubimba kape. ¹⁴Nu kumba wande pongamngat ta tale wande ta tuku miro tango tejenmba sawap: Tum Tanjonge sakat nu nuje dubiwanu tango ndonj wande rum ndanj mbolnge Pasowa nyamngig nga sawap. ¹⁵Tanjakap le nu rum sungo ande o mbolnge aganj ndende kumumbi patikinaig le minig ta tumtikamngat. Tanjawa le tale rum ta sinamnge sine Pasowa nyam tuku kuanekap nga sanikina. ¹⁶Tanjakina le nuje dubiwanu tango ar ta tumbranj sungo mbol kinaik ka Yesus nu sakina ta kumumba mayok kina le nale Pasowa nyam tuku aganj ndende kuaneka manj luka kinaik.

¹⁷Furirna le Yesus nu tango 12 ta kilmba kumba ka kuanekinaik wande ta ponginaig. ¹⁸Ka tange nane isukusmba minmba Yesus nu sakina: Ye sinja satingamngit. Tane ngamuknge ande ye ndonj isukusit te nu ye tuku kupet minit ngina. ¹⁹Tanjakina le nane wamdus ngaionga ndui ndui nu kusnanaig: i ... Ne yenje nga iduste e nginaig le ²⁰nu ndek nane saningina: Ande tane 12 ngamuknge nu ye ndonj nza tuma bret kule pak mbilmba nyate ta not. ²¹Ye Ndindo Katesek Tango ye kuyar pasa kumumba kumamngit ta ande nu ye tumba nane wai mbolnge palmbimngat ta ose. Nu piti sungo tamngat. Ina nujenge te-pile ndakina kande maye kande ngina.

Yesus nu pasa nyam tuku manjau te-mayokna

(Mateus 26.26-30; Lukas 22.14-20; 1 Korin 11.23-25)

²²Nane isukusmba minmba Yesus nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fet-

fetmba nuɲe dubiwanu tango niɲmba sakina: Bret te tumba nyap. Te yiɲe nɲarosu nɲgina. ²³ Taɲamba nu grep kule murko ɲak ta mata tumba Kuate gare pasa tumba niɲgina le yaimba nyinaig. ²⁴ Taɲanaig le nu ndek saniɲgina: Te yiɲe ndare. Ndare ta mbolɲge pasa kitek Kuate nu tango ndoɲ o buk katna ta alonu mayok kangat. Ye nane gu-dommba tuku nɲa ye yiɲe ndare ku-tuwamɲgit. ²⁵ Ye siɲka satinɲet. Ye maɲ grep kule teɲen nye ndaki ma ma Kuate kulatkate ma mbolɲge ye grep kule kitek nyamɲgit nɲgina.

²⁶ Taɲaka denɲurmbe nane mune ande ulnaig sulumba tinga Olif tabe mbol kambim saka kinaig.

Yesus nu Petrusɲge nu tuku nyu yabukamɲgat nɲa sana

(Mateus 26.31-35; Lukas 22.31-34; Yohanus 13.36-38)

²⁷ Kumbange Yesus nu nane saniɲgina: Tane ɲakmba kua ka ye kusreyamɲgaig. Kuyar pasa teɲenmba sakate. Kuatenɲge sipsip kulat tango balewa le sipsip pururumba sili-siliwamɲgaig nɲa sakate. ²⁸ Ye kummba maɲ tɲingi sulumba ye ambonga Galilea ma tugu mbol ka le tane nɲgumnɲengamɲgaig nɲa saniɲgina.

²⁹ Taɲakina le Petrus ndek nu sana: Nane ɲakmba kua ka ne kusrenuwaig ta ye ndo ne kusrene nda nɲgina le ³⁰ nu Petrus sana: Ye siɲka ne sanamɲgit. Furir te mbolɲge teg witiwam ar ndawa le ne ye tuku nyu yabukam keɲamɲgat nɲgina. ³¹ Taɲaka sana le Petrus nu sanɲgri tɲinga sakina: Kuga. Ne balenumba ye mata baleyam bafuwaig le ta mata ye siɲka ne tuku nyu yabuke nda nɲgina le nuɲe dubinaig mbal ɲakmba pasa ndui ta ndo sakinaig.

Yesus nu Kuate ndoɲ pasatina

(Mateus 26.36-46; Lukas 22.39-46)

³² Nane ma ande nyunu Getsemani pronaig sulumba nu nuɲe dubiwanu tango saniɲgina: Tane tenɲe minap. Ye ka siɲge Kuate yabaɲamɲgit nɲgina. ³³ Taɲaka nu Petrus Yakobus Yohanus nane keɲ ta kilmba kina ka tanɲe nu nɲga-munggal piti sunɲo kamusmba wamdus fagkina le isu sanɲgri kugana. ³⁴ Taɲamba nu nane saniɲgina: Ye wamdus nɲay-onɲa piti sunɲo ye toyate le kamuset. Tane tenɲe mambilmba minap nɲgina. ³⁵ Taɲamba saka nu dirdirka kumba nɲgurnɲgurka ndek truk ka piti ta nu laipam kumuɲ e nɲa nu Kuate yabaɲmba sakina: ³⁶ O Mam ne wam ɲakmba kam kumuɲ. Kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nɲget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Naɲe nzali ndo dubiwa nɲgina.

³⁷ Taɲamba nu luka ka nane kanɲgerkina ta nane kinymba minnaig le nu ndek Petrus sana: Simon, ne kinyit e? Ne ait fagnu te mambilmba minam kuga e? ³⁸ Satan tuku tago tane mbol prowikat. Abo minmba yabaɲmba minap. Tanɲine nɲgamunggal Kuate yabaɲam tuku idusde ta nɲgarosumbi dubiwam tuku ta piti nɲgina.

³⁹ Taɲamba sake denɲurmbe nu luka kina ka pasa ndui ta ndo maɲ yabaɲmba sakina. ⁴⁰ Taɲamba nu maɲ luka prona ta nane ginyumɲge am piti patikinaig le kinymba minnaig le kanɲgerkina le nane piririmba ame pasa lafube o nɲa wam pile paskinaig.

⁴¹ Yesus nu maɲ kumba ka yabaɲ keɲna sulumba promba maɲ kusnaninɲgina: Kile mata mabta kinymba minig e? Kile kumunggat. Ait buk prowat. Andenɲge ye Ndindo Katesek Taɲgo tumba une ɲak mbal tuku wai mbolɲge palmbim tuku bafute. ⁴² Ai si. Ye tuku kupet tango prote. Tane tɲingap le sine nane tugum si kab nɲgina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Lukas 22.47-53; Yohanus 18.1-12)

⁴³ Nu tanamba pasata minna le tango 12 ta tuku ande Yudas nu tango gudomma kame bagi sibugi kilmba jak pronaig. Pris gabat mbal kusem pasa biteknaganu mbal Israel mage nanenge tanamba kukulninginaig le pronaig. ⁴⁴ Yesus tuku kupet tango nu nane kila palmbim tuku buk tenenmba wam paguningina: Ye ka ande mumuwi ndeta not. Tango ta biye timba tumba kape ngina. ⁴⁵ Kile nane promba Yudas nu pitik ndo Yesus tugum kumba Tum Tango kaiye ngina sulumba mumuna le ⁴⁶ nane pro Yesus biymba biye denaig.

⁴⁷ Ande nu tugumnge minna tange nuge kame bagi gomba tumba pris sungo tuku piro tango kilbanu pike welna. ⁴⁸ Tanjana le Yesus nu nane saningina: Ndanam saka tane ye kuayar tango tanaj bagi sibugi kilmba ye biye tiyam prode. ⁴⁹ Ye mara mindek tane ngamuknge kusem wande sungo sinamnge tango pino wam paguka minen ta tane ye biye tiyam kuga e? Ta maye. Kuate tuku kuyar pasa kumumba mayok kuwa ngina.

⁵⁰ Tanakina le nu dubinaig tango jakmba nu kusremba sili-silimba kua kinaig le ⁵¹ tango mbanzo ande nu tawi kaukauk ndindo tinmba Yesus dubimba kina le nane ndek nu biye tinaig. ⁵² Biye tinaig le nu mbil bunga tawi gagulmba kusremba wagek kua kina.

Nane Yesus tumba gabat mbal tugum kinaig

(Mateus 26.57-68; Lukas 22.54-55,63-71; Yohanus 18.13-14,19-24)

⁵³ Kile nane Yesus tumba pris gabat sungo tugum kinaig. Pris gabat mbal Israel mage mage kusem pasa biteknaganu mbal nane jakmba buk pro tange

manjurkinaig. ⁵⁴ Petrus nu maskennge Yesus dubimba kina ka pris gabat sungo tuku fonde sinam kumba ka wande mab tange nu kame mbal ndon pa likmba minnaig.

⁵⁵ Pris gabat mbal Israel pasa pilewanu sugo jakmba Yesus balewam tuku pasa gabat ande sotete pisenginaig le ⁵⁶ nane gudomma yabri pasa tumba Yesus mbaranu nginaig ta pasa gabat ndindo mayok ndakina.

⁵⁷ Kile nane afu tinga nu mbolnge pasa pilmba yabri pasa tenenmba sakinaig: ⁵⁸ Nu tenenmba sakina le isgenj. Kusem wande sungo tango waimbi pilnaig te ye sambriwi sulumba mara kenmba mbolnge kise ande waimbi pile ndakanu ta palmbimngit nga sakina le isgenj nginaig ta ⁵⁹ pasa ta mbolnge mata pasa gabat ndindo mayok ndakina.

⁶⁰ Kile pris gabat sungo nu nane ngamuknge tinga Yesus kusunana: Nane ne mbaranu nga sakade te ne ndanmba iduste. Ne nane tuku pasa lafuwe nda e ngina ta ⁶¹ nu pasa ande sa ndaka minge tukulmba maninok minna le pris gabat sungo nu man Yesus kusunana: Ne Kristus? Ne Kuate tuku Kiyo e ngina le ⁶² nu pasa lafumba sakina: Ne sakate not. Ye Ndindo Katesek Tango Kuate Sangri Jayo nu tuku ndinamnge minyok mini sulumba gau mbolnge ndeki le tane ye kangeryamngaig ngina.

⁶³ Tanakina le pris gabat sungo pasa ta ismba palsejna le nu ndek nuge tawi fetfetmba sakina: Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. ⁶⁴ Tane nu Kuate tuku nyu jayo silita pasa te ismba tane ndanmba idusde ngina le nane jakmba sakinaig: Nu tango njayonu. Nu kumwa nginaig.

⁶⁵ Kile nane afu tinga ka Yesus nguspemba amnu songa waimbi katmba sanaig: Imange ne katnate e? Ne tuan tango ndeta nyun ta le sine isbe nginaig. Tanakinaig le polis kamenge mata nu tumba katnaig.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina

*(Mateus 26.69-75; Lukas 22.56-62;
Yohanus 18.15-18,25-27)*

⁶⁶Petrus nu wande mab tanje minna le pris gabat sungo tuku piro pino ande promba ⁶⁷Petrus pa likmba minna le nu kanjer timba sana: Ne mata Nasaretnu tango Yesus ndonj minna tuku ngina. ⁶⁸Tanjakina le nu ndek Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ne pasa sakate ta ye nginnganket ngina sulumba nu tinga kilim ka malanga tugum tanje minna le teg ande witina.

⁶⁹Kile piro pino ta manj pro nu kanjermba nu tugumnje minnaig mbal saningina: Tango te mata nu tuku tango ande ngina le ⁷⁰nu manj Yesus tuku nyu yabukina. Tanjamba minmba manj tango afu Petrus tugumnje minnaig ta nu sanaig: Ne yabrikate. Ne nu tuku tango ande. Ne Galileanu nginaig le ⁷¹nu nune mironj nune ngaro tapramba sakina: Tane tango sakade ta ye sinja gilai ngina.

⁷²Tanjakina le pitik ndo teg witiwam arna le Petrus Yesusnje pasa sana ta nu idusna: Teg witiwam ar ndawa le ne ambonga ye tuku nyu yabukam kenamngat nga sakina. Nu pasa ta idusmba malmbi njayona.

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig

*(Mateus 27.1-2; Lukas
23.1-5; Yohanus 18.28-38)*

15 Maratukuk tinga pris gabat mbal Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal pasa pilewanu sugo njakmba pitik ndo pro mangurka pasa wakeimba nane Yesus ndaleka tumba ka gabat sungo Pilatus tuku wai mbolnje pilnaig. ²Tanjanaig le Pilatus ndek nu kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sungo e ngina le nu lafumba sana: Ne sakate not ngina.

³Kile pris gabat mbal nane pasa gudommba kilmba Yesus mbolnje patika nu mbaranu nga sanaig le ⁴Pilatus nu manj kusnana: Ai te. Ne mbar gudommba kanu sakade ta ne pasa kugatok e? Ne nane tuku pasa ande lafuwe nda e ngina. ⁵Pilatus nu tanjamba kusnana kande Yesus nu pasa ande lafu ndana le nu pirerek purkina.

Pilatus nu Yesus balewaig nga saningina

*(Mateus 27.15-26; Lukas 23.13-25;
Yohanus 18.39-19.16)*

⁶Yar mindek Pasowa tuku ait mbolnje nane Zu mbal Pilatus tugum kumba mulij kilanu tango ande paska tam tuku yabañanu le nu paska ningganu. ⁷Ait ta mbolnje tango afu nane gabat kame ndonj kame bumba ande balenaig le nane kilmba muli wandeknje patikinaig le minnaig. Nane tuku ande Barabas.

⁸Kile Zu mbal gudommba pro Pilatus tugumnje mangurka sanaig: Ne wam kate tanjamba kile mulij kilanu tango ande paska singa nginaig. ⁹⁻¹⁰Tango njakmba Yesus tuku saka minnaig le pris gabat mbal gubra kagli firka ake Yesus tumba nu tuku wai mbolnje pilnaig ta Pilatus nu kila. Ta tuku nu Yesus kusrewam idusmba nane kusnaningina: Tane ye Zu mbal tuku gabat sungo te paska tingi nga idusde e ngina le ¹¹pris gabat mbal ndek tango pino siserjningmba wam pagukinaig le Barabas te-luka tam tuku Pilatus sanaig.

¹²Tanjakinaig le Pilatus nu manj saningina: Ye Barabas paski sulumba tane Zu mbal tuku gabat sungo ngade tango te ye nu ndanji nga idusde ngina le ¹³nane lafumba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolnje nil danjguwaig nginaig.

¹⁴Pilatus nu manj lato sakina: Ndanjam. Nu ame wam mbarna ngina le nane manj sungomba wikaraumba

sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nga sakinaig.

¹⁵ Tanjakinaig le Pilatus nu mangurkinaig mbal ta gareninguwa nga Barabas paska tumba Zu mbal ningina sulumba kame mbal saningina le Yesus tumba muli karenumbi ngusnaig. Ngusmba tumba ail kazrai mbolnge pilwaig nga saningina.

Kame mbal nane Yesus tumba jayo silinaig

(Mateus 27.27-31; Yohanus 19.2-3)

¹⁶ Kame mbal Yesus tumba Pilatus tuku wande sungo ngirpem tange pilmba kame tango ngakmba wikinaig le pro mangurkinaig. ¹⁷ Nane tawi gurgur mindepiye mayenu tumba Yesus kai tumba muli nzapo ngak pirka gabat kainaig. ¹⁸ Tanjanaig sulumba nane ndek nu nzumilmba gabat sungo mbolnge manau kade tanjamba sanaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sungo nginaig. ¹⁹ Tanjamba nane ndek didombi gabatnu katmba nguspemba nu tugumnge dagol tidronginaig.

²⁰ Nane tanjamba Yesus usre kupetmba nzumil te-tumba denpurmba tawi gurgur ta paska nuje tawi siluk tumba ail kazrai mbolnge palmbim tuku nu tumba kinaig.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge pilnaig

(Mateus 27.32-44; Lukas 23.26-43; Yohanus 19.17-27)

²¹ Kinaig ka ndingge Sirenenu tango Simon ma kasomnge minna tuku tesilika nu Yesus tuku ail kazrai kurawa nga sangrimba sanaig le nu kurana. Nu Aleksander le Rufus tuku mam nakile. ²² Nane Yesus tumba ma nyunu Golgota pronai. Nyu ta tugunu Tango Gabat Murko. ²³ Pro tange nane ndek ngaror mukuwam tuku marasin greg kule

tur mbilmba nyuwa nga tunaig ta nu mbulna.

²⁴⁻²⁵ Maratukuk ki kanum 9 mbolnge kame mbal Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil dannginaig. Tanjamba nane nu tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig sulumba nu tuku tawi inumnu kilelikinaig. ²⁶ Ail kazrai mbol tange bale-naig tuku pasa gabat ta tejenmba kuyarnaig: *Zu mbal tuku gabat sungo nga kuyarnaig.*

²⁷ Nane kuayar tango armba turmba kilmba ande nu tuku ndinamnge ande ngainam kumamnge ail kazrai mbolnge nil dannginaig. ²⁸ Wam ta mbolnge kuyar pasa ande kumumba mayok kina ta tejenmba sakate.

Nane nu kangermba wam ngagonu kanu mbal ndonj ulendide nga sakate. *Aisaia 53.12*

²⁹ Nane afu mungu lilika kine ilemba Yesus nzumil te-tumba nduku-ndukumba sanaig: Tango nu Israel kusem wande sungo sambrimba mara kenmba mbolnge manj palmbim tuku sakina ta kile aninge. ³⁰ Ne naje muskil te-timba ail kazrai kusremba iben kaye nginaig.

³¹ Pris gabat kusem pasa biteknganu mbal nane mata Yesus nunumba pingil mer te-tumba nangine nangine saka minnaig: Nu tango tuku muskil kile-tidingina. Kile nu nuje muskil te-tiwam kumu kuga. ³² Nu Kuatenge madina tango Israel mbal tuku gabat sungo minmba ndeta kile ail kazrai ta kusremba iben kuwa le sine son ngube nginaig le tango armba nu tugumnge ail kazrai mbolnge dannginaig ta nale mata nu tumail pannaik.

Yesus nu kumna

(Mateus 27.45-46; Lukas 23.44-49; Yohanus 19.28-30)

³³ Ki kanum 12 mbolnge ma ngakmba ma furir sungo promba kumba ka ka ki

kanum 3 mbolŋge kugana. ³⁴Ki kanum 3 mbolŋge Yesus nu wi kuenŋka sakina: *Eloi, Eloi, lama sabaktani* ŋgina. (Pasa ta tugunu tejenmba. Yiŋe Mbara, yiŋe Mbara, ndaŋam ne ye kusreyat).

³⁵Taŋakina le nane afu tanŋe minnaig ta ndek sakinaig: i ... Nu Elia wikate ŋginaig le ³⁶tanŋo ande pinderka kumba ka kulelu tumba grep kule mbolŋge tolna sulumba Yesus nyuwa ŋga didombi tedunŋa nu tuku minŋe mbolŋge pilna sulumba nane saninŋina: Yauk. Elia nu pro paska te-iberamngat inde ŋgina. ³⁷Kile Yesus nu maŋ sunŋomba witina sulumba nu kumna.

³⁸Yesus nu kumna le kusem wande sunŋo sinamŋge tukul wande tukulanu tawi sunŋo ta mbolŋge fetka ibenŋge bitekŋgina.

³⁹Kame mbal tuku gabat ail kazrai tuma tumba minna ta Yesus nu taŋamba kumna le kaŋgermba ndek sakina: i ... Tanŋo te nu siŋka Kuata tuku kiŋo ŋgina.

⁴⁰Pino afu mata nane maskenŋge mambilmba nu kaŋgermba minnaig. Nane ŋgamukŋge ande Maria nu Magdalanu pino. Ande Maria kise nu Yoses le Yakobus fudiŋ nale tuku ina nakile. Pino ande nyunu Salomi. ⁴¹Yesus nu Galilea ma mbolŋge minna le pino kame tanŋe nane nu sinzaŋmba dubiwanu. Pino afu Yesus ndoŋ Yerusalem pronaig ta turmba tanŋe minnaig.

Tanŋo ande Yesus tuku mindesiŋ wakeina

(*Mateus 27.57-61; Lukas 23.50-56; Yohanus 19.38-42*)

⁴²Ait ta naŋgine kusem kuanekanu ait. ⁴³Furirna le Arimateanu tanŋo Yosef nu Pilatus tugum kambim tuku gagna ta nu saŋgri tinŋa kumba Yesus tuku mindesiŋ tam tuku yabaŋna. Yosef nu tanŋo pinonŋe nu mayenu ŋginaig. Nu Israel mbal pasa pilewanu sugo nane tuku ande.

⁴⁴Pilatus nu pasa ismba nu kume ndakate ŋga idusmba nuŋe kame gabat wikina sulumba nu buk kumat e ŋga kusnana le nu ndek sakina: Au. Nu buk kumat ŋgina. ⁴⁵Taŋakina le Pilatus nu kila pilmba Yosef sana: Maye tumba kaye ŋgina.

⁴⁶Kile Yosef nu tawi kaukauk ande piyamba ka Yesus tuku mindesiŋ paska tawimbi sonŋa tumba kumba ka ndame burok o buk sarkinaig tuku sinam tanŋe pilna. Pilna sulumba ndame sunŋo ande barimba pro burok minŋe tukulna. ⁴⁷Taŋamba minna le Maria Magdalanu Maria kise Yoses ina nuŋe nale pilna ma ta kaŋgermba minnaig.

Yesus nu maŋ tinŋina

(*Mateus 28.1-8; Lukas 24.1-12; Yohanus 20.1-10*)

16 Naŋgine kusem ta kugana le furiram Maria Magdalanu, Maria kise (nu Yakobus tuku ina nuŋe), Salomi nane keŋ ta Yesus tuku mindesiŋ pisnewam tuku gureŋ mundur mayenu piyamba patikinaig.

²Mafena le piro tugu palmbinu ait mbolŋge maratukuk tinŋa nane ndame burok tugum kinaig. ³Nane kumbanŋe munŋu kusnaŋginaig: Brok minŋe mbolŋge ndame sunŋo ta imanŋe talke siŋgamngat o ŋginaig. ⁴Taŋamba saka kinaig ka mambilnaig kande ndame sunŋo buk talka barinaig le kasomŋge minna le kaŋgernaig.

⁵Kile nane burok sinam kumba mambilnaig kande tanŋo mo kumiŋ kuen ŋayo kaukauk ŋak mindesiŋ minnambi ndinamŋge minyok minna le kaŋgermba nane piriri ŋayonaig le ⁶nu ndek nane saninŋina: Tane piriri ndawap. Tane Nasaretnu tanŋo Yesus ail kazrai mbolŋge nil daŋnginaig ta sotade ta nu tenŋe mine ndakate. Nu o buk tinŋat. Ai te. Nu pilnaig tuku ma tam te kuga. ⁷Tane luka kape sulumba nuŋe dubi-

wanu tango kame Petrus turmba tejenmba saningap: Nu ambonga Galilea kuwa le tane ka tange nu kanjeramngaig nga o buk nane saningina tae ngina.

⁸Tanjakina le nane pirerek purka ndame burok kusremba kua kinaig. Nane kuru-kurukinaig tukunu ndinnga afu sa ndaninginaig.

Nane gudommba Yesus kanjernaig

⁹[Piro tugu palmbinu ait ndui ta mbolnge mafena le Yesus nu tinga ambonga nu Maria Magdalanu tugumnge mayok kina. Yesus nu buk bukla 7 pino ta mbolnge pitaikinauku.

¹⁰Nu Yesus kanjermba kumba ka nu ndon minnaig mbal nane wamdus ngaionga malmi jakmba minnaig ta saningina: ¹¹Yesus nu buk abonga ye tugum prowat le kanjerit nga saningina ta nane nuuku pasa son nda nginaig.

¹²Ki ndui ta mbolnge nale ar ta ma kasom kinaik le ndinnga Yesus nu ngarosukise tumba nale tugumnge mayok kina.

¹³Nane keŋ kinaig ka ka nale nu kila pilnaik sulumba luka kumba ka Yesus ndon minnaig mbal afu saninginaik ta mata nane son nda nginaig.

¹⁴Ngumnennga nuŋe dubiwanu tango 11 nane isukusmba minnaig le Yesus nu

nane tugumnge mayok kina. Nane nu tingina le kanjernaig mbaluku wam kube ismba ngamungal tukulmba son nda nginaig tukunu nu nane ngamuknge mayok ka nane kilmba saningelikina.

¹⁵Tanjamba nu nane wam paguka saningina: Tane kumba ka ma tugu jakmba mbolnge pasa mayenu kukliwap. ¹⁶Ima nu ismba son nga kule pisne tuwa ta Kuate nu tango tauku muskil te-tiwe tambimngat. Ima nu son nda nguwa ta nu ngisikamngat. ¹⁷Nane yeuku sangri tomba tingade mbal nane wam kitek teŋen ke likamngaig. Nane yeuku sangrimbi bukla pitaika pasa kuale kitek sakamngaig. ¹⁸Nane kame mben kigreka ko kumamuku kule nyuwaig ta nane kume nda. Nane guaze mbal mbolnge wai patika kile-tidingamngaig ngina.

¹⁹Sungo Yesus nu nane pasa ningedjppurna le Kuatenge nu te-dunga ka samba mbolnge nuŋe ndinam kumamnge pilna le minyokina. ²⁰Tajana le nuŋe dubiwanu tango nane tumbran jakmba mbol kine lika pasa mayenu kuklinaig le Sungo nu nane ndon minmba wam kitek sangrinu kile-mayokka naneuku pasa sangri pileningina.]

Son.

LUKAS

*Lukas nu pasa mayenu Yesus
Kristus tuku kuyarna*

Lukas nu Zu tango kuga. Nu Grik tango minmba dokta piroka minna ta nu nuje ammbi Yesus kanjer ndana. Nu nane afunje Yesus tuku kubeu tunaig le nu nane tuku pasa ismba son nga Yesus tuku sangri tomba tingina.

Lukas nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tejenmba. Nu nuje mbal Yesus tuku son nguwaig nga nu waje te kuyarna. Nane Grik mbal nane manau tiñreknu ñak minam tuku sungomba idusnaig tukunu nu Yesus tuku manau tiñreknu ta tuku sungomba te-mayokmba kuyarmba tumningina.

Lukas nu waje te Teofilus tuku kuyarmba pilna sulumba ngumneŋga nu man lato waje ande turmba nu tuku kuyarna ta Aposel kame tuku piro ngeg.

1 Yiñe gabat Teofilus kaiye. Wam afu buk sine ngamuknge mayok ke likinaig ta tango gudommmba wam ta ulendimba kuyarningam tuku tagonaig. ²Afu nane nangine ammbi abo abo wam kanjerkenaig sulumba pasa mayenu kuklimba sasiñmba minnaig ta nane pasa ta dubimba kuyarnaig. ³Ye ait kuennu nane tuku kuyar pasa ta tugusemba burka ise timba minet ta ye mata ne tuku kuyaram nga tugu mbolnge kubemba ka ka bitekngamngit. ⁴Ne burkumba ne buk wam kubeu tinnaig ta ngamunggal son ngam tuku ye ne tuku waje te kuyaret.

**Yohanus prowam tuku
pasa mayok kina**

⁵Herodus nu Yudea ma tuku gabat sungo minna le pris ande nyunu Sakaria minna. Sakaria nu Abia tuku kuasmbi ande. Piyo nuje nu pris Aron tuku tugu.

Pino ta nyunu Elisabet. ⁶Sakaria nale Sungo Kuate tuku wam pagu pasa nu tuku nzali ñakmba dubi magekinaik sulumba nale nu am mbolnge tiñreknu minnaik. ⁷Elisabet nu pino mbanzonu niñkina tukunu nale kiño kugatok minnaik ma ma buk saibo patikinaik.

⁸Kile Sakaria tuku kuasmbi tuku ait prona le nane Kuate tumailamnge pris piroka minnaig. ⁹Tanjamba minnaig sulumba pris mbal nane nangine manjaumbi kinaig le Sakaria tuku nyu mayok kina le nu Sungo tuku wande sinam kumba pa mundur mayenu piyna. ¹⁰Piyamba minna le tango pino gudommmba kilimnge Kuate yabanmba minnaig.

¹¹Sakaria nu piroka minmba mam-bilna kande Sungo tuku eñel ande mundur mayewam tuku atrau mbain ndinamnge tiñ minna le kanjerna. ¹²Nu eñel ta kanjermba piririmba wam pile paskina le ¹³eñel nu sana: Sakaria ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne tuku yaban pasa isat. Piyo naje Elisabet nu ne tuku kiño te-palmbimngat. Te-pilwa le ne nyunu Yohanus nga ngina. ¹⁴Nu mbolnge ne ngamunggal gare tumba wamdus bulok minamngat. Nane gudommmba gare sungo tamngaig ngina.

¹⁵Tanjakina sulumba eñel nu man sana: Kuate am mbolnge nu tango sungo minamngat. Nu grep kule le kule kame nye nda. Nu ina sinamnge Tukul Guwa ñak te-pilwa le nu tuku ngamunggal kumungamngat. ¹⁶Nu pasa kukliwa le Israel mbal gudommmba ngamunggal biye mbilmba nangine Sungo Kuate tugum kangaig. ¹⁷Nu Elia tanañ mayok ka Tukul Guwa tuku sangrimbi piroka nu Sungo tuku ambongamngat. Mam kame kiño kame tetkanu minig ta nunge ngamunggal ulendiwe ningamngat. Nu mbolnge Kuate tuku pasa ngumnede mbal nane mbilka mbal tiñreknu ndon ulendikamngaig. Nu tango tuku nga-

munƒal wamdus kile-tidinguwa le Sunƒo prowamngat nga Sakaria sana.

¹⁸ Tanjakina le nu ndek lafumba sana: Ye buk saibo pilen. Ye tuku pino mata tanƒaƒ. Ye ndaƒmba ne tuku pasa ta son ƒgi ƒgina le ¹⁹ nu lafumba sana: Ye Gabriel. Ye Kuate tumailamƒge tiƒ minet tuku tanƒo. Nunƒe ye kukulyat le pasa mayenu te sanet. ²⁰ Ait kumunƒuwa le pasa te alonu mayok kanƒat. Ne ye tuku pasa te son nda ƒgate tukunu ne minƒe tukulkuwa le pasate ndaka mina ma ma Kuate tuku pasa kumunƒuwa le ne maƒ pasatamngat nga sana.

²¹ Tango pino nane kilimƒge Sakaria tair minmba ndaƒmba nu kusem wande sinamƒge dalka minit o nga idusmba minnaig le ²² kile nu mayok ka waimbi ndo pasa saniƒmba pasatam kumuƒ kuga le nane nu kanƒermba nu wandek sinamƒge kinatanu suk agaƒ kanƒerat ƒga katesenaig.

²³ Sakaria tuku piro ait kugana le nu luka nuƒe tumbraƒ kina ka ²⁴⁻²⁵ tanƒe minnaik sulumba piyo nuƒe kiƒo konna le nu ndek sakina: Ye kiƒo kugatok nane ƒakmba am mbolƒge kiko ƒak minen ta Kuatenƒe ye ranƒun mayenu sumba ye tuku kiko pitaina ƒgina. Tanjamba nu tanƒo am mbol li ndaka minna le tam-bun wai inum sulumba kina.

Yesus prowam tuku pasa mayok kina

²⁶ Tambun 6 Elisabet nu funƒulok minna le Kuate nu eƒel Gabriel maƒ kukulna le Galilea ma tugu Nasaret tumbraƒ kina sulumba ²⁷ nu pino mbanzo ande tugum prona. Pino ta nyunu Maria. Nu tanƒo ande ndoƒ mine ndakina tuku. Nane tanƒo ande nu tuwa ƒga buk mad-inaig. Tanƒo ta nyunu Yosef. Nu David tuku ndare.

²⁸ Kile Gabriel nu pro Maria sana: Kaiye. Sunƒo nu ne nyaro tinmba nu ne ndoƒ minit ƒgina. ²⁹ Tanjamba sana le Maria nu pasa ta ismba wamdus

pilemba nu ƒgamunƒal pitimba ame pasa tanjamba sayate o nga idusmba minna le ³⁰ eƒel ndek nu sana: Maria, ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne make pilit. ³¹ Ne funƒul ƒak mina sulumba kiƒo ande te-palmbimngat. Kiƒo ta nyunu Yesus ƒga. ³² Nu nyu sunƒo ƒak minwa le nane nu tuku nyu Kuate o mbolƒge minit nu tuku Kiƒo ƒgamƒgaig. Sunƒo Kuatenƒe nu tuku mbuƒ David o buk nyu sunƒo ƒak minna tanƒaƒ nyu sunƒo tuwa le ³³ nu Yakob tuku ndare kulatka minmba minamngat. Nu tuku nyu sunƒo ta ƒgisike nda. Minmba minamngat nga Maria sana.

³⁴ Tanjakina le nu ndek eƒel kus-nana: Ye tanƒo kugatok minet. Ndaƒmba wam ta mayok kanƒat nga kusnana le ³⁵ nu sana: Tukul Guwa nu ne mbol kumunƒuwa le Kuate tuku sangri ne kainamngat. Tanjawa le ne Kuate tuku Kiƒo te-palmbimngat. Kiƒo ta nu pur-ferƒnu ndo. ³⁶ Ne isa. Naje tugu Elisabet nu niƒkina sulumba o buk saibo pilna ta kile nu ƒgaro piti ƒak minit le tambun 6 kinit. ³⁷ Ata. Kuate nu wam ƒakmba kam kumuƒ ƒgina.

³⁸ Tanjakina le Maria nu lafumba sana: Ye Sunƒo tuku minƒe kumnemƒge minet. Ye pasa kuga. Ne wam sakat ta ye mbolƒge tanjamba mayok kuwa ƒgina le eƒel nu kusremba kina.

Maria nu Elisabet tugum kina

³⁹ Ait ta mbolƒge Maria nu tiƒga pitik ndo Yudea ma tabe ƒak ta tumbraƒ ande kina ka ⁴⁰ Sakaria tuku wande ponga Elisabet kanƒermba kaiyena. ⁴¹ Elisa-bet nu kaiye pasa isna le kiƒo funƒul sinamƒge patenƒgina le Tukul Guwa nu Elisabet wamdus tuna le ⁴² nu pasa kuenƒka sakina: Kuate nu pino ƒakmba ƒgamukƒge ne make pilit. Kiƒo ne tuku funƒul sinamƒge minit ta Kuatenƒe nu mata make pilit. ⁴³ Ye pino mayenu kuga. Ndaƒam yiƒe Sunƒo tuku ina nuƒe

ne ye tugum te prowat. ⁴⁴Ne kaiyeyat ta ye isit le kiŋo ye tuku fungul sinamnge nu gare sungo tumba patenŋat. ⁴⁵Ne Sungo tuku pasa ismba son ngina tukunu ne gare sungo ŋak mina le pasa ta ne mbolŋge kumu-kumumba mayok kanŋat ŋga Maria sana.

Maria tuku mune

⁴⁶Kile Maria nu sakina:

Ye Sungo tuku nyu te-dunget.

⁴⁷Ye Kuate tuku gare sunŋoyate.

Nunŋe ye muskil te-tiwe sate.

⁴⁸Ye nu tuku minŋe kumnemnge kuirkuirka minet le nu ye idusyumba te-mayokyate.

Kile Kuate nu ye make pilit ta saka ismba tutur-tuturmba minmba minamŋgaig.

⁴⁹Sungu Sangri Ŋayo nu ye mbolŋge wam magete.

Nu tuku nyu purfeŋnu ndo.

⁵⁰Tango ngamuknge afu nu tuku nyu kurauka dubide mbal nu nane ŋakmba mapekate.

⁵¹Kuate nu nuŋe sangri sungo te-mayokmba wam kumumbi teŋenmba ke likate.

Nu nanŋine nyu kile-dungade mbal wam kam idusde ta kugerKate le kua ka sili-silide.

⁵²Nu kilke tuku gabat sugo kile-iberkate sulumba kuirkuirka minig mbal kile-mayokkate.

⁵³Nu gubak minig mbal agan ndende magenu ningit le nane maroningit.

Nu agan ndende ŋak mbal manau inum nda ningit le ake minig.

⁵⁴⁻⁵⁵Nu siŋgine mbuŋ pasa sangrinu saningina ta kumumba nu nuŋe piro mbal Israel sine tursiŋgit.

Nu Abraham nuŋe ndare ŋakmba mapeka minmba minamŋgat ngina ta nu nuŋe pasa ta gilai ndanŋate.

Maria nu taŋamba mune ulna.

⁵⁶Nu Elisabet ndoŋ tambun keŋmba minnaik sulumba nu tiŋga luka nuŋe tumbran kina.

Yohanus kule pisne tango prona

⁵⁷Ait kumungina le Elisabet nu kiŋo te-pilna. ⁵⁸Te-pilna le nu tugumnge minnaig mbal nuŋe ndare tuma ndoŋ wam ta ismba Kuate nu Elisabet rangun mayenu tuna ŋga nu ndoŋ gare-garekinaig.

⁵⁹Mara 8 mbolŋge nane nanŋine tukul dubimba kiŋo ngaro pikam tuku manŋurkinaig. Nane mam nuŋe Sakaria waukam tuku saka minnaig kande

⁶⁰Elisabet ndek saningina: Kuga. Nu Yohanus ngap ngina le ⁶¹nane ndek nu sanaig: i ... Taŋamba kuga. Ne tuku ndare ande nyunu taŋamba mine ndakate nginaig.

⁶²Taŋamba nane nuŋe mam nuŋe kiŋo ta nyu ima waukuwa ŋga waimbi kusnanaig le ⁶³nu kuyaram tuku waŋe ande tuwaig ŋga waimbi saningina le tunaig le nu teŋenmba kuyarna. Nu tuku nyu Yohanus ngina le nane ŋakmba ndek pirerek purkinaig.

⁶⁴Kile ndo Sakaria tuku mane bulkina le nu pasatumba Kuate tuku nyu te-dungina. ⁶⁵Taŋana le nane nu tugumnge minnaig mbal ŋakmba kuru-kurukinaig le wam ta Yudea ma tabe ŋakmba mbol kumungina.

⁶⁶Tango pino pasa ta ismba wamdus te-sulumba Sungo tuku sangri kiŋo ta mbolŋge minna ta kila pilmba nu sunŋoka ndanndanamŋgat o ŋga idusmba minnaig.

Sakaria tuku dir pasa

⁶⁷Sakaria nu Kuate tuku nyu te-dungina le Tukul Guwa nu mbol kumungina le nu dir pasa teŋenmba sakina:

⁶⁸Sine Israel mbal siŋgine Sungo Kuate tuku nyu te-dungube.

Nu sine nuŋe mbal tugum te promba muskil kile-tidiŋge siŋgit.

⁶⁹Nu ande sangri njayo singine muskil kile-tidinge singam tuku nuje piro tango David tuku ndare mbolnje te-mayokte.

⁷⁰Kuate nu o buk tanjamba nuje tuan tango kame tuku minje mbolnje sakina.

⁷¹Nu sine tuku ngueu mbal sine kasursingig mbal ta njakmba kile-ibenja muskil kile-tidinge singamngat.

⁷²Nu singine mbuj kame mapekamngit nga saningina ta kile kumute.

Nu nane ndorj wamdus ulendika pasa sangrinu saningina ta gilai ndangina.

⁷³⁻⁷⁵Nu sine Israel tuku ngueu mbal wai mbolnje kile-luka kilamngat. Tanjawa le sine kuru kuru kugatok nu tuku piro biymba nu am mbolnje tinjeknu minmba ma ma kumamngig.

Nu tanjamba singine mbuj Abraham pasa sangrinu sana.

⁷⁶O kiyo, ne Kuate Sungo tuku tuan tango.

Ne ambonga kumba Sungo tuku ndin wakeimba kuanekamngat.

⁷⁷Ne sine tumsinga le Kuate nu nuje mbal tuku une sauka gilainga muskil kile-tidinge singam tuku ndin kanjeramngig.

⁷⁸Kuate nu sinja sine mapekam tuku iduste.

Nu samba tumbran tuku mafewam tuku bulu kukulwa le sine tugum prowamngat.

⁷⁹Promba sine kilnjasinguwa le sine ma make sinamnge kume tuku sangri kumnemnge mineg mbal ndin kanjermba ngamungal gare tumba wamdus bulok minamngig. Sakaria nu tanjamba dir pasa sakina.

⁸⁰Kijo dabro ta minna ma ma sunjoka wamdus sangrinu njak tingina.

Nu sungoka kumba ma baknu mbolnje minna le ma ma ait kumungina le Israel ngamuknge mayok kina.

Maria nu Yesus te-pilna

(Mateus 1.18-25)

2¹⁻³Ait ta mbolnje Sesar Augustus nu ma tugu njakmba mbolnje tango pino tuku nyu kuyarke likam tuku sakina le nane njakmba ndek nyu kuyarkam tuku nangine tumbran tuguk kine likinaig. (O buk mandor Kuirinius nu Siria ma tugu kulatkam tuku gabat minna le nane manau ta tugu pilnaig).

⁴Yosef nu David tuku ndare tukunu nu tinga Galilea ma Nasaret tumbran kusremba David tuku tumbran tuguk Betlehem Yudea ma tugu mbol kina. ⁵Nuje pino madiwe tunaig ta nu tumba nakile nyu kuyarkam tuku kinaik. Maria nu buk fungulok.

⁶Nale kumba ka Betlehemnge promba tange minmba Maria nu kiyo te-palmbim bafuna ta ⁷tango kinyam tuku wande kumungina le nu aganjmor tuku wandek sinam tange kiyo mulum te-pilna. Te-pilna sulumba kumijnmbi songa aganjmor isukusanu nza mbol tange pilna le minna.

Ejel kame sipsip kulatkanu mbal tugum mayok kinaig

⁸Tumbran ta kasomnge sipsip kulat mbal afu furir nangine sipsip kulatka minnaig. ⁹Kulatka minnaig le Sungo tuku ejel ande nane tugum tange mayok kina le Sungo tuku bulu sangrinu nane kiljaningina le murkuka kuru kuru sungo tinaig. ¹⁰Tanjanaig le ejel nu ndek saningina: Tane kuru kuru ndakap. Ye pasa mayenu satngam prowet. Tango pino njakmba mbolnje gare sungo mayok kangat. ¹¹Furir te mbolnje David tuku tumbran tuguknge pino ande kiyo te-palet. Nu Sungo nu Kuatenge madina tango Kristus. Nunje

tane muskil kile-tidinge tingamngat.
¹²Tane nu kila palmbim tuku tejenmba. Kiŋo ande kumiŋmbi songanu ŋak aganmor isukusanu nza mbolŋge kinye ŋak minit ta not ngina.

¹³Tanjamba saka minna le pitik ndo samba mbolok eŋel kuasmbi sunŋo pro nu ndoŋ ulendika Kuate tuku nyu te-dunga tejenmba sakinaig:

¹⁴Samba mbolŋge Kuate tuku nyu sunŋo mayok kuwa.

Kilke mbolŋge Kuatenge make patikate mbal ngamunggal wamdus bulok minwaig nginaig.

¹⁵Kile eŋel kame tanŋe nane kusreka luka samba mbol kinaig le sipsip kulatkanu mbal nanŋine nanŋine sakinaig: Sine wam mayok ket le Sunŋonge sasiŋgat ta ka Betlehemŋge kanŋerbe nginaig.

¹⁶Tanjaka nane pastinga pinder-pindermba ka Maria le Yosef kile-siglika kiŋo aganmor isukusanu nza mbolŋge kinye ŋak minna le kanŋernaig. ¹⁷Kanŋernaig sulumba wande kusremba kilim kumba eŋel nu kiŋo tuku saningina ta ŋakmba kubeu ninginaig le ¹⁸nane sipsip kulatkanu mbal tuku pasa ismba pirerek purkinaig le ¹⁹Maria nu pasa ŋakmba wamdus sinamŋge idus tidinga minna.

²⁰Sipsip kulatkanu mbal nane luka ndek kumba eŋel pasa saningina tanjamba kanŋerkinaig tukunu nane Kuate tuku nyu te-dunga kinaig.

Yesus nyu pilnaig

²¹Kusem ndindo kugana le nane kiŋo tumba ngaro pikmba nyunu Yesus nginaig. Maria nu kiŋo kon ndana le eŋel nu tanjamba kiŋo nyun tuwa ngga wam paguna.

Yesus tumba kusem wande sunŋo sinam kinaig

²²Moses tuku tukul dubimba ina nuŋe ngarosu purfeŋnu mayok kuwa ngga Ku-

ate atraukam tuku ait kumunguwa le nale kiŋo tumba Kuate tuku madimba nu tambim ngga mbumba Yerusalem kinaik. ²³Sunŋo tuku kuyar mbolŋge tukul ta tejenmba minit: Kiŋo mulum prowa ta Sunŋo tuku madimba nu tambim tuku ngate. ²⁴Kuyar pasa ande ta gami armba ko kurinum fat armba kilmba Kuate atraukam tuku sakate. Nale tukul ta kumuam tuku kinaik.

²⁵Yerusalemŋge tanŋo tiŋreknu ande Kuate dubina tuku nyunu Simeon minna. Nu Israel mbal tuku muskil kile-tidinge ningam tuku tanŋo tairŋga minna. Tukul Guwa nu ŋak minna. ²⁶Nu Tukul Guwanŋe buk sana: Ne kume ndaka mina le Sunŋonge madina tanŋo Kristus prowa le kanŋeramngat ngina.

²⁷Ait ta mbolŋge Tukul Guwanŋe Simeon wamdus tuna le nu tinga kusem wande sinam kina. Nu ka tanŋe minna le Maria le Yosef Yesus tumba tukul dubimba manau ta kam saka pronaik le ²⁸Simeon nu ndek kiŋo yaimba bagailmba Kuate tuku nyu te-dunga tejenmba sakina:

²⁹O Sunŋo, ne ye pasa sayina ta kumungat tukunu kile ye ne tuku piro tanŋo ngamunggal wamdus bulok kumamngit.

³⁰Yiŋe ammbi sine muskil kile-tidingam tuku tanŋo kanŋeret.

³¹Ne kilke mbol mbal ŋakmba am mbolŋge nu te-mayokna.

³²Nu kasomok mbal kilŋaninguwa le nane ne kila palmbimnggaig.

Nu mbolŋge sine Israel nyu mayok kanŋat ngina.

³³Simeon nu tanjamba sakina le ina mam nuŋe wamdus pirerek purkinaik.

³⁴⁻³⁵Kile nu nale nyaro nikmba manau ina nuŋe Maria sana: Kiŋo te Kuatenge pilna le nu mbolŋge Israel afu baringa ndekamnggaig. Afu tingamnggaig. Nu Ku-

ate tuku nzali te-mayokuwa le nane gu-dommba nu kasurwaig le nane tuku wamdus kilimok mayok kangat. Ne nu tuku ngamunggal rar sungo tamngat nga Maria sana.

³⁶Tuan pino ande nyunu Ana nu mata tange minna. Nu Fanuel kulim nuje Aser tuku ndare ande. Nu saibo pile mayena. Nu yar 7 tango jak minna sulumba ³⁷tango nuje kumna le nu kuembol minmba ma ma yar 84 kusrena. Nu furir ki kidemmba kusem wande sungo ta sinamnge minmba nu Kuate mbari-mbari mara afu nyamagan pinka Ku-ate yabammba minna. ³⁸Ait ta mbolnge ndo nu mata kusem wande mbol promba kiyo kangermba Kuate tuku nyu tedungina. Nane afu Yerusalem muskil tetiwam tuku tairnga minnaig mbal nu kiyo ta tuku nane sani-mbari minna.

Nale luka Nasaret kinaik

³⁹Yosef le Maria nale Sungo tuku tukul jakmba ke sulumba nale luka Galilea kumba nakile tumbran Nasaret kinaik ka ⁴⁰tange kiyo nu sungokina le Kuate nu make pilna le nu sangri pilmba wamdus kuyar mayenu jak tingina.

Yesus nu kiyo mo kusem wande sinam kina

⁴¹Pagumba nye sungo Pasowa tuku kusem ait mbolnge yar kidemba Maria le Yosef mbumba Yerusalem kumba minanu. ⁴²Yesus nu yar 12 jak minna le ait ta kumungina le nale nakile ait ta dubimba manj mbumba Yerusalem kinaik ka ⁴³tange Pasowa ait kugana le nale luka ndek kinaik le Yesus nu Yerusalemnge minna ta nale wam ta katese ndanaik. ⁴⁴Nu afu ndonj kinit nga idusmba kumba ka ndinngge ait ndindo kugana le furirna le nale nakile ndare tuma gulab kame ngamuknge kusnanga nu sota kinaik ka ⁴⁵tange kanger

ndamba luka manj nu sota mbumba Yerusalem kinaik.

⁴⁶Pro Yerusalemnge nu sota ka mara kenju mbolnge kusem wande sungo sinamnge tum tango ngamuknge nu minyoka pasa ismba nane kusna-kusnani-mbari minna le kangernaik. ⁴⁷Nu kila sungo jak minmba kumumbi lafuna le jakmba pirerek purkinaig.

⁴⁸Kile nale nu kangermba piriri ngayonaik sulumba ina nuje sakina: Kiyo, ndanam ne sile piro kareng sikit le sile mam nane ndonj ngamunggal fulilka ne sota minek ngina le ⁴⁹nu ndek nale sanikina: Tale ndanam ye sota piro karengkik. Tale ambonga yiye Mam tuku wande te mbolnge ndanam nda mambilaik ngina le ⁵⁰nale nu tuku pasa ismba tugunu katese ndanaik.

⁵¹Kile Yesus nu tinga nale ndonj luka ndek Nasaret kumba ka tange nale tuku mingge kumnemnge minna. Ina nuje nu wam jakmba mayok kinaig ta wamdus sinamnge idus tidinga minna.

⁵²Yesus nu sungokina le Kuatenge nu make pilna. Nu ngamunggal kuyar mayenu jak tingina le tango pino jakmba nu make pilnaig.

Yohanus kule pisne tango pasa kuklina

(Mateus 3.1-12; Markus 1.2-8; Yohanus 1.19-28)

3 Sesar Tiberius nu Rom mbal kulatka yar 15 jak minna le Pontius Pilatus nu Yudea ma tugu kulatka minna. Herodus nu Galilea ma tugu kulatka minna le maib nuje Filipus nu Iturea le Trakoni-tis ma tugu kulatka minna. Lisaniyas nu Abilene ma tugu kulatka minna.

²Anas nale Kaiafas ndonj pris gabat sugo minnaik. Ait ta mbolnge Sakaria tuku kiyo nuje Yohanus nu ma baknu mbolnge minna le Kuate nu tugum promba wam paguna le ³nu tinga tum-

braŋ afu Yordan kule patukŋge mine likinaig ta ŋakmba mbol kumba pasa kuklimba tango nane ŋgamuŋgal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusreka kule pisne tuwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaŋgamŋgat ŋga saka minna. ⁴Tuan tango Aisaia nu pasa ande kuyarna le Yohanus mbolŋge kumuŋgina ta tejenmba.

Ma baknu mbolŋge wi ande kuenjka tejenmba sakate.

Sungu tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap.

⁵Ŋguruŋ ŋakmba kilke diŋningam tuku. Tabe ŋakmba saika kile-ibenkam tuku. Baŋarok ta kile-tidinge likam tuku.

Ndin mbuter ŋakmba sai basleniŋgam tuku.

⁶Taŋamba kile-tidingap le Kuate nu tango muskil kile-tidinge niŋgam tuku ndin kilke mbol mbal ŋakmba kaŋgeramŋgaig. *Aisaia 40.3-5*

Aisaia nu taŋamba kuyarna.

⁷Mbal gudommba kule pisneniŋguwa ŋga Yohanus tugum prowe likinaig le nu nane saniŋgina: Tane mbeŋ tuku fat Kuate tuku pa tam tuku minig. Tane imaŋge rironŋ pasa satingat le pa ta laiptiŋguwa ŋga kule pisne tam prode. ⁸Tane siŋka ŋgamuŋgal biye mbilmba taŋgine maŋau ŋaigonu kusrekinaig kande alonu kumumbi kile-mayokkap le kaŋgerkube. Abraham nu sine tuku mbuŋ ŋga payam ndakap. Ye tane kilimok satinget. Kuate nu tane pitaika ndame kame tembi Abraham tuku ndare kitek kile-mayokkam kumuŋ. ⁹Kuate nu sapor ail tugunu tugumuŋge pilna le minit. Ail afu alo mage ndade ta ŋakmba pike lika pankate le pa mbol kinig ŋga saniŋgina.

¹⁰Taŋakina le maŋgur sungo ta ndek Yohanus kusnanaig: i ... Sine ndaŋamŋgig ŋginaig le ¹¹nu lafumba saniŋgina: Ande nu tawi armba ŋak

kande inum tumba tawi kugatok si tuwa. Nyamagaŋ mata taŋawap ŋgina.

¹²Takis kilanu mbal afu kule pisneniŋguwa ŋga nu tugum promba nu kusnanaig: Tum tango, sine ndaŋamŋgig ŋginaig le ¹³nu ndek nane saniŋgina: Tane takis kilmba kumumbi ndo kilap ŋgina.

¹⁴Kame tango afu mata nu kusnanaig: Sine mata ndaŋamŋgig ŋginaig le nu sakina: Tane tango afu tuku ndametiŋ didikam tuku pani farmba ko pasa mbolŋge yabri pasa sa ndakap. Taŋgine mundu tuku piya biymba tala ndakap ŋgina.

¹⁵Tango pino nane Kristus prowam tuku minde minnaig sulumba Yohanus tuku wamduŋ teroka Kuatenge madina tango ta noten e ko noten kuga ŋga saka minnaig le ¹⁶nu katesemba ndek nane ŋakmba saniŋgina: Ye kulembi tane kule pisne tiŋget. Ande ye ŋgum-nemŋge prowamŋgat ta nu ye tuku saŋgri liwamŋgat. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumuŋge nu tuku kupe ŋgaro tuku muli kukliwam tuku wam ŋai ta mata nu mbolŋge kam kumuŋ kuga. Nu pro Tukul Guwambi pambi tane tuku ŋgamuŋgal kule pisne taŋaŋ tiŋgamŋgat. ¹⁷Nu wit pileŋgam bafute. Nu pro wit mbain mbolŋge minig ta silimba bareŋmba alonu kilmba nuŋe nyamagaŋ tuku wande mbolŋge patikaŋgat. Nu tighu ta kilmba pa mbolŋge kutuwa le ugmba minmba minamŋgat. Pa ta kupe nda ŋgina. ¹⁸Taŋamba Yohanus nu nane wam paguka pasa mayenu kuklimba minna.

¹⁹Mara ande mandor Herodus nu maib nuŋe tuku pino Herodias yaimba wam ŋaigonu afu turmba ke likina le Yohanusŋge nu tumba sawe likina le ²⁰nu ndek Yohanus tumba muliŋtumba wandeŋge pilna. Wam ta mbolŋge nu nuŋe mbar ŋakmba liniŋmba mbar sungona.

Yohanusnge Yesus kule pisnena

(Mateus 3.13-17; Markus 1.9-11)

²¹ Yohanus nu muli wandek sinamnge mine ndaka nu tanjo kuasmbi sun-gomba kule pisneningina sulumba Yesus turmba kule pisnena. Yesus nu kule pisne tumba Kuate ndon pasata minna le samba talkina le ²² Tukul Guwa ngarosute-mayokmba gami tanjan ndeka nu mbolnge minna. Kile samba mbolnge pasa ande promba tejenmba sakina: Ne yiye Kiyo. Ye ne tuku kume purmba ne tuku gare sungo tet ngina.

Yesus tuku mbug kat nuje

(Mateus 1.1-17)

²³ Yesus nu yar 30 njak minmba nu piro tugu pilna. Nane njakmba nu Yosef tuku kiyo ndo nga idusnaig. Yosef tuku ndare tuturmba tejenmba lukina.

Yosef nu Hilai tuku kiyo. ²⁴ Hilai nu Matat tuku kiyo. Matat nu Levi tuku kiyo. Levi nu Melki tuku kiyo. Melki nu Yanai tuku kiyo. Yanai nu Yosef tuku kiyo. ²⁵ Yosef nu Matatias tuku kiyo. Matatias nu Amos tuku kiyo. Amos nu Neam tuku kiyo. Neam nu Esli tuku kiyo. Esli nu Nagai tuku kiyo. ²⁶ Nagai nu Meat tuku kiyo. Meat nu Matatias tuku kiyo. Matatias nu Semen tuku kiyo. Semen nu Yosek tuku kiyo. Yosek nu Yoda tuku kiyo. ²⁷ Yoda nu Yoanan tuku kiyo. Yoanan nu Resa tuku kiyo. Resa nu Serubabel tuku kiyo. Serubabel nu Sealtiel tuku kiyo. Sealtiel nu Neri tuku kiyo. ²⁸ Neri nu Melki tuku kiyo. Melki nu Adi tuku kiyo. Adi nu Kosam tuku kiyo. Kosam nu Elmadam tuku kiyo. Elmadam nu Er tuku kiyo. ²⁹ Er nu Yosua tuku kiyo. Yosua nu Elieser tuku kiyo. Elieser nu Yorim tuku kiyo. Yorim nu Matat tuku kiyo. Matat nu Levi tuku kiyo. ³⁰ Levi nu Simeon tuku kiyo. Simeon nu Yuda tuku kiyo. Yuda nu Yosef tuku kiyo. Yosef nu Yonam

tuku kiyo. Yonam nu Eliakim tuku kiyo. ³¹ Eliakim nu Melea tuku kiyo. Melea nu Mena tuku kiyo. Mena nu Matata tuku kiyo. Matata nu Natan tuku kiyo. Natan nu David tuku kiyo. ³² David nu Yesi tuku kiyo. Yesi nu Obed tuku kiyo. Obed nu Boas tuku kiyo. Boas nu Salmon tuku kiyo. Salmon nu Nason tuku kiyo. ³³ Nason nu Aminadab tuku kiyo. Aminadab nu Admin tuku kiyo. Admin nu Arni tuku kiyo. Arni nu Hesron tuku kiyo. Hesron nu Peres tuku kiyo. Peres nu Yuda tuku kiyo. ³⁴ Yuda nu Yakob tuku kiyo. Yakob nu Isak tuku kiyo. Isak nu Abraham tuku kiyo. Abraham nu Tera tuku kiyo. Tera nu Nahor tuku kiyo. ³⁵ Nahor nu Serak tuku kiyo. Serak nu Riyu tuku kiyo. Riyu nu Pelek tuku kiyo. Pelek nu Eber tuku kiyo. Eber nu Sela tuku kiyo. ³⁶ Sela nu Kanan tuku kiyo. Kanan nu Arfaksat tuku kiyo. Arfaksat nu Sem tuku kiyo. Sem nu Noa tuku kiyo. Noa nu Lamek tuku kiyo. ³⁷ Lamek nu Metusala tuku kiyo. Metusala nu Enok tuku kiyo. Enok nu Yaret tuku kiyo. Yaret nu Mahalalel tuku kiyo. Mahalalel nu Kenan tuku kiyo. ³⁸ Kenan nu Enos tuku kiyo. Enos nu Set tuku kiyo. Set nu Adam tuku kiyo. Adam nu Kuate tuku kiyo.

Satan nu Yesus tagona

(Mateus 4.1-11)

4 Yohanus nu Yesus kule pisnena le Tukul Guwa nu mbolnge kumungina. Kile Tukul Guwa nu wamdus tuna le nu tinga Yordan kule kusremba ka ma baknu mbolnge minna le ² Satan pro mara 40 tanjan nu tago-tagomba minna. Yesus nu aganj inum nye ndaka minna le ait ta kugana le nu guba mayena.

³ Kile Satan nu Yesus sana: Ne Kuate tuku Kiyo nga sakate ta kile ndame te sawa le bret kuilkuwa le ne tumba nya nga sana. ⁴ Tanjakina le nu lafumba sana:

Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tango nane bret nyade ta mbolnge ndo abo minam kumuŋ kuga nga sakate ngina. *Lo 8.3*

⁵Kile Satan nu Yesus tumba ka biŋ sungo ande mbol kumba ka pitik ndo kilke te tuku sugo ŋakmba tummba sana:

⁶Nyu sugo sangri ŋakmba mine likade te ŋakmba ye tuku wai mbolnge minig. Ye ande tambim idusmba ta tambimngit.

⁷Ne ye tuku nyu te-dunŋa mbariŋya ta sangri ŋakmba te ne tanmbimngit ngina le ⁸nu lafumba sana: Kuyar ande tejenmba minit.

Tangine Sungo Kuate nu tuku nyu te-dunŋa nu mbariŋap. Nu tuku minge ndo kumnemnge minap nga sakate ngina. *Lo 6.13-14*

⁹Kile Satan nu Yesus tumba ka Yerusalem kusem wande sungo funu kuennu ta mbolnge pilna sulumba sana: Ne Kuate tuku Kiŋo nga sakate ta patenŋa o ibeŋ nzi kaye. ¹⁰Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Kuate nu nuŋe eŋel kame kukulninguwa le pro ne kulatkamngaig ngate tukunu ne maye minamngat.

¹¹Ne ndame mbolnge naŋe kupe danŋa fetkikat nga nane pro waimbi ne biye-biyenamngaig ngate. *Mune 91.11-12*

¹²Taŋakina le nu ndek Satan sana: Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tangine Sungo Kuate tago ndawap nga sakate ngina. *Lo 6.16*

¹³Satan nu taŋamba Yesus mbolnge tago ŋakmba ke sulumba nu kusremba nu maŋ tagowam tuku ait mayenu ande tairiŋga minna.

Yesus nu Galileange piro tugu pilna

(Mateus 4.12-17; Markus 1.14-15)

¹⁴⁻¹⁵Yesus nu Tukul Guwa tuku sangri ŋak tiŋga luka Galilea ma mbol kumba tanŋe minna. Nu nane tuku kusem

wande sinam kine lika pasa kuklina le ŋakmba nu tuku nyu te-dunginaig. Ma patuk patuk ŋakmba nu tuku nyu ise likinaig.

Nasaret mbal Yesus talanaig

(Mateus 13.53-58; Markus 6.1-6)

¹⁶Yesus nu kumba nuŋe sungokina tuku tumbran Nasaret pronu. Pro tanŋe nuŋe maŋau dubimba kusem ait mbolnge kusem kanŋeram kina ka tanŋe Kuate tuku pasa burkam tuku tiŋgina.

¹⁷Anderge tuan tango Aisaia tuku kuyar ta tuna le nu ndek waŋe kuklimba pasa sota ka ande kanŋermba tejenmba burkina.

¹⁸Sungo tuku Guwa nu ye mbolnge minit.

Nunŋe ye madiyina le ye piro tejenmba kam tuku minet.

Ye sanzal mbal tugumnge pasa mayenu kukliwamngit.

Ye saniŋgi le muliŋ kilanu tango minig ta nane mayok kanŋaig. Am tukulok mbal am maraŋgamngaig.

Ye sinamanzerka minig mbal muskil kile-tidinge ningamngit.

¹⁹Kuate nu kilke mbol mbal turkam tuku ait prote nga saniŋgamngit. *Aisaia 61.1-2*

²⁰Yesus nu kuyar ta burka waŋe maŋ fil-filmba luka piro tango tumba minyokina. Minyokina le kusem wandekŋge minyok minnaig mbal nane ŋakmba nu kanŋer timba minnaig le ²¹nu pasa tugu pilmba saniŋgina: Kuyar pasa burkit le isaig ta ki ait te mbolnge alonu mayok kinit ngina.

²²Nu minge bulokmbi pasa purfeŋnu kuklina le nane ŋakmba nu tuku saka minmba pirerek purka sakinaig: i ... Tango te Yosef tuku kiŋo. Ndanmba nu pasa tejen kuklite nga saka minnaig le ²³nu ndek nane saniŋgina: Ye kila. Tane yaba pasa ande tejenmba sayam idusde. Dokta, naŋe mironŋ ngarosu wakeiya nga

idusde. Kaperneum tumbranḡge maṡau saṡgrinu ke likina le isḡeṡ ta kile naḡe tumbranḡ tuguk tenḡe ka le sine kaṡgerbe ḡḡa sayam idusde ḡḡina.

²⁴ Yesus nu maṡ lato saningina: Ye siṡka satingamḡgit. Tuan taṡḡo ande nuḡe tumbranḡ tugukḡḡe pasa kukliwa ta nane nu talawamḡḡaig. ²⁵ Tuan taṡḡo Elia nu minna le yar keṡmba tambun 6 sawe piye ndakina le ma tugu ḡakmba mbol guba sunḡo prona. Ait ta mbolḡḡe Israel pino kuembol gudommba minnaig ta Kuate nu Elia kukulna le nane tuku inum tugum kine ndakina. ²⁶ Kasomok pino kuembol ande Sarefat tumbranḡ Sidon ma mbolok ta tugum kina. ²⁷ Tuan taṡḡo ande Elisa minna le Israel taṡḡo gudommba ḡḡirḡer ḡak minnaig ta Elisa nu nane tuku inum wakei ndana. Sirianu kasomok taṡḡo Neaman ndo wakeina ḡḡa saningina.

²⁸ Yesus nu taṡamba saningina le kusem wandekḡḡe minnaig mbal ndek gubra sunḡo tinaig sulumba ²⁹ nane pastingḡa Yesus biye timba didika kumba ka tumbranḡ kusremba nangine tumbranḡ tabe ndumor mbolḡḡe bukḡḡam kinaig kande ³⁰ nu nane kusreka ḡḡamuk ḡḡa-muk kina.

Yesus nu taṡḡo ande bukla ḡak wakeina

(Markus 1.21-28)

³¹ Kile Yesus nu Galilea ma mbol kumba ka Kaperneum tumbranḡ prona. Pro kusem ait mbolḡḡe nu nane pasa tumningmba minna le ³² nane ismba nu pasa miro taṡḡo taṡaṡ tumningina tukunu nane pirerek purkinaig.

³³ Kusem wandek sinam taṡḡe bukla ḡak taṡḡo ande minna. Nu wi kueṡka sakina: ³⁴ Yesus Nasaretnu, ne sine ndoṡ wamdus tuma kuga. Ne sine bale faram prote e? Ye kila. Ne Kuate tuku Kiṡo ḡḡina le ³⁵ nu ndek bukla ta sawe lika sana: Ne maninka. Taṡḡo ta kusremba

mayok ka kaye ḡḡina le bukla ta nane ḡḡamukḡḡe taṡḡo ta tumba te-bukḡḡa nu ḡayo sili ndamba mayok ka nu kusremba kina. ³⁶ Taṡana le nane ḡakmba ndek pirerek purka munḡu kusnanginaig: Pasa ta ame pasa taṡaṡ. Nu saṡḡri ḡak gabat sunḡo taṡaṡ bukla saningit le kua ka taṡḡo kusreka kinig ḡḡinaig.

³⁷ Kile Yesus tuku nyu ma ta tuku tumbranḡ ḡakmba kumunḡḡe likina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina

(Mateus 8.14-17; Markus 1.29-34)

³⁸ Yesus nu kusem wande kusremba ka Simon tuku wande mbol kina. Simon tuku magma nuḡe ḡḡaro sunḡomba pa tingina le nane Yesusḡḡe nu turwa ḡḡa nu sanaig le ³⁹ nu ka ḡḡaro pa tingina ta sawe likina le ḡḡaro mukumba nu mayekina. Taṡamba nu pitik ndo tingḡa nane tuku paguna.

⁴⁰ Ait ta mbolḡḡe ki butungam ba-funa le afunḡe nangine mbal guaze tugu yimyam ta ḡakmba kilmba mindeka Yesus tugum prowē likinaig le nu ḡakmba waimbi kigrekinā le mageke likinaig. ⁴¹ Nu bukla ḡak mbal mata wakeikina le bukla nane kusreka wika-raumba sakinaig: Ne Kuate tuku Kiṡo ḡḡinaig. Bukla nane Yesus nu Ku-ateṡḡe madina taṡḡo ta kila tukunu nu nane miṡḡe pipningina le nu tuku sa ndakinaig.

⁴² Mafemba minna le Yesus nu tingḡa ma yamok kina le nane afu nu sota ka te-silika nu nane ndoṡ minam tuku ḡḡailkinaig le ⁴³ nu ndek nane saningina: Kuga. Ye tumbranḡ afu mbolḡḡe Ku-ate nuḡe gageu kulatkate pasa mayenu ta kukliwamḡgit. Kuate nu ta tuku ye kukulyina ḡḡina. ⁴⁴ Taṡakina sulumba tingḡa kumba ka Yudea mbal tuku kusem wande ḡakmba mbolḡḡe pasa kuklimba saningmba minna.

**Yesus nu nane afu nu
dubiwam tuku madiningina**

(Mateus 4.18-22; Markus 1.16-20)

5 Yesus nu Genesaret kule kualij tuku piyalnge minna le nane gudommba Kuate tuku pasa isam tuku mungu signa-signanga nu pipka minnaig. ²Tanjamba minnaig le nu waj armba tabeknge minnaik ta kanjerkina. Kualegan kilanu mbal nane waj ta kusreka nane kuman minyanga minnaig.

³Kile Yesus nu Simon tuku waj pongina sulumba waj mbitiwa le piyal kusremba dir si kuwa nga sana ta nu kumuna. Tanjana le nu waj mbol tange minyok minmba tango pino pasa tumnimbamba minna.

⁴Nu pasa saninge denpurmba kile nu ndek Simon sana: Waj mbitimba ka fando sinje kualegan kilam tuku kuman panke likap ngina le ⁵nu lafumba sakina: Sungo, sine furir te mbolnge kualegan sotigig ta afu nda kilig ta nenje sakate tukunu ye kumba man kuman bukngamngit ngina.

⁶Tanjaka sana le nane kumba ka kuman buknginaig ta kualegan gudommba sinam kinaig le kualegan pitinunge kuman sambriwam bafunaig le ⁷nane ndek nangine piro tuma waj ande mbolnge minnaig ta waimbi aukninginaig le nane pro kualegan kilmba waj arnej lignenikinaig le waj buto kambim bafunaik.

⁸⁻¹⁰Petrus nane nu ndon minnaig mbal turmba kualegan gudommba kilnaig ta kanjerka piriri nyayomba minnaig. Yakobus le Yohanus, Simon ndon piro tuma nale mata tanjanaik.

Kile Simon Petrus nu ndek Yesus tugum tange dagol tidronga nu sana: Sungo ne ye kusreyumba kaye. Ye mayenu kuga. Ye une jak ngina le nu ndek Simon sana: Ne kuru kuru ndaka. Ijgumnenga ne tango pino tanjamba kil-

amngat ngina. ¹¹Tanjakina le nane waj koika tabek kinaig sulumba aganj ndende jakmba kusreka Yesus dubimba kinaig.

Yesus nu tango ngirnger jak wakeina

(Mateus 8.1-4; Markus 1.40-45)

¹²Yesus nu tumbran sungo ande mbolnge minna le tango ande ngarosu jakmba ngirnger jak Yesus kanjermba pro nu tugum tange truk ka nu sarsarmba sana: O Sungo, ne kumu. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ngarosu wakeiwa ngina le ¹³nu ndek wai kuitka nu kiremba sana: Au. Ye ne wakeinet ngina. Tanjakina le ngirnger gagulka ngarosu mayekina le ¹⁴Yesus nu mingge pipmba nu sana: Ye ne mbolnge manau kit te afu sa ndaninga. Ne kumba ka naje ngarosu pris tuma. Ne mayekat ta Moses tuku tukul dubimba atrau aganj pris tawe le atraukuwa le jakmba ne mayekat ta kila pilwaig ngina.

¹⁵Mingge pipna ta Yesus tuku nyu saka kubeumba kinaig le tango kuasmbi gudommba mara mara nu tuku pasa isam tuku guaze wakeikuwa nga nu tugumnge mangurke likinaig.

¹⁶Tanjanaig le Yesus nu yamok kumba Kuate ndon pasatina.

**Yesus nu tango ngarosu
milmailkanu wakeina**

(Mateus 9.1-8; Markus 2.1-12)

¹⁷Mara ande Yesus nu nane pasa tumnimbamba minna le Farisi tango kusem pasa biteknganu tango afu nane tange minnaig. Nane Yerusalem tumbran sungo Galilea ma tugu Yudea ma tugu ta tuku tumbran fonfon jakmba mbolnge prove likinaig. Guaze wakeikam tuku Yesus nu Sungo tuku sangri jak minna.

¹⁸Kile tango afunge tango ande ngarosu milmailkanu sukunga Yesus tugum palmbim saka tumba pronai.

¹⁹Pronai le tango gudommbanje

ma tukulnaig le nane wandek sinam kambim kumuŋ kuga le nane ndek wande poŋga funu tetka guaze taŋgo nzaŋnzaŋ ŋak ta muli panmba taŋgo ŋgamukŋge Yesus tumailam taŋge pilnaig. ²⁰ Taŋanaig le Yesus nu nane nu tuku saŋgri tomba tiŋginaig ta katesemba nu ndek taŋgo ta sana: Mata, ye ne tuku mbar ŋakmba sauka gilaiŋget ŋgina.

²¹ Taŋakina le kusem pasa bitekŋganu mbal Farisi ndoŋ nu talamba idusnaig: Nu Kuate le taŋkate e? Kuatenge ndo mbar saukam kumuŋ ŋga idusmba minnaig le ²² nu nane tuku wamdus kamusmba ndek saningina: Ndaŋam saka tane wamdus te-pilemba minig. Ye tane kusnatingamŋgit. ²³ Ame pasa ye taŋgo te sawam tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilaiŋget ko tiŋga lika kaye ŋget. ²⁴ Ye Ndindo Katesek Taŋgo kilke te mbolŋge mbar saukam tuku ye saŋgri ŋak. Tane wam ta kila palpe ŋga ye kile pasa wam bada te sawamŋgit ŋgina. Taŋaka nu taŋgo ŋgarosu milmailkanu ta sana: Ye ne sanet. Ne tiŋga nzaŋnzaŋ kuramba naŋe tumbraŋ kaye ŋgina.

²⁵ Taŋakina le nu nane ŋakmba am mbolŋge pitikndo tiŋga nzaŋnzaŋ kuramba lika kumba Kuate tuku nyu tedunga nuŋe tumbraŋ kina le ²⁶ nane wandek taŋge minnaig mbal pirerek purka wai makemba Kuate tuku nyu tedunga nu tuku kuru-kuruka sakinaig: i ... Sine ki ait te mbolŋge wam kitek saŋgri gayo kanŋergig ŋginaig.

Yesus nu Levi wikina

(Mateus 9.9-13; Markus 2.13-17)

²⁷ Kile Yesus nu mayok ka kumba takis kilanu wande mbolŋge takis kilanu taŋgo ande Levi piroka minna le kanŋermba sana: Ilmba ye dubiya ŋgina le ²⁸ nu tiŋga agaŋ ŋakmba kusreka nu dubimba kina.

²⁹ Levi nu nuŋe wande mbolŋge Yesus tuku pagumba nye sunŋo ande kina le nane gudommba afu takis kilanu afu mbal kise taŋge isukusnaig.

³⁰ Isukusmba minnaig le Farisi nane kusem pasa bitekŋganu mbal afu ndoŋ gubra tumba Yesus dubinaig mbal saningmba sakinaig: Ndaŋam saka tane takis kilanu mbal wam ŋaigonu kade mbal ndoŋ isukusiŋ ŋginaig le ³¹ Yesus nu ndek lafumba saningina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze ŋak mbal ndo nu tugum kinig. ³² Afu sine magenu ŋgade ta nane ŋgamuŋgal mbilwaig ŋga ye pro ndawen. Ye une ŋak mbal ŋgamuŋgal mbilwaig ŋga prowen ŋgina.

Nyamagaŋ pinkam tuku pasa

(Mateus 9.14-17; Markus 2.18-22)

³³ Nane afu pro Yesus sanaig: Yohanus dubide mbal nane ait gudommba nyamagaŋ pinka Kuate yabaŋmba minig. Farisi mbal dubikade mbal nane mata taŋade. Ndaŋam ne dubinade mbal mara mindek isukusmba ndo minig ŋginaig le ³⁴ nu ndek lafumba saningina: Taŋgo ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolŋge nu nuŋe mbal ndoŋ minit tukunu nane nyamagaŋ pin ndakade. ³⁵ ŋgumneŋga nane afuŋge pro taŋgo ta nane ŋgamukŋge tuwaig le nane wamdus pitiniŋguwa le nyamagaŋ pinkamŋgaig ŋgina.

³⁶ Taŋamba nu yaba pasambi nane saningina: Ande nu tawi urfunu burokuwa le tawi abonu tumba fudiŋmba kuerka burok ta tukulmba zail ndaŋgate. Nu taŋawa ta tawi kitek ta gayo siliwamŋgat. Kumiŋ abonu kumiŋ urfunu mata katlisam kumuŋ kuga.

³⁷ Ande nu grep kule kitek tumba agaŋmor ŋgaro urfunu sinamŋge tol ndate. Nu taŋawa ta grep kule fulilka agaŋmor ŋgaro urfunu fetka grep kule

kutuka ndeke suluwamngat. Agamnor ngaro mata nayongamngat. ³⁸Nane grep kule kitek tumba agamnor ngaro kitek sinamnge tolde. ³⁹Tango nu grep kule ambokok nyate ta nu grep kule kitek nyam idus ndate. Grep kule ambokok ta kikoṅnu ngate ngina.

**Kusem ait mbolṅge
majau kam tuku pasa**

(Mateus 12.1-8; Markus 2.23-28)

6 Kusem ande mbolṅge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuṅe dubinaig mbal nane wit alonu supika waimbi ngisneka nyam nyam kinaig le ²Farisi tango afu nane kanṅerka saninginaig: Ndanam saka tane sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolṅge nyamagan kilig nginaig le ³Yesus nu pasa ta lafumba saningina: David nuṅe mbal ndoṅ nane guba ṅaigoningina le nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ⁴Nu Kuate tuku wandek sinam kina sulumba tukul bret Kuate am mbolṅge patikinaig ta afu kilmba nyumba nuṅe mbal mata ningina le nyinaig. Bret ta tango nane nye ndakade tuku. Pris mbalṅge ndo nyade tuku ṅga saningina sulumba ⁵sakina: Ye Ndindo Katesek Tango ye kusem ait tuku gabat minet ngina.

**Yesus nu tango wai
pagriṅganu ta wakeina**

(Mateus 12.9-14; Markus 3.1-6)

⁶Kusem ait ande mbolṅge Yesus nu kusem wandek sinam kina sulumba nu nane pasa tumniṅmba minna. Sinam tanṅe tango ande wai ndinam kummba pagriṅganu ṅak minna.

⁷Kusem pasa bitekṅganu mbal Farisi ndoṅ Yesus nu kusem ait mbolṅge tango wakeiwa le pasa mbolṅge palmbim tuku nu kulatka minnaig le ⁸nu nane tuku wamdus katesemba wai kummba pagriṅganu ṅak tango ta sana: Ilmba tenṅe

tinga ngina le nu ka nane ṅgamukṅge tingina.

⁹Kile Yesus nu nane saningina: Ye tane kusnatingamngit. Sine singine tukul dubika kusem ait mbolṅge nane afu mbolṅge wam mayebe ko ṅayobe? Ande wakeibe ko kusrebe le kumwa ṅga kusnaningina. ¹⁰Tanjaka nu mbilka nane ṅakmba kanṅerkina sulumba nu tango ta sana: Ne wai kuitka ngina le nu wai kuitka wai mayekina. ¹¹Tanjana le nane ndek Yesus tuku gubra suk suk nda tinaig sulumba nangine nanṅine sakinang: Sine nu mbolṅge ndanṅe nginaig.

Yesus nu aposel 12 madiniṅgina

(Mateus 10.1-4; Markus 3.13-19)

¹²Ait ta mbolṅge Yesus nu Kuate yabanam saka tabe ande mbol kumba ka tanṅe Kuate ndoṅ pasata minna le ka mafena. ¹³Mafena le nu dubinaig mbal ṅakmba kile-mangurka nane ṅgamukṅge tango 12 madiniṅmba nane aposel nyu ningina.

¹⁴Nane tuku nyu kat nangine ta tenṅemba. Ande Simon Yesusṅge nyu kitek Petrus ngina. Ande maiḅ nuṅe Andreus. Nane afu Yakobus, Yohanus, Filipus, Bartolomeus, ¹⁵Mateus, Tomas. Ande Yakobus nu Alfeus kiṅo nuṅe. Ande Simon mape nyu ande Selot. ¹⁶Ande Yakobus tuku kiṅo nuṅe Yudas. Ande Iskariotnu tango Yudas. Nu ṅgumneṅga Yesus tuku kupet mayok kina.

**Yesus nu guaze mbal
gudommba wakeikina**

(Mateus 4.23-25)

¹⁷⁻¹⁸Yesus nu nane 12 ndoṅ tabe mbol ndekinaig sulumba ma gutoṅ ande mbol pronaig le Yesus dubinaig mbal gudommba pasa isam tuku guaze wakeikuwa ṅga Yesus tugum prowe likinaig. Nane afu Yerusalemnu afu Yudea ma tugu mbolok. Afu Tirus le Sidon piyal tuku tumbraṅ armba takok. Nane afu

piti sugo bukla ŋak ta nu nane mata turka bukla pitaikina. ¹⁹Nu nuŋe saŋ-grimbi guaze mbal wakeikina le ŋakmba nu kirewam bafumba minnaig.

Gare tugusek tuku pasa

(Mateus 5.3-12)

²⁰Kile Yesus nu mambilmba nu dubinaig mbal kaŋgerka saniŋgina:

Tane sanzal minig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

²¹Tane kile gubak minig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Kuate nu kumumbi tiŋgamŋgat.

Tane kile malmbika minig mbal tane gare maŋau mbolŋge minap. Tane nzumilnuŋgaig.

²²Tane ye Katesek Taŋgo tuku mbal minig tukunu afuŋge tane kasurtiŋmba pitaika tumail pantiŋmba nyu kile-iberkade ta tane gare maŋau mbolŋge minap. ²³Nane taŋawaig le tane gare-gareka pate-patengap. Samba mbolŋge tane tuku lafu mayenu minit. Ata. Nangine mbuŋ kat nangine taŋamba Ku-ate tuku tuan taŋgo kame kilmba piti ndui ta niŋginaig.

²⁴Tane agaŋ ndende den ndaka minig mbal ose. Tangine mine mayewam tuku buk te-sulunaig.

²⁵Tane kile maro ŋak minig mbal ose. Tane guba suŋgo tamŋgaig.

Tane kile nzumil ŋak minig mbal ose. Tane wamdus piti tumba malmbinuŋgaig.

²⁶Nane ŋakmba tangine nyu kile-dunguwaig ta tane ta tuku rironkap. Ata. Nangine mbuŋ kat nangine taŋamba yabri tuan taŋgo tuku nyu kile-dunginaig.

Ŋgueu mbal ŋgamuŋgal niŋgam tuku pasa

(Mateus 5.38-48)

²⁷Tane ye tuku pasa isig mbal ye pasa afu tane satinŋamŋgit. Tangine ŋgueu mbal tuku kume purap. Tane tuku gubra kagli firkade mbal maŋau mayenumbi lafuwap. ²⁸Nane kasur pasa tiŋgig mbal pasa bafuknu niŋgap. Nane tane tumail pantiŋgig mbal tane nane sinanu Ku-ate yabaŋap.

²⁹Ande nu ne dabil pannate ta dabil inum tuma le pannuwa. Ande nu ne tuku tawi tate ta ne naŋe tawi inum ŋgail ndaka ta mata turmba tawe. ³⁰Ande ne agaŋ inum yabaŋnate ta nu tawe. Ande nu ne tuku agaŋ afu kilit ta ne agaŋ ta kile-luka kilam tuku sa ndawa. ³¹Nane afu ne mbolŋge maŋau magenu kuwaig ŋga nzalinate taŋamba ne afu mbolŋge ka.

³²Nane afu tane tuku kume pur-waig kande tane ndek nane tuku kume purmba sine taŋgo magenu nda ŋgap. Mbal ŋaigonu nane mata taŋade. Afu nane tuku kume purde le nane ndek nane tuku kume purde.

³³Nane afu tane mbolŋge wam mage-waig le tane ndek nane mbolŋge wam magemba sine taŋgo magenu nda ŋgap. Mbal ŋaigonu nane mata taŋade.

³⁴Tane lafunu kilam idusmba agaŋ inum tape sulumba sine taŋgo magenu nda ŋgap. Mbal ŋaigonu nane mata nangine nangine lafunu kilam tuku taŋade.

³⁵Tane tangine ŋgueu mbal tuku kume purka nane mbolŋge wam magenu kap. Lafunu kilam idus ndamba agaŋ ake niŋgap. Taŋawap le tane lafunu suŋgo tamŋgaig. Tane tangine Suŋgo Ku-ate tuku maŋau te-purmba nu tuku kiŋo kame minamŋgaig. Ta ndaŋam? Nu wam ŋaigonu kade mbal Ku-ate gare pasa nda tuwig mbal nu nane mbolŋge

wam magete. ³⁶ Tangine Mam nu tango ngakmba mapeninggit tanamba tane mata tanawap.

Tango pileningam tuku pasa

(Mateus 7.1-5)

³⁷ Tane tango afu tuku manau pile ndaninggap. Tanawap le Kuate nu tane tuku manau mata pilenge nda. Ande nu mbarwa ndeta pitai ndawap. Tanawap le tane mbarap le Kuatenge tane pitaike nda. Afu tane mbolnge mbarwaig kande nane tuku mbar gilaingap. Tanawap le Kuate nu tane tuku mbar mata sauka gilaingamngat. ³⁸ Tane waknyap le Kuate nu tane mbolnge sungomba lato lato waknyamngat. Tane nane afu mbolnge manau kade ta manau ndui ta Kuate nu tane mbolnge kamngat ngina.

³⁹ Kile Yesus nu yaba pasa ande saningina: Tango ande am tukulok inum am tukulok ta tumba ndin tumam kumu ng kuga. Nale arng baringa burok sinamnge ndenungaik. ⁴⁰ Skul kiyo nu nuje tisa li ndate. Nu tisa tugumnge kila ngakmba tate sulumba nuje tisa tanan mayok kinit. ⁴¹ Ndanam naje am mbolnge ail ban minit le ne kanjer ndamba naje tira tuku am mbolnge am sumbi kanjermba sakate? ⁴² Ndanam tuku ne tira ta sate. Ye ne tuku am mbolnge am sumbi ta saukamngit ngate. Ne yabri tango ndo. Ne ambonga naje am mbolnge ail ban ta paska. Ne am purfewa le tira naje tuku am mbolnge am sumbi saukam kumu ng ngina.

Sine ail alonu mbolnge ail pilengeg

(Mateus 7.15-20; 12.33-35)

⁴³ Kile Yesus ndek sakina: Ail mayenu nu alo ngayonu kile-mayok ndakate. Ko ail ngayonu nu alo magenu kile-mayok ndakate. ⁴⁴ Sine ail alonu kanjerka ail ta tuku tugu kateseweg. Tane suwar ail mbolnge apasin alonu kilig e? Ko ulem mbolnge mar alonu kilig e? ⁴⁵ Tanamba

ndo tango mayenu nu wamdus mayenu ngak minit sulumba nu wam magenu ndo ke likate. Tango ngayonu nu wamdus ngayonu ngak minit sulumba nu wam ngayonu ndo ke likate. Ngamungal sinamnge wamdus minig ta minge mbolnge alonu kilimok te-mayokte ngina.

Wande patinu tuku yaba pasa

(Mateus 7.24-27)

⁴⁶ Kile Yesus nu man nane saningina: Ndanam tane ye nyun ta Sungo ngade sulumba ye tuku minge kumnemnge mine ndakade. ⁴⁷ Ima nu ye tugum promba ye tuku pasa ismba ka kumukumute ta nu tango tenen. ⁴⁸ Tango ande nu wande palmbim nga burok sarka sinam nzi kina le makek tugu ndame patika danngina tanan. Ngum-nenga kule sungo ndeka wande tumba kulisokngam kumu ng kuga. Wande ta makek ndamembi danngina tukunu sangri ngak minna.

⁴⁹ Tango ande nu ye tuku pasa ismba dubi ndate ta nu tango tenen. Tango ande wande palmbim nga nu burok sarka makek tugu ndame pati ndaka ake kilkambi ndo diyna tanan. Kule sungo ndeka wande kaduna le surka ndeka fudu ngayona nga saningina.

Yesus nu kame gabat tuku piro tango wakeina

(Mateus 8.5-13)

7 Yesus nu pasa ninge denpurmba nu tinga Kaperneum tumban kina. ² Tumban tanke Rom mbal tuku kame gabat ande minna. Tango ta tuku piro tango ande guazenga buk kumam bafuna. Nu tango ta tuku nzali sungo ngak minna.

³ Tanamba nu Yesus tuku nyu ismba nu Zu mage mage wika nane Yesus kusnawaig le nu pro piro tango wakeiwa nga kukulningina le kinaig. ⁴ Nane kinaig ka Yesus tugum promba nu

sarsarmba sanaig; Sine tuku kame gabat ta nu mayenu. Ne nu turam kumuŋ e?

⁵ Nu sine Israel mbal tuku wamdus sunŋo ŋak minit. Sine tuku kusem wande nuŋe ndametinmbi pilna ŋga sanaig.

⁶ Tanakinaig le Yesus nu ndek nane dubika kame gabat tuku wande patuna le nu nuŋe gulab afu kukulningina le ka nu sanaig; Nu teŋenmba sakat. Sunŋo nu piro kareŋka ye tugum te pro ndawa. Ye tanŋo mayenu kuga. Ye tuku wande mbol te nu nda prowa. ⁷ Ye mata nu tugum prowe nda. Nu sando kuwa le ye tuku piro tanŋo mayekuwa. ⁸ Ye sugu afu kumnemŋge minet. Ye mata kame mbal afu tuku gabat minet. Ye ande kukulmba ne kaye ŋget ta nu kinit. Ande wika yale ŋget ta nu ilit. Ye yiŋe piro tanŋo ande ka piro si ka ŋget ta nu kate. Nu sanŋri sunŋo ŋak ta ye kila. Sando kuwa ta kumuŋ. Nu tanamba pasa palet ŋga Yesus sanaig.

⁹ Yesus nu pasa ta ismba nu pirerek purka mbilka manŋur sunŋo nu dubimba kinaig ta saningina: i ... Ye tane satinŋamŋgit. Kasomok tanŋo te nu ye tuku sanŋri tomba tinŋate. Sine Israel ŋgamukŋge son manau sanŋrinu tananŋ kanger ndawet ŋgina.

¹⁰ Kame gabat kukulningina ta nane luka nuŋe wande tugum pronaiŋ ta piro tanŋo nu buk mayekina le pro kangernaig.

Yesus nu Nain tanŋo ande kumna le te-tina

¹¹ Mafena le Yesus nu man tinŋa Nain tumbanŋ kina le nu dubinaig mbal tanŋo kuasmbi gudommba nu ndonŋ kinaig. ¹² Kinaig ka tumbanŋ fonde malanŋa patunaig le kile nane tanŋo mindesinŋ ande ŋgunu saka sukunŋa pronaiŋ. Tanŋo kumna ta pino kuembol ande tuku kiŋo nuŋe ndindo. Nain mbal gudommba pino ta dubimba pronaiŋ. ¹³ Pronaiŋ le Sunŋo nu pino ta

kangermba sinanu nu sana: Ne malmbi ndaka ŋgina.

¹⁴ Kile nu ka ter kirena le tanŋo mindesinŋ sukunŋinaig ta nane tinŋinaig le nu ndek sakina: Tanŋo mo, ye ne sanet ne abonŋa tinŋa ŋgina. ¹⁵ Tanamba sana le tanŋo kumna tuku ta abonŋa tinŋa minyoka pasatina le Yesus ndek nu tumba ina nuŋe ndonŋ minwa ŋga sana.

¹⁶ Kile nane ndek kuru kuru sunŋo tumba Kuate tuku nyu te-duŋga sakinaiŋ: Tuan tanŋo sunŋo ande sine ŋgamukŋge mayok ket. Kuate nu nuŋe mbal sine tursinŋam tuku te prowat ŋginaig.

¹⁷ Tanamba pasa ta Yudea ma ŋakmba kumunŋa ma patuk patuk ŋakmba ise likinaig.

Yohanus nu tanŋo armba kukulnikina le Yesus tugum kinaik

(Mateus 11.1-19)

¹⁸ Yohanus kule pisne tanŋo dubinaig mbal pro Yesus nu wam ŋakmba ke likina ta nu ndonŋ kubenaig le nu ndek nuŋe dubinaig tuku tanŋo armba sanikina: ¹⁹ Tale kumba ka Sunŋo kusnawap. Ande prowam tuku kuyar pasa sakate ta ne e ko sine ande tairnŋgube ŋga kusnawap ŋgina.

²⁰ Tanŋo ar ta kinaik ka Yesus tugum promba nale ndek nu kusnanaik: Ande nu prowam tuku ta ne e ko sine ande tairnŋgube? Yohanus kule pisne tanŋo tanaka sasikmba kukulsikat ŋginaik.

²¹ Nale tanŋe minnaik le Yesus nu gudommba afu guaze ŋak afu bukla ŋaigonu ŋak wakeike lika afu am tukulok am maranŋe ningina. ²² Tanamba nu nale sanikina: Tale luka ka wam ke liket te takile ammbi kangerka kilbambi isik ta ŋakmba Yohanus kubeu tape. Kile am tukulok mbal mambilde. Kupe ŋaigonŋade mbal likade. ŋgirŋger ŋak mageke likade. Kilba tukulok pasa isig. Afu kume likade ta abonŋa tinŋade. Sanzal mbal Kuate tuku pasa mayenu isig. ²³ Ande

nu ye tuku nga wamdus tero ndakate ta nu gare-gareka minit. Tale tanjamba ka Yohanus sawap ngina.

²⁴Yohanus tuku tango ar ta luka kinaik le Yesus nu ndek mangur sungo ta Yohanus tuku saningina: Tane ame aganj kanjeram ma baknu mbol kinaig? Bubrenge ulem waje ande mbilm-bilwa le tane kanjeram kinaig e? ²⁵Ko tane tango ande tawi mayenu tinganu kanjeram kinaig e? Nane tawi magenu tinjmba aganj magenu jak mbal wande sugo sinamnge nyu jak minig tuku. ²⁶Tane ame aganj kanjeram ma baknu mbol kinaig? Tane tuan tango ande kanjeram kinaig e? Yohanus nu tuan tango ta tane kila satinjamngit. Nu tuan tango ndo kuga nu tuan tango jakmba liningit. ²⁷Kuyar pasa ande nu tuku tejenmba sakate.

Ne isa. Ye tango ande kukuli le nu ambonga prowa sulumba ne tuku ndin wakeiwamngat ngate. *Malakai 3.1*

Tango ta Yohanus. ²⁸Ye satingi le isap. Tango jakmba Yohanusnge lininjmba mbolnge minit ta nane Kuate tuku gageu mayok kinig mbal jakmba nane Yohanus lide. Afu nyu kugatok mata nga saningina.

²⁹Tanjakina le tango pino takis kilanu mbal nane Yohanusnge o buk kule pisneningina tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba Kuate nu kumumbi sine tuku mbar te-mayokmba tumsingit nginaig. ³⁰Nane Farisi mbal kusem pasa biteknganu mbal Yohanusnge buk kule pisne ndaningina tukunu nane Kuatenge turningam tuku ndin ta mbulmba pitainaig.

³¹Yesus nu marj sakina: Ait te mbolnge minig mbal ye tane tuku marjau ame wam tananj nga saki. ³²Tane kijo kame maket mbolnge minyoka mungu wiwikade tananj. Nane tejenmba mungu wiwikade: Sine tabu tabu fitka mune uleg ta tane ndek

kupes kupes ndade. Sine malmbikeg ta tane ndek malmbiketket nga lok mine ndakade ngade. ³³Ata. Yohanus kule pisne nu prona sulumba nyamaganj le grep kule nye ndaka minna le nu bukla jak nga saka nu mbulnaig. ³⁴Ye Katesek Tango ye pro nyamaganj le grep kule nyet le tane sakade: Ai si. Nu nyamaganj grep kule nyam tuku piririte tango. Nu takis kilanu mbal une jak mbal ndonj gulab mayete nga tane ye mata mbulig. ³⁵Ata. Wamdus kuyar mayete tango wam kile-mayokkate ta mbolnge nu tinjeknu kilimok mayok kinit nga saningina.

Yesus nu Farisi tango ndonj isukusna

³⁶Mara ande Farisi tango ande nyunu Simon nu Yesus ndonj isukusam sana le nu kumba wande ponga nu ndonj isukusmba minnaik. ³⁷Tumbranj ta tuku une pino ande minna. Yesus nu Farisi ndonj isukusmba minnaik le nu ismba ndame botol gurej mayenu jak tumba wande ta pongina. ³⁸Ponga Yesus ngum-nemnge nu tuku kupe tugum tanje malmbikina le am kule guroromba Yesus tuku kupe mbain mbolnge ndekinaig le nu ndek nuge gabat wajembi kupe saukina sulumba Yesus tuku kupe bigmba gurej tumba nu tuku kupe mbolnge kutu-kutuna.

³⁹Tanjana le Farisi tango nu wam ta kanjermba idusna: Tango te nu tuan tango kande une pino nu kirete te nu kila pilit kande nga idusna.

⁴⁰Yesus nu ndek katesemba nu tango ta sana: Simon, ye ne ndonj pasa jak ngina le nu lafumba sana: Tum Tango, maye. Ye saya le isi ngina le ⁴¹Yesus nu sana: Tango armba tango inum tuku ndametij lafuwam tuku minnaik. Ande nu sonj 50 lafuwam tuku ande nu sonj 5 lafuwam tuku jak minnaik. ⁴²Nale ndametij kiringinaik le nu nale arnej tuku wam ta gilaingina. Tango ar ta ima

nu tango sungo tuku wamdus sungo nak minamngat ngina le ⁴³nu ndek sakina: Ye iduset nu ndametiŋ sungo nak nu lafuwam tuku gilaingina nunge ngina le Yesus nu sana: Ne son sakate ngina. ⁴⁴Tanjaka nu mbilka pino ta kanjermba Simon sana: Ne pino te kanjera. Ye ne tuku wande pongit le ne ye kupe minyangam tuku kule nda sat. Pino te pro nuŋe am kulembi ye tuku kupe minyangga nuŋe gabat waŋembi ye kupe sauke sat. ⁴⁵Ne ye kanjeryumba gare nak mumu ndayat. Pino te ye prowit le ye tuku kupe mumumba minit. ⁴⁶Ne ye tuku gabat gureŋ pisne ndawat. Nu ye tuku kupe mbolŋge gureŋ mayenu kutuwat. ⁴⁷Ye ne sanamngit. Pino te ye nu tuku une sungomba sauka gilaingit le nu ye tuku kume purmba ye mbolŋge wam mayekat. Ande nu une fudiŋndo kate le sauket ta nu ye tuku sungomba kume pur ndate ngina.

⁴⁸Kile Yesus nu pino ta sana: Ye ne tuku une nakmba sauka gilainget ngina. ⁴⁹Tanjakina le nane nu ndoŋ tuma isukusmba minnaig mbal nane ndek nangine nangine mungu kusnanginaig: Tango te ima le nu une sauka gilainganu nga sakate nginaig. ⁵⁰Yesus nu pino ta maŋ sana: Ne ye tuku sangri tomba tin-gate tukunu ye ne tuku muskil te-tiwe tinit. Ne ngamungal mukuk nak kaye ngina.

Pino gudommba Yesus dubimba nu sinzaŋnaig

8 Mara afu kuganaig le Yesus nu tinga tumbran fonfon tumbran sugo sugo afu mbol kine lika Kuate nu nuŋe gageu kulatkate pasa mayenu ta saningmba kine promba lika minna. Yesus madininggina kuasmbi 12 nane nu ndoŋ kinaig. ²Pino afu buk guaze nak afu bukla nak nu wakeike likina ta nane mata nu dubimba

kinaig. Ande Maria nu Maria Magdalanu nginaig. Yesus nu mbolŋge bukla 7 pitaikina. ³Pino ande Yohana nu Herodus tuku piro kulatkanu tango Susa nu tuku piyo nuŋe. Ande Susana. Pino gudommba afu turmba nane nangine agaŋ ndendembi Yesus nane sinzaŋningmba nane dubika kinaig.

Agan tumu tuku yaba pasa

(Mateus 13.1-9; Markus 4.1-9)

⁴Mara ande tango pino gudommba tumbran kise kise mbolŋge prowe lika Yesus tugumŋge mangurkinaig le nu ndek yaba pasa ande saningina: ⁵Tango ande nu nuŋe agaŋ tumunu bareŋningam piro mbol kina. Kina ka bareŋningina le tinu afu ndinŋge ndeke likinaig le tidonŋa likinaig ta sar umaŋge pro nye sulunaig. ⁶Tinu afu kilke ndame nak ma mbolŋge ndekinaig sulumba maŋge promba tinginaig ta kilke ŋairnu kugatok tukunu karenŋa kume sulunaig. ⁷Tinu afu ma anga ŋaigonu sinamŋge ndeke likinaig ta angange tinga songinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸Tinu afu kilke mayenu mbolŋge ndeka pro magemba tugunu nakmba mbolŋge alonu sungomba mayok kinaig nga saningina sulumba nu wi kuerŋa sakina: Tane kilba nak ndeta pasa te isap ngina.

Yesus nu yaba pasambi ndo saningina

(Mateus 13.10-17; Markus 4.10-12)

⁹Kile nu dubinaig mbal nane yaba pasa ta tugunu isam tuku kusnanaig le ¹⁰nu ndek saningina: Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam afu kuirok minig ta tane kila palmbim tuku ye tane madingen. Afu nane yaba pasa ndo isig. Nane wam kanjerka alonu kanjer tiwe nda. Nane pasa ismba tugunu katesewew nda nga saningina.

Agarj tumu suku yaba pasa tugunu

(Mateus 13.18-23; Markus 4.13-20)

¹¹Kile Yesus ndek nane saningina: Yaba pasa satingit ta tugunu tejenmba. Agarj tumunu sakit ta Kuate suku pasa tajar. ¹²Tijnu ndinnye ndekinaig nga sakit ta mbal afu nane Kuate suku pasa isig tajar. Satanngge nane son nguwaig le Kuatenge muskil kile-tidinge ningikak nga nu pro nane suku ngamungal sinamnye pasa ta yaika tumba balete. ¹³Tijnu afu kilke ndame njak mbolnye ndekinaig ngit ta mbal afu tajar. Nane Kuate suku pasa isig sulumba nzali sungo njak tade ta nane sumbailnu kugatok tajar ait fagnu ndo son nga dubide. Tagoningam suku ait prote le nane pasa ta kusrede. ¹⁴Tijnu afu ma anga ngaionu sinamnye ndekinaig ngit ta nane mbal afu tajar. Nane Kuate suku pasa isimba kilke te suku piti gare manau agarj ndende ta njakmba sungomba idusde le pasa isig ta balete le alo mage ndade. ¹⁵Tijnu afu kilke mayenu mbolnye ndekinaig ngit ta mbal afu tajar. Nane Kuate suku pasa isimba nane wamdus mayenu sangri njak tukunu pasa biyig sulumba nane dirnanga alonu kilemayokka minig ngina.

Tango nu lam bulumba mayoknye pilit

(Markus 4.21-25)

¹⁶Yesus nu manj lato sakina: Tango lam bulute ta nu tumba nza kaimba ko mbain kumnemnye pile ndakate. Kuga. Nu lam bulunye tango afu prowaig le kiljaninguwa nga te-mayokmba mbolnye taikate. ¹⁷Wam afu kile tango am mbolnye kuirok minig ta njakmba kilimok mayok kangaig.

¹⁸Tane ye suku pasa isimba kuraukap. Tane ise maye ndabekaig. Ande nu wam afu njak minit ta Kuatenge nu manj lato tambimngat. Ande nu wam denkanu

minmba ye wam njak nga iduste ta wam fudinndo ta Kuatenge yaiwamngat ngina.

Yesus ina mambo kat nuje pronaig

(Mateus 12.46-50)

¹⁹Yesus nu tanje minna le nuje ina mambo kat nuje nane pro nu tugum kambim suku ta nane gudomma ma tukulnaig. ²⁰Tanjanaig le nane afunye Yesus sanaig: Ina naje mambo kat naje pro kilimnye minmba ne kusnangade nginaig le ²¹nu ndek nane tejenmba saningina: Nane Kuate suku pasa isimba dubide mbal nane yiye ina yiye mambo kame tajar minig ngina.

Yesus nu kule le bubre peunikina

(Mateus 8.23-27; Markus 4.35-41)

²²Mara ande Yesus nu sine kule kualij sim kab nga nuje dubinaig mbal ndon waj ande ponginaig. ²³Nane waj ponga kinaig ka Yesus nu am kaikaina le kinye gilaingina. Kinyimba minna le bubre sungo tingina le kule tongel tinga waj sinam kumba minna le nane ngisikam bafunaig sulumba ²⁴nane ka Yesus kuanemba sanaig: Sungo, sine ngisikam bafuweg nginaig. Tanjakinaig le nu abonga tinga bubre kule mbalo sanikina le nale ndek mukumba ma betkiremba kule basle mayena.

²⁵Tajana le nu nane saningina: Tane Kuate suku sangri tomba tingade ta aninge palgig ngina le nu dubinaig mbal nane kuru-kuruka pirerek purka nangine nangine mungu kusnanginaig: i ... Tango te nu ima suk a. Bubre kule sanikat ta nale mata nu suku pasa isaik nginaig.

Yesus nu tango bukla njak wakeina

(Mateus 8.28-34; Markus 5.1-20)

²⁶⁻²⁹Gerasa mbal suku ma mbolnye tango ande bukla ngaionunye wanena. Ait kuennu nu wagek minmba wande ande mbolnye mine ndaka nu minde-

siŋ patikinaig tuku ma ndame burok sinamŋge minanu. Nu ait kuennu ait mindek bukla tange tanu le nane afunŋe muli kareŋnu kilmba nu tuku wai kupe kusanu ta nu purpurmba bukla tange nu wamdus tambinu le nu kua ka duŋe kumba minna.

Yesus nane kumba ka Gerasa mbal tuku kilke Galilea ma tumail tumba minit tange ibeŋ kinaig. Ibeŋ ka Yesus nu kina le tumbranŋ sunŋo ta tuku tanŋo guwa ŋaigonu ŋak tange nu kanŋermba witimba pro nu tugumŋge dagol tidronŋina. Tanjana le nu ndek bukla ta sana: Tanŋo ta kusremba mayok kaye ŋgina le nu kuenŋka sarsarmba sana: Yesus, Sunŋo Kuate tuku Kiŋo, ne ye ndonŋ wamdus tuma kuga. Ye piti ser ndaya ŋgina.

³⁰ Tanjaka sana le Yesus nu kusnana: Naje nyu ima ŋgina. Bukla gudommmba nu mbolŋge minnaig tukunu nu lafumba sana: Ye tuku nyu Kame Kuasmbi ŋgina. ³¹ Tanjakina le bukla kame nane Yesus sarsarmba sanaig: Ne kukulsingŋa le ma buto ŋayo ta sinam nda kab ŋginaig.

³² Tabe ta mbolŋge mbo gudommmba suŋarka minnaig tukunu bukla kame nane Yesus sarsarmba sanaig: Ne sine kukulsingŋa le sine mbo kame si tuku funŋgul sinam kab ŋginaig le nu wokina. ³³ Wokina le bukla ŋaigonu tanŋo ta kusremba kumba mbo funŋgul sinam kine likinaig le nane sangri ŋak pinderpindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualinŋ butonu sinam kumba ŋgisike sulunaig.

³⁴ Tanjanaig le mbo kulatkanu mbal wam ta kanŋermba kua ka pinderpindermba kinaig ka tumbranŋ sunŋo mbolŋge kilimŋge ŋakmba saninginaig le ³⁵ nane afu isnaig sulumba nane suk agaŋ ta kanŋeram kinaig ka Yesus tugum promba tanŋo bukla ŋaigonunŋe nu kusrenaig le nu tawi tiŋmba Yesus tugumŋge minyoka wamdus mayenu

ŋak minna le kanŋermba piriri ŋayon-aig. ³⁶ Tanjanaig le wam ta ambonŋa kanŋernaig mbalŋge pronaig mbal Yesus nu bukla ŋak tanŋo wakeina ta kubeu ninginaig.

³⁷ Kile Gerasa ma patuk patuk nane ŋakmba kuru kuru suk suk ndanaig sulumba pro Yesus nane kusreka kuwa ŋga sanaig. Tanjakinaig le nu waŋ poŋgina le ³⁸ nu bukla ŋak tanŋo wakeina ta nu ndonŋ kambim tuku sarsarna. Sarsarna le nu peumba sana: ³⁹ Ne luka naje tumbranŋ kaye sulumba Kuate nu ne mbolŋge wam mayewat ta wam kubeu ninga ŋgina. Tanjakina le nu ndek luka tumbranŋ tumbranŋge Yesus nu mbolŋge wam mayenu kina ta ŋakmba kubeu niŋmba likina.

Yesus nu kulim ande te-timba pino ande wakeina

(Mateus 9.18-26; Markus 5.21-43)

⁴⁰ Yesus nu waŋ mbol mbol luka kule kualinŋ tem ilna le nane gudommmba nu tairŋga minnaig mbal nu kanŋermba gare-gareka nu tinaig. ⁴¹ Tanjamba kusem wande kulatkanu tanŋo ande nyunu Yairus nu pro Yesus tugumŋge ŋgurnŋgurka ndeka nu tuku wande mbol kuwa ŋga sarsarmba minna. ⁴² Nu kulim ndindo yar 12 ŋak tajaŋ kumam tuku tawo ndo minna. Yesus nu ndek tanŋo ta dubimba kina le nane gudommmba nu te-kornaig.

⁴³ Pino ande nu mara mindek tambun guaze ŋak minmba minna le yar 12 kina. Dokta ŋakmba nu wakeiwe pisenginaig. ⁴⁴ Nu pro Yesus ŋgum-nemŋge nu tuku tawi nzalenu kirena le guaze ta kugana. ⁴⁵ Tanjana le Yesus nu kamusmba kusnangina: Imaŋge ye kireyat ŋgina le nane ŋakmba ndek sinenŋge kuga ŋga sakinaig le Petrus nu sana: Sunŋo, nane gudommmba ne te-ŋgamunumba ne signanade tae ŋgina le ⁴⁶ nu ndek nu sana: Kuga. Andenŋe ye

kireyat. Ye tuku sangri ande kusreyat le kamusit ngina. ⁴⁷ Tanakina le pino ta yabukam fugumba nu ngarosu piririmba pro Yesus tugumngge ngurngurka ndeka nane jakmba am mbolngge nu guaze jak Yesus kiremba pitik ndo mayekina ta sakina. ⁴⁸ Sakina le nu ndek pino ta sana: Kulim, ne ye tuku sangri tomba tinggate tukunu ne mayekat. Ne ngamunggal mukuk jak kaye ngina.

⁴⁹ Yesus nu pasata minna le kile tango ande Yairus tuku wandekngge pro nu sana: Ne tuku kulim buk kumat. Ne ake sinaj Tum Tango piro karej tuwe ndaka ngina le ⁵⁰ Yesus nu pasa ta ismba ndek Yairus sana: Ne wamdus fulil ndaka. Ne ye tuku sangri tomba tinggate tukunu kulim naje abongamngat ngina.

⁵¹ Kina ka Yairus tuku wande tugum promba Yesus nu nane jakmba peunimmba Petrus Yakobus Yohanus kulim tuku ina mam nane ndo kilmba wandek sinam kina. ⁵² Nane gudommmba kulim ta tuku malmbi wikaraumba minnaig le Yesus ndek nane saningina: Tane malmbi ndakap. Nu kume ndakat. Nu kinymba minit ngina le ⁵³ nane ndek nu sinja kumat nga nu nzumilnaig. ⁵⁴ Tanajanaig le nu ka mindesinj tuku wai biymba sana: Kulim, ne abonga tinga ngina kande ⁵⁵ nu tuku guwa manj mindesinj sinam kina le nu abonga tingina. Tanajana le Yesus ndek sanikina: Nyamagan tape le nyuwa ngina.

⁵⁶ Ina mam nuje nale pirerek purka minnaik le Yesus nale mingge pipnikmba nane afu sa ndaningguwaik nga peunikina.

Yesus nu aposel 12 piro ningina

(Mateus 10.5-15; Markus 6.7-13)

9 Kile Yesus nu nane 12 ta wika kile-manjurka nane bukla najgonu jakmba pitaika guaze tugu yimyam wakeike likuwaig nga piro tuku sangri ningina. ² Nane kumba ka Kuata

nu nuje gageu kulatkate wam ta kuklimba guaze mbal wakeikuwaig nga nane kukulningam bafumba ndek wam paguka saningina: ³ Tane kambim nga tangine pale fat nyamagan ndametin ta jakmba kusrekap. Tawi silikanu ta ndo jak kape sulumba ⁴ wande ande ponga tange ndo minmba piroka ka kambim nga wande ta kusrewap. ⁵ Tumbran ande tane kilam mbulwaig kande tane kambim bafumba nane katesemba rironkuwaig nga tuptup kupe mbolngge dengganu minig ta nane am mbolngge paurngap ngina.

⁶ Wam pagu denpurbmba nu nane kukulningina le tinga kumba ka tumbran jakmba mbolngge pasa mayenu kuklimba guaze mbal wakeike lika minnaig.

Herodus nu Yesus tuku nyu isna

(Mateus 14.1-2; Markus 6.14-16)

⁷ Yesus nane wam ke likinaig ta afu ismba Yohanus kumna ta manj abonga tingina nginaig. ⁸ Afunge Elia nu manj mayok kina nginaig le afunge tuan tango ambokok ande manj abonga tingina nginaig. ⁹ Pasa ta Herodus Antipas nu ismba wamdus te-sulumba sakina: Yohanus njinfok buk kat puren ta kile pasa iset ta tango ta ima nga Yesus kanjeram tuku wamdus sungo jak minna.

Yesusnge tango 5,000 isukusneningina

(Mateus 14.13-21; Markus 6.30-44; Yohanus 6.1-14)

¹⁰ Aposel kame nane luka wam ke likinaig ta Yesus kubeu tunaig le nu nane kilmba Betsaida tumbran tuku ma yamok kinaig. ¹¹ Kinaig le nane gudommmba nu kina pasa ismba nu dubimba kinaig le nu nane kanjerka ndek kaiyeniimmba wikina sulumba Kuata nu nuje gageu kulatkate pasa ta kuklimba afu guaze jak ta wakeike likina.

¹² Nu tanjamba minna le ki buk bu-tungina le nane 12 ta pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolnge mineg. Ne mangur sungo te kukulninga le kuwaig ka tumbraj afu patuknge wande afu kasomnge nane tange nyamagan kilmba kinyam tuku mbili kile-likuwaig nga sanaig. ¹³ Tanjaka sanaig le nu ndek nane saningina: Tanengete nyamagan ningap le nyuwaig ngina le nane ndek nu sanaig: i ... Sine bret 5 kualegan karenok armbando. Ne sinengete nane tuku nyamagan piyabe nga iduste e nginaig. ¹⁴ Nane minnaig mbal gudommaba tango 5,000 tanjan.

Kile Yesus nu nugete dubinaig tango ta saningina: Tango pino jakmba paplaka 50, 50 tanjamba minyokuwaig nga saningap ngina. ¹⁵ Tanjakina le nane ndek saninginaig le tanjamba minyoke likinaig. ¹⁶ Kile Yesus nu bret fonfon 5 kualegan ar ta turmba kilmba tandeka samba mbol ambe mambilmba Kuategare pasa tumba nyamagan ta fetfetmba nugete dubinaig mbal ningina le nane walmba ninge likinaig. ¹⁷ Nane jakmba kilmba nyinaig le maroningina. Nyamagan fetfetna ta bategnu kilmba sambe 12 ligneninginaig.

Petrus nu Yesus Kuatengete madina tango ngina

(Mateus 16.13-20; Markus 8.27-30)

¹⁸ Mara ande Yesus nu Kuategare yabarnasulumba nu dubinaig tango nanengete ndo minnaig le nu nane kusnaningina: Tango pino nane ye ima ngade e ngina le ¹⁹ nane ndek nu sanaig: Nane afu ne Yohanus kule pisengete ngade. Afu ne Eliangete ngade. Afu sakade ne tuan tango ambokok ande man abonga tingina nginaig.

²⁰ Tanjakinaig le nu nane kusnaningina: Tane ye ima nga idusde e ngina le Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatengete madinina tango ngina.

²¹ Tanjamba sana le nane nugete nyu ta afu sa ndaninguwaig nga sangrimba peuningina.

Yesus nu nugete kumam tuku saningina

(Mateus 16.21-28; Markus 8.31-9.1)

²² Yesus nu man saningina: Ye Ndindo Katesek Tango piti gudommaba kilamngit. Israel mage mage pris gabat kame kusem pasa biteknganu mbal nane ye pitaiyuwaig le afunge ye baleyanngagaig. Ye kumi le mara kenngu mbolnge Kuategare te-tiyamngat ngina.

²³ Kile nu nane afu saningina: Ima nu ye tuku tango minam idusmba kande nu nugete nzali kusreka nu ki mindek nugete ail kazrai kuramba ye dubiyuwa.

²⁴ Ima nugete abo mine mayewam tuku sungomba idusmba kurau mayete ta nu ngisikamngat. Ima nu ye tuku nga nugete abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nugete abo ta jak minamngat.

²⁵ Ande nu kilke te tuku agan ndende jakmba kilwa le nugete kanu ngisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. ²⁶ Ye Ndindo Katesek Tango yingete Mam tuku kilja nugete engel kame tuku kilja yingete turmba jak ndenungit. Ande nu nane afu ngamuknge ye tuku nyu ye tuku pasa yabukate ta ye ndeki sulumba ye mata nu tuku nyu yabukamngit ngina. ²⁷ Ye sinjaka satengamngit. Tane tengete tingete minig mbal afu kume ndakap le Kuategare gageu kulatkate wam te-mayokuwa le tane kanjeramngagaig ngina.

Yesus nu ngarosus kitek tina

(Mateus 17.1-13; Markus 9.2-13)

²⁸ Yesus nu pasa ta saningina sulumba mara 8 tanjan kugana le nu Petrus Yohanus Yakobus nane kilmba Kuategare ndon pasatam tuku tabe ande mbol kinnaig. ²⁹ Ka tange nu Kuategare ndon pasata minna le Petrus nane am kaikainingina le kinyanaig. Kinyamba minnaig le Yesus

tuku tumail pasi mbilka kisémba mayok ka nu tuku tawi kauknu uge liḡnu ndo mayok kina. ³⁰ Tanjana le tanḡo armba Moses nale Elia pro nu ndoḡ pasata minnaik. ³¹ Nale samba mbolok kilḡa ḡak mayok ka Yesus nu Kuate tuku pasa kumumba Yerusaleḡḡe kumamḡgat ta tuku saka minnaig.

³² Kile Petrus nane aboḡḡa mambilaig kande Yesus tuku kilḡa tanḡo armba nu ndoḡ tiḡ minnaik ta turmba kanḡerkinaig. ³³ Tanḡo ar ta nu kusrewam bafunaik le Petrus nu wam pile paska ake fare sana: Sunḡo, sine tenḡe mineḡ te mayenu ndo. Sine baibai keḡmba patikube. Ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku ḡḡa sana.

³⁴ Nu pasa ta saka minna le gau ande pro nane kainiḡḡina le nane kuru kuru sunḡo tinaig. ³⁵ Kile gau sinamḡḡe pasa ande mayok ka teḡenmba sakina: Ande te yiḡe Kiḡo. Ye nu madiwen. Tane nu tuku pasa ise mayewap ḡḡina. ³⁶ Pasa ta kugana le Yesus nuḡe ndo tiḡ minna le kanḡernaig.

Tanḡamba nane wam kanḡernaig ait ta mbolḡḡe afu ndoḡ wam kube ndanaig.

Yesus nu kiḡo ande bukla ḡak wakeina

(Mateus 17.14-21; Markus 9.14-29)

³⁷ Mafena le nane tabe ta kusremba ndekinaig le tanḡo pino kuasmbi gudommaba Yesus tugum pronaig. ³⁸ Tanḡamba nane ḡgamukḡḡe tanḡo ande wi kuenḡka sarsarmba sana: O Tum Tanḡo, ne ilmba ye tuku kiḡo ndindo te kanḡermba sinanuwa. ³⁹ Bukla ḡayonu andenḡe nu tate le pitik ndo nu sunḡomba witite. Nu zulbarek serte le miḡḡe supika subal promba nu paniḡta pitik nu kusre ndate. ⁴⁰ Ye ne dubinade mbal nane nu pitaiwaig ḡḡa sarsarniḡgit ta nane pitaiwe fuguwaig ḡḡina.

⁴¹ Tanḡakina le nu ndek sakina: Tane Kuate talamba ḡgamunḡḡal son tugusek

kugatok mbal tane ye piti seryade. Ye ait giganmba tane ndoḡ minamḡgit ḡḡina sulumba mbilka tanḡo ta sana: Naḡe kiḡo ta tumba yale ḡḡina. ⁴² Nu kiḡo ta tumba ilmba minna le bukla tanḡe kiḡo tumba zulbarek sermba bukḡḡina le Yesus nu bukla sawe lika pitaina sulumba kiḡo ta tumba mam nuḡe tuna le ⁴³ nane ḡakmba Kuate tuku sanḡri sunḡo ta kanḡermba pirerek purka minnaig.

Yesus nu nuḡe kumam tuku sanu arna

(Mateus 17.22-23; Markus 9.30-32)

Nane ḡakmba Yesus nu wam ke likina ta tuku pirerek purka minnaig le nu ndek nuḡe dubinaig mbal ta saninḡḡina: ⁴⁴ Tane pasa te ḡgamunḡḡal sinamḡḡe pile mayewap. Nane ye Ndindo Katesek Tanḡo tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolḡḡe palmbimḡḡaig ḡḡina.

⁴⁵ Nane pasa ta isnaig ta tugunu kuirok minna le katese ndanaig. Nane nu maḡ kusnawam tuku ta wamdus pitiniḡḡina.

Tanḡo ḡgamukḡḡe ima nu sunḡo minit

(Mateus 18.1-5; Markus 9.33-37)

⁴⁶ Nuḡe dubinaig mbal nane ima nane ḡgamukḡḡe sunḡo minit ta tuku munḡu tulinginaig le ⁴⁷ Yesus nu nane tuku wamdus ta katesena sulumba nu kiḡo ande tumba nuḡe tugum tanḡe te-timba saninḡḡina: ⁴⁸ Ande nu ye tuku ḡḡa idusmba kiḡo teḡen aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite. Ata. Ande tane ḡgamukḡḡe nyu kugatok minit ta nu sunḡo ḡḡina.

Ande nu ḡḡueu kuga ta nu sine tuku gulab

(Markus 9.38-41)

⁴⁹ Kile Yohanus nu ndek Yesus sana: Sunḡo, tanḡo ande ne tuku nyu mbolḡḡe bukla afu pitakina le kanḡermba nu peugenḡ. Nu sine tuku kuasmbi kuga

ngina le ⁵⁰ nu ndek Yohanus sana: Nu peu ndawap. Ande nu ngueu mine ndakate ta nu sine tuku gulab ngina.

**Samaria mbal tuku tumbran
ande Yesus talanaig**

⁵¹ Kuate nu Yesus te-dunga samba mbol kambim tuku ait patukina le nu wamdus ndindo pilmba Yerusalem kambim tuku kina. ⁵² Tanamba nu tanjo afu kukulningina le nane ambonga kumba nu tuku ma wakeiwam tuku Samaria mbal tuku tumbran ande mbol kinaig ta ⁵³ tumbran mbal nane Yesus nu Yerusalem kambim sakina ta isnaig sulumba nu pitainaig.

⁵⁴ Tananaig le nu dubinaik tanjo ar Yakobus le Yohanus nane wam kinaig ta kanjermba ndek sanaik: Sunjo, ne woka le sile sakupe le samba mbolnge pa ndeka pasokuwa nga sanaik. ⁵⁵ Tanakinaik le Yesus nu mbilka nale sanike likina. ⁵⁶ Tanamba nane tinga tumbran kise kinaig.

**Tanjo afu Yesus dubiwam idusnaig
(Mateus 8.18-22)**

⁵⁷ Kumbange tanjo ande Yesus sana: Ne ma njakmba mbol kambim saka ta ye ne ndon kanjik ngina le ⁵⁸ nu ndek sana: Mbo nguikok sar umar nane te njak ta ye Ndindo Katesek Tanjo ye mabtam tuku wande kugatok. Ne ye ndon lika piti ta kurawam kumun e ngina.

⁵⁹ Tanamba nu tanjo kise ande sana: Ne ye dubiya ngina le nu ndek sana: Sunjo, ye luka kumba ka mam kumwa le nguki sulumba ne dubinamngit ngina. ⁶⁰ Tanakina le Yesus nu sana: Mbal afu wamdus kumaknu minig nanenge kumanu mbal ngukuwaig. Ne tinga kumba Kuate nuge gageu kulatkate wam ta kuklimba saka lika ngina.

⁶¹ Tanjo kise ande nu sana: Sunjo, ye ne dubinam iduset ta ye ambonga kumba ka yije mbal ndon pasata mi-

nap niimba pro ne dubinamngit ngina le ⁶² nu ndek sana: Tanjo ande nu piro tugu pilmba ka ngamunge nu wamdus kise tuwa ta nu Kuate tuku gageu minit ta nu denkate.

Yesus nu tanjo 72 kukulningina

10 Kile Sunjo nu tumbran afu kambim bafuna sulumba nu tanjo 72 madiniimba ar ar kukulningam bafumba wam paguka saningina: ² Piro mbolnge nyamagan alonu gudommaba minig. Kilam tuku piro tanjo denkate. Tane piro miro tanjo yabanap le nu piro tanjo afu kukulninguwa le nane nuge nyamagan alonu kilwaig. ³ Ye tane kukultingi le tane sipsip fat tanan ngannu age nguikok ngamuknge minamngaig. ⁴ Tane kambim nga tanjine ndameti pale fat kupe ngaro ta njakmba kusrekap. Tane kumba ka ndingge afu pasa sungomba sa nda ningap. ⁵ Tane wande ande ponga ambonga wande ta tuku mbal saningap: Tane ngamungal mukuk minap nga saningap. ⁶ Tanjo inum ngamungal mukuknu tange minwa ta tane pasa sakade tanamba nu ngamungal bulka minamngat. Kuga ta pasa ta luka tanjine tugum prowamngat.

⁷ Tane wande ande mbolnge minap le nyamagan afu tinguwaig le yaika nyumba minap. Tane piro tanjo tukunu afu tugumnge agar ndende kilam kumun. Wande ndindo ta mbolnge minap. ⁸ Tane tumbran ande prowap le tumbran mbal tane kaiyetimba yalpe nguwaig kande tane tange minap. Nyamagan afu tinguwaig le tane yaika nyap. ⁹ Nane tuku guaze mbal wakeikap sulumba nane saningap: Kuate nu nuge gageu kulatkate wam kile tane tugum prote nga saningap.

¹⁰ Tumbran ande tane pitaitinguwaig ndeta tane tumbran ngamunge saningap: ¹¹ Ata. Tumbran te tuku tuptup sine tuku kupe mbolnge denganu minig te

sauke suluweg. Tangine mbar rironkap. Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta tane tugum prote le tane pitaide nga saningap ngina.

¹² Kile Yesus nu saningina: Ye tane satینگamngit. Ait sungo mbolnge tumbran tane pitaikate ta Sodom tumbran tuku pa limba nu sungo pasa jak tamngat.

Tumbran afu nane Yesus ngumnaing
(Mateus 11.20-24)

¹³ Yesus nu man sakina: Korasin le Betsaida tumbran ose. Ye wam kitek sangrinu tale ngamuknge ke liken ta tale ngamungal biye mbil ndanaik. Ande nu wam ndui ta Tirus le Sidon tumbran ngamuknge ke likina kande nane dal ndaka nangine mbar idusningmba tawi urfunu tingmba kuke tugu pismba ngamungal biye mbilnaig kande. ¹⁴ Ait sungo mbolnge tale Korasin le Betsaida tumbran tale Tirus le Sidon tuku pa limba tale sungo pasa jak tamngaik.

¹⁵ Kaperneum tumbran ne nyu sungo jak minmba ne samba mbol kambim tuku iduste ta Kuatenge ne tumba buknguwa le ne kumanu mbal tuku tumbran kangat ngina.

¹⁶ Kile Yesus nu nuje mbal saningina: Ande tane tuku pasa isit ta nu ye tuku mata isit. Ande tane pitaikate ta nu ye mata pitaiyate. Ye pitaiyate ta ande nu ye kukulyina nu mata pitaite ngina.

Tango 72 ta man luka
Yesus tugum pronaig

¹⁷ Kile nane 72 ta gare sungo jak luka Yesus tugum promba ndek sanaig: Sungo, sine ne tuku nyu mbolnge pirokigen ta bukla kame mata sine tuku pasa isnaig nginaig le ¹⁸ nu ndek nane saningina: Samba mbolnge telij bitek promba ndekate tanan Satan nu baringina le kangeren. ¹⁹ Tane isap. Ye tane sangri tinggen tukunu tane mben ngigonu

zingansail ngueu tango Satan tuku sangri jakmba tidongap ta tane ngaigo siglike nda. ²⁰ Guwa ngigonu tane tuku pasa isnaig ta tuku gare-gare ndakap. Tane Kuate tuku mbal mayok kinaig le nu samba mbolnge tane tuku nyu kuyarningina le tane abo jak minmba minam tuku nyu jak minig. Tane wam ta tuku gare-garekap ngina.

Yesus nu gare sungo tina
(Mateus 11.25-27)

²¹ Ait ta mbolnge ndo Yesus nu Tukul Guwa tugumnge gare tumba Kuate yabangmba sana: O Mam, ne samba kilke tuku Sungo. Ye ne tuku nyu te-dunget. Afu kila sugo wamdus kuyar jak ne nane wam kame tum ndaningit. Kijo kame tanan minig mbal ne nane ndo tumningit. O Mam, ne nane nzali dubimba ne tanate ngina.

²² Kile Yesus nu nane saningina: Mam nu wam jakmba ye wai mbolnge patikina. Ande nu Kuate tuku Kijo kila mine ndakate. Mam nu ndo ye kila. Ande nu Mam kila mine ndakate. Ye nu tuku Kijo ye ndo nu kila. Ye nane afu Mam kila pilwaig nga nu tumninget ta nane mata nu kila minig ngina.

²³ Tanaka Yesus nu mbilka nuje dubinaig mbal saningina: Kuate nu tane make patikate le tane wam magenu kangerkade. ²⁴ Ye satینگamngit. Tuan tango kame gabat sugo tane wam kangerka isig te nane kangerka isam tuku wamdus sungo pilmba kume far-naig ngina.

Samaria tango ande nuje
ngueu tango turna

²⁵ Kile kusem pasa biteknganu tango ande nu tinga Yesus tagowam tuku nu kusnana: Tum Tango, ye ame wam ki sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le ²⁶ nu ndek sana: Tukul pasa kuyar mbolnge ndanmba

sakate. Ne pasa ta burka ndanmba iduste ngina le ²⁷ nu lafumba sana: Moses tuku tukul pasa tejenmba sakate. Tangine Sungo Kuate tane nu tuku kume purmba tangine ngamunggal abo guwa sangri wamdus ta ngakmba nu tape. Tane tangine ngarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngina. ²⁸ Tanjakina le Yesus nu ndek sana: Ne pasa kumumbi lafumba sakate. Ne tanjamba ka ta ne abo tugu ngak minamngat ngina.

²⁹ Kile kusem pasa biteknaganu tango ye pasa kusnangit ta mangur te ye talayubekaig nga nu man kusnana: Ye tugumnge minig mbal ta ima kate ngina le ³⁰ nu ndek sana: Zu tango ande Yerusalem kusremba Yeriko kambim saka ndek kina le ndinngge kuayar tango afu nu biye timba panigta nu tuku tawi agang ndende kuayar kilmba kua kinaig le kumam bafumba minna. ³¹ Tanjamba minna le pris ande ndin dubimba ndek kumba nu tango ta kangerna sulumba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³² Levi tuku ndare ande kusem wande pirokanu nu mata pro kangermba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³³ Kile Samarianu tango ande nu ma ta promba Zu tango ta kangermba nu sinana sulumba ³⁴ nu ndek nu tugum kumba grep kule gureng tur kilmba nu tuku we minyanga kuse lika nu tumba nuje agangmor mbol pilmba ka badbaid ande sinamngge pilmba kulatka minna le mafena. ³⁵ Mafena le nu kambim saka nu badbaid tuku miro tango ndameti ngi song inumnu tumba sana: Ne tango te kulatka mina. Naje piya afu nu tuku nga panka ta ye luka prowi sulumba lafuwamngit ngina.

³⁶ Ariya. Ne ndanmba iduste. Kuayar mbalngge tango kat ngayonaig ta nane ken ta imange nu tugumngge minit tuku tango

tangang nu turna ngina le ³⁷ kusem pasa biteknaganu tango nu sana: Tango ande nu sinanu wakeina nunge ngina le nu sana: Ne kumba manau ndui ta ka ngina.

Yesus nu Marta le Maria tugum kina

³⁸ Yesus nane kumba tumbrang ande pronaig le pino ande nyunu Marta nu pro Yesus tumba nuje wande mbol kina. ³⁹ Yesus nu tanje minna le Marta tuku maib nuje Maria nu Yesus tuku kupe tugum tange minyoka nu tuku pasa ismba minna. ⁴⁰ Marta nu paguwam tuku mburerika nu ndek Yesus tugum promba sana: Sungo, yiye maib ye kusreyat le yiye ndo wam tormba minet ta ye kanger ndayate? Nu sawa le ye turyuwa ngina le ⁴¹ nu ndek sana: O Marta, ndanam ne wamdus sungomba teroka pitinate. ⁴² Ne wamdus ndindo ngak minit kande maye. Maria nu wamdus ndindo mayenu madimba dubite ta andenge nu peuwam kumung kuga.

Kuate yabanam tuku pasa

(Mateus 6.5-15; 7.7-11)

11 Mara ande Yesus ma ande mbolngge Kuate ndong pasata minna. Nu pasate denpurna le nu dubina tango ande nu sana: Sungo, Yohanus nu nuje dubide tango yabanam tuku tumningina. Tanjamba ne sine mata tumsinga ngina le ² nu ndek nane saningina: Tane tejenmba Kuate ndong pasatap.

Singine Mam, naje nyu purferngu minmba minwa.

Ne naje gageu kilmba kulatkam tuku prowa.

³ Ki kidemba nyamagan kumumbi singa.

⁴ Nane afu sine mbolngge mbarde le sine ndek gilaingeg tanjamba ndo ne sine tuku mbar mata sauka gilainga.

Sine tagosingam tuku ait prowale ne piti ta peuwa.

Tane tanjamba Kuate ndonj pasatap ngina.

⁵Yesus nu manj saningina: Tane ngamuknge ande furir ngamu nu tinga nuje gulab tugum kumba wika sate. Tira, bret kenmba ye sa. ⁶Yije gulab ande nu prowat ta ye nyamaganj kuga ngate. ⁷Gulab nuje wandek sinam tanje nu sate: A ... ye minde bada nda sa. Ye kinyam saka wande buk suwit. Yije kiño kame mata buk kinyaig. Ye tinga aganj ande tanmbim kumuñ kuga ngate. ⁸Ye tane satngamngit. Nu gulab nuje ta tuku idusmba nda tuwit. Nu wam saka kuakinga wika dirnangate ta tuku ndo nu tinga aganj sakate ta tuwit.

⁹Ye tane satngamngit. Ne wam ande tam tuku Kuate yabanmba dirnanga ta tanmbimngat. Ne wam ande sota mina ta te-silikamngat. Ne malanga ande katkata ta talke tanmbimngat. ¹⁰Ima nu wam ande tuku Kuate yabanmba dirnangate ta nu tate. Ima nu aganj ande sota minit ta nu te-silika tate. Ima nu malanga katkatmba minit ta nu talke tuwit.

¹¹Tane ngamuknge ande kiño nuje kualeganj yabanje le nu lafumba mberj tuwit e? ¹²Ko teg tin yabanje le nu lafumba ziñansail tuwit e? ¹³Tane kilke mbol mbal une ñak ta tangine kiño kame aganj magenu niñgig tuku. Tangine Mam samba mbolnge minit nu purfeñnu ndo. Nu tane tuku manau limba nu yabanje mbal Tukul Guwa ningit nga saningina.

Yesus nu Belsebul ndonj piro tuma nginaig

(Mateus 12.22-30; Markus 3.20-27)

¹⁴Tango ande buklanje mingetukulna le Yesus nu bukla pitaina le nu manj pasatina. Tanjana le tango pino nane pirerek purkinaig ta ¹⁵nane Farisi teñenmba sakinaig: A ... bukla

kame tuku gabat Belsebulnge nu sangri tuwit le nu bukla pitaike likate nginaig le ¹⁶nane afu pro Yesus tagowam tuku samba mbolok sangri ande te-mayokuwa le kanjeram tuku sanaig.

¹⁷Tanjakinaig le Yesus nane tuku wamdus katesemba ndek saningina: Gabat sunjo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka nangine nangine kame buwaig ta nane kugawamngaig. Nangine wande ñakmba simbri-sambriwe suluwamngaig. ¹⁸Ye Belsebul tuku sangrimbi bukla ñaigonu pitakanu nga sakade ta son kande Satan nu nuje mbal ndonj pur yimyamka nangine nangine kame bumba Satan nu sangri ñak mine ndakate kande. ¹⁹Tangine mbal afu bukla pitakade ta nane mata Belsebul tuku sangrimbi tanjade e? Nane kusaningap le nane tuku pasa lafunu tambitanjine pasa ta pilewaig. ²⁰Ye Kuate tuku sangrimbi bukla pitaike ta Kuate nu nuje gageu kulatkate wam tane ngamuknge prote.

²¹Tango sangrinu ande tui mbanduwanj bigmba nuje wande kulatka minit ta nuje aganj ndende mine mayede. ²²Ande nu tuku sangri lite ta pro nu ndonj kame bumba nu te-ibermba nu tui mbanduwanj payamkate ta yaite sulumba nu tuku gabis aganj ndende kilmba afu walmba ningit.

²³Ande nu ye tuku tango mine ndakate ta nu ye tuku ngueu tango. Ande nu ye tur ndayumba ake minit ta nu ye tuku piro ñayo silite.

²⁴Andenge guwa ñayonu tango ande mbolnge pitaiwa le nu ka ma baknu mbol kumba mabta minam tuku ma sota kine promba lika ka kuga le nu sakamngat: Yije buk minen tuku wande mbol luka ka ngamngat. ²⁵Nu pro nane buk firfir guremba aganj ndende ñakmba kile-tidinga patikinaig le kanjerkumba ²⁶nu sangri tinga minam tuku ta nu

kumuŋ kuga le nu kumba ka nuŋe kuasmbi 7 nane nu tuku maŋau liwanu ta kilmba luka pro wande ta mbolŋge minamŋgaig. Tanŋawaig le tanŋo ta tuku mine maŋau ambokok limba kile ŋay-onu suŋgokanu sinamŋge minamŋgat ŋga saningina.

Gare suŋgo tam tuku pasa

²⁷ Yesus nu tanŋaka saka minna le pino ande nane ŋgamukŋge wika nu sana: Pino ne te-pilmba amo tinna ta nu gare suŋgo ŋak minit ŋgina. ²⁸ Tanŋakina le nu ndek sakina: Ta son ta Kuate tuku pasa ismba dubide mbal nane siŋka gare suŋgo ŋak minamŋgaig ŋgina.

Nane wam kitek sanŋgrinu kanŋeram sakinaig

(Mateus 12.38-42;

16.1-4; Markus 8.11-13)

²⁹ Kile tanŋo pino lato-latomba pro maŋgurkinaig le nu ndek nane saningina: Ait te mbolŋge minig mbal tane ŋaigonu ndo. Tane ye tuku sanŋri kanŋeram idusde ta ye tumtinge nda. Wam sanŋgrinu ande tuan tanŋo Yona mbolŋge prona ta ndo tumtingamŋgit. ³⁰ Nineve mbal Yona mbolŋge Kuate tuku sanŋri kanŋernaig. Nu kualegan funŋgul sinamŋge ait armba minmba keŋnu abo ŋak mayok kina. Tane ye Ndindo Katesek Tanŋo mbolŋge wam tanŋan kanŋeramŋgaig.

³¹ O buk mandor pino ande Siba kilke kulatkina ta nu Solomon tuku wamdus kuyar mayenu isam tuku ndin kuen ŋayo dubimba nu tugum kina. Ande tenge minit ta nu Solomon lite ta tane nu tuku pasa ise ndakade. Ait suŋgo mbolŋge tane ait te mbolŋge minig mbal pino ta ndonŋ tingap le nu tuku maŋau mayenunŋge tane tuku maŋau ŋayonu te-mayokamŋgat.

³² Yona nu Nineve mbal rironŋ pasa saningina le nane ndek ŋgamunŋgal biye

mbilnaig. Ande nu tenge minit ta nu Yona lite ta tane nu tuku pasa pitaide. Ait suŋgo mbolŋge tane ait te mbolŋge minig mbal Nineve mbal ndonŋ tingap le nane tuku maŋau mayenunŋge tane tuku maŋau ŋayonu te-mayokamŋgat ŋga saningina.

Ŋgarosu tuku bulu

(Mateus 5.15; 6.22-23)

³³ Kile Yesus maŋ lato sakina: Tanŋo nane lam bulumba mbain kumnemŋge pile ndakade. Ko nane nza kai ndade. Lam bulunŋge tanŋo prowaig le kilŋaninguwa ŋga te-mayokmba mbolŋge taikade. ³⁴ Ne tuku am sati tanŋan ŋgarosu kilŋawam tuku. Ne am maye minit ta ŋgarosu ŋakmba bulu mbolŋge minit. Ne am ŋayo minit ta ŋgarosu ŋakmba ma make sinamŋge minit. ³⁵ Ne rironŋka. Ne tuku ŋgamunŋgal tuku sati am ŋayonu tanŋan minikat. ³⁶ Ne tuku ŋgarosu ma make fudiŋndo mine ndakate ta ŋgarosu ŋakmba kilŋa ŋak. Sati bulu ne kilŋanate tanŋan ŋgina.

Yesus nu kusem gabat mbal saningge likina

(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)

³⁷ Yesus nu pasata minna le Farisi tanŋo ande nu ndonŋ isukusam tuku sana le nu ka nu ndonŋ isukusmba minnaik. ³⁸ Nu wai minya ndanŋa isukusna le Farisi tanŋo nu tukul lukate ŋga pirerek purkina le ³⁹ Suŋgo nu sana: Tane Farisi mbal tangine waim nza sangilnu ndo minya mayede ta tangine ŋgamunŋgal agan ndende gudommba kilam tuku piririmba wam ŋaigonu kam tuku wamdus liganu minig. ⁴⁰ Tane nginŋgan tanŋo ndo. Kuate nu agan sangilnu ndo wakeika sinanu nu wakei ndakina e? ⁴¹ Tangine ŋgamunŋgal sanzal mbal niŋgap le tangine agan ŋakmba purfeŋnu tanŋan minamŋgaig.

⁴² Osese. Farisi mbal tane tukul ande dubimba piro karenka aganj fonfon nguna ilinzu njakmba mangur 10 patika ande Kuate tuwig. Tane tanjade sulumba tane tango pino mbolnge manjau tinjeknu ke ndaka Kuate tuku kume pur ndade. Tane tukul sugo ar ta turmba du-bide kande maye kande.

⁴³ Osese. Farisi mbal tane kusem wande mbolnge tango tumailamnge minyonu tuku nzalitingit. Maket mbolnge tane sugo nga kaiyetingam tuku kilba pilig. ⁴⁴ Tane rironkap. Tane mindesin yubengade ma tanjaj. Tango nane ma ta gilai tukunu ta mbolnge likade ngina.

⁴⁵ Yesus nu tanjakina le kusem pasa biteknaganu tango ande nu sana: Tum Tango ne tanjamba sakate ta sine tuku nyu turmba njayo silite ngina le ⁴⁶ nu ndek sana: Kusem pasa biteknaganu mbal ose. Tane tukul gudommba aganj pitinu sugo tanjaj tango mbolnge patika minde bada sunjo ningig. Tane fudinmba nane tur ndakade.

⁴⁷ Ose. Tane rironkap. Tuan tango kame tangine mbunj kame nge bale farnaig ta tane nane tuku kumu mbolnge ndame magenu patike likade. ⁴⁸ Tane wam kade tambi tangine mbunj kame tuku manjau njayonu ta magenu ngade. Nane tuan tango kame bale fanninginaig le tane nane tuku kumu mindepiyeningig. ⁴⁹ Ta tuku Kuate nu nuje wamdus kuyar mayenumbi tejenmba sakina: Ye tuan tango aposel kame afu kukulningi le nane kilmba amseseka afu bale faramngaig ngina. ⁵⁰ Tanjapaw sulumba ait te mbolnge minig mbal tane ndare tanje pasokamngat. Nane o buk kilke te-mayokna ait mbolnge tuan tango kilmba ndare kutuwe ninginaig ta tanjamba ndo kile tane minig tukunu nane njakmba tuku ndare tanje tane pasokamngat. ⁵¹ Abo abo Abel nu tugu pilmba ndare kutukina. Ta tu-

turmba kumba ka Sakaria nu mbarinjam tuku mbain atrau mbain ngumuknge minna le nane pro tanje nu balemba ndare kutunaig. Ye sinja satinjamngit. Nane njakmba ndare kutuninge likinaig ta ndare tanje tane pasokamngat.

⁵² Kusem pasa biteknaganu mbal ose. Tane Kuate tuku pasa kila palmbim tuku ndin tukulde. Tangine kila palmbim mbulmba nane afu kila palmbim idusde le nane tukulningig ngina.

⁵³ Yesus nu pasa denpurmba mayok kina le kusem pasa biteknaganu mbal Farisi mbal nane gubra tormba sangri tinga pasa sungomba kusna-kusnanaig.

⁵⁴ Nu pasa inum mbarwa le nu tumba pasa mbolnge palmbim nga nane nu kulatka minnaig.

Yabri manjau rironkap

(Mateus 10.26-27)

12 Ait ta mbolnge tango suk suk kuga pro mangurka mungu tido-tidonginaig le Yesus nu pasa tugu pilmba nu dubinaig mbal ta saningina: Farisi mbal tuku yis aganj ta rironkap. Yis ta nane tuku yabri manjau. ² Wam kame kile tango am mbolnge mine ndakade ta kilimok mayok kangaig. Wam afu kile kurok minig ta njakmba kila patikamngaig. ³ Tane pasa afu kuirka sakinaig ta ngumnenga mangur sinamnge sakamngaig. Tane wandek sinamnge yabu sakinaig ta njakmba isam tuku kuenja sakamngaig ngina.

Sine Kuate tuku ndo kuru-kurukube

(Mateus 10.28-31)

⁴ Yesus nu manj saningina: Tira kame, ye tane satinjamngit. Afu tane bale faram sakade ta nane tuku kuru kuru ndakap. Nane tane kilmba bale farwaig sulumba tane mbolnge wam inum kam kumun kuga. ⁵ Ande tane kuru-kurukam tuku ye tane rironj pasa satinjamngit. Kuate nu tango balemba kanu mata

balemba ma nayo mbol bukngam kumuŋ tuku nu ndo kuru-kurukap.

⁶Tango nu sulik sulik wai inum sulumba maket mbolnge patika ndametiŋ fudiŋndo ndo tate ta sulik sulik ndindo mata Kuate nu iduste. ⁷Nu tane tuku gabat waŋe giganmba ta mata nu kila minit. Ta tuku tane wam ande kuru kuru ndakap. Kuate am mbolnge tane tuku ande sulik sulik gudommba liniŋmba mbolnge minit nga saningina.

Yesus tuku nyu yabu ndakam tuku

(Mateus 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸Yesus nu maŋ lato sakina: Ye tane satinŋamngit. Ande nu tango ngamuknge ye tuku nyu te-mayokmba sakate ta ye Ndindo Katesek Tango ye mata Kuate tuku eŋel kame ngamuknge nu tuku nyu te-mayokamngit. ⁹Ande nu tango ngamuknge ye tuku nyu yabukate ta ye mata Kuate tuku eŋel kame ngamuknge nu tuku nyu yabukamngit. ¹⁰Ande nu ye Ndindo Katesek Tango kasur pasa sayate ta Kuate nu mbar ta sauka gilaingamngat. Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta sauka gilainge nda. ¹¹Nane tane kilmba kusem gabat mbal ko gabat sugu sugu tugumnge kile-tidinguwaig le wamdus fulilka sine ndaŋmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. ¹²Pasa te-tiwam tuku ait mbolnge ndo Tukul Guwaŋge pasa sakam tuku tumtinguwa le sakamngaig ngina.

Tango nu agaŋ sungomba ŋak tuku yaba pasa

¹³Maŋgur sunŋo ngamuknge tango ande Yesus sana: Tum Tango, ne yiŋe aba sawa le mam tuku agaŋ ndende kuembolnu paplamba afu ye suwa ngina le ¹⁴nu ndek sana: Ye tane piletiŋmba agaŋ ndende paplamba tiŋgam tuku ta ye tuku piro kuga ngina.

¹⁵Kile Yesus nu nane saningina: Tane rironŋkap. Tane agaŋ ndende kilam tuku piririmba minbekaig. Tango nu agaŋ ndende sunŋomba kilit ta nu agaŋ ndende ta mbolnge nu abo minmba minam kumuŋ kuga ngina.

¹⁶Tanjaka nu yaba pasa ande saningina: Agaŋ ndende sunŋomba ŋak tango ande nu tuku piro mbolnge nyamagaŋ sunŋomba mayok kinaig le ¹⁷nu kanŋerkina sulumba sakina: Nyamagaŋ te ndaŋndaŋmba patinuŋgit. Patinu tuku wande ŋakmba buk ligig ngina. ¹⁸Nu tanjamba wamdus tumba sakina: Kile ye iduset. Nyamagaŋ patinu tuku wande sambriniŋmba ye kitek sugokanu patika nyamagaŋ agaŋ ndende ŋakmba ta sinamnge patikamngit. ¹⁹Taŋawi sulumba ye wamdus bulok minmba yar gudommba agaŋ ndende ta mbolnge minamngit. Ye mabte mayemba kuapi kikoŋnu kule mayenu nyumba gare ŋak minamngit nga idusna. ²⁰Nu tanjamba idusmba minna le Kuate nu tango ta sana: Ne ngin ngan tango ndo. Furir te mbolnge ne kumamngat. Ne agaŋ ndende patikina ta imange kulatka nyumba minamngat ngina.

²¹Kile Yesus nu saningina: Ande nu agaŋ ndende gudommba kilmba Kuate am mbolnge denkanu minit ta nu nginŋgan tango ndo ngina.

Kuate nu sine idussingit

(Mateus 6.25-34)

²²Kile Yesus nu nuŋe dubinaig mbal saningina: Ye wam ande idusmba tane satinŋamngit. Tane tangine ngarosu turam tuku nyamagaŋ tawi kilam tuku wamdus piti ser ndawap. ²³Ngarosu saŋgri tiŋgam tuku nyamagaŋ ndo kuga. Nu maye minam tuku tawi ndo kuga.

²⁴Tane sar umaŋ kanŋerkap. Nane nyamagaŋ nguka alonu kile ndakade. Nane guba ait mbolnge nyamagaŋ nyam

tuku pati ndakade. Kuatenge nane nyamagan ningit. Ata. Nu am mbolnge tane sar umanj lininganu minig. ²⁵Ande nu tane ngamuknge wamdus piti sungo tumba manau tambi nu nuje abo minam tuku ait tuturam kumunj kuga. ²⁶Wam naji ta tane kam kumunj kuga. Ndanam tane wam sugo tuku pititingig.

²⁷Tane anga bot prode ta kanjerkap. Nane tawi wakeikam tuku piro ndakade. Ye tane satingamngit. O buk gabat sungo Solomon nu mindepiye maditaknu silikina ta anga bot tuku mindepiye li ndaningina. ²⁸Anga ta ki ndindo ndo minig. Mafete le fulka kilmba pa mbol pankade. Anga najai pa mbolnge pankade ta mata Kuate nu mindepiyeningit. Nu sinja tane tawi kiletingamngat. Tane Kuate nu kumunj kuga nga idusde e?

²⁹Tane nyamagan kule nyam tuku wamdus piti ser ndawap. ³⁰Kuate dubi ndade mbal aganj kame ta kilam tuku wamdus sulude. Tane aganj kame ta kugatok ta tane minam kumunj kuga ta tangine Mam nu kila. ³¹Tane Kuate tuku gageu nu tuku minje kumnemnge minam tuku wamdus sangrinu palpe le Kuate nu ngarosu mine mayewam tuku aganj ndende kumumbi tingamngat.

³²Tane Kuate tuku sipsip tananj tangine miroj ngarosu kulatkam kumunj kuga ta tane ta tuku kuru kuru ndakap. Tangine Mam nu kulatkate ma tane tingam tuku wamdus sungo njak minit. ³³Tane tangine aganj ndende piyaninjmba ndametinj kilmba sanzal mbal ningap. Tane piya kise njayo ndangate ta tairnga samba mbolok aganj ndende ngisi ndakade ta kilam tuku kuanekap. Ma ta kuayar tango pro ndade. Subinge mata aganj njai go sigli ndade tuku. ³⁴Tangine aganj ndende magenu ma ndanj mbolnge minig ta tangine ngamungal mata ma ta mbolnge minig nga saningina.

Piro mbal nangine gabat tairnga minam tuku

³⁵⁻³⁶Kile Yesus nu manj sakina: Tango sungo ande pino tam tuku pagumba nye sungo ande mbol kina sulumba nuje piro mbal nane nu luka pro malanja katwa le pitik talkam tuku nane tawi tinjmba lam bulumba nu tairnga minwaig nga saningina. Tane mata nane tananj tangine Sungo prowam tuku kuaneka tairnga minap. ³⁷Tango sungo nu promba nane abo minwaig le kanjerkuwa ta nu nane gareningamngat. Ye sinja satingamngit. Nu piro tawi tinjmba nane mbain mbolnge minyokuwaig nga nu nyamagan ningamngat. ³⁸Nu pitik pro ndawa le ka furir ngamu ko mafewam patukuwa le nu promba nane abo minwaig le kanjerkuwa ta nane nu tugumnge gare tamngaig.

³⁹Tane wam te idusap. Wande miro tango nu kuayar tango prowam tuku ait kila kande nu kuayar tango pro kuayaram tuku peute kande. ⁴⁰Tane kuaneka ye tairnga minap. Ye Ndindo Katesek Tango tane mata ait gilai minap le prowamngit njina.

Piro tango mayenu tuku yaba pasa (Mateus 24.45-51)

⁴¹Kile Petrus ndek nu kusnana: Sungo, ne yaba pasa sakate ta sinenge ndo riroj pasa isam tuku e ko nane afu turmba e njina le ⁴²Sungo nu sana: Tango ande wamdus kuyar mayenu njak piro mayete ta nuje gabat sungongge nu tumba nuje piro mbal kulatka minwa le ait kumunguwa le nyamagan walmba ningam tuku nu pilit. ⁴³Tango ta nuje piro kumba minwa le nuje gabat luka promba nu kanjerwa le nu gare njak minamngat. ⁴⁴Ye sinja satingamngit. Nuje gabat nu nuje

agaŋ ndende ŋakmba kulatkam tuku nu tumba palmbimŋgat.

⁴⁵ Ko nu idusmba yiŋe gabat dalkate ya ŋga nu ndek piro taŋgo pino afu pani farmba nyamagaŋ kule kamenu nyumba ŋginganka ⁴⁶ nu nuŋe gabat luka prowam tuku ait idus ndamba gilai minwa le nu prowamŋgat. Nu promba nu piti ŋungo tumba pitaiwa le nu ma ŋayo mbol kumba kukul pisude mbal ndoŋ minamŋgat.

⁴⁷ Piro taŋgo ande nuŋe gabat tuku pasa ise mayemba piro ta ke ndakate ta nuŋe gabat nu tumba ŋungomba paniŋtate. ⁴⁸ Piro taŋgo inum nuŋe gabat tuku pasa ise maye ndamba wam ande mbarte ta nu fudiŋmba paniŋtate. Ku-ate nu taŋgo ande wam ŋungo tuwit sulumba nu tugumŋge maŋ alonu ŋungo kilam tuku iduste. Nu taŋgo ande wam ŋungo ande wai mbolŋge pilit sulumba nu tugumŋge lafunu lato kilam iduste ŋgina.

Taŋgo Yesus mbolŋge purkade

(Mateus 10.34-36)

⁴⁹ Yesus maŋ lato sakina: Ye taŋgo ŋgamukŋge pa dikŋgam prowen. Pa ta kile bulunguwa ŋga ye wamdus ŋungo ŋak minet. ⁵⁰ Ye rar ŋungo tumba kule taŋaŋ silikamŋgit. Ye rar ta suluwi sulumba ndo ŋgamuŋgal bulkamŋgat.

⁵¹ Ye ŋgamuŋgal ulendi maŋau kilke mbol mbal ŋgamukŋge palmbim tuku prowen ŋga idus ndawap. Ye tane satingamŋgit. Ye tane tetkam tuku prowen. ⁵² Kile wande tuma mbal wai inum sulumba nane ye tuku ŋga purkamŋgaig. Nale ar nane keŋ ta tuku ŋgueu minamŋgaig. Nane keŋ ta nale ar ta tuku ŋgueu minamŋgaig. ⁵³ Mam nu kiŋo nuŋe ndoŋ kiŋo nu mam nuŋe ndoŋ purkamŋgaik. Ina nu kulim nuŋe ndoŋ kulim nu ina nuŋe ndoŋ purkamŋgaik. Pino nu rugan nuŋe ndoŋ

rugan nu pino ta ndoŋ purkamŋgaik ŋgina.

Aganŋ kangerka kila palmbim tuku

(Mateus 16.2-3)

⁵⁴ Kile Yesus nu maŋgur ŋungo ta saningina: Fando ŋinge gau pilit le tane pitik ndo kila pilmba sakade: O sawe piyamŋgat ŋgade le ŋiŋka sawe piyit. ⁵⁵ Bubrenge gau ŋakmba gagulte le tane kila pilmba sakade: O ki prowamŋgat ŋgade le ŋiŋka ki prote. ⁵⁶ Tane yabri taŋgo. Tane kilke samba mbolŋge agaŋ mayok kinig ta burkam kumuŋ. Ndaŋam ait te mbolŋge wam kame kilimok mayok kinig ta tane burka kila palmbim kumuŋ kuga. Ndaŋam tane wamdus tiŋreknumbi maŋau pile ndaŋgade?

⁵⁷ Ande nu ne tumba pasa pilewanu taŋgo tugum tumba kambim bafute ta tale kumba ndinŋge gubra ta nu ndoŋ te-tiwe tumap. ⁵⁸ Ne taŋa ndawa ta nu ne didika tumba pasa pilewanu taŋgo wai mbol pilwa le nuŋge ne tumba kame taŋgo tuwa le nuŋge ne muliŋ-tumba wandekŋge palmbimŋgat. ⁵⁹ Ye tane satingamŋgit. Ne naŋe mbar tuku piya ŋungo ta kumumba fudiŋndo lafu sulu ndawa ta ne muli wande sinamŋge prowe nda ŋgina.

Ne mbil ndaka ngisinungat

13 Ait ta mbolŋge nane afuŋge pro Galilea mbal afu tuku Yesus wam kubeu tumba sanaig: Nane agaŋmor bale farmba Kuate atrauka minnaig le Pilatus nu afu saningina le nane ka bale farninginaig le ndare ta agaŋmor ndare tur liskina ŋginaig. ² Taŋakinaig le nu ndek saningina: Nane Galilea mbal afu liniŋmba une ŋungo kinaig ta tuku nane kume ŋayonu ta tinaig ŋga idus ndawap. ³ Tane ŋgamuŋgal biye mbil ndawap ta tane mata kume ŋayonu taŋamba tamŋgaig.

⁴O buk Siloamnge wande kuen ande ngurka ndekina sulumba Yerusalem tango 18 bale farna. Tango kame ta Yerusalem mbal afu liniŋmba une sungo kinaig ta tuku nane kume nayeŋonu ta tinaig nga idus ndawap. ⁵Tane ngamungal biye mbil ndawap ta tane mata tanamba kume nayeŋonu tamngaig nga saningina.

Ail alo kugatok tuku yaba pasa

⁶Yesus nu yaba pasa ande sakina: Tango ande nuŋe piro mbolŋge fik tiŋnu ngukina le promba tiŋgina. Nu pro fik alonu sotina kande kuga le ⁷nu nuŋe piro tango sana: Ai te. Fik ail te yar keŋmba alonu sotet ta kuga. Ne pikmba buknga. Nu kilke nair ake nyate ta nayo ngina. ⁸Tanakina le tango ta ndek nu sana: Sungo, yar te mbolŋge ndo mapewa le ye tugunu tugumnge kilke pikmba agammor sumbi nguke tumi. ⁹Yar ande si alowa ndeta minwa. Alo ndawa ndeta pikmba buknga ngina.

Yesus nu pino ande wakeina

¹⁰Kusem ait ande mbolŋge Yesus nu kusem wande ande sinamnge pasa tumniŋmba minna. ¹¹Tange pino ande guwa nayeŋonu nu mbol kina le yar 18 guaze natak minna. Nu tuku muskil isu banangina le posok minna.

¹²Kile Yesus nu kanŋermba nu wika sana: Pino, ye ne tuku guaze pitaiwet ngina. ¹³Tanakina sulumba nu ka waimbi kirena le nu pitik ndo tiŋga muskil te-timba mayeka gare-gareka Kuate tuku nyu te-dungina.

¹⁴Kusem kulatkate gabat ta Yesus nu kusem ait mbolŋge guaze wakeina tukunu nu kanŋermba palseŋna le nu nane saningina: Ki ait 6 pironu tuku. Mara ta mbolŋge prowap le nu tane wakeikuwa. Kusem ait mbolŋge pro ndawap ngina. ¹⁵Tanakina le Sungo nu sana: Tane yabri tango ndo. Kusem ait

mbolŋge tane mata tanŋine agammor tuku wande sinam kumba ka muli kukliniŋmba kule niŋgam tuku kilmba kinig tae. ¹⁶Pino te Abraham tuku tugu. Sattanŋe nayo silina le yar 18 buk kinaig. Ye kusem ait mbolŋge muskil te-tiwe tuwit ta wam nayeŋowit e ngina. ¹⁷Tanaka saningina le nuŋe ngueu mbal kiko sungo tinaig le tango pino nu manau magenu sangrinu ke likate nga gare sungo tinaig.

Mastet tiŋnu le yis tuku yaba pasa

(Mateus 13.31-33; Markus 4.30-32)

¹⁸Kile Yesus nu nane saningina: Kuate nu nuŋe gageu tugeka sungokate wam ta agan te suk. ¹⁹Mastet tiŋnu tango andenge tumba nuŋe piro mbolŋge ngukina tanan. Nu promba ail suk tiŋgina le sar uman afu pro ail ta wainu mbolŋge te patikinaig ngina.

²⁰Nu pasa tuturmba man saningina: Kuate tuku gageu tango ngamuknge minig wam ta agan te suk. ²¹Yis pino andenge tumba plaua sinamnge pilna tanan. Yis ta plaua natakmba ulmba silina ngina.

Malanga fudiŋndo tuku yaba pasa

(Mateus 7.13-14; 7.21-23)

²²Kile Yesus nu Yerusalem kambim nga tumbran sugu fonfon ta natakmba mbolŋge pasa kuklimba tumniŋmba kina le ²³tango ande pro nu kusnana: Tum Tango, Kuatenge tango pino ndui ndui ndo kilmba muskil kile-tidingamngat e ngina le ²⁴nu ndek nane natakmba saningina: Tane malanga fudiŋndo sinam kambim tuku sangri tiŋga minap. Ye tane satinŋamngit. Nane gudommba malanga ta sinam kambim tuku tagowamngaig ta nane kumuŋ kuga. ²⁵Wande miro tango nu tiŋga malanga suwa le tane kilimnge tiŋga malanga katkatmba sawamngaig: Sungo, ne malanga talke siŋga nga

sawamngaig le nu tane satिंगamngat: Ye tane gilai. Tane anikok mbal ngamngat. ²⁶Tañawa le tane ndek nu sawamngaig: A ... ne sine kila. Sine ne ndonj tuma isukusgej tuku. Ne sine tuku tumbran sinamnge pasa kuklimba tumsingina nga sawamngaig le ²⁷nu tane satिंगamngat: Ye sinja tane tuku tumbran gilai. Tane wam ngaionu ke likade mbal ye kusreyumba kua ka kape ngamngat.

²⁸Ait ta mbolnge Abraham Isak Yakob tuan tango njakmba ndonj Kuate kulatkate ma mbolnge minwaig le tane kanjerkamngaig. Kanjerkap ta tane peutinguwa le kilimnge maketij tiknga malmbi sungomba minamngaig. ²⁹Kilke tugu njakmba mbolnge kasomok mbal gudommba pro nuje gageu minam tuku Kuate kulatkate ma sinam kumba ka isukusmba minamngaig. ³⁰Ata. Afu kile ngumnemnge minig ta nane tumailam kanjaig. Afu kile tumailamnge minig ta nane ngumnem kanjaig nga saningina.

Yesus nu Yerusalem tuku sina sungona

(Mateus 23.37-39)

³¹Ait ta mbolnge ndo Farisi tango afu pro Yesus sanaig: Ne ma te kusremba kua kaye. Herodus nu ne balenam sakate nginaig le ³²nu ndek saningina: Tane kumba kurauf ta sawap. Ye kite indole guwa ngaionu pitaika guaze mbal wakeika mini sulumba aspile yiye piro suluwamngit. ³³Nu tenge ye baleyam sakate e? Nu tenge baleye nda. Ye kite indole aspile ndin dubimba piroka Yerusalem kangit. Yerusalem mbalnge ye baleyamngaig. Nanenge Kuate tuku tuan tango kame bale farnaig tuku.

³⁴O Yerusalem, Kuate nu o buk tuan tango kame kukulningina le nenge nane kilmba bale farka afu ndamembi bale farningina. Teg inonu fat kilmba tawo sirite tanaj ye tane kilmba tawo siriwam bafuwet le tane ye ram kua

kinig. ³⁵Tane isap. Kile Kuate nu tane ngamuknge mine ndakate. Ye tane satिंगamngit. Tane ye nda kanjeryap sulumba man kanjeryumba ndek sakamngaig: Ne Sungo tuku nyu mbolnge prote. Sungonje ne nyaro tinwa nga sakamngaig ngina.

Yesus nu tango ngaro fulil njak wakeina

14 Kusem ait ande mbolnge Yesus nu kumba Farisi gabat tango ande tuku wande mbolnge isukusam kina le nane afu nu buro-buromba minnaig. ²Minnaig le tango ande ngaro fulil njak Yesus tumailam tanje tingina le ³nu ndek Farisi le kusem pasa biteknganu mbal kusnaningina: Sine singine tukul dubimba kusem ait mbolnge guaze mbal wakeikam kumun e nga kusnaningina. ⁴Kusnaningina ta nane minje tukulmba minnaig le nu ngaro fulil njak tango ta tumba wakeina sulumba nu kukulna le kina.

⁵Tañana le Yesus nu nane kusnaningina: Kusem ait mbolnge tangine kiyo ande ko aganjmor ande baringa kule burok sinam kinit le nu pitik tam tuku piro ndakade e ngina le ⁶nane nu tuku minje lafuwam fugaig.

Tango nu nuje nyu te-ibenwa

⁷Farisi gabat nane wikina le isukusam pronaig mbal nane kumba mbili tumailamnge madinijmba minyokinaig le Yesus nu manau ta kanjermba nane saningina: ⁸Tango ande pino tam tuku pagumba nyam tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili tumailamnge minyo ndaka. Pagu miro tango nu tango inum ne tuku nyu lite ta nu turmba wikuwa le prowikat. ⁹Tañawa ta pagu miro tango nu pro sanamngat: Ne tinga mbili te kusrewa le tango te minyokuwa nga sanuwa le ne

tinga kiko sungo tumba kumba ngumnemnge minyokamngat.

¹⁰ Tango ande pagumba nye ta tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili ngumnemnge minyoka. Ne tanjawa ta nu ne sanamngat: Tira, ne tinga mbumba mbili tumailam tenge minyoka nga sanuwa le nane isukusig am mbolnge ne nyu sungo mayok kanngat. ¹¹ Ande nu nuje nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenamngat. Ande nu nuje nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-mayokamngat ngina.

¹² Kile Yesus nu pagu miro tango sana: Ne pagumba nye sungo pilmba kande naje gulab kame, tira kat naje, naje tugu ndindo, naje tumbraŋ tuma agaŋ ndende ŋak nane wi ndaka. Ne tanjawa ta nane ne tuku nyamagaŋ kumumba lafuwamngaiŋ. ¹³ Afu sanzalnu afu kupe wai isu kigi-kagonganu afu kupe ŋaigonu afu am tukulok ne nane wika isukusneninga. ¹⁴ Nane ne tuku nyamagaŋ lafuwam kumuŋ kuga tukunu ne gare sungo tamngat. Ngumnenga ait sungo mbolnge mbal tinreknu tinguwaig le ne lafu mayenu tamngat ngina.

Pagumba nye sungo tuku yaba pasa

(Mateus 22.1-10)

¹⁵ Tango inum nu nane ndon isukusmba minna ta nu pasa ta ismba nu sana: Tango ande Kuate kulatkate ma sinam tanje isukusmba minwa sulumba nu gare sungo tamngat ngina le ¹⁶ Yesus nu ndek yaba pasa ande sana: Tango ande pagumba nye sungo palmbim saka nane gudommba tuku pasa patike likina. ¹⁷ Pagumba nye ait kumungina le nuje piro tango kukulna le kumba ka buk saningina mbal ta tugum kina ka saningina: Tane prowap. Nu buk kuanekat ngina kande ¹⁸ nane ŋakmba pasa ta ismba mbulmba nangine piro kise kise tuku sakinaig.

Ande nu sakina: Mata, ye kambim tuku ta kilke kitek piyawit ta kile kanjeram kanngit. Ne ka tanjamba sawa ngina. ¹⁹ Ande nu sana: Mata, ye pironu tuku makau 10 piyawen ta piro tag-oningam kanngit. Ne ka tanjamba sawa ngina. ²⁰ Ande nu mata tejenmba sakina: Ye ailfu ndo pino kitek ten tukunu ye kambim kumuŋ kuga ngina.

²¹ Kile piro tango nu luka nuje gabat kila sana le nu gubra sungo tumba sana: Pitik tumbraŋ sungo mbol si kumba ndin sugu fonfon dubika kumba afu sanzalnu afu kupe wai isu kigi-kagonganu afu am tukulok afu kupe ŋaigonu ta ŋakmba kilmba prowa ngina.

²² Piro tango nu tanjana sulumba nu maŋ luka pro tango sungo sana: Sungo, ne pasa sakat ta ye buk tanjawit ta minyokam tuku mbili kumu ndangat ngina. ²³ Tanjakina le tango sungo nu ndek sana: Ne tumbraŋ sungo kilim si kumba ndin sugu fonfon dubika kumba ne sangri tinga nane ŋakmba saningina le wande te lignewaig. ²⁴ Ye ne sanamngit. Ye ambonga saningen mbal nane siŋka ye tuku nyamagaŋ nye nda ngina.

Tango wamdus te-mayewa sulumba Yesus dubiwa

(Mateus 10.37-39)

²⁵ Nane kuasmbi gudommba Yesus dubimba kinaig le nu mbilka nane saningina: ²⁶ Ande nu ye ndon minam idusmba kande nu ye tuku sungomba kume purwa sulumba mam nuje, ina nuje, piyo nuje, kiŋo kat nuje, tira kat nuje, kulim kat nuje, nuje ngarosu turmba tuku sungomba kume pur ndawa. Maŋau ta mbolnge ndo nu ye dubiyanu tango minam kumuŋ. ²⁷ Ande nu ye tuku nga idusmba nu nuje miroŋ nuje ail kazrai kuramba ye dubi ndayate ta nu ye dubiyanu tango minam kumuŋ kuga.

²⁸Tane tuku ande wande sungokanu palmbim nga ambonga nuŋe ndametiŋ burkate. Ye wande ta suluwam kumuŋ e ko kumuŋ kuga nga iduste. ²⁹Nu taŋa ndamba pitik ndo makek kilmba pro sigrika wande te-timba nu ndametiŋ denkuwa ta wande ta suluwe nda. Taŋawa le nane afuŋge kaŋgermba nu talamba nzumilmba sakamŋgaig: ³⁰A ... taŋgo wande sungo pile sulute tuku taŋgo nga talawamŋgaig.

³¹Ko kilke gabat sungo ande kilke gabat ande ndoŋ kame buwam nga nu ambonga wamdus te-mayete. Nu tuku kame taŋgo 10,000 ŋak ande tuku kame taŋgo 20,000 ŋak kile-iberŋkam kumuŋ e ko kumuŋ kuga nga iduste. ³²Sine kumuŋ kuga ŋguwa ta ŋgueu taŋgo ma maskenŋge minit le nu pitik pasa pilit le nu ndoŋ pasa katmba wamdus tumade.

³³Ta tuku ande tane ŋgamukŋge nu nuŋe agaŋ ndende ŋakmba tuku wamdus sungo kusrewa sulumba ndo ye dubiyanu taŋgo minam kumuŋ.

³⁴Sol nu agaŋ mayenu ta kaglinu ku-gawa le sine ame agaŋmbi maŋ wakeibe le kaglinu mayok kambim kumuŋ. ³⁵Nu ake minit. Kilke ŋair kitek wakei-wam kumuŋ kuga. Agaŋmor sumbi tur mbilam mata kumuŋ kuga. Nane ake kutumba pankade. Tane kilba ŋak ndeta pasa ta isap nga saningina.

Sipsip le ndametiŋ ngisikina tuku yaba pasa

(Mateus 18.12-14)

15 Takis kilanu mbal wam ŋaigonu ke likanu taŋgo afu ndoŋ mara mara Yesus tugumŋge pasa isam tuku pro maŋgurka minanu. ²Taŋamba min-naig le Farisi kusem pasa bitekŋganu mbal ndoŋ nane Yesus tuku gubra pasa sakinaig: A ... taŋgo si nu wam ŋaigonu kade mbal kaiyenimmba nane ndoŋ isukusig tuku nga saka minnaig.

³Taŋamba minnaig le nu ndek yaba pasa ande saningina: ⁴Ande tane ŋga-mukŋge sipsip 100 ŋak ndindo inum ŋgisikate le nu taŋaig nda ŋgate. Nu 99 ta ma ŋgamu taŋge kusreka nu kumba ande ŋgisikate ta sota ma ma te-silika tate. ⁵Tate sulumba gare-gareka sipsip tumba kailmane mbolŋge pilmba ka ⁶tumbranŋge nuŋe tumbran tuma nuŋe gulab kame kile-maŋgurka saningit: Ai te. Yiŋe sipsip ŋgisikina ta te-silikit sulumba tane ye ŋak gare-garekap ŋgate.

⁷Ye tane satinŋamŋgit. Maŋau ndui taŋaŋ taŋgo 99 ŋgamuŋgal biye mbilam tuku wam ande ke ndaka tiŋreknu minig ta samba mbol mbal nane tuku fudiŋmba gare tade. Taŋgo ŋayonu ande ŋgamuŋgal biye mbilte ta nane nu tuku gare sungo tade.

⁸Ko pino ande ndametiŋ 10 ŋak ndindo inum ŋgisikate le nu taŋaig nda ŋgate. Nu lam bulumba kumbri tumba wande gureŋmba sota ma ma te-silika tate. ⁹Tumba nuŋe tumbran tuma gulab kame kile-maŋgurka saningit: Ai te. Yiŋe ndametiŋ ŋgisikina ta te-silika gare sungo tet ŋgate.

¹⁰Ye tane satinŋamŋgit. Maŋau ndui taŋaŋ taŋgo ŋayonu ande ŋgamuŋgal biye mbilte le Kuate tuku eŋel kame nane nu tuku gare sungo tade ŋgina.

Kiŋo ande ŋgisikina tuku yaba pasa

¹¹Yesus nu maŋ pasa inum sakina: Taŋgo ande nu kiŋo armba ŋak. ¹²Maib nuŋenge mam nuŋe sana: Mam, ne nane agaŋ ndende paplamba ye tuku patikina ta ye kilamŋgit ŋgina. Taŋakina le mam nuŋe agaŋ ndende ŋakmba paplana ta kilmba nale walmba nikina.

¹³Taŋana le kile kiŋo fudiŋ ta nuŋe agaŋ ndende ŋakmba piyanimmba ndametiŋ kilmba tiŋga kilke masken ande kina ka taŋge minmba nuŋe maim maim maŋaumbi ake sinaŋ ndametiŋ kusreka minna. ¹⁴Taŋamba minna

ma ma ndametiŋ kuganaig le ma ta mbolŋge guba sunŋo prona le nu agaŋ ŋakmba denkina.

¹⁵Taŋamba nu ma takok tango ande tugum kumba sarsarna le kukulna le nu tuku mbo kulatka minna. ¹⁶Nu funŋul burso nzim ka mbo agaŋ nyinaig ta nyam tuku wamdus sunŋo ŋak minna ta andeŋge nu agaŋ inum nda tuna.

¹⁷Taŋamba minna ma ma wamdus puluna le nu ndek wamdusmbi sakina: Yiŋe mam tuku piro tango nane nyamagaŋ gudommba nyumba baternu mata patikade. Tenŋe guba nu ye baleyam bafute. ¹⁸Ye tiŋga luka ka mam sawamŋgit: O mam, ye Kuate am mbolŋge ne am mbolŋge mbar sunŋo ken. ¹⁹Ye mayenu kuga. Ye ne tuku kiŋo minam kumuŋ kuga. Ye ne tuku piro tango ndo minamŋgit ŋga sawamŋgit ŋgina.

²⁰Taŋamba idusmba nu tiŋga mam nuŋe sota kambim tuku kina. Nu kumba ka ndin maskenŋge ilmba minna le mam nuŋe nu kaŋgermba sina sunŋona le nu pinderka kumba kiŋo nuŋe bagailmba mumuna. ²¹Taŋana le kiŋo ta ndek mam nuŋe sana: O mam, ye Kuate am mbolŋge ne am mbolŋge mbar sunŋo ken. Ye tango mayenu kuga. Ye ne tuku kiŋo minam kumuŋ kuga ŋgina kande ²²mam nuŋe piro mbal wika saninŋina: Tane pitik kumba tawi mayenu ande tumba ilmba siluk tape. Wai tok yubi mayenu pile tumba kupe ngaro kilmba pro siluk tape. ²³Makau fat kuya ŋak ta balemba tumba kuapi kikoŋnu wakeiwap. Sine nu ndoŋ tuma isukusmba gare-garekube. ²⁴Yiŋe kiŋo te kumanu taŋaŋ maŋ aboŋgat. Nu ŋgisikanu taŋaŋ mayok ket ŋgina. Taŋakina sulumba nane nu ndoŋ gare-gareka minnaig.

²⁵Taŋamba minnaig le kiŋo mulum piro mbolŋge promba tumbraŋ makembiŋge nane kupesmba mune wikarau minnaig le isna. ²⁶Isna sulumba nu piro

tango ande wika kusnana: Tane ame maŋau sunŋokanu kade ŋgina le nu lafumba sana: ²⁷Maib naŋe luka prowat le mam naŋe nu ŋgisi ndakina ŋga gare-gareka makau fat kuya ŋak ta balemba kuapikat ŋgina. ²⁸Taŋamba sana le nu ismba gubrana le wandek kine ndakina.

Taŋana le mam nuŋe nu mayok ka nu sinam kuwa ŋga sarsarna le ²⁹kiŋo nu mam nuŋe sana: Ye yar gudommba ne tuku miŋge kumnemŋge piroka ne tuku pasa ande luka ndawet. Ne meme fat ande sate le ye yiŋe gulab kame ndoŋ pagumba nyumba gare-gareka mine ndaket. ³⁰Ne kiŋo naŋe ta naŋe ndametiŋ tuna le une pino mbolŋge panke suluna ta ne nu tuku ŋga makau fat kuya ŋak balewat ŋgina. ³¹Taŋakina le mam nuŋe ndek nu sana: O kiŋo, ne ye ndoŋ mara mindek minit. Ye tuku agaŋ ndende te ne tuku. ³²Maib naŋe nu kumanu taŋaŋ maŋ aboŋgat. Nu ŋgisikanu taŋaŋ mayok ket. Ta tuku sine ake minbe ta mayenu kuga. Sine nu tuku ŋga gare-garekube ŋgina.

Piro tango nu wamdus kuen ŋayo ŋak

16 Yesus nu nuŋe dubinaig mbal saninŋina: Maror tango ande nu tango ande madina le nu tuku agaŋ ndende kulatkina. Taŋamba minna le nane afunŋe pro tango sunŋo ta sanaig: Nu agaŋ ndende kumumbi kulat ndakate le ŋgisikade ŋginaig le ²nu pasa ta ismba tango ta wikina le ilna le nu kusnana: Ne ndaŋte le ye pasa iset. Ne piro ta maŋ biye nda. Ne ka nane agaŋ ndende piyade le kuyarte waŋe ta tumba prowa le kaŋgeri ŋgina.

³Taŋaka sana le agaŋ ndende kulat tango nu idusna: Yiŋe gabat nuŋe piro te mbolŋge pitaiyuwa le ye ndaŋi. Ye tag tumba saŋgri tiŋga kilke pikam kumuŋ kuga. Ye afu tugumŋge ndametiŋ yabaŋki ta kikoyikat ŋga idusna. ⁴Nu taŋamba idusmba minna ma ma kile nu

sakina: Ese. Kile ye iduset. Yiye gabatnge pitaiyuwa le ye nane afu tuku wande kenge mine mayewam tuku kile wam ande kamngit ngina.

⁵Tanjamba idusmba nu nuje gabat tuku aganj ndende kile-likinaig mbal ta njakmba wike likina le pronaig. Pronaig le nu ndek ande kusnana: Yiye gabat tuku aganj ndende ne tugumnge lafunu giganmba minig ngina le ⁶nu ndek sana: Ye gurej dram 100 manj lafuwam tuku minig ngina. Tanjakina le nu tango ta sana: Pitik naje kuyaranu waje ta tumba dram 50 kusreka 50 ndo kuyara ngina. ⁷Kile nu manj tango ande kusnana: Ne tugumnge lafunu giganmba minig ngina le nu ndek sana: Ye wit bek 100 lafuwam tuku minig ngina. Tanjakina le nu tango ta sana: Naje kuyaranu waje ta tumba wit bek 20 kusreka 80 ndo kuyara ngina.

⁸Nuje gabat nu manjau ta ismba nuje kulat tango njayonu nu wamdus kuennu nga nu tuku nyu saka minna.

Tane isap. Kilke te tuku manjau dubide mbal nane wamdus kuennu njak minmba mungu turkade sulumba tane bulu mbolnge minig mbal litingig. ⁹Ye tane satengamngit. Tane mata kilke mbolok ndametinjmbi tangine kuasmbi afu turka gulab magenu patikap. Tane tanjawap ta ngumnga ndametinj ta kugawaig le minmba minam tuku wande tamngaig.

¹⁰Tango ande nu aganj fudinjndo tumba kulat mayete ta nu aganj sungokanu mata kulat mayewam kumuñ. Ande nu aganj fudinjndo tumba kulat maye ndate ta nu aganj sungokanu mata tumba kulat mayewam kumuñ kuga.

¹¹Ne kilke te mbolok aganj tambi ne piro mayewam fugute ta ne samba mbolok aganj kateseknu tambi mata pirokam kumuñ kuga. ¹²Ne ande tuku aganj ndende kilmba kulat mayewam fugute ta naje aganj ndende kulat mayewam mata kumuñ kuga.

¹³Tango ande nu gabat armba tugumnge nu pironu kumuñ kuga. Nu ande ngamungal tumba ande idus ndate. Nu ande tuku nyu te-mayokmba ande tuku nyu te-mayok ndate. Tanjamba ndo ne ndametinj kilam tuku ndo iduste ta ne Kuate wamdus tambim kumuñ kuga nga saningina.

Yesus nu wam pagu pasa afu saningina

*(Mateus 5.31-32; 11.12-13;
19.9; Markus 10.11-12)*

¹⁴Farisi mbal nane ndametinj kilam tuku nzali sungo njak minnaig tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba pingil mer te-tunaig. ¹⁵Tanjanaig le nu ndek nane saningina: Tane tango am mbolnge tigreknun minam tuku piro karenkade ta Kuate nu tane tuku ngamungal kila. Kilke mbolok mbal manjau afu magenu ngade ta Kuate am mbolnge wam ta njule parak.

¹⁶Tukul pasa tuan tango kame tuku pasa minnaig le ka ka Yohanus prona. Yohanus tuku ait mbolnge tugu pilmba Kuate nuje gageu kulatkate pasa mayenu kuklide le gudommba nu tuku gageu mayok kambim tuku mburerika sangri tingade.

¹⁷Samba tugu kilke tugu njakmba ngisikamngaig. Moses tuku tukul pasa fambonu inum fudinjndo ngisike nda.

¹⁸Ande nu piyo nuje pitaimba pino kise tate ta nu pino kuayarmba unekate. Tango ande nu andenge pino pitaite le tate ta nu mata pino kuayarmba unekate ngina.

Maror tango le Lasarus tuku pasa

¹⁹Maror tango ande nu mara mindek kumiñ piyanu o mbolnge ta tijmba kuapi kikoñnu nyumba gare njak minanu. ²⁰Tanjamba minanu le sanzal tango ande nyunu Lasarus nu we gudommba njak maror tango ta tuku

wande malanga tugum tanje ²¹nu maror tango isukuswa le nyamagan fam-bonu ndekuwaig le nyam tuku idusmba minanu. Tanjawanu le agenje pro we nuje ndonga minanu.

²²Nu tanjamba sinamanzerka minna ma ma nu kumna le ejel kame pro nu tumba kumba ka Abraham tugumnge pilnaig le minna.

²³Tanjamba minna le ma ma maror ta nu mata kumna le ngukinaig. Nu kumanu mbal tuku tumbrañ kina ka tanje rar sunjo tumba nu maskenje mambilna kande Lasarus nu Abraham ndor minna le kanjerkina. ²⁴Tanjamba kanjerkina sulumba nu wika sana: Mam Abraham, ne ye sinayumba Lasarus kukula le wai tokmbi kule kirembe pro ye tuku minje mbolnje pilwa le mane tugu fudiñmba tido pilwa. Ye pa te sinamnge rar sunjo tet ngina le ²⁵nu ndek sana: Kiño, ne isa. Ne abo minna sulumba mine mayenu tina ta buk kugana. Lasarus nu mine sinamanzer tina ta mata buk kugana. Kile nu ngamunjal mukuk ñak minit le ne rar sunjo ñak minit. ²⁶Kuatenge ndin tukulna sulumba ngurur sinam nzikok sile minek tuku ma ngamunge pilna. Ande mbol tekok ne tugum ndekam kumuñ kuga. Ande iberj takok mata mbol te mbambim kumuñ kuga ngina.

²⁷Tanjakina le nu manj Abraham sana: Mam, tanjamba ndeta ne Lasarus kukula le nu yiñe mam tuku wande mbol kuwa sulumba ²⁸yiñe maib 5 minig ta rironj pasa ningiwa. Nane mata ma te mbol promba rar sunjo tubekaig ngina le ²⁹Abraham ndek nu sana: Kuga. Nane Moses tuku pasa tuan tango ñakmba tuku kuyar pasa ñak minig. Nane pasa ta ismba dubiwaig ngina le ³⁰nu lafumba sana: O mam Abraham, ta kumuñ kuga. Tango kumanu ande kumba ka nane saningwa le nane siñka nga-munjal biye mbilamngaig ngina le ³¹nu

ndek sana: Nane Moses tuku pasa tuan tango kame tuku pasa isam mbulmba minig ta kumanu andenje luka kumba ka saningwa ta mata nane son nje nda ngina.

Une tuku piti

(Mateus 18.6-7; 18.21-22; Markus 9.42)

17 Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal ta saningina: Tango pino Kuate ngumnewaig nga tago afu siñka prowañgaig. Ima nu tanjamba tango tagoningit le nane Kuate ngumnede ta tango ta ose. Nu pa sunjo tamngat. ²Ande nu ye tuku kiño inum didikate le ye ngumneyate ta tango ta ose. Nu kiño didi ndakina le ambonga afunge wit firiranu ndame sunjo tumba njinfok tur kusmba buknginaig le yu buto kina kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

³Tane rironj mayewap. Naje tira ande mbarwa ndeta nu sawe lika kilba buro tawe. Nu ngamungal biye mbilwa kande nu tuku mbar gilaing. ⁴Nu ki ait ndindo ne mbolnje mbar 7 ke lika ta ñakmba ne tugum promba sanuwa: Tira, ye ne mbolnje mbarit ta ye kikoyate nga sanuwa kande ne nu tuku mbar ñakmba gilaing ngina.

Kuate tala ndawam tuku manjau

⁵Tanjakina le aposel kame nane Sunjo sanaig: Sine Kuate tuku sangri tomba tingam tuku sangri pilinga nginaig le ⁶nu lafumba saningina: Tane Kuate tuku sangri tomba tingade manjau mas-tet tinu tanjañ fudiñndo minwa ta tane kumzañ ail nzi samba ne goka ka yu sinam singe manj tinga prowa nga sawap ta nu tanjawanngat.

⁷Ande tuku piro tango nu kilke pikit tuku ko sipsip kulatkate tuku nu furirte le luka prote ta nuje gabatnje ne kile wandek ka isukusa nga sa ndate. ⁸Nu teñenmba sate: Ne ye tuku nyamagan

wakeimba kutumba sa le nyi le ne ka isukusa ngate. ⁹Piro tango nuje sungonge piro sate le kate ta nuje sungo ne mayewat nga sa ndate. ¹⁰Tane mata Kuate pasa satinigit le kade ta sine piro tango magenu nga sa ndakap. Nu piro singit ta ndo keg ngap ngina.

Yesus nu tango 10 ngirnger jak wakeikina

¹¹Yesus nu Yerusalem kambim nga Samaria le Galilea ma tugu ta ngamuk ngamuk kina. ¹²Nu tumbrañ ande biteknigina le tango 10 ngirnger jak nane kasomnge tingga ¹³wi kuenka nu sanaig: Sungo Yesus, ne sine sinanu turka nginaig le ¹⁴nu nane kanjerka ndek saningina: Tane kumba tangine ngarosus pris tumningap ngina. Tanakina le nane ka ndinnye ngirnger gagulke sulunaig.

¹⁵Kile nane tuku ande nuje ngaro mayekina ta kanjermba luka kumba minge fetka Kuate tuku nyu te-dungina. ¹⁶Nu luka Yesus tuku kupe tugumnye truk ka gare pasa tuna. (Tango ta nu Samarianu). ¹⁷Tanana le nu ndek sana: Tango 10 magekaig ta nane 9 ta animbi kagig. ¹⁸Ande Kuate tuku nyu te-dungam tuku luka pro ndawat. Rawe tango te ndo prowat ngina sulumba ¹⁹nu tango ta sana: Ne ye tuku sangri tomba tingingate tukunu ne mayekat. Ne tanga kaye ngina.

Kuate nu nuje gageu kulatkate tuku pasa

(Mateus 24.23-28; 24.37-41)

²⁰⁻²¹Mara ande Farisi tango afu pro Yesus kusnanaig: Ginu mara Kuate nuje gageu kulatkam tuku prowamngat nginaig le nu nane saningina: Nane afu nu prowat te ko prowat si nga satinge nda. Kuate nuje gageu kulatkam prowa ta tangine ammbi nu kanjere nda. Tane

isap. Kile tane ngamuknye Kuate nuje gageu kulatka minit ngina.

²²⁻²⁵Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal saningina: Ait te mbolnye minig mbal ye Ndindo Katesek Tango pitaiyumba rar sungomba samngaig. Ait ande prowa le tane ki ait ndindo mbolnye ye Katesek Tango nu kanjerbe ko nga idusap ta ye kanjerye nda. Afunge tane satimbamba nu minit te ko nu minit si nguwaig kande nane dubi ndakap. Teliñ bulu pinderka samba jakmba kilgate tanjamba ye Ndindo Katesek Tango prowamngit.

²⁶Noa tuku ait mbolnye manau ke likinaig tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowam tuku ait mbolnye manau ndui ta ke likamngaig. ²⁷Nane nyamagan kule nyumba pino piyamba kilmba tanjamba minnaig ma ma Noa nu wan pongina. Wan pongina le ndo kule sungo promba nane jakmba ma guremba kile-butokina.

²⁸Lot tuku ait mbolnye nane mata tananaig. Nane nyamagan kule nyumba agan ndende mungu walka piyanimbamba kilmba agan tumu nguke lika wande patike lika tanjamba tanjamba minnaig. ²⁹Lot nu Sodom kusremba kina ait ta mbolnye ndo samba mbolnye pa son paknu sawe tanan ndeka nane pasokina le uge sulunaig. ³⁰Tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango mayok ka le ndo nane ye idus ndayade mbal wamdus puluningamngat.

³¹Ait sungo ta mbolnye tango wande kawanngye minmba kande nu wandeknye agan ndende afu kilam idus ndamba pitik ndo kua kuwa. Ande piro mbolnye minmba kande luka nuje wande mbol kambim idus ndawa. ³²Tane Lot piyo nuje nu manau kina ta idusap. ³³Ande nu nuje abo mine mayewam tuku ndin sotate ta nu ngisikamngat. Ande nu nuje abo mine

mayewam tuku idus ndate ta nuje abo ta ḡak minamḡgat.

³⁴Tane isap. Furir ta mbolḡge tango armba mbainḡge kinywaik le ye inum tumba inum kusrewamḡgit. ³⁵Pino armba wit firfirmba minwaik le ye inum tumba inum kusrewamḡgit. ³⁶Tango armba piro ndindo mbolḡge minwaik le ye inum tumba inum kusrewamḡgit ḡgina.

³⁷Tanjakina le nu dubinaig mbal ndek nu kusnanaig: Sunḡo, wam ta aninḡe tanjamba mayok kanḡat ḡginaig le nu yaba pasambi nane saninḡina: Agan ande kumanu menḡa mundur kinit le wir tanḡe manḡurka minig ḡgina.

Pasa pilewanu tango tuku yaba pasa

18 Yesus nu dubinaig mbal nane kanyum ndamba dirnanḡa Ku-ate yabanam tuku yaba pasa ande tumningina sulumba sakina: ²Tumbran sunḡo ande mbolḡge pasa pilewanu tango ande minna. Nu Kuate kuru kuru ndaka tango afu mata idus ndaningina. ³Tumbran sunḡo ta mbolḡge pino kuembol ande minna. Nu mara mara tango pilewanu tugum luluka samba minna: Ande nu ye piti pileyate ta ne ye turyumba nu tumba pasa mbolḡge pale ḡga samba minna ta ⁴tango ta nu mbulmba minna ma ma mara ande nu idusna: Ye Kuate kuru kuru ndaka tango mata idus ndaninget ta pino kuembol te nu ye ndagari seryate. ⁵Ye nu turamḡgit. Kuga ta nu mara mara luluka minwa le ye sanḡri kugawikat ḡga idusna.

⁶Sunḡo nu wam kube ta saninḡe denpurmba ndek saninḡina: Tane pilewanu tango ḡayonu ta tuku pasa ta idusap. ⁷Kuate nuje madiningina mbal turninguwa ḡga ki furir mindek nu wikade ta nu dalke nda. ⁸Nu pitik ndo lafumba turningit ḡgina sulumba saninḡina: Ye Ndindo Katesek Tango ait sunḡo mbolḡge kilke te mbol ndeki su-

lumba nane Kuate tuku son ḡga minig e ko kuga ta ye kanḡerkamḡgit ḡgina.

Farisi tango le takis kilanu tango tuku yaba pasa

⁹Tango afu nane nanḡine mine manḡau idusmba sine tiḡreknu ḡga tango afu talaninginaig ta Yesus nu katesmba yaba pasa tembi saninḡina: ¹⁰Tango armba Kuate ndonḡ pasatam kusem wande sunḡo mbol kinaik. Ande Farisi tango ande takis kilanu tango. ¹¹Farisi tango ta nu nuje wamdusmbi Kuate sana: O Kuate, ye tango afu ḡgamukḡge ye tuku mine kise. Ye kuayar ndawet tuku. Ye pino kuayar ndawet. Ye tiḡreknu ndo minet. Ye takis kilanu tango teḡen kuga. Ta tuku ye ne gare pasa sanet. ¹²Kusem mindek tuku piro ait mbolḡge ye ait armba ne idusnumba nyamagan pinka minet. Yiḡe piya ḡakmba manḡur 10 patika ande ne tinet ḡga Kuate sana.

¹³Tanjakina le takis kilanu tango nu kikonu maskenḡe tiḡga nu tandekam mbulmba nu tawo katmba sakina: O Ku-ate, ye une tango. Ne ye sinanu mapeya ḡgina.

¹⁴Ye tane satinḡamḡgit. Takis kilanu tango ta Kuate am mbolḡge tiḡreknu mayok ka luka nuje tumbran kina le Farisi tango ta nu ake luka kina.

Ande nu nuje nyu payamkuwa ta Kuatenḡe nu tuku nyu te-ibeanḡgat. Ande nu nuje nyu yabukuwa ta Kuatenḡe nu tuku nyu te-mayokamḡgat ḡga saninḡina.

Yesus nu kiḡo kame nyaro ninḡina

(Mateus 19.13-15; Markus 10.13-16)

¹⁵Ina mam afu kiḡo kame kilmba Yesusḡe wai nane mbol patikuwa ḡga pronaig le nuje dubinaig mbal tanḡe nane kanḡerka saninḡe lika kile-luka minnaig. ¹⁶Tanjanaig le Yesus nu kiḡo kame ta wikina sulumba sakina: Kiḡo kame peu ndaningap. Nane ye tugum

te prowaig. Kiŋo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.¹⁷ Ye siŋka satinŋamŋgit. Nane afu kiŋo kame tejen mine ndakuwaig ta nane Kuate kulatkate ma mbol kine nda ŋgina.

Tango ande agaŋ gudomm̄ba ŋak

(Mateus 19.16-30; Markus 10.17-31)

¹⁸ Mara ande kulat tango inum Yesus tugum promba kusnana: Tum Tango mayenu, ye ndaŋi sulumba abo tugu tumba minmba minamŋgit ŋgina le¹⁹ nu lafumba sana: Ndaŋam ye mayenu sayate. Kuate nu ndo mayenu minit.²⁰ Kuate tuku tukul kame ta ne kila. Pino kuayar ndawa. Tango bale ndawa. Agaŋ ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. Ina mam naŋe tuku nyu idusnikmba wakeika ŋgina.

²¹ Tanakina le tango ta nu sana: Ye buk kiŋo ndo minen sulumba tukul ŋakmba ta dubika kile minet ŋgina le²² nu pasa ta ismba nu sana: Wam ndindo ne kumu ndate. Ne ka naŋe agaŋ ndende ŋakmba piyaninmba ndametij kilmba walmba sanzal mbal ninŋa sulumba ne ye dubiya. Ne taŋawa ta samba mbolŋge agaŋ ndende magenu ŋak minamŋgat ŋgina le²³ tango ta nu pasa ta ismba nu agaŋ ndende sunŋomba ŋak tukunu wamdus piti sunŋo tumba maninok minna.

²⁴ Tanamba minna le Yesus nu kaŋgermba sakina: Nane agaŋ ndende sunŋomba ŋak mbal nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sunŋo.²⁵ Agaŋmor sunŋo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sunŋo kuga. Tango nu agaŋ ndende sunŋomba ŋak ta nu Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ta siŋka minde bada sunŋokanu ŋgina.

²⁶ Tanakina le nane Yesus tuku pasa isnaig mbal ndek sakinaig: Yoi. Tanamba ndeta ndaŋndaŋmba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamŋgig ŋginaig le²⁷ nu lafumba sakina: Tango nane wam afu ke

fugude ta Kuate nu wam ta kam kumuŋ ŋgina.

²⁸ Kile Petrus nu Yesus sana: Ai te. Sine singine agaŋ ndende ŋakmba kusreka ne dubineg ŋgina le²⁹ nu ndek nane saninŋgina: Ye siŋka satinŋamŋgit. Tango ima nu nane afu Kuate tuku gageu prowaig ŋga piroka nuŋe wande, piyo nuŋe, tira kat nuŋe, ina mam kat nuŋe, kiŋo kat nuŋe, agaŋ kame taŋaŋ kusrekate ta³⁰ nu kilke te mbolŋge minmba nu agaŋ afu kusrekate ta kitek gudomm̄ba kilamŋgat. Ŋgumneŋga nu kilke kitek mbolŋge abo tugu ŋak minmba minamŋgat ŋga saninŋgina.

Yesus nuŋe kumam tuku sanu keŋna

(Mateus 20.17-19; Markus 10.32-34)

³¹ Yesus nu nuŋe dubinaig tango 12 ndo kilmba kile-yamokka saninŋgina: Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kaŋgig. Ka ambenge tuan tango kameŋge ye Ndindo Katesek Tango tuku wam ŋakmba kuyarŋinge likinaig ta kumuŋgamŋgat.³² Afu ye tumba kasomok mbal wai mbolŋge pilwaig le nane ye maim maim te-sumba tumail panyumba ŋguspeyumba³³ ŋgusyuwaig sulumba ye baleyamŋgaig. Ye kumi le ŋgukuwaig le mara keŋnu mbolŋge ye maŋ aboŋga tinuŋgit ŋgina.

³⁴ Yesus nu taŋamba sakina ta pasa ta tugunu kurok minna le nane katese ndanaig.

Yesus nu tango am tukulok wakeina

(Mateus 20.29-34; Markus 10.46-52)

³⁵ Yesus nu kumba ka Yeriko tumbran sunŋo patuna le tango am tukulok ande ndin makembiŋge agaŋ ndende yabaŋka minna.³⁶ Nu taŋamba minmba nane gudomm̄ba kinaig le nu kupe fudu ismba kusnaniŋgina: i ... Ta ame zigna sunŋo taŋamba ŋgina le³⁷ nane ndek nu sanaig: Nasaretnu tango Yesus kinit si ŋginaig.³⁸ Tanakinaig le nu ndek wi

kuenka sakina: Yesus, David tuku mbuɲ sungo, ne ye sinanu turya ɲgina.

³⁹Taɲamba wikina le nane afu ambonginaig tange nu maninkuwa ɲga sawe likinaig ta nu maɲ lato wika sana: David tuku mbuɲ sungo ye sinanu turya ɲgina le ⁴⁰nu tinga nane saningina: Tumba ye tugum te prowap ɲga saningina. Nane taɲgo am tukulok ta tumba nu tugum pronaig le nu kusnana: ⁴¹Ye ame wam ne mbolɲge ki ɲga ne iduste ɲgina le nu ndek sakina: Sungo, ye mambilam tuku sunɲgomba iduset ɲgina.

⁴²Taɲakina le Yesus ndek nu sana: Am maraɲga mambila. Ne ye tuku sanɲri tomba tingate tukunu ne mayekat ɲgina le ⁴³nu pitik ndo am maraɲga mambimba Kuata tuku nyu te-duɲga Yesus dubimba kina. Taɲana le nane ɲakmba wam ta kaɲgermba Kuata tuku nyu te-duɲginaig.

Sakeus tuku wam kube

19 Kile Yesus nu Yeriko tumbraɲ sungo ɲgamu fetka ka kusrewam bafuna. ²Tumbraɲ sungo tange taɲgo ande nyunu Sakeus minna. Nu takis kilanu mbal tuku gabat. Nu agaɲ ndende sunɲgomba ɲak.

³Taɲgo ta nu Yesus prona le taɲgo te ima ɲga nu kaɲgeram bafuna ta taɲgo pino sunɲgomba minnaig le nu fagnu tukunu Yesus kaɲgere fuguna sulumba ⁴nu ambonga pinderka ka Yesus kambim tuku ndin kuermba ail ande ndin make mbolɲge minna ta pongina.

⁵Ail mbol tange minna le Yesus nu pro ail tugum tange tinga ndek tandeka nu wika sana: Sakeus, ne pitik ibeɲ kaye. Kite ye ne tuku wande mbolɲge minamɲgit ɲgina. ⁶Taɲakina le nu pitik ndo ibeɲ ka gare sungo tumba Yesus tumba nuɲe wande mbol kina le ⁷nane afu wam ta kaɲgermba gubra tumba Yesus talamba sakinaig: Ndaɲam saka

nu taɲgo ɲayonu ta tuku wande mbol kumba nu ndoɲ minit ɲginaig.

⁸Kile Sakeus nu tinga Sungo sana: Sungo, ne isa. Yiɲe agaɲ ndende ɲakmba minig ta paplamba sanzal mbal walmba niɲge likamɲgit. Ye nane afu tuku ndametij ndui ndui kuayaren ta lafunu bailka bailka taɲamba niɲgamɲgit ɲgina le ⁹nu ndek sakina: Ki ait te mbolɲge Kuatenɲge wande te tuku mbal muskil kile-tidinge niɲgat. Taɲgo te mata Abraham tuku tugu ande. ¹⁰Ye Ndindo Katesek Taɲgo ɲgisikanu minig mbal sota muskil kile-tidinge niɲgam tuku prowen ɲgina.

Piro taɲgo 10 ndametij kilnaig

(Mateus 25.14-30)

¹¹Nane pasa ta ismba minnaig le Yesus nu Yerusalem patuna le nane afu wamdus mbarmba Kuata nu nuɲe gageu kulatkam tuku ait kile ndo mayok kaɲgat ɲga idusnaig. Ta tuku Yesus nu yaba pasa tembi saningina:

¹²Taɲgo ande nyu ɲak nu maɲ lato nyu sungo tam tuku gabat inum sota kilke masken kambim tuku sakina. Nu kumba luka pro nuɲe mbal kulatkam idusna. ¹³Nu kambim ɲga nuɲe piro taɲgo 10 wika ndametij soɲ ndui ndui niɲmba saningina: Tane ndametij tembi piroka minap le ye luka prowamɲgit ɲga saninmba nu kina. ¹⁴Nuɲe mbal afu nu kasurmba minnaig ta nu kina le afu kukulninginaig le nane ka gabat sungo sanaig: Nu sine kulatkam tuku sine nu mbulig ɲginaig.

¹⁵Taɲamba minnaig ma ma taɲgo ta nu gabat nyu tina sulumba luka nane tugum prona sulumba nu nuɲe piro mbal buk ndametij niɲgina ta nane piroka ndametij giganmba kilnaig ta kila palmbim tuku ɲga nane wike likina. ¹⁶Taɲana le piro taɲgo ande promba nu sana: Sungo, ye ne tuku ndametij soɲ ndindo tambi piroka minen ma ma ndametij soɲ 10 kilen ɲgina. ¹⁷Taɲak-

ina le nu sana: Ese. Ne piro tango mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku aganj fudiŋndo kulat mayena tukunu kile ne tumbraŋ 10 kulatkamŋgat ngina.

¹⁸Kile piro tango ande pro nu sana: Sunŋo, ye ne tuku ndametij soŋ ndindo tambi piroka minen ma ma ndametij soŋ 5 kilen ngina le ¹⁹nu ndek nu sana: Ne tumbraŋ 5 kulatkamŋgat ngina.

²⁰Kile piro tango inum pro nu sana: Sunŋo, ne tuku ndametij soŋ ndindo naje noten. Ye ndametij ta ngisikikat nga kumiŋmbi so mayemba pilen. ²¹Ne wamdus kareŋnu ŋak ta ye kila. Nane afu pirokade le ne pro alonu ake kilit. Afu tumunu ngukade le ne pro nya-maganj ake kilit. Ye ne kuru-kuruka taŋawen ngina. ²²Nu taŋakina le tango sunŋo nu sana: Ne piro tango ŋayonu. Ne naje pasa tambi ne pasa mbolŋge palm-bimŋgit. Ye wamdus kareŋnu ŋak e? Afu pirokade le ye pro alonu ake kilet nga iduste? Afu tumunu ngukade le nyamaganj ake kilet e? ²³Ye tuku maŋau ne kila ta ndaŋam saka ye tuku ndametij beŋ mbolŋge pile ndakina. Ne taŋana kande ye pro yiŋe ndametij lafunu lato kilet kande ngina.

²⁴Taŋakina sulumba tango sunŋo nu nane afu saningina: Ndametij soŋ ndindo ta yaimba tumba tango nu ndametij soŋ 10 ŋak ta tape ngina le ²⁵nane afu nu kusnanaig: Sunŋo, nu ndametij soŋ 10 ŋak ta ndaŋam nu tambim tuku sakate e nginaig le ²⁶nu lafumba saningina: Ande nu aganj afu ŋak minit ta andeŋge nu maŋ lato tuwit. Ande nu aganj denkanu minit ta andeŋge nuŋe aganj fudiŋndo ta mata yaite. ²⁷Ariya. Nane afu ye kumnemŋge minam mbulmba ye tuku ngueu minig ta kilmba pro ye tuku am mbolŋge bale farap ngina. Yesus nu taŋamba yaba pasambi saningina.

Yesus nu gabat sunŋo taŋaŋ Yerusalem kina

(Mateus 21.1-11; Markus 11.1-11; Yohanus 12.12-19)

²⁸Kile Yesus nu tinga mbumba Yerusalem kina. ²⁹Nu kumba ka tumbraŋ armba Betfasi le Betani Olif tabe patumba ta tugum prona sulumba nuŋe dubinaig tango armba sanikina: ³⁰Tale tumbraŋ si kumba bitekŋga doŋki fat ande pannaig le tiŋ minit afu muskilnu mbolŋge buk minyo ndakinaig ta tale kanŋeramŋgaik. Kanŋermba muli kuklimba tumba ye tugum te prowap. ³¹Ande tale ndaŋam muli kukliwik nga kusnatikuwa kande teŋenmba sawap. Sunŋo nu doŋki te piro ŋak nga sawap ngina.

³²Taŋakina le nale kumba ka nu sanikina taŋamba kanŋernaik. ³³Nale doŋki fat muli kuklimba minnaik le doŋki miro tango nane nale kanŋerka kusnanikinaig: Ndaŋam tale doŋki fat muli kukliwik nginaig le ³⁴nale ndek sakinaik: Sunŋo nu doŋki te piro ŋak nginaik.

³⁵Nale doŋki fat tumba Yesus tugum pronaik sulumba kumiŋ afu kilmba doŋki muskil mbolŋge farniŋmba Yesus tumba mbolŋge pilnaig le minyokina. ³⁶Nu doŋki ŋak kina le nane nangine tawi kilmba ndinŋge farninginaig.

³⁷Yesus nu Yerusalem patumba Olif tabe te-tiram bafuna le nuŋe dubinaig mbal nane tango kuasmbi sunŋomba ndoŋ nu buk wam saŋgrinu ke likina le kanŋerkinaig ta idusniŋmba gare-gareka Kuate tuku nyu te-duŋga wikaraumba sakinaig:

³⁸Ese. Nu gabat sunŋo. Nu Sunŋo tuku nyu mbolŋge prote.

Nu Sunŋonge nyaro tinwa o.

Ese. Samba mbolŋge sine tuku gubra kile kugate.

Sungo Kuate tuku nyu sungo mayok kuwa o nginaig. *Mune 118.26*

³⁹Tanjakinaig le Farisi afu manggur ngamuknge Yesus sanaig: Tum Tango, ne dubinade mbal te saninge lika peuninga nginaig le ⁴⁰nu ndek saningina: Ye tane satینگamngit. Ye nane peuningi ta ndame minig tenge wikarauwamngaig ngina.

⁴¹Tanjakina sulumba Yesus nu Yerusalem patuna sulumba kanjermba malmbika sakina: ⁴²Yerusalem tumbran ose. Ki ait te mbolnge ne ngamunggal mukuk minam tuku wamdus pulunuwa ko. Ne wamdus pulune nda. ⁴³Ait ande prowa le ne tuku ngueu mbal promba ne kornumba te-sinamnamngaig. ⁴⁴Nane ne tuku mbal ngaigo siglika ne tuku ndame wande sambrininguwaig le ndame ande nu mungu sailka mine nda. Kuatenge ne turnam tuku ait buk prote ta ne wamdus pulu ndanate ngina.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo wakeina

(Mateus 21.12-17; Markus 11.15-19; Yohanus 2.13-22)

⁴⁵Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo sinam kumba ka kawan tanje nane afu ndametiņ piroka agar ndende piyaniņmba minnaig ta kanjerka kogronka pitaikina sulumba ⁴⁶saningina: Kuyar pasa ande nu tenenmba sakate.

Ye tuku wande ta mbariņyam tuku wande. *Aisaia 56.7*

Tane wande te mbilmba kuayar tango tuku wande tanjaņ pilig. *Yeremia 7.11*

Kuyar pasa nu tanjamba sakate ngina.

⁴⁷Yesus nu mara mindek kusem wande sungo sinam tanje tango pino pasa tumniņmba minna le pris gabat kame kusem pasa bitekņganu mbal nyu njak mbal ta njakmba nu balewam tuku ndin sotinaig ta ⁴⁸tango pino njakmba Yesus tuku pasa isam tuku kilba pilmba

minnaig le nane nu balewam tuku ndin kiringinaig.

Imange Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig

(Mateus 21.23-27; Markus 11.27-33)

20 Mara ande Yesus nu kusem wande sungo sinamnge pasa mayenu kuklimba tango pino tumniņmba minna le pris gabat kame kusem pasa bitekņganu mbal Israel mage mage nane pro nu kusnanaig: ²Imange kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imange ne sangri tinmba kukulnina. Saka le sine isbe nginaig le ³nu ndek nane saningina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le tane sayap le isi. ⁴Imange kule pisne piro Yohanus tuna. Kuatenge e ko tanjongge ngina.

⁵Tanjakina le nane ka kasomnge nangine nangine mungu kusnanga sakinai: Sine ndanmba sabe. Sine Kuatenge nga sabe ta ndanjam tane Yohanus tuku son nda nginaig ngamngat. ⁶Ko sine tanjongge ngube ta tango pino ndamembi sine bale farsingamngaig. Nane njakmba Yohanus nu Kuate tuku tuan tango ande ngade nginaig.

⁷Tanjamba nane ndek Yesus tugum kumba nu tuku pasa lafumba sanaig: Iyo. Kuatenge Yohanus kukulna e ko imange kukulna ta sine gilai nginaig. ⁸Tanjakinaig le nu ndek nane saningina: Ariya. Ye mata tanjamba imange kukulyina le wam kame ke liket te satinge nda ngina.

Piro mbal ngaigonu tuku yaba pasa

(Mateus 21.33-46; Markus 12.1-12)

⁹Kile Yesus nu yaba pasa te saningina: Tango ande nu grep piro ande nguka piro mbal kilmba patika nu ait kuen njayo minam tuku kilke ande mbol kina.

¹⁰Ait kumungina le piro ta tuku alonu afu kilam tuku nu tango ande kukulna le piro mbal tugum kina. Ka prona le nane nu biye timba paniņta pitainaig le nu ake

luka kina. ¹¹ Tanjana le piro miro tango nu man tango ande kukulna le nane nu mata tumba panigta nayo silimba pitainaig le nu ake luka kina. ¹² Kile nu man tango inum kukulna le nu tumba kat buromba pitainaig. ¹³ Tanjanaig le piro miro tango ye ndanndanmba ki nga idusmba sakina: Ye yije kiyo tuku kume purmba minet te nu kukuli le nane nu kanjermba ye tuku kiyo nga nu mape-wamnggaig nga idusna.

¹⁴ Tanjamba nu kiyo nune kukulna le kina le piro mbal nane nu kanjermba sakinaig: Tango ilit si nu mam nune tuku agan ndende njakmba kilam tuku nyu njak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube nginaig. ¹⁵ Tanjaka nane nu tumba buknginaig le kilim kina le tange balenaig.

Tane ndanmba idusde? Piro miro tango mbal ta mbolnge ame wam kamngat nga idusde. ¹⁶ Nu nane bale farnjmba piro kulatkam tuku kuasmbi kise patikamngat nga saningina le nane afu pasa ta ismba sakinaig: i ... Nu tanjawe nda nginaig le ¹⁷ nu nane kanjer tidinga saningina: Tane nu tanjawe nda nga sakade ta kuyar pasa ande nu tejenmba sakate.

Ndame sungo ande wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnge sangri tingade ngate. *Mune 118.22*

¹⁸ Ande nu ndame sungo ta mbolnge bar- inga ndekuwa ta nu isu ngurngurmmba nu kumamngat. Ko ndame sungo ta tango ande mbolnge ndekuwa ta nu du firfi- ramngat nga saningina.

¹⁹ Kusam pasa biteknganu mbal pris gabat kame nane yaba pasa ta ismba nu nane tuku sakina ta kila pilmba nu biye tiwam tuku ta nane tango pino tuku kuru-kurukinaig.

Takis pankam tuku nane Yesus kusnanaig

(Mateus 22.15-22; Markus 12.13-17)

²⁰ Gabat kame nane Yesus kulatka minmba nane yabri tango afu tango kateseknu sakuwaig nga kukulningi- naig le Yesus tugum pronaig. Nu pasa ande mbarwa le nu tumba gafman wai mbolnge palmbim idusnaig.

²¹ Tango kame ta pro nu sanaig: Tum Tango, ne tugusemba ndo pasata sine wam pagusingit. Ne tango tuku nyu pile ndaninmba tango njakmba Kuate tuku manau dubikam tuku tumsingit. ²² Ne sine sasingga. Sine Zu mbal singine tukul dubimba Rom gabat Sesar takis tambim kumun e nginaig le ²³ nane nu yabri paknaig ta nu katesemba saningina: ²⁴ Ndametiñ ande tumba pro ye tummyap ngina le nane ndametiñ ande tumba pro tumnaig. Tanjanaig le nu nane kus- naningina: Ndametiñ te mbolnge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit nga kusnaningina le ²⁵ nane ndek sakinaig: Sesar tuku nginaig. Tanjakinaig le nu ndek saningina: Ata. Tane gabat sungo Sesar kumnemngge minig. Nu tambim tuku agan sakate ta nu tape. Kuate nu agan tambim tuku sakate ta Kuate tape ngina.

²⁶ Tanjakina le nane tango pino am mbolnge nune pasa tambi ndalenu tuku ndin ande kanjer ndamba nu pasa lafuna ta tuku pirerek purka mingge tukulmba minnaig.

Kummba man abongam tuku pasa

(Mateus 22.23-33. Markus 12.18-27)

²⁷ Kile Sadusi tango afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane tango kummba man tingge nda nga idusmba minig tuku.

²⁸ Nane pro nu sanaig: Tum Tango, Mosesnge tejenmba kuyarna. Tango ande kummba pino kuembol kiyo ku-

gatok kusrewa le maib nuŋenge pino ta tumba aba nuŋe tuku kiŋo te-pilwa nga kuyarna. ²⁹ Ariya. Tango ande maib kat nuŋe 7 minnaig. Aba naŋgine pino ande tina sulumba minna ma ma kiŋo kugatok kumna. ³⁰ Kumna le mambo nuŋe dubiknu nu pino ta tina ma ma nu mata kiŋo kugatok kumna. ³¹ Kile mambo nuŋe nu dubiknu nu mata taŋana. Taŋamba taŋamba nane 7 ta pino ndui ta ndo tumba kiŋo kugatok kume farnaig le ³² ngumnenga pino kuembol ta nu mata kumna. ³³ Ata. Ne kumanu mbal tiŋgamngaig nga sakate ta tango 7 ngamuknge nu ima tuku pino minamngat? Nane ŋakmba pino ndui ta ndo tinaig nga Yesus sanaig.

³⁴ Taŋakinaig le nu nane saningina: Kilke te mbolnge tango pino muŋgu kilig tuku. ³⁵ Kumanu mbal Kuaterge nane tiŋreknu nga kile-tidinguwa le kilke kitek mbolnge minamngaig ta nane maŋ muŋgu kile nda. ³⁶ Nane maŋ kumam kumuŋ kuga. Nane eŋel taŋaŋ minamngaig. Kuater nu nane kile-tidinguwa le nane nu tuku kiŋo kame minamngaig.

³⁷ Kumanu mbal maŋ aboŋga tiŋgam tuku Moses nu mata sine tumsingit. Nu ail fudiŋ pa bulu ŋak wam ta tuku kuyarmba Abraham Isak Yakob Kuater nu nane tuku Mbara Sungo minit nga kuyarna. ³⁸ Abraham nane kume likinaig ta nduiye ngisikinaig kande Kuater ye nane tuku Mbara nga Moses sa ndana kande. Kuater nu abo ŋak minig mbal tuku Mbara kumanu mbal tuku Mbara. Nane abo tugu ndui ta ŋak minamngaig nga saningina.

³⁹⁻⁴⁰ Yesus nu taŋamba sakina le kusem pasa biteknganu mbal afu nane maŋ kusnawam tuku ta nane kuru-kuruka sakinaig: Tum Tango, ne pasa kumumbi sakate nginaig.

Yesus nu Kristus tuku nane kusnaningina

(Mateus 22.41-46; Markus 12.35-37)

⁴¹ Kile Yesus nu nane saningina: Nane afu Kuaterge madina tango Kristus nu David tuku mbuŋ nga sakade ta ⁴² David nu tuku mune waŋe ta mbolnge nuŋe mironŋ teŋenmba saka kuyarna.

Sunگو Kuater nu ye tuku Sunگو sana:

Ne ye tuku ndinam kumam teŋe sangri ŋak minyok mina le ma ma ⁴³ yengge ne tuku ngueu mbal ŋakmba kile-ibenka ne tuku kupe kumnemnge patikamngit ngina. *Mune 110.1*

⁴⁴ David nu taŋamba kuyarmba Kristus nu ye tuku Sunگو ngina. Ata. Nu David tuku mbuŋ ndo e ko nu David tuku Sunگو nga kusnaningina.

Israel gabat kame tuku maŋau

(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)

⁴⁵ Tango pino ŋakmba Yesus tuku pasa ismba minnaig le nu nuŋe dubinaig mbal saningina: ⁴⁶ Tane kusem pasa biteknganu mbal tuku maŋau rironŋkap. Nane tawi kugennu silika likam nzaliningit. Nane maket mbolnge lika nane afunŋe nane sugu nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. Kusem wandeknge pagumba nye sunگو mbolnge nane mbili tumailamnge minyokam tuku nzaliningit. ⁴⁷ Nane pino kuembol kame tuku agaŋ ndende kile-suluwe ningig. Nane naŋgine maŋau ŋaigonu ta yabuka tango am mbolnge Kuater yabaŋ kuende. Ta tuku nane pa lato tamngaig ngina.

Pino kuembol ande nuŋe ndametij Kuater tuna

(Markus 12.41-44)

21 Yesus nu kusem wande sunگو sinam taŋge mambilmba nane afu agaŋ ndende sunگomba ŋak ndametij Kuater tuku patikinaig le kaŋgerkina.

² Kile pino kuembol ande aganj ndende kugatok nuje ndametiŋ toea armba ndo kilmba pro patikina le nu kanŋermba sakina: ³ Ye siŋka satinŋamŋgit. Pino kuembol te aganj ndende kugatok ta nu ndametiŋ fudiŋndo patikat ta nane ŋakmba tuku ndametiŋ liniŋgit. ⁴ Ta ndaŋam? Nane ndametiŋ gudommmba ŋak ta afu ndo patikaig le pino kuembol te nu aganj ndende kugatok nuje ndametiŋ ŋakmba panke suluwat. Nu nyamaganj piyawam tuku ande mata mine ndakate ŋgina.

**Yesus nu kusem wande
ŋayonŋam tuku sakina**

(Mateus 24.1-2; Markus 13.1-2)

⁵ Nane afu kusem wande sunŋo tuku Yesus sanaig: Ai te. Nane ndame magenumbi wande pilnaig. Nane afu aganj magenu ndo Kuate tunaig le tamba wande mindepiyenaig ŋginaig le nu ndek sakina: ⁶ Tane wande kanŋerde te ait ande prowa le ndame ŋakmba muŋgu sailka mine nda. Afunŋe sambrinŋuwaig le ŋakmba kutusewamŋgaig ŋga saninŋgina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa

(Mateus 24.3-44; Markus 13.3-37)

⁷ Yesus nu taŋamba sakina le nane nu kusnanaig: Tum Taŋgo, ne kusem wande ŋayonŋamŋgat ŋga sasiŋgat ta ginu mara prowamŋgat. Sine ame maŋau kanŋermba wam ta mayok kambim patukate ŋga idusmba katesewamŋgig ŋginaig le ⁸ nu ndek sakina: Tane rironj mayewap. Nane afu gudommmba pro tane yabritiŋmba ye tuku nyu tumba sakamŋgaig: Ye Kuaterŋge madiyina tango. Ait kugawam tuku buk patukate ŋgamŋgaig. Tane nane dubi ndakap. ⁹ Tane kame sugo maskenŋge mayok kuwaig le pasa ismba ko tane tugumŋge kame zigna ismba tane piriri ŋayomba wamdus fulil ndakap. Wam

kame ta siŋka prowe likamŋgaig ta kugawam tuku ait ta kile.

¹⁰ Kilke ande tinŋa kilke kise ndonj kame buwamŋgaik. Gabat ande nuje gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndonj kame buwamŋgaig. ¹¹ Ma yimyam mbolŋge mumni sugo guba guaze saŋgrinu prowe likamŋgaig. Gau mbolŋge aganj sugo pasa ŋak kuru kuru ŋayowam tuku mayok kine likamŋgaig.

¹² Wam kame ta pro ndawaig le tane ye tuku mbal tukunu afunŋe tane bige tidinga piti tiŋmba tane kilmba kusem gabat tugumŋge kile-tidinga ko muliŋ kilmba wandekŋge patikamŋgaig. Nane tane kilmba nyu sugo ŋak mbal tugumŋge kile-tidingamŋgaig. ¹³ Ait ta mbolŋge tane ye tuku ŋga pasa mayenu saninŋap le nane ye tuku nyu isamŋgaig. ¹⁴ Tane wamdus te-mayewap. Piti ta prowa le sine ndaŋmba sakube o ŋga idus ndawap. ¹⁵ Yenŋe tane tuku mingge bul sermba kila tinŋi le taŋgine ŋgueu mbal nane tane tuku pasa te-ibeŋmba lafuwam kumuŋ kuga.

¹⁶ Taŋgine ina mam, tira kat taŋgine, ndare tuma, gulab kat taŋgine nane mata tane kilmba ŋgueu mbal tuku wai mbolŋge patikuwaig le tane afu bale faramŋgaig. ¹⁷ Tane yiŋe mbal tukunu nane ŋakmba tane kasurtingamŋgaig ta ¹⁸ tane ŋgisike nda. ¹⁹ Tane ye kusre ndayumba minmba abo tugu ŋak minamŋgaig.

²⁰ Kame mbalŋge Yerusalem te-ŋgamumba minwaig le kanŋerka nu ŋayo siliwam tuku ait buk patukate ŋga idusap. ²¹ Kanŋerka Yudea mbal nane kua ka tabe ponguwaig le nane Yerusalem sinamŋge minig mbal kua ka mayok kuwaig. Afu Yerusalem makembinge minig kua ka tumbran sunŋo sinam kine ndakuwaig.

²² Ait ta mbolŋge kuyar pasa une lafunu sakate ta ŋakmba kumunuŋgat. ²³ Pino funŋulok pino kiŋo dabro

amo nyanu njak ose. Nane piti sungo kanjeramngaig. Sina manzer sungo ma te mbol prowa le Kuate tuku gubra kanjeramngaig. ²⁴Afu bagimbi bale faramngaig. Afu ndaleka kilmba kilke yinyam mbol kine likamngaig. Kasomok mbalnge Yerusalem tumba kupe-kupeka nu jayo silimba minwaig le ma ma nane tuku ait kugawamngat.

²⁵Ngumnenga aganj afu kitek ki tam-bun mbai mbolnge mayok kine likamngaig. Yu mbalo sugo pasa njak fudu njayowaig le kilke mbol mbal wam pile paska kuru kuru sungo tamngaig. ²⁶Samba tuku sangri njakmba pirpurka buru-burukuwaig le tango nane wamdus fulilka ina o kile ame marjau sine mbol prowamngat o nga nangine kuru kuru ta dubimba kume likamngaig.

²⁷Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Tango ye sangri kilja sungo pasa njak gau sinamnge prowi le nane kangeryamngaig. ²⁸Wam kame sakit ta tugu pilwaig le tane tandeka mambimba minap. Tane muskil kile-tidinge tingam tuku ait buk patukate nga idusap njgina.

Fik ail mbolnge wam ande tumningina

(Mateus 24.32-35; Markus 13.28-31)

²⁹Kile Yesus nu yaba pasa ande saningina: Tane fik ail, ail afu turmba kanjerkap. ³⁰Nzude le tane kanjerka katesemba sakade. Ki ait patukate ngade. ³¹Tanjamba ndo wam kame sakit te prowaig le kanjerka Kuate nunge gageu kilmba kulatkam tuku ait patukate ta kila palmbimngaig. ³²Ye sinjka satिंगamngit. Ait te mbolnge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame njakmba ta prowamngaig. ³³Kilke tugu samba tugu ngisinunggaig. Ye tuku pasa ande ngisike nda. Minmba minamngat.

³⁴Tangine miroj kuraukap. Tane kuapi kikoṅnu nyumba kule kamenu nyumba nginganka minbekaig. Tane kilke te tuku aganj ndende sungomba tuku idus ndaningap. Ait sungo ta tuinge mbo tate tananj tane tugum bitek prowikat. ³⁵Ait ta kilke mbol mbal njakmba tugum pitik ndo prowamngat. ³⁶Tane mara mara mambimba yabanmba minap. Tane piti kame ta prowaig le sangri tinga minap sulumba ngumnenga ye Ndindo Katesek Tango ye am mbolnge tingam tuku Kuate yabanap nga saningina.

³⁷Ki ait mindek Yesus nu tanjamba kusem wande sungo sinamnge wam pagu pasa niṅmba minanu. Furiranu le nu mayok ka kumba Olif tabe mbolnge kinyanu. ³⁸Tango pino gudommba maratukuk tinga nu tuku pasa isam tuku kusem wande tugum prowe lika minanu.

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig

(Mateus 26.1-5,14-16; Markus 14.1-2,10-11; Yohanus 11.45-53)

22 Israel mbal tuku pagumba nye sungo Pasowa bret yis kugatok nyam tuku ait ta patukina le ²pris gabat kame kusem pasa biteknganu tango nane tango pino tuku kuru-kuruka Yesus kuirkuirka biye timba balewaig nga ndin sotinaig.

³Tanjanaig le Satan nu pro nane 12 ta tuku tango ande Yudas Iskariotnu sinam kina le ⁴nu ka pris gabat mbal kusem wande tuku gabat mbal nu Yesus tumba nane tuku wai mbolnge palmbim tuku nane ndoṅ ndin katesemba pasatinaig. ⁵Nane nu tuku pasa ismba gare tormba pasa katmba ndametiṅ afu nu tambim tuku sakinaig le ⁶nu wokina sulumba tango pino am kirimbik Yesus tumba nane tuku wai mbolnge palmbim tuku ait mayenu ande tairnga minna.

**Yesus dubinaik tango armba
Pasowa kuanekinaik**

*(Mateus 26.17-25; Markus
14.12-21; Yohanus 13.21-30)*

⁷Bret yis kugatok sipsip fat bale farmba nyam tuku kusem ait ta prona le ⁸Yesus nu Petrus le Yohanus sanikina: Tale kumba ka Pasowa tuku aganj kuanekap le sine njakmba kumba nyube ngina.

⁹Tanjakina le nale ar ta Yesus kusnanaik: Sile ka aninge kuanekupe nginaik le nu ndek sanikina: ¹⁰Tale kumba ka tumbranj sungo mbol biteknjgap le tango ande waim kule njak tale tugum promba kuwa le nu dubimba kape. Nu wande pongamngat ta tale nu dubimba ka wande ta tuku miro tango tejenmba kusnawap. ¹¹Tum Tango nu sakat nu nune dubinaig mbal ndonj wande rum ndanj mbolnje Pasowa nyamngig nga sawap. ¹²Tanjakap le nu rum sungo ande o mbolnje aganj ndende kumumbi patikinaig le minig ta tumtikamngat. Tanjawa le tale rum ta sinamnge sine Pasowa nyam tuku kuanekap nga sanikina.

¹³Tango ar ta kumba ka Yesus nu sakina ta kumumba mayok kina le nane Pasowa nyam tuku aganj ndende kuaneka manj luka kinaik.

**Yesus nu pasa nyam tuku
manjau te-mayokna**

*(Mateus 26.26-30; Markus
14.22-26; 1 Korin 11.23-25)*

¹⁴Ait ta kumungina le Yesus nu aposel kame ndonj kumba ka kuanekinaik wande ta mbolnje minyoka isukusmba minnaig. ¹⁵Isukusmba minmba nu nane saningina: Ye rar sungo nda ti sulumba ambonga tane ndonj Pasowa nyam tuku wamdus sungo tet. ¹⁶Kile ye sinja satngamngit: Ye Pasowa nye ndaki ma ma Pasowa te alonu mayok kuwa le ye Kuate kulatkate ma mbolnje manj

nyamngit ngina. ¹⁷Tanjaka nu grep kule murko njak tumba Kuate gare pasa tumba saningina: Grep kule te tumba nyap. ¹⁸Ye tane satngamngit. Ye grep kulenu ait te mbolnje kusrewi sulumba Kuate pro nu nune gageu kulatkuwa le ndo ye manj nyamngit ngina.

¹⁹Tanjaka nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba walmba ninmba sakina: Te yiye ngarosu tanenu nga tinjet. Tane ye idusyam tuku manjau te kumba minap ngina. ²⁰Nane tanjamba isukuse denjurnaig le nu grep kule murko njak tumba manjau ndui ta kina sulumba saningina: Grep kule murko njak ye kutuwet te pasa kitek Kuate nu tango ndonj o buk katna ta alonu mayok kambim tuku tanenu nga yiye ndare kutuwamngit. ²¹Tane isap. Ye tuku kupet tango ye ndonj tuma isukusmba minek. ²²Ye Ndindo Katesek Tango Kuate tuku wamdus o buk pilna ta dubimba ye kumamngit ta ande nu ye tumba nane tuku wai mbolnje palmbimngat ta nu ose. Nu piti sungo tamngat ngina le ²³nane pasa ta ismba ndek nangine nangine munju kusnanginaig: Imanje wam ta kamngat a nginaig.

**Ande sungo minam tuku
munju tulinginaig**

²⁴Nane 12 ta ima nane ngamuknje sungo minam tuku munju tulinga kuaaleyaukinaig le ²⁵Yesus nu nane saningina: Kasomok mbal tuku gabat sugo nane minje karenj njayo njak minig. Tango pino nane gabat sugo tuku saka nane sine kulat mageka tursinganu nga sakade. ²⁶Tane gabat sugo tananj mine ndakap. Ande tane ngamuknje sungo minit ta nu fudinndo tananj minwa. Ande nu gabat minit ta nu tane tuku piro tango tananj minwa. ²⁷Tane idusap. Tango armba ande minyokate le ande piroka waim kutumba pro tuwit le nyate ta ima nu sunjo? Tango

nu isukusmba minit ta nu sungo. Ye tangine Sungo ta ye tane ngamuknge piro tango tana minet. ²⁸Ye piti sungomba kile-liken le tane ye kusre ndayinaig. ²⁹Ta tuku yiye Mamnge nuge gageu kulatkam tuku ye pilna tanamba ye tane patikamngit. ³⁰Ye ma kulatkamngit ta mbolnge tane ye ndon isukusamngaig. Tane minyonu tuku mbili sugo mbolnge minyoka Israel tugu 12 kilmba pileningamngaig nga saningina.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(*Mateus 26.31-35; Markus 14.27-31; Yohanus 13.36-38*)

³¹Kile Yesus nu Petrus sana: Simon, ne ise mayewa. Nane wit firfirnu pufngade tana Satan nu tane tagotinguwa le tane afu ndekam tuku nu sangri tinga Kuate kusnana. ³²Ne Kuate tuku sangri tomba tingate ta kusre ndawa nga ye Kuate yabaet. Ne ngamungal biye mbilmba tira kat naje turka sangri pileninga ngina.

³³Tanjakina le Petrus ndek sakina: Sungo, nane ne mulintumba wandeknge pilwaig ko tumba balenuwaig le ta mata ye ne ndon ngina le ³⁴nu ndek sana: Petrus, furir te teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina.

Nangine agan ndende kilmba nak kambim tuku

³⁵Kile Yesus nu nane saningina: Ye tane buk tangine ndameti pale fat kupe ngaro ta nakmba kusreka kape ngen le tane kinaig ta agan ande denkinaig e ngina le kuga nginaig. ³⁶Nu man lato saningina: Kile ande nu ndameti ko pale fat nak kande kilmba nak kuwa. Ande nu kame bagi kugatok ndeta nuge tawi ande tumba piyamba ndameti

kilmba nuge bagi piyawa. ³⁷Ye sinjka satingamngit. Kuate tuku kuyar pasa ye tuku tejenmba sakate.

Nane nu kanjermba wam najgonu kanu mbal ndon ulendiwamngaig ngate.

Aisaia 53.12

Pasa ta kile ye mbolnge kumungamngat. Tuan tango kame ye tuku kuyarkinaig ta kile nakmba kumumba prode ngina. ³⁸Tanjakina le nu dubinaig mbal ta sakinaig: Sungo, ai te. Kame bagi armba minik te nginaig le nu nane saningina: Ta maye sine kab ngina.

Yesus nu Kuate ndon pasatina

(*Mateus 26.36-46; Markus 14.32-42*)

³⁹Yesus nu mayok kumba nuge manau dubimba Olif tabe mbol kina le nu dubinaig mbal nu ndon kinaig. ⁴⁰Nu kumba ka ma ta mbol promba nane saningina: Tane tenge Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina. ⁴¹Nu tanamba saka dirdirka kumba dagol tidronga Kuate yabanmba sana: ⁴²O Mam, ne nzalinuwa ndeta kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Naje nzali ndo dubiwa ngina.

⁴³Nu yabanmba minna le enjel ande samba mbolnge ndeka nu sangri pilena. ⁴⁴Kile nu piti suk suk ndana sulumba nu ndek sangrimba yabanmba minna le nuge mundu ndare tana kutuka kilke mbolnge ndekina.

⁴⁵Nu yaban denpurbmba nu tinga nuge dubinaig mbal tugum promba nane kanjerkina ta nane ngamungal pitiningina le kinymba minnaig le ⁴⁶nu ndek nane saningina: Ndanam tuku tane kinymba minig. Abonga tinga Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Markus 14.43-50; Yohanus 18.12)

⁴⁷ Yesus nu tanjaka minna le tango 12 ta tuku ande Yudas nu tango gudommba kilmba pro Yesus mumuwam tuku nga nu tugum prona. ⁴⁸ Tanjana le nu ndek Yudas sana: Yudas, ye Ndindo Katesek Tango nane tumningam tuku ne gulab tanjaj ye mumuyam prote e ngina.

⁴⁹ Tanjakina le nane Yesus ndonj min-naig mbal nane manau prowamngat ta kila pilmba nu sanaig: Sunjo, sine bag-imbi nane bale farnigbe nginaig sulumba ⁵⁰ nane tuku ande kame bagimbi pris sunjo tuku piro tango kilbanu ndinam pike welna. ⁵¹ Tanjana le Yesus ndek sakina: Mbulap ngina sulumba tango ta tuku kilba kirena le mayekina.

⁵² Kile pris gabat mbal kusem wande tuku polis gabat mbal Israel mage mage nu biye tiwam pronaig le Yesus nu nane saningina: Ndanjam saka tane ye kuayar tango tanjaj bagi sibugi kilmba ye biye tiyam prode. ⁵³ Ye mara mindek kusem wande sunjo sinamnge minen ta tane ye biye tiyam kuga e? Ta maye. Kile tanjine ait prote. Kile ma make tuku sangri mayok kinit ngina.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina

(Mateus 26.57-58,69-75; Markus 14.66-72; Yohanus 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Nane Yesus biye timba pris gabat sunjo tuku wande mbol kinaig le Petrus nu nane ngumnem dubika kina. ⁵⁵ Nane afu wande mab tanje pa diknga likmba minnaig le nu ka nane ndonj minyokina. ⁵⁶ Nu minyok minna le pino ande promba pa bulu mbolnge Petrus kangermba manj kanger tina sulumba sakina: Tango te mata Yesus ndonj minna tuku ngina le ⁵⁷ nu ndek sakina: A ... pino, ye kuga. Ne tango sakate ta ye gilai ngina.

⁵⁸ Mine minemba tango ande Petrus kangermba manj sakina: Ne mata nu tuku tango ande ngina le nu ndek sakina: A ... mata, ye kuga ngina.

⁵⁹ Kile tango ande nu sangri maramba saningina: Tango te yabrikate. Nu nu ndonj minna tuku. Ata. Nu Galileanu ngina le ⁶⁰ Petrus nu tango ta sana: Mata, ne tanjaka sakate ta ye nginngan-ket ngina.

Nu pasata minna le pitik ndo teg witina le ⁶¹ Sunjo nu mbilka Petrus kangerna le nu Sunjo tuku pasa idusna: Furir te mbolnge teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina.

⁶² Nu pasa ta idusmba nu tinga mayok ka malmbi nyayona.

Nane Yesus tumba nyayo silinaig

(Mateus 26.67-68; Markus 14.65)

⁶³ Tango afu Yesus kulatka minnaig ta nane nu tumba aza pile-pilemba nzumil te-tumba nu paningtinaig. ⁶⁴ Tanjamba nane nu tuku am tawimbi songa katmba kusnanaig: Imange ne katnate. Ne dir pasa miro ndeta nyunu nyun ta le sine isbe nginaig. ⁶⁵ Nane tanjamba kasur pasa samba nu tumail panmba minnaig.

Gabat ngakmba Yesus tuku pasa isnaig

(Mateus 26.59-66; Markus 14.55-64; Yohanus 18.19-24)

⁶⁶ Mafena le Israel mage mage pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal nane ngakmba mangurkinaig sulumba Yesus tumba ka nangine mangur ma mbolnge te-timba kusnanaig: ⁶⁷ Ne Kristus Kuatenge madinina tango kande sasinga nginaig le nu ndek nane saningina: Ye satinggi ta tane ye tuku pasa ismba son nge nda. ⁶⁸ Ye pasa ande kusnatingi ta tane lafuwe nda. ⁶⁹ Kile ye Ndindo Katesek Tango Kuate Sangri Nyayo nu tuku ndinam kumamnge minyokamngit ngina. ⁷⁰ Tanjakina le nane ngakmba nu

kusnanaig: Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate e ŋginaig le nu nane saningina: Sakade not ŋgina.

⁷¹Tanjakina le nane sakinaig. Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. Nuŋe mingembi pasa ŋayonu sakate le sine iseg. Not ndo ŋginaig.

**Nane Yesus tumba
Pilatus tugum kinaig**

*(Mateus 27.1-22; Markus
15.1-5; Yohanus 18.28-38)*

23 Kile nane ŋakmba tinga Yesus tumba gabat sunŋo Pilatus tugum kumba ka ²nu pasa mbolŋge te-timba sakinaig: Tanŋo te nu sine Zu mbal didika ndin ŋayonu tumsingit. Nu sine takis ndametiŋ Sesar nda tambim tuku saka nuŋe mironŋ gabat sunŋo ye Kristus ŋgate ŋga Pilatus sanaig.

³Kile Pilatus nu ndek Yesus kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunŋo e ŋga kusnana le nu lafumba sana: Ne sakate not ŋgina. ⁴Tanjakina le Pilatus nu pris gabat mbal mangur sunŋo ta saningina: Ye tanŋo te mbolŋge mbar ande kanŋer ndawet ŋgina le ⁵nane sanŋri maramba sanaig: Nu tanŋo pino wamdus kuagnekate. Nu Galileanŋe tugu pilmba kumba ka te promba Yudea tumbranŋ ŋakmba mbolŋge nuŋe wam pagu pasa niŋmba likate ŋginaig. ⁶Tanjaka sanaig le nu pasa ta ismba tanŋo te Galileanu e ŋga kusnaningina le ⁷nane au ŋginaig.

Galilea ma kulatkanu tanŋo Herodus nu ait ta mbolŋge Yerusalemŋge minna tukunu Pilatus nu afu saningina le nane Yesus tumba Herodus tugum kinaig.

**Nane Yesus tumba
Herodus tugum pronaig**

⁸Herodus nu Yesus kanŋermba gare sunŋona. Ta ndaŋam? Nu o buk Yesus tuku nyu ismba nu wam kitek sanŋrinu ande kuwa le kanŋeram tuku wamdus sunŋo ŋak minna.

⁹Herodus nu ndek pasa gudommmba nu kusnana ta Yesus nu lafu ndamba maninok minna. ¹⁰Nale tanjamba minnaig le pris gabat kusem pasa bitekŋganu mbal nane sanŋri maramba pasa tugu gudommmba Yesus mbolŋge patika minnaig.

¹¹Kile Herodus nuŋe kame mbal ndonŋ Yesus aza pile-pilemba nzumil te-tunaig. Tanjamba Herodus nu gabat sunŋo tuku tawi siluk tumba nu afu saningina le tumba luka Pilatus tugum kinaig.

¹²Pilatus le Herodus nale buk munŋu ŋgueu ŋak minnaig ta ait ta mbolŋge nale wamdus ulendinaig.

**Pilatus nu Yesus
balewaig ŋga saningina**

*(Mateus 27.15-26; Markus 15.6-15;
Yohanus 18.39-19.16)*

¹³Kile Pilatus nu pris gabat kame gabat sugu sugu tanŋo pino ŋakmba wikina le pro mangurkinaig le saningina:

¹⁴Tane tanŋo te tumba ye tugum te promba nu tanŋo pino didika ndin ŋayonu tumninganu ŋgade ta ye tane am mbolŋge nu tuku pasa isit ta tane nu mbaranu ŋgade ta ye kanŋer ndawet.

¹⁵Herodus nu mata mbar ande nu mbolŋge te-sili ndaka maŋ kukulat le ye tugum te prowat. Tane isap. Nu kumam tuku wam ande ke ndakina tukunu ¹⁶ye nu tumba kame mbal ningi le ŋgusmba kusrewaig le kanŋat ŋga saningina. ¹⁷(Yar mindek Pasowa tuku ait mbolŋge Rom gafman nu muliŋ kilanu tanŋo ande paska Zu mbal niŋganu).

¹⁸Kile nane ŋakmba ŋgumbeyumba sakinaig: A ... Barabas paska sinŋa. Tanŋo te balewa ŋginaig. ¹⁹(Barabas nu tanŋo afu kilmba Yerusalemŋge gabat kame afu ndonŋ kame bumba nuŋge ande balena le muliŋtumba wandekŋge pilnaig tuku).

²⁰Pilatus nu Yesus paskam saka maŋ saningina le ²¹nane maŋ ŋgumbeyumba

sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nga saka minnaig. ²²Kile Pilatus nu nane saningam keɲa sulumba sakina: Ndanam? Nu ame wam mbarna? Ye agaɲ ande nu balewam tuku kanɣer ndawet. Ye nu tumba kame mbal ningi le ngusmba kusrewaig le nu kuwa ngina kande ²³nane nu ail kazrai mbolnge nil danngam tuku sangri maramba wi kuenɣa Pilatus tuku pasa kuerka te-ibeɲnaig. ²⁴Te-ibeɲnaig le Pilatus nu nane tuku nzali dubina.

²⁵Barabas nu tanɣo afu kilmba gabat kame afu ndonɣ kame bumba nuɲge ande balena le tumba muli wande mbolnge pilnaig ta nane nu paskuwa nga sanaig le Pilatus nu tanɣo ta paskina. Nu nanɣine nzali dubimba Yesus balewaig nga kame mbal ningina.

**Nane Yesus tumba ail
kazrai mbolnge pilnaig**

(Mateus 27.32-44; Markus
15.21-32; Yohanus 19.17-27)

²⁶Nane Yesus tumba kinaig ka nd-innge Sirenenu tanɣo Simon nu piro mbolnge luka Yerusalem kambim bafuna le te-silika biye timba ail kazrai nu kurau tunaig le nu Yesus dubimba kina.

²⁷Nane kinaig le tanɣo pino kuasmbi gudommba Yesus dubimba kinaig. Nane ngamukɲge pino afu Yesus tuku malmbi sunɣonaig le ²⁸nu mbilka nane saningina: Yerusalem pino kame, tane ye tuku nga malmbi ndakap. Tanɣine ngarosu tanɣine kiɲo kame tuku nga malmbikap. ²⁹Mine minemba ait ande prowa le pino niɲanu kiɲo kugatok mbal nane wamdus bulok ɲak minig nga sakamɲgaig. ³⁰Nane afu ndek sakamɲgaig: Biɲ sugo ngurka sine bale farsingap o. Tabe fonɣonɣ guenɣa sine tidonɣ patikap o ngamɲgaig. ³¹Ye purfeɲnu ta nane ail abonu tanɣa ye pa mbolnge pilig. Tane ail kumaknu

tanɣa minig mbal nane tane kilmba ndanɲamɲgaig ngina.

³²Tanɣo armba wam ɲaigonu kanu nale turmba Yesus ndonɣ bale faram tuku kilmba kinaig ka ³³ma nyunu Tanɣo Gabat Murko pronaig sulumba nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil dannginaig. Tanɣamba nane tanɣo wam ɲaigonu kanu ta kilmba ande nu tuku ndinamɲge ande ɲaɲamɲge ail kazrai mbolnge nil dannginaig.

³⁴Kile Yesus nu sakina: Mam, nane ye mbolnge mbarde te nane katese ndade. Ne nane tuku mbar sauka gilainɣa ngina.

Nane afu Yesus tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig le ³⁵tanɣo pino gudommba tanɣe tinga Yesus kanɣermba minnaig. Israel gabat mbal nu pingil mer te-tumba talamba sakinaig: Nu Kuatenɣe madina ndeta nu tanɣo afu tuku muskil kile-tidingina ta kile nuɲe mironɣ muskil te-tiwa nginaig. ³⁶Kame mbal mata pro nunumba nu grep kule kaglinu nyuwa nga miɲge susumba sanaig: ³⁷Ne Zu mbal tuku gabat sunɣo ndeta nane muskil te-tiwa nginaig. ³⁸Nu tuku gabat funɲge kuyar ande teɲenmba minna: *Tanɣo te Zu mbal tuku gabat sunɣo* nga kuyarnaig.

³⁹Tanɣo ɲaigonu ar ail kazrai mbolnge minnaik ta ande nu tumail panmba sana: Ne ima. Ne Kuatenɣe madinina tanɣo ndeta nane muskil te-timba sile mata kile-tidinge sika ngina. ⁴⁰Tanɣakina le inum ta nu sawe lika sana: A ... ne Kuate tuku kuru kuru ndakate? Sine keɲ kume te mbolnge mayok kambim tuku pasa mbolnge patikaig. ⁴¹Sile sikile mbar tuku kumpe ta maye ta tanɣo te nu mbar kugatok ngina. ⁴²Tanɣakina sulumba nu ndek Yesus sana: Yesus, ne nane ma mbolnge gabat sunɣo prowa sulumba ye idusya ngina le ⁴³nu ndek sana: Ye siɲka ne sanamɲgit. Ki ait te mbolnge ne ye ndonɣ ngirinɣ tumbranɲge minamɲgat ngina.

Yesus nu kumna

(Mateus 27.45-56; Markus
15.33-41; Yohanus 19.28-30)

⁴⁴Ki kanum 12 mbolnge ki kumna le ma njakmba ma furir sungo promba kumba ka ka ki kanum 3 mbolnge kugana. ⁴⁵Kusem wande sungo sinamnge malanga tukulanu tawi sungo ngamunje fet arkina.

⁴⁶Kile Yesus nu wi kuejka sakina: Mam, yiye kanu ne tuku wai mbolnge kusrewet ngina. Tanjaka sakina sulumba nu kumna.

⁴⁷Kumna le kame gabat sungo nu wam ta kanjermba nu Kuate tuku nyu te-dunga sakina: O son. Tango te nu mbar kugatok ngina.

⁴⁸Ake mbal wam ta kanjeram prove likinaig ta nane ngamungal rar sungo tumba tawo katkatniymba luka nangine tumbraj kine likinaig le ⁴⁹nane Yesus kila minnaig mbal pino afu Galileange nu dubimba pronaig ndon kasomnge tingja wam kame ta kanjerkinaig.

Tango ande Yesus tuku mindesiñ wakeina

(Mateus 27.57-61; Markus
15.42-47; Yohanus 19.38-42)

⁵⁰Zu tango ande Arimateanu nyunu Yosef minna. Nu Israel mbal tuku pasa pilewanu tango sungo ande. Nu tango mayenu tijreknu ndo. ⁵¹Nane Yesus balewam sakinaig ta nu nane ndon wamdus ulendi nda pilna. Kuate nu pro nuje gageu kulatkam tuku ait ta nu tairnga minna.

⁵²Kile nu ka Yesus tuku mindesiñ tam tuku Pilatus sana le nu wokina. ⁵³Tanjana le nu kumba ka mindesiñ paska tawi kaukaukmbi songa tumba ka ndame burok buk sarka wakeina tuku ta sinamnge pilna. Ndam burok ta tango ande nda pilnaig tuku. ⁵⁴Ait ta nangine

kusem tuku kuanenu tuku ait. Kile ki butungina le kusem ta tuku ait prona.

⁵⁵Pino afu Galileange Yesus dubimba pronaig ta nane Yosef dubimba kinaig ka ndame burok sinamnge mindesiñ pilna le kanjermba ⁵⁶nane luka kumba guren afu mundur magenu njak kuaneka patikinaig sulumba tukul dubimba kusem ait mbolnge mabtinaig.

Yesus nu manj tingina

(Mateus 28.1-10; Markus
16.1-8; Yohanus 20.1-18)

24 Nane piro tugu palmbinu ait mbolnge pino kame guren kuanekinaig ta kilmba maratukuk tinga ndame burok tugum kinaig kande ²ndame sungo buk talka barinaig le kasomnge minna le kanjernaig. ³Nane burok ta sinam kumba Sungo Yesus tuku mindesiñ nda kanjernaig.

⁴Nane wamdus te-sulumba minnaig le kile tango armba tawi kilja njak bitek promba nane tugumnge tinginaig le ⁵nane ndek nale kanjerka kuru-kuruka lokinaig le tango ar tange saninginaig: Ndanam kumanu ma mbolnge tango abo njak sotade. Nu buk tingat. Tenje mine ndakate. ⁶O buk nu Galileange pasa satinaig ta idus ndade? Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba wam njaigonu kanu mbal tuku wai mbolnge pilwaig le ⁷ail kazrai mbolnge nil dannguwaig le ye kumi sulumba mara kenju mbolnge manj tinungit ngina nga saninginaig. ⁸Tanjakinaig le pino kame Yesus tuku pasa buk saningina le isnaig ta manj idusnaig.

⁹Nane ndame burok kusremba luka kumba nuje dubinaig tango 11 nane tango pino afu turmba kila saninginaig. ¹⁰Pino kame ta Maria Magdalanu, Yohana, Maria ande Yakobus tuku ina nuje nane pino afu turmba. Nane aposel kame ndon wam kubeu ninginaig ta ¹¹nane ismba ake ndinje pasa nga son

nda nginaig. ¹² [Petrus nu tinga pinder
 ngak ngak kumba ndame burok tugum
 promba bafuka mindesiŋ songanu tawi
 ta ake minnaig le kanŋerkina. Tanjamba
 nu idus-idusmba luka tumbran kina.]

**Nale Emaus ndinŋge
 Yesus kanŋernaik**

(Markus 16.12-13)

¹³ Ki ndui ta mbolŋge nale armba
 Emaus tumbran kambim tuku kinaik.
 Yerusalemŋge Emaus kambim tuku
 kuennu ki kanum armba tanan kinaik.

¹⁴ Nale kumbanŋge wam ngakmba
 pronaig ta saka saka kinaik. ¹⁵ Tanjamba
 nale pasata munŋu kusnanga kumba
 minnaik le Yesus nuŋe miron pro nale
 ndon kina. ¹⁶ Nale tuku am tukulnikina
 le nale nu kanŋermba pulu ndanikina.

¹⁷ Kile nu nale kusnanikina: Tale ame
 wam tuku saka saka kinik ngina le
 nale tinga tumail pasi kiri-kareka piti
 ngak tanan mambilnaik le kanŋerkina
 le ¹⁸ inunŋge nyunu Kleopas nu Yesus
 sana: Yoi. Yerusalem pronaig mbal nane
 ngakmba wam kame ailfu mayok kinaig
 ta kanŋerkinaig. Ne aninŋe minna ngina.

¹⁹ Tanjakina le nu nale sanikina: Ame
 wam kinaig ngina le nale sanaik:
 Nasaretnu tango Yesus nu mbolŋge
 wam kinaig. Nu tuan tango sunŋo. Nu
 tuku pasa wam ke likina ta Kuate am
 mbolŋge tango am mbolŋge sangrinu
 mayok kina. ²⁰ Singine pris gabat mbal
 singine sugu ngakmba nu tumba pasa
 mbolŋge te-timba nu kumwa nga saki-
 naig le ail kazrai mbolŋge nil danŋgi-
 naig le kumna. ²¹ Nu Israel mbal tuku
 muskil kile-tidinguwa ko nga tapraka
 idusmba minger. Ta ndo kuga. Wam
 afu turmba. Ait armba buk kinaik le
 kile keŋnu. ²² Singine pino afu wam
 ande sakaig le sine ismba piriri ngay-
 owig. Kite maratukuk tinga nane ndame
 burok tugum kumba ²³ Yesus tuku min-
 desiŋ kanŋer ndawaig. Nane kinatanu

suk enel armba kanŋerkaig le enelŋge nu
 abo minit nga saninganu sakaig. Nane
 tanjamba pro kubeu singaig. ²⁴ Singine
 mbal afu tinga kumba ka wam ta kumu-
 kumumba kanŋeraig ta Yesus kanŋer
 ndawaig nga sanaik.

²⁵⁻²⁶ Nale tanjamba sakinaik le Yesus
 nu sanikina: Tale nginŋan tango. Kris-
 tus nu rar sunŋo tam kumuŋ. Nu
 tanjawa le nuŋe nyu sunŋo mayok kan-
 gat. Ndanam tale tuan tango tuku kuyar
 son nda ngade ngina. ²⁷ Tanjaka Yesus nu
 Moses le tuan tango ngakmba tuku kuyar
 ta mbolŋge tugu pilmba kuyar pasa nu
 tuku sakade ta ngakmba bitekngina.

²⁸ Nane pasata ka Emaus tumbran pa-
 tumba Yesus nu tumbran limba kambim
 bafuna le ²⁹ nale sangri tinga sanaik: Nda
 kaye. Buk furirte. Ne sile ndon tenge
 kinybe nginaik le nu nale ndon wan-
 dek kinaig. ³⁰ Tanjamba nane isukusam
 bafumba Yesus nu bret tumba Kuate
 gare pasa tumba fetfetmba nale nikina
 le ³¹ kile nale am purfenikina le nu
 kanŋermba katesenaik le nu pitik ndo
 ngisika kina. ³² Tanjana le nale nakile
 nakile munŋu kanŋerka sakinaik: O son.
 Sine ndinŋe ilmba kuyar pasa tu-
 gunu sake likat le gare sunŋo kamuskik
 nginaik.

³³ Kile nale pastinŋa luka Yerusalem
 kinaik ka tange nuŋe dubinaig tango 11
 nane afu turmba manŋurka minnaig le
 nane tugum kinaik le kanŋerka saniki-
 naig: ³⁴ O sinŋa. Sunŋo nu manŋ tingat. Si-
 mon nu kanŋerat nginaig le ³⁵ nale mata
 wam ndinŋe promba ka nu Emausŋge
 bret fetfetna le nale nu kila pilnaik ta
 ngakmba kubeu ninŋinaik.

**Yesus dubinaig mbal
 afu nu kanŋernaig**

*(Mateus 28.16-20; Markus 16.14-18;
 Yohanus 20.19-23; Aposel 1.6-8)*

³⁶ Nale kubemba minnaik le Yesus
 nu mayok ka nane ngamukŋge tingina.

³⁷Nane piriri ñayomba kuru-kuruka mindekanu nga idusnaig le ³⁸nu nane saningina: Ndanam tane piriri ñayomba wamdus te-sulude. ³⁹Ye tuku wai kupe nzilal kanđerkap. Pro ye tuku ñgarosu kiremba kila palpe. Te yenđe. Mindekanu nane ñgarosu kugatok ñgina.

⁴⁰Nu tanamba saningina sulumba nuđe wai kupe nzilal tumningina le ⁴¹nane gare sunđo tumba ndek wamdus tero ndakinaig le nu nane kusnaningina: Tane nyamagan ñak e ñgina le ⁴²nane kualegan uganu ande tunaig le ⁴³tumba nane am mbolnđe nyina.

⁴⁴Kile Yesus nu nane saningina: Ye o buk tane ndor minmba Moses tuan tanđo kame ñakmba tuku kuyar mune kuyar ye tuku kuyarkinaig ta ñakmba kumunđamngat nga satinđen ñgina.

⁴⁵Tanamba nu nane kuyar kila pil-waig nga nu nane wamdus purfeu serningina sulumba ⁴⁶saningina: Tuan tanđo kame nane Kristus tuku tejenmba kuyarnaig: Nu rar sunđo tumba kumwa sulumba mara keñnu mbolnđe man tinunđat. ⁴⁷Nane afu nu tuku nyu

tumba Yerusalemnđe tugu pilmba ka ma ñakmba mbolnđe kukliwamngaig. Kukliwaig le nane ismba ñgamunđal biye mbilwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat. Nane tanamba ye tuku kuyarnaig. ⁴⁸Tane wam kame te ñakmba kile-mayokkamngaig. ⁴⁹Tane isap. Mam nu ande prowam tuku sakina ta nu kukuli le tane mbol prowamngat. Tane Yerusalem kusre ndawap. Samba mbolok sangri tairnđa minap ñgina.

Kuate nu Yesus te-dunđina

(Markus 16.19-20; Aposel 1.9-11)

⁵⁰Kile Yesus nu nane kilmba mayok ka kumba Betani tumbran prona ka tanđe nuđe wai te-dunđa nane nyaro ningina. ⁵¹Tanamba minna le Kuate nu te-dunđina le nane kusreka samba mbol kina. ⁵²Tanana le nane gare tormba luka Yerusalem kinaig sulumba ⁵³tanđe nane mara mindek kusem wande sunđo sinamnđe Kuate tuku nyu te-dunđa minnaig.

Son.

YOHANUS

*Yohanus nu pasa mayenu
Yesus Kristus tuku kuyarna*

Yesus nu tango 12 madiningina ta Yohanus nu nane tuku ande. Nu mara mindek Yesus tugumnge minmba nu tuku kume purmba minna tukunu pasa ngakmba Yesus nu yaba pasambi Zu mbal saningina ta tugunu kilimok kuklimba nu tumna le nu katese mayena.

Yohanus nu nuje nyu yabuka tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta tuku sakina ta nu nuje miroj tuku sakina. (Yohanus 20.2; 21.7 kanjerap).

Yohanus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tejenmba. Yesus nu Kuaterge madina tango. Nu Kuate tuku Kiyo ta sine son nga nu kila pile mayebe nga nu pasa te kuyarke likina. Sine Yesus tuku son ngube ta sine nuje nyu mbolnge abo tugu minmba minam tuku tamngig. (Yohanus 20.30-31 kanjerap).

Minge Pasa abo ngak

1 O buk kilke te nda minna le ande nyunu Minge Pasa minmba minna. Nu Kuate ndon minmba minna. Minge Pasa nu Kuate. ²Tugu mbolnge nu nale Kuate ndon minmba minnaik. ³Nu agar ndende ngakmba kile-mayokkina. Nu kile-mayok ndakina kande agar ndindo mata mine ndakate kande. Nu ndo tugu.

⁴Abo manau ta Minge Pasa nu miro. Abo manau nu bulu tanar sine tango kilngasingit. ⁵Bulu ta ma make sinamnge bulungate le ma makenge bulu kupe seram kumun kuga.

⁶Tango ande Kuaterge kukulna le prona ta nyunu Yohanus. ⁷Nu bulu ta

tuku manau te-mayokmba saninguwa le ngakmba son ngam tuku nu prona. ⁸Yohanus nu bulu ta kuga. Nu bulu ta tuku manau te-mayokam prona.

⁹Bulu tugusek tango pino ngakmba kilnganingam tuku kilke te mbol prowam bafuna. ¹⁰Nunge kilke te te-mayokna sulumba minna ma ma nu kilke te mbol prona. Prona le kilke mbol mbal nane nu katese ndanaig. ¹¹Nu nuge mbal tugum prona le nane nu nzalinu te ndakinaig. ¹²Afu nu nzalinu tumba nu kumun nginaig mbal Kuate nu nane nyu ningina le nane nu tuku kiyo kame mayok kinaig. ¹³Nunge kiyo kame mayok kinig mbal ina mam tuku ndare ko ngarosus tuku nzali ko tango tuku wamdusmbi kuga. Kuate nu nuje manau nane sinamnge pilit le nuje kiyo kame mayok kinig.

¹⁴Minge Pasa nu sine tango tanar mayok ka sine ngamuknge minna le sine nu tuku tugusek manau tango make patikam manau nu kumunganu ngak minna le kanjerka Mam Kuate tuku Kiyo ndindo ta kila pilger. ¹⁵Yohanus nu tango ta kangermba nu kumumbi wika saningina: Ande ye ngumnemnge prowamngat nga satingen tango ta not. Ye nda minen le nu minmba minna. Ta tuku nu ye liyumba mbolnge minit nga satingen ngina.

¹⁶Wam magenu ngakmba nu mbolnge kumunganu ngak minig le sine nu tugumnge kileg. Nu sine ake sinar make patika lato-latomba singit. ¹⁷Moses nu prona le tukul manau mayok kina. Yesus Kristus prona le tango ake sinar make patikate manau le tugusek manau mayok kinaik. ¹⁸Ande nu Kuate kanger ndate. Nuge Kiyo Ndindo nale Mam ndon ndindo minmba mungu kume purkik ta nunge Mam nuje tuku manau te-mayokna le kile kangereg.

Yohanus kule pisne tango pasa kuklina

(Mateus 3.1-12; Markus
1.2-8; Lukas 3.1-18)

¹⁹ Zu afu Yerusalemnge Yohanus tuku pasa pilnaig le pris mbal Levi tuku ndare afu ndonj pro Yohanus kusnanaig: Ne ima nginaig le ²⁰ nu nuje miroj tuku yabu ndaka te-mayokmba saningina: Ku-atenje madina tango Kristus ye nu kuga ngina. ²¹ Tanjakina le nane nu manj kusnanaig: Ne Kristus kuga ngate ta ne ima. Ne tuan tango Elia e nginaig le nu sakina: Ye Elia kuga ngina le nane manj lato kusnanaig: Tuan tango sungo prowam tuku nga sakade ta nenje e nginaig le ye nu kuga ngina.

²² Kile nane nu sanaig: Ne ima. Nane afu sine kukulsinggaig ta ndanmba nane saningbe. Ne nane miroj tuku ndankate nginaig le ²³ nu ndek nane saningina: Ye tango ma baknu mbolnge wika tejenmba saka minet: Sungo tuku ndin tetiwap nget. *Aisaia 40.3*

Tuan tango Aisaia nu tanjamba o buk ye tuku sakina ngina.

²⁴ Nane Farisinge kukulninginaig mbal ta manj lato Yohanus kusnanaig: ²⁵ Ne Kristus ko Elia ko tuan tango sungo ande kuga ngate ta ndanam saka ne tango pino kule pisneningit nginaig le ²⁶ nu ndek saningina: Ye kulembi tango pino kule pisneninget. Ande nu tane ngamuknge pro minit ta tane nu gilai minig. ²⁷ Nu ye ngumnemnge prowamngat ta nu ye liyate. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumnge loka nu tuku kupe ngaro tuku muli kukliwam tuku wam ngai ta mata nu mbolnge kam kumuŋ kuga ngina.

²⁸ Betani tumbraŋ Yordan kule make simnge Yohanus nu nane kule pisnenimba minna le wam ta mayok kina.

Kuate tuku Sipsip Fat

²⁹ Mafena le Yesus nu Yohanus tugum ilmba minna le nu kanjermba sakina: Ai si. Kuate tuku Sipsip Fat ilit si. Nu kilke mbol mbal njakmba tuku une saukate. ³⁰ Ande ye ngumnemnge prowamngat nga buk satingen tango ta not. Ye nda minen le nu minmba minna. Ta tuku nu ye liyumba mbolnge minit nga satingen. ³¹ Ye mata nu gilai minen ta tane Israel mbal nu kila palmbim tuku ye pro kule pisne piro biyumba minet ngina.

³²⁻³³ Kile Yohanus nu nane saningina: Ye mata Kristus gilai minen ta Kuatenje ye kule pisne piro biyam tuku kukulyina nunje ye wam paguyumba sakina: Tukul Guwa ndeka tango ande mbolnge minwa le ne kanjeramngat ta not. Nunje tane Tukul Guwambi tane tuku ngamunggal kule pisne tanjaŋ tingamngat nga sayina. Tukul Guwa nu samba mbolnge gami tanjaŋ ndeka tango te mbolnge minna le kanjeren. ³⁴ Ye wam ta kanjermba tango te nu Kuate tuku Kiŋo ye kate-semba kile nu tuku saka minet ngina.

Yesus nu tango afu madiningina

³⁵ Mafena le Yohanus nu nuje du-biwanu tango armba ndonj tinj minnaig le Yesus nu kumba minna le ³⁶ kanjermba sanikina: Ai si. Kuate tuku Sipsip Fat kinit nosin ngina. ³⁷ Tanjaka sakina le nu dubinaik tango ar ta pasa ta ismba Yesus dubimba kinaik le ³⁸ nu mbilka kanjerka nale kusnanikina: Tale ndanam ilik ngina le nale nu sanaik: Rabi, ne wande ndaŋ mbolnge minit nginaik. (Rabi pasa ta tugunu Tum Tango). ³⁹ Kile nu ndek nale sanikina: Tale ilmba kanjerap ngina le nale nu ndonj kumba ka nu wande minna ta kanjernaik. Furiram ki kanum 4 mbolnge nale ka nu ndonj minnaik le ka furirna.

⁴⁰ Nale Yohanus tuku pasa ismba Yesus dubinaik tango ar ta ande nyunu

Andreus nu Simon Petrus tuku aba nuje.
⁴¹ Nu pitik ndo mambo nuje sota te-silika sana: Sile Mesias[¶] kanjerik nga sana. (Mesias nyu ande Kristus). ⁴² Andreus nu mambo nuje mindemba Yesus tugum kina le nu kanjermba sana: Ne Yohanus tuku kiyo Simon. Ne nyu kitek Sefas ngina. (Nyu ta tugunu Ndame. Nane Grik pasambi Petrus ngade).

Yesus nu Filipus nale Nataniel wikina

⁴³ Mafena le Yesus nu Galilea ma mbol kambim saka Filipus te-silika sana: Ne ye dubiya ngina. ⁴⁴ Filipus nu Betsaidanu. Andreus nale Petrus ndon nane tumbran tuma.

⁴⁵ Kile Filipus nu tango ande nyunu Nataniel sota te-silika sana: Moses tuan tango jakmba ande tuku kuyarnaig ta sine nu kanjergig. Nu Nasaretnu tango Yesus. Nu Yosef tuku kiyo ngina le ⁴⁶ Nataniel nu sakina: i ... Nasaretnge tango sungo ande prowam kumuŋ kuga ngina le nu lafumba sana: Ne ye ndon ilmba ka kanjera ngina.

⁴⁷ Nale kumba minnaik le Yesus nu Nataniel kanjermba sakina: Ai si. Israel tango tugusek nu yabri manau kugatok ngina le ⁴⁸ nu pasa ta ismba Yesus sana: Ne ndanjmba ye tuku wamdus kila palet ngina le nu ndek sana: Ne Filipusnge wi ndakat le ne fik ail kumnem tange minat le ye ne kangernit nga sana. ⁴⁹ Tanjakina le Nataniel nu ndek sana: Rabi, ne siŋka Kuate tuku Kiyo. Ne Israel tuku Gabat Sungo ngina le ⁵⁰ nu sana: Ne fik ail kumnemnge minat le kangernit ngit ta tuku ne ye tuku son ngate e? Ne wam kitek sugokanu wam te limba kanjerkamngat ngina sulumba ⁵¹ sakina: Ye siŋka sanamngit. Ngumnenga samba talkuwa le Kuate tuku eŋel kame ye Ndindo Katesek Tango tugum ndeka mbumba kumba minwaig le ne kangernungat ngina.

Kana tumbran pino tam tuku pagunaig

2 Mara armba kuganaig le Galilea ma tugu Kana tumbranngge tango ande pino tam tuku pagumba nye sungo pronan. Yesus ina nuje mata nane ndon tange minna. ² Nane pasa pilnaig le Yesus nuje dubiwanu mbal ndon mata ka tange minnaig.

³ Nane isukumba kumba grep kule kuganaig le Yesus ina nuje nu sana: Nane grep kule kugawaig ngina le ⁴ nu sana: Ina, ndanam ne ta tuku sayate. Ye tuku ait kile ngina. ⁵ Tanjakina le ina nuje nu kumba ka piro mbal saningina: Nu wam ande kam tuku satinguwa kande nu tuku pasa kumuwap nga saningina.

⁶ Wande ta mbolngge kule lingam tuku waim sugo 6 minnaig. Waim ta tuku ndindo 100 lita tananj. Zu mbal tuku manau waim ta kule kutumba kupe wai minyangam tuku. ⁷ Kile Yesus nu piro mbal saningina: Waim jakmba te kule lingge likap ngina le nane kule linginaig. ⁸ Tanjanaig le nu ndek saningina: Kule afu murko sinamnge tolmba ka pagu kulatkanu tango tape ngina le nane tanjanaig. ⁹ Kule grep kule kuilkina ta pagu kulatkanu tango fudinjmba tumba nyina. Aninge grep kule pronan ta nu gilai. Piro mbal kule tolnaig nanenge ndo kila. Nu gilai minmba nu tango nu pino tam tuku wika sana: ¹⁰ Singine manau ta sine ambonga grep kule kikonnu tango ninmba ka nane jakmba nye kumude le ngumnenga grep kule kaglinu suk ta ningeg le nyade. Ne manau mbilmba kile ndo grep kule kikon nyayo singit le nyeg ngina.

¹¹ Yesus nu Galilea ma tugu Kana tumbranngge wam tamba tugu pilmba nuje sangri te-mayokna. Tanjana le nuje du-

[¶]1:41 Mesias nyu ta tugunu: Kuaterge madina tango

binaig mbal nu siŋka Kuatenge madina tango ta son nginaig.

¹² Ait ta kugana le Yesus nuje ina maib kat nuje kilmba nuje dubiwanu mbal ndoŋ ndek kinaig ka Kaperneum tumbraŋge ait afu tanje minnaig.

**Yesus nu Yerusalem kusem
wande sungo wakeina**

*(Mateus 21.12-13; Markus
11.15-17; Lukas 19.45-46)*

¹³ Zu mbal tuku pagumba nye sungo nyunu Pasowa patukina le Yesus nu mbumba Yerusalem kina ka ¹⁴ tanje kusem wande sungo sinam kumba kawar tanje afu makau sipsip umar kurinum piyaningam tuku patike lika afu ndametiŋ muŋgu walka minnaig le kanŋerkina. ¹⁵ Nu kanŋerka muli kilmba pirka rabeŋ wakeimba tumba nane ŋakmba makau sipsip turmba kogronka pitaikina sulumba ndametiŋ muŋgu walka minnaig mbal nane tuku ndametiŋ bareŋniŋmba nane tuku mbain kile-panke likina.

¹⁶ Tanjamba nu umar kurinum piyawam tuku patikinaig mbal saningina: Agar ndende te kilmba kape. Mam tuku wande te tane mbilmba piya ma tanar nda palpe ngina. ¹⁷ Tanjakina le nuje dubinaig mbal wam ta kanŋermba kuyar pasa ande idusnaig ta teŋenmba.

Ye ne tuku tukul wande minam tuku ngamungal kunde-kundete ngate.

Mune 69.9

¹⁸ Kile Zu mbal ta nane Yesus sanaig: Ne sine pitaikat ta marau kitek sangrinu ka le sine ne nyu ŋak ngube nginaig le ¹⁹ nu ndek saningina: Tane kusem wande sungo te sambriwe suluwap le mara keŋmba mbolŋge ye mar te-tiwamngit ngina. ²⁰ Tanjakina le Zu mbal nane ndek pirerek purka sakinaig: i ... Nane kusem wande te yar 46 piroki-

naig. Yoi. Ne mara keŋmba te-tiwam sakate e nginaig.

²¹ Yesus nu kusem wande tuku sakina ta nuje ngarosu tuku yaba pasa tumba tanjamba sakina. ²² Ngumnenga Yesus nu kumna sulumba mar tingina le nuje dubiwanu mbal nuje pasa ta mar idusnaig. Idusmba nuje pasa kuyar pasa ta turmba son nginaig.

²³ Pasowa ait mbolŋge Yesus nu Yerusalemnge wam kitek sangrinu ke likina le nane gudommba nu tuku son nginaig ta ²⁴ nu nane tuku nzali dubi ndana. Nu nane ŋakmba tuku wamdus kila. ²⁵ Andenge nu ande tuku sa ndana le nu ŋakmba ta kila minna.

Nikodemus nu Yesus ndoŋ pasatinaik

3 Farisi tango ande nu Zu mbal tuku gabat tango minna ta nyunu Nikodemus. ² Nu furir Yesus tugum promba nu sana: Tum Tango, Kuate nu ne ndoŋ minit le ne tanjamba wam kitek sangrinu ke likate. Nu ne ndoŋ nda minwa ta ne tanjamba ke likam kumuŋ kuga. Ta tuku sine kila. Kuate nu ne kukulnina le pro sine tumsinmba minit ngina. ³ Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ye siŋka ne sanamngit. Tane kiŋo dabro kitek tanar mar mayok nda kape ta tane Kuate kulatkate ma sinam kine nda ngina le ⁴ nu ndek sana: i ... Ndanmba tango buk sungokina ta ina nuŋenge mar te-palmbimngat. Nu luka ina nuje tuku fungul sinam kuwa le mar te-palmbim kumuŋ kuga ngina le ⁵ Yesus nu mar sana: Ande nu kule le Tukul Guwanŋge kitek te-pile ndakuwaik ta nu Kuate kulatkate ma sinam kine nda. ⁶ Ande nu tanŋonge te-pilit ta nu ngarosu ndo. Ande nu Tukul Guwanŋge te-pilit ta nu Tukul Guwa ŋak minmba samba mbolok tango mayok kinit. ⁷ Tane kiŋo dabro kitek mar mayok kambim tuku sanit ta tuku wamdus sulu ndawa. ⁸ Bubre nuje nzali dubimba prote le tane fudunu isig.

Nu aninge tinga ka aninge kugate ta tane tugunu katese ndade. Tanjamba ndo Tukul Guwange ande kitek te-pilit ta tane tugunu mata katese ndade ngina.

⁹Nikodemus maŋ lato Yesus sana: Ne maŋau sakate ta ndaŋndaŋmba mayok kinit ngina le ¹⁰nu ndek sana: Ne Israel mbal tuku tum tango ande ta ne ndaŋam tugunu katese ndate? ¹¹Ye siŋka pasa sanamŋgit. Sine wam afu kila mineg ta kile-mayokkeg. Wam afu ammbi kaŋgerkigeŋ ta satinŋeg le tane sine tuku pasa ta pitaide. ¹²Ye kilke mbolok wam saket ta tane son ngam fugude. Samba mbolok tuku wam saki ta tane siŋka son ngam kumuŋ kuga. ¹³Ande nu samba mbol kine ndakate. Ye Ndindo Katesek Tango ndo samba tum-branŋge minen sulumba ndeken.

¹⁴Moses nu ma baknu mbolŋge mber kanu ail mbolŋge pilmba te-duŋgina tanjamba ndo nane ye Ndindo Katesek Tango ail mbolŋge pilmba te-duŋgamngaig. ¹⁵Ye te-duŋguwaig le ande nu ye kumuŋ nga son nguwa ta nu abo tugu tumba minmba minamŋgat ngina.

¹⁶Kuate nu kilke mbol mbal ŋakmba tuku kume purmba nuŋe Kiŋo nuŋe ndindo ningina. Ima nu Kiŋo nuŋe kumuŋ nga son ngate ta nu ngisi ndaka abo ŋak minmba minamŋgat. ¹⁷Ta ndaŋam? Kuate nu Kiŋo nuŋe kukulna le kilke te mbol prona ta une tuku pa ningam tuku pro ndana. Nu tango pino ŋakmba tuku muskil kile-tidingam tuku prona. ¹⁸Ima nu tuku kume tuku saŋgri tomba tinguwa ta Kuatenŋe nuŋe une tuku pa tuwe nda. Ima nu Kuate tuku Kiŋo ndindo tuku son nda nguwa ta nu nuŋe une tuku pa tam tuku minit. ¹⁹Tango afu nane naŋgine une tuku pa tam tuku minig ta tugunu teŋenmba. Bulu tugusek nu kilke te mbol prona le tango nane wam ŋaigonu kade tukunu nane bulu ta mbulmba ma make nzaliningit. ²⁰Tango

nu uneka minit ta bulu tange nu wam kate ta kile-mayokkikat nga nu bulu kua ka maskenŋge minit. ²¹Tango nu maŋau tugusek mbolŋge minit ta nu Ku-ate tuku nzali dubimba maŋau kate ta te-mayokam tuku bulu tugum prote nga Nikodemus sana.

Yohanus nu Yesus tuku sakina

²²Kile Yesus nu nuŋe dubinaig mbal ndoŋ tinga Yudea ma tugu mbol kinaig ka tange minmba nu tango pino kule pisneningina.

²³⁻²⁴Yohanus nu muli wandekŋge mine ndaka minmba nu Enon tum-branŋge minna. Enon tumbranŋ nu Selim tumbranŋ patukŋge. Tange kule gudommba minnaig tukunu tango pino nane Yohanus tugum pronaig le nu nane mata kule pisneningina.

²⁵Ait ande Yohanus dubinaig tuku tango nane Zu tango ande ndoŋ kule pisne maŋau tuku kualeyauka minnaig. Nane Yohanus tugum promba nu sanaig: ²⁶Tum Tango, ne Yordan kule simŋge tango ande ne ndoŋ minna le ne nu tuku maŋau te-mayokmba sakina ta kile nu tenŋe kule pisneningit. Nane ŋakmba nu tugum kumba minig nga sanaig le ²⁷nu ndek saningina: Kuate samba mbolŋge minit nu tango saŋgri tuwit le pirokate. ²⁸Ye o buk tane satinŋen le isnaig. Ku-atenŋe madina tango ye nu kuga. Ye nu tuku ndin wakeiwam tuku ambonŋa Ku-atenŋe kukulyina. ²⁹Tango ande nuŋe pino ndinok imange tate? Nuŋe tango nuŋenge tate. Tango ta nu gare ŋak minit le tango gulab nuŋe nu gare pasa ta ismba nu mata gare-garekate. Ye mata taŋaŋ. Nane nu tugum kumba minig le ye kaŋgermba gare sunŋo tet. ³⁰Kile ye tuku nyu ibeŋ ka kugawa le nu tuku nyu sungoka ka mbol kuwa ngina.

³¹Ande mbol ambenŋe ndekina ta nu sine ŋakmba lisiŋmba nu mbolŋge minit. Sine kilke te mbolŋge progen

ta sine kilke mbolok tango ndo. Sine kilke mbolok wam ndo sakeg. Ande nu samba mbolnge ndekina ta sine njakmba lisingmba nu mbolnge minit. ³² Nu wam kanjerka isna ta kumumbi sakate le njakmba nu tuku pasa pitaide. ³³ Ande nu tuku pasa son ngate ta nu manau tambi nu Kuate tuku pasa mata son ngate. ³⁴ Kuatenge kukulna tango ta nu Tukul Guwa njaknu tuwit tukunu Kuate sakate tanjamba nu mata sakate. ³⁵ Mam Kuate nu Kiyo nuje tuku kume purte sulumba nu aganj ndende njakmba nu tuku wai mbolnge patikina. ³⁶ Ande nu Kuate tuku Kiyo nu kumun nga son nguwa ta nu abo tugu njak minmba minamngat. Ande nu Kuate tuku Kiyo tuku mingge pitaiwa ta nu abo tugu te nda. Kuate tuku gubra nu mbolnge minmba minamngat nga sakina.

Yesus nu Samaria pino ndon pasatina

4 Yesus nu Yohanus limba tango pino gudommmba kule pisneningina le nane nu dubinaig ta Farisi mbal kila minig nga nu Yudea ma tugu kusrena. ² Yesus nu nuje mironj tango pino kule pisne ndaningina. Nuje dubinaig tango tanje nane kule pisneninginaig. ³ Nu Yudea kusremba manj Galilea kambim saka kina. ⁴ Ndin ta Samaria ma tugu ngamuk ngamuk kina.

⁵ Nane ndin dubimba kumba Samaria tuku tumbran ande Sikar pronaig. Sikar tumbran ta kilke ande Yakobnge o buk kiyo nuje Yosef tuna ta patuknge minna. ⁶ Ma ta mbolnge kule burok Yakobnge wakeina tuku minna. Ki kanum 12 tanjan Yesus nu lika ma ma matuk ka nu ka kule burok ta tugumnge minyokina.

⁷⁻⁸ Nuje dubinaig tango nane buk nyamaganj piyawam tumbran kinaig le Yesus nuje ndo tanje minna. Tanjamba minna le Samaritanu pino ande kule kunyam ndekina le nu ndek pino ta sana: Kule kunyumba sa le nyi ngina le ⁹ nu

ndek sana: Ndanjam saka ne Zu tango ye Samaria pino kule yabanyate ngina. (Zu mbal Samaria ndon ulendika waim ndindombi kule nye ndakade tuku).

¹⁰ Yesus nu lafumba sana: Kuate nu aganj mayenu tango ningit ta ne gilai. Ye ne kule yabanjnit ta ne ye mata gilai. Ne ye kila kande yabanyate le ne abo njak minmba minam tuku kule tinet kande nga sana le ¹¹ pino ta nu sana: Sunjo, burok te kule o sinam nzinge minit. Ne kunyam tuku murko kuga. Ne aningge kule abo njak tumba samngat. ¹² Sine tuku mbut sunjo Yakob nu kule burok te sarkina. Nu nuje kiyo kame aganjmor tumba kule te nyumba minnaig. Ne nu limba kule kise sam sakate e ngina le ¹³ nu lafumba sana: Ima nu kule milka te nyuwa ta nu manj kule parawamngat. ¹⁴ Ima nu ye kule tuwi le nyuwa ta nu manj kule parawe nda. Kule ta nu tuku ngamunggal sinamnge bulbulmba prote tanjan minwa le nu abo tugu tumba minmba minamngat ngina.

¹⁵ Tanjakina le nu ndek Yesus sana: Sunjo, kule ta ye sa le nyi sulumba ye manj kule paraye nda. Ye manj kulenu lulu ndaki ngina le ¹⁶ nu pino ta sana: Ne kumba ka tango naje tumba prowa ngina le ¹⁷ nu ndek sakina: Ye tango kugatok ngina le nu sana: Ne tango kugatok ngate ta sinja sakate. ¹⁸ Ne buk tango wai inum sulumba kilmba kusreke likina. Tango ne njak minit ta ne tuku kuga. Ne ake gulabte. Ne tango kugatok nga sakat ta ne yabri ndakat ngina.

¹⁹ Nu pasa ta ismba sana: Sunjo, ye kile katesewet. Ne tuan tango ande. ²⁰ Ye ne tuku kusna njak. Sine Samaria sine tuku wa mbut kame tabe te mbolnge Kuate tuku nyu te-dunga nu mbariganu. Tane Zu mbal Yerusalemnge ndo Kuate tuku mbariganu tuku ma minit nga sakade ngina le ²¹ nu ndek sana: Ye pasa sanamngit te ne ise mayewa. Ait ande prowamngat ta tane tabe te

mbolŋge ko Yerusalemŋge Kuate mbariŋe nda. Maŋau kitekm̄bi Kuate mbariŋamŋgaig. ²²Tane Samaria mbal Kuate fudiŋmba kila pilmba nu mbariŋde. Sine Zu mbal nu kila minmba mbariŋeg. Nu sine ŋgamukŋge ande tanŋo pino tuku muskil kile-tidiŋgam tuku te-mayokamŋgat. ²³Mine minemba maŋau kise prowamŋgat. Kile buk tugu pilit. Ima nu siŋka Mam Kuate mbariŋam idusmba kande Tukul Guwambi tugusemba Mam mbariŋwa. Mam nu tanŋo kame tanŋa nu mbariŋam tuku sota minit. ²⁴Kuate nu Guwa tukunu ima nu Kuate mbariŋam idusmba kande nu Tukul Guwambi tugusemba nu mbariŋwa ŋgina.

²⁵Kile pino ta nu sana: Mesias nyunu ande Kristus nu prowamŋgat ta ye kila. Nu promba wam ŋakmba tumsingamŋgat ŋgina le ²⁶nu ndek sana: Ye kile ne ndoŋ pasatek te ye nuŋge ŋgina.

²⁷Nu tanjamba saka minna le nuŋe dubiwanu tanŋo nane luka pro nu pino ta ndoŋ pasata minna le kanŋerm̄ba piriri ŋayonaig. Piriri ŋayomba ne ame agaŋ sotate ko ne ndaŋam nu ndoŋ pasatate ŋga kusna ndanaig.

²⁸Kile pino ta waim kusremba luka tumbraŋ kina sulumba nane saningina: ²⁹Tanŋo ande ye maŋau ŋakmba ke liken ta kile-mayokka sayat. Nu Kristus inde. Tane ilmba ka kanŋerap ŋgina. ³⁰Tanŋakina le nane ndek tumbraŋ kusremba nu sota kinaig.

³¹Pino ta ka tumbraŋŋge minna le Yesus dubiwanu tanŋo nane nu sanaig: Tum Tanŋo, ne nyamagaŋ tumba nya ŋga saka minnaig le ³²nu nane saningina: Ye nyamagaŋ ande nyam tuku minit ta tane gilai ŋgina le ³³nuŋe dubiwanu mbal nane ndek nanŋine nanŋine sakinaig: Andeŋge nyamagaŋ tawet le nyat inde ŋginaig.

³⁴Kile Yesus nu nane saningina: Kuatenŋe ye kukulyina le ye nu tuku

nzali dubimba nu tuku piro suluwam tuku ta ye tuku nyamagaŋ. ³⁵Tane teŋenmba pasa sakade. Tambun bailkamba kugawa le nyamagaŋ alonu kilam tuku ait prowamŋgat ŋga sakade. Ye tane satingamŋgit. Tane nyam piro si kanŋerkap. Nyamagaŋ buk magekinaig. Kilam tuku ait buk kumunŋgat. ³⁶Tanŋo nu alonu kilit nu kile ndo piyanu tate. Nu nyamagaŋ kilit ta nu tanŋo pino abo minmba minam tuku kilit. Wam ta tuku nyamagaŋ tumunu ŋgukate tanŋo nyamagaŋ alonu kilit nale arŋeŋ gare-garekik. ³⁷Tane tuku yaba pasa ande teŋenmba. Andeŋge nyamagaŋ tumunu ŋgukate le andeŋge nyamagaŋ alonu kilit ŋga sakade. Yaba pasa ta son. ³⁸Tane piroka nyamagaŋ ŋgu ndakinaig. Alonu kilam tuku ye kukultinget. Afu piro karenkinaig le tane alonu kilig ŋga saningina.

³⁹Pino ta nu Sikar tumbraŋ mbal saningmba sakina: Tanŋo ta ye maŋau ke liken ta ŋakmba kile-mayokka sayat ŋgina. Tanŋakina le Samaria tumbraŋ takok mbal gudomm̄ba Yesus tuku son ŋginaig. ⁴⁰Nane kumba Yesus tugumŋge nu nane ndoŋ minam tuku ŋgailkinaig le nu ait arma nane ndoŋ minna. ⁴¹Afu gudomm̄ba nu tuku pasa ismba nu tuku son ŋga ⁴²nane ndek pino ta sanaig: Sine ambonŋa neŋge sakina le ismba son ŋgigen. Kile singine miroŋ nu tuku pasa ismba nu Kristus Kuatenŋe madina tanŋo ta kila pileg. Nu kilke mbol mbal muskil kile-tidiŋge ningam tuku tanŋo ŋga sakinaig.

Yesus nu gabat tanŋo ande tuku kiŋo wakeina

⁴³⁻⁴⁴Yesus nu o buk sakina: Tuan tanŋo ande nuŋe tumbraŋ tuguk mbal nane nu talade ŋgina. Ta tuku mara arma kuganaig le nu Yudea ma tugu kusremba Galilea kambim saka kina.

⁴⁵O buk Yesus nu pagumba nye sungo ait mbolnge Yerusalemnge wam kitek sangrinu afu ke likina le Galilea mbal pagumba nye ta tuku pronaig ta nane kanjerkinaig. Ta tuku kile nu Galilea prona le nane gare-gareka nu nane ndon minam tuku sanaig.

⁴⁶Nu Galilea ma tugu promba man Kana tumbran kina. Nu buk tange kule mbilna le grep kule prona tuku. Ka tange minna le Kaperneumnge gabat tango ande kiyo nuje guaze sungo tina. ⁴⁷Nu tawo ndo minna le mam nuje Yesus nu Galilea prona pasa ta ismba nu tugum kumba kiyo nuje wakeiwa nga sarsamba minna le ⁴⁸nu ndek sana: Tane wam kitek sangrinu pirerek purkam tuku kanjermba ndo ye son ngade ngina. ⁴⁹Tanjakina le gabat tango ta nu Yesus sana: O Sungo, ne pitik ndeka. Ye tuku kiyo kumat ngina le ⁵⁰nu ndek tango ta sana: Ne ndek kaye. Kiyo naje kume nda ngina le nu Yesus tuku pasa ismba son nga ndek kina.

⁵¹Nu ndek kina ka ndinngge nuje piro tango afu mbumba nu kanjermba sanaig: Kiyo naje nu mayekina nga sanaig le ⁵²nu ndek nane kusnaningina: Ki ait ndan mbolnge nu mayekina nga kusnaningina le nane nu sanaig: Kubele ki mbilna le ngarosus pa tingina ta mukuna nginaig. ⁵³Tanjakinaig le mam nuje nu pasa ta ismba Yesus nu kiyo naje kume nda ngina ait ta mbolnge ndo kiyo nuje mayekina ta katesena. Tanjamba tango ta nuje wande tuma mbal jakmba Yesus tuku son nginaig.

⁵⁴Yesus nu Yudea ma tugu kusremba pro Galileange minna ta nu wam kitek sangrinu tambi nu ke arna.

Yesus nu Betesda kule tugumnge tango wakeina

5 Kile Zu mbal tuku pagumba nye sungo ait ande prona le Yesus nu mbumba Yerusalem kina. ²Tum-

bran sungo mbol tange sipsip tuku malanga patumba kule kualin fudinndo ande minna. Kule ta Hibru pasambi nyunu Betesda. Kule makembinge baibai wai inum sulumba minnaig. ³Baibai ta sinamnge guaze mbal gudommaba afu am tukulok afu kupe ngaigonu afu ngarosus milmailkanu tanjamba kinye jak mine likinaig. [Mine lika kule galmunwa nga tairnga minnaig. ⁴Sungu tuku ejel ande ait afu nu kule mbolnge ndekanu le kule galmunanu le ima nu ambonja kambinu ta nu mayekanu.]

⁵Tango ande yar 38 guaze jak nu tange minna. ⁶Yesus nu kanjermba nu ait kuennu tanjamba minna ta kila pilmba ndek nu kusnana: Ne mayekam iduste nga kusnana le ⁷guaze tango ta nu sana: O Sungo, kule galmunte le ande nu ye tumba kule mbol palmbim tuku mine ndakate. Ye yije miroj kule mbol kambim tuku tumet le ande nu ye liyumba kule mbol kinit ngina.

⁸Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ne tinga naje nzanzanj kuramba kaye ngina le ⁹nu pitik ndo mayeka tinga nuje nzanzanj kuramba lika kina.

¹⁰Ait ta kusem ait tukunu Zu gabat afu tango ta kanjermba kusnanaig: Ndanjam saka ne tukul lukamba naje nzanzanj tumba lika kinit nga sanaig le ¹¹nu nane saningina: Ande nu ye wakeiyat ta nunge naje nzanzanj kuramba kaye nga sayat le tanjawet ngina.

¹²Tanjamba saningina le nane ndek nu kusnanaig: Imange ne tanjamba sanat nginaig. ¹³Ma ta mbolnge tango pino gudommaba minnaig le Yesus nu buk kina tukunu mayekina tango nu ima nu wakeina ta lislismba katese ndana.

¹⁴Mine minemba Yesus nu kusem wande sungo sinamnge tango ta kanjermba sana: Ata. Kile ne maye minit. Naje une manau jakmba kusreka. Kuga ta piti ande ne mbol prowikat ngina. ¹⁵Tanjakina le tango ta

kumba ka Zu mbal saningina: Tango nu ye wakeiyat ta Yesusnge ngina.

¹⁶Yesus nu kusem mbolnge nu wakeina tukunu Zu mbal nane pro nu piti sermba minnaig le ¹⁷nu lafumba nane saningina: Yiye Mam ndinok nu piroka minit. Ye mata piroka minet ngina. ¹⁸Tanjakina le Zu mbal nane pasa ta ismba sakinaig: A ... nu ambonga kusem lukawat. Kile nu lato mbarmba Kuate nu yiye Mam ndinok ngat ta nu Kuate ndon kumu kumu minanu tanan ngate nginaig. Tanjaka nane man gubra tumba nu sinja balewam tuku pasa sangri pilenaig.

Yesus nu nuje miron tuku Zu mbal saningina

¹⁹Kile Yesus nu nane saningina: Ye sinja satengamngit. Ye Kuate tuku Kinjo yiye wamdusmbi piro afu kam kumun kuga. Mam nu piro ke likate le kangetet ta ndo ke liket. ²⁰Nu ye nuje Kinjo tuku kume purte sulumba wam jakmba ke likate ta ye tumyate. Ye wam ke liket te ngumngga ta linimba wam kitek sangrinu tumyuwa le tane kangetet pirerek purkamnggaig. ²¹Mam nu kumanu mbal abo nimba kile-tidingate tanamba ndo ye nu tuku Kinjo yiye nzali dubimba kumanu mbal afu abo ninget.

²²Mam nu tango tuku manau pilenimba lafunu ningam tuku piro ta ke ndakate. Piro ta ye wai mbolnge pilna. ²³Nane Mam tuku nyu te-dungade tanamba ye tuku nyu te-dunguwaig nga Mam nu piro ta ye sina. Ima nu ye tuku nyu te-du ndangate ta nu Mam ye kukulyina nu tuku nyu mata te-du ndangate. ²⁴Ye sinja satengamngit. Ima nu ye tuku pasa ismba Mam ye kukulyina nu tuku son ngate ta nu abo tugu minmba minam tuku jak minit. Nu une tuku pa lafunu te nda. Nu ngisikam tuku wam

kusremba abo minmba minam tuku jak minit.

²⁵Ye sinja satengamngit. Mine minemba ye Kuate tuku Kinjo kumanu mbal yalpe ngi le nane ngamukngge ye tuku wi isig mbal tinga abo jak minmba minamnggaig. ²⁶Mam nu abo manau miro. Ye nu tuku Kinjo sangri sina le ye mata abo manau miro. ²⁷Kuate nu tango tuku manau pilenga lafunu ningam tuku ye Ndindo Katesek Tango nyu sina. ²⁸Tane pasa te tuku wamdus te-sulu ndawap. Ait ande prowa le nane mindesin patikade ma sinamnge minig mbal nane ye tuku wi ismba ²⁹tinga mayok kannggaig. Nane afu manau magenu ke likinaig ta nane abo minmba minam tuku tingamnggaig. Afu manau ngagonu ke likinaig ta nane pasa mbol kambim tuku tingamnggaig.

³⁰Ye yiye wamdusmbi wam ande kam kumun kuga. Ye Mam tuku nzali dubiwam tuku idus ndawet. Nu ye kukulyina ta ye nu tuku nzali ndo dubiwam iduset. Ta tuku ye tango kumumbi pilenngget. ³¹Ye yiye miron tuku saket ta tane son ngam kumun kuga. ³²Kuate nu ye tuku saka minit ta son pasa. Nu tuku pasa ta ye kila. ³³Tane tango afu kukulninginaig le pro Yohanus kusananaig le nu mata son pasa ye tuku sakina. ³⁴Tanjamba sakina ta nu tango ndo. Ye nu tuku pasa sungomba idus ndawet. Ye tane tuku wamdus kilmba muskil kile-tidinge tingam tuku idusmba Yohanus tuku pasa satengget. ³⁵Nu sati tanan ndin tumtingina le ait fagnu ndo tane gare jak nu ndon minnaig. ³⁶Son. Yohanus nu kumumbi ye tuku sakina ta ye nu tuku pasa sungomba idus ndawet. Mam nu piro kam tuku sangri sina le piro ke liket tanje Mam kukulyina ta te-mayokte. Ye ta tuku sungomba iduset. ³⁷Tane Mam tuku jin tugu ise ndaka nu tuku tumail kanget ndade ta nu ye tuku

saka minit ta ye tuku piro mbolŋge te-mayokte. ³⁸Tane nu ye kukulyina tango son nda ngade tukunu nu tuku pasa tane sinamŋge mine ndakate.

³⁹Tane abo tugu minmba minam tuku tube nga tane piro karenka kuyar pasa burka minig. Kuyar pasa tange ye tuku sakate ta ⁴⁰tane abo tugu tam tuku ye tugum prowam mbulig.

⁴¹Tanŋonge ye tuku nyu te-dunguwaig nga ye idus ndawet. ⁴²Tane tuku ngamungal ta ye kila. Tane Kuate tuku kume pur ndade. ⁴³Ye Mam tuku nyu ŋak tane tugum prowen ta tane ye pitaiyade. Ande nu nuŋe nyu ŋak tane tugum prowa ta tane nu nzalinu tamŋgaig. ⁴⁴Tangine nyu mbol kuwa nga tangine tangine mungu nyu kile-mayokkade. Kuatenge tane tuku nyu kile-mayokkam tuku idus ndade. Ta tuku tane ye tuku son ngam kumuŋ kuga.

⁴⁵Tane ye tuku son nda ngade ta yenge Mam sawamŋgit nga idus ndawap. Kuga. Tango ande tane tala ndamba minig ta nuŋge tane tuku mbar ta te-mayokamŋgat. Tango ta Moses. ⁴⁶Moses nu ye tuku kuyarna. Tane sinŋa Moses tuku son ngade kande tane ye tuku mata son ngade kande. ⁴⁷Tane nu tuku kuyar son nda ngade ta ndanmba ye tuku pasa ismba son ngam kumuŋ nga nane saningina.

Yesusŋge tango 5,000 isukusneningina

*(Mateus 14.13-21; Markus
6.30-44; Lukas 9.10-17)*

6 Kile Yesus nu waŋ ponga Galilea kule kualin sim kina. Kule kualin ta nyunu ande Tiberias.

²Yesus nu nuŋe sangri te-mayokmba guaze mbal afu wakeikina le tango pino gudommba kanŋernaig tukunu nane nu

dubimba kinaig. ³Nu kule kualin sim kumba nuŋe dubiwanu tango ndon tabe ande ponga ka tange minyok minnaig. ⁴(Zu mbal tuku pagumba nye sunŋo Pasowa buk patukina).

⁵Minyok minmba Yesus nu mam-bilmba tango pino gudommba prowe likinaig le kanŋerka Filipus kusnana: Sine aningŋe nyamagan piyamba tango kame nzi niŋbe le nyuwaig nga kusnana. ⁶Yesus nu wam kam tuku ta buk idusna ta nu Filipus tagowam tuku kusnana le ⁷nu ndek sana: Yoi. Tanamba kande son 20 kilmba agan piyamba fonfon niŋbe le afu kumunge nda ngina.

⁸Nu dubina tango ande Simon Petrus tuku aba nuŋe Andreus nu ndek sana: ⁹Ai te. Kiŋo te nu bret wai inum sulumba kualegan armba kilmba prowat ta tango pino gudommba ngamukŋge agan ta nda minanu sukamŋgat ngina le ¹⁰Yesus nu nane saningina: Kile saning-gap le minyokuwaig ngina. Tanakina le nane saninginaig le minyokinaig. Ma ta pibi ŋak. Minyokinaig mbal gudommba tango ndo 5,000 tanan.

¹¹Kile Yesus nu bret fonfon 5 ta kilmba nu Kuate gare pasa tuna sulumba minyokinaig mbal ta walmba niŋge likina. Nu kualegan mata tanana le nanŋine nzali dubimba kilmba nyinaig le maroningina. ¹²Maroningina le Yesus nu nuŋe dubinaig tango saningina: Agan fetfetit bateŋnu ta ngisikubekaig. Kilmba manggurkap ngina le ¹³nane bret bateŋnu kilmba sambe 12 ligneninginaig.

¹⁴Tango pino nu wam kitek sangrinu kina ta kanŋermba sakinaig: Tuan tango sunŋo prowam tuku sakinaig ta noten nginaig. ¹⁵Tanaka saka nane sangri tinga Yesus tumba nanŋine gabat sunŋo palmbim tuku bafunaig le nu katesemba tinga nuŋe ndo tabe ande pongina.

Yesus nu kule mbol mbol likina

(Mateus 14.22-23; Markus 6.45-52)

¹⁶Furiram nuje dubiwanu tango ndek kule kualij tuku piyal kinaig. ¹⁷Ka piyalnge furirna le Yesus nu nane tugum pro ndana le nane waj ponga Kaperneum kambim saka waj koika fando si kinaig.

¹⁸Nane kumba minnaig le bubre tinga kule mbalo sugo sugo tinginaig. ¹⁹Nane koika ka fando ngamu 6 kilomita tanaj tinginaig le Yesus nu kule mbol mbol lika waj tugum ta kumba minna le nane nu kangermba kuru kuru njayon-aig. ²⁰Tanjanaig le nu nane saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te yenge ngina le ²¹nane pasa ta ismba wamdus ibej kinaig le nu waj ponguwa nga sanaig. Nu waj pongina le kile ndo waj ma kambim bafuna ta mbol pronaig.

Nyamaganj tugusek

²²Mafena le nane kule kualij simnge minnaig mbal nane idusnaig: Kubele waj ndindo minna le nu dubinaig tango nanenge ndo waj ta ponga kinaig. Yesus nu nane ndonj kine ndakina nga idusnaig. ²³Tanjamba idusmba minnaig le Tiberias mbal tuku waj afu Yesus nu Ku-ate gare pasa samba bret ningina le nyinaig ma ta mbol pro ibej kinaig. ²⁴Ibej kinaig le nane tanje minnaig mbal Yesus nuje dubiwanu mbal mine ndakinaig le kila pilmba nane ndek waj kame ta ponga Yesus sota Kaperneum kinaig.

²⁵Nane kinaig ka Kaperneumnge Yesus kangernaig sulumba sanaig: Tum Tango, ne ginu te prowat nga kusnanaig le ²⁶nu nane saningina: Ye sirka tane satinget. Tane nyamaganj tinggen le marotingina ta idusmba ye sotade. Ye manau sanggrinu ke liken le kangerkinaig ta tuku tane ye sote ndakade. ²⁷Nyamaganj kagagte ta tuku sota piro karenj ndakap. Nyamaganj

njayo ndangate tuku ta sotap. Abo tugu minmba minam tuku nyamaganj ta ye Katesek Tango yenge tingamngit. Mam Kuate nu nyamaganj tanaj tingam tuku ye nyu sina ngina.

²⁸Tanjakina le nane nu sanaig: Sine ame wam ke lika Kuate tuku piro kube nga kusnanaig le ²⁹nu nane saningina: Ye Kuatenge kukulyina tango tane ye tuku son ngap. Kuate tuku piro ta not ngina.

³⁰Nane ndek nu sanaig: Ne ame manau ka le sine ne tuku sangri kangermba ne tuku son ngube. Ne ame wam kamngat. ³¹O buk sine tuku wa mbuj kame nane ma baknu mbolnge minnaig sulumba mana nyumba minnaig. Kuyar pasa nu tejenmba sakate. Nu aganj samba mbolnge patikina le ndekinaig le nane nyinaig. *Kisim Bek 16.4,15*

Kuyar pasa nu tanjakate nginaig le ³²nu nane saningina: Ye sirka satingamngit. Moses nu nyamaganj ningina ta samba mbolok nyamaganj tugusek kuga. Yije Mam nunge samba mbolok nyamaganj tugusek tingit. ³³Kuate tuku nyamaganj tugusek ta samba mbolnge ndeka kilke mbol mbal abo tugu tingit ngina.

³⁴Tanjakina le nane ndek nu sanaig: Sungo, nyamaganj ta mara mara sirga le nyube nginaig le ³⁵nu nane saningina: Abo manau tingit tuku nyamaganj ta ye. Ima nu ye tugum propa ta nu man gubawe nda. Ima nu ye tuku son nguwa ta nu man kule parawe nda. ³⁶Ye buk satingit not. Tane ye kangeryade ta ye tuku son nda ngade. ³⁷Mam nu tango afu yije mbal minam tuku madiningit ta nane ye tugum prode. Ima nu ye tugum propa ta ye sirka nu pitaiwe nda. ³⁸Ye samba mbolnge ndeken ta yije nzali dubiwam tuku pro ndawen. Kuate nu ye kukulyina le ye nu tuku nzali dubiwam tuku prowen. ³⁹Nu tuku nzali ta tejenmba. Nu nane madiningit

le ye tugum prode mbal ndindo ande ngisike nda. Ye kulatka minmba ma ma ait sungo mbolnge jakmba man kile-tidingamngit. ⁴⁰ Mam tuku nzali ta tejenmba. Nane ye nu tuku Kiyo kumun nga son ngade mbal jakmba abo tugu jak minmba minamngaig. Ait sungo mbolnge ye nane man kile-tidingamngit ngina.

⁴¹ Yesus nu samba mbolnge nyamagan ndekina ta ye ngina le Zu mbal nane ismba gubra tumba nangine nangine sakinaig: ⁴² A ... nu ndanam saka samba mbolnge ndeken ngate. Sine nu tuku ina mam kila. Nu Yosef tuku kiyo nu Yesusnge nginaig le ⁴³ nu nane saningina: Tane tangine tangine gubra pasa sa ndakap. ⁴⁴ Ande nuje wamdusmbi ye tugum prowam kumun kuga. Mam nu ye kukulyina nunge afu wamdus ningua le ndo ye tugum prowam kumun. Ait sungo mbolnge ye nane kile-tidingamngit. ⁴⁵ Tuan tango kame tejenmba kuyarnaig: Kuate nu nane jakmba tumningamngat nga kuyarnaig. Ima nu Mam tuku pasa ismba kila pilit ta nu ye tugum prote. ⁴⁶ Ande nu Mam kanjer ndate. Ye Kuate tugumnge ndeken ta ye nu kanjeren. ⁴⁷ Ye sinja satiningamngit. Ima nu ye tuku son ngate ta nu abo tugu minmba minam tuku jak minit. ⁴⁸ Abo manau tingit tuku nyamagan ta ye. ⁴⁹ Singine mbun nane ma baknu mbolnge mana nyumba minnaig ma ma kume farnaig. ⁵⁰ Nyamagan kise samba mbolnge ndekina nga sakit ta ande nu nyuwa ta nu kume nda. ⁵¹ Nyamagan abo manau tingit ta samba mbolnge ndekina ta ye. Ima nu agan ta tumba nyuwa ta nu abo minmba minamngat. Nyamagan sakit ta ye tuku ndem. Kilke mbol mbal tane abo jak minmba minam tuku ye yiye ndem tingamngit ngina.

⁵² Kile Zu mbal nane mungu kusnanga sakinaig: Nu ndanmba nuje ndem

singuwa le nyamngig nga saka minnaig le ⁵³ nu ndek saningina: Ye sinja satiningamngit. Ye Ndindo Katesek Tango tane ye tuku ndem ndare tumba nye ndakap ta tane abo tugusek kugatok. ⁵⁴ Ima nu ye tuku ndem ndare tumba nyate ta nu abo jak minmba minam tuku minit. Ait sungo mbolnge ye nu man tetiwamngit. ⁵⁵ Ye tuku ndem te nyamagan tugusek. Ye tuku ndare te kule tugusek. ⁵⁶ Ima nu ye tuku ndem ndare nyate ta nu ye ndon sailkate le ye nu ndon minet. ⁵⁷ Mam nu abo minmba minit nunge ye kukulyina. Nu minmba minit tukunu ye nu mbolnge minmba minet. Tanamba ndo tango ima nu ye tumba nyuwa ta nu ye mbolnge abo jak minmba minamngat. ⁵⁸ Singine mbun nane agan samba mbolnge ndekina ta nyumba ma ma kume farnaig. Agan ye sakit te tanamba kuga. Ima nu agan te tumba nyuwa ta nu abo jak minmba minamngat nga saningina.

⁵⁹ Yesus nu Kaperneum kusem wande sinamnge nane pasa tumningmba minmba nu pasa ta kuklimba saningina le ⁶⁰ nu dubimba likinaig mbal gudommmba nane pasa ta ismba sakinaig: Pasa te sine tuku wamdus piti sersingit. Sine isam mbulgis nginaig.

⁶¹ Nane gubra pasa yabu saka minnaig le nu katesemba nane saningina: Ye tuku pasa ta tuku tane wamdus piti-tingit? ⁶² Ye Ndindo Katesek Tango ye man luka yiye minen tuku ma mbol ambe ka le tane kanjeryumba ye tuku ndanmba idusamngaig. ⁶³ Ye abo manau tugusek sakit ta Tukul Guwange tingit. Kilke mbolok tuku aganng turtingam kumun kuga. Pasa satiningit ta Tukul Guwa tugumnge prode. Pasa ta tane abo tam tuku ndin tumtingit ta tane afu son nda ngade ngina.

⁶⁴ Yesus nu buk tugu mbolnge ima nu nu tuku son nda nginaig ima nu tuku kupet tango mayok kangat ta nu kila minna

tukunu nu tanjakina sulumba ⁶⁵sakina: Tane afu ye son nda ngade ta tuku ye buk tejenmba satingit. Mam nu afu wamdus ningguwa le ndo ye tugum prowam kumuŋ ngina.

⁶⁶Nu tanjamba saka minna le nu dubinaig mbal gudommba ndek nu kusremba maŋ nu ndoŋ li ndakinaig. ⁶⁷Tanjanaig le Yesus nu nuŋe dubinaig tango 12 ta kusnaniŋgina: Tane mata tanjamba ye kusreyam idusde e ngina le ⁶⁸Simon Petrus nu ndek lafumba sana: Suŋgo, sine ne kusrenumba ima tugum kab. Ne ndo abo minmba minam tuku ndin sasingam kumuŋ. ⁶⁹Sine ne kila pileg. Ne Kuatenge madinina tango ngina.

⁷⁰Tanjakina le Yesus nu lafumba saningina: Ye tane 12 maditingen ta ande tane ngamukŋge nu bukla ŋayonu ŋak ngina. ⁷¹Yesus nu Yudas Iskariotnu Simon tuku kiŋo ta tuku sakina. Ngumenŋga nu Yesus tuku kupet mayok kina.

Yesus maib kat nuŋe nane nu talanaig

7 Kile Yesus nu Galilea ma tugu mbol kine promba lika minna. Yudea mbal nane nu balewam saka minnaig tukunu nu Yudea ma mbol nda kina. ²Nu Galileanŋe minna le Zu mbal nane baibai patika pagumba nyam tuku ait patukina le ³Yesus tuku maib kat nuŋe nu sanaig: Ne tinga Yudea ma tugu mbol kaye. Kumba ka tanŋe ne teŋge maŋau kate tanjamba ka le ne dubinade mbal kanŋerwaig. ⁴Ande nu nuŋe nyu mayok kuwa ngga iduste ta nu kuirka piro ndakate. Ne maŋau sanŋrinu ke likate ta tango am mbolŋge ka le nane kanŋerkuwaig nginaig. ⁵Nuŋe maib kat nuŋe mata nu tuku son nda ngga tanjamba sakinaig.

⁶Kile Yesus nu nane saningina: Mara ŋakmba tane mbumba kambim tuku ait. Ye tuku ait kile. ⁷Kilke mbol mbal nane tane kasur ndatingig. Ye nane tuku maŋau ŋaigonu kile-mayokka saketa ta tuku nane ye kasuryade. ⁸Tane tinga

pagumba nye ta tuku mbumba kape. Ye kine nda. Ye tuku ait kile ngina. ⁹Tanjamba saka nu Galileanŋe minna.

Yesus nu pagumba nye ta mbol kina

¹⁰Maib kat nuŋe pagumba nye ta tuku mbumba kinaig le nu minna ma ma kuirkuirka mbumba kina. ¹¹Pagumba nye ta mbolŋge Zu gabat mbal nane nanŋine nanŋine muŋgu kusnanŋa Yesus sota nu aninŋe minit ngga saka minnaig.

¹²Mangur suŋgo ta sinamŋge afu sisusasaŋ sakinaig: Nu tango mayenu nginaig le nane afu ndek sakinaig: Kuga. Nu tango didik farmba wam ŋaigonu tumningit tuku nginaig. ¹³Nane Zu gabat tuku kuru-kuruka pasa te-mayokmba sa ndakinaig.

¹⁴Pagumba nye ta ait keŋmba kina le Yesus nu kusem wande suŋgo sinam kumba pasa kuklimba tumniŋmba minna. ¹⁵Minna le Zu gabat afu nu tuku pasa isnaig sulumba nane pirerek purka sakinaig: i ... Nu ndanmba kila ta tina. Nu skul suŋgo mbolŋge minyo ndakina ngga sakinaig. ¹⁶Tanjakinaig le nu ndek lafumba saningina: Pasa tumtinget te yiŋe wamdusmbi kuga. Kuatenge ye kukulyina le ye nu tuku wamdus tane satinget. ¹⁷Ande nu Kuate tuku nzali dubiwam iduste ta ye yiŋe wamdusmbi ko Kuate tuku wamdusmbi pasa tumtinget te nu kila palmbim kumuŋ. ¹⁸Ande nu nuŋe wamdusmbi pasa kuklite ta nu nuŋe nyu mbol kuwa ngga pasa kuklite. Ande nu nuŋe suŋgo tuku nyu mbol kuwa ngga pasa kuklite ta nu tugusek. Nu yabri kugatok. ¹⁹Moses nu tukul pasa tingina. Ata. Tane tukul ta dubikade e? Tane ye baleyam tuku ndin sotade ngga saningina.

²⁰Tanjakina le nane nu lafumba sanaig: A ... ne bukla ŋak nginŋgankate. Ima ne balenam sakate nginaig le ²¹nu nane saningina: Ye maŋau ande ken le tane wamdus piti tinaig. ²²Kiŋo tuku

ngaro pikam tuku manau Mosesnge sine singina. Moses pro ndana le singine mbunnge manau ta tugu pilnaig. Moses ait satینگina ta kusem ait mbolnge ait kumungate ta tane kusem mbolnge kiڭo tuku ngaro pikig. ²³Tane Moses tuku tukul luka ndawam tuku nga kusem ait mbolnge mata kiڭo tuku ngaro pikig. Ndanam saka tane ye kusem ait mbolnge tanڭo ande tuku ngarosu wakeiwen le ye tuku gubra pilig. ²⁴Tane ammbi ndo tanڭo pile ndanڭap. Tanڭo tuku tugu kanڭermba pilenڭap ngina.

²⁵Kile Yerusalem mbal afu sakinaig: Tanڭo balewam sakade ta noten. ²⁶Nu kilimnge pasa saka minit le gabat kame nu peu ndade? Nu sinڭa Kuatenge madina ta gabat mbal kila pilnaig inde nginaig le ²⁷nane afu sakinaig: Tanڭo te tuku tumbraڭ tuguk sine kila. Kristus prowa le nu aninge prote ta sine gilai minamngig nga sakinaig.

²⁸Yesus nu ndek kusem wande sunڭo sinamnge pasa kuklimba sakina: Tane ye tuku tumbraڭ tuguk ye turmba kila nga idusde e? Ye yiڭe wamdusmbi pro ndawen. Kuate nu ye kukulyina ta nu tugusek. Tane nu gilai. ²⁹Ye nu tugumnge prowen tukunu ye nu kila minet. Nunge ye kukulyina ngina. ³⁰Tanڭaka sakina le nane ndek nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig. Nu kumam tuku ait kile. Nane puram kumuڭ kuga.

³¹Tanڭo pino gudommba nu tuku son nginaig sulumba sakinaig: Ande prowa tuku sakinaig ta not. Tanڭo wam ke likate te liwam kumuڭ kuga. Nu Kristus nginaig.

³²Tanڭo pino nane tanڭamba sisusaska sakinaig le Farisi mbal isnaig sulumba nane pris gabat mbal ndoڭ kusem wande tuku polis afu kukulninginaig le Yesus biye tiwam kinaig le ³³nu ndek sakina: Ye ait fagnu tane ndoڭ mini su-

lumba ye manڭ luka Kuate nu ye kukulyina ta nu tugum kanڭit. ³⁴Tane ye sotap ta ye kanڭerye nda. Ye ka minamngit ma ta tane ye tugum prowa kumuڭ kuga ngina le ³⁵Zu mbal nane ndek nanڭine nanڭine sakinaig: Nu animbi kuwa le sine nu sota kanڭere nda. Nu kasomok ma mbol kumba Zu mbal afu Grik nga-muknge minig nane ndoڭ minmba Grik mbal pasa kuklimba tumningam sakate e? ³⁶Nu ndanام teڭenmba sakate: Tane ye sotap ta ye kanڭerye nda. Ye ka ma minamngit ta tane ye tugum prowa kumuڭ kuga nڭate. Pasa tugunu te ndanmba tuku nginaig.

Kule tugusek

³⁷Pagumba nye ta tukulam tuku ait sunڭo mbolnge Yesus nu tinga wi kuenڭa sakina: Ima nu kule parawa kande ye tugum promba kule tumba nyuwa. ³⁸Ima nu ye kumuڭ nga ye tuku sanڭri tomba tingate ta Kuate tuku pasa sakate tanڭamba kule abo ڭak nu tuku ngamunڭal sinamnge bulbulmba minmba minamngat ngina. ³⁹Yesus nu tanڭamba sakina ta nu Tukul Guwa tuku sakina. Nane nu tuku son nginaig mbal Tukul Guwa tam tuku minnaig. Sakina ait mbolnge Yesus nu sanڭri kilڭa sunڭo nda tina tukunu Tukul Guwa nu nde ndakina.

⁴⁰Nane pasa ta isnaig sulumba afu sakinaig: Tuan tanڭo ande prowa tuku sakinaig ta not nginaig le ⁴¹afu ndek sakinaig: Nu Kuatenge madina tanڭo nginaig. Tanڭakinaig le nane afu ndek sakinaig: Kuga. Kristus nu Galileanڭe prowe nda. ⁴²Nu David tuku ndare mbolnge nu minna tuku ma Betlehemnge prowa nڭgat. Kuate tuku pasa tanڭakate nginaig. ⁴³Tanڭamba nane wamdus pur yimyam kinaig sulumba ⁴⁴afu nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig.

Zu gabat mbal nane Yesus talanaig

⁴⁵ Polis mbal luka Farisi le pris gabat tugum pronaig le sakinaig: Ndanjam tane nu tumba pro ndawaig nginaig le ⁴⁶ polis mbal lafumba saninginaig: Nu tuku pasa sanjgrinu. Sine tanjaŋ tango ande pasa sanjgrinu sakina le ise ndakigerŋ nginaig. ⁴⁷ Tanjakinaig le Farisi mbal ndek nane saninginaig: A ... nu tane yabritingat le tane mata nu tuku son ngigaig e? ⁴⁸ Sine Farisi ko gabat ande nu tuku son ngate le kanjer ndade tae. ⁴⁹ Ake mbal nane nu tuku son ngade ta nane tukul pasa gilai. Nane ma nayo mbol kambim tuku minig ngga sakinaig.

⁵⁰ Kile nane tuku ande Nikodemus nu o buk furir Yesus tugum prona ta nunge tingga sakina: ⁵¹ Sine singine tukul dubimba tango ake pitaiwam kumuŋ kuga. Nu tuku pasa ismba nu tuku manau kanjermba ndo lafunu tambim kumuŋ ngina le ⁵² nane ndek nu sanaig: Ne mata Galileanu yamban tango kande. Ne kuyar pasa bur mayewa sulumba kila pale. Galileange tuan tango ande prowe nda ngga sanaig.

⁵³ Tanjamba nane njakmba sili-silimba nangine wande mbol kine likinaig.

Pino ande unekina le tumba Yesus tugum pronaig

8 Nane njakmba sili-silimba nangine wande mbol kine likinaig le Yesus nu Olif tabe mbol kina. ² Mafena le maratukuk tingga nu ndeka kusem wande sunjo sinam kina. Kina le nane gudommba nu tugum pronaig le nu pasa kuklimba tumningmba minna.

³ Tanjamba minna le Farisi kusem pasa biteknganu mbal ndoŋ pino ande tango kuayarna le kanjermba nu tumba pro nane ngamukngge te-timba Yesus sanaig: ⁴ Tum Tango, pino te tango ande ndoŋ minat le kanjergig. ⁵ Moses tuku tukul mbolngge ande tanjawa kande ndamembi

balewap ngga sakate. Ne pino te tuku ndanmba iduste ngga kusnanaig. ⁶ Nane nu pasa ande mbarwa le nu tumba pasa mbolngge palmbim tuku nu tagonaig.

Kile Yesus nu minyoka wai tokmbi kilke mbolngge kuyarmba minna. ⁷ Kuyarmba minna le nane nu kusnakusnamba minnaig le nu tingga sakina: ⁸ Ima nu tane ngamukngge mbar kugatok ndeta nunge ambongga ndame tumba pino te katwa ngina. Tanjaka sakina sulumba nu man minyoka kilke mbolngge kuyarmba minna.

⁹ Nane pasa ta ismba tango mage mage nane kua kinaig le nane afu ngumnengga nduik nduik sili-silinaig. Pino ta nunge ndo Yesus tugumngge tin minna le ¹⁰ nu tingga nu kusnana: Nane animbi kagig. Ande nu une lafunu tanmbim tuku mine ndakate e ngga kusnana le ¹¹ nu ndek sakina: Sunjo, ande mine ndakate ngina le nu sana: Ye mata ne une lafunu tanmbim idus ndawet. Ne luka kumba man une ndaka ngga sana.

Kilke te tuku bulu

¹² Yesus nu man tango pino saningina: Ye kilke te tuku bulu. Tango pino kiljaninget. Ande ye dubiyuwa ta nunge mine ta bulu njak. Nu ma make sinamngge mine nda ngina.

¹³ Tanjakina le Farisi mbal nu sanaig: Ne naje miroŋ naje tugu kuklite ta ne yabri pasa ndo sakate tae nginaig le ¹⁴ nu ndek nane saningina: Ye aningge prowen man animbi kangit ta ye kila. Ta tuku ye yiŋe miroŋ tuku sanu kumuŋ. Tane ye aningge prowen man animbi kangit ta tane gilai minig. ¹⁵ Tane tango tuku wamdusmbi ndo ye pileyade. Ye tanjamba ande pile ndawet. ¹⁶ Ye ande pilewam idusmba ta yiŋe wamdusmbi ndo kuga. Kuate nu ye kukulyina ta ye nu ndoŋ wamdus ulendi tango pileningek. Ta tuku ye kumumbi pileningam kumuŋ. ¹⁷ Tukul pasa nu

sakate: Tango armba nale pasa ndui ta ndo sakade ta son pasa ngade. ¹⁸Ye yiye Mam nu ye kukulyina nu ndon yiye tugu kukliwek ta son pasa ndo ngina. ¹⁹Tanjaka saningina le nane ndek nu kusnanaig: Ne Mam naje aninge minit nga kusnanaig le nu sakina: Tane ye tuku Mam gilai. Tane ye mata gilai minig. Tane ye kila kande ye tuku Mam mata kila minig kande nga saningina.

²⁰Yesus nu kusem wande sinam tange ndametij patikade ma mbolnge pasa ta kuklimba minna le afu nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig. Nu kumam tuku ait kile.

Yesus nu samba tumbran tuku saningina

²¹Yesus nu manj pasa tuturmba saningina: Ye ka le tane ye sotete pisenga tangine une ta njak minmba kumamngaig. Ye kangit ma ta tane prowam kumun kuga ngina le ²²Zu mbal ndek nangine nangine sakinaig: Nuje ngarusu balewamngat inde. Ta tuku ye kangit ma ta tane prowam kumun kuga nga sakat nginaig.

²³Tanjakinaig le nu nane saningina: Tane iberj tekok mbal. Ye mbol ambekok. Tane kilke tekok. Ye kilke tekok kuga. ²⁴Ta tuku ye satigit. Tane une njak minmba kumamngaig. Tane yiye miron tuku sakit ta son nda ngap ta tane sinja une njak minmba kumamngaig ngina.

²⁵Tanjakina le nane ndek nu kusnanaig: Ne ima nginaig le nu nane saningina: Ye abo abo yiye miron tuku saka minet ta not. ²⁶Ye tane tuku mbar tuku pasa sungomba njak minet ya ye sa ndaket. Ande nu ye kukulyina nu tugumnge pasa ten ta ndo ye satiget. Pasa ta tugusek ngina.

²⁷Nu tanjamba Mam Kuate tuku sakina ta nane katese ndanaig. ²⁸Ta tuku Yesus manj lato nane saningina: Tane

ye Ndindo Katesek Tango ye tumba ail kazrai mbolnge palmbimngaig. Ait ta kugawa le o son ta nunge ngamngaig. Ye yiye wamdusmbi pasa afu sa ndaket. Mamnge tumyina ta ndo saket ta tane katesewamngaig. ²⁹Ande nu kukulyina ye nu tuku nzali ndo dubiwet. Ta tuku nu ye kusre ndayumba ye ndon minmba minit nga sakina.

³⁰Nu tanjamba saka minna le nane gustommba nu tuku son nginaig.

Yesus nu Zu mbal ndon kualayaukinaig

³¹Yesus nu Zu mbal afu nu tuku son nginaig ta tejenmba saningina: Tane ye tuku pasa ismba kumumba kap ta tane sinja ye dubianu tango mayok kanggaig. ³²Tane pasa tugusek kila palpe le pasa tanje tane tuku muskil kile-tidinge tingamngat ngina.

³³Tanjakina le nane ndek sakinaig: Sine Abraham tuku mbun mineg. Sine nane afu kumnemnge ndalekanu tanjan mine ndakeg. Ne ndanam saka sine tuku muskil kile-tidinge singam tuku sakate nginaig le ³⁴nu manj lato saningina: Ye sinja satigamngit. Ima nu unekate ta nu une manau kumnemnge ndalekanu tanjan minit. ³⁵Piro tango nu nuje sungo tuku wandeknge mara mara mine ndakate. Kiyo nu mam nuje tuku wande mbolnge mara mara minit. ³⁶Ata. Ye Kuate tuku Kiyo ye tane tuku muskil kile-tidingi ta tane muskil kile-tidi mayewamngaig. ³⁷Tane Abraham tuku mbun ngade ta ye kila ta tane ye tuku pasa isig ta tane tuku ngamungal sinam kine ndakate tukunu tane ye baleyam sakade. ³⁸Ye yiye Mam tugumnge manau kangerke liken ta sake liket. Tane tangine mamnge manau tumtingit ta kade ngina.

³⁹Tanjakina le nane nu sanaig: Sine tuku mam Abraham nginaig le nu nane saningina: Tane Abraham tuku kiyo

kame kande Abraham tuku manau du-bide kande. ⁴⁰Ye pasa tugusek Kuate tugumnge ismba pro satinget le tane ye baleyam sakade. Abraham nu manau tanaj ke ndakina. ⁴¹Tane tangine mam tuku manau te-purde ngina le nane nu sanaig: i ... Sine ndinnye kile-pati ndakinaig. Singine Mam ndindo nu Kuate nginaig.

⁴²Kile Yesus nu ndek saningina: Ye Kuate tugumnge minen sulumba te prowen. Yinje wamdusmbi kuga. Nunge ye kukulyina. Kuate nu tane tuku Mam kande tane ye tuku mata kume purde kande. ⁴³Ye pasa kile-mayokket te tane isam mbulmba kilba tukulde. Ta tuku tane katese ndade. ⁴⁴Tangine mam Satan. Tane nu tuku nzali ndo dubiwam idusde. Nu abo abo tango bale farna tanamba kile minit. Nu wamdus tugusek kugatok tukunu nu manau tugusek nakmba pitaikate. Nu mane tango. Nu yabri manau miro. Ta tuku nu yabri wam ndo te-mayokam kumu. ⁴⁵Tane tangine mam tuku manau nak minig sulumba ye pasa tugusek satinget ta tane son ngam fugude. ⁴⁶Tane tuku ande ye tuku mbar ande kangermba sanu kumu kuga. Ye tane pasa tugusek satinget ta tane ndanam tuku son nda ngade. ⁴⁷Kuate tuku kijo kame nane nu tuku pasa isig. Tane nu tuku kijo kame mine ndakade tukunu nu tuku pasa ise ndakade ngina.

⁴⁸Tanjakina le Zu mbal nane ndek nu sanaig: Ne Samaria yamban bukla nay-onu nak ngeg ta sine kumumbi sakeg nginaig le ⁴⁹nu nane saningina: Ye bukla nak kuga. Ye Mam tuku nyu te-dunget le tane ye tuku nyu te-ibende. ⁵⁰Ye yinje nyu mbol kuwa nga idus ndawet. Kuate nu ye tuku nyu mbol kuwa nga sakate. Nu tango nakmba kumumbi pileninggit. ⁵¹Ye sinja satinngamngit. Ima nu ye tuku pasa dubimba minwa ta nu kume nda ngina.

⁵²Kile Zu mbal nane ndek sakinaig: i ... Abraham tuan tango nakmba kume likinaig ta ne sakate: Ima nu ye tuku pasa dubimba minwa ta nu kume nda ngate. Ta tuku kile sine kila pileg. Ne bukla nak. ⁵³Sine tuku mbun sungo Abraham ne nu liwanu nga iduste? Abraham tuan tango nakmba kume likinaig. Ne ima le naje nyu te-dungate nginaig le ⁵⁴nu ndek saningina: Ye yinje miron yinje nyu payam ndaket. Yinje Mam nunge ye tuku nyu te-dungate. Tane nu sine tuku Mbara Sungo ngade ta ⁵⁵tane nu gilai. Tane nu kila ngade ta tane yabri tango ndo. Ye nu kila nget ta tane yabri pasa sakade tanamba kuga. Ye sinja nu kila minmba nu tuku pasa dubiwet. ⁵⁶Singine mbun Abraham nu o buk ye prowam tuku ait ismba nu gare-gareka tairnga minna. Nu ye tuku ait kangermba gare sungo tina nga saningina.

⁵⁷Tanjakina le Zu mbal ndek nu sanaig: i ... Ne yar 50 mine ndakate. Ne Abraham kangeranu nga sakate e nginaig le ⁵⁸nu ndek nane saningina: Ye sinja satinngamngit. Abraham pro ndana le ye minmba minen kile minet nga saningina.

⁵⁹Tanjakina le nane ndek ndame kilmba nu balewam bafunaig le nu nunge ngaro kuirkuirka tumba kusem wande kusremba kina.

Yesus nu tango am tukulok wakeina

9 Yesus nane ndin dubimba kinaig ka tango ande nu am tukulok ina sinamnge prona ta kangeranaig. ²Kangermba nunge dubiwanu tango Yesus kusnanaig: Tum Tango, imange unekina le nu am tukulok prona. Ina mam nunenge e ko nunge miron e nga kusnanaig le ³nu ndek nane saningina: Ina mam nunge tuku une ko nunge une tange am tukul ndana. Kuate tuku sangri nu mbolnge mayok kambim

tuku nu am tukulok minit. ⁴Kile mafen minitmbi ye Kuatenge kukulyina ta sine nu tuku piro kube. Mine minemba furirwa le sine njakmba pirokam kumuŋ kuga. ⁵Ye kilke te mbolŋge minmba kilke te kiljawet tuku bulu ngina.

⁶Nu tanaka sakina sulumba kilke mbol nguspeka ruga wakeimba tumba tanŋo ta am mbolŋge pilna sulumba nu sana: ⁷Ne kumba Siloam kule kualin mbolŋge am minyanga ngina. (Siloam nyu ta tugunu Kukulna). Tanjamba kukulna le nu ndek kumba am minyanga mambil mayemba luka pronan.

⁸Nu pronan le nu tuku tumbraŋ tuma nane afu turmba nu buk agaŋ ndende yabanŋa minna le kanŋernaig ta ndek sakinaig: i ... Ande buk agaŋ ndende yabanŋa minna nuŋge inde nginaig le ⁹nane afu sakinaig: Au. Nuŋge nginaig le afu sakinaig: Kuga. Tanŋo ande nu suk nginaig. Tanjakinaig le nu nane saningina: Sakade not. Ye nuŋge ngina le ¹⁰nane ndek nu kusnanaig: i ... Ne ndaŋat le am mayekat nginaig le ¹¹nu lafumba sakina: Tanŋo ande nyunu Yesus nuŋge ruga wakeimba ye tuku am mbolŋge pilmba sayat: Ne ka Siloam kule kualin mbolŋge am minyanga ngat. Ye ka am minyangit le ye am maraŋgat ngina le ¹²nane nu kusnanaig: Nu aninŋe minit nginaig le nu ndek saningina: Iyo. Ye gilai ngina.

¹³⁻¹⁴Yesus nu ruga wakeimba am maraŋge tuna ta kusem ait le nane afu tanŋo buk am tukulok minna ta tumba Farisi mbal tugum pronan le ¹⁵nane mata nu kusnanaig: Ne ndaŋat le am mayekat nginaig le nu saningina: Nu ruga wakeimba ye tuku am mbolŋge palet le ye ka am minyangit le kile mambilet ngina. ¹⁶Tanjakina le Farisi mbal afu sakinaig: Tanŋo ta kusem ait tukul lukamba nu mabte ndakate. Kuatenge nu kukul ndana nginaig le nane afu tejenmba sakinaig: Kuga. Nu

tanŋo njayonu kande nu marau sangrinu tanjamba kam kumuŋ kuga kande nginaig. Nane tanjamba pur yimyan kinaig. ¹⁷Tanjamba nane mar tanŋo am mayekina ta kusnanaig: Tanŋo ta tuku ne ndaŋmba iduste nginaig le nu saningina: Nu tuan tanŋo ande ngina.

¹⁸Zu gabat mbal tanŋo ta ina sinamŋge am tukulok pronan le kile mayekina ta son nda ngan nu tuku ina mam wika kusnanikinaig: ¹⁹⁻²⁰Tale kiŋo ande am tukulok te-palmbinu ngan saka minik ta noten e nginaig le nale lafumba sakinaik: Am tukulok te-pilker ta not nginaik. Tanjakinaik le nane ndek sanikinaig: Nu ndaŋat le am mayekat ngan kusnanikinaig le nale ndek sakinaik: ²¹Iyo. Sile gilai. Nu sungokanu. Nu kusnawap. Nu ndaŋat le am mayekat ko imanŋe nu am wakeiwe tawet ta nuŋe sakuwa le isap nginaik. ²²Nale Zu mbal tuku kuru-kurukinaik sulumba tanjamba saninginaik. Ta ndaŋam? Zu gabat mbal nane pasa ande buk katmba ima nu Yesus nu Kuatenge madina tanŋo nguwa kande nu kusem wandekŋge pitaimba nu tukulbe nginaig. ²³Wam ta tuku nale sakinaik: Nu sungokanu. Nu kusnawap nginaik.

²⁴Kile nane mar tanŋo am mayekina ta te yale ngan sanaig: Tanŋo ta njayonu ta sine kila. Ne Kuate am mbolŋge siŋka son pasa saka nginaig le ²⁵nu ndek sakina: Nu njayonu e ko mayenu e ta ye gilai. Wam ande ye mbolŋge kat ta ndo ye kila. Ye buk am tukulok minen ta kile ye mambilet ngina.

²⁶Tanjakina le nane mar nu kusnanaig: Nu ne ndaŋnat? Nu ame wam kat le ne am mayekat ngan kusnanaig le ²⁷nu lafumba saningina: A ... ye buk satingit le tane isaig. Ndaŋam saka mar lato isam tuku kusnangade. Tane mata nu dubiwanu tanŋo minam idusde e ngina le ²⁸nane ndek gubra tumba nu tumail panmba sanaig: A ... ne nu du-

biwanu tango. Sine Moses ndo dubiweg.
²⁹ Kuate nu Moses ndon pasatina ta sine kila. Tango te aninge prona ta sine gilai nginaig le ³⁰ nu pasa lafumba saningina: i ... Nu ye tuku am wakeiwe sat ta ndanam nu aninge prona ta tane gilai ngade. ³¹ Nu tuku majau ta kilimok. Kuate nu tango njonu ise ndakate. Ande nu Kuate mbarinmba nu tuku nzali dubite le ndo Kuate nu tuku yaban pasa isit le wam sanjgrinu kate. ³² Ande nu ina sinamnge am tukulok prona le andenge nu tuku am marange tuna nga sakade le ise ndakeg. ³³ Tango ta nu Kuatenge kukul ndana kande majau tanan inum kam kumun kuga kande ngina. ³⁴ Tanakina le nane gubra tumba sanaig: Yoi. Ne ina sinamnge une jak te-pilnaik. Ne sine gabat kame wam pagukam iduste e nga nane tango ta kusem wandeknge pitainaig le mayok kina.

³⁵ Tango pitainaig le mayok kina ta Yesus nu ismba tango ta sota kangerna sulumba nu sana: Ne Katesek Tango Ndindo ta tuku ne son ngate e ngina le ³⁶ nu ndek nu sana: Sungo, ne ima tuku sakate. Tango ta saya le isi sulumba ye nu tuku son ngi nga sana. ³⁷ Tanakina le nu ndek sana: Ne buk nu kanjerat. Ye ne ndon pasatet te ye nunge ngina le ³⁸ nu ndek sana: O Sungo, ye ne tuku son nget nga nu tugumnge dagol tidrongina.

³⁹ Kile Yesus nu terjenmba sakina: Nane am tukulok mbal mambilam tuku mambilde mbal am tukulkam tuku ye tango tanamba pilengam kilke te mbol prowen ngina le ⁴⁰ Farisi mbal afu tanget minnaig ta pasa ta ismba sanaig: i ... Ne sine mata am tukulkanu nga iduste e nginaig le ⁴¹ nu nane saningina: Tane am tukulkanu minig kande une tuku pa tane mbolnge mine ndakate kande. Tane sine am maranganu mineg ngade tukunu tane pa tam tuku minig ngina.

Sipsip kulat tango mayenu

10 Ye sinja satinngamngit. Ande nu sipsip tuku malanga sinam nda kumba nu fonde ponga sinam kinit ta nu kuayar tango ndo. ² Ande nu malanga kumam sinam kinit ta nu sipsip tuku kulat tango. ³ Nu prote le malanga kulat tango malanga talke tuwit. Nu sinam kinit le nuje sipsip nu tuku nin tugu katesemba nu kila pilig. Nu nuje sipsip tuku nyu yimyam wike lika kilmba kile-mayokka kinit. ⁴ Nu nuje sipsip jakmba kile-mayokkate sulumba nu ambonga kinit le nane nu tuku nin tugu kila tukunu nu dubimba kinig. ⁵ Tango kisengete pro wikuwa ta nane nu dubiwe nda. Nane nu tuku nin tugu gilai tukunu nane nu ram kua kanggaig ngina. ⁶ Yesus nu yaba pasa ta saningina ta nane tugu kate ndanaig.

⁷ Katese ndanaig le nu te-mayokmba saningina: Ye sinja satinngamngit. Sipsip tuku malanga ta ye. ⁸ Ambonga pronaig mbal ta nane jakmba kuayar tango ndo. Sipsip nane tuku pasa ise ndakinaig. ⁹ Ye ndo malanga. Ande nu ye tugum tembi sinam kuwa ta nu ngisike nda. Nu mayok ka sinam ka nyamagan mayenu te-silika nyumba minamngat. ¹⁰ Kuayar tango nu sipsip kuayarmba bale farmba ngaigo siglikam tuku ndo prote. Ye nane abo tugu kitek lato lato tumba gare sungo jak minwaig nga ye prowen.

¹¹ Ye sipsip kulat tango mayenu. Sipsip kulat tango mayenu sipsip mine mayewaig nga nu kumam tuku kuru kuru ndakate. ¹² Ande nu sipsip miro tango kuga ta nu ndametin kilam tuku ndo sipsip kulatkate. Age nguikok prote le nu sipsip kusreka kua kinit le age tangete nane bige tidingate le nane pururumba sili-silide. ¹³ Nu ndametin kilam tuku ndo sipsip kulatkate sulumba nu sipsip sungomba idus ndaningit. ¹⁴⁻¹⁵ Ye sipsip kulat tango mayenu. Mam nu ye

kila minit le ye nu kila minet. Tanjamba ndo ye yiye sipsip kila minet le nane ye kila minig. Ye nane mine mayewam tuku ye yiye ngarosu mape ndamba kumamngit.

¹⁶Yiye sipsip gudommaba fonde te sinamnge mine ndakade. Ye nane mata kili le nane ye tuku jin tugu kila pilmba ye dubiyamngaig. Tanjamba nane kuasmbi ndindo tanan minwaig le ye nane tuku kulat tango ndindo minamngit. ¹⁷Ye yiye ngarosu mape ndamba kumi sulumba man abo tumba tingamngit. Ta tuku yiye Mam nu ye tuku kume purte. ¹⁸Ande nu nuge nzali dubimba ye baleyam kumuŋ kuga. Ye yiye nzali dubimba kumamngit. Ye sangri jak minmba yiye ngarosu kumam tuku palmbimngit. Kumi sulumba sangri ndui ta tumba man tingamngit. Yiye Mam nu ye wam ta kam tuku nyu sina nga saningina.

¹⁹Tajaka saningina le Zu mbal nane pasa ta ismba man wamdus pur yimyam kinaig. ²⁰Afu gudommaba ndek sakinaig: Nu bukla jak nginngankate. Tane nu tuku pasa ise ndakap nginaig le ²¹nane afu ndek sakinaig: Tango bukla jak tanjamba pasatam kumuŋ kuga. Bukla nayonunge tango am tukulok wakeiwam kumuŋ kuga nginaig.

Zu mbal Yesus ngummenaig

²²Yerusalemnge nane o buk kusem wande tuku malanga man talkinaig ta idusam tuku pagumba nye sungo mayok kina. Ait ta murke ait.

²³Yesus nu kusem wande sungo tuku kawan ande nyunu Solomon ta mbolnge kine inummba minna le ²⁴Zu mbal afu pro nu te-ngamumba kusnanaig: Ne Ku-atenge madinina tango ndeta tugusemba saka le isbe. Sine isam tuku wamdus sulumba tairnga mineg nginaig le ²⁵nu ndek lafumba saningina: Ye buk satin-gen ta tane son nda ngade. Ye Mam

tuku nyu mbolnge wam ke liket piro kame tanje Mam nu ye kukulyina ta te-mayokde ta ²⁶tane ye tuku sipsip kuga tukunu tane ye tuku son nda ngade. ²⁷Ye tuku sipsip nane ye tuku jin tugu kila. Ye nane kila minet le nane ye du-biyade. ²⁸Ye abo tugu minmba minam tuku ningi le nane sinja ngisike nda. Ande nu ye tugumnge nane bige tidinga kilam kumuŋ kuga. ²⁹Sipsip jakmba Mam nu ye tugumnge patikina le kulatka minet. Ande nu Mam tugumnge nane bige tidinga kilam kumuŋ kuga. ³⁰Sile Mam ndon ndindo ndo nga sakina.

³¹Tajakina le Zu mbal nane man ndame kilmba nu balewam bafunaig le ³²nu ndek nane saningina: Ye Mam tuku sangrimbi manau magenu gudommaba ke liket le kangerkade. Ame manau nay-onu ket le tane ye baleyam bafude nga saningina le ³³nane nu sanaig: Sine ne wam magenu kate ta tuku ne balenam idus ndaweg. Ne tango ndo ta ne ye Ku-ate nga nu tuku nyu nayo silitte nginaig.

³⁴Nu ndek lafumba saningina: Ku-yar pasa mbolnge Kuate nu tejenmba sakate. Tane mbara kame tanan minig ngate. ³⁵Sine kuyar pasa ande te-siwam kumuŋ kuga. Kuate nu tanjamba nuge mbal afu pasa ningina le nane mbara tanan minig ngina. ³⁶Ye ake tango kuga. Kuatenge madiyumba kukulyina le kilke te mbol prowen. Ndanam saka ye Ku-ate tuku Kino nget le Kuate tuku nyu nayo siliwanu ngade. ³⁷Ye Mam Kuate tuku piro ndaket nga idusmba kande tane ye tuku son nda ngap. ³⁸Ye nu tuku piro ket nga idusmba kande piro ket manau te ndo son ngap. Ta mbolnge tane Mam nu ye ndon minmba minit le ye nu ndon minmba minet ta kila palmbimngaig ngina.

³⁹Tajaka sakina le kile nane nu man biye tiwam tuku ta nu nane kusreka kua ka kina. ⁴⁰Nu kina ka Yordan kule sim ka buk Yohanusnge kule piseneningina

ma ta mbolnge minna. ⁴¹ Tange minna le nane gudommaba nu tugum promba sakinaig: Yohanus nu manau sangrinu afu ke ndakina ta nu tango te tuku sakina ta kumumbi sakina nginaig. ⁴² Tanjamba ma ta tuku mbal gudommaba Yesus tuku son nginaig.

Lasarus nu kumna

11 Betani tango ande Lasarus nu guazengina. Kulim kat nuje Maria le Marta. ² Maria nu buk gurej tumba Yesus tuku kupe mbolnge kutumba nuje gabat wajembi saukina. Leu nuje Lasarus guazengina. ³ Guazengina le nuje kulim kat nuje ar ndek Yesus tuku pasa pilmba sakinaik: Sungo, ande ne nu tuku kume purte ta nu guaze jak minit nga sanaik le ⁴ nu pasa ta ismba sakina: Guaze tange nu balewe nda. Kuate tuku nyu sungo mbol kuwa le wam ta mbolnge ye Kuate tuku Kijo nyu sungo mayok kambim tuku guaze ta prona ngina.

⁵ Yesus nu Maria le Marta leu nakile Lasarus nu nane tuku kume pur sungo jak. ⁶ Nu Lasarus guazengina pasa ta ismba minna ma ta mbolnge man ait armba tange minna. ⁷ Mara armba kugana le nu nuje dubiwanu tango saningina: Sine man Yudea kab ngina le ⁸ nane nu sanaig: Tum Tango, ailfu ndo Zu mbal ma ta mbolnge ndamembi ne balenam bafunaig. Ndanam saka ne man kambim sakate e nginaig le ⁹ nu ndek sakina: Maratukuk ka furiram ta mafen minit. Ande nu ki mbol likate ta nu baringgam kumun kuga. Mafen tuku bulunge nu kilgate. ¹⁰ Ande nu furir likate ta nu bulu kugatok tukunu baringgate ngina. ¹¹ Tanjaka sakina sulumba nu nane saningina: Singine gulab Lasarus nu kinyamba minit. Ye ka nu kuanewamngit ngina.

¹² Tanjakina le nuje dubiwanu tango nane nu sanaig: Sungo, nu kinyamba

minit ndeta nu mayekamngat nginaig. ¹³ Yesus nu Lasarus kumna ta tuku nu kinyamba minit nga saningina ta nane nu kinyat nga idusmba tanjamba sanaig. ¹⁴ Kile Yesus nu kilimok saningina: Lasarus kumna. ¹⁵ Ye nu tugum nda kan le nu kumna ta tuku ye piti ndayate. Tane ye tuku son ngap nga ye iduset. Kile sine nu tugum kab ngina.

¹⁶ Nu tanjamba sakina le Tomas mape nyu ande Didimus nu ndek Yesus dubinaig tango afu saningina: Nu kumam kinit. Ariya. Sine kumba nu ndon kumbe ngina.

Kumanu mbal abonga tingam tuku miro

¹⁷ Yesus nane Betani pronaig le nane Lasarus tumba ndame burok sinamnge pilnaig le ki baikamba kugana ta kila sanaig. ¹⁸ Betani tumbran Yerusalem kambim tuku 3 kilomita tanan ndin kuen kuga. ¹⁹ Zu mbal gudommaba Maria le Marta leu nakile kumna le wamdus kileibenkam tuku pro tange minnaig.

²⁰ Marta nu Yesus ilmaba minna pasa isna sulumba nu tinga ka ndinnge Yesus kangerna le Maria nu wandeknge minna. ²¹ Marta nu Yesus sana: O Sungo, ne buk pro minna kande ye tuku leu kume ndakina kande. ²² Kile ait te mbolnge mata ne ame wam tuku Kuate yabana ta ne tanmbimngat ta ye kila ngina le ²³ nu lafumba sana: Leu nane nu man abonga tingamngat ngina le ²⁴ Marta ndek lafumba nu sana: Ait sungo mbolnge kumanu mbal jakmba tingawaig le nu mata tingamngat ta ye kila ngina.

²⁵ Tanjakina le nu ndek sana: Kumanu mbal abonga tingam tuku ta ye miro. Ande nu ye tuku sangri tomba tinga kumwa ta nu man abonga tingamngat. ²⁶ Ima nu abo minmba ye tuku sangri tomba tingate ta nu ngisike nda. Ye pasa sanet te ne son ngate e nga kusnana le ²⁷ nu ndek sana: O Sungo, ne Kuate tuku

Kijo ne Kristus. Ande nu kilke te mbol prowamngat nginaig ta ne ngina.

Yesus nu malmbikina

²⁸ Tanjakina sulumba Marta nu tinga kumba ka maib nuje Maria sijsiindo sana: Tum Tango pro ne ilwa nga sakat ngina le ²⁹ nu ismba pastinga nu sota kina.

³⁰ Yesus nu tumbran nda pronan. Nu tumbran makembinge Marta ndon pasatinaik ma ta mbolnge minna. ³¹ Zu mbal nane wandeknge Maria wamdus te-ibemba minnaig ta nu pastinga kina le nane nu mindesiñ tugumnge malmbinu kinit nga nu dubimba kinaig.

³² Maria nu Yesus tugum promba dagol tidronga sana: O Sunjo, ne pronan kande ye tuku leu kume ndakina kande ngina. ³³ Maria nu malmbikina le nu dubimba kinaig mbal ñakmba malmbikinaig le Yesus nu nane kanjerka wamdus tatrakina le nu nane kusnaningina: ³⁴ Tane aninge nu tumba pilnaig nga kusnaningina le nane nu sanaig: Sunjo, ne sine ñak kumba ka kanjera nginaig le ³⁵ nu malmbikina.

³⁶ Tanjana le Zu mbal afu sakinaig: Ai si. Nu Lasarus tuku sungomba kume purte nginaig. ³⁷ Tanjakinaig le nane afu ndek sakinaig: Nu tango am tukulok ta nu am marange tuna. Ndanam tuku nu Lasarus te-ti ndana le nu kumna nga sakinaig.

Yesus nu Lasarus wikina le abongina

³⁸ Kile Yesus nu man wamdus tatrakina le nu kumba ka mindesiñ pilnaig ma ndame burok ta tugum pronan. Ndam sungo ande burok tukulanu minna. ³⁹ Kile Yesus nu ndek saningina: Ndam talkap ngina le tango kumna ta kulim nuje Marta nu ndek sana: Sunjo, nu kumna le ki baillkamba kuganaig. Mindesiñ te buk mundur kinit ngina le ⁴⁰ nu sana: Ye ne ame pasa sanit? Ne ye tuku

sangri tomba tinga ta ne Kuate tuku sangri kanjeramngat nga sanit ngina. ⁴¹ Tanjakina le nane ndek ndame talkinaig le Yesus nu tandeka sakina: O Mam, ne ye tuku pasa isit tukunu ye ne gare pasa tinet. ⁴² Ne mara mara ye tuku pasa isit ta ye kila. Afu minig te nenge ye kukulyina ta nane kila pilwaig nga ye pasa te sanet ngina.

⁴³ Tanjaka sake denpurmba nu wi kuenja sakina: Lasarus, ne tinga kilim kaye ngina le ⁴⁴ nu kumna tuku ta tinga mayok kina. Nane buk tawimbi kupe wai kusnaig sulumba tawi inum gabat songinaig ta ñak tingina le Yesus ndek nane saningina: Tane kumiñ kukliwap le nu kuwa ngina.

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig

(Mateus 26.1-5; Markus 14.1-2; Lukas 22.1-2)

⁴⁵ Zu mbal Maria dubimba pronan ta nane Yesus wam kina ta kanjermba nane gudommmba nu tuku son nginaig le ⁴⁶ nane afu Farisi mbal tugum kumba Yesus wam kina ta kubeu ninginaig le ⁴⁷ Farisi mbal ndek kumba pris gabat mbal ndon gabat sugu sugu ñakmba kilemanjurkinaig sulumba sakinaig: Sine kile ndanndanamngig? Nu manau kitek sangrinu gudommmba ke likate. ⁴⁸ Sine nu mapebe le nu manau kumba minwa ta nane ñakmba nu tuku son ngamngigaig. Tanjawaig ta Rom mbal sine Sesar kusrewanu nga pro kusem wande sunjo ñayo silimba sine Israel ñakmba bale faramngigaig nginaig.

⁴⁹ Tango sunjo ande nyunu Kaiafas nu yar ta mbolnge pris tuku gabat sunjo minna. Tango ta nu nane ngamuknge tinga saningina: Tane wam gilai mbal. ⁵⁰ Sine Israel tuku ma tumba tango ndindo kumwa ta maye. Tanjawa ta sine ñakmba ngisike nda ngina. ⁵¹ Kaiafas nu tanjakina ta nu nuje wamdus dubimba sa

ndakina. Nu yar ta mbolŋge pris gabat sunŋo minna le Kuatenŋe nu wamdus tuna le nu dir pasa sanŋmba Yesus nu Israel ŋakmba tuku ŋga kumamŋgat ŋgina. ⁵²Israel mbal ndo kuga. Nu Ku-ate tuku kiŋo kame kilke tugu ŋakmba mbolŋge kilwa le kuasmbi ndindo min-waig ŋga kumamŋgat.

⁵³Ait ta mbolŋge Zu gabat mbal nane tugu pilmba Yesus balewam tuku ndin sota minnaig. ⁵⁴Ta tuku kile Yesus nu Zu am mbol li ndakina. Nu nuŋe du-biwanu mbal kilmba duŋe makembiŋge tumbranŋ ande nyunu Efraim kinaig ka tanŋe minnaig.

⁵⁵Zu mbal tuku pagumba nye sunŋo Pasowa ait patukina le tumbranŋ fonŋon tuku mbal gudommmba Pasowa mayok nda kuwa le purfeŋnu mayok kambim tuku ŋga Yerusalem kinaig. ⁵⁶Nane pro Yesus sota kusem wande sunŋo sinam tanŋe nangine nangine muŋgu kusnanga sakinaig: Tane ndaŋmba idusde. Nu prowamŋgat e ko prowe nda ŋga saka minnaig.

⁵⁷Farisi nane pris gabat mbal ndonŋ nane buk tanŋo pino wam paguka sanŋginaig: Ande nu Yesus minit ma ta kila minmba kande nu sine sasiŋguwa le sine ka biye tibe ŋginaig.

Maria Yesus tuku kupe mbolŋge gureŋ kutuna

(Mateus 26.6-13; Markus 14.3-9)

12 Pasowa tuku pagumba nye ait ta buk faŋkina le Yesus nu maŋ Lasarus kumna le te-tina tuku tumbranŋ Betani kina. ²Ka tanŋe nane Yesus tuku pagunaig le Marta nu nyamagaŋ kutumba minna. Lasarus mata nane ndonŋ isukusmba minna. ³Isukusmba minnaig le Maria nu gureŋ mayenu ande pitinu 500 gram tanŋa piyanu o mbolŋge ta tumba prona sulumba Yesus tuku kupe mbolŋge kutumba nuŋe gabat waŋembi kupe saukina le mundur mayenu wande

ta kumuŋgina le ⁴Yesus dubiwanu tanŋo ande Yudas Iskariotnu nu ngumnenŋa Yesus tuku kupet mayok kina ta nuŋge sakina: ⁵A ... ndaŋam saka gureŋ ta tumba nane afu mbol nda piyana. Nu tanŋana kande nu sonŋ 30 tunaig le sine sanzal mbal turkeg kande ŋgina. ⁶Yudas nu sanzal mbal idusniŋmba pasa ta sa ndakina. Nuŋge nangine ndametiŋ kulatka afu kuayarmba minanu. Ta tuku nu sakina.

⁷Kile Yesus nu ndek sana: Nu piti ser ndawa. Ye kume ndaket le nu ambonŋa ye tuku mindesiŋ wakeiwanu tanŋa gureŋ ta tumba ye pisneyat. ⁸Sanzal mbal nane mara mara tane ngamukŋge minamŋgaig. Ye tane ndonŋ ait kuennu mine nda ŋgina.

Nane Lasarus balewam tuku pasa katnaig

⁹Zu mbal gudommmba nane Yesus minna ta ismba nu kaŋgeram pronaig. Nu ndo kaŋgeram pro ndanaig. Nane Lasarus kumna le Yesus nu te-tina ta turmba kaŋgeram pronaig. ¹⁰⁻¹¹Yesus nu Lasarus te-tina le nane gudommmba pris gabat mbal tuku pasa kusreka Yesus tuku son ŋga minnaig. Ta tuku pris mbal nane Lasarus mata balewam tuku pasa katnaig.

Yesus nu gabat sunŋo tanŋa Yerusalem kina

(Mateus 21.1-11; Markus 11.1-11; Lukas 19.28-40)

¹²Mafena le Yesus nu mbumba Yerusalem prowam bafumba minna le tanŋo pino gudommmba pro Yerusalemŋge pagumba nye ta tuku minnaig ta nane isnaig. ¹³Nane ismba ndek pator waŋe supika kilmba nu tugum kumba ka wikaraumba sakinaig: Sine Kuate tuku nyu te-dungube o. Tanŋo te Sunŋo tuku nyu mbolŋge prote. Nu Sunŋonŋe nyaro tuwa o.

Nu sine Israel tuku gabat sungo nyaro tuwa o nginaig. *Mune 118.26*

¹⁴Yesus nu donki fat ande te-silika muskilnu mbolnge minyokina. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

¹⁵Sion tumbraŋ sungo ne kuru kuru ndaka.

Ai si. Ne tuku tango sungo prote si.

Nu donki fat mbol minyoka ne tugum prote ngate. *Sakaria 9.9*

Kuyar pasa ta Yesus nu kumuna.

¹⁶Ait ta mbolnge nuŋe dubiwanu mbal kuyar pasa ta idus ndanaig. Ngumennga Yesus nu samba mbolnge sangri kilŋa sungo tina le nane kuyar pasa ta idusmba sakinaig: Son. Kuyar pasa nu tuku sakate ta kumumbi nu mbolnge mayok kina.

¹⁷Nane Yesus Lasarus wikina le ndame burok sinamnge abonga tingina le kangernaig mbal Yerusalemnge afu kubeu niŋmba minnaig le ¹⁸mangur sungo ta nu maŋau sangrinu kina le isnaig sulumba nane kumba ka ndinnge nu te-silikinaig le ¹⁹Farisi mbal nangine nangine sakinaig: Ai si kangerap. Nane ŋakmba nu dubide. Sine wam ande kam kumuŋ kuga nginaig.

Yesus nu nuŋe kumam tuku sakina

²⁰Nane Kuate mbariŋam tuku pagumba nye ta mbol pronaig ta afu Grik mbal. ²¹Nane Filipus tugum pronaig. (Filipus nu Galileanu Betsaida tumbraŋok).

Nane pro nu sanaig: Tango sungo, sine Yesus kangeram proweg nginaig le ²²nu kina ka Andreus sana. Tanamba nale kinaik ka Yesus kila sanaik le ²³nu ndek nale sanikina: Ye Ndindo Katesek Tango Kuate nu sangri kilŋa sungo sam tuku ait buk prote. ²⁴Ye siŋka satinŋamngit. Wit tiŋnu ande kilkek sinamnge ngukap le ndo alonu gudommba mayok kanŋaig. Kilkek sinamnge ngu ndakap ta nuŋe ndo minamngat. ²⁵Ima nu nuŋe

abo mine mayewam tuku wamdus sungo tate ta nu ngisikamngat. Ima nu kilke te mbolnge nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu abo ŋak minmba minamngat. ²⁶Ima nu ye tuku piro biyam idusmba kande nu ye dubiyuwa. Nu taŋawa ta nu ye ndoŋ minamngat. Ande nu ye tuku piro biywa ta Mamnge nu tuku nyu te-mayokamngat.

²⁷O Mam, ye ngamunggal pitiyate ta ye ndaŋmba sani. Wam ye mbol prowamngat ta laipyuwa ŋga sani? Kuga. Ye taŋake nda. Piti ta kurawam tuku ye prowen. ²⁸O Mam, nane nyu sungo ta mbol kuwa ngina. Nu taŋakina le samba mbolnge minge pasa ande tejenmba sakina: Yiŋe nyu sungo buk mbol kina. Kile maŋ mbol kangat ŋga sakina.

²⁹Nane tanŋe minnaig mbal pasa ta ismba afu ndek sakinaig: Kuaila fudukate nginaig le afu nane sakinaig: Enel ande nu ndoŋ pasatate nginaig le ³⁰nu ndek sakina: Pasa ta ye isi ŋga pro ndawat. Tane isap ŋga prowat. ³¹Kile kilke mbol mbal pileningam tuku ait prote. Kilke te tuku gabat Satan Kuatenge te-iberamngat. ³²Nane afu ye ail mbolnge pilmba te-dunguwaig le ye kilke mbol mbal wike liki le nane ye tugum prowamngaig ngina. ³³Yesus nu ndaŋndaŋmba kumamngat ta te-mayokmba nu pasa ta saningina.

³⁴Nane ndek pasa lafumba sakinaiŋ: Moses tuku kuyar pasa Kristus nu minmba minamngat ŋga sakate ta ne ndaŋam nane Katesek Tango Ndindo tumba te-dungamngaig ngate. Katesek Tango ta nu ima nginaig le ³⁵nu nane saningina: Kile bulu tugusek ait fagnu ndo tane kilŋatingamngat. Bulu tane kilŋatiŋmba minitmbi tane kilŋa mbolnge likap. Kuga ta ma make sinamnge likate ta nu ndin kanger ndate. ³⁶Bulu kilŋatiŋmba minitmbi nu tugum kumba kila palpe. Taŋawap ta

tane bulu njak minamnggaig ngina. Yesus nu tanjaka sakina sulumba nu nane kusreka kuirka minna.

Zu gudommba nane Yesus talanaig

³⁷ Yesus nu manjau kitek gudommba nane am mbolngge ke likanu ta nane nu tuku son nda nga minnaig. ³⁸ Tuan tango Aisaia tuku pasa ande nane mbolngge kumunggina ta tejenmba.

O Sungo, sine pasa kukliweg le ande nu son nda ngate.

Ne nange sangri te-mayokte le ande nu katese ndate. *Aisaia 53.1*

³⁹ Nane Kristus talanaig ta Aisaia nu o buk dir pasa ande tejenmba kuyarna.

⁴⁰ Kuate nu nane tuku am tukule niymba ngamunggal mata tukule ningina. Kuga ta nane ammbi alonu kangermba wamdus puluninguwa le ngamunggal biye mbilmba ye tugum prowaig le nane wakeikamnggit ngina. *Aisaia 6.10*

⁴¹ Aisaia nu Kristus tuku kilja sungo kangermba nu tanjamba Yesus tuku kuyarna.

⁴² Zu gabat gudommba Yesus tuku son nginaig ta Farisi mbal nane kusem wandekngge nane peuninjbekaig nga nangine son ta yabukinaig. ⁴³ Nane tango pino njakmba nane nzalininggam tuku sungomba idusnaig sulumba Kuate nu nane nzalininggam tuku wam ta fudinndo nga idusnaig.

⁴⁴ Kile Yesus nu wi kuenjka saningina: Ande nu ye tuku son ngate ta nu ye tuku ndo son nda ngate. Kuate nu ye kukulyina ta nu tuku mata son ngate.

⁴⁵ Ande nu ye tuku manjau kanger tite ta nu Kuate nu ye kukulyina ta nu tuku manjau mata kanger tite. ⁴⁶ Ye kilke te tuku bulu tanjaj tango pino njakmba kiljaningget. Ye son ngade mbal nane ma make sinamnge mine ndakade. ⁴⁷ Ande nu ye tuku pasa ismba dubi ndawa ta ye nu pilemba pasa mbolngge te-ti ndawet.

Ye tango pileninmba pasa mbolngge kile-tidingam pro ndawen. Ye nane tuku muskil kile-tidinge ninggam tuku prowen. ⁴⁸ Ima nu ye pitaiyumba ye tuku pasa ngumnete ta ait sungo mbolngge ye pasa sake liket tenge nu pilemba pasa mbolngge te-tiwamnggat. ⁴⁹ Ye pasa sake liket te yinje wamdusmbi sa ndaket. Mam nu ye kukulyina nunge wam paguyina le ye sake liket. ⁵⁰ Nuje wam pagu pasa ta abo minmba minam tuku ndin tumtingit. Ta tuku ye pasa satinget te Mamnge wam paguyina le ndo satinget ngina.

Yesus nu nuje dubinaig mbal tuku kupe minyangina

13 ¹⁻⁵ Pasowa ait pro ndana le Yesus nu nuje dubinaig mbal ndon isukusmba minnaig le Yudas Iskariotnu Simon tuku kijo nu Satanngge buk wamdus tuna le nu Yesus tumba nuje ngueu mbal ninggam tuku idusmba minna.

Yesus nu kilke te kusremba Mam nuje tugum kambim tuku ait patukina le nu kila minmba nuje mbal kilke te mbolngge minnaig ta nane tuku kume purmba minna sulumba nu ndek nyamagan kusremba tinga nuje siot paska tawi ande tumba ngaro kusmba nza mbolngge kule kutumba nuje dubiwanu tango tuku kupe minyangge likina. Mam Kuate nu sangri njakmba nu wai mbolngge pilna le nu Mam tugumngge ndekina ta nu manjau luka mbumba kangat wam ta njakmba nu kila minmba tanjana.

⁶ Tanjamba minyangge lika ka Simon Petrus tugum prona le nu kusnana: i ... Sungo, nenge ye tuku kupe minyanggam bafute e ngina le ⁷ nu ndek sana: Ye manjau ket te ne tugunu katese ndate. Ngumnenga ne pulunamnggat ngina le ⁸ nu manjau sana: Sinjka. Ne ye tuku kupe minyangge nda nga sana. Tanjakina le nu manjau sana: Ye ne tuku kupe minya ndanggi

ta ne ye ndon gulab minam kumun kuga ngina le ⁹ Simon Petrus ndek nu sana: Sungo, tanamba kande kupe ndo minya ndanga. Ye tuku kupe wai gabat turmba minyanga ngina le ¹⁰ nu sakina: Ande nu ngarosu jak kule pisat ta nu kupe ndo minyanga man purfeñnu mayok kangat. Tane jakmba purfeñnu minig ta tane tuku ande nu purfeñnu mine ndakate ngina. ¹¹ Yesus nu ima nu tuku kupet mayok kangat ta nu kila minna tukunu ande nu purfeñnu mine ndakate nga saningina.

¹² Nu nane tuku kupe minyange depurmba nu tinga nuje siot tumba silika isukusam tuku ma mbol kina sulumba nane kusnangina: Ye tane mbolnge manau kit ta tane tugunu katesede? ¹³ Tane ye nyun ta Sungo tane tuku Tum Tango ngade ta son. Tane kumumbi sakade. ¹⁴ Ye Sungo tane tuku Tum Tango minmba ye nyu kugatok tane kumnemnge minanu tanan tane tuku kupe minyange likit. Tane mata nyu kugatok tanan tangine tangine kupe minyange likap. ¹⁵ Ye tane mbolnge manau kit ta tane kanjermba tanamba dubimba kap nga ye tumtingit. ¹⁶ Ye sinja satینگamngit. Piro tango nu nuje sungo li ndate. Kukul tango nuje kukulte tango li ndate. ¹⁷ Ye tane pasa satینگet te tugunu katesemba dubiwap ta tane gare manau mbolnge minamngaig.

¹⁸ Ye tane jakmba tuku sa ndakit. Ye maditingen mbal ye tane tuku wamdus kila. Kuyar pasa ande tejenmba sakate. Ande nu ye tuku nyamagan ye ndon isukusit ta nu ye tuku ngueu mayok kinit ngate. *Mune 41.9*

Pasa ta sinja kumumbi mayok kangat. ¹⁹ Pasa ta mayok kuwa le ye Ku- atenge madiyina tango ta tane son ngam tuku ye ambonga satینگit. ²⁰ Ye sinja satینگamngit. Ye yije tango ande kukuli le propa le ande nu aukmba wakeite

ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite ngina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tango

(*Mateus 26.20-25; Markus 14.17-21; Lukas 22.21-23*)

²¹ Yesus nu pasa ta saningina sulumba ngamungal pitina le pasa te-mayokmba saningina: Ye sinja satینگamngit. Tane ngamuknge ande nu ye tuku kupet minit ngina. ²² Tanakina le nuje dubinaig tango ndek ima tuku sakate nga idusmba nangine nangine mungu kanjerkinaig.

²³ Nu dubiwanu tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nale mungu patuk patuk isukusmba minnaik. ²⁴ Simon Petrus nu tango ta nu kusnawa nga gabatmbi sana le ²⁵ tango ta Yesus man patumba nu gemmba nu kusnana: Sungo, ne ima tuku sakate ngina le ²⁶ nu sakina: Ye bret te kule pak mbol pilmba tambimngit not ngina. Nu tanaka bret tumba kule pak mbilmba Simon tuku kijo Yudas Iskariotnu tuna. ²⁷ Tuna le Satan pro Yudas sinam kina le Yesus nu sana: Ne wam kam iduste ta pitik kumba ka ngina. ²⁸ Nu Yudas pasa sana ta nane isukusmba minnaig mbal nane katese ndanaig. ²⁹ Nane idusnaig: Yudas nu ndametinj tuku pale fat kulatkate tukunu Yesus nu Pasowa tuku nyamagan afu piyawam tuku ko ndametinj afu sanzal mbal ningam tuku nga sate nga idusnaig.

³⁰ Kile Yudas nu bret ta nyumba mayok ka kina ta buk furirna.

Wam pagu pasa kitek

³¹ Nu mayok ka kina le Yesus nu nane saningina: Ye Ndindo Katesek Tango kile ye tuku nyu sungo mbol kangat. Wam ta mbolnge Kuate tuku nyu sungo mata mbol kangat. ³² Kuate nu ye mbolnge nyu sungo mbol kuwa le ye nu mbolnge

mata nyu sungo mbol kangat. Kile ndo nu ye tuku nyu sungo te-mbolamngat.

³³ Kijo kame ye, ait fagnu tane ndon minamngit. Tane ye sota kangerye nda. Ye o buk Zu mbal tanamba saningen ta kile tane satngamngit. Tane ye kangit ma ta tane prowam kumun kuga.

³⁴ Ye tukul kitek ande satngamngit. Tane tangine tangine mungu iduska kume purkap. Ye tane tuku kume puret tanamba tane mata tangine tangine mungu kume purkap. ³⁵ Tane mungu kume purkap ta tanjo pino tane ye dubiyade mbal minig ta katesewamngaig ngina.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Markus 14.27-31; Lukas 22.31-34)

³⁶ Yesus nu tanamba sakina le Simon Petrus nu kusnana: Sungo, ne animbi kangat ngina le nu sana: Ye kangit ma ta kile ne ye dubiyam kumun kuga. Ngum-nenga ne ye dubiyamngat ngina.

³⁷ Tanakina le Petrus nu sana: Ndanam kile ye ne dubinam kumun kuga ngate. Ne tuku nga ye kumam tuku kuru kuru ndaket ngina le ³⁸ nu ndek sana: Ne ye tuku nga ne kumam tuku kuru kuru ndakam iduste e? Ye sinja ne sanamngit. Furir te mbolnge teg wi ndakuwa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina.

Kuate tugum kambim tuku ndin

14 Ye pasa pitinu satngit ta tuku tane wamdus fulil ndakap. Tane Kuate tuku sangri tomba tinga ye tuku sangri mata tomba tingap. ² Mam tuku tumbraenge wande gudommaba minig. Tanamba mine ndakuwaig ta ye satinge nda. Ye kumba ka tane tuku ma wakei-wamngit. ³ Tane tuku ma wakeiwi sulumba luka pro tane kili le tane ye ndon minmba minamngaig. ⁴ Ye kambimngit ma ta tane ndin kila ngina.

⁵ Tanakina le Tomas nu ndek kusnana: Sungo, ne kambimngat ta sine gilai. Ndin ndan dubimba ne tugum prowamngig nga kusnana le ⁶ nu ndek sana: Kambim tuku ndin, wam tugusek, abo tugu ta ye miro. Ande nu ye laipyumba Mam tugum kambim kumun kuga. ⁷ Tane ye kila pilig tukunu Mam mata kila palmbimngaig. Kile tane nu kila palig. Tane buk nu kangernaig ngina.

⁸ Kile Filipus ndek Yesus sana: Sungo, sine tuku nzali ne naje Mam tumsinga le kangerbe ngina le ⁹ nu ndek sana: Filipus, ye ait kuennu ne ndon minet. Ne ye kila pile ndakate e? Ande nu ye tuku tugu kanger tite ta nu Mam mata kangerte. Ndanam tuku ne naje Mam tumsinga le kangerbe ngate. ¹⁰ Ye Mam ndon sailket le nu ye ndon minit. Sile ndindo ta ne son nda ngate? Ye mara mara pasa satngit ta yiye wamdusmbi sa ndaket. Mam nu ye ndon minmba nunge piro ta ke likate. ¹¹ Ye Mam ndon minet le nu ye ndon minit ta son ngap. Tane son ngam fugumba kande piro ke liket ta kangerka ye nu ndon minet ta son ngap. ¹² Ye sinja satngamngit. Ande nu ye tuku sangri tomba tinguwa ta ye manau ke liket te nu mata kamngat. Ye Mam tugum kangit ta tuku nu ye manau ket te linimmba manau sangrinu ke likamngat. ¹³ Tane ye ndon minmba wam afu tuku yabanyap ta ye Mam tuku nyu sungokuwa nga ye wam ta kamngit. ¹⁴ Tane ye ndon minmba wam ande tuku yabanyap ta ye kamngit ngina.

Yesus nu Tukul Guwa ndekam tuku sakina

¹⁵ Tanakina sulumba nu man sakina: Tane ye tuku kume purap ta tane ye tuku minge dubiwamngaig. ¹⁶ Tanawap le ye Mam sawi le ande kukulwa le ndeka tane sinzanjimmba minmba minamngat. ¹⁷ Nu wam tugusek tuku Guwa. Kilke te

mbolok manau dubide mbal nane nu gilai minmba nu tam kumuŋ kuga. Tane nu kila minig le nu tane ndoŋ minmba tane tuku ngamunggal sinamnge minmba minamnggat.

¹⁸Ye tane kusreki le munzanu tanan mine nda. Ye man luka tane tugum prowamnggit. ¹⁹Mine minemba kilke te mbolok manau dubide mbal nane man ye kangerye nda. Tane ye mara mara kangeryumba minamngaig. Ye abo minmba minet tukunu tane mata abo minmba minamngaig. ²⁰Ait ta prowa le ye Mam ndoŋ minet le tane ye ndoŋ minig le ye tane ndoŋ minet wam ta tane katesewamngaig.

²¹Ima nu ye tuku wam pagu pasa dubiwa ta nu ye tuku kume purte. Nu ye tuku kume purwa ta Mam mata nu tuku kume puramnggat. Ye mata nu tuku kume purmba ye pro yije wamdus tumi le nu ye kila palmbimnggat ngina.

²²Tajakina le Yudas ande Iskariotnu kuga nu ndek Yesus kusnana: Sungo, ndanam ne pro nane wamdus sine ndo tumsimmba kilke te mbolok manau dubide mbal tumninge nda nga sakate ngina le ²³Yesus ndek nu sana: Ande nu ye tuku kume purte ta nu ye tuku pasa dubite. Mam nu tanjo ta tuku kume purmba minwa le sile Mam ndoŋ nu tugum kumba nu ndoŋ minmba minamkik. ²⁴Ande nu ye tuku kume pur ndate ta nu ye tuku pasa dubi ndate. Pasa satinget le isig ta ye tuku pasa kuga. Mam nu ye kukulyina nu tuku pasa.

²⁵Ye tane ndoŋ minmba pasa kame te satinget. ²⁶Mam nu ye tuku nyu mbolnge sinzantingam tuku Tukul Guwa kukulwa le ndekamnggat. Nunge tane wam ngakmba tumtingamnggat. Pasa ngakmba sake liken ta nu man lato tumtinguwa le idusamngaig.

²⁷Tane wamdus piti ngak minmba kuru kuru ndakap. Ye tane kusreka ngamunggal mukukmbi wamdus bul ser-

tingamnggit. Kilke te tuku manau dubide mbal wamdus bul serningig tanan kuga. Ye ngamunggal mukukmbi wamdus bulok minet manau ta tingamnggit.

²⁸Ye tane kusreki sulumba man luka tane tugum prowamnggit nga satinget le isaig. Mam nu Sunjo. Nu ye liyate. Ta tuku tane ye tuku kume purde kande ye Mam tugum kangit ta gare tade kande. ²⁹Ye nda kinet sulumba ambonga tane kila satinget. Wam ta mayok kuwa le tane pasa te tuku son ngap nga satinget. ³⁰Ye kile tane ndoŋ sungomba pasate nda. Kilke te tuku gabat Satan nu buk prowam bafute. Nu ye tuku sangri kumuŋ kuga ta ³¹kilke mbolok mbal ye Mam tuku kume puret ta kila pilwaig nga ye Mam tuku mingge dubiwamnggit.

Ariya. Kile tingap le kab ngina.

Grep muli tugusek

15 Yesus nu man saningina: Ye grep muli tugusek. Mam nu grep muli kulatka nu miro minit. ²Ye tuku wainu afu alo ndade ta Mamnge supika kilepankate. Wainu afu alode ta man alo magewaig nga kugerka wakeikate. ³Ye pasa satinget ta mbolnge tane tinreknu mayok kinaig. ⁴Tane ye ndoŋ sailkap le ye tane ndoŋ minmba minamnggit. Grep muli wainu ange tur ulendika mine ndakuwa ta nune ndo alowe nda. Tanamba ndo tane ye ndoŋ sail ndakap ta tane alo kile-mayokke nda.

⁵Ye grep muli angenu. Tane wainu. Ande nu ye ndoŋ sailkate ta ye nu ndoŋ minet le nu alo gudommba kile-mayokkate. Tane ye ndoŋ sail ndakap ta tane wam inum kam kumuŋ kuga. ⁶Ande nu ye ndoŋ sail ndakuwa ta nu muli wainu tanan Kuatenge supimba buknguwa le karengamnggat. Wainu tanan ta kile-mangurka kilmba pankate le panje uge sulude. ⁷Tane ye ndoŋ sailkap le ye tuku pasa tane sinamnge minwa ta tanjine

nzali mbolnge Kuate yabanap le kumumba mayok kanngaig. ⁸Tane alonu gudommaba kile-mayokkade ta Mam tuku nyu sungo mbol kinit. Manau tamba tane sinja ye dubiyanu tango kilimok mayok kinig.

Kume pur manau

⁹Mam nu ye tuku kume purte tanjamba ndo ye tane tuku kume puret. Ye tane tuku kume puret wam ta kusre ndamba ye tugumnge minap. ¹⁰Ye Mam tuku minga kumnemnge minet ta nu ye tuku kume purte wam ta ye kusre ndawet. Tane ye tuku minga kumnemnge minap ta ye tane tuku kume puret wam kusrewe nda. ¹¹Tane ye tugumnge gare tumba gare sungo gak minap nga ye pasa ta satigit.

¹²Ye tuku wam pagu pasa ta tejenmba. Ye tane tuku kume puret tanjamba ndo tane tangine tangine mungu kume purkap. ¹³Ande nu nuge gulab kame mage minam tuku kumit ta nu tango gakmba tuku kume pur manau liningit. ¹⁴Tane ye tuku minga dubiwap ta tane ye tuku gulab minamngaig. ¹⁵Gabat sugo afu nane wam ande kam idusmba nangine piro tango sa ndaningig ta ye pasa gakmba Mam tugumnge isen ta tane satigen. Ta tuku ye kile tane piro tango nge nda. Tane ye tuku gulab nget. ¹⁶Tanenge ye madi ndayinaig. Yenge tane maditigen. Tane ka alo magenu kile-mayokkap le alo ta minmba minwaig nga ye tane maditigen. Tane ye tuku nyu mbolnge Mam yabanap ta nunge wam ta tingamngat. ¹⁷Tane wam pagu pasa te dubiwap sulumba tangine tangine mungu kume purka minap ngina.

Afu Yesus tuku mbal ngueu patikamngaig

¹⁸Yesus nu man lato saningina: Kilke mbol mbal nane abo abo ye kasuryinaig

tanjamba ndo tane mata kasurtingamngaig. ¹⁹Tane kilke te tuku manau dubide kande nane sine tuku afu nga tane tuku nzali torde kande. Ye kilke mbol mbal ngamuknge tane kile-mayokka maditigen tukunu nane singine mbal kuga nga kasurtingig. ²⁰Ye buk pasa ande satigit ta idusap. Piro tango nu nuge sungo li ndate nga satigit. Ye tane tuku Sungo nane afunge ye piti seryinaig tanjamba ndo nane tane mata piti sertingamngaig. Afu ye tuku pasa dubide tanjamba ndo nane tane tuku pasa mata dubiwamngaig. ²¹Kuate nu ye kukulyina ta nane nu gilai minig tukunu nane tane ye tuku mbal nga ngueu patikamngaig.

²²Ye pro tugusek manau tum ndaningen kande nane une tuku pa tam tuku mine ndakade kande. Ye nane tumningen tukunu nane une tuku pa tam tuku minig. ²³Ande nu ye kasuryate ta nu ye tuku Mam mata kasurte. ²⁴Manau sangrinu nane afunge ke ndakinaig ta ye nane ngamuknge ke liken. Ye manau ta nda ke liken kande nane une tuku pa tam tuku mine ndakade kande. Nane wam kame ta kanjerka ye kasuryumba Mam turmba kasurmba minig. ²⁵Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Nane ake sinan ye tuku gubra tade ngate. *Mune 35.19; 69.4*

Kile pasa ta alonu kumumbi mayok kinit.

²⁶Ye Mam tugum kumba wam tugusek tuku Guwa kukuli le pro tane sinzangtamba nu kumumbi ye tuku sakamngat. ²⁷Ye piro tugu pilen mbolnge tane ye ndon minmba kile minig. Ta tuku tane mata kumumbi ye tuku saka minamngaig.

16 Tane son manau kusrebekaig nga ye pasa gakmba ta sake likit. ²Nane afu tane kusem wande sinam kambim tuku peutingamngaig. Ait ande prowa le nane sine Kuate tuku piro mayeweg nga idusmba tane bale

faramngaig. ³Nane sile Mam ndon gi-lai tukunu tanawamngaig. ⁴Ye kile tane kila satiget te ngumnenga majau ta mayok kuwa le pasa satigit te idusamngaig. Ambonga ye tane ndon minen ta ye pasa te sa ndatingen.

Tukul Guwa tuku piro

⁵Kile Mam nu ye kukulyina ta ye nu tugum kangit. Ye animbi kangit ta tane ye kusnayam idus ndade. ⁶Ye tane pasa te satiget tukunu tane njakmba ngamungal piti njak minig. ⁷Ye sinjka satigamngit. Tane maye minam tuku ye tane kusreka kangit. Ye nda ka ta ande tane sinzanjingam tuku ndeke nda. Ye kumba ka nu kukuli le tane tugum prowamngat. ⁸Nu prowa sulumba une tuku tugu, majau tinjeknu tuku tugu, une tuku pa lafunu tam tuku wam ta njakmba kilke mbol mbal kile-mayokka saninguwa le katese mayewamngaig ta tejenmba. ⁹Nane ye tuku son nda ngade tukunu nane une njak ta nu te-mayokmba saningamngat. ¹⁰Ye tane kusreka Mam tugum luka kangit tukunu ye tinjeknu nga saningamngat. ¹¹Kuate nu kilke te tuku gabat Satan pa tambim tuku pilna tukunu nane mata pa lafunu tam tuku minig ta saningamngat.

¹²Ye pasa afu sungomba tane satigam tuku ta tane wamdus sinamnge patikam kumun kuga. ¹³Wam tugusek tuku Guwa prowa sulumba nu tugusek majau njakmba tumtingamngat. Nu nuge wamdusmbi pasa satinge nda. Nu Kuate tugumnge pasa isit ta ndo satigamngat. Wam afu ngumnenga mayok kanggaig ta mata wam pagukamngat. ¹⁴Nu ye tuku pasa tumba tane tumtinguwa le ye tuku nyu sungo mbol kangat. ¹⁵Mam tuku wam njakmba ta ye tuku. Ta tuku ye satigit nu ye tuku pasa tumba tane tumtingamngat nga satigit ngina.

Gare pasa le piti pasa

¹⁶Yesus nu maj sakina: Mine minemba tane ye kangerye nda. Maj mine minemba ye kangeryamngaig ngina le ¹⁷nuge dubiwanu tango afu ndek nangine nangine mungu kusnanginaig: Ndanam nu sakate: Mine minemba tane ye kangerye nda. Maj mine minemba ye kangeryamngaig ngate. Ye Mam tugum kangit nga sakat ta tugunu ndanjmba. ¹⁸Mine minemba nga sakat ta ait giganmba. Nu pasa sake likate te sine tugunu katese ndaweg nginaig.

¹⁹Nane Yesus kusnawam tuku idusmba minnaig ta nu katesemba nu ndek saningina: Tane ye mine minemba kangerye nda. Maj mine minemba ye kangeryamngaig ngit ta tane tugunu katesewam tuku mungu kusnangade e? ²⁰Ye sinjka satigamngit. Kilke te mbolok majau dubide mbal nane gare njak minwaig le tane sinamanzerka malmbi njakmba minamngaig. Tane wamdus piti njak minap ma ma wam ta mbilmba tane gare sungo njak minamngaig. ²¹Pino nu kijo te-palmbim tuku ait prote le nu rar kamusmba piti njak minit. Nu kijo tate sulumba kangermba gare tormba rar ta maj idus ndate. ²²Tane mata tananj kile wamdus piti njak minig. Ye maj tane tugum prowi le tane gare toramngaig. Gare ta andenge te-ibenjam kumun kuga. ²³Ait ta mbolnge tane ye aganj ande tuku kusnaye nda. Ye sinjka satigamngit. Tane ye tuku nyu mbolnge wam ande Mam yabanap ta nu tane tingamngat. ²⁴Tane buk ye tuku nyu mbolnge wam ande Mam yabanap ndanaig. Kile tanamba Kuate yabanap le nu tane tinguwa le tane gare sungo tamngaig.

Yesus nu kilke te tuku sangri te-ibenja

²⁵Ye yaba pasambi pasa satinge liket. Ait ande prowa le yaba pasambi satinge nda. Ye tane Mam tuku kilimok satingamnggit. ²⁶Ait ta mbolngge tane ye tuku nyu mbolngge Kuate yabanap le ye tane tuku yaban pasa tumba Mam sawe nda. ²⁷Kuga. Mam nu nuje mironj tane tuku kume purte tukunu tane tuku yaban pasa ismba tingamnggat. Tane ye tuku kume purmba ye Mam tugumngge ndeken ta tane son ngade wam ta tuku nu tane tuku kume purte. ²⁸Ye Mam tugumngge kilke te mbol prowen. Kile ye kilke te kusremba manj luka Mam tugum kangit ngina.

²⁹Yesus nu tanjaka sakina le nuje du-biwanu tanjo nane sakinaig: Ese. Kile ne yaba pasambi sa ndakate. Ne kilimok sakate le ³⁰sine katese mayeweg. Ne wam njakmba tuku kila minit. Singine kusna pasa wamdus sinamngge ndo minig le ne kila pilit. Ta tuku ne Kuate tugumngge ndekina ta sine son ngeg nginaig le ³¹nu ndek sakina: Tane kile ye tuku son ngade e? ³²Mine minemba tane yiye ndo kusreyumba kua ka sili-silimba tangine tumbran kine likamnggaig. Tanjapaw ta Mam nu ye ndonj minmba minit tukunu ye yiye ndo mine nda. ³³Tane ye ndonj minmba ngamunggal mukuk minap nga ye pasa ta njakmba satinge likit. Tane kilke te mbolngge minap sulumba piti sungomba kamusamnggaig ta tane kuru kuru ndaka sangri tingga minap. Ye kilke te tuku sangri ngigonu buk kile-ibenjen ngina.

Yesus nu nuje mbal tuku Kuate yabanja

17 Yesus nu pasate denjpurna sulumba nu tandeka mambimba Kuate yabanmba sakina: O Mam, ait buk prowat. Ne ye tuku nyu sungo ta te-

mbola le ye suk ne tuku nyu sungo ta te-mbolamnggit. ²Ne kilke mbol mbal ye tuku sangri kumnemngge minwaig nga patikina le ne ye sina mbal ye nane abo tugu minmba minam tuku ninget. ³Ima nu ne Mbara Ndindo Tugusek kila pilmba ye Yesus Kristus ne kukulyina ta turmba kila pilit ta nu abo tugu tumba minmba minamnggat. ⁴Ne ye piro kam tuku sayina ta ye buk ke suluwit sulumba ne tuku nyu sungo kilke mbol mbal ngamukngge te-mbolet. ⁵O Mam, kilke te nda minna le ye ne ndonj nyu sungo njak minkenj ta kile ye tuku nyu manj tanjamba te-mbola le ye ne tugumngge mini.

⁶Ne kilke mbol mbal afu sina ta ye ne tuku manau tumningen. Nane ne tuku mbal minnaig le ne ye sina le nane ne tuku pasa dubide. ⁷Wam njakmba ne ye sina ta ne tugumngge prode ta kile nane kila pilig. ⁸Ne ye pasa sayina ta nane ningen le wamdus sinamngge pilmba son nginaig. Ye ne tugumngge prowen ta nane sinjka katese mayenaig sulumba nenge ye kukulyina ta nane son nginaig.

⁹O Mam, ye kile nane tuku yabanjet. Ye kilke mbol mbal njakmba tuku yaban ndanet. Ne nane afu ye sina ta ye nane tuku ndo yabanjet. Nane ne tuku. ¹⁰Ye tuku mbal ta ne tuku. Ne tuku mbal ta ye tuku. Nane mbolngge ye tuku nyu sungo mbol kinit.

¹¹Ye kilke te kusremba ne tugumprowi le ne ye sina mbal kilke te mbolngge minamnggaig. O Mam, ye ne ndonj ndindo minek tanjamba ndo nane nanginge nanginge wamdus ndindo minam tuku naje nyu sungo tambi nane kulatka. ¹²Ye nane ndonj minmba naje sangri ye sina tambi nane kulatken. Ye nane kigraibken le ande ngisi ndakina. Ande njayonu ngisikam tuku minit kuyar pasa sakate ta nunge ndo ngisikate.

¹³O Mam, ye kile ne tugumproyamnggit. Ye kilke te mbolngge

minmba nane ye tugumnge gare tumba gare jak minwaig nga nane isam tuku pasa jakmba te saket. ¹⁴Ye ne tuku pasa nane ninggen. Ye kilke te mbolok kuga. Tanaj ndo nane mata kilke te mbolok kuga. Ta tuku kilke mbol mbal nane kasurningig. ¹⁵Ne nane kile-dunga le kilke te kusrewam tuku sa ndanet. Ne nane kigraibka le Satan nu nane kile-iber ndakuwa nga ne yabanjnet. ¹⁶Ye kilke te mbolok kuga. Tanaj ndo nane mata kilke te mbolok kuga.

¹⁷Ne manau tugusek tumninga le nane ne tuku mbal mayok kuwaig. Ne tuku pasa ta tugusek. ¹⁸Ne ye kukulyina le kilke te mbol mbal tugumprowen. Tanamba ndo ye nane kukulninget le kilke te tuku manau dubide mbal tugumnge pirokade. ¹⁹Ye ne tuku minge dubimba ta ndo idus tiwet. Ta mbolnge nane mata ne tuku mbal mayok kangai.

²⁰Ye nane tuku ndo yabanj ndanet. Nane afu nane tuku pasa ismba ye tuku son ngamngaig nane tuku turmba yabanjnet. ²¹Nane wamdus ndindo minwaig nga ne yabanjnet. O Mam, ye ne ndon minmba minet le ne ye ndon minmba minit tanamba ndo nane sile ndon minmba minwaig. Tanawaig le kilke mbol mbal nane kanjerka nenje ye kukulyina ta katesewamngaig. ²²Ye ne ndon ndindo minek tanamba ndo nane mata wamdus ndindo minwaig nga ne ye nyu sungo sina ta ye nane ninget. ²³Ye nane ndon minmba minet le ne ye ndon minmba minit tanamba ndo nane mata wamdus ndindo minwaig. Wam ta mbolnge kilke mbol mbal ne ye kukulyina ta katesewamngaig. Ne ye tuku kume purte tanamba ndo ne nane tuku mata kume purte ta nane katesewamngaig.

²⁴O Mam, ne ye sina mbal nane sile tuku tumbranj prowaig nga iduset. Ne kilke te te-mayok ndana sulumba ne ye tuku kume purmba ne kilja sangri sungo

sina ta nane kanjerwaig nga wamdus sungo jak minet. ²⁵Mam ne purfegnu. Kilke te mbolok manau dubide mbal nane ne gilai minig. Ye ne kila. Yiye mbal te ne ye kukulyina ta nane kila minig. ²⁶Ye ne tuku tugu tumningan ta man lato lato tumningmba minamngit. Ye tanawi le ne ye tuku kume purte manau nane tuku ngamungal sinamnge minwa le ye nane ndon minmba minamngit nga Mam nunge yabanja.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Markus

14.43-50; Lukas 22.47-53)

18 Yesus nu yabanj denpurmba nunge dubiwanu tanjo kilmba ka Kidron kule nguruj pakarka piro ande sinam kinaig. ²Yesus nunge dubiwanu mbal ndon mara mara piro ta mbolnge mangurka minanu tukunu Yesus tuku kupet tanjo Yudas nu ma ta nu kila. ³Kile Yudas nu pris gabat le Farisi mbal tugumnge kame mbal polis mbal afu turmba kilna sulumba nane sati lam kame aganj jak pronaig.

⁴Pronaig le Yesus manau jakmba nu mbol prowamngaig ta nu kila minmba nu mayok ka kusnaninggina: Tane ima sotade ngina le ⁵nane ndek nu sanaig: Sine Nasaretnu tanjo Yesus sota proweg nginaig le ye nunge ngina. Kupet tanjo Yudas nu mata kame mbal ndon tanje tin minna.

⁶Yesus nu ye nunge ngina le kame mbal jakmba piriri najomba ngumnem ngumnem ndeke likinaig. ⁷Tananaig le Yesus nu man lato nane kusnaninggina: Tane ima sotade ngina le Nasaretnu tanjo Yesus soteg nginaig le ⁸nu nane saninggina: Ye buk satngit ye nunge. Tane ye sotumba ndeta nane si kusrekap ngina. ⁹Tanamba nu yabanj pasa buk sakina ta kumungina. Nu tejenmba sakina: Ne ye sina mbal kigraibket le ande nu ngisi ndakate ngina.

¹⁰ Kile Simon Petrus nu nuje kame bagi gomba tumba pris sungo tuku piro tanjo kilbanu ndinam pike welna. (Piro tanjo ta nyunu Malkus). ¹¹ Tanjana le Yesus nu Petrus sana: A ... naje bagi tumba nuje ma mbolnje pale. Yije Mam nuje piti te kule kaglinu tanjan sate ta ye mbule nda. Ye nyamngit ngina.

Nane Yesus tumba Anas tugum kinaig

¹² Kile kame mbal nanjine gabat ndon Zu mbal tuku polis turmba nane Yesus biye timba wainu mulintumba ¹³ nane ambonga nu tumba Anas tugum kinaig. Tango saibo ta tuku mbiyel nuje Kaiafas nu yar ta mbolnje pris gabat sungo minna. ¹⁴ Nu o buk Zu mbal saningina: Sine Israel tuku ma tumba tanjo ndindo kumwa ta maye nga saningina.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukam kejna

*(Mateus 26.69-75; Markus
14.66-72; Lukas 22.55-62)*

¹⁵ Nane Yesus tumba kinaig le Simon Petrus nu Yesus dubiwanu tanjo ande ndon nu dubimba kinaik. Pris gabat sungo nu tanjo ande ta nu kila. Ta tuku tanjo ta nu Yesus dubimba pris gabat sungo tuku fonde sinam kina.

¹⁶ Petrus nu malanga mayoknje minna le tanjo ande nu pris gabat sungo kila ta nu pro malanga kulatkanu pino ta sana sulumba nu mayok ka Petrus tumba fonde sinam kina.

¹⁷⁻¹⁸ Piro mbal polis mbal ndon nane murkeningina le nane pa diknga likmba tij minnaig le Petrus nu mata kumba nane ndon pa likmba tij minna. Tanjana le malanga kulatkanu pino ta ndek nu sana: Ne tanjo ta tuku dubiwanu tanjo ande ngina le nu ndek sana: i ... Ye kuga ngina.

¹⁹ Kile pris gabat sungo Yesus kusnakusnana: Ne naje dubinade mbal ame pasa saningit le ne dubinade ngina

le ²⁰ nu ndek sana: Ye tanjo pino njakmba am mbolnje pasa tumningen. Kusem wande sungo fonfon Zu mbal mangurkade tuku ma ta njakmba mbolnje pasa tumningen. Ye kuirkuirka pasa afu sa ndaningen. ²¹ Ne ndanam ta tuku kusnayate. Ye pasa sake liken ta isnaig mbal nane kila minig. Ne ka nane kusnaninga ngina. ²² Tanjakina le Zu mbal tuku polis tanjo ande nu tugumnje minna ta nu ndek Yesus dabil panmba sana: Ne ndanam tanjamba pris gabat sungo sate ngina le ²³ nu ndek sana: Ye pasa ande mbarmba sakit kande te-mayokmba saya. Ye mbar ndawit le ndanam ake sinan katyate ngina. ²⁴ Tanjakina le Anas nu piro mbal saningina le Yesus wainu muli njak tumba pris gabat sungo Kaiafas tugum kinaig.

²⁵ Simon Petrus nu tanje pa likmba tij minna le afu nane nu kangermba sanaig: Ne mata nu tuku dubiwanu tanjo ande nginaig le nu Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ye kuga ngina.

²⁶ Tango Petrusnje kilba pike welna ta nu tuku ndare tuma ande pris gabat sungo tuku piro tanjo nu Petrus kangermba sana: Ne mata nu ndon piro mbolnje minat le kangernit ngina. ²⁷ Tanjakina le nu man lato Yesus tuku nyu yabukina le teg witina.

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig

*(Mateus 27.1-2,11-14; Markus
15.1-5; Lukas 23.1-5)*

²⁸ Maratukuk tinga nane Kaiafas tuku wande kusremba Yesus tumba ka gafman tuku wande tugum pronai. Nane pro nanjine tukul ande idusmba sine kasomok mbal tuku wandek sinam kumba kutur tumba Pasowa nyam kumu kuga nga nane wande ta sinam nda kinaig. ²⁹ Ta tuku gabat sungo Pilatus nu mayok ka nane kusnaningina:

Tango te ndaŋat le nu tumba pasa mbol prowaig nga kusnaniŋgina le ³⁰nane nu sanaig: Nu mbar ndawa ta sine nu tumba ne tugum prowe nda ŋginaig. ³¹Taŋakinaig le Pilatus nu ndek saniŋgina: Tangine nu tumba taŋgine tukul dubimba nu pilemba lafunu tape ŋgina le Zu mbal nane nu sanaig: Tane Rom gafman tuku tukul ta tango ande balewam tuku sine peusingit ŋginaig. ³²Nane pasa sakinaig ta Yesus nu o buk ail kazrai mbolŋge kumam tuku sakina ta kumunaig.

³³Pilatus nu luka wande sinam kina sulumba afu saniŋgina le nane Yesus tumba pronaig le nu kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunŋo e ŋgina le ³⁴nu ndek sana: Ne naŋe wamdusmbi taŋamba kusnayate e ko afuŋge saninaig le ye kusnayate nga kusnana le ³⁵Pilatus nu sana: A ... ye Zu tango kuga. Naŋe mbal tangine pris gabat nanenŋe ne tumba ye wai mbolŋge palgig. Ne ndaŋna le nane ne mbolŋge taŋade e nga kusnana le ³⁶nu lafumba sana: Ye kilke te kulatkam tuku gabat kuga. Ye kilke te tuku gabat kande yiŋe gageu nane ye Zu mbal tuku wai mbolŋge pile ndakuwaig nga nane ndoŋ kame bude kande. Ye kilke kulatket ta kise ŋgina.

³⁷Taŋakina le Pilatus nu ndek kusnana: Ne gabat sunŋo e ŋgina le nu lafumba sana: Ne sakate not. Ye tugusek maŋau te-mayokam tuku inange ye te-pilna le kilke te mbol prowen. Ima nu tugusek maŋau sotate ta nu ye tuku mingge isit ŋgina le ³⁸nu ndek nu kusnana: Tugusek maŋau ta ame agaŋ ŋgina. Taŋakina sulumba nu maŋ mayok ka Zu mbal saniŋgina: Ye nu tuku mbar ande kaŋger ndawet. ³⁹Tane tuku Pasowa ait mbolŋge muliŋtanu tango ande paskanu ta kile maŋ taŋawamŋgit. Ye Zu mbal tuku gabat sunŋo te paska tiŋgi e ŋgina. ⁴⁰Taŋaka saniŋgina le nane ndek wikaraumba kuenjka sakinaig: Tango ta

sine mbulig. Ne Barabas paska sine singa ŋginaig. (Barabas nu agaŋ ndende kuaryaranu tango).

19 Kile Pilatus nu Yesus tumba kame mbal niŋgina le muli kareŋnumbi nu ŋgusnaig. ²Nane muli ande nzapo ŋak pirka gabat kaimba tawi gurgur mindepiye mayenu tumba nu kai tunaig sulumba ³nane ndek nu nzumilmba sanaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sunŋo nga samba dabil pannaig.

⁴Kile Pilatus maŋ mayok ka Zu mbal saniŋgina: Tane isap. Ye nu tuku mbar ande kaŋger ndawet. Ye nu tumba maŋ tane tugum prowi le tane kaŋgermba kila palpe ŋgina. ⁵Taŋakina le Yesus nu gabat mbolŋge muli nzapo ŋak tawi gurgur ŋak maŋ mayok kina le Pilatus nu ndek saniŋgina: Ai te. Tango te kaŋgerap ŋgina.

⁶Taŋakina le pris gabat mbal polis mbal Yesus kaŋgermba ŋakmba wika-raumba sakinaig: Ail kazrai mbolŋge nil daŋŋguwaig nga saka minnaig le Pilatus nu ndek nane saniŋgina: Tangine nu tumba ail kazrai mbolŋge nil daŋŋgap. Ye nu tuku mbar ande kaŋger ndawet ŋgina le ⁷Zu mbal ndek sakinaig: Nu sine tuku tukul sunŋo lukamba ye Kuate tuku Kiŋo nga sakina. Ta tuku nu siŋka kumwa ŋginaig.

⁸Nane nu Kuate tuku Kiŋo ŋginaig le Pilatus nu ismba nu kuru kuru sunŋona sulumba ⁹nu ndek Yesus tumba wandeŋ sinam kumba maŋ kusnana: Ne aninŋe prona ŋgina kande nu pasa lafu ndana le ¹⁰Pilatus nu ndek sana: Ne ye tuku pasa lafuwe nda? Ye gabat sunŋo. Yenge saki le ne kusrenamŋgaig. Kuga ta ne ail kazrai mbolŋge balenamŋgaig ta ne idus ndate e ŋgina le ¹¹nu Pilatus sana: Kuate nu wo ndakuwa ta ne ye mbolŋge wam ande kam kumuŋ kuga. Ta tuku ande nu ye tumba ne wai mbolŋge pilna ta nu tuku mbar ta ne tuku mbar lite ŋgina.

¹²Tanjakina le Pilatus nu Yesus kusrewam tuku ndin sotina ta Zu mbal wikaraumba sakinaig: Tango ta ye gabat sungo ngate tukunu nu Rom gabat Sesar tuku ma tam iduste. Ne nu kusrewa ta Sesar nu ne ndonj gubra tamngat nga sanaig.

¹³Pilatus nu pasa ta ismba nu Yesus tumba mayok kina sulumba nu ka pasa pilenganu mbili mbolnge minyokina. Ma ta nyunu Ndam Basleḡnu Ijak. Nane Hibru pasambi Gabata ngade. ¹⁴Mara ta Pasowa tuku kusem kuanenu tuku ait.

Ki buk mbilam bafuna le Pilatus nu pasa pilenganu mbili mbolnge minyoka Zu mbal saningina: Ai te. Tangine Gabat Sungo te ngina. ¹⁵Tanjakina le nane wikaraumba sakinaig: Nu balewaig. Ail kazrai mbolnge nil danḡḡuwaig nginaig le nu nane saningina: i ... Tangine gabat sungo te balewaig nga sakade e ngina le pris gabat mbal lafumba sakinaig: Sesar ndo singine gabat sungo minit nginaig.

¹⁶Tanjakinaig le Pilatus nu Yesus tumba ail kazrai mbolnge pilwaig nga nane tuku wai mbolnge pilna.

**Nane Yesus tumba ail kazrai
mbolnge nil danḡḡinaig**

*(Mateus 27.32-44; Markus
15.21-32; Lukas 23.26-43)*

¹⁷Yesus nu nuḡe ail kazrai kurana le kame mbal nu tumba ma ande nyunu Tango Gabat Murko ta tugum pronaig. Hibru pasambi ma ta Golgota ngade. ¹⁸Tange nane nu tumba ail kazrai mbolnge nil danḡḡa tango armba turmba kilmba ail kazrai mbolnge nil danḡḡe likinaig ta ande simḡḡe ande temḡḡe Yesus nu ngamunḡe.

¹⁹Pilatus nu nane afu saningina le ail kazrai mbolnge pasa ande teḡenmba kuyarmba pilnaig: *Tango te Nasaretnu tango Yesus. Nu Zu mbal tuku gabat sungo*

nga kuyarnaig. ²⁰Nane Hibru pasambi Rom pasambi Grik pasambi pasa ta kuyarnaig. Yesus ail kazrai mbolnge pilnaig ma ta Yerusalem patukḡḡe tukunu Zu mbal gudommba pro pasa ta burkumba ²¹Zu mbal tuku pris gabat kame nane ka Pilatus sanaig: Nu Zu mbal tuku gabat sungo nga kuyarat ta sauka. Nu nuḡe miroḡ ye Zu mbal tuku gabat sungo ngate tanjamba kuyara nginaig kande ²²Pilatus nu nane saningina: Kuga. Ye kuyarit ta ndo minwa ngina.

²³Kame mbal nane Yesus ail kazrai mbolnge nil danḡḡe denḡpurmba nane bailkamba nu tuku tawi agaḡ ndende walmba kilnaig. Nu tuku tawi kuennu ta mata tinaig. Tawi ta zail ndanḡḡanu. Basleḡnu mbolnge tugu pilmba ka ibeḡḡe bitekḡḡina. ²⁴Ta tuku kame mbal nanḡḡine nanḡḡine sakinaig: Sine tawi mayenu te fetfetmba kile ndakube. Sine usre ande kumba ande tawi tam tuku madibe nginaig. Nane tanjakinaig ta kuyar pasa ande kumunaig ta teḡenmba. Nane ye tuku tawi walmba kilnaig. Ye tuku tawi tam tuku usre ande kinaig ngate. *Mune 22.18*

Kame mbal nane wam ta kinaig.

²⁵Pino afu Yesus tuku ail kazrai tugumḡḡe tiḡ minnaig ta nyu kat nanḡḡine teḡenmba. Yesus ina nuḡe, ina nuḡe tuku maib nuḡe, Klopas tuku piyo nuḡe Maria, Maria Magdalanu pino turmba. ²⁶Yesus nu nuḡe dubiwanu tango ande tuku kume purna ta ina nuḡe ndonj tiḡ minna le kanḡermba ndek ina nuḡe sana: Ina, ne tuku kiḡo not ngina. Tanjakina sulumba nu ndek nuḡe dubiwanu tango ta sana: ²⁷Ne tuku ina nane not ngina. Ait ta mbolnge tango ta Maria tumba nuḡe wande mbolnge kulatka minmba minna.

Yesus nu kumna

(Mateus 27.45-46; Markus
15.33-41; Lukas 23.44-49)

²⁸ Kile Yesus nu nuje piro ngakmba kugana ta kila pilmba nu kuyar pasa ande kumumba sakina: Ye kule parayate ngina.

²⁹ Nza grep kule ngak tange minna ta nane kulelu tumba grep kule sinamnge pilmba papanimbi te-dunga Yesus tuku mingge mbolngge pilnaig le ³⁰ nu ngair nginkina sulumba sakina: Kile piro suluwit nga gabat welndeka nu kumna.

Nane Yesus tuku takel make buronaig

³¹ Mara ta kusem kuanenu tuku ait. Kusem ta mbolngge kusem ait sungokanu. Ta tuku mindesin ail kazrai mbolngge mine ndakuwaig nga Zu mbal nane ka Pilatus sanaig: Kame mbal tuku pasa palpe le tango keŋ ta kupe kat ngurgurwaig le kumwaig le paskuwaig nginaig. ³² Tanakinaig le nu wokina le kame mbal ismba ndek tango ar Yesus ndoŋ nil dannginaig nale tuku kupe kat ngurgurkinaig. ³³ Tanamba nane pro Yesus nu buk kumna le kanjermba kupe ngur ndanaig. ³⁴ Kame tango andenge mbanduwaŋmbi nu tuku takel make soburona le pitik ndo ndare kule tur ndekina.

³⁵ Ye Yohanus tange minmba yiŋe ammbi wam ta kanjeren tukunu ye son saket. Tane mata son ngam tuku ye kuyaret. ³⁶ Wam kina ta kuyar pasa armba alo kumumbi mayok kinaik. Pasa ande teŋenmba sakate.

Ne tuku isu ande ngure nda ngate. *Mune*
34.20

³⁷ Pasa ande teŋenmba sakate.

Nane nu tuku ngarosu soburonaig mbal nu kanjeramngaig ngate. *Sakaria*
12.10

Tango armba Yesus tuku mindesin wakeinaik

(Mateus 27.57-61; Markus
15.42-47; Lukas 23.50-56)

³⁸ Kile Arimateanu tango Yosef nu Pilatus tugum kina. Yosef nu Yesus dubina tango ta nu Zu mbal tuku kurukuruka nuje son maŋau yabukina. Nu Yesus tuku mindesin tam tuku Pilatus yabaŋa le wokina le nu pro mindesin ta tumba kina.

³⁹ Nikodemus nu o buk Yesus tugum furir prona ta nu mata gureŋ armba kublinaig tuku ta kilmba prona. Gureŋ pitinu ta 30 kilo taŋaŋ. ⁴⁰ Nale Yesus tuku mindesin tumba Zu mbal tuku maŋau dubimba gureŋ kutu-kutumba tawi kaukaukmbi soŋga kusnaik.

⁴¹ Yesus ail kazrai mbolngge balenaig ma ta tugumnge kumzaŋ ail tuku piro ande sinamnge mindesin palmbim tuku ndame burok kitek ande minna. Ndam burok ta buk mindesin ande tange pile ndakinaig tuku. ⁴² Ait ta Zu mbal kusem kuanenu tuku ait tukunu nale Yesus tuku mindesin tumba ka burok patukngge minna ta sinamnge pilnaik le minna.

Yesus nu maŋ tingina

(Mateus 28.1-8; Markus
16.1-8; Lukas 24.1-12)

20 Kusem kugana le piro tugu palm-binu ait mafe maye ndana le Maria Magdalanu nu ndame burok ta tugum kumba mambilna kande ndame sungo buk talka barinaig le kanjerna. ² Wam ta kanjermba nu pinderka luka kina ka Simon Petrus tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nale sanikina: Nane afu siŋgine Sungo tuku mindesin ndame burok sinamnge tumba ka pilnaig ma ta sine gilai nga sanikina le ³ nale pastinga ndame burok ta tugum kambim saka kinaik.

⁴Nale pinderka kumba Yesus dubiwanu tango ande nu Petrus limba nu ambonga burok tugum ta prona. ⁵Tanjamba nu loka mambilna sulumba mindesin kusnaig tuku tawi ta ndo kangerna. Kangermba nu sinam kine ndakina.

⁶Tanjamba minna le Simon Petrus pinderka pro burok sinam kina sulumba tawi mindesin kusnaig ta ndo minna le kangerna. ⁷Gabat songinaig tuku tawi ta kasomnge minna le kangerna. ⁸Kile tango nu ambonga prona ta nu mata burok sinam kina sulumba tawi ta kangerka Yesus nu tingina ta nu son ngina. ⁹Kuyar pasa nu Kristus manj tingam tuku sakina ta nale katese ndanaik.

¹⁰Tanjamba nale luka nakile wande mbol kinaik.

Maria Magdalanu nu Yesus kangerna

(Mateus 28.9-10; Markus 16.9-11)

¹¹Maria nu ndame burok tugum tange tinga malmbika minna sulumba loka burok sinam ta mambilna kande ¹²enel armba tawi kaukauk jak Yesus tuku mindesin minna ma ta mbolnge ande gabat tugumnge ande kupe tugumnge minyok minnaik le kangerkina. ¹³Enel ar ta ndek Maria sanaik: Pino, ne ndanam malmbikate nga kusnanaik le nu ndek sakina: Nane ye tuku Sungo tumba ka ma aninge pilnaig ta ye gilai nga sanikina. ¹⁴Sanikina sulumba nu mbilka Yesus nu tugum tange tin minna le kangerna ta imange nu katese ndana.

¹⁵Kile Yesus nu kusnana: Pino, ne ndanam malmbikate. Ne ima sotate nga sana le nu piro te kulatkanu tango nga idusmba nu sana: Mam, nenge nu tumba ka ma inumnge pilna kande ye saya le ka nu tumba ka ngina. ¹⁶Tanjakina le Yesus nu sana: Maria ngina le nu mbilka *Rabuni* ngina. (Rabuni pasa ta tugunu Tum Tango).

¹⁷Yesus ndek sana: Ye Mam tugum ambe nda kan tukunu ne ye biye ndaka. Ne kumba yiye tira kame tejenmba saninga. Ye singine Mam singine Kuate nu tugum ambe kangit nga saninga ngina. ¹⁸Tanjakina le nu kumba Yesus dubiwanu mbal tugum promba saningina: Ye Sungo kangerit nga nu pasa jakmba sana ta nane kubeu ningina.

Nu je dubiwanu mbal afu Yesus kangernaig

(Mateus 28.16-20; Markus 16.14-18; Lukas 24.36-49)

¹⁹Ki ta piro tugu palmbinu ait furiram Yesus dubiwanu mbal nane wande ande mbol mangurka Zu mbal tuku kuru-kuruka wande malanga tukul ndinmba minnaig kande Yesus nu nane ngamuknge mayok ka tinga saningina: Tane ngamunggal mukuk jak minap ngina. ²⁰Tanjakina sulumba nu je wai takel make nane tumningina le nane nanginge Sungo kangermba gare tornaig.

²¹Kile nu manj saningina: Tane ngamunggal mukuk jak minap. Mam nu ye kukulyina tanjamba ndo ye mata tane kukultingamngit ngina sulumba ²²nu nane mbolnge mabsejmba guwa fitka sakina: Tane Tukul Guwa tap. ²³Tane nane afu tuku une saukap ta une ta mine nda. Afu tuku une sau ndakap ta une ta minmba minamngat ngina.

Tomas nu Yesus kangerna

²⁴Yesus dubiwanu tango 12 buk madiningina ta tuku ande Tomas mape nyu ande Didimus nu Yesus mayok kina ait ta nu nane ndonj mine ndakina. ²⁵Nane afu ndek Tomas sanaig: Sine singine Sungo kangergig nginaig le nu sakina: Tane yabrikade. Yiye ammbi wai mbolnge nil tuku ma kangerka wai tokmbi nzilal kigreka takel make buronaig ma kirewi su-

lumba ndo ye nu tingat ta son ngamngit ngina.

²⁶ Mara 8 kugana le nane maŋ wande ndui ta mbolŋge maŋgurka minnaig ta Tomas ndoŋ. Wande malaŋga tukul ndiŋmba minnaig le Yesus nu maŋ nane ngamukŋge mayok ka tinga saningina: Tane ngamungal mukuk ŋak minap ngina sulumba ²⁷ kile nu Tomas sana: Ne ilmba ye tuku wai te kaŋgerka wai tokmbi kigreka wai kuitka takel burok kirewa. Ne wamdus tero ndaka son ŋga ngina.

²⁸ Tanakina le Tomas nu ndek sakina: O yiŋe Sunŋo, ne ye tuku Mbara ngina le ²⁹ nu ndek Tomas sana: Ne ye kaŋgeryate sulumba son ngate. Afu nane ye nda kaŋgeryumba son nguwaig ta nane gare ŋak minamŋgaig ngina.

Yohanus nu pasa te kuyarna tuku tugunu

³⁰ Yesus nu nuŋe dubiwanu tango am mbolŋge wam kitek sunŋomba ke likina ta afu ndo kuyarŋiŋget. ³¹ Yesus nu Kuateŋge madina tango. Nu Kuate tuku Kiŋo ta tane son ŋga nu kila pile mayewap ŋga ye pasa te kuyarke liket. Tane nu tuku son ngap ta nuŋe nyu mbolŋge tane abo tugu minmba minam tuku tamŋgaig.

Tango 7 Yesus kaŋgernaig

21 ŋgumneŋga Yesus dubiwanu tango afu Tiberias kule kualin tugumŋge minnaig le nu maŋ nane tugumŋge mayok kina ta teŋenmba. ² Nane minnaig mbal ta ande Simon Petrus ande Tomas mape nyu ande Didimus. Ande Galileanu tango Nataniel tumbraŋ nuŋe Kana. Afu ta Sebedeus tuku kiŋo armba Yesus dubiwanu tango armba turmba. ³ Nane minnaig sulumba Simon Petrus nu saningina: Ye kualegaŋ sotam kaŋgit ngina le nane sakinaig: Sine ndoŋ nginaig. Nane kumba waŋ

poŋga kinaig ka kumaŋ bukŋga didika minnaig le mafena kande kualegaŋ kile ndakinaig.

⁴ Maratukuk ki prowam bafuna le Yesus nu piyal tange tiŋ minna le nane nu kaŋgermba lislismba nu katese ndanaig. ⁵ Kile nu nane wika kusnaniŋgina: Oi. Mata kame, tane kualegaŋ afu kilaig e ngina le kualegaŋ kuga o nginaig. ⁶ Nu ndek saningina: Tane maŋ ndinam kumamŋge bukŋgap ta tane kualegaŋ kilamŋgaig ngina. Tanaka saningina le nane ndek tanjanaig le kualegaŋ pitinunŋe kumaŋ didike fugunaig.

⁷ Kile tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nu Petrus sana: Ai si. Singine Sunŋo ngina le ⁸ nu pasa ta ismba nu pirokam tuku mal tiŋgina ta tawi tumba tiŋmba patenŋa kageka tabek kina le nane afu kumaŋ kualegaŋ ŋak didika kule makembi kinaig. Waŋ piyal patukŋge wai tutur 50 tanjamba ndo minna.

⁹ Nane waŋ kusremba kinaig ka piyal tange pa ande dikŋginaig le ugmba minna le kaŋgernaig ta kualegaŋ pasokanu bret turmba pa mbolŋge minnaig le kaŋgerkinaig.

¹⁰ Kile Yesus nu nane saningina: Kualegaŋ kilaig ta afu kilmba yalpe ngina le ¹¹ Simon Petrus nu ndek kina ka waŋ poŋga kumaŋ kualegaŋ ŋak ta didikina le tabek kina. Kualegaŋ sugo ta burkinaig ta 153 minnaig ta pitinunŋe kumaŋ pur ndakina.

¹² Kile Yesus nu nane saningina: Tane ilmba isukusap ngina. Nuŋe dubiwanu tango nane ne ima ŋga kusnawam tuku kuru-kuruka nu kusna ndanaig. Nu nangine Sunŋo ta nane katesenaig. ¹³ Kile nu tiŋga bret kualegaŋ tur kilmba walmba niŋgina le nyinaig.

¹⁴ Yesus nu kummba tiŋgina sulumba ait te nu nuŋe dubiwanu tango tugumŋge prowam keŋna.

Yesus nu Petrus ndonj pasatina

¹⁵ Nane isukuse sulunaig le Yesus nu Simon Petrus sana: Yohanus tuku kiɲo Simon, ne tanɲo kame te liniɲmba ne sunɲomba ye tuku kume purte e ɲga kusnana le nu Yesus sana: Sunɲo ne kila. Ye ne nzaliyate ɲgina. Tanɲakina le Yesus ndek sana: Ne ye tuku sipsip fat isukusneninga ɲgina.

¹⁶ Kile nu maɲ kusnawam arna: Yohanus tuku kiɲo Simon, ne ye tuku sunɲomba kume purte e ɲga kusnana le nu lafumba sana: Sunɲo ne kila. Ye ne nzaliyate ɲgina. Tanɲakina le Yesus nu sana: Ne ye tuku sipsip kulatka mina ɲgina.

¹⁷ Kile nu maɲ kusnawam keɲna: Yohanus tuku kiɲo Simon, ne ye tuku sunɲomba nzalinate e ɲga kusnana. Yesus nu ne ye tuku sunɲomba nzaliyate ɲga sawam keɲna le Petrus nu ɲgamunɲal piti ɲak sana: Sunɲo, ne wam ɲakmba kila. Ye ne nzaliyate ta ne kila minit ɲgina. Tanɲakina le Yesus nu sana: Ne yiɲe sipsip isukusneninga. ¹⁸ Ye siɲka sanamɲgit. Ne mbanzo minmba ma kambim tuku idusmba let tiɲmba naɲe nzali ndo dubimba tiɲga kine promba minna. Ne saibo pilmba wai kuitka le andenɲe let tumba ne kusmba nu tuku wamɲus neɲge dubiwa ɲga nu ne didika kanɲat ɲgina. ¹⁹ Nu tanɲamba Petrus dir pasa sana. ɲgumneɲga Petrus

nu kummba Kuate tuku nyu sunɲo tembolamɲgat ta nu tumna. Tanɲaka sana sulumba nu ndek sakina: Ne ye dubiya ɲgina.

²⁰ Tanɲakina le Petrus nu mbilka tanɲo ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta ilna le kanɲerna. Tanɲo ta nane buk wande mbolɲge isukusmba minmba nu Yesus patumba minyoka gemna sulumba ima nu ne tuku kupet tanɲo mayok kanɲat ɲga Yesus kusnana. ²¹ Petrus nu tanɲo ta ilna le kanɲermba ndek Yesus sana: Sunɲo, tanɲo te nu ndanɲamɲgat ɲga sana le nu lafumba sana: ²² Nu abo minwa le ye luka ndekamɲgit ɲga idusi ta ne tuku piro kuga. Ne ye dubiya ɲgina.

²³ ɲgumneɲga Yesus tuku mbal afu tanɲo ta kume nda ɲga sakinaig le pasa ta sunɲokina ta Yesus nu tanɲo ta kume nda ɲga sa ndakina. Kuga. Nu tenɲemba sakina: Nu abo minwa le ye luka ndekamɲgit ɲga idusi ta ne tuku piro kuga ɲga Petrus sana.

²⁴ Yesus dubiwanu tanɲo nu kume nda ɲga sakinaig ta ye Yohanus. Wam kame te ɲakmba yiɲe ammbi kanɲerken sulumba pasa te kuyarke liket. Pasa te siɲka son pasa ta sine kila. ²⁵ Yesus nu maɲau afu sunɲomba turmba ke likina. Ande nu wam ta ɲakmba kuyarke likina kande kilke tugu ɲakmba mbolɲge wane ta patikam tuku ma kumun kuga kande.

Son.

APOSEL

Aposel kame tuku piro

Lukas nu Teofilus tuku waje armba kuyarningina. Nu ambonga kuyarna ta Yesus Kristus tuku pasa mayenu. Kile waje arnu te aposel kame pirokinaig tuku kuyarna.

Yesus nu samba mbol kambim ba-funa sulumba nuje dubiwanu tango wam paguka saningina: Tane kilke tugu jakmba mbol kape sulumba ye tuku nyu saningap ngina. Tanakina sulumba nu nane kusreka luka samba mbol kumba Tukul Guwa pilna le ndekina le nuje dubiwanu tango ta nane Tukul Guwa jak Yesus tuku minge kumu-kumumba kilke tugu jakmba mbol lika nu tuku pasa mayenu tango pino jakmba tumningmba saninge likinaig le nane sungomba ngamunggal biye mbilmba Yesus tuku son nga kule pisne kile-likinaig.

1 O Teofilus kaiye. Ye ambonga waje ande kuyarmba ne tuku pilen ta Yesus nu wam jakmba ke lika pasa tumningmba minna le ²ma ma Kuatenge tedunga samba mbol kina. Nu Tukul Guwa jak minmba kambim tuku ait mbolnge aposel buk madiningina ta wam paguningina. Ye wam ta jakmba waje mbolnge kubeu tinen.

³Yesus nu rar tumba kummba man tingina sulumba mara 40 sinamnge nu aposel tugumnge mayok ka Kuate nuje gageu kulatkate manau ta tumningina sulumba wam afu sangrinu ke likina le kangerkumba nu tingina wam ta kila pilnaig. ⁴Nu nane ndon minmba tejenmba saningina: Tane Yerusalem tumbran sungo te kusre ndawap. Mam nu ande kukulwa le tane ndon minmba minam tuku sakina ta nu tairnga minap. Ye o buk tane ta tuku satingen. ⁵Yohanus nu kulembi nane kule pis-

neningina. Mine minemba ye tane Tukul Guwambi tane tuku ngamunggal kule pisne tanan tingamngit ngina.

⁶Mara ande nane mangurka nu kusnanaig: Sungo, ne kile sine Israel mbal tuku muskil kile-tidinga singine kilke singamngat e nginaig le ⁷nu ndek saningina: Mam nu nuje nyu tambi wam kame mayok kambim tuku ait madiningina ta ginu mara ame ait mbolnge mayok kanggaig ta tane kila palmbim tuku manau kuga. ⁸Tukul Guwa tane mbolnge propa le tane sangri jak minmba ambonga Yerusalemnge ngum-nenga Yudea ma tugu Samaria ma tugu kilke tugu jakmba mbolnge lika ye tuku nyu saningap ngina.

⁹Tanjamba saningmba minna le nane nu kangermba minnaig le Kuatenge nu tedunga tumba samba mbol kina le gau kaukau ande pro nu songina le nane man nu kanger ndanaig. ¹⁰Nane samba mbol tandeka nu kina ndin ta kanger timba minnaig le kile tango armba kumin kugen kaukau jak tanje mayok kumba ndek nane saninginaig: ¹¹Galilea mbal, ndanam tane samba mbol te tandeka mambilmba minig. Kuatenge Yesus te-dungat le tane kusreka samba mbol ket le kangeraig tanjamba ndo nu man luka ndenungat nga saninginaig.

Tango ande Yudas tuku ma tina

¹²Kile nane tinga Olif tabe kusremba luka Yerusalem kinaig. Ndin ta kuen ndo kuga. ¹³Nane kinaig ka Yerusalem promba nangine wande minnaig ta ponga rum o mbolnge ta sinam kinaig. Nyu nangine ta tejenmba. Petrus, Yohanus, Yakobus, Andreus, Filipus, Tomas, Bartolomeus, Mateus. Ande Alfeus tuku kijo nuje Yakobus. Ande Simon mape nyu ta Selot. Ande Yakobus tuku kijo nuje Yudas.

¹⁴Pino kame afu Yesus ina nuje Maria ndon, Yesus tuku maib kat nuje nane

gakmba tanje mangurka ngamung'al ulendimba Kuate yabanmba minnaig.

¹⁵ Ait ande Yesus dubinaig kuasmbi 120 tanaŋ mangurka minnaig le Petrus nu nane ngamuknge tinga sakina: ¹⁶ Tira kame, o buk Tukul Guwange David tuku minge mbolŋge Yudas tuku sakina le kuyarna. Kuyar pasa ta ngisinu kumuŋ kuga. Yudasnge Yesus minna ma ta tumningina le pro nu biye tinaig. ¹⁷ Tango ta nu sine piro tuma ande. Nu sine tuku piro inum nu biyna. ¹⁸ Nu mbar suŋgokina le mbar ta tuku ndametiŋmbi kilke ande piyanaig. Nu gabat kumam te-tirka sangrimba ndeka fungul puluka sina walelena le nu kumna. ¹⁹ Yerusalem mbal nane wam ta ismba kilke ta nyun ta Akeldama nginaig. Nyu ta tugunu Ndare Kutukina tuku Kilke.

²⁰ Mune waje mbolŋge kuyar ande Yudas tuku teŋenmba minit.

Nuŋe wande ake minwa.

Ande maŋ tanje nda kinywa. *Mune 69.12* Kuyar ande mata teŋenmba sakate.

Ande nu nu tuku piro tuwa. *Mune 109.8*

Kuyar pasa taŋamba sakate nga saningina.

²¹⁻²² Petrus nu maŋ lato saningina: Sine tango ande te-silika madibe. Tango ta nu sine ndoŋ Yesus tingina wam ta saka te-mayokam tuku. Yesus nu sine ndoŋ minna le nane afu mara mara sine dubika lika minnaig tanaŋ tango ande madibe. Ande nu Yohanus kule piseneningina ait mbolŋge sine ndoŋ minmba ka ka Yesus nu sine kusreka samba mbol kina tanaŋ tango inum madibe ngina.

²³ Tanakina le nane tango armba nyun kilnaig ta ande Yosef ande Matias. Yosef nu mape nyu ande Yastus ande Barsabas. ²⁴ Nane tango ar ta kile-tidinginaig sulumba yabanmba sakinaig: O Suŋgo, ne tango gakmba tuku wamdus kila. Tango ar te ima ne madina ta tumsinga. ²⁵ Yudas nu nuŋe minam tuku mbili ŋayonu

mbol kumba piro ta kusrena. Tango ande tumsinga le nu piro ta biymba aposel nyu tamngat nginaig. ²⁶ Tanakinaig sulumba nane nangine maŋaumbi kinaig le Matias tuku nyu mayok kina le nu aposel 11 ndoŋ ulendikinaig.

Tukul Guwa ndekina

2 Zu mbal tuku pagumba nye ait suŋgo ande nyunu Pentikos prona le Yesus dubinaig mbal wande ande mbolŋge mangurka minnaig. ² Minnaig le samba mbolŋge fudu suŋgo ande bubre suk ndeka prona sulumba wande minnaig ta fudu suŋgo ta kumuŋgina. ³ Kile agar ande pa mane suk denpur-denpurka nane gakmba mbol kine likina le kangernaig. ⁴ Tukul Guwa nu nane gakmba mbol kumuŋgina le nane ndek pasa kuale gilai ta sake lika minnaig.

⁵ Tanamba minnaig le Zu afu Ku-ate tuku nyu kurauka ma tugu kise kise mbolŋge promba Yerusalemnge mangurkinaig ta ⁶ nane fudu suŋgo ta ismba pro nane tugumnge mangurka nangine pasa kuale yimyam ise lika nane piriri ŋayomba wamdus te-sulunaig sulumba ⁷ pirerek purka sakinaig: i ... Nane gakmba te Galilea mbal ndo. ⁸ Ndanam nane sine gakmba tuku pasa kuale yimyammbi sakade. ⁹ Sine afu Partianu, Medianu, Elamnu, Mesopotamianu. Sine afu Yudeanu, Kapadosianu, Pontusnu, afu Asianu. ¹⁰ Sine afu Frigianu, Pamfilianu, Isipnu, afu Sirene tumbran suŋgo patuk patuk tumbran forŋfor Afrikanŋge progen. Sine afu Romnge te progen ta afu Zu mbal afu kasomok mbal Zu mbal tanaŋ Kuate dubiweg tuku. ¹¹ Sine afu Kretanu, afu Arabianu. Sine tanamba tanamba ma tugu yimyam mbolŋge prowe likeg. Kuate nu wam sangrinu kitek ke likate ta singine pasa kualembi sakade le iseg nginaig.

¹² Nane gakmba pirerek purka wamdus te-sulumba mungu

kusnanginaig: Wam te tugunu ndanmba tuku nginaig le ¹³afu nane nzumil te-ninmba sakinaig: Nane grep kule kamenu sungomba nyaig sulumba nginngankade nginaig.

Petrus nu Kuate tuku pasa kuklina

¹⁴Tajakinaig le aposel 12 mangurka minnaig ta nane ngamuknge Petrus nu tinga wi kuenka saningina: Tane Yerusalem mbal Zu mbal ma tugu afu mbolnge prowe likinaig tane njakmba kilba pilmba ye tuku pasa ise tiwap. ¹⁵Kile maratukuk ki ait 9 tate. Sine grep kule nyumba nginngankanu nga sasingig ta tanamba kuga. ¹⁶Tuan tango Yoel nu dir pasa sakina ta kile alonu mayok kinit. Nu tejenmba kuyarna.

¹⁷Kuate nu sakate. Kilke kugawam tuku ait patukuwa le ye yiye Guwa kilke mbol mbal ningamngit.

Tanjawi le tane tuku kinjo kulim kame Tukul Guwange pasa saninguwa le ismba kile-mayokkamnggaig.

Tane tuku tango mo nane kinjatanu suk aganj kangerkamnggaig. Tane tuku saibo nane kinymba kinja alo njak kangerkamnggaig.

¹⁸Ait ta mbolnge yiye piro tango piro pino yiye Guwa ningi le nu nane pasa saninguwa le ismba kile-mayokkamnggaig.

¹⁹⁻²⁰Ye Sungo, ye luka prowam tuku ait pro ndawa le tane katewam tuku ye samba mbolnge kilke mbolnge wam kitek sangrinu kile-mayokkamnggit.

Samba mbolnge ki bulu kugamba dabuka tambun ndare suk gurnungat. Kilke mbolnge ndare pa sungo pa guwa dabuknu mayok ke likamnggaig.

Tane wam njakmba ta kangerka piriri njayowamnggaig.

²¹Ima nu Sungonge turwa nga wikuwa ta ye nu tuku muskil te-tiwe tam-bimngit. *Yoel 2.28-32*

Yoel nu tanamba Kuate tuku pasa kuyarna nga saningina.

²²Petrus manj lato saningina: Israel mbal, tane pasa te ise tiwap. Nasaretnu tango Yesus Kuatenge kukulmba nu sangri tuna ta tane kila. Nu wam sangrinu kitek tane ngamuknge ke likina le kangerkinaig. ²³Ande nu Yesus tumba tane wai mbolnge palmbim tuku Kuate nu o buk wamdus ta tina. Tane nu ail kazrai mbolnge kumwa nga une mbal wai mbolnge pilnaig le nane nu bale-naig le kumna. ²⁴Kumna le Kuate nu Yesus tuku kume tuku sangri pitaimba te-tina. Kume tuku sangringe Yesus biye dewam kumu kuga. ²⁵David nu wam ta tuku o buk Kristus tuku mingge tejenmba kuyarna.

Sungo nu mara mara ye ndonj minit le kangeret.

Ye wamdus piti sulu ndawi nga nu ye ndinam kumamnge gemyumba minit.

²⁶Ta tuku ye ngamungal bulok gare njak minit.

Ye kumam tuku minet ta ye piti ndayate.

²⁷Ye tuku kanu kumanu mbal tuku tumbranj kine nda.

Ye ne tuku piro tango yiye ngaros menu tuku ndin tukulamngat.

²⁸Abo minmba minam tuku ndin ne ye tumyate.

Ne ye ndonj mina le ye gare toramngit ngina. *Mune 16.8-11*

Petrus nu David tuku kuyar pasa tanamba nane saningina sulumba sakina: ²⁹Tira kame, ye pasa satngamngit te tane kila. Singine mbun David nu kumna le ngukinaig. Nu tuku kumu ta kile minit le kangereg.

³⁰David nu Kuate tuku tuan tango minmba nu tuku mbun ande nu tuku ma mbolnge gabat sungo minam tuku Kuate nu pasa sangrinu sana ta nu kila minna. ³¹Ta tuku David nu Kristus kummba tingamngat wam ta kangermba tejenmba sakina: Kristus nu

kumanu mbal tuku tumbranj kine nda. Nu tuku ngarosu mata menu tuku ndin tukulamngat ngina. ³²David nu pasa kuyarna ta Yesus tuku kuyarna. Nu kumna le Kuate nu te-tina le tingina. Sine njakmba wam ta kanjergej. ³³Kuate nu Yesus te-dunga nuje ndinam kumamnge pilna sulumba nuje pasa sanggrinu sakina ta kumumba Yesus Tukul Guwa tuna. Tanjamba ndo kile nu sine Tukul Guwa singat le nu tuku sangri ismba kanjerde te.

³⁴David nu samba mbol kine ndakina ta nu tejenmba Kristus tuku sakina.

Sungo Kuatenge ye tuku Sungo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenge sangri njak minyok mina le ma ma ³⁵yenge ne tuku ngueu mbal njakmba kile-iberjka ne tuku kupe kumnemnge patikamngit ngina. *Mune 110.1*

³⁶Tane Israel mbal wamdus pulutinguwa. Tane Yesus tumba ail kazrai mbolnge balenaig ta Kuate nu tango ta tumba nuje madina tango nga tango njakmba tuku Sungo pilna nga saningina.

Nane gudommmba ngamungal mbilmba son nginaig

³⁷Zu mbal pasa ta ismba sine sinjka mbargerj nga nane ngamungal rar sungo kamusmba Petrus aposel afu turmba saninginaig: Tira kame, sine ndarjbe o nginaig le ³⁸Petrus nu ndek nane saningina: Tane ngamungal biye mbilmba tangine manjau njaigonu kusreka Yesus Kristus ndonj ulendika kule pisne tap. Tane tanjwap le Kuate nu tane tuku une njakmba sauka gilaingja Tukul Guwa tingamngat. ³⁹Kuate nu tane tangine kinjo kame kasomok mbal turmba idusnjmba o buk Tukul Guwa tango ningamngit ngina. Sungo Kuate nu ima kate wikate ta nu Guwa ningit nga saningina.

⁴⁰Petrus nu tanjamba pasa lato sanjmba sakina: Tangine kuasmbi tuku manjau njayonu kusrewap le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinguwa ngina le ⁴¹nane nu tuku pasa ismba son nginaig mbal nane kule pisne tinaig. Ki ait ta mbolnge nane gudommmba 3,000 tanjaj Yesus dubinaig mbal ndonj ulendikinaig sulumba ⁴²nane mara mindek aposel kame tuku wam pagu pasa ismba nane wamdus ulendi tuma isukusmba pasa nyumba Kuate yabanjmba minnaig.

⁴³Aposel kame nane wam kitek gudommmba sanggrinu ke likinaig le nane njakmba Kuate tuku nyu kurauka kuru-kuruka minnaig. ⁴⁴Nane son nginaig mbal njakmba tuma minmba nangine aganj ndende mungu ngail ngail ndakinaig. ⁴⁵Nane afu aganj denkanu ta nangine ngamukok aganj ta kilmba piyamba ndametiñ tambi nane turkanu. ⁴⁶Mara mindek nane kusem wande sungo sinam tange mangurka nangine wande yimyam mbolnge tuma isukusmba gare-gareka wamdus bulok njak ulendi minanu. ⁴⁷Nane tanjamba Kuate tuku nyu te-dunga minanu le tango pino njakmba nane tuku saka minanu. Mara mindek Kuate nu afu tuku muskil kile-tidinganu le nane ka Yesus tuku kuasmbi ndonj ulendikanu.

Tango ande kupe baklelok mayekina

3¹⁻²Tango ande ina sinamnge kupe baklelok mayok kina. Mara mindek nane afu tango ta sukunja tango pino ndametiñ yabanjningam tuku kusem wande malanja ande nyunu Maditak tugum tange palmbinu.

Ait ande Petrus nale Yohanus ndonj Kuate yabanjam tuku ait ki kanum 3 mbolnge nale kusem wande ta mbol ki-naik. Kinaik le nane afu manj tango ta sukunja pro tange pilnaig.

³Kile Petrus nale kusem wande sinam kambim bafunaik le tango ta nale kanjerka aganj inum tuwaik nga nale yabaɲnikina. ⁴Yabaɲnikina le Petrus nale nu fumble timba sanaik: Ne sile kanjerka ɲginaik. ⁵Taɲakinaik le nu idusna aganj ande ye sam tuku sayade ɲga idusmba nu nale kanjer tidinga minna le ⁶Petrus nu ndek sana: Ye gol silwa ndametij kugatok ta ye ne aganj ande tanmbimɲgit. Ne Nasaretnu tango Yesus Kristus tuku sangri mbolɲge ne tinga lika ɲgina.

⁷Taɲakina sulumba nu tango ta tuku wai ndinam biymba te-dungina le rakukadu kupe mbain turmba sangri tingina. ⁸Taɲana le nu pitik ndo pastinga nale ndonj kusem wandek sinam kumba gare-gareka Kuate tuku nyu te-dungga nu kumbange pate-patenga kina. ⁹Nu kumbange Kuate tuku nyu te-dungina le tango pino nu kanjermba kila pilmba sakinaig: ¹⁰i ... Kusem wande malaɲga Maditak tugumɲge ndametij yabaɲkate tango ta not ɲginaig. Taɲamba nane pirerek purka wamdus te-sulumba minnaig.

¹¹Tango ta Petrus le Yohanus bigmba nane ma ande nyunu Solomon tuku kawan pronaig le nane gudommba pinder-pindermba pro tango ta kanjermba pirerek purka wai makemba minnaig le ¹²Petrus nu wam ta kanjermba nane saningina: Israel mbal, ndaɲam saka tane pro wam te tuku pirerek purka am goka sine kanjer tidingade. Sile tango magenu sikile sangrimbi tango te wakeiwanu ɲga idusde e? Taɲamba kuga. ¹³Abraham Isak Yakob singine mbuɲ ɲakmba tuku Mbara nu nuɲge piro tango Yesus tuku nyu mbol kuwa ɲga nu wam te kate. Tane Yesus tumba gafman tuku wai mbolɲge pilnaig le Pilatus nu Yesus paskam tuku sakina ta tane sangri maramba mbulnaig. ¹⁴Kuate tuku

tango purferɲnu ta tane mbulmba tango balewanu tango paska te-mayokam tuku Pilatus sanaig. ¹⁵Tane abo tugu miro balenaig. Tane balenaig ta Kuate nu te-tina le tingina le sile Yohanus ndonj kanjerkeɲ. ¹⁶Tane tango kanjerde te sile Yesus tuku sangri tomba tinga tango te kupe te-tiwe tukik le tane ɲakmba am mbolɲge nu mayekat.

¹⁷Yiɲe tira kame, tane gabat kame ndonj Yesus mbolɲge wam ɲayonaig ta tane nu tuku tugu katese ndamba taɲanaig ta ye kila. ¹⁸Kuate nu o buk nuɲge tuan tango kame tuku miɲge mbolɲge nuɲge madina tango rar tam tuku sakinaig ta alonu Yesus mbolɲge kumungina. ¹⁹Ta tuku tangine maɲau ɲaigonu kusreka ɲgamungal biye mbilap le Kuate nu tane tuku une ɲakmba sauke sulumba tane wamdus bul sertinguwa le gare ɲak minamɲgaig. ²⁰Nu Yesus kukulwa le tane tugum prowamɲgat. Nu o buk tane muskil kile-tidinge tingam tuku nu pilna. ²¹Kile nu samba mbolɲge minmba Kuate nu wam ɲakmba kile-tidinguwa le wam tugusek ndo minam tuku ait tairɲga minit. O buk Kuate nu nuɲge tuan tango kame tuku miɲge mbolɲge ait ta tuku sakina. ²²Moses nu tenjenmba sakina.

Sunjo Kuate nuɲge pasa te-mayokam tuku ye tuan tango pilna taɲamba ndo nu sine Israel ɲgamukɲge tuan tango ande palmbimɲgat. Tane nu tuku pasa ɲakmba ise tiwap.

²³Ande nu nu tuku pasa talawa ta Kuatenge nuɲge mbal ɲgamukɲge paska tumba kasomɲge pilwa le nu ɲgisikamɲgat. *Lo 18.15-19*

Moses nu taɲamba sakina.

²⁴Kuate tuku tuan tango Samuel tuan tango afu nu ɲgumnemɲge mayok kinaig ta nane ɲakmba ait te mbolɲge wam prowam tuku sake likinaig. ²⁵Tane Kuate tuku tuan tango kame tuku mbuɲ. Kuate nu pasa sangrinu tangine

mbuŋ niŋmba Abraham ndoŋ wamdus ulendika siŋka son pasa sakina ta tane tuku turmba sakina. Nu teŋenmba Abraham sana. Ne tuku mbuŋ kat naŋe mbolŋge kilke tugu ŋakmba mbolŋge ye wam mayenu kamŋgit ŋgina. ²⁶ Kuate nu nuŋe piro tango te-tina sulumba sine Israel mbal maŋau ŋaigonu kusreka gare maŋau mbolŋge minbe ŋga nu Yesus kukulna le amboŋga sine tugum prona ŋga saningina.

Nane Petrus nale muliŋ kilmba wandekŋge patikinaig

4 Petrus nale Zu mbal pasa niŋmba minnaik le kusem wande tuku polis gabat kame pris mbal Sadusi afu nane ŋakmba maŋgur ta tugum pronaig. ² Pro Petrus nale Yesus kummba maŋ tingina taŋamba tango mata kumbe sulumba tingamŋgig ŋga pasa tumniŋmba minnaik le nane ismba palseŋningina. ³ Palseŋningina le nale bige tidinga kilmba furirte ŋga indole nale pasa te-tiwaik ŋga muliŋ kilmba wandekŋge patikinaig. ⁴ Taŋanaig ta nane Petrus tuku pasa isaig mbal ta gudommba Yesus dubinaig mbal ndoŋ ulendika tango 5,000 taŋaŋ mayok kinaig.

⁵ Mafena le Israel gabat sugo Israel mage mage kusem pasa bitekŋganu mbal nane ŋakmba pro Yerusalemŋge maŋgurkinaig. ⁶ Pris gabat sungo Anas nu tuku ndare tuma Kaiafas Yohanus Aleksander nane mata pronaig. ⁷ Nane maŋgurka polis kame kukulninginaig le nane ka Petrus nale kilmba pro pasa mbolŋge kile-tidinginaig le gabat sugo nale kusnanikinaig: Tale wam kinaik ta sangri ta imange tikina? Imange tale kukultikina ŋginaig le ⁸ Tukul Guwange Petrus wamdus tuna le nu nane saningina: Singine gabat, singine mage mage tane isap. ⁹ Sile tango kupe baklelok turkik le nu mayekat. Tane ta tuku sile pasa mbolŋge kile-

tinginaig ndeta ¹⁰ tane gabat mbal Israel ŋakmba pasa te ismba kila palpe. Tango kupe baklelok mayekat le kile kaŋgerde te tugunu teŋenmba. Nasaretnu tango Yesus Kristus nu tuku saŋgrimbi tango te kupe te-tiwik. Tane nu ail kazrai mbolŋge balenaig ta Kuate nu tumba tedungina. ¹¹ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ndame ande tane ndame wande pilig mbal gisleknu ŋga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame ŋakmba nu mbolŋge saŋgri tingade ŋgate. *Mune 118.22*

Ndame ta Yesus. ¹² Kilke mbol mbal ŋga-mukŋge sine kile-luka kilam tuku Ku-ateŋge Yesus siŋgina. Ande nu singine muskil kile-tidinge singam tuku mine ndakate ŋga saningina.

¹³ Petrus le Yohanus kuru kuru kugatok minge bulok sakinaik le gabat mbal nane wam ta kaŋgermba tango ar te ake tango ndo kila kugatok ŋga wamdus tesulunaig. Taŋamba nale Yesus ndoŋ minnaik ta katesenaig.

¹⁴ Kupe baklelok tango mayekina ta Petrus nale ndoŋ tange tiŋ minna tukunu nane kaŋgermba nale tuku pasa pitaiwam tuku ndin ande kaŋger ndanaig. ¹⁵ Taŋamba nane polis kame saninginaig le nale kilmba mayok kinaig. Mayok kinaig le naŋgine naŋgine muŋgu kusnaŋga ndin sota ¹⁶ sakinaig: Sine tango ar te mbolŋge ndaŋbe. Nale wam kitek saŋgri ŋak kinaik ta Yerusalem mbal ŋakmba isaig. Sine wam ta tomba yabukam kumuŋ kuga. ¹⁷ Nale tuku pasa tango pino ŋgamukŋge sunŋgokikat. Ta tuku sine maŋau te peuwam tuku nale Yesus tuku kuasmibi afu maŋ saka tum ndaningap ŋga rironŋ pasa niŋbe ŋginaig.

¹⁸ Taŋakinaig sulumba nale maŋ wika pasa saŋgrinu sanikinaig: Tale Yesus tuku maŋ afu saka tum ndaningap ŋginaig le ¹⁹ nale ndek lafumba sakinaik: Sile Kuate tuku minge dubipe e ko tango

tuku mingge dubipe? Ame wam Kuate am mbolnge mayenu. Tangine wamdus sinamnge pilewap. ²⁰ Sikile ammbi aganj kanjerka pasa iskenj ta mingge tukule nda nginaik. ²¹ Tanjakinaik le gabat mbal manj lato rironj pasa sangrinu sanikmba nale kukulnikinaig le kinaik.

Tango pino njakmba tango mayekina le kanjermba Kuate tuku nyu te-dunginaig. Ta tuku gabat sugo nane tango pino tuku kuru-kuruka nale ake kukulnikinaig le kinaik. ²² Tango wakeinaik ta nu yar 40 buk kusrena tuku.

²³ Kile Petrus nale kumba ka nakile mbal kile-siglika pris gabat kame Israel mage mage tanjamba tanjamba manjau sake likaig nga kubeu ninginaig le ²⁴ nane pasa ta ismba wamdus ndindo ulendi pilmba ndek Kuate yabanmba sakinaig: O Sunjo, ne sangri tugu. Ne samba kilke yu aganj ndende njakmba nenge ndo kile-mayokkina. ²⁵ O buk nane piro tango singine mbunj David nu Tukul Guwanje wamdus tuna le pasa ande tejenmba kuyarna.

Ndanam kasomok mbal nane Kuate tuku gubra kagli tornaig. Ndanam nane ake sinanj wam njayonu kam idusnaig.

²⁶ Kilke te tuku nyu njak mbal kame buwam saka tinja

gabat sugo afu ndonj ulendika manjurka Kuate nuje madina tango ndonj kame buwam idusnaig ngina. *Mune 2.1-2*

²⁷ O son. Sine ne tuku pasa ta alonu kilimok kanjergeren. Herodus, Pontius Pilatus, kasomok mbal Israel mbal afu turmba nane Yerusalemnge manjurka ne madina tango Yesus balewam tuku sakinaig. ²⁸ Nane Yesus tumba bale-naig ta ne o buk nane sangri nane wamdusmbi wam afu mayok kambim tuku idusna ta nane ta kumunaig.

²⁹ O Sunjo, nane sine mata njago siglikam tuku saka minig. Ta tuku sine ne tuku piro mbal kuru kuru kugatok mingge bulokmbi ne tuku pasa kukliwam tuku sine sinzanjsinga. ³⁰ Ne nane sangri te-mayokmba nane piro tango purfeñnu Yesus tuku nyu mbolnge guaze mbal wakeika wam sangrinu kitek ke lika nginaig.

³¹ Nane yabanj denpurnaig le nane minnaig wande ta buru-burukina. Buru-buruka Tukul Guwa nane tuku wamdus kumungina le nane wamdus bulka Kuate tuku pasa mingge bulokmbi saka minnaig.

Yesus tuku son nginaig mbal tuku manjau

³² Yesus tuku son nginaig mbal nane njakmba ngamunggal wamdus ulendimba minnaig. Nanjine aganj ndende mata ulendimba njakmba tuma minam tuku patikinaig.

³³ Aposel nane Sunjo Yesus tingina le kanjergeren nga pasa sangri njak saka minnaig le Kuate nu nane sinzanjningina le nane mine magenaig. ³⁴ Nane afu kilke njak wande njak afu tugumnge piyanjmba ndametin kilmba pro aposel kame ninganu. ³⁵ Nanjine mbal afu aganj denkanu ta nane ndametin ta kilmba walmba ninganu.

³⁶ Nane tuku tango ande Siprusnu nyunu Yosef nu Levi tuku ndare. Nane aposel kame nu tuku mape nyu Barnabas nginaig. (Barnabas nyu ta tugunu: Nu tango wamdus bul serningit tuku). ³⁷ Nu mata nuje kilke piyamba ndametin kilmba aposel kame ningina.

Ananias le Safira

5 Tango ande nyunu Ananias nu piyo nuje Safira ndonj kilke inum piyamba ndametin kilnaik. ² Kilnaik sulumba Ananias nu ndametin ngamunge paplamba inumnu nakile pilmba

inumnu aposel ningam tuku idusmba piyo nuje sana le wokina. Nu ndametiŋ inumnu tumba pro aposel ningina sulumba sakina: Sile sikile kilke piyamba ndametiŋ kilikik ta noten ndo ngina.

³Taŋakina le Petrus ndek nu sana: Ananias, ne ndaŋam Satanŋge wamdus tanet le ne ndametiŋ paplamba inumnu naŋe kusremba inumnu tumba pro Tukul Guwa yabri pakte. ⁴Naŋe kilke minat ta ne kile piyawat sulumba ndametiŋ kilat. Ndametiŋ ta naŋe agaŋ. Ndametiŋ ta paplamba afu sine singam idusmba ko naŋe ŋakmba kilam idusmba ndeta ta maye. Naŋe ndametiŋ. Ndaŋam ne maŋau ŋayonu kam tuku idusat. Ne sine yabri ndasiŋgit. Ne Kuate yabrite ŋga sana.

⁵⁻⁶Ananias nu pasa ta ismba nu kumaknu ndekina. Kumna le taŋgo mo afu promba wandek taŋge nu tuku mindesiŋ tawimbi soŋga tumba ka ŋgukinaig. Ananias nu kumna le nane wam ta isaig mbal nane kuru kuru suŋgo tinaig.

⁷Taŋamba minnaig ma ma ki kanum keŋmba kinaig le piyo nuje Safira nu taŋgo nuje wam kina ta nu katese ndamba wandek ta mbol prona. ⁸Prona le Petrus ndek nu kusnana: Takile kilke piyamba ndametiŋ kilaik ta noten ndo e ŋga kusnana le nu lafumba au not ndo ngina. ⁹Taŋakina le Petrus ndek nu sana: Tale ndaŋam saka Suŋgo tuku Guwa tagowam tuku pasa ulendiwaik. Ata. Taŋgo mo taŋgo naŋe tuku mindesiŋ ngukaig ta kupe fudu isa. Malanga tugum prode ta. Nane kile ne mata taŋawamŋgaig ngina le ¹⁰nu pitik ndo Petrus tuku kupe tugum taŋge kumaknu ndekina le taŋgo mo pro nu kaŋgermba nu tuku mindesiŋ mata tumba ka taŋgo nuje gemmba ŋgukinaig.

¹¹Taŋanaig le Yesus tuku kuasmbi nane kuru kuru suŋgo tinaig. Mbal afu kasomŋge minnaig mata pasa ta ismba nane kuru-kurukinaig.

Aposel kame wam saŋgrinu ke likinaig

¹²Aposel kame taŋgo pino ŋgamukŋge wam afu kitek saŋgrinu ke likinaig. Nane mara mindek kusem wandek ta mbol kumba Solomon tuku kawaŋge maŋgurka minanu. ¹³Maŋgurka minnaig le nane ŋakmba nane tuku saka minmba pro nane ndoŋ ulendikam tuku kuru-kurukinaig.

¹⁴Nane gudommmba son ŋga nane ndoŋ ulendikinaig le Suŋgo tuku mbal tugekina. ¹⁵Yerusalem mbal nane guaze mbal kilmba pro ndinŋge yaŋgo fariŋge lika patikinaig. Ta ndaŋam? Petrus nu kuwa le nu tuku kanumnunŋe ndo nane mbol kuwa le nane magekuwaig ŋga idusmba patike likinaig. ¹⁶Yerusalem patukŋge tumbraŋ mine likinaig nane mata guaze mbal afu guwa ŋaigonu ŋak kilmba pro patike likinaig le ŋakmba magekinaig.

Nane aposel kame piti ninginaig

¹⁷Pris mbal tuku gabat suŋgo Sadusi mbal nu ndoŋ wamdus ulendi minnaig ta nane aposel kame piro kinaig ta ismba nane sine tuku piro lide ŋga nane gubra kagli firkinaig sulumba ¹⁸nane kumba aposel kame bige tidinga muliŋ kilmba wandekŋge patikinaig.

¹⁹Nane taŋge minnaig le ka furirna le Suŋgo tuku eŋel ande pro wandek malanga talka nane kilmba kilemayokka saniŋgina: ²⁰Tane kape sulumba kusem wandek sinam taŋge taŋgo pino abo tugu tam tuku ndin tumniŋgap ngina le ²¹nane pasa ta ismba mafewam patukina le nane kumba ka kusem wandek sinam taŋge pasa kuklimba minnaig.

Kile pris gabat suŋgo nane nu ndoŋ minnaig mbal pro Israel pasa pilewanu sugo naŋgine mage mage turmba maŋgurkam tuku saniŋginaig sulumba aposel kame kilmba te prowaig ŋga po-

lis mbal kukulninginaig le muli wande sinam kinaig. ²²Nane pro muli wande sinam kumba nane kiringa luka kumba saninginaig: ²³Sine kumba ka muli wande su ndinanu kanjergig. Polis mbal malanga kulat mayemba minnaig le sine malanga talka sinam kumba nane kanjer ndakigig nginaig. ²⁴Tanjakinaig le kusem wande tuku polis gabat pris gabat mbal nane pasa ta ismba nane kuru-kuruka pasa te tugeka kumunga ka animnge tinungat o nga wamdus tesulumba minnaig.

²⁵Tanjamba minnaig le tango ande nane tugum promba saningina: Tane tango kame mulij kilmba wandeknge patikaig ta nane kusem wande mbol sinje tango pino pasa tumnijmba minig ngina. ²⁶Tanjakina le kusem wande kulat gabat nunge polis tango afu ndon nane kumba ka aposel kame ngan kilmba pronaig. Nane tanjonge ndamembi bale farsinbekaig nga idusmba tanjanaig.

²⁷Kilmba promba Israel mbal tuku pasa pilewanu sugo tumailamnge kiletidinginaig le pris gabat sungo nu nane kusnaningina: ²⁸Sine buk Yesus tuku manau nane afu sa ndaningap nga peutingigeng ta tane ise ndaka saka saka likade le Yerusalemnge buk sungoka tugekate. Tane tango kumna ta tuku ndare sine pasokuwa nga tajade e ngina le ²⁹Petrus aposel kame nane lafumba nu sanaig: Sine Kuate tuku minge pitaimba tango tuku minge dubiwam kumun kuga. ³⁰Tane Yesus kumwa nga ail kazrai mbolnge balenaig ta singine mbun kame tuku Mbarange tetina le abonga tingina. ³¹Sine Israel mbal ngamungal biye mbilbe le Kuate nu sine tuku une saukamngat. Ta tuku nu Yesus tumba te-dunga nunge ndinam kumamnge pilna le kile nu sine njakmba tuku gabat sungo minit. Nu sine tuku muskil kile-tidinge singit tuku tango. ³²Sine wam ta njakmba kile-mayokka

sakam tuku mineg. Sine ndo kuga. Tukul Guwa nu mata wam ta kile-mayokkate. Kuate tuku minge pasa ismba dubide mbal nane njakmba nu Tukul Guwa ningit nga pris gabat sungo ta sanaig.

³³Tanjakinaig le gabat kame nane pasa ta ismba gubra kagli tormba nane aposel baleningam tuku idusmba saka minnaig.

Gamaliel nu aposel kame mapekina

³⁴Pasa pilewanu tango ngamuknge Farisi tango ande nyunu Gamaliel minna. Nu Moses tuku wam pagu pasa kukliwam tuku tango. Tango pino njakmba nu tuku saka minnaig.

Tango ta tinga aposel kame ka kilimnge ait fagnu minap ngina le nane kinaig. ³⁵Nane kilimnge minnaig le Gamaliel nu gabat sugo saningina: Israel gabat kame, tane wam ande nane mbolnge kam tuku idusde ta ambonga tane wamdus te-mayewap sulumba. ³⁶O buk tango ande nyunu Teudas nu mayok ka ye nyu njak ngina le nane gudommba 400 tanan nu dubinaig. Dubimba minnaig ma ma tango afunge nu balenaig le nu dubinaig mbal kua ka sili-silinaig le nu tuku piro kumna. ³⁷Ngumnenga tango nyu kuyaram tuku ait ande mbolnge Galileanu tango nyunu Yudas nu mayok ka nane gudommba didike likina. Didike likina le nane afunge nu balenaig le nu dubinaig mbal kua ka sili-silinaig. ³⁸Ta tuku ye tane satengamngit. Tango kame te njaign sigli ndaka kusrekap. Nane nangine wamdusmbi pirokade ndeta piro ta kugamba ngisikamngat. ³⁹Piro te Kuate mbolnge prote ndeta sine kume seram kumun kuga. Sine kume seram tagobe ta Kuate ndon kame bumba minbekig ngina.

⁴⁰Tanjakina le gabat sugo nu tuku pasa dubimba aposel kame man wika polis kamege nane ngusninguwaig nga saninginaig. Ngusningmba riron pasa

saniŋmba Yesus tuku nyu afu sa ndaniŋ-gap nga kukulninginaig le mayok kinaig. ⁴¹Mayok ka manggur wande kusremba nane ndek sakinaig: Ese. Sine Yesus ndoŋ mineg tukunu rar te kuraweg. Sine nu mbolŋge rar te tam tuku Kuate nu sine madisiŋgina nga garegareka kinaig.

⁴²Taŋamba nane naŋgine piro kusre ndanaig. Nane mara mindek kusem wandekŋge naŋgine wande yimyam mbolŋge taŋgo pino tumniŋmba Yesus nu Kristus Kuatenge madina taŋgo nga saka minnaig.

Aposel kame turningam tuku afu madininginaig

6 Ait ta mbolŋge Yesus dubinaig mbal gudommba mayok kinaig. Nane afu Grik pasa tinaig tuku afu Hibru pasa tinaig tuku. Grik pasa tinaig mbalŋge Hibru pasa tinaig mbal ndoŋ gubra pilnaig. Ta ndaŋam? Mara mindek aposel kame nyamagaŋ paplamba walanu le Hibru mbal naŋgine pino kuembol niŋmba Grik mbal tuku pino kuembol nda niŋganu.

²Aposel kame 12 gubra pasa ta ismba nane ŋakmba kile-mangurka saninginaig: Tira kame, sine aposel Kuate tuku pasa kukliwam tuku piro kusremba nyamagaŋ ndo walam kumuŋ kuga. ³Ta tuku kile taŋgine taŋgo 7 madiniŋ-gap. Taŋgo afu Tukul Guwa nane tuku wamdus kumunganu taŋgo pino nane tuku saka minig ta kaŋgerka madiniŋ-gap. ⁴Taŋawap le sine Kuate yabaŋmba nu tuku pasa kukliwam tuku piro ta ndo idusbe ŋginaig.

⁵Taŋakinaig le nane pasa ta ismba ŋakmba gareningina le nane taŋgo 7 madininginaig. Ande nyunu Stefanus nu ŋgamuŋgal son saŋgri ŋak. Tukul Guwa nu tuku wamdus kumungina. Afu Filipus, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas, Nikolaus. (Nikolaus nu Antioknu.

Nu Zu taŋgo kuga ta nu Zu taŋaŋ Kuate dubina). ⁶Nane taŋgo kame ta kilmba aposel kame tugum pronaig le aposel kame wai nane mbolŋge patika yabaŋnaig.

⁷Kuate tuku pasa Yerusalemŋge sungoka tugekina le nane gudommba mbilka ŋgamuŋgal son ŋginaig le Yesus dubinaig mbal tugeka sungomba pronaig. Pris gudommba mata Yesus son nga nu dubinaig.

Zu mbal Stefanus tumba pasa mbolŋge pilnaig

⁸Kuate nu Stefanus make pilmba saŋgri tuna le nu wam kitek saŋgrinu taŋgo pino ŋgamukŋge ke likina. ⁹Taŋana le Zu mbal afu nu ndoŋ pasambi kua-leyaukam bafunaig. Nane tuku kusem wande nyunu Friman. Nane afu Sire-nenu afu Aleksandrianu afu Silisianu afu Asianu nane Friman mbal ndoŋ ulendika Stefanus tugum promba pasambi kua-leyaukinaig. ¹⁰Taŋanaig le Tukul Guwa nu Stefanus wamdus mayenu tuna le nu pasa tina ta nane pasa lafu fugunaig. ¹¹Lafu fugunaig sulumba nane ka taŋgo afu ndametiŋ niŋmba saniŋginaig: Stefanus nu Moses le Kuate tuku nyu ŋaigo siglikina le isgeŋ nga taŋgo pino ŋgamukŋge sakap ŋginaig.

¹²Nane kumba taŋamba sakinaig le taŋgo pino Israel mage mage kusem pasa bitekŋganu mbal nane ŋakmba ismba wamdus pa sungo tumba kumba Stefanus biye timba ka Israel mbal pasa pilewanu sugo tugumŋge te-tinaig. ¹³Te-tinaig sulumba nane taŋgo afu buk wam paguniŋginaig ta nane tinga yabri pasa sakinaig: Taŋgo te nu mara mara siŋgine kusem wande tukul pasa turmba nuŋe pasambi kilmba ŋaigo siglikate. ¹⁴Nasaretnu taŋgo Yesus nu wande te sambrimba Moses tuku wam pagu pasa sine dubikam tuku siŋgina ta nu mbilmba maŋau kitek

kile-mayokkamngat nga sakina le isgen nginaig.

¹⁵ Israel pasa pilewanu tango sugu nane Stefanus kanjer timba minnaig le nu tuku tumail pasi mbilka enel tumail suk mayok kina le kanjernaig.

7 Nane Stefanus kanjer timba minnaig le pris gabat sungo ndek nu kusnana: Nane ne mbolnge pasa pilig te son e ngina le ² nu lafumba sakina: Yiye tira kame yiye mam kame tane isap. Singine mbuj Abraham nu Haran kilke mbol nda kina sulumba nu Mesopotamia kilke mbolnge minna le Sungo Kuate kilja njak nu tugumnge mayok ka sana: ³ Ne naje kuasmbi naje kilke kusreka kaye. Yenge kilke kise ande tumnamngit ngina.

⁴ Tanjaka sana le nu ndek nuje kilke tuguk Kaldea kusremba kumba ka ka Haran kilke mbol pronan. Pro tanje minna le mam nuje kumna. Kumna le Kuatenge kilke kise ande mbol kaye ngina le nu tinga kumba ka ka kile sine mineg ma te mbol pronan. ⁵ Nu abo abo kilke te mbol pronan le Kuate nu kilke te fudimmba tuwe ndaka nu pasa sangrimbi nu kilke te Abraham nuje ndare njakmba ningam tuku sana. Kuate nu sana ait ta nu kiyo kugatok minna. ⁶ Nu tejenmba Abraham sana: Ne tuku mbuj kilke te kusremba kilke kise mbolnge rawe tango tanjan minamngaig. Minwaig le kilke ta mbolok mbal nane piti sungo ninguwaig le nane tuku piro agar tanjan minmba ka yar 400 kugawamngaig. ⁷ Yar 400 kugawaig le ye kilke ta mbolok mbal piti ningi le naje mbuj kusrekuwaig le nane kilke ta kusremba luka ma te mbol promba ye tuku nyu te-dunga mbarinyumba minamngaig ngina.

⁸ Tanjakina sulumba Kuate nu Abraham ndonj pasa katmba ngaro pikam tuku manjau te-mayokna. Ngumnenga nuje kiyo Isak te-pilmba mara 8 mbolnge nu tuku ngaro pikna. Isak nu sungoka Yakob te-pilmba nu

mata Yakob mbolnge tanjana. Yakob nu sungoka kiyo 12 kile-patikina ta nane sine tuku asitibud. ⁹ Singine asitibud 11 maib nangine Yosef mam nu make pilit nga gubra kagli firka nu tumba mbal kise tugumnge piyanaig le nane nu tumba nangine kilke Isip kinaig. Tanjanaig le Kuate nu Yosef kusre ndana. ¹⁰ Piti gudommmba nu mbolnge prowel likinaig ta Kuate nu Yosef kulat mayena. Mara ande nu Isip gabat tugumnge tingina le Kuate nu wamdus kuyar sungo tuna le Farao nu nzalinu nuje piro mbal Isip njakmba kulatkam tuku nu gabat pilna.

¹¹ Kile guba sungo Isip le Kanan kilke mbolnge pronan le nane nyamaganj kiringga sinamanzer sungo tinaig. Singine asitibud mata Kanan kilke mbolnge nyamaganj kiringginaig. ¹² Singine mbuj Yakob nu Isipnge wit minig nginaig pasa ta ismba nuje kiyo kame wit afu piyaningam tuku kukulningina le kinaig. ¹³ Tanjamba minmba ma ma manj lato kukulningina le kinaig le kile Yosef nu nuje nyu te-mayokna le aba kat nuje kila pilnaig. Farao nu mata Yosef tuku ndare kila patikina.

¹⁴ Kile Yosef nu mam nuje, nuje tugu kame Isip prowam tuku pasa pilna. Nane njakmba 75. ¹⁵ Tanjamba Yakob nane Isip kilke mbol kinaig. Kinaig ka tanje minnaig ma ma Yakob nu kumna. Kumna le minnaig ma ma singine mbuj afu mata kume likinaig. ¹⁶ Kume likinaig le nangine mbalnge nane tuku isu kilmba luka Sikem tumbrajan ndame burok sinam tanje patikinaig. Hamor mbal tuku ndame burok ta Abraham nu o buk piyamba ndametiyan afu nane ningina.

¹⁷ Kuate nu o buk Abraham pasa sangrinu sana ait ta buk patukina le Abraham tuku mbuj Isipnge tuge njayona. ¹⁸ Kile tango kise nu Yosef gilai nu Isip mbal tuku gabat tingina sulumba

¹⁹ nu singine mbuŋ piti sungo niŋmba nane tuku kiŋo dabro kitek kumwaig nga wandeknge minam tuku tukulmba mayoknge patikam tuku saningina.

²⁰ Moses ina nuŋe piti ta sinamnge te-pilna. Kiŋo ta mayenu le ina nuŋe nangine wandek tange tambun keŋmba yubenga kulatka minna. ²¹ Tanamba nu yubengam kumuŋ kuga le kiŋo nuŋe mayoknge pilna le Farao tuku kulim nu Moses kaŋgermba yiŋe kiŋo nga madimba tumba nuŋe wande mbol kina ka ²² tange minmba ma ma Moses nu Isip mbal tuku kila ŋakmba kila pilmba nu tango sungo mayok kina. Nu pasa saka wam ke lika nyu ŋak minna.

²³ Tanamba minna ma ma Moses nu yar 40 kusremba nuŋe tugu Israel mbal kaŋgerkam idusmba nane tugum kina. ²⁴ Nu pro Isip tango andenge Israel tango ande kat ŋayona le kaŋgerna. Tanamba nu kumba Israel tango ta te-simba Isip tango ta balena le kumna. ²⁵ Moses nu tango ta balemba teŋenmba idusna. Kile yiŋe mbal Kuatenge nane tuku muskil kile-tidinge ningam tuku ye kukulyat ta nane katesewamngaig nga idusna ta nane tanamba idus ndanaig.

²⁶ Mafena le nuŋe mbal armba kame bumba minnaik le kaŋgerka nale tumawaik nga ka sanikina: Tira kame, ndaŋam takile takile tira ndo kame bude ngina. ²⁷ Tanakina le tango nu kame tugu pilna ta nu Moses waimbi pitaimba nzumilmba sana: Imange ne sine tuku pile tango gabat tango pilna. ²⁸ Ne kubele Isip tango balena tanamba ne ye baleyam taŋate e ngina le ²⁹ nu pasa ta ismba kuru-kuruka Isip kilke kusremba kua ka Midian kilke mbol kina. Kina ka tange rawe tango taŋaŋ minna sulumba ma ta mbolnge nu kiŋo armba kile-patikina.

³⁰ Minna ma ma yar 40 maŋ kusrena. Mara ande nu ma baknu Sinai tabe tugunu tugum tange minmba ail

fudiŋndo sinamnge pa mane mayok kina le nu eŋel ande kaŋgerna. ³¹ Kaŋgermba nu wamdus pilemba pa ta tugusemba kaŋger tiwam tuku kumba minna le Sungo tuku mingge pasa mayok ka Moses sana: ³² Ye naŋe mbuŋ kame Abraham Isak Yakob nane tuku Mbara minet ngina le nu ismba piriri ŋayomba kaŋgeram mbulmba am te-kasona le ³³ Sunjongge nu sana: Ne tiŋ minit ma ta tukul ma. Ne kupe ngaro paska. ³⁴ Isip mbalnge yiŋe mbal piti sungo niŋgig le kaŋgerket. Nane tuku malmbi mata iset. Ta tuku ye nane muskil kile-tidinge ningam tuku ndeket. Ne tiŋa le kukulni le Isip kaye nga Moses sana.

³⁵ Israel mbal buk Moses pitaimba sakinaig: Imange ne sine tuku pile tango gabat tango pilna nga Moses sanaig ta Kuatenge tango ta madimba nuŋe eŋel ail fudiŋndo sinamnge mayok kina ta mbolnge Moses nu Israel mbal tuku gabat sungo minmba nane muskil kile-tidingam tuku kukulna. ³⁶ Kukulna le nu ka Isipnge wam kitek saŋgrinu ke lika Israel mbal kilmba kina. Tanamba nu Yu Gurgur tugumnge ma baknu mbolnge yar 40 sinamnge mata wam kitek saŋgrinu ke likina. ³⁷ Moses ndui ta nu Israel mbal saningina: Kuate nuŋe pasa te-mayokam tuku ye tuan tango pilna tanamba ndo nu sine Israel ngamuknge nuŋe tuan tango ande palmbimngat ngina. ³⁸ Moses nu Israel mbal ndoŋ ma baknu mbolnge minna. Nu Sinai tabe pongina le eŋelnge wam pagumba abo ŋak minam tuku ndin singine mbuŋ kame tumniŋmba saningam tuku Moses sana. ³⁹ Saningina ta nane singine mbuŋ Moses tuku mingge kumnemnge minam mbulmba nu pitaimba maŋ luka Isip kambim mindesimba minnaig.

⁴⁰ Moses nu Sinai tabe mbolnge minna le nane ndek Aron sanaig: Moses nu buk Isipnge sine kilmba prona ta nu animbi kina. Ne singine mbariŋam tuku agaŋ

afu wakeika le ndin tumsinguwaig nginaig sulumba ⁴¹ nane makau pail kanunu wakeimba aganjmor balemba nu atraukinaig. Tanjamba nane aganj wakeinaig ta tuku gare-garekinaig. ⁴² Tanjanaig le Ku-ate nu nane wai kusrekina le nane tam-bun ki mbai kame nangine mbara nga mbariɲɲimba minnaig le tuan tango ande nu wam ta tuku tejenmba Kuate tuku minge kuyarna.

Israel mbal tane ma baknu mbolɲge yar
40 minmba aganjmor baleniɲmba atraukinaig ta ye tuku idusmba tanja ndanaig.

⁴³ Tane kambim nga yabri mbara nyunu Molok nu tuku tawi wande tumba kinaig.

Mbai suk yabri mbara nyunu Refan nggade ta turmba tumba kinaig.

Tane kanunu ta mbariɲningam tuku wakeikinaig.

Ta tuku yiɲe nzali dubimba nane afu tane kilmba kilke masken Babilon sim kangaig ngina. *Amos 5.25-26*

Tuan tango nu tanjamba kuyarna.

⁴⁴ Singine mbuɲ kame ma baknu mbolɲge Kuate tuku pasa isam tuku tawi wande ɲak minnaig. Kuate nu tawi wande ta palmbim tuku Moses wam paguna sulumba kanunu te-mayokmba tumna tanjamba ndo pilna. ⁴⁵ ɲgum-nenga Kuatenge Kanan mbal pitaike likina le singine mbuɲ nane Yosua ndoɲ kilke tinaig ta nane tawi wande ta kuramba kilke te mbol pronaig. Tawi wande ta minmba minna le David prona.

⁴⁶ Kuate nu David make pilna le nu Ku-ate kusnana: Sine Yakob tuku ndare sine ne mbariɲnam tuku wande ande pilbe e ngga kusnana ta ⁴⁷ David nu wande ta pile ndakina. Nu tuku kiɲo nuɲe Solomonɲge Kuate mbariɲam tuku wande ta pilna. ⁴⁸ Tango kame nangine waimbi wande patikade ta Sungo Kuate nu wande ta sinamɲge mine ndakate. Tuan tango ande tejenmba kuyarna.

⁴⁹ Sungo nu sakate: Samba ta ye Sungo Kuate minyoket tuku ma. Kilke ta ye kupe patiket tuku ma.

Kilke mbol mbal ye minam tuku wande ndanɲdanɲmba palmbimɲgaig? Ko ye aningge minmba mabti?

⁵⁰ Ye yiɲe sanɲgrimbi aganj ndende ɲakmba te kile-mayokken ngate. *Aisaia 66.1-2*

Tuan tango nu tanjamba kuyarna.

⁵¹ Tane sinja ngamunɲal tukulok mbal. Tane Kuate gilai mbal tanjaɲ ngamunɲgalmbi nu idus ndamba pasa tugusek isam mbulig. Tane singine mbuɲ kame tanjaɲ tane Tukul Guwa mara mara pitaide. ⁵² Nane Kuate tuku tuan tango ɲakmba kilmba ɲaigo siglika ande mape ndanaig. Tuan tango ande purfeɲnu prowamɲgat nga sakinaig le mbuɲ kame nane bale farningge likinaig. Tango purfeɲnu ta tane nu tuku kupet minmba tumba balenaig. ⁵³ Enel kame Kuatenge kukulningina le sine tukul dubikam tuku mbuɲ kame ninginaig ta tane lukakade nga saningina.

⁵⁴ Stefanus nu tanjamba Israel gabat sugo saningina le nane nu tuku pasa ta ismba gubra sungo tumba amain makemba maketiɲ tikɲga minnaig. ⁵⁵ Tanjamba minnaig le Tukul Guwa Stefanus tuku wamdus kumunɲina le nu samba mbol ambe mambilmba am tidinga Kuate tuku kilɲa kanɲgermba Yesus nu tuku ndinam kumamɲge tiɲ minna le kanɲgerna. ⁵⁶ Kanɲgermba nu ndek sakina: Ambe kanɲgerap. Samba talkat le Katesek Tango nu Kuate tuku ndinam kumamɲge tiɲ minit le kanɲgeret ngina.

⁵⁷ Tanjakina le nane isam mbulmba kilba tukulmba ngumbeyumba pinder-pindermba nu biye tinaig sulumba ⁵⁸ nane nu tumba tumbraɲ sungo kusremba mayok ka kasomɲge pilnaig. Pilmba nu pasa mbolɲge pilnaig mbal nane nangine tawi paska tango mo ande

nyunu Saulus nu tuku kupe tugumnge patika ndame kilmba Stefanus katmba minnaig. ⁵⁹Nane katmba minnaig le nu yabaŋmba sakina: Sungo Yesus, ye tuku kanu ta ngina. ⁶⁰Taŋaka nu ndek dagol tidronga wi kuenka sakina: Sungo, nane ye mbolnge mbarde te ne nane tuku mbar sauka gilainga ngina. Nu taŋamba sakina sulumba kumna.

8¹⁻²Stefanus kumna le Saulus nu wam ta kanŋermba nane mayewaig nga idusna le Kuate tuku nyu kurauka dubinaig taŋgo afu Stefanus nguka nu tuku malmbi sunŋonaig.

Stefanus balenaig ait mbolnge Yesus tuku kuasmbi Yerusalemnge minnaig ta nane afunŋe piti serninginaig le nane kua ka afu Yudea ma tugu afu Samaria ma tugu mbol kine likinaig. Aposel kame ndo Yerusalemnge minnaig.

³Saulus nu Yesus tuku kuasmbi kilmba ŋaigo siglika nane tuku wande mindek poŋga bige tidinga muliŋ kilmba didika wandekŋge patika taŋamba kine promba likina.

Samaria mbal pasa mayenu isnaig

⁴Nane kua ka sili-silinaig mbal nane ma ŋakmba mbol lika pasa mayenu kuklimba kinaig. ⁵Taŋamba Filipus nu Samaria tumbraŋ ande mbol kina sulumba Yesus nu Kuatenge madina tango Kristus nga nane saniŋmba minna le ⁶Samaria mbal gudommba nu tuku pasa ismba maŋau kitek sanŋrinu ke likina ta kanŋerka nane ŋakmba kilba pilmba nu tuku pasa ise mayenaig. ⁷Nu afu guwa ŋaigonu ŋak nane kusrekuwaig ngina le nane wikaraumba nane kusreka kinaig. Kupe wai baklelkanu afu kupe ŋaigonu ŋakmba mageke likinaig le ⁸tumbraŋ ta tuku mbal gare sunŋo tinaig.

⁹Tumbraŋ taŋge tango ande nyunu Simon minna. Tango ta ye nyu ŋak nga nu wam sanŋrinu afu nuŋe kuanyembi ke likanu le nane kanŋerka ŋakmba pir-

erek purka minanu. ¹⁰Samaria mbal nyu ŋak nyu kugatok nane ŋakmba Simon tuku pasa ise mayenaig sulumba sakinaiŋ: Tango te nu sunŋo. Nu Kuate tuku sanŋri sunŋo te-mayokte nga saka minnaig. ¹¹Ait kuennu Simon nuŋe kuanye maŋau kina le nane pirerek purka minmba nane nu tuku pasa ise mayenaig.

¹²Kile Filipus nu pro Kuate nuŋe gageu kulatkate wam saniŋmba Yesus Kristus tuku nyu te-mayokna le nane son nga kule pisne tinaig. ¹³Simon nu mata son nga kule pisne tina. Nu Filipus ndonj minna le nu wam kitek afu sanŋrinu ke likina le nu kanŋerka pirerek purka am go sulumba minna.

¹⁴Samaria mbal Kuate tuku pasa ismba son nginaig le aposel kame Yerusalemnge wam ta ismba Petrus le Yohanus kukulnikinaig le nale ndek kinaiŋ. ¹⁵Kinaik ka Samaria ma tugu mbol pronaiŋ. ¹⁶Samaria mbal nane Yesus tuku nyu mbolnge kule pisne tinaig ta nane Tukul Guwa nda tumba minnaig le Petrus le Yohanus nale ndek wam ta katesenaik sulumba nane Tukul Guwa tuwaiŋ nga Kuate yabaŋnaiŋ sulumba ¹⁷wai nane mbolnge patikinaik le Tukul Guwa nane ŋakmba mbolnge kumunŋina.

¹⁸Aposel ar nale wai nane mbolnge patikinaik le nane Tukul Guwa tinaig ta Simon nu kanŋermba ndametiŋ afu kilmba nale tugum promba sanikina: ¹⁹Tale ndametiŋ te kilmba wam ta tuku sanŋri ye sap le ye mata nane afu mbolnge yiŋe wai pili le nane Tukul Guwa tuwaiŋ ngina. ²⁰Taŋakina le Petrus ndek nu kasurmba sana: Ne nane ngarosus ndametiŋ turmba ma ŋayo mbol kaye. Tukul Guwa Kuatenge ake singit ta ndametiŋmbi piyawam tuku agaŋ kuga. ²¹Ne tuku ngamunŋal Kuate am mbolnge tugusek kuga. Ta tuku ne Kuate tuku piro ande mata kam kumunŋ kuga. ²²Ne nane ngamunŋal biye

mbilmba naje wamdus ngaionu ta kusreka Kuate nu naje mbar sungo ta sauka gilaingam tuku nu yabaŋa. ²³ Ne agaŋ ŋakmba kilam tuku wamdus kagli firka naje maŋau ŋaionunŋe ne didikate le ye kamuset ŋgina. ²⁴ Taŋamba sana le nu Petrus tuku pasa lafumba sana: Tale ye tuku ŋga Kuate sungomba yabaŋap. Wam kame ye mbol prowam tuku sakaik ta ye mataryate ŋgina.

²⁵ Petrus nale Sungo tuku pasa kuklimba Samaria mbal wam paguninge denpurbmba nale luka mbumba Yerusalem kinaik. Kumba ndinŋe Samaria ma tuku tumbraŋ afu gudommmba mbolŋge pasa mayenu saninge lika kinaik.

Etiopianu tango pasa mayenu isna

²⁶ Sungo tuku eŋel ande Filipus tugum promba sana: Ne tinga Yerusalem kumam si kaye. Yerusalem kusremba Gasa kambim tuku ndin ma baknu mbol kinit ta dubimba kaye ŋgina. ²⁷ Taŋakina le nu tinga kumba ka ndin ta mbol prona sulumba Etiopianu tango sungo ande nuŋe karis mbolŋge minyokina le kaŋgerna. Tango ta nu Etiopia kilke tuku mandor pino Kandase nu tuku ndametinj kulatkina tuku. Nu Kuate mbariŋam Yerusalem kina tuku. ²⁸ Kile nu luka Etiopia kambim saka karis mbol tanŋe minmba tuan tango Aisaia tuku kuyar ande burka kina. ²⁹ Taŋana le Tukul Guwaŋge Filipus sana: Karis kinit si tugum kaye ŋgina le ³⁰ nu pinder ŋak ŋak kumba nu tuan tango Aisaia tuku kuyar burkina le ismba nu kusnana: Ne pasa burkate ta tugunu ne katesete e ŋga kusnana le ³¹ nu lafumba sana: Ye ndaŋmba pasa tugunu te katesewi? Ne mbumba tenŋe minyoka pasa te tugunu saya ŋgina.

³² Nu tuan tango Aisaia tuku pasa burkina ta tenŋenmba.

Andenŋe sipsip balewam tuku tumba kinit taŋaŋ nane nu tumba kinig. Sipsip nguenu kuerkade le nu witi ndate taŋaŋ nu nane tuku pasa lafu ndate.

³³ Nane nu kiko pile tumba nu tuku pasa te-ti ndamba ake tumba ŋayo silide. Kilke te mbolŋge mine sungo ndamba kumwa le afu nu tuku kuasmbi mine nda. *Aisaia 53.7-8*

Kuyar pasa taŋamba sakate.

³⁴ Kile ndametinj kulat tango nu Filipus kusnana: Kuate tuku tuan tango nu pasa te kuyarna ta nuŋe ŋgarosu tuku kuyarna e ko ande tuku ŋgina. ³⁵ Taŋakina le Filipus nu Aisaia tuku pasa ta mbolŋge tugu pilmba pasa mayenu kuklimba Yesus tuku sana.

³⁶ Samba kumba ka kule kualinj ande tugum promba Etiopianu tango ndek nu sana: Ai si. Kule ande minit si. Kile ne ye kule pisneyam kumuŋ e ŋgina le ³⁷ nu lafumba sana: Ne wamdus ŋakmbambi son ŋgate kande ye ne kule pisneni ŋgina le nu lafumba sana: Yesus Kristus nu Kuate tuku Kiŋo ta ye nu tuku son ŋget ŋgina. ³⁸ Taŋakina sulumba karis tingam tuku saningina le karis tingina le nale ibeŋ kinaik. Ibeŋ ka kule sinam kinaik sulumba Filipus nu tango ta kule pisenena. ³⁹ Nale maŋ luka tabek kinaik le pitik ndo Tukul Guwaŋge Filipus didik tumba ma kise mbol kina le Etiopianu tango nu maŋ kaŋger ndana. Nu Yesus tina tukunu nu gare ŋak nuŋe karis poŋga Etiopia kina.

⁴⁰ Filipus nu Asdodŋge minna ta wamdus puluna. Nu tumbraŋ sungo ta kusremba kumba tumbraŋ ŋakmba mbolŋge pasa mayenu kuklimba lika ka Sesarea prona.

Saulus nu ŋgamunŋal biye mbilna

9 Saulus nu Sungo Yesus dubinaig mbal tuku gubra tumba ye nane ŋakmba bale faramŋgit ŋga nu pris gabat sota kina sulumba ² sana: Ye

Damaskus tumbran sungo mbol nzi kumba Yesus dubide mbal tango pino kanjerka ndaleka kilmba luka Yerusalem mbambim tuku ne waje afu kuyarka sa. Damaskus tuku kusem wande gabat kame ninge liki le kanjerka ye piro ta kam tuku nyu njak kila minwaig ngina.

³ Saulus nu waje ta kilmba ka Damaskus patuna le samba mbolnge bulu sungo ande mayok ka nu kiljana. ⁴ Kiljana le nu ndek kuru-kuruka kilke mbolnge ndekina le minge pasa ande promba sana: Saulus, Saulus, ne ndanam tuku ye njayo siliyate ngina le ⁵ nu ndek kusnana: Sungo, ne imange ngina le nu sakina: Ye Yesus ne ye njayo siliyate ta. ⁶ Kile ne tinga tumbran sungo mbol nzi kaye. Nzinge mina le andenge ne wam kam tuku sanamngat ngina. ⁷ Tanjakina le tango kame Saulus ndon kinaig ta nane tinga maninok minnaig. Ta ndanam? Nane pasa prona ta isnaig sulumba tango ande nda kangernaig.

⁸ Saulus nu tinga am marangina ta aganj kanjer ndakina. Kanjer ndakina le nu waiwaimba kumba Damaskus pron-aig. ⁹ Kumba ka tanje mara kenmba nu aganj kanjer ndaka nyamaganj kule mata nye ndakina.

¹⁰ Yesus dubina tango ande Damaskusnge minna. Tango ta nyunu Ananias. Nu kijatanu suk Sungonge nu wika Ananias ngina le nu ndek sakina: Sungo, ye minet te ngina. ¹¹ Tanjakina le Sungo nu sana: Ne tinga ndin ande nyunu Tiņreknu si mbol kaye. Ne kumba ka Yudas tuku wande ponga Tarsusnu tango nyunu Saulus nu tuku kusnanga. Nu Kuate yabanmba minit. ¹² Nu mata kijatanu suk ne kangernat. Ne nu tugum promba nuge am mayekam tuku ne nu mbolnge wai patikat le kangernat ngina.

¹³ Tanjakina le Ananias ndek nu sana: O Sungo, tango ta Yerusalemnge ne tuku mbal kilmba njago siglikanu nga gudommbange sakade le iset. ¹⁴ Tenge mata ne tuku nyu te-dungade mbal bige tidinga kilmba ndalekam tuku pris gabat mbal tugumnge nyu tina ngina le ¹⁵ Sungo nu sana: Kuga. Yenge tango ta madiwen. Ye yije nu kukuli le nu ka kasomok mbal gabat sugo kise kise Israel mbal nane njakmba tugumnge ye tuku saningamngat. ¹⁶ Tanjamba nu piti gudommba kanjerke likamngat. Ye nu manau ta mbolnge kila sawamngit. Ne tinga nu tugum kaye ngina.

¹⁷ Kile Ananias nu tinga ka Saulus nu minna wande ta ponga nu wai kilmba nu mbolnge patika sana: Tira, ne ndeka nd- inge Sungo Yesus kangerna ta nunge ye kukulyat. Ne tuku am mayeka sulumba Tukul Guwa tam tuku ne tugum prowet ngina le ¹⁸ pitik ndo kualeganj suprep suk aganj am mbolnge gagulka ndekinaik le nu am mayeka mambilna. Tanjamba nu tinga kule pisne tina sulumba ¹⁹ nu manj isukusmba sangri tumba Damaskusnge Yesus dubinaig mbal ndonj mara afu minna.

Saulus nu Damaskusnge pasa mayenu kuklina

²⁰ Saulus nu dal ndaka Zu mbal tuku kusem wande sinam kine lika Yesus nu Kuate tuku Kijo nga kuklimba saningina le ²¹ nu tuku pasa isnaig mbal nane wamdus te-sulumba sakinaig: i ... Tango te nu buk Yerusalemnge nyu ta te-dunginaig mbal kilmba njago siglikina. Tumbran sungo te mbolnge mata tango pino nu dubide ta bige tidinga ka pris gabat nane am mbolnge kile-tidingam tuku prona nginaig. ²² Saulus nu sangri lato tumba Yesus nu sinja Kuatenge madina tango Kristus nga kukli mayena le Zu mbal Damaskusnge minnaig ta nu tuku pasa ismba lafuwam kumunj kuga.

²³ Kile Zu tango afu Saulus balewam tuku sakinaig le ²⁴ nane afu ismba pro nu sanaig le isna. Nane Damaskusnge ki furir mindek nu balewam tuku fonde malanga kulatka minnaig. ²⁵ Tanjamba minnaig le furir ande Saulus tuku kuasmbi nane ndek nu sambenga muli panmba fonde tuku bubre malanga kumam pilnaig le mayok kina. ²⁶ Mayok kina sulumba nu ka Yerusalem prona. Ka tange nu Yesus dubinaig mbal ndon ulendikam bafuna le nane kuru-kuruka nu Yesus dubiwanu tango kuga nginaig. ²⁷ Tanjakinaig le Barnabasnge nu tumba ka aposel kame saningina: Tango te nu ndinnge Sungo kangerna le Sungonge pasa sana. Damaskusnge nu nane kuru kuru ndaka sangri tinga Yesus tuku nyu te-mayokmba sakina ngina. ²⁸ Tanjakina le Saulus nu Yerusalemnge Yesus dubinaig mbal ndon ulendika kine promba minna. ²⁹ Nu tango tuku kuru kuru ndaka Yesus tuku nyu te-mayokmba saka minna.

Saulus nu Zu mbal Grik pasatade afu ndon pasambi Yesus tuku mungu tulinginaig le nane nu balewam tuku ndin soti-naig. ³⁰ Sota minnaig le Yesus dubinaig mbal nane kila pilmba Saulus mindemba Sesarea tumbran sungo mbol pronaig. Pro tange nu Tarsus kuwa nga kukulnaig le kina.

³¹ Ait ta mbolnge Yesus tuku kuasmbi nane Yudea Galilea Samaria ma tugu ta jakmba mbolnge piti afu kanger ndaka mine mayemba sangri tinginaig. Nane Kuate kumnemnge minmba Tukul Guwanje nane sinzanjningina le nane tugekinaig.

Petrus nu tango ande wakeina

³² Petrus nu ma tugu jakmba mbol kumba Yesus tuku mbal kangerkam Lida tumbran prona. ³³ Prona sulumba tango ande nyunu Eneas ngarosu milmailkanu yar 8 guaze ta jak mbain mbolnge

kinye jak ndo minna le kangerna. ³⁴ Kangermba nu ndek sana: Eneas, Yesus Kristusnge ne wakeinamngat. Ne tinga naje yango te-tiwa ngina. Tanjakina le nu pitik ndo tingina. ³⁵ Tanjana le Lida le Saron tumbran mbal nane tango ta mayekina le kangermba nane jakmba ngamungal biye mbilmba Yesus dubinaig.

Petrus nu pino ande te-tina le abongina

³⁶ Yopa tumbranngge Yesus dubina tuku pino ande nyunu Tabita minna. (Grik pasambi nyu ta Dorkas). Pino ta nu wam magenu ke lika sanzal mbal turka minanu.

³⁷ Ait ta mbolnge nu guaze sungo tumba kumna. Kumna le pino afu nu kule pismemba nu tumba wande ta mbain armba jak inum mbol tange pilnaig le minna. ³⁸ Yopa tumbran sungo ta nu Lida tumbran patuknge tukunu Yesus dubinaig mbal Petrus nu Lidange minna pasa ta ismba nane tango armba kukulnikinaig le ka nu tugum promba sarsarmba sanaik: Ne pitik sile ndon kab nginaik.

³⁹ Tanjakinaik le Petrus nu tinga nale ndon kina ka tumbran ta pronaig le nane afu nu tumba wande o mbolnge ta ponginaig. Nane wande ponginaig le pino kuembol jakmba Petrus laipmba te-ngamumba malmbika Dorkas nu buk tawi wakeika ninge likina ta kilmba Petrus tumnaig. ⁴⁰ Tumnaig le nu nane jakmba mayok kuwaig nga saningina le nane mayok kinaig. Tanjanaig le nu ndek dagol tidronga Kuate yabanja. Yabanj denjpumba nu mbilka mindesin ta sana: Tabita, ne abonga ngina le nu am maranga Petrus kangermba minyokina le ⁴¹ nu ndek nu tuku wai biymba te-tina le tingina. Tingina le nu tumba Yesus dubinaig mbal pino kuembol nane jakmba wika ningina.

⁴²Wam ta Yopa tumbraŋ sunŋo kumunŋina le nane gudomm̃ba Sunŋo Yesus son ŋginaig le ⁴³Petrus nu Yopange mara kuen suk tanŋo ande nyunu Simon nu ndoŋ minna. Tanŋo ta nu agaŋmor ŋgarombi agaŋ kame wakeikina tuku.

Pasa mayenu kasomok mbal tugum kina

10 Sesarea tumbraŋ sunŋo mbolŋge tanŋo ande nyunu Kornelius minna. Nu Rom gafman tuku kame mbal 100 kulatka minna. Kame kuasmbi ta Italinu. ²Tanŋo ta nu nuŋe ndare tuma ndoŋ Kuate kumnemŋge minmba nu mbariŋmba minanu. Nu sanzal mbal ndametiŋ walmba niŋge lika nu Kuate yabaŋmba minanu.

³Mara ande ki kanum 3 mbolŋge nu kiŋatanu suk agaŋ ammbi kaŋgerna ta Kuate tuku eŋel ande nu tugum promba Kornelius ŋgina. ⁴Tanŋakina le nu fumble timba wamdus fulilka nu sana: Sunŋo, ndaŋam ŋgina le eŋel nu ndek sana: Ne sanzal mbal turningit ta Kuate nu kaŋgerte. Ne Kuate yabaŋte ta nu isit. Nu ne idusnumba minit. ⁵Ta tuku ne tanŋo afu kukulningina le Yopa tumbraŋ sunŋo mbol nzi kumba tanŋo ande nyunu Simon Petrus tam kuwaig. ⁶Nu nuŋe nyu tuma tanŋo ndoŋ minik. Tanŋo ta nu agaŋmor ŋgarombi agaŋ wakeikate tuku. Nu tuku wande piyal patukŋge minit ŋgina.

⁷Eŋel nu Kornelius kusrena le nu ndek nuŋe piro tanŋo arm̃ba kame tanŋo ande turmba wikina. Kame tanŋo ta nu mara mara nu tugumŋge piroka nu mata Ku-ate dubimba minna. ⁸Nane pronaig le nu eŋel tuku wam pagu pasa kumu-kumumba kubeu niŋmba Yopa kuwaig ŋga kukulningina. Kukulningina le nane kumba ka ndinŋge kinynaig.

⁹Mafena le nane ndin dubimba kumba ka Yopa patunaig le ki kanum 12 Petrus

nu Kuate yabaŋam tuku ŋga wande ponga funu tuku mbain mbolŋge minna. ¹⁰Nu mbol tanŋe minmba guba mayena. Guba mayena le nane pagumba minnaig le Petrus nu kiŋatanu suk agaŋ ande kaŋgerna. ¹¹Samba talka agaŋ ande tawi sunŋo suk tundunnu baillkamba muli ŋak andeŋge muli kusre-kusrena le ndekina. ¹²Ndekina le tawi ta mbolŋge agaŋmor mbeŋ sar umaŋ yeki yeki minnaig le kaŋgerkina.

¹³Kile miŋge pasa ande nu sana: Petrus, ne tiŋga agaŋ te inum balemba nya ŋgina le ¹⁴nu ndek lafumba sana: Sunŋo, kuga. Sine Zu mbal agaŋ afu nyam tuku tukul ŋak ta ye tukul lukamba agaŋ taŋaŋ inum nye ndaket ŋgina. ¹⁵Tanŋakina le pasa ta maŋ lato nu sana: Kuatenŋe agaŋ ande mayenu ŋgate ta ne tukul ndawa ŋgina. ¹⁶Nale taŋamba pasa ndui ta sakam keŋnaik le andeŋge pitik ndo tawi ta te-dunŋina le samba mbol kina.

¹⁷Petrus nu kiŋatanu suk wam kaŋgerna ta wamdus te-sulumba tugunu wam katesemba minna le Kornelius tanŋo keŋmba kukulningina ta nane afunŋe Simon tuku wande tumninginaig le nane pro wande malaŋga tugum tanŋe tiŋga wika sakinaig: ¹⁸Oi. Simon Petrus nu teŋge minit e ŋginaig.

¹⁹Petrus nu kiŋatanu suk wam kaŋgerna ta idus-idusmba minna le Tukul Guwa nu sana: Tanŋo keŋmba ne sota prowaig. ²⁰Ne tiŋga ibeŋ kaye. Ne wamdus tero ndaka nane ndoŋ kaye. Yeŋge nane kukulningin ŋgina. ²¹Tanŋaka sana le Petrus nu ibeŋ ka nane saningina: Tane tanŋo sotade ta ye noten. Tane ndaŋam ye tugum prowaig ŋgina le ²²nane nu sanaig: Siŋgine gabat Kornelius nu kame tanŋo 100 kulatkate. Nu tanŋo tiŋreknu Kuate kumnemŋge minit. Israel mbal ŋakmba nu tuku saka minig. Kuate tuku eŋel nu wam paguna le nu sine ne tumba nu

tuku wande mbol kumba ne tuku pasa isam tuku sine kukulsingina le ne tam proweg nginaig. ²³ Tanjakinaig le Petrus ndek nane ngailka nane nu jak kinyam tuku saningina.

Mafena le Petrus nu nane ndon kina. Yopa mbal afu Yesus dubinaig tuku nane mata Petrus mindemba kinaig. ²⁴ Kinaig ka ndinngge kinyanaig. Mafena le Kornelius nu buk nuje ndare tuma nuje gulab nane jakmba kile-mangurka Petrus tairnga minnaig le nane Sesarea pronaig.

²⁵ Petrus nu wande sinam kina le Kornelius nu tinga pro Petrus nu tango sungo nga nu tugumngge dagol tidrongina. ²⁶ Tanjana le Petrus nu te-timba sana: Tanja ndawa. Ye mata tango ndo. Ne tinga ngina. ²⁷ Tanjaka nu Kornelius ndon pasa-pasaka kumba ka wande sungo sinam tanje tango pino gudommba mangurkinaig le kanjerkina. ²⁸ Kanjerka nu ndek saningina: Sine Zu tango tane kasomok mbal tuku wande mbol kumba ko tane ndon isukusam tuku tukul sungo jak ta tane kila. Kuate nu wam ande ye tumyina tukunu ye wamdus kitek tumba kasomok mbal ta ngaigonu nge nda. ²⁹ Ta tuku ne afu ye tam tuku kukulningina le ye pasa kugatok nane dubika te prowit. Ariya. Saka. Ne ndanjam ye tuku pasa pilna nga sana.

³⁰ Tanjaka sana le Kornelius nu sakina: Mara kejmba buk kinaig ait tenjen ki kanum 3 mbolngge yiye wande mbol tenge ye Kuate yabaqmba minen le pitik ndo tango ande tawi kilja jak ye tugum prona le kanjeren. ³¹ Nu ye sayina: Kornelius, ne sanzal turningit ta Kuate nu kanjerte. Ne Kuate yabaqte ta nu isit. Nu ne idusnumba minit. ³² Ne tango afu kukulninga le tango ande nyunu Simon Petrus nu tam Yopa kuwaig. Nu nuje nyu tuma Simon ndon minik. Tango ta nu aganjmor ngarombi aganj wakeikate tuku. Nu tuku wande piyal patuknge

minit. Nu tanjamba ye sayina. ³³ Tanjakina le ye pitik ndo tango afu ne tam tuku kukulningen. Ne ye tugum te prowat ta kumumbi. Sine jakmba Kuate am mbolngge mangurka mineg. Sungo nu ne pasa afu sine sasingam tuku sanina ta isam tairngge nga Petrus sana.

³⁴ Tanjakina le Petrus nu nane saningina: Kile ye wamdus puluyate. Kuate nu tango jakmba wamdus ningit. ³⁵ Zu mbal ko kasomok mbal ngamukngge ima kate Kuate kumnemngge minmba nu tuku pasa dubide ta Kuate nu nane jakmba tuku gareningit. ³⁶ Sine Yesus Kristus ndon ulendikeg mbal kile Kuate nu sine ndon wamdus mukuk minit. Nu pasa mayenu ta jakmba isam tuku sine Israel singina. Yesus nu tango jakmba tuku Sungo. ³⁷ Yohanus nu pasa kuklimba nane kule pisneningina le Nasaretnu tango Yesus nu pro pasa mayenu ta Galilea ma mbolngge tugu pilmba kumba ka Yudea ma tugu jakmba kumungina. ³⁸ Nu Kuatenge Tukul Guwa tuna le nu sangri jak ma jakmba mbolngge lika nu wam mage kina. Kuate nu ndon minna. Afu Satan tuku sangri kumnemngge minnaig ta nu nane tuku muskil kile-tidingina. ³⁹ Nu Yerusalemngge Zu ma jakmba mbolngge wam ke likina le sine kanjerkigen. Nane nu tumba ail kazrai mbolngge nil dajnginaig le kumna. ⁴⁰ Kumna le mara kejnmba mbolngge Kuatenge nu te-tina le nu tingina le sine kanjergen. ⁴¹ Tango jakmba nu kanjer ndanaig. Sine ndo nu kanjergen. Yesus nu man tingina ta nane jakmba saningam tuku Kuate nu o buk sine madisingina. Nu tinga sine ndon tuma isukusmba kule nyumba mingen. ⁴² Nu sine pasa mayenu kukliwam tuku patikina. Kumanu mbal abo minig mbal pileningam tuku Kuate nu ye pilna ta jakmba saningap nga sasingina. ⁴³ Tuan tango jakmba nu tuku sakinaig. Ima kate nu kumun

nga son ngade ta Kuate nu Yesus tuku nyu mbolnge nane tuku une sauka gilaingamngat nga saningina.

Kasomok mbal Tukul Guwa tinaig

⁴⁴Petrus nu pasata minna le nane nu tuku pasa isnaig mbal Tukul Guwa nane mbol kina le ⁴⁵⁻⁴⁶nane pasa kuale gilai yimyam sake lika Kuate tuku nyu te-dunginaig. Tanjanaig le Zu tango Yesus tuku son nginaig nane Yopange Petrus mindemba pronaig ta nane wam ta kangermba Kuatenge kasomok mbal mata Tukul Guwa ninggit nga nane pирerek purkinaig.

⁴⁷Kile Petrus nu sakina: Kuatenge sine Tukul Guwa singina tanjamba ndo kile nane mata ninggit. Nane kule pisne tam tuku sine tukulningam kumuḡ kuga ngina. ⁴⁸Tanjamba Petrus nu nane Yesus Kristus ndonḡ ulendika kule pise tap nga saningina le nane kule pisne tinaig. Tanjamba nu nane ndonḡ mara afu minam tuku ngailkinaig le nu nane ndonḡ minna.

Petrus nu Yerusalemnge kasomok mbal tuku sakina

11 Aposel kame Yesus tuku mbal Yudea ma mbolnge mine likinaig ta nane kasomok mbal Kuate tuku pasa tinaig ta nane isnaig. ²Petrus nu mbumba Yerusalem prona kande Zu tango afu nane nu sawe lika sanaig: ³Ndangam saka ne singine tukul lukamba ngaro pike ndakanu mbal ndonḡ ulendika isukusna nginaig.

⁴Tanjamba sawe likinaig le nu ndek wam ḡakmba mayok kinaig ta kumukumbamba kubeu niḡmba saningina: ⁵Ye Yopange Kuate yabanmba minen sulumba ye kijatanu suk aganḡ ande kangeren. Aganḡ ande tawi sunḡo suk tundunnu bailkamba muli ḡak samba mbolnge andenge muli kusre-kusrena le ye tugum ndekina. ⁶Tanjana le ye aganḡ ta kanḡer tiwen ta sinam tanḡe aganḡmor

nguikok aganḡ rabmba likade sar umanḡ tanjamba kanḡerken. ⁷Kanḡerka minen le minge pasa ande ye sayina: Petrus, ne tinga aganḡ te inum balemba nya ngina le ⁸ye nu sawen: Sunḡo, kuga. Sine Zu mbal aganḡ afu nyam tuku tukul ḡak ta ye tukul lukamba aganḡ tananḡ inum nye ndaket ngen. ⁹Ye tanjaka saken le samba mbolnge pasa manḡ lato sayina: Kuatenge aganḡ ande mayenu ngate ta ne tukul ndawa ngina. ¹⁰Sile tanjamba sakam kenḡen le andenge tawi ta te-dungina le samba mbol kina. ¹¹Kina le ait ndui ta mbolnge ndo Sesareange Kornelius nu tango kenmba ye tam tuku kukulningina le ye wande minen ta tugum pronaig. ¹²Pronaig le Tukul Guwa nu ye sayina: Ne wamdus tero ndaka tango prowaig ta dubika kaye ngina. Tira 6 te nane mata ye ndonḡ kumba Kornelius tuku wande ponḡa sinam kagenḡ.

¹³Kornelius nu sine sasiningina: Ye eḡel ande yiḡe wandeknge tinḡ minna le kanḡeren. Nu teḡenmba sayina. Ne nane afu kukulninga le nane Yopa tumbraḡ sunḡo mbol nzi tango ande nyunu Simon Petrus tam kuwaig. ¹⁴Simon nu pasa afu naje ndare tuma turmba satinguwa le tangine muskil kile-tidinge tingam tuku ndin kanḡeramngaig ngina.

¹⁵Kornelius nu wam kube ta denḡpurna le ye tinga pasa tugu pilmba saken le ambongga sine Tukul Guwa tigenḡ tanjamba ndo kasomok mbal tinaig. ¹⁶Ye wam ta kanḡermba ye Sunḡo Yesus tuku pasa ande idusen ta teḡenmba. Yohanus nu kulembi nane kule pisneningina. Kile ye Tukul Guwambi tane tuku ngamuḡgal kule pisne tananḡ tingamngit nga sasiningina. ¹⁷Ambongga sine Zu mbal Sunḡo Yesus Kristus tuku son ngigenḡ le Kuate nu Tukul Guwa singina tanjamba ndo nane mata Tukul Guwa ningina. Ye ima le Kuate tuku nzali tukulam kumuḡ ḡa saningina.

¹⁸Tanjakina le nane Petrus tuku pasa ta ismba nane pasa kugatok Kuate tuku nyu te-dunga sakinaig: Kuate nzalite le kasomok mbal mata ngamunggal biye mbilmba abo tugu minmba minam tuku tade nginaig.

Antioik mbal Yesus tinaig

¹⁹Stefanus balenaig le Yesus tuku mbal kua ka sili-silinaig ta afu masken ka Finisia ma tugu Siprus nuy Antioik tumbraŋ sunŋo tanjamba kine likinaig ka Zu mbal ndo Yesus tuku pasa saninginaig sulumba kasomok mbal sa ndaninginaig.

²⁰Nane tanjanaig ta Siprus le Sirenenu Zu tanŋo afu Antioik tumbraŋ sunŋo mbol kumba nanenge kasomok mbal Yesus tuku saninginaig le ²¹Kuatenge nane tuku piro sanŋri pilena le nane gudommba nane tuku pasa ismba son ŋga ngamunggal biye mbilmba Sunŋo Yesus dubinaig.

²²Yesus tuku kuasmbi Yerusalemŋge maŋau ta ismba Barnabas kukulnaig le nu ndek Antioik kina. ²³Nu nane tugum prona sulumba Kuate nu siŋka mbal te make patikate ŋga nu gare-gareka nane wamdus ndindo Yesus biye dewam tuku tumningina. ²⁴Barnabas nu tanŋo mayenu. Nu ngamunggal son sanŋrinu. Tukul Guwa nu tuku wamdus kumungina le nane gudommba nu tuku pasa ismba son ŋga Sunŋo Yesus dubinaig.

²⁵Kile Barnabas nu Saulus sota Tarsus tumbraŋ sunŋo mbol kina. ²⁶Kumba ka nu te-silika tumba nu ndoŋ luka Antioik tumbraŋ pronaik. Nale ar ta yar ndindo Antioikŋge minmba nane tanŋo pino gudommba Yesus tuku tumniŋmba minnaik. Tanjanaik le Yesus dubinaig mbal Antioikŋge minnaig ta nane ambonga Kristen nyu tinaig.

²⁷Ait ta mbolŋge tuan tanŋo afu Yerusalem kusremba ndeka Antioik pronaig. ²⁸Pro tanŋe minnaig le

tuan tanŋo ande nyunu Agabus nu Tukul Guwanŋge wamdus tuna le nu tinga guba sunŋo kilke tugu ŋakmba mbolŋge prowamŋgat ŋga saningina. (Ŋgumnenga Klaudius nu gabat sunŋo minna le guba sunŋo ta prona). ²⁹Tanjakina le Yesus dubinaig mbal nane wamdus tumba nanŋine tira kame Yudea ma tugu mbolŋge turkam tuku sine ndametiŋ ŋak minig ta kumumba patikube nginaig. ³⁰Nane tanjamba patika Barnabas le Saulus kukulnikinaig le nale ndametiŋ kilmba mbumba kinaik ka Yerusalemŋge gabat mbal ninginaik.

12 Ait ta mbolŋge mandor Herodus nu Yesus tuku kuasmbi afu ŋaigo siglikina. ²Nu nuŋe kame mbal saningina le nane Yohanus aba nuŋe Yakobus tuku ŋinfok kuerkinaig. ³Kuerkinaig le Zu mbal nane wam ta ismba gare sunŋo tinaig le Herodus nu kila pilmba nu maŋ Petrus ndalekam tuku afu kukulningina. Ait ta Israel mbal bret yis kugatok nyam tuku kusem sunŋo.

⁴Nane nu biye timba muliŋtumba wandekŋge pilnaig le nu Petrus kulatkam tuku kame tanŋo 16 munŋu turturkam tuku bailka bailka patikina. Pasowa ait ta kugawa le nu Zu mbal am mbolŋge Petrus pasa mbolŋge palmbim idusna. ⁵Petrus nu muli wandek sinamŋge minna le kame mbal ta nane nu kulatkinaig le Yesus tuku kuasmbi Petrus tuku ŋga Kuate sunŋomba yabaŋnaig.

Enel Petrus te-mayokna

⁶Herodus nu mafewa le Petrus nane ŋakmba am mbolŋge te-tiwam tuku sakina ta furir ait ta mbolŋge Petrus nu kame tanŋo ar ngamukŋge wai kupe muli ŋak kinymba gilainŋina. Kame tanŋo armba kilimŋge malanŋa kulatka minnaik.

⁷Kile Sungo tuku eġel ande Petrus tugumŋge mayok kina le bulu promba wande sina ta kiljana. Eġel nu Petrus tuku kailmane burumba kuanemba sana: Pitik tiŋga ŋgina kande sen muli wai mbol ta kuklika ndekinaik. ⁸Taġanaik le eġel nu Petrus sana: Ne tawi tiŋmba kupe ŋgaro silika ŋgina le nu ta kumuna. Taġana le nu maŋ sana: Naġe tawi sungo ta tumba kaika ye dubiya ŋgina le ⁹nu eġel dubimba mayok kina. Eġel nu taġana ta Petrus nu kiġambi agaŋ kanġeranu ŋga idusna.

¹⁰Kile eġel nu tumba kame mbal tumailamŋge tiŋginaig ta liniŋmba ka ŋgumnemŋge tiŋginaig ta liniŋmba ka muli wande tuku malanga sungo tugum pronaik. Pronaik le taŋgoŋge talkanu sukna le nale kilim kinaik. Kilim ka tumbraŋ sungo sinam ta ndin ande dubimba kinaik le eġel nu Petrus kusremba kina. ¹¹Kina le nu wamdus puluna le wamdusmbi sakina: Herodus nu ye ŋayo siliyam iduste le Zu mbal wam ta tairŋga minig ta Kuate nu ye nane tuku wai mbolŋge te-luka tam tuku eġel te kukulat ŋga idusna.

¹²Nu wamdus puluna le nu Yohanus Markus tuku ina nuġe Maria tuku wande tugum kina. Wande ta sinamŋge nane gudommba maŋgurka yabaŋmba minnaig. ¹³Yabaŋmba minnaig le nu wande ta tuku fonde malanga katkatna le piro pino ande nyunu Roda nu malanga talkam prona kande ¹⁴nu Petrus tuku pasa ŋjin tugu katesemba nu gare sungo tumba malanga tal ndaka pinderka luka kumba nane saningina: Petrus pro malanga tugum sinġe tiŋ minit ŋga saningina. ¹⁵Taġakina le nane ndek nu sanaig: Ne ŋginŋgankate kande ŋginaig le nu saŋgri tiŋga nane saningina: Kuga. Ye sinġa saket. Petrusŋge ŋgina. Taġakina le nane sakinaig: Nu tuku mindekanu kande ŋginaig.

¹⁶Petrus nu malanga katkatmba minna le nane pro malanga talka Petrus kanġermba piriri ŋayonaig le ¹⁷nu waimbi nane peuniŋmba maninkuwaig ŋga Sungo nu muli wande sinamŋge te-mayokna ta kubeu ningina sulumba nu nane saningina: Wam kube te Yakobus yiŋe tira ŋakmba saningap ŋgina. Taġamba nu nane kusreka ma kise mbol kina.

¹⁸Mafena le kame taŋgo nu kulatka minnaig ta nane Petrus kiringa ndaŋndanmba pro ket ŋga wamdus te-sulumba minnaig le ¹⁹Herodus nu ndek nane afu kukulningina le ma ŋakmba mbolŋge Petrus sotinaig. Sotete pisenginaig le nu ndek kame taŋgo Petrus kulatkinaig ta nane kusna-kusnaningina sulumba gubranu nane afuŋge bale farkuwaig ŋga saningina. Taġakina sulumba Herodus nu tiŋga Yudea ma kusremba Sesarea tumbraŋ sungo mbol kina.

Herodus nu kumna

²⁰Tirus le Sidon kilke nyamagaŋ sun-gomba kuga le nane Herodus kilke kulatkina ta mbolŋge nane nyamagaŋ piyawanu.

Ait ande Herodus nu tumbraŋ ar ta tuku gubra tina le tumbraŋ ar ta tuku taŋgo kuasmbi maŋgur ŋak pro Herodus tuku wande kulatkanu taŋgo nyunu Blastus tugum promba nuŋge nane turkuwa le Herodus ndoŋ tumawam sakinaig. Taġakinaig le Herodus nu pasa te-tiwam tuku ait ningina. ²¹Ait ta kumuŋgina le Herodus nu mindepiye tawi magenu siglika nuġe minyo mbili maditaknu mbolŋge minyoka nane maŋgurkinaig ta pasa afu saningina le ²²nane ismba wikaraumba sakinaig: Taŋgo te kilke mbolok taŋgo kuga. Nu mbara ande ŋginaig. ²³Taġakinaig le nu lok minmba Kuate tuku ma tam idusna kande Sungo tuku eġel ande pro nu katna le kuinŋge nu tuku ndem nyinaig

le ma ma nu kumna. ²⁴Nu kumna le Kuate tuku pasa sungokina le nane gu-dommba son nginaig.

Tukul Guwa Barnabas le Saulus piro nikina

²⁵Barnabas le Saulus ndametiŋ ningam tuku piro ta ke sulunaik sulumba nale Yerusalem kusremba tango mo Yohanus Markus tumba luka ndek Antiok kinaik.

13 Yesus tuku kuasmbi Antioknge minnaig ta afu tuan tango afu tum tango taŋaŋ pirokinaig. Ande nyunu Barnabas ande Simeon nyun ta Dabuk Dabuk nginaig. Ande Sirenenu tango nyunu Lusius. Ande Manaen nu buk Herodus ndoŋ kiŋo foŋfoŋ wande ndindo mbolnge minnaik tuku. Ande Saulus.

²Mara ande nane ŋakmba maŋgurka nyamagaŋ pinka Sungo tuku nyu tedunga minnaig le Tukul Guwa nu nane saningina: Barnabas le Saulus ye buk piro ande tuku madiniken ta kile nale kam tuku patikap ngina. ³Taŋakina le nane nyamagaŋ pinka Kuate yabaŋmba nane naŋgine wai Barnabas le Saulus mbolnge patika kile pirokuwaik ŋga kukulnikinaig le kinaik.

Siprus mbal pasa mayenu isnaig

⁴Tukul Guwa nu nale kukulnikina le nale Antiok kusremba ndek Selusia kinaik. Nale Yohanus Markus nale turkuwa ŋga tumba ŋak kinaik. Kinaig ka Selusiange waŋ poŋga ka Siprus nuy mbol kinaig ka ⁵Salamisnge ibeŋ kinaig. Salamis tumbraŋ sungo mbolnge nane piro tugu pilmba kusem wande mbolnge Kuate tuku pasa kuklinaig.

⁶Nane nuy ta tuku ma ŋakmba mbol lika pasa kuklimba ka Pafos pron-aig. Pro taŋge nane Zu tango ande

yabri tuan tango nyunu Bar-Yesus tesilikinaig. Tango ta nu kuanye tango. ⁷Pafosnge tango ande wamdus kuyar mayenu ŋak nyunu Sersius Paulus nu gabat tango minna. Nu Bar-Yesus ndoŋ gulab mayenu. Nu Kuate tuku pasa isam tuku Barnabas le Saulus wikina.

⁸Nale pro pasa kuklimba sanaik le Bar-Yesus nu gabat tango pasa ismba son ngikat ŋga nu nale tuku pasa ndin kuer-kuerna. (Bar-Yesus Griik pasambi nane Elimas⁸ nginaig). ⁹Taŋana le Saulus nyu ande Paulus Tukul Guwa nu mbol kumungina le nu Elimas fumble timba sigair mbakmba sana: ¹⁰Ne Satan tuku kiŋo. Ne maŋau tiŋreku ŋakmba pitaikate. Ne yabri maŋau kumba wam ŋaigonu ndo ke likate. Ndaŋam saka ne Kuate tuku maŋau mayenu tumba yabri pasambi ndin tukulte. ¹¹Ata. Kile Ku-atenge ne tuku am tukulwa le ne ait afu agaŋ kaŋgerke nda ngina. Taŋakina le pitik ndo agaŋ inum bidu suk pro nu tuku am tukulna le am ma make ndekina. Taŋana le nu nane afu pro nu tuku wai biymba ndin tumwaig ŋga kumbange nane wikina. ¹²Taŋana le gabat sungo nu wam ta kaŋgermba pirerek purka Kuate tuku pasa isna ta Yesus tuku son ngina.

¹³Kile Paulus nane waŋ poŋga Pafos kusremba ka Pamfilia ma mbol promba Pergange ibeŋ kinaig. Pro taŋge Yohanus Markus nu nale kusreka luka Yerusalem kina. ¹⁴Kina le Paulus le Barnabas nale Perga kusremba Pisidia ma Antiok tumbraŋ sungo mbol pron-aig.

Pro taŋge minmba kusem ait ande mbolnge nale kumba ka Zu mbal tuku kusem wande sinam taŋge minyokinaik. ¹⁵Minyokinaik le nane Moses tuan tango kame tuku kuyar burke denpurmba kusem wande kulat mbal nane tango ande kukulnaig le nu kumba Paulus nale

⁸13:8 Elimas nyu ta tugunu Kuanye Taŋgo

sanikina: Tira kame, tale pasa afu tango pino wamdus sangri pileningam tuku ngak ndeta saningap ngina le ¹⁶Paulus nu tinga wai te-dungina le nane maninkinaig le saningina: Tane Israel mbal kasomok mbal Kuate kumnemnge minig ta turmba tane ye tuku pasa isap. ¹⁷Sine Israel mbal tuku Mbara nunge singine mbuŋ kame madiningina. Nu nane kulat magekina le nane Isip kilke mbolŋge rawe tango minmba tugekinaig. Tugekinaig le Kuatenge nune sangrimbi ndin wakeina le nane Isip kusremba ¹⁸yar 40 ma baknu mbolŋge minnaig le Kuate nu nane kusre ndakina. ¹⁹Yar 40 kuganaig le Kuate nu Kanan ma mbolŋge mbal kise kise 7 kile-ibenka pitaikina sulumba kilke ta Israel mbal ningina. Ningina le nane yar 450 tanamba tange minnaig. ²⁰Minnaig le Kuate nu nane kulatkam tuku tango afu madinimba patikina. Tanamba kumba ka tuan tango Samuel prona.

²¹Samuel tuku ait mbolŋge singine mbuŋ kame tango ndindo nangine gabat sungo minam tuku Samuel kusnanaig. Kusnanaig le Kuate nu Benyamin tuku ndare Kis tuku kiŋo nune Saul madimba pilna le nu yar 40 nane kulatkina. ²²Ngumnerga Kuate nu Saul te-simba nane tuku gabat sungo minam tuku tugu kise David madimba pilmba sakina: Yesi tuku kiŋo nune David nu ye ndon wamdus ndindo ngak. Nu ye tuku nzali ngakmba dubikamngat ngina.

²³Kuate nu pasa sangrinu o buk sakina tanamba nu David tuku mbuŋ ande Israel mbal tuku muskil kile-tidingam tuku kukulna ta Yesus. ²⁴Yesus nu piro tugu pile ndakina le ambonga Yohanus nu Israel mbal nane ngamunggal biye mbilmba kule pisne tuwaig nga saningmba minna. ²⁵Nu nune piro suluwam patukina sulumba nu tejenmba nane saningina: Tane ye ima nga idusde? Ye Kristus kuga. Ande ye ngumnemnge

prowamngat ta nu sungo. Ye nu tuku kupe ngaro muli kukliwam tuku wam ngai ta mata nu mbolŋge kam kumuŋ kuga ngina.

²⁶Yiŋe tira kame Abraham tuku mbuŋ kame kasomok mbal Kuate kumnemnge minig tane ngakmba isap. Sine muskil kile-tidingam tuku pasa mayenu ta o buk sine tugum prona. ²⁷Yerusalem mbal nangine gabat mbal ndon Yesus nu Kuatenge madina tango Kristus ta nane gilai. Kusum mindek nane tuan tango kame tuku kuyar burke likade ta nane wamdus pulu ndaningina. Tanamba nane Yesus kumwa nga sakinaig sulumba nane Kuate tuku kuyar pasa kumumba tananaig. ²⁸Nane nu balewam tuku mbar ande kanŋer ndanaig ta nane ake sinan nu tumba Pilatusnge balewa nga sanaig ta ²⁹nane kuyar pasa kumunaig. Nu kumna le nane nu ail kazrai mbolŋge paska mindesiŋ ndame burok sinamnge pilnaig. ³⁰Pilnaig le Kuatenge nu te-tina le man tingina. ³¹Nu tinga nu dubinaig mbal buk Galilea kusremba Yerusalem pronaig ta nu nane tugumnge mayok kanu le kanŋeranu. Mbal ta kile Israel ngamuknge nu tuku nyu te-mayokde. ³²Sile Barnabas ndon tane mata pasa mayenu te isap nga te prowik. Kuate nu singine mbuŋ kame pasa sangrinu saningina ta ³³kile sine tugumnge alonu te-mayokmba Yesus te-tina le tingina. David nu nune mune wane arnu mbolŋge ta tuku tejenmba kuyarna le minit.

Ne ye tuku Kiŋo. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ngina. *Mune 2.7*

³⁴Kuatenge Yesus te-tina le nduiye tinga ngarosu me ndangina ta kuyar pasa ande mbolŋge Kuate nu wam ta te-mayokmba sakina:

Ye wam afu magenu ke likam tuku David sawen ta ye ne mbolŋge tanamba kamngit ngina. *Aisaia 55.3*

³⁵David nu mune waje ande mbolnge tenenmba kuyarna.

Ye ne tuku piro tango yije ngarosu menu tuku ndin tukulamngat ngina. *Mune 16.10*

³⁶David nu Kuate tuku nzali dubimba nuje kuasmbi ngamuknge pirokina sulumba kumna. Kumna le nane nu tumba nuje mbuŋ kame gemniŋmba ngukinaig le mengina. ³⁷Ande Kuatenge te-tina le tingina ta nu me ndangina.

³⁸O tira kame, tane pasa te ise mayewap. Kuate nu Yesus te-tina ta nu mbolnge nu sine tuku une sauka gilaingate. ³⁹Tane tangine unenge didikate ta Moses tuku tukulnge tane turkam kumuŋ kuga. Tane Yesus tuku kume tuku sangri tomba tingap le Kuatenge tane tuku muskil kile-tidinge tingamgat. ⁴⁰Tane rironŋ mayewap. Tuan tango kame tuku pasa tane mbolnge kumungikat. Pasa ta tenenmba sakate.

⁴¹Kuate talaka nzumil te-tuwig mbal tane isap.

Tane piriri ŋayomba ngisinungaig. Tane tuku ait mbolnge ye wam sangrinu ande ki ta tane son nge nda. Ande nu tugusemba wam ta kuklimba sakuwa ta mata tane son nge nda.

Habakuk 1.5

Paulus nu tanamba pasa kuklimba saningina.

⁴²Kile Paulus le Barnabas mayok kinaik le nane maŋ kusem ande mbolnge nale tuku pasa isam saka ngailkinaig. ⁴³Tanamba nane sili-silimba kusem wande kusrenaig. Nane gudommaba afu Zu mbal afu kasomok mbal Zu tanan Kuate dubinaig tuku ta nane Paulus le Barnabas dubika kinaig. Kumba ka tanje nale nane ndonŋ pasa-pasakumba Kuate nu tane ake sinaŋ make patikina wam ta biye demba minap nga saninginaig.

⁴⁴Kusem ande mbolnge Antiok mbal ŋakmba Kuate tuku pasa isam tuku maŋ

pro mangurkinaig le ⁴⁵Zu mbal nane tango pino gudommaba pro mangurkinaig le kanjerka nane wamdus kagli firka gubra tinaig. Paulus nu pasa kuklimba minna le nane nu tumail panmba nu tuku pasa pitaimba nane pasa ndin kise sakinaig. ⁴⁶Nane tananaig ta Paulus le Barnabas nale kuru kuru ndaka sangri tinga saninginaig: Tane Zu mbal tane ambonŋa Kuate tuku pasa mayenu isam tuku minig. Tane isam mbulmba pitaide ta abo minmba minam tuku ndin turmba pitaide. Ta tuku kile sile kasomok mbal tugum kanjik. ⁴⁷Kuate nu sile kasomok mbal pasa mayenu saningam tuku tenenmba sasikina.

Kilke mbol mbal muskil kile-tidingam tuku ye ne sati tanan kasomok mbal kiljaningam tuku ne pilet. *Aisaia 42.6; 49.6*

Paulus nale tanamba saninginaig le ⁴⁸kasomok mbal pasa ta ismba nane gare sunŋo tumba Kuate tuku nyu tedunginaig. Nane abo minmba minam tuku Kuatenge madiningina ta nane pasa ta ismba son nginaig le ⁴⁹Kuate tuku pasa ma ta mbolnge kumunga sungokina.

⁵⁰Sungokina le Zu mbal nane ndek gabat pino kame Kuate dubinaig tuku tumbanŋ sunŋo ta tuku gabat sugo turmba Paulus le Barnabas pitaikam tuku nane tuku wamdus kunde-kundenaig. Tananaig le gabat sugo nane gubra tumba sine tuku tumbanŋ te kusremba kape nga pitaikinaig le ⁵¹Paulus nale kambim nga nane Kuate tuku pasa pitaide ta nangine mbar rironkuwaig nga tuptup kupe mbolnge degganu ta nane am mbolnge pauraŋa nale Ikonium kinaik.

⁵²Yesus dubinaig mbal Antioknge minnaig ta Tukul Guwa nane tuku wamdus kumungina le nane gare ŋak minnaig.

Ikonium mbal pasa mayenu isnaig

14 Nale Ikonium tumbran sungo mbol pronaik le wam ndui ta ndo mayok kina. Nale Zu mbal tuku kusem wande sinam kumba pasa kuklinaik le nane gudommaba afu Zu mbal afu Grik mbal Yesus son nginaig. ²Tanjanaig le Zu mbal afu Yesus son nda nginaig ta nane kasomok mbal tugumnge Yesus dubinaig mbal kasurninguwaig nga nane tuku wamdus kunde-kundenaig. ³Paulus le Barnabas ma ta mbolnge mine sungomba kuru kuru ndaka Kuatenge kilke mbol mbal make patikate nga tanjamba pasa kuklimba minnaik le Sungo nu nuge pasa kulatka sangri nikina le nale wam kitek sangrinu ke likinaik. ⁴Tanjamba kinaik le Ikonium tango pino nane pur arnaik. Afu aposel kame dubikinaig le afu Zu mbal dubikinaig.

⁵Tanjamba minnaig le Zu mbal afu nangine gabat sugo ndon kasomok mbal afu turmba nane Paulus le Barnabas bige tidinga ndamembi bale faram bafunaig le ⁶nale pasa ta ismba kua ka Likonia ma tugu mbol kinaik. Kinaig ka ta promba Listra le Derbe tumbran sugo ar ta mbolnge pasa mayenu kuklimba tumbran ar ta tuku tumbran fonfon sinam tanje mata ⁷pasa mayenu kuklimba lika minnaik.

Listra mbal pasa mayenu isnaig

⁸Listranje tango ande kupe arjen baklelok ina sinamnge tanjan mayok ka sungokina. Nu ti danga minyok ndo minna. ⁹Tango ta nu Paulus tuku pasa ismba minna le Paulus nu kanjer timba Yesus nu wakeiwam tuku nu ngamu-ngal son kumumbi jak ta kanjermba nu wi kuenka sana: ¹⁰Ne tugusemba tinga ngina. Tanjakina le nu pastij tilainga likina.

¹¹Tango pino Paulus nu tango ta wakeina le kanjermba nangine Likonia

pasambi kuenka sakinaig: i ... Tango ar te kilke mbolok kuga. Mbara afu tango kuilka sine tugum te prowaik nginaig. ¹²Tanjakinaig sulumba nane Barnabas tuku nyu nangine mbara Sus nginaig. Paulus nu pasa tugu tango tukunu nyun ta mbara Hermes nginaig.

¹³Sus mbarinam tuku wande tumbran sungo makembinge minna. Wande ta tuku pris nu tango pino ndon Paulus le Barnabas atraukam saka ail bot ngika makau pailnu birjengniimba kilmba tumbran sungo tuku malanga tugum prona. ¹⁴Barnabas le Paulus wam ta kanjermba palsejnikina le nale ndek nakile tawi fetfetmba pinderka kumba nane ngamuknge sungomba wika sakinai: ¹⁵Tango kame, ndanam saka tane wam te kam bafude. Sile tango tane minig tanjan. Sile pasa mayenu tumba te prokik. Tanguine manau alo kugatok te kusremba mbilka Mbara ndindo abo tugu jak nu ndo dubiwap nga tumtingam prokik. Nunge samba tugu kilke tugu yu tugu agan ndende jakmba wakeikina. ¹⁶Wa mbutj kame nane nangine nzali dubimba kinaig le Kuate nu peu ndaningina. ¹⁷Tanjamba kile nu minit manau ta tane tumtingit. Tane jakmba nu kila palmbim tuku nu wam mayete. Nu sawe nyamagan kumumbi tingit le tane alonu kilmba nyumba maro jak wamdus gare jak minig nga saninginaik.

¹⁸Paulus nale tanjamba saninginaik ta nane tuku wamdus pitik iben ndakinaig. Nane lato saka minnaig le ndo nane atraukam tuku wamdus ta kusrenaig.

Nane Paulus panigtinaig

¹⁹Antioik le Ikoniumnge Zu mbal afu Listra promba Listra mbal tuku wamdus kunde-kundemba nane ndon Paulus tumba kasomnge pilmba ndamembi katnaig sulumba kile kumat nga idusmba nu didika tumba tumbran

sunngo kilim kumba ka mayoknge kusrenaig le minna. ²⁰Minna le Yesus dubiwanu mbal kumba ka Paulus te-ngamunaig le nu n̄air n̄inka abonga tinga tumbran̄ sunngo sinam kina.

Mafena le nu Barnabas ndon̄ Lистра tumbran̄ sunngo kusremba Derbe kinaik. ²¹Ka tan̄ge nale pasa mayenu kuklimba nane saninginaig le nane gudomm̄ba mbilka Yesus son nginaig. Tan̄janaig le nale tumbran̄ sunngo ta kusremba luka Lистра Ikonium Antiok maŋ kine likinaik. ²²Kumba ka tan̄ge Yesus dubinaig mbal wamdus san̄gri pilenim̄ba Yesus tuku pasa biye demba minap nginaig sulumba sakinaik: Sine Kuate tuku gageu siŋka piti yim̄yam sun̄gomba kan̄gerkumba ma ma Kuate tugum kan̄gig nginaig.

²³Nale ma n̄akmba mbol̄nge Yesus tuku kuasmbi kulat tan̄go nan̄gine madika patikinaik. Tan̄jamba nale nyamagan̄ pinka yaban̄m̄ba kulat tan̄go ta saninginaig: Tane Yesus son ngade tukunu nun̄ge tane sinzan̄tingam̄gat nginaig.

Nale luka ndek Antiok kinaik

²⁴Kile nale tinga kumba Pisidia ma tugu ngamu fetka kumba ka Pamfilia ma tugu mbol pronaik. ²⁵Pro Perga tumbran̄ sunngo mbol̄nge nale pasa kuklinaik sulumba nale tinga Atalia tumbran̄ sunngo mbol kinaik ka ²⁶tan̄ge wan̄ ponga luka kumba ka ka Antiok pronaik. Tumbran̄ tan̄ge Yesus tuku kuasmbi nane buk Paulus nale piro ta kuwaik nga madininginaig sulumba Kuate nu nale make patikuwa nga yaban̄m̄ba kukulnikinaig le kinaik.

²⁷Nale luka pro tan̄ge Yesus tuku kuasmbi kile-mangurka Kuaten̄ge nale san̄gri nikina le wam ke likinaik ta n̄akmba kubeu ninginaik sulumba Kuaten̄ge kasomok mbal Yesus son ngam tuku ndin wakeina ta sakinaik.

²⁸Tan̄jamba nale Antioknge ait kuennu Yesus dubinaig mbal ndon̄ minnaik.

Yerusalemnge pasa sunngo ande te-tinaig

15 Paulus le Barnabas Antioknge minnaik le tan̄go afu Yudea ma mboloknge promba Yesus dubinaig mbal saninginaig: Tane Moses tuku tukul dubimba ngaro pike ndakap ta tane ngisikam̄ngaig nginaig. ²Tan̄jakinaig le Paulus le Barnabas nale kuasmbi ta ndon̄ kualetaukinaig le Yesus tuku mbal ndek Paulus le Barnabas tan̄go afu ndon̄ kukuln̄im̄ba saninginaig: Tane Yerusalem kumba aposel le gabat kame ndon̄ mangurka pasa ta te-tiwap nginaig. ³Tan̄jamba kukulninginaig le nane kumba ka Finisia le Samaria ma ngamu fetka kumba ndin̄ge Yesus tuku mbal afu kan̄gerka saninginaig: Kasomok mbal mata pasa mayenu ismba ngamunḡal biye mbilnaig nginaig le nane wam ta ismba gare tornaig.

⁴Paulus nane mbumba ka Yerusalem pronaig le Yesus tuku kuasmbi aposel le gabat kame ndon̄ nane kan̄gerka gare-gareka kaiye ninginaig. Tan̄janaig le Kuaten̄ge Paulus nane san̄gri ningina le wam ke likinaig ta kubeu ninginaig le ⁵Farisi tan̄go afu Yesus dubinaig ta nane tinga ndek sakinaig: Kasomok mbal Yesus dubide ta sine nane tuku ngaro pikmba Moses tuku tukul n̄akmba dubikuwaig nga san̄n̄be nginaig le ⁶aposel kame Yesus dubinaig tuku gabat kame nane pasa ta ismba te-tiwam tuku mangurkinaig.

⁷Mangurkinaig ta nane wamdus yim̄yam kile-mayokka pasa tugu sun̄gomba saka minnaig le Petrus ndek tinga saningina: Tira kame, kasomok mbal Kuate tuku pasa mayenu ismba son ngam tuku Kuate nu ye madiyumba nane tugum kukulyina ta

tane kila. ⁸Kuate nu tango jakmba tuku ngamungal kila. Nu kasomok mbal kilam tuku idusmba minna ta nu te-mayokmba sine ambonga Tukul Guwa singina tanjamba ndo nu nane mata Tukul Guwa ningina. ⁹Nu sine Zu mbal nane kasomok mbal mbolnge wam ndui ta kina. Kasomok mbal afu Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinginaig le nu nane tuku une mata sauka gilaingina. ¹⁰Singine mbuŋ kame sine mata Moses tuku tukul ta dubikam tuku piro karenŋ ka dubiwe fugugen. Ndanjam saka tane kile Kuate tuku wamdus tagode sulumba kasomok mbal Yesus dubide ta minde bada pile sungo ningig. ¹¹Sungo Yesus nu ake sinanŋ sine make patikate le muskil te-tiweg ta sine son ngeg. Tanjamba ndo kasomok mbal mata manau ndui ta ndo kate ngina.

¹²Manŋurkinaig mbal nane Petrus tuku pasa ismba maninok minnaig le Barnabas nale Paulus ndonŋ nale mata tinga Kuate nu kasomok mbal ngamuknge wam sangrinu kitek ke likina ta kubeu ninginaig le isnaig. ¹³Nale kubeu depurnaig le Yakobus nu tinga saningina: Tira kame, tane isap. ¹⁴Ku-atenge kasomok mbal ngamuknge afu nuŋe mbal minam tuku nu ambonga Simon kukulna le nane tugum kina ta jakmba kubewat le sine isgig. ¹⁵Ku-atenge kasomok mbal afu wikate ta tuan tango kame mata sakinaig. Andenge tejenmba kuyarna.

¹⁶Afunge David tuku tugu ŋaigo siglika kile-ibenŋkinaig ta ngumnenga ye pro wakeiki le manŋ mayok kangaig.

¹⁷Ye tanawi le kilke mbol mbal ye madiningen ta ye sota ka ka te-silikamngaig.

¹⁸Kuate nu o buk nuŋe wamdus tanjamba te-mayokna ta nuŋe sakate ngina. *Amos 9.11-12*

¹⁹Yakobus nu tuan tango tuku kuyar saninmba sakina: Ye tejenmba iduset.

Kasomok mbal afu ngamungal biye mbilmba Kuate dubide ta sine nane minde bada pile sungo nda niŋbe. ²⁰Sine waŋe ande nane manau dubikam tuku tejenmba kuyarbe. Nane afu nanŋine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Tane tango pino ndonŋ fare fare une ndakap. Aganmor ŋinfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Ndare mata nda nyap. Sine tanjamba waŋe kuyarbe. ²¹Moses tuku tukul ta o buk tugu pilmba Zu mbal ma jakmba mbolnge kusem kidemba nanŋine kusem wandeknge nu tuku kuyar burka ismba minig nga saningina.

Nane kasomok mbal tuku waŋe kuyarmba tumba Antiok kinaig

²²Gabat kame aposel ndonŋ Yesus dubinaig mbal jakmba pasa ta ismba tango afu Paulus le Barnabas dubika Antiok kambim tuku madiningam sakinaig. Tanjamba nane tango armba nyu jak madinikinaig ta ande nyunu Yudas ande Silas. Yudas nyunu ande Barsabas. ²³Tanjamba nane waŋe ande tejenmba kuyarnaig.

Singine tira kame kasomok mbal Antiok tumbranŋ sungo Siria le Silisia ma tugu mbolnge mine likade tane jakmba kaiye.

Sine aposel kame le gabat kame tane ndonŋ pasatam proweg.

²⁴Sine tango afu kukul ndaningigen le nanŋine wamdus dubimba tane Moses tuku tukul pasa dubiwap nga satiningaig. Tanjanaig le tane wamdus pititingina ta sine isgen. ²⁵Sine manŋurka pasa ta isgen sulumba tango armba madinikigen le tane tugum ta prowamngaig. Nale singine gulab Barnabas le Paulus ndonŋ kukulningigen. ²⁶Barnabas le Paulus singine Sungo Yesus Kristus tuku piro ndo idusmba mara afu

nale kume dirnaik. ²⁷Tango ar kukulnikigeŋ ta Yudas le Silas. Nane tane tugum prowaig sulumba sine pasa afu kuyarkigeŋ te nane pasa ndui ta satinguwaig le isap. ²⁸Tukul Guwange wamdus singina ta ndo tane dubiwam tuku satingeg. Sine tane minde bada sungo pile tingge nda. Tane tukul kame te ndo dubikap. ²⁹Nane afu nangine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Ndarenu mata nda nyap. Agam̄mor njifok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Tane tango pino ndoŋ fare fare une ndakap. Tane tukul kame te ndo dubikap ta tane wam mayewamnggaig.

Not ndo. Kile minap.

Yerusalem mbal tanamba waŋe kuyarnaig.

³⁰Nane waŋe ta Yudas nale nikmba kukulnikinaig le nale Barnabas le Paulus dubika ndek Antiok kinaig. Kumba ka ta promba Yesus tuku kuasmbi kile-mangurka nale waŋe ta ninginaig le ³¹nane waŋe ta burka wam pagu pasa te maye nga gare tinaig.

³²Yudas le Silas nale Kuate tuku tuan tango. Nale ndek Antiok mbal pasa gudomm̄ba saninginaig le nane sangri tinginaig. ³³Nale mara afu Antioknge minnaig le kile Antiok mbal nale kukulnikinaig mbal ta tugum kuwaig nga kaiyenikinaig. ³⁴[Silas nu wamdus ande tumba mbulmba Antioknge minna.]

³⁵Paulus le Barnabas Antioknge minmba tango afu ndoŋ Sungo tuku pasa nane tumnijm̄ba minnaig.

Barnabas le Paulus nale mungu kusrekinaik

³⁶Tanamba minnaig ma ma Paulus nu Barnabas sana: Sile buk ma yim̄yam mbolnge Sungo tuku pasa kuklimba ningikeŋ ta kile sile maŋ Yesus du-bide mbal tuku mine kangerkam tuku

kap ngina. ³⁷Tanjakina le Barnabas nu ndek woka Yohanus Markus ndoŋ kam-bim tuku sakina kande ³⁸Paulus nu mbulmba ndek sakina: Kuga. Sile nu ndoŋ piroka mingeŋ ma ma piro kuga ndana le Pamfiliange nu sile kusrekina tukunu ye mbulit ngina le ³⁹nale mungu kusrekinaik. Tanamba Barnabas nu ndek Markus tumba waŋ ponga Siprus nuy mbol kinaig le ⁴⁰Paulus nu Silas ndoŋ pirokam tuku sakina le Yesus tuku mbal nane sakinaig: Sungonge tale make patikuwa nginaig sulumba kukulnikinaig le kinaik.

⁴¹Paulus nu Silas tumba Siria le Silisia ma tugu mbol kumba Yesus tuku kuasmbi kame sangri pileninge likina.

Paulus nu li arnu tugu pilna

16 Nale kumba ka Derbe promba Lистра kinaik. Ka tange tango ande Yesus dubina tuku nyunu Timoteus minna le kangernaik. Ina nuŋe Zu pino. Nu mata Yesus son ngina. Mam nuŋe Grik tango. ²Yesus dubinaig mbal Lis-trange Ikoniumnge nane njakmba Timoteus tuku saka minnaig.

³Timoteus mam nuŋe Grik tango ta tumbran ta tuku Zu mbal nane njakmba kila. Ta tuku Paulus nu Timoteus nu ndoŋ pirokuwa nga ngaro pike tuna. ⁴Tanjana sulumba nane tumbran njakmba mbolnge lika Yerusalemnge aposel le gabat mangur mbolnge tukul afu nane dubikam tuku sakinaig ta sanijm̄ba likinaig. ⁵Nane tanjanaig le Yesus tuku kuasmbi sangri tinginaig le mara mindek nane afu Yesus dubiwam tuku pro nane ndoŋ ulendikinaig.

Masedonia mbal pasa mayenu isnaig

⁶Paulus nane Tukul Guwange peuningina le nane Asia ma mbolnge pasa kukli ndamba Frigia le Galesia ma mbol kinaig. ⁷Frisia le Galesia pron-aig sulumba kumba ka Misia ma pa-

tumba Bitinia ma mbol kambim sakinaig ta Tukul Guwa nane maŋ peuningina. ⁸Peuningina le nane Bitinia kine ndaka Misia laipmba ndek Troas tumbranŋ sungo mbol pronaig. ⁹Pro tanŋe furir Paulus nu kiŋatanu suk Masedonia tanŋo ande kaŋgerna. Tanŋo ta nu Paulus tugumŋge tinŋa Paulus nu Masedonia promba nane turkuwa ŋga sarsarmba minna. ¹⁰Nu kiŋatanu suk wam ta kaŋgerna le Paulus Silas Timoteus ye Lukas Kuatenŋe Masedonia mbal nu tuku pasa mayenu isam tuku kukul-siŋgit ŋga wamdus pulusingina le sine dal ndaka Masedonia kambim tuku ndin sotigerŋ.

¹¹Troasŋge sine waŋ poŋga pakarka Samotres nuy mbol kagerŋ. Ka tanŋe kinymba mafena le waŋ poŋga Neapolis kagerŋ. ¹²Tanŋe iberŋ ka ndin dubimba ka Filipi promba sine mara afu tanŋe mingerŋ. Filipi nu Masedonia ma tugu tuku tumbranŋ sungo. Tumbranŋ tanŋe Rom mbal gudommmba pro mine likinaig.

¹³Kusem ait mbolŋge sine Zu mbal afu kule makembi tanŋe yabaŋmba minig kande ŋga idusmba tumbranŋ sungo kusremba kule makembi ta ndek kagerŋ ka tanŋe pino afu maŋgurka minnaig le nane ndoŋ minyoka pasa-pasakigerŋ. ¹⁴Pino kame sine tuku pasa isnaig ta ande nu Tiatira tumbranŋ sungo mbolok pino nyunu Lidia. Nu tuku piro ta nu tawi gurgur magenu wakeika patikanu le nane piyawanu. Nu Kuate mbariŋmba minanu. Paulus nu pasatina le Kuatenŋe nu tuku wamdus purfeu tuna le nu Paulus tuku pasa ise tidingina. ¹⁵Taŋamba nu nuŋe ndare tuma ndoŋ kule pisne tinaig sulumba nu sine ŋgailka sasiŋgina: Tane ye siŋka mbilka Yesus dubiwanu ŋga idusmba kande tane ka ye tuku wande mbolŋge minap ŋgina.

Paulus nale Filipiŋge muliŋ kilmba wandekŋge patikinaik

¹⁶Mara ande sine yabaŋ ma mbol kagerŋ le pino mbanzo ande sine kile-siglikina. Pino ta kagmaikam tuku guwa ŋayonu ŋak. Nu tanŋo afu tuku piro agaŋ taŋaŋ minmba kagmai piro kina le nane nu mbolŋge ndametiŋ sungomba kilnaig. ¹⁷Pino ta nu sine Paulus ndoŋ dubika wika sakina: Tanŋo kame te nane Sunŋo Kuate tuku piro tanŋo. Tane muskil kile-tidiŋge tinŋam tuku ndin tumtingig ŋgina. ¹⁸Nu ait sungomba sine dubika taŋamba saka minanu le Paulus nu ndagarina le mbilka guwa ŋayonu ta sana: Ye Yesus Kristus tuku sangri mbolŋge ne sanet. Pino ta kusremba ne mayok kaye ŋgina. Taŋakina le nu pitik ndo pino ta kusremba mayok kina.

¹⁹Mayok kina le tanŋo kame nu kulatka minnaig ta nane ndametiŋ kilanu ndin tukulkina le kaŋgermba Paulus le Silas bige tidinga kilmba didika ka maŋgur ma mbolŋge gabat sugo am mbolŋge kile-tidinginaig. ²⁰Gabat sugo tugumŋge kile-tidinga sakinaig: Tanŋo ar te Zu tanŋo. Nale sine tuku tumbranŋ sungo mbol te pronaig sulumba tanŋo pino tuku wamdus ŋaigo siglikade. ²¹Nale maŋau afu kise sine dubiŋgam tuku sasiŋgik. Maŋau sasiŋgik ta sine Rom mbal dubikam kumuŋ kuga ŋginaig.

²²Tanŋo pino maŋgur minnaig ta nale pasa mbolŋge patikinaig mbal ndoŋ ulendika Paulus le Silas tuku gubra pasa sakinaig. Taŋakinaig le Rom kame gabat nale tuku tawi fetfetmba nane afu saniŋginaig le nale kilmba gudabmbi pani farnikinaig. ²³Nale pani farnikmba ma ma patikinaig le kame gabat nale muliŋ kilmba wandekŋge patika muli wande kulatkanu tanŋo sanaig: Ne nale kulat mageka ŋginaig. ²⁴Taŋaka sanaig

le nu pasa ta ismba wande ngamunge nale patikina. Nu ail mbanj armba kilmba nale tuku kupe burok sigirka kuse ndiɲnikina.

²⁵Furir ngamu Paulus le Silas Kuate tuku nyu te-dunga mune afu nindmba Kuate yabaɲmba minnaik le muli wandekɲge tango ɲakmba nane wam ta ismba minnaig. ²⁶Taɲamba minnaik le mumni sungo promba muli wande makek buru-buruniɲmba wande malaɲga ɲakmba talke likinaig le muliɲ kilnaig mbal wai kupe ndaleke likinaig ta muli ɲakmba ake kuklike likinaig.

²⁷Muli wande kulatkanu tango nu aboɲga tiɲga malaɲga ɲakmba talok minnaig le kaɲgerka tango ɲakmba kua kagig nga idusmba kuru-kuruka nuɲe bagi gomba tumba nuɲe mironɲ ngaro balewam bafuna kande ²⁸Paulus nu kuenɲka sakina: Naɲe mironɲ ngaro bale ndawa. Sine ɲakmba mineg o ngina.

²⁹Kile wande kulatkanu tango nu sati tuku wikina sulumba tumba pinderka muli wandek sinam kumba nu kuru-kuruka piriri ɲayomba ka Paulus le Silas tugumɲge truk kina. ³⁰Taɲamba nu tiɲga nale kilmba mayok kumba sanikina: O tira kame, ye ndaɲi sulumba abo ɲak minmba minamɲgit ngina le ³¹nale nu sanaik: Ne Sunɲo Yesus tuku son nga le nu ne tuku muskil te-tine tinwa sulumba naɲe ndare tuma mbal turmba kile-tidinge ninguiwa nginaik. ³²Taɲaka sakinaik sulumba Paulus nale pasa kuklinaik le muli wande kulatkanu tango nuɲe ndare tuma turmba Sunɲo tuku pasa isnaig.

³³Muli wande kulatkanu tango nu Paulus nale kilmba kumba ka katnikinaig tuku we ta minyanɲge likina. Taɲamba nu nuɲe ndare tuma kame ndoɲ kule pisne tinaig. ³⁴Kule pisne tinaig sulumba Paulus le Silas kilmba naɲgine wande mbol kumba isukusenikinaig. Nu nuɲe ndare tuma ɲakmba

Kuate son nginaig tukunu gare sungo tinaig.

³⁵Mafena le kame gabat Paulus le Silas paska kile-mayokkuwaig nga kame tango afu kukulninginaig le ka muli wande kulatkanu tango sanaig. ³⁶Sanaig le nu ka Paulus nale sanikina: Rom kame gabat ye tale pitaiki le ake kambim tuku sakaig. Tale mayok ka wamdus bulok ɲak kape ngina kande ³⁷Paulus nu sana: Kuga. Sile Romnu. Nane sile tuku pasa te-ti ndamba tango am mbolɲge ake pani farsikmba muliɲ kilmba wandekɲge patikinaig ta nane mbarnaig. Kile nane kuirkuirka sile pitaikam kumunɲ kuga. Sile mayok kine nda. Kame gabat ta saningap le naɲgine mironɲ te promba sile paskuwaig ngina.

³⁸Kame tango nane luka Rom kame gabat Paulus tuku pasa saninginaig le Paulus le Silas nale Romnu ta kila pilmba wamdus fulilkinaig sulumba ³⁹nane kumba nale sanikinaig: Ae. Sine mbargerɲ nginaig. Taɲamba nale paska kile-mayokka tale tumbranɲ sungo te kusremba kape nginaig.

⁴⁰Nale muli wande kusremba ka Lidia tugum pronaiik. Nu tugum promba Yesus dubinaig mbal ɲakmba sangri tiɲgam tuku pasa afu saninginaik sulumba tiɲga ma kise mbol kinaik.

Tesalonika mbal pasa mayenu isnaig

17 Paulus le Silas nale kinaik ka Amfipolis le Apolonia tumbranɲ sugo ar ta kusreka kinaik ka Tesalonika pronaiik. Tumbranɲ tanɲe Zu mbal tuku kusem wande ande minna. ²Paulus nu kusem mindek nuɲe maɲau dubimba kusem wandekɲge kuyar pasa burka kuklimba nane ndoɲ pasa tugu yimyam tugu bitekɲga tumniɲmba minna le kusem keɲmba kinaig.

³Paulus nu kuyar pasa tugunu kuklimba teɲenmba saningina: Kristus nu pro rar sungo tumba kumwa sulumba

nu man tinungat nga kuyar pasa tum-singit. Ye Yesus tuku satinget ta nu Kristus ngina. ⁴Tanjakina le Zu tango afu Paulus tuku pasa ismba son nga Paulus le Silas ndon ulendikinaig. Grik tango gudommmba Kuate dubinaig ta pino kame afu nyu nak minnaig ta nane mata son nginaig.

⁵Nane gudommmba Paulus nale dubikinaig le Zu mbal afu gubra tumba wamdus kagli firka ndek tiglu sota nyumba likanu tango afu kilmba kuasmbi sungo kile-mangurkinaig le nane jakmba ngumbeyumba tinga kumba Yason tuku wande kormba Paulus nale kilmba tango jakmba am mbolnge kile-tidingam tuku sotinaig. ⁶Sotinaig kande nane Paulus nale kiringa ndek Yason Yesus tuku mbal afu turmba bige tidinga kilmba didika pro tumbran sungo tuku gabat kame tugumnge kile-tidinga wika saninginaig: Tango ar ta ma tugu jakmba mbolnge nakile pasa kuklimba tango pino tetkinaig sulumba kile nale tumbran sungo te mbol pronaig le ⁷Yasonnge kilna. Nane jakmba singine gabat Sesar tuku tukul lukaka gabat kise nyunu Yesus minit nga sakade nginaig. ⁸Tanjakinaig le tumbran sungo ta tuku gabat mbal tango pino nane gabat kise tuku nyu ta ismba wamdus najonginaig ta ⁹gabat kame nane zigna sungo ta tukulam tuku Yason nane ndametin afu yaika nane kukulninginaig le luka kinaig.

Berea mbal pasa mayenu isnaig

¹⁰Furirna le Yesus tuku mbal Paulus le Silas kukulnikinaig le nale tinga ka Berea pronaig. Pro tanje Zu mbal tuku kusem wande sinam kinaik. ¹¹Nale kuyar pasa kuklinaik le Berea tuku Zu mbal nane Tesalonika tuku Zu mbal tanjan mine ndaka nane pasa ise mayenaig. Nane mara mindek kuyar pasa burka

nale tuku pasa son e ko kuga nga sotanu. ¹²Tanjamba Zu mbal gudommmba Yesus tuku son nginaig. Grik tango pino nyu nak nane afu mata son nginaig.

¹³Kile Tesalonika tuku Zu mbal afu Paulus nu Bereange Kuate tuku pasa kuklimba minanu pasa ta ismba nane ndek Berea pronaig. Pro tanje nane kuasmbi yimiam ngamuknge Paulus le Silas talanikuwaig nga nane tuku wamdus didikinaig le ¹⁴Yesus tuku mbal wam ta kila pilmba Paulus piyal nzi kuwa nga sanaig sulumba afu nu min-demba ndek kinaig. Silas le Timoteus nale Bereange minnaik.

¹⁵Kinaig ka ka piyalnge tumbran sungo Atens pronaig. Pro tanje nane Paulus kusremba lukam bafunaig le nu Silas le Timoteus ndin ande kangermba ndeta pitik te prowaik nga pasa pilna le nane kinaig.

Atens mbal pasa mayenu isnaig

¹⁶Atensnge Paulus nu nale tairnga minmba nu kine promba lika nane tuku mbara kanunu gudommmba kangerka wamdus najongina sulumba ¹⁷nu kumba ka kusem wande sinamnge Zu mbal kasomok Kuate dubinaig mbal nane ndon pasa tugu biteknga tumniymba minna. Mara mindek nu tumbran sungo tuku manggur ma mbolnge nane afu minanu ta nane ndon mata tanjawanu.

¹⁸Nu Yesus kummba man tingina wam ta tuku saningina le Epikurian le Stoik mbal afu pro nu ndon pasambi kualeyaukumba sakinaig: Tango te njule parak pasa sakate nga talanaig. Afu tejenmba sakinaig: Nu rawe mbal tuku mbara afu tuku sakate inde nginaig.

¹⁹Tanjaka saka nane Paulus tumba kumba ka nanginge manggur ma sungo nyunu Ariopagusnge manggurka Paulus sanaig: Ne pasa kiteknu sakate ta man saka le sine isbe. ²⁰Ne pasa sakate ta sine

nginngankeg. Sine pasa ta tugunu isam tuku iduseg nginaig. ²¹Atens mbal rawe mbal tanje minnaig ta turmba nane ait jakmba mbolnge wam kube kitek saka ismba minanu.

²²Kile Paulus nu Ariopagus mangur ma ngamuknge tinga saningina: Atens mbal, tane mbara yimyam dubikam tuku wamdus pilig le kamuset. ²³Ye kine promba tangine mbara kanunu gudommaba kanjerke liken ta ande tuku mbain mbolnge kuyar ande tejenmba kanjeren. Mbara ande sine gilai ta mbain te mbolnge mbarinam tuku nga kuyarnaig. Ata. Mbara tane gilai minig ta ye kila satinngamngit. ²⁴Ku-ate tuku kilke aganj ndende jakmba kilemayokkina. Nu samba le kilke tuku Sungo. Tango nangine waimbi mbarinam tuku wande pilig ta nu ta sinamnge mine ndakate. ²⁵Kuate nu ngarosu abo minam tuku aganj jakmba kumumbi singit. Aganj jakmba nu miro. Sine Ku-ate tuku piro keg ta sine aganj inum nu tambim tuku mine ndakate.

²⁶Kuate nu tango ndindo wakeina le nu tuku ndare puluka tugeka kilke tugu yimyam mbolnge mine likade. Nane ma ndanj mbolnge minyokamngaig ko ginu mara nane tuku ait prowam tuku ta Kuate nu o buk madina. ²⁷Kilke mbol mbal nu sota te-silikuwaig nga Kuate nu tanjamba wam ta ke likate. Nane nu sotate ta nu maskenngi mine ndakate. Nu sine jakmba tugumnge minit. ²⁸Tango ande tejenmba kuyarna. Sine abo jak minmba likeg ta nu tugu nga kuyarna. Tangine kuyar tango ande mata tejenmba kuyarna. Sine nu tuku kiyo kame mineg nga kuyarna. ²⁹Sine Kuate tuku kiyo kame mineg ta son. Ta tuku tango nangine wamdusmbi gol silwa ko ndame kilmba aganj afu wakeikade ta singine mbara ngam kumun kuga. ³⁰Tango tuku nginngan manau ta Kuate nu buk mapeka pa ninje ndakina ta kile nu kilke

tugu jakmba ngamungal biye mbilmba nangine mbar kusrekuwaig nga sakate. ³¹Sine kilke mbol mbal pilesingam tuku Kuate nu ait ande madina. Ait ta kumunguwa le sine kumumbi pilesingam tuku nu tango ande pilna. Tango pilna ta sine nu kila pilbe nga nu kumna le Ku-ate tango manje te-tina le tingina nga Atens mbal saningina.

³²Nane Yesus kummba manje tingina pasa ta ismba nane afu Paulus tuku pasa talamba nzumil te-tunaig le afu ndek sanaig: Mara ande manje sine sasinga le isbe nginaig. ³³Tanjakinaig le Paulus nu mangur ma ta kusremba kina le ³⁴Atens mbal afu Paulus ndonj ulendika Yesus tuku son nginaig. Nane tuku ande nyunu Dionisius. Nu Ariopagus ma ta tuku pasa pilewanu tango ande. Pino ande nyunu Damaris nane afu turmba son nginaig.

Korin mbal pasa mayenu isnaig

18 Paulus nu Atens kusremba Korin tumbranj sungo mbol kina. ²Pro tange nu Zu tango ande nyunu Akuila te-silikina. Nuje kilke tuguk ta Pontus. Nu ailfu ndo piyo nuje Prisila ndonj Itali kilke mbolnge minnaig ta mandor Klaudius Zu mbal jakmba Rom kusre- waig nga sakina le nale Rom kusremba Korin pronai. ³Nale tuku piro ta tawi wande zailnga wakeikanu. Paulus nu mata piro ndui ta kina tukunu nu nale ndonj minmba piroka minna. ⁴Kusem mindek nu kusem wandeknge Zu mbal Grik mbal wamdus kilam tuku nane ndonj pasa tugu biteknga tumninmba minanu.

⁵Tanjamba minna le Silas nale Timoteus ndonj Masedoniange pronai le nu tawi wande tuku piro kusremba ait jakmba mbolnge Yesus nu sinja Kristus nga Zu mbal ngamuknge temayokmba saka minna. ⁶Tanjamba saka minna le Zu mbal nane Paulus ndonj pasambi kualeyauka nu tumail pan-

naig le nu ndek nuŋe tawi tumba nane am mbolŋge tuptup paurŋga saningina: Tane ŋgisikap ta ye tuku mbar kuga. Tangine mbar. Ye kile kasomok mbal tugum kaŋgit ŋgina.

⁷Taŋakina sulumba Paulus nu nane kusreka kumba kasomok taŋgo ande Kuate dubina tuku nyunu Titius Yustus nu tuku wande mbolŋge minna. Nu tuku wande Zu mbal tuku kusem wande gemmba minna.

⁸Zu mbal tuku kusem wande kulat taŋgo nyunu Krispas nuŋe ndare tuma ndoŋ nane Paulus tuku pasa ismba son ŋginaig. Korin mbal afu turmba son ŋginaig sulumba kule pisne tinaig.

⁹Taŋamba minnaig sulumba furir ande Paulus nu kiŋatanu suk Suŋgo kaŋgerna le nu sana: Ne kuru-kuruka mingge tukul ndamba pasa kukliwa. ¹⁰Ye ne ndoŋ minet. Nane afu ne ŋayo sili-nam kumuŋ kuga. Tumbran suŋgo te mbolŋge nane gudommba ye tuku mbal mayok kambim tuku minig ŋga Paulus sana. ¹¹Taŋakina le Paulus nu nane ndoŋ yar ndindo ande bateŋnu Kuate tuku pasa tumniŋmba minna.

¹²Kile Galio nu Akaia ma tugu kulatka minna le Zu taŋgo ŋakmba maŋgurka Paulus biye timba tumba nu tugum promba sanaig: ¹³Taŋgo te nu sine tuku tukul lukaka Kuate mbariŋam tuku maŋau kitek taŋgo pino tumniŋgit ŋginaig. ¹⁴Taŋakinaig le Paulus nu pasa lafuwam bafuna le Galio nu ndek Zu mbal saningina: Zu mbal tane isap. Taŋgo te nu Rom mbal tuku tukul ande mbarmba ko wam ŋayote kande ye tane tuku pasa ismba te-tiwet kande. ¹⁵Ima tane ŋgamukŋge pasa siŋka ŋak ko nyu ŋak minit ko ima tangine mbuŋ kame tuku kuyar pasa dubite mbar kame ta tuku ye te-tiwe nda. Kumba tangine te-tiwap ŋgina. ¹⁶Taŋaka nu nane pitaikina le nane mayok ka kinaig. ¹⁷Nane ka kusem wande kulat taŋgo Sostenes

biye timba tumba ka pasa pilewanu wande tugum taŋge paniŋtinaig ta Galio nu wam ta kaŋgermba nda kaŋgeranu sukmba minna.

Paulus nu luka Antiok kina

¹⁸Paulus nu ait kuennu Koriŋge Yesus tuku mbal ndoŋ minna sulumba kile nu nane kusreka waŋ poŋga Siria ma tugu mbol kambim kina. Prisila Akuila nale Paulus ndoŋ kinaik. Nane ka Senkrea tumbran suŋgo mbolŋge Paulus nu nuŋe gabat kuerkina. Ta ndaŋam? Nu buk pasa saŋgrinu Kuate sana ta kumuna tukunu nu taŋge gabat kuerkina.

¹⁹Taŋamba nane waŋ poŋga kumba ka Efesusŋge ibeŋ kinaig. Ibeŋ ka Paulus nu Prisila Akuila kusreka nuŋe ndo kusem wande mbol kina ka taŋge Zu afu ndoŋ pasa tugu bitekŋga tumniŋmba minna le ²⁰Zu mbal afu Paulus nu nane ndoŋ minam tuku ŋgailkinaig ta nu mbulna. ²¹Nu nane kusrekam ŋga saningina: Kuate nu nzaliwa ndeta ye maŋ te prowamŋgit ŋgina. Taŋakina sulumba nu waŋ poŋga Efesus kusrena. ²²Nu kumba ka Sesareanŋge ibeŋ kina. Ibeŋ ka nu ndek mbumba kumba Yerusalem prona sulumba Yesus tuku mbal kaiyeninmba nu maŋ ndek Antiok kina.

Paulus nu li keŋnu tugu pilna

²³Antiokŋge ait kuennu minna sulumba nu maŋ tiŋga Galesia le Frigia ma mbol lika Yesus tuku mbal saŋgri pileninmba minna le ²⁴Zu taŋgo ande nyunu Apolos nu Efesus prona. Nuŋe tumbran tuguk Aleksandria. Nu Kuate tuku kuyar pasa tugusemba kila pilmba nu mingge bulok pasa kuklina. ²⁵Yohanus kule pisneŋge Suŋgo Yesus tuku sakina ta nane afuŋge tumnaig le nu ta kubewam tuku saŋgri ŋak. Nu Yesus tuku tugusemba sakina ta nu Yohanus kule pisne tuku pasa ta ndo idusmba sak-

ina. ²⁶Nu tango suku kuru kuru ndaka Zu mbal suku kusem wandeknge pasa kuklimba minna. Nu pasa kuklina le Prisila le Akuila nale isnaik sulumba nu tumba Yesus suku tugu ngakmba tugusemba samba tumnaik.

²⁷Tajanaik le Apolos nu Akaia ma mbol kambim sakina le Yesus dubinaig mbal nane nu turmba Akaia Kristen suku kila waje ande kuyarmba nane nu tuwaig nga saninginaig. Apolos nu Akaia prona sulumba tange minmba Kuatenge make pilna le Yesus suku son nginaig mbal nu nane sungomba turkina. ²⁸Nu tango ngakmba ngamuknge kuyar pasa burka Yesus nu Kristus ta tugusemba tumniŋmba Zu mbal suku pasa ngakmba kile-ibenkina.

Efesus mbal pasa mayenu isnaig

19 Apolos nu Korinŋge minna le Paulus nu kumba ka tabe poŋ pilemba Efesus prona. Pro tange Yesus dubinaig mbal afu kile-siglikina sulumba ²kusaningina: Tane pasa mayenu isnaig ta tane Tukul Guwa tinaig e nga kusaningina le nane ndek nu sanaig: Kuga. Sine Tukul Guwa nyu ise ndakeg nginaig. ³Tajakinaig le nu maŋ lato kusaningina: Tane Tukul Guwa gilai ngade ta ima suku nyu mbolŋge kule pisne tinaig ngina le nane nu sanaig: Sine Yohanus suku nyu mbolŋge kule pisne tiger nginaig. ⁴Tajaka sanaig le nu saningina: Yohanus nu pasa kuklimba tango pino teŋenmba saningina. Tane ngamunggal biye mbilmba kule pisne tap. Ande ye ngumnemnge prowamngat ta tane nu suku son ngap ngina. Tango ta Yesus nga saningina le ⁵nane pasa ta ismba Sungo Yesus suku nyu mbolŋge kule pisne tinaig. ⁶Tajanaig le Paulus nu wai nane mbolŋge patikina le nane Tukul Guwa tumba pasa kuale gilai ta saka minnaig. Tukul Guwa nu nane pasa saningina le ismba kile-mayokkinaig.

⁷Nane tajanaig mbal ta ulendika tango 12 tajaŋ.

⁸Paulus nu Efesusnge tambun keŋmba minna sulumba nu tango suku kuru kuru ndaka kusem wande sinamnge Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam ta Zu afu ndoŋ pasa tugu biteknga tumniŋmba minna. ⁹Afu nu suku pasa ismba ngamunggal tukulmba tango pino am mbolŋge Yesus suku mbal kiko pileniŋmba minnaig le Paulus ndek Yesus suku mbal ndoŋ kusem wande kusrenaig. Nane tango ande nyunu Tiranus suku tango tumninganu wandeknge mara mara mangurka Paulus nu tange afu ndoŋ pasa biteknga tumniŋmba minanu. ¹⁰Nu yar armba tajaŋmba minna le Asia ma mbolŋge Zu le Grik ngakmba Sungo suku pasa isnaig.

¹¹Ait ta mbolŋge Kuate nu Paulus sangri tuna le nu wam kitek sangri ngak ke likina le ¹²nane afu Paulus suku piro tawi mundu saukanu tawi ta kilmba nangine guaze mbal mbolŋge patike likinaig le nane magekinaig. Afu guwa ngaigonu nane mbolŋge minnaig ta kua kine likinaig.

Skevas suku kiŋo kame mbarnaig

¹³⁻¹⁵Zu mbal suku pris gabat ande nyunu Skevas nu kiŋo 7 ngak minna. Kiŋo kame ta ma yimyam mbolŋge lika kumba guwa ngaigonunge mbal waneniŋganu wakeikanu. Nane Sungo Yesus suku nyu ismba nyu ta sangri ngak nga guwa ngaigonu afu pitaikam suku ake tummba ande sanaig: Yesus suku nyu Paulusnge te-mayokte nyu tambi ne saneg. Ne tango te kusrewa nginaig. Tajakinaig kande guwa ngayonu ndek nane saningina: Yesus le Paulus ye kila ta tane ima kate ngina. ¹⁶Tajaka tango guwa ngayonu ngak ta patenga nane ngamuk kumba nane kilmba pani farmba ngakmba kile-ibenkina. Kile-ibenkina le

nane wande ta kusremba nane ngarosu ndare jak jak wagek kua ka kinaig.

¹⁷ Efesusnge Grik mbal Zu mbal jakmba wam ta ismba kuru kuru sungo tinaig sulumba nane gudommba Yesus tuku nyu te-dunga saka minnaig.

¹⁸ Yesus dubinaig mbal nane mata pro mangur mbolnge nangine kuanye tugu mindek kile-mayokkinaig. ¹⁹ Nane afu nangine kagmai manau waje mbolnge kuyarke likanu ta waje kame ta jakmba kilmba mangurka nane jakmba am mbolnge pasokinaig le uge sulunaig. Waje kame ta jakmba ulendika piyanu ta sonj 5,000 tananj.

²⁰ Nane nangine mbar ta kusrekinaig le Sungo Yesus tuku pasa sungokina le nu dubinaig mbal tuge njayona.

²¹ Wam jakmba ta mayok kinaig le Paulus nu wamdus tumba nu Masedonia le Akaia ma tugu kuwa sulumba manj luka Yerusalem kambim tuku sakina. Ngumnenga nu Rom mata kanjeram tuku saka minna. ²² Nu turnaik tuku tango armba Timoteus le Erastus kukulnikina le nale Masedonia kinaik le nu ait afu Asia ma mbolnge minna.

Efesusnge gubra sungo mayok kina

²³ Ait ta mbolnge Efesusnge nane gudommba Yesus tuku mbal tuku gubra tumba pasa sungo ande mayok kina. Gubra tugunu ta tenjemba.

²⁴ Tango ande nyunu Demetrius nu silwambi aganj kame wakeikanu. Tango ta nu Efesus mbal nangine pino mbara Artemis mbarinjam tuku wande ta kanunu silwambi fonfonmba wakeikina le nane jakmba piyamba minnaig le Demetrius nuje piro tango turmba ndametiŋ sungo kilnaig. ²⁵ Tango ta mangur pilmba nuje piro mbal nuje piro tuma turmba saningina: Mata kame, singine mbara tuku wai kuyar fonfon patika ndametiŋ sungo kileg ta tane kila. ²⁶ Paulus ngade tango ta nu tenje

Asia ma jakmba mbolnge pasa kuklimba tango nangine waimbi mbara wakeikade ta mbara kuga nga gudommba didikate le nane mbilka nangine mbara kame kusrekade wam ta tane isig. ²⁷ Ta tuku nane jakmba sine tuku piro talawam bafude. Ta ndo kuga. Sine tuku pino mbara Artemis mbarinjam tuku wande kusre-waig le ake minamngat. Tanajawaig ta singine mbara sungo kile Asia kilke tugu jakmba nyu te-dunga minig ta nane nu ngumnewaig le nu nyu kugatok minamngat ngina.

²⁸ Nane pasa ta ismba gubra kagli firka wikaraumba ngumbeyumba sakinaig: Artemis nu sine Efesus mbal tuku gabat sungo nginaig. ²⁹ Nane wikaraumba minnaig le Efesus mbal zigna ta ismba jakmba pinder-pindermba Masedonia tango armba Paulus ndonj likinaik tuku Gaius le Aristarkus bige tidinga kilmba didika mangur ma sungo mbol pronaig. ³⁰ Paulus mata tango mangur sungo ta tugum kambim bafuna ta Yesus dubinaig mbal nu ngailkinaig. ³¹ Asia gabat sugo afu nane Paulus ndonj gulabnaig ta nane mata Paulus mangur ma mbol nda kuwa nga afu kukulninginaig le pro Paulus peunaig.

³² Mangurkinaig mbal nginnganka sine pro ndanam mangurkigig nga saka fare fare pasa gabat yimyam saka ngumbeyumba minnaig le ³³ Zu mbal nane nangine tango ande nyunu Aleksander nu pasa te-tiwa nga mbiti-mbitinaig le kile nane afu nu pasa tuwa nga sanaig. Nu pasa te-tiwam idusmba nane maninkuwaig nga waimbi peunijmba saningam bafuna ta ³⁴ nane nu Zu tango ta kila pilmba nane ngumbeyumba pasa ndui ta sakinaig: Artemis nu sine Efesus mbal tuku gabat sungo nga saka minnaig le ka ki kanum armba kina.

³⁵ Tanajamba ngumbeyumba minnaig le Efesus tuku waje kuyar pirokate tango

pro wai te-dunga maninkuwaig nga saka minna le ma ma nane minin-maninnaig. Tanjanaig le nu nane saningina: Efesus mbal, tane isap. Sine Artemis mbariŋam tuku wande nu tuku ndame kanu samba mbolŋge ndekina ta turmba kulat mageweg ta kilke mbol mbal ŋakmba nane kila. ³⁶Ande nu pasa ta pitaiwam kumuŋ kuga. Ta tuku tanŋine gubra te-ibeŋmba wam ande ŋayonu pitik kam idus ndawap. ³⁷Tane tango armba kilmba prowaig te nale siŋine mbariŋam tuku wandekŋge agar ande kuayarmba ko siŋine mbara Artemis tuku ngumnem pasa sa ndakade. ³⁸Sine pasa pilewanu wande ŋak. Pasa pilewanu tango mata minig. Demetrius nuŋe piro mbal ndoŋ afu tuku gubra ŋak ndeta nane kilmba pasa mbolŋge patikuwaig. ³⁹Tane pasa gabat afu minig ndeta ta mata mangurkam ait mbolŋge kile-tidingap. ⁴⁰Kile sine pasa zigna sunŋo mayok kinit te gabat sugo ismba kusnasinguwaig ta ame pasa alonu saningamŋgig. Mangur sunŋo te pasa alo kugatok ŋgina. ⁴¹Tanjaka pitaika kapeniŋgina le nane sili-silinaig.

Paulus nu Masedonia le Grik ma tugu mbol kina

20 Nane gubra ngumbeyu ta maninka sili-silinaig le Paulus nu Yesus dubinaig mbal kile-mangurka pasa afumbi sanŋri pileniŋgina sulumba nane kusreka Masedonia ma tugu mbol kina.

²Nu ma ta mbol lika kumba Yesus dubinaig mbal sanŋri pileniŋmba ka ka Grik kilke mbol prona. ³Pro tanŋe nu tambun keŋmba minna. Tambun keŋmba kuganaig le nu waŋ poŋga maŋ luka Siria ma mbol kambim sakina ta Zu mbal afu nu balewam saka ndin tukul-

naig le nu wamdus mbilmba Masedonia kumam kambim sakina.

⁴Tango afu nu ndoŋ kinaig ta nyu nanŋine teŋenmba. Bereanu tango ande Pirus tuku kiŋo nuŋe Sopater. Tesalonikanu tango armba Aristarkus le Sekundus. Derbenu tango ande nyunu Gaius. Ande Timoteus. Asianu tango armba Tikikus le Trofimus. ⁵Tango 7 ta ye Lukas sile Paulus ndoŋ kusreka amboŋga kumba ka Troasŋge sine taiŋga minnaig.

⁶Sile Filipiŋge bret yis kugatok nyam tuku kusem kugana le sile waŋ poŋga kumba ka mara 5 kuganaig le Troas progen. Pro tanŋe nane amboŋginaig mbal ta kile-siglika kusem ndindo tanŋe mingen.

Paulus nu Yutikus te-tina le aboŋgina

⁷Tanŋe mingen sulumba kusem mbolŋge** sine pasa nyam tuku mangurkiŋe le Paulus nu ye indole kangit nga pasa kuenmba kuklimba minna le furir ngamuna. ⁸Sine mangurkiŋe wande ta mbain keŋmba ŋak. Mbain inum o mbolŋge bulu gudommba taikanu minnaig le sine ta mbolŋge mingen.

⁹Tango mo ande nyunu Yutikus nu bubre malaŋga mbolŋge minyok minna. Paulus nu pasa didika kuenmba minna le Yutikus nu kinye gilaiŋga mbol tanŋe kakloska ndek kilke mbol ndekina. Ndekina le afu iŋeŋ ka nu te-dunŋinaig ta nu kumna le kanŋernaig. ¹⁰Tanjaŋaig le Paulus nu iŋeŋ ka nu mbolŋge baufka bagailmba sakina: Tane wamdus fulil ndakap. Nu abo ŋak minit ŋgina.

¹¹Tanjaka Paulus nu maŋ mbain mbol ambe kina ka nane ndoŋ pasa nyumba nu nane ndoŋ pasata minna le ka mafena. Mafena le nu nane kusreka

**20:7 Kristen tango pino nane Yesus tingina ait ta nanŋine kusem ngade. Zu mbal nane Sarare ta nanŋine kusem ngade

kina. ¹² Nu kina le nane mata sili-silimba tango mo abongina ta ndonj kumba wamdus bulok kinaig.

Paulus nu Efesus gabat tango kame wam paguningina

¹³ Paulus nu ndinmba ka Asusnge wan pongam sasingina le sinerj ndo wan ponga Asus kagerj. ¹⁴ Nu pro Asusnge wan pongina le sine kagerj ka Mitlenenge ibenj kagerj. ¹⁵ Manj tinga ka mafena le sine Kios limba ka manj mafena le Samos progenj. Tange tinga kumba ka Efesus limba mafena le Mile-tusnge ibenj kagerj. ¹⁶ Paulus nu tejenmba idusna. Ye Asia ma mbol nda ka sulumba pitik ndo Yerusalem kumba pagumba nye sunjo Pentikos kanger-amngit nga idusmba nu Efesusnge ibenj ndakina.

¹⁷ Miletusnge ibenj ka Paulus nu nane afu kukulningina le nane Yesus tuku kuasmbi tuku gabat tango afu kilam Efesus kinaig ka ¹⁸ nane kilmba pronaig le nu ndek Efesus gabat tango kame ta saningina: Ye abo abo Asia ma mbol prowen sulumba ye tane ndonj mine sunj-gowen le tane ye tuku mine manjau kila pilnaig. ¹⁹ Ye nyu kugatok tananj Kuate tuku piro biyen. Ye mara afu piro tuku piti kamusmba malmmbiken. Zu mbal ye baleyam sakinaig ta ye piti ta mata kuramba piro kusre ndawen. ²⁰ Ye manjur mbolnge tango tuku wande mbolnge lika pasa satinge liken. Pasa afu tane wamdus sangri pilettingam tuku ye ande kusre ndawen. ²¹ Zu mbal Grik mbal turmba ngamunggal biye mbilmba nangine manjau ngaionu kusreka singine Sunjo Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tinguwaig nga ye rironj pasa saningen.

²² Kile ye Yerusalem kambim tuku Tukul Guwange sangri tinga ye sayumba minit. Ka Yerusalemnge ame manjau ye mbolnge prowamngat ta ye gilai.

²³ Nane ye ndalekuwaig sulumba rar sungo tam tuku ma ngakmba mbolnge Tukul Guwange sayate ta ndo ye kila. ²⁴ Yiye mine mayewam tuku ye idus ndawet. Sunjo Yesus nu piro sina te ke suluwam tuku ndo iduset. Kuate nu tango ake sinanj make patika muskil kile-tidingate pasa mayenu ta kukliwam tuku ye piroket.

²⁵ Ye tane ngamuknge liken sulumba Kuate nuge gageu kulatkate wam tumtingen ta tane ye manj kangerye nda ta ye kila. ²⁶ Ta tuku ye tane satینگet. Tane afu ngisikumba ndeta ye tuku mbar kuga. Tangine mbar. ²⁷ Kuate tuku nzali tango dubikam tuku ta ngakmba satینگen. Ye inum kusre ndawen. ²⁸ Tangine manjau kurauka Kuate dubi mayewap. Tane Sunjo Yesus tuku mbal kulatkam tuku Tukul Guwange tane patikina. Ta tuku tane nuge sipsip kame nyamaganj magenu ningap le nyuwaig. Nane nuge mbal mayok kambim tuku Sunjo Yesus nu kumna.

²⁹ Ye tane kusreki le age nguikok afu tane ngamuknge promba Sunjo Yesus tuku sipsip mape ndaka ngaigo siglikamng-gaig ta ye kila. ³⁰ Tane ngamuknge mbal afu mata tinga Sunjo Yesus tuku mbal nane dubikuwaig nga Kuate tuku pasa tumba biye mbilmba satینگamnggaig. ³¹ Ta tuku tane kuraukap. Yar kenmba ye tane ndonj minmba furir ki mindek rironj pasa tinmba tane tuku malmmbi ngakmba minen. Ye tuku manjau ta gilai ndangap.

³² Ye tane Kuate tuku wai mbolnge patiket. Nunge tane make patika muskil kile-tidinge tingina wam ta biye mayewap ta tangine wamdus sangri tinguwa le ngumnenga Kuate tuku mbal ngakmba ndonj tane mage minmba minamnggaig. ³³ Ye tane ndonj minmba tane tuku aganj ndende ko ndametiņ kilam idus ndawen. ³⁴ Ye yiye waimbi piroka ndametiņ kilmba ye ndonj minnaig mbal turmba aganj ndende

kumumbi piyaningen ta tane kila. ³⁵Ye Yesus tuku pasa ande idusmba yiye piro karenmbi mbal afu sangri kugatok turkam tuku manau ta tumtingen. Nu tejenmba sakina. Ande nu aganj ande tinit ta ne sungomba gare ndanate. Ne aganj ande tumba ande ake tuwit ta nyaro ta luka nane mbol kuwa le ne gare sungonamngat nga saningina.

³⁶Paulus nu sake denpurmba nu dagol tidronga nane ndonj Kuate yabaŋna. ³⁷Yabaŋ suluna le nane ŋakmba nu bagailmba malmbinaig. ³⁸Paulus nu tane man ye kangerye nda ngina tukunu nane nu tuku ninan sungonaig. Tanamba nane numindemba tumba wan tugum pronaig.

Paulus Yerusalem kambim tuku wan pongina

21 Sine nane kusreka wan ponga pakarka kumba Kos nuy progen. Tange tinga kumba ka mafena le Pos nuyngge ibej kagej. Tange man tinga kumba ka Patara progen. ²Pro tange wan ande Finisia kambim bafuna le ta ponga kagej. ³Sine kumba ka Siprus nuy kangermba wai ŋaŋam kumam limba ka Siria ma mbol kumba ka Tirusngge ibej kagej. Wan ta Tirus tuku aganj ndende kilna tuku.

⁴Ka tange ibej ka Yesus dubinaig mbal kile-siglika nane ndonj kusem ndindo mingej. Nane Tukul Guwange wamdus ningina le Paulus Yerusalem nda kuwa nga peumba ngailkinaig ta ⁵ait kumungina le sine Yerusalem kambim saka tingigey le Yesus dubinaig mbal nangine pino kiŋo turmba sine mindeka tumbran sungo kusremba kilim ka piyal progen. Pro tange sine ŋakmba dagol tidronga Kuate yabaŋmba sine nane kapeningigey sulumba ⁶sine wan pongigey le nane luka tumbran kinaig.

Agabus dir pasa ande Paulus tuku sakina

⁷Sine Tirus kusremba ka Tolemesngge ibej kagej sulumba Yesus dubinaig mbal kaiyeniŋmba nane ndonj mara ndindo mingej. ⁸Mafena le sine man kumba ka Sesareange ibej kagej. Sesareange Yesus tuku pasa kukliwanu tango Filipus te-silika nu ndonj mingej. Nane buk aposel kame turningam tuku tango 7 madininginaig ta nu nane tuku ande. ⁹Filipus nu kulim kame bailkamba tango kugatok. Nane Tukul Guwange pasa saninganu le ismba kile-mayokka minanu.

¹⁰Sine Filipus ndonj mara afu mingej le tuan tango ande nyunu Agabus Yudeange prona. ¹¹Promba Paulus tuku let tumba nuge wai kupe ndaleka sakina: Tukul Guwa nu tejenmba sakate. Let te tuku miro tango Yerusalemngge Zu mbal afu nu tejenmba ndaleka kasomok mbal tuku wai mbolngge palmbimngaig ngina. ¹²Tanakina le sine nane ŋak mingej ta pasa ta ismba Paulus nu Yerusalem nda kuwa nga sarsarmba peugej kande ¹³nu ndek sasingina: Tane ndaŋam saka ye tuku malmbika wamdus piti seryade. Ye Yerusalem ka le nane afu ye muliŋ-tumba wandekngge pilwaig ndeta maye. Yesus tuku nga ye baleyuwaig le kumam tuku ye kuru kuru ndaket ngina. ¹⁴Tanakina le sine Paulus tuku wamdus te-ibeŋe fugumba sakigey: Kuate tuku nzali mayok kuwa ngigey.

Paulus nu Yerusalem prona

¹⁵Mara afu kuganaig le sine Yerusalem kambim tuku kuaneka tinga kagej. ¹⁶Sesareanu tira kame afu sine mindeka kumba ka Nason tuku wande mbolngge minam tuku progen. Tango ta nu Siprusnu. Nane abo abo pasa mayenu kuklinaig le nu mbilka Yesus tina. ¹⁷Sine Yerusalem progen le

Yesus tuku mbal nane gare-gareka sine kaiyesinginaig.

¹⁸Mafena le sine Paulus ndon Yakobus sota kageŋ. Nu tugum promba gabat kame ŋakmba Yakobus ndon minnaig le kaŋgerkigeŋ. ¹⁹Paulus nu nane kaiyeningina sulumba nuŋe piro mbolŋge Kuate nu kasomok mbal ŋgamukŋge wam ke likina ta kumumba kubeu niŋgina le ²⁰nane nu tuku pasa ismba Kuate tuku nyu te-dunginaig sulumba sanaig: Tira, Zu mbal gudommmba nane Yesus tuku pasa mayenu ismba son ŋgade. Nane Moses tuku tukul mata kulat mayede. ²¹Neŋge pasa ande saninganu ŋga afu sakade le iseg. Zu tango kasomok mbal ŋgamukŋge mine likade ta nane Moses tuku tukul pasa kusreka naŋgine kiŋo kame tuku ŋgaro pike ndaka singine mbuŋ kame tuku maŋau dubi ndakap ŋga ne saninganu ŋgade le iseg. ²²Ne tumbraŋ sungo mbol prowat te nane ŋakmba pasa isamŋgaig. ²³Ta tuku sine wam ande sakube le ne kumuwa. Singine tango bailkamba nane piro ande kam tuku Kuate pasa sangrinu tunaig. ²⁴Ne tango bailkamba ta ndon ulendika atrau agaŋ kilam tuku ndametij niŋga. Niŋga sulumba Moses tuku tukul ta dubimba kule pismba ŋgaro minyanga tane atraukap. Taŋawap sulumba nane gabat kugerkuwaig. Ne Moses tuku maŋau taŋamba ka le nane kaŋgermba sanuŋgaig: Siŋka nu Moses tuku maŋau dubimba kate. Sine pasa isgeŋ ta yabri pasa ŋgamŋgaig. ²⁵Kasomok mbal Yesus tuku son ŋgade ta nane tukul afu dubikam tuku sine waŋe ande buk kuyargeŋ. Nane afu naŋgine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Ndarenu nye ndakap. Agaŋmor niŋfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Tane tango pino ndon fare fare une ndakap. Sine taŋamba pasa kuyarmba niŋgigeŋ ŋga Paulus sanaig.

²⁶Gabat mbal taŋamba Paulus wam pagunaig le nu kumba tango bailla ta ndon ulendikina. Mafena le nu nane ndon Moses tuku pasa dubimba kule pismba ŋgaro minyangaig. Minyangaig sulumba kusem wande mbol kumba nane pris sanaig: Sine kule pismba minmba ka mara 7 mbolŋge sine agaŋ kilmba probe le sine ŋakmba tuku Kuate atrauka ŋginaig.

²⁷Nane taŋamba ka ait 7 patukina le Asia kilke mbolok Zu afu Paulus nu Zu mbal tuku kusem wande sinamŋge minna le kaŋgernaig. Nane Paulus kaŋgermba biye timba tango pino Paulus tuku gubra tuwaig ŋga wika saninginaig: ²⁸Zu mbal, sine tursingap o. Tango te ma ŋakmba mbolŋge nu sine Israel mbal singine kusem wande te singine tukul pasa ta ŋakmba nu nuŋe pasambi ŋaigo siglikate. Kile nu Grik afu kilmba sinam te kumba wande kutur mbilmbilde ŋginaig. ²⁹Pasa sakinaig ta tugunu teŋenmba. Nane buk Paulus Efesus tango ande nyunu Trofimus ndon Yerusalemŋge kaŋgerkinaig. Kaŋgerka Paulus nu Trofimus tumba kusem wande sinam kambinu ŋga idusmba minnaig.

³⁰Kile Yerusalem ŋakmba pinder-pindermba Paulus biye timba didika te-kilimnaig le nane afu kusem wande malaŋga sunaig. ³¹Nane Paulus balewam saka minnaig le Rom kame mbal tuku gabat sungo Yerusalem mbal ŋakmba kame bunaig ta ismba ³²nu pitik ndo kame gabat afu kame mbal ndon kilmba pinderka nane tugum pronaig. Pronaig le nane Paulus panijta minmba kame gabat sungo nuŋe kame mbal ndon kaŋgerka nane Paulus kusrenaig.

³³Taŋanaig le kame gabat nu Paulus muli armbambi ndalekuwaig ŋga afu saningina sulumba nu maŋgurkinaig mbal ta kusnaningina: Tango te ima.

Nu ame wam mbarna nga kusnaningina le ³⁴nane ngumbeyumba pasa gabat yimyam kile-mayokkinaig.

Kame gabat nu pasa gabat ise tidingam kumuŋ kuga tukunu kame mbal nane Paulus tumba nanŋine wande sunŋo mbol kuwaig nga saningina le ³⁵nane ndek nu tumba ka nanŋine wande mbol kambim tuku mbili ponŋam bafunaig le nane gudommba pro nu balewam sakinaig tukunu kame mbal Paulus waimbi tumba te-dunga tumba wande ponŋinaig. ³⁶Tanjaŋaig le nane gudommba kame mbal dubika Paulus balewap nga wikaraumba saka minnaig.

Paulus nu Zu mbal tugumŋge pasa kuklina

³⁷Nane mbili ponŋa wande sinam kambim bafunaig le Paulus nu Grik pasambi kame gabat kusnana: Ye pasa ande ne sanam kumuŋ e ngina. Tanŋakina le nu lafumba sana: i ... Ne Grik pasa kila? ³⁸Ailfu Isipnu tanŋo ande gabat sugo kile-ibenŋkam tuku tanŋo ŋaigonu kuasmbi 4,000 kame bagi ŋak ma baknu mbol kina ta ye ne tanŋo ta nga idusit ta kuga ngina le ³⁹nu lafumba sana: Ta yenŋe kuga. Ye Zunu. Yiŋe ma tugu Silisia. Yiŋe tumbranŋ sunŋo Tarsus. Ye tanŋo pino manŋurkaig si pasa afu saningam kumuŋ e ngina le ⁴⁰nu wokina le Paulus nu wande ta tuku mbili mbolŋge tingina sulumba nu wai te-dunga nane peuniŋmba minna le mininmaninnaig le nu ndek Hibru pasambi nane saningina:

22 Ye tuku mam kame yiŋe tira kame tane ye tuku pasa isap. Ye wam ande mbar ndawen ngina. ²Paulus nu Hibru pasambi saningina le nane ismba ŋakmba miŋge tukulmba amtinga minnaig.

³Kile nu manŋ sakina: Ye Zu tanŋo. Yiŋe ma tugu Silisia. Yiŋe tumbranŋ Tar-

sus. Ye kiŋo fudiŋndo Tarsus kusremba Yerusalemŋge minen. Minmba ka sunŋoka Gamaliel tugum prowen le nunŋe singine mbuŋ kame tuku tukul ŋakmba ye tummyina le kila pile mayewen. Tane tukul dubika wamdus sanŋrinu Kuate tuwig tanŋamba ye mata tanŋawen. ⁴Ye Yesus dubinaig mbal kilmba bale farmba tanŋo pino bige tidinga kilmba ndaleka muli wandekŋge patike liken. ⁵Pris mbal tuku gabat kame Israel pasa pilewanu sugo ŋakmba ye manau ken ta nane kila. Nane ye piro ta kam tuku Damaskusŋge tira kame kilam tuku waŋe kuyarmba sinaig. Sinaig le Yesus dubinaig mbal bige tidinga ndaleka kilmba pro tenŋe piti ningam tuku ye Damaskus kambim saka ndek kan.

⁶Ye ka Damaskus patuwen le ki mbilam bafuna le samba mbolŋge bulu sunŋo ande mayok ka ye kilŋayina le ⁷ye kuru-kuruka kilke mbolŋge ndeken. Tanŋawen le miŋge pasa ande ye sayina: Saulus, Saulus, ndanŋam tuku ne ye tumba ŋayo siliyate ngina le ⁸ye pasa ta ismba kusnawen: Sunŋo, ne imanŋe ngen le nu manŋ ye sayina: Ye Nasaretnu tanŋo Yesus ne ye ŋayo siliyate ta ngina. ⁹Tanŋo kame ye ndonŋ minnaig ta nane bulu ndo kanŋernaig. Pasa Yesus ye sayina ta nane ise ndakinaig.

¹⁰Kile ye nu sawen: Sunŋo, ye ndanŋi ngen le nu lafumba sayina: Ne tinga Damaskus tumbranŋ sunŋo mbol si kumba singe mina le tanŋo ande ne tugum promba ne pirokam tuku Kuate buk ne pilna ta sanamngat ngina. ¹¹Bulu sunŋo ta ye tuku am tina tukunu mambil fuguwen le tanŋo ye ndonŋ kagenŋ ta ye waiwaiyumba ka Damaskus tumbranŋ sunŋo mbol promba tanŋe minen.

¹²Tanŋo ande nyunu Ananias nu tanŋe minna. Nu Kuate kumnemŋge minmba tukul ŋakmba dubikina. Zu mbal Damaskusŋge ŋakmba nu tuku saka min-

naig. ¹³Nu ye tugum promba sayina: Tira, ne maŋ am purfewa ŋgina kande am purfena le mambilmba nu kanġeren.

¹⁴Kile nu ye sayina: Singine mbuŋ kame tuku Mbarange ne nu tuku wamdus kila palmbim tuku nu tuku piro tango purfeŋnu kanġermba nu tuku minge isam tuku nu ne madinina. ¹⁵Ne wam kanġerka pasa isna ta ne ma ŋakmba mbolŋge lika saka le nane iswaig. ¹⁶Ne dal ndaka Yesus tuku piro tuku sanġri tomba tiŋga kule pisne ta le Kuate nu ne tuku une saukamŋgat ŋga sayina.

¹⁷Ŋgumneŋga ye luka Yerusalem prowen sulumba ye kusem wande sunġo mbolŋge yabaŋmba kiŋatanu sukmba ¹⁸Sunġo Yesus kanġeren le nu ye sayina: Ne pitik tiŋga Yerusalem kusremba kua kaye. Ne teŋge ye tuku pasa kukliwa ta nane ise nda ŋgina le ¹⁹ye ndek nu sawen: Sunġo ye mbulit. Ye buk kusem wande ŋakmba mbolŋge ne son ŋginaig mbal kilmba ŋgusniŋmba muliŋ kilmba wandekŋge patike liken wam ta Yerusalem mbal ŋakmba kila. ²⁰Ne tuku pasa kukliwanu tango Stefanus nane nu balemba ndare kutuwe tunaig le ye nane tuku tawi kulatka nane kanġerka wam ta mayede ŋgen wam ta mata nane kila ŋgen kande ²¹nu ye sayina: Kuga. Ne tiŋga le kukulni le ma masken kasomok mbal tugum kanġat ŋga sayina ŋgina.

²²Nane Paulus tuku pasa ismba maninkinaig ma ma kasomok mbal tugum kambim tuku ŋgina le nane wikaraumba sakinaig: Tango te ŋayonu. Balewap le kumwa ŋga wikaraumba sakinaig. ²³Nane wikaraumba nanġine tawi kilmba kuilkuilŋga tuptup roka bareŋmba minnaig le kame gabat sunġo nu ndek kame mbal afu saningina: ²⁴Nane ndaŋam tango te tuku gubra sunġo tade. Nu tumba singine wande sunġo te sinamŋge mulimbi ŋgusap le

nu pasa tugu ŋakmba sakuwa le isbe ŋgina.

²⁵Nane ndek nu tumba ŋgusam tuku kupe wai didike likinaig le Paulus nu kame mbal tuku gabat ande nu patukŋge tiŋ minna ta sana: Ye Rom tango. Tane ye tuku pasa te-ti ndamba ŋgusyam kumunŋ kuga ŋgina le ²⁶kame mbal tuku gabat nu pasa ta ismba nu kame gabat sunġo tugum kumba sana: i ... Ne tango si nane ndaŋwaig ŋga saningat. Nu Romnu ŋgina le ²⁷kame gabat sunġo pro Paulus kusnana: Ne Rom tango e ŋgina le nu au ŋgina. ²⁸Taŋakina le gabat sunġo nu Paulus sana: Nane ye Romnu tango ŋguwaig ŋga ndametiniŋ sungomba Rom mbal ningen ŋgina le nu sana: Yiŋe piro tambi Rom nyu te ndaken. Ye ina sinam mayok kan ta ye Romnu ŋgina.

²⁹Nane Paulus ŋgusam bafunaig mbal pasa ta ismba ŋakmba pastingga nu kusrenaig. Kame gabat sunġo Paulus tuku tugu ise timba ye nu ŋgusam tuku ndalekit ŋga nu mata wamdus fulilkina.

Paulus nu gabat sugo tugumŋge pasa kuklina

³⁰Mafena le kame gabat sunġo ndaŋam Zu mbal Paulus tumba pasa mbolŋge te-tinaig ŋga nu tugunu isam tuku idusna. Taŋamba nu kame mbal afu Paulus ndalekinaig tuku muli kukliwaig ŋga saningmba nu pris gabat mbal Zu mbal pasa pilewanu sugo ŋakmba kile-maŋgurka Paulus tumba nane ŋgamukŋge te-tina le

23 nu Zu mbal tuku gabat sugo fumble tidinga ndek saningina: Tira kame, ye kiŋo fudiŋndo minmba Kuate am mbolŋge mbar ande ke ndaken kile minet ŋgina. ²Nu taŋamba sakina le pris gabat sunġo Ananias nane afu Paulus tugumŋge tiŋ minnaig ta nu tuku minge katwaig ŋga saningina.

³Taŋakina le Paulus ndek nu sana: Ne yabri tango. Ne singine tukul dubimba

ye pileyam iduste ta ndanam ne tukul lukamba ye katyam tuku sakate. Ku-ate ne mata katnamngat ngina. ⁴Tanjaka sana le nane afu Paulus tugumngge tin minnaig ta nu sanaig: Ne Kuate tuku pris sungo tumail pante nginaig le ⁵nu sakina: Tira kame, tango te nu pris sungo ta ye gilai tukunu tanamba sawit. Kuyar pasa tejenmba sakate. Tangine gabat sungo ande pasa nayonu sa ndawap ngate nga saningina.

⁶Gabat sugo sugo minnaig ta nane afu Farisi afu Sadusi ta Paulus nu idusna sulumba nu wika sakina: Tira kame, ye Farisi tango. Ye Farisi mbal tuku fat. Kumanu mbal manj tingam tuku ye iduset. Ta tuku tane ye tumba pasa mbolngge palgig ngina. ⁷Nu tanamba sakina le kile Farisi mbal Sadusi mbal ndonj mungu tulinginaig le mangurkinaig mbal nane pur arnaik. ⁸Ta ndanam? Sadusi mbal nane tejenmba idusde. Tango kummba manj abongge nda. Enjel kame guwa mata nda minig nga idusde. Farisi mbal nane aganj kame ta njakmba son ngade. Ta tuku nane mungu purkinaig.

⁹Tanjamba nane sungomba wikaraumba mungu tulinga Farisi mbal afu nane Kuate tuku pasa biteknganu nane tinga sakinaig: Tango te sine nu mbolngge mbar ande nda kangereg. Guwa andenge ko enjel andenge nu pasa tuna inde nginaig. ¹⁰Nane mungu tulinga minnaig ma ma gubra suk suk nda ningina le kame gabat sungo nu kuru-kuruka nane Paulus piraibka balebekaig nga kame mbal saningina le nane nu didika tumba nangine wande sungo mbol kinaig.

¹¹Ait ta furir Sungo nu Paulus tugum promba sana: Ne kuru kuru ndaka sangri tinga. Ne Yerusalem tumbranj sungo te mbolngge ye tuku nyu te-mayokmba saningat tanamba ndo ne Romngge mata ye tuku nyu te-mayokamngat ngina.

Zu afu Paulus balewam tuku pasa katnaig

¹²⁻¹³Mafena le Zu tango kuasmbi 40 limba mangurka Paulus balewam tuku wamdus sungo pilnaig sulumba nane Ku-ate am mbolngge pasa sangrinu sakinaig: Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj kule nyamngig nginaig. ¹⁴Tanjamba nane pris gabat mbal Zu mage mage tugum kumba saninginaig: Sine pasa sangrinu Kuate am mbolngge sakigig. Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj tumba nyamngig ngigig. ¹⁵Ta tuku tane pris mbal Israel pasa pilewanu sugo ndonj kame gabat tuku pasa palpe. Paulus nu te promba pasa afu tane ndonj manj kile-tidingam tuku nu sawap. Nane afu nu mindemba ilwaig le ndinngge nu balewamngig nginaig.

¹⁶Paulus kulim nuje tuku kiyo nu nga nuje balewam sakinaig ta isna sulumba nu kame mbal tuku wande sungo sinam kumba nga nuje kila sana le ¹⁷nu ndek kame gabat ande wika sana: Tango mo te tumba tangine gabat sungo tugum kaye. Nu pasa ande njak ngina.

¹⁸Nu tango mo ta tumba gabat tugum kumba sana: Mulinj tanu tango Paulusngge tango mo te ne ndonj pasa ande sakam tuku sayat le tumba ne tugum prowet ngina le ¹⁹kame gabat nu waimbi biymba te-yamokmba kile saya le isi ngina. ²⁰Tanjakina le nu ndek kame gabat sungo sana: Nane Zu mbal mangurka pasa ndindo katmba sakaig le isit. Indole ne Paulus kukula le pasa pilewanu mbal tugum kumba pasa afu manj kile-tidingam tuku ne yabri-namnggaig. ²¹Ne nane tuku pasa ismba kumu ndawa. Nangine tango 40 limba nane ndinngge kuirka Paulus balewam tuku tair minamnggaig. Nane Kuate am mbolngge pasa sangrinu sakinaig: Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj kule nyamngig nginaig. Kile nane kuaneka

Paulus balewam saka ne tuku pasa ndo tairnga minig ngina. ²²Tanjaka sana le kame gabat sungo ndek nu sana: Pasa sayate te ye nu sawit nga ande sa ndawa ngina. Tanjamba wam pagumba kaye ngina le nu kina.

²³Kile kame gabat sungo nu kame gabat armba wika sanikina: Tale kame mbal 200 hos ponu tuku 70 turmba kilmba Sesarea kambim tuku kuanekap. Tango 200 tui jak mata tane mindeka kambim tuku saningap. Tanjamba furir ait 9 mbolnge jakmba kile-mangurkap sulumba ²⁴Paulus tumba hos mbolnge pilmba nu te-ngamumba kulat mayemba gabat sungo Feliks tugum kape ngina. ²⁵Kame gabat sungo nu tanjamba nale wam paguka waje ande Feliks tambim tuku tejenmba kuyarna.

²⁶Gabat sungo Feliks kaiye.

²⁷Zu mbal nane tango te biye timba balewam bafunaig le nu Romnu tango nginaig le ye pasa ta isen sulumba kame mbal afu kilmba kumba ka Zu mbal ngamuknge teluka ten. ²⁸Nane ame wam tuku tango te tumba pasa mbolnge palm-bim bafunaig le ye tugunu isam tuku nu tumba ka nangine pilewanu mbal tugumnge te-tiwen. ²⁹Ye nane tuku pasa gabat isen ta nu balewam tuku ko mulintam tuku kanjer ndawen. Nu Zu mbal tuku tukul afu lukakina ta tuku ndo nu tumba pasa mbolnge pilnaig. ³⁰Ailfu Zu mbal nu balewam tuku pasa katnaig ta andenge kite ye sayat le ye pitik ndo kame mbal kukulninget le nu tumba ne tugum prode. Zu mbal afu Paulus tuku gubra jak ta nane ndek kumba ne ndonj te-tiwam tuku saningene.

Not ndo.

Ye Klaudius Lisias.

³¹Kame mbal nu tuku wam pagu pasa kumumba furir Paulus tumba kumba ka Antipatris tumbranj sungo mbol pronaig.

³²Mafena le kame mbal luka nangine wande sungo mbol Yerusalem kinaig le hos jak mbal ndo Paulus min-demba tumba Sesarea kinaig. ³³Kumba ka Sesarea promba Paulus tumba gabat sungo Feliks wai mbolnge pilmba waje turmba tunaig. ³⁴Nu waje ta yaika burkina sulumba nu ndek Paulus kusnana: Ne anikok ngina le ye Silisianu ngina. ³⁵Tanjakina le nu sana: Nane ne pasa mbolnge pilnaig mbal te prowaig le ye ne tuku pasa te-tiwi ngina. Tanjamba nu kame mbal saningina le Paulus tumba Herodus nu wande sungo pilna ta sinamnge pilmba kulatkinaig.

Paulus nu Feliks tugumnge pasa kuklina

24 Paulus nu mara 5 Sesareange minna le pris sungo Ananias Zu mbal tuku tango mage mage turmba Yerusalemnge ndek Sesarea pronaig. Tango ande pasa te-tiwam tuku kila sungo jak nyunu Tertulus nu ndonj pronaig. Pro gabat sungo tugumnge nane Paulus tumba pasa mbolnge pilnaig.

²Gabat sungo ta Paulus wikina le Tertulus nu Paulus mbarna nga tejenmba sakina: Feliks singine gabat sungo, ne kilke te kulat mayete le sine kame kugatok mineg. Ne manau ngaigonu afu kanjerka kile-tidinga manau kitek magenu tumsingit. ³Ta tuku sine Zu mbal ma jakmba mbolnge ne tuku sakeg. ⁴Ye ne tuku ait puram idus ndawet. Ye pasa fagnu ndo ne isam tuku sanamngit.

⁵Tango te nu maim maim tugu. Nu ma jakmba mbolnge Zu mbal tetkate le nane ngamuknge kame pulukate. Zu afu singine manau kusrekade le sine nane Nasaretnu ngeg ta nu nane tuku gabat minit. ⁶Ta ndo kuga. Nu sine tuku kusem wande sungo kutur pile tambim bafuna le sine nu biye tigenj. Nu biye timba singine tukul manau mbolnge nu tuku pasa pilengam sakigenj ta ⁷kame gabat

Lisias nu pro nuje kame mbal saningina le nane sine tuku wai mbolnje nu tumba kinaig. ⁸Sine nu tuku pasa njak mbal sine ne tugum promba pasa te-tiwam sasingina. Nuje mbar njakmba sakeg te ne nu kusnawa ta sanuwa le isamngat nga Feliks sana le ⁹Zu mbal afu Tertulus turmba pasa tugu ndindo Paulus tuku sakinaig.

¹⁰Tanjakinaig le gabat sungo Feliks gabatmbi saka ngina le Paulus ndek nu sana: Gabat sungo, ne yar gudommmba sine Israel mbal tuku pasa pilengate. Ta tuku ye yiye pasa ne isam tuku piti kugatok sanamngit. ¹¹Ye Kuate tuku nyu te-dunga nu mbariham tuku Yerusalem prowen ta mara 12 kuganaig. Ne nane afu kusnaninga ta pasa ndui ta isamngat. ¹²Yerusalem kusem wande sungo mbolnje ye ande ndon pasambi mungu tulingen le kanjer ndanaig. Kusem wande fonfon ko tumbran sungo sinamnge tango pino sisehninganu wam ta mata ke ndaken. ¹³Ye mbaranu pasa ta nane tugunu te-mayoke fugude.

¹⁴Nane pasa ande ne sanaig ta son. Yesus tuku manau yabrikanu ngade ta ye nu dubimba manau tambi sine tuku mbut kame tuku Kuate mbari jet. Ye tukul pasa tuan tango tuku kuyar turmba son nget. ¹⁵Zu mbal nane tango magenu ngaigonu kumwaig le Kuatenge kile-tidingamngat nga idusde ta ye mata tanamba iduset. ¹⁶Ta tuku ye mara mara Kuate am mbolnje tango pino am mbolnje manau tigreknun kam tuku ndo idusmba matuk tukulket.

¹⁷Ait kuennu ye Yerusalem kanjer ndamba ailfu ndo yiye mbal turkam tuku ye ndameti nj kilmba Kuate atraukam tuku prowen. ¹⁸Ye Kuate atraukam tuku ngarosu minyanga ka kusem wandeknge minen le nane ye kangeryinaig. Ye tango gudommmba ndon zigna minen le kanjer

ndayinaig. Asianu Zu afu pro tange ye te-silikinaig ta ¹⁹nane kile aninge minig? Nane ye tuku pasa njak ndeta pro ne tugumnge sakuwaig.

²⁰Ye Zu mbal tuku pasa pilewanu sugo tugumnge pasa kukliwen ta tango kame tenge minig ta nane isnaig. Nane ye tuku pasa ande isnaig ndeta kile sanuwaig.

²¹Ait ta ye nane ngamuknge wika saken: Kumanu mbal manj abonga tinungaig njen. Ta tuku nane ye pasa mbolnje pilnaig inde nga Feliks sana.

²²Feliks nu Yesus dubinaig mbal tuku manau buk kila pilna tukunu nu nane tuku pasa te-ibermba saningina: Tanjaig. Kame gabat sungo Lisias te prowa le ye tane tuku pasa te-tiwamngit ngina. ²³Tanjakina sulumba nu kame mbal tuku gabat sana: Tane Paulus tumba kumba kulatkap. Nu sungomba tukul ndamba nuje gulab afu nu turam tuku peu ndaningap ngina.

²⁴Ait afu kuganaig le Feliks nu piyo nuje Drusila ndon luka pronaig. Piyo nuje nu Zunu. Feliks nu Paulus wikina le nu nale tugum promba Kristus Yesus tuku sangri tomba tingam tuku wam sanikina. ²⁵Manau tigreknunzali ngaigonu towam tuku Kuate nu sine njakmba pilesingam tuku manau ta njakmba sakina le Feliks nu kurukuruka Paulus sana: Ye ait ande mayenu kangermba ndeta ne manj wikamngit. Kile ne kaye ngina. ²⁶Feliks nu wamdus ande tina ta tenenmba. Paulus tuku ndameti ande ake didika tumba nu muli wandeknge paskam idusmba nu mara gudommmba Paulus wika nu ndon pasa-pasakanu.

²⁷Yar arma kugana le Porsius Festus nu Feliks tuku ma tina. Feliks nu nuje piro kusremba Zu mbal nu nzaliwaig nga Paulus muli wandeknge kusrena le minna.

Paulus nu Festus tugumnge pasa kuklina

25 Festus nu piro tugu pilna le ait keŋmba kinaig le nu Sesarea kusremba mbumba Yerusalem kina. ²Nu kumba ka Yerusalem prona le pris gabat mbal Zu tango nyu ŋak nane pro Paulus nu mbarna ŋga Festus sanaig. ³Paulus nu pro Yerusalemnge pasa te-tiwa ŋga nane nu sarsarmba minnaig. Nane Paulus tumba kuwaig le ndinnge balewam idusmba taŋamba nu kusnamba minnaig le ⁴Festus nu nane saningina: Kuga. Paulus nu Sesareange muli wandeknge minit. Ait afu kugawaig le ye mata ndek kanġit. ⁵Tane tanġine tango nyu ŋak ŋak ye ndoŋ kumba ka nzinge tane Paulus tuku pasa ŋak ndeta nu tumba pasa mbolnge palpe ŋgina.

⁶Festus nu Yerusalemnge mara 8 ko 10 kuganaig le maŋ luka Sesarea ndek kina. Zu mbal afu mata nu dubimba ndek kinaig. Mafena le Festus nu pro pilewam tuku mbili mbolnge minyoka afu saningina le Paulus tumba pronaig. ⁷Tumba pronaig le Zu mbal Yerusalemnge ndek kinaig ta nane Paulus te-ŋgamumba mbar maŋau sugo afu kanu ŋga sakinaig ta tugu biteknge fugunaig.

⁸Kile Paulus nu nane tuku pasa lafumba sakina: Ye Zu mbal tuku tukul ko kusem wande sunġo ko Sesar tuku nyu mbolnge mbar ande ke ndaken ŋgina. ⁹Taŋakina le Festus nu Zu mbal nu nzaliwaig ŋga nu Paulus sana: Ne mbumba Yerusalem kaye le ye ka ambenge ne tuku pasa te-tiwi e ŋga kusnana kande ¹⁰Paulus nu sakina: Ye mbumba Yerusalem kine nda. Rom gabat sugo pasa pilewanu wande noten. Tenġe ye tuku pasa te-tiwap. Ye Zu mbal tugumnge mbar ande ke ndaken ta ne mata kila. ¹¹Ye tango ŋayonu mbar ande kumba ta ye kumam kumuŋ. Zu mbal

nane yabri pasa ndo sakade. Ande nu ye tumba nane tuku wai mbolnge palm-bim kumuŋ kuga. Ye Sesar tugum kumba pasa te-tiwam tuku iduset ŋgina.

¹²Taŋakina le Festus nu ka nuŋe gabat kame ndoŋ pasata nu Sesar tugum kuwa e ko nda kuwa ŋga saka nane tuku wamdus ismba pro Paulus sana: Ne Sesarŋge ne tuku pasa iswa ŋga sakat not ndo. Ye ne kukulni le Sesar tugum kanġat ŋgina.

Mandor Agripa nu Festus tugum prona

¹³Mara afu kuganaig le mandor Agripa piyo nuŋe Bernise ndoŋ gabat sunġo kitek Festus kaiyewam tuku pronaik. ¹⁴Nale nu ndoŋ tanġe minnaig ma ma Festus nu Paulus tuku Agripa sana: Ailfu gabat sunġo Feliks nu kambim ŋga tango ande muli wandeknge kusremba kina. ¹⁵Ye mbumba Yerusalem kan le pris gabat kame Zu mage mage tango ta mbarna ŋga sayumba lafu ŋayonu tawe ŋginaig le ¹⁶ye nane saningen: Sine Rom mbal tuku maŋau tango ande mbarte le ande nu pasa mbolnge pilit ta nale kumu kumu tinġa pasatade. Nu tuku pasa ismba ndo lafunu tuweg ŋgen. ¹⁷Nane ye ndoŋ te pronaig ta ye dal ndaken. Mafena le ye pasa pilewam tuku mbili mbolnge minyoka saningen le Paulus tumba pro sine ŋgamuknge te-tinaig. ¹⁸Taŋanaig le nu pasa mbolnge pilnaig mbal nane tinġa Paulus nu mbar sungowanu sakinaig le mbar ande ŋayonu kanu ŋga idusen ta ye kanġer ndawen. ¹⁹Nane Paulus ndoŋ nanġine maŋau tuku wamdus purkinaig. Tango ande nyunu Yesus kummba maŋ tinġanu sakina le nane nu nda tinġina ŋga nu tuku gubra tinaig.

²⁰Ye nane tuku pasa te-tiwam tuku ndin inum kanġer ndamba nu ka Yerusalemnge pasa te-tiwa ŋga sawen

ta nu mbulna. ²¹ Nu muli wandeknge minmba Rom gabat Sesarngge nu tuku pasa isam tuku sakina. Ta tuku nu muli wandek sinamnge minwa le ndin ande kangermba nu kukuli le Sesar tugum kuwa nga minde minet nga Agripa sana.

²² Kile Agripa ndek Festus sana: Ye mata tango ta tuku pasa isam nzaliyate ngina le Festus nu sakina: Ata. Indole ne isamngat ngina.

²³ Mafena le Agripa nale Bernise ndon nakile tawi magenu silika mindepiye mayemba mangur ma mbol pronaik. Kame mbal tuku gabat sugo sugo Sesarea nyu jak mbal mata pronaig. Nane jakmba mangurkinaig le Festus nu afu kukulningina le Paulus tumba pronaig.

²⁴ Pronaig le Festus nu sakina: Mandor Agripa, tane jakmba tenge minig mbal tane isap. Tango te kangerap. Zu mbal Yerusalemnge afu tenge nane jakmba mara mara minge fetka tango te nayonu balewa nga sayumba minig ta ²⁵ ye nu balewam tuku mbar ande kanger ndawen. Nu gabat sungo Sesar tugumnge pasa te-tiwam sayina tukunu ye nu kukuli le Sesar tugum kuwa nga idusmba minet ta ²⁶ ye tango te ame wam mbarna ta singine gabat sungo saki le iswa. Ta tuku mandor Agripa tane jakmba nu tuku pasa isap nga nu wikit le te prowat. Sine jakmba nu tuku pasa ismba nu ame manau mbarna ta kila pilmba ye Sesar tuku waje ande kuyaramngit. ²⁷ Ake kukuli ta mayenu kuga. Nu mbarna ta turmba kuyaram tuku nga Agripa sana.

Paulus nu Agripa tugumnge pasa kuklina

26 Kile Agripa nu Paulus sana: Ne nane wam kube saka le sine isbe ngina. Tanakina le Paulus nu pasa tugu palmbim nga wai kuitka sakina: ²⁻³ Mandor Agripa, Zu mbal tuku mine manau ta ne kila. Ta tuku Zu mbal nane ye

mbaranu nga sakade ta ye ne tugumnge sakam tuku gareyate. Ye tuku pasa te mbule ndaka isa.

⁴ Ye Yerusalemnge yiye mbal ndon kiyo ndo minmba ka sungoken. Zu mbal jakmba ye tuku mine kila. ⁵ Ne nane kusnaninga le ye Farisi tuku manau dubiken ta sanamngaig. O buk nane wam ta kila minnaig. Sine Farisi mbal sine Zu mbal jakmba liniimba tukul pasa dubikam tuku matuk tukulkeg. ⁶ Kuate nu kumanu mbal tingamngaig nga singine mbun kame saningina wam ta ye sungomba iduset. Ta tuku ye pasa mbolnge minet.

⁷ Sine Zu mbal tugu 12 jakmba ki furir pasa ta idusmba Kuate mbariimba alonu tairnga mineg. Ye alonu ta kangeren nga saket. Ta tuku Zu mbal ye tumba pasa mbolnge pilnaig. ⁸ Ndanam tane Kuate nu kumanu mbal kuagnekam kumu kuga nga idusde?

⁹ Ye mata Nasaretnu tango Yesus tuku piro Yerusalemnge nayo silimba ye wam mayewet nga idusen. ¹⁰ Pris gabat mbal nyu sinaig le ye nu tuku mbal mulin kilmba wandeknge patiken. Afunge nane pasa mbolnge kile-tidinga baleningam sakinaig ta ye mata woken. ¹¹ Kusem wande mbolnge nane Yesus tuku nyu nayo siliwaig nga piro karen ningen. Nane afu kua kinaig le ye gubra kagli firka nane dubika kasomok mbal tuku tumban sugo yimyam mbolnge sota liken.

¹² Mara ande pris gabat mbal ye Yesus dubinaig mbal bige tidingam tuku nyu sinaig le ye Damaskus kambim tuku kan. ¹³ Ye ndin dubimba kumba ka ki mbilam bafuna le samba mbolnge bulu sungokanu ki tuku bulu limba mayok kina sulumba mbal ye ndon kagen ta jakmba kilngasingina. ¹⁴ Kilngasingina le sine kilke mbolnge ndek tiri-turugen le minge pasa ande Hibru pasambi sayina: Saulus, Saulus, ndanam tuku ne ye nayo

siliyate. Ne baflo tanaŋ naje nzali dubite le naje kulat tanŋonge katnate le rar kamuste ngina le ¹⁵ye nu kusnawen: Sunŋo, ne imanje ngen le nu maŋ sayina: Ye Yesus ne ŋayo siliyate ta. ¹⁶Kile ne tiŋga. Ne ye tuku piro biymba wam kaŋgerkat te afu maŋ tumni le wam ŋakmba ta nane afu saningam tuku ye ne tugum mayok kat. ¹⁷Ye ne kukulni le Zu mbal kasomok mbal tugum kaŋgat. Nane ne ŋayo silinam iduswaig le ye ne turni le ne ŋayo siline nda. ¹⁸Ne nane wamdus purfeu serniŋga le ma make tuku maŋau kusremba bulu mbolŋge prowam tuku ne kukulnet. Nane Satan tuku saŋgri ŋakmba kusreka Kuate tugum kuwaig le nu nane tuku une sauke niŋguwa le nane Kuatenge madiniŋgina mbal ndoŋ ulendikamŋgaig. Ta tuku ne kukulnet ŋga sayina.

¹⁹Mandor Agripa, ye samba mbolŋge pasa sayina ta ye dubi mayewen. ²⁰Ye ambonga Damaskus mbal tugumŋge pasa kuklimba nane ŋgamuŋgal biye mbilmba naniŋe maŋau ŋaigonu kusreka Kuate dubimba maŋau kitek ta tuku alonu kile-mayokkuwaig ngen. Ŋgumnengga ye Yerusalemŋge Yudea ma tugu ŋakmba mbolŋge kasomok mbal turmba ŋgamukŋge pasa ndui ta kuklimba saniŋen. ²¹Wam ta tuku Zu mbal nane ye kusem wandekŋge minen le ye biye tiyumba baleyam sakinaig.

²²Baleyam sakinaig ta mara mara Kuate ye turyumba ka kile turyate le tane nyu ŋak mbal nyu kugatok ŋgamukŋge pasa kukliwet. Moses tuan tango ŋakmba wam prowam tuku buk sake likinaig ta ndo kuklimba saket. Ye pasa kise sa ndaket. ²³Pasa ta tejenmba. Kristus nu rar sunŋo tuwa sulumba kumanu mbal ti ndaŋguwaig le nu ambonga tinuŋgat. Tanawa sulumba nu Zu mbal kasomok ŋakmba kilmba bulu mbolŋge patikamŋgat ŋga Agripa sana.

²⁴Paulus nu tanamba sana le Festus nu kuenka sakina: Paulus, ne itulu ŋginggankate. Ne waje burka kila sunŋo tina tambik ne itulu ŋginggankam bafute ngina le ²⁵nu lafumba sakina: Gabat sunŋo Festus, ye tango itulu ŋginggankade tanaŋ kuga. Ye pasa purfeŋnu tugusek ndo saket. ²⁶Mandor Agripa, ye pasa saket te ŋakmba ne kila. Ye wam kubeu tiŋget te kuirka pro ndanaig. Ne o buk isna. Ta tuku miŋge bulokmbi ne sanet. ²⁷Ye ne kusninet. Ne tuan tango kame tuku kuyar son ngate e? Ne son ngate ta ye kila ngina.

²⁸Tanagina le Agripa nu sana: Ne ait fagnu ndo pasa sayate ta mbolŋge ye pitik ndo Kristen mayok kinet ŋga ne iduste e ngina le ²⁹Paulus nu sana: Ne tane ŋakmba tenge minig tane pitik ndo ko gitmba mbilka ye minet tejen mayok kambim tuku ye Kuate sunŋomba yabaŋet. Ye muliŋtanu minet tejenmba minap ŋga idus ndawet ngina.

³⁰Tanagina le mandor Agripa gabat sunŋo Festus piyo nuŋe Bernise nane tanŋe minnaig mbal ŋakmba tinginaig. ³¹Tiŋga mayok ka naniŋe naniŋe saka ismba tango te kumam tuku ko muliŋtam tuku wam ande kaŋger ndagig ŋga saka kinaig. ³²Kumbange Agripa nu Festus sana: Tango te Sesarŋge nu tuku pasa te-tiwam tuku sakina. Kuga kande kile paska pitaiwet kande ngina.

Paulus nu Rom kuwa ŋga kukulna

27 Gabat kame nane Paulus waŋ pongga Itali kilke mbol kuwa ŋga nu muliŋ kilanu tango afu ndoŋ kilmba kame gabat ande wai mbolŋge patikinaig. Kame gabat nyunu Yulius. Nane Sesar tuku kame mbal. Ye Lukas nane ndoŋ kan. ²Waŋ inum Asia ma tugu mbolŋge kundu mindek iberŋ ka kambim bafuna le sine ponggigerŋ. Waŋ ta Adramitium tumbran sunŋo mbolŋge minna

tuku. Masedonia tango Aristarkus nu Tesalonikanu nu sine ndoŋ kageŋ.

³Sine kumba mafena le Sidon tumbran sunŋo mbolŋge ibeŋ kageŋ. Tumbran tanŋe Yulius nu Paulus mbolŋge wam mayemba nuŋe gulab kame afu so-tuwa le turwaig nga sana le sine kageŋ.

⁴Luka pro waŋ ponga kumba bubre tumailamŋge pronā le sine bubre kua ka Siprus nuy ŋaiŋam kumam limba kageŋ. ⁵Kumba ka Silisia le Pamfilia ma liniŋmba ka Lisia ma tugu tumbran sunŋo Miranŋe ibeŋ kageŋ le ⁶tanŋe waŋ inum Itali kilke mbol kambim bafuna le kame gabat nu waŋ ta te-silikina le sine ŋakmba waŋ ta ponga kageŋ. Waŋ ta Aleksandria tumbran sunŋo mbolŋge minna tuku. ⁷Kumba ka bubre fare fare pronā le sine minde bada sunŋoka gitmba ka Nidus tumbran sunŋo patugeŋ. Pakarka kambim tuku bubreŋge tukulsingina le sine kumba ka Kreta nuy ndinam kumam kumba piyal make make kageŋ. ⁸Piyal make dubimba minde bada sunŋoka kumba ma ande nyunu Kundu Mayenu tanŋe ibeŋ kageŋ. Ma ta tugumŋge tumbran sunŋo ande nyunu Lasea minna.

⁹Zu mbal nyamagaŋ kusrekanu ait sunŋo buk kugana le sine dalka mingeŋ tukunu Paulus nu bubre sunŋo tingam tuku ait prote nga nu ndek nane saningina: ¹⁰Tango kame, sine waŋ ponga maŋ kambim bafube ta sine piti ande te-silinuŋgig. Agaŋ ndende waŋ ŋak sine tango turmba ŋgisinuŋgig. Ye tanamba kamusmba saket ŋgina kande ¹¹kame gabat tango nu Paulus tuku pasa nda isanu sukmba waŋ kulat tango waŋ miro nale tuku pasa ndo ismba dubina.

¹²Sine Kundu Mayenuŋge mingeŋ ta bubre ait mbolŋge mine mayewam kumuŋ kuga tukunu nane gudommba kambim saka sine Feniks kine tumbē ŋginaig. Feniks nu nuy ta tuku kundu ande. Ma ta bubre kua ka mine mayewam ku-

muŋ. Nane tanŋe bubre ait kugawa nga tairnga minam sakinaig. ¹³Bubre taleu fudiŋmba fitna le ariya kile sine kab nga saka anŋa didika Kreta nuy make make kageŋ.

¹⁴Sine kumba dir kageŋ le Kreta nuy kumamŋge bubre sunŋo ndekina. Bubre ta nyunu Duŋe Yawan. ¹⁵Ndeka waŋ kaduna le sine waŋ mbilmba yalmbim fugumba tanaig ŋgigeŋ le bubreŋge sine mbitisingina le kageŋ. ¹⁶Sine kumba ka ka nuy ande fudiŋdo nyunu Kauda ndinam kumam kumba make make kageŋ ta minde bada sunŋoka diŋgi ŋgisikikat nga te-mbolmba waŋ mbolŋge pilgeŋ sulumba kageŋ. ¹⁷Diŋgi te-mbolmba waŋ fetkikat nga nane ŋgirpenu muli kareŋnumbi kuse likinaig. Afrika ma paranu mbolŋge waŋ ndiŋkikat nga kuru-kuruka lai kile-ibeŋkinaig le bubreŋge waŋ mbitina le kageŋ. ¹⁸Bubre yu sunŋo tinga sine kilmba kulisoknga ka mafena le waŋ bulkam tuku agaŋ ndende afu yu pankinaig. ¹⁹Kumba ka maŋ furirmba mafena le nanŋine waimbi waŋ tuku agaŋ afu pankinaig. ²⁰Kageŋ ka ait afu ma dabuka pa guwa tingina le sine ki mbai kaŋger ndakigeŋ. Bubre yu suk suk nda tinga sine kilmba kublisingina le sine wamdus mayenu pro kinaig le ŋgisikamŋgig ŋgigeŋ.

²¹Nane ait kuennu isukuse ndakinaig le Paulus nu nane ŋgamukŋge tinga saningina: Tango kame, tane ye tuku pasa ismba Kreta nuy mbolŋge mingeŋ kande sine piti teŋen te-sili ndaka waŋ mbolŋge agaŋ ŋakmba kumumbi minig kande. ²²Tane wamdus fulil ndaka saŋgri tingap. Sine tango ŋakmba ŋgisike nda. Waŋ ndo ŋgisikamŋgat. ²³Ye Kuate tuku tango ye nu mbariŋet tuku. Furir nu eŋel ande kukulat le pro ye sayat: ²⁴Paulus ne siŋka gabat sunŋo Sesar tugum kaŋgat. Ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne turnuwa le ne mbolŋge nane

ajakmba mine mayewamngaig ngina.
²⁵Ye Kuate tuku sangri tomba tinget. Nu pasa sayat ta kumuamngat. Ta tuku tane wamdus fulil ndaka sangri tingap.
²⁶Bubrenge waj mbitiwa le nuy ande mbol prowamngat ngina.

²⁷Kusem armba kugana le furir ait ta sine Adria yu mbol fare fare pin-derka kumba furir ngamu waj tuku piro mbal sine kilke ande patuweg kande nga idusmba minnaig. ²⁸Tanjamba nane ndek muli aganj ande pitinu jak yu butonu katesewam tuku buknga didika burka 40 mita tananj kangernaig. Manj dirdirka kumba buknga didika burkinaig ta 30 mita. ²⁹Wanj tuku piro mbal mbunj mbolnge waj fetkikat nga waj pine mbolnge anga bailkamba pankinaig sulumba ma purfewa nga yabanmba minnaig.

³⁰Kile waj tuku piro mbal kua kambim saka anga afu waj ndumor mbol pankam kineng nga dingi kuklimba yu mbol pilnaig le ³¹Paulus nu kangerka kame mbal nangine gabat turmba saningina: Nane si waj kusrewaig ta tane ngisinungaig ngina. ³²Tanjakina le kame mbal dingi tuku muli pike pugurkinaig le ake faitka kina.

³³Mafewam patukina le Paulus nu nane isukuswaig nga sarsarnimmba saningina: Tane kusem armba ngisinu tuku wamdus fulilka nyamaganj afu tugusemba nye ndakinaig. ³⁴Tane nyamaganj afu kilmba nyap nget. Nyamaganj ta tangine ngarosus sangri pilewam tuku. Sine kume nda. Jakmba mage minamngig nga saningina. ³⁵Nu pasa ta sakina sulumba nu bret afu kilmba Kuate gare pasa tuna sulumba nane jakmba am mbolnge fetfetmba nyina le ³⁶nane wam ta kangermba wamdus bulkinaig le nane mata nyamaganj afu kilmba nyinaig. ³⁷Sine waj mbolnge mingenj mbal ta 276. ³⁸Nane jakmba isukusnaig sulumba

waj bulkuwa nga wit jakmba kilmba yu pankinaig.

³⁹Mafena le ma ande kangermba nginganka kundu ande kangermba sine ka singe ibenj kambim tagobe nginaig. ⁴⁰Nane ndek anga jakmba muli pike pugurka kusreka ulum muli kuklinaig sulumba kile ndumor mbolnge lai ta kuklimba te-dunga piyalnge ibenj kambim tuku kagenj. ⁴¹Kagenj ka yu tongel tinganu ma ta mbolnge waj ma paranu ponga ndinjina le yu mbalo sugo sugo tinga waj pine kumam katnaig le fetkina. ⁴²Fetkina le mulinj kilanu mbal ibenj ka kua kubekaig nga kame mbal nane bale farkam bafunaig le ⁴³kame mbal tuku sungo nu Paulus turam tuku idusmba nane tuku wamdus muku serningina. Tanjamba nu sine jakmba sasingina: Tane kage kila mbal ambonga patenga kageka kape. ⁴⁴Tane kage gilalai mbal ail banj ko waj tuku ail isu afu kilmba kageka kape ngina le sine jakmba kageka kumba ka piyalnge kumumbi promba ibenj ka tabek kagenj.

Paulus nu Malta nuy mbolnge minna

28 Sine jakmba kumumbi tabek kagenj sulumba nuy ta nyunu Malta nginaig le isgenj. ²Yamban mbal nane sine kulat magekinaig. Sawe piymba murke sungo prona le nane pa diknga sine pa likam tuku sasinginaig. ³Sine pa likmba minmba Paulus nu pa afu kilmba mangurka pa mbolnge patikina le kame mbenj ande pa kamusmba mayok ka Paulus wainu make ndijna. ⁴Tanjana le Malta mbal nane Paulus tuku wai mbolnge mbenj kuiknga minna le kangermba nangine nangine ndek sakinaig: Nu tanjo balewanu tanjo. Yu mbolnge ngisi ndakat ta kile nuje mbar tuku mbenjnge makewat ta kile kumamngat nginaig. ⁵Tanjakinaig le Paulus nu ndek

wai pareŋ-pareŋna le mbeŋ pa mbolŋge ndekina le nu maye minna.

⁶Kile Malta mbal nane nu tuku wai fulilkamŋgat e ko nu am purwa le ndekamŋgat e ŋga idusmba nu kaŋgermba minnaig. Taŋamba idusmba minnaig ta Paulus tuku ŋgaro mbolŋge maŋau ande mayok ndakina le nane wamdus mbilmba sakinaig: Nu mbara ande ŋginaig.

⁷Nuy ta tuku gabat suŋgo Publius. Sine nu tuku kilke patumba tabek kageŋ. Publius nu sine kilmba mara keŋmba nu sine kulat magekina.

⁸Ait ta mbolŋge Publius tuku mam nuŋe nu guaze suŋgo ŋak minna. Nu ŋgaro pa tiŋga pinem ndare ŋak kumba minna le Paulus nu tugum kumba Ku-ate yabaŋmba wai nu mbolŋge patikina le mayekina. ⁹Mayekina le nuy ta tuku guaze mbal afu isnaig sulumba nane Paulus tugum pronaig le nu nane wakeikina le ŋakmba magekinaig. ¹⁰Magekinaig sulumba nane maŋau gudommmba sine mbolŋge ke likinaig. Taŋamba ŋgumnengga kambim bafuŋeŋ ait mbolŋge sine agaŋ ndende kugatok ta kumumbi kilmba sine siŋginaig.

Paulus nu Rom kina

¹¹Aleksandria tumbraŋ suŋgo tuku waŋ ande bubre mindemba Maltange minna. Nangine mbara suŋgo Sus tuku kiŋo armba kanunu wakeika waŋ ndum-mor mbolŋge patikinaig.

Tambun keŋmba kuganaig le sine waŋ ta poŋga kageŋ. ¹²Kageŋ ka Sirakusŋge ibeŋ ka mara keŋmba tanŋe mingeŋ. ¹³Tanŋe tiŋga pikir-pakarka Regiumŋge ibeŋ kageŋ. Tanŋe ait ndindo mingeŋ le bubre ande sine ŋgumnemŋge tiŋgina le sine bubre ta sumba pinderka kumba ka furirmba mafena le sine Puteolingge ibeŋ kageŋ. ¹⁴Tumbraŋ suŋgo ta mbolŋge Yesus tuku mbal afu kaŋgerkigeŋ le sine nane ndoŋ minam tuku sasiŋginaig le

sine kusem ndindo nane ndoŋ mingeŋ. Taŋamba maŋ tiŋga ndinmba ka Rom tuku tumbraŋ foŋfoŋ mbol progeŋ.

¹⁵Romŋge Yesus son ŋginaig mbal sine tuku pasa ismba afu ka sine Apias tumbraŋ maŋgurkanu ma mbolŋge kaŋgersiŋginaig. Afu nane ka ma ande nyunu Badbaid Keŋmba mbolŋge kaŋgersiŋginaig le Paulus nu nane kaŋgerka Kuate gare pasa samba ŋgamuŋgal bulkina. ¹⁶Sine Rom progeŋ le Rom tuku gabat kame Paulus tumba muliŋtanu tango taŋaŋ pile ndaka wande ande mbol pilmba kame tango ndindo nu kulatkuwa ŋginaig.

Romŋge minnaig mbal pasa mayenu isnaig

¹⁷Mara keŋmba kuganaig le Zu mbal tuku gabat kame Romŋge minnaig ta Paulus nu nane kile-maŋgurka saniŋgina: Tira kame, Zu mbal afu Yerusalemŋge ye tumba pasa mbolŋge pilmba Rom mbal tuku wai mbolŋge pilnaig. Ye siŋgine mbuŋ kame tuku tukul ande luka ndawen. Siŋgine tango inum mata ŋayo sili ndawen. ¹⁸Rom mbal ye tuku maŋau pileŋga ye baleyam tuku mbar inum kaŋger ndamba ye paska pitaiwam tuku sakinaig. ¹⁹Sakinaig ta Zu mbal sangri tiŋga Rom mbal tuku pasa pitainaig. Ta tuku ye ndin ande kaŋger ndamba Rom gabat Sesarŋge ye tuku pasa te-tiwa ŋgen. Ye yiŋe Israel mbal pasa mbolŋge patikam idus ndawet. ²⁰Sine Israel mbal tango ande pro siŋgine muskil kile-tidinge siŋgam tuku tairŋgeg. Ye tango ta tuku saka minet sulumba muli wandekŋge minet. Ye tane ndoŋ pasatam tuku wike liken ta tugunu not ŋgina.

²¹Taŋakina le nane nu sanaig: Yuda mbal ne tuku maŋau ta tuku waŋe afu kuyarniŋmba sine kila sa ndasiŋginaig. Afu te prode ta mata ne mbaranu

nga sa ndakade. ²² Ma njakmba mbolnge Nasaretnu tango Yesus tuku mbal manjau njayonu dubide ta ndo sakade le iseg. Ta tuku sine ne tuku wamdus isam nzalisingit nginaig. ²³ Tanjamba nane nu ait ande tunaig.

Ait ta kumungina le nane gudommba pro nu minna wande ta mbolnge manjurkinaig le Paulus nu maratukuk pasa kuklimba minna le ki ka butungina. Nu Kuate nuje gageu kulatkate wam ta tugunu te-mayokmba nane Yesus kila pilmba son nguwaig nga nu Moses tuan tango njakmba tuku kuyar tugunu biteknnga saningina. ²⁴ Tanjana le nane afu pasa ta ismba son nginaig le afu nane talakinaig. ²⁵ Nane wamdus pur yimyamka kambim bafunaig le Paulus nu pasa ndindo tuturmba saningina: Tukul Guwange tuan tango Aisaia wamdus tuna le nu singine mbun kame pasa ande saningina ta nu mbar ndana. ²⁶ Nu tejenmba sakina.

Ne Israel mbal tugum kumba saninga: Tane pasa isamngaig ta tugunu katesewe nda. Tane wam afu kanjerkamngaig ta alonu kanjer tiwe nda.

²⁷ Mbal te nane tuku ngamungal tukulok.

Nane kilba tukulningig. Nane am tukulok minig.

Kuga ta nane ammbi alonu kanjermba kilbambi tugunu ismba wamdus puluninguwa le ngamungal biye mbilmba ye tugum prowaig le wakeikamngit. *Aisaia 6.9-10*

Aisaia nu tanjamba kuyarna ngina.

²⁸ Paulus man lato saningina: Zu tango, ye tuku pasa te ise tiwap. Kuate nu tango tuku muskil kile-tidinge ningit pasa mayenu ta kasomok mbal tugum kinit. Nanenge pasa isamngaig ngina. ²⁹ Tanjamba saningina le Zu mbal nane wamdus pur yimyamka kualeyauka sili-silinaig.

³⁰ Paulus nu yar armba Romnge wande miro tango piya tumba minna sulumba afu nu tugum pronaig mbal ta njakmba kilmba ³¹ Kuate nuje gageu kulatkate pasa ta saningmba Sungo Yesus Kristus tuku nane njakmba saningmba tumningina. Ande nu peu ndana.

Son.

ROM

Rom mbal tuku waje Paulusnge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 27 kinaig le Paulus nu Korinnge minmba Rom mbal tuku waje te kuyarna.

Rom tumbrañ ta Rom mbal tuku tumbrañ sunjo. Paulus nu Romnge Kristus tuku mbal kangernu kambim idusna ta nuje pironge ndin tukulna le nu waje te kuyarmba pilna le nane tugum kina.

Waje te mbolnge Paulus nu tejenmba tumsingit. Kuate nu purferñnu ndo minmba une fudinmba mata ake kusrewam kumuñ kuga. Sine ñakmba une ñak tukunu sine Kuate am mbolnge tingam kumuñ kuga. Ande nu Zu mbal tuku tukul pasa ñakmba dubikuwa ta nu abo ñak minmba minam kumuñ ta Zu mbal nane tukul pasa ta dubikam fugunaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig.

Kasomok mbal nane tukul pasa kugatok minig ta nangine pilenganu wam kumumbi dubi ndakinaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig. Ta tuku tanjo ñakmba Kuate tuku pa tam tuku minig.

Piti ta ngamuknge Kuate nu ndin ande wakeina sulumba kiño nuje kukulna le nu tanjo tuku une kuramba piya ñayonu tumba ail kazrai mbolnge kumna. Kile ande nu Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingate ta Kuate nu tanjo ta tuku ngamungal son kangermba nu tinreknu ngate.

1 Ye Paulus Yesus Kristus tuku piro tanjo tane Rom mbal tuku waje te kuyaret. Ye aposel minam tuku Kuate nu ye tuku nyu te-mayokna sulumba nuje pasa mayenu kukliwam tuku ye madiyina.

² Kuate tuku pasa mayenu kile prote ta o buk Kuate nu wam ta prowamngat nga nuje tuan tanjo saningina le dir pasa kuyarke likinaig. ³ Pasa mayenu ta nuje Kiño nuje tuku. Nu tanjo mayok kina ta David tuku ndare mbolnge mayok kina. ⁴ Nu Kuate ndonj ndindo minnaik ta nu kumna sulumba mañ abonga tinga Kuate tuku Kiño minna ta kilimok mayok kina. Kuate tuku Kiño ta nu singine Sunjo Yesus Kristus. ⁵ Nu ake sinañ ye make pilmba aposel minam tuku ye tuku nyu te-mayokna. Kasomok mbal ñakmba Kristus tuku pasa ismba son nga dubiwaig le nu tuku nyu tanjo ñakmba ngamuknge sungokuwa nga nu aposel piro ta ye sina. ⁶ Kuate nu tane kasomok mbal turmba Yesus Kristus tuku mbal minam tuku wikina.

⁷ Tane Romnge mine likade singine Mam Kuate nu tane nuje mbal minam tuku maditingina ta ye tane ndonj pasatam prowet. Singine Mam Kuate nu tane tuku kume purmba minit. Nu nale singine Sunjo Yesus Kristus ndonj tane make patika ngamungal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Paulus nu Rom kambim tuku wamdusmba minna

⁸ Tane Yesus Kristus tuku son mayede le kilke mbol mbal ñakmba isig. Ye ta tuku gare-gareka Yesus Kristus tuku nyu mbolnge yije Mbara tuku nyu tedunget. ⁹ Ye Kuate tuku piro tanjo minet sulumba nuje Kiño tuku pasa kukliwam tuku yije wamdus ñakmba pilet. Ye pasa satinget te yabri tingge nda ta Kuate nu kila. Ye yabanget ait ñakmba mbolnge tane gilai ndanget. ¹⁰ Kuate nu ndin ande tummyuwa le ye tane tugum prowam tuku nu yabanmba minet. Ye ait kuennu tane tugum prowam tuku tairnget. ¹¹ Ye tane tugum promba Tukul Guwa tuku sangri afu tingi le tane sangri tingap nga ye wamdus sunjo ñak

minet. ¹²Ye pro tane tuku ngamunggal son kanjermba ye mata wamdus bul seryuwa le sine njakmba singine ngamunggal son manau mbolnge ngamunggal mukuk mungu ninge-ningekube.

¹³Tira kame, tane ye tuku wamdus te kila palpe. Ye tane Rom mbal tugum prowam tuku ait sungomba iduset ta wam afunge ye tuku ndin tukulde le ye tane tugum pro ndawet. Ye kasomok mbal afu tugumnge piroken sulumba alonu kanjerken tanamba ye tane ngamuknge alonu tanan kanjerkam tuku idusmba tane tugum prowam saket.

¹⁴Tango njakmba pasa mayenu isam tuku piro ta ye tuku wai mbolnge minit. Tumbran sungo mbolnge minig mbal, yamban mbal, kila sugo njak mbal, kila kugatok mbal nane njakmba pasa mayenu isam tuku ta ye tuku piro.

¹⁵Ta tuku ye tane Rom mbal mata pasa mayenu tingam tuku wamdus sangrinu pilet.

¹⁶Ye Kristus tuku pasa mayenu tuku wamdus sungokanu njak minet. Pasa ta tango turkam tuku sangri njak. Ima nu pasa mayenu ismba Yesus Kristus tuku son ngate ta Kuate nu tango ta tuku muskil te-tiwe tuwit. Ambonga Zu mbalnge ndo. Kile kasomok mbal turmba. ¹⁷Pasa mayenu tanje Kuate nu tango tinjeknu kile-mayokkate ndin ta tumsingit ta tenenmba. Ande nu Kuate am mbolnge tinjeknu mayok kinit ta nu Kuate tuku sangri tomba tingam tuku wam ta mbolnge tugu pilmba ka ngamunggal son sangri tingate ta ndin not. Kuyar pasa wam ta tuku tenenmba sakate.

Tango nane Kuate tuku sangri tomba tinga nu am mbolnge tinjeknu mayok kinig mbal nanenge ndo abo njak minmba minamngaig ngate.

Habakuk 2.4

Tango tuku mbar manau

¹⁸Nane Kuate pitaimba manau njagonu kade sulumba tugusek pasa peumba minig mbal Kuate nu samba mbolnge nane tuku wam njagonu ta tuku gubra sungo njak minit ta kilimok tumningit. ¹⁹Kuate tuku manau magenu ta tango kila palmbim tuku minig. Kuate nu wam njagonu kade mbal ta tugusemba tumningit le kila pilig. ²⁰Nu kilke te wakeina le nuge manau kilimok mayok kina le tango nane katesenaig. Nu aganj ndende kile-mayokkina ta sine kanjerka Kuate tuku wam kanjer ndakeg ta kila patikeg. Nu Mbara Sungo Ndindo sangri njayo minmba minit ta sine kila mineg. Wam njagonu kade mbal ta nane mata kila minig tukunu nane nangine mbar te-iberjam kumuŋ kuga. ²¹Nane kila minig ta nu Mbara Sungo Ndindo nga nu tuku nyu te-du ndangade. Nu wam ke likate ta tuku nu gare pasa ande sa ndade. Nane nginngan wamdus tumba nane wamdus tugusek kugatok ma make sinamnge minig. ²²Nane nangine mironj payamka sine kila njak mbal nga sakade sulumba nane nginngan mbal ndo mayok kinig. ²³Nane tango, sar umanj, aganjmor, mbej, kumig tuku aganj ta njakmba kanunu wakeika aganj kame ta mbarinngig sulumba nane Kuate nu sangri sungo njak minmba minit ta nane nu idusmba mbarin ndade.

²⁴Nane Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Tanjate le nane nangine nzali njagonu dubika wamdus kutur sungo tuku sangri kumnemnge minig. Tanjamba nane nangine nangine ngarosu kikokam tuku manau ke likade. ²⁵Nane katesek Mbara pitaide ta tuku nane tanjade. Nane yabri wamdus dubimba aganj ndende Kuatenge wakeikina ta mbarinngimba minig. Kuate nu aganj ndende wakeikina ta nane nu mbarin

ndade. Nyu te-dungam tuku wam nu mbolŋge kumba minmba minam tuku minit. Son.

²⁶ Nane taŋamba Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Taŋate le nane nzali ŋaigonu kikokam tuku maŋau saŋgri kumnemŋge minig. Pino kame nane taŋgo ndoŋ minam tuku maŋau ndinok ta mbilmba kiko maŋau ke likade. ²⁷ Taŋgo kame nane pino ndoŋ minam tuku maŋau mbilmba taŋgo taŋgo ndo minam tuku ŋgamuŋgal kunde-kundeniŋgit le kiko maŋau ke likade. Naŋgine mbar ta tuku lafunu kumumbi naŋgine ŋgarosu mbol prode.

²⁸ Nane Kuate nda kaŋgeranu sukde tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Taŋate le nane ŋginggan wamdus kutur sungo tuku saŋgri kumnemŋge minmba maŋau nda kam tuku ta ke lika minig. ²⁹ Nane tuku mine mbar maŋau kumuŋganu ŋak minig. Nane wam ŋaigonu ke lika afu tuku agaŋ ndende kilam tuku piriride. Nane afu ake sinaŋ piti serniŋmba nane tuku mine maŋau tuku am kikoŋ tiŋgade. Nane afu bale faram idusde sulumba nane ndoŋ kualeyaukade. Nane yabri maŋau kile-mayokka nane afu tuku nyu kile-ibenka miŋge motmotkade. ³⁰ Nane afu waŋe pasa niŋgig sulumba Kuate kasurde. Nane afu tugumŋge maim-maimka naŋgine tumail te-dunga ŋgarosu payamkade. Nane wam ŋaigonu kitek kam tuku tumtumde sulumba inam tuku miŋge pitaikade. ³¹ Nane wamdus tugusek te ndakade. Afu tuku wam nane ke maye ndade. Nane kume pur maŋau mape maŋau kugatok minig. ³² Maŋau ŋaigonu taŋamba ke likade mbal nane kumam kumuŋ ŋga Kuate nu tukul pilna ta nane kila. Nane kila ta nane wam kame ŋaigonu kusre ndaka kumba minig. Ta ndo kuga. Afuŋge taŋamba kade le kaŋgerka nane kumumbi kade ŋga sakade.

Kuate nu taŋgo ŋakmba pileniŋgamŋgat

2 Ne afu mbarde le kaŋgerka nane mbarde ŋgate ta ne mata mbar taŋaŋ ŋak tukunu ne maŋau tambi naŋe miroŋ ye une ŋak ŋgate. Ne taŋaka naŋe mbar te-ibenam tuku ndin tukulmba naŋe miroŋ pa mbolŋge pilit. ² Maŋau ŋaigonu ŋakmba kuyarke likit ta taŋamba maŋau kade mbal Kuate nu lafunu niŋgit. Nu mbar ndate kumumbi kate ta sine kila.

³ Ne wam ŋaigonu taŋamba ke likade mbal pileniŋmba ne maŋau ndui ta kate ta Kuate nu pa se nda ŋga idus ndawa. ⁴ Kuate nu raŋgun mayenu nu ŋgan minmba pitik ndo mbar tuku lafunu tine ndakate. Ne Kuate tuku maŋau mayenu ta mbilmba wamdus mbar ndawa. Nu ne tuku mbar nda kaŋgeranu suke nda ŋga idus ndawa. Nu ne ŋgamuŋgal biye mbila ŋga tairŋga raŋgun mayenu tinit.

⁵ Ne wamdus kareŋnu pilmba ŋgamuŋgal biye mbilam mbulit. Naŋe maŋau tambi ait sungo tuku ne gubra tam tuku ŋgirman pilmba minit. Ait ta prowa le Kuate nu taŋgo kumumbi pilenŋgate wam ta kilimok mayok kaŋgat. ⁶ Taŋgo ŋakmba maŋau ke likade ta nu kumumba lafunu niŋgamŋgat. ⁷ Nane afu samba mbolok nyu kilŋa abo tugu ŋayo ndaŋgam tuku ta ndo idusde sulumba wamdus saŋgrinu pilmba wam magenu ke likade mbal ta Kuate nu abo tugu minmba minam tuku niŋgamŋgat. ⁸ Nane afu naŋgine ŋgarosu ndo idusmba tugusek pasa pitaide sulumba maŋau ŋaigonu dubikade mbal ta Kuate nu nane tuku gubra sungo tumba pa sungo niŋgamŋgat.

⁹ Ait ta mbolŋge maŋau ŋaigonu ke likade mbal piti kaŋgermmba sinamanzer sungo tamŋgaig. Ambonga Zu mbal mbolŋge kasomok mbal turmba. ¹⁰ Nane maŋau magenu ke likade mbal nane

samba mbolok kilŋa, nyu sunŋo, nga-munŋal mukuk wam ta ŋakmba kilamŋ-gaig. Ambonŋa Zu mbal mbolŋge ka-somok mbal turmba. ¹¹ Kuate nu tanŋo ŋakmba mbolŋge maŋau tiŋreknu ndo te-mayokte. Nu ande kusre ndate.

¹² Nane Moses tuku tukul kila minmba wam ŋaigonu ke likade mbal nu nane tukul mbolŋge pilenŋa pa kumumbi niŋgamŋgat. Nane Moses tuku tukul gi-lai minmba wam ŋaigonu ke likade mbal nu tukul pasambi pile ndanŋa nanŋine mbar maŋaumbi pilenŋa pa niŋguwa le ŋgisikamŋgaig. ¹³ Moses tuku tukul pasa ise ndo kade mbal nane Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kine ndakade. Tukul pasa dubide mbal nane ndo Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinig.

¹⁴ Kasomok mbal afu Moses tuku tukul pasa gilai minmba nanŋine kil-ambi kamusmba tukul pasa taŋaŋ du-bikanu sukde ta nanŋine mironŋ tukul ŋak. ¹⁵ Tukul pasa ta nanŋine ŋgamunŋ-gal sinamŋge minit ta nane te-mayokde. Nanŋine pilenŋam tuku wam tanŋe tukul tuku ma mbolŋge ndin mayenu tum-ningit. Tumniŋmba ait afu piti serningit. Ait afu wamdus bulok ningit. ¹⁶ Ye pasa mayenu kukliwet tanŋe teŋenmba tum-singit. Ait sunŋo prowa le Kuate nu Kris-tus Yesus mbolŋge tanŋo tuku wamdus kuirok ŋakmba pileniŋgamŋgat.

Zu mbal tuku mbar wamdus

¹⁷ Ne ye Zu tanŋo ŋga sakate. Ye une tanŋo kuga ye Moses tuku tukul pasa ŋak ŋgate. Kuate nu ye tuku Mbara minit ŋga ne payamkate. ¹⁸ Ne sakate: Afunŋe tukul pasa tumyinaig le ye Kuate tuku nzali ŋakmba kila min-mba maŋau mayenu pilenŋa kam ku-munŋ ŋgate. ¹⁹ Ye am tukulok mbal ndin tumninget. Wamdus ma make sinamŋge minig mbal ye bulu taŋaŋ kilŋaninget. ²⁰ Ye wamdus tugusek kugatok mbal nane kile-tidiŋga wamdus gisleknu mbal

tumninget ŋgate. Ne tukul pasa mbolŋge kila tugusek ŋakmba ŋak tukunu ne afu taŋamba turkam kumunŋ ŋga ne iduste.

²¹ Ne afu tumningit ta ne nane ŋgaro tum ndate ŋga ye iduset. Ne nane kuayar ndawaig ŋga saningit ta ne nane mironŋ kuayar ndate? ²² Ande tuku pino kuayar ndawaig ŋga saningit ta ne nane mironŋ ande tuku pino kuayar ndate? Ne yabri mbara kanunu kanŋerka ŋule paranate ta ne yabri mbara mbariŋam tuku wan-dek sinam kinit sulumba aganŋ afu kua-yar ndate? ²³ Ne ye Zu tanŋo ye tukul pasa ŋak ŋga payamkate ta ne tukul pasa ta lukamba Kuate tuku nyu ŋayo sili ndawet ŋga iduste? ²⁴ Kuyar pasa tane Zu mbal tuku teŋenmba sakate.

Tane tuku maŋau ŋaigonu mbolŋge ka-somok mbal nane Kuate tuku nyu tumba ŋayo silide ŋga sakate. *Aisaia 52.5*

Kuate am mbolŋge ima nu Zu tanŋo ndinok

²⁵ Zu tanŋo, ne ŋgaro pikit sulumba tukul pasa ŋakmba dubikate ta ŋgaro pikit maŋau ta alo ŋak. Ne tukul pasa lukamba minmba ne ŋgaro pikit maŋau ta Kuate am mbolŋge ŋgaro pike ndakanu taŋaŋ minit. ²⁶ Taŋamba ndo kasomok tanŋo ande ŋgaro pike ndakate sulumba nu Kuate tuku tukul pasa du-bikate ta nu Kuate am mbolŋge ŋgaro pikanu taŋaŋ minit. ²⁷ Kasomok mbal nane ŋgaro pikam tuku maŋau kugatok ta nane tuku afu tukul pasa dubide. Tane Zu mbal afu tukul pasa tuku waŋe ŋak minmba ŋgaro pikig maŋau dubimba tane tukul pasa lukakade. Tane tuku mbar kasomok mbal ta mbolŋge kilimok mayok kinig. ²⁸ Ande nu ŋgarosu tuku maŋau dubimba Zu tanŋo mayok kinit ta nu Zu tanŋo ndinok kuga. ŋgarosu mbolŋge ŋgaro pikig ta ŋgaro pike ndi-nok kuga. ²⁹ Ande nu nuŋe ŋgamunŋal ŋakmba Kuate tuwit ta nu Zu tanŋo ndi-

nok. Tukul pasa dubimba ngaro pikig wam ta ngaro pike ndinok kuga. Tukul Guwa nu tango sinamnge pirokate ta nu ngaro pike ndinok jak minit. Ande nu Zu tango ndinok mayok kinit ta tangonge nu tuku nyu te-du ndangade. Kuatenge nu tuku nyu te-dungate.

3 Tane Zu mbal ye tuku pasa ta ismba ndanmba idusde? Sine Zu tango mineg ta alo kugatok nga idusde? Ko ngaro pike manau ake teg nga idusde? ²Kuga. Ye tanamba idus ndawet. Kuate nu sine Zu mbal wam magenu sungomba singina. Wam ande tejenmba. Nu nune tukul pasa kulatkam tuku sine Zu mbal wai mbolnge pilna.

³Sine tuku mbut afu pasa ta kulat ndakinaig le Kuate nu wamdus mbilmba wam afu kam sakina ta nu ke ndakate nga idusde? ⁴Sinka ye tanamba idus ndawet. Kilke mbol mbal jakmba yabri tango ndo mayok kuwaig ta Kuate nu nune tugusek manau ta kusrewa nda. Kuyar pasa ande Kuate tuku tugusek wam ta tuku tejenmba sakate. Ne pasa sakate ta mbolnge tuguseknu ndo mayok kinit.

Afunge ne tumba pasa mbolnge pilig ta ne nane tuku pasa lite. *Mune 51.4*

Kuyar pasa ta tanamba sakate.

⁵Sine manau ngaigonu ke likeg ta mbolnge Kuate tuku tugusek manau sungomba kilimok mayok kinit. Sine wam ta idusmba Kuate nu singine manau ngaigonu keg le lafunu singit ta sine nu mbarte nga sakam kumu e? ⁸i ... Sine tanamba sa ndakube. Wamdus ta tango tuku nginngan wamdus ndo. ⁶Kuate nu lafunu kumumbi singe ndakate kande nu sine kilke mbol mbal pilesingam tuku mine ndakate kande.

⁷Tane ndanmba idusde. Ye yabri pasa ndo saki le Kuate tuku manau tigrekn kilimok mayok kuwa sulumba nu tuku nyu sungokuwa. Ye wam ta idusmba Kuate nu ye une tango kuga nga pa se

nda nga sakam kumu e? ⁸i ... Tanamba kande sine manau ngaigonu kube le wam magenu kilimok mayok kuwaig. Yabri mbal afu ye tanamba pasa kukliwanu nga saka ye tuku nyu nayo silide. Kuate nu mbal ta kumumbi pa ningamngat.

Tango tigrekn ande mine ndakate

⁹Sine Zu mbal kasomok mbal lininmba mine mayenu sinamnge mineg nga idusde e? Kuga. Sine Zu mbal kasomok mbal sine jakmba une tuku sangri kumnemnge minmba pa tam tuku mineg ta ye buk tane tumtingit. ¹⁰Kuyar pasa wam ta tuku tejenmba sake likate. Tango tigrekn ndindo ande mine ndakate. *Mune 143.2*

¹¹Kuate kila pile mayewanu ande mine ndakate.

Nu sotanu ande mine ndakate.

¹²Tango jakmba ndin mayenu kusremba tiglu tana mayok kinig. Tango ndindo ande manau tigrekn ke ndakate. *Mune 14.1; 53.1*

¹³Nane tuku njinfok kilke burok talok minit le tango mindesin menga mundur mayok kinit tana.

Nane yabri pasa ndo kile-mayokkade.

Nane tuku minga mbolnge kame mber tuku mbai sumbi minig tana. *Mune 5.9; 140.3*

¹⁴Nane gubra tumba kasur pasa ndo sakade. *Mune 10.7*

¹⁵Nane pitik ndo tango tuku ndare kutuwam idusde.

¹⁶Nane kine promba wam jakmba ngaigo siglikade le sinamanzer sungo mayok kinig.

¹⁷Ngamungal mukuk wamdus bulok minam tuku manau ta nane gilai. *Aisaia 59.7*

¹⁸Nane Kuate idus ndamba nu tuku nyu kurau ndakade. *Mune 36.1*

Kuyar pasa nu tanamba sake likate.

¹⁹Tukul pasa nu wam afu dubikam tuku sakate ta nu kumnemnge minig

mbal dubikam tuku sakate. Wam ta tuku ande nu nuŋe mbar te-iberŋam kumuŋ kuga. Sine ŋakmba une taŋgo mayok ka Kuate tuku pa tam tuku mineg.²⁰ Ande nu tukul pasa dubimba nu Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kine nda. Tukul pasa nu taŋgo ŋakmba tuku une ndo te-mayokmba tumningit.

Kuate nu sine tiŋreknu kile-mayokkate

²¹ Taŋgo tiŋreknu mayok kambim tuku ndin Kuate nu buk te-mayokna ta tukul pasa mbolŋge ndin ta mayok ndakina. Moses tuan taŋgo ŋakmba ndin ta tuku kuyarke likinaig ta teŋenmba.²² Sine Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tiŋgeg mbal Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kineg. Nu sine son ŋgeg mbal ŋakmba tiŋreknu ŋgate. Sine ndin kise kise mbolŋge mayok nda kineg.

²³ Sine ŋakmba une maŋau ke likeg sulumba Kuate am mbolŋge denkanu mineg. Ta tuku sine nu ndoŋ tu-mawam kumuŋ kuga le ²⁴ Kristus Yesus nu sinenu ŋga kumna sulumba siŋgine muskil kile-tidinge siŋgina. Wam tamba Kuate nu piya kugatok ake sinaŋ sine make patika tiŋreknu kile-mayokkate.²⁵⁻²⁶ Nu taŋgo ndoŋ ŋgamuŋgal mukuk minam ŋga nu Kristus Yesus nane ŋakmba am mbolŋge kumam tuku pilna le nu nuŋe ndare kutuna. Sine nu tuku kume tuku sangri tomba tiŋgeg mbal kile Kuate ndoŋ tumaweg. Nu buk ŋgan minmba taŋgo tuku une lafunu niŋge ndakina ta nu tiŋreknu minit ta ŋgumnenga kilimok te-mayokmba taŋgo tuku une saukam tuku ndin kumumbi wakeina. Taŋamba kile nu tiŋreknu minit sulumba sine Kristus tuku son ŋgeg mbal tiŋreknu ŋgam kumuŋ.

²⁷ Sine wam ande payamkam kumuŋ e? Siŋka kumuŋ kuga. Ta ndaŋam? Sine wam afu ke likeg maŋau ta mbolŋge ndo

sine payamkam kumuŋ. Sine Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tiŋgam tuku maŋau mbolŋge payamkam kumuŋ kuga.²⁸ Taŋgo ande nu tiŋreknu mayok kinit ta nu Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tiŋgate wam ta mbolŋge taŋate ta sine kila. Tukul pasa mbolŋge ande nu tiŋreknu mayok kine ndakate.

²⁹ Kuate nu Zu mbal tuku Mbara ndo mine ndakate. Kasomok mbal tuku turmba minit.³⁰ Nu sine ŋakmba tuku Mbara Ndindo minit. Nu sine ŋgaro pikeg mbal Yesus tuku kume tuku sangri tomba tiŋgeg wam ta mbolŋge tiŋreknu kile-mayokkate. Taŋamba ndo tane ŋgaro pike ndakade mbal Yesus tuku kume tuku sangri tomba tiŋgade wam ndui ta mbolŋge ndo tiŋreknu kile-mayokkate.

³¹ Siŋgine ŋgamuŋgal son maŋau taŋge tukul pasa te-site ŋga idus ndawap. Kuga. Siŋgine ŋgamuŋgal son maŋau taŋge tukul pasa sangri pilete.

Abraham tuku son maŋau kaŋgerap

4 Sine tuku mbuŋ Abraham sine nu tuku ndaŋkuba.² Abraham nu wam magenu ke likina ta mbolŋge tiŋreknu mayok kina kande nu payamkam kumuŋ kande. Nu tiŋreknu mayok kina ta nuŋe wam kame ta mbolŋge kuga. Ta tuku nu Kuate am mbolŋge payamkam kumuŋ kuga.³ Kuyar pasa nu Abraham tuku teŋenmba sakate.

Abraham nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku sangri tomba tiŋgina le Kuate nu tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba nu taŋgo tiŋreknu ŋgina. *Mulum Pasa 15.6*

⁴ Sine pirokeg sulumba piyanu teg ta ake te ndakeg. Siŋgine piro mbolŋge teg.

⁵ Taŋamba ndo sine piro ndaka Kuate nu une taŋgo tiŋreknu kile-mayokkate ŋga nu tuku sangri tomba tiŋgeg le wam ta mbolŋge ndo Kuate nu sine tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba sine tiŋreknu

ngate. ⁶ Kuate nu tango ande kanjermba nu tiñreknu ngate ta nuñe wam ke likate ta idusmba tañamba sa ndakate tukunu tango ta nu gare ñak minit nga David nu teñenmba kuyarna.

⁷ Sungo nu taneuku une sauke tiñgit mbal tane gare sungo ñak minig.

⁸ Nu tane kile-tidinga tangle uneuku pile ndatingit tukunu tane gare torde. *Mune 32.1*

David nu tañamba kuyarna.

⁹ Sine ngaro pikeg mbalñe ndo gare ta tamngig nga idusde e ko nane ngaro pike ndakade mbal turmba gare ta tamngig nga idusde? Abraham nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku sangri tomba tingina le Kuate nu tango tiñreknu ngina ta sine ñakmba kila mineg. ¹⁰ Ame wam mbolñge Kuate nu Abraham tiñreknu ngina. Nu Abraham tiñreknu ngina ta nu buk ngaro pikna e ko nu pike ndakina? Nu ngaro pike ndakina le nu Abraham tiñreknu ngina. ¹¹ Nu ngaro pike ndakina ait mbolñge nu Kuate tuku son ngina le Kuate nu tango tiñreknu ngina. Wam ta te-mayokam tuku nu ngaro pike manau ta tina. Ta tuku nane ngaro pike ndaka Kuate tuku sangri tomba tingade mbal ñakmba nane Abraham tuku mbuñ minig. Kuate nu mbal ta nane Abraham ndoñ tiñreknu ngate. ¹² Tañamba ndo sine ngaro pikeg mbal Kuate tuku sangri tomba tingeg sulumba ndo Abraham tuku mbuñ mineg. Abraham nu ngaro pike ndakina ait mbolñge nu Kuate tuku sangri tomba tingina le Kuate nu tiñreknu ngina.

Kuate tuku wam magenu kilam tuku ndin

¹³ Kuate nu Abraham nuñe mbuñ kame ndoñ kilke tugu ñakmba ningam tuku pasa saningina ta nane tukul pasa dubikinaig tukunu nu pasa ta sandaningina. Nane Kuate tuku sangri tomba tinginaig le nu nane tuku nga-

mungal son kanjerka nane tiñreknu nga kilke tugu ningam tuku saningina. ¹⁴ Tukul pasa ñakmba kumumbi dubide mbal Kuate tuku wam magenu kilam tuku minwaig ndeta sine Kuate tuku sangri tomba tingeg wam ta alo kugatok. Tañamba kande ande nu wam magenu ta kilam tuku mine ndakate kande. ¹⁵ Ta ndaam? Tukul pasa nu tango kilmba pa ndo ningit. Tukul pasa mine ndakuwa ta tango nu tukul luka ndate.

¹⁶ Nane Kuate tuku sangri tomba tingade mbal nane nu tuku wam magenu kilam tuku minig. Nu ake sinañ sine make patika piya kugatok singit. Nu tañate tukunu nu wam magenu Abraham nane ningam tuku saningina ta Abraham tuku mbuñ ñakmba kilam tuku minig. Tukul kumñemñge minig mbal ndo kuga. Nane Abraham tañan Kuate tuku sangri tomba tingade mbal ñakmba kilam tuku minig. Abraham nu sine ngamungal son ñgeg mbal ñakmba tuku mbuñ minit. ¹⁷ Kuyar pasa ande teñenmba sakate.

Ne tango kuasmbi sungomba tuku mbuñ nangle minamngat ngate. *Mulum Pasa 17.5*

Abraham nu Kuate tuku pasa ta ismba son ngina tukunu nu tañamba Kuate am mbolñge singine mbuñ mbuñ mayok kina. Mbara ta nu kumanu mbal kile-tidinga abo ningit. Agan afu mine ndakade ta nu nuñe pasambi kile-mayokkate. ¹⁸ Kuate nu teñenmba Abraham sana.

Ngumñenga ne tuku ndare mbolñge mbuñ gudommba mayok kangle ngina. *Mulum Pasa 15.5*

Pasa ta alonu mayok kambim tuku ndin mine ndakina le nu Kuate tuku pasa ta ismba son nga alonu tairnga minna ma ma ngumñenga nu kilke mbol mbal ñakmba tuku mbuñ mbuñ mayok kina.

¹⁹ Abraham nu buk yar 100 patukina le nuñe ngarosu tuku sangri kugana.

Piyo nuje Sara nu mata kiŋo tam kumuŋ kuga. Nu niŋkina. Abraham nu wam pitinu ta idusmba Kuate nu kam kumuŋ nga nuje son maŋau ta kusre ndana. ²⁰ Nu Kuate talawam tuku wamdus kugatok tukunu Kuate nu pasa saŋgrinu sana ta nu wamdus tero ndakina. Nu Kuate tuku nyu te-duŋga minna le ma ma nuje ŋgamuŋgal son ta maŋ sunŋoka saŋgri tiŋgina. ²¹ Kuate nu wam kam tuku pasa saŋgrinu sana ta nu siŋka wam ta kamŋgat nga saka minna le ²² Kuate nu Abraham tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba nu tiŋreknu ŋgina.

²³ Kuate nu Abraham tiŋreknu ŋgina pasa ta Abraham tuku ndo sa ndakate. ²⁴ Sine tuku turmba sakate. Kuate nu siŋgine Sunŋo Yesus Kristus kumna le te-tina ta sine nu tuku saŋgri tomba tiŋgeg mbal Kuate nu sine mata tiŋreknu ŋgamŋgat. ²⁵ Sine tuku une saukam tuku Kuate nu Yesus kumwa nga pilna le nu kumna. Sine nu am mbolŋge tiŋreknu mayok kambim tuku Kuate nu Yesus te-tina le aboŋga tiŋgina.

Kuate nu sine tiŋreknu ŋgate

5 Sine Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgeg wam ta mbolŋge Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kineg. Taŋaweg le siŋgine Sunŋo Yesus Kristus mbolŋge Kuate nu sine ndoŋ wamdus mukuk minit. ² Kristusŋge ndin wakeina le sine Kuate nu ake sinaŋ make patikate maŋau ta sinamŋge mineg. Kile sine Kuate tuku kilŋa tamŋgig nga minde-mindeka gare ŋak mineg. ³ Ta ndo kuga. Piti afu sine mbolŋge prove likade le sine ta tuku mata gare ŋak mineg. Sine siŋgine piti kugrakube le siŋgine ŋgamuŋgal son saŋgrinu mayok kaŋgat ta sine kila. ⁴ ŋgamuŋgal son saŋgrinu mayok kuwa le sine wam ŋakmba kumumbi kam tuku mayok kaŋgig. Taŋamba sine Kuate minde-mindeka gare ŋak minamŋgig.

⁵ Sine Kuate minde-mindeka gare ŋak mineg ta sine siŋka kikosiŋge nda. Kuate nu Tukul Guwa sine sinamŋge pilit le nu sine tuku kume purte ta lato lato te-mayokmba tumsiŋgit le kamuseg.

⁶ Sine siŋgine miroŋ ŋgarosu turam tuku saŋgri kugatok mingeŋ le Kristus nu pro sine une ŋak mbal tuku kumna. ⁷ Sine taŋgo tuku maŋau ta siŋka kise. Taŋgo ande nu taŋgo mayenu ande turmba kumam tuku ta mata wam bada nga iduseg. Taŋgo ndui ndui ndo nane taŋgo ranŋun mayenu turam tuku nanŋine kuru kuru maŋau te-iberŋmba kumam kumuŋ. ⁸ Sine taŋgo une ŋak mingeŋ le Kuate nu sinenu nga Kristus pilna le nu sine tuku kumna. Wam ta mbolŋge Kuate nu sine tuku sunŋomba kume purmba minit ta te-mayokmba tumsiŋgit.

⁹ Kristus nu kumna wam sunŋo ta mbolŋge sine tiŋreknu mayok kineg tukunu kile sine nu mbolŋge Kuate tuku gubra laipmba nu ndoŋ wamdus mukuk mineg. ¹⁰ Sine Kuate ndoŋ ŋgueu mingeŋ ta nuje Kiŋo nuje kumna wam sunŋo ta mbolŋge sine Kuate ndoŋ tumageŋ. Taŋamba kile Kuate nu nuje Kiŋo nuje tuku abo mine maŋau mbolŋge sine tuku muskil kile-tidiŋgamŋgat. ¹¹ Ta ndo kuga. Siŋgine Sunŋo Yesus Kristus nu sine kilmba Kuate ndoŋ tumana le wam ta mbolŋge kile sine Kuate ndoŋ gulab mayemba nu ndoŋ gare-gareka mineg.

Paulus nu Adam le Kristus tuku sakina

¹² Taŋgo ndindo mbolŋge une maŋau kilke mbolŋge mayok kina le une maŋau ta mbolŋge kume maŋau prona. Taŋgo ŋakmba unekinaig tukunu kume maŋau taŋgo ŋakmba mbolŋge kumuŋgina. ¹³ Moses tuku tukul pasa pro ndana le une maŋau kilke te mbolŋge minna. Minna ta tukul pasa mine ndakina tukunu nane pasa mbolŋge ti ndangi-

naig. ¹⁴Pasa mbolnge ti ndanginaig ta Adam minna ait mbolnge kume mañau nu tugu pilmba nane ñakmba kulatka minna le ka Moses tuku ait pronna. Adam nu tukul lukakina sulumba kumna. Nuñe ndare nane Adam tañan tukul luka ndakinaig ta nane mata uneka kume likinaig.

¹⁵Adam nu ande ngumnenga prowamngat ta kubena. Kuate nu wam mayenu piya kugatok singina ta Adam nu unekina wam ta limba sinka kise. Tango ande tuku une mañau mbolnge tango ñakmba kume likinaig ta tango ande Yesus Kristus tuku wam mayenu mbolnge Kuate nu tango ñakmba tursingit. Nuñe ake sinan make patikate wam mbolnge Kuate nu wam mayenu piya kugatok tango ñakmba mbolnge lato lato pilit. ¹⁶Kuate nu piya kugatok wam mayenu singit le wam mayok kinig ta nu Adam tuku une mañau mbolnge wam mayok kinaig ta liniñmba sinka kise. Tango nu unekam nduina le pilengam tuku wam mayok ka ngisikam tuku mañau te-mayokna. Une mañau gudommmba mayok ke likinaig le Kuate tuku wam mayenu piya kugatok ta mayok ka muskil kile-tidingam tuku mañau te-mayokna. ¹⁷Tango andenge unekina le nu mbolnge kume mañau mayok ka gabat sungo minna ta Kuate nu sine make patikina wam ta mbolnge sine piya kugatok tinreknu mayok kagen. Ta tuku sine tango ande Yesus Kristus mbolnge abo ñak minmba gabat sugo tañan mayok kangig.

¹⁸Tango andenge unekina le ngisikam tuku mañau ta tango ñakmba mbol kumungina. Tanjamba ndo tango ande nu wam tinreknu kumumbi te-mayokna le mañau tinreknu mayok ka abo ñak minmba minam tuku mañau tango ñakmba mbol kumungina. ¹⁹Tango andenge Kuate tuku minge pitaina le tango ñakmba une mbal mayok kinaig. Tanjamba ndo tango andenge Kuate tuku minge dubi

mayena le tango gudommmba tinreknu mayok kinaig.

²⁰Tukul pasa mayok kina le tukul lukawam tuku mañau sungokina. Une mañau tugeka sungokina ta Kuate nu ake sinan make patikina wam ta une mañau ta limba sungo ñayona. ²¹Kume mañau sinamnge unenge tango kulatka minna. Tanjamba ndo kile mañau tinreknu sinamnge Kuate nu ake sinan make patikate wam tange tango kulatka minit. Tanjamba kulatka minwa le ma ma singine Sungo Yesus Kristus mbolnge abo tugu minmba minam tuku tamngig.

Sine Kristus ndon kumanu tañan kumgen

6 Sine kile ndanmba sakube. Kuate nu ake sinan tango make patikate mañau ta sungomba kilimok mayok kuwa nga sine mañau ñaigonu kumba minbe e? ²i ... Ye tanjamba idus ndawet. Sine une mañau nduiye kusremba kumanu tañan kumgen mbal kile singine mine ta une mañau mbolnge minam kumun kuga. ³Sine kule pisne tumba Kristus Yesus ndon ulendikigen mbal sine kule pisne tiger ta Kristus ndon kumanu tañan kumgen wam ta tane kila. ⁴Sine kule pisne tumba Kristus ndon kumanu tañan kumgen ta nane sine nu ndon ngukanu tañan ngukinaig. Tanjanaig ta Mam Kuatenge nuñe sangri sungo tambu nu te-tina le sine nu ndon abongganu tañan abonggigen sulumba mine kitek mayenu mbolnge mineg.

⁵Sine Kristus ndon kumanu tañan kumgen ta nu ndon ulendikigen. Sine nu ndon tinganu tañan tinga nu ndon ulendika abo kitek ñak mineg. ⁶Ngarosune mañau ñak te te-simba sine une tuku piro mbal mañ mine ndakube nga wamdus ambokok ta Kristus ndon ail kazrai mbolnge dannganu tañan dannginaig wam ta sine kila. ⁷Tango nu kumit ta une mañauñge nu mañ kulat

ndakate. Nu siŋka muskil te-tite. ⁸Sine Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumgeŋ tukunu sine mata nu ndoŋ abo ŋak minmba minamŋgig wam ta sine kila mineg. ⁹Kristus nu buk kummba tingina. Kile nu abo ŋak minit ta maŋ kume nda. Kume maŋaunŋe nu maŋ kulatke nda. ¹⁰Nu kumna ta une tuku saŋgri nduiye kusremba kumna. Kile nu abo ŋak minit ta nu Kuate tuku nyu te-dungam tuku minit. ¹¹Tane Kristus Yesus ndoŋ ulendikade tukunu taŋgine miroŋ tuku teŋemba idusap. Tane une tuku saŋgri nduiye kusremba kumanu taŋaŋ kumnaig sulumba kile abo ŋak minmba Kuate tuku nyu te-dungam tuku minig.

¹²Tane une maŋau pitaiwap le nu maŋ tane kulat ndakuwa le taŋgine ŋgarosu tuku nzali ŋaigonu dubi ndakap. ¹³Une maŋau saŋgri pilewam tuku taŋgine ŋgarosu inum inumnu une tuku piro agaŋ taŋaŋ pati ndakap. Tane kummba tinga abo ŋak minig mbal taŋaŋ minig. Ta tuku maŋau mayenu saŋgri pilewam tuku taŋgine ŋgarosu inum inumnu Ku-ate tuku piro agaŋ taŋaŋ patikap. ¹⁴Tane tukul pasa sinamŋge mine ndakade. Ku-ate nu ake sinaŋ make patikate maŋau sinamŋge minig. Ta tuku une tuku saŋgriŋge tane kulat ndakuwa.

Piro tango mayenu tuku yaba pasa

¹⁵Kile sine ndaŋkuba. Sine tukul pasa sinamŋge mine ndaka Kuate nu make patikate wam sinamŋge mineg tukunu sine wam ŋaigonu ndo kube e? i ... Ye taŋamba idus ndawet. ¹⁶Tane ande tuku wamdus dubiwam tuku taŋgine ŋgarosu pilig ta tane nu tuku piro tango taŋaŋ mayok kinig ta tane kila. Tane une maŋau tuku piro mbal minap ta tane ŋgisikamŋgaig. Tane Kuate tuku miŋge kumnemŋge minap ta nu tane tiŋreknu kile-mayokkuwa le abo ŋak minamŋgaig.

¹⁷Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Tane buk une tuku piro mbal minnaig le afunŋe tugusek pasa tumtinginaig ta kile taŋgine wamdus ŋakmbambi du-bide. ¹⁸Tane une maŋau tuku saŋgriŋge ndaleka minna le nu tane muskil kile-tidingina le kile tane maŋau tiŋreknu tuku piro mbal taŋaŋ minig. ¹⁹Ye tane maŋau tiŋreknu tuku piro mbal ŋga satinŋit ta tane wamdus pulutingam tuku ndo satinŋit. Tane nu tuku piro mbal kuga. Taŋgine wamdusmbi nu du-bide. Tane o buk taŋgine ŋgarosu inum inumnu kutur maŋau tuku piro agaŋ patikinaig sulumba wam ŋaigonu lato lato kumba minnaig. Taŋamba ndo kile taŋgine ŋgarosu inum inumnu maŋau tiŋreknu tuku piro agaŋ taŋaŋ patikap sulumba Kuate tuku mbal purfeŋnu mayok kape.

²⁰Tane buk une tuku piro mbal min-naig le maŋau tiŋreknuŋge tane kulatkam kumuŋ kuga. ²¹Tane une tuku piro mbal minmba maŋau ke likinaig ta tuku kile kiko kamusde. Tane alonu ame agaŋ tinaig? Maŋau taŋge kumam tuku ndin ndo wakeite. ²²Kile tane une tuku saŋgri kumnemŋge mine ndakade. Kuga. Tane Kuatenŋe muskil kile-tidingina le kile tane nu tuku piro mbal minig. Taŋamba tane Kuate tuku mbal purfeŋnu mayok kinig sulumba abo ŋak minmba minam tuku ndin mbolŋge minig. ²³Une kumnemŋge pirokade mbal nane piyanu kume maŋau tade. Sine siŋgine Surgo Yesus Kristus tuku mbal Kuate nu piya kugatok abo tugu minmba minam tuku siŋgit.

Tukul pasa le une maŋau tuku pasa

7 Tira kame, tane tukul pasa ŋak minig mbal ye tane satinŋamŋgit. Tango abo minig ait mbolŋge ndo tukul pasanŋe nu kulatka minit ta tane kila. ²Pino nu tango nuŋe abo minwa le nu tukul pasa dubimba taŋgo kise tam ku-

munj kuga. Tango nuje kumwa ta nu tango kilig tuku tukul ta kumnemnge mine ndakate. ³Nu tango nuje kume ndakate le nu tango kise tate ta nu munju kilig tuku tukul pasa purte. Tango nuje kumit ta nu tukul ta kumnemnge mine ndakate. Nu tango kise tuwa ta nu une ndakate.

⁴Tira kame, tanjamba ndo tane ande tuku mbal minam tuku Kristus tuku ngarosu mbolnje tane kumanu tanj kummba tukul tuku sangri kusrenaig. Ande nu kummba tingina ta sine nu tuku mbal mineg. Kile sine Kuate tuku mbal minmba nu tuku nga wam magenu tiGREKNU ndo kile-mayokkam tuku mineg. ⁵Sine buk kilke te tuku manau mbolnje mingej le tukul pasanje ngarosu tuku nzali ngaigonu tukulningina tukunu une manau nu sine sinamnge sangri tinga piroka kume manau te-mayokna. ⁶Tukul pasa tuku sangri sine kulatka minna ta kile sine kumanu tanj kumgej sulumba nu tuku sangri kumnemnge mine ndakeg. Kile sine manau ambokok mbolnje tukul kumnemnge minmba Kuate dubi ndaweg. Sine manau kitek Tukul Guwa mbolnje Kuate dubiweg.

⁷Sine wam ta tuku ndanjube. Tukul pasa le une manau nale ndui ta ndo minik e? i ... Ye tanjamba idus ndawet. Ye tukul pasa mbolnje ndo une tuku sangri ta kamusen ta tenjamba. Tukul pasa ande sakate: Tango tuku aganj kangerka am kikonj ti ndangap ngate. Tukul pasa ta mine ndakate kande ye am kikonj tingam tuku manau njayonu ta kamus ndawet kande. ⁸Tukul pasa nu tanjamba sakate tukunu une manau nu tukul mbolnje ndin kangermba ye tuku ngamungal sinamnge am kikonj tingam tuku manau kise kise kile-mayokkina. Tukul pasa mine ndakuwa ta une manau nu kumanu tanj minit. ⁹Ambonga ye tukul gilai ait mbolnje ye abo njak

minet nga idusen. Ye tukul kila pilen le une manau sangri tinga ye kumam tuku pilna. ¹⁰Tukul pasa nu abo minam tuku ndin tumyam tuku prona ta ye nu mbolnje kume manau ndo te-siliken. ¹¹Tukul pasa ta mayok kina le une manau ye didikam tuku tukul mbolnje ndin kangermba ye didika tukul pasa tambi ye baleyina.

¹²Moses tuku tukul pasa purfejnu tiGREKNU mayenu ndo minit. ¹³Wam mayenu tanje ye baleyina nga sakam kumunj e? i ... Ye tanjamba idus ndawet. Unenge nu wam mayenu ta tumba ye baleyina sulumba nuje manau njayonu ta te-mayokna. Tukul mbolnje une nu sinja aganj njayonu ta kilimok mayok kinit.

Une tuku sangri

¹⁴Tukul pasa nu Tukul Guwa tuku sangri mbolnje prote ta sine kila ta ye tango tuku manau gisleknu njak minet tukunu ye une tuku piro tango ndalekanu tanj minet. ¹⁵Ye wam ke liket ta ndanam saka ye tanjawet. Ye wam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye wam njule parak ta ndo ke liket. ¹⁶Ye wam nzali ndayate ta ke liket sulumba yije manau tambi tukul nu kumumbi sakate njget. ¹⁷Ye wam ngaigonu ke liket ta yenge kuga. Une nu ye sinamnge minmba nunge wam ta ke likate. ¹⁸Ye tango tuku manau gisleknu njak minet le wam mayenu ande ye sinamnge mine ndakate ta ye kila. Ye wam magenu kam tuku wamduset ta ke fuguwet. ¹⁹Ye manau mayenu kam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye manau njayonu kam mbulet ta ye ket. ²⁰Ye manau mbulet ta ke liket ta yenge ke ndaket. Une nu ye sinamnge minmba nunge kate.

²¹Wam njayonu mayok kinit ta tenjamba. Ye wam mayenu ande kam nzaliyate sulumba ye wam njayonu ndo ket. ²²Yije ngamungal sinamnge yije pilewanu wamnge Kuate tuku tukul pasa ku-

mumbi sakate nga tumyate ta ²³wam nayonu ande ye tuku ngarosu mbolnge sangri tinga yiye pilewanu wam ta ndon kame bumba minik le kamuset. Nu ye tumba une majau ye sinamnge minit te kumnemnge pilit le ye wam ngaigonu ke liket.

²⁴A ... ye siŋka sinamanzer sungo ŋak minet. Yiye ngarosu tuku sangri mbolnge ye kumam tuku minet te imange ye turyuwa. ²⁵Ese. Ye Kuate gare pasa sungo tuwet. Nunge siŋgine Sungo Yesus Kristus mbolnge sine tur-siŋmba muskil kile-tidinge siŋgit.

Ta tuku ye yiye pilewanu wamnge Ku-ate tuku tukul kumnemnge minet ta ye tango tuku majau gisleknu ŋak minmba une majau kumnemnge minet.

Tukul Guwa tuku sangri

8 Sine Kristus Yesus ndon ulendikeg mbal sine pa tam tuku mine ndakeg. ²Sine nu ndon ulendikeg sulumba Tukul Guwa kumnemnge mineg le nu une tuku sangri te-simba muskil kile-tidinge siŋmba abo mine majau siŋgit.

³Sine tango tuku majau gisleknu ŋak minger tukunu tukul pasa nu sine tur-siŋge fuguna ta Kuatenge nu sine turkina sulumba nu nuŋe Kiŋo kukulna le nu kilke mbolok une ŋak tango tajar mayok ka Kuate tuku nzali dubimba une saukam tuku ngarosu kumam tuku pilna. Tajara le Kuate nu kilke mbolok tangombi une tuku sangri kume serna. ⁴Ta tuku sine tango tuku majau gisleknu kumnemnge mine ndaka Tukul Guwa tuku nzali kumnemnge mineg mbal sine tukul pasa am mbolnge kumumbi mayok kineg.

⁵Nane tango tuku majau gisleknu kumnemnge minig mbal nangine wamdus tango tuku wam mbolnge ndo minig. Tukul Guwa tuku nzali kumnemnge minig mbal nangine wamdus Tukul Guwa tuku wam

mbolnge minig. ⁶Ande nu nuŋe wamdus tango tuku majau mbolnge pilit ta nu ngisikamngat. Ande nu nuŋe wamdus Tukul Guwa mbolnge pilit ta nu abo ŋak ngamunggal mukuk minamngat. ⁷Tango tuku majau gisleknu kumnemnge minig mbal nane Kuate tuku ngueu minig. Nane Kuate tuku tukul pasa kumnemnge mine ndakade. Nane siŋka dubiwam fugude. ⁸Nane tango tuku majau gisleknu kumnemnge minig tukunu nane Kuate gare tambim kumun kuga.

⁹Tukul Guwa siŋka tane sinamnge minit ta tane nu tuku nzali kumnemnge minig. Tane tango tuku majau gisleknu kumnemnge mine ndakade. Ande nu Kristus tuku Guwa kugatok ta nu Kristus tuku tango kuga. ¹⁰Tane une majau ŋak tukunu ngarosu kumam tuku minig ta Kristus nu tane sinamnge minit le tane tiŋreknu mayok ka ngamunggal abo tugu ŋak minig. ¹¹Yesus kumna le Kuatenge te-tina ta nuŋe Guwa tane sinamnge minit. Nu tane sinamnge minit tukunu nu Kristus Yesus kumna le te-tina tajarba ndo tangine kumig tuku ngarosu ta mata kile-tidingamngat.

¹²Tira kame, sine tango tuku majau gisleknu maj dubi ndakube. Nu sine kulat ndakate. ¹³Sine tango tuku majau gisleknu kumnemnge minbe ta sine ngisikamngig. Sine Tukul Guwa tuku sangri mbolnge ngarosu tuku majau kile-iberŋka kume serniŋbe ta sine abo ŋak minamngig. ¹⁴Sine Kuate tuku Guwa tuku nzali dubiweg mbal sine Ku-ate tuku kiŋo kame mineg. ¹⁵Sine Tukul Guwa tiger mbal sine piro mbal mayok ka kuru kuru wam mbolnge pro ndageŋ. Kuga. Sine nu mbolnge Kuate tuku kiŋo kame mayok ka ndek yiye Mam nga Kuate wikeg. ¹⁶Tukul Guwa nu sine sinamnge tane kumumbi Mam ngade nga tumsiŋgit le sine Kuate tuku kiŋo kame mineg ta kila pileg. ¹⁷Sine kiŋo

kame mineg ta Mam tuku agan ndende kilam tuku mineg. Kuate nu sine tuku Mam tukunu sine Kristus ndon nuje agan ndende ta kilamngig. Kile sine ait te mbolnge nu ndon piti kuraweg ta sine nu ndon kilja tamngig.

Sine gare sungo tamngig

¹⁸ Kilja sungo sine mbolnge mayok kangat ta ye wam ta idusmba kile piti kuraweg te agan fudiendo nget. ¹⁹ Kuate nu kilke mbolnge agan ndende jakmba kile-mayokkina ta nane Kuate tuku kiyo kame mayok kambim tuku ait tairnga mindesimba minig. ²⁰ Agan jakmba ta manau gisleknu mbolnge pronaig. Nane nangine nzali dubimba tanamba pro ndanaig. Kuate nunge nane kilmba manau ta kumnemnge patikina ta nane nduiye tanamba minmba minam tuku pati ndakina. ²¹ Agan kame jakmba ta kile ngaigongam tuku manau kumnemnge minig ta nane Kuate tuku kiyo kame ndon muskil kile-tidinge ningamngat. ²² Agan jakmba ta pino kiyo tepalmbim tuku rar kamuste tanamba muskil te-tiwam tuku mindesimba wika-ramba minig ta sine kila. ²³ Agan kame ta ndo kuga. Sine Tukul Guwa jak minmba samba mbolok gare kamuseg mbal sine mata ngarosus tuku muskil te-timba Kuate tuku kiyo kame mayok kambim tuku tairnga ngamungal sinamnge wika-ramba mineg.

²⁴ Kuate nu buk muskil kile-tidinge singina le kile sine wam ta tuku alonu tairnga minde mineg. Sine wam ande tairnga minde mineg le nu prowa sulumba tumail pulusinguwa le man nu tairnge nda. ²⁵ Sine wam ande tuku tumail pulu ndasingit le sine wamdus sangrinu pilmba wam ta ndo tairnga mineg.

²⁶ Tanamba ndo sine sangriknu mine ndakeg le Tukul Guwa nu sine sinza-nsingit. Kuate nu yaban pasa ndan nane kumumbi kade nga nzalite ta sine gilai

mineg. Tukul Guwa nu sine tuku ngamungal sinamnge Kuate yabanam tuku ta sine tuku sungomba idusmba pasate fugumba malmi ndo kate. ²⁷ Kuate nu tango tuku ngamungal jakmba kangerte ta nu Tukul Guwa tuku wamdus kila pilit. Tukul Guwa nu Kuate tuku nzali dubimba nu tuku mbal tuku yabante le Kuate nu nuje malmi ndo ismba nu tuku wamdus kila minit.

²⁸ Sine Kuate tuku kume pureg mbal nu nuje wamdus dubimba sine kilam tuku wikina. Wam kame kise kise sine mbolnge prowe likade ta sine mine mayewam tuku ndo prode ta sine kila. ²⁹ Kuate nuje Kiyo ta kiyo mulum minwa nga nu o buk sine kilam tuku madisingina ta nuje Kiyo nuje tuku manau te-purbe nga idusna. ³⁰ Tanamba nu sine kilam tuku o buk madisingina mbal nu sine wikina. Nu sine wikina sulumba tigrekn kile-mayokkina. Sine tigrekn kile-mayokkina sulumba nyu sugo singam tuku patikina.

Kuate tuku kume pur manau sungo

³¹ Ye wam kame satigit ta tugunu tejenmba. Kuate nu sine ndon sailka minwa le imange sine kile-ibenkam kumun? Kumun kuga. ³² Nu nuje Kiyo nuje mape ndamba sine tursingam tuku kumwa nga pilna. Tanamba kile nu nuje Kiyo nuje mbolnge wam jakmba singit le sine ngamungal mukuk jak mineg. ³³ Kuate nunge sine tigrekn ngate. Ta tuku ande nu sine Kuatenge madisingina mbal pasa mbolnge patikam kumun kuga. ³⁴ Kristus Yesus nu sinenu nga kumna tukunu ande nu sine pa singam tuku mine ndakate. Nu kumna wam ta ndo kuga. Kuate nu te-tina le nu tingina. Kile nu Kuate tuku ndinam kumamnge minmba sine tuku nga Kuate yabammba minit.

³⁵ Kristus nu sine tuku kume purmba minit ta imange nu tuku kume purte

wam ta kuerkam kumuŋ? Piti ait, sinamanzer, afunŋe kasursingig, gubak mineg, agaŋ denkanu mineg, kame agaŋ sine tugum prode, afu balesingam bafude wam kame ta ŋakmba nu tuku kume purte wam ta kuerkam kumuŋ kuga. ³⁶ Kuyar pasa ande nu teŋenmba sakate.

Sine ne tuku mbal ait ŋakmba kumam tuku mineg.

Sipsip bale faram tuku pileŋgade taŋamba afu sine bale faram tuku pileŋgade ŋgate. *Mune 44.22*

³⁷ Kristus nu sine tuku sungomba kume purte ta nu piti ŋakmba ta kugrakam tuku tursingit le sine saŋgri ŋak mayok kinig. ³⁸⁻³⁹ Ye siŋka son pasa satinŋamŋgit. Kuate nu siŋgine Sunŋo Yesus Kristus mbolŋge sine tuku sungomba kume purte ta saŋgri andeŋge nuŋe wamdus ta kuerkam tuku mine ndakate. Sine kumeg e ko abo mineg ta eŋel le guwa sugo sugo tuku saŋgri wam kame kile sine mbolŋge prode ko ŋgumnenga prowamŋgaig agaŋ ndende samba le kilke mbolŋge mine likade wam kame sakit ta ŋakmbange Kuate nu sine tuku kume purte wamdus ta kuerkam kumuŋ kuga.

Kuate nu nuŋe wamdus dubimba nuŋe mbal madiniŋgit

9 Ye Kristus tuku tango minet ta ye yabri pasa sa ndaket. Ye pasa satinŋamŋgit te siŋka son pasa. Tukul Guwaŋge pasa te siŋka son pasa ŋga sayate le ye tane satinŋet ta teŋenmba. ² Ye Zu mbal tuku piti sunŋoyate le ŋgamuŋgal rar kamusmba minet. ³ Ye Kristus ndoŋ purka ŋgisikumba maŋau tambi yiŋe ndare tuma turkam kumuŋ kande ye wam ta mata iduset kande.

⁴ Nane Israel tugu minig. Nane nuŋe kiŋo kame minam tuku Kuatenŋe nane madiniŋgina. Nu nane ndoŋ minmba minit. Nu nuŋe pasa ta nane ndoŋ

katna. Nane tukul pasa ŋak. Kuate mbariŋam tuku ndin nu nane tumningina. Nu wam magenu kam sakina ta nane ambonga ismba tinaig. ⁵ Abraham Isak Yakob nane nane tuku mbuŋ. Kristus nu ŋgarosu ŋak mayok kina ta nu nane tuku ndare mbolŋge mayok kina. Nu Kuate. Nu agaŋ ŋakmba kulatka minit. Nyu te-dunŋam tuku wam ta nu mbolŋge kumba minmba minam tuku minit. Son.

⁶ Israel mbal nane Kuate tuku ndin pitaide tukunu Kuate nu wam kam saniŋgina ta ke ndakate ŋga idus ndawap. Nane Israel tuku tugu ŋakmba minig ta afu ndo Israel ndinok. ⁷ Ta tuku Abraham tuku mbuŋ ŋakmba minig ta afu ndo nu tuku mbuŋ ndinok. Kuate nu teŋenmba Abraham sana.

Isak tuku ndare mbolŋge ndo ne tuku mbuŋ mayok kangaig ŋga sana. *Mulum Pasa 21.12*

⁸ Pasa ta tugunu teŋenmba. Sine ŋgarosu mbolŋge Abraham tuku mbuŋ mayok kinig mbal sine Kuate tuku kiŋo kame mayok nda kinig. Kuate nu pasa saŋgrinu Abraham sana ta sine pasa ta mbolŋge Abraham tuku mbuŋ mayok kinig mbal ndo sine Kuate tuku kiŋo mayok kinig. Sine Abraham tuku mbuŋ ndinok. ⁹ Kuate nu Abraham teŋenmba sana.

Yar ande si piyo naje Sara nu kiŋo tuwa le ye siŋka luka prowamŋgit ŋgina.

Mulum Pasa 18.10

¹⁰ Ta ndo kuga. ŋgumnenga Rebeka nu siŋgine mbuŋ Isak ndoŋ kiŋo armba fungul sinamŋge konkinaik. ¹¹ Kiŋo armba ta pro ndamba wam magenu ko ŋaigonu ke ndakinaik le nu o buk ande madina. Kuate nu tango madiniŋgit ta nane wam ke likade mbolŋge madi ndaniŋmba nu nuŋe wamdus ndo dubimba madiniŋmba wikate. ¹² Nu nuŋe maŋau ta te-mayokmba Rebeka teŋenmba sana.

Kiŋo mulum nu kiŋo ngumneŋgamngat ta tuku minge kumnemnge minamngat nga sana. *Mulum Pasa 25.23*

¹³ Kuyar pasa ande mbolŋge Kuate tuku minge teŋenmba minit.

Yakob tuku ye kume puret ta Esau ye kasuret ŋgate. *Malakai 1.2*

¹⁴ Kuate nu nuŋe nzali dubimba ande madimba ande pitaite ta nu wam kumumbi ke ndakate nga sakam kumuŋ e? i ... Ye taŋamba idus ndawet. ¹⁵ Kuate nu pasa te Moses sana le nu kuyar mbolŋge kuyarna le minit.

Ye tango ande mapewam iduset ta ye nu mapewet.

Ye tango ande sinawam iduset ta ye nu sinawet ŋgate. *Kisim Bek 33.19*

¹⁶ Ta tuku Kuate nu ande mapete ta tango tuku wamdus ko nuŋe piro tuku mundu ta tuku nu mape ndate. Kuga. Nu nuŋe wamdus sina tambi ndo nu mapete.

¹⁷ Kuate nu kuyar pasa ande mbolŋge Isip tuku gabat Farao tuku teŋenmba sakate.

Ye ne mbolŋge yiŋe sangri te-mayoki le ye tuku nyu kilke mbol mbal iswaig nga ye ne gabat pilen ŋgate. *Kisim Bek 9.16*

¹⁸ Ata. Kuate nu nuŋe nzali dubimba afu mapekate sulumba afu nuŋe pasa pitaiwam tuku wamdus kareŋnu ningit.

¹⁹ Kile tane tuku ande teŋenmba ye kusnayamngat. Sine Kuate tuku nzali pitaiwam kumuŋ kuga ta ndaŋam saka Kuate nu tango tuku gubra pilit nga ye kusnayuwa ta ²⁰ ye teŋenmba nu tuku pasa lafuwamngit. Ne ima le Kuate ndoŋ kualeyaukate. Kilke waim andeŋge nu tango wakeite ta samba ne ndaŋam saka ye teŋenmba wakeiyina nga sa ndate.

²¹ Waim wakeikanu tango ta nu kilke kilmba nuŋe nzali ndo dubimba agaŋ wakeikate. Nu kilke ndui tambi waim ande maditaknu wakeimba waim ande ake agaŋ patinu tuku wakeite.

²² Taŋamba ndo Kuate nu nuŋe nzali dubimba nuŋe agaŋ ndende mbolŋge wam afu kam kumuŋ. Nu une tuku gubra ŋak minmba nuŋe sangri sungo te-mayokmba ŋakmba tumningam tuku iduste ta nu ŋgan minmba pitik ndo ŋgisikam tuku minig mbal pa ninge ndakate. ²³ Nu nuŋe mapekate mbal mbolŋge nuŋe wam magenu lato patikuwa le ŋakmba kaŋgerwaig nga idusmba taŋate. Mbal ta nane nu ndoŋ gare ŋak minmba minam tuku Kuate nu o buk nane madiningina. ²⁴ Kuate nu sine wike likate mbal tuku saket ta afu Zu mbal afu kasomok mbal.

²⁵ Kuate nu tuan tango Hosea mbolŋge nu kasomok mbal tuku teŋenmba sakina. Nane ye tuku mbal mine ndakade kuasmbi ta nane ye tuku mbal minamngaiŋ. Mbal ta ye nane wamdus ninge ndaken ta ye nane tuku kume purmba minamngit.

²⁶ Ma ande tuku mbal nane Kuate tuku mbal kuga nga saken ta ye tane Kuate abo ŋak minit tuku kiŋo kame ŋgamngit. *Hosea 2.23; 1.10*

Kuate nu taŋamba sakina.

²⁷ Tuan tango Aisaia nu Israel mbal tuku teŋenmba wi kuenka sakina.

Piyalŋge fulbul minig taŋaŋ Israel mbal burnu kumuŋ kuga ta ndui ndui ndo muskil kile-tidingam tuku wam tamngaiŋ.

²⁸ Kuate nu dal ndaka kilke te mbolŋge pitik ndo pasa nduiye te-timba lafunu pa ningamngat. *Aisaia 10.22-23*

²⁹ Aisaia nu o buk pasa ande teŋenmba sakina.

Samba mbolok mbal tuku Mbara nu sine tuku ndare afu mape ndakina kande sine Sodom le Gomora taŋaŋ kile mine ndakeg kande. *Aisaia 1.9*

Aisaia nu taŋamba sakina.

³⁰ Ye tuan tango kame tuku pasa satingit ta tugunu teŋenmba. Kasomok mbal nane tiŋreknu mayok kambim tuku

ndin sota matuk tukul ndakinaig ta nane Kuate nu kumuŋ nginaig sulumba Ku-ate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinaig. ³¹ Israel mbal nane tiŋreknu mayok kambim tuku tukul dubika matuk tukulka nane tiŋreknu mayok ndakinaig. ³² Ta ndaŋam? Nane tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus saŋgrinu pilnaig ta nange piro tuku saŋgri mbolŋge soti-naig. Kuate nu kumuŋ nga nu mbolŋge sote ndakinaig. Ndate ande tango kupe daŋngade ta nane ndame ta mbolŋge bikekade. ³³ Kuyar pasa nu teŋenmba sakate.

Ata. Ye Sion tumbraŋŋge ndame ande kupe daŋngam tuku pili le minamŋgat. Ndate sungo ta mbolŋge nane barinungaig. Ande nu ndame ta tuku saŋgri tomba tiŋguwa ta nu tumail pulunungat ngate. *Aisaia 28.16*

Israel mbal ndin mayenu ngisinaig

10 Tira kame, yiŋe mbal Israel nane muskil kile-tidinge niŋgam tuku ndin ta te-silikuwaig nga ye wamdus saŋgrinu pilmba Kuate yabaŋet. ² Nane Kuate dubi mayewam tuku ngamunggal kunde-kundenigat ta nane ndin katese ndade. Ye nane tuku maŋau ta kila. ³ Nane Kuatenge ndo tango tiŋreknu kile-mayokkate wam ta gilai minmba nange saŋgrimbi tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus saŋgrinu pilig. Nane Kuate nu tango tiŋreknu kile-mayokkate ndin ndindo ta pitaide.

⁴ Kristus mbolŋge tukul pasa kumna. Kile nu tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal nane Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinig. ⁵ Moses nu tukul pasa dubimba tiŋreknu mayok kambim tuku teŋenmba kuyarna.

Ande nu tukul pasa ŋakmba dubi mayewa ta nu abo ŋak minmba minamŋgat ngina. *Wok Pris 18.5*

⁶ Kristus tuku kume mbolŋge tiŋreknu mayok kinit wam ta minde bada taŋaŋ kuga. Kuyar pasa ande teŋenmba sakate. Ima nu samba mbol ambe kaŋgat nga idus ndawa ngate. *Lo 30.12*

Sine pasa tambi ande nu samba mbol kumba Kristus tumba ndekuwa le son ngam kumuŋ nganu sukeg. ⁷ Ko ima nu kumanu mbal tuku tumbraŋ kaŋgat nga idus ndawap. Pasa tambi ande nu Kristus kumanu mbal ngamukŋge te-tiwa le son ngam kumuŋ nganu sukeg.

⁸ Kristus son ngam tuku ndin minde bada taŋamba kuga. Kuyar pasa te ise tiwap.

Kuate tuku pasa tane tugumŋge minit.

Tane tuku mingge mbolŋge ngamunggal sinamŋge minit. *Lo 30.14*

Ata. Nu son ngam tuku minde bada kuga. Pasa tane tugumŋge minit ta sine kukliweg. Tane Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgap ngeg not.

⁹ Ne naje mingembi Yesus nu Sungo Ndindo minit nga te-mayokmba saka sulumba naje ngamunggalmbi Kuatenge Yesus kumna le te-tina ta ne son nga ta Kuate nu ne tuku muskil te-tiwe tanmbimŋgat. ¹⁰ Sine ngamunggalmbi son ngeg le Kuatenge sine tiŋreknu ngate. Sine mingembi pasa ta te-mayokeg le muskil kile-tidinge siŋgit. ¹¹ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ande nu ndame ta tuku saŋgri tomba tiŋguwa ta nu tumail pulunungat ngate. *Aisaia 28.16*

¹² Sine Israel mbal tane kasomok mbal Sungo am mbolŋge sine kise kise mine ndakeg. Nu sine ŋakmba tuku Sungo ndindo minit. Nane afu nu sinzaŋninguwa nga nu wikade ta nu nane ŋakmba nuŋe raŋgun mayenu tambi sinzaŋningit. ¹³ Kuyar pasa nu teŋenmba sakate.

Nane afu Sungonge sinzaŋninguwa nga wikade ta nu nane ŋakmba muskil

kile-tidinge ningamngat ngate. *Yoel 2.32*

¹⁴Nane nu tuku sangri gilai minmba son nda ngade mbal ta ndanndanmba nunge nane sinzanjinguwa nga nu wikam kumu? Nane nu tuku nyu ise ndakuwaig ta ndanmba nane son nguwaig? Ande nu Kristus tuku pasa tumba nane tugumnge kukli ndawa ta ndanmba nane isamngagig? ¹⁵Afu nangine mbal afu pasa kukliwam tuku kukul ndaninguwaig ta ndanmba nane kumba pasa ta kukliwamngagig? Kuyar pasa ande ta tuku tejenmba sakate.

Ande nu pasa mayenu tumba pro sine tugumnge sakate ta sine garegarekeg ngate. *Aisaia 52.7*

Israel mbal pasa mayenu pitainaig

¹⁶Kristus tuku pasa mayenu isig mbal gudommmba nane pasa ta dubi ndade. Aisaia nu ta tuku tejenmba sakina.

O Sungo, sine pasa kukliweg le ande nu son nda ngate ngina. *Aisaia 53.1*

¹⁷Sine Aisaia tuku pasa ta mbolnge tejenmba kila pileg. Son ngam tuku ndin ta Kristus tuku kukliweg. ¹⁸Ye tane kusnatingamngit. Israel mbal nane pasa mayenu ise ndakinaig e? Kuga. Nane sinjka pasa mayenu buk isnaig. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Nane Kuate tuku pasa kuklinaig le kilke mbol mbal njakmba isnaig. Nangine pasa ta sungoka kilke tugu njakmba kumungina ngate. *Mune 19.4*

¹⁹Ye man lato kusnatingamngit. Nane Israel mbal pasa ismba tugunu katese ndanaig e? Kuga. Nane sinjka katesenaig. Moses nu o buk Kuate tuku minge pasa tejenmba sakina.

Ye mbal nyu kugatok mbolnge manau mayenu ki le tane Israel mbal wamdus njayongamngagig.

Ye kilke kisekok mbal wamdus tugusek kugatok minig ta sinzanjningi le tane gubra tamngagig ngina. *Lo 32.21*

²⁰Ngunnenga Aisaia nu Kuate tuku minge te-mayokmba pasa sangrinu ande tejenmba sakina.

Ye sote ndakade mbal ye te-silikam tuku ndin tumningamngit. Nane ye kusna ndangade mbal nane ye kila palm-bim tuku ye nane tugumnge mayok kangit ngina. *Aisaia 65.1*

²¹Nu nuje mbal Israel tuku tejenmba sakina.

Ait kuennu nane ye tuku pasa pitaimba ngueu pilig mbal nane ye tugumprowaig nga wika minet ngina. *Aisaia 65.2*

Aisaia nu Kuate tuku minge tanjamba te-mayokna.

Kuate nu Israel mbal tuku sinaningina

11 Ye tane kusnatingamngit. Kuate nu nuje mbal Israel pitaikina nga idusde e? Sinjka nu taja ndana. Ye mata Israelnu. Ye Abraham tuku ndare. Ye tuku tugu ta Benyamin. ²Kuate nu nuje mbal Israel kilam tuku o buk madiningina ta nu nane pitai ndakate. Elia tuku wam kube kuyar pasa mbolnge minit ta tane kila. Nu Israel mbal tuku manau kanjerka nu nane pasa mbolnge patika Kuate sana: ³O Sungo, nane Israel mbal ne tuku tuan tango njakmba kilmba bale farmba ne atraukam tuku mbain ta kilmba njago siglikade. Kile ye yiye ndo ne dubinumba minet le nane ye mata baleyam tuku ndin sotade ngina. ⁴Tanjakina le Kuate nu ndek Elia tejenmba sana: Kuga. Israel mbal ngamuknge nane gudommmba 7,000 ye dubiyade le ye nane kulatket. Nane yabri mbara Baal mbarinj ndade nga Elia sana.

⁵Tanjamba ndo kile ait te mbolnge sine Israel mbal ndui ndui Kuate dubimba mineg. Kuate nu o buk sine ake sinanj make patika kilam tuku madisingina. ⁶Nu ake sinanj sine make patika madisingina ta singine wam ke

likeg ta mbolŋge sine nuŋe mbal mayok nda kineg. Kuga. Sine nuŋe ake make patikate wam ta mbolŋge ndo nuŋe mbal mayok kineg. ⁷Wam ta mbolŋge sine tejenmba kila pileg. Israel mbal nane tiŋreknū mayok kambim tuku ndin sotinaig ta te-sili ndakinaig. Kuatē nu sine ndui ndui kilam tuku madisingina mbal sineŋge ndo te-silikeg. Nane afu ŋgamuŋgal tukulmba wamdus kareŋnu ningina. ⁸Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Kuatē nu nane tuku ŋgamuŋgal wamdus tukulam tuku maŋau ningina le nane ammbi aŋaŋ kaŋger ndaka kilbambi pasa ise ndakade. Kile nane taŋamba ndo minig ŋgate. *Aisaia 29.10*

⁹David nu mata tejenmba sakina.

Nane aŋaŋ ndende kumumbi minmba den ndakeg ŋga idusde. Wamdus taŋge nane biye tidinguwa le nane ndekuwaig sulumba lafunu kumumbi tuwaig.

¹⁰Nane tuku am ma makeŋge songuwa le mambil ndawaig.

Nane piti ŋak minmba poska lika minmba minwaig ŋgina. *Mune 69.22-23*

David nu taŋamba sakina.

Kuatē nu kasomok mbal kilna

¹¹Ye maŋ tane kusnatingamŋgit. Israel mbal nane Kuatē tuku ndin nduiye ŋgisinaig ŋga idusde e? i ... Nane taŋa ndanaig. Nane mbarmba Kristus pitainaig le muskil kile-tidinge ningam tuku pasa ta nane tane kaŋgerka am kikoŋ tiŋga pasa mayenu ta maŋ tam iduswaig ŋga tane kasomok mbal tugum kina. ¹²Israel mbal mbarnaig le kilke mbol mbal ŋakmba Kuatē tuku wam mayenu ta te-silikinaig. Nane Kuatē kusrenaig le nuŋe wam mayenu tane kasomok mbal mbol prona. ŋgumneŋga Israel mbal maŋ ŋgamuŋgal biye mbilmba Kuatē tugum kuwaig le wam mayenu

nane tuku mbar mbolŋge prona ta limba siŋka wam mayenu sungo ŋayo taŋgo ŋakmba mbolŋge mayok kaŋgat.

¹³Kile ye tane kasomok mbal satingamŋgit. Ye tane kasomok mbal tuku aposel minet ta piro te sungo ŋga wamdus sangrinu pilmba piroket.

¹⁴Ye maŋau tambi yiŋe tugu am kikoŋ tiŋga nane tuwaig ŋga iduset. Taŋamba nane afu turmba muskil kile-tidinguwaig. ¹⁵Kuatē nu Zu mbal kile-sikina le kilke mbol mbal ŋakmba Kuatē ndoŋ tumawam tuku ndin mayok kina. ŋgumneŋga nu maŋ Israel mbal luka kilwa le ame wam sungo mayok kaŋgat? Taŋgo kummba maŋ abongate wam sungo taŋaŋ.

¹⁶Bret inumnu kuerka Kuatē atraukate ta bret ŋaknu ta Kuatē tuku. Ail tugunu Kuatē tuku minit ta ail wainu ŋakmba nu tuku. ¹⁷Ail ndinok ta Kuatē nu wainu afu kat pugurka duŋekok olif ail wainu kilmba wainu ndinok afu ŋgamukŋge tuturmba kuse likina. Tane kasomok mbal duŋekok olif ail taŋaŋ kile Zu mbal tuku wam magenu nane ndoŋ kilig. ¹⁸Tane wam ta tuku idusmba sine ail wainu ndinok liningeg ŋga payam ndakap. Ail tugunu ail wainu mbolŋge sangri ti ndaŋgate. Kuga. Tane ail tugunu mbolŋge sangri tiŋgade.

¹⁹Tane afu taŋgine ŋgarosu payamka tejenmba sakade. Sine kasomok mbal ail ta mbolŋge tuturbe ŋga nu wainu afu kat pugurka pankina ŋga sakade ta son ta ²⁰nane Zu mbal son nda ŋginaig tukunu Kuatē nu nane kat pugurka pankina. Tane ŋgamuŋgal son ŋak minig tukunu tane ail ta mbolŋge minig. Tane taŋgine ŋgarosu payam ndaka kurau mayemba taŋgine ŋgamuŋgal son biye dewap. ²¹Wainu ndinok ta nane son nda ŋginaig le Kuatē nu nane mape ndaka kat pugurkina. Tane duŋekok olif ail taŋaŋ minmba son maŋau kusre-

wap ta nu siŋka tane mape ndaka kat pugurkamngat.

²² Ata. Tane Kuate tuku rangun maŋau le gubra maŋau te kila palpe. Kuate kusremba baringgade mbal nu mape ndaka kile-pankate ta tane Kuate tuku rangun mayenu ta tade. Tane taŋamba tumba minmba minam tuku ngamunggal son biye dewap. Kuga ta nu tane mata kat pugurka pankamngat.

²³ Israel mbal nane maŋ ngamunggal biye mbilmba Kuate tuku sangri tomba tiŋguwaig ta nu nane kilmba maŋ ail ta mbolŋge tuturninguwa le minamnggaig. Kuate nu taŋawam kumuŋ. ²⁴ Tane kasomok mbal buk dujekok olif ail wainu minnaig le Kuatenge tane kat pugurka kilmba nu ail prode maŋau ta mbilmba olif ail mayenu ta mbolŋge tuturmba kuse likina. Wainu ndinok ta nu nane maŋ kilmba ail ta mbolŋge tuturmba kuse likam tuku ta minde bada kuga.

Kuate nu kilke mbol mbal ŋakmba sinaninggit

²⁵ Tira kame, tane tangine ngarosu payamkubekaig nga ye wam ande kuirok minit ta te-kilimba satinngamnggit. Israel mbal afu Kuatenge ngamunggal tukulmba wamdus kareŋnu ningina le Kuate ngumnenaig ta nane taŋamba nduiye mine nda. Kuate nu tane kasomok mbal giganmba kilam tuku madi-tiŋgina ta ka kumuŋguwa le Israel mbal ngamunggal tukulmba wamdus kareŋnu minig ta kusrewamnggaig. ²⁶ Wam ta mbolŋge Israel mbal ŋakmba muskil kile-tidinge ningamnggat. Kuyar pasa ande ta tuku teŋenmba sakate.

Muskil kile-tidinge ningam tuku taŋgo nu Sion tumbraŋ sungo mbolŋge prowamnggat.

Nu prowa sulumba Yakob tuku tugu Ku-ate ngumnede maŋau ta pitaiwamnggat. *Aisaia 59.20*

²⁷ Taŋamba ye nane ndoŋ pasa katen ta kumumba nane tuku une maŋau saukamnggit ngate. *Yeremia 31.33*

²⁸ Kristus tuku pasa mayenu Israel mbal nane pitaimba Kuate ngueu pilnaig ta tane kasomok mbal pasa ta isig. Nane Kuate tuku ngueu pilig wam ta mbolŋge nu tane turkate ta Kuate nu nane kilam tuku madiningina ta nu nane tuku mbuŋ kame idusniŋmba nane tuku kume purmba minit. ²⁹ Kuate nu wamdus mbil ndate tuku. Nu nuŋe wam magenu afu ninggit ta nu maŋ yai ndakate. Nu afu kilam tuku madininggit ta nu maŋ nane pitai ndaninggit. ³⁰ Israel mbal nane ambonga Kuate tuku miŋge dubinaig ta ngumnenga Kristus mbolŋge pitainaig. Tane nu tuku pasa ambonga pitainaig mbal kile Kuate nu Kristus mbolŋge tane mapekate. ³¹ Nu tane kasomok mbal mapeka minit taŋamba ndo Israel mbal mata mapekam tuku ta kile nane nu tuku miŋge pitaimba minig. ³² Sine ŋakmba Kuate tuku miŋge pitaiŋeŋ le nu sine kilmba une tuku ndalekanu maŋau mbol patikina. Taŋana sulumba kile nu Kristus mbolŋge sine ŋakmba mapeka kilamnggat.

³³ Kuate tuku maŋau ta mayenu ndo. Nu tuku wamdus kila sungo o mbolŋge. Sine siŋka nu tuku wamdus kila pile ndakeg. Nuŋe wamdus kile-mayokkam tuku ndin sine pilengam kumuŋ kuga. ³⁴ Kuyar pasa nu teŋenmba sakate.

Ima nu Sungo tuku wamdus kila minit?

Ima nu Sungo wam pagu pasa sawam kumuŋ ngate. *Aisaia 40.13*

³⁵ Ima nu agaŋ ande Sungo tuna ta tuku lafunu nu mbolŋge minit? ³⁶ Nuŋe agaŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina ta nu tugu. Nu miro. Nu tuku nyu sungo kilŋa sangri ta minmba minamnggat. Son.

Sine Kuate tuku ndo minbe

12 Tira kame, tane Kuate tuku mape maŋau idusmba taŋgine ngarosu

Kuate tuku nga madimba patikap le min-waig. Kuate nu atrau aganj tana ta nu nzalite. Sine tanaweg ta sine kumumbi Kuate mbariweg. ²Tane kilke te tuku manau te-pur ndawap. Tangine wamdus Kuate mbolnge palpe sulumba kitek mayok kape. Tane tanamba Kuate tuku nzali kila palpe sulumba wam magenu o mbolnge Kuate garete ta ke likam kumu.

Piro sangri yimyam tuku pasa

(1 Korin 12)

³Kuate nu ye make pilmba aposel pilna. Ye nyu tambi satimgangit. Tane tangine miron payam ndaka kumumbi pilengap. Kuate nu sangri yimyam tingit ta idusmba tangine miron pilengap. ⁴Igarosu ndindo mbolnge aganj inum inumnu piro kise kise ke likade. ⁵Tanamba ndo sine Kristus ndon ulendikeg mbal sine gudommba ta ngarosu ndindo ndo mineg. Igarosu ta mbolnge sine inum inumnu mineg ta ulendika ngarosu ndindo. ⁶Kuate nu sine nakmba make patika sine yimyam sangri kise kise ake singit tambi sine pirokuba. Ande nu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkam tuku sangri tate ta nu nune ngamungal son manau tambi kile-mayokkuwa. ⁷Ande nu tango turkam tuku sangri tate ta nu tango turkuwa. Ande nu pasa kukliwam tuku sangri tate ta nu pasa kukliwa. ⁸Ande nu tango sangri pileningam tuku sangri tate ta nu sangri pileninguwa. Ande nu aganj ndende jak afu turka ningam tuku sangri tate ta nu waknyumba ningguwa. Ande nu gabat tango minam tuku sangri tate ta nu wamdus sangrinu pilmba piro ta kuwa. Ande nu sinamanzerka minig mbal turkam tuku sangri tate ta nu gare jak turkuwa.

Tira kame ngamungal ningam tuku pasa

⁹Tane wamdus tugusekmbi mungu kume purkap. Tane manau ngaionu jakmba ngumnenimba manau magenu ndo bige dedengap. ¹⁰Tangine tira kat tangine tana tangine tangine mungu kume purkap. Tane tangine tangine tira kame tuku nyu kile-dungam tuku ngamungal kunde-kundetinguwa. ¹¹Tane kanyum ndamba sangri tinga pirokap. Tukul Guwa mbolnge tumail gare jak mayok kape sulumba Sungo tuku piro mbal minap. ¹²Tane muskil kile-tidinge tingam tuku tairngade ta tuku gare-gareka minmba piti sinamnge ngan pilmba dirnangap. Tane mara mara Kuate yabangmba minmba ¹³Kuate tuku mbal aganj ndende denkade ta turkap sulumba kisekok mbal kilmba tangine wande mbolnge patikap.

¹⁴Tane piti sertingig mbal Kuatenge nane sinzangninguwa nga yabang sulumba nane nyaro pasa ningmba kasur pasa ninge ndakap. ¹⁵Nane gare jak minig mbal ndon tane gare-garekap. Nane piti jak minmba malmbikade mbal ndon tane malmbikap. ¹⁶Tane tira kame ndon wamdus ulendika tuma minmba sine sugo nga piro nyu kugatok ta kam tuku mbule ndakap. Tane sine kila sugo jak nga idus ndawap.

¹⁷Ande tane mbolnge manau nayonu kuwa kande tane manau nayonumbi lafu ndawap. Tango jakmba ngamuknge manau tinreknu ndo ke likap. ¹⁸Tane tango jakmba ndon ngamungal ulendi minam tuku ndin sotap.

¹⁹Tira kame, nane afu tane mbolnge manau ngaionu kuwaig le tane Kuatenge lafuwa nga piti ta nu wai mbolnge ndo palpe. Kuate tuku kuyar ta tuku tenemba sakate.

Sungu nu sakate: Manau n̄aigonu lafunu ta ye tuku piro. Yenge pa ta ningamngit ngate. *Lo 32.35*

²⁰ Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ne tuku ngueu tango nu gubawa kande nyamagan tawe le nyuwa. Nu kule parawa kande kule tawe le nyuwa.

Ne tanjawa ta nu n̄uɛ ngueu manau ta tuku kiko tumba wamdus rar prowale le kamusmba minamngat ngate. *Sindaun 25.21*

²¹ Manau n̄aigonu tangetane kile-iberkikat nga tane nu mape ndawap. Tangine manau magenu tambimanau n̄aigonu ta kile-iberkap.

Kuatenge gabat sugo patike likate

13 Sine n̄akmba gafman kumnemnge minbe. Kuate tuku wamdus mbolnge ndo nane mayok kinig. Gabat sugo mine likade ta nunge patikate. ² Ande nu gafman tuku mingepitaite ta nu Kuate tuku wamdus pitaite. Pitaide mbal ta nane piya kumumbi tade.

³ Manau magede mbal nane kulat tango sugo tuku kuru kuru ndakade. Nane wam n̄aigonu kade mbal ndo kulat tango tuku kuru-kurukade. Ne gabat ande tuku kuru-kurukam idus ndamba kande ne manau magenu ka le nu ne nzalinuwa. ⁴ Kuate nu tane turkam tuku gabat sungo ta pilit. Nu manau n̄ayonu lafuwam tuku nyu n̄ak minit. Ta tuku ne manau n̄ayonu kumba kande ne nu tuku kuru-kuruka. Kuate nu manau n̄aigonu kade mbal pa ningam tuku gabat sungo ta nu tuku piro tango minit. ⁵ Ta tuku ye satimgit. Tane gafman tuku mingekumnemnge minap. Tane Kuate tuku pa laipam tuku ndo nu kumnemnge mine ndakap. Tane manau tinreknu nga nu kumnemnge minap.

⁶ Tane takis ndametiɲ pankap. Gafman mbal nane piro ke likade ta nane Kuate tuku piro biyig. ⁷ Tane afu mbolnge wam

kam tuku minwaig kande nane mbolnge ke likap. Tane takis ndametiɲ pankam tuku minmba kande pankap. Tane nyu n̄ak mbal idusniɲmba nane gare ningam tuku wam ta ndo kap.

Tangine tangine mungu kume purkap

⁸ Tane agan ande lafuwam tuku mine ndakuwa. Tangine tangine mungu kume puram tuku manau ta ndo lafuwam tuku minwa. Nane afu tane tugumnge minig ta tane nane tuku kume purde ta tane Kuate tuku tukul pasa n̄akmba kumude.

⁹ Kuate tuku tukul gudommmba minig. Tango pino mungu kuayar ndakap. Tango bale ndawap. Agan ande kuayandawap. Agan ndende kilam tuku piriri ndawap. Tukul kame sakit ta n̄akmba tukul pasa tenge ulendite. Tukul ta tejenmba. Tane tangine ngarosutuku kume purde tanjamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngate. ¹⁰ Tango nu kume pur manau tambiande n̄ayo siliwam kumuɲ kuga. Ande nu kume pur manau n̄ak minit ta nu tukul n̄akmba kumute.

¹¹ Kile mineg ait te tane kila. Ta tuku wam n̄akmba ta dubikap. Sine muskil kile-tidinge singam tuku pasa ismba son ngigen ait ta kile ait kuen kinit. Ta tuku tangine wamdus kinyanu minig ta kuagnekap. ¹² Ma furir tuku ait kugawam bafute le mafewam tuku ait buk patukate. Ta tuku ma make tuku manau kile-sika mafey tuku manau kilmba tambimanau n̄aigonu kile-iberk kube. ¹³ Sine mafey mineg tanjan manau magenu ndo kube. Sine afu ndon minyoka isukusmba maim-maimka kule kamenu nye ndakube. Sine fare fare tango pino ndon une ndakube. Kutur manau kiko n̄ak ta ke ndakube. Afu ndon kualeyau ndakube. Afu tuku mine tuku wamdus kagli ɲr ndakube. Sine ma make tuku manau tanjan n̄akmba kusrekube.

¹⁴Tane singine Sungo Yesus Kristus tuku mañau te-purap sulumba tangine ngarosu tuku nzali ñaigonu kam tuku idus ndaningap.

**Sine tira kame tuku
son mañau pile ndangube**

14 Tira ande tuku son mañau gisleknu ta nu tane ndon mangurkam tuku tap. Tane nu ndon kualeyauka nu tuku mañau te-ibenam tuku idusmba te ndakap. ²Tira ande nu ye agañ ñakmba nyam kumuñ ngate. Ande nu son mañau gisleknu ñak minmba ye mbarikit nga nu ndem mbulmba nyamagañ ndo nyate. ³Ande nu ndem nyate tange ande nu nyamagañ ndo nyate ta tala ndawa. Ande nu ndem nda nyate tange nu tanjo ndem nyate ta nu mbarte nga sa ndakuwa. Kuate nu nale arñer kilna. ⁴Ne ima le ande tuku piro tanjo tuku son mañau pilete. Nu pilemba kumumbi kate ko mbarte ta ne tuku piro kuga. Nuñe Sungo tuku piro. Sungonge nu sangri tuwit ta nu kumumbi mayok kangat.

⁵Tira ande nu ait afu tukul ñak ngate. Ande ait ñakmba kumu kumu tukul kugatok nga iduste. Tangine miron yimyam mañau dubiwam tuku ta pilenga te-tiwap. ⁶Ait afu sugo ngade mbal ta nane Kuate tuku nyu idusmba tanjade. Nane ndem nyade mbal Kuate gare pasa tuwig sulumba Kuate tuku idusmba nyade. Nane ndem nda nyade mbal nane Kuate tuku mata idusmba ndem nda nyade. Nane nyamagañ ndo nyade ta tuku Kuate gare pasa tuwig. ⁷Sine mineg ta singine miron tuku mine ndakeg. Ko kumeg ta singine miron tuku kume ndakeg. ⁸Sine abo ñak mineg ta sine Sungo tuku nyu te-dungam tuku mineg. Sine kumeg ta Sungo tuku nyu te-dungam tuku kumeg. ⁹Kristus nu kumanu mbal abo ñak

minig mbal tuku Sungo minam tuku nu kummba mañ tingina. Ta tuku sine abo mineg e ko kumeg ta sine Sungo tuku ndo mineg.

¹⁰Ne wam ta idusmba tira ande tuku son mañau pilenga nu mbarte nga sa ndaka. Ko ne afu tuku son mañau kanjerka tala tala ndaninga. Sine ñakmba Kuate am mbolñge tingube le nuñge sine pilesingamngat. ¹¹Kuyar pasa ande ta tuku tejenmba sakate.

Sungo nu sakate: Ye sirka abo minet tanjañ pasa te sirka mayok kangat. Tanjo ñakmba ye tugumñge dagol tidrongamngaig. Nane ñakmba ye tuku nyu te-dungamngaig ngate. *Aisai 45.23*

¹²Ta tuku sine ñakmba Kuate tugumñge singine wam ñakmba ke likeg ta kilimok kile-mayokkamngig.

**Sine tira kame tuku ngamungal
ñaigo sigli ndakube**

¹³Ta tuku sine singine mungu pilenggeg wam ta kusrekube. Sine wamdus sangrinu pilmba singine tira inum ndekam tuku wam ande ke ndakube. ¹⁴Ye Sungo Yesus ndon ukendiket ta nyamagañ ndem ñakmba nyam tuku tukul kuga. Ye wam ta kila minet ta ande nu agañ ande nyam tuku tukul ñak nga iduste ta nu tuku wamdus sinamñge tukul tanjañ mayok kinit. ¹⁵Tira ande nu agañ ande nyam tuku tukul ñak ngate le ne tumba nyate ta ne nu tuku wamdus ñayo silita. Tanjate ta ne tira tuku kume purte wam ta kusrete. i ... Kristus nu tira ta tuku kumna. Ne agañ nyate tambi nu ñayo sili ndawa.

¹⁶Ne ye agañ ñakmba nyam kumuñ nga sakate ta ne kumumbi sakate. Nane wamdus mayenu ta andeñge ñayo sili-wam tuku ndin wakei ndawa. ¹⁷Sine Ku-ate kumnemñge mineg mbal sine nyamagañ le kule nyeg ko nda nyeg ta alo sungo kuga. Sine tinreknu mayok ka

ngamungal mukuk minmba Tukul Guwa mbolnge gare jak mineg wam ta ndo alo sungokanu.¹⁸ Ande nu tanjamba Kristus dubite ta nu Kuate gare tuwit. Tango pino nane nu tuku manau ta kanjermba saka minig.

¹⁹Sine ngamungal ulendi minmba singine singine wamdus sangri pilewam tuku sangri tinga wam ta ndo ke likube.²⁰ Ne aganj ande nzalinu nyate tamba Kuate tuku piro nayo sili ndawa. Nyamaganjakmba tukul kugatok ta ande nu ne aganj nyate ta mbolnge ndekate ta ne mbarte.²¹ Naje tira ande baringikat ngga ne ndem ko grep kule nye ndaka ko wam kise afu ke ndakate ta ne manau tinjeknu dubite.²² Ne wam afu kam kumun ngate ta Kuate am mbolnge ndo minwa. Ne wam ande pilenga ye kam kumun ngga idusmba wamdus piti kugatok ta ne gare jak minit.²³ Ne wamdus armba jak aganj ande nya ta ne mbarte. Ne naje ngamungal son pitaimba tumba nyate ta tuku. Ande nu wam andembi nunge son ngate manau piti serte ta nu mbarte.

15 Sine Kristus dubimba ngamungal son sangri jak mineg mbal sine tira kame son manau gisleknu minig ta turkube. Sine singine maye minam tuku ndo idus ndabe.² Sine tira kame wamdus sangri pileningam tuku nane tuku wamdus kumnemnge minmba manau tamba nane turkube.³ Kristus nu mata nunge maye minam tuku ndo idus ndana. Kuyar pasa ande Kristus nu Kuate ndon pasatina ta tejenmba sakate. Nane ne tumail pannade mbal ye turmba tumail panyade. *Mune 69.9*

Kuyar pasa nu tanjamba sakate.

⁴Kuyar pasa o buk kuyarke likinaig ta sine tumsingam tuku mayok kinaig. Sine kuyar pasa ta burka sangri tinga dirnangube sulumba ngamungal mukuk jak minmba Kuate tairngube.⁵ Sine sangri tinga ngamungal mukuk minam tuku

manau Kuate tugumnge prote. Nunge tane sangri tinguwa le tane Kristus Yesus tuku manau kubemba tangine tangine wamdus ulendi tuma minap.⁶ Tane tanjamba minap ta tane ulendika minge ndindombi singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate tuku nyu tedungamngaig. Son.

Kristus nu kilke mbol mbal jakmba wikina

⁷Kristus nu Kuate tuku nyu mbol kuwa ngga nu sine jakmba kilna. Tanjamba ndo tane mata Kuate tuku nyu mbol kuwa ngga tangine tangine afu jakmba kile likap.⁸ Kristus tuku manau satingit ta tugunu tejenmba. Kuate nu pasa o buk sakina ta alonu mayok kuwa ngga Kristus nu Zu mbal tuku piro tango mayok kina. Wam ta mbolnge Kuate nu Zu mbal tuku mbun kame pasa saningina ta kumungina.⁹ Wam ta mbolnge kasomok mbal mata Kuatenge mapekina le nane nu tuku nyu tedunginaig. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ye kasomok mbal ngamuknge ne tuku nyu tedungamngit. Ye ne tuku nyu mbol kuwa ngga mune ande ulamngit ngate. *2 Samuel 22.50; Mune 18.49*

¹⁰Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tane kasomok mbal Kuate tuku mbal Israel ndon gare-gareka minap ngate. *Tukul Pasa 32.43*

¹¹Pasa ande mata tejenmba sakate.

Tane kasomok mbal Sungo tuku nyu tedungap.

Ese. Kilke tugu jakmba nu tuku nyu tedungap ngate. *Mune 117.1*

¹²Tuan tango Aisaia nu mata sakina:

Yesi tuku mbun sungo ande prowamngat.

Nu kasomok mbal tuku Sungo minam tuku mayok kangat. Nunge nane muskil kile-tidinge ningam tuku tairngamngaig nggina. *Aisaia 11.10*

¹³Sine Kuate tairnga mineg wam ta nunge singit. Tane nu kumuŋ nga minap le nunge gare maŋau ngamunŋal mukuk sungomba tingwa. Nu taŋawa ta tane Kuate tairnga minig wam ta Tukul Guwange lato lato saŋgri pilemba minamngat.

Paulus nu nunge piro tuku sakina

¹⁴Tira kame, ye tane tuku wamdus ar ar ndawet. Tane ranŋun maŋau kumuŋanu ŋak minmba pasa tugusek ŋakmba kila minig tukunu taŋgine taŋgine munŋu kile-tidingam kumuŋ. ¹⁵⁻¹⁶Kuate nu ye make pilmba tane kasomok mbal ngamukŋge Kristus Yesus tuku piro tango minam tuku ye madiyina. Ta tuku ye waje te mbolŋge tane maŋ idusam tuku ye pasa saŋgrinu afu kuyarit. Ye pasa mayenu kukliwet te pris taŋaŋ Kuate tuku piro biyet. Tane kasomok mbal Tukul Guwa mbolŋge kumumbi purfeŋnu mayok kape le Kuate nu nzalinu kilwa nga ye tane atrau agaŋ mayenu taŋaŋ Kuate tambim tuku piro ket.

¹⁷Ye Kristus ndoŋ ulendiket tukunu ye Kuate tuku piro ke liket te ye payamkam kumuŋ. ¹⁸Kristus nu kilke mbol mbal ŋakmba pasa mayenu dubiwaig nga nu ye mbolŋge wam afu ke likina ta ndo ye saka minet. ¹⁹Ye pasa kuklimba wam afu ke lika ye saŋgri kitek tumniŋmba Tukul Guwa tuku saŋgri yimyam kile-mayokka wam ŋakmba ta Kristus nu ye mbolŋge piro kina. Ta tuku ye Yerusalemŋge Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku piro tugu pilmba kumba ka ka Iliria ma mbolŋge tingga piro suluwen.

²⁰Ye Kristus tuku piro mbal afu tuku piro tuturam idus ndawet. Nu tuku nyu kinit ma mbolŋge ye pasa kukliwe nda. Nu gilai mbal tugumŋge ye pasa kukliwam tuku wamdus saŋgrinu pilet. ²¹Ku-

yar pasa ande ye idusmba taŋamba piro ket ta tejenmba.

Nane nu tuku pasa ise ndakade mbal nane ismba wamdus purfeningamngat.

Nane nu tuku nyu ise ndakade mbal nane nu kila palmbimngaig ŋgate.

Aisaia 52.15

Paulus nu Rom mbal kangerkam idusna

²²Ye ait sungomba tane tugum prowam tuku iduset ta yiŋe piro sunŋo tenge ndin purte. ²³Kile kilke te mbolŋge piroket ta buk kugate. Ye yar gudommba tane tugum kambim tuku sungomba idusmba minet ta ye Spen kambim nga pro tane kaŋgertingam iduset. ²⁴Ye tane ndoŋ ait fagnu minmba gare ti le tane ye mindeyumba ka ndinŋge kayeyap le ye Spen ka ŋget.

²⁵Ye kile ndametiŋ afu kilmba Yerusalemŋge Kuate tuku mbal turkam kaŋgit. ²⁶Nane agaŋ ndende tuku denkade tukunu Masedonia le Akaia ma mbolŋge tira kame afu nane turkam tuku ndametiŋ te patikinaig. ²⁷Nane naŋgine miroŋ wam ta kam idusnaig ta nane kumumbi kinaig. Kasomok mbal Israel mbolŋge lafu ŋak minig. Nane Israel mbal tugumŋge Kuate tuku wam magenu kilig tukunu kile kasomok mbal nane Israel mbal afu ŋgarosu tuku agaŋmbi turkam kumuŋ. ²⁸Ye ndametiŋ te kilmba Yerusalem mbal ningi sulumba ye Spen kambim nga ka tane tugum ta prowamngit. ²⁹Ye tane tugum prowi ta ye Kristus tuku gare maŋau ŋakmba ŋak tane tugum prowamngit ta ye kila.

³⁰O tira kame, sine ŋakmba Sunŋo Yesus Kristus tuku mbal mineg. Sine Tukul Guwa mbolŋge munŋu kume purkeg. Ta tuku ye tejenmba satingamngit. Tane ye turyam tuku ye ndoŋ Kuate sungomba yabaŋbe.

³¹Yudea ma tugu mbolŋge son nda ngade mbal ye baleyam idusde ta ye maye minam tuku Kuate yabaŋap. Kristus tuku mbal Yerusalemŋge nane kasomok mbal tuku ndametij te kilam mbulbekaig. Nane gare ŋak kilwaig ŋga ta tuku mata Kuate yabaŋap. ³²Kuate nu nzaliwa le ye taŋamba gare ŋak tane tugum ta promba ait afu tane ndoŋ mini sulumba wamdus gare tamŋgit.

³³Kuate nu ngamunŋal wamdus bul sersingam tuku nu tugu. Nu tane ndoŋ minmba minwa. Son.

Paulus nu Rom mbal kaiye pasa niŋgina

16 Kristus tuku piro pino ande nyunu Febe tane nu tuku nyu kila palpe ŋga satingamŋgit. Nu Senkrea tumbraŋ sunŋo mbolŋge Kristus tuku kuasmbi ngamukŋge piro kate. ²Nu tane tugum ta prowa le tane Kuate tuku mbal minig ta te-mayokmba Sunŋo tuku nyu mbolŋge nu tap. Nu wam afu denkuwa kande turap. Nu tira kame sungomba ye mata turyina.

³Prisila le Akuila nale ye ndoŋ Kristus Yesus tuku piro kigeŋ ta tane nale tuku gare pasa te sanikap. ⁴Nalekam ta ye maye minam tuku ye turyumba kume dirnaik. Ta tuku kasomok mbal Kristus tuku kuasmbi minig ta nane ŋakmba ye ndoŋ nale gare pasa nikig. ⁵Nale tuku wandekŋge Kristus tuku kuasmbi mangurkade mbal nane mata gare pasa te niŋgap.

Mbal ŋakmba nyu kilamŋgit te yiŋe gare pasa te saningap. Yiŋe gulab mayenu Epenetus. Asia mbal ngamukŋge nu ambonga Yesus tuku son ngina. ⁶Pino ande Maria tane ngamukŋge piro karenkina. ⁷Andronikus nale Yunias sine tugu

ndindo nale ye ndoŋ muli wandek sinamŋge mingeŋ. Ye Kristus gilai minen le nale ambonga son nginaik. Aposel kame ngamukŋge nale nyu ŋak minik. Nane ŋakmba ta yiŋe gare pasa te niŋgap.

⁸Afu teŋenmba. Ye tuku gulab mayenu Ampliatas. ⁹Ande Urbanus nu sine ndoŋ Kristus tuku piro biyit. Ande Stakis nu ye tuku gulab mayenu ande. ¹⁰Ande Apelis nu Kristus tuku taŋgo tugusek mayok kina. Aristobulus tuku ndare tuma mbal mata yiŋe gare pasa niŋgap. ¹¹Herodion nu ye ndoŋ tugu ndui ta. Narsisus tuku ndare afu Sunŋo tuku mbal minig ta ŋakmba yiŋe gare pasa te saningap.

¹²Afu teŋenmba. Sunŋo tuku piro karenkate pino ar Trifina nale Trifosa. Pino ande Persis nu mata Sunŋo tuku piro karenkate. ¹³Tira ande Rufus nu Sunŋo tuku taŋgo tugusek. Ina nuŋe nu ye tuku ina taŋaŋ minit. ¹⁴Asinkritis, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas tira afu nane ndoŋ minig. ¹⁵Filologus, Yulia, Nerijs nale kulim nuŋe Olimp as Kuate tuku mbal nane ndoŋ mine likade ta ŋakmba yiŋe gare pasa te saningap.

¹⁶Tane taŋgine taŋgine tira kame ndoŋ munŋu kume purkade maŋau ta alonu te-mayokap.^{††} Kristus tuku kuasmbi yimyam ŋakmbange tane tuku kaiye pasa pilig le ilit.

Yabri tum mbal tuku riroŋ pasa

¹⁷Tira kame, nane afu tane purka afu tuku wamdus tugusek didikade ta tane nane kila patika nane ndoŋ ulendi ndakap. Nanenge sine pasa tugusek tumtingigeŋ ta pitaide. ¹⁸Nane singine Sunŋo Yesus Kristus tuku piro mbal kuga. Nane naŋgine ngarosus tuku nzali ŋaigonu maro ŋak minam tuku ndo piro

^{††}**16:16** Zu mbal nane kume purkade maŋau ta alonu te-mayokmba munŋu mumukade.

kade. Nangine njule parak pasambi tira afu wamdus sangri kugatok ta didikade.

¹⁹Tane Kuate suku minge dubi mayede ta nane njakmba isig. Ye wam ta suku gare-gareket. Tane manau mayenu kam suku kila sungo njak minap sulumba manau njayonu kam suku gilai tananj minap. ²⁰Tane tanamba minap ta Kuate nu pitik ndo Satan tumba tane suku kupe kumnemnge pilmba to firamngat. Kuate nu ngamunggal mukuk singit suku tugu. Sine suku Sungo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.

²¹Timoteus nu ye ndonj pirokate ta nunge tane kaiye pasa tingit. Lusius Yason Sosipater nane ye suku tugu ndui ta nane mata tane kaiye pasa tingig.

²²Ye Tertius Paulus suku minge pasa kuyaret te ye mata kaiye pasa tinget.

²³Gaius nu ye Paulus nu suku wande mbolnge minam suku sakate. Nu Kristus suku mbal njakmba mbolnge wam mayenu ta kate. Nu mata tane kaiye pasa tingit. Erastus nu tumbranj sungo te suku

ndametinj kulatkate tango sine suku tira Kuartus nale mata tane suku kaiye pasa pilik.

²⁴[Sine suku Sungo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.]

Paulus nu Kuate suku nyu te-dungina

²⁵Sine Kuate suku nyu te-dungube. Ye pasa mayenu Yesus Kristus suku kukliwet ta Kuate nu ta mbolnge tane sangri piletingamngat. Pasa mayenu ta buk kuirok minna le tango nane gilai mine sungona le ka ka kile nu kilimok mayok kinit. ²⁶Kuate nu minmba minit nu tango njakmba pasa mayenu son nga dubiwaig nga iduste ta kilimok mayok kinit le kilke mbol mbal njakmba ise likeg. Tuan tango kame suku kuyar ta mbolnge kilimok mayok kinit.

²⁷Kuate nu ndo wamdus kila njakmba njak. Sine njakmba Yesus Kristus mbolnge Kuate suku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe.

Son.

1 KORIN

*Korin mbal tuku waŋe
Paulusŋge ambonŋa kuyarna*

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 26 kinaig le Paulus nu Efesusŋge minmba Korin mbal tuku waŋe te kuyarna.

Korin tumbran ŋunŋo ta Grik kilke mbolŋge minna. Tumbran ta mbolŋge ma tugu yeki yeki tuku mbal pro tange mine likinaig tukunu maŋau ŋaigonu mata ŋungokina. Korin mbal nane yabri mbara gudommmba mbariŋniŋmba minnaig le Paulusŋge pasa mayenu tumba nane tugum kumba tumningina le isnaig wam kube ta Aposel 18 mbolŋge minit.

Korin mbal gudommmba Paulus nu Kristus tuku sakina le ismba ŋgamunggal biye mbilmba kule pisne tinaig le Paulus nu nane ŋgamukŋge yar ndindo bateŋnu inum pirokina sulumba maŋ nane kusreka kina.

Paulus nu waŋe te kuyarna ta tugunu teŋenmba. Nu Efesusŋge minna le mbal afu nane nu tugum promba Kristus tuku mbal Korinŋge minig ta nane fare fare unekade ŋga nu kubeu tunaig sulumba sakinaig: Afu nane naŋgine maŋau ambokok ta maŋ lato ke likade. Nane pur yimyamka sine gabat kise kise tuku kuasmbi ŋgade. Nane tuku ande nu nuŋe ndare ndoŋ kinyna ta nane nu te ti ndanaig. Nane kualeyaukade sulumba naŋgine naŋgine tira pasa mbolŋge kile-tidiŋgade sulumba fare fare tango pino ndoŋ unekade ŋga Paulus sanaig le nu pasa ta ismba nane tuku mbar kile-tidiŋgam tuku waŋe te kuyarna sulumba wam pagu pasa ŋungomba nane ningina.

Taŋamba nu nane nu tuku kusna waŋe pilnaig ta turmba kumumbi lafuna.

1¹⁻² Kuate tuku kuasmbi Korinŋge minig tane ŋakmba kaiye. Tane nuŋe mbal minam tuku Kuate nu wikate le

tane Kristus Yesus ndoŋ ulendika nu tuku mbal mayok kinig. Kilke tugu ŋakmba mbolŋge ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus tuku nyu te-duŋgade mbal nane sine ndoŋ ulendika ŋunŋo ndindo ŋak minig ta nane tuku turmba waŋe te kuyaret. Ye Paulus Kuate nu nuŋe nzali dubimba ye Kristus Yesus tuku aposel mini ŋga nyu te-mayokna. Ye ŋingine tira Sostenes sile tane ndoŋ pasatam prowex.³ ŋingine Mam Kuate ŋunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinaŋ make patika ŋgamunggal wamdus bul sertiŋguwaik. Son.

Paulus nu Kuate tuku garena

⁴ Kuate nu Kristus Yesus mbolŋge tane ake sinaŋ make patikina tukunu ye mara mara nu gare pasa tuwet.⁵⁻⁶ Tane Kristus ndoŋ ulendika wam magenu ŋakmba kilnaig. Sine nu tuku pasa tane tugumŋge kukligen le pasa ta tane tuku ŋgamunggal sinamŋge ŋangri tiŋgina le tane katese maŋau tugusek ŋakmba ŋak minmba minge bulokmbi te-mayokde.

⁷ Tane ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus luka prowam tuku minde minig ta wam ande tane mbolŋge den ndakate. Kuate nu buk wam magenu ŋakmba tiŋge suluna.

⁸ Nu tane ŋangri piletinmba minwa le ma ma nuŋe ait ŋunŋo mbolŋge mbar ande tane mbolŋge mayok kine nda.⁹ Kuate nu nuŋe Kiŋo ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus tane nu ndoŋ mungu gare ŋak minam tuku wikina. Nu siŋka wam ta te-mayokamŋgat.

Kuate tuku kuasmbi Korinŋge purkinaig

¹⁰ Tira kame, ye ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus nu tuku nyu mbolŋge tane ŋangrimba satinŋamŋgit. Tane pur yimyam ndaka ulendika tumawap sulumba tane wam ŋakmba mbolŋge ŋgamunggal ndindo pilmba kap.¹¹ Tane kualeyaukade ta Klowi tuku wande tuma mbal afu ye tugum promba ye

kubeu sinaig le ye isen ta tejenmba.
¹²Tane purka tane afu sakade ye Paulus
 tuku tango ngade. Afu ye Apolos tuku
 afu ye Petrus tuku afu ye Kristus tuku
 ngade. ¹³Yoi. Tane Kristus purpurde
 le nu gudommba tanañ mayok kinig.
 Ye Paulus ye tanenu nga ail kazrai
 mbolnge kume ndaken. Tane ye tuku
 nyu mbolnge kule pisne te ndakinaig.
¹⁴Ye tane ngamuknge minmba afu
 kule pisne ndatingen tukunu kile ye
 wamdus piti kugatok minet. Ye Krispas
 nale Gaius ndo kule pisneniken tukunu
¹⁵tane sine Paulus tuku mbal minmba
 kule pisne tiger nga sakam kumuñ
 kuga. ¹⁶O son. Ye Stefanas tuku wande
 tuma mbal mata kule pisneningen.
 Ye afu turmba kule pisneningen e ko
 kuga e ye idus ndawet. ¹⁷Kristus nu
 tango kule pisneningam tuku ye kukul
 ndayina. Ye pasa mayenu kuklimba
 sanu tuku kukulyina. Ye pasa ta
 kuklimba kilke te tuku wamdus kilambi
 tango wamdus dubikam tuku sa ndaket.
 Kuga. Ye ail kazrai tuku sa ndo ket.

Kristus nu Kuate tuku wamdus kuyar te-mayokte

¹⁸Kristus nu ail kazrai mbolnge
 kumna ta ngisikam tuku minig mbal
 nane pasa ta ismba nginngan pasa
 ndo ngade. Sine Kuatenge muskil
 kile-tidinge singit mbal sine ismba ta
 Kuate tuku sangri ngeg. ¹⁹Kuyar pasa
 ande Kuate tuku minge tejenmba
 sakate.

Nane kila sugo ñak mbal yenge nane
 tuku kila ñaigo siglikamngit.
 Wamdus kuyar mayenu ñak
 mbal yenge nane tuku wamdus
 te-siwamngit ngate. *Aisaia 29.14*

²⁰Kuate tuku wamdus kila tanje kilke
 te tuku nginngan wamdus kila kilimok
 kile-mayokkate. Ta tuku kila ñak mbal
 aninge? Ko kuyar pasa biteknganu mbal
 aninge? Ko nangine wamdus kilambi afu

tuku pasa kile-ibenkade mbal aninge?
 Nane tuku kila alo kugatok. ²¹Kuate
 nu tango nane nangine kilambi nu kila
 palmbim tuku ndin ta tukulna. Sine pasa
 kukliweg le afu nginngan pasa ngade ta
 pasa tanje ndo nane Kuate kila palm-
 bim kumuñ. Nu pasa tambi son ngade
 mbal muskil kile-tidinge ningit. Kuate
 tuku wamdus kuyar not. ²²Zu mbal nane
 wam kitek sangrinu kanjerkumba ndo
 son ngam idusde. Grik mbal nane pasa
 kila wamdus mayenu ñak isam idusde.
²³Sinenge Kristus nu ail kazrai mbolnge
 kumna pasa ta kukliweg. Zu mbal nane
 pasa ta ismba gubra tumba pitaide. Grik
 mbal nane ismba nginngan pasa ndo
 ngade. ²⁴Sine Kuatenge wikate mbal
 Zu ko kasomok mbal sine Kristus tuku
 pasa ta ismba son ngeg. Kuate tuku sang-
 gri nu tuku wamdus kila nu mbolnge
 minig le sine kila pileg. ²⁵Kuate nu wam
 te-mayokte le nginngan wam ngade ta
 tango tuku kila lite. Nu wam te-mayokte
 le gisleknu ngade ta tango tuku sangri
 lite. ²⁶Tira kame, tane Kuatenge wikate
 mbal tane tango ndañ ndañ. Afu tango
 am mbolnge kila ñak afu sangri ñak afu
 nyu ñak tane ngamuknge tango tanañ
 gudommba mine ndakade. ²⁷Kuga. Ku-
 ate nu kila ñak mbal kiko tuwaig nga kila
 kugatok mbal kilam tuku madiningina.
 Sangri ñak mbal kiko tuwaig nga nu
 sangri kugatok mbal madiningina. ²⁸Ku-
 ate nu nyu ñak mbal ake agañ tanañ
 mayok kuwaig nga mbal nyu kugatok
 tango nane kanjerka talaningig ta kilam
 tuku madiningina. ²⁹Ta tuku ande Ku-
 ate am mbolnge nuñe nyu payamkam
 kumuñ kuga. ³⁰Kile sine Kristus Yesus
 ndoñ ulendika abo kitek ñak mineg ta
 Kuatenge singit. Nunge Kristus pilna le
 sine nu mbolnge wamdus kila teg. Nu
 sine tuku muskil kile-tidinge singit le
 sine Kuate am mbolnge tigreknun mayok
 ka nu tuku mbal purferñu mineg. ³¹Ta
 tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tango ima nu payamkam idusmba kande nu Sunjo wam ke likate ta idusniŋmba payamkuwa ŋgate. *Yeremia 9.24*

Paulus nu Kuate tuku sangrimbi pasa kuklina

2 Tira kame, ye buk tane tugum promba Kuate tuku pasa tugusek satingen ta wamdus kila ŋak ko pasa kila sunjo ŋakmbi sa ndatingen. ²Ye Yesus Kristus nane nu ail kazrai mbolŋge bale-naig ta ndo idusmba satingen. ³Ye pro tane ŋgamukŋge sangri kugatok kuru-kuruka piririmba minen. ⁴Ye pasa kukliwen ta tane tuku wamdus didikam tuku ye pasa kila sunjo ŋakmbi kukli ndawen. Ye pasa sando ken le Tukul Guwa nu pasa ta sangri pilena le tane son ŋginaig. ⁵Wam ta mbolŋge tangine ŋgamungal son tango tuku wamdus kila mbolŋge mine ndakate. Kuate tuku sangri mbolŋge minit.

Kuate tuku wamdus kuyar

⁶Kuate tuku mbal nane kila sugo ŋak nane ŋgamukŋge sine wamdus kila sugo ningeg. Wamdus kila ta kilke te mbolok kuga. Kilke te tuku sugo sugo kila kilig tanaŋ sine kile ndakeg. Mbal ta ŋgisikamŋgaig. ⁷Sine Kuate tuku wamdus kila kuirok minna ta te-mayokeg le nuje mbal ndo ismba kila pilig. Kuate nu kilke te-mayok ndana sulumba sine nu ndonŋ kilja ŋak minbe ŋga nu tanaŋba wamdus tina ta kuirok minna. ⁸Kuate tuku wamdus ta kilke mbolok sugo sugo nane gilai minnaig. Nane kila minnaig kande Sunjo kilja sangri ŋak nu tumba ail kazrai mbolŋge bale ndanaig kande. ⁹Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Kuate nu wam magenu nu tuku kume purde mbal ningam tuku madiningina. Wam ta sugokanu o mbolŋge. Tango nane ammbi

kanjer ndakade. Kilbambi ise ndakade. Wamdusmbi kamus ndaningig ŋgate. *Aisaia 64.4*

¹⁰Wam magenu kuirok minig ta Kuate nu nuje Guwambi tumsingit. Nuje Guwa nu Kuate tuku wamdus ŋakmba kila minmba sine kila sasingit.

¹¹Tango nu ande tuku wamdus kila mine ndakate. Nu nuje miroŋ ndo nuje wamdus kila minit. Tanaŋba ndo ande nu Kuate tuku wamdus kila mine ndakate. Nuje Guwa tange ndo kila minit. ¹²Kuate tuku wamdus ta tango tuku wamdus tanaŋ kuga. Kuate nu wam sugo piya kugatok singina ta nu nuje Guwa singit tange tumsingit. ¹³Ta tuku nu wam sugo piya kugatok singina ta tango tuku wamdus kila tamba sine kukli ndaweg. Tukul Guwanje tumsingit le kukliweg. Kukliweg le Tukul Guwa ŋak mbal pasa ta ismba katesede. ¹⁴Tukul Guwa kugatok minig mbal nane Kuate tuku Guwa tuku wam kame talaka ŋgingan wam ndo ŋga nane katesewam kumuŋ kuga. Tukul Guwa ŋak mbal ndo nuje wam kame pilenga alonu kamusmba katesede. ¹⁵Nane wam ŋakmba pilenga pitik katesede. Tukul Guwa kugatok mbal nane Tukul Guwa ŋak mbal kumumbi pileningam kumuŋ kuga. ¹⁶Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ima nu Sunjo tuku wamdus kila minit? Ima nu Sunjo wam paguwam kumuŋ ŋgate. *Aisaia 40.13*

Pasa ta son. Sine Kristus tuku ndo kila mineg.

Kuate tuku gageu pur yimyam ndakap

3 Tira kame, ye tane ndonŋ minmba Tukul Guwa ŋak minig mbal tanaŋ pasa kila sugo ŋak sa ndatingen. Tane Kristus tinaig ta tane kiŋo dabronu ndo minmba kilke te tuku maŋau dubide mbal tanaŋ minnaig. ²Ye nyamagan

kareŋnu tinge ndaken. Amo ndo tin-
gen. Ait ta tane pasa kila sugo ŋak isam
kumuŋ kuga. Kile mata tane taŋamba
ndo minig. ³Tane tuku mine ta kilke
mbolok mbal taŋaŋ minig. Tane afu tuku
mine am kikoŋ tinga kualeyauka muŋgu
tetka minig sulumba tane tuku mine ta
kilke mbolok mbal taŋaŋ ndo minig tae.
Tane taŋgo kitek mayok ndakinig. ⁴Ata.
Tane afu sakade ye Paulus tuku taŋgo
ŋgade. Afu ye Apolos tuku ŋgade. Tane
taŋakade ta tane Tukul Guwa kugatok
mbal taŋaŋ minig. ⁵Sile Apolos ndoŋ
taŋgo ndaŋ ndaŋ. Sile Kuate tuku piro
taŋgo ndo. Nunge piro walmba sikina
le sile piro kiker le tane pasa mayenu
son ŋginaig. ⁶Ye piro ta nyamagaŋ tu-
munu ŋguken le Apolos nu agaŋ tumunu
ta kule tuna le Kuatenge ndo nyama-
gaŋ alonu te-mayokna. ⁷Ta tuku agaŋ
ŋgukate taŋgo agaŋ tumunu kule tuwit
taŋgo nale ar ta nyu kugatok. Kuatenge
nyamagaŋ alonu te-mayokte nunge ndo
nyu ŋak. ⁸Agan ŋgukate taŋgo agaŋ tu-
munu kule tuwit taŋgo nale kumu kumu
piro taŋgo ndo. Ngumnenga piro miro
taŋgo nu nale yimyam piya kumumbi
nikamŋgat. ⁹Sile Apolos ndoŋ Kuate
tuku piro taŋgo ndo. Sile piro tuma kek.
Tane Kuate tuku nyam piro taŋaŋ minig.

Sine Kuate tuku tukul wande mineg

¹⁰Tane Kuate tuku wande taŋaŋ
minig. Kuate nu ake sinaŋ ye make
pilmba piro sina le ye tane tugumnge
taŋgo wai kuyar ŋak taŋaŋ wande ta
tuku makek te-tiwen. Taŋgo afu nane
makek ta mbolŋge wande alonu pilmba
minig ta nane rironkuwaig. Makek ta
mbolŋge wande alonu fare fare pile
ndakuwaig. ¹¹Kuate tuku wande palm-
bim tuku makek buk siriwen ta Yesus
Kristus. Afu nane makek kise sigrikam
kumuŋ kuga. ¹²Makek ta mbolŋge piro
mbal ail ndaŋ ndaŋ kilmba wande
alonu palmbimŋgaig. Nane kuil anziŋ

nzalail kilmba ko yakmbit kurbaŋ tik-
bair kilmba pilwaig ta ngumnenga
nane tuku piro kilimok mayok kaŋ-
gaig. ¹³Ait sungo mbolŋge paŋge piro
mbal tuku piro yimyam tagoniŋguwa le
nane piro mayede ko ŋayode ta kilimok
mayok kaŋgaig. ¹⁴Tango nu makek ta
mbolŋge wande pile mayete ta paŋge
uge ndakuwa le nuŋe piro lafunu tamŋ-
gat. ¹⁵Ande nu pile maye ndate ta paŋge
wande alonu ugwa le nu nuŋe piro la-
funu te nda. Nu lafunu te ndakuwa su-
lumba nuŋe ngarosu ŋgisike nda. Nu pa
tetka mayok kinit taŋaŋ nu ŋgisike di-
ramŋgat. ¹⁶Sine Kuate tuku tukul wande
mineg. Nuŋe Guwa sine sinamnge minit
ta tane kila. ¹⁷Wande ta Kuate nuŋe mi-
nam tuku madite. Tane tuku ande nu
wande ta ŋayo siliwa ta Kuate nu taŋgo
ta ŋayo siliwamŋgat. Kuate tuku tukul
wande ta sine.

Kilke mbolok kila ta tugusek kuga

¹⁸Tane rironkap. Tane tuku ande ye
kilke te mbolok kila ŋakmba ŋak minet
ŋgate ta nu nuŋe wamdus mbarte. Nu
kila ta ŋakmba ngumneniŋmba nginŋ-
gan taŋgo mayok kuwa sulumba nu kila
tugusek tuwa. ¹⁹Kilke mbol mbal tuku
kila Kuate am mbolŋge nginŋgan wam
ndo mayok kinit. Kuyar pasa ande teŋen-
mba sakate.

Kila ŋak mbal nanŋine kila tuku yabri
paknu tambi Kuate nu nane kilmba
kile-iberŋkate ŋgate. *Yob 5.13*

²⁰Kuyar pasa ande mata sakate.

Sungu nu kilke te tuku kila ŋak mbal
kangerka wamdus ta alo kugatok
ŋgate. *Mune 94.11*

²¹⁻²²Ndaŋam saka tane gabat afu tuku
nyu kile-duŋga payamkade. Ye Paulus
Apolos Petrus sine ŋakmba tane turkam
tuku ndo mineg. Wam ŋakmba minig
ta tane tuku minig. Kilke te tane tuku
minit. Abo minam tuku maŋau kume
maŋau wam kile minig afu ngumnenga

prowamngaig ta ŋakmba tane tuku ŋga mayok kinig. ²³Ata. Tane ŋakmba Kristus tuku minig le nu Kuate tuku minit.

Sungonge ndo nunge piro tango pileningit

4 Tane tejenmba sine tuku idusap. Sine Kristus tuku piro mbal minmba Kuate tuku pasa tugusek kuirok minig ta kile-mayokkam tuku kulat mbal mineg. ²Sine piro kulat mbal sine kurauka piro ke mayebe ŋga saket. ³Tanenge ko tango afunge ye tuku piro pilede ta ye tanaig ŋga ta tuku idus ndawet. Ye piro ket te yiŋe miron mata pile ndawet. ⁴Yiŋe mbar afu katese ndamba ye piro mayewet ŋga iduset ta ye wam ta mbolŋge piro tango kumumbi mayok nda kinet. Sungonge ndo ye tuku piro kumumbi pilete. ⁵Ta tuku tane pitik ndo afu tuku wam pile ndaningap. Sungo tuku ait ndo tairŋgap. Nu luka pro sine tuku maŋau kuirok minig ta ŋakmba kilŋaninguwa sulumba tango wam kam idusde ta kilimok kile-mayokkamngat. Nu taŋawa le Kuate nu tango yimyam kumumbi nyu kile-dungamngat. ⁶Tira kame, kuyar pasa tumsingit taŋamba tane tango ande payamka ande tuku nyu te-ibeŋ ndawap. Ye tane tuku gabat ŋakmba tuku satinigit ta tane wam ta kila palpe ŋga sile Apolos sikile ngaro mbolŋge pilmba satiniget. ⁷Imange tane magenu ngate le tane nane afu lininganu ŋga idusde. Tane wam ŋakmba kilig ta Kuatenge tingit. Nunge tingit ta ndaŋam saka tane tangine miron kilanu sukmba payamkade. ⁸Tane wam ande den ndakate ŋga idusde. Tane sine lisiŋmba nyu sugo ŋak minig ngade. Yoi. Sine tane taŋamba mayok kape ŋga wamdus sungo ŋak mineg. Taŋamba ndeta sine tane ndoŋ ulendika nyu sugo ŋak minbe. ⁹Kuate nu sine aposel kilmba tango ŋakmba

ngumnemnge nyu kugatok patikina ŋga ye iduset. Ta tuku tango ŋaigonu bale faram tuku patikade taŋaŋ eŋel kame tango ŋakmba pro sine kile-ŋgamukka kanŋer tidinga talasingig. ¹⁰Sine aposel kame Kristus tuku mbal mineg tukunu tango am mbolŋge nginŋan tango sangri kugatok taŋaŋ mineg ta tane Korin mbal tane tejenmba sakade. Sine Kristus tuku mbal mineg sulumba sine kila ŋak mbal mayok kumba sine sangri ŋak ŋga sakade. Tane Kristus tuku mbal minmba tango am mbolŋge nyu sungo tade ta sine nyu sungo nda teg. ¹¹Sine aposel kame o buk kile mata gubak ndo minmba kule parasinmba tawi urfunu tingeg. Afunge sine ŋaigo siglikade le sine tumbraŋ kugatok taŋaŋ kine promba likeg. ¹²Singine waimbi piro karenka mundumbi nyamagaŋ piyaweg. Afu tumail pansingig ta lafu ndamba nane sinanu Kuate yabaŋeg. Afu piti singig ta sine ngan patika ake mineg. ¹³Afu kasursingig ta sine pasa bafumbi saningeg. Tango pino ŋakmba sine agaŋ ŋaigonu tiglu taŋaŋ ŋga pitaikade. ¹⁴Ye pasa sangrinu kuyarit te tane kikotinguwa ŋga kuyar ndawit. Tane ye tuku kiŋo kame tukunu tane kile-tidingam tuku pasa te kuyaret. ¹⁵Tane Kristus tuku mbal piro tango gudommmba tane ndin tumtingam tuku minig ta tane mam gudommmba kuga. Ye pasa mayenu tumtingen le tane Kristus Yesus tuku mbal mayok kinaig le ye tane tuku mam taŋaŋ minet. ¹⁶Tane ye tuku maŋau te-purap ŋga sarsartinget. ¹⁷Ta tuku ye Timoteus kukuli le tane tugum kanŋat. Nu Sungo mbolŋge ye tuku kiŋo mayenu minit. Ye Kristus Yesus ndoŋ ulendika minet maŋau te nunge tane maŋ satinguwa le isap. Ye Kristus tuku kuasmbi tumbraŋ ŋakmba mbolŋge minig ta taŋamba tumninget. ¹⁸Tane afu tangine ngarosus payamka sakade. A ... Paulus nu kuru-kuruka sine

tugum prowe nda ngade ta ¹⁹ Sunjo nu nuje nzali dubiwa le ye mine-minemba tane tugum prowamngit. Ye pro payamkade mbal tuku manau ta kanjeramngit. Nane tuku pasa ta alo jak e ko alo kugatok? ²⁰ Ande nu Kuate tuku gageu minit ta nu pasa ndo sa ndakate. Nu nuje manjambi Kuate tuku sangri kile-mayokkate. ²¹ Tane ndanjmba idusde? Tangine mbar manau sigair-sigairtjmba kile-tidingi e ko kukotijmba pasa bafumbi satingi e nga idusde.

Wam najgonu kade mbal pitaikap

5 Tane tuku ande nu mam nuje tuku pino kuayamba nu ndonj minit nga sakade le ye iset. i ... Kuate gilai mbal mata tanjamba mbar ndade. ² Yoi. Tane payamka sine wam ande den ndakate ngade. Tane loka kiko jak malmbika minam kumu. Tango tanjamba tane ngamuknge kate ta nu tumba pitaiwap. ³⁻⁴ Yije ngarusu tane ndonj mine ndakate ta yije wamdus ta tane ndonj minit. Ye tane ndonj minanu tanaj ye tejenmba satjngamngit. Tane mangur palpe le ye tuku wamdus Sunjo Yesus tuku sangri nale tane ndonj mangurkamngaik. ⁵ Tane Sunjo Yesus tuku nyu mbolnge tango ta Satan tuku wai mbolnge palpe le nu tuku ngarusu njayo siliwa. Tanawa le nu wam ta mbolnge ngamungal biye mbilwa le Sunjo Yesus nu prowa le tango ta tuku guwa ngisi ndakuwa. ⁶ Tane payamkade ta wam maye ndade. Yis fudijndo plaua sinamnge pileg le yis ta plaua jakmba ulmba silite ta tane kila. ⁷ Ta tuku tane bret yis kugatok tanaj purfegnu ndo minap. Ata. Singine Pasowa tuku Sip-sip Fat Kristus nane buk nu tumba balenaig. Ta tuku tangine manau ambokok yis tanaj ta kile-panka manau kitek jak minap. ⁸ Zu mbal nane Pasowa tuku kusem kanjerde manau ta sine bret yis jak tanaj manau najgonu

ambokok pitaikube sulumba bret yis kugatok tanaj manau tugusek kitek jak minbe. ⁹ Ye buk tane tuku waje ande kuayamba tane unekade mbal ndonj ulendi ndakap nga kuyaren ta ¹⁰ ye Kuate dubi ndade mbal tuku sa ndatingen. Tane nane fare fare pino tango ndonj uneka aganj ndende kilam tuku piririmba yabri mbara mbarinde mbal ta jakmba kusreka aninge minamngaig? Minam tuku ma ande mine ndakate. ¹¹ Ye pasa kuyaren ta tugunu tejenmba. Ande nu ye Kristus tuku tango ngate sulumba fare fare pino ndonj unekate e ko aganj ndende kilam tuku piririte e ko yabri mbara mbarinde e ko afu tumail pan-ningit e ko kule kamenu nyumba nginj-gankate e ko aganj ndende kuayarte e ko mbar afu tanjamba kate ta tane nu ndonj ulendika isukuse ndakap. ¹²⁻¹³ Kuate dubi ndade mbal pileningam tuku piro ta sine tuku kuga. Kuatenge ndo nane tuku manau pileningamngat. Sine tuku piro ta singine mbal ndo pileningam tuku. Tane tanjwap sulumba tango une jak ta pitaiwap.

Kristen nangine nangine pasa mbol ti ndanguwaig

6 Ndanam saka tane tangine tangine ande pasa mbolnge pilmba Kuate tuku mbal tugumnge te-ti ndamba Kuate dubi ndade mbal tugumnge te-tiwam kinig. ² Sine Kuate tuku mbal ngumnenga kilke te tuku mbal jakmba pileningam tuku mineg wam ta tane kila. Sine tanjamba wam sugo pileningam tuku mbal mineg ta ndanam tane wam fonfon kile-tidingam kumu kuga ngade. ³ Sine engel kame mata pileningamngig. Ta tuku sine kilke te tuku wam sinja kile-tidingam kumu. ⁴ Tane wam afu kile tidingam tuku jak minig ta ndanam Kuate tuku mbal laipnijmba ake mbal tugum kinig. Tane wam njayode. ⁵⁻⁶ Ye pasa satjngat te ismba kikotjngwa.

Tane tuku ande nu ande tumba pasa mbolŋge pilit sulumba Kristus tuku son nda ŋgade mbal tugum kumba te-tite. Yoi. Tane tuku ndindo ande wamdus kila ŋak pasa te-tiwam tuku mine ndakate le tane taŋade e. ⁷ Tane taŋgine taŋgine ande tumba pasa mbolŋge pilig ta tane wam maye ndade. Afu tane ŋaigo siglika ko tane tuku agaŋ ndende kuayaraig ndeta tane pasa kugatok minap ta maye ta ⁸ tane taŋamba mine ndakade. Kuga. Taŋgine mironŋ taŋgine tira ŋaigo siglika nane tuku agaŋ ndende kuayarde. ⁹ Maŋau ŋaigonu kade mbal Kuate tuku gageu mayok ka nu kulatkate ma mbol kine nda ta tane kila. Ta tuku tane rironŋkap. Taŋgine wamdusŋge yabritiŋgikat. Fare fare pino taŋgo ndonŋ unekade mbal nane ma ta mbol kine nda. Yabri mbara mbariŋde taŋgo pino mungu kuayarde taŋgo taŋgo ndo unekade mbal ta ŋakmba kine nda. ¹⁰ Agaŋ kuayarde, agaŋ kilam tuku piriride, kule kamenu nyumba ŋginggankade, tumail panningig, afu katniŋmba nane tuku agaŋ ndende kilig ta nane ŋakmba siŋka Kuate tuku ma mbol kine nda. ¹¹ Tane afu buk taŋamba ke lika minnaig ta Kuate nu tane tuku une saukina. Kile tane Sunŋo Yesus Kristus siŋgine Mbara tuku Guwa nale tuku saŋgri mbolŋge Kuate tuku mbal mayok ka nu am mbolŋge tiŋreknu minig.

Ŋgarosu kulatkam tuku pasa

¹² Tane afu sakade. Sine Kristus tuku mbal sine tukul kugatok mineg ŋgade ta son ta tukul kugatok wam afu keg ta sine tur ndasingig. Ye mata tukul kugatok minet ta wam afu taŋge ye tuku ŋgamuŋgal didikikat ŋga ye wam ta ke ndaket. ¹³ Tane afu sakade. Agaŋ ŋakmba nyam tuku minig. Fungul nu nyamagaŋ ta nyam tuku minit ŋgade ta son ta Kuate nu agaŋ ar ta kile-ŋgisikamuŋgat. Tane kuraukap. Sine tuku

ŋgarosu te fare fare taŋgo pino ndonŋ unekam tuku mine ndakate. Nu Sunŋo tuku minit. Sunŋo nu ŋgarosu te turam tuku minit. ¹⁴ Kuate nu nuŋe saŋgrimbi Sunŋo kumna le nu tuku ŋgarosu te-tina taŋamba ndo nu sine tuku ŋgarosu mata kile-tidingamuŋgat. ¹⁵ Siŋgine ŋgarosu te Kristus tuku ŋgarosu inum inumnu mine likade ta tane kila. i ... Sine Kristus tuku ŋgarosu inum inumnu kilmba fare fare pino ndonŋ tumawam kumuŋ kuga. ¹⁶ Taŋgo nu fare fare pino ndonŋ kinyik ta nale ŋgarosu ndindo taŋaŋ mayok kinik. Kuyar pasa teŋenmba sakate. Nale ŋgarosu ndindo mayok kinik ŋgate.

Mulum Pasa 2.24

¹⁷ Ande nu Sunŋo ndonŋ ulendikate ta nu Sunŋo ndonŋ ŋgamuŋgal ndindo mayok kinik. ¹⁸ Fare fare pino taŋgo ndonŋ unekam tuku maŋau siŋka kurau mayewap. Wam ŋaigonu afu keg ta ŋgarosu ŋayo sili ndade. Fare fare pino ndonŋ unekeg ta ŋgarosu ŋayo silite. ¹⁹ Kuate nu Tukul Guwa tiŋgina ta kile nu tane sinamuŋge minit. Tane tuku ŋgarosu ta nu tuku tukul wande minig. Tane taŋgine mironŋ tuku mine ndakate ta tane kila. ²⁰ Tane nu tuku taŋgo minam tuku Kuate nu piya sunŋo kusrena. Ta tuku taŋgine ŋgarosumbi nu tuku nyu te-duŋgam tuku maŋau mayenu kam tuku palpe le minwa.

Taŋgo pino mungu kilig tuku pasa

7 Tane kusna waŋe ye tuku kuyarnaig ta kile lafuwamuŋgit. Taŋgo nu pino nda tumba ake minit ta nu wam mayete ŋget ta ² tane fare unekubekaig ŋga ye teŋenmba iduset. Tane taŋgo ŋakmba pino ŋak ŋak minap le pino mata taŋgo ŋak ŋak minap. ³ Taŋgo nu mungu kilanu maŋau kurauka dubimba nu nuŋe piyo nuŋe ŋgaro ŋgail ndawa. Pino mata taŋaŋ nu taŋgo nuŋe ŋgaro ŋgail ndawa. ⁴ Pino nu nuŋe mironŋ ŋgarosu kulat ndakate. Taŋgo

nuŋenge kulatkate. Tango mata nuŋe ngarosu kulat ndakate. Piyo nuŋenge kulatkate. ⁵Nalekam ngaro munŋu ngail ngail ndakap. Kuate yabaŋam nga tale arŋeŋ pasa katmba pinka ait fagnu ndo takile ngarosu kuraukap ta ndo kumuŋ. Ait ta kugawa le tale maŋ tumawap. Kuga ta takile nzali towe fuguwap le Satanŋe tale tagotikikat. ⁶Pasa te tukul taŋaŋ sa ndatinget. Ande nu pino tam idusmba kande tuwa. Ande nu ake minam idusmba kande ake minwa. ⁷Tane ŋakmba ye minet teŋenmba minap nga ye iduset ta Kuate nu sine ndui ndui sangri yimyam singit. ⁸Afu kosnu ko kuembol minig ta tane ye suk pino kugatok minig ta tane mayede. ⁹Taŋine nzali towam kumuŋ kuga kande munŋu kilap. Tane munŋu kile ndaka ngarosu tuku nzali kikoŋ tiŋga minwa ta ŋayo. ¹⁰⁻¹¹Munŋu kilnaig mbal ye tane teŋenmba satinŋamŋgit. Pino nu taŋgo nuŋe kusre ndawa. Nu taŋgo nuŋe kusremba ndeta nu ake minwa ko nu maŋ taŋgo nuŋe ndoŋ tumawa. Not ndo. Taŋgo mata piyo nuŋe pitai ndawa. Pasa te ye tuku pasa ndo kuga. Sunŋo tuku pasa. ¹²Kile ye tane afu satinŋamŋgit. Sunŋo nu pasa te sa ndayate. Yiŋe wamduŋmbi satinŋamŋgit. Pino ande Kristus tuku son nda nga nu taŋgo nuŋe kusrewam idus ndawa ndeta taŋgo ta nu pino ta pitai ndawa. ¹³Ko taŋgo ande Kristus tuku son nda nga nu piyo nuŋe pitaiwam idus ndawa ndeta pino ta mata nu kusre ndawa. ¹⁴Ta ndaŋam? Kristus tuku son nda ngate taŋgo nu Kristen pino ŋak tukunu nu Kuate tuku mbal sinamŋge minit. Kristus tuku son nda ngate pino nu Kristen taŋgo ŋak tukunu nu mata Kuate tuku mbal sinamŋge minit. Nangine kutu kame ta ina e ko mam mbolŋge nane Kuate tuku mbal tuku kiŋo kame mayok kinig. Nane kasomŋge minig mbal tuku kiŋo kame suk kuga. ¹⁵Son nda ngate

taŋgo ko pino munŋu kilik maŋau puram idusmba ndeta nu purwa. Tane tuku ande mbolŋge taŋamba mayok kinit ta tukul ande nu peuwam tuku mine ndakate. Kuate nu sine ngamuŋgal mukuk minam tuku wikate. ¹⁶Kristen pino taŋgo tane taŋgine taŋgo ko pino son nda ngade ta ndaŋmba ndin tumniŋmba kile-luka kilamŋgaig?

Singine mine yimyam mbolŋge ndo minbe

¹⁷Kuate nu sine mine kise kise singina. Sine mine ta mbolŋge minger le nu sine wikina. Kile mine ta kusrewam idus ndawap. Ye Kristus tuku kuasmbi ŋakmba tukul pasa ta saninget. ¹⁸Ne ngaro pikna le Kuate nu ne wikina ta kile ne nzilal ta saukam idus ndawa. Ne ngaro nda pikna le Kuate nu ne wikina ta kile ngaro pikam idus ndawa. ¹⁹Ngaro pikig e ko ngaro nda pikig maŋau ta alo kugatok. Sine Kuate tuku minŋe dubiweg wam ta ndo alo ŋak. ²⁰Taŋgo yimyam ame mine mbolŋge minnaig le Kuate nu wikina ta mine ta mbolŋge ndo minap. ²¹Ne ande tuku piro agaŋ taŋaŋ minmba nu tugumŋge piya kugatok pirokina le Kuate nu ne wikina ta ne rawe taŋgo taŋaŋ minam tuku piti ndanuwa. Naŋe kulat taŋgo ne kusrenam tuku ndin ande mayok kuwa kande ne mayok kaye. Kuga ta taŋaig. ²²Ne Sunŋonge wikina tukunu kile ne Sunŋo tuku taŋgo minmba ndalekanu taŋaŋ mine ndakate. Ko ne naŋe miroŋ naŋe nzali kulatka minna le Kuate nu ne wikina ta kile ne Kristus tuku piro agaŋ taŋaŋ minit. ²³Kuate nu ne tam tuku piya sunŋo kusrena. Ta tuku ne taŋgo tuku piro agaŋ mayok nda kaye. Ne Kuate tuku piro agaŋ mina. ²⁴Tira kame, tane yimyam ame mine mbolŋge minnaig le Kuate nu wikina ta mine ta mbolŋge minmba Kuate tugumŋge minap.

Tango pino mungu kile ndakade tuku pasa

²⁵Ye pino kosnu minig mbal tuku tukul ande Kuate tugumnge ise ndaken ta Sungo nu ye turyate le ye wamdus tet te tugusek. ²⁶Ye tejenmba iduset. Piti ait sungo te ngamuknge mineg tukunu tanjine minig majau kusre ndamba ta mbolnge ndo minap. ²⁷Ne pino jak minmba ndeta pino pitaiwam idus ndawa. Ne pino kugatok minmba ndeta pino tam idus ndawa. ²⁸Nane mungu kilig mbal piti sungomba kamusde. Piti ta tane laip-tinggam tuku tanjamba pasa te satinget. Ande nu pino tate ta nu mbar ndate. Pino mbanzo nu tango tate ta nu mata mbar ndate. ²⁹Tira kame, ye pasa satingit ta tugunu tejenmba. Ait buk fag kinit. Ta tuku nane pino jak mbal wamdus pino mbolnge ndo mine ndaka pino kugatok tana minwaig. ³⁰Nane piti jak minig mbal wamdus piti mbolnge ndo mine ndaka piti kugatok tana minwaig. Gare jak minig mbal wamdus gare mbolnge ndo mine ndaka gare kugatok tana minwaig. Agan ndende piyade mbal agan ndende kugatok tana minwaig. ³¹Kilke kangereg te ngisikamngat. Ta tuku tane kilke te tuku wam jakmba tuku sungomba idus ndaningap. ³²Tane wamdus fulilka piti jak mine ndakap nga iduset. Tango nu pino kugatok nu Sungo tuku wam kame ndo idusniimba nu gare tambim tuku ndin sotate. ³³Tango pino jak ta nu kilke te tuku wam kame turmba idusniimba nu piyo nuje gare tambim tuku ndin sotate. ³⁴Ta tuku nu Sungo tuku idusmba piyo nuje turmba iduste le wam ar tanje nu didikade. Pino kosnu ko pino mbanzo ande nu Sungo tuku wam ndo idusniimba nuje wamdus ngarosus jakmba Sungo tuku palmbim kumu. Pino tango jak nu kilke te tuku wam turmba idusniimba nu tango nuje gare tam-

bim tuku ndin sotate. ³⁵Pasa te ye tane turtingam tuku ndo satinget. Ye mungu kilig majau peu ndaket. Tane majau kumumbi jak minmba wamdus jakmbambi Sungo dubiwap nga ndin tumtinget. ³⁶Tango nu nuje kulim kulatkate le nu buk sungoka pino lete sulumba tango kugatok minit le mam nuje nu tango tambim idusmba kande tuwa. Ta mbar kuga. ³⁷Ko nu nuje kulim kulatkate le nu tango tam idus ndate le mam nuje nu wamdus ta sangrinu pilmba tango ande tuwe ndakuwa ta mata nu mbar ndate. ³⁸Majau arnej ta maye. Ande nu nuje kulim tango tuwit ta maye. Ande nu nuje kulim tango tuwe ndakate ta mayenu ndo. ³⁹Pino nu tango nuje abo minwa le kusre ndawa. Tango kumwa le ndo piyo nuje nu nuje nzali dubimba tango kise tam kumu. Sungo dubite tuku tango inum ndo tuwa. ⁴⁰Nu tango inum nda tuwa ta nu sinja gare jak minamngat nget. Kuate tuku Guwa nu wamdus sate le ye tanjamba satinget nga iduset.

Yabri mbara atraukade ndem tuku pasa

8 Afu nangine yabri mbara atraukade ndem tuku ye kusnayinaig ta tejenmba lafuwamngit. Sine kila jak nga sakade ta son ta tane sine kila jak mineg nga tanjine ngaro payamkade. Tane kume pur majaumbi ndo tango sangri pileningam kumu. ²Ande nu ye kila jak minet ngate ta nu kila kumumbi te ndakate. Nu denkate. ³Ande nu Kuate tuku kume purte ta Kuate nu tango ta kila minit. ⁴Yabri mbara atraukade ndem nyam tuku sakinaig ta tejenmba. Nane nangine mbara kahunu atraukade ta tugusek kuga. Mbara ndindo ndo minit. ⁵Nane afu mbara kame samba mbolnge kilke mbolnge mine likade nga sakade ta mbara tana gudommmba minig ta nane katesek mbara

kuga. ⁶Singine Mam Kuate nu singine Mbara Ndindo. Ande mine ndakate. Aganj ndende njakmba nu tugu. Sine nu tuku ndo mineg. Yesus Kristus nu singine Sunjo ndindo. Nu aganj ndende njakmba kile-mayokkina. Sine nu mbolnje abo kitek teg. ⁷Kristus tuku mbal afu wam ta kila pile maye ndade. Nane buk yabri mbara ta dubikinaig tukunu kile yabri mbara atraukade ndem ta nyumba wamdus gisleknu njak minmba nyade sulumba mbareg nga kutur tade. ⁸Sine aganj pilenga nyeg ta mbolnje Kuate tugum kine ndakeg. Sine aganj afu nda nyeg ta mbolnje den ndakate. Ko aganj afu nyeg ta mbolnje kumumbi mayok nda kineg. ⁹Sine tukul kugatok ndem njakmba nyam kumu nj ta sine rironjkube. Tira wamdus gisleknu ta baringikat. ¹⁰Ne tango kila njak mbara atraukam tuku wandeknje ndem nyumba mina le nane tira wamdus gisleknu ne kanjgernumba sangri tinga nu mata mbara atraukanu ndem nyumba baringikat. ¹¹Ne nane kila mayenu tambi tira nane njayo silite. Ne kurauka. Kristus nu tira ta tuku mata kumna. ¹²Nane tira kame wamdus gisleknu minig le ne nane baringgam tuku ndin wakeite ta ne Kristus mata njayo silite. ¹³Yije tira ande ndem mbolnje wamdus baringuwa ta ye ndem nduiye mbulmba nye nda.

Paulus nu piro tuku piya mbulna

9 Ye afu kumnemnje mine ndaka Kuate ndo kumnemnje minet. Ye yije ammbi Sunjo Yesus kanjgeren sulumba nu tuku aposel minet. Ye Sunjo tuku piro ket le tane ye tuku piro alonu minig. ²Nane afu ye aposel kuga ngade ta tane am mbolnje ye sinjka aposel minet. Ye aposel minet ta alonu tane mbolnje kilimok mayok kinit. ³Nane afu ye tuku nyu te-ibenje ta ye tejenmba nane saningamngit. ⁴Ye piro ka afu tugumnje nyamagan kilam kumu nj.

⁵Aposel kame afu Sunjo tuku maib kat nuje Petrus turmba nangine pino njak pasa mayenu tuku likade ta ye mata pino njak ndeta tumba likam kumu nj. ⁶Aposel njakmba tango tugumnje nyamagan kilmba nyade. Sile Barnabas ndon sikile waimbi piroka nyamagan piyawamngik nga idusde? ⁷Kame tango ndan nuje miro nj aganj ndende piyate? Kuga. Gafmannje piyate. Tango ndan nu nyamagan nguka alonu kile ndakate? Kuga. Nu alonu kilit. Makau kulat tango ndan nu gubak pirokate? Kuga. Nu makau amonu nyate. ⁸Manjau ta tango tuku wamdus ndo kuga. Kuate tuku wamdus mata. ⁹Moses nu Kuate tuku pasa tejenmba kuyarna.

Tane makau wit alonu tomba sikam tuku piro ni njmba alonu afu nye ndakuwaig nga mingge tukul ndaninngap nga sakina. *Lo 25.4*

Kuate nu makau tuku ndo idusmba tukul ta sa ndakina. ¹⁰Nu sine nu tuku piro biyeg mbal ta idussinmba sakina. Sine piro tugu pileg ko piro kulatkeg tanjamba piro ta tuku alonu kilbe nga nu pasa tambi tumsingit. ¹¹Sile Kuate tuku wam magenu tane ngamuknje ngukike nj. Ta tuku kile tangine aganj ndende fudinmba sikap nga wikam kumu nj. ¹²Piro mbal afu tane tugumnje aganj ndende wikade ta sile nane lininngek. Sile sinjka wikam kumu nj ta sile wi ndakek. Sile nane afu Kristus tuku pasa isam tuku ndin purpekik nga piti njakmba kile-ibenjka pirokek. ¹³Israel mbal tuku kusem wande sinamnje pirokade mbal nane wandek tanje nyamagan kilig. Tango pino tuku atrau piro biyig mbal nane mata ndem ta tuku afu kilmba nyade ta tane kila. ¹⁴Tanjamba ndo sine pasa mayenu kukliweg mbal nane pasa isig mbal tugumnje ngarosu turam tuku aganj ndende kilap nga Sunjo nu sasingina. ¹⁵Ye tane tugumnje aganj ndende wikam kumu nj ta ye wi ndaken.

Ye kile mata aganj ndende sap nga pasa te kuyar ndawet. Kuga. Ye piroket sulumba piya kugatok gare jak payamket. Ye suwaig ta yiye payamket manau te purikat. Ye gubange baleyuwa ta maye. ¹⁶Ye pasa mayenu kukliwam tuku Ku-ate nu nyu sina. Piro ta mbolnge ye payamkam kumun kuga. Kukli ndawet kande ye pa tam tuku minet kande. ¹⁷Ye yiye wamdusmbi piroket kande piya tam tuku saket kande. Kuatenge piro te sina le nu tuku wamdus dubimba piroket tukunu ye kulat tango ndo. ¹⁸Ta tuku ye pasa mayenu kukliwet te lafunu te ndaket. Ye lafunu tet ta tejenmba. Ye pasa mayenu kukliwet ta piya kugatok isig. Ye aganj ndende wikam kumun ta ye wi ndaket. Manau ta mbolnge ye maro jak minet.

Paulus nu tango kilam tuku wamdus ndindo jak

¹⁹Ye afu kumnemnge mine ndaket ta ye nane gudommaba tuku wamdus kili le Kristus tuku son nguwaig nga ye yiye wamdusmbi nane jakmba kumnemnge minet. ²⁰Ye Zu mbal tugumnge piroken ta nane tuku wamdus kili le Kristus tuku son nguwaig nga ye nane tananj minen. Ye tukul pasa kumnemnge mine ndaket ta ye tukul ta dubide mbal tugumnge piroken ta nane tuku wamdus kilam tuku ye tukul jakmba dubiken. ²¹Ye kasomok mbal tugumnge piroken ta nane tuku wamdus kili le afu Kristus tuku son nguwaig nga ye nane tananj Moses tuku tukul kugatok mayok kan. Ye tanamba ken ta ye Kuate tuku tukul kusre ndaken. Kristus tukul pasa singina ta ye mara mara dubika minet. ²²Ye afu tugumnge wam afu ki le piti tubekaig nga nane kilam tuku nane tananj wam jakmba kurauken. Ye tango afu tuku wamdus kili le Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ningguwa nga ye nane yimyam jakmba tuku manau dubiken. ²³Ye wam jakmba

ke liket ta Kristus tuku pasa mayenu sungokam tuku ke liket. Ta mbolnge pasa mayenu tuku alonu ye mata liye nda.

Sine wamdus sangrinu jak ndin mayenu dubibe

²⁴Nane afu pinderka mungu lilikade ta ndindo nu ambongate le nane nu tuku nyu te-dungade ta tane kila. Tane mata nane tananj Kuatenge tane tuku nyu kile-dunguwa nga tane sangri tinga ndin mayenu dubiwap. ²⁵Pinderkade mbal pinder mbolnge sangri tinga pinderkam tuku nane ambonga nangine ngarosu tumtummba ngarosu tuku nzali yimyam kile-ibenkade. Nane pinder mbolnge kilke te tuku nyu sungo kugawam tuku ta tam tanade le sine nyu minmba minam tuku tam tanaweg. ²⁶⁻²⁷Ye afu tugumnge pasa kuklimba dubi mayewam tuku tumninget ta nane kumumbi ndin ta mbolnge pinderka nyu sungo tuwaig le yiye miroj kumumbi pinderka nyu sungo te ndatikit nga ye tejenmba ket. Yiye ngarosu tuku nzalinge ye didikikat nga ye mara mara ngarosu mape ndamba te-ibenjam tuku wamdus sangrinu pilet. Ye Yesus tugumnge nyu sungo tam tuku wamdus ndindo ndo pilmba pinderket.

Israel mbal tuku manau katesemba rironkam tuku pasa

10 Tira kame, sine Israel mbal tuku mbun kame ma baknu mbolnge manau kinaig ta tane idusap. Nane Moses ndon gau ande nane jakmba kainingina le jak lika jakmba yu sinam sinam ka tabek kinaig. ²Nane Moses dubiwaig nga gau yu ta mbolnge kule pisne tananj tumba Moses ndon ulendikinaig. ³Nane jakmba Kuatenge nyamaganj kule ndui ta ningina le nyinaig. ⁴Ndame sinamnge kule bulbulmba prona le nane nyinaig. Ndame ta Kristus tuku kanumnu tananj nane ndon likina. ⁵Nane

tañamba Kuate tuku wam kanjerkinaig ta Kuate nu nane gudommaba tuku ndagariningina le nane ma baknu mbolnge kume likinaig. ⁶Mbuñ kame tuku wam ta sine rironkam tuku tumsingig. Sine nane tañaj wam ñaigonu kam tuku ngamunggal kunde kunde ndasinguwa. ⁷Sine nane tuku afu tañaj yabri mbara tuku nyu te-du ndangube. Kuyar pasa nane tuku tejenmba sakate. Israel mbal nane minyoka isukusnaig. Isukusmba kule nyumba nane tinga kupesmba pino didik farmba une manau ke likinaig ngate. ⁸Sine nane tuku afu tañaj fare fare pino tango ndonj une nda kube. Mbar ta tuku ki ait ndindo mbolnge Kuatenge nane tuku 23,000 bale farna. ⁹Sine nane tañaj Sunjo tuku wamdus mukuknu tago tago ndabe. Nane tañanaig le kame mberj pro nane bale farninge likinaig. ¹⁰Sine nane tañaj gubra tumba wam sak pile ndabe. Wam ta tuku kame ejelnge nane bale farna. ¹¹Nane mbar-naig le pa lafunu nane mbol prowe likinaig ta tango kame kanjerka rironkam tuku. Sine kugawam tuku ait mbolnge mineg mbal sine mata rironkam tuku nane tuku wam kube te kuyar pasa mbolnge minig. ¹²Ande nu sakate ye sangri ñak ye tingam kumunj ngate ta nu rironkuwa. Nu baringikat. ¹³Satan nu wam ñakmba tuku tago-tagosingit ta nu tango ñakmba tañamba ndo tagoningit ta tago ait mbolnge Kuate nu kumumbi sine kulatkate. Nu sine tuku sangri kulatka minmba nu sine bike ndaka sangri tingam tuku ndin tursingit.

Sine mbara afu Kuate turmba dubikam kumunj kuga

¹⁴Tira kame, tane sinja kurau mayewap. Yabri mbara yimyam mbarinj ndaningap. ¹⁵Tane wamdus kuyar mayenu ñak minig tukunu ye tuku pasa te ismba pilewap. ¹⁶Sine grep kule murko ñak tumba Kuate gare

pasa samba nyeg ta sine Kristus ndonj ulendika nu tuku ndare nyanu tañaj. Sine bret tumba fetka nyeg ta sine Kristus tuku ngarosus nyanu tañaj. ¹⁷Bret ndindo minit le sine tuma nyeg tukunu sine ñakmba ulendika ngarosus ndindo mayok kineng. ¹⁸Tane Israel mbal tuku manau kanjerap. Nane aganjmor balenijmba Kuate atraukanu ma mbolnge ndem inumnu tumba nyade ta nane Kuate ndonj ulendikade. ¹⁹Ye pasa satengit ta yabri mbara atraukade ndem ta sangri ñak nga sa ndaket. Ko yabri mbara nu minit nga idus ndawet. ²⁰Kuga. Nane ndem tumba yabri mbara atraukade ta bukla ñaigonu atraukade. Nane Kuate atrau ndakade. Tane bukla ñaigonu ndonj ulendi ndakap. Ye mbulit. ²¹Tane Sunjo tuku grep kule nyumba nu ndonj ulendika manj bukla tuku grep kule nyumba nane ndonj ulendikam kumunj kuga. Tane Sunjo tuku mbain tugumnge isukusmba nu ndonj ulendika manj bukla tuku mbain tugumnge isukusmba nane ndonj ulendikam kumunj kuga. ²²Sine Sunjo pitaimba nu tuku ma mbolnge bukla kame patikube ta nu gubra kagli firkamngat. Tane tuku sangri Sunjo tuku sangri lite nga idusde e? Ndo kuga.

Singine mine mbolnge manau pilenga kube

²³Tane afu tejenmba sakade. Sine Kristus tuku mbal sine tukul kugatok mineg ngade ta son ta tukul kugatok wam afu keg ta sine tur ndasingig. Afu keg ta sine sangri pile ndasingig. ²⁴Tane tangine maye minam tuku idus ndawap. Nane afu tane tugumnge minig ta nane pitinibekig nga idusmba manau pilenga kap. ²⁵Maket mbolnge ndem patikade ta piyamba nyap. Tane piyamba ndem te yabri mbara atraukaig e nga kusna ndangap. Tane ndem piyamba fare nyap. ²⁶Kuyar pasa ande

tejenmba sakate. Kilke aganj ndende njakmba minig ta Kuate nu miro ngate. ²⁷Ande nu Kristus tuku son nda nganu nu ne ndonj isukusam tuku sanuwa le ne kambim idusmba kande kaye. Nu ndem tinwa le ake kilmba nyendo ka. Wamdus piti njak tumba ndem ta yabri mbara atraukaig nga kusna ndawa. ²⁸Ande nu ne sanumba ndem te yabri mbara atraukaig tuku nguwa kande ne nda nya. Tango ta nu wamdus piti tumba sanate ta ne nu idusmba nye ndaka. ²⁹Ne wamdus piti tikat nga ye sa ndaket. Tango inum ta nu wamdus piti tikat nga sanet.

Tane afu tejenmba sakade. Ye tukul kugatok minet. Ndanjam saka ye tango wamdus piti njak ta idusmba wam afu ye nda kam tuku sakate? ³⁰Ye Kuate gare pasa samba ndem tumba nyet ta maye. Ndanjam ne ye tuku pasa njak ngade. i ... Tane tanjamba sa ndakap. ³¹Tane nyamaganj ko kule nyumba ko manjau afu ke lika gare tade ta Kuatenge ndo nyu sungo tuwa. ³²Tane nane Zu mbal ko kasomok mbal ko Kuate tuku kuasmbi ndonj minmba nane baringubekaig nga nane manjau nzaliningit ta ndo kap. ³³Ye mata tango njakmba tugumnge nane manjau nzaliningit ta idusnjamba wam ke liket. Ye nane gudommba tuku wamdus kili le Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ningguwa nga ye yiye piti kugatok minam tuku idus ndamba nane piti kugatok minwaig nga iduset.

11 Ye Kristus tuku manjau kumumba dubiwet. Tanjamba ndo tane mata ye tuku manjau dubiwap.

Gabat songam tuku pasa

²Tane ye pasa satingen te bige magede tukunu ye gare-gareka tane mayede nget ta ³ye kile wam ande tane katesewap nga satinjamngit ta tejenmba. Tango tuku gabat Kristus. Pino tuku gabat nuje

tango nuje. Kristus tuku gabat Kuate. ⁴Tango ande nu gabat songanu njak Kuate yabanje ko Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate ta nu Kristus kiko pilete. ⁵Pino ande nu gabat so ndanga Kuate yabanje ko Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate ta nu mata nuje tango nuje kiko pilete. Nu tuku gabat kuerke sulude le kiko tate tananj. ⁶Pino ande nu gabat songam mbulmba ndeta andenje nu tuku gabat waje kuer suluwa. Tanjawa le nu ta tuku kikowa le nu gabat songuwa. ⁷Tango nane gabat so ndanguwaig. Kuate nuje suk tango wakeina le nu Kuate tuku kanumnu tananj minit. Pino nane gabat songuwaig. Pino nu tango tuku kanumnu tananj minit. ⁸Kuate nu pino tuku ngarosu inumnumbi tango wakei ndana. Kuga. Nu tango tuku ngarosu inumnumbi pino wakeina. ⁹Nu pino tuku nga tango wakei ndana. Kuga. Nu tango tuku nga pino wakeina. ¹⁰Ta tuku pino kame nane tango kame kumnemnge minig ta te-mayokam tuku gabat songuwaig le enjel kame nane kangerkuwaig. ¹¹Sine Sungo ndonj ulendikeg mbal sine tango pino yimyam mine ndakeg. Sine mungu turturkam tuku mineg. ¹²Kuate nu tango tuku ngarosu inumnu tumba pino wakeina. Kile pino tuku ngarosu mbolnge tango mayok kinig. Aganj ndende njakmba Kuate nu tugu. ¹³Tangine miroj manjau te pilengap. Pino nu gabat so ndanga nu Kuate yabanje ta nu wam mayete e ko kuga? ¹⁴⁻¹⁵Ata. Tane idusap. Pino nu gabat mapete le kuen kinit ta sine manjau mayenu ngeg. Kuatenge nuje nane tumail pulukam tuku mindepiye tananj njingina. Tango nu gabat waje mapete le kuen kinit ta sine njakmba nu talamba kiko manjau ngeg. ¹⁶Ande nu pino gabat so ndangam tuku sangri tinga kuaileyaukam bafuwa ta ye nu sawamngit. Sine aposel kame Kuate tuku

kuasmbi njakmba pino kame gabat son-ganu njak manjau ta ndo dubiweg nga sawamngit.

Pasa nyam tuku manjau

¹⁷Tane manjau afu kade ta ye ismba wam ta maye ndade nget. Tane kusem kangermba manggurkade ait ta manjau afu maye ndade. Tangine tangine munju tur ndaka afu njaigo siglikade. ¹⁸Tane Kuate tuku mbal manggur pilig ta tane wamdus pur yimyamkade ta afunge tanjamba sayade le ye ismba wam afu ta son nga iduset. ¹⁹Ta ndanam? Pur yimyamkade manjau ta son pasa mbolnge Kuate nu Kristus tuku kuasmbi kilimok kile-mayokkate. ²⁰Tane manggurka tuma isukusig ta Sungo nu isukusam tuku manjau singina ta ke ndakade. ²¹Tane manggurka kumu kumu isukuse ndakade. Tane yimyam pire pire tangine nyamagan kilmba prode sulumba tangine ndek nye sulude le afu gubak minig afu grep kule sungomba nyumba nginngankade. ²²Yoi. Tanjamba isukusam ndeta tangine wandeknge nyap. Ko tane Kuate tuku kuasmbi talaninmba afu nyamagan kugatok ta kiko pileningam idusmba tanjade e? Wam kade ta mbolnge ye tane wam mayede nga satinge nda. ²³Ye buk pasa nyam tuku manjau tumtingen ta Sungonje sina ta tenenmba. Yudas nu Sungo Yesus tumba ngyeu mbal tuku wai mbol pilna furir ta mbolnge ndo Sungo nu bret tumba ²⁴Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba saningina: Te ye tuku ngarosu. Tane turkam tuku tinget. Tane ye idusyam tuku manjau te kumba minap ngina. ²⁵Nane tanjamba isukuse denpurnaig le nu grep kule murko njak tumba manjau ndui ta ndo kina sulumba sakina: Grep kule murko njak te pasa kitek Kuate nu tango ndon katna ta alonu mayok kambim tuku ye yiye ndare kutuwamngit. Tane grep kule

tenen nyade ait ta ye idusyumba nyap ngina. ²⁶Sungo nu manjau pro ndawa le tane bret nyumba grep kule nyade ta singine Sungo nu sinenu nga kumna ta te-mayokmba saka minig. ²⁷Ta tuku ande nu Sungo tuku bret ko nu tuku grep kule ake fare tumba nyate ta nu mbarte. Nu Sungo tuku ngarosu ndare njaigo siglikate. ²⁸Ande nu tumba nyam nga kande nuje manjau pile mayemba kile-tidingumba wamdus te-mayemba bret grep kule ta kilmba nyuwa. ²⁹Ande nu Sungo tuku ngarosu idus ndamba bret grep kule ake fare kilmba nyate ta nu nyumba ta tuku pa lafunu ta tumba nuje ngaro mbolnge pilit. ³⁰Tane ngamuknge afu tanjamba kade sulumba afu baklelmba afu guaze njak minig afu buk kume likinaig. ³¹Sine singine manjau singine miron pilengube ta Sungo nu sine pilesinge nda. ³²Nu sine pilesingit ta sine kilke te tuku manjau dubide mbal ndon ngisi ndakube nga nu pitisinmba kile-tidingate. ³³Tira kame, tane isukusam tuku manggurkade ta munju minde-mindekap. ³⁴Ande nu gubawa kande nuje wande mbolnge isukuswa. Tane manggur mbolnge mbarap le pa lafunu tane tubekaig. Ye pasa afu minig ta yiye miron tane tugum prowi sulumba satinngamngit.

Tukul Guwange sine piro sangri yimyam singit

12 Tira kame, sine Tukul Guwange piro sangri yimyam walmba singe likate wam ta tane tugunu katese mayewap. ²Tane o buk Kuate gilai minmba yabri mbara abo tugu kugatok mbarinngam tuku tane didike likinaig. ³Ta tuku ye kilimok tane satinngamngit. Ande nu Kuate tuku Guwange wamdus tuwit le nu Yesus kasurmba tapra ndate. Nu Tukul Guwange wamdus tuwit le ndo Yesus nu Sungo ngate. ⁴Sine piro sangri

yimyam ŋak mineg ta Guwa ndindonge sinje likate. ⁵ Sine piro kise kise ke likeg ta Sunjo ndindo tuku pirokeg. ⁶ Sine sangri kise-kisembi pirokeg ta Kuatenge sine nduik nduik ŋakmba mbolŋge pirokate. ⁷ Tukul Guwa nu sine nduik nduik mbolŋge sangri kile-mayokkate ta tira ŋakmba turkam tuku. ⁸ Ande Tukul Guwanje wamdus tuwit le nu wamdus kuyar mayenu kile-mayokkate. Tukul Guwa ndui tanje ande wam kuirok minig ta sate le kile-mayokkate. ⁹ Nu ande sangri tuwit le Kuate tuku sangri tomba tingam tuku nu den ndakate. Tukul Guwa ndui tanje ande sangri tuwit le nu guaze pitaikate. ¹⁰ Nu afu walmba sangri yimyam ninje likate le ande nu wam kitek sangrinu ke likate. Ande nu Tukul Guwa tugumŋge pasa ismba kile-mayokkate. Ande nu guwa magenu ŋaigonu pilenga katesete. Ande pasa kuale gilai ta nu sakate. Ande pasa kuale gilai ismba nu pasa tugunu bitekŋgate. ¹¹ Piro sangri ta ŋakmba Tukul Guwanje ndo kile-mayokkate. Nu nuje nzali dubimba tanjo pino nduik nduik piro sangri ta walmba ninjit.

Sine Kristus tuku ŋgarosu mineg

¹² Tanjo tuku ŋgarosu sinamŋge inumnu gudommmba minig ta ŋakmba ulendika ŋgarosu ndindo ndo. Kristus tuku mbal mata tanjamba ndo minig. ¹³ Sine afu Zu afu kasomok mbal afu piro tanjo afu kulat tanjo sine ŋakmba Tukul Guwa kule pisne tanjan tigen sulumba ŋgarosu ndindo mayok kagen. Kristus nu Guwa ndindo ta sinjina le sine ŋakmba kule tanjan nyigen. ¹⁴ Tanjo tuku ŋgarosu sinamŋge aganj ndindo ndo mine ndakate. Inum inumnu gudommmba minig. ¹⁵ Kupe nu sakumba ye wai kuga tukunu ye ŋgarosu te inumnu mine ndaket ŋguwa ta kumuŋ kuga. Nu ŋgarosu

ta tuku inumnu minit. ¹⁶ Ko kilba nu sakumba ye am kuga tukunu ye ŋgarosu inumnu mine ndaket ŋguwa ta mata kumuŋ kuga. Nu ŋgarosu ta tuku inumnu minit. ¹⁷ Tanjo tuku ŋgarosu am ndo minwa ta nu ame aganjmbi pasa isamŋgat? Ko nuje ŋgarosu kilba ndo minwa ta nu ndanjmba aganj mundurnu kamusamŋgat? ¹⁸ Kuate nu nuje nzalimbi ŋgarosu inum inumnu minam tuku ma madininmba wakeikina. ¹⁹ Ŋgarosu ŋakmba aganj ndui ta ndo minig kande ŋgarosu mine ndakate kande. ²⁰ Tanjo tuku ŋgarosu inum inumnu gudommmba minig ta ŋakmba ulendika ŋgarosu mayok kinit. ²¹ Amŋge wai samba ne nda mina ta ye yiŋe ndo mine mayewamŋgit ŋga sawam kumuŋ kuga. Ko gabatŋge kupe samba ne nda mina ta ye yiŋe ndo mine mayewamŋgit ŋga sawam kumuŋ kuga. ²² Singine ŋgarosu mbolŋge aganj fonfon afu sangri kugatok ngeg ta mine ndakade kande sine mine maye ndaweg kande. ²³ Ŋgarosu inumnu afu kiko teg ta sine kulat mageka songa mindepiye mageninŋgeg. Ŋgarosu inumnu afu te kuga. ²⁴⁻²⁵ Kuate nu ŋgarosu wakeina ta ŋgarosu pur yimyam ndaka kumu kumu munju turkuwaig ŋga ŋgarosu tuku aganj fonfon sine kulat magekuba ŋga nu idusmba nangine ma madininmba patikina. ²⁶ Ŋgarosu inumnu rar kamuste ta inumnu ŋakmba piti ŋak minig. Ŋgarosu inumnu nyu sunjo tate ta inumnu ŋakmba nu mbolŋge gare tade. ²⁷ Sine ŋakmba ulendimba Kristus tuku ŋgarosu mineg. Sine nduik nduik ŋakmba nu tuku ŋgarosu inum inumnu mineg. ²⁸ Kuate nu nuje kuasmbi afu piro sunjo aposel patikate. Nane kumnemŋge afu Tukul Guwanje pasa saninŋgit le ismba kile-mayokkam tuku patikate. Nane kumnemŋge afu pasa kukliwam tuku patikate. Afu nane wam kitek sangrinu ke likam tuku, afu guaze

pitaikam tuku, afu turka sinzaɲningam tuku, afu piro yimyam kulatkam tuku, afu pasa kuale nane gilai ta sakam tuku nu taɲamba taɲamba nane patike likate. ²⁹Sine ɲakmba aposel piro ndo ke ndakeg. ɲakmba Tukul Guwaɲge pasa saningit le ismba kile-mayokkam tuku mine ndakeg. ɲakmba pasa kukliwam tuku mine ndakeg. Sine ɲakmba wam kitek ke likam tuku sangri ɲak mine ndakeg. ³⁰Guaze pitaikam tuku, pasa kuale gilai sakam tuku, pasa kuale gilai ta tugunu bitekɲam tuku sine ɲakmba piro sangri kame ta kile ndakeg. ³¹Tane ɲakmba Tukul Guwa tuku piro sangri sugokanu yimyam kilam tuku wamdus sangrinu palpe.

Kile ye maɲau sungo ande kise tumtingamɲgit ta piro sangri afu ta ɲakmba liniɲmba mbolɲge minit.

Kume pur maɲau

13 Ye taɲgo kame ko eɲel kame tuku pasa kualembi sakam tuku sangri ɲak minmba kume pur maɲau denket ta ye tuku pasa ta ɲgiram wi sungo ake kinit taɲaɲ. ²Ye Tukul Guwa tuku sangri afu ɲak minmba Tukul Guwaɲge pasa sayate le ismba kile-mayokka wam kuirok ɲakmba katesemba ye Kuate tuku sangri tomba tiɲga tabe dirningam kumuɲ minet sulumba kume pur maɲau denket ta ye ake agaɲ taɲaɲ minet. ³Ye yiɲe agaɲ ndende ɲakmba sanzal mbal niɲmba ko yiɲe ngarosu pange ugwa nga buɲga kume pur maɲau denket ta wam kame taɲge ye turam kumuɲ kuga. ⁴Ande nu kume pur maɲau ɲak minit ta nu ande tuku pitik gubra te ndakate. Nu mara mindek afu turkate. Nu afu tuku mine maɲau tuku wamdus kagli fir ndakate. Nu nuɲe ngarosu te-du ndaɲgate. ⁵Nu nuɲe mironɲ payam ndakate. Nu afu tala ndaningit. Nu nuɲe mironɲ yeye nda ngate. Nu pitik palseɲ ndate. Nu ande

tuku gubra pitik kusremba gilaingate. ⁶Ande nu mbarte ta nu gare ndate. Nu sinanu wam tugusek ɲakmba tuku ndo gare tate. ⁷Nu nuɲe piti kugraka bike ndakate. Nu ande tala ndate. Nu wam ɲakmba kumumbi mayok kuwaig nga tairɲga sangri tiɲga dirnaɲgate. ⁸Afu Tukul Guwa tugumɲge pasa ismba kile-mayokkade sangri ko pasa kuale gilai sakade sangri ko wam kuirok kile mayokkade sangri ta ɲakmba kugawamɲgaig. Kume pur maɲau ndo minmba minamɲgat. Kugawe nda. ⁹Sine Tukul Guwa tugumɲge wam kuirok ko pasa ismba kile-mayokkeg ta afu ndo katesemba kile-mayokkeg. ¹⁰Kile wam afu katese ndaweg ta ɲgumnenga ɲakmba kile-mayokkuwa le katesewamɲgig. ¹¹Ye kiɲo minen sulumba ye kiɲo tuku pasa kiɲo tuku wamdus ɲak minen. Ye kiɲo minmba wamdus pile maye ndawen. Kile ye sungoka gua gua maɲau ɲakmba kusreken. ¹²Kile sine kule nza mbolɲge liɲmba tumail kaɲgerkeg taɲaɲ Kuate tuku wam kame kaɲger maye ndaka wamdus te-suluweg. ɲgumnenga sine kaɲgerka katese mayewamɲgig. Kile sine fudiɲmba ndo kateseweg. ɲgumnenga Kuate nu sine tuku wamdus kila minit taɲamba ndo sine wam ɲakmba kumumbi tumsinguiwa le katesewamɲgig. ¹³Maɲau keɲmba minig. ɲgamuɲgal son maɲau, Kuate mindeweg maɲau, kume pur maɲau. Wam keɲ ta ɲgamukɲge kume pur maɲau nu sungokanu minit.

Pasa kuale gilai sakam tuku maɲau

14 Tane kume pur maɲau ɲak minam tuku dirnaɲgap sulumba Tukul Guwa tuku piro sangri ɲakmba kilam idusmba Tukul Guwaɲge pasa saningit le ismba kile-mayokkam tuku piro sangri ta tam tuku wamdus sangrinu palpe. ²Ande nu pasa kuale gilai sakate

ta nu tango kame sa ndaningit. Nane pasa ta isig ta nane katese ndade. Nu Ku-ate sate. Tukul Guwange nu tumte le nu tanjamba wam kuirok afu sakate. ³Ande nu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate ta nane afu ismba kila pilmba sangri tingade. Afu piti jak ta nane piti gagulmba ngamungal bulkade. ⁴Ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu nuje miroj ndo sangri tate. Ande Tukul Guwange pasa sate le ismba kile-mayokkate ta nu Kuate tuku kuasmbi sangri pileningit. ⁵Ye tane jakmba pasa kuale gilai sakam tuku iduset ta tane Tukul Guwange pasa satinguwa le ismba kile-mayokkam tuku ta ye sungomba iduset. Ande Tukul Guwange pasa sate le ismba kile-mayokkate sangri tanje pasa kuale gilai sakate sangri ta lite. Ande nu Kuate tuku kuasmbi ngamuknge pasa kuale gilai saka nane tugunu ismba sangri tingam tuku nu biye mbil ndawa ta alo kugatok. ⁶Tira kame, ye tane tugum promba pasa kuale gilai saki ta ye tane turke nda. Ye pro Tukul Guwa tugumnge pasa ko kila kuirok afu ko tum pasa ismba kile-mayokki ta ye tane turtingam kumu. ⁷Tango ande nu tabu tabu fitka ko ndombin katmba mune nin tugu dubi ndawa ta ima nu mune kuale katesewamngat? ⁸Ko kame ngiram kuale tugusemba mayok nda kuwa ta ima nu kame agar kuanekamngat? ⁹Tanjamba ndo ne pasa kuale gilai sakate ta ima nu pasa ta katesewamngat? Ne tuku pasa ta ake pasa tananj mayok ka ngisikate. ¹⁰Kilke tugu jakmba mbolnge pasa kuale yimyam sungomba minig ta jakmba alo jak. ¹¹Tango ande nu pasa kuale ye gilai tambi sakuwa ta ye nu rawe tango nget. Nu mata ye rawe tango ngate. ¹²Tane Tukul Guwa tuku piro sangri yimyam kilam tuku wamdus sunjo jak minig ta ye kila. Tane piro sangri afu Ku-ate tuku kuasmbi turkam tuku ta kilam

tuku sungomba idusap. ¹³Tane tuku ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu mbilam tuku piro sangri ta turmba tam tuku Kuate yabanja. ¹⁴Ande nu pasa kuale gilai tambi Kuate yabante ta nu mingembi ndo sakate. Nuje wamdus pasa ta gilai minit. Tukul Guwa nu tuku minge mbolnge pasa ta sakate. ¹⁵Ta tuku ye tejenmba iduset. Ye Tukul Guwa mbolnge pasa kuale gilai tambi Kuate yabanja man yije wamdus kilambi yabanjamngit. Ko Tukul Guwa mbolnge mune kuale gilai tambi ulmba man yije wamdus kilambi mune ande ulamngit. ¹⁶Ne Tukul Guwa mbolnge pasa kuale gilai tambi yabanja Ku-ate tuku nyu te-dunga nu gare tuwit ta ne ndon mangurkade mbal nane pasa ta katese ndamba ne tuku yabanja pasa son ngam kumu kuga. ¹⁷Ne Kuate tuku nyu tanjamba te-dungate ta maye ta ne afu tur ndakate. ¹⁸Ye Paulus pasa kuale gilai tambi sungomba saka tane jakmba litinget. Ta tuku ye Kuate gare pasa tuwet. ¹⁹Ye pasa kuale gilai gudommba jak minet ta kusem mbolnge ye sakam idus ndawet. Ye pasa kila ta ndo sakam iduset. Pasa kila ndui ndui saket ta pasa kuale gilai gudommba saket wam lite. Ye pasa kila saket tambi Kuate tuku wam afu nane tumningam kumu. ²⁰Tira kame, tane kijo kame tananj mine ndaka wamdus pile mayewap. Tane kijo dabro tananj wam ngaigonu kam tuku gilai minmba tango tananj wamdus pile mayewap. ²¹Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Sungo nu sakate: Pasa kuale kise rawe mbal tuku minge mbolnge ye Israel mbal ye tuku pasa isam tuku saningi ta pasa ta nane mata ise nda ngate.

Aisaia 28.11-12

²²Pasa ta mbolnge sine kila pileg. Pasa kuale gilai sakate sangri ta Kristus tuku son ngeg mbal ismba rironkam tuku sa ndasingit. Son nda ngade mbal

ismba rironkam tuku saningit. Ande Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate sangri ta sine son ngeg mbal sangri pilesingam tuku tanjate. Son nda ngade mbal tuku kuga. ²³Tane Kuate tuku kuasmbi mangurka njakmba pasa kuale gilai sake lika minap le gilai mbal afu ko son nda ngade mbal nane pro pasa ta ismba tane nginngankade ngamngaig. ²⁴Tane njakmba Tukul Guwange pasa satinguwa le ismba kile-mayokka minap le gilai mbal ko son nda ngade pro pasa ta iswaig le nangine ngamungal nduaseka nangine mbar tumninguwa le idusamngaig. ²⁵Tanjamba nane nangine mbar kuirok minig ta ismba ndek dagol tidronga Kuate mbarinmba sakamngaig: Kuate nu sinja tane ndonj minit nga sakamngaig.

Mangurkam tuku manau tugusek

²⁶Tira kame, tane mangurkap sulumba tejenmba ke likap. Ande nu mune ulwa. Ande pasa kukliwa. Ande wam kuirok kile-mayokkuwa. Ande pasa gilai sakuwa. Ande nu pasa ta biye mbilwa. Tane tanjamba mangurkap sulumba tangine tangine sangri tingam tuku sangri kise kise kumumbi kile-mayokkap. ²⁷Afu pasa kuale gilai tamba sakam kande armba ko kenmbange ndo sakuwaig. Nane ndui ndui tinga sakuwaig. Tanjawaig le ande nu pasa kuale gilai ta biye mbilwa. ²⁸Ande nu mbilam tuku mine ndakuwa kande nane mingge tukulmba nangine ndo Kuate ndonj pasa gilai ta sakuwaig. ²⁹Afu Tukul Guwange pasa satinguwa le ismba kile-mayokkam kande armba ko kenmbange ndo sakuwaig le isig mbalnge pasa ta pilesinguwaig. ³⁰Ande nu pasa ta kuklimba minwa le ande Tukul Guwange pasa inum kitek sawa kande tanjo nu pasa kuklimba minit ta nu pitik pasa ta denpurmba minyokuwa le inum suk tinga sakuwa. ³¹Tane ndui ndui

njakmba Tukul Guwange pasa satinguwa le ismba kile-mayokkap le wam ta mbolnge tane njakmba kila kitek tumba sangri tingamngaig. ³²⁻³³Sine mangurka zigna tinga fare fare pasa sakam kumunj kuga. Wam ta Kuate tugumnge pro ndate. Sine tuku mangur mayenu mayok kambim tuku Kuate nu iduste. Tukul Guwange afu pasa saningit ta nane pasa ta kulatka towam kumun. ³⁴Kusem kanjeram mangurkeg mbolnge pino kame mingge tukulmba minwaig. Nane tukul pasa dubimba tanjo kum-nemnge minwaig. Kuate tuku mbal ma yimyam mbolnge mangurkade nane njakmba tanjade. ³⁵Pino ande nu kusem mbolnge pasa kukliwa ta manau mayenu kuga. Nane Kuate tuku pasa ismba kusna njak kande nangine wandeknge tanjo kat nangine kusnanguwaig. ³⁶Kuate tuku pasa ambonga tane Korin mbal tugum prona e? Ko sinenge ndo pasa te iseg nga idusde? Ndo kuga. ³⁷Tane afu ye Tukul Guwa tugumnge pasa iset ko ye nu tuku sangri tet ngade mbal tane ye pasa kuyarket te Sungonge tuku tukul sina ta katesewap. ³⁸Nane afu tanjamba idus ndawaig ndeta tane nane ngumneningap. ³⁹Tira kame, tane Tukul Guwa tugumnge pasa ismba sakam tuku piro sangri ta tam tuku sungomba idusap. Pasa kuale gilai sanu tuku sangri ta mata peu ndawap. ⁴⁰Tane mangur mbolnge manau ke likade ta zigna tinga fare fare ke ndakap. Tane tugusemba ke likap.

Kristus kummba manj tingina

15 Tira kame, ye ambonga pasa tugusek satingen le tane isnaig sulumba pasa ta mbolnge sangri tinga minig ta ye kile manj pasa ndui ta tane idusam tuku satinget. ²Tane pasa ta biye dewap le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidingamngat. Tane ake mingge pasa ndo sakade ta nu tane tuku muskil kile-tidinge nda. ³Ye Kristus tuku pasa tu-

gusek isen sulumba satengen pasa ta alo sungo njak ta tejenmba. Kristus nu kuyar pasa kumumba sine tuku une saukam tuku nu kumna. ⁴Nu kumna le ngukinaig ta nu man kuyar pasa kumumba mara kepnu mbolnge tingina. ⁵Nu tingina le Petrus nu kangerna. Ta ngumnemnge nane 12 nu kangernaig. ⁶Ngumnenga nuje tira kame gudommba 500 limba ma ande mbolnge mangurkinaig le nane tugumnge mayok kina le kangernaig. Mbal ta kile gudommba minig. Ndui ndui ndo kume likinaig. ⁷Ait ande Yakobusnge nu kangerna. Man ait ande mbolnge aposel njakmba nu kangernaig. ⁸Ngumne tukulmba ye tugumnge mayok kina le kangeren. Ye nane minig tanan kuga. Ye kutu bizowanu tanan prowen. ⁹Ye Kuate tuku kuasmbi kilmba njaigo sigliken tukunu ye aposel nyu tet ta denkate. Ye aposel njakmba kumnemnge minet. ¹⁰Ye aposel minet ta yije sangrimbi kuga. Kuate nu ake sinan ye make pilmba aposel pilna. Nu ye make pilna ta nu mbar ndana. Alonu tanamba kilimok mayok kina. Ye piro karenka aposel njakmba tuku piro liningen ta yije sangrimbi kuga. Kuate nu ye make pilna le ye tanawen. ¹¹Yenge tane tugumnge pasa kukliwen e ko afunge ta wam sungo kuga. Sine njakmba tanamba ndo pasa kukliweg le tane son ngade ta ndo wam sungokanu.

Kumanu mbal tingamngaig

¹²Kristus nu kumna le Kuatenge te-tina le tingina ta sine tanamba ndo pasa kukliweg ta ndanam saka tane tuku afu kumanu mbal man tingge nda ngga sakade. ¹³Tane kumanu mbal man tingge nda ngade ta son ndeta Kuatenge Kristus mata te-ti ndana. ¹⁴Nu Kristus te-ti ndana ndeta sine pasa kukliweg te mata alo kugatok. Tanamba ndeta tane nu tuku sangri tomba tingade ta mata tane turtinge nda. ¹⁵Ku-

atenge kumanu mbal kile-tidi ndangate ndeta Kristus kumna le Kuatenge te-tina pasa sakeg ta mata son kuga. Tanamba ndeta sine Kuate tuku yabri pasa ndo sakeg. ¹⁶Kumanu mbal Kuatenge kile-tidi ndangate ndeta nu Kristus mata te-ti ndana. ¹⁷Nu Kristus te-ti ndana ndeta tane nu tuku kume tuku sangringe tursingam kumu ngade ta tane turtinge nda. Tanamba ndeta tane une njak minmba ngisikam tuku minig le ¹⁸nane afu Kristus tuku son ngga kumnaig mbal nane mata kummba ngisikinaig. ¹⁹Sine kilke te mbolnge mineg le Kristus nu sine tursingit. Kumbe le man tursingge nda ta son ndeta sine kile yabri wamdus ndo dubimba sine afu tuku mine liningmba sinka sinamanzer sungo mbolnge mineg. ²⁰Tanamba kuga. Kuatenge Kristus nu kumna le te-tina. Kristus nu kumanu mbal ngamuknge nu ambonga tingina le ngumnenga kumanu mbal njakmba tingamngaig. ²¹Tango inum mbolnge kume manau mayok kina. Tanamba ndo tango inum mbolnge kummba tingam tuku manau mayok kina. ²²Tango njakmba Adam tuku ndare mbolnge kile sine kumeg. Tanamba ndo sine Kristus tuku son ngeg mbal kummba nu mbolnge man abonga tingamngig. ²³Sine singine ait prowa le tingamngig. Kristus nu ambonga tingina. Nu luka prowa le sine Kristus tuku mbal mata abonga tingamngig. ²⁴Nu promba sugo sugo njakmba Kuate tuku ngueu minig ta kile-ibenkuwa sulumba nuje gageu njakmba kilmba Mam Kuate wai mbolnge patikuwa le kilke te kugawamngat. ²⁵Kristus nu gabat sungo minwa sulumba nuje ngueu njakmba tanamba kile-ibenke suluwamngat. ²⁶Nu ngueu njakmba kile-ibenka ngumne tukulmba nu kume manau mata te-ibenamngat. ²⁷Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Kuate nu agan ndende jakmba kilmba nu tuku kupe kumnemnge patikamngat ngate. *Mune 8.6*

Kuate ndo nu kumnemnge mine ndakate. Nunge agan ndende jakmba Kristus kumnemnge patikuwa le ²⁸kile Kuate tuku kiyo nu Mam nupe kumnemnge minamngat. Tanawa le Kuate nu agan jakmba tuku Sungo minamngat. ²⁹Nane afu nangine kumanu mbal turkam tuku kule pisne tade. Kumanu mbal man tingge ndangade ta son ta ndanam nane kumanu mbal tuku kule pisne tade? ³⁰Ko ndanam sine aposel kumam tuku piro keg? ³¹Tira kame, ye mara mindek kumam tuku dirnanget ta tane ye ndon singine Sungo Kristus Yesus dubiweg ta ye tane tuku payamket. ³²Ye kummba man ti ndanget kande ye Efesusnge aganmor nguikok tanan nane afu ye ndon kame bunaig ta ake rar ten kande. Alonu kilke te mbolok wam kuga. Kumanu mbal man ti ndangade kande sine tejenmba sakeg kande.

Sine mine minemba nduiye kumamngig.

Ta tuku sine minmba kule nyumba pagumba nyumba gare-gareka ndo minbe ngube. *Aisaia 22.13*

³³Yoi. Tane yabri wamdus ta te-ndakap. Ande nu mbal nagonu ndon ulendikate ta nu tuku manau mayenu nanenge njayo silide. ³⁴Tane wamdus te-mayemba une manau jakmba kusrekap. Tane afu Ku-ate tuku manau gilai minig ta tane sinjka kikitnguwa.

Ngarosu kitek tamngig

³⁵Nane afu tango kummba man abonga tingam tuku pasa te ismba ye kusnayumba Kuate nu ndanmba kumanu mbal kile-tidingamngat? Ngaro ndan tumba tingamngaig nga kusnayamngaig. ³⁶Yoi. Ne agan tumu ngukate le kilkek sinamnge kumit sulumba ndo mange prote. ³⁷Ne

anganu ngu ndakate. Ne tinu ndo ngukate. Ngukate le mange promba kuzru pilit. ³⁸Ne agan tumu ngukate le tinu yeki yeki Kuatenge angenu madiningina tanamba ndo prode. Tinu mindek nangine ange ta mayok kinig. ³⁹Ngarosu tuku ndem ndui ta mine ndakade. Tango ndem aganmor ndem sar uman ndem kualegan ndem ta jakmba kise kise mine likade. ⁴⁰Samba mbolok agan kame ngarosu jak minig ta mindepiye nangine kise. Kilke mbolok agan kame ngarosu jak minig ta mindepiye nangine kise. ⁴¹Ki tuku bulu tambun tuku bulu mbai tuku bulu ta jakmba kise kise. Mbai kame mata bulu kise kise jak minig. ⁴²Kumanu mbal tingamngaig ta tanamba ndo. Nane kumig le ngukade ngarosu ta menga ngisikade. Nane tinguwaig sulumba ngarosu kitek man me ndangam tuku tingamngaig. ⁴³Ngarosu ngukey ta mayenu kuga. Ngarosu kitek ta mayenu ndo. Ngukey ta gisleknu. Ngarosu kitek ta sangri jak. ⁴⁴Ngarosu ngukey ta kilke te mbolok agan. Ngarosu kitek ta samba mbolok agan. Kilke te mbolnge sine ngarosu jak mineg tukunu samba mbolok ngarosu kitek mata minit. ⁴⁵Kuyar pasa ande tejenmba sakate. Adam ambokok nu tango abo jak mayok kina ngate ta Adam ngumnekok nu Guwa mayok ka abo tugu kitek singina. ⁴⁶Samba mbolok wam ambonga mayok kine ndakate. Kilke mbolok wam ambonga mayok kinit le samba mbolok wam ngumnemnge mayok kinit. ⁴⁷Tango ambokok ta Kuate nu kilkemi wakeina le kilke mbolok tango mayok kina. Tango ngumnenga mayok kina ta nu samba mbolnge ndekina. ⁴⁸Kilke mbolok mbal Kuatenge Adam kilkemi wakeina nane nu tanan minig. Tanamba ndo sine Kristus tuku mbal samba mbolok tango Kristus tanan mineg.

⁴⁹Tango Kuatenge kilkembali wakeina ta sine nu tuku ngarosu jak mineg. Tanamba ndo sine samba mbolok tango tuku ngarosu jak minamnggit. ⁵⁰Tira kame, kilke te tuku ngarosu nu Kuate kulatkate ma sinam kine nda. Ko ngisikam tuku ngarosu te abo minmba minam tuku wam te nda. ⁵¹Ye pasa kuirok ande te-mayokamnggit. Sine Kristus tuku mbal jakmba kume nda. Afu ndo kumamngaig ta nu prowa le sine jakmba ngarosu kitek jak mayok kanggit. ⁵²Kugawam tuku ait tabil wikuwa le ma teligte tana ngarosu kitek mayok kanggit. Tabil wikuwa le Kuate nu kumanu mbal ambonga ngarosu me ndangam tuku jak kile-tidinguwa le sine abo jak mineg mbal nane ngumnemnge ngarosu kitek jak mayok kanggit. ⁵³Sine ngaro mengate te mbilmba me ndangate ngaro tamnggit. Sine kumeg ngaro mbilmba kume ndakam tuku ngaro tamnggit. ⁵⁴Sine tanamba mayok kube le Kuate tuku kuyar pasa tuku alonu mayok kangat ta tenenmba sakate. Kume manau ta Kuatenge te-ibenmba nduiye pitaite ngate. *Aisaia 25.8*

⁵⁵Kuyar pasa ande mata tenenmba sakate.

Kume tuku sangri aninge?

Kume tuku kame aganj aninge nga sakate. *Hosea 13.14*

⁵⁶Ima kate tukul lukaka unekade ta nane kume tuku kame aganj ta tuku panu kamusde. ⁵⁷Sine tanamba kuga. Sine Kuatenge Sunjo Yesus Kristus singina le sine nu tuku sangrimbi une te-ibeneg sulumba Kuate tuku gare-garekeg. ⁵⁸Yine tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka sangri tinga minap sulumba nu tuku piro kumumbi kap. Tane tanamba Sunjo tuku piro kap ta piro ta lafunu mayenu jak minit ta tane kila.

Afu turkam tuku ndametiŋ patikap

16 Kile ye Kuate tuku mbal ndametiŋmbi turkam tuku satingamnggit. Ye Kristus tuku kuasmbi Galesia ma mbolŋge mine likade ndametiŋ mangurkam tuku saningen tanamba ndo tane kap. ²Tane nduik nduik jakmba tangine piro mbolŋge ndametiŋ kilig ta kusem mindek giganmba kilig ta kumumba tanamba patikap. Tanawap ta ye tane tugum prowi le tane patikam tuku piro karenje nda. ³Tane tango afu madiningap le ye pro waje afu kuyarka ningi le nane ndametiŋ ta kilmba Yerusalem kuwaig. ⁴Ye mata Yerusalem kambim tuku idusmba ndeta nane ndonj kanggit.

Paulus nu Korin kambim tuku sakina

⁵Ye Masedonia kilke mbol kambim idusmba minet. Ye ka sulumba tane tugum ta prowamnggit. ⁶Pro tanje tane ndonj ait afu minamnggit. Ko bubre ait ndeta ait kuennu minamnggit. Tanawi sulumba ye tumbraŋ ndaŋ kambim bafuwi kande tane ye aganj ndendembi sinzanyap le ka. ⁷Ye pro ait fagnu tane kusreka kambim idus ndawet. Sunjo nu nzaliwa le ye ait kuennu tane ndonj minam tuku iduset. ⁸Ye Efesus tumbraŋ sunjo te mbolŋge piroka mini le Pentikos kusem kugawa le kanggit. ⁹Sunjonge pironu tuku malanga talkina le tenge piroket le alonu gudommmba mayok kinig ta nane gudommmba piro te peuwam tuku tago-tagode. ¹⁰Timoteus nu tane tugum prowa le tane nu tangine gulab tanaŋ tap le nu wamdus bulok jak tane ndonj minwa. Nu ye minet tenen Sunjo tuku pirokate. ¹¹Ande nu tala ndawa. Tane nu ndonj wamdus ulendi tuma minmba nu tumba sinzanyap le ye tugum te prowa. Ye tira afu ndonj nu te prowamnggat ngina ta tuku tairnga mineg. ¹²Apolos nu tira afu

kilmba tane tugum kuwa nga sarsaren ta kuga. Nu ait mayenu ande tairngate. Ait ande mayenu prowa le nu tane tugum prowamngat. ¹³Tane kurauka Kristus tuku pasa son ngade ta biye dewap. Tango sangriknu kuru kuru kugatok tana minap. ¹⁴Tane wamkade ta kume pur manjambi ndo kap. ¹⁵Tira kame, Akaia mbal ngamuknge Stefanus nuje ndare tuma ndonj ambonga ngamungal biye mbilmba son nginaig. Kile nane Kuate tuku mbal turka sinzanngam tuku idusmba minig ta tane kila. ¹⁶Stefanas nane afu nu tana piro karenkade mbal nane tane tuku gabat minwaig nga iduset. ¹⁷Tangine mbal Stefanus Fortunatus Akaikus nane ken ta ye tugum pronaig le ye gare sungo ten. Kile ye tane nakmba ndonj minanu suket. ¹⁸Nane ye wamdus bul seryade. Tane tuku wamdus mata bul

sertingig. Tango kame tana minig ta nane tuku nyu idusningap. ¹⁹Kristus tuku kuasmbi Asia kilke mbolnge mine likade nane tane gare pasa tingig. Akuila le Prisila, Kristus tuku kuasmbi nale tuku wande mbolnge mangurkade ta turmba Sungo tuku nyu mbolnge gare pasa sungomba tingig. ²⁰Tira kame nakmba nane gare pasa tingig. Tane mata tangine tangine mungu kume purkade manau ta alonu te-mayokap. ²¹Ye Paulus kile yije waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane nakmba kaiye. ²²Ande nu Sungo Yesus tuku kume pur ndate ta nu ngisikam tuku minit. *Maranata.* ²³Sungu Yesus nu tane sungomba make patikuwa. Son. ²⁴Tane Kristus Yesus ndonj ulendikade mbal ye tane nakmba tuku kume purmba minet.

Son.

‡16:22 Maranata pasa ta tugunu: Singine Sungu, ne prowa.

2 KORIN

*Korin mbal tuku waŋe
Paulusŋge arnu kuyarna*

Paulus nu Korin mbal tuku waŋe arnu kuyarna te tugunu teŋenmba.

Nu Korin mbal tuku waŋe ambonga kuyarna ta nane tuku mbar afu kile-tidingam tuku kuyarna. Nu pasa waŋe saŋgrinu pilna tukunu nu piti ŋak minmba Titus kukulna le nane tugum kina. Nu kumba ka tanŋe maŋ luka Paulus tugum promba nu wam kubeu tuna sulumba sakina: Nane ne tuku pasa dubimba naŋgine mbar kile-tidinginaig ŋga sana le Paulus nu gare-garekina.

Wam ande mata Korin mbal tugumŋge mayok kina ta Titus nu Paulus teŋenmba kila sana: Yabri mbal afu Korin mbal ŋgamukŋge ne tuku nyu ŋayo silide. Yerusalem gabat mbalŋge ne pirokam tuku waŋe ande kuyarmba tine ndaki-naig tukunu ne aposel kuga ŋgade ŋga Paulus sana.

Paulus nu pasa ta ismba nane tuku yabri pasa kile-ibenkam tuku nuŋe maŋau tiŋreknu ta waŋe te mbolŋge kuyarna sulumba sakina: Tane Korin mbal Kristus tuku kuasmbi ŋakmba ye tuku piro mbolŋge mayokke likinaig tukunu ye siŋka Kristus tuku aposel minet ŋgina.

1 Kuate tuku kuasmbi Korinŋge nu tuku mbal afu ŋakmba Akaia kilke mbolŋge mine likade tane ŋakmba kaiye. Ye Paulus Kuate nu nuŋe nzali dubimba ye Kristus Yesus tuku aposel mini ŋga nyu te-mayokna. Ye siŋgine tira Timoteus sile tane ndoŋ pasatam prowek.

² Siŋgine Mam Kuate, Suŋgo Yesus Kristus nale tane ake sinaŋ make patika ŋgamuŋgal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Piti mbolŋge dirnaŋga tingam tuku pasa

³ Siŋgine Suŋgo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Nu sine suŋgomba mape-siŋgit. Nu mara mindek sine sinza-ŋsiŋgit le wamdus piti bulkade. ⁴ Nu sine piti mbolŋge mineg le sinzaŋsiŋmba wamdus bul sersingit. Wam tambi nane afu piti mbolŋge minig ta sine mata nane sinzaŋniŋmba wamdus bul serningam kumuŋ.

⁵ Kristus nu piti suŋgo kurana taŋamba ndo sine mata piti sugo kugrakeg ta Kuatenge Kristus sinzaŋna taŋamba ndo sine mata sinzaŋsiŋgit le wamdus bulkade. ⁶ Ta tuku sine piti kugrakeg wam ta mbolŋge sine tane turka wamdus bul sertingam tuku ndin kila pileg. Sine piti mbolŋge Kuate nu wamdus bul sersingit ta tane sine taŋaŋ piti kugrakade le Kuate nu wamdus bul sersingit taŋamba ndo sine tane turka wamdus bul sertingam kumuŋ. ⁷ Sine tane baringamŋgaig ŋga ŋgamuŋgal piti ndasiŋgit. Tane sine taŋaŋ piti kugrakade tukunu wamdus bul seram tuku maŋau sine teg taŋamba ndo tade.

⁸ Tira kame, sine Asia kilke mbolŋge piti sugo kaŋgerkigeŋ ta tane kila satigamŋgig. Sine piti sugo kaŋgerka wamdus mayenu pro kinaig le kumamŋgig ŋga idusgeŋ. ⁹ Wam ta mbolŋge siŋgine saŋgri kumuŋ kuga ŋga kamusmba Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgigeŋ. Nu kumanu mbal kile-tidingate tuku. ¹⁰ Sine kume dirgeŋ le nu sine turkina. Nu taŋamba maŋ tursingamŋgat ŋga sine wamdus bulok mineg. ¹¹ Tane mata sine tuku ŋga Kuate yabaŋap le nu tane gudommmba tuku yabaŋ pasa ismba sine tursinguwa le wam ta mbolŋge nane gudommmba nu tuku nyu te-dunguwaig.

Paulus nu Korin kambim sakina ta nu pitik nane tugum kine ndakina

¹² Sine nane nakmba tugumnge manau purfeñnu yabri kugatok ke likeg nga wamdus bulok mineg. Sine tane Korin ngamuknge manau tananj ke likeg. Sine kilke te tuku wamdus kilambi tanja ndaweg. Kuatenge ake sinanj sangri singit le sine tanaweg. ¹³ Sine pasa kuyarke likeg ta tugunu kile-mayokka kuyarkeg le tane burka katese mayewam kumuj. ¹⁴ Kile tane sine tuku manau fudinmba ndo katesede ta ngumnga tane katese mayewap le Sungo Yesus tuku ait mbolnge sine tane tuku gare-garekube le tane mata sine tuku gare-garekamngaig.

¹⁵ Ta tuku ye tane lato gare tingam tuku tane tugum kambim aram saken. ¹⁶ Ye Masedonia kambim nga ka tane kangerki sulumba ka Masedoniange man luka pro tane tugum prowam saken. Tange ye aganj ndendembi sinzanyap le Yudea ma tugu mbol kambim tuku saken. ¹⁷ Ye tanamba tane tugum kambim saken ta pro ndawen. Tane ye fare fare wam mbilmbilmba sakat nga idusde e? Tanamba kuga. Ye wam ande kam idusmba sakat ta ye kilke mbolok mbal tananj mingembi ndo saka ngarosumbi dubi ndade tananj kuga. ¹⁸ Kuate nu son pasa ndo sakate tanamba ndo ye tuku pasa te mata son pasa ndo. Ye tane tugum kambim saken ta mingembi ndo sa ndaken.

¹⁹ Sine ken ye Silvanus Timoteus sine tane tugumnge Kuate tuku Kiño Yesus Kristus tuku pasa kuklimba satinggig. Nu wam kam sakate ta mata mingembi ndo sa ndakate. Nu sakate tanamba ndo kate. ²⁰ Kuate nu sine wam magenu singam tuku pasa kusna ta alonu tanamba Kristus mbolnge mayok kinig. Ta tuku sine nu mbolnge Kuate tuku

pasa ta sinja son pasa nga Kuate tuku nyu te-dungeg.

²¹ Kuate nu Kristus mbolnge sine tane turmba sangri pilingit le nuje mbal minmba nu tuku pirokeg. ²² Nu sine nuje mbal nga nuje Guwa wasik tananj singina le sine nu tuku mbal mineg ta kateseweg.

²³ Ye Kuate am mbolnge satिंगamngit. Ye tane tugum pro ndawen ta tejenmba. Ye tane satिंगe lika piti tingikit nga tane mapekam tuku idusmba ye pro ndawen. ²⁴ Sine tane tuku ngamungal son kulatkeg nga idus ndawap. Tangine mironj kulatkade le sangri tingate. Sine tane ndonj ulendika pirokeg ta tane gare nak minap nga iduseg.

2 Ye buk tane tugum kumba satिंगe lika piti tingan ta man lato tane tugum kumba satिंगe likam mbulet. ² Ye kumba sigair-sigairtingmba piti tingi ta ande nu ye gare sam tuku mine ndakate. Tane ndo ye gare sam tuku minig. ³⁻⁴ Ye tane tuku tejenmba iduset. Tane ye ndonj wam ndui ta tuku ndo gare teg nga iduset. Ta tuku ye tane tugum kumba wam afu tuku piti tam idus ndawet. Ye tane tugum ka le gare ndo sap nga iduset. Ye tane kile-tidingam tuku waje kuyaren ta ye piti ngamungal rar sungo tumba malmbi nakmba kuyaren. Ye piti tingam tuku tanamba kuyar ndawen. Kuga. Ye tane tuku kume purmba minet ta kila palpe nga kuyaren.

Ande mbarna ta nu tuku mbar gilaingap

⁵ Tane tuku ande ye mbolnge mbarna ta nu ye ndo piti ser ndayina. Tane nakmba piti sertingina ta piti ta sungo kuga. Ye pasa sangrinu sake nda. ⁶ Tane gudommmba nu lafunu tunaig ta kile maye. ⁷ Nu piti sungo tumba nu tuku sangri te-ibengbekaig. Kile tane nu tuku mbar gilainga wamdus bul serap. ⁸ Tane nu tuku kume purmba minig ta te-

mayokap le kila pilwa. ⁹Nu te-tiwam tuku ye tane tuku kuyaren ta tane ye tuku pasa *ɲakmba* dubikade e ko kuga ta ye katesewam tuku kuyaren. ¹⁰Tane ande tuku mbar *gilaingade* ta ye mata nu tuku mbar *gilainget*. Ye tanenu *ɲga Kristus* am *mbolɲge mbar* ta *gilainget*. ¹¹Wam ta *mbolɲge Satan* nu sine *kile-ibenkam kumuɲ kuga*. Nu sine *ɲaigo siglikam iduste* ta sine *ɲakmba kila*.

**Paulus nane Kuate tuku sangri
mbolɲge pirokinaig**

¹²Ye pasa mayenu *Kristus tuku kuliwam Troas tumbraɲ mbol* *prowen* ta *Sungo* nu buk ye *pirokam tuku ndin wakeina*. ¹³Ye *pirokam tuku* ta *yine tira Titus* nu *Troas pro ndana tukunu* ye *piti ɲak minmba nane kusreka tinga* nu *sota Masedonia kilke mbol* te *prowen*.

¹⁴Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Nu *Kristus mbolɲge sine sangri pilesinmba sangri ɲaigonu ɲakmba kile-ibenkam tuku ndin tumsingit*. Afu *Kristus kila palmbim tuku Kuate* nu sine *mbolɲge pirokate* le *nuɲe pasa mayenu mundur mayenu taɲaɲ mayok ka ma ɲakmba kumuɲgate*. ¹⁵*Kristus* nu sine *sinamɲge minit tukunu Kuate* am *mbolɲge sine mundur mayenu taɲaɲ mineg*. Mundur mayenu ta *Kuatenge muskil kile-tidinga minit mbal ɲgisikade mbal* ta *ɲakmba tugum kinit* ta ¹⁶*nane ɲgisinu mbal pasa* ta *nane bale faram tuku mundur taɲaɲ kamusde* le *nane muskil kile-tidinganu mbal* abo *ningam tuku mundur taɲaɲ kamusde*. i ... Ima kate piro *sungo* ta *kam kumuɲ*. ¹⁷*Kuatenge nuɲe piro kam tuku madisingina mbal sineɲ ndo kumuɲ*. Sine *Kristus ndoɲ ulendika Kuate* am *mbolɲge wamdus tugusekmbi nuɲe pasa kukliweg*. Nane afu *ndametiɲ kilam tuku ndo* nu *tuku pasa kuklide* ta sine *nane taɲaɲ kuga*.

**Paulus nane pasa
kitek tuku piro mbal**

3 Sine tane pasa *satinggeg tambi singine nyu payam ndakeg*. Sine nane afu *taɲaɲ tane sine tuku maɲau kila palmbim tuku waɲe afu kile ndakeg*. Ko *afuɲge sine tuku maɲau kila palmbim tuku waɲe afu singap ɲga idus ndaweg*. ²Sine tuku *kuyar waɲe* ta tane *minig*. Tane *mbolɲge sine tuku piro kilimok mayok kinit*. Waɲe ta sine tuku *ɲgamuɲgal sinamɲge minit* ta nane *ɲakmba kila*. ³Tane *Kristus tuku waɲe ɲak minanu taɲaɲ mayok kinig*. Sinenge waɲe ta *tingigen*. Kuate abo *minmba minit nuɲe Guwange Kristus tuku waɲe* ta *kuyarna*. Andenge *waimbi kuyar ndana*. Kuyar ta *tukul pasa taɲaɲ ndame mbolɲge mine ndakate*. Tangine *ɲgamuɲgal sinamɲge minit*.

⁴Sine *Kristus mbolɲge sangri tinga taɲamba singine piro tuku saka Kuate* am *mbolɲge wamdus bulok mineg*. ⁵Sine *singine sangri tomba tinga piro* ta *kam kumuɲ ɲga sa ndakeg*. Sine *Ku-ate tuku sangri tomba tinga ndo piro* ta *kam kumuɲ ɲgeg*. ⁶*Nuɲge sangri singit* le *nuɲe pasa kitek* ta sine *kumumbi te-mayokey*. Pasa kitek ta *tukul pasa ambokok taɲaɲ kuyar mbolɲge mine ndakate*. Tukul *Guwa mbolɲge minit*. Tukul *maɲau* nu *kume maɲau singit* ta Tukul *Guwa* nu abo *mine maɲau singit*.

⁷*Ndame tukul pasa ɲak tugu pilmba mayok kina* ta *kilɲa sangri ɲayo mayok kina* le *Israel mbal nane Moses tuku tu-mail kangere fugunaig*. Tukul *pasa* nu *kume maɲau ndo singit* ta nu *tuku kilɲa sungo* ta *ɲgumnenga kugana*. ⁸Pasa kitek Kuate tuku *Guwa mbolɲge mayok kinit* ta nu *kilɲa ambokok* ta *limba sangri ɲayo mayok kinit*. ⁹Pasa *ambokok* nu *tango kilmba pa mbolɲge patikate* ta nu *kilɲa sangri ɲak mayok kina*. Pasa kitek nu *tango tinreknu kile-mayokkate*

ta nu kilja ambokok ta limba sangri njayo mayok kinit. ¹⁰Mañau ambokok tuku kilja mañau kitek tuku kiljange nu lite le nda minanu sukte. ¹¹Pasa ambokok kugawam tuku ta nu kilja ñak mayok kina. Pasa kitek minmba minam tuku ta nu siñka kilja sangri njayo ñak mayok kinit.

¹²⁻¹³Moses tuku tumail kilja ta kuga-kugamba minna ta nu Israel mbal kanjer ndawaig nga tawimbi tumail songina. Pasa kitek tuku kilja ta tanamba kugawe nda. Wam ta idusmba sine kuru kuru kugatok minge bulokmbi pasa kukliweg. ¹⁴Israel mbal o buk kile mata Kuate tuku pasa ambokok ta burka nane tuku wamdus tawimbi songanu tanjañ tugunu katese maye ndade. Kristus mbolnje ndo wamdus purfewam kumuñ. ¹⁵Ait te mbolnje mata nane Moses tuku pasa burkade ta nanjine wamdus songanu tanjañ tugunu katese maye ndade. ¹⁶Ande nu ngamungal biye mbilmba Sunjo tugum kuwa ta Sunjoñge tawi ta talka wamdus nuñe purfeu serwa le nu Kuate tuku kilja sangrinu ta kanjeramngat.

¹⁷Sine Sunjo sakeg ta nu Tukul Guwa. Sunjo tuku Guwa nu ande sinamnge minit ta nu muskil te-tiwe tuwit le agañ ande nu ndale ndakate. ¹⁸Sine pasa kitek son ngeg mbal tumail songanu tanjañ mine ndakeg le Sunjo tuku kilja sine mbolnje kilimok mayok kinit. Sine Sunjo tuku kilja lato lato teg sulumba nu tuku mañau te-pureg. Singine Sunjo Tukul Guwa tugumnge kilja ta teg.

Kuate tuku kilja tango mbolnje kilimok mayok kinit

4 Kuate nu sine mapeka piro te singina tukunu sine wamdus piti kamusmba piro kusrewam idus ndaweg. ²Kiko mañau ñaigonu kuirka kade ta sine pitaika ngumneningiger. Sine afu yabri ndaningeg. Sine Kuate tuku pasa mbil

ndaweg. Sine pasa tugusek kilimok temayokmba Kuate am mbolnje piziknu mineg ta nane ñakmba kila.

³Pasa mayenu kukliweg ta tugunu kilimok. Ngisinu tuku ndin mbolnje minig mbal ndo nane tugunu katese ndade. ⁴Mbal ta nane Kristus tuku pasa son nda ngade. Ta ndañam? Kilke te tuku gabat Satan nu nane tuku wamdus tukulningit le nane pasa mayenu ismba wamdus purfe ndaningit. Nane Kristus nu kilja sangri ñak Kuate tanjañ minit ta nane nu katese ndade.

⁵Sine pasa kukliweg te singine miron tuku kukli ndaweg. Yesus Kristus nu Sunjo ndindo minit nga wam ta kukliweg. Sine nu tuku nga tane tuku piro mbal tanjañ mineg. ⁶Kuate nu tugu mbolnje bulu mayok ka ma make kiljawa ngina ta nunge singine ngamungal kiljate le sine Yesus Kristus kanjermba Kuate tuku kilja kila pileg.

Sine piti kanjerkeg ta Kuate nu sine kusre ndakate

⁷Agañ mayenu kilke waim sinamnge minig tanjañ Kuate nu nuñe wam mayenu sine sinamnge pilit. Sine kilke waim tanjañ sangri kugatok mineg ta sine Kuatenge sangri pilingit le ⁸piti yimyanje sine tidongade ta sine muskil te-tiwam kambim kumuñ. Sine wamdus te-suluweg ta sine wam pile pas ndakeg. ⁹Afu sine kasursingig ta Kuate nu sine kusre ndakate. Nane sine bale faram tuku pani farde ta sine kume ndakeg. ¹⁰Sine mara mindek Yesus kumna tanamba ndo sine kume direg ta sine kume ndakeg. Wam ta mbolnje tane Yesus abo ñak minit ta tane katese mayede.

¹¹Sine abo ñak minmba Yesus tuku nga mara mindek kume direg le nu abo ñak minit ta tane kila pilig. ¹²Sine mara mara kumam tuku ndin mbolnje mineg ta tane abo minmba minam tuku ndin

mbolŋge minig. ¹³Ande nu kuyar pasa mbolŋge tejenmba kuyarna.

Ye Kuatenge pasa sakina ta son ŋga nane ŋakmba saningen ŋga kuyarna. *Mune ... 116.10*

Sine mata nu taŋaŋ Kuate tuku pasa son ŋga tane satinŋet. ¹⁴Kuate nu Sunŋo Yesus kumna le te-tina taŋamba ndo ŋgumnenga sine nu ndoŋ kile-tidinguwa sulumba tane sine ndoŋ kilmba nu tugumŋge patikamŋgat ta sine kila. ¹⁵Sine tanenu ŋga piti ŋakmba te ku-grakeg. Taŋaweg le Kuate nu ake sinaŋ taŋgo make patikate wam ta taŋgo gu-dommba lato iswaig sulumba Kuate gare pasa samba nu tuku nyu te-dungam tuku mbal tuge ŋayowaig.

¹⁶Sine wam ta idusmba piti sinamŋge wamdus kanyummba piro kusrewam idus ndaweg. Sine tuku ŋgarosu lato lato baklelde ta sine tuku ŋgamuŋgal sangri tinga minig. ¹⁷Piti ait fagnu ndo kaŋgereg ta ŋgumnenga alonu kilŋa sunŋo gare minmba minam tuku tamŋgig. Piti teg te gare maŋau tamŋgig taŋge liwa le nda minanu sukamŋgat. ¹⁸Sine agaŋ ammbi kaŋgerkeg ta sunŋomba idus ndaweg sulumba agaŋ ammbi kaŋger ndakeg ta sunŋomba iduseg. Agaŋ ammbi kaŋgerkeg te ait fagnu ndo minmba kugawamŋgaig. Agaŋ ammbi kaŋger ndakeg ta minmba minamŋgaig.

Ŋgarosu kitek tamŋgig

5 Kilke te mbolok ŋgarosu te baibai taŋaŋ. Andenge sambriwa ta Kuate nu ŋgarosu kitek singamŋgat ta sine kila. Ŋgarosu kitek ta wande taŋaŋ ta taŋgonge wakei ndanaig. Nu samba mbolok agaŋ minmba minam tuku. ²Sine ŋgarosu te ŋak minmba samba mbolok ŋgarosu sine mbolŋge prowa ŋga mindesimba mineg. ³Sine samba mbolok ŋgarosu ta ŋak minmba kanu ŋgarosu kugatok mine nda.

⁴Sine baibai te sinamŋge minmba sinamanzer sunŋo ŋak mineg ta sine ŋgarosu te kusrewam idus ndaweg. Ŋgarosu kitek amboŋga sine mbol prowa sulumba ŋgarosu kumam tuku te abo minmba minam tuku maŋau sinam kuwa ŋga iduseg. ⁵Kuatenge sine taŋamba ndo ŋgarosu kitek mayok kambim tuku wakeika patikina sulumba nuŋe Tukul Guwambi sine mbolŋge asi sirimba tucker tidinganu taŋaŋ kina.

⁶Sine wam ta idusmba mara mindek sangri tingeg. Sine kilke te mbolok ŋgarosu sinamŋge mineg sulumba Sunŋo tugumŋge mine ndakeg ta sine kila. ⁷Sine ammbi nu kaŋger ndaweg ta singine li ŋakmba mbolŋge nu tuku sangri tomba tingeg. ⁸Sine sangri tinga ŋgarosu kusremba Sunŋo tugum kumba nu ndoŋ minam tuku mindesiweg. ⁹Sine kilke te mbolŋge minmba e ko nu tugum kaŋgig ta sine mara mindek nu tuku nzali ndo dubiwamŋgig. ¹⁰Ŋgumnenga sine ŋakmba Kristus am mbolŋge tingube le nu sine pilesinguwa le sine ŋgarosu te ŋak minmba maŋau ke likeg ta lafunu kumumbi tamŋgig.

Sine Kristus mbolŋge Kuate ndoŋ gulabeg

¹¹Sine ŋakmba Kuate tugumŋge tingamŋgig wam ta idusmba sine Sunŋo tuku kurauka nane gudommba nu son ŋguwaig ŋga nane tuku wamdus didikam tuku pirokeg. Sine wamdus tiŋreknu ta tumba pirokeg ta Kuate nu kila. Tane mata taŋamba kila pilmba idusap ŋga satinŋet. ¹²Tane sine tuku nyu te-dungap ŋga pasa te sa ndatinŋet. Kuga. Nane afu wamdus ŋaigonu ŋak minmba taŋgo am mbolŋge mbal magenu taŋaŋ payamkade. Tane sine tuku maŋau kila palpe sulumba payamkade tuku mbal yabri pasa ta lafumba Paulus nane ŋgamuŋgal tugusek minig ŋga saninŋap.

¹³ Mbal ta sine nginngan wamdus jak mineg ngade ta sine Kuate tuku piro sungokuwa nga tanamba mayok kineg. Sine wamdus tugusek jak mineg ta sine tanenu nga tanamba mayok kineg. ¹⁴ Kristus tuku kume pur manauge sine tuku ngamungal didikate le manau jakmba ke likeg. Singine wamdusmbi kuga. Tango ndindo ta sine jakmba tuku ma tumba kumna le sine jakmba nu ndonj kumanu tananj kumengj ta sine kila. ¹⁵ Nu sinenu nga kummba manj tingina. Ta tuku kile sine singine nzali dubi ndamba nu tuku nzali ndo dubiweg.

¹⁶ Kile sine nane afu kanjerka tango tuku manauambi pile ndaningeg. Sine buk mbarmba manau tamba Kristus pilegej ta kile afu mbolnge tana ndaweg. ¹⁷ Ande nu Kristus ndonj sailkate ta nu kitek mayok kinit. Nuje manau ambokok ta kugana le manau kitek nu mbol prona.

¹⁸ Manau kitek ta Kuatenge te-mayokte. Sine nu tuku ngueu mbal mingenj le nu sine ndonj wamdus mukuk minam nga Kristus tuku kume mbolnge sine ndonj tumana. Sine Kristus ndonj tumawam tuku ndin ta afu tumningam tuku nu piro singina. ¹⁹ Sine piro ta kumba pasa kukliweg ta tejenmba. Kuate nu Kristus mbolnge sine tango tuku mbar saukam tuku ndin wakeina sulumba nu sine ndonj tumana. Nu wam ta mbolnge sine tango ndonj tumate ta afu saningam tuku piro ta sine wai mbolnge pilna.

²⁰ Kuate nu tanamba sine tuku mingge mbolnge tango wikate tukunu sine Kristus tuku piro mbal minmba Kristus tuku nyu mbolnge tane sarsartimmba satengeg; Kuate ndin wakeina ta ndo dubimba tane nu tuku gulab mayok kape ngeg.

²¹ Kristus nu mbar kugatok minna ta Kuate nu sine tuku mbar jakmba nu mbolnge patikina le nu une tango tananj

mayok kina. Kile sine nu ndonj ulendikeg tukunu Kuate nu nuje manau tinjeknu sine mbolnge pilit le sine tinjeknu mayok kineg.

Paulus nane piroka piti sugo kugrakinaig

6 Sine Kuate ndonj pirokeg tukunu sine tane sangrimba sarsartingamngig. Kuate nu ake sinanj tane make patikate wam sungo ta ake aganj tananj kusre ndawap. ² Kuate nu tejenmba sakate.

Ye tane make patiken tuku ait mbolnge tane tuku wi ismba kilen. Tango muskil kile-tidingen tuku ait mbolnge tane turtingen nga sakate.

Aisaia ... 49.8

Tane ise mayewap. Kile ait te nu wikap ta nu isamngat. Kile ait te mbolnge nu tane muskil kile-tidinge tingamngat.

³ Sine Kuate ndonj pirokeg ta afunge sine talasimbekaig nga sine piro mayeweg. ⁴ Nane sine Kuate tuku piro mbal tugusek nguwaig nga mine jakmba mbolnge sine kumumbi mayok kineg. Ngarusu piti sinamanzer manau ta mbolnge sine sangri tinga bike ndakeg. ⁵ Afu sine kilmba ngussingig. Afu sine mulinj kilmba wandeknge patikade. Afu sine kile-ngamukka tumail pansingig. Sine piro karenjka mundu teg. Ait afu sine kinye ndaka gubak mineg. ⁶ Sine piti ta jakmba sinamnge sangri tinga manau purfengnu ndo ke likeg. Sine pasa tugusek ta kila minmba wamdus mukuk mineg sulumba nane jakmba mbolnge rangun mayeweg. Sine Tukul Guwa jak minmba sine wamdus tugusekmbi nane jakmba tuku kume pureg. ⁷ Sine pasa tugusek ndo saka Kuate tuku sangri mbolnge pirokeg. Wam ta jakmba mbolnge sine nu tuku piro mbal tugusek mayok kineg. Sine manau tinjeknu tamba wam ngaigonu jakmba kile-ibenjekg.

⁸Nane afunje sine tuku nyu kile-dungade le afunje tumail pansingig. Afu sine waje pasa sasingig le afunje sine magenu ngade. Sine tugusek pasa ndo sakeg ta afunje sine yabri mbal nga pitaikade. ⁹Afu sine nyu kugatok nga talasingig ta nane gudommba sine tuku nyu saka minig. Ait gudommba sine kume direg ta sine abo mineg. Sine ngarosu piti sunjo teg ta sine kume ndakeg. ¹⁰Sine ngamungal rar teg ta sine gare jak mineg. Sine sanzalnu mineg ta sine Kuate tuku wam magenu ta nane afu mbolnje keg le nane mine mayede. Sine aganj ndende kugatok mineg ta Ku-ate tuku wam magenu jakmba ta sine tuku minig.

¹¹O Korin mbal, sine singine wamdus piti jakmba kile-mayokka kilimok satingeg. Singine ngamungal jakmba tane tingge suluweg. ¹²Sine tane tuku riweg le tane sinenu nga ri ndade. ¹³Ta tuku tane ye tuku kiyo kame tananj satinget. Sine tanembik riweg ta kile kumumbi lafuwap nget.

Sine Kristus son nda ngade mbal ndonj ulendi ndakube

¹⁴Tane Kristus son nda ngade mbal ndonj tuma minam kumuj kuga. Nane ndonj ulendi ndakap. Mbal tinjeknu nane une mbal ndonj mungu gare jak minam fugude. Ma make nu bulu ndonj minam kumuj kuga. ¹⁵Kristus nu Satan ndonj wamdus ulendi mine ndakik. Kristus son ngade mbal nane manau kise jak. Son nda ngade mbal nane manau kise jak. ¹⁶Sine Kuate minmba minit nu tuku tukul wande mineg tukunu sine yabri mbara ta mata turmba mbarinjam kumuj kuga. Kuate nu tejenmba sakina. Ye nane tuku ngamungal sinamnje minmba nane ndonj likamngit. Ye nane tuku Mbara mini le nane ye tuku gageu minamngaig ngina. *Wok ... Pris ... 26.11-12; ... Ezeiel ... 37.27*

¹⁷Sungo nu tejenmba mata sakina.

Tane wam ngaionu kade mbal kusreka yamoknje minap.

Manau kutur jak kade ta ngumneningap.

Tanjawap le ye gare jak tane kilamngit.

Aisaia ... 52.11

¹⁸Ye tane tuku Mam mini le tane ye tuku kiyo kame kulim kame minamngaig ngina. *2 ... Samuel ... 7.14; ... Aisaia ... 43.6; ... Yeremia ... 31.9*

Sungo Sangri Jayo nunge tanjamba sakate.

7 O tira kame, Sungo nu sinenu nga mingge pasa sangrinu kusna ta idusmba ngarosu ngamungalmi kutur ke likeg ta jakmba pitaika Kuate tuku kurauka manau tinjeknu purfernu sine mbolnje kumunguwa nga wamdus sangrinu palpe.

Mbar te-tinaig le Paulus nu garena

²Tane man sinembik riwap. Sine tane tuku ande mbolnje wam jayo ndagenj. Tane afu kilmba ngaigo sigli ndakigenj. Sine tane tuku ande yabrimba nu tuku aganj afu kile ndakigenj. ³Ye pasa sangrimba satingit ta ye tane satingge likam tuku sa ndatingit. Kuga. Ye buk tane satingit. Sine tane tuku ngamungal sunjo jak mineg. Sine kummba e ko abo minbe ta sine tane ndonj minam iduseg. ⁴Ye tane tuku wamdus tero ndaka gare jak payamket. Ye tane idustinjmba wamdus bulkate. Ye piti jakmba sinamnje tane idustinjmba gare tet.

⁵Sine Masedonia kilke mbol te progej ta sine mabtam kumuj kuga. Piti sungomba mara mindek sine kilekogorkinaig. Kame afu sine mbol pron-ai. Kuru kuru manau mata ngamungal sinamnje kamusgenj. ⁶Tanjamba mingenj le Titus nu sine tugum prona le sine nu kanjermba wamdus bulkinaig. Kuate nu piti jak mbal wamdus bul serningit

ta nunge ndin ta wakeina. ⁷Nu prona ta tuku ndo wamdus bul ndakinaig. Nu pro tane tuku manau kanjermba wamdus bulok tina ta kubeu singina le ismba sine mata wamdus bulkinaig. Tane ye sungomba idusyumba tangine mbar tuku kiko kamusmba malmbikade. Tane ye tuku pasa dubiwam tuku sungomba idusde. Ye wam ta njakmba ismba tane tuku gare toren.

⁸⁻⁹Ye buk waje ande kuyarmba tane kilmba satinge liken le tane ngamungal piti tinaig ta ye mata tanenu nga piti kamusen. Tane ait fagnu piti njak minnaig sulumba wamdus biye mbilmba manau njagonu kusrekinaig ta kile ye gare njak minet. Tane ngamungal piti njak minnaig ta tuku ye gare te ndaket. Tane piti sinamnge mbilka manau njagonu kusrekinaig ta tuku ye gare tet. Sine tane kilmba satinge likigej le tane wamdus tatrunkinaig ta tane man Kuate idusnaig. Ta mbolnge sine tane njago sigli ndaka turtingigej.

¹⁰Kuatenge ande mbar manau tuku piti tuwit le nu katesemba ngamungal biye mbilte ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tuwit. Ande nu kilke te tuku piti kamusmba Kuate idus ndawa ta Kuate nu tango ta tuku muskil te-tiwe nda. Nu ngisikamngat. ¹¹Ata. Tane wamdus piti njak minmba Kuate man idusnaig sulumba sangri tinga mbar ta te-tinaig. Tane mbar ta tuku gubra tumba wamdus fulilka minnaig. Tane ye tuku wamdus sungo tumba ye tuku pasa dubiwam tuku wamdus sangrinu pilmba tango mbarna ta lafunu tunaig. Wam njakmba kumumbi kinaig le kile pasa ande tane mbolnge mine ndakate.

¹²Ye tane tuku waje kuyaren ta ande mbarna le ande piti tina ta tuku ndo kuyar ndawen. Tane sine tuku kume purmba minig ta Kuate am mbolnge wamdus pulutinguwa nga kuyaren. ¹³Tane wamdus pulutingina le

kile sine tane tuku mbar tuku piti kusrekigej.

Titus nu mata tane tuku gag njak ta nu tane tuku manau kanjerka piti kusremba gare tina le sine nu ndon man lato gare tigej. ¹⁴Ye buk tane tuku manau tuku payamka Titus sawen. Nu kumba tanjamba kanjerna tukunu ye kiko kugatok. Sine son pasa ndo satingingej tanan sine tane tuku payamka Titus sagej ta alonu kumumbi mayok kinit. ¹⁵Nu tane tugum prona le tangine mbar tuku wamdus fulilka nu kurauka tumba nu tuku minge dubi mayenaig. Nu tane tuku wam ta idusmba tane tuku lato lato kume purte. ¹⁶Kile ye tane tuku wamdus tero ndaka gare njak minet.

Kuate tuku mbal afu turkap

8 Tira kame, Kristus tuku kuasmbi afu Masedonia kilke mbolnge mine likade te Kuate nu ake sinan nane make patikate le manau kade ta kila satینگamngit. ²Afunge piti sugu niymba nane tuku ngamungal son tagoninginaig ta nane gare njak minmba piti ta sinamnge aganj ndende denkanu ta tanaig nga sungomba waknyumba ndameti patika afu turkinaig. ³Nangine ndameti kanjerka paplamba kumumbi patikinaig sulumba nangine wamdus tamba man lato patikinaig ta yiye ammbi manau ta kanjeren. ⁴Nane sangri tinga sine sasینگinaig: Kuate tuku mbal Yudea ma tugu mbolnge sine nane singka turkam iduseg nga sasینگinaig. ⁵Sine nane ndameti ndo patikamngaig nga idusgej ta nane wam ta limba nangine ngarosumbi Sungo tuku nzali ndo dubiwam tuku pasa sangri pilenaig. Ta ndo kuga. Nane Kuate tuku nzali dubimba sine tuku pasa njakmba dubikam sakinaig.

⁶Tananaig le sine Titus nu man tane tugum kuwa nga sagej. Nu buk tane tugumnge afu turkam tuku ndameti

patikap nga tumtingina ta nu piro ta ke suluwa nga kukuleg. ⁷Tane ngamunggal son sangrinu jak ta sine kila. Tane Ku-ate tuku pasa kukli mayede. Tane kila sungo jak minig. Nu tuku piro kam tuku wamdus sangrinu pilig. Sine tuku mata kume pur mayede. Ta tuku tane afu turka ndametinj ningam tuku manjau ta mata ke mayewap nga iduseg.

⁸Ye tanjamba kap nga sa ndatinget. Ye tane tagotinjmba tane kume pur manjau tugusek jak e ko kuga ta katesewam saka tira afu ndametinj ningig wam ta kila satinet. ⁹Singine Sungo Yesus Kristus nu ake sinanj tane make patikina wam ta tane kila. Nu aganj ndende jakmba tuku miro ta nu tanenu nga sanzalnu mayok kina le tane nuje wam jakmba kilmba sanzalnu mine ndakade. ¹⁰Ta tuku ye tane tejenmba kap nga iduset. Tane buk yar ande si mbolnge ndametinj patinu tuku wamdus sungo tumba tugu pilnaig ta tane kile suluwap nga iduset. ¹¹Tane buk wam ta kam tuku nzalitingina tanjamba kile tangine ndametinj kilig ta kangerka kumumbi patikap. ¹²Tane ndametinj fudiindo e ko sungokanu jak minig ta kumumba gare jak Kuate tape ta nu nzalite.

¹³Tane nane afu ndametinj nijmba tane denkanu minap nga idusmba sa ndatinget. ¹⁴Kuga. Tane nane ndon kumu kumu minap nga iduset. Kile tane aganj ndende gudommmba jak minig mbal afu denkanu minig ta turkap. Ngum-nenga tane denkap le nane suk lafumba tane turkamngaig. ¹⁵Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Afu mana sungomba kilnaig ta nane kumumbi kilanu idusnaig. Afu fudiinjmba kilnaig ta nane den ndakinaig ngate. *Kisim ... Bek ... 16.18*

Piro tango afu Korin prowamngaig

¹⁶Kuate nu Titus wamdus tuna le nu sine suk tane turkam tuku sungomba

iduste. Ta tuku ye Kuate gare pasa tuwet. ¹⁷Sine nu tane tugum kambim tuku sa ndagenj le nu nuje nzali dubimba tane tugum prowam iduste. ¹⁸Sine tira ande Titus ndonj kukulbe le kangat. Tango ta nu Kristus tuku pasa kukli mayete le Kuate tuku kuasmbi jakmba nu tuku saka minig. ¹⁹Tira ta Kuate tuku mbalnge madinaig le nu sine ndonj lika afu turkam tuku ndametinj patikade ta kulatkate. Sine wamdus sangrinu pilmba piro kumumbi keg ta nu nane jakmba kila saninguwa le Sungo tuku nyu tedunguwaig nga nu madinaig.

²⁰⁻²¹Tanjamba idusmba afu sine talasijmba ndametinj sungo ta kulat maye ndade ngubekaig nga sine nu tumba likeg. Sine Sungo am mbolnge piro mayemba tango am mbolnge mata piro mayebe le kilimok mayok kuwa nga iduseg.

²²Tira ande mata nu nale ndon kuwa nga kukulbe le tane tugum prowamngaig. Nu tagomba piro yimyam tugenj ta nu wamdus sangrinu pilmba piro ke mayena. Tane sinja waknyumba afu turkam tuku minig ta nu kila pilmba kile tane tugumnge pirokam tuku sungomba iduste.

²³Ye tane nane kenj ta tuku kila satینگamngit. Titus nu ye ndonj tane turkam tuku pirokek. Nale ar nu ndonj ilik ta Kristus tuku nyu tane ngamuknge sungokuwa nga Kuate tuku kuasmbi nale tane tugum kambim tuku madinikinaig. ²⁴Tane nane kenj ta kilmba tangine kume pur manjau te-mayokmba kilap. Tanjapaw le sine Kuate tuku kuasmbi jakmba tugumnge tane tuku payamka saningeg ta alonu kilimok kangerwaig.

Ndametinjmbi Kuate tuku mbal turkap

9 Ndametinj patika Kuate tuku mbal turkam tuku wam ta tane kila. Ye ta tuku manj sungomba satinge nda. ²Tane

mata ndametiŋ patinu tuku wamdusde ta ye kila. Ye Masedonia mbal tugumŋge tane Akaia mbal tuku payamka nane buk yar ande si mbolŋge ndametiŋ patikam tuku piro tugu pilnaig ŋga saniŋget le ismba kile nane tuku suŋgomba mata ndametiŋ patinu tuku wamdus saŋgrinu pilig. ³Sine tane tuku payamkeg ta alo kugatok ŋgubekaig ŋga ye tira keŋ ta kukulniŋgi le tane tugum ta promba tane turkuwaig le ndametiŋ ta maŋgurka patikap. Ye pro tane tuku payamket taŋamba ndametiŋ ta ake kile ndo ki. ⁴Tane ndametiŋ ta siŋka patikamŋgaig ŋga sine afu saniŋgigerŋ. Tane pati ndaka minap le Masedonia mbal afu ye ndoŋ kumba kaŋgerwaig ta sine kiko siŋgikat. Tane mata kiko tiŋgikat. ⁵Wam ta idusmba ye tira keŋ ta ambonga tane tugum ta kuwaig le tane ndametiŋ patikam tuku o buk sakinaig taŋamba ndo patike sulumba ye ndo tairŋgap. Taŋawap ta tane taŋgine nzalimbi ndo patikamŋgaig. Ye tane kilap kilap ki le ndagari ŋak patike nda.

⁶Tane nyamagaŋ kilanu maŋau ta idusap. Ande nu nyamagaŋ tumunu ndui ndui ŋgukate ta nu alonu ndui ndui ndo kilit. Ande nu tumunu suŋgomba ŋgukate ta nu alonu suŋgomba kilit. ⁷Tane ŋakmba yimyam taŋgine wamdus pilenga ndametiŋ giganmba patikam idusde ta kumumba patikap. Tane andeŋge kilap kilap kuwa le tane ndagari ŋak pati ndakap. Tane gare ŋak taŋgine ndametiŋ patikade ta Kuate nu nzalite.

⁸Kuate nu tane mbolŋge waknyumba agaŋ magenu lato lato tiŋguwa le tane nane afu turkam tuku agaŋ denkanu ŋak mine nda. ⁹Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Nu nuŋe agaŋ ndende waknyumba walmba sanzal mbal niŋgit. Nu tuku raŋgun mayenu ta kugawe nda. Minmba minamŋgat ŋgate. *Mune ...*
112.9

¹⁰Sine nyamagaŋ tumunu ŋgukeg ta Kuate tugumŋge kileg. Agaŋ nyeg ta mata nu tugumŋge kileg. Taŋamba ndo tane nane afu mbolŋge waknyam tuku Kuate nu agaŋ ndende kumumbi tiŋgamŋgat. Taŋawa le tane nane afu mbolŋge waknyumba minap le nu tane tuku maŋau mayenu ta te-suŋgowamŋgat. ¹¹Kuate nu mara mindek tane agaŋ kumumbi tiŋgit le tane den ndaka afu turkam kumuŋ. Taŋamba tane ndametiŋ patikap le sine kilmba tambi sanzal mbal turkuba le nane gudommmba Kuate tuku nyu te-duŋgamŋgaig.

¹²Tane ndametiŋ niŋgig tambi Kuate tuku mbal turkade. Wam ta ndo kuga. Tane taŋade le nane afu Kuate tuku nyu te-duŋga nu gare pasa tuwig.

¹³Tane tira tuku ndametiŋ patikap le afu wam ta kaŋgermba tane Kristus tuku pasa mayenu dubiwanu ŋgade ta son ŋga Kuate tuku nyu te-duŋgamŋgaig. Tane Kuate tuku mbal nane afu turmba nane mbolŋge waknyade ta tuku mata Kuate tuku nyu te-duŋgamŋgaig. ¹⁴Ta ndo kuga. Kuate nu tane ake sinaŋ make patikate wam te-mayokmba nane taŋamba turkap le nane tane tuku kume purmba tane tuku ŋga Kuate yabaŋamŋgaig.

¹⁵Sine Kuate tuku nyu te-duŋgube. Nu agaŋ sungo ande o mbolok agaŋ ndende ŋakmba liniŋgit ta sine siŋgina.

Paulus nu nane tuku wamdus mbar te-tina

10 Tane afu teŋenmba sakade. Paulus nu sine tugumŋge sine gagnu pasa bafumbi sakate ta nu maskenŋge pasa saŋgrinu kuyarmba sasiŋgit ŋga sakade. Ariya. Ye kile Kristus tuku wamdus bafuk ŋgan maŋau ta dubimba pasa bafumbi sarsartiŋgamŋgit. ²Tane wamdus biye mbilap le ye tane tugum promba pasa saŋgrinumbi satiŋgam idus

ndawet. Nane afu Paulus nane kilke te mbolok manau ndo dubimba nangine wamdusmbi pasa kukliwanu nga sakade mbal ta ndo ye sinja pasa sangrinumbi saningamngit.

³Sine tango ndo mineg ta sine singine tango suku kame aganjmbi kame bu ndaweg. ⁴Kuga. Sine Kuate suku kame aganj tamba Satan suku sangri te-ibenmba afu suku yabri wamdus ta njakmba pitaikeg. ⁵Afu nangine wamdus ta payamka Kuate kila palmbim suku ndin tukulde ta sine wamdus ta kuerka pitaiweg. Nane njakmba Kristus kumnemnge minwaig nga sine nane suku wamdus kile-tidingeg. ⁶Tane mata mbilka Kristus kumnemnge minap. Tanawap le afu tanjamba mine ndakuwaig ta sine nane lafunu kumumbi ningamngig.

⁷Tane wamdus te-mayewap. Ande nu nuje nyu te-dunga ye sinja Kristus suku tango minet ngate ta nu sine mata Kristus suku mbal mineg nga iduswa. ⁸Sungu nu sine tane ngamunggal son sangri piletingbe nga nyu singina le tane kulatkeg. Sine tane ngaigo siglikam suku nyu sinje ndakina. Ye nyu ta suku payamket le tane talayade ta ye kiko te nda. ⁹Ye tane suku waje kuyarke liket ta tane kuru kuru piletingam suku kuyarket nga idus ndawap. ¹⁰Afu nane tenenmba sakade. Paulus nu waje kuyarka tango sangri njak tananj pasa sangrinu kuyarte ta sine tugumnge nu sangri kugatok. Nu pasa sakate ta ismba talawam suku ndo nga sakade. ¹¹Tanjakade mbal tane ye suku pasa te ise mayewap. Sine waje kuyarka pasa sangrinu sakeg te tane tugumnge tanjamba ndo ke likamngig.

¹²Mbal afu tane tugumnge nangine nyu kile-dungade. Yoi. Sine nyu tananj njak mine ndakeg. Mbal ta nginngan mbal. Nane nangine nangine mungu kangerka sine magenu nga payamkade.

Manau tijreknumbi nangine manau pile ndangade.

¹³Sine payamkeg manau ta kise. Ku-ate nu pirokam suku nyu singina piro ta ndo sine payamkeg. Sine tane Korin mbal tugumnge mata pirokam suku nyu singina. ¹⁴Ta suku sine tane suku payamkeg ta mbar ndaweg. Sinenge Kristus suku pasa mayenu tumtingigen. ¹⁵Sine tane pasa dubide wam ta suku sine singine piro suku payamkam kumun. Sine nane afu suku piro singine ngaro mbolnge pile ndakeg. Kile tane suku ngamunggal son ta sungoka mbal kise mbol kuwa le ye nane tugum kambim suku ndin mayok kuwa nga iduset. ¹⁶Tanjawa le sine tane kusreka kilke afu tane ngumnemnge minig ta mbol kumba nane mata pasa mayenu saningamngig. Tanjamba sine nane afu suku piro singine ngaro mbolnge pile ndaka singine piro ndo payamkam kumun. ¹⁷Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Tango ima nu payamkam idusmba kande nu Sungu wam ke likate ta idusningmba payamkuwa ngate.
Yeremia ... 9.24

¹⁸Ande nu nuje mironj ye mayenu ngate ta nuje pasa ta alo kugatok. Sungongge nu mayenu ngate wam ta alo njak.

Paulus nu yabri aposel suku manau te-mayokna

11 O tira kame, tane ye suku pasa te isap. Tane pasa te nginngan pasa idusmba ndeta tanajig. Pasa te isam suku wamdus tukul ndawap. ²Kuate nu tane suku kume purmba minit ta ye mata tane suku sungomba kume puret. Pino mbanzo ande mam nujenge tango ande tam suku madite le nu tango ta suku ndo minit tananj tane Kristus suku mbal ndo minap nga maditingen.

³Ye tane suku wamdus piti njak minet. Mbenj nu nuje wamdus yabri paknu tamba Eva yabrina tanjamba tango

afunġe tane yabritinġmba didikuwaig le tanġine wamdus Kristus mbolġe minig ta kusrebekaig nġa iduset. ⁴Sine tane Yesus tuku nyu tumtingigen ta afunġe pro ande tuku nyu satinġig le tane wamdus bulokmbi nyu kise ta tade. Tane Tukul Guwa tinaig ta nane guwa kise satinġig le tane tade. Ko pasa mayenu isnaig ta nane pasa kise kuklide le tane pasa ta mata wamdus bulokmbi tade.

⁵Tane mbal ta nane aposel magenu o mbolġe nġade ta nane ye li ndayade nġet. ⁶Ye pasa kukli mayewam tuku kila kugatok ta pasa kukliwet ta tugunu nġakmba ye kila. Ait sungomba sine tane sinġine kila ta tumtingeg.

⁷Ye Kuate tuku pasa mayenu tane satinġen ta ye tane tugumġe piya kilam mbulmba yiġe nyu te-ibenġmba tane mine mayenu mbolġe minam tuku kile-dunġen ta ye mbaren nġa idusde e?

⁸Ye Kristus tuku mbal afunġe ndametin sinaig le kuayaranu sukmba kilmba tane tugumġe piroken. ⁹Ye tane ndon minmba aġa afu tuku denkinaig ta ye tane yabaġ ndatinġen. Tira afu Masedoniange pro ye aġa denkanu minen ta nanenġe sinaig. Ye tane piti sertinġikit nġa aġa afu tane tugumġe kile ndaken. Kile mata taġamba idusmba minet. ¹⁰Kristus tuku pasa tugusek ye sinamġe minit ta son pasa ndo satinġamġit. Ye tane tugumġe piya kile ndaken ta payamka saka mini le Akaia mbal nġakmba isamġgaig. Ande ye peuyam kumuġ kuga.

¹¹Ye tane tuku kume pur ndamba nyu kile-ibenġkam tuku idusmba taġawet nġa idus ndawap. Kuga. Ye tane tuku sunġomba kume puret ta Kuate nu kila.

¹²Afu nanġine miron payamka sine Paulus nane taġaġ pirokeġ nġade ta pe-unġgam tuku ndo ye piya kugatok piroken. ¹³Mbal ta nane Kuatenġe kukul ndaninġina. Kristus tuku aposel minanu sukmba nanġine piro tambi tane yabri-tinġig. ¹⁴Sine nane tuku wam ta tuku

pirerek pur ndakube. Nanġine gabat Satan nu taġo yabrininġmba Kuate tuku enel mayenu taġaġ mayok kinit. ¹⁵Sine wam ta idusmba Satan tuku piro mbal nane maġau tinrekn kade mbal taġaġ minanu sukde ta tuku piriri ndaweg. Kuate nu ngumnenġa nane tuku maġau ta kumumbi lafumba pa ninġamġgat.

Paulus nu piro mbolġe piti kugrakina

¹⁶Ye maġ tane satinġamġit. Tane ye nġinġan taġo nġa idus ndawap. Ko ye nġinġan taġo ngumba kande wamdus tukul ndamba ye maġeyap le ye yabri mbal taġaġ fudinġmba yiġe piro tuku payamki. ¹⁷Sunġonġe payamkam tuku tum ndayate. Yiġe miron nġinġan mbal taġaġ payamket. ¹⁸Nane gudommba taġamba piro payamkade tukunu ye mata payamkam iduset.

¹⁹Tane ndo kila sugo nġak minig sulumba nġinġan mbal wamdus bulokmbi kilig inde. ²⁰Tane nane tuku piro mbal minap nġa idusde le nane tane tuku aġa ndende kilam saka yabritinġmba nane sugo taġaġ tane maim-maimtinġmba ko dabil pantinġig ta tane ndek wamdus bulokmbi nane kilmba kulatkade. ²¹Tane mbal taġaġ kanġerka sanġri nġak nġade. Sine tane ndon minmba nane sanġri nġak minig taġamba mine ndakigen. Tane sine sanġri kugatok nġade ta kumumbi sakade.

Yabri aposel nanġine maġau tuku payamkade. Ta tuku ye mata nġin nġan maġau tambi payamkam kumuġ. ²²Nane sine Hibru ndare nġade ta ye mata Hibru ndare. Nane sine Israel ndare. Sine Abraham tuku mbuġ nġade ta ye mata nu tuku mbuġ minet. ²³Nane sine Kristus tuku piro mbal nġade ta ye Kristus tuku piro mbolġe nane lininġet. Nane pirokade ta ye nane lininġmba piro karenġket. Ye nane lininġmba

ait sungomba muli wande mbol kan. Ait gudommba ye ngusyinaig. Wam afu mbolnge ye kume diren. ²⁴ Zu mbal nane ait 5 tanamba ye tumba ngusyinaig. Ngusyinaig ta ka 39 mbolnge tinge likinaig. ²⁵ Ait kenmba nane afu ye tumba mbapanimbi katyinaig. Ait ande ye baleyam bafumba ndamembi katyinaig. Ye wan kenmba mbolnge liken le wan fetkinaig. Ye ait ande yu mbol faitka minen le furirmba ka mafena. ²⁶ Ye piroka kine promba minet le ait afu kulenge te-diriyade. Kuayar mbalnge ndinnge ye baleye ndafloyade. Yiye mbal kasomok mbal mata ye baleyam tuku ndin sotade. Tumbranngge dunenge yu mbolnge ye ngisike diret. Yabri gulab afu mata ye baleyam tuku ndin sotade. ²⁷ Ye piro karenka ngaro rar minet. Furir afu kinye ndaket. Ait sungomba guba kule para sungo jak minet. Mara afu ye nyamagan tawi kinyam tuku wande mata denkate. ²⁸ Ye ngarosu tuku piti ndo kugra ndaket. Kuga. Kristus tuku kuasmbi sangri jak minam tuku ye mara mara wamdus piti jak minet. ²⁹ Tira ande nu sangri kugatok ta ye mata piti tet. Ande nu andenngge yabrite le ndekate ta ye gubra tet.

³⁰ Ye payamkam iduset ta ye wam kame ndan mbolnge ye sangri kugatok mayok kinet wam ta ndo payamket. ³¹ Singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate ye sinka pasa saket te nu kila minit. Sine nu tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe.

³² Ye Damaskus tumbranngge minen le mandor Aretas nu nunge kame gabat sana le nu kame mbal kukulningina le ye biye tiyam tuku tumbraj sungo tuku fonde malanga kulatka minnaig kande ³³ yiye gulab kame ye sambeknge minyoken le fonde tuku bubre malanga mbolnge te-mayokyumba muli biye-biyenaig le mayok ka kame gabat ta laipmba kua kan.

Kuate nu Paulus wam sugo tumna

12 Payamkam tuku manau ye turyam kumu kuga ta ye payamkamngit. Sungo nu tumyina le ye kinatanu suk aganj kangerken wam ta payamka satongi le isap. ² Kristus tuku tango ande buk yar 14 kuganaig le Kuatenge nu tumba te-dunga samba mbol ambe kina. Ambenge man lato te-dungina le o mbol ambe kina. Nu ngarosu jak kina e ko nunge kanu ndo kina e ta ye gilai. Kuatenge ndo kila.

³⁻⁴ Tango ta nu samba mbol ambenge wam sugokanu afu isna. Isna ta Kuate nu minnge pipna le kilke te mbolnge afu ndon sakam kumu kuga. Nu tanamba samba mbol kina ta ndo ye kila. Nunge ngarosu jak kina e ko nunge kanu ndo kina e ta ye gilai. Kuatenge ndo kila. ⁵ Ye tango ta tuku kila idusmba nu tuku payamket. Ye yiye miroj tuku payam ndaket. Ye wam kame ndan mbolnge sangri kugatok mayok kinet ta ndo ye payamket.

⁶ Ye yiye miroj tanamba samba mbol kan nga payamki ta ye ngin ngan tango mayok nda kinet. Ye sinka saket ta ye wam ta mbolnge yiye nyu te-dungam idus ndawet. Kuga. Tango nane ye pasa sake lika wam jakmba ke liket ta mbolnge ye tuku nyu kumumbi iduswaig nget.

⁷ Kuate nu wam sugo tumyina ta mbolnge ye payamka yiye nyu te-dungikit nga Satan tuku kukul tango pro ye waimbi kyanu tanan ngaro rar sungo ye mbol prona. Rar ta ye mbolnge promba minit le kamusmba yiye nyu te-dungam idus ndawet. ⁸ Sungo nu piti ta pitaiwa nga ye sangri tinga yabanam kenen ta nu ye wo ndayina. ⁹ Nu tenemba sayina. Ye ne make pilmba sangri tini le rar ta kurawam kumu. Ne piti ta jak minmba sangri kugatok mina le ye tuku sangri ne mbolnge kilimok mayok

kuwa nga sayina. Kile Kristus tuku sangri sungo ye mbol prowa nga ye sangri kugatok minet te gare-gareka payamket.

¹⁰Ye sangri kugatok minet le afunje ye tumail panyade le afunje ngaro rar sade le afunje ye nayo siliyade le afunje piti sugo seryade wam ta njakmba mbolnje ye Kristus tuku nga gare njak ndo minet. Ata. Ye sangri kugatok minet sulumba Kristus tuku sangri mbolnje sangriknu mayok kinet.

Paulus nu nane turkam idusna

¹¹Ye yiye manau payamkam idus ndawet ta afu ye tuku nyu nayo silide le tane nane peu ndaningig tukunu ye yiye nginngan manauambi payamka yiye manau tuku kuyaret. Ye ake tango suk minet ta afu tane nane aposel magenu ngade ta nane ye li ndayade. ¹²Ye tane ndon minmba piti kanjerka sangri tinga piroka wam kitek sangrinu afu ke liken. Wam ta mbolnje ye aposel tugusek minen le tane ye kanjeryinaig. ¹³Kristus tuku kuasmbi afu mbolnje ye wam mayenu ken ta tane tugumnje wam maye ndawen nga idusde e? O son. Ye wam ande nane afu mbolnje ken tanamba tane mbolnje ke ndaken. Ye tane tugumnje piya kile ndaken. Wam ta tuku tane ye pitaiyade inde. O Korin mbal, ye mbaren ndeta ye tuku mbar gilaingap.

¹⁴Ye man ait kenju tane tugum prowam bafuwet. Tane tugum promba aganj afu sap nga satinge nda. Kuga. Tane ye ngamunggal ndo sap nga iduset. Kiyo kame nane ina mam turkam tuku aganj ndende pati ndakuwaig. Ina mamnje kiyo kame turkam tuku aganj ndende patikuwaig. ¹⁵Ye tane tuku mam tananj minet. Ye yiye aganj ndende tane turkam tuku ngail ndaket. Yiye abo mine manau mata tanenu nga kusrewam bafuwet. Ye tanamba tane tuku sungomba kume puret. Wam ta tuku tane ye tuku kume

pur ndade ta ye tane tuku sungomba kume puret wam ta kusrewam kumun kuga.

¹⁶Ye tane tugumnje aganj afu kile ndaken ta tane afu tenenmba sakade. Nu kuirkuirka sine yabrisinjmba ndametin afu kilna nga sakade. ¹⁷Guu ait ye kilen? Ye mbal afu kukulninggen le pro tane yabritinjmba ndametin didika kilmba ye sinaig e nga idusde. ¹⁸Ye Titus ndo tane tugum kambim tuku kukulmba minen. Tira ande ta nu ndon kuwa nga kukulen. Titus nu ame aganj tane yabritinjmba kilna? Kuga. Sile Titus ndon Guwa ndindo ta mbolnje minek. Manau ndui ta ndo ke likek ta tane kila.

¹⁹Tane waje te burka sine tane am mbolnje tinjeknu mayok kambim tuku kuyaraig nga idus ndawap. Sine Kristus ndon ulendika nune wamdus dubimba Kuate am mbolnje pasa te kuyarkeg. Tane tuku son ta sangri pilewam tuku ndo kuyarkeg.

²⁰Ye tane tugum prowam tuku ta ye wamdus piti njak minet. Ye pro tane manau ke likade ta kanjerka nzaliyamngat e ko kuga. Nzali ndayuwa ta ye tane kilmba satinge liki le tane ye tuku mata ndagari tamngaig. Ye pro tane wam kame te kap le kanjerkam tuku kuru-kuruket. Kualeyaukade e ko afu tuku mine magenu tuku kagli firkade e ko gubra tade e ko ye ye ngade e ko waje pasa sakade e ko afu tuku nyu kile-iberka minje motmotkade e ko tangine ngarusu te-dungade e ko tangine wamdusmbi manau kise kise ke likade manau kame ta njakmba ye kanjerkam mbulit.

²¹Tane gudommmba buk kutur manau kumba fare fare tango pino ndon minmba tangine ngarusu tuku nzali tukul ndamba dubikinaig. Tane ngamunggal biye mbil ndawap ta ye tane tugum promba yiye Mbarange tane tuku am

mbolŋge ye kiko pileyuwa le wamdus ŋayonŋikat ŋga ye pitiyate.

Rironŋ pasa afu

13 Kile ye ait keŋnu tane tugum prowamŋgit. Kuyar pasa ande teŋemba sakate.

Tango armba ko keŋmba tango ande nu mbar ande kina ŋguwaig le son ŋga te-tiwap ŋgate. *Lo ... 17.6; ... 19.15*

²Ye buk ait arnu tane tugum prowen sulumba mbarmba minnaig mbal ta rironŋ pasa saninŋen. Kile ye tane tugumŋge mine ndaka nane tane turmba maŋ rironŋ pasa ndui ta satinŋamŋgit. Ye maŋ luka tane tugum prowi ta mbarde mbal ta siŋka mapeke nda. ³Taŋawi le ye Kristus tuku pasa kukliwet tango minet ta tane wamdus tero ndaka katesewamŋgaig. Kristus nu saŋgri sunŋo ŋak tane sinamŋge pirokate. ⁴Nu saŋgri kugatok taŋaŋ minna le nane nu tumba ail kazrai mbolŋge balenaig ta Kuate tuku saŋgrinŋe te-tina le kile abo ŋak minit. Sine mata taŋaŋ tango ndo saŋgri kugatok mineg ta sine nu ndoŋ ulendika Kuate tuku saŋgri mbolŋge minmba saŋgri tambi tane kile-tidinŋam tuku prowamŋgig.

⁵Taŋgine ŋgamunŋal son pileŋga kaŋgerap. Tane siŋka Kristus Yesus tuku ŋgamunŋal son ŋgade e ko kuga. Nu tane sinamŋge minit le tane kamusde e ko kuga. Kuga ta tane tuku ŋgamunŋal son ta mbarkamŋgat. ⁶Wam ta mbolŋge sine tane pasa kuklimba tumtinŋigen mbal ŋgamunŋal son tugusek ŋak ta katese mayewap.

⁷Kuate nu tane turkuwa le mbar maŋau afu ke ndakap ŋga nu yabaŋmba mineg. Tane wam magenu kap le sine aposel tuku piro mayenu ŋguwaig ŋga idus ndaweg. Tane maŋau magenu ndo kam tuku iduseg. Afu sine piro maye ndaweg ŋgade ta sine piti ndasiŋgit.

⁸Sine pasa tugusek te-ibemba tuku mine ndakeg. Pasa ta turam tuku ndo mineg.

⁹Sine saŋgri kugatok mineg le tane saŋgri ŋak mayok kinig ta sine saŋgri kugatok minam tuku gare-garekeg. Tane tuku ŋgamunŋal son lato lato saŋgri tingiwa ŋga Kuate yabaŋmba mineg.

¹⁰Sunŋo nu tane kulatkam tuku piro sina. Ye tane tugum prowi sulumba pasa saŋgrinu satinŋam kumuŋ ta ye taŋawam idus ndawet. Ta tuku tane kile-tidinŋam tuku ye waŋe ndo kuyaret. Sunŋo nu ye tane saŋgri piletingam tuku piro sina. Tane ŋaigo siglikam tuku piro se ndakina.

¹¹Kile ye pasa suluwamŋgit. Taŋgine mbar kile-tidinŋap. Ye tuku pasa isap. Tane wamdus ulendika ŋgamunŋal mukuk minap le Kuate nu tane ndoŋ minamŋgat. Kume pur maŋau ŋgamunŋal mukuk maŋau nu tugu.

¹²Tane taŋgine taŋgine tira kame ndoŋ munŋu kume purkade maŋau ta alonu te-mayokap. ¹³Kuate tuku mbal teŋge minig ta ŋakmba tane kaiye pasa tinŋig.

¹⁴Singine Sunŋo Yesus Kristus nu tane ake sinaŋ make patikuwa. Kuate nu tane tuku kume purwa. Tukul Guwa nu tane ndoŋ munŋu gare ŋak minwa.

Son.

GALESIA

Galesia mbal tuku waje Paulusnge kuyarna

Paulus nu Galesia mbal tuku waje kuyarna te tugunu tejenmba. Nu nuje li arnu mbolnge Galesia ma tugu mbolnge guaze ande tina le nane nu kulatka minnaig. Tanjanaig le nu Kristus tuku pasa mayenu nane saningina le nane ismba son nginaig le nu nane ndon ait afu minna sulumba man nane kusreka kina.

Yar kenmba kinaig le nane afu Paulus tugum kumba Galesia mbal nginngan wamdus tumba Yesus dubi maye ndade nga Paulus kubeu tunaig le isna.

Nane Yesus dubi maye ndanaig ta tugunu tejenmba. Paulus nu Galesia mbal kusrekina le Zu mbal afu pro Moses tuku tukul dubika ngaro pikam tuku sungomba saninginaig sulumba sakinaig: Tane tukul pasa nakmba turmba dubikap le ndo Kuate nu tane muskil kile-tidinge tingamngat nga saninginaig. Tanjamba nane Paulus tuku nyu te-ibenmba nu aposel kuga nginaig sulumba sakinaig: Yerusalemnge gabat sugo minig ta nane ndo aposel minig nginaig.

Tanjakinaig le Galesia mbal nane pasa ta ismba wamdus terokinaig le Paulus nu wam ta ismba wamdus piti nak minmba nane tuku mbar wamdus ta te-tiwam tuku waje te kuyarna.

1¹⁻² Tane Kuate tuku kuasmbi Galesia ma tugu mbolnge mine likade ta ye Paulus tira mbal tenge minig ndon ye tane tuku waje te kuyaret. Ye aposel piro ten te tango nane ye kukul ndayinaig ko tango ande ye tugum promba ne aposel nga nyu te-mayok ndana. Kuga. Mam Kuatenge Yesus Kristus kumna le te-tina nale ar tange ne aposel nga ye tuku nyu te-mayoknaik. ³ Mam Ku-

ate singine Sungo Yesus Kristus nale ake sinan tane make patika ngamunggal wamdus bul sertinguwaik. Son.

⁴ Yesus Kristus nu kilke te tuku manau ngaigonu ngamuknge sine kile-luka kilam nga nuje ngarosu kumam tuku pilna sulumba sine tuku une saukina wam ta singine Mam Kuate tuku nzali mbolnge mayok kina. ⁵ Sine nu tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe. Son.

Kristus tuku pasa mayenu ndindo minit

⁶ Tane wam kade ta ye ismba piriri nayowet. Kristus nu tane ake sinan make patikina le Kuate nu tane nuje mbal minam tuku wikina. Ndanam saka tane pitik ndo nu kusremba kile pasa kise dubiwam idusde. ⁷ Pasa mayenu ande sine tursingam tuku mine ndakate. Afunge tane tuku wamdus nginngan sertimmba Kristus tuku pasa mayenu nangine wamdusmbi mbilam tagode. ⁸⁻⁹ Sine tane tugumnge pasa mayenu kukligen ta pasa tange ndo tane turingam kumu. Sine buk pasa sangrinu ande satimgigen ta ye kile man lato satimgamngit. Tane Kristus tuku pasa mayenu ismba tinaig ta tango ande pasa mayenu tanan mbilmba kise kukliwa kande Kuatenge nu kasurwa. Sine tuku ande ko samba mbolok enjel ande pasa mayenu ta mbilmba kise kuklibe kande sine mata Kuatenge kasursinguwa.

¹⁰ Ata. Tane ye nzaliyam tuku ye pasa ta satimgit e? Kuga. Kuatenge ndo ye nzaliyuwa nga iduset. Ye tango afunge nzaliyuwaig nga ndin sotet kande ye Kristus tuku piro tango mine ndaket kande.

¹¹ Tira kame, tane wam te kila pile mayewap. Ye Kuate tuku pasa mayenu kuklimba satimgen ta tango tuku pasa kuga. ¹² Tango andengete pasa mayenu te sa ndayina ko andengete tum ndayina. Yesus Kristus nungete tumyina.

¹³Ye o buk sine Zu mbal tuku tukul pasa dubimba wam ke liken ta tane is-naig. Ye sangri tinga Yesus tuku kuasmbi kilmba piti sugo serninmba bale far suluwam tagowen. ¹⁴Ye singine mbuŋ kame tuku manau ŋakmba mage minam tuku ŋgamuŋgal kunde-kundeyina le sine Zu mbal tuku tukul pasa dubi mayemba yiŋe usre tuma mbal ŋakmba liniŋen.

¹⁵Ye tanawen ta ye ina tuku funŋul sinamŋe minen le Kuate nu Kiŋo nuŋe tuku piro biyam tuku ye o buk madiyina. Madiyina tukunu nu ake sinan ye make pilmba wikina. ¹⁶Ye pasa mayenu kasomok mbal tugumŋge nuŋe Kiŋo nuŋe tuku kukliwi ŋga nu Kiŋo nuŋe tumyina le ye ande sa ndawen. ¹⁷Nane aposel nyu ambonga tinaig mbal ye nane sota mbumba Yerusalem mata kine ndaken. Ye tinga Arabia kilke mbol kan. Tange minmba ma ma ngumneŋga ye man luka Damaskus tumbran sunŋo mbol prowen.

¹⁸Yar keŋmba kugana le ye Petrus kanŋeram tuku mbumba Yerusalem kan. Ka tange kusem armba nu ndoŋ minket. ¹⁹Ye ambeŋge minen sulumba aposel afu kanŋer ndaken. Sunŋo Yesus tuku maib nuŋe Yakobus nu ndo kanŋeren. ²⁰Ye tane tuku kuyaret te ye Kuate am mbolŋge sinŋa yabri pasa sa ndaket.

²¹Ŋgumneŋga ye Siria le Silisia kilke mbol ndeken. ²²Ait ta mbolŋge Kristus tuku kuasmbi Yudea ma mbolŋge mine likinaig ta ye kanŋer ndayinaig. ²³Afunŋe nane ndoŋ wam kubenaig le nane teŋenmba isnaig: Tango nu ambonga sine piti sersinmba pasa mayenu sine son ngeg ta kume seram tuku sangri tingina ta kile nu nane afu ngamukŋge pasa ta kuklimba sakate ŋga kubenaig le isnaig. ²⁴Tanamba nane ye mbolŋge wam mayok kina ta tuku nane Kuate tuku nyu te-duŋginaig.

Aposel afu Paulus ndoŋ wamdus ulendinaig

2Yar 14 kuganaig le sile Barnabas ndoŋ mbumba Yerusalem kakeŋ. Ye Titus mata tumba sine keŋ mbumba kakeŋ. ²Kuatenge ye sayina le ye Yerusalem kan. Ye ka ambeŋge gabat sugo ndoŋ manŋurka ye kasomok mbal ngamukŋge pasa mayenu kukliwet ta nane tuku wamdus isam tuku kubewen. Ande ye tuku piro purwa le ye ake sinan piro kareŋkikit ŋga ye tanawen.

³Titus nu ye ndoŋ minna ta nu Grik tango ta gabat sugo mbal nane nu tuku ngaro pikam tuku sinŋa kap ŋga sa ndakinaig. ⁴Nu tuku ngaro pikam tuku pasa mayok kina ta yabri mbalŋge pasa ta te-mayoknaig. Nane nangine manau yubenga pro sine ngamukŋge tira mbal tanan mayok ka sine Yesus Kristus dubimba ngamunggal mukuk mbolŋge mineg wam ta pitaimba sine tukul pasa tuku piti kumnemŋge minbe ŋga idusmba pronaig. ⁵Sine nane tuku wamdus katesemba tane kasomok mbal Kristus tuku pasa tugusek ndo du-biwap ŋga sine nane tuku pasa pitik ndo pitaigen.

⁶Yerusalem gabat sugo Zu mbal afunŋe nane tuku nyu sugokanu mbolŋge minanu ŋga sakade ta ye nane tuku nyu sugo idus ndawet. Kuate nu tango tuku nyu pile ndangate. Gabat sugo ta nane ye tuku pasa ismba wam kise ande kam tuku sa ndayinaig. ⁷⁻⁸Kuga. Zu mbal tugumŋge Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku piro ta Kuatenge Petrus tuku wai mbolŋge pilna tanamba ndo kasomok mbal tugumŋge pasa mayenu kukliwam tuku piro ta Kuate nu ye tuku wai mbolŋge pilna. Kuate nu Petrus sangri tuna le Zu mbal ngamukŋge pirokam tuku aposel nyu tuna tanamba ndo nu ye mata sangri sina le kasomok mbal

ngamuknge pirokam tuku aposel nyu sina. Nane wam ta kila pilmba pasa ande sa ndayinaig.

⁹Yakobus Petrus Yohanus Zu mbal afunje nane Kristus tuku kuasmbi tuku gabat sugo nga sakade ta nane Kuatenje nu ake sinaŋ ye make pilna wam ta kila pilmba pro sile Barnabas ndoŋ wai sikmba nane ndoŋ piro tuma minam tuku sasikinaig. Nane Zu mbal ngamuknge pirowaig le sile kasomok mbal ngamuknge pironu tuku sasikinaig. ¹⁰Nane tukul ande dubiwap nda nginaig. Sile sanzal mbal turkam tuku ndo nginaig. Nane tanjakinaig le ye wam ta kam tuku wamdus sangrinu pilmba minen.

Paulus nu Petrus tumba sawe likina

¹¹Ngumnenga Petrus nu Antiok promba minna sulumba nu wam ande mbarna le ye nu sawe liken ta tejenmba. ¹²Nu ambonga kasomok mbal ndoŋ mangurka isukusmba minna ta nu maŋau mayena. Ngumnenga Yakobus nu nuŋe mbal afu Yerusalemnge kukulningina le Antiok pronaig le Petrus nu nane kanŋerka nane ngaro pike ndakade mbal kasurningig nga nu nane tuku kuru-kuruka kasomok mbal kusreka kua kina ta nu wam ŋayona. ¹³Zu mbal afu ambonga Petrus ndoŋ wam mayenaig ta kile nane mata maŋau tiŋreknu mbilmba mbar wam ta kinaig. Nane tuku yabri maŋau tanje Barnabas mata didikina.

¹⁴Nane wam kinaig ta mbolŋge Yesus tuku pasa mayenu tuku maŋau pitainaig ta ye katesemba nane ŋakmba am mbolŋge Petrus tumba sawe lika sawen: Ne Zu tango ta ailfu kasomok tango ngamuknge ne Zu tango tanjaŋ mine ndaka nane tanjaŋ minna. Ndanam saka kile ne kasomok mbal Zu tango tanjaŋ mayok

kuwaig nga sangri tinga saningit nga sawe liken.

Kristus mbolŋge sine tiŋreknu mayok kineg

¹⁵Singine ina mam nane sine kilepatikinaig ta sine Zu mbal. Sine kasomok mbal une tango tanjaŋ mayok nda kageŋ ta ¹⁶sine Zu mbal sine tukul dubika Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok nda kineg ta sine kila. Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tiŋgeg wam ta mbolŋge ndo sine Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kineg. Ande nu tukul pasa dubimba tiŋreknu mayok kine ndakate tukunu sine Zu mbal mata tiŋreknu mayok kube nga tukul pasa kusremba Kristus Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinga nu tuku son ngigeŋ.

¹⁷Sine Zu mbal afu Kristus mbolŋge tiŋreknu mayok kambim saka sine tukul pasa te-simba kasomok mbal tukul kugatok tanjaŋ une tango mayok kineg. Ta tuku afu tejenmba sakamngaig. Ata. Kristus nu une maŋau sangri pilete nga sakamngaig. i ... Siŋka tanjamba kuga. ¹⁸Ye tukul pasa te-siwen ta maŋ dubiwi ta ye yiŋe mironŋ une tango mayok kangit.

¹⁹⁻²⁰Ye tukul pasa tuku sangri kumnemnge minmba tiŋreknu mayok nda kan tukunu sangri tanje ye baleyam tuku pilna le ye Kristus ndoŋ ail kazrai mbolŋge kumanu tanjaŋ kumen. Kile ye tukul tuku sangri kumnemnge mine ndaka ye Kuate tuku ndo minam tuku minet. Ye abo ŋak minet te ye Kuate tuku Kiŋo tuku sangri tomba tinga nu tuku wamdus ndo dubimba wam ŋakmba ke liket. Nu ye tuku wamdus sungo ŋak minmba nu yenu nga nuŋe ngarosu kumam tuku pilna. ²¹Kuate nu tanjamba ake sinaŋ sungomba sine make patikate wam ta ye te-si ndawet. Kuga. Ye tukul pasa te-simba Kristus tuku son nget. Ande nu tukul pasa mbolŋge tiŋreknu

mayok kambim kumuŋ nguwa ta Kristus nu sinenu ŋga kumna wam ta alo kugatok.

Sine Yesus tuku maŋau kitek ndo dubibe

3 O Galesia mbal, tane ŋgingŋan wamdus ndo tade. Yesus Kristus nu sinenu ŋga ail kazrai mbolŋge kumna ta ye tugusemba satinmba tumtingen le tane kila pile mayenaig. Imaŋge ŋule parak pasambi tane tuku wamdus mayenu ta didika balena? ²Tane wam ndindo ndo sayap le isi. Tane Tukul Guwa tinaig ta ame wam mbolŋge tinaig. Tane tukul pasa dubimba tinaig e? Kuga. Tane Kristus tuku pasa mayenu ismba son ŋga tinaig. ³Tane Yesus son ŋga Tukul Guwa tuku saŋgri mbolŋge tugu pilmba kitek mayok kinaig. Kile taŋgine saŋgrimbi maŋau kitek ta tuturmba Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kambim idusde e? Yoi. Tane ŋgingŋan mbal. ⁴Tane maŋau kitek tugu pilmba wam sugu kaŋgerkinaig ta kile ake kusrekam idusde e? i ... Taŋamba kuga. Wam ta alo suŋgo ŋak. ⁵Tane tukul pasa dubide le Kuate wam ta tuku Tukul Guwa tiŋmba wam kitek saŋgrinu tane ŋgamukŋge kile-mayokkate ŋga idusde e? i ... Taŋamba kuga. Tane Yesus Kristus tuku pasa ismba son ŋgade wam ta tuku nu taŋate.

⁶Tane Abraham tuku maŋau kaŋgerap. Nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku saŋgri tomba tiŋgina le Kuate nu Abraham tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba nu taŋgo tiŋreknu ŋgina. ⁷Ata. Sine Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga nu tuku son ŋgeg mbal sine Abraham tuku kiŋo kame mineg. ⁸Tane kasomok mbal Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga nu tuku son ŋgade sulumba nu am mbolŋge tiŋreknu mayok kinig wam ta kuyar pasa ande nu o buk te-mayokna.

Kuate nu o buk Abraham teŋenmba pasa mayenu sana.

Ne mbolŋge ye kilke tugu ŋakmba mbolŋge wam mayenu kamŋgit ŋga sana. *Mulum Pasa 12.3*

⁹Nane Abraham taŋaŋ Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal Kuatenge nane Abraham ndoŋ wam mayenu ta niŋgit.

¹⁰Nane afu naŋgine saŋgri tomba tiŋga tukul pasa dubide mbal nane pa tam tuku minig. Kuyar pasa ande ta tuku teŋenmba sakate.

Ima nu Kuate tuku tukul pasa ŋakmba dubika ande kusremba dubi ndate ta nu pa tam tuku minit ŋga sakate. *Lo 27.26*

¹¹Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Tango nane Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga nu am mbolŋge tiŋreknu mayok kinig mbal nanenge ndo abo ŋak minmba minamŋgaig ŋgate.

Habakuk 2.4

Ta tuku ande nu tukul pasa dubimba tiŋreknu mayok kambim kumuŋ kuga ta kuyar pasange tumsingit.

¹²Moses tuku tukul pasa ta sine son ŋgam tuku kuga. Sine ismba dubikam tuku ndo. Kuyar pasa ande tukul pasa tuku teŋenmba sakate.

Ande nu tukul ŋakmba dubi mayewa ta nu abo ŋak minmba minamŋgat ŋga sakate. *Wok Pris 18.5*

¹³Sine tukul pasa kumnemŋge minmba Kuate tuku pa suŋgo tam tuku minger ta Kristus nu sinenu ŋga pa suŋgo ta tina sulumba sine tuku muskil kile-tidinge siŋgina. Wam ta tuku kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ail kazrai mbolŋge minig mbal nane Kuate tuku pa suŋgo tam tuku minig ŋga sakate. *Lo 21.23*

¹⁴Kristus nu taŋamba kumna le Abraham mbolŋge Kuate nu kilke tugu ŋakmba mbolŋge wam mayenu kamŋgit ŋga sakina ta te-mayokna. Kile Yesus Kristus mbolŋge tane kasomok mbal

ɲakmba wam mayenu ta tam kumuɲ. Sine Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingeg mbal sine Kuate nu Tukul Guwa nuɲe mbal ningam tuku sakina ta teg.

**Kuate nu o buk wam mayenu
kam tuku Abraham sana**

¹⁵ Tira kame, ye pasa satینگit ta ye kile yaba pasa andembi tane tumtingamڭgit. Tango ande nu abo ɲak minmba ngum-nenga kumwa le afu nu tuku agan ndende kilam tuku waɲe ande kuyarte. Nu pasa ta sangri pilemba nuɲe nyu pilit ta andenge pasa ta te-simba ko tuturam kumuɲ kuga. ¹⁶ Pasa sangrinu afu Kuate nu Abraham nuɲe mbuɲ ndon kilam tuku sana ta nu Abraham tuku mbuɲ ɲakmba tuku sa ndana. Nu tango ndindo tuku naɲe mbuɲ ɲga sana. Nu tuku mbuɲ ta Kristus. ¹⁷ Ye pasa satینگit ta tugunu teɲenmba. Kuate nu Abraham ndon nuɲe pasa ta katmba nuɲe nyumbi sangri pila. Taɲana le yar 430 kinaig le tukul pasa mayok kina ta tukul pasa ta Kuate nu o buk Abraham ndon pasa katna ta te-simba kume seram kumuɲ kuga. ¹⁸ Sine Kuate tuku wam magenu kilam ɲga singine sangrimbi tukul pasa dubimba kileg kande Kuate nu ake singam sakina ta mbolɲge kile ndakeg kande. Kuate nu Abraham nuɲe wam magenu tambim saka sana sulumba ake tuna.

¹⁹ Kuate nu tukul pasa ngumnenga te-mayokna ta tugunu teɲenmba. Tukul pasa prona le tango nane nangine une maɲau kamusnaig. Taɲamba kamusmba minwaig le ma ma Abraham tuku mbuɲ prowaڭgat. Kuate nu pasa sangrinu Abraham sana ta nu tuku mbuɲ ndindo ta tambim tuku sana. Nu nuɲe eɲel kame kukulningina le tukul pasa tumba ndeka Moses sanaig. Sanaig le nu ndek tango pino saningina. ²⁰ Kuate nu wam magenu kam tuku sakina ta nu agan inum

kukul ndana. Kuga. Nu nuɲe miroɲ pasa sangrinu Abraham sana.

²¹ Wam ta sine ndaɲmba tumsingit. Tukul maɲau le Kuate nu pasa sangrinu Abraham sana pasa ar ta nale kigring mine ndakade ɲga idusde e? Taɲamba kuga. Sine tukul pasa ande dubimba abo tugu minmba minam tuku teg kande sine tukul pasa ta mbolɲge Kuate am mbolɲge tiɲreknu mayok kineg kande. ²² Kuate tuku kuyar pasa tango ɲakmba une tuku sangri kumnemnge minmba pa tam tuku minig ɲga sakate. Ta tuku wam magenu Kuate nu tango ningam tuku sakina ta sine Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tinga nu tuku son ڭgeg mbal ndo kileg.

²³ Kristus pro ndana le tukul pasa tanɲe sine ndalekanu taɲaɲ minna le ma ma Kristus mayok kina le sine nu tuku son ڭgiger. ²⁴ Tukul pasa nu piro ɲak. Kristus nu pro ndana le tukul pasa tanɲe sine kulatkina. Nu prowa le sine nu tuku kume tuku sangri tomba tinga Kuate am mbolɲge tiɲreknu mayok kambim tuku tukul pasa nuɲge sine tuku une tum-singina. ²⁵ Kristus nu prona le sine nu tuku kume tuku sangri toweg le maɲau ande sine kulatkam tuku mine ndakate.

²⁶ Sine Kristus tuku son ڭgeg mbal sine ɲakmba Kuate tuku kiɲo kame mineg. ²⁷ Sine kule pisne tumba Kristus ndon ulendika nu tuku maɲau te-pureg. ²⁸ Zu le kasomok, nyu ɲak le nyu kugatok, tango le pino sine ɲakmba ulendika Kristus Yesus mbolɲge ndindo ndo mineg. ²⁹ Kristus nu Abraham tuku mbuɲ. Tane Kristus tuku mbal minig ta tane mata Abraham tuku mbuɲ minig. Kuate nu pasa mayenu Abraham sana ta tane kilam tuku minig.

4 Ye yaba pasa ndui ta tuturmbe satینگamڭgit. Kiɲo nu mam nuɲe tuku ma tam tuku minit. Nu kiɲo fudiɲdo minit le tango kisenge nu tuku agan ndende ɲakmba kulatka minit.

Kijo ta nu aganj ndende ta tuku miro ta nu nyu kugatok tajan minit. ²Kijo ta mam nujege nu aganj ndende kilam tuku ait madina ta kumu ndangate le afunge aganj ndende ta kijo turmba kulatka minig.

³Tanjamba ndo Yesus nu pro ndana le sine kijo fonfon tajan mingej sulumba kilke te tuku kila gisleknu ta kumnemnge piro mbal tajan mingej. ⁴Ait kumungina le Kuate nu nuje Kijo nuje kukulna le kilke te mbol prona. Kijo ta pino andenge te-pilna le nu Zu mbal tuku tukul pasa ta kumnemnge minna. ⁵Sine Kuate tuku kijo kame mayok kab ngga nu sine tukul tuku sangri kumnemnge mingej ta paska muskil kile-tidinge singina. ⁶Sine Kuate tuku kijo kame mineg tukunu Kuate nu nuje Kijo tuku Guwa kukulte le nu sine tuku ngamungal sinamnge minmba yiye Mam ngga Kuate wikate. ⁷Kile sine nyu kugatok piro mbal tajan mine ndakeg. Sine Kuate tuku kijo kame mineg tukunu sine Mam Kuate tuku wam magenu kilam tuku mineg.

Paulus nu Galesia mbal tuku piti sungona

⁸Tane buk Kuate gilai minnaig sulumba mbara afu kumnemnge nane tuku piro mbal tajan ndalekanu tajan minnaig. Mbara ta tugusek mbara kuga. ⁹Kile tane Kuate kila minig le Kuate mata tane kila minit ta ndanam saka tane manj luka yabri mbara kumnemnge ndalekanu tajan minam idusde? ¹⁰Tane wamdus sangrinu pilmba Zu mbal tuku tukul dubikade. Tane ki ait afu tam-bun afu yar afu ta kusem ngga kurauka dubi magekade sulumba manau tamba tiyreknu mayok kambim idusde. ¹¹Manau tanje tane turtinge nda. Tane sinjka ye piti seryade. Ye buk tane ngamuknge ake sinanj piro karenjka sangri kusrewen.

¹²O tira kame, tane tukul tuku piti kusreka ye minet tajan mayok kape. Ye mata tukul pasa kusremba tane minig tajan tukul kugatok mayok kan. Ye buk tane tugumnge minen ta tane ye mbolnge mbar ande ke ndakinaig. ¹³Ye guaze andenge ngailkina tukunu ye tane ndonj minmba pasa mayenu kukliwen le tane isnaig. Wam ta tane njakmba kila. ¹⁴Ye guaze ten ta tuku tane ye njayo aganj tajan ye kasur ndayinaig. Tane ye kangeryumba ejel ande ko Kristus kangeranu tajan ye tinaig. ¹⁵Ye tane ndonj minen ta tane ye tuku gare njak minnaig. Tane tangine am goninmba ye sam kumunj kande tane goninmba ye sinaig kande. Tane ye tuku gare sungo tinaig ta aninge pilnaig? ¹⁶Ye tane yabri ndatinmba pasa tugusek ndo satingen. Ta tuku tane ye kasuryade inde.

¹⁷Kile tane mbal kise tuku pasa isig ta nane wam magenu tane mbolnge ke likade ta nane wamdus mayenu tumba taja ndade. Tane ye pitaiyumba tane tuku wamdus nane mbolnge ndo minwaig ngga tanjade. ¹⁸Nane afu wamdus mayenu tumba wam magenu tane mbolnge ke likade ta maye. Ye ta tuku piti ndayate. Tane tanjamba afu mbolnge gare tajan kamusmba minap. Ye tane ndonj nda mini ta mata tanjamba ndo kap.

¹⁹Yiye kijo kame, ye ambonnga wamdus piti sungo njak tane tugumnge piroken le tane ngamungal biye mbilmba Kristus tuku son nginaig. Kile ye wamdus piti ndui ta kamuset. Tane Kristus tuku manau te-purap le ye wamdus piti tet te ye kusreyuwa. ²⁰Ye tane tuku wamdus fagka tane ndonj minam tuku wamdus sungo njak minet. Ye tane ndonj mini sulumba yiye wamdus kumumbi kile-mayokka satingam tuku kamuset.

²¹Tane tukul pasa dubiwam tuku wamdus njak minig mbal kuyar pasa

nu sakate ta tane isap. ²² Kuyar pasa ta tejenmba minit. Abraham nu kiyo armba kile-patikina. Kiyo ande Sara tuku piro pino Hagarŋge te-pilna. Kiyo ande piyo nuŋe Saranŋge te-pilna. ²³ Sara tuku piro pino nu ngarosu sangri ŋak minmba kiyo te-pilna. Abraham piyo nuŋe nu niŋkina ta Kuatenŋge nu sana ta kumumba nu kiyo te-pilna.

²⁴ Wam armba ta alo ŋak. Pino armba ta Kuate nu pasa armba katna taŋaŋ. Kuate nu Sinai tabe mbolŋge Moses ndoŋ pasa katna ta Hagar taŋaŋ. Pasa ta mbolŋge mayok kinig mbal nane piro mbal minam tuku mayok kinig. ²⁵ Ta tuku Arabia pasambi nane Sinai tabe ta Hagar tabe ngade. Kile Yerusalem nu Hagar taŋaŋ minit. Tum-branŋ sunŋo ta mbolok mbal nane tukul pasa kumnemŋge minmba ndalekanu taŋaŋ minig.

²⁶ Sine samba mbolŋge Yerusalem kitek tuku mbal mineg ta tukul kumnemŋge ndalekanu mine ndakeg. Sine Sara tuku kiyo kame taŋaŋ mineg. ²⁷ Ku-ate tuku kuyar pasa wam ta tuku tejenmba sakate.

Pino niŋka kiyo kugatok minit ta ne gare-gareka mina.

Ne kiyo te-palmbim tuku rar kamusam tuku wamdus sungokanu pilot ta ne gare sunŋo tumba wi kuenŋka.

Ne tuku kiyo kame tugeka sunŋo ŋayowamngat.

Pino nu tanŋo ŋak minit ta nu tuku kiyo kame liningamngat. *Aisaia 54.1*

Kuyar pasa nu taŋamba sakate.

²⁸ Tira kame, Isak nu Kuate tuku pasa kumumba ina nuŋenŋge te-pilna. Taŋamba ndo nu sine kilam sakina ta sine kumumba nu tuku kiyo kame mayok kineg. ²⁹ Hagar nu ngarosu sangri ŋak minmba kiyo nuŋe te-pilna le Sara nu Kuatenŋge sakina ta kumumba kiyo te-pilna. Tukul Guwa nu sangri tuna le nu taŋana. Iŋgumnenga Hagar tuku kiyo

nu Isak kasurna. Taŋamba ndo kile tukul pasa dubide mbal sine Kristus tuku mbal kasursingig.

³⁰ Kuate tuku kuyar pasa tejenmba sakate. Abraham nu kumwa le Hagar tuku kiyo nu mam nuŋe tuku agaŋ ndende kilikat nga Sara nu tanŋo nuŋe sana: Piro pino kiyo nuŋe ndoŋ pitaika le nale kasom kuwaik ngina.

³¹ Tira kame, sine piro pino tuku kiyo kame ndalekanu taŋaŋ mine ndakeg. Sine Sara tuku kiyo kame mineg.

Sine Kristus tuku mbal ndalekanu taŋaŋ mine ndakube

5 Sine ndalekanu mine ndakube nga Kristus nu sine muskil kile-tidinge singina. Ta tuku maŋau andenŋge maŋ tane ndale ndakam tuku wamdus sangrinu palpe.

² Tane ise tiwap. Ye Paulus yenŋe pasa te satinŋamngit. Tane tiŋreknu mayok kambim idusmba ngaro pikap ta Yesus Kristus nu tane turtinge nda.

³ Ye rironŋ pasa buk satinŋen ta maŋ lato satinŋamngit. Ande nu ngaro pikam idusmba kande nu tukul ŋakmba dubikuwa. ⁴ Tane tukul pasa dubika ta mbolŋge Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kambim tuku idusde mbal tane Kristus ndoŋ purkade. Kuate nu ake sinanŋ tane make patikate wam ta tane ngumnede. ⁵ Sine taŋa ndaweg. Sine Kristus tuku son ngeg mbal Tukul Guwanŋe sangri singit le sine Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kambim tuku tairnga mineg. ⁶ Sine Kristus Yesus tuku mbal ngaro pikeg e ko ngaro pike ndakeg ta alo kugatok. Sine nu tuku kume tuku sangri tomba tiŋgeg sulumba kume pur maŋau te-mayokeg ta alo ŋak.

⁷ O Galesia mbal, tane ambonŋa pasa tugusek dubi mayenaig ta imanŋe tane pasa tugusek ta dubi ndawam tuku ndin tukulmba peutingina? ⁸ Kuate nu nuŋe mbal mayok kambim tuku tane wik-

ina ta nunge tane tuku wamdus didika ndin tukul ndana. ⁹Tane kuraukap. Yis fudinndo plaua sinamnge pileg le plaua nakmba ulmba silita nga sakeg ta ¹⁰Sungu nu ye ngamunggal mukuk sate le ye tane tuku wamdus piti ndayate. Tane ye tuku pasa te ismba dubiwamngaig ta ye kila. Tango ima nu tane nginngan ser-tingig ta nu piya nayonu tamngat.

¹¹Tira kame, ye Kristus tuku mbal ngaro pikam tuku manau ta kam tuku satinget kande Zu mbal nane ye piti ser ndayade kande. Yesus Kristus nu sine tinreknu mayok kube nga nu ail kazrai mbolnge kumna. Ngaro pike manau tane turtingam kumu kuga. Ye tanamba kukliwet ta Zu mbal Yesus nu ail kazrai mbolnge kumna pasa ta pitaide. ¹²Nane afu tane nginngan ser-tingmba ngaro pikam tuku satinngig mbal nane nangine mal turmba pikwaig ta maye.

¹³Tira kame, tane tukul pasange ndalekanu mine ndakap nga Kuate nu tane wikina ta sine tukul kugatok nga tangine wamdus dubimba fare fare li ndakap. Tane tukul kitek dubimba kume pur manau mbolnge tangine tangine mungu turkap. ¹⁴Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tane tangine ngarosu tuku kume purde tanamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap nga sakate.

Wok Pris 19.18

Tane tanamba kap ta tane tukul pasa nakmba kumuwanngaig. ¹⁵Tane riron mayewap. Tane age tanan mungu kasurka wamdus kagli firkap ta tane tangine tangine mungu ngaigo siglika purkamngaig.

Tukul Guwa le ngarosu tuku manau

¹⁶Ye tane man satinngamngit. Tane Tukul Guwa tuku wamdus ndo dubika minap. Tangine ngarosu tuku nzali dubi ndakap. ¹⁷Ngarosu tuku nzalinge Tukul

Guwa tuku nzali te-ibenam bafute le Tukul Guwa tuku nzalinge ngarosu tuku nzali te-ibenam bafute. Nale mungu ngueu nak minik. Ta tuku sine wam afu kam iduseg ta kam kumu kuga. ¹⁸Tane Tukul Guwa tuku wamdus du-bide sulumba tukul pasa kumnemnge mine ndakade.

¹⁹Wam kame ngarosu tuku nzali mbolnge mayok kinig ta sine nakmba kila. Wam kame ta tejenmba. Fare fare pino tanon ndon unekade. Wamdus kutur pilig. Kiko kugatok nzali ngail ndakade. ²⁰Yabri mbara mbarinngig. Tango makede. Afu kasurnngig. Afu ndon kualeyaukade. Afu tuku mine mayenu ta tam tuku am kikon tingade. Gubra tade. Ye ye ngade. Mungu tetkade. ²¹Afu tuku agan ndende kilam tuku piriride. Kule kamenu nyumba nginngankade. Mangurka maim maim manau te-mayokde. Wam ngaigonu nakmba tanan ta ngarosu tuku nzali. Ye buk riron pasa sangrinu satinngan ta kile man lato satinngamngit. Nane tanamba kade mbal ta Kuate tuku gageu mayok ka nu ndon mine nda.

²²Wam kame Tukul Guwa tuku nzali mbolnge mayok kinig ta tejenmba. Kume pur manau, gare manau, ngamunggal mukuk manau, mape manau, wamdus bafuk manau, rangun mayenu, wam magenu kumumbi kam tuku manau, ngan manau, ngarosu tuku nzali te-ibenam tuku manau. ²³Tukul Guwa nu sine ndon minit le tanamba alonu kile-mayokkeg. Sine tanaweg ta tukul pasa ande sine kilmba pasa mbolnge patikam tuku mine ndakate. ²⁴Sine Yesus Kristus tuku mbal singine ngarosu tuku nzali ngaigonu nakmba kilmba ail kazrai mbolnge dannga kume serningigen.

²⁵Sine kitek mayok ka Tukul Guwa nak mineg ta sine nu tuku wamdus ndo dubibe. ²⁶Sine singine ngarosu

payam ndakube. Singine singine tira
tuku wamdus nduase ndabe. Tira afu
tuku mine mañau tuku am kikoñ ti
ndangube.

**Sine singine singine tira
tuku piti kugrakube**

6 Tira kame, tangine tango ande
mbarmba ndekuwa ndeta tane afu
Tukul Guwa tuku sangri ñak minig ta
tane ngan mañambi nu te-tiwap. Tane
kurau mayewap. Satan nu tane mata
tagotinguwa le ndekubekaig. ²Tane
tangine tangine tira tuku piti kugrakap
ta tane Kristus tuku tukul ñakmba
kumuwamngag.

³Tango ima nu ye mayenu nga
iduste ta nuñe wamdusnge nu yabrite.
Nu ake tango ndo. ⁴Sine afu tuku
mine kangerka singine mine pilenga
payam ndakube. Sine yimyam singine
miron mañau kangerka pilenigbe.
⁵Sine ñakmba ndui ndui singine piti
kugrakamngig.

⁶Tango ande nu Kuate tuku pasa
mayenu kuklimba tane tumtingit ta
tangine agañ ndendembi nu turap.

⁷Tane kuraukap. Tane Kuate tuku
nzali pitaimba sine pa te nda nga idusap
ta tane wamdus mbarbekaig. Tango nu
agañ tumunu ngukate ta nu alonu ndui
ta ndo kilit. ⁸Ne ngarusu tuku nzali du-
biwa ta ne ngarusu tuku nzali alonu
tumba ngisikamngat. Ne Tukul Guwa
tuku wamdus dubiwa ta ne Tukul Guwa
tuku alonu tumba Kuate ndoñ abo ñak
minmba minamngat. ⁹Sine wam ma-
genu kam tuku kanyum ndasinguwa.
Sine wamdus sangrinu pilmba wam ma-
genu kumba minbe le ma ma ait ku-
munguwa le alonu kilamngig. ¹⁰Afu
mbolnge wam magenu kam tuku ait
prode ta sine kusre ndakube. Yesus tuku
son ngade mbal singine tira minig ta sine
nane tur magekube.

Riron pasa le nyaro pasa

¹¹Tane kangerap. Ye yiñe waimbi
wañe te mbolnge kuyar sugokanu
kuyaret.

¹²Zu tango afu sangri tinga tane
ngaro pikam satinigig ta nane nangine
mbal am mbolnge nyu sugo tam tuku
tañade. Nane sine Kristus nu ail kazrai
mbolnge kumna wam ta ndo te-mayokbe
ta singine mbalnge piti sersinbekaig
nga nane kuru-kuruka ngaro pikam
tuku wam turmba te-mayokde. ¹³Ata.
Ngaro pikig mbal ta nane tukul ñakmba
dubi ndakade. Tane ngaro pikam tuku
satinigig ta tane ngarusu pikap le nangine
ngaro payamkam tuku tañade.

¹⁴Ye wam ande tuku payam ndaket.
Yesus Kristus nu ail kazrai mbolnge
kumna wam ta tuku ndo ye payamket.
Tañamba kilke te tuku wam kame ye
am mbolnge kumaknu tañañ minig le
ye idus ndaninget. Ye mata kilke te
tuku mañau dubide mbal am mbolnge
kumaknu tañañ minet le nane ye idus
ndayade.

¹⁵Tango nu ngaro pikit e ko nda pikit
ta alo kugatok. Nu Tukul Guwa mbolnge
kitek mayok kinit ta ndo alo ñak. ¹⁶Nane
wam ta son nga dubide mbal Kuate nu
nane ngamungal wamdus bul serninmba
nu nuñe mbal ñakmba mbolnge tañawa.
Son.

¹⁷Ye Yesus tuku piro tango minet.
Yiñe ngarusu mbolnge katyinaig tuku
nzilal wam ta kilimok te-mayokte. Ta
tuku ande nu mañ ye tuku nyu ñayo sili
ndawa.

¹⁸Tira kame, singine Sungo Yesus
Kristus nu tane ake sinañ make
patikuwa.

Son.

EFESUS

*Efesus mbal tuku waje
Paulusnge kuyarna*

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 32 kinaig le Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Efesus mbal tuku waje te kuyarna sulumba nane tejenmba saningina: Yesus nu Moses tuku tukul ngakmba kile-sika nuje ngarosumbi Zu mbal kasomok mbal ulendimba tango kitek ndindo te-mayokna.

1 Tane Kuate tuku mbal Efesusnge minmba Kristus Yesus dubi mayede ta tane ngakmba kaiye. Ye Paulus Kuatenge madiyina le Yesus tuku aposel minet yenje tane ndon pasatam prowet.

² Singine Mam Kuate, Sunjo Yesus Kristus nale ake sinan tane make patika ngamungal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Kuate nu sine mbolnge wam magenu kina

³ Singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Sine Kristus ndon ulendikeg le Kuate nu samba mbolok wam magenu ngakmba Tukul Guwa mbolnge singit le gare sunjo ngak mineg.

⁴ Kuate nu kilke te te-mayok ndana sulumba nu Kristus mbolnge sine kilam tuku madisingina. Sine nu tuku mbal purfergnu mbar kugatok nu am mbolnge tingam tuku nu tanana. ⁵ Nu sine tuku kume purmba Kristus mbolnge nuje kiyo kame mayok kambim tuku idusna. Nu nuje rangun mayenu manau ta dubimba wamdus ta tina. ⁶ Sine nu tuku nyu sunjo ta te-dungube nga nu nuje wam mayenu ta te-mayokmba nuje Kiyo nuje tuku kume purna ta nu mbolnge sine ake sinan make patikina.

⁷ Nu sine make patikate manau ta fudiendo kuga. Wam ta sunjo nayo. Nuje Kiyo nuje tuku kume mbolnge nu sine tuku mbar saukina sulumba sine tuku muskil kile-tidingina. ⁸ Nu lato lato sine make patika wamdus kila magenu singit le ⁹ nuje wamdus buk kuirok minna ta kila pile mayeweg. Kuate nu o buk nuje rangun mayenu manau ta dubimba wamdus tina ta tejenmba. ¹⁰ Ngumnengga ait kumunguwa le nu samba kilke agan ndende ngakmba kilmba Kristus kumnemnge patikuwa le nangine ma mbolnge minwaig le Kristus nu gabat sunjo minamngat.

¹¹ Kuate nu wamdus tumba tanamba wam mayok kuwaig nga sakate ta kumumba mayok kinig. Nu o buk wamdus ande tumba Kristus mbolnge sine kilam tuku madisingina ta kile sine kilit. ¹² Kristus nu sine muskil kile-tidinguwa nga ambonga sine Zu son ngiger mbal sine singine mine ngakmba mbolnge Kuate tuku nyu sunjo ta te-dungube nga nu sine madisingina. ¹³ Kristus nu tangine muskil kile-tidinge tingina ta tane pasa mayenu tugusek ta ismba tane Kristus tuku son nginaig. Tananaig le nu tane kasomok mbal mata yije mbal nga Tukul Guwa tingmba sangatingina. Nu o buk nuje mbal Tukul Guwa ningam tuku sakina. ¹⁴ Sine Tukul Guwa ngak mineg tukunu sine Kuate tuku wam magenu kilamngig. Nu ngak minbe le ma ma Kuate nu sine tuku muskil kile-tidinge singamngat. Nu tanawa le sine nu tuku nyu sunjo ta te-dungamngig.

Paulus nu Efesus mbal tuku Kuate yabanja

¹⁵ Ye wam kame sakit ta ngakmba idusniyamba tane Sunjo Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinga Kuate tuku mbal ngakmba tuku kume purde ta ye ismba ye mara mara Kuate gare pasa tuwet. ¹⁶ Ye nu yabanet ta ye tane gi-

lai ndanget. ¹⁷ Singine Sungo Yesus Kristus tuku Mbara nu agan ndende jakmba tuku gabat sungo. Nu tane nuje Guwa tingguwa le nu wamdus kila mayenu tumtinguwa le tane Kuate kila pile mayewap nga ye yabanjet. ¹⁸ Nuje tane wamdus kilnatinguwa le Kuate nu tane wikina le nu tairnga minig ta tugunu kila pile mayewap. ¹⁹ Nu tane nuje mbal minam tuku kilit ta wam sugo pasa jak tane tuku minig ta kila palpe sulumba sine Kristus tuku son ngeg mbal sangri sungo mara mara sine tam tuku minit ta tane katese mayewap nga ye yabanjet.

²⁰ Sangri ndui tamba Kuatenge Kristus kumna le te-timba tumba samba mbolnge nuje ndinam kumamnge pilna le minit. ²¹ Nu sugo sugo jakmba linimba o mbolnge minmba nyu sugo sugo kilke te mbolnge kilke kitek mbolnge ta jakmba linimba nu mbolnge minmba minamngat. ²² Kuate nu agan ndende jakmba nu kumnemnge patikina sulumba nuje kuasmbi tuku gabat sungo minwa nga nu pilna. ²³ Kuate tuku kuasmbi ta Kristus tuku ngaros. Nuje ngaros mbolnge nuje nyu sungoka mayok ka nu kumumbi minit le agan ndende jakmba nu mbolnge kumumbi mine likade.

Sine Kristus mbolnge abo kitek tigen

2 Tane buk wam ngaionu ke lika Kuate maskenngge minmba kumaknu minnaig. ² Tane kilke te tuku manau ngaionu dubika guwa ngaionu tuku gabat sungo kumnemnge minnaig. Nu kile Kuate tuku pasa pitaide mbal sinamnge piroka minit. ³ Sine jakmba buk nane tanan minmba singine wamdus ta ndo dubika nzali ngaionu ke lika minger. Sine tango jakmba ndon Kuate tuku pa tam tuku minger.

⁴ Kuate tuku mape manau sungokanu. Nu sine tuku sungomba kume purmba ⁵ sine une manau mbolnge kumaknu

mingen le Kristus nu kumna le te-tina ta sine nu ndon kile-tidingina. Nu ake sinan sine make patika muskil kile-tidingina. ⁶ Nu Kristus te-dunga sine nu ndon ulendikeg wam ta mbolnge nu sine turmba kile-dunga ka samba mbolnge nu ndon patikina le mineg. ⁷ Ait prove likamngaig ta jakmba mbolnge Kuate nu sine ake sinan make patikate wam sungo ta kilimok mayok kuwa nga nuje rangun mayenu Kristus Yesus mbolnge singina.

⁸ Kuate nu tane ake sinan make patika tane muskil kile-tidingate ta tangine piro mbolnge kuga. Kuatenge piya kugatok tingit. ⁹ Tango ngaros payamkubekaig nga nangine piro mbolnge nu ninge ndakate. ¹⁰ Sine Kuate tuku wai kuyar mineg. Nu Kristus Yesus mbolnge sine wam magenu ke likam tuku nu sine abo kitek singina. Nu o buk sine tanamba minbe nga idusna.

Sine Kristus mbolnge kuasmbi ndindo mineg

¹¹ Tane Zu ndare mbolnge mayok nda kinaig ta tane gilai ndangap. Sine Zu tango Kuate tuku mbal nga ngaro pikeg tuku mbal ngeg. Sine buk tane kasomnge minmba ngaro pike ndakade tuku mbal ngigen. ¹² Ait ta mbolnge tane Kristus gilai minmba sine Israel Kuatenge madisingina mbal kasomnge minnaig le Kuate nu wam afu kam tuku Israel saningina ta tane nda isnaig. Tane Kuate gilai minmba muskil te-tiwam tuku wam katese ndanaig. Tane tangine piti ambokok ta gilai ndangap.

¹³ Tane buk Kuate maskenngge minnaig ta kile tane Kristus ndon ulendika nu tuku ndare mbolnge Kuate tugumnge minig. ¹⁴ Nu sile tuma ulendisikam tuku tango. Sile Zu mbal kasomok mbal ngueu minken wam ta nu te-simba sile ulendisikina. ¹⁵ Nu Moses tuku tukul jakmba kile-sika nuje ngarosumbi Zu

mbal kasomok mbal kilmba tango kitek ndindo te-mayokna le sile wamdus mukuk minek.

¹⁶Nu ail kazrai mbolnge kumna sulumba ngueu manau kume sermba sile mbal ar te ndindo te-mayokmba Ku-ate ndonj tumana. ¹⁷Nu pro sine Ku-ate tugumnge minger mbal tane kasomnge minnaig mbal nu sile ngamuknge pasa mayenu kuklimba Ku-ate nu wamdus mukuk sile ndonj minam tuku ndin tum-sikina. ¹⁸Sile kuasmbi ar te nu mbolnge Tukul Guwa ndindo jak minmba kile sile Mam Ku-ate tugum kambim kumun.

¹⁹Ta tuku kile tane kasomok mbal rawe tango mine ndakade. Kuga. Tane sine ndonj Ku-ate tuku mbal mineg. Sine jakmba nu tuku wande tuma mbal mineg. ²⁰Aposel kame tuan tango kame nane wande ta tugu pilnaig le tane nane mbolnge tuturde. Kristus Yesus nu wande ta tuku ndame sunjo. ²¹Nu mbolnge wande alonu jakmba ulendikade sulumba sangri tinga Ku-ate nuje minam tuku wande sunjo mayok kinit. ²²Tane Kristus ndonj ulendikade ta tane mata Ku-ate tuku wande. Nu wande ta sinamnge nuje Guwa pilit ta nu minit.

Kuatenge Paulus kasomok mbal tuku piro tango madina

3 Ye Paulus tane kasomok mbal mata Ku-ate tuku wande minig nga saket tukunu ye muli wandeknge minet. ²Ku-ate nu tango ake sinan make patikate wam ta tane kasomok mbal kila palpe nga piro te ye wai mbolnge pilna ta tane buk isnaig. ³Ku-ate nu nuje wamdus kuirok minna ta te-mayokmba tumy-ina. Ye buk ta tuku fudinmba tane tuku kuyarit. ⁴Tane pasa ta burka ye wam tugusek Kristus tuku katese mayewet ta kila palmbimngaig. ⁵Wam kuirok ta buk tango nane ise ndakinaig. Kile Tukul Guwanje te-mayokmba Ku-ate tuku aposel le tuan tango kame tum-

singit. ⁶Wam kuirok ta tejenmba. Tane kasomok mbal mata Kristus tuku pasa mayenu ismba son ngade sulumba tane Israel mbal ndonj Ku-ate tuku kinjo kame mayok ka kuasmbi ndindo minig. Ku-ate nu Kristus Yesus mbolnge wam mayenu nane mbolnge kamngit ngina ta tane nane ndonj tam tuku minig.

⁷Ku-ate nu nuje sangri te-mayokmba ye ake sinan make pilmba Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku ye madiy-ina. ⁸Ye Paulus Ku-ate tuku mbal ngamuknge ye nyu kugatok ta Ku-ate nu ye make pilna. Sine Kristus mbolnge wam sugo kileg ta ye kasomok mbal ngamuknge kukliwam tuku nu tanjamba ye make pilna. ⁹Ye tanjawet tukunu Ku-ate tuku wamdus buk kuirok minna ta alonu mayok kinit le tane kila pilig. Ku-ate nu agan ndende jakmba kile-mayokkina ta nu o buk wam ta kam tuku idusmba nuje miroj kila minna ta ¹⁰kile mayok kinit le samba mbolnge guwa sugo sugo nane Ku-ate tuku wamdus kila ta tuku alonu Kristus tuku kuasmbi mbolnge kangerka ta wam sugo ngade. ¹¹Ku-ate nu tugu mbolnge wam ta kam idusmba minna sulumba kile singine Sunjo Kris-tus Yesus mbolnge te-mayokte. ¹²Sine nu tuku kume tuku sangri tomba tinga nu mbolnge sine kuru kuru kugatok ngamungal mukuk Ku-ate tugum kinig.

¹³Ye tanenu nga piti kangeret te tane ta tuku wamdus sangri kusre ndawap.

Kristus tuku kume pur manau sunjo

¹⁴Ta tuku ye dagol tidronga Mam Ku-ate tuku nyu te-dunget. ¹⁵Ku-ate nu sine jakmba tuku Mam Sunjo minit. Samba mbolnge kilke mbolnge ina mam ngeg ta Ku-ate nu tugu. ¹⁶Nu purfegnu sangri sunjo jak ta nu nuje Guwa tinguwa le nu tane tuku ngamungal sangri piletinguwa nga ye nu yabanjet. ¹⁷Tane Kristus nu kumun nga son ngap le nu tane tuku ngamungal sinamnge

minwa le tane kume pur mañau mbolñge sangri tingamñgaig. ¹⁸⁻¹⁹ Tane tañamba minap sulumba tane Kuate tuku mbal ñakmba ndoñ Kristus tuku kume pur wam ta katese mayewamñgaig. Nu tuku kume pur mañau ta sunğokanu o mbolñge. Ande nu tuku kume pur mañau sunğo ta kila pile suluwam kumuñ kuga. Tane lato lato kila palpe ta tane Kuate tuku mañau ñakmba te-puramñgaig. Ye tanenu ñga tañamba Kuate yabañet.

²⁰ Sine wam sugu afu kilam tuku wamdus sunğo ñak minmba Kuate yabañet ta nu tuku sangri sine mbolñge pirokate tukunu nu wam ta liniñmba nu wam sugu pasa ñak siñgam kumuñ.

²¹ Sine Kuate tuku kuasmbi Kristus Yesus ndoñ Kuate tuku nyu sunğo ta te-dunğa minmba minbe. Son.

Sine Kristus mbolñge kuasmbi ndindo mineg

4 Ye Sunğo tuku piro taño ye muli wandek sinamñge minet te ye tane sarsartinget. Kuate nu tane wikina wam ta te-mayokmba mine mayenu mbolñge minap. ² Tane tañgine nyu te-ibeñmba ñgan mañau ñak minap sulumba ande tuku pitik gubra te ndakap. Tane kume pur mañau dubimba afu nane mañau kise dubide ta tala ndaningap. ³ Tukul Guwa mbolñge tane wamdus ulendi minig. Tane mañau ta pur ndakuwa ñga wamdus mukuk mañau minam tuku wamdus sangrinu palpe. ⁴ Sine Tukul Guwa ndindo ñak minmba ñgarosu ndindo ndo mineg. Kuate nu sine wam ndindo tairiñga minam tuku wikina. ⁵ Sine tuku Sunğo ndindo. Ñgamunğal son ndindo. Sine kule pisne ndindo teg. ⁶ Sine tuku Mbara ndindo. Nu sine ñakmba tuku Mam ndindo minit. Nu sine ñakmba kulatka sine ñakmba mbolñge pirokate. Nu sine ñakmba tuku ñgamunğal sinamñge minit.

⁷ Kristus nu nuñe wamdus dubimba sine nduik nduik ñakmba mbolñge sangri yimyam siñgina. ⁸ Kuyar pasa ande ta tuku teñenmba sakate.

Nu muliñ kilanu mbal kilmba samba mbol ambe kina. Ambenñe nuñe wam kame magenu taño kame niñgina ñga sakate. *Mune 68.18*

⁹ Kuyar pasa ta nu mbol ambe kina ñga sakate ta tugunu teñenmba. Nu ambonğa kilke te o sinam nzi kina sulumba nu mañ luka samba mbol kina. ¹⁰ Ande nu ndekina ta nu samba mbol ambe kumba mañ tuturmmba o mbol ambe kina le kile agañ ndende ñakmba nu kum-nemñge minig.

¹¹ Nu sine afu aposel pirokam tuku sangri siñgina sulumba afu Tukul Guwa tugumñge pasa ismba kile-mayokkam tuku piro siñgina. Afu lika pasa mayenu kukliwam tuku, afu Kuate tuku mbal kulatkam tuku, afu nuñe pasa kukliwam tuku tañamba tañamba sangri yimyam siñgina. ¹² Sine Kuate tuku mbal pirokube le Kristus tuku ñgarosu sunğoka sangri tingiwa ñga nu tañana.

¹³ Sine tañamba minbe ma ma ñga-munğal son sangrinu kumu kumu mayok ka Kuate tuku Kiño kila pile mayebe sulumba ka ka sugoka sine Kristus minit tañan mayok kangig.

¹⁴ Tañamba mayok kab ta sine kiño kame tañan mine ndaka tum pasa kise kise taño nangine yabri wamdus kilambi tugusek pasa tañan kile-mayokkuwaig ta ismba bubre tinga yu tonğel tingate tañan wamdus kine inume nda. ¹⁵ Sine taño ñakmba idusiñmba tugusek mañau ndo dubibe sulumba wam ñakmba mbolñge siñgine Gabat Kristus ndoñ ulendikube. ¹⁶ Sine Kristus tuku ñgarosu mineg. Nu nuñe ñgarosu kulatka sangri tuwit le nuñe ñgarosu ñakmba ulendika mine mayede. Nane nangine piro yimyam tugusemba kuwaig ta ñgarosu sunğoka

kume pur manau nak minmba sangri tingamngat.

Sine Kristus mbolnge mine manau kitek nak

¹⁷ Ye pasa te Sungo tuku nyu mbolnge satingamngit ta tane ise mayewap. Kile tane Kuate dubi ndade mbal tana li ndakap. Nane nangine wamdus wam alo kugatok mbolnge patikade le ¹⁸ ma make sungo sinamnge minig. Nane ngamungal karennu pilmba wamdus kugatok tana minmba Kuate nu manau kitek tango ningit ta nane gilai minig. ¹⁹ Nane manau ngaionu kumba kiko kugatok minig. Nane nangine nzali ngail ndaka une manau kumba kutur manau nakmba kam tuku piriride.

²⁰ i ... Tane tana Kristus tuku kila pile ndakinaig. ²¹ Afunge tane Yesus tuku pasa kuklimba tumtinginaig le ismba nu tuku tugusek wam kila pilnaig. ²² Tane kila pilnaig tana tangine wamdus ambokok tamba manau ngaionu dubikinaig ta kusrekap. Tangine wamdus ambokok tange tane ngaigo siglike dirna. ²³ Tane wamdus kitek nak minmba ²⁴ Kuate tuku manau te-purap sulumba tugusek manau ndo dubimba mine mayenu mbolnge minap.

²⁵ Tane tango kitek minmba yabri pasa sa ndakap. Sine nakmba Kristus tuku ngarosus inumnu mineg tukunu tira ndon sinja pasa ndo sakap. ²⁶ Tane gubra tap sulumba gubra ta dubimba une ke ndakap. Tane ki mbol gubra tumba gubra ta nak kinye ndakap. ²⁷ Satan pirokam tuku ndin wakei ndawap.

²⁸ Ande nu agang ndende kuayarte ta nu manau ta kusrewa. Nu afu agang ndende denkanu minig ta turkam tuku piro karenguwa. ²⁹ Tane pasa ngaionu sa ndakap. Pasa magenu ta ndo sakap le nane afu wamdus piti nak minig ta pasa ta ismba sangri pileninguwa.

³⁰ Kuate tuku Tukul Guwa piti ser ndawap. Kuate nu tane tuku muskil kile-tidingam saka Tukul Guwa tina sangatingina.

³¹ Wamdus ngueu nak, gubra manau, mingge fetka kualeyau manau, wane pasa ta nakmba kusrekap. ³² Tane tangine tangine mungu sina nak minap sulumba mungu turkap. Kuate nu Kristus mbolnge tane tuku une sauka gilaingina tana ndo tangine tangine mbolnge mbarde ta mata gilaingap.

Sine mafeg minbe

5 Tane Kuate tuku kina kame nu tane tuku sungomba kume purte. Tane nu tuku manau ta te-purap. ² Kristus nu sine tuku kume purmba sinenu nga nuge ngarosus kumam tuku pilna le atrau agang mundur mayenu tana Kuate tugum ambe kina. Tane tana ndo kume pur manau mbolnge minap.

³ Tane Kuate tuku mbal minig tukunu fare fare tango pino ndon une manau, wamdus kutur manau, agang ndende kilam tuku piriride manau ta nakmba tane ngamuknge mayok nda kuwaig. ⁴ Tane bukla pasa fare pasa fulain pasa ngaionu sa ndakap. Tangine mingge ta Kuate gare pasa tumba minap. ⁵ Tane pasa te kila pile mayewap. Fare fare tango pino ndon unekade mbal, wamdus kutur nak mbal, agang ndende kilam tuku piriride mbal nane Kuate le Kristus kulatkade ma mbol kine nda. Ande nu agang ndende kilam tuku piririte ta nu Kuate idus ndamba nuge wamdus ta agang ndende ta mbolnge ndo minit. ⁶ Tane rironkap. Afunge nangine yabri pasa tamba tane mbar kame ta ke likap nga tane didikubekaig. Kuate tuku pasa pitaimba mbar tana kade mbal Kuate tuku gubra nane mbolnge minit. ⁷ Ta tuku tane nane ndon ulendi ndakap.

⁸ Tane buk ma make tuku mbal minnaig. Kile tane Sungo ndon ulendika

tane mafenj tuku mbal minig. Tane mafenj tuku mbal minig tanjamba bulu mbolnge likap. ⁹Bulu mbolnge likade mbal nane wam magenu tinreknu tugusek kile-mayokkade. ¹⁰Wam njakmba pilenga Sunjo nu nzalite wam ta ndo kap. ¹¹Tane ma make tuku wam alo kugatok ta kasomnge minmba tangine mine mayenu tambi nane tuku mbar kile-mayokkap. ¹²Nane kuirka manjau njagionu kade ta tane ismba tangine tangine kubemba ise ndakap. ¹³Wam kame ta bulunge kiljaningit ta tugunu kilimok mayok kinig. Mayok kinig sulumba bulu mbolnge minig. ¹⁴Ta tuku ande nu tejenmba sakate.

Kinyмба minit tango ne abonga. Naje kumaknu manjau kusrewa le Kristus nu ne kiljanuwa nga sakate.

¹⁵Tane kurau mayemba li mayenu mbolnge minap. Tane wamdus kugatok mine ndaka wamdus kila mayenu njak minap. ¹⁶Ait te njayo ait tukunu ait afu wam magenu ke likam tuku prode ta ake kusre ndakap. ¹⁷Tane wamdus kugatok tanjan mine ndaka Sunjo tuku nzali kila palpe. ¹⁸Tane kule kamenu nyumba njingnganka maim maim manjau ke ndakap. Tangine ngamungal palpe le Tukul Guwa sinam kuwa le ¹⁹David tuku mune, mune afu magenu, Tukul Guwa tuku mune ta njakmba tangine tangine mungu mune-munekap. Mungu mune-muneka wamdus sinamnge Sunjo tuku nyu te-dungap. ²⁰Tane mara mara singine Sunjo Yesus Kristus idusmba wam njakmba tuku Mam Kuate gare pasa tape.

Mungu kilnaig mbal tuku pasa

²¹Kristus nu sine tuku Sunjo nga tane tangine tangine pasa ismba kumnemnge minap.

²²Pino kame, tane Sunjo tuku mingge kumnemnge minig tanjamba ndo tangine

tango kumnemnge minap. ²³Kristus nu nunge kuasmbi tuku gabat minit. Tanjamba ndo tango kat tangine tane tuku gabat minig. Kristus tuku kuasmbi ta nu tuku ngarosu. Nunge ngarosu ta nu muskil kile-tidingina. ²⁴Kristus tuku kuasmbi nane nu kumnemnge minig tanjamba ndo pino kame tane wam njakmba mbolnge tangine tango kumnemnge minap.

²⁵Tango kame, Kristus nu nunge kuasmbi tuku sungomba kume purmba nunge ngarosu kumam tuku pilna tanjamba ndo tane tangine pino tuku sungomba kume purkap. ²⁶Kulembi ngaro minyangade tanjan nu nunge pasambi nane Kuate tuku mbal purfejn kile-mayokkina. ²⁷Nunge kuasmbi ta mbar kugatok purfejn maditaknu nu ndon minwaig nga nu kumna. ²⁸Tanjamba ndo tango kame tangine ngarosu tuku kume purde tanjamba tangine pino tuku kume purkap. Ne naje pino tuku kume purte ta ne naje ngarosu tuku turmba tanjate. ²⁹⁻³⁰Tango nu nunge ngarosu kasur ndate. Kuga. Nu nunge ngarosu kulat mayemba sangri pilete. Tanjamba ndo sine Kristus tuku ngarosu inum inumnu mineg tukunu nu sine nunge kuasmbi kulat mayete. ³¹Kuyar pasa tejenmba sakate.

Tango nu ina mam nunge kusreka piyo nunge ndon mungu kile-denga minwaik. Nale ngarosu ndindo mayok kangaik nga sakate. *Mulum Pasa 2.24*

³²Kuyar pasa te alonu sunjo kuirok minit le kamuset ta tejenmba. Kristus nu nunge kuasmbi ndon tuku sakate. ³³Pasa ta tane mungu kilig wam ta tuku mata sakate. Ta tuku tango kame, tane tangine ngarosu tuku kume purde tanjamba ndo tangine pino tuku kume purkap. Pino kame, tane tangine tango tuku nyu idusniymba nane kumnemnge minap.

Ina mam le kiŋo kame tuku pasa

6 Kiŋo kame, tane Kuate tuku nzali dubimba ina mam kumnemŋge minap. Maŋau ta tiŋreknu. ²⁻³ Tukul pasa ande teŋenmba sakate.

Ina mam tuku nyu kurauka miŋge kumnemŋge minap. Tane taŋawap ta kilke te mbolŋge ait kuen mine mayenu mbolŋge minamŋgaig ŋga sakate. *Lo 5.16*

Tukul ta sungokanu. Kuate nu te-mayokmba dubikade mbal wam mayenu tam tuku sakina.

⁴ Tango kame, tane tangine kiŋo kame ndagariningam tuku sigair sigair ndaningap. Tane Kuate tuku nzali dubimba nangine mbar kile-tidinga wam magenu ndo tumningap.

Piro tango le piro kulat mbal tuku pasa

⁵ Piro tango, tane tangine kulat mbal tuku nyu idusniŋmba kurauka nane kumnemŋge minap. Tane Kristus kumnemŋge minig taŋamba ndo tangine kulat mbal kumnemŋge minmba wamdus tugusekmbi pirokap. ⁶ Tane kulatkade mbal am mbolŋge nane nzaliningam tuku ndo piro ndakap. Tane Kristus tuku piro mbal taŋaŋ minig tukunu wamdus gare ŋakmbi Kuate tuku nzali dubimba pirokap. ⁷ Sine Sungo tuku piro keg ŋga gare ŋak pirokap sulumba tango tuku piro ndo keg ŋga idus ndawap. ⁸ Piro tango ko piro kulat tango nu wam mayenu kate ta Sungo nu kumumbi lafuwamŋgat ta tane kila.

⁹ Piro kulat mbal, tane mata tangine piro mbal mbolŋge wam magenu ndo kap. Tane ŋerŋerka pasa pitinu sa ndaningap. Tane tangine piro mbal ndoŋ tangine Sungo ndindo samba mbolŋge minit. Nu tango ŋakmba mbolŋge maŋau kumumbi kate ta tane kila. Nu ande kusre ndate.

Sine Kuate tuku kame agaŋ ŋak minbe

¹⁰ Kile ye pasa ndindo satingam tuku minit. Tane Sungo ndoŋ ulendika nu tuku saŋgri ta mbolŋge saŋgri tiŋgap.

¹¹ Tane Satan tuku yabri wamdus kila sungo ta te-ibenam tuku Sungo tuku kame agaŋ ŋakmba silike likap. ¹² Sine tango ndoŋ kame bumba mine ndakeg. Kuga. Sine bukla kame guwa ŋaigonu tuku sugo sugo ma make tuku gabat kame ta ŋakmba ndoŋ kame bumba mineg. ¹³ Ta tuku tane Kuate tuku kame agaŋ ŋakmba sili ŋak likap. Tane taŋawap ta kame ait mbolŋge tane saŋgri tiŋga minig le ka kame kugate ta bak-lel ndade.

¹⁴ Tane kame tuku kuaneka tugusek maŋau let taŋaŋ tiŋgap. Maŋau tiŋreknu tawo songam tuku agaŋ taŋaŋ tumba silikap. ¹⁵ Tane Kristus tuku pasa mayenu mbolŋge ŋgamunggal mukuk tade ta kupe ŋgaro kareŋnu taŋaŋ patikap. ¹⁶ Tane kame agaŋ ŋakmba ta silika Satan tuku tui pa bulu ŋak saŋgri pitaiwam tuku Kuate nu kumuŋ ŋga nu tuku saŋgri tomba tiŋgade wam ta kandim taŋaŋ tap. ¹⁷ Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tiŋgit wam ta hat kareŋnu taŋaŋ kaikap sulumba Tukul Guwa tuku kame bagi tap. Kame bagi ta Kuate tuku pasa.

¹⁸ Tane mara mara Tukul Guwa mbolŋge Kuate sungomba yabaŋmba minap. Tane kanyum ndamba Kuate sarsamba nu tuku mbal ŋakmba tuku yabaŋap. ¹⁹ Tane ye tuku mata Kuate yabaŋap le nu ye tuku miŋge bul serwa. Taŋawa le ye kuru kuru kugatok Kristus tuku pasa mayenu tuku wam kame buk kuirok minnaig ta kile-mayokki. ²⁰ Ye pasa mayenu tuku kukul tango minet tukunu ye muliŋtanu wande te mbolŋge minet. Tane Kuate yabaŋap le ye kuru kuru kugatok kumumbi pasa ta kukliwi.

²¹ Singine tira Tikikus nu Sungo tuku piro kulat mayete ta nu tane tugum promba ye sine njakmba mineg manau te kubeu tinguwa le tane kila palm-bimngaig. ²² Nunge tane kila satimmba tane tuku wamdus bul sertinguwa nga idusmba nu kukulet.

²³ Mam Kuate singine Sungo Yesus Kristus nale tane singine tira njakmba

turtinguwaik le tane ngamunggal mukuk kume pur manau ngamunggal son sangrinu turmba njak minap. ²⁴ Tane singine Sungo Yesus Kristus tuku kume purmba minmba minig mbal Kuate nu tane make patikuwa.

Son.

FILIPI

Filipi mbaluku waje Paulusnge kuyarna

Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Filipi mbaluku waje kuyarna te tugunu tejenmba.

Kuate tuku kuasmbi Filipinge nane Paulus turam tuku ndameti afu mangurka nangine tango Epafroditus tunaig le kilmba Paulus tambim tuku Rom kina ka Romnge nu Paulus ndameti tumba nu turmba piroka minna. Nu Paulus turmba minna ma ma guaze ande tumba kume dirna le Filipi mbal nane pasa ta ismba piti gak minnaig. Epafroditus nu fudi mayekina sulumba nu luka nuge tumbrag Filipi kambim tuku wamdus sungo tina le Paulus nu kukulam saka Filipi mbaluku waje te kuyarna.

Filipi mbal nane wam gakmba mbolnge Kuate dubi mayenaig tukunu Paulus nu waje te nane tuku gare waje kuyarna. Nane tanjamba gare manau mbolnge ndo minwaig nga nu nane sangri pileningina.

1 Kristus Yesus ndon ulendika Kuate tuku mbal Filipinge minig, tangine kulat tango kame gabat kame tane gakmba kaiye. Ye Paulus sile Timoteus ndon Kristus Yesus tuku piro tango sile tane ndon pasa-pasakam prowek.

² Singine Mam Kuate, Sungo Yesus Kristus ndon nale tane ake sinag make patika ngamungal wamdus bul ser-tinguwaik. Son.

Paulus nu Filipi mbaluku yabagna

³ Ye mara mara tane idustimba Kuate gare pasa tuwet. ⁴ Ye tane tuku nga Kuate yabanet ta ye gare sungo tumba yabanet. ⁵ Tane abo abo pasa mayenu isnaig ta ye ndon ulendika pasa

mayenu sungokam tuku piroka minmba kile minig. ⁶ Kuatenge piro mayenu ta tane mbolnge tugu pilna. Nu tane sinamnge piroka minwa le ma ma Yesus Kristus prowa le nu piro ta suluwamngat ta ye kila. ⁷ Ye tane tuku tanjamba iduset ta kumumbi iduset. Ye tane tuku kume purmba minet. Ye pasa mayenu tuku muli wandeknge ko pasa mbolnge pasa mayenu sangri pilewet ta tane ye ndon piro sungo nyu gak ta teg. ⁸ Kristus Yesus nu tane tuku kume purmba minit tanjag ye tane kangerkam tuku wamdus sungo gak minet ta Kuate nu kila.

⁹ Ye tane tuku nga yabanet ta tuku tangine kume pur manau lato lato sungoka sangri tinguwa le tane kila gak minmba wam gakmba tuku pileningap. ¹⁰ Tanjamba tane wam magenu kap sulumba tane mine magenu gak minmba mbar kugatok minap le ma ma Kristus nu pilesingam tuku ait prowa. ¹¹ Yesus Kristus nu tane sinamnge pirokuwa le tane wam magenu kile-mayokkap le Kuate tuku nyu sungokuwa le nane gudommaba nu tuku nyu ta te-dunguwaig.

Paulus nu Kristus tuku nyu sungokuwa ngina

¹² O tira kame, tane wam te kila palpe. Piti ye mbol prona le pasa mayenu wam ta mbolnge sungokate. ¹³ Ye Kristus tuku piro tango minet tukunu muli wandek sinamnge minet ta gafman tuku wande kulatkade mbal nane afu turmba isnaig. ¹⁴ Singine tira afu gudommaba nane mata ye muli wandeknge minet le ismba nane Sungo mbolnge sangri tinga kuru kuru kugatok Kuate tuku pasa kuklide.

¹⁵ Nane afu ye tuku piro tuku am kikon tinga nangine nyu te-dungam tuku Kristus tuku pasa kuklide. Afu wamdus mayenu gak kuklide ta ¹⁶ nane ye tuku kume purmba tanjade. Ye pasa mbolnge pasa mayenu sangri pilewen tukunu muli wandeknge minet te nane kila.

¹⁷ Nane afu tuku sakit ta nane nangine nyu sugo kilam idusmba Kristus tuku pasa kuklide. Nane wamdus tugusek te ndaka ye muli wandekngge minet te man lato piti sam saka tanade. ¹⁸ Tanag. Afu yabri wamdus afu tugusek wamdusmbi Kristus tuku pasa kuklide ta maye. Nane nakmba Kristus tuku pasa kuklide tukunu ye gare tet. ¹⁹ Ye sinja gare nak minet tanamba minamngit. Tane ye tuku nga Kuate yabande le Yesus Kristus tuku Guwa nu mata ye turyumba sinzanyate wam kame ta mbolnge ye muli wande kusrewamngit ta ye kila.

²⁰ Ye buk kuru kuru kugatok Kristus tuku pasa kukliwen tanamba ndo kile kukliwam tuku idusmba wamdus sungo nak minet. Ye abo minmba ko kumi sulumba ye Kristus tuku nyu te-dungam tuku tanawet. Wam ta ye mbolnge denkuwa ta ye kiko tamngit. ²¹ Ye abo nak minet te Kristus tuku minet. Ye kumi sulumba Kristus tugum kangit wam ta sungokanu. ²² Ye abo nak mini sulumba ye Kristus tuku piroki le alonu sungo mayok kangat. Ta tuku ye wamdus araret. ²³ Ye abo nak minam tuku kumam tuku wam ar tange ye didikade le ye kummba Kristus tugum kambim tuku sungomba iduset. Wam ta sungokanu ta ²⁴ ye tane idustimmba turtingam tuku abo nak mini nga iduset. ²⁵ Ta tuku ye tejenmba iduset. Ye tane sangri piletingi le tangine ngamungal son sungokuwa le tane gare nak minam tuku ye tane ndon minamngit. ²⁶ Ye man tane tugum prowi le tane gare sungo tumba Kristus Yesus tuku nyu te-dungamngag.

Piti ngamuknge sangri tingam tuku pasa

²⁷ Tane isap. Tangine mine mbolnge Kristus tuku pasa mayenu ta kuraukap. Ye tane tugum prowamngit ko afu ye tugum pro kubewaig le ye tejenmba isam iduset. Tane ngamungal ulendi

sangri tinga pasa mayenu sungokam tuku wamdus ndindo nak matuk tukulka minig nguwaig le isam iduset. ²⁸ Tangine ngueu mbal tuku kuru kuru ndakap. Tane nane tuku kuru kuru kugatok minap le kangertimmba Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingguwa le nane ngisikam tuku minig ta kamusamngag. ²⁹ Kuate nu tane maditingina tukunu tane Kristus tuku son ngam tuku mbal minig. Tane nu tuku nga piti mata tamngag. ³⁰ Tane buk ye mbolnge piti kangernaig. Kile mata afunge nu piti nak minit ngade le isig. Tane ye ndon wam ngaionu kile-iberkam tuku piro ta mbolnge mineg.

Ngamungal ulendika minam tuku pasa

2 Tane ndanmba idusde. Tane Kristus ndon ulendikade ta sangri tingade e ko kuga. Nu tane tuku kume purte ta tuku wamdus bulkade e ko kuga. Tane Tukul Guwa ndon mungu gare nak minig ta kamusde e ko kuga. Tane Kristus tuku mbal minig ta afu sinanu mapekade e ko kuga. ² Tanamba ndeta tane ngamungal ulendi mungu kume purka wamdus ndindo nak minap le ye tuku gare te marowa. ³ Tane signanga mbe mbolmbolka wam afu ke ndakap. Tangine wamdusmbi tangine nyu kile-iberka tira kame tuku nyunge tane litinganu nga idusap. ⁴ Tangine wam ndo idus ndaningap. Afu tuku wam turmba idusningap.

Sine Yesus tuku manau dubibe

⁵ Tane Kristus Yesusnge wamdus tina tanamba tap. ⁶ Nu Kuate ndon ndindo minnaik ta nu Kuate ndon kumu kumu nyu sungo minam tuku sangri ti ndangina. ⁷ Nu nuge nyu sungo ta te-mayok ndamba nu tango tanan promba piro agan tanan mayok kina. ⁸ Nu tango tanan minmba nuge

ngaro te-du ndanga Kuate tuku minge dubimba minmba ka ka kumna. Nu ail kazrai tuku kume kiko jak ta mbolnge kumna. ⁹Ta tuku Kuate nu Yesus te-dunga nyu sungo tuna le nyu jakmba liniŋmba mbolnge minit. ¹⁰Agar ndende jakmba samba mbolnge kilke mbolnge kumanu mbal tuku tumbranŋge mine likade ta nane pro nu tugumŋge dagol tidronga ¹¹Yesus Kristus nu Sungo nga sakamŋgaig. Tanjawaig le Mam Kuate tuku nyu sungokamŋgat.

Sine bulu tanjaŋ minbe

¹²⁻¹³O tira kame, ye buk tane ndon minen le tane ye tuku minge pasa dubikinaig. Kile ye tane ndon mine ndaket ta mata dubi magekap. Kuate nu tane sinamŋge piroka wamdus tiŋmba nuŋe nzali dubikam tuku sanŋri tingit tukunu tane Kuatenŋge tane tuku muskil kile-tidinguwa nga nu tuku nyu kurauka nu kumnemŋge minap.

¹⁴Tane wam jakmba kade ta afu kam mbulmba gubranu kuaileyau ndakap. ¹⁵Ŋule parak kade mbal ngamukŋge tane Kuate tuku kiŋo kame tiŋreknu minap le afu tane mbolnge mbar pasa kugatok minwaig. Furirte le mbai bulu promba ma kilŋate tanjaŋ tane nane ngamukŋge minap sulumba abo minmba minam tuku ndin tuku pasa te-mayokmba tumningap. ¹⁶Tanjawap ta Kristus nu luka prowa le ye tane ngamukŋge piroka matuk kan ta tane mbolnge alonu mayok kuwa le ye gare sungo tamŋgit. ¹⁷Tane wamdus sangrinu pilmba Kuate dubi mayede le nu tanŋine ngamunggal son ta atrau agar mayenu tanjaŋ nu nzalite. Nane ye baleyuwaig le ye tuku ndare atrau agar tanjaŋ kilke mbolnge kutukuwa ta ye tane ndon gare jak minamŋgit. ¹⁸Tane mata tanjamba ye ndon gare jak minap.

Paulus nu Timoteus le Epafroditus kukulnikam tuku sakina

¹⁹Sungo nu nuŋe nzali dubiwa le ye mine-minemba Timoteus kukuli le tane tugum prowamŋgat. Tanjamba nu luka pro ye ndon kubewa le ye gare tumba wamdus bulkuwa nga iduset.

²⁰Timoteusŋge ndo nu ye ndon minmba tane mage minam tuku sile wamdus ndindo jak minek. ²¹Tango afu nangine wam ta ndo idusniŋmba minig. Nane Yesus Kristus tuku wam idus ndade. ²²Timoteus tuku maŋau mayenu ta tane kila. Kiŋo ande nu mam nuŋe turte tanjaŋ nu ye ndon pasa mayenu tuku piro kareŋkate. ²³Nane ame wam ye mbolnge kam bafuwaig ta ye isi sulumba Timoteus kukuli le tane tugum kuwa nga iduset. ²⁴Sungo nu nzaliwa ndeta ye mata mine-minemba tane tugum prowamŋgit.

²⁵Tane tuku tango Epafroditus ye piti turyam tuku kukulnaig ta kile ye maŋ nu kukuli le luka tane tugum kuwa nga iduset. Nu yiŋe tira. Nu ye ndon Kristus tuku piro kumba pasa mayenu sanŋri pilewam tuku kumu kumu tiŋgek. ²⁶Nu maŋ tane kanŋerkam tuku wamdus sungo jak minit. Nu guaze jak minna ta tane isaig tukunu nu piti jak minit. ²⁷Son. Nu guaze sungo tumba kume dirna ta Kuatenŋge nu sinanu te-tina. Nu ndo kuga. Nu ye mata sinanu ye piti jak minet te tuturmba piti tikit nga nu te-tina. ²⁸Ta tuku ye nu kukuli le luka tane tugum kuwa nga ye wamdus sangrinu pilet. Tane nu maŋ kanŋermba gare sungo tap le ye mata wamdus bulkamŋgat. ²⁹Tane Sungo tuku nyu mbolnge nu tumba gare-garekap. Tane Epafroditus afu nu tanjaŋ minig mbal nane tuku nyu idusniŋmba kile-dungap. ³⁰Nu tane tuku nyu tumba ye turyumba nuŋe ngarosu mape ndamba Kristus tuku piro kumba kume dirna.

Mañau tiñreknu tugusek

3 O tira kame, tane Sungo ndon ulendika gare-garekap. Ye buk tane tuku pasa afu kuyarken ta kile pasa ndui ta ndo kuyarket. Wam ta mbolnge ye kanyum ndayate. Ta ndanam? Mañau tange tane turtingam kumuñ.

²Nane piro mbal afu age tanañ lika wam ñaigonu ke lika ngaro pikam tuku sangri tingade mbal kurau mayewap.

³Sine Tukul Guwa ñak minmba Kuate mbariñmba Kristus Yesus mbolnge gare teg mbal sine ndo ngaro pike mañau tugusek ñak mineg. Sine tango tuku wam idusiñmba ta kumuñ nga idus ndaweg.

⁴Ande nu tango tuku wam mbolnge nuñe ngarosu payamkuwa ta ye nu liwet.

⁵Ye Israel tango mayok ka tango sungo Benyamin tuku tugu. Kusem ait ndindo kugana le nane ye tuku ngaro piknaig. Ye mata Hibru tango. Ye sungoka tukul mbolnge Farisi tango mayok kan. ⁶Ye tukul mañau maye minam tuku ye ngamunggal kunde-kundeyina le Kristus tuku kuasmbi ñaigo sigliken. Ye tukul dubiken le ande nu ye mbolnge mbar ande kanger ndana.

⁷O buk ye wam kame ta sugo ngen ta ye Kristus tam nga ye wam ta ñakmba kusreken. ⁸Son. Yiñe Sungo Kristus Yesus kila palmbim tuku wam ta sungo nga ye wam afu ta ñakmba kusreket. Ye Kristus tuku nga yiñe wam sugo ñakmba kusreka ye nu te-mayewam tuku idusmba yiñe wam ta tiglu nget. ⁹Yiñe sangrimbi tukul mañau dubimba ta mbolnge tiñreknu mayok kambim tuku kile idus ndawet. Ye Kristus ndon ulendika nu tuku kume tuku sangri mbolnge tiñreknu mayok kambim iduset. Kuatenge Kristus tuku son ngade mbal tañamba tiñreknu kile-mayokkate.

¹⁰Ye Kristus tuku lato lato kila pile mayewi nget. Nu Kuatenge te-tina le nu sangri ñak minit ta ye sangri ta

tam iduset. Nu piti kurana ta ye mata tañamba kuramba minmba ka nu kumna tañamba kumam iduset. ¹¹Tañamba ye kumi le Kuate nu ye te-tiyuwa nget.

¹²Mañau kame ta ye mbolnge kumungat nga ye idus ndawet. Ye Kristus tanañ mayok nda kinet. Kristus nu ye tina tukunu ye nu tanañ mayok ka nga wamdus sangrinu pilet. ¹³Tira kame, ye buk nu tanañ mayok kan nga idus ndawet. Ye wam ambokok ta ñakmba gilainga Kristus tanañ mayok kambim tuku wamdus ndindo pilmba dirnanget.

¹⁴Kuate nu sine samba mbol kumba Kristus tanañ mayok kube nga nu Kristus Yesus mbolnge sine wikate. Ye wam ta ndo tam tuku sangri ñak dirnanget. ¹⁵Sine Kristus mbolnge sugokeg mbal sine wamdus tanañ ñak minbe. Tane afu wamdus kise kise ñak minig ta Kuate nu tane tumtingamngat. ¹⁶Sine wam afu kila patikigen ta sine tugusemba dubikube.

¹⁷O tira kame, tane ñakmba ye tuku mañau kubemba kap. Nane afu sine tuku mañau dubide mbal tane nane mata kangerkap. ¹⁸Ye nane afu tuku mara mara riron pasa satingen ta kile mañ satinmba wamdus tatrukate. Mbal ta nane tuku mine mbolnge Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna wam ta ñayo silide. ¹⁹Nane sinjka ngisikamngaig. Nangine ngarosu nzali maro ñak minam tuku nane wamdus ta mbolnge minig. Nane kiko mañau kumba payamka kilke te tuku wam ndo idusde. ²⁰Sine tañamba kuga. Sine samba mbolok mbal. Sine Sungo Yesus Kristus nu samba mbolnge ndeka sine muskil kile-tidingam tuku tairngeg. ²¹Nu nuñe sangrimbi agañ ndende ñakmba kile-ibenjka nuñe kumnemnge patikate ta nu sangri tambi singine ngarosu gisleknu te mbilmba nuñe ngarosu kitek tina tanañ singamngat.

Wam pagu pasa yeki yeki

4 O tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka Sungo ndonj ulendika sangri tingap. Ye tane tuku wamdus sungo njak minmba manj kangertingam iduset. Tane ye tuku piro tuku alonu tananj minig. Ye tane mbolnje gare sungo tet.

²Yuodia le Sintike, ye tale sarsartikumba satiket. Tale Sungo mbolnje wamdus ulendika tumawap. ³O yije piro tuma, ne pino ar ta turka le nale tumawaik. Nale buk sile Klemens ndonj ye tuku piro tuma afu ndonj pasa mayenu sungokam tuku piro karenkinaik. Ye tuku piro tuma ta njakmba abo njak minmba minam tuku Kuate nu nane tuku nyu waje mbolnje kuyarkina.

⁴Tane mara mara Sungo tugumnje gare tap. Ye manj lato satinghamgit. Tane gare tap. ⁵Tane tango njakmba ngamuknje ngan manau te-mayokap le kila pilwaig. Sungo prowam tuku ait buk patukate. ⁶Tane wam afu tuku wamdus fulil ndakap. Wam njakmba tuku Kuate gare pasa tumba tangine nzali ta nu sawap. ⁷Tane tanjapaw ta Kuate nu Kristus Yesus mbolnje ngamungal wamdus bul sertinguwa le tane wam njakmba mbolnje sangri tingamngaig. Kuate nu ngamungal wamdus bul sersingit wam ta o mbolnje sungokanu.

⁸O tira kame, ye pasa ndindo ndo minit. Wam magenu njakmba tango nane nzaliningit ta tangine wamdus wam ta ndo idusningap. Wam tugusek pizuknu tinjeknu purfegnu maditaknu ta njakmba idusnjimba minap. ⁹Ye o buk wam njakmba satijmba ke lika tumtingen le kila patikinaig ta njakmba ke likap. Tane tanjapaw ta Kuate nu tane ndonj minmba ngamungal wamdus bul sertinghamgit.

**Paulus nu Filipi mbal
gare pasa ningina**

¹⁰O Filipi mbal, tane o buk ye turyinaig tanjamba ndo kile manj ye turyade le ye gare sungo tumba Sungo tuku nyu te-dunget. Tane buk ye turyam idusnaig ta ndin kuga ta ye kila.

¹¹Ye aganj afu denkade ta tuku ye pasa te sa ndaket. Kuga. Yije mine njakmba mbolnje ye wamdus bulok njak minam tuku kila pilen. ¹²Ye aganj ndende gudommba njak e ko aganj ndende denkade ta ye manau arnenj ta kila pilen. Ye aganj ndende sungomba kilmba nyam-aganj sungomba njak e ko gubak minmba aganj ndende denkade mine tananj mbolnje minam tuku ta ye kila pilen. ¹³Kristus nunge sangri sate le ye wam njakmba kam kumunj.

¹⁴Tane ye piti njak minen le turyinaig wam ta mayenaig. ¹⁵Ye abo abo piro tugu pilmba Kuate tuku pasa kuklimba minen sulumba Masedonia ma tugu kusrewen ta kusem wande afu nane ye tur ndayinaig. Tanenge ndo ye idusyumba ndametinj afu sinaig ta tane kila. ¹⁶Ye Tesalonikange minen ta tane mata ye turyumba minnaig. ¹⁷Ye tane tuku ndametinj kilam tuku idus ndawet. Tangine manau mayenu ta sungokuwa le lafunu sungokanu mayok kuwa nga iduset.

¹⁸Epafrasditus ndametinj tunaig ta ye sina le kile ye den ndakate. Ye aganj ndende kumumbi njak minmba manj lato kilet. Tangine wam mayenu ta Kuate am mbolnje atrau aganj mayenu tananj mayok kinit le Kuate nu garete. ¹⁹Tane aganj afu denkade ta Kuate nu Kristus Yesus mbolnje tane wam kumumbi tingamngat. Aganj magenu njakmba nu tugu. ²⁰Singine Mam Kuate nu tuku nyu sungo ta minmba minwa. Son.

²¹Kristus Yesus tuku mbal njakmba ye tuku gare pasa te saningap. Tira kame

ye ndonj mineg te nane mata gare pasa tingig. ²²Kuate tuku mbal njakmba tane gare pasa tingig. Nane tuku afu Sesar tuku wande kulatkade ta nane mata gare pasa sungomba tingig.

²³Singine Sungo Yesus Kristus nu ake sinanj tane make patikuwa. Son.

KOLOSI

Kolosi mbal tuku waje Paulusnge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 20 kinaig le Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Kolosi mbal tuku waje kuyarna te tugunu tejenmba.

Nu muli wandek sinamnge minna le Kolosi tango ande nyunu Epafra nu Paulus tugum kumba Kolosi kusem wande nane yabri pasa ande dubide nga nu wam kubeu tuna le nu nane tuku wamdus mbar ta te-tiwam tuku nu waje te kuyarna.

1¹⁻² Singine tira kame Kuate tuku mbal Kolosinge minmba Kristus dubi mayede ta tane njakmba kaiye. Ye Paulus Kuatenge madiyina le Kristus Yesus tuku aposel minet. Sile Timoteus ndon ye tane tuku waje te kuyaret.

Singine Mam Kuate nu tane ake sinaŋ make patika ngamungal wamdus bul ser-tinguwa. Son.

Paulus nu Kolosi mbal tuku Kuate yabaŋna

³ Sine tane tuku yabaŋge ta singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam gare pasa tuweg. ⁴ Tane Kristus Yesus tuku son ngade sulumba Kuate tuku mbal njakmba tuku kume purde ta Epafra nu sine sasingina le isgen. ⁵⁻⁶ Samba mbolnge gare wam sugo tane tuku minig. Ta tuku tane gare-gareka taŋade. Kristus tuku pasa mayenu tane tugum prona le tane ismba samba mbolok wam magenu ta kila patikinaig. Kilke tugu njakmba mbolnge Kristus tuku pasa mayenu ta kumba alo sungote. Tane ngamuknge mata nu alote. Tane buk pasa mayenu ismba wamdus pulutingina le Kuate nu ake sinaŋ make patikate wam kila pil-naig ta nu tugu pilmba alona. ⁷ Sine

tuku tur tango Epafra nunge tane Ku-ate nu ake sinaŋ make patikate maŋau tumtingina le tane kila pilnaig. Nu sine tuku ma mbolnge Kristus tuku piro tugusemba kate. ⁸ Tane Tukul Guwa njak minmba kume pur maŋau dubide ta nunge sine wam kubeu singina.

⁹ Sine tane tuku maŋau ta ismba kile ait njakmba mbolnge tane tuku nga Ku-ate yabaŋmba mineg. Kuate nu Tukul Guwa tingiwa le tane wamdus kila njak minmba Kuate tuku nzali njakmba kila pile mayewap nga sine yabaŋge. ¹⁰ Tane Kuate tuku nzali dubimba minap ta tangine mine mbolnge tinga Kuate tuku mbal minig ta kumumba nu gare tambimngaig. Taŋamba tane wam magenu njakmba kile-mayokka Sungo Ku-ate lato lato kila palmbimngaig. ¹¹ Kuate nu nuge sangrimbi tane kumumbi sang-gri tingiwa le piti ait mbolnge tane ngamungal wamdus bulok sangri tinga gare njak minap nga iduseg. ¹² Tane Mam Ku-ate tuku nyu te-dungap. Nu nuge wam magenu kilam tuku nyu singina ta sine nuge bulu njak ma mbol kumba kil-amngig. ¹³ Sine o buk ma make sungo tuku sangri kumnemnge mingen ta Ku-ate nu sine kile-luka kilmba Kiŋo nuge tuku sungomba kume purte ta nu kumnemnge patikina. ¹⁴ Nunge sine tuku muskil kile-tidingam tuku sine tuku une sauke suluna.

Kristus tuku tugu

¹⁵ Sine Kuate kanŋer ndaweg ta nu tuku kiŋo nuge mbolnge nu kanŋereg. Nu agaŋ ndende njakmba mine likade ta liniŋmba o mbolnge minit. ¹⁶ Kuatenge Kiŋo nuge sana le nu samba kilke agaŋ ndende njakmba kile-mayokkina. Agaŋ ammbi kanŋerkeg, agaŋ ammbi kanŋer ndakeg, guwa sugo sugo ta njakmba nunge kile-mayokkina. Kiŋo nuge agaŋ ndende njakmba kile-mayokkina ta nu kumnemnge minam tuku sana le kile-

mayokkina. ¹⁷Agar ndende jakmba mine ndakinaig le Kuate tuku Kiyo nu minna. Mara mara nu tuku sangri mbolnge agar ndende jakmba nangine ma mbolnge sangri tinga minig. ¹⁸Nu Kuate tuku kuasmbi tuku gabat. Nane nu tuku ngarosu minig. Nane abo kitek jak minig ta nu tugu. Kumanu mbal ngamuknge nu ambonga tingina sulumba agar ndende jakmba tuku Sungo minit. ¹⁹Kuate nu nzalina le nuje wam jakmba Kiyo nuje mbolnge patikina le minig. ²⁰Nu samba kilke agar ndende jakmba ndon wamdus mukuk minam tuku idusna sulumba nu nuje Kiyo nuje nu ail kazrai mbolnge kumna le nu wam ta mbolnge ulendikam tuku majau temayokna.

²¹Tane o buk Kuate kasomnge nu tuku ngueu mbal minmba wam najgonu ndo kumba minnaig ta ²²kile Kuate nu Kiyo nuje tuku ngarosu tuku kume mbolnge nu tane nuje gulab minam tuku kile-mayokkate. Tane nuje mbal purfennu mbar kugatok nu tugumnge kile-tidingam tuku nu tajte. ²³Tane bike ndaka sangri tinga Kristus tuku pasa son ngade ta biye dewap ta tane Kuate tugumnge tambda tingamngaig. Tane Kristus tuku pasa mayenu isnaig sulumba kile alonu tairnga minig wamdus ta kusre ndawap. Ye Paulus pasa mayenu tuku piro tango mayok kan. Sine pasa mayenu ta ma tugu jakmba mbol kumba kukliweg.

Paulus nu Kristus tuku kuasmbi turkina

²⁴Kile ye tanenu nga piti sungo tet sulumba ye gare tet. Kristus nu nuje ngarosu turam tuku piti kugrakina ta ye mata nuje ngarosu turam tuku piti afu kugraket. Ye Kristus tuku piti tuturanu tajar minmba kugraket le nuje ngarosu kumumbi mayok kinit. Nuje ngarosu ta sine nuje kuasmbi. ²⁵Kuate nu tanenu

nga ye piro ande sina le ye Kristus tuku kuasmbi tuku piro tango mayok kan. Piro ta ye Kuate tuku pasa kuklimba tuguu jakmba bitekngget. ²⁶Nu tuku pasa ta ait kuennu kuirok minna le tango turtumba pronaig ta nane gilai minnaig le ka ka kile nu nuje mbal tumningit. ²⁷Nu tumningit ta kile tane kasomok sine jakmba nuje wamdus buk kuirok minna minna ta kila pilbe nga iduste. Nuje wamdus ta tejenmba. Kile Kristus nu sine tuku ngamungal sinamnge minit le sine Kuate tugumnge kilja sungo tam tuku tairnga mineg.

²⁸Sine aposel kame sine Kristus tuku wam saka kuklimba mineg. Sine nane jakmba riron pasa nijmba wamdus kilambi Kristus tuku wam tumningeg. Kristus tuku mbal jakmba sugoka Kuate tugumnge kumumbi tinguwai nga sine tajarweg. ²⁹Nane tambda mayok kuwai nga ye wamdus sangrinu pilmba piro karenket. Kristus tuku sangri ye mbolnge pirokate tukunu sangri tambi ye piroket.

2 Ye tane kila satngamngit. Tane Kolosi mbal Laodisea mbal afu ye kanger ndayade mbal ye tane jakmba idustijmba wamdus te-sulumba piro karenka minet. ²Tane sangri tinga tangine tangine mungu kume purka wamdus ulendi minap nga ye sungomba iduset. Tane wamdus kila tugusek jakmba kilmba wamdus ndindo jak minmba Kuate tuku wamdus buk kuirok minna ta kila palpe. Nuje wamdus kuirok minna ta Kristus. ³Sine Kristus kila pilbe ta wamdus kila jakmba nu mbolnge kilamngig. ⁴Mbal afu nangine yabri kila tambi tane didikubeakaig nga ye pasa te satngget. ⁵Ye kile tane ndon mine ndaket ta ye tuku wamdus tane ndon minit. Tane Kristus tuku ngamungal son sangrinu jak minmba mine magenu mbolnge minig le ye gare jak minet.

Kristus mbolnge sine kumumbi mineg

⁶Tane Kristus Yesus singine Sungo nga tinaig tanamba nu ndonj lika minap. ⁷Epafras nu tane tumtingina tanamba Kristus ndonj ulendi mayemba sangri jak sugoka son ngade pasa ta biye dewap. Tane Kuate tuku gare sungo jak minap.

⁸Tane rironkap. Nane afu tum manau ngaskolnu kila sugo jak tananj tamba tane yabritimba didikubekaig. Pasa ta tanjo tuku wamdus sinamnge prode. Kilke te tuku kila gisleknu ndo. Kristus tugumnge pro ndade. ⁹Kristus nu sine tango tananj mayok kina le Kuate tuku wam jakmba nu mbolnge minig. ¹⁰Sugo sugo jakmba nu kumnemnge mine likade. Tane nu ndonj ulendikade tukunu tane manau ande den ndaka kumumbi minig.

¹¹Tane mata Kristus mbolnge ngaro pikanu tananj kitek mayok kinaig. Tane waimbi ngaro pike manau te ndakinaig. Kristus nu tangine manau ngaigonu pitaika tane kitek kile-mayokkina. ¹²Tane kule pisne tinaig ta tane Kristus ndonj kumanu tananj kumnaig. Tane Kuate tuku sangri Kristus nu kumna le te-tina ta son nga Kristus ndonj tinganu tananj tinginaig. ¹³Tane o buk uneka kumaknu minmba kasomnge Kuate gilai minnaig ta kile Kuate nu tane tuku une jakmba saukina sulumba tane Kristus ndonj abo jak kile-tidingina. ¹⁴Sine buk tukul tuku sangri kumnemnge minmba nu dubi maye ndagenj tukunu sine pa tam tuku mingenj. Kuate nu sangri ta peuka pa ta tumba ail kazrai mbolnge nil dannga kume serna. ¹⁵Nu Kristus tuku kume mbolnge guwa sugo sugo jakmba tuku sangri kile-ibenkina le nane jakmba am mbolnge sangri kugatok mayok kinaig.

Tukul afu tango tugumnge prode

¹⁶Ta tuku tane kule le nyamaganj tuku tukul, pagumba nye tuku tukul, tambun kitek le kusem afu tuku tukul tane dubi ndakade le afunge tane kilmba pasa mbolnge patikade ta tane ise ndakap. ¹⁷Tukul kame tananj ta jakmba alonu prowam tuku kanunu ndo. Alonu ta Kristus mbolnge mayok kinig. ¹⁸Ande nu nunge kinambi sangri tinga tane nu ndonj nyu kugatok tananj lok minmba enjel kame mbarinnginbe nguwa le tane mbulap. Tane pa tam tuku minig nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. Nu kilke te tuku wamdus jak minmba ake sinanj nunge ngarosu payamkate. ¹⁹Tango ta nu purka nunge gabat Kristus kusrete. Ngarosu nu nunge gabat ndonj minit sulumba ndo nu sangri jak minit. Gabat nu nunge ngarosu kulatka sangri tuwit le ngarosu jakmba ulendika Kuate tuku sangrimbi sungokate.

²⁰Tane Kristus ndonj kumanu tananj kummba kilke te tuku kila gisleknu nduiye kusrekinaig ta ndanam saka tane kilke te mbolok mbal tananj minmba tango afu tuku tukul dubikam idusde. ²¹Nane tejenmba satinigig. Aganj si nda tap. Nyamaganj ta nda nyap. Aganj te kire ndawap nga satinigig. ²²Aganj kame ta kilmba piro ningam le kugawam tuku. Tukul kame ta tanjo tuku kila mbolnge ndo mayok kinig. ²³Nane nangine wamdus dubika enjel kame mbarinningam tuku wamdus sangrinu pilmba ngarosu mape ndakade. Nane nyu kugatok tananj lok minmba tukul karennu ta dubika nangine ngarosu piti serninigig. Manau ta tanjo am mbolnge siŋka alo jak tananj mayok kinit ta ngarosu kikonj tingam tuku nzali peuwam kumunj kuga.

Tangine wamdus kitek te-mayokap

3 Tane Kuatenge Kristus te-tina le tane nu ndonj tinganu tanaj tinginaig tukunu kile tangine wamdus samba mbolok aganj mbolnge patikap. Kristus nu Kuate ndinam kumamnge minyo mbili maditaknu mbolnge minyok minit ta nu tugumnge patikap. ²Tangine wamdus kilke te tuku aganj kame mbolnge pati ndaka samba tuku aganj kame mbolnge patikap. ³Tane Kristus ndonj kumanu tanaj kumnaig sulumba kile tangine abo mine manjau Kristus ndonj Kuate tugumnge kuirok minig. ⁴Singine abo kitek ta Kristus nu tugu. Nu mayok kuwa le tane nu ndonj kilja njak mayok kanggaig.

⁵Tane kilke te tuku nzali ambokok tangine ngamunggal sinamnge minig ta kume serningap. Fare fare pino ndonj une manjau, wamdus kutur, njule parak manjau, am pile njayo manjau, aganj ndende kilam tuku piriride wamdus ta njakmba kume serningap. Ande nu aganj ndende kilam tuku piririte ta nu yabri mbara mbarinte tanaj. ⁶Wam njagionu ta tuku Kuate tuku gubra tango mbolnge minit. ⁷Tane mata buk kilke te tuku mbal minmba wam njagionu ta ke likinaig ta ⁸kile tane gubra kagli fir manjau wane pasa fulainj pasa njagionu ta njakmba nduiye ngumneningap. ⁹Tane wamdus ambokok ta buk kusrekinaig. Ta tuku tangine tangine mungu yabri yabri ndakap. ¹⁰Kile tane kitek minig. Tane Kuate kila pile mayewap nga nu wamdus kitek tane sinamnge tugu pilna ta lato lato pilmba minit le ka ka tane kumumbi nuje manjau te-purde. ¹¹Sine kitek mineg ta Zu le Grik, ngaro pikanu le ngaro nda pikanu, yamban tango le rawe tango, piro tango le kulat tango sine kise kise mine ndakeg. Sine njakmba Kristus ndonj ulendika ndindo ndo mineg le nu sine njakmba sinamnge minit.

¹²Tane Kuate tuku mbal minig. Nu tane tuku kume purmba tane kilam tuku maditingina tukunu tane tangine tangine mungu sinaninjmba rangun magenu njak minmba ye ye ndangap. Tane ngan minmba wamdus bafuk njak minmba ¹³ande tuku pitik gubra te ndakap. Sungo nu tane tuku mbar sauka gilainjina tanamba ndo tangine tangine mbar gilainjap. ¹⁴Wam magenu sakit ta kume pur manjambi kile-mayokkap. Tanjawap ta wam kame ta ulendika kumumbi mayok kangat.

¹⁵Sine ngarosu ndindo minmba Kristus ndonj ulendika nu tuku ngamunggal mukuk sinamnge minam tuku Kuate nu sine wikina. Sine wam njakmba ke likeg ta ngamunggal mukuknu manjau tange kulatkuwa. Tane Kuate tuku gare-garekap. ¹⁶Kristus tuku pasa tane sinamnge kumunganu minwa le tane wamdus kuyar mayenumbi tangine tangine mungu tumka rironj pasa sakap. David tuku mune, mune magenu afu, Tukul Guwa tuku mune ta njakmba ninde lika wamdus sinamnge Kuate tuku nyu te-dungap. ¹⁷Tane wam afu ke lika ko pasa sakam nga tane Sungo Yesus tuku nyu idusmba wam njakmba ta ke lika nu mbolnge Kuate tuku nyu te-dungap.

Ina mam le kiyo kame tuku pasa

¹⁸Pino kame, tane Kristus tuku mbal minig ta te-mayokmba tangine tango kumnemnge minap.

¹⁹Tango kame, tane tangine pino kame tuku kume purkap sulumba nane pasa sanjgrinumbi piti ser ndaningap.

²⁰Kiyo kame, tane wam njakmba mbolnge ina mam tuku minje dubikap. Sungo nu wam ta nzalite.

²¹Tango kame, tane tangine kiyo kame ake sinanj sigair sigair ndaningap. Tane tanjawap ta nane wam magenu kam tuku sanjgri kusrede.

Piro tango suku pasa

²²Piro tango, tane wam nakmba mbolnge tangine gabat suku minge kum-nemnge minap sulumba tane kulatkade mbal am mbolnge nane nzalininggam suku ndo piro ndakap. Tane Kuate suku idusmba wamdus tugusekmbi mara mara pirokap. ²³Tane wam nakmba ke likade ta Sungo suku piroket nga gare nak pirokap sulumba piro te tango suku piro nga idusmba ke ndakap. ²⁴Sungo nunge tane lafunu tingamngat wam ta gilai ndangap. Tane Sungo Yesus suku piro mbal minig. Nu nunge mbal wam magenu ningam suku patikina. ²⁵Tango ima nu wam nyanu kumba minit ta Kuate nu nane nakmba lafunu ningamngat. Nu ande kusrewe nda.

Piro kulat mbal suku pasa

4 Piro tango suku gabat mbal, tane manau tinreknumbi tangine piro mbal kulatkap. Tane mata tangine Sungo samba mbolnge minit ta gilai ndangap.

Wam pagu pasa yeki yeki

²Tane kanyum ndamba wamdus sungo nak yabanmba minmba Kuate gare pasa tape. ³Tane sine suku mata Kuate yabanap le nu sine pasa mayenu kukliwam suku ndin tumsinguwa le sine Kristus suku wam te-mayokbe. Wam ta buk kuirok minna ta kile kilimok minit. Ye wam ta kukliwen tukunu kile ye muli wandek sinamnge minet. ⁴Tane Kuate yabanap le ye kumumbi pasa ta te-mayoki le nane ismba katesewaig.

⁵Tane Kuate dubi ndade mbal tugumnge minig ta wamdus kuyar mayenu nak mbal tanan minap. Ait afu wam magenu ke likam suku prode ta ake kusre ndakap. ⁶Tane nyamagan sol nak tanan pasa kikonnu ndo saka minap. Tanamba tane nane afu suku pasa kumumbi lafuwamngaig.

⁷Singine gulab Tikikus nu sine turka sine ndon Sungo suku piroka ye suku piro tuma minit. Nu tane tugum prowa sulumba ye suku wam nakmba kubewamngat. ⁸Sine mineg manau te nunge tane kila satimbata tane suku ngamungal wamdus bul sertinguwa nga ye nu kukulet.

⁹Tane suku tango Onesimus nu mata Tikikus ndon tane tugum kuwaik nga sawet. Nu singine gulab nu Kristus dubi mayete. Nale ar tanget wam nakmba tenge mayok ke likade ta kubeu tingamngaik.

¹⁰Aristarkus nu ye ndon muli wandek sinam tenge minek nu tane gare pasa tingit. Barnabas ndaret nuge Markus nu mata tane gare pasa tingit. Ye o buk tane satingen tanamba kile man satinget. Nu tane tugum prowa kande nu tap.

¹¹Tango ande Yesus mape nyu Yustus nu mata tane gare pasa tingit. Yin piro mbal ngamuknge nane ken ta ndo Zu tango minmba Kuate suku gageu afu kilam suku pirokade. Nane mbolnge ye ngamungal wamdus bulkate.

¹²Tane suku tango Epafra Yesus Kristus suku piro tango nu mata tane gare pasa tingit. Tane sangri tinga sugoka Kuate suku nzali nakmba kila palpe nga nu wamdus sangrinu pilmba mara mara tane suku nga Kuate yabante. ¹³Nu tane suku Laodisea mbal suku Hirapolis mbal suku piro sangrite le kangeret.

¹⁴Singine gulab dokta Lukas nale Demas ndon tane gare pasa tingit.

¹⁵Singine tira kame Laodiseange minig ta sine suku gare pasa te saningap. Nimfa ngade pino ta Kuate suku kuasmbi nu suku wandeknge mangurkade ndon singine gare pasa nane mata saningap.

¹⁶Tane wane te bur suluwap sulumba Laodisea mbal burkam suku ningap. Ye Laodisea mbal suku wane ande ku-

yarmba pilen ta tane mata waje ta tumba burkap.

¹⁷Tane Arkipus sawap le nu wamdus ndindo ndo tumba Kuate tuku piro tina ta suluwa.

¹⁸Ye Paulus kile yiye waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane njakmba

kaiye. Ye muli wandek sinamnge minet te tane ye gilai ndangap. Kuate nu tane ake sinan make patikuwa.

Son.

1 TESALONIKA

*Tesalonika mbaluku waje
Paulusnge ambonga kuyarna*

Paulus nu Korinngge minmba Tesalonika mbaluku waje te kuyarna ta tugunu tejenmba. Zu afu nane Kuate tuku kuasmbi Tesalonikange minnaig ta piti serninginaig le Paulusnge nane piti ngamuknge bike ndaka sangri tinguiwaig nga nane tuku waje te kuyarna.

1 Tane Mam Kuate, Sungo Yesus Kristus nale tuku mbal Tesalonikange minig tane ngakmba kaiye. Ye Paulus Silvanus le Timoteus sine tane ndon pasa-pasakam proweg. Kuate nu tane ake sinaj make patika ngamunggal wamdus bul sertinguwa. Son.

Tesalonika mbaluku ngamunggal son sangrinu

²Sine mara mara tane idustimmba Kuate gare pasa tuweg. Sine yabaneg ait mbolnge tane tuku nyu turmba te-mayokey. ³Tane tangine ngamunggal son alonu kile-mayokka tangine kume pur manjambi afu turkam tuku matuk tukulka Sungo Yesus minde minig ta sangri tingade.

⁴O tira kame, Kuate nu tane tuku kume purna sulumba tane maditimmba kilna ta sine kila. ⁵Sine o buk tane tugumnge Kristus tuku pasa mayenu kukligen le Tukul Guwa tuku sangrimbi pasa ta mayok ka tane tuku ngamunggal nduasekina le tane son nginaig. Sine pasa kukligen mbal tane ngamuknge minger le sine tuku manau ta tane kila pilnaig. ⁶Tane pasa mayenu ismba dubimba piti sungomba kangerkinaig ta Tukul Guwa tane turka sinzantingina le tane wamdus bulkinaig. Tanamba tane Sungo tuku manau sine tuku manau ndui ta dubinaig.

⁷Tangine manau mayenu tange Yesus son ngade mbal Masedonia le Akaia ma tugu mbolnge mine likade ta nane Yesus dubi mayewam tuku ndin tumningina. ⁸Tane mbolnge Sungo tuku pasa Masedonia le Akaia ma tugu mbolndo kine ndakina. Tane Kuate tuku sangri tomba tingade manau ta kilke mbolmbal ngakmba isnaig. Ta tuku sine afu saningam tuku mine ndakade. ⁹Kuga. Nane ngakmba sine tugum pro tejenmba tane tuku sakade le iseg. Sine tane Tesalonika mbal tugumnge pasa kukligen le tane ismba Mbara tugusek abo tugu ngak nu kumnemnge minam saka ngamunggal biye mbilmba tangine yabri mbara ngakmba kusreka Kuate ndo dubide. ¹⁰Kile tane nu tuku Kiyo samba mbolnge ndekam tuku tairnga minig ta pro sakade le iseg. Kuate tuku Kiyo ta Yesus. Nu kumna le Kuatenge nu te-tina le nu abonga tingina. Kuate nu pro pilesingam tuku pa ta laipsingam tuku Yesus nu muskil kile-tidinge singit.

Paulus nu Tesalonika mbal ngamuknge pirokina

2 O tira kame, sine tane tugumnge pirokigen ta ake piro ndakigen. Alonu tane mbolnge mayok kina ta tane kila. ²Sine tane tugum pro ndamba Filipinge pirokigen ta afunge rar sungo simba kiko pilesinginaig. Sine tane tugum promba afu sine ngueu patikinaig ta Kuate nu sine sangri pilesingina le sine sangri tinga nu tuku pasa mayenu kuklimba satिंगigen.

³Sine tane pasa ismba son ngap nga pasa kukliweg te mbar wamdus ko kutur wamdus dubimba pasa kukli ndaweg. Ko tane yabritingam tuku pasa ta sa ndakey. ⁴Kuga. Kuate nu abo abo sine tuku manau kangerna sulumba nuje pasa mayenu kukliwam tuku piro te sine tuku wai mbolnge pilna. Ta tuku pasa mayenu kukliweg te tangonge sine nzalisingam

tuku kukli ndaweg. Kuate nu sine tuku ngamungal pilengate ta nu nzaliwa nga pasa kukliweg. ⁵Sine tane tugumnge nule parak pasa sa ndakigenj ta tane kila. Ko tane tuku aganj ndende kilam tuku piririmba yabri pasa sa ndatingigenj ta Kuate nu kila. ⁶Sine Kristus tuku aposel nyu tigenj ta nyu tambi sine tane tuku wamdus didi ndakigenj. Tane Tesalonika mbal ko mbal afu kise sine tuku nyu payamkam tuku sine idus ndaweg.

⁷Ina ande nuñe kiño kame kulatkate tanjamba ndo sine tane ngamuknge wamdus bafukmbi tane kulatkigenj. ⁸Sine tane tuku wamdus sungo pilgenj sulumba Kuate tuku pasa ndo sanu tuku idus ndagenj. Sine singine wamdus njakmba kile-mayokka tane tumtingam tuku idusgenj.

⁹O tira kame, sine tane ngamuknge Kuate tuku pasa mayenu kuklimba mingenj sulumba sine tane piti tiñbekig nga sine furir ki mindek singine mironj ngaro turam tuku piro karenka matuk tukulkigenj ta tane kila. ¹⁰Sine manau tiñreknu mbar kugatok tane Yesus son ngade mbal tugumnge mayok kagenj ta tane njakmba kila. Kuate nu mata kila. ¹¹⁻¹²Tane Kuate tuku gageu mayok ka nuñe kilña tugum prowam tuku nu tane wikate. Nu tane wikate ta tanjine mine mbolñge kumumba te-mayokap nga tanjo kame nanjine kiño kame mbolñge manau kade tanjamba sine tane mbolñge kigenj. Sine tane sarsartijnmba wamdus sanjri piletijnmba rironj pasa tingigenj.

¹³Sine tane tugumnge Kuate tuku pasa kukligenj ta tane pasa ta ismba tanjo tuku pasa tananj ise ndakinaig. Tane kummbi idusmba Kuate tuku pasa nga tinaig. Tane Kuate son ngade mbal pasa ta tuku sanjri tane sinamnge pirokate. Wam ta tuku sine mara mara Kuate gare pasa tuweg.

¹⁴O tira kame, Yesus Kristus ndonj ulendikade mbal Kuate tuku kuasmbi Yudea ma tugu mbolñge mine likade ta tane nane tananj mayok kinaig. Zu mbal afu nanjine mbal piti ninginaig tanjamba ndo tanjine mbal afunje tane mata piti tinginaig. ¹⁵Zu mbal nane Kuate tuku tuan tanjo bale farnijnmba singine Sunjo Yesus mata balenaig. Tanjamba nane sine mata pitaikinaig. Nane sinja Kuate gare tuwe ndakade. Nane tanjo njakmba tuku ngueu minig. ¹⁶Sine tane kasomok mbal pasa mayenu satinjege le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingit manau ta sine kusrebe nga Zu mbal nane sine peusingam dirnangade. Tanjade le nanjine mbar sugo ke likinaig ta kumungam bafute le nane Kuate tuku pa njayonu kanjeramnggaig.

Paulus nu Tesalonika mbal manj kanjerkam idusna

¹⁷O tira kame, sine ait fagnu mbolñge mungu kusrekigenj ta sinja ngamunggalmbi kuga. Njarosu ndo mungu kusrekigenj. Sine manj tane tumail kanjernu tuku wamdus sanjrinu pilmba ndin sota wamdus sunjo njak mingenj. ¹⁸Ye Paulus sine manj tane tugum prowam tuku ndin sota minen ta Satan nu sine tuku ndin tukulna.

¹⁹Singine Sunjo Yesus nu prowa le sine nu tugumnge tingamngig ta sine tane mbolñge ndo tumail puluka gare sunjo tumba payamkamngig. ²⁰Singine nyu te-mayokmba gare-garekam tuku aganj ta tane ndo.

Paulus nu nane kanjernu tuku Timoteus kukulna

3 Sine tane kanjernu tuku wamdus sunjo ta kume seram kumunj kuga tukunu sikile ndo Silas ndonj Aten-snje minbe nga ²sikile tira Timoteus kukulkenj le tane tugum pronan. Nu Kuate tuku piro tanjo minmba Kristus

tuku pasa mayenu kuklite. Nunge tane tuku ngamungal son sangri piletiŋmba tane ngamungal wamdus bul sertiŋgam tuku nu kukulkeŋ. ³Tane piti nga-mukŋge minig ta wamdus bike ndaka sangri tingap nga iduskeŋ. Sine Kristus tuku mbal piti taŋaŋ kaŋgerkam tuku mineg ta tane kila. ⁴Sine buk tane ndoŋ mingeŋ sulumba sine Kristus tuku mbal piti kaŋgerkamngig nga satingigeŋ. Pasa satingigeŋ ta kile alonu kaŋgerde. ⁵Tane piti afu kaŋgerkade ta ye ismba tane kaŋgerkam tuku wamdus kume sere fugumba tane tuku ngamungal son isam tuku Timoteus kukulen le tane tugum kina. Satan nu tane tagotiŋguwa le ndekap le sine tane tugumŋge piro kareŋkigeŋ ta alo kugatok ngubekig nga ye nu kukulen.

⁶Kile Timoteus nu tane kusreka sile tugum te promba taŋgine ngamungal son bike ndaka taŋgine kume pur maŋau sangrinu minit ta kubete le isek. Tane sile tuku wamdus mayenu ŋak minig le sile tane kaŋgerkam tuku wamdus sungo pilek taŋamba ndo tane mata sile kaŋgernu tuku wamdus sungo pilig.

⁷O tira kame, sile piti sungo sina-manzer ŋak minmba tane tuku ngamungal son tuku maŋau isek le wamdus bul sersikit. ⁸Tane Sungo kusre ndamba nu dubi mayede tukunu sile piti te sinamŋge gare tumba sangri tek. ⁹Sine tane idustiŋmba Kuate tuku am mbolŋge gare teg wam taŋge marosiŋgit le sine tane tuku nga Kuate tuku nyu te-dungeg. ¹⁰Ki furir mindek sine tane kaŋgernu tuku wamdus ndindo ŋak minmba Kuate yabaŋmba mineg. Sine tane tugum promba tane tuku ngamungal son wam afu denkade ta tumtiŋgam tuku idusmba mineg.

¹¹Mam Kuate siŋgine Sungo Yesus nale ndin inum tumsingiwaik le sine tane tugum prowam tuku idusmba yabaŋeg. ¹²Sungo nu tane tuku kume

pur maŋau sangri pilewa le sine tane tuku lato lato kume purmba mineg taŋamba ndo tane mata taŋgine tira kame, taŋgo ŋakmba tuku lato lato kume purkap nga yabaŋeg. ¹³Tane taŋawap ta Sungo nu tane tuku ngamungal sangri piletiŋmba minwa le ma ma siŋgine Sungo Yesus nu nuŋe mbal ndoŋ prowa le tane Mam Kuate tugumŋge mbar kugatok purfeŋnu tingamŋgaig. Son.

Sine maŋau purfeŋnu ŋak minbe

4 O tira kame, sine Sungo Yesus tuku nyu mbolŋge tane wam ande kam tuku sarsartiŋgamngig. Sine o buk tane ndoŋ minmba mine maŋau Kuate nza-lite ta tumtiŋgigeŋ le tane kila pilmba kile taŋamba minig. Tane mine maŋau ta lato lato kumba minap nga satingeg. ²Sine Sungo Yesus tuku nyu mbolŋge tane wam pagu pasa satingigeŋ ta tane kila. ³Tane purfeŋnu minap ta Kuate tuku nzali. Tane fare fare taŋgo pino ndoŋ une ndaka ⁴maŋau tiŋreknubi pino kilap. ⁵Nane Kuate gilai mbal nangiŋge ngarosus tuku nzali mbolŋge pino fare fare kilig taŋamba ke ndakap.

⁶Tane taŋgine tira ande lukamba nu tuku pino didika nale muŋgu kilik wam ta pur ndanikap. Nane taŋamba kade mbal ta Sungo nu lafunu niŋgamngat. Sine riroŋ pasa ta buk satingigeŋ le tane isnaig. ⁷Kuate nu sine wikina ta kutur ŋak minbe nga wi ndakina. Nu sine purfeŋnu minbe nga wikina. ⁸Ande nu wam pagu pasa te pitaikate ta nu taŋgo tuku miŋge pitai ndate. Nu Kuate Tukul Guwa siŋgit nu tuku miŋge pitaite.

⁹Tane taŋgine taŋgine kume purkam tuku Kuatenge tumtiŋgina. Ta tuku ye tane maŋau ta kap nga kuyar ndawet. ¹⁰Tira kame Masedonia ma tugu mbolŋge mine likade ta tane nane ŋakmba tuku kume purkade. Taŋgine maŋau mayenu ta ndo lato lato kap.

¹¹Tane ngan mine manau mbolnge minam tuku wamdus sangrinu palpe. Tangine wam ndo idusniimba afu tuku wam kuer ndakap. Tane ake mine ndaka waimbi pirokap. Sine buk tanamba tane wam pagutingigen. ¹²Tane tanamba pirokap ta Yesus dubi ndade mbal tane kanjerka tane tuku saka minamngaig. Manau ta mbolnge tangine ngarosu kulatka afu piti serninge nda.

Sungo nu luka prowamngat

¹³O tira kame, tane kumig mbal tuku wamdus mbarbekaig nga sine tane kila satngamngig. Mbal afu Yesus ndon minam tuku idus ndamba nangine kumig mbal ta tuku malmbika piti sungo tade. Tane tangine kumig mbal tuku malmbi sungo ndawap. ¹⁴Yesus nu kummba abongina ta sine son ngeg. Tanamba ndo Yesus son nga kumig mbal nane Kuatenge kile-tidinguwa le Yesus ndon prowamngaig ta sine mata son ngeg.

¹⁵Sine kile pasa satngamngig te Sungo tuku pasa. Sungo nu prowa le sine kilke te mbolnge abo jak mineg mbal kumanu mbal kile-ngumnemke nda. Kuga. ¹⁶Wi sangri mayok kuwa le enjel kame tuku gabat nu wikuwa le Ku-ate tuku tabil fudukuwa le Sungo nu samba mbolnge ndekamngat. Ndekuwa le nane Kristus son nga kumig mbal ambonga tingamngaig. ¹⁷Nane tanawaig le kilke te mbolnge son nga mineg mbal sine jakmba kilmba kile-dunguwa le gau mbol ambenge kumig mbal ndon ulendika kumba Yesus tugumnge mangurkamngig. Tanabe sulumba sine Sungo ndon mara mindek minmba minamngig. ¹⁸Tane pasa tembi tangine tangine wamdus piti kile-iberkap.

Yesus prowam tuku ait mambilmba minap

5 O tira kame, Sungo nu ginu ait mbolnge prowamngat ye ta tuku ku-

yar ndawet. ²Sungo tuku ait kuayar tango nu pitik furir prote tanan mayok kangat ta tane kila. ³Tango nane sine mine mayeweg nguwaig le Sungo nu pitik ndo prowa le kuma kuma nane mbolnge prowamngat. Pino nu kijo tepalmbim nga pitik rar tate tanan nane mbolnge prowamngat. Nane piti ta laipe nda.

⁴O tira kame, tane ma furir sinamnge mine ndakade. Ait ta prowa le kuayar tango prote le nane piriri ngayode tanamba tane piririwe nda. ⁵Sine jakmba bulu tuku kijo kame minmba ma make ko furir mine ndakeg. Sine mafen mineg. ⁶Ta tuku afu kinyanu tanan minig ta sine kinye ndakube. Sine wamdus kuyar mayenu jak mambilmba minbe.

⁷Kinyig mbal nane furir ait mbolnge kinyig. Kule kamenu nyade mbal nane furir kule nyumba ngingankade. ⁸Sine tanamba kuga. Sine mafen mineg tukunu sine wamdus kuyar mayenu jak minmba kame tango nune ngaro kigraibkam tuku agan patikade tanamba patikube. Sine ngamungal son kume pur manau kilmba tawo songam tuku agan tanan silikube. Kuate nu sine tuku muskil kile-tidinge singit alonu ta minde minmba hat karenju tanan kaikube.

⁹Sine Kuate tuku gubra kanjeram tuku nu sine pati ndakina. Kuga. Sine Sungo Yesus Kristus mbolnge muskil kile-tidingam tuku patikina. ¹⁰Nu prowamngat ta sine abo minbe le ko kumbe le sine nu ndon minmba minam tuku nu sinenu nga kumna. ¹¹Ta tuku tane tangine tangine wamdus piti kile-iberka mungu sangri piletngig tanamba ndo minmba minap.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹²O tira kame, tangine gabat kame nane Sungo tuku manau tumtamba tane

kile-tidingam tuku riron pasa satینگig ta tane nane tuku nyu idusningmba kum-nemnge minap. ¹³ Nane Kuate tuku piro kade tukunu nane tuku kume purka nane tuku nyu idusningap. Tane tangine tangine wamdus mukuk nak minap.

¹⁴ O tira kame, tangine tango afu ake kaloimba likade ta riron pasa ningap. Afu wamdus piti nak ta tangine pasambi nane tuku piti kile-ibenkap. Nane afu ngamungal son sangri kugatok ta sin-zanngmba turkap. Tango nakmba ngamuknge gubra kugatok ngan minap. ¹⁵ Nane afu tane ngaigo siglikuwaig ndeta manau ndui tambi lafu ndawap. Tangine tira kame ko tango nakmba mbolnge wam magenu ke likam tuku wamdus sangrinu palpe.

¹⁶ Tane mara mara gare nak minmba ¹⁷ Kuate yabangmba minap. ¹⁸ Tane mbolnge wam afu prode ta tuku Ku-ate gare ndo tape. Tane Kristus Yesus tuku mbal tangamba kam tuku Kuate nu nzalite.

¹⁹ Tukul Guwa nu pa tangaj tane mbolnge uge nak minit ta fu ndawap.

²⁰ Nane afu Tukul Guwange pasa tumningig le kile-mayokkade ta pasa ta talaka pitai ndawap. ²¹⁻²² Tane wam nakmba pilenga wam ngaionu ngumeningmba wam magenu ta ndo biye dewap.

²³ Ngamungal mukuk wamdus bulok manau Kuate nu tugu. Nunge tane tinreknu kile-mayokkuwa. Nu tane kulatka minwa le ma ma singine Sungo Yesus Kristus prowa le tangine ngaro ngamungal kanu ta nakmba mbar kugatok purfengnu mayok kanggaig. Sine tangamba tane tuku nga Kuate yabang. ²⁴ Kuate nu tane wikate ta nu singka tangamba kamngat.

²⁵ O tira kame, tane sine tuku yabang. ²⁶ Tane tangine tangine tira kame ndon mungu kume purkade manau ta alonu te-mayokap.

²⁷ Ye Sungo tuku nyu mbolnge pasa te satینگet. Wane te burkap le tira kame nakmba iswaig.

²⁸ Singine Sungo Yesus Kristus nu tane nakmba make patikuwa.

Son.

2 TESALONIKA

*Tesalonika mbal tuku waŋe
Paulusŋge arnu kuyarna*

Paulus nu Korinŋge minmba Tesalonika mbal tuku waŋe ambonga kuyarna le yar ndui ta mbolŋge ndo nu maŋ lato waŋe arnu te kuyarmba pilna le nane tugum kina. Waŋe te tugunu ta teŋenmba.

Tesalonika mbal nane Paulus tuku waŋe ambonga kuyarna ta burkinaig sulumba katese maye ndanaig. Nane Yesus luka prowam tuku pasa Paulusŋge kuyarna ta burkumba tugunu katese ndamba nu buk luka prona ŋga idusnaig. Ta tuku Paulus nu nane tuku wamdus purfeu serningam tuku waŋe arnu te kuyarna.

1 Tane Mam Kuate le Sunŋo Yesus Kristus nale tuku mbal Tesalonikange minig tane ŋakmba kaiye. Ye Paulus Silvanus le Timoteus sine tane ndoŋ pasa-pasakam proweg. ²Mam Kuate le Sunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinaŋ make patika ŋgamuŋgal wamdus bul sertinguwaik. Son.

**Wam kame Yesus tuku ait
mbolŋge prowamŋgaig**

³O tira kame, sine mara mara tane idustiŋmba Kuate gare pasa tuweg. Tangine ŋgamuŋgal son sunŋo ŋayote le tane tangine tangine lato lato mungu kume purkade tukunu sine Kuate gare pasa tuweg ta maŋau kumumbi keg. ⁴Sine Kuate tuku kuasmbi ŋakmba ŋgamukŋge tane tuku sunŋomba saka payamkeg. Nane afu tane pitimbi tidongade le rar kamusmba tangine ŋgamuŋgal son bike ndaka sangri tingade wam ta tuku sine tane tuku payamka nane saningeg.

⁵Kuate nu kumumbi tane piletingit. Tane Kuate kulatkate ma mbol kambim tuku minig sulumba piti ta kanŋerde. Nu piti tambi tane sangri piletinguwa le minap ma ma nu kulatkate ma mbol kanŋgaig. ⁶⁻⁷Sunŋo Yesus nu nuŋe eŋel kame sangri ŋak nane ndoŋ samba mbolŋge pa mane sunŋo taŋaŋ mayok kuwaig le nane afu tane piti tingig ta Kuate nu kumumba pa niŋgamŋgat. ⁸Nu promba nane afu Kuate idus ndade mbal singine Sunŋo Yesus tuku pasa mayenu pitaide mbal nane ŋakmba pa sunŋo niŋgamŋgat. ⁹Nu nane pa niŋguwa le nane Sunŋo tuku tumail nuŋe kilŋa maŋ kanŋer ndamba mine ŋayonu mbolŋge minmba minamŋgaig. ¹⁰Nu prowa le sine nuŋe mbal nu kanŋermba mbariŋmbariŋmba nu tuku nyu sunŋo ta tedungamŋgig. Sine tane ŋgamukŋge pasa kukligen le tane son ŋginaig ta tane mata nu mbariŋamŋgaig.

¹¹Sine wam ta idusmba mara mara tane tuku ŋga Kuate yabaŋeg. Nu tane nuŋe mbal mayok kambim tuku wikina ta tane nu am mbolŋge taŋamba mayok kape ŋga nu yabaŋeg. Tane buk tangine ŋgamuŋgal sonmbi wam magenu ŋakmba kam idusde tukunu Kuatenŋe nu nuŋe sangri tingiwa le wam kame taŋamba mayok kuwaig ŋga iduseg. ¹²Mayok kuwaig le Sunŋo Yesus Kristus tuku nyu tane ŋgamukŋge sungokuwa le tane nu mbolŋge mata nyu tamŋgaig. Singine Kuate Sunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinaŋ make patikade. Son.

Une tuku tugu tango

2 O tira kame, Sunŋo Yesus Kristus prowa le sine ŋakmba nu tugumŋge maŋgurkamŋgig. Sine wam ta tuku pasa afu satinŋamŋgig. ²Ande nuŋe kiŋambi Yesus nu buk luka prona ŋga sakuwa ko Paulus nane taŋamba sakinaig ko kuyarnaig ŋga satinguwaig ndeta tane pasa

ta ismba piriri n̄ayomba n̄gamunggal piti ndatinguwa. ³Tane rironkap. Nane afu tane yabrit̄n̄bekaig. Yesus prowam tuku ait ta pro ndawa le ambonga tango pino n̄akmba wamdus ulendimba Kuate pitai-waig le une tuku tugu tango mayok kangat. Tango ta nu n̄gisikam tuku tango. ⁴Nu mayok ka tango nu ndo mbari-n̄waig n̄ga idusmba tango tuku mbara yim̄yam nangine mbari-n̄ningam tuku agar kame ta n̄akmba ndon n̄gueu minmba tidon pankamngat. Nu Kuate tuku wande sun̄go sinam̄nge minyok minmba ye ndo Kuate n̄ga sakamngat.

⁵Ye tane ndon minen sulumba wam ta tuku sat̄ingen ta tane idus ndade? ⁶Une tuku tugu tango ta n̄n̄ge ait kumunguwa le nu mayok kangat. Sangri andenge nu mayok kambim tuku peute. Sangri ta tane kila. ⁷Kile une tuku tugu tango nu kuirkuirka piroka minit. Tan̄amba minwa le ma ma sangri nu peumba minit ta nu kusrewamngat. ⁸Kusrewa le une tuku tugu tango nu mayok kangat. ⁹Mayok kuwa le Satan nu sangri yim̄yam tuwa le nu yabri wam kitek sangri n̄ayo gudomm̄ba kile-mayokkamngat. ¹⁰Tan̄amba nu nane n̄gisikam tuku mbal tugum̄nge mañau n̄aigonu ke lika sangri tambi yabrin̄gamngat. Nane muskil kile-tidinge n̄ingam tuku pasa tugusek ismba mbulmba pitaide tukunu nane n̄gisikam tuku minig. ¹¹Ta tuku Kuate nu nane tuku wamdus n̄gingan sern̄inguwa le nane yabri mañau ta kangerka son n̄gam̄ngaig. ¹²Nane Kuate tuku pasa tugusek pitaide sulumba une mañau kam tuku n̄gamunggal kunde-kunden̄igig mbal Kuate nu nane pa n̄ayonu n̄ingamngat.

Kuate nu Tesalonika mbal madiningina

¹³O tira kame, sine tane idust̄n̄mba Kuate gare pasa tuweg. Nu tane tuku

kume purte. Nu abo abo tane Tukul Guwa mbol̄nge Kuate tuku mbal mayok ka pasa tugusek ismba son n̄gap le tane tuku muskil kile-tidinge t̄ingam tuku tane madit̄ingina. ¹⁴Tane singine Sun̄go Yesus Kristus tuku kil̄na sangri sun̄go tap n̄ga sine tane n̄gamuk̄nge pasa mayenu kukliger̄ le Kuate nu tane wikina.

¹⁵O tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka sangri t̄inga singine min̄gembi ko wañembi Kuate tuku pasa sat̄ingiger̄ ta dubi mageka bige dedengap.

¹⁶Singine Mam Kuate nu sine tuku sungomba kume purmba ake sinar̄ sine make patikate le sine wam mayenu tair̄nga minmba n̄gamunggal mukuk n̄ak mineg. ¹⁷Singine Sun̄go Yesus Kristus Mam Kuate nale tane wamdus sangri pilet̄inguwaik le tane wam ke likade ko pasa sakade ta magenu kile-mayokkap n̄ga Kuate yaban̄et. Son.

Yaban̄am tuku pasa

3 O tira kame, ye pasa te ndo sat̄ingam̄ngit. Sun̄go tuku pasa tane n̄gamuk̄nge sungokina tan̄amba afu n̄ga-muk̄nge sungokuwa n̄ga tane sine tuku n̄ga Kuate yaban̄ap. ²Kuate tuku pasa isig mbal afu son nda n̄gade. Ta tuku tango n̄aigonu nane sine n̄aigo siglikubekaig n̄ga Kuaten̄ge sine tur-singam tuku n̄ga yaban̄ap.

³Sun̄go n̄unge tane tuku n̄gamunggal sangri pilet̄ingamngat. Nu tane kulatkuwa le Satan nu tane n̄aigo siglike nda. ⁴Sun̄go nu wamdus singina le sine tane tuku wamdus ar ar ndaweg. Sine wam pagu pasa buk sat̄ingiger̄ ta tane tan̄amba ndo ke lika minmba minam̄ngaig ta sine kila. ⁵Kuaten̄ge tane wamdus purfeu sert̄inguwa le nu tane tuku sungomba kume purte wam Yesus nu sangri t̄inga bike ndakina mañau ta lato lato kila patika wamdus sangri t̄ingap n̄ga ye tane tuku n̄ga Kuate yaban̄et.

Pirokam tuku pasa

⁶Tira kame, sine singine Sungo Yesus Kristus tuku nyu mbolnge wam pagu pasa te satینگamngig. Tira ande nu sine tane wam pagu tingigen pasa ta pitaimba piro ndaka ake kaloimba minwa kande tane nu ndonj ulendi ndakap. ⁷Sine tane ngamuknge mingen ta ake kaloimba mine ndakigen. ⁸Sine afu tugumnge nyamagan ake yai ndakigen. Sine ngakmba piyamba kilgen. Sine tane piti tinbekig nga ki furir mindek singine waimbi piroka matuk kagenj.

⁹Sine Kristus tuku piro mbal tukunu sine tane tuku aganj ndende ake kilam kumunj ta tane sine tuku manau ta kubemba tanamba pirokap nga sine piroka tane tuku aganj ndende kile ndakigen. ¹⁰Sine tane ngamuknge mingenj sulumba tenenmba wam pagutingigenj. Tango ima nu piro ndaka ake minwa kande nu nyamagan nye ndakuwa ngigenj.

¹¹Tane tuku afu kanyummba ake kaloimba minig sulumba afu tuku wam kugerkade ta afunge kubede le sine iseg.

¹²Sine Sungo Yesus Kristus tuku nyu

mbolnge mbal tananj wam pagu pasa tembi sarsarningamngig. Nane wamdus bafukmbi piroka piro tuku piya tambi nangine nyamagan piyawaig.

¹³Tira kame, tane wam magenu kam tuku kanyum ndawap. ¹⁴Sine waje te pilbe le tane tugum prowa le ande nu sine tuku pasa te pitaiwa kande tane nu kanjermba kiko tuwa nga nu ndonj ulendi ndakap. ¹⁵Nu tane tuku tira ta nu ngueu tango tananj kanjer ndamba nu rironj pasa tape.

Kaiye pasa

¹⁶Ngamungal mukuk wamdus bulok manau Sungo nu tugu. Nunge mara mara tangine mine ngakmba tuku ngamungal mukuk wam bul sertinguwa. Nu tane ngakmba ndonj minwa. Son.

¹⁷Ye Paulus ye kile yije waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane ngakmba kaiye. Waje te ye tuku nga tane katese-wam tuku ye yije wai kuyar tuku manau pilet. Yije waje ngakmba mbolnge ye tanawet.

¹⁸Singine Sungo Yesus Kristus nu tane ngakmba ake sinanj make patikuwa.

Son.

1 TIMOTEUS

*Timoteus tuku waŋe
Paulusŋge ambonŋa kuyarna*

Timoteus nu tango mbanzonu minmba Kuate tuku kuasmbi Efesusŋge minnaig ta kulatka minna le Paulus nu Romŋge muli wandek sinam tange minmba Timoteus idusmba waŋe te kuyarmba pilna le nu tugum kina.

Waŋe te tugunu tejenmba. Yabri tum tango afunge tango pino Efesusŋge minnaig ta yabrinimmba pasa sungomba saka minnaig le Paulus nu nane tuku mbar wamdus ta te-iberam saka waŋe te kuyarna sulumba Timoteus nu sangrimba tanga Kristus tuku pasa tugusek kukliwa nga nu sangri pilena. Tanjamba nu gabat tango madiningam tuku pasa turmba Timoteus sana.

1¹⁻²O Timoteus kaiye. Ne Kristus tuku son ngate ta ne sinŋa ye tuku kiŋo. Ye Paulus Kristus Yesus tuku aposel ye ne ndoŋ pasa-pasakam prowet. Kuate nu sine muskil kile-tidingina le sine Yesus Kristus son nga nu minde mineg. Nalenŋe ye madiyinaik le Kristus Yesus tuku aposel minet. Mam Kuate Yesus Kristus singine Sunŋo nale ake sinan ne make pilmba sinanu mapenumba ngamunggal wamdus bul sernuwaik. Son.

Yabri pasa tuku rironŋa

³Ye buk Masedonia kambim saka nane afu pasa tugusek kusremba pasa kise sakinaig ta peuningam tuku ne Efesusŋge mina ngen. ⁴Nane yabri wam kube ko nangine wa mbuŋ kame tuku tugu patit ke lika sungomba wamdus pile ndakuwaig. Nane wam ta sake lika ake sinan kualeyaukade sulumba Kuate tuku son nga nu tuku wamdus kila palm-bim idus ndade. ⁵Ye rironŋa pasa sanet

te nangine nangine munŋu kume purka minwaig nget. Kuate am mbolŋge ngamunggal wamdus mukuk minam tuku kutur maŋau mbulwaig sulumba tugusemba nu tuku son nguwaig ta nangine nangine kume purkam kumuŋ.

⁶Nane afu maŋau kame ta kusreka pasa alo kugatok ta munŋu wam kubeka isig. ⁷Nane Kuate tuku tukul maŋau afu tumningam bafude ta nane tugunu gilai. Nane tukul pasa katese maye ndamba afu sangrimba saningig.

⁸Sine Kuate tuku tukul pasa katese mayemba dubibe ta maye. ⁹Tukul pasa ta tango tiŋreknu tuku pro ndana. Nu mbarde mbal tuku prona ta tejenmba. Afu tukul lukakade ko Kuate ngumnemba unekade ko nu idus ndamba kilke te tuku maŋau ke likade ko ina mam ko tango afu bale farde ¹⁰ko tango pino ndoŋ fare fare minig ko tango pino ndoŋ minam tuku pino tango ndoŋ minam tuku maŋau mbilmba maŋau kise ke likade ko pirokam tuku nga tango bige tidingade ko afu yabrinigig ko ki am mbolŋge nga yabri pasa sakade ko maŋau tugusek afu lukakade, tukul pasa nu nane tuku prona. ¹¹Pasa mayenu Kuatenŋe sina le kukliwet ta tanjamba ndo sakate. Kuate nu gare maŋau tuku tugu. Nuŋe pasa mayenu tange nu tuku nyu sunŋo te-mayokte.

Kuate nu Paulus sinanu mapena

¹²Singine Sunŋo Kristus Yesus nu ye sangri sina sulumba ye tala ndayumba pirokam tuku madiyina. Wam ta tuku ye nu gare pasa tuwet. ¹³Ye buk nu pasa nayonu tumba nuŋe mbal piti niŋmba nu tumail panmba minen. Ye nu tuku tugu gilai minmba nu son nda nga tanawen ta Kuate nu ye mapeyina le ¹⁴singine Sunŋo nu ye ake sinan make pilmba sungomba sinzanyina le kile ye Kristus Yesus tuku son nga tira kame tuku kume puret.

¹⁵Pasa te sinjka son ngam tuku. Kristus Yesus nu mbarde mbal muskil kile-tidinge ninggam tuku ndo kilke te mbol prona. Mbarde mbal ye nane ngakmba liniŋmba mbar sungo ngak minen ta ¹⁶Yesus Kristus nu pitik mbar lafunu se ndakina. Nu ye ambonga mapeyuwa le nane afu wam ta kanjermmba nane mata nu tuku kume tuku sangri tomba tinga abo tugu tumba minmba minwaig nga idusna.

¹⁷Kuate nu ait ngakmba tuku Gabat Sungo. Nu kumam kumuŋ kuga. Nu ammbi kanjer ndaweg. Nu Mbara Sungo Ndindo. Sine nu tuku nyu sungo tedunga minmba minbe. Son.

Sangri tinga pirokam tuku pasa

¹⁸⁻¹⁹O yiŋe kiŋo Timoteus, nane o buk Tukul Guwa tugumŋge pasa ismba kile-mayokka ne tanjamba ke likamŋgat nginaig. Ne pasa ta idusmba Kuate am mbolŋge ngamunggal mukuk ngak minam tuku mbar maŋau pitaika Kristus tuku son nga minmba kame tango tanjaŋ sangri tinga piroka. Afu nangine mbar maŋau ta yabukade le waŋ nu mbuŋ mbolŋge fetka ngisikate tanjamba nangine ngamunggal son ngisikate. ²⁰Himeneus le Aleksander nale mata tanjade. Nale Kuate tumail pande ta kusrewaig nga ye nale Satan tuku wai mbolŋge patiken.

Kuate yabaŋam tuku maŋau

2 Pasa te ambonga sani le ise mayewa. Ne Kuate ndoŋ pasata nu tango pino turkuwa nga yabaŋmba nu gare pasa tawe. ²Gabat sugo sugo sine kulatkade mbal nane ngakmba sine kulat magewam tuku Kuate yabaŋa. Nane tanjawaig ta sine piti kugatok mine mayenu mbolŋge minmba Kuate dubimba maŋau tugusek kam kumuŋ. ³Ne tanjamba Kuate yabaŋa ta ne wam mayete. Kuate nu sine muskil kile-tidinge singgit nu yabaŋ maŋau ta

nzalite. ⁴Nu tango pino ngakmba muskil kile-tidinge ningguwa le pasa tugusek kila pilwaig nga iduste.

⁵Mbara Ndindo nu Kuate. Sine Kuate ndoŋ ulendisŋgam tuku tango ndindo nu Kristus Yesus. ⁶Ait kumuŋgina le nu Kuate tuku wamdus te-mayokmba tango ngakmba tuku muskil kile-tidingam tuku nuŋe ngarosu kumam tuku pilna. ⁷Ye pasa ta kuklimba kasomok mbal tumningi le nane pasa tugusek ta son nguwaig nga nu ye kukulyina. Ye yabri ndaka son pasa saket.

⁸Ma ngakmba mbolŋge tango nane Kuate yabaŋwaig nga iduset. Nane gubra maŋau wam ngaigonu ngakmba ngumneniŋmba maŋau purfegnu mbolŋge minmba wai kile-dunga Kuate yabaŋwaig nget.

Pino kame tuku pasa

⁹Pino kame nane mindepiymba nane aleŋ aleŋ ndaka agaŋ ndende kumumbi mindepiywaig. Gabat pareŋ latomba agaŋ maditaknu golmbi wakeikanu piya o mbolŋge tamba mindepiye ndakuwaig. ¹⁰Sine Kuate tuku mbal nga idusmba kande ta kumumba wam magenu ndo kuwaig. Maŋau ta nangine mindepiye mayenu tanjaŋ.

¹¹⁻¹⁴Kuate nu ambonga Adam wakeina sulumba ngumnennga Eva wakeina. Adam nu Satanŋge yabri ndana. Kuga. Pino ta nu Satanŋge yabrina le Kuate tuku mingge pitaina. Wam ta tuku pino kame nane tango lukaka Kuate tuku pasa tumndaninguwaig nget. Nane mbolŋge mbolŋge ndamba maninok minmba pasa ismba kila pilwaig. ¹⁵Pino nane kiŋo kile-patika Kuate tuku son nga afu tuku kume purmba wam ngaigonu mbulmba maim maim ndaka minwaig. Tanjawaig ta Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ninggamŋgat.

Kulat mbal tuku pasa

3 Pasa te siŋka son pasa. Ande nu kusem wande tuku kulat tango piro kam nzaliwa ta piro ta mayenu ndo.

² Kulat tango nu tango am mbolŋge mbar kugatok minwa. Nu pino ndindo ŋak minmba nuŋe nzali ŋaigonu tidonguwa sulumba wamdus kuyar mayenu ŋak pizuknu minwa. Nu mbal afu kile-wandekka isukusneniŋguwa. Nu Kuate tuku pasa tango pino tum mageniŋguwa. ³ Nu kule kamenu nyumba ŋginganka afu kat ndaniŋguwa. Nu ŋgan minmba afu ndoŋ kualeyau ndakuwa. Nu ndametiŋ tuku suŋgomba idus ndawa. ⁴ Nu nuŋe pino kiŋo kame kulat magekuwa le nuŋe kiŋo kame nu kumnemŋge minmba maim maim ndakuwaig. ⁵ Nu nuŋe pino kiŋo kulat magekam fugute ta nu ndaŋmba Kuate tuku kuasmbi kulatkamŋgat?

⁶ Tango ailfu ndo ŋgamuŋgal biye mbilna ta nu kulat tango nda minwa. Nu nuŋe ŋgaro payamkikat. Taŋawa ta nu Satan taŋaŋ lafu ŋayonu tamŋgat. ⁷ Nu Kristus gilai mbal am mbolŋge mata mayenu minwa. Nane nu tuku maŋau ŋayonu tuku sakuwaig ta Satan nu didika tumba ŋayo siliwikat.

Gabat tango kame tuku pasa

⁸ Kusem wande tuku gabat kame nane mata wamdus kuyar magenu ŋak minwaig. Nane pasa mbilmbilmba mine ndakuwaig ko kule kamenu suŋgomba nda nyuwaig. Nane ndametiŋ kilam tuku piriri ndawaig. ⁹ Nane mbar maŋau pitaika Kuate am mbolŋge piti kugatok minam idusmba Kuate tuku pasa tugusek buk kuirok minna ta biye mayewaig. ¹⁰ Tane nane maŋau kade ta pileniŋgap le nane kumumbi kuwaig ndeta nane piro ta kuwaig.

¹¹ Piyo kat naŋgine nane mata wamdus kuyar magenu ŋak minmba ŋgumnem pasa sa ndakuwaig. Nane naŋgine nzali ŋaigonu tidongga maŋau magewaig.

¹² Gabat tango nane pino ndindo ŋak minmba naŋgine pino kiŋo wande tuma mbal kulat magekuwaig. ¹³ Nane gabat piro biye mayewaig ta afuŋge nane piro mbal magenu ŋguwaig le nane sine Kristus Yesus tuku pasa son ŋgeg ta sangri tiŋga kukliwamŋgaig.

Sine son ŋgeg pasa ta tugunu

¹⁴⁻¹⁵ Ye mine-minemba ne tugum prowam iduset ta ye dalkikit ŋga kile wam pagu pasa te tinet. Ne Kuate tuku kiŋo kame ŋgamukŋge minmba nane ndoŋ maŋau magenu ke likam tuku kila pale ŋga ye waŋe te kuyaret. Nane Kuate abo tugu ŋak nu tuku kuasmbi minig. Nane makek sugo bike ndakade taŋaŋ sangri tiŋga nu tuku pasa tugusek biye dede. ¹⁶ Sine Kuate tuku son ŋga nu mbariŋeg wam ta suŋgokanu kuirok ta teŋenmba.

Nu tango ŋgarosu tumba mayok kina.

Nu tiŋreknu ta Tukul Guwaŋge tumsiŋgina.

Eŋel kame nane nu kaŋgernaig.

Kilke ŋakmba mbolŋge afu nu tuku pasa kuklinaig le kasomok mbal nu tuku son ŋginaig.

Kuatenŋge tumba maŋ luka samba mbol kina.

Afu nane yabri pasa dubiwamŋgaig

4 Tukul Guwaŋge maŋau mayok kaŋgaig ta kilimok sakate. ŋgumnenga afu Kristus tuku son ŋgade ta kusremba guwa ŋaigonuŋge nane yabrinŋguwaig le ismba bukla tuku pasa dubiwamŋgaig. ² Yabri tum mbal nane naŋgine mbar tuku piti tidongga mbaram tuku wamdus piti kugatok nane yabrinŋmba minamŋgaig. ³ Nane teŋenmba sakamŋ-

gaig. Tango pino mungu kile ndakap. Aganj kame te nye ndakap ngamngaig. Pasa ta yabri pasa ndo. Aganj kame ta Kuatenge kile-mayokkina. Pasa tugusek katesemba son ngade mbal nane Kuate gare pasa samba aganj ta kilmba nyuwaig nga nu aganj kame ta kile-mayokkina.⁴⁻⁵ Kuatenge aganj kile-mayokkina ta njakmba magenu ndo. Kuate nu aganj kame ta magenu ngate le sine nu gare pasa tumba yabanmba nyube. Mbulam kumuŋ kuga.

Paulus nu Timoteus wam paguna

⁶ Wam pagu pasa ta njakmba tira kame saniŋmba mina. Ne taŋawa ta ne Kristus Yesus tuku piro tango mayenu minamngat. Kristus tuku pasa tugusek son nga dubite tanje ne sangri pilenamngat.⁷ Kilke te mbolok nginngan wam kube ta ngumneniŋga sulumba Kuate tuku minge dubiwam tuku ngamunggal tumtumba mina.⁸ Ne ngarosu pinderkam tuku tumtuma ta alo fudinŋdo. Ne Kuate tuku minge dubiwa ta alo sungokanu. Kile kilke te mbolŋge ngumneniŋga kilke kitek mbolŋge mata abo njak minmba minamngat.⁹ Pasa ta siŋka son ngam tuku.¹⁰ Kuate nu abo minmba minit nu tango njakmba tuku muskil kile-tidinge niŋgam iduste ta sine nu tuku sangri tomba tingeg mbal nu siŋka muskil kile-tidinge siŋgamngat nga minde mineg. Sine wam ta idusmba piro karenjka mundusiŋgit.

¹¹ Ne wam pagu ta njakmba kuklimba saniŋga.¹² Nane ne tango mbanzonu nga ne tala ndanuwaig. Kuga. Ne pasa mayenu, maŋau mayenu, kume pur maŋau, ngamunggal son, maŋau purfeŋnu ta njakmba kumba mina le Kristus tuku son ngade mbal ne dubinuwaig.¹³ Ne Kuate tuku pasa nane ndoŋ burka tugunu kuklimba tumniŋmba mina le ye ne tugum prowamngat.

¹⁴ O buk nane afu Tukul Guwa tugumngge pasa ismba kile-mayokkinaig le gabat kame nane ne mbolŋge wai patikinaig le ne piro tuku sangri tina wam ta ne gilai ndaŋga.¹⁵ Ne wamdus ndindo tumba piro sakit ta biye mayewa le afu ne tuku piro maŋau sangri tingate ta katesewaig.¹⁶ Naje mine maŋau ko pasa tumningit ta mata kurau mayewa. Ne taŋawa ta Kuate nu ne pasa isig mbal turmba muskil kile-tidinge tingamngat.

Maŋau magenu tango pino mbolŋge kam tuku

5 Tango saibo ande mbarwa kande ne nu tumba sigair sigair ndawa. Ne mam naje wamdus mukukmbi sate taŋamba nu te-tiwa. Tango mbanzonu maib naje mbolŋge maŋau kate taŋamba ka.² Pino saibo ina naje taŋaŋ nane mbolŋge ka. Pino mbanzo kulim naje mbolŋge maŋau purfeŋnu kate taŋamba ka.

Pino kuembol tuku pasa

³ Pino kuembol ande nu kulatkam tuku mbal afu mine ndakuwaig kande Kristus tuku mbalŋge nu kulatkuwaig.⁴ Ko nu kiŋo kame ko wa kame njak ndeta nane ina mamngge nane kulatkinaig ta lafunu nu kulatkuwaig. Kristus dubide mbal nane ambonga nangine tugu mbolŋge maŋau mayenu kuwaig nga Kuate nu nzalite.

⁵ Pino kuembol ande nu kulatkam tuku mbal afu mine ndakade le nu Kuate ndo ye turyamngat nga furir mafen mindek nu yabaŋte.⁶ Pino kuembol nu nuŋe ngarosu tuku nzali dubimba likate ta nu abo minit nga iduste ta nuŋe kanu kumaknu minit.⁷ Ne sangri tinga wam pagu pasa ta turmba nane niŋga. Afunŋge nane maŋau njaigonu kade ngubekaig.

⁸ Ande nu nuŋe ina mam ndare tuma kulat ndakate ta nu Kristus tuku pasa son

nggeg ta pitaite. Kuate gilai mbal minig tuku manau limba nu sinja ngayonu ndo minit.

⁹Pino kuembol afu Kuate tuku piro biyam tuku nyu kuyarka le Kristus tuku kuasmbingge nane kulatkuwaig. Afu buk tango ndindo ndo ngak minnaig ta tango kumnaig le kile saibo patika yar 60 tana ng minig ta nane tuku nyu ndo kuyarka. ¹⁰Nane buk kijo kame kulat mageka mbal afu kilmba isukusneninmba Kuate tuku mbal sinzaninmba sinamanzerkinaig mbal wakeika wam magenu ngakmba kam tuku wamdus sangrinu pilnaig le afu ta tuku sakade. Ne saibo tana ng tuku nyu ndo kuyarka.

¹¹⁻¹²Pino mbazonu kuembol minig ta ne nane tuku nyu kuyar ndaka. Nangine nzali tange nane didikate le man tango kilmba Kristus ngumnemba nu tuku piro pino minam tuku pasa kat-naig ta kuerkade. Manau ta tuku nane pa tam tuku minig. ¹³Wam ta ndo kuga. Nane ake kanyummba wande wande mbol kumba fare fare pasata waje pasa tumba pasa afu nda sakam tuku si sakade. ¹⁴⁻¹⁵Afu buk mbilka Satan dubide. Ta tuku ye man sakamngit. Pino mbazonu kuembol minig ta nane man tango kilmba kijo kile-patika nangine wande kulatka minwaig. Tanawaig le sine tuku ngueu mbal sine Kristus tuku mbal tuku nyu kile-ibenjke nda.

¹⁶Kristus tuku son ngate ande nuge ndare ande kuembol minwa ndeta nu kulatkuwa. Kristus tuku kuasmbingge kulat ndakuwaig. Kuembol afu kulatkam tuku mbal mine ndakade ta nane ndo kulatkuwaig.

Gabat kame tuku pasa

¹⁷Kusem wande tuku gabat kame afu piro ke mayede ta piro piya man lato ningam kumu ng. Afu sangri tinga pasa

kukli mayede ta sinja piya lato ningap.

¹⁸Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tane makau wit alonu tomba sikam tuku piro ninmba alonu afu nye ndakuwaig nga mingge tukul ndanin-gap. *Lo 25.4*

Pasa ande tejenmba sakate: Tane piro tango tukunu afu tugumnge agan ndende kilam kumu ngate.

¹⁹Tango armba ko kenmba gabat tango nu mbar ande kina nguwaig le ne son nga. Ko ndindonge nu mbarat nguwa kande ne ise ndaka.

²⁰Nane afu mara mara mbar manau kumba minwaig ndeta ne nane kilmba tango ngakmba am mbolnge kile-tidinga le nane afu kangermba kuru-kurukuwaig.

²¹Kuate, Kristus Yesus, enel kame Ku- atenge madiningina ta nane ngakmba am mbolnge ye pasa te sanamngit. Ne wam pagu pasa sanit ta dubimba ande make pilmba ande kasur ndawa.

²²Ande Kuate tuku piro biywa nga pitik madimba wai nu mbolnge pile ndaka. Afunge ne didikuwaig le nane tuku mbar manau dubi ndawa. Ne manau kutur ngak rionjka.

²³Ne kule tidonu ndo nye ndaka. Ne mara mara guaze tate tukunu ne grep kule fudinmba turmba nya le fungul mayekuwa.

²⁴Tango afu tuku mbar manau kilimnge minig le kilmba pasa mbolnge patikade. Afu mbarde ta kuirok minig ta ngumnenga Kuatenge kile-mayokkamngat. ²⁵Afu tuku manau magenu mata kilimnge minig. Afu tuku manau magenu kuirok minig ta sinja ngumnenga kilimnge minamngaig.

Piro mbal tuku pasa

6 Kristus tuku son ngade mbal piro agan tana ng afu tuku pirokade ta nane nangine gabat tuku kuraukuwaig. Nane tanawaig ta afunge Kuate tuku

nyu nu tuku pasa ŋaigo siglike nda.
²Nangine gabat kame Kristus tuku son
 ŋguwaig ta piro mbal nane kile nu
 ye tuku tira ŋga nu maim maim tuwe
 ndakuwaig. Nangine gabat son ŋgate ta
 nu tuku kume purmba maŋ lato nu tuku
 piro ke mayewaig.

Ndametiŋ tuku pasa

Ne tango pino wamdus kuagneka pasa
 te saniŋga. ³Ande nu singine Sunjo
 Yesus Kristus tuku pasa tugusek Kuate
 kumnemŋge minam tuku ta kusremba
 pasa kise sakate ta ⁴⁻⁵nu ŋgingan tango
 ndo. Nu ake nuŋe nyu payamkate. Nu
 pasa tugunu afu tuku mungu tulinu nza-
 lite le mbal afu pasa tugusek gilai min-
 mba ŋginganka minig ta nane tuku
 wamdus kuagnekate. Wam ta mbolŋge
 nane afu tuku mine ta tam tuku am
 kikoŋ tinga afu ndoŋ kuaaleyaukade su-
 lumba afu tuku nyu ŋaigo siglikade.
 Afu ake tuliniŋmba kuaaleyaukade. Nane
 wamdus mbarmba sine Kuate kum-
 nemŋge minmba ndametiŋ agaŋ ndende
 gudommba kilamŋgig ŋgade.

⁶Ne isa. Ande ye Kuate kumnemŋge
 minet te kumuŋ ŋgate ta nu agaŋ ndende
 ŋak taŋaŋ nu siŋka gare ŋak minit.
⁷Sine ina sinamŋge agaŋ ndende ŋak
 pro ndageŋ. Sine kumbe sulumba agaŋ
 ndende ŋakmba kusreka ake kaŋgig.
⁸Kile sine tawi nyamagaŋ ŋak minmba
 ndeta maye.

⁹Afu agaŋ ndende kilam tuku piriride
 ta Satan nu nane tagoniŋgit le ndekade
 le kilmba ŋaigo siglikate. Nane wamdus
 kugatok nangine nzali kame tanŋe nane
 kulatka didikade le dubika ŋgisikade.
¹⁰Agagaŋ ndende ko ndametiŋ kilam tuku
 piriride wam ta maŋau ŋaigonu yeki
 yeki ŋakmba tuku tugu. Afu ndametiŋ
 kilam piriride ta nane Kuate tuku son
 ŋginaig ta kusrenaig sulumba kile ŋga-
 muŋgal rar sunjo ŋak minig.

Abo tugu minmba minam tuku pasa

¹¹O Timoteus, ne Kuate tuku tango.
 Ne maŋau ta ŋakmba rironka. Ne maŋau
 tiŋreknu ndo kam tuku, Kuate kum-
 nemŋge minam tuku, nu tuku son ŋgam
 tuku, afu tuku kume purkam tuku,
 piti sinamŋge saŋgri tinga bike ndakam
 tuku, ŋakmba ŋgamukŋge ŋgan minam
 tuku wam ta ŋakmba ke mayewam tuku
 idusmba wamdus saŋgrinu pale.

¹²Ne Kristus tuku son ŋgina ta nane
 gudommba am mbolŋge te-mayokna le
 Kuate nu ne abo minmba minam tuku
 madinina. Ne Kuate tuku saŋgri tomba
 tingam tuku nane mungu lilika pin-
 derkade taŋaŋ matuk tukulka abo tugu
 ta biye dewa.

¹³Kuate nu agaŋ ndende ŋakmba abo
 niŋgit ta Kristus Yesus nu Pontius Pilatus
 tugumŋge nuŋe tugu te-mayokna ta ye
 nale am mbolŋge ne sanamŋgit. ¹⁴Kuate
 tuku pasa dubi mageka le afuŋge pasa ta
 ŋayo sili ndawaig. Taŋamba mina le ma
 ma singine Sunjo Yesus Kristus mayok
 kaŋgat. ¹⁵Ait kumunguwa le Kuatenŋge
 nu te-mayokaŋgat. Kuate nu gare
 tugu. Nu Kulat Sunjo ndindo. Gabat
 ŋakmba tuku nu Gabat. Sugo ŋakmba
 tuku nu Sunjo. ¹⁶Nu ndindo kume nda.
 Bulu saŋgrinu sinamŋge minit le sine
 patuwam kumuŋ kuga. O buk kile mata
 ande nu kaŋgeram kumuŋ kuga. Nu tuku
 nyu sunjo pasa ŋak saŋgri ŋayo minmba
 minwa. Son.

Agagaŋ ndende ŋak mbal tuku pasa

¹⁷Ne agaŋ ndende ŋak mbal saniŋga
 le nane agaŋ ndende payamka sine
 agaŋ ndende ŋak mage minamŋgig ŋga
 idus ndawaig. Agaŋ ndende ta pitik
 kugade. Kuate nu sine gare tube ŋga
 agaŋ waknyumba wam magenu ŋakmba
 siŋgit. Nu tuku saŋgri mbolŋge mage
 minamŋgig ŋga iduswaig. ¹⁸Ne nane
 saniŋga le wam magenu sunjomba

kumba waknyumba afu turkuwaig.
¹⁹Tan̄awaig ta nane wam mayenu
 ngumn̄nga tam tuku ta kuaneka abo
 tugu tugusek ta tam̄ngaig.

Kuate tuku pasa kulat mayewa

²⁰O Timoteus, Kuaten̄ge pasa tinna ta
 kulat mayewa. Nane afu kilke mbolok

pasa alo kugatok saka ko ye kila ŋak
 ŋga pasa tugusek te-ibeŋde ta ne pasa ta
 ise ndaka. ²¹Nane afu sine kila ŋak ŋga
 wamdus mbarmba Kristus tuku son nda
 ŋgade.

Kuate nu ake sinan̄ tane make patika
 minwa.

Son.

2 TIMOTEUS

*Timoteus tuku waje
Paulusnge arnu kuyarna*

Paulus nu buk saibo pilmba Romnge muli wandek sinam tange minmba nu waje ngakmba kuyarninge likina ta tukulmba Timoteus tuku waje arnu te kuyarna.

Timoteus nu Kristus tuku kuasmbi Efesusnge minnaig ta kulatka minna le Paulus nu wam pagu pasa te Timoteus tuku kuyarmba waje te pilna le nu tugum kina.

1¹⁻²O yiye kiyo Timoteus kaiye. Ye Paulus Kristus Yesus tuku aposel ne ndonj pasa-pasakam prowet.

Kuate nu tango kame ngakmba Kristus Yesus tuku son nguwaig le abo tugu ningamngit nga sakina. Nu wam ta kumuam tuku nuje nzalimbi ye aposel madiyina le pasa ta kukliwet. Mam Ku-ate Kristus Yesus ndonj nale ake sinaŋ ne make pilmba mapenumba ngamunggal wamdus bul sernuwaik. Son.

Sungo tuku wam te-mayokam tuku kiko ndanuwa

³Ye yiye mbuŋ kame taŋaŋ Ku-ate tuku piro biye mayewet nga ye mbar maŋau ngakmba pitaika nu am mbolŋge ngamunggal wamdus bulok minet. Ye nu ndonj pasata mara ngakmba mbolŋge ne tuku nga gare pasa nu tuwet. ⁴Ye ne kusrenen le ne malm-*bikina* ta idusmba ye ne kangernumba maŋ gare sungo tam tuku mara mara wamdus sungo ngak minet. ⁵Wa naje Lois le ina naje Yunis nale o buk Ku-ate tuku sangri tomba tinginaik. Ne mata nale tuku maŋau ta dubite nga iduset. ⁶Ta tuku ye tejenmba ne sanamngit. Ye buk ne piro biya nga wai ne mbolŋge patiken le Ku-ate nu piro tuku sangri ne tinna. Ne saŋ-

gri ta ngak minmba piroka. ⁷Kuate nu sine Tukul Guwa singina ta sine kuru kuru sersingam tuku nda singina. Sine nu mbolŋge sangri tumba kume pur maŋau ngak minmba ngarosus tuku nzali tidongam tuku maŋau ta kileg.

⁸Ne wam ta idusmba Sungo tuku maŋau mayenu te-mayokmba sakam tuku kiko ndanuwa. Ye nu tuku tango mbaranu taŋaŋ muli wandek sinamnge minet te ne ye tuku mata kiko ndanuwa. Ne ye tejen Kristus tuku pasa mayenu kukliwa le piti tinwaig ta ne Ku-ate tugumnge sangri tumba piti ta kurawa. ⁹Nunge sine tuku muskil kile-tidinge singmba nuje mbal nga madisingina. Sine tuku maŋau magementu mbolŋge kuga. Nu nuje wamdus dubimba sine madisingina. Nu samba kilke kile-mayok ndakina sulumba Kristus Yesus mbolŋge ake sinaŋ sine make patikina ta ¹⁰kile alonu kangereg. Sine muskil kile-tidinge singit tango Kristus Yesus nu mayok ka kume tuku sangri pitaimba abo tugu minmba minam tuku te-mayokna. Nu tuku pasa mayenu taŋamba sakate.

¹¹Ye pasa mayenu ta kuklimba tumningam tuku nu ye aposel pilna le ¹²ye piro ta ket tukunu kile piti te sade ta ye kiko ndayate. Ye Kristus tuku sangri tomba tinget ta ye nu tuku maŋau kila. Nu ye tuku wai mbolŋge piro pilna ta singka nu kulatka minmba minwa le ait sungo prowamngat.

¹³O Timoteus, ne Kristus Yesus ndonj ulendika nu tuku son nga kume purmba pasa tugusek tumnen ta dubi mageka mina. ¹⁴Tukul Guwa sine sinamnge minit. Pasa tugusek Kuaterge tinna ta Tukul Guwa nu ne sangri tinwa le kulat mayewa.

¹⁵Figelus nale Hermogenes Asia mbal ta nane ngakmba ye kusreyinaig. Wam ta ne buk isna.

¹⁶⁻¹⁷Onesiforus ndo nu Rom prona sulumba nu ye mbaranu taŋaŋ muli

wandek sinamnge minet te nu ye tuku kiko ndana le nu dal ndaka pitik ndo ye sotina. Nu ait sungomba pro ye turyina le wamdus bulken. Kuate nu Onesiforus tuku wande tuma mbal sinaniŋmba mapekuwa nga iduset.¹⁸ Nu Efesusnge mata ye sungomba turyina ta ne buk isna. Ait sungo mbolŋge Sungo nu sinanu mapewa nga yabanjet.

Kristus tuku kame tango

2 O kiŋo, Kristus Yesus nu ake sinaŋ ne make pilmba sangri tinit ta ne sangri ta ŋak tinga.² Ye tango gudommmba am mbolŋge pasa kuklimba saken ta ne suk tango kateseknu afu sota kanjerka pasa ta saniŋga le nanenŋe maŋ afu saniŋguwaig.

³ Ne sine taŋaŋ afunŋe ne piti tinwaig kande ne ye Kristus Yesus tuku kame tango nga sangri tinga kurawa.⁴ Kame tango nu nuŋe gabat tuku miŋge du-bimba kame piro ndo kate. Nu piro kise ke nda kate.⁵ Usre mbolŋge tango inum nu usre tuku tukul dubi ndaka afu lin-iggit ta nane nu tuku nyu te-du ndaŋ-gade.⁶ Tango inum piro karenkuwa ta nu ambonŋa piro alonu kilit.⁷ Ne yaba pasa kame ta idus tidinga mina. Ne taŋawa ta Sungo nu wam ŋakmba tu-gunu ne tumnamngat.

⁸⁻⁹ Ne Yesus Kristus tuku idusa. Nu David tuku mbuŋ. Nu kummba maŋ tiŋgina. Ye taŋaka nu tuku pasa mayenu kukliwet tukunu nane ye tango ŋay-onu taŋaŋ ndaleka piti seryade. Nane ye ndalekinaig ta nane Kuate tuku pasa ndalekam kumuŋ kuga.¹⁰ Wam ta idusmba ye ngamungal wamdus bulok ŋak piti kame te kugraket. Kuate nu nane kilam tuku madiniŋgina mbal Kristus Yesusnge nane muskil kile-tidinge niŋguwa le nane bulu kilŋa sungo minmba minam tuku ta tuwaig nga iduset.¹¹ Nu tuku pasa ta siŋka son pasa ndo. Sine Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ

kumgeŋ ta sine nu ndoŋ abo ŋak minmba minamngig.¹² Sine piti sinamnge sangri tinga minmba minbe ta sine Kristus ndoŋ gabat sugo minamngig. Sine nu ngumnebe ta nu mata sine ngum-nesiŋgamngat.¹³ Sine nu dubiwam tuku sakeg ta kusrebe ta nu nuŋe pasa kus-rewe nda. Nu siŋka nuŋe pasa ngum-newam kumuŋ kuga.

¹⁴ Nane wam ta maŋ iduswaig nga Sungo am mbolŋge saniŋga le nane pasa tugunu afu tuku mungu tuli ndanguwaig. Maŋau taŋge nane tur ndaka pasa isiŋ mbal ŋaigo siglikate.

Kuate tuku piro tango mayenu

¹⁵ Ne Kuate am mbolŋge kiko ndanam tuku ne sangri tinga piroka. Nu tuku pasa tugusek kila pile mayemba tugusemba tumninga le Kuate nu ne piro kumumbi kate nguwa.

¹⁶⁻¹⁷ Mbal afu kilke te mbolok pasa alo kugatok saka minig ta ne nane ise ndaka. Pasa ta karen we taŋaŋ sungoka nane ŋaigo siglikate le nane tuku maŋau ŋayonu sungo ŋayote. Himeneus le Filetus nale mata pasa ta dubika¹⁸ pasa tugusek buk kusrenaik. Nale teŋenmba sakade. Kummba abonŋam tuku maŋau ta buk mayok ka kugana. Kile sine kummba maŋ abonŋe nda nga sakade. Pasa tambi nane afu tuku ngamungal son kile-iberkade.

¹⁹ Kuate tuku pasa makek sungo siri-wanu taŋaŋ bike ndakate. Makek ta tuku kuyar ta teŋenmba sakate. Nane afu Sungo tuku mbal minig ta Sungo nu nane kila ŋak minit ngate. Pasa ande teŋenmba sakate. Ande nu ye Sungo tuku ngate ta nu maŋau ŋaigonu kusrekuwa nga sakate.

²⁰ Wande sungo ande sinamnge nza yimyam gudommmba minig. Afu silwa le golmbi wakeikanu. Afu ail le kilkemi wakeikanu. Afu piro sugo kam tuku. Afu piro foŋfoŋ kam tuku.²¹ Taŋgo nu

manjau njaigonu njakmba ngumneningit ta nu nza mayenu piro sugo kam tuku tanjaj minit. Miro tanjonge nu nuje piro ta ndo kam tuku madite le piro magenu njakmba kam tuku minit.

²² Ne wam ta idusmba ne tango mbanzo tuku nzali njaigonu ta rironka. Mbal afu wamdus kutur kugatok Sunjo mbarinde ta ne nane ndonj Kuate tuku son ngam tuku, manjau tinjeknu ke likam tuku, kume pur manjau kam tuku, wamdus mukuk minam tuku wam ta njakmba tuku wamdus sangrinu pale.

²³ Mbal afu nane nginngan pasata munju tulingade ta ne manjau ta ngumnewa. Nane tanjamba minmba gubra njak kuaaleyauka minig. ²⁴ Ne Sunjo tuku piro tango tukunu ne gubra tumba kualeyau ndaka. Ne tango njakmba ngamuknge rangun mayenu njak minmba pasa tugusemba kuklimba tumnijmba ngan mina. ²⁵⁻²⁶ Afu ne te-iberjam tagode ta wamdus bafukmbi nane kile-tidinga. Satan nane nu nuje nzali dubiwaig nga nane bige tidingina. Ne wamdus bafukmbi kile-tidinga ta Kuatenge kuwa le nane ngamungal biye mbilmba pasa tugusek kila pilwaig. Tanjawaig ta nane Satan tuku wai gagulam kumun.

Kugawam tuku ait

3 Ne pasa te katese mayewa. Ait kugawam patukuwa le piti ait prowamngat. ² Tango pino nangine ngarosus ndo idusnijmba minamngaig. Nane ndametij kilam piririmba nangine nyu ndo payamkamngaig. Nane afu tumail pannijmba ina mam tuku mingge pitaikamngaig. Afunge nane turkuwaig ta nane gare pasa ningge ndaka nane Kuate mata ngumnewamngaig. ³ Nane afu ngamungal ningge nda. Nane gubra manjau kusre ndamba nangine nzali njaigonu fare fare dubikamngaig. Nane njernjerka manjau magenu njakmba pitaikamngaig. ⁴ Nane gulab kame

kilmba ngueu mbal ningamngaig. Nane wamdus kugatok fare fare manjau ke lika nangine ngarosus ndo payamkamngaig. Nane nangine gare tam tuku wamdus sunjo tumba Kuate fudinmba ndo idusamngaig. ⁵ Nane ngarosus ndo Kuate dubimba nu tuku sangri idus ndamba ngumnewamngaig. Tango kame tanjaj ne nane ngumneninga.

⁶ Mbal ta nane gulab tanjaj afu tugum kumba yabrinigig le pino kame afu wamdus sangri kugatok ta nane pasa ta ismba son ngade. Pino kame ta nangine mbar kame tuku piti kusrekam tuku wamdus kine inummba ⁷ mara mara tango kise kise tuku pasa isig ta nane pasa tugusek kila palmbim kumun kuga.

⁸ O bukok tango Yanes le Yambres Moses te-iberjam bafunaik tanjamba ndo kile mbal tange pasa tugusek te-iberjam bafude. Nane tuku wamdus njayonu. Nane yabri wam ta tuku ndo son ngade. ⁹ Nane tuku wam sangrinu ait kuen mine nda. Yanes le Yambres nale tuku manjau tugusek kuga ta kilimok mayok kina tanjamba wam ndui ta ndo nane mbolnge kilimok mayok kangat.

Kuate tuku pasa biye mayewa

¹⁰ O Timoteus, ye tuku mine manjau tugunu ket ta ne kila. Ye pasa kuklimba tumninget ta ne mata kila. Ye Kuate tuku son nga piti sinamnge ngamungal wamdus bulok njak sangri tinget. Ye tira kame tuku kume purmba piti sinamnge bike ndaket. Wam ta njakmba ne kila. ¹¹ Tumbranj Antiok Ikonium Listra nane piti seryinaig le rar sugo kugraken ta ne kila. Piti njakmba ta sinamnge Sunjo nu ye turyina.

¹² Ima nu Kristus Yesus ndonj ulendika Kuate dubiwam iduste ta sirka nane nu piti tambimngaig. ¹³ Yabri mbal wam njaigonu kade mbal njakmba nane tuku manjau lato lato sunjo njayowamngat.

Nane mbal afu yabrininguwaig le Satan nu mbilka nane yabriningamngat.

¹⁴O Timoteus, ne sine tuku wam tugusek ta ne kila. Ne sine tuku pasa isмба kila pilmba son ngina ta biye demba mina. ¹⁵Ne kiño fudiñndo minna sulumba Kuate tuku kuyar pasa kila pilna. Kuyar pasa ta ne muskil te-tiwam tuku ndin tumnate. Ande nu Kristus Yesus tuku kume tuku sangri tomba tingate ta Kuate nu muskil te-tiwe tuwit.

¹⁶⁻¹⁷Kuate tuku kuyar pasa ñakmba nuje mironj saningina le kuyarke likinaig. Sine Kuate tuku mbal kumumbi mayok ka piro magenu ñakmba ke likam tuku sangri ñak minbe nga nu pasa ta singina. Pasa tanje sine kumumbi wam paguka mbar manau kile-mayokka kile-tidingate sulumba manau tinreknu ndo tumsingit le kila pileg.

Kuate tuku pasa kukliwa

4 Kuate le Kristus Yesus nu abo minig mbal kumanu mbal turmba pileningamngat ta ye nale am mbolnje sanamngit. Kristus Yesus nu mayok ka nuje gageu kilmba kulatkamngat wam ta idusmba ²ne wamdus sangrinu pilmba pasa kuklimba nane saningina. Nane ne tuku pasa isam tuku nzali ñak e ko nzali kugatok ta tanaig nga ne pasa te kuklimba nane tuku wamdus purfeu serninmba kile-tidinga wamdus kuagneka. Ne kanyum ndamba pasa ta tumninmba mina. ³Ait ande prowa le nane pasa tugusek isam tuku wamdus piti tamnggaig. Nane pasa kise nzalinngit ta isam tuku tum tango afu sota kilamnggaig. ⁴Nane pasa tugusek isam mbulmba yabri wam kube isam tuku kilba palmbimnggaig.

⁵O Timoteus, ne piro kate ta ke mayewa. Ne bike ndaka piti ku-graka Kristus tuku pasa mayenu ta saninmba mina.

Paulus nu nuje piro suluna

⁶Mine minemba nane ye baleyuwaig le ye tuku ndare atrau aganj tanañ kutamngat. Ye kilke te kusrewam tuku ait buk patukate. ⁷Nane usre mbolnje pinderka mabtam tuku ma mbol prode tanañ ye piroka ka mabtam tuku ma mbol buk prowen. Ye Kristus tuku pasa son ngeg ta kusre ndamba biye dewet. ⁸Kile Sunjo nu ye tinreknu nga lafunu sam tuku pilna le minit. Nu kumumbi tango pileningit. Ait sunjo mbolnje nunje lafu ta samngat. Ye ndo kuga. Nane afu nu manj mayok kambim tuku wamdus sunjo ñak minig ta nu nane mata lafu mayenu ningamngat.

Wam pagu pasa afu

⁹Ne pitik ndo ndin sota te prowa. ¹⁰Kresens nu Galesia ma mbol kina le Titus nu Dalmesia ma mbol kina. Demas nu kilke te mbolok manau tuku nzali sungona le nu ye kusreyumba Tesalonika kina. ¹¹Lukas nu ndo ye ndonj tenge minit. Ne Markus samba nu ndonj yalpe. Nu ye turyam tuku tango mayenu. ¹²Ye Tikikus kukulen le Efesus tumbran sunjo mbol kina.

¹³Ne ye tuku murke tuku tawi kaikam tuku Troasnge Karpus tuku wandeknge kusrewen ta tumba prowa. Ye tuku pasa wane kilmba afu aganjmor ngaronumbi wakeikanu ta sinja kusre ndaka kilmba prowa.

¹⁴⁻¹⁵Aleksander nu ainmbi aganj ndende wakeikanu tango ne nu rironka. Nu sangri tinga sine tuku pasa mbulmba te-ibegna sulumba nu ye ñayo siliyina. Sunjonge lafunu tambimngat.

¹⁶Nane abo abo ye pasa mbolnje pilnaig le ande nu ye tur ndayina. Nane ñakmba kua kinaig. Kuate nu nane tuku mbar ta sauka gilainguwa nga yabanjet. ¹⁷Sunjo nu ndo ye kusre ndayina. Nu ye sangri pileyina le ye nu tuku pasa

kumumbi kukliwen le kasomok mbal
 ḡakmba isnaig. Nu taṇamba ye turyina
 ta nane laionḡe baleyuwaig ḡa saki-
 naig ta taṇa ndanaig. ¹⁸Wam ḡaigonu
 ḡakmba ḡgamukḡe nu ye turyumba ki-
 graibka nuḡe kulatkate ma mbolḡe ye
 palmbimḡgat. Sine nu tuku nyu sunḡo ta
 te-dunḡa minmba minbe. Son.

¹⁹Prisila taṇḡo nuḡe Akuila ndoḡ One-
 siforus tuku wande tuma mbal turmba
 ye nane ḡakmba kaiye pasa niḡget.

²⁰Erastus nu Korinḡe kusrewen.
 Trofimus nu Miletusḡe guazeḡgina le
 taṇḡe kusrewen le minit.

²¹Ne dal ndaka murke ait pro
 ndatembu te prowa. Yubulus, Pudens,
 Linus, Klaudia tira kame te afu turmba
 ne kaiye pasa tinig.

²²Sunḡo nu ne ḡgamunḡal sanḡri
 pilenumba minwa. Nu ake sinaḡ ne
 make pilwa.

Son.

TITUS

Titus tuku waje Paulusnge kuyarna

Paulus nu Titus tuku waje kuyarna te tugunu tejenmba.

Paulus nu o buk Kreta nuy mbolnge minna sulumba nuy ta kusrewam saka Yesus tuku kuasmbi idusningmba ngamungal pitina le Grikn u tango Titus wam pagumba sana: Ne kuasmbi te kulatka mina ngina. Tanamba sana sulumba Paulus nu Titus kusremba ma inum kina ka tanje nu Titus wam pagu pasa afu lato sawam idusmba waje te kuyarmba pilna le Titus sota kina.

1 Titus kaiye. Ye Paulus Kuate tuku piro tango Yesus Kristus tuku aposel ye ne ndorj pasatam prowet. Kuate nu nane kilam tuku madininggina mbal ye nane tuku ngamungal son sangri pileningi le nu tuku pasa tugusek kila pile mayemba nu tuku mingge kum-nemnge minwaig nga nu ye kukulyina. ²Nane abo minmba minam tuku wam ta son nga minde minwaig nga pasa kuk-liwet. Kuate nu samba kilke kile-mayok ndakina sulumba abo tugu ta singam tuku sakina. Nu sinjka yabrikam kumuŋ kuga. ³Ait kumungina le mbal afu kukul-ningina le abo tugu tuku pasa ta kuk-linaig. Kuate nu sine tuku muskil kile-tidinge singit ta nu piro ta ye tuku wai mbolnge pilna.

⁴Titus, ne sine ndorj ngamungal son ndindo jak minit tukunu ne sinjka ye tuku kinjo. Singine Mam Kuate, Kristus Yesus sine tuku muskil kile-tidinge singit tango nale ake sinan ne make pilmba ngamungal wamdus bul sernuwaik. Son.

Titus nu Kreta nuy tuku gabat madiningam tuku pasa

⁵Piro afu sine buk sulu ndagenj ta ne kile-tidinga suluwam tuku ye ne

Kreta nuy mbolnge kusrenen. Ye wam pagunen ta dubimba tumbraŋ jakmba mbol kumba Kristus tuku kuasmbi tuku gabat tango afu madiningmba patika. ⁶Gabat tango ta tango kame nu tuku mbar ande sanu tuku kanjer ndawaig. Nu pino ndindo ndo jak minwa. Nu tuku kinjo kame mata Kristus tuku son nguwaig. Nane nangine nzali fare dubimba ko mingge kumnemnge mine ndakuwaig le afu nane mbolnge wam tanan sanu tuku kanjer ndawaig.

⁷Gabat tango nu Kuate tuku piro kulatkate. Ta tuku nane afu sinjka nu tuku mbar ande sanu tuku kanjer ndawaig. Nu nuje ngaros u payam ndakuwa. Nu pitik ndo gubra te ndakuwa. Nu kule kamentu nyumba nginngan ndaka ande kat ndawa. Nu ndametiŋ kilam tuku piriri ndawa. ⁸Nu mbal afu kilmba isukuseneninguwa. Nu manau magenu ndo nzaliwa. Nu pizuknu tinreknu minmba manau purfeŋnu ndo kuwa sulumba nuje nzali naganu kusrekuwa sulumba ⁹Kuate tuku pasa afunge tumninginaig ta ndo biye dewa. Nu tanawa ta nu pasa tugusek tango pino tumningam kumuŋ. Afu pasa ta te-ibenam tagowaig ta nu nane tuku wamdus mbarde ta kumumbi tumningamngat.

Yabri mbal peuningam tuku pasa

¹⁰Nane gudommba mingge kumnemnge mine ndaka pasa alo kugatok saka afu yabrinngig. Zu mbal afu kile Kristen ngamuknge minig ta nane gudommba tagade. ¹¹Nane ndametiŋ kilam tuku ndo idusmba wam naganu nda sakam tuku ta tumningmba tango afu nangine kinjo kame mata didikade le ngamungal son kusrekade. Ne sinjka mbal ta peuninga.

¹²Kreta tango ande nu tuan tango tanan minna sulumba nuje mbal tuku tejenmba sakina.

Kreta mbal nane yabri tango ndo. Nane aganjmor njagonu tana kanyumba nyamaganj tuku ndo piriride njina.

¹³Nu son sakina. Ne nane sanjgrimba saninge lika le Kristus tuku pasa tugusek ta ndo son nguwaig. ¹⁴Nane pasa tugusek pitaide mbal tuku minge dubi ndakuwaig. Zu mbal tuku yabri wam kube ta mata ngumneninguwaig.

¹⁵Mbal afu ngamungal purfejnu minig ta nane aganj ndende njakmba purfejnu tukul kugatok ngade. Afu ngamungal purfejnu kuga Kristus tuku son nda ngade ta nane aganj ndende afu purfejnu kanjer ndakade. Nane ngamungal purfejnu kuga tukunu nane pileningam kumuŋ kuga. ¹⁶Nane mingembi ndo sine Kuate kila ngade. Nangine manau njagonu tanje sine Kuate gilai ngade. Nane Kuate am mbolnje njule parak minig. Nane nu tuku minge pitaimba wam mayenu ande kam kumuŋ kuga.

Saibo kame, tango mo, pino mbanzo tuku pasa

2 O tira, ne tejenmba ka. Kuate tuku pasa tugusek ta ndo tumninga.

²Tango mage mage nane nangine nzali njagonu kusrekuwaig. Nane gua gua ndaka wamdus kuyar magenu njak minwaig. Nane Kristus tuku pasa tugusek ta ndo son nguwaig. Afu tuku kume purkuwaig. Nane piti mbolnje bike ndaka sangri tingguwaig.

³Pino mage mage nane mata Kuate tuku nyu idusmba kurauka minwaig. Nane ngumnem pasa sa ndakuwaig. Kule kamenu nyam tuku piriri ndawaig. Nane wam magenu nane afu tumninguwaig. ⁴Nane pino mbanzo wam pagukuwaig le nangine tango kijo kat nangine tuku kume purkuwaig. ⁵Nane wamdus kuyar magenu njak minwaig. Nane alenj alenj ndakuwaig. Nangine wande ku-

lat mayemba rangun mayenu kumba nangine tango tuku minge kumnemnge minwaig. Nane tanawaig ta afu nane kanjerka nane wam mayede nga Kuate tuku pasa njayo siliwe nda.

⁶Tango mo nane mata nangine nzali njagonu kusrekuwaig nga saninga. ⁷Ne nane mironj mata wam magenu ndo ke lika le nane afu kanjernumba ne dubin-uwaig. Ne pasa ndinok ta ndo idusmba tugusemba tumninga. ⁸Son pasa ndo nane te-ibenam kumuŋ kuga ta saninga. Ne tanawa ta sine tuku ngueu mbal tuku ndin tukula le nane kiko kanjernmba pasa kugatok minamngaig.

Piro mbal tuku pasa

⁹Mbal afu nangine sugo tugumnge pirokade ta nane tejenmba saninga. Nane nangine gabat kumnemnge minmba piro mayewaig le nu piro ta nza-liwa. Nangine gabat maim maim tuwe ndaka e ¹⁰ko nu tuku aganj ndende kuayar ndaka nane piro mbal magenu ndo minwaig. Nane wam njakmba kumumbi ke likuwaig le afunge Kuate sine muskil kile-tidinge singit wam ta mayenu nguwaig.

Sine manau magenu kumba Sungo minde minbe

¹¹Kuate nu tango njakmba muskil kile-tidingam saka nu ake sinanj tango make patikate wam ta te-mayokna. ¹²Manau ta mbolnje nu sine wam magenu ke likam tuku tumsingit. Sine nu ngumnemba kilke te mbolok nzali njagonu dubikeg ta kusrekube. Sine wamdus kuyar magenu njak minmba manau tijreknu ke lika nu tuku minge kumnemnge minbe. Sine kilke te mbolnje manau mayenu ta njak minmba ¹³sine gare sungo tam tuku wam ta ndo tairnga minbe. Sine muskil kile-tidinge singit tango Yesus Kristus nu singine Mbara Sungo. Nu nune kilja sangri njak mayok kuwa le gare sungo

tamngig. ¹⁴ Sine mañau ñaigonunge sine ndaleka minna le nu sine muskil kile-tidinge singam tuku nuñe ñgarosu kumam tuku pilna. Sine nu tuku mbal purfeñnu mayok ka wam magenu ndo kam tuku wamdus sangrinu pilbe ñga nu kumna.

¹⁵ O Titus, ne sangri tinga wam ñakmba te saninmba nane tuku wamdus kuagneka rironj pasa saninge lika. Ande nu ne tuku pasa te ngumne ndawa.

Sine Kuate tuku waknye mañau lafube

3 O tira, ne nane saninga le gabat sugo kulat mbal ñakmba kumnemnge minmba nane tuku minge dubikuwaig. Piro magenu ñakmba kam tuku nane wamdus kuaneka minwaig. ² Wañe pasa kualeyau nane wam kame ta rironjkuwaig. Nane wamdus bafu ñak minmba tango tuku nyu idusñinmba nane ñakmba mbolnge mañau kumumbi kuwaig.

³ Sine mata buk nginnganka minmba minge pitaika yabri mañau dubika mingenj. Sine ñgarosu kikonj tingam tuku mañau le gare tam tuku mañau yimyam tange sine didikinaig le dubikigenj. Sine mara mindek mañau ñaigonu ndo dubikigenj. Afu sine lisinnginaig ta sine ta tuku gubra kagli firka mingenj. Afunge sine kasursinginaig le singine singine mata munngu kasurkigenj. ⁴ Sine tanjamba mingenj le muskil kile-tidinge singit tango Kuate nu nuñe rangun mayenu kume pur mañau kile-mayokka ⁵ sine tuku muskil kile-tidinge singina. Sine mañau tinreknu ke likigenj le nu tana ndana. Kuga. Nu sine sinanu ake sinanj mapekina. Nu sine tuku mbar minyanga saukina le Tukul Guwa nu abo tugu kitek sine singina. ⁶ Yesus Kristus nu muskil kile-tidinge singit ta mbolnge Kuate nu Tukul Guwa singina le sine mbol kumungina. ⁷ Nu ake sinanj sine make

patika sine tinreknu ngam tuku nu Tukul Guwa singina le sine abo tugu minmba minam tuku ta teg sulumba alonu kanjeram tuku minde mineg. ⁸ Pasa te singka son pasa ndo. Ta tuku ye pasa sake likit te ñakmba sangri tinga saninga le Kuate tuku son ngade mbal nane wam magenu kam tuku wamdus sangrinu pilwaig. Wam kame ta magenu ndo tango pino turkade.

⁹ Nane afu pasa tugu kugatok mbunj kame tuku tugu patit ke lika munngu tulingade sulumba wamdus pur yimyamka Moses tuku tukul pasa tugunu ta tuku kualeyaukade. Pasa ta tane turkam kumunj kuga. ¹⁰ Ande tane pur yimyam tinguwa kande nu rironj pasa tawe. Ne pasa tambim ara le nda iswa ndeta tane ñakmba nu ndonj ulendi ndakap. ¹¹ Tango tananj nu ndin mayenu o buk kusrena ta ne kila. Nu tango ñayonu ndo. Nuñe mironj nuñe une tuku pa ta tamngat.

¹² Ye Nikopolis tumbranj sungo mbol kumba murke ait mbolnge tange minam tuku iduset. Ye Artemas ko Tikikus kukuli le ne tugum prowa kande ne ye tugum prowam tuku ndin sota.

¹³ Tukul pasa biteknanganu tango Senas nale Apolos ndonj ne kusrenumba kambim bafuwaik le ne nale turka le aganj ndende afu den ndakuwaik. ¹⁴ Singine tira kame wam paguka le nane wamdus sangrinu pilmba wam magenu ke lika afu aganj afu denkade ta nane turkuwaig. Nane son ngade ta tanjamba alonu temayokuwaig.

¹⁵ Nane ye ndonj minig mbal te ñakmba ne kaiye pasa tinig. Afu ne ndonj minig mbal sine tananj son ñga sine tuku kume purmba minig mbal ta mata sine tuku kaiye pasa te saninga. Kuate nu tane ñakmba ake sinanj make patika minwa.

Son.

FILEMON

Filemon tuku waŋe Paulusŋe kuyarna

Paulus nu Filemon tuku waŋe kuyarna te tugunu tejenmba.

Filemon nu tango ande nyu ŋak. Nu Paulus tuku piro mbolŋge Yesus tina tukunu nu Paulus ndoŋ gulab mayenaik.

Onesimus nu Filemon tuku piro agarj taŋaŋ nu tugumŋge piya kugatok pirokina. O buk maŋau ta minna. Tango sugu afu tango pino piyaniŋmba kilmba nane miro taŋaŋ gabat minnaig. Piro mbal ta nane naŋgine sugu tugumŋge piroka piya kugatok naŋgine piro agarj taŋaŋ minnaig. Nane naŋgine wamdusmbi naŋgine sugu kusrekam kumuŋ kuga. Zu mbal sugu afu nane mata piro mbal taŋaŋ ŋak minnaig ta nane tukul ande dubiwanu ta tejenmba. Yar 7 nane ndoŋ pirokanu le nane kusrekanu le kambinu.

Mara ande Onesimus nuŋe sunŋo Filemon ram kua ka ma kise mbol kina. Kumba ka taŋe nu Paulus te-silika nu tugumŋge pasa mayenu ismba Yesus tuku son ŋga ŋgamuŋgal biye mbilna. Taŋana le Paulus nu Onesimus kukulwa le luka nuŋe gabat tugum kuwa le Filemon nu gubra ŋak Onesimus te nda kikat ŋga nu waŋe te Filemon tuku kuyarna.

1 O tira Filemon sile tuku piro tuma taŋgo kaiye. Ye Paulus ye Kristus Yesus tuku piro biyen tukunu kile ye muli wandekŋge minet. Ye sikile tira Timoteus ndoŋ ne tugum prowek. ²Yesus tuku kuasmbi ne tuku wandekŋge maŋgurdade, pino Apia, sile tuku tira taŋgo Arkipus nu sile taŋaŋ pasa mayenu tuku saŋgri tiŋga pirokate tane ŋakmba tuku waŋe te kuyaret. ³Siŋgine Mam Kuate Sunŋo Yesus Kristus ndoŋ nale tane ake sinaŋ make patika

ŋgamuŋgal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Paulus nu Filemon gare pasa tuna

⁴⁻⁵ O Filemon, ne Sunŋo Yesus Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋga nu tuku kume purte sulumba nu tuku mbal ŋakmba idusniŋgit ta nane afuŋge ne tuku wam kubede le ismba minet. Ta tuku ye Kuate yabaŋet ait mbolŋge ne idusnet sulumba Kuate gare pasa tuwet. ⁶Naje ŋgamuŋgal son saŋgrinu ta nane afu ŋgamukŋge te-mayoka le nane kaŋgermba sine Yesus Kristus mbolŋge nyaro mayenu kileg ta kila patikuwaig ŋga idusmba yabaŋet. ⁷Ese tira. Ne Yesus tuku mbal ŋakmba idusniŋmba turningit le nane wamdus bulkade. Ye ne tuku maŋau mayenu ta ismba ye gare sunŋo tumba wamdus saŋgri pileyate.

Paulus nu Onesimus tuku Filemon sana

⁸⁻⁹ O tira, ye ne tuku tira Paulus ne wam ande ka ŋga iduset. Ye Kristus tuku nyu mbolŋge ne wam ta ka ŋga sani ta ne pitaiwam kumuŋ kuga. Ne kam tuku. Sine ŋakmba tira kame tuku muŋgu kume purkeg. Ye wam ta idusmba ne ka ŋga sa ndanumba ake kusnanamŋgit. Ye Paulus ye buk saibo pilet. Ye Yesus Kristus tuku piro tango tukunu ye muli wandek tenge minet. Yenŋe ne kusnanamŋgit. ¹⁰Onesimus nu ne tuku piro agarj taŋaŋ ye nu tuku ne kusnanamŋgit. Kile nu ye tuku kiŋo taŋaŋ minit. Ye muli wandekŋge nu Yesus tuku son ŋgam tuku ndin tumen le nu son ŋgina le ye nu tuku mam minet. ¹¹Nu o buk ne ndoŋ minna ta nu kanyummba piro maye ndana. Kile nu piro mayenu kam tuku iduste. Ta tuku nu kile sile arŋeŋ sinzaŋsikam kumuŋ.

¹²Ye Onesimus tuku kume purmba nu kukulet le ne tugum ilit. ¹³Ye pasa

mayenu tuku muli wandeknge minet ta Onesimus nu ne tuku ma tumba ye turyuwa nga ngailkam iduset ta tajaig. ¹⁴Ye ambonga ne kusnanam iduset. Ne naje wamdus dubimba wam mayenu ka nget.

¹⁵O tira, ye tejenmba iduset. Onesimus ait fagnu ne kusrenina ta nu wam mayenu tumba ne ndoj minmba minam tuku nu tana inde. ¹⁶Kile nu naje piro aganj tana ndo kuga. Nu Yesus Kristus ndoj ulendika nu sine tuku tira ande. Nu ne tuku tira piro aganj tana minit. Ta tuku ye nu iduset ta ne ye liyumba nu sungomba idusamngat.

¹⁷Sile Kristus mbolnge tuma minek ta idusmba kande Onesimus kanjgermba ne ye tate tana nu ta. ¹⁸Nu ne mbolnge mbar ande kina e ko ne tuku aganj ndende kilna le lafuwam tuku minwaig kande nu tuku nyu kuyaram tuku ma mbolnge ye tuku nyu kuyara.

¹⁹Ye Paulus yiye waimbi waje te kuyaret. Yenge lafuwamngit. Ne Kristus

mbolnge abo kitek tina ta ye tuku piro mbolnge tina. Ta tuku ne wam ande ngailyam kumun kuga ta ye ta tuku idus ndawet.

²⁰O tira, ne Sungo Yesus idusmba ye tuku kusna te pitai ndamba turya. Sile Kristus mbolnge tira minek ta alonu temayokmba ye tuku wamdus bul sera.

²¹O tira, ne ye tuku pasa pitaiwe nda ta ye kila. Ye tuku kusna pasa te ne limba naje wamdusmbi sungomba kamngat nga ye idusmba waje te ne tuku kuyaret. ²²Ye tuku kinyam mbili ande wakeiwa. Tane njakmba ye tuku yabanmba minig tukunu Kuate nu ndin wakeiwa le mayok kambim tuku wamdus sungo njak minet.

²³Epafras Yesus Kristus tuku piro tango ye ndoj muli wande te sinamnge minek nu ne kaiye pasa tinit. ²⁴Markus Aristarkus Demas Lukas yiye piro tuma mbal nane mata ne kaiye pasa tinig.

²⁵Singine Sungo Yesus Kristus nu ake sinanj tane njakmba make patikuwa. Son.

HIBRU

Zu mbal tuku waŋe

Gabat ande nu Zu mbal afu Yesus tuku son ŋginaig ta nane tuku waŋe kuyarna te tugunu tejenmba.

Zu mbal afu Yesus tuku kume tuku saŋgri tomba tinginaig sulumba naŋgine tukul maŋau ambokok kusrekinaig. Kusrekinaig ta naŋgine mbal afuŋge piti serniŋginaig le nane maŋ tukul kame ta dubikinaig. Taŋanaig le Yesus dubiwanu gabat andeŋge waŋe te nane tuku wamdus te-tiwam tuku kuyarna.

Yesus nu ambokok maŋau ŋakmba kumumba maŋau kitek te-mayokna. Nu kumna sulumba nuŋe ndarembi sine muskil nduiye kile-tidiŋga singine pris gabat sungo minit. Ta tuku nane maŋau ambokok saŋgri kugatok ta nduiye kusreka Yesus ndo dubiwaig ŋga nu waŋe te kuyarna.

Kuate tuku Kiŋo nu eŋel kame liniŋmba o mbolŋge minit

1 O buk Kuate nu maŋau kise kisembi nuŋe pasa tugusek tuan taŋgo tuku miŋge mbolŋge kile-mayokka minanu le sine tuku wa mbuŋ kame nane isanu. ²Ismba minnaig le ma ma kugawam tuku ait te mbolŋge nu nuŋe Kiŋo nuŋe mbolŋge nuŋe pasa te-mayokmba sasiŋgina. Agaŋ ndende ŋakmba nu wai mbolŋge patikam tuku nu Kiŋo nuŋe pilna. Tugu mbolŋge Kuate nu sakina le Kiŋo nuŋeŋge kilke te te-mayokna. ³Kuate tuku kilŋa nu minit tuku maŋau ŋakmba nuŋe Kiŋo nuŋe mbolŋge minig le kaŋgerkeg. Nale ndindo minik. Kiŋo nuŋeŋge pasa saŋgrinu sakate le agaŋ ndende ŋakmba naŋgine ma mbolŋge minmba kumumbi piroka minmba minig. Nuŋe Kiŋo taŋge taŋgo tuku une sauke suluna sulumba

Kuate Sungo Ndindo nu tuku ndinam kumamŋge samba mbolŋge minyokina. ⁴Taŋana le Kuate nuŋe Kiŋo nyu sungo te-mayokna le nu tuku nyu taŋge eŋel tuku nyu liniŋgina. Ta tuku nu nuŋe miroŋ mata eŋel kame ŋakmba liniŋgina. ⁵Kuate nu nuŋe Kiŋo ta tejenmba sana.

Ne ye tuku Kiŋo. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ŋgina. *Mune 2.7*

Kuate nu eŋel ande taŋamba sa ndana. Nu maŋ nuŋe Kiŋo sana:

Ye ne tuku Mam mayok kaŋgit.

Ne ye tuku Kiŋo minamŋgat ŋga sana. *2 Samuel 7.14*

Nu eŋel ande taŋamba sa ndana.

⁶Kuate nuŋe Kiŋo mulum kilke te mbolŋge te-mayokam bafuna sulumba nu nuŋe Kiŋo nuŋe tuku tejenmba sakina.

Yiŋe eŋel kame, tane nu tuku nyu tedunga nu mbariŋap ŋgina. *Lo 32.43*

⁷Kuate nu nuŋe eŋel kame tuku tejenmba sakina.

Yiŋe eŋel kame nane bubre taŋaŋ kile-mayokket.

Yiŋe kukul mbal pa mane taŋaŋ kile-mayokket ŋgina. *Mune 104.44*

⁸Nu nuŋe Kiŋo tuku pasa tejenmba sakina.

Ne Kuate. Ne nyu sungo ŋak naŋe mbal kulatka minmba minamŋgat. Kugawe nda.

Ne kumumbi naŋe gageu kulatkate.

⁹Ne maŋau tiŋreknu ndo nzalinu ne maŋau ŋaigonu ŋakmba mbulmba pitaikate.

Ta tuku ye ne tuku Mbara naŋe mbal ŋgamukŋge ne sungomba make pilmba nyu sungo tinmba gare tinen ŋgina. *Mune 45.6*

¹⁰Kuate nu nuŋe Kiŋo tuku maŋ tejenmba sakina.

Sungu, ne tugu mbolŋge kilke te-mayokna.

Ne naŋe wai kuyarmbi samba pilna.

¹¹ Kilke samba ngisikamngaik ta ne taɲawe nda.

Ne minmba minamngat.

Kilke samba tawi taɲaɲ urfu patika ɲaigongamngaik.

¹² Taɲawaik le taŋgo nu tawi tumba fil-filte taɲamba ne samba kilke fil-filmba kile-sikamngat.

Nane tawi abonu kilmba tingig taɲaɲ ne samba kilke urfunu kile-sika maɲ abonu kile-mayokkamngat.

Nenge ndo mbilka kisémba mayok kine nda.

Ne tuku yar mata kugawe nda. Ne minmba minamngat ɲgina. *Mune 102.25*

¹³ Kuate nu maɲ lato nuɲe Kiɲo sana:

Ne ye tuku ndinam kumam tenge saɲgri ɲak minyok mina le ma ma yenge ne tuku ɲgueu mbal ɲakmba kile-iberɲka ne tuku kupe kumnemngge patikamngit ɲgina. *Mune 110.1*

Nu eɲel ande pasa ta sa ndana. ¹⁴ Eɲel kame nane Kuate tuku pasa dubide tuku guwa ndo. Sine afu Kuatenge muskil kile-tidingam tuku mineg mbal nu nane kukulningit le pro sine tursingig.

Kuate nu ndin mayenu te-mayokna

2 Kuate tuku Kiɲo nu o mbolngge minit tukunu sine nu tuku pasa mayenu isgeɲ ta ake wamwamka li ndaka kurauka likube. Sine taɲa ndabe ta sine waɲ taɲaɲ kundu mayenu limba fare fare kumba ka ngisikamngig.

² O buk Kuate nu eɲel kukulningina le nane Moses tukul tunaig ta son saɲgri ɲak. Singine mbuɲ kame pasa ta lukanaig ta lafunu kumumbi tinaig.

³ Sine singine muskil kile-tidingam tuku pasa mayenu Sunngonge te-mayokmba sakina le nane isnaig mbalngge sine kubeu singinaig. Kile sine pasa mayenu te ake wamwamka likeg ta sine taɲamba ndo lafunu tamngig. ⁴ Kuate nu nuɲe pasa ta saɲgri pilemba wam yimyammbi nuɲe saɲgri kile-mayokka wam kitek ke

likina. Nu nuɲe nzali dubimba Tukul Guwa tuku saɲgri yimyam ninge likina.

⁵ Kilke kitek prowam tuku sakig ta kilke ta kulatkam tuku Kuate nu nuɲe eɲel madi ndaningina. ⁶ Kuate tuku pasa mbolngge ande nu teɲenmba kuyarna.

O Kuate, taŋgo nu ima le ne mara mara nu idus timba minit. Nu ima le ne nu turam tuku kulatkate.

⁷ Ne ait fagnu nu tumba eɲel kame kumnemngge pilna.

Taɲana sulumba ne maɲ nu tumba te-mayokmba nyu sungo tuna.

⁸ Ne agaɲ ndende ɲakmba kilmba nu kumnemngge patikina. *Mune 8.4-6*

Taɲamba Kuate nu agaɲ ndende ɲakmba kilmba taŋgo kumnemngge patikina. Agaɲ ande taɲgongge kulat ndakanu taɲaɲ mine ndakate.

Son. Kile ait te mbolngge agaɲ ndende ɲakmba taŋgo kumnemngge minig le sine kaɲger ndakeg. ⁹ Kaɲger ndakeg ta Yesus kaɲgermmba nu mbolngge kila pileg. Kuate nu taŋgo ake sinaɲ make patika Yesus nu ɲakmba tuku kumwa ɲga nu tumba ait fagnu eɲel kame kumnemngge pilna. Pilna le nu ɲakmba tuku kumna sulumba nyu sungo pasa ɲak mayok kina.

¹⁰ Kuate nu agaɲ ndende ɲakmba kile-mayokkina. ɲakmba nu tuku nzali ndo dubiwam tuku minig. Nu taŋgo gudommmba nuɲe kiɲo kame mayok ka nuɲe kilɲa tugumngge minam tuku idusna sulumba nu kumumbi nane tuku muskil kile-tidingam tuku taŋgo rar sungo tuna. Yesus nu rar ta mbolngge nu sine tuku gabat mayok ka sine tuku muskil kile-tidinge singit.

¹¹ Taŋgo nane Kuate tuku mbal mayok kambim tuku ande nu atrau piro biyit ta nane nu ndoɲ tugu ndindo. ɲakmba Kuate tuku minig. Ta tuku singine Sungo nu sine yabu ndaka yiɲe maib kame ɲga ¹² sine ndoɲ minam tuku Mam nuɲe teɲenmba sana.

Mam Kuate, ye ne tuku nyu sungo ta yiye maib kame ndonj te-mayokmba saka minamngit.

Ye naje mbal ngamuknge munembi ne tuku nyu te-dungamngit ngina. *Mune 22.2*

¹³ Nu manj kuyar ande mbolnge tejenmba sakina.

Kuate, ye ne tuku sangri tomba tinjet ngina. *Aisaia 8.17*

Pasa ande mata tejenmba.

Ye yiye maib kame Kuatenge ye sina ta ndonj minet ngina. *Aisaia 8.18*

¹⁴ Kuate nu Yesus tuna mbal nane ngarosu jak. Ta tuku Kristus nu sine tananj ngarosu jak mayok kina. Tanamba nu manau ta dubimba nu kumna. Nu kumna ta tanga kume tuku sangri Satan te-ibegna sulumba ¹⁵ sine kumam tuku kuru-kuruka mineg ta sine tuku muskil kile-tidinga kuru kuru wam ta tukulna.

¹⁶ Nu engel kame turkam tuku nde ndakina ta kilimok. Nu sine Abraham tuku tugu jakmba tursingam tuku ndekina. ¹⁷ Ta tuku nu naje maib kame minig tananj mayok kina. Wam ta mbolnge ndo nu sine tuku pris sungo mayok kambim kumu. Nu kumna sulumba nu Kuate tugumnge sine mapeka sine tuku atrau piro kumumbi biyit le Kuate nu sine tuku une sauka gilaingate. ¹⁸ Nu sine tango tananj mayok kina le Satan nu tagomba minna ta nu piti ta kamusna tukunu kile nu sine tago mbolnge mineg ta nu sine tursingam kumu.

Yesus nu Moses lite

3 Tira kame, Kuatenge sine jakmba wikina le sine nu tuku kuasmbi ndindo mineg. Nu Yesus kukulna le nu sine tuku pris sungo minit. Ta tuku singine wamdus jakmba Yesus ndo idus tibe.

² O buk Moses nu Kuate tuku mbal ngamuknge piro ke mayemba minna.

Tanamba ndo Yesus nu Kuatenge piro tuna ta nu piro ke mayena. ³ Nale arnen piro mayenaik ta Yesus nu Moses lite. Tango ande wande pilit ta sine wande tuku nyu te-du ndangeg. Sine tango tuku nyu te-dungeg. ⁴ Wande jakmba tangonge patikade ta Kuate nu aganj jakmba tugu. ⁵ Moses nu piro tango ndo Kuate tuku mbal ngamuknge piro mayena. Kuate nu ngumnenga wam kile-mayokkina ta nu wam ta tuku saka minna. ⁶ Kristus nu Kuate tuku Kinjo minmba Kuate tuku mbal ngamuknge piro mayena. Nu mbal ta tuku tugu. Sine wamdus sangrinu pilmba singine Sungo tuku pasa alonu tairnga minbe ta sine Kuate tuku mbal nu tuku wande tananj mineg.

Ngamungal kilba tukul ndakam tuku pasa

⁷ Sine Tukul Guwa tuku pasa ise mayebe. Nu tejenmba sana. Kile ait te mbolnge tane Kuate tuku pasa isig te

⁸ tangine mbu. Moses ndonj ma baknu mbolnge minnaig tananj ngamungal tukulmba kilba tukul ndakap.

Nane ye tuku wamdus mukuknu te gubra pile sam tuku tago-tagonaig.

⁹ Nane yar 40 ye tuku piro sangrinu yimyam kanjerkumba ta tuku nda idusmba ye tago-tagoyumba minnaig.

¹⁰ Ta tuku ye mbal ta tuku gubra tumba nane tuku tejenmba saken. Nane tuku wamdus tugusek kuga. Nane ye tuku manau katese ndade ngen.

¹¹ Ye nane tuku gubra sungo tumba pasa sangrinumbi tejenmba saken. Nane ye ndonj mabte nda ngen. *Mune 95.7-11*

Tukul Guwa nu tanamba Kuate tuku minge pasa sakina.

¹² Tira kame, tane rironj mayewap. Ande tane ngamuknge wamdus tugusek

kugatok minmba Kuate abo minmba minit nu talamba pitaiwikat. ¹³Ki ait mindek tangine tangine munju sangri pileningap. Tane kile abo jak minig ait mbolnge manau ta kusre ndawap. Tane taja ndawap ta une manau tange tane didikuwa le tangine ngamungal tukulkikat. ¹⁴Ambonga sine Kristus wamdus ndindombi tiger. Sine manau ta kusre ndamba tanamba ndo minbe ta sine nu tugumnge gare jak minamngig.

¹⁵Kuate tuku pasa wam ta tuku tejenmba sakate.

Kile ait te mbolnge tane Kuate tuku pasa isig te tangine mbuj kame tanaj ngamungal tukulmba kilba tukul ndawap nga sakate. *Mune 95.7-11*

¹⁶Tane idusap. Ima kate ngamungal tukulmba kilba tukulnaig e? Moses nu nane jakmba kilmba Isip kusremba kinai mbal ta. ¹⁷Ima kate tuku Kuate nu yar 40 mbolnge gubra tina e? Nane wam najgonu ke lika ma baknu mbolnge kume farnaig mbal ta. ¹⁸Ima kate tuku Kuate nu pasa sangrimbi nane ye ndon mabte nda ngina e? Nane nu tuku pasa ismba dubi ndanaig mbal ta. ¹⁹Nane Kuate talamba nu kumuj kuga nga idusnaig tukunu nane nu ndon mabte ndakinaig.

Kuate nu tango ndon mabtam tuku iduste

4 Kuate nu tango afu nu ndon mabtam tuku pasa sangrinu pilna ta kile minit. Kuga ndate. Ta tuku sine kuru-kuruka kurau mayebe. Sine Kuate ndon mabtam tuku wam lisigikat. ²Sine siggine mbuj kame buk minnaig tanaj kile mata pasa mayenu iseg. Nane pasa mayenu ismba talakinaig tukunu pasa ta nane tur ndakina. ³⁻⁵Sine nu tuku pasa ismba son ngeg mbal ndo Kuate ndon mabta mineg. Kuate nu tugu mbolnge aganj ndende jakmba kile-

mayokka nuje piro jakmba sugluka mabtina. Kuate tuku pasa mbolnge ande nu mara 7 tuku tejenmba kuyarna.

Kuate nu mara 7 mbolnge nuje piro jakmba sugluka mabtina nga kuyarna. *Mulum Pasa 2.2*

Afu nu ndon mabtam tuku Kuate nu sakina ta nane nu talamba pitainaig le nu nane tuku tejenmba sakina.

Ye gubra sunjo tumba pasa sangrinumbi tejenmba saken: Nane ye ndon mabte nda nga saken. *Mune 95.11*

⁶Pasa tange sine tejenmba tumsingit. Kuate nu tango ndon mabtam tuku iduste. Nane ambonga Kuate tuku pasa mayenu isnaig mbal ta nane nu talamba nu ndon mabte ndakinaig. ⁷Ta tuku ngumnennga Kuate nu tango ndon mabtam tuku ait ande te-mayokna ta kite ki ait noten. Ye David tuku pasa buk satigat ta Kuate nu tejenmba sakate.

Kile ki ait te mbolnge tane Kuate tuku pasa isig te ngamungal tukulmba kilba tukul ndawap ngate. *Mune 95.7-8*

Kuate ndon mabteg wam kilke mbolok kuga

⁸Yosua nu Israel mbal kilmba Kanan kilke mbol promba nane Kuate ndon mabte ndakinaig. Nane tanamba mabtinai kande Kuate nu ngumnennga man mabtam tuku ait ande sa ndakina kande.

⁹Kuate nu nuje piro ke suluna sulumba mabtina tanamba ndo nuje mbal nu tugumnge mabtamngaig. ¹⁰Sine Kuate ndon mabteg ta nu nuje piro sugluka mabtina tanamba ndo sine siggine piro tuku sangri kusremba Kuate tuku sangri tomba tanga mabteg. ¹¹Sine tanamba nu ndon mabtam tuku wamdus sangrinu pilmba dirnangube. Ande nu pasa mayenu ismba talakuwa ta nu siggine mbuj kame tanaj Kuate ndon mabte nda.

¹² Kuate tuku minje pasa sangri njayo abo njak minmba minit. Pasa ta kame bagi agonu limba nu agok njayo. Nu tanjo tuku ngamunggal nduasemba ka sinam nzinge kilke mbolok manjau samba mbolok manjau ngamu fetka kilimok kile-mayokkate. Tanjo tuku wamdus nzali kise kise kam idusde ta nu kingenja kila minit. ¹³ Aganj ande Kuate am mbolnje kuirka minam kumuñ kuga. Sine tuku wam njakmba nu am mbolnje mayoknje minig. Ngumnenja nu sine pilesinguwa le sine ta son ngamngig.

Yesus nu sine tuku pris sunjo

¹⁴ Singine pris sunjo nu samba mbol kina sulumba kile Kuate tugumnje minit. Nu Kuate tuku kinjo nuje Yesus. Ta tuku pasa mayenu iseg te biye debe. ¹⁵ Singine pris sunjo nu kilke te mbolnje minmba tago njakmba nu mbolnje pron-aig ta nu mbar ndana. Tago mbolnje sine sangri kugatok ta nu kila pilna sulumba sine sinasingit. ¹⁶ Ta tuku sine kuru kuru kugatok wamdus bulok Kuate tugum kab. Nu ake sinanj tanjo make patika turkam iduste. Sine nu tugum kab ta nu sine mapeka singine piti ait mbolnje tursingit.

5 Sine tanjo ngamuknje tanjo afu atrau piro biyam tuku mayok kinig ta nane sine njakmba tuku Kuate am mbolnje pirokade. Sine aganj afu Kuate tambim tuku ninjeg le nane Kuate tuku patikade sulumba singine une saukam tuku aganjmor bale farmba atraukade. ² Pris mbal nane tanjo ndo nane sine tanjaj mbar njak. Ta tuku nane katese ndade mbal mbarde mbal wamdus bafumbi kulatka piroka minig. ³ Pris mbal mbar njak tukunu nane tanjo tuku une saukam tuku aganjmor bale farmba atraukade ta nanjine une tuku turmba atraukade.

⁴ Tanjo ande nu nuje wamdusmbi atrau piro biyam tuku nuje nyu te-

mayokam kumuñ kuga. Kuatenje madiningit mbal ndo piro ta biyam kumuñ. Abo abo nu Aron tanjamba madina. ⁵ Kristus nu mata nuje wamdusmbi pris sunjo mayok kambim tuku nu nuje nyu te-mayok ndana. Kuatenje Kristus nu piro ta kam tuku madina sulumba sana:

Ne ye tuku Kinjo. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ngina. *Mune 2.7*

⁶ Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ne Melkisedek tanjaj pris minmba minamngat ngate. *Mune 110.4*

⁷ Yesus nu kilke mbolok tanjo minmba nuje kume mbolnje Kuatenje nu tuku muskil te-tiwam kumuñ nga Kuate yabanmba sungomba malmbika sarsarmba minna. Nu wamdus ndindo njak Kuate kumnemnje minna le Kuate nu tuku yaban pasa ta isna.

⁸ Yesus nu Kuate tuku Kinjo ta nu mata piti sugo kamusna. Piti ta mbolnje Kuate kumnemnje minam tuku wam ta nu kila pile mayena. ⁹⁻¹⁰ Nu Kuate tuku nzali ndo dubimba piti kamusmba minna ma ma nu kumumbi mayok kina. Nu kumumbi mayok kina le Kuate nu nuje Kinjo ta tejenmba sana. Ne Melkisedek tanjaj pris sunjo minmba minamngat ngina. Nu pris sunjo mayok ka sine nu tuku pasa dubiweg mbal sine muskil kile-tidinga abo minmba minam tuku singit.

Sine Kristus tuku wam njakmba kila pilmba sugokube

¹¹ Sine Melkisedek tuku wam afu gustommba satngam iduseg ta tane pasa isam tuku ngaro wasni njak pronaj tukunu sine tugunu njakmba tumtingam tuku piro karenjeg. ¹² Tane o buk Kuate tuku pasa isnaig ta kile tane nane afu tumningam tuku ta tane kumuñ kuga. Sine manj pasa ndui ta tugu patika tumtingam iduseg. Tane kinjo

dabro tanaŋ amo ndo nyam kumuŋ. Tane nyamagaŋ kareŋnu nyam kumuŋ kuga. ¹³Kiŋo dabro amo ndo nyumba minit tanaŋ tane maŋau tiŋreknu katese ndamba mbirimbamba minig. ¹⁴Tango sugoŋge ndo nyamagaŋ kareŋnu nyade. Nane mara mara maŋau tiŋreknu dubika wam magenu ŋaigonu pitik katesede sulumba wam magenu ta ndo dubikade.

6 Sine Kristus tuku pasa amo suk ta buk ismba kila pilgeŋ tukunu kile sine nu tuku pasa nyamagaŋ kareŋnu suk ta isam tuku wamdus pilmba ka sugokube. Sine makek maŋ lato lato sigrika wande palmbim kumuŋ kuga. Sine buk wam kame alo kugatok dubikigeŋ ta kusreka ŋgamuŋgal biye mbilmba makek kareŋnu siriwanu tanaŋ ²kule pisne maŋau e ko tango mbolŋge wai patinu tuku maŋau sine kila pilgeŋ. Sine tango kummba maŋ tiŋga e ko mbal ŋaigonu lafu ŋayonu tumba minmba minam tuku pasa ta mata sine buk kila pilgeŋ. Ta tuku kile sine pasa alo sugo ŋak isam tuku wamdus pilmba ka sugokube. ³Kuate nuŋe ndin tumsinguwa ta sine ndin ta mbolŋge sugokamŋgig.

⁴Nane afu Kristus tuku wam katese mayemba maŋ kusrewaig ta nane kileluka kilam tuku ndin ande kaŋger ndaweg. Ta ndaŋam? Kuate tuku bulu tanŋe nane tuku wamdus kilŋaningina. Kuate nu ake sinaŋ tango make patikate wam ta nanŋine wamdus sinamŋge kamusnaig. Nane Tukul Guwa mata tinaig. ⁵Nane Kuate tuku pasa ismba tagonaig ta mayenu ŋga idusnaig. Kilke kitek tuku saŋgri minmba minam tuku ta mata kamusnaig. ⁶Nane Kristus tuku wam ŋakmba ta kila patika maŋ kusrekuwaig ta nane Kuate tuku Kiŋo ŋgumnemba nu tumba nanŋine waimbi lato maŋ ail kazrai mbolŋge danŋganu sukde. Nane nu tuku nyu ŋayo silide le ŋakmba kaŋgerde. Ta tuku nane ŋgamuŋgal biye mbilam tuku ndin ande mine ndakate.

⁷Tane kilke tuku maŋau kaŋgerap. Mara mara sawe piymba kilke mbolŋge ndekate ta kilke nu sawe tate sulumba tango tuku piro turka nyamagaŋ magenu tiŋgade ta Kuate nu kilke ta nyaro mayenu tuwit. ⁸Kilke ande sawe tate sulumba aŋga ŋaigonu prode ta kilke ta piro kugatok. Kuate nu kilke ta kasuram bafute. Ŋgumnemba nu kilke ta piyamŋgat.

⁹Tira kame, sine tane pasa pitinu satingig ta Kuate nu tane mbolŋge tanawe nda ŋga sine iduseg. Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tinguwa le tane nu kaŋgeramŋgaig. ¹⁰Tane Kuate tuku kume purmba nu tuku mbal turka minig wam ta Kuate nu gilainŋge nda. ¹¹Tane ŋakmba tanŋine maŋau mayenu ta biye demba minap le ma ma wam tairŋga minig ta alonu promba tane tumail pulutingamŋgat. ¹²Tane kanyummba ŋgaro wasni ŋak mine ndakap. Kuate nu tango mbolŋge wam magenu kamŋgit ŋga sakina ta o buk nane afu nu kumuŋ ŋga ŋgamuŋgal mukuk tairŋga minnaig ma ma kile nane Kuate tugumŋge kaŋgerkade. Tane nane tanaŋ minap.

¹³O buk Kuate nu wam mayenu ande kam tuku Abraham sana ta nuŋe pasa saŋgri pilewam tuku Sunŋo ande nu limba mine ndakina le nu nuŋe nyu tambi pasa saŋgri pilemba teŋenmba Abraham sana: ¹⁴Ye Sunŋo. Ye siŋka ne mbolŋge wam mayenu kamŋgit. Yeŋge ne tuku ndare te-tugewi le sungokamŋgat ŋga Abraham sana le ¹⁵nu ŋgamuŋgal mukuk tairŋga minna ma ma tina.

¹⁶Sine tango siŋgine pasa saŋgri pilewam tuku siŋgine nyu tambi sa ndakeg. Siŋgine mbara nu tuku nyumbi sine pasa saŋgri pileweg. Maŋau ta mbolŋge ande nu sine tuku pasa pitaiwam kumuŋ kuga.

¹⁷Kuate nu nuŋe mbal mbolŋge wam mayenu kam tuku sakina ta nu wamdus biye mbil ndamba siŋka kamŋgat ŋga

sine idusbe nga nu tango suku manau dubimba nuje nyumbi nuje pasa sangri pilena. ¹⁸ Kuate nu pasa sakate ko nuje nyumbi sangri pilete wam ar ta mbilka kise mayok kine nda. Nu yabrikam kumuŋ kuga. Sine afu Kuatenge tur-singuwa nga kua ka nu tugum kineg mbal sine nu suku pasa biye demba ngamunggal mukuk alonu tairnga minbe nga nu wam armba te kile-mayokkina. Nu nuje pasa sakina sulumba man nuje nyumbi sangri pilena.

¹⁹ Wam armba ta mbolŋge sine nu suku pasa alonu tairnga mineg mbal wan anga ndinŋkanu tanan bike ndakeg. Singine anga ta samba mbolŋge tukul tawi sinamŋge Kuate tugumŋge minit. Purkam kumuŋ kuga. ²⁰ Yesus nu Melkisedek tanan pris sungo minmba nu ambonga sine suku ndin wakeimba sinam kumba sinenu nga Kuate tumailamŋge pris piro biymba minmba minit.

Melkisedek nu pris mbal ŋakmba liningina

7 Melkisedek nu tango sungo nyu ŋak ma ande nyunu Salem kulatkina. Nu Kuate suku pris minna. Mara ande Abraham tango sugo afu ndon kame bumba nu nane ŋakmba kile-ibenŋka nu luka kumba ndinŋge Melkisedek te-silikina le nu nyaro pasa tuna. ² Tanana le nu Melkisedek nu tango sungo nga nuje agan ndende ŋakmba mangur 10 patika ande tumba nu tuna.

Melkisedek nyu tugunu ta Manau Tinreknu suku Gabat. Nu kulatkina ma Salem nyu tugunu ta Wamdus Bulok. Ta suku nu mata wamdus bulok suku gabat. ³ Melkisedek suku ina mam nu suku wa mbuŋ kame suku pasa ande ta suku mine ndakate. Nu prona suku tugu e ko kumna suku tugu ta sine gilai. Nu wam ta kugatok tanan minna. Nu Kuate suku Kijo tanan pris minmba minit.

⁴ Melkisedek nu sinŋa nyu sungo. Singine mbuŋ sungo Abraham suku wam kanŋerap. Nu gabat afu ndon kame buna sulumba gabis agan ndende kilna ta mangur 10 patika ande tumba Melkisedek tuna. ⁵ Ngumnenga Levi suku mbuŋ afu atrau piro biyam suku Kuatenge madiningina. Nane atrau piro biynaig sulumba nanŋine mbal suku agan ndende mangur 10 patika ande didika kilnaig. Nane nanŋine mbal lininginaig ta suku kuga. Nane ŋakmba Abraham suku mbuŋ. Nane Moses suku tukul ande dubimba nanŋine mbal suku agan ndende kilnaig. ⁶ Melkisedek nu Levi suku ndare kuga. Abraham nu agan ndende mangur 10 patika ande tumba nu tuna le Melkisedek nu sungo tukunu nu ndek yaimba kilna. Nu kilna sulumba nu Abraham nyaro pasa tuna. Abraham nu ake tango kuga. Kuate nu tango mbolŋge wam mayewam idusna sulumba nu Abraham pasa mayenu ta tuna.

⁷ Ima nu sungo? Tango nu nyaro pasa tuwit ta e ko nyaro pasa tate ta? Tango nu nyaro pasa tuwit nu sungo. Ta suku Melkisedek nu sinŋa Abraham lite. ⁸ Levi suku mbuŋ afu nanŋine mbal suku agan ndende mangur ande kilnaig ta nane tango ndo ŋakmba kume far sulu-naig. Melkisedek nu Abraham suku agan ndende mangur ande kilna ta kuyar pasa nu suku tejenmba sakate. Nu abo ŋak minmba minit ngate.

⁹⁻¹⁰ Melkisedek nu ndinŋge Levi suku mbuŋ Abraham kanŋerna le ait ta mbolŋge Levi kugatok ta nu mbuŋ nuje suku fungul sinamŋge minna. Abraham nu nuje agan ndende mangur 10 patika ande Melkisedek tuna ta nu nuje ndare Levi suku turmba Melkisedek tambinu tanan kina. Ta suku kile Levi suku mbuŋ afu nanŋine mbal suku agan ndende ndui ndui yaika kilig ta nane pris sungo Melkisedek li ndade.

Yesus nu Aron lite

¹¹ Kuate nu Levi tuku tugu Aron tuku ndare nane pris piro biymba kulatkuwaig nga nu tukul mañau tango pino dubiwam tuku te-mayokna. Nangine piro ta mbolnge tango pino Kuate am mbolnge kumumbi mayok kinaig kande pris kitek ande mayok nda kina kande. Pris kitek mayok kina ta nu Aron tuku ndare kuga. Nu Melkisedek tanañ mayok kina.

¹² Pris kitek mayok kuwa ta tukul mañau kitek turmba mayok kinit. Tukul ambokok kugate. ¹³ Pris kitek ye sakit ta nu Levi tuku tugu kuga. Nu Yuda tuku tugu. Yuda tuku mbuñ ande atrau mbain mbolnge atrau ndakina. ¹⁴ Singine Sunjo Yesus nu Yuda tuku tugu mbolnge prona wam ta sine ñakmba kila. Moses nu atrau piro biyam tuku Israel mbal saningina ta nu Yuda tuku nyu te-mayok ndana. Ta tuku tukul mañau ambokok sinamnge Yuda tuku tugu ande pris piro biyam kumuñ kuga.

¹⁵ Pris kitek Melkisedek tanañ mayok kina wam ta mbolnge sine kilimok kangereg. Mañau kitek turmba mayok kina. ¹⁶ Yesus nu pris mayok kina ta tukul ande dubimba pris mayok nda kina. Nuñe mbuñ ande pris piro biye ndakina. Nu abo ñak minmba minam tuku nuñe sangri tambi nu pris mayok ka piro ta tina. ¹⁷ Kuatenge nu tuku tenemba sakina. Ne Melkisedek tanañ pris minmba minamngat.

¹⁸⁻¹⁹ Ambokok mañau ta gisleknu. Tango pino tur ndakina. Tukul mañau mbolnge nane tiñreknu mayok ndakinaig le Kuate nu mañau ta te-sina. Kile mañau kitek Yesus mbolnge alonu tamngig nga tairnga mineg mañau ta kumuñ. Sine nu mbolnge kumumbi mayok ka Kuate tugum kineg.

²⁰⁻²¹ Pris ambokok nane atrau piro biyam tuku Kuate nu saningina ta nuñe

nyumbi pasa sangri pile ndana. Nu Yesus pris mayok kambim tuku sakina ta nu nuñe nyumbi pasa ta sangri pilemba sana: Ye Sunjo. Ye yiñe pasa yiñe nyumbi sangri pilemba saken. Ye wamdus mbilmba kisémba sake nda. Ne mara mara pris minmba minamngat ngina.

²² Kuate nuñe pasa sangri pilemba nu Yesus pris minmba minam tuku pilna. Ta tuku nu pasa kitek Kuatenge katna ta kulatka minwa le alonu kugawe nda. Minmba minamngat. Ta tuku pasa kitek tange o buk Moses ndon pasa katna ta lite.

²³ Pris ambokok nane ñakmba kume likinaig. Ta tuku nane lafu-lafuka pris piro biymba minanu. ²⁴ Yesus nu abo ñak minmba minit tukunu nuñe atrau piro kusrewe nda. ²⁵ Nu mara mara abo minmba samba mbolnge Kuate tugumnge tango tuku yabañmba minit. Nane afu nu tuku piro tuku sangri tomba tinga Kuate tugum kinig mbal nu nane tuku muskil kile-tidinga minit.

²⁶ Yesus nu kumumbi sine tuku atrau piro biyit. Nu purfeñnu. Mbar ande nu mbolnge mine ndakate. Nu sine tango tanañ mine ndakate. Nu une kugatok. Kuatenge nu te-dunga samba mbolnge pilmba nyu sunjo tuna. ²⁷ Pris ambokok nane mara mindek ambonga nangine une sauka ngumnenga tango pino tuku une saukam tuku agañmor bale farmba atraukanu ta Yesus nu tana ndana. Nu nuñe ngarosus kumam tuku pilna le afunge nu balenaig le atraukam nduina. Not ndo. ²⁸ Tukul mañau sinamnge Kuate nu sine tango une ñak kilmba atrau piro biyam tuku patikina. Ngumnenga nu pris kitek piro biyam tuku Kuate nu nuñe nyumbi pasa sangri pilena ta nu nuñe Kiño nuñe pilna. Nuñe Kiño ta nu purfeñnu minmba nu pris sunjo kumumbi mayok ka tanañmba minmba minit.

Yesus nu pasa kitek kulatkate

8 Ye pasa ngakmba sake likit ta tugunu tejenmba. Singine pris sungo Yesus nu samba mbolnge Kuate tuku ndinam kumamnge minyok minit. ²Nu samba mbolnge Kuate tuku wande tugusek ta sinamnge nuje atrau piro kumba minit. Wande ta Kuatenge pilna tuku. Tanjonge pile ndakinaig.

³Pris sugo nane agan yimyam Kuate tumba aganjmor kilmba bale farde. Nane atrau piro ta ke likam tuku pris nyu tinaig. Singine pris sungo nu mata piro ta kam tuku nyu tina. Nu agan ande Kuate atraukam kumu.

⁴Yesus nu kilke te mbolnge minit kande nu atrau piro biye ndakate kande. Pris gudommba Moses tuku manau mbolnge tukul dubimba agan yimyam kilmba Kuate atrauka tuwig. ⁵Kilke te mbolnge atrau piro kade mbal nane samba mbolnge piro tugusek ta tuku kanunu ndo kade. Moses nu tawi wande palmbim bafuna le Kuate nu wam pagumba sana:

Ne isa. Ne buk tabe mbolnge minna le ye wande kanunu te-mayokmba tumen tanjamba ndo pale ngina. *Kisim Bek 25.40*

⁶Kuate nu alonu sungomba prowamngaig nga pasa kitek katna. Kile Kristus nu alonu ta kile-mayokkate. Pasa kitek tuku alonu sungokanu pasa ambokok lite. Ta tuku atrau piro Kuate nu Kristus tuna tanje pris mbal tuku piro ambokok mata lite. ⁷Kuate nu Moses ndonj pasa katna ta sinamnge tango pino kumumbi minnaig kande nu manj pasa kitek kat ndana kande. ⁸Kuate nu tukul pasa kum-nemnge minnaig mbal nu nane ndonj pasa ngak minmba tejenmba sakina.

Ye Sungo, ye satimgamngit. Ait ande prowa le ye Israel mbal ndonj Yuda mbal turmba pasa kitek sangrinu katamngit.

⁹Ye o buk Israel mbal tuku mbunj turka ndin te-mayoken le Isip kusremba kinaig ait mbolnge nane pasa sangrinu katen tanjamba kuga. Nane ye tuku pasa ta dubi maye ndamba kusrenaig le ye nane ngumneningen.

¹⁰Ye Sungo ye satimgamngit. Ngumnenga ait kumunguwa le ye pasa kitek tejenmba Israel mbal ndonj katamngit. Ye yije tukul pasa ngakmba nane dubi magekam tuku nane tuku ngamunggal sinamnge patike likamngit. Ye nane tuku Mbara Sungo mini le nane yije mbal minamngaig.

¹¹Nane nangine kilke tuma mbal nangine ndare Kuate tuku kila pilwaig nga manj tumninge nda.

Nyu ngak nyu kugatok mbal nane ngakmba ait ta mbolnge ye kila minamngaig.

¹²Ye nane mapeka nangine wam ngaigonu sauke ningamngit. Tanjawi sulumba ye nane tuku une ngakmba gilaingamngit ngina. *Yeremia 31.31-34*

¹³Kuate nu pasa kitek katam saka nu pasa ambokok te-sina le piro kugatok minit. Nu piro kugatok minmba ngisininu bafute.

Kuate mbariŋam tuku kilke mbolok tawi wande

9 Pasa ambonga Kuate nu Moses ndonj katna ta nane ta sinamnge fare fare Kuate mbariŋ ndanaig. Nane tukul afu dubika nu mbariŋnaig. Nane nu mbariŋam tuku kilke te mbolok tawi wande pilnaig. ²Nane wande tumailamnge bulu ande mbain mbolnge pilnaig. Tukul bret Kuate am mbolnge patikinaig tuku mata mbain ta mbolnge minnaig. Tawi wande ta nyunu tukul wande. ³Tukul wande ta ngamunge malanga tukuranu tawi sungokanu minna. Tawi ta ngumnemnge tawi ma ande minna ta nyunu tukul wande sungo.

⁴Wande ta sinamnge mbain ande aganj afu pasokanu le mundur magenu prowanu ta minna. Mbain ta nane golmbi wakeinaig. Kuate nu Israel mbal ndonj pasa katna ta tuku bokis mata minna. Nane ngaronu golmbi wakeinaig. Ndate armba tukul pasa kuyaranu njak, gol waim mana fudinndo njak, Aron tuku ndumndum kuzru prona ta njakmba bokis sinamnge patikinaig. ⁵Bokis mbolnge ejel armba wakeika patikinaig. Ejel ar ta magenu ndo kilja njak. Nale nakile salmban kuitka bokis tukulnu songinaik. Kuate nu tango tuku mbar saukam tuku pris sungo nu bokis tukulnu ta mbolnge aganjmor ndarenu barejanu. Sine kile tawi wande tuku aganj ndende njakmba satangam tuku ait kuga. ⁶Nane tanjamba tawi wande tuku aganj ndende njakmba patike likinaig.

Pris mbal nane mara mara wande tumailam ta sinam kumba atrau piro yimyam kumba minnaig. ⁷Tawi ma ngumnmnge minna ta pris sungo ndo nu wande ta sinam kambinu. Mara mara kuga. Yar ndindo sinamnge ki ait ndindo ndo nu wande ta sinam kambinu. Nu kambim nga aganjmor ndare kilmba nuje mbar, tango pino tuku mbar, mbar afu nane kumba kamus ndanaig ta njakmba saukam tuku Kuate atraukanu. ⁸Manjau ta mbolnge Tukul Guwa nu tenenmba sine tumsingit. Ambokok manjau sinamnge tukul wande tumailamnge atrau piro kuga ndawa ta ake tango nu tukul wande sungo ngumnm ta sinam kumba Kuate tugum kambim kumu nj kuga.

⁹Tawi wande ta manjau kitek te tuku kanunu ndo. Manjau ta sinamnge nane Kuate mbarinjam nga aganj yimyam Kuate tuku patika aganjmor kilmba bale farmba atrauka tanjamba tanjamba minnaig. Nane tanjanaig ta nangine mbar manjau tuku piti nangine wamdus sinamnge minnaig. ¹⁰Nane kule le nya-

manjau tuku tukul ngarosus aganj ndende minyanje likam tuku tukul ta ndo dubika minnaig. Tukul njakmba ta ngarosus tuku ndo. Nane tukul kame ta dubika minwaig le Kuate nu manjau kitek te-mayokuwa le tukul kame ta sangri kugawamnggaig.

¹¹Nane tukul manjau dubika minnaig le ta ngamuknge Kuate tugumnge ngamungal mukuk njak minam tuku manjau prona. Kristus nu pro manjau ta tuku pris sungo mayok kina. Nu Kuate tuku wande sinam kumba ka pris sungo piro biyit ta kilke mbolok wande kuga. Samba mbolok wande tugusek. Tangonge pile ndakinaig tuku. ¹²Nu wande ta tuku tukul wande sungo nduiye sinam kina. Nu pris sungo ambokok tananj meme le makau fat tuku ndare kilmba tukul wande sungo sinam kine ndakina. Nu nuje ndare tumba ka ndare tamba sine piyasinmba sine tuku muskil nduiye kile-tidingina.

¹³Manjau ambokok dubimba nane meme le makau pailnu tuku ndare kilmba makau pangar fatnu pasokinaig tuku kuke tugu ta tur mbilmba tango nu wam afu mbolnge kutur kilanu ta nane mbolnge bareninginaig. Bareninginaig le nangine ngarosus tuku kutur saukinaig.

¹⁴Kristus tuku ndarenge aganjmor ndare tuku piro lite. Nu purfejnu ndo minmba nuje minmba minam tuku manjau tuku sangri mbolnge nuje ngarosus kumam tuku pilmba Kuate atraukina. Wam afu dubikeg le tur ndasingig le wamdus piti njak mineg ta nuje ndarembi mbar ta njakmba sauke suluwa le sine ngamungal mukuk njak Kuate mbarinjam kumu nj. ¹⁵Pasa kitek Kuate katna ta kile Kristus nu alonu kile-mayokkate. Nu tuku kume mbolnge pasa ambonga katna ta kumnmnge minmba mbarde mbal muskil kile-tidinge ningit. Kile Kuate nu o buk sakina tanjamba nu

wikade mbal ɲakmba nuɲe wam magenu kilam tuku minig.

¹⁶Tango ande ɲgumɲeɲga ye kumi le ye tuku agaɲ ndende yiɲe mbalɲge kilam tuku ɲga idusmba nu waɲe ande kuyarmba pilit. Tango ta nu kumit le ndo nu tuku agaɲ ndende kuembol walmba kilig. ¹⁷Nu nuɲe pasa kuyarte sulumba nu abo minit ta kuyar ta alo kugatok taɲaɲ minit. Nu kumit le ndo alonu mayok kinit. ¹⁸Wam ndui ta ndo Kuate nu pasa o buk taɲgo ndoɲ katna ta alonu mayok kuwa ɲga tane agaɲmor bale farap ɲgina. Ndare tambi pasa katna ta tugu pilnaig ta teɲenmba. ¹⁹Moses nu tukul pasa ɲakmba tango pino saningina sulumba nu makau fat le meme tuku ndare kilmba kule tur mbilna. Taɲamba nu sipsip ɲguenu gurgur kilmba hisop ail waɲenu tur kusmba pilna le ndare sinam kina. Kina le tumba bareɲna le tukul kuyaranu waɲe tango turmba mbol kinaig. ²⁰Taɲamba Moses ndek sakina: Tane dubikam tuku Kuate nu tane ndoɲ pasa katna ta ndare tembi tugu pilit ɲgina.

²¹Nu wam kina taɲamba ndo ndare ta tumba ka tawi wande sinamɲge Kuate atraukam tuku agaɲ ndende ɲakmba mbolɲge bareɲningina. ²²Moses tuku tukul maɲau ta sinamɲge kutur ɲakmba mayok kinaig ta ndarembi ndo saukinaig. Ndare kutu ndate ta taɲgo tuku une sau ndakate.

Yesus nu kummba sine tuku une saukina

²³⁻²⁴Maɲau ambokok sinamɲge nane agaɲmor ndarembi kutur saukinaig. Maɲau ambokok ta samba mbolok maɲau kube ndo naig. Kristus nu kilke te mbolok tuku tukul wande sinam kine ndakina. Nu samba mbolok tuku wande tugusek ta sinam kina sulumba kile sine turkam tuku Kuate tugumɲge minit. Ta tuku samba mbolok agaɲ ndende agaɲmor ndarembi kutur saukam kumuɲ

kuga. Atrau agaɲ purfeɲnumbi ndo kutur saukam kumuɲ.

²⁵O buk yar kidemba ki ait ndindo mbolɲge pris sungo nu tukul wande sungo sinam kambim ɲga nuɲe ndare tumba kine ndakina. Nu agaɲmor ndare kilmba kambinu. Kristus nu taɲa ndana. Nu nuɲe ɲgarosu kumam tuku palm-bim nduina sulumba nuɲe ndare tumba samba mbolok tukul wande sinam kina. ²⁶Nu wam ta ke ndakina kande Kuate nu kilke te-mayokna ait ta mbolɲge nu tugu pilmba kume tutur-tuturmba ka kile taɲamba minit kande. Ait kugawam tuku ait te mbolɲge nu mayok kina sulumba nuɲe ɲgarosu tambi une ɲakmba sauke suluwam tuku Kuate atraukam nduina. ²⁷Tango ɲakmba kume nduiwaig sulumba Kuate nu nane pileningam tuku ait tairɲga minamɲgaig. ²⁸Taɲamba ndo Kristus nu nuɲe ɲgarosu pilna le nane nu balenaig le nu kumam nduina sulumba tango gudommba tuku une saukina. Nu maɲ luka prowamɲgat ta une saukam tuku prowe nda. Sine nu minde mineg mbal sine tuku muskil kile-tidinge singam tuku prowamɲgat.

10 Tukul maɲaunɲge samba mbolok tuku tugusek maɲau tuku alonu kile-mayok ndakate. Nu wam tugusek tuku kanunu ndo. Ta tuku nane tukul dubimba yar kidemba agaɲmor ndui ta ndo kilmba bale farmba atrauka Kuate am mbolɲge kumumbi mayok kine ndakade. ²Nane kumumbi mayok kinaig kande nane une tuku piti kamus ndamba agaɲmor maɲ kilmba bale farmba atrau ndakinaig kande. ³Nane yar kidemba une saukam tuku agaɲmor kilmba bale farniɲmba atraukinaig sulumba naɲgine une ta idusmba minanu. ⁴Makau pailnu le meme tuku ndarembi une saukam kumuɲ kuga. ⁵Ta tuku Kristus nu kilke te mbol prona sulumba nu Kuate sana:

Nane aganjmor kilmba bale farmba aganj kise kise ne tanmbim tuku patikade wam ta njakmba ne nzali ndanate. Ta tuku ne ye ngarosus te sina.

⁶Nane aganjmor kilmba bale farmba njak pasokade ko nangine une idusmba aganjmor bale farmba atraukade wam ta njakmba ne nda nzalinate.

⁷Ta tuku ye ne sanamngit. Kuyar pasa ye tuku tanjamba sakate ta ye prowen te ne tuku nzali njakmba dubikam tuku minet. *Mune 40.6-8*

Kristus nu tanjamba Kuate sana.

⁸Kristus tuku pasa ta tugunu tejenmba. Nu ambonnga sakina: Aganjmor kilmba bale farmba aganj kise kise ne tanmbim tuku patikade wam ta ne nzali ndanate. Aganjmor kilmba bale farmba njak pasokade ko afu nangine une tuku atraukade manjau ta njakmba ne nda nzalinate ngina. Nane tukul manjau dubimba manjau njakmba ta kinaig ta ⁹Kristus nu manjau pasa tuturmba sakina: Ye prowen te ne tuku nzali njakmba dubikam tuku minet ngina. Nu manjau kitek Kuate tuku nzali njakmba dubikam tuku ta mayok kuwa nga tukul manjau tuku piro te-sina. ¹⁰Kristus nu Kuate tuku nzali ta dubimba nuje ngarosumbi Kuate atraukam nduina. Tanjana le Kuate tuku nzali mayok ka Yesus Kristus tuku kume mbolngge sine nu am mbolngge kumumbi mayok kagej.

¹¹Tukul manjau mbolngge pris mbal nane tawi wande sinamngge mara mindek tanje piroka tin minig. Nane aganjmor ndui ta ndo kilmba bale farmba atraukade ta aganjmor ndarenunge tanjo tuku une saukam kumu nj kuga. ¹²Kristus nu tanjo tuku une saukam tuku nu nuje ngarosus kumam tuku pilmba Kuate atraukam nduina. Nu tuku atrau aganj une saukam tuku sangri minmba minamnggat. Nu tanjana sulumba nu Kuate tuku ndinam kumamngge minyoka ¹³Kuate nu nuje ngueu mbal njakmba

kile-ibenjka nu kumnemngge patikam tuku tairnga minit. ¹⁴Nu nuje ngarosus atraukam nduina le sine nu mbolngge purfengnu mayok kinge mbal Kuate am mbolngge kumumbi minmba minamnggig.

¹⁵Tukul Guwa nu wam ndui ta ndo tum-singit. Nu ambonnga tejenmba sakina.

¹⁶Ye Sungo ye sakamngit. Ait ande prowa le ye pasa kitek tejenmba Israel mbal ndon katamngit. Ye yije tukul pasa njakmba nane dubi magekam tuku nane tuku ngamungal sinamngge patike likamngit ngina. *Yeremia 31.33*

¹⁷Tukul Guwa nu lato manj tejenmba sakina.

Ye nane tuku une wam njagonu njakmba gilaingamngit ngina. *Yeremia 31.34*

¹⁸Kuate nu sine tuku une njakmba sauka gilaingina tukunu une saukam tuku atrau aganj nu piro kugatok minit.

Sine Kuate tugum kab

¹⁹Tira kame, Yesus nu nuje ndarembi sine tuku une njakmba sauke suglukina. Ta tuku kile sine kuru kuru ndaka ngaro bulok samba mbolok tukul wande sungo sinam kumba Kuate tugum kab.

²⁰Sine Kuate tugum kambim tuku Yesus nu nuje ngarosus atrauka ndin kitek wakeina. Ndin ta abo njak minmba minam tuku. ²¹Nu pris sungo mayok ka sine Kuate tuku mbal kulatkate.

²²Nu singine mbar tuku piti sauke sulumba kule purfengnumbi sine tuku ngarosus njakmba minyangina. Ta tuku sine wamdus ndindo tumba Kristus tuku sangri tomba tinga ngarosus bulok Kuate tugum kab. ²³Sine nu tuku pasa tuku alonu tairnga mineg ta kusre ndamba biye debe. Kuate nu sinjka nuje pasa dubimba singine muskil kile-tidinge singamnggat.

²⁴Sine tira kame nane afu ngamungal ningam tuku afu mbolngge manjau magenu ke likam tuku singine singine ngaga-

munjal kuagnekube. ²⁵ Singine mbal afu Kuate mbarinam tuku manjur ndakade ta sine taja ndabe. Sine manjurka singine singine tira ndonj mungu sangri pileninbe. Sunjo prowam tuku ait buk patukate. Ta tuku sine mara mara manjurkuba.

Kristus ngumnewam tuku manjau

²⁶ Sine Kuate tuku pasa tugusek ismba kila pilmba singine nzali ndo dubimba wam njaigonu kumba mineg ta atrau aganj ande une saukam tuku mine ndakate. ²⁷ Sine tanamba mineg ta sine pilesingam tuku ait Kuate nuje ngueu mbal kilmba pa kame njayo mbol pankamngat ta tairnga minbe.

²⁸ Tango ande nu Moses tuku tukul pasa ande ake aganj tana njga lukamba likina ta tango armba ko kenmba nu kangermba nu tumba ka pasa mbolnge te-timba nu mape ndamba balewanu. ²⁹ Ande nu Kuate tuku Kijo ngumnete ta sinja nu ngaro mukuk mine nda. Yesus nuje ndare kutuna le Kuate nu pasa kitek katna ta alonu mayok kina. Nane ndare ta ake aganj ngade ta ndare ta mbolnge ndo nane purfennu mayok kambim tuku nu kumna. Tukul Guwa nu nane ake sinanj make patikam iduste ta nane nu tumail pande. Mbal ta nane sinja pa sunjo tam tuku minig.

³⁰ Kuate nu pasa tenenmba sakina: Manjau njaigonu lafunu ta ye tuku piro. Yenge pa ningamngit ngina ta sine njakmba kila. Nu lato pasa ande mata sakina: Ye Sunjo. Ye yije mbal njakmba pileningamngit ngina. ³¹ Ande nu Kuate minmba minit nu tuku pa kangerwa sulumba ose. Nu kuru kuru sunjo tamngat.

Sine sangri tinga dirnangube

³² Ambonga bulu mayenu tane tugum prona le tane piti sugo afu pronaig ta tane sangri tinga dirnanga minnaig. ³³ Nane tane kilmba tango am mbolnge

kile-tidinga piti sugo tinmba tane tumail pantinginaig. Mara afu tangine tira afu mbolnge tananaig ta tane kuru kuru ndaka nane ndonj ulendikinaig. ³⁴ Nane afu mulinj kilanu minnaig ta tane nane ndonj piti kuranaig. Nane afunge tane tuku aganj ndende ake kilmba njago siglikinaig ta tane ta tuku wamdus piti sunjo nda tinaig. Aganj kame ta kilke te tuku aganj ndo njga tangine samba mbolok aganj ndende magenu minmba minam tuku ta idus tidinginaig. Tangine manjau mayenu ta gilai ndangap.

³⁵ Tane sangri tinga dirnanga tanamba ndo minap ma ma lafu mayenu tamngag. ³⁶ Manjau tambi ndo Kuate tuku nzali njakmba dubikap sulumba wam mayenu prowamngat njga sakina ta tamngag. ³⁷ Kuate tuku pasa te tane isap.

Ande prowamngat ta nu dalke nda. Mine minemba prowamngat.

³⁸ Yije tango tinreknu nu ye ndo idusyumba ye kumun njga saka minwa. Nu kuru-kuruka lukuwa ta ye nu nzaliwe nda. *Habakuk 2.3-4*

Kuate tuku kuyar pasa tanamba sakate.

³⁹ Tira kame, afu kuru-kuruka luka ngisikade ta sine nane tana kuga. Sine Kuate tala ndamba nu kumun njga abo njak minmba minam tuku mbal mineg. Njgisike nda.

Kuate tuku sangri tomba tingam tuku mbal

11 Sine Kuate tuku sangri tomba tingeg wam ta tugunu tenenmba. Sine wam kame tairnga mineg ta sinja kilamngig ngeg. Aganj ndende ammbi kanger ndakeg ta sonndo minig njga ngamungalmi iduseg. ² Singine mbur kame nane manjau ndui ta njak minnaig le Kuate nu nane tuku gare njak nyu sugo ningina.

³ Sine Kuate kumun njga sakeg ta nuje pasambi samba kilke kile-mayokkina

ta sine kila. Sine aganj ndende ammbi kanjerkeg te nu aganj ammbi kanjer ndakeg tambi nu kile-mayokkina ngeg.

⁴ Abel nu Kuate tuku sangri tomba tinga aganjmor tumba atraukina. Atrau aganj tanje Kain tuku atrau aganj lina. Kuate nu Abel tuku atrau ta kanjermba nzalina le nu tango tinreknu nga nu tuku nyu te-mayokna. Nu o buk kumna ta nuje manau mayenu tanje sine tum-simbba minit.

⁵ Enok nu Kuate tuku sangri tomba tingina ta nu kume ndakina. Kuatenge nu ngarosu njak tina le afu nu tuku mindesinj kanjeram tuku sotete pisenginaig. Kuate nu Enok nda tina sulumba nu tuku gare sungo tina. Kuyar pasa tanjamba nu tuku sakate. ⁶ Ande nu Kuate talate ta nu Kuate gare tambim kumuŋ kuga. Ta tuku ande nu Kuate tugum kambim nga Kuate nu siŋka minit nguwa. Ne nu sota le nu ne mbolŋge wam mayenu kamŋgat nga idusa.

⁷ Kuate nu wam ngumnenga prowam tuku Noa rironj pasa sana ta nu ismba Kuate tuku pasa son nga nu nuje ndare mage minam tuku waj ande kusna. Noa tuku manau tanje kilke mbolok mbal tuku manau njayonu kilimok te-mayokna. Kuate nu kumuŋ ngina ta nu am mbolŋge kumumbi mayok kina.

⁸ Kuate nu Abraham nuje ma kusremba ma kise ande tambim tuku sana le nu Kuate tuku sangri tomba tinga nuje ma kusremba kina. Ma nu kambim tuku ta nu gilai. Ake tinga kina. ⁹ Kuate nu ma tambim tuku sakina ta mbol prona sulumba nu Isak le Yakob ndonj rawe tango tananj minmba baibai ndo patikinaig. Abraham Kuate nu kumuŋ nga ma tam tuku wamdus bulok tairnga minna. ¹⁰ Kuate nu samba mbolŋge tumbranj mayenu minmba minam tuku pilna ta Abraham nu tumbranj ta ndo idusmba wamdus bulok njak tairnga minna.

¹¹ Kuate nu pasa sangrinu sakina le Abraham piyo nuje Sara nu ismba Kuate nu kumuŋ ngina. Ta tuku nu saibo pile mayemba kiŋo tam tuku ait lina ta nu kiŋo konna le sangri tinga fungulok minna. Kuate nu siŋka nuje pasa kumuwanŋgat nga nu tanjana. ¹² Wam ta mbolŋge tango ndindo ta saibo pile mayemba kumam tuku ait patukina le nu tuku mbuŋ gudommba mayok kinaig. Samba mbolŋge mbai minig piyalŋge fulbul minig tananj burnu kumuŋ kuga.

¹³ Abraham nane Kuate tuku pasa ismba nu kumuŋ nga saka minnaig ma ma alonu kanjer ndamba kume likinaig. Nane pasa ndo ismba ngumnenga alonu prowamŋgat nga nane kila minmba gare njak kume likinaig. Nane kilke te mbolŋge minmba sine rawe tango tananj mineg nginaig. Singine tumbranj tuguk kilke te mbolŋge mine ndakate nga saka minnaig. ¹⁴ Tanjaka sakinaig mbal ta nane tumbranj ande minam tuku sota wamdus te-mayoknaig. ¹⁵ Nanjine tumbranj o buk kusrenaig ta luka kambim kumuŋ ta nane tumbranj ta idus ndanaig. ¹⁶ Nane ma kise mayenu ndo sota minnaig. Ma ta samba mbolok. Nane Kuate nu sine tuku Mbara nginaig le nu nane tuku nyu yabu ndaka samba mbolŋge tumbranj ta kuaneke ninjina.

¹⁷⁻¹⁸ Kuate nu nuje kiŋo Isak tuku tejenmba Abraham sana: Isak mbolŋge ndo ne tuku mbuŋ mayok kanjaig nga sana. Nu Abraham tuku ngamunŋgal son tagona le nu Kuate tuku sangri tomba tinga nuje kiŋo ndindo balemba luka Kuate atraukam bafuna. ¹⁹ Nu tejenmba idusna: Isak nu kumwa ta Kuate nu tetiwamŋgat ngina. Ta tuku Isak nu kume ndakina ta nu kumanu tananj mam nuje nu manj luka tina.

²⁰ Isak nu Kuate nu kumuŋ nga nuje kiŋo armba Yakob le Esau wam ngumnenga mayok kanjaig ta tuku nyaro pasa nikina.

²¹ Yakob nu minmba ka kumam bafuna sulumba Kuate nu kumuŋ nga nu nuŋe wa kame Yosef tuku kiŋo armba wam ngumneŋga mayok kaŋgaig ta tuku nyaro pasa nikina. Nu nuŋe ndumndum biymba tambi ngaro saŋgri pilemba loka Kuate tuku nyu te-duŋga nu nale nyaro pasa nikina.

²² Yosef nu minmba ka kumam bafuna sulumba Kuate nu kumuŋ nga Israel mbal Isip kusrewam tuku saningina: Tane Isip kusremba ye tuku isu kilmba kumba taŋgine ma kitek mbolŋge ngukap ngina.

²³ Ngumneŋga Moses tuku ina mam nu te-pilmba kiŋo mayenu nga Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga Farao tuku tukul pasa kuru kuru ndaka nu yubenginaig le tam-bun keŋmba minna.

²⁴ Moses nu sunŋokina sulumba Kuate nu kumuŋ nga nu Farao tuku wa nga nyu sunŋo tunaig wam ta ngumnena. ²⁵ Kilke te tuku nzali ŋaigonu ait fagnu ndo minam tuku ta ngumneningina sulumba Kuate tuku mbal sinamanzer sunŋo minnaig ta nane ndoŋ ulendikina. ²⁶ Nu Isip mbal tuku agaŋ ndende magenu kilam tuku ta agaŋ ŋai fudiŋndo taŋaŋ nga mbulmba pitaikina. Nu afuŋge tumail pannaig ta nu Kristus tuku idusmba ngamungal mukuk ŋak minna. ²⁷ Nu Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga Farao tuku gubra kaŋgermba kuru kuru ndaka saŋgri tiŋga Isip kusrena. Sine siŋgine ammbi Kuate kaŋgeram kumuŋ kuga ta Moses nu Kuate kaŋgeranu taŋaŋ saŋgri tiŋga minna. ²⁸ Kuate nu kumuŋ nga nu Pasowa ait sunŋo tugu pilmba kame eŋel nu Israel mbal tuku kiŋo mulum mapeka bale far ndakuwa nga nu nane saningina le nane sipsip baleniŋmba ndarenu kilmba naŋgine wande malanga piseninginaig.

²⁹ Israel mbal nane Kuate nu kumuŋ nga Yu Gurgur ngamuŋge bablakina le sim kinaig. Isip mbal nane mata sim

kambim tuku tagomba kinaig ta nane ŋakmba ŋgisikinaig.

³⁰ Ngumneŋga Israel mbal Kuate nu kumuŋ nga Yeriko tumbraŋ mara 7 laipnaig le ndame fonde sambrika guroronaig.

³¹ Yerikonu pino Rahab taŋgo didik farmba minna tuku ta nu Kuate kumuŋ nga Israel taŋgo armba tumbraŋ ta katesewam pronaig le nu nale turka yubengina. Ta tuku nuŋe ngueu mbal kame pronaig ta nane Yeriko mbal ŋakmba bale farka nu mapemba bale ndanaig.

³² Ye nane gudommba tuku wam kubewam kumuŋ. Gideon Barak Samson Yefta David Samuel tuan taŋgo ŋakmba satinŋam tuku ta ye ait kuga.

³³ Mbal ta nane ŋakmba Kuate nu kumuŋ nga teŋenmba ke likinaig. Afu nane kilke kisekok mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkinaig. Afu saŋgri tiŋga maŋau tiŋreknu ndo mayok kambim tuku pirokinaig. Afu Kuate nu nane mbolŋge wam magenu kam tuku saningina ta alonu tinaig. Afu nane laion tuku miŋge tukulninginaig. ³⁴ Nane afu pa sunŋo sinamŋge patikinaig ta kume ndakinaig. Afu naŋgine ngueu mbalŋge bagimbi bale faram bafunaig ta nane saŋgri tiŋga kua kinaig. Afu saŋgri kugatok ta Kuate tuku saŋgri mbolŋge saŋgri tiŋginaig. Nane kame buwam tuku saŋgri tinaig le kilke kisekok mbal nane kua kinaig. ³⁵ Pino afu naŋgine kutu kummba maŋ abonginaig le kilnaig.

Kuate tuku saŋgri tomba tiŋginaig mbal afu piti yimyam kaŋgerkinaig. Nane afuŋge nane Kuate kusrewaig nga ngarosus rar sunŋo ninginaig le abo tugu kitek tam tuku saka Kuate kusre ndamba rar sunŋo kamusmba ma ma kume likinaig. ³⁶ Afu kilmba amseseniŋmba muli kareŋnumbi ngusninge likinaig. Afu muliŋ kilmba wandekŋge patikinaig. ³⁷⁻³⁸ Nane afu ndamembi

bale farninginaig. Afu so sungombi ngamunge kat pugurkinaig. Afu kame bagimbi bale farninginaig. Kuate tuku mbal ta sipsip ko meme tuku ngaro fulka tingge lika minnaig. Nane piti yimyam kilmba kua ka ma baknu mbolnge tabe pon pilemba ndame burok ko kilke burok sinamnge nane kuirka sinamanzer sungo tumba mine likinaig. Kuate tuku mbal ta nane kilke mbolok mbal ndon ulendikam mbulnaig.

³⁹Nane njakmba Kuate nu kumuŋ nga dirnanga saka minnaig ta Kuate nu nane tuku gare njak nyu sugo ningina. Kuate nu wam mayenu kam tuku sakina ta nane alonu kanger ndanaig. ⁴⁰Ta ndanam? Kuate nu sine tuku ait mbolnge wam mayenu te-mayokam tuku idusmba nane sine tairnguwaig le sine kumu kumu muskil kile-tidinge singamngat.

12 Sine nane Kuate tuku sangri tomba tinginaig mbal ta tuku manau mayenu ta idusningmba singine nzali yimyam ngumneningmba ame unenge sine didikate ta kusreka sine tango kame usre mbolnge dirnanga pinderka piya mayenu tam idusde tanaŋ ²singine wamdus Yesus ndo idus timba minbe. Sine ngamungal son teg ta Yesus mbolnge teg. Teg le ka sangri tingate ta nunge sangri pilete. Yesus nu ngumnenga gare sungo tam tuku idusmba ail kazrai tuku kume kiko sungo ta tanaig nga kuramba kumna. Kumba tingina sulumba kile nu Kuate tuku ndinam kumamnge nyu sungo njak minit.

³Mbal nagonu nane Yesus kasurmba nu tuku nyu njayo silinaig ta nunge sangri kusremba baklel ndana. Tane Yesus tuku manau ta idusmba tangine sangri tingade wam ta kusreka baklel ndawap. ⁴Tane manau tindreku dubiwam tuku sangri tingade le afunge wam ta tuku tane kilmba bale far ndade. ⁵Kuate nu pasa ande tane piti sinamnge sangri tingam tuku sakina ta tane gilaingade

nga iduset. Kuate nu tane nunge kiŋo kame tuku tejenmba sakina.

Yiŋe kiŋo, ye ne te-tinam tuku pa tinet ta talaka nda isanu sukmba mine ndaka.

Ye ne sane liket ta sangri kusremba baklel ndawa.

⁶Ye Sungo. Ye tejenmba ket. Ye ande tuku kume purmba minet ta ye nu te-tiwam tuku pa tuwet.

Ande nu yiŋe kiŋo nga tet ta nu mayenu mayok kambim tuku ye nu nguset.

Sindaun 3.11-12

Kuate nu tanamba sakina.

⁷Tane Kuate tuku pa kamusde ta nu sine kile-tidingam tuku tanaŋe nga sangri tingap. Tane Kuate tuku kiŋo kame minig sulumba nu tuku pa kamusde. Kiŋo ima nu mam nunge tuku pa kamus ndate? ⁸Kuate nu nunge kiŋo kame kile-tidingam tuku pa ningit. Tane nu tuku pa kamus ndawap ta tane nu tuku kiŋo kame nda minig. Tane ma ngamukok kiŋo kame tanaŋ minig. ⁹Singine kilke mbolok mam kame nane sine kile-tidingam tuku pa singinaig ta nane kumumbi kade nga nane kumnemnge minger. Singine samba mbolok Mam nu singine kanu kulatkate sine pa singit ta sine sinja wamdus bulok njak nu kumnemnge minbe. Ta mbolnge sine mine mayenu tamngig. ¹⁰Sine kiŋo kame minger le singine mam kame sine kile-tidingam tuku nangine wamdus fagnu tambi pa singinaig. Singine Mam Kuate sine nu ndon purferŋnu tuma minbe nga wam mayenu ta tam tuku nu pa singit. ¹¹Singine Mam sine pa sungo singit le ta sinamnge sine gare kugatok ngamungal rar njak mineg ta ima nu pa ta mbolnge sangri tingate ta ngumnenga nu alonu kangerka nu wamdus bulok njak minamngat. ¹²Ta tuku tane pa ta kamusmba baklel ndaka sangri tingap. ¹³Tane wamdus sangrinu pilmba manau tindreku ndo ke likap. Tanawap le tane

tuku afu sangri kugatok ta nane sangri tingamngaig.

¹⁴Tango jakmba ndon wamdus bafumbi minam tuku wamdus sangrimba palpe. Tane tinreknu mayok kambim tuku wamdus ndindo pilmba dirnangap. Ande nu tinreknu mayok ndakuwa ta nu Sungo kangere nda. ¹⁵Tane kurau mayewap. Kuate nu ake sinan tango make patikate wam ta ande nu liwikat. Ko tane tuku ande wamdus ngueu jak mayok ka tane jakmba ngaigo siglikuwa le tane kutur tubekaig. ¹⁶Tane kurau mayewap. Ande nu fare fare pino kame ndon unekumba minikat. Ko ande nu Esau tanan Kuate tuku wam ake agan tanan nga bukngikat. Esau nu kinjo mulum tukunu mam nunenge Kuate tuku nyaro pasa nu tambim tuku minna. Ait ande mbolnge nu gubana le nyamagan piyanu mambo nune nyaro pasa ta tuna. ¹⁷Ngumnenga nu nyaro pasa bukngina ta luka tam tuku nu malmbi sungo tumba mam nune kusnana kande nu tambim kumu kuga. Nu man ngamungal biye mbilam tuku ndin kiringina. Tane jakmba Esau tuku wam ta kila.

Sine samba mbolok agan ndende tugum proweg

¹⁸Israel mbal o buk Sinai tabe tugum promba nanjine ammbi agan ndende kangerkinaig. Tabe ta mbolnge pa bulu sungo mayok ka ma furir sungo ndeka bubre sangri nayo tinga minna. ¹⁹Ta sinamnge tabil singon sungo mayok ka Kuate tuku mingge pasa ande prona le tango pino nane pasa ta ismba kuru kuru sungo tumba Moses sarsamba sanaig: Sine pasa ta lato isam mbulig nginaig. ²⁰Kuate nu riron pasa ande tejenmba sakina: Aganmor ko tango tabe te tugum prowa kande mape ndamba ndamembi balewap ngina.

²¹Wam mayok kinaig ta nane kangerka kuru kuru sungo tinaig le

Moses nu mata sakina: Ye kuru kuru sungo tumba isu pirirwet nga sakina.

²²Tane pasa kitek sinamnge minig mbal tabe ta tugum pro ndade. Kuga. Tane Kuate abougu minmba minit nu tuku tumbran Sion tabe tugum prode. Tumbran sungo ta Yerusalem kitek samba mbolnge minit. Tumbran ta sinamnge enjel gudommmba mangur sungo pilmba gare-gareka minig. ²³Mbal afu Kuate tuku kinjo kame ambonga mayok kinaig nu samba mbolnge nane tuku nyu kuyarkina ta nane mata tanje mangurkade. Kuate nu tango jakmba pilesingit ta nu mata tanje minit. Nane Kuate tuku mbal tinreknu buk kumumbi mayok kine likinaig ta nane tuku kanu mata minig. ²⁴Yesus nu mata tumbran ta mbolnge minit. Kuate nu pasa sangrinu kitek katna ta nunge alonu kile-mayokkate. Nune ndare kutuna tanje Abel tuku ndare witina ta lite.

²⁵Ta tuku tane kurau mayewap. Ande nu pasa tumsingit ta tane pitabekaig. Moses nu kilke te mbolnge Kuate tuku riron pasa saningina ta ande nu ismba nda isanu sukmba pitaiwa ta nu pa tamngat. Kile Yesus nu samba mbolnge riron pasa sasingit ta ande nu pasa ta nda isanu sukmba pitaiwa ta nu pa sungo te nda nga iduste e? ²⁶O buk Kuate nu Sinai tabe mbolnge nune pasa Moses ndon katna le kilke te buruburukina. Kile nu pasa sangrinu sakate: Ye kilke man nduiye buru-buruwamngit. Kilke ndo kuga. Samba turmba buruburuwamngit ngate. ²⁷Kuate nu ye man nduiye buru-buruwamngit ngate ta tugunu tejenmba. Nu agan ndende kile-mayokkina te buru-buruningguwa le jakmba ngisikamngaig. Agan ndende buru buru ndakuwaig ta ndo kilmba patikuwa le minmba minamngaig.

²⁸Sine Kuate tuku gageu mayok kagen mbal singine tumbran tugusek samba

mbolŋge buru-buruke nda. Ta tuku sine Kuate tuku gare pasa tube sulumba nu kuru-kuruka nu kumnemŋge minmba nu tuku nyu te-dungube. Mbariŋ maŋau ta nu nzalite. ²⁹ Singine Mbara pa sunŋo tigli ŋakmba pasokate taŋaŋ minit.

Kuate gare tambim tuku maŋau

13 Tanŋine tira mbal ŋgamunŋal munŋu niŋge-niŋgekam tuku maŋau kusre ndawap. ² Mbal afu ma kisekok tane tugum prowaig kande tane nane kulat magekap. Nane afu buk taŋanaig ta nane eŋel kame kulatkinaig ta nane katese ndanaig. ³ Tane tuku afu muli wandekŋge minig ta tane nane ninanka nane ndoŋ piti tuma kurawanu taŋaŋ minap. Ko afunŋe tane tuku afu rar niŋgig ta nane mata ninanka nane ndoŋ rar tuma kamasanu taŋaŋ minap. Tane mata piti ndui ta kile-siglikubekaig.

⁴ Pino taŋgo ndoŋ munŋu kilik maŋau mayenu ta ake agaŋ ŋga idus ndamba kurau mayewap. Ande nu maŋau ta purte ta nu mbar sunŋote. Pino taŋgo ŋak ko mbanzonu kuayarde mbal Kuate nu nane ŋakmba pileniŋgamŋgat.

⁵ Tane ndametij kilam tuku piriri ndawap. Tane agaŋ ndende ŋak minig ta te kumuŋ ŋga idusap. Kuate nu teŋenmba sakina: Ait ŋakmba mbolŋge ye ne ndoŋ minmba kusrene nda ŋgina. ⁶ Ta tuku sine Kuate tuku pasa ta idusmba sine miŋge bulokmbi teŋenmba sakube. O Sunŋo, ne mara mara kumumbi ye turyate.

Ta tuku ye taŋgo tuku ŋgueu maŋau kuru kuru ndaket. *Mune 118.6*

Sine taŋamba sakube.

⁷ Tanŋine gabat kame Kuate tuku pasa mayenu tumsinginaig ta nane Kuate biye demba minnaig ma ma kume likinaig. Nane Kuate tuku saŋgri tomba tinginaig wam ta idusmba kubewap.

⁸ Yesus Kristus mbilka kise mayok kine nda. Nu buk minna kile minit ŋgum-nenŋa ndui ta ndo minmba minamŋgat.

⁹ Tane rironŋkap. Nane afunŋe wam pagu pasa kise tumtinguwaig le tane nane dubikubekaig. Nane nyamagaŋ tuku tukul ndo dubikam tuku tumtingig. Maŋau ta dubide mbal maŋau taŋe nane tur ndakate. Kuate nu sine ake sinaŋ make patikate wam taŋe singine ŋgamunŋal saŋgri pilete. ¹⁰ Sine atrau mbain kitek ŋak. Nane kilke te mbolok tawi wande tuku maŋau dubide mbal singine atrau mbain kitek ta mbolŋge nyamagaŋ tumba nyam tuku nyu kugatok. ¹¹ Israel mbal tuku pris sunŋo nu agaŋmor tuku ndare kilmba taŋgo pino tuku une saukam tuku nu tukul wande sunŋo sinam kina. Nane agaŋmor ta ndemnu ŋakmba kilmba tumbraŋ sunŋo kusremba kilimŋge pasokinaig. ¹² Wam ndui ta ndo Yesus mbol prona. Nane nu tumba ka Yerusalem tumbraŋ sunŋo kilimŋge rar sunŋo tumba ail kazrai mbolŋge balenaig le kumna. Kummba nuŋe ndarembi sine tuku une saukina le purfeŋnu mayok kageŋ. ¹³ Ta tuku sine singine maŋau yimyam ambokok ŋakmba kusreka kilim ka Yesus ndoŋ ulendikube. Singine mbal afu talasingig ta sine piti ta nu kurana taŋamba ndo kurabe.

¹⁴ Sine kilke te mbolŋge tumbraŋ ande minmba minam tuku mine ndakate. Tumbraŋ sunŋo ande Kuate nu te-mayokamŋgat ta sine mindemba mineg. ¹⁵ Ta tuku sine mara mara Yesus tuku nyu tumba Kuate tuku nyu te-dungube. Maŋau tambi sine ŋakmba atrau agaŋ balemba Kuate atraukanu taŋaŋ keg.

¹⁶ Nane afu mbolŋge wam magenu kam tuku gilai ndangap. Afu nane agaŋ ndende denkade ta tanŋine agaŋ ndende tambi turkap. Maŋau kame ta Kuate am mbolŋge atrau agaŋ mayenumbi

atraukanu tana. Nu kangemba gare sungote.

¹⁷Tangine gabat kame kumnemnge minmba nane tuku wam pagu pasa dubi mayewap. Nane ngumnenga ka Ku-ate tugumnge piro ta tuku sakamngaig nga idusmba nane kurauka tane kulat magekade. Tane nane tuku mingge dubikade ta nane gare nak tane kulatkade. Nane piti nak pirokade ta piti ta luka tane mbol kangat.

¹⁸Sine Kuate am mbolnge mbar tuku wamdus piti kugatok nga iduseg. Sine manau tigreknun do kam tuku matuk tukulkeg. Ta tuku tane sine tuku nga Kuate yabangap. ¹⁹Ye pitik tane tugum prowam tuku tane sungomba Kuate yabangap.

²⁰Yesus nu kumna le Kuate tuku pasa kitek minmba minam tuku katna ta nu tuku ndarembi alonu te-mayokna. Tanana le Kuate nu Yesus te-tina le nu nyu sungo tumba Kuate tuku sip-sip kulatkanu tango sungo minit. ²¹Ku-

ate nu ngamungal mukuk miro. Tane nu tuku nzali ndo dubiwam tuku nunge wam magenu kumumba tingguwa. Tane Yesus Kristus tuku sangri tomba tingap le sangri tange Kuate nu tane tuku ngamungal sinamnge nuje nzali nakmba kile-mayokkuwa. Yesus Kristus tuku nyu sungo ta minmba minwa. Son.

²²Yine tira kame, ye pasa kuennu tane tuku kuyar ndawet. Ye tane sangri piletingam tuku pasa fagnu kuyaret te tane kilba pilmba ise mayewap.

²³Timoteus nu mulintinaig ta nu buk mayok kina ta ye tane kila satiget. Nu pitik ndo ye tugum te prowa ta ye nu ndon tane tugum prowamngik.

²⁴Tangine gabat kame Kuate tuku mbal nakmba singine gare pasa te saningap. Tangine tira afu Italinge minig ta nane mata tane gare pasa tingig.

²⁵Kuate nu ake sinan tane make patikuwa.

Son.

YAKOBUS

Yakobusnge waje kuyarna

Maria nu Yesus te-pilna sulumba ngumnenga nu manj kiyo bailkamba turmba kile-patikina ta nyu kat nangine Yakobus Yosef Simon Yudas. Ta tuku pasa ande Mateus 13.55 mbolngge minit.

Waje te Yakobusnge kuyarna. Maib nuje Yudas tuku waje mata Kuate tuku Pasa mbolngge minit.

1 Israel tugu 12 kilke tugu kise kise mbolngge mine likade tane njakmba kaiye. Ye Yakobus Kuate le Sunjo Yesus Kristus nale tuku piro tango minet. Yenge tane tuku waje te kuyarmba pilet.

Piti ngamuknge sanggri tingap

²⁻³ Tira kame, tangine ngamunggal son piti ngamuknge sanggri tingguwa ta bike ndakam tuku manau tane mbolngge sanggri tingamngat. Wam ta tane kila. Ta tuku tane piti yimyam kanjerka gare-garekap. ⁴ Ngamunggal son bike ndakam tuku sanggri ta kusre ndamba biye dewap le ma ma manau magenu njakmba tane mbolngge mayok kuwaig.

⁵ Tane wamdus kuyar mayenu te-fugumba kande tane Kuate yabanap le nunge sungomba tingamngat. Nu kilke mbol mbal tuku sungomba waknyate tuku. Nu tango wam ande tuwit sulumba nu sawe lika nda tuwit. ⁶ Tane Kuate tala ndamba nu kumun nga nu yabanap. Ande nu wamdus terokate ta nu bubrenge yu fitte le yu tongel tingate tanaj. ⁷⁻⁸ Nuje mine njakmba mbolngge nu wamdus kine inummba tugusemba ke ndakate. Tanaj tango ta Kuate tugumngge wam ande tamngit nga idus ndawa.

⁹ Tira kame, tane tuku afu sanzal minig ta tane Yesus mbolngge nyu sugo tade tukunu wam ta tuku ndo

payamkap. ¹⁰ Tane tuku afu aganj ndende sungomba njak minig ta Yesus tinaig tukunu kile tane kilke mbol mbal am mbolngge nyu kugatok minig. Wam ta tuku tane payamkap. Aganj ndende njak mbal mindesil bot tanaj pitik kugawamngaig. ¹¹ Ki promba mindesil bot tugunu piyit le lamba supika ndeka mindepiye mayenu ta ngisikate. Tanamba ndo tango aganj ndende njak nuje piro ngamukngge nu kummba nuje aganj ndende njakmba kusrekate.

Wam njayonu kam tuku tugu

¹² Tango nu piti ait mbolngge wamdus bulok pilmba sanggri tingate ta nu gare njak minanu tanaj minit. Nu piti kuramba kumumbi mayok kuwa sulumba nu abo njak minmba minamngat. Kuate nu nuje kume purde mbal tanamba ningam tuku sakina.

¹³ Tane tagotngam tuku ait mbolngge wam njayonu kam tuku idusde ta Kuatenge ye tagoyate nga sa ndakap. Andenge Kuate wam njayonu kam tuku tagowam kumun kuga. Nu mata tango ande wam njayonu kam tuku tango ndate. ¹⁴ Tango nu nuje nzali njayonunge nu didikate sulumba wam njayonu kam tuku tagote. ¹⁵ Nu nzali njayonu kam tuku idusmba minit ma ma nzali njayonu temayokmba unekate. Uneka minit le ma ma wam njayonu ta sungoka nu te-ngisite.

¹⁶ Tira kame, tane kuraukap. Tane wamdus mbarbekaig. Kuate nu sine unekam tuku tango ndasingit. ¹⁷ Aganj magenu njakmba nu tugumngge ndekade. Bulu njakmba mine likade Kuate nu tugu. Nu samba tuku bulu kise mayok kinig tanamba nu kise mayok nda kinit. Nu purfengnu ndo minmba minit. ¹⁸ Nuje nzali mayok kina le nu nuje pasa tugusekmbi sine kile-patikina le sine nu tuku mbal njakmba ngamukngge sine ambonga nu tuku kiyo kame mayok kagenj.

Sine Kuate tuku pasa ismba kumube

¹⁹Tira kame, wam te kila palpe. Tane pitik pasa isam tuku kilba palpe. Pitik ndo pasa saka gubra te ndakap. ²⁰Tango nu gubra tate ta Kuate nu nzalite majau mayenu te-mayok ndate. ²¹Ta tuku tangine wamdus kutur tangine wam najgonu jakmba kusrekap sulumba tane ngan minmba Kuate nu nuje pasa tangine wamdus sinamnge pilna ta kum-nemnge minap. Kuate tuku pasa tanje tane tuku muskil kile-tidinge tingam kumuŋ.

²²Tane Kuate tuku pasa ismba kumu-kumuwap. Nu tuku pasa isendo kade sulumba sine kumuŋ ngade ta tangine wamdusnge yabritingit. ²³Tango ande nu Kuate tuku pasa isendo ka kumu kumu ndate ta nu tango ande kanummmbi nuje tumail kingenmba kangerte tanjaŋ. ²⁴Nu nuje tumail kangerte sulumba nu kumba nuje tumail ndaŋ ndaŋ ta nu pitik gilaingate tanjaŋ. ²⁵Ande nu Kuate tuku pasa purfeŋnu tango tuku muskil kile-tidingate ta ismba nu lato lato kila pilit sulumba gilai ndaŋga kumu-kumuwa ta nu gare sungo jak minit.

²⁶Ande ye Kuate dubimba mbariŋet ngate sulumba nu nuje mane kulat ndaka fare fare pasa kile-mayokkate ta nuje wamdusnge yabrite. Nuje mbariŋte majau ta alo kugatok. ²⁷Tane nane munzanu mbal pino kuembol nane tuku piti sinzanŋnmba turkap. Tane kilke te tuku majau najgonu jakmba kusrekap. Mbariŋ majau ta Kuate am mbolnge tugusek.

Tango tuku mindepiye pile ndaniŋgap

2 Tira kame, singine Sungo Yesus Kristus Kuate tugumnge nyu sungo jak minit ta tane nu tuku mbal minmba ngarosu mindepiye mbolnge tangine tira kame pile ndaniŋgap. ²Pasa te tane kate-

sewam tuku satingamngit. Kusem ait mbolnge ande nu tawi mayenu tiŋmba mindepiye mayete le ande nu sanzalu tawi urfunu tiŋgit le nale kumu kumu prowik. ³Tane tango tawi mayenu jak nu make pilmba sakade: O tira, ne sine tugum tenge mbili mayenu mbolnge minyoka nga sade sulumba tango sanzalu ta ake agaŋ nga ne ka singe tinga ko pro ibeŋ tenge minyoka nga sade ta ⁴tane Yesus tuku majau mbilmba wamdus tugusekmbi mungu pile ndaŋgade.

⁵Tira kame, tane ye tuku pasa te isap. Kuate nu ima kate Yesus tuku son nga nu kulatkate ma sinam kambim tuku madiniŋgina. Agaŋ ndende sun-gomba jak mbal e ko sanzal mbal? Nane kilke mbolok mbal am mbolnge sanzalu minig mbal ta madiniŋgina. Kuate nu tanamba nuje kume purde mbal nu ndoŋ minmba minamngaig nga sakina. ⁶Tane ndaŋam tuku mbal ta tumail pan-ningig? Ima katenge piti sungo tiŋmba tane didika kilmba ka pasa mbolnge kile-tidingade? Agaŋ ndende sungomba jak mbalnge tanjade. ⁷Yesus tuku nyu mayenu tane tinaig ta agaŋ ndende sun-gomba jak mbalnge ŋayo silide.

⁸Kuate tuku pasa ande teŋenmba sakate. Tane tangine ngarosu tuku kume purde tanamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngate. Tane Kuate tuku tukul sungo ta kumu-kumumba minap. ⁹Tangine ammbi tangine mungu pilengade ta Kuate tuku tukul pasa tanje tane mbarde wam ta te-mayokmba tumtingit. ¹⁰Tane Kuate tuku tukul pasa jakmba dubika ndindo ndo lukawap ta tane tukul jakmba lukakanu tanjaŋ. ¹¹Ta ndaŋam? Kuate nu tukul ande teŋenmba sakina: Tango pino mungu kuayar ndakap ngina. Nu tukul ande mata sakina: Tango ande bale ndawap ngina. Tane mungu kuayar ndakade

sulumba ande balewap ta tane Kuate tuku tukul pasa jakmba lukakanu tanaj.

¹² Tukul kitek Yesusnge pilna ta sine tukul ta alonu dubikeg e ko kuga. Kuate nu tanjamba sine pilesingamngat. Sine ta idusmba mungu kume purkube. ¹³ Ande nu tukul manau kitek dubi ndamba afu mape ndakuwa ta Kuate nu tango ta pilemba mapewe nda. Ande nu afu mapeka minwa ta pilewam tuku kame nu laipamngat.

Ngamungal tugusek

¹⁴ Tira kame, ande nu sakate: Ye Kuate tuku sangri tomba tinget ngate sulumba manau ta tuku alonu kile-mayok ndakuwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tuwe nda. Nu ngisinungat. ¹⁵ Tanjine tira ande tawi le nyamagan tuku denkuwa le ¹⁶ tane nu samba ose tira, ne wamdus bulok jak kaye sulumba ngamungal mukuk mina nga sawap sulumba nu tur ndawap ta pasa ta nu ndanjmba turamngat nga idusde. ¹⁷ Wam ndui tanaj ndo ande nu Kuate tuku sangri tomba tingate sulumba ta tuku alonu kile-mayok ndakate ta nu ngamungal son kugatok minit.

¹⁸ Ande nu ye tuku pasa te isam mbulmba tenenmba sakamngat. Ne wam magenu kumba minit ta ye Kuate tuku sangri tomba tinget ngamngat. Nu tanjamba sayuwa ta ye nu tenenmba kusnawamngit. Ye wam magenu ke liket manau ta mbolnge yije ngamungal son ne tumnam kumu ta ne ngamungal son ngate ta ame manjambi tummyamngat. ¹⁹ Mbara ndindo ndo minit nga ne son ngate ta maye ta bukla najgonu nane mata Mbara ndindo ndo minit nga kuru kuru sungo tade. ²⁰ Ne sinja nginngan tango ande. Ande nu Kuate tuku son ngate sulumba nu wam magenu ke ndakate ta nu ngamungal son kugatok minit nga sawamngit.

²¹ Ye pasa tembi tumtingamngit. Singine mbu Abraham nu nuje kijo atrau mbain mbolnge pilmba balemba Kuate tuku atraukam bafuna. Nu wam ta kina le Kuate nu manau ta kanjermba Abraham nu ye am mbolnge tinreknu minit nga sakina.

²² Ata. Nu Kuate tuku sangri tomba tingina sulumba alonu te-mayokmba wam ta kina. Wam kina ta mbolnge nuje ngamungal son kumumbi mayok kina. ²³ Tanjamba kuyar pasa Abraham tuku sakina ta kumungina. Pasa ta tenenmba. Abraham nu Kuate tuku sangri tomba tingina le Kuate nu tuku ngamungal son ta kanjermba nu tango tinreknu ngina. Tango te ye tuku gulab ngina. ²⁴ Ata. Ande nu Kuate tuku son nga wam ta tuku alonu turmba kile-mayokkate ta nu Kuate am mbolnge tango tinreknu minit.

²⁵ Ye pasa andembi man tumtingamngit. Rahab nu tango didik farmba minna le Yosuanje Zu tango armba kukulnikina le pino ta tuku tumbran wam katesewam pronaike le nu nale tuku pasa ismba Kuate nu kumu nga nu nale turka lukam tuku ndin kise tumnikina. Nu wam kina ta nu Kuate am mbolnge tinreknu mayok kina.

²⁶ Ne tuku kanu ngarosu kusrete ta ngarosu nu kumaknu minit. Tanjamba ndo ne ye Kuate son nget nga ta tuku alonu kile-mayok ndakate ta ne tuku ngamungal son mata kumaknu minit.

Mane fudinndo ta sangri nayo

3 Tira kame, sine Kuate tuku pasa kukliweg mbal nane afu sine tuku mbar manau kanjerkam tuku kulatkade. Ta tuku tane gudommmba piro ta pitik nda tap. ² Sine jakmba mbareg tuku. Ande nu nuje mane tugu kulat mayete ta nuje ngarosu tuku nzali jakmba kile-ibenjam kumu. Tango ta nu purfernu.

³ Hos pongade mbal ta nane ain fudinndo tumba nanjine nzali dubi-

wam tuku hos tuku minggek sinamnge patikade. Ain n̄ai fudiṅndo tambi aganjmor sungokanu ta mbilam kumuṅ.

⁴ Waṅ tuku maṅau mata kanḡerap. Waṅ sungokanu bubre sunḡo tiṅga waṅ kadute le pinderkate. Waṅ kulat tanḡo nu animbi kambim tuku iduste sulumba ulum n̄ai fudiṅndo tambi waṅ sunḡo ta mbilte le bubre kuerka kinit.

⁵ Tanjamba ndo mane nu aganj n̄ai fudiṅndo ta sanḡri ṅayo minit. Nu wam sugo ke likate ta tuku payamkate. Pa mirmin fudiṅndo ta duṅe sinamnge ndeka pa sunḡo tiṅgate. ⁶ Tanjamba ndo siṅgine mane te mata pa tanjā. Nu aganj n̄ai fudiṅndo kilke te tuku wam ṅaigonu ṅakmba kile-mayokkam kumuṅ. Nu Satan tugumnge wam ṅaigonu kilmba ṅgarosu kutur tuwit sulumba tanḡo tuku mine ṅayo silite.

⁷ Tanḡonge aganjmor yimyam, sar umaṅ, aganj rabmba likade, kualeganj ta ṅakmba kuapi niṅmba kulatkade le ṅgan patikade. Nane afu buk tanjanaig ta ⁸ tanḡo nu nuṅe mane tanjamba kulatka te-ibemam kumuṅ kuga. Mane te aganj ṅayonu ndo. Nu kame mbeṅ tanjā kame aganj ṅak minmba mburerikate. ⁹ Sine siṅgine mane tembi siṅgine Mam Sunḡo tuku nyu te-dunḡeg sulumba maṅ tanḡo kasureg. i ... Kuate nu tanḡo nuṅe suk wakeina. ¹⁰ Miṅge ndui tembi nyaro pasa saka kasur pasa mata sakeg. O tira kame, wam ta ṅayonu ndo. ¹¹ Kule burok ndui tambi kule mayenu kaglinu turmba prowam kumuṅ kuga. ¹² Fik ail mbolṅge olif alonu prowam kumuṅ e? Ko grep muli mbolṅge fik prowam kumuṅ e? Yu sinamnge mata kule prowam kumuṅ kuga.

Wamdus kuyar tugusek

¹³ Tane ṅgamuknge ima nu ye kila sunḡo ṅak wamdus kuyar mayewet ṅga iduste. Ariya. Ne wamdus kuyar tugusek tuku alonu kile-mayokka wam

magenu ke lika mine mayenu mbolṅge mina sulumba naje nyu payam ndaka. ¹⁴ Ne nane afu tuku mine mayenu tuku gubra pilmba naje ṅgarosu ndo idusmba ṅakmba tidonṅ panka minit ta naje nyu payamka ye wamdus kuyar mayenu ṅak minet ṅga yabri ndaka. ¹⁵ Ande nu tanjamba wamdus kuyar pilit ta Kuate tugumnge te ndakate. Kilke te mbolok kila Satan tugumnge tate. ¹⁶ Afu nane afu tuku mine mayenu tuku gubra pilmba nangine ṅgarosu ndo idusmba ṅakmba tidonṅ pankade mbal nane ṅga-muknge gubra maṅau sunḡoka nane pur yimyamkade sulumba wam ṅaigonu gu-dommba ke likade.

¹⁷ Ande nu ṅgamunḡal kuyar tugusek Kuate tugumnge tate ta nu alonu teṅenmba kile-mayokkate. Nu maṅau purferṅnu dubimba gubra kugatok wamdus mukuk minmba nu afu tuku pasa pitai ndaka nu ṅakmba sinanu wam magenu nane mbolṅge ke likate. Nu yabri maṅau kugatok wamdus ndindombi nane afu mbolṅge wam tugusek ke likate.

¹⁸ Nane ṅgan minmba wamdus mukuk tanḡo ṅgamuknge te-mayokde mbal alonu nane mbolṅge maṅau tiṅreknu mayok kinig.

Kilke te tuku maṅau ndonṅ ulendi ndakap

4 ṅgarosu tuku nzali yimyam tangine wamdus sinamnge kame bumba minig. Ta tuku tane kualeyauka pasambi kame bude. ² Tane wam afu kilam idusde ta tane kilam fugumba ande balewam idusde. Tane wam afu kilam tuku am kikonṅ tiṅgade ta kilam fugumba kua-leyauka kame bude. Tane Kuate wam afu yabaṅ ndade tukunu tane wam ta denkanu minig. ³ Ko tane wam afu kilam tuku Kuate yabaṅde ta tane tangine nzali dubikam idusde tukunu Kuate nu nda tiṅgit.

⁴Tane Kuate ndo idus ndade. Ande nu kilke te tuku maŋau ndoŋ ulendikate ta nu Kuate tuku ŋgueu minit. Wam ta tane kila. Tane kilke te tuku maŋau ndoŋ ulendikam idusde ta tane Kuate tuku ŋgueu taŋgo mayok kinig.

⁵Kuate tuku pasa ande teŋenmba sakate. Tukul Guwa Kuate nu singina ta sine Kuate ndo idusam tuku nu saŋgri ŋak sine kulatkate. ⁶Ŋgarosu tuku nzali yimyam kile-iberŋka Kuate ndo idusam tuku nu ake sinarj sine lato lato make patikate. Kuate tuku pasa ande teŋenmba sakate.

Mbe mbolmbolkade mbal Kuate nu nane ndoŋ ŋgueu minit. Nyu te-iberŋmba minig mbal nu ake sinarj nane make patikate ŋgate. *Sindaun 3.34*

⁷Ta tuku tane ŋgan patika Kuate kumnemŋge minmba tane saŋgri tinga dirnanga minap le Satan nu tane kusreka kua kaŋgat. ⁸Tane Kuate tugum kape le nu tane tugum prowamŋgat. Tane mbarde mbal tane taŋgine une maŋau kusrekap. Wamdus ar ar ŋak minig mbal tane wamdus ŋaigonu kusrekap sulumba wamdus ndindo ŋak purfeŋnu minap. ⁹Tane taŋgine une tuku sinanu Kuate am mbolŋge malmbikap. Taŋgine nzu-milkade maŋau mbilmba wamdus piti sungo tap. Tane gare maŋau mbilmba ye mbaren ŋga kikonu lok minap. ¹⁰Tane taŋawap ta Sungo nu tane kilmba kile-mayokkamŋgat.

Tira ande pile ndawap

¹¹O tira kame, tane taŋgine taŋgine mungu ŋgumnem pasa sa ndakap. Ande nu tira ande tuku ŋgumnem pasa sakate ko nu pilete ta nu Kuate tuku tukul turmba ŋgumnem pasa tumba pilete. Ne Kuate tuku tukul pilete ta ne tukul ta dubi ndate. Ne tukul tuku ma tumba naŋe ma ta tukulŋge tate le ne tukul tuku pile taŋgo mayok kinit. ¹²Kuatenge ndo tukul kile-mayokka sine tuku pile taŋgo

minit. Ande mine ndakate. Nunge ndo sine tuku muskil kile-tidingam kumuŋ. Nunge ndo sine pitaikam kumuŋ. Ne ima le tira ande pilete?

Payamkam tuku maŋau kuraukap

¹³Tane afu teŋenmba sakade. Kite ko indole ye tumbraŋ sungo ande mbol kumba tange yar ndindo piroka ndametinj sungomba kilamŋgit ŋgade. Tane taŋamba sakade mbal pasa te isap. ¹⁴Indole wam ande prowam tuku ta tane gilai minig. Tane tuku abo guwa bidu taŋarj kile kaŋgereg le pitik kugate taŋarj. ¹⁵Ta tuku tane teŋenmba sakap: Kuate nuge nzali dubiwa le sine abo minbe sulumba sine taŋamba taŋamba kamŋgit ŋga sakap. ¹⁶Tane mbe mbolmbolka taŋgine ŋgarosu ndo payamkade maŋau ta ŋakmba ŋaigonu ndo. ¹⁷Tane wam magenu kam tuku kila ŋak minmba ke ndakap ta tane mbarde.

Agarj ndende tuku ndo idusde mbal piti tamŋgaig

5 Agarj ndende gudommmba ŋak mbal tane pasa te isap. Tane piti sugo kaŋgerkamŋgaig ta tuku tane malmbi sungowap. ²Taŋgine agarj ndende ta mengam tuku minig. Taŋgine tawi magenu subinŋge nyam tuku minig. ³Kile kugawam tuku ait te mbolŋge tane kilke te tuku agarj ndende kile-maŋgurkade ta taŋgine ndametinj use purka sasukam tuku minig. Tane taŋgine miroŋ ndo idusmba ndametinj tode le use purka sasukade. Ŋgumnenga taŋgine mbar use purkade wam ta mbolŋge kilimok mayok ka pa taŋarj tinga taŋgine ŋgarosu pasokamŋgat.

⁴Tane isap. Piro mbal tane tuku piro mbolŋge nyamagarj kilnaig ta tane kumumbi nane piya niŋge ndakinaig. Piya inumnu tane tugumŋge minig tange tane tuku mbar te-mayokte. Piro mbal tuku malmbi ta Kuate Sungo nu isit.

⁵Tane agar ndende magenu nak gare sungo tumba nzumilka minig mbal tane agamr buk nyam tuku kumungate tajar tane baletingam tuku ait patukate. ⁶Tane tango magenu kilmba yabri pasa mbolnge patika bale farninginaig ta nane nangine ngarosu turam tuku sangri kugatok.

Tane ngan minap

⁷Tira kame, tane wamdus bulok minmba Sungo prowam tuku tairnga minap le ma ma nu prowamngat. Tane piro miro tango tuku manau kangerap. Nu nyamagan ngu derpurmba wamdus bulok minmba alonu tairnga minit le sawe piymba ka ka ki prote le nyamagan kilit. ⁸Tanjamba ndo tane ngamungal wamdus bulok nak minmba sangri tingap. Sungo prowam tuku ait buk patukate.

⁹Tira kame, tangine tangine mungu gubra pile ndakap. Tane tawap ta Sungo nu tane pilingamngat. Nu prowam tuku ait buk patukate. ¹⁰Tuan tango kame Kuate tuku pasa kuklimba nane piti ait mbolnge ngamungal mukuk wamdus bulok minmba sangri tinginaig wam ta ndo tane idusmba kumukumuwap. ¹¹Nane piti sugo kangerka dirnanginaig tukunu nane gare sungo nak mbal ngeg. Yob nu piti sinamnge ngamungal mukuk nak minmba sangri tinga minna. Sungo nu tango mapeka sinzaningit tanamba ndo nu ngumnerga Yob make pilmba sinzagna.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹²Tira kame, ye pasa sungo te satengamngit. Tane pasa ande sakam nga ki am mbolnge ko kilke am mbolnge ko agar ande nyu mbolnge tangine pasa sangri pile ndawap.

Tane au ngam idusmba kande au ndo ngap. Kuga ngam idusmba kande kuga ndo ngap. Tane taja ndawap ta Kuate nu tane kilmba pasa mbolnge kile-tidingamngat.

¹³Tane tuku ande piti nak ndeta nu Kuate yabanwa. Ande nu wamdus bulok nak ndeta nu Kuate tuku nyu te-dunga mune ulwa.

¹⁴Ande nu guaze nak ndeta Yesus du-bide mbal tuku gabat kame wikuwa le nane nu tugum promba Sungo tuku sangri idusmba gureng pisnemba yabanwaig.

¹⁵Tane Sungo tuku sangri tomba tinga nunge guaze pitaiwamngat nga yabanja ta nu tango ta tuku muskil te-tiwe tam-bimngat. Nu guaze tango te-tiwa sulumba nu tuku une ta nakmba sauke tambimngat. ¹⁶Ta tuku tangine une afu tangine tangine tira kame ndon kile-mayokka sakap sulumba tane man mage minam tuku Kuate yabanja. Tango tinreknu ande nu Kuate yabanja ta nu tuku yaban manau sangri nak. ¹⁷Tuan tango Elia nu sine mineg tejen tango. Nu sawe nda piywa nga nu wamdus sangrinu pilmba Kuate yabanna le yar kenmba tambun 6 sawe piye ndakina. ¹⁸Nu man sawe piywa nga yabanna le sawe piyna le kilke mbolnge nyamagan nakmba tinginaig.

¹⁹Tira kame, tane pasa te kila palpe. Tane tuku ande tugusek manau kusremba baringa ndekuwa le andenge nu te-luka tumba Kuate tugum prowa ta nu wam mayewamngat. ²⁰Ande nu une tango tumba ndin mayenu tumte le nu ngamungal biye mbilmba nuge mbar kusrekate ta nu tango ta tuku kanu turte le nu ngisike nda. Kuate nu tuku une sauke tuwit.

Son.

1 PETRUS

Petrusnge wane ambonga kuyarna

Petrus nu wane te Kristus tuku kuasmbi ma tugu ngakmba mbolnge mine likinaig ta tuku kuyarna. Ait ta mbolnge nane sungomba piti yeki yeki sugokanu kangerkinaig tukunu nu nane piti sinamnge bike ndaka sangri tingguwaig nga wane te kuyarna.

1 Kuate tuku mbal tane rawe tango tananj Pontus Galesia Kapadosia Asia Bitinia ma tugu ta ngakmba mbolnge mine likade tane ngakmba kaiye. Ye Petrus Yesus Kristus tuku aposel tane ndonj pasatam prowet. ²Tane Tukul Guwa tumba Kuate tuku mbal mayok ka Yesus Kristus tuku pasa dubika nune ndare mbolnge purfengnu mayok kambim tuku Kuate nu o buk tane maditingina.

Kuate nu lato-latomba tane ake sinanj make patika ngamunggal mukuk wamdus bul sertinguwa. Son.

Sine abo ngak minmba minam tuku minde mineg

³Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Yesus Kristus nu kumna le nu te-tina le abonga tinggina wam ta mbolnge Mam Kuate nu sine sungomba mapeka kitek kile-mayokkina le kile minmba nu tuku wam magenu minde mineg. ⁴Kuate nu samba mbolnge sine kilam tuku madisingina wam mayenu ta kutur kugatok. Menge nda. Mayenu minmba minamngat. ⁵Sine Kuate nu kumu nggeg mbal nu nune sangrimbi sine kulatka minwa le ma ma kugawam tuku ait mbolnge muskil kile-tidinge singamngat.

⁶Tane kile ait fagnu piti yimyam kamusde ta muskil kile-tidinge tingam

tuku wam ta idusmba gare-gareka minap. ⁷Nane aganj afu gol kangeranu suk ta kilmba sinja gol e nga katesewam tuku pasokade. Tanamba ndo tangine ngamunggal son ta katesewam tuku piti yimyam pa tananj tane pasokade. Piti mbolnge tangine ngamunggal son tugusek mayok kinit ta Kuate am mbolnge sungokanu ngisikam tuku aganj gol ta lite. Tane ngamunggal son ngak ta Yesus prowa sulumba tane tuku nyu kile-mayokkuwa le tane nyu ngak minmba minamngag.

⁸⁻⁹Tane Yesus kanjer ndanaig ta tane nu tuku kume purmba minig. Tane nu kanjer ndade ta tane nu tuku sangri tomba tingade. Tane tanjade le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingit le tangine ngamunggal son tuku alonu tade. Ta mbolnge tangine gare manau sungo ngayote.

¹⁰Kuate nu ake sinanj sine make patika muskil kile-tidingate ta tuan tango kame o buk ta tuku dir pasa saka katese mayewam tuku wamdusmba minnaig.

¹¹Kristus tuku Guwange tuan tango kame tumningina le Kuatenge madina tango nu rar sungo tuwa sulumba nyu sungo pasa ngak tamngat ta nane isnaig. Ismba nune ait ginu prowamngat ko kilke te ndanndanmba minwa le nu prowamngat nga katesewam tuku sotinaig. ¹²Sotinaig ta Kuate nu tuan tango kame ta saningina: Tangine ngarosu turam tuku piro ndakade. O ngumennga mbal afu tuku tane pirokade nga saningina. Mbal ta tane. Kuate nu samba mbolnge Tukul Guwa kukulna le ndekina le nane afu nu tuku sangri mbolnge Kristus tuku pasa mayenu tinginaig. Wam kame tane isnaig ta engel kamege katesewam tuku wamdus sungo ngak minig.

Kuate nu sine mine mayebe nga wikina

¹³Tane wamdus ndindo pilmba wamdus kuyar mayenu jak likap. Kristus nu prowa le Kuate nu tane make patikamngat wam ta idusmba minap.

¹⁴Tane o buk Kuate gilai minmba tangine nzali ngaigonu dubikinaig ta kile kusrekap. Tane kiño kame magenu tanaj Kuate kumnemnge minap.

¹⁵Kuate nu tane nuje kiño kame minam tuku wikina ta nu purferñu tukunu tane nu tuku wam te-purmba tangine mine mbolnge purferñu minap. ¹⁶Kuate tuku kuyar pasa teñenmba sakate. Ye purferñu minet tanjamba ndo tane yiñe mbal purferñu minap ngate.

¹⁷Tane Kuate nu singine Mam ngade ta nu sine tanjo jakmba tuku manau kummbi pilesingit. Ta tuku tane rironka kilke te mbolnge minmba nu kumnemnge minap. ¹⁸Tangine mbuñ kat tangine tuku manau alo kugatok dubika minnaig le ta ngamuknge Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingina ta gol le silwa ngisikam tuku aganj tambi nu tane piya ndatingina. ¹⁹Nu Kristus tuku ndare tambi tane tuku muskil kile-tidinge tingina. Nane sipsip fatnu mayenu balemba Kuate atraukade tanaj Kristus nu purferñu minmba nuje ngarosu kumam tuku pilna. ²⁰Kuate nu aganj ndende nda kile-mayokkina sulumba nu Kristus piro ta kam tuku nu madina. Kile kugawam tuku ait te mbolnge tane turkam tuku mayok kina. ²¹Tane nu mbolnge Kuate tuku sangri tomba tingade. Kristus nu kumna le Kuate nu te-timba nyu sunjo tuna wam ta tuku tane Kuate nu kumuñ nga nu tairnga minig.

Sine tira kame ngamungal niñbe

²²Tane Kuate tuku pasa tugusek du-bide ta tangine mine magenu mbolnge

minmba mingembi ndo sa ndaka tangine ngarosumbi turmba tangine tira kame tuku kume purde. Ta tuku tane kile tangine ngarosu jakmbambi tangine tangine mungu kume purkam tuku wamdus sangrinu palpe. ²³Tane kiño dabro kitek tanaj man mayok kinaig. Tanjo tuku manau dubimba ina sinamnge mayok nda kinaig. Abo ta ngisikam tuku. Tane Kuate tuku pasa minmba minam tuku ta tinaig sulumba kitek mayok kinaig. ²⁴Kuate tuku kuyar pasa teñenmba sakate.

Kilke mbol mbal anga tanaj minig.

Nangine mindepiye anga botnu tanaj.

Anga ta tugunu lamba botnu supika ndekate.

²⁵Sunjo tuku pasa tanawe nda.

Nu minmba minamngat ngate. *Aisaia 40.6-8*

Nane afu pasa mayenu tane tugumnge kuklinaig ta not.

2 Tane manau ngaigonu jakmba kusreka wam afu yabri ndakap. Tangine yabri manau yabuka sine tiñreknu mineg nga sa ndakap. Afu tuku mine magenu tuku wamdus kagli fir ndakap. Afu tuku ngumnem pasa sa ndakap. ²⁻³Tane buk Kuate tuku rangun mayenu katesenaig. Ta tuku kiño dabro amo nyam paraningit tanaj tane Kuate tuku pasa tugusek tam tuku paratinguwa. Tane tanjamba nyumba minap ma ma sugo-sugowap le muskil kile-tidinge tingamngat.

Ndame mayenu abo jak

⁴Ndame ande tanjo kamenge gisleknu nga te-sinaig ta Kuate nu ndame ta madimba nu ndame sunjo ngina ta Kristus. Ndame ta abo jak. Tane nu tugum prowap. ⁵Promba ndame abo jak tanaj minmba Kuate tuku wande palmbim tuku tangine ngarosu patikap. Tanawap sulumba tane Kuate tuku pris tanaj mayok ka tangine manau ma-

genumbi Kuate atraukanu sukamngaig. Tane Yesus Kristus ndonj ulendikade le Kuate nu tane tuku atrau aganj ta nzalite. ⁶Kuyar pasa tejenmba sakate.

Ye ndame sungo madimba tumba Sion tumbraj tuku ndame njakmba nu mbolnge sangri tingam tuku palm-bimngit. Ande nu ndame ta tuku sangri tomba tingwa ta nu tumail pulunungat ngate. *Aisaia 28.16*

⁷Tane ndame ta tuku sangri tomba tingade mbal nu tane am mbolnge ndame sungokanu. Nane nu talade mbal Kuate tuku kuyar pasa tejenmba nane tuku sakate.

Ndame ande ndame wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig. Ndame ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnge sangri tingade ngate. *Mune 118.22*

⁸Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tango kame ndame ta mbolnge kupe dannga mbikeka barinungaig nga sakate. *Aisaia 8.14-15*

Kuate nu o buk sakina tanjamba ndo nu tuku pasa nda isanu sukmba ngumnede mbal nane baringade ta ⁹tane tanjamba kuga. Tane Kuatenge maditingina. Tane nu tuku kuasmbi ndindo minig. Tane Sungo Kuate tuku pris mbal. Tane nu tuku mbal mayok ka nu tuku tur manjau mayenu afu saningam tuku nu ma make sinamnge tane wika kilmba nuge bulu mayenu mbolnge patikina. ¹⁰Tane buk nyu kugatok mbal minnaig. Kile tane Kuate tuku mbal nyu njak minig. Kuate nu buk tane mape ndakina. Kile nu tane mapekate.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹¹Tira kame, tane samba mbolok mbal mayok ka kile tenge rawe tanjo tananj minig. Tane ngarosu kikonj tingam tuku nzali njakmba ngumneningap. Ngarosu tuku nzalinge tanjine kanu njajo siglikate. ¹²Tane

Kuate dubi ndade mbal ngamuknge mine mayenu mbolnge minap. Tane tanjapaw ta nane tane wam njagonu kanu nga ngumnem pasa tingwaig sulumba tane tuku mine mayenu kanjeramngaig. Kanjerwaig le Kuate nu nane tugum prowa le nane Kuate tuku nyu te-dungamngaig.

¹³Kilke mbol mbal nanjine sugo yimyam patikade ta tane Kuate tuku mbal tukunu manjau mayenu te-mayokmba nane kumnemnge minap. ¹⁴Kilke tuku gabat sungo ko gabat forjforj nu tuku nyu mbolnge pirokade nane njakmba kumnemnge minap. Gabat forjforj nane mbarde mbal lafu njayonu niymba wam mayede mbal nyu kile-dungam tuku nu patikate le nane piro ta kade. ¹⁵Tane manjau tinjeknu kumba tambi nane wamdus tugusek kugatok mbal tuku mingge tukulningam tuku Kuate nu nzalite. ¹⁶Kuate nu tane muskil kile-tidinge tingit mbal tane tukul tuku piti kugatok tananj likap. Sine tukul pasa kumnemnge mine ndakeg nga wam njagonu afu kam tuku idus ndawap. Tane Kuate kumnemnge minmba nu tuku piro mbal minap. ¹⁷Tane tango njakmba idusniymba ande maim maim tuwe ndakap. Tane Kristus tuku kuasmbi tuku kume purmba Kuate kumnemnge minmba nu tuku nyu kuraukap sulumba sisar tuku nyu idusap.

¹⁸Piro mbal, tane tanjine kulat mbal tuku nyu idusniymba nane kumnemnge minap. Kulat mbal rangun magenu ta ndo kuga. Mingge sangrinumbi tane kulatkade mbal mata kumnemnge minap. ¹⁹Tane mbar ndade le afu ake sinanj tane kattingig le sine Kuate tuku mbal nga wamdus piti kugatok rar kurade ta tane wam mayede. ²⁰Tane mbarde le afunge kattingig le tane wamdus piti kugatok rar kurade ta alo kugatok. Tane manjau tinjeknu kade le kattingig le tane ndek

wamdus piti kugatok rar kurade ta Ku-
ate nu nzalite.

²¹Tane wamdus piti kugatok piti ku-
rawam tuku Kuate nu tane wikina.
Kristus nu sinenu nga rar sungo tina
sulumba piti mbolnge sine nu tuku
majau dubiwam tuku tumsingina. ²²Nu
mbar ande ke ndakina. Yabri pasa ande
mata sa ndakina. ²³Nane afunge nu tu-
mail pannaig ta nu lafumba nane tu-
mail pan ndaningina. Nane nu ngaro
rar sungo tunaig ta nu lafumba rironj
pasa ande sa ndaningina. Kuate nu
tango kumumbi pileningit nga nu wam
ta jakmba nu wai mbolnge patikina.
²⁴Singine majau ngaionu kusreka mine
kitek mayenu mbolnge minbe nga nu
sine tuku une kilmba ail kazrai mbolnge
kumna. Nu tuku mbamake tanje sine
tuku muskil kile-tidinge singina le sine
mage mineg. ²⁵Sine sipsip tananj ndin
mbarmba ngisika minger ta kile Sipsip
Kulat Tango tugusek tugum proweg le
nu sine tuku kanu kulatkate.

Pino le tango tuku pasa

3 Pino kame, tane tangine tango kat
tangine tuku minge kumnemnge mi-
nap. Tane tanamba minmba tangine
tango afu Kuate tuku pasa dubi ndakade
ta tane pasa ande sa ndamba tangine
ngan majau tambi nane Kuate dubiwam
tuku didikamngaig. ²Tane alenj alenj
ndaka Kuate kumnemnge minmba kate-
sek majau jak minap le tangine tango
kat tangine nane majau ta kanjermba
Kuate dubiwam tuku iduswaig.

³Tane gabat waje mara mara parenj
latomba mindepiymba tawi magenu
tjmba tanamba ngarosus tuku minde-
piye sungomba idus ndawap. ⁴Tane
ngamungal tuku mindepiye wamdus
bafuknu ngan majau kile-mayokkap.
Majau ta kugawe nda. Minmba mi-
namngat. Kuate am mbolnge sungokanu.
⁵O buk pino kame Kuate dubimba nu

minde minnaig mbal nane tanamba
ngamungal tuku mindepiye jak min-
mba nangine tango kat nangine kum-
nemnge minnaig. ⁶Tane Sara tuku
majau kanjerap. Nu Abraham kum-
nemnge minmba yije gabat nga minna.
Pino kame, tane wam ande tuku kuru
kuru ndaka majau tjreknu ndo kap ta
tane Sara tuku kulim kame minig.

⁷Tango kame, tane mata rangun
mayenu jak tangine pino kame ndonj
minap. Nane tane tuku sangri kumunj
kuga tukunu nane kulat magekap. Ku-
ate nu tale arjerj ake sinanj make patik-
ina le tale kumu kumu abo kitek tinaik.
Ta tuku tane tangine pino kame kulat
magekap. Kuate nu tane tuku yabanj pasa
ise ndakikat.

Sine ngamungal ulendi jak minbe

⁸Ye wam pagu afu satjngamngit.
Tane jakmba wamdus ndindo tap.
Piti mungu turturkap. Tangine tangine
kume purkap. Tangine nyu kile-mayok
ndakap. Tane mungu sinakap. ⁹Nane
afu tane mbolnge wam ngaionu kuwaig
kande tane lafumba wam ngaionu ke
ndakap. Ko nane afu tane tumail pan-
tinguwaig kande tane lafumba tumail
pan ndaningap. Kuga. Tane lafumba
nyaro mayenu njngap. Kuate nu tane
wikina ta tane nyaro mayenu kilam tuku
wikina. ¹⁰Kuate tuku kuyar pasa tenjen-
mba sakate.

Ande nu nunge mine jakmba mbolnge
gare minam idusmba kande nu
pasa njayonu ko yabri pasa ande sa
ndakuwa.

¹¹Nu majau ngaionu kusreka wam ma-
genu kumba minwa.

Nu nane jakmba ndonj ngamungal
mukuknu minam tuku wamdus sa-
grinu pilwa.

¹²Kuate nu tango tjreknu kulatkate.
Nu nane tuku yabanj pasa isit.

Nu wam ɲaigonu kade mbal tuku ɲgueu minit. *Mune 34.12-16*
Kuate tuku pasa taɲamba sakate.

**Sine maɲau tiɲreknu
tuku rar tam kumuɲ**

¹³Tane wam magenu kam tuku wamdus saɲgrinu palpe ta ande nu tane kilmba ɲaigo siglike nda. ¹⁴Ko afuɲge tane maɲau magenu kap le kilmba rar tiɲguwaig kande taɲaig. Kuate nu tane mbolɲge wam magenu kamɲgat. Tane tango tuku wam idusmba kuru kuru ndakap. ¹⁵Tane Kristus nu sine tuku Suɲgo ɲga nu kumnemɲge minap. Ande nu ndaɲam tane Kristus minde minig ɲga kusnatinguwa ndeta tane lafuwam ɲga nu idusmba pasa mukuk sawap. ¹⁶Tane Kuate am mbolɲge mbar tuku piti kugatok minap. Tane taɲamba Kristus ndoɲ ulendika mine mayenu mbolɲge minig le afuɲge tane ɲgumnem pasa tiɲgig ta ɲgumnem pasa ta luka naɲgine kiko tuwaig. ¹⁷Kuate nu nzaliwa le afuɲge tane maɲau tiɲreknu tuku rar tiɲguwaig kande maye. Tane mbarde ta tuku afuɲge rar tiɲguwaig ta ɲayo.

**Kristus nu tango tuku une
saukam tuku kumna**

¹⁸Kristus mata mbar ndamba purfeɲnu minmba sine une ɲak mbal tuku kumna. Nu sine kilmba Kuate tugum prowam tuku taɲana. Nane nu tuku ɲgarosu balenaig ta nu nuɲe kanu mbolɲge abo ɲak mayok kina. ¹⁹Nuɲe kanu kumba ka kanu afu muliɲ kilmba ndalekanu ma mbolɲge minnaig ta pasa niɲgina. ²⁰Muliɲ kilanu mbal ta nane Noa tuku ait mbolɲge nu waɲ kusmba minna le Kuate nu ɲgan minmba nane tairtairɲgina ta kuga. Nane nu tuku pasa ise ndakinaig. Taɲanaig le nane 8 ndo waɲ ta poɲginaig. Poɲginaig le kule

tange waɲ tumba te-faitmba nane tuku muskil kile-tidingina.

²¹Kule pisne maɲau wam ndui ta ndo tane tuku muskil kile-tidinge tiɲgit. ɲgarosu tuku kutur saukate le wam ta mbolɲge kuga. Kuate nu Yesus te-tina le tiɲgina tane wam ta tuku saɲgri tomba tiɲga taɲgine mbar tuku piti saukam tuku Kuate yabaɲmba kule pisne tade le muskil kile-tidinge tiɲgit. ²²Yesus nu tiɲgina sulumba samba mbol kumba kile nu Kuate tuku ndinam kumamɲge nyu suɲgo ɲak minit le eɲel kame guwa kise kise saɲgri ɲak ta ɲakmba nu kumnemɲge minig.

Sine Kristus tuku mbal rar tamɲgig

4 Kristus nu ɲgarosu ɲak minmba nu rar suɲgo tina. Tane mata wamdus ndui ta ɲak minap. Ande nu une maɲau te-ibeɲam tuku ɲgarosu rar tate ta nu une maɲau kusrekate. ²Ta tuku tane kilke te mbolɲge minmba ɲgarosu tuku nzali ɲakmba tidongɲa Kuate tuku nzali kumnemɲge minap.

³Tane buk kiko kugatok ɲgarosu tuku nzali ɲgail ndaka une maɲau kam tuku wamdus saɲgrinu pilnaig. Tane kule kamenu suɲgomba nyumba afu ndoɲ maɲgurka isukusmba maim-maimkinaig. Tane yabri mbara dubika mbar sugo fare fare ke likinaig. Kuate dubi ndade mbal maɲau nzaliningit ta tane buk ke kumunaig.

⁴Kile tane nane ndoɲ maim maim sugo kile-mayokka wam ɲaigonu ndui ta kam tuku ulendi ndakade le nane tane tuku piriri ɲayomba ɲgumnem pasa tiɲgig.

⁵Kuate nu abo minig mbal kumanu mbal pileningam tuku minit ta nane nu tugumɲge naɲgine mbar kile-mayokkuwaig le nu pileningamɲgat. ⁶Kumanu mbal mata pasa mayenu isnaig. Nane une tuku lafunu kuramba kume likinaig ta

nangine kanu Kuate tanja minmba minam tuku nane pasa mayenu isnaig.

Sine afu turnigbe

⁷ Aganj ndende jakmba kugawam tuku ait buk patukate. Ta tuku tangine ngarosu tuku nzali jakmba tidonga wamdus kuyar mayenu jak lika Ku-ate yabanmba minap. ⁸ Tangine tangine lato lato mungu kume purkap. Majau tanje tangine mbar gudomma saukate. ⁹ Tangine tangine wande mungu ngailka ande gubra jak te ndakap. ¹⁰ Kuate nu ake sinanj sangri yimyam tingina ta tane kulat mageka tamba tangine tangine mungu turkap.

¹¹ Ande nu pasa kukliwam kande Ku-ate tugumnge tumba kukliwa. Ande nu afu turningam kande nu Kuatenge sangri tuwit tamba nane turkuwa. Tane tanjamba kap ta wam jakmba mbolnge Yesus Kristus tuku sangri mayok kuwa le Kuate tuku nyu afunge te-dungamngaig. Nu nuje nyu kilja sangri jak minmba minwa. Son.

¹² Tira kame, piti sugo tane tagotingam tuku pa tanja tane pasokade ta tuku tane piriri jayo ndawap. Kristus tuku mbal piti kurawam tuku mineg ta sine kila. ¹³ Tane Kristus ndonj ulendika nu piti kamusna tanjamba piti afu kamusde ta tane gare-garekap. Kristus nu nyu sungo pasa jak mayok kuwa le tane nu ndonj gare sungo tamngaig. ¹⁴ Tane Kristus tuku kuasmbi tukunu afu tane tumail pantinguwaig kande tane gare-garekap. Kuate tuku Guwa mayenu tane ndonj minit tukunu nane tanjade.

¹⁵ Tane ande bale ndawap. Aganj ande kuayar ndawap. Wam ngaigonu ke ndakap. Tango ande tuku wam mayenu kuer ndakap. Tane mbar tanja kumba rar kamusap ta kiko. ¹⁶ Tane Kristus tuku nyu jak minmba rar tumba kande tane nyu ta kikonu yube ndangap. Tane Kris-

tus tuku nyu jak minig tukunu Kuate tuku nyu te-dungap. ¹⁷ Kile Kuate nu tugu pilmba sine nuje mbal pilesingit ta nu tuku pasa mayenu pitaide mbal nu nane pilenimmba ame piti ningamngat. ¹⁸ Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tango magenu nane muskil kile-tidingam tuku manjaunge liningam ndafloningit.

Ata. Kuate idus ndamba wam ngaigonu kade mbal ta sijka ngisikamngaig ngate. *Sindaun 11.31*

¹⁹ Kuate nu nuje nzali dubiwa le afunge rar tinguwai kande tangine ngarosu Ku-ate wai mbolnge pilmba majau tinjeknu ndo kumba minap. Kuate nu tane wakeikina ta nu tane kulatka kusreke nda.

Gabat mbal tuku wam pagu pasa

5 Tane gabat kame, ye mata gabat tango minet. Kristus nu rar sungo tina ta yiye ammbi nu kangeren. Nu nyu sungo kilja sangri jak mayok kuwa le ye nu ndonj kilja sangri jak minamngit. Ye tane sarsartimmba satingamngit. ² Kuate tuku sipsip tane ngamuknge mine likade ta tane kulat mageningap. Tangine piro ta kanyum ndamba gare jak biyap. Kuate tuku nzali ta tanjamba. Tane ndametin kilam tuku idusmba piro ndaka piro tuku wamdus sanggrinu pilmba pirokap. ³ Sipsip kame tane kumnemnge minig ta mingge sanggrimbi kulat ndakap. Tangine mine mayenu ta dubiwaig nga tumningap. ⁴ Tane tanjamba pirokap ta sipsip kulat tango tugusek nu mayok kuwa sulumba tane tuku nyu kile-mayokkuwa le nyu sugo jak minmba minamngaig.

⁵ Tane mbanzo jakmba mage mage kumnemnge minap. Tane Kuate tuku mbal jakmba nyu kile-iberka mungu turturkap. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Mbe mbolmbolkade mbal Kuate nu nane ndon ngueu minit. Nyu te-ibenmba minig mbal nu ake sinan nane make patikate ngate. *Sindaun 3.34*

⁶Ta tuku tane tangine nyu kile-ibenka Kuate tuku sangri kumnemnge minap. Tane tanamba minap le manau ta ngamuknge Kuate nu tane tuku nyu kile-mayokka nyu sugu tingamngat.

⁷Kuate nu tane idus tidinnga kulatka minit tukunu tangine piti nakmba nu tuku wai mbolnge patikap. ⁸Tane wamdus kuyar mayenu nak kurauka likap. Tangine ngueu Satan nu laion tanan nu gubanu nergerka tane tuku ande balemba nyam tuku likate. ⁹Tane son ngade pasa ta biye demba sangri tinga Satan tuku minge pitaimba ye mbulit nga samba minap. Tangine tira kame kilke yimyam mbolnge mine likade ta nane mata piti ndui ta ndo kangerkade.

¹⁰Tane ait fagnu piti kamusap le Kuate nu ake sinan tane make patikate

nunge tane tuku piti ait mbilmba kumumbi tinreknu kile-mayokka sangri piletinguwa le tane sangri tingamngaig. Nuje kilja sungo ta minmba minamngat. Tane kilja ta mbolnge minap nga nu Kristus mbolnge tane wikina. ¹¹Nu sangri sungo nak minmba minwa. Son.

¹²Singine tira Silvanus nu Kristus tuku piro kumumbi biyit nga iduset. Nunge ye turyat le waje fudinndo te tane tuku wamdus bul sertingam tuku kuyaret. Wam mayenu tane mbolnge minit ta Kuate nu ake sinan make patikate wam tugusek nga kuyaret. Tane nu tuku wam mayenu ta kusre ndawap.

¹³Yesus tuku kuasmbi Romnge minig ta tane kaiye pasa tingig. Kuate nu nane madiningina. Yinje kijo Markus nu mata tane tuku kaiye pasa tingit. ¹⁴Tane tangine tangine tira kame ndon kume pur manau alonu kile-mayokap. Tane Kristus tuku mbal nakmba ngamungal mukuk nak minap.

Son.

PETRUS

Petrusnge waje arnu kuyarna

Petrus nu waje arnu kuyarna te tungu tejenmba. Yabri tum tango afu Yesus tuku kuasmbi didik farnaig le nu nane tugusek pasa kusre ndawaig nga nane tuku wamdus purfeu serningam tuku waje tembi nane tuku wamdus kuaneka sangri pileningina.

1 Ye Simon Petrus Yesus Kristus tuku piro tango nu tuku aposel ye tane ndon pasatam prowet. Singine Kuate singine muskil kile-tidinge singam tuku tango Yesus Kristus nale wam kumumbi kik le tane ngamungal son ngade ta sine ndon alonu kumu kumu teg. ²Tane Kuate le singine Sungo Yesus tuku manau kila pilmba minap le nale lato lato ake sinan make patika ngamungal mukuk wamdus bul sertinguwaik. Son.

Sine Kristus tuku manau mbolnge sugokube

³Nu nuje manau mayenu singam tuku wikina le sine nu kila mineg ta nu tugumnge sangri teg sulumba mine mayenu mbolnge minam tuku wam kumumbi kileg. ⁴Nu wam magenu sine mbolnge kam tuku sakina ta nuje sangri tambi singit le sine kilke tuku kutur ngarosu tuku nzali mbolnge mayok kina ta kusremba Kuate tuku manau te-puram kumuj.

⁵Ta tuku tane wamdus sangrinu pilmba tangine ngamungal son ta kumun kuga nga manau magenu turmba ke likap sulumba kila magenu turmba kila palpe. ⁶Tanjamba tangine ngarosu tuku nzali jakmba kile-iberkap sulumba piti ait sinamnge bike ndaka dirnannga Kuate tuku nyu idusmba nu kumnemnge minmba ⁷tangine tangine mungu turkap sulumba tango jakmba tuku kume purkap.

⁸Tane manau magenu tanan jak minmba lato lato kap ta tane singine Sungo Yesus Kristus tuku manau kila minig ta te-mayokamngaig. ⁹Ande nu manau magenu tanan kugatok ta nu am tukulkanu tanan minmba Sungo nu tuku une sauke tuna wam ta idus ndamba gilaingate.

¹⁰Tira kame, Kuate nu tane kilam tuku maditijmba wikina. Wam ta kilimok te-mayokam tuku wamdus sangrinu pilmba nu tuku pasa dubiwap. Tanawap ta tane baringa Kuate kusrewe nda. ¹¹Ngumennga Kuatenge nyu tinguwa le tane singine muskil kile-tidingam tuku tango Sungo Yesus Kristus nu kulatkate ma mbol gare jak kape le nu tane kulatka minmba minamngat.

Kuate tuku pasa tugusek

¹²Ye wam kame satiget te tane buk kila pilnaig. Pasa tugusek tinaig ta mbolnge tane sangri tingade ta ye kila ta ye man wam kame ndui ta lato lato satigam tuku iduset.

¹³⁻¹⁴Mine minemba ye kumamngit. Singine Sungo Yesus Kristus nu ye tanamba tumyina le ye kila minet. Ta tuku ye kilke te mbolnge minmba tane wam kame ta idusnjmba minap nga satijmba minet. ¹⁵Ye kumi le tane gilai ndangam tuku piro karenket.

¹⁶Sine singine Sungo Yesus Kristus sangri jak man luka ndekam tuku satigiger ta tango tuku wamdus kuyarmi yabri wam kube sa ndatingiger. Kuga. Sine singine ammbi nu tuku kilja sangri kangergen. ¹⁷⁻¹⁸Sine Kristus tuku kilja mayok kina tabe mbolnge nu ndon minger le Mam Kuate Sungo nu Yesus Kristus tuku nyu te-mbolmba sangri sungo tumba samba mbolnge nu tuku tejenmba sakina: Ande te ye tuku Kijo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sungo tet nga sakina le isgen.

¹⁹Kuate tuku tuan tango kame nane Kristus tuku dir pasa sakinaig

ta kile nane tuku pasa ta sangrinu mayok kinit. Nane tuku pasa ta tane ise tiwap le sati ma make sungo sinamnge bulungate tana tane kiljatinguwa. Kiljatingmba minwa le ma ma mafen tuku bulunge tangine ngamungal kilja mayewamngat.

²⁰⁻²¹ Tane pasa te kila pile mayewap. Tuan tango kame nane nangine wamdus dubimba dir pasa kile-mayok ndakinaig. Tukul Guwange wamdus ningina le nane Kuate tuku pasa kile-mayokkinaig. Ta tuku ande nu nune wamdusmbi ndo tuan tango kame tuku pasa tugunu bitekngam kumuŋ kuga.

Yabri tum mbal

2 O buk Israel mbal ngamuknge yabri tuan tango turmba mayok kine likinaig. Tanjamba ndo yabri mbal afu tane gilai minap le tane ngamuknge mayok ka afu ngaigo siglikam tuku yabri wamdus kile-mayokkamngaig. Yesus Kristus nu sine tuku une kurana ta nane nu pitaide le manau ta pitik ndo luka nane tuku kanu ngaigo siglikate. ² Nane kiko kugatok kutur manau kade ta nane gudommmba dubiwamngaig. Dubiwaig le afu nane kangerka Kristus tuku kuasmbinge tanade nga tugusek manau talamba ngumnem pasa tambimngaig. ³ Yabri gabat nane ndametij kilam tuku piririmba tane yabritijmba tane tuku ndametij sungo didikamngaig. O buk Kuate nu tango pilenijmba pa kumumbi ningam tuku sakina ta nu gilai ndangate. Nu nane pankuwa le ngisikamngaig.

⁴ Kuatenge enel ngaigonu afu unekinaig ta mape ndaka kilmba pankina le ma nayo ma make buto sinam nzi kinaig. Kile nane pilewam tuku ait tairngade.

⁵ Tango abo abo minnaig mbal Kuate nu mape ndaka kule sungo pilna le wam ngaigonu ke likinaig mbal ta jakmba ngisikinaig. Tango tigreknun Noa ndo Ku-

ate tuku pasa kuklina ta nu tuku kuasmbi 7 ta turmba nu kigraibkina le nane ngisi ndakinaig.

⁶ Kuate nu tumbran ar Sodom le Gomora nale kilmba pasa mbolnge patika pambi pasokina le ugmba usarke sulunaik. Wam ngaigonu kade mbal tanjamba pa tam tuku tumsingit. ⁷ Nu tango tigreknun Lot ndo turna le pangge uge ndakina. Lot nu une mbal ngamuknge minmba nane kiko kugatok kutur manau kinaig ta kangermba nu wamdus te-sulumba piti sungo tina. ⁸ Nu tango tigreknun minmba nu mara mindek nane tuku mbar ngaigonu kangerka ismba nu piti sungo tina.

⁹ Wam kame ta jakmba tejenmba tumsingit. Mbal magenu tagoningam tuku ait mbolnge Kuate nu nane turkam tuku ndin wakeite sulumba mbal ngaigonu pa tumba pilenigam tuku ait tairnguwaig nga patikate. ¹⁰ Ngumnenga pilenijmba nangine ngarosun tuku nzali dubimba kutur sungo tade sulumba Sungo pitaide ta nu pa sungo ningamngat.

Ndanam tuku yabri tum mbal nane maim-maimka kuru kuru kugatok samba mbolok mbal guwa magenu nangine pasambi tumail panningig? ¹¹ Ata. Enel kame nane guwa ngaigonu kame ta tuku sangri liningig ta nane Kuate tugumnge nane kilmba pasa mbolnge patika nane tuku nyu ngaigo sigli ndakade.

¹² Mbal ngaigonu ta nane aganjmor tanan wamdus kugatok nangine ngarosun tuku nzali ndo dubikade. Nane aganjmor tanan bige tidina bale faram tuku minig. Nane aganj afu sine ammbi nda kangerkeg ta tugunu gilai minmba kilmba tumail panningig. Ta tuku nane aganjmor tanan kilmba bale faramngaig. ¹³ Nane afu rar sungo ningig ta nane mata lafunu tanjamba tamngaig.

Nane kiko kugatok. Nane ki mbol mangurka isukusmba mbesigna manau

te-mayokam tuku nzaliningit. Nane tane ndon mangurka isukusmba yabritingit ta nane gare sungo tade. Nane tane tuku manau mayenu ta kutur mbilmbilde sulumba nayo silide. ¹⁴Nane pino nakmba kangerka am kikon tingade. Nane une manau kade ta maro ndaningit. Nane wamdus sangri kugatok mbal didikam tuku yabrinigig. Nane wam nakmba tuku wamdus pirimba wamdus sangrinu pilig. Nane sinja Kuate tuku kasur mbolnge minig. ¹⁵Nane ndin tiptreknu kusremba fare fare likade. Beor tuku kijo Balam nu aganj ndende sungomba kilam tuku piririmba wam nayanu kam idusna tanamba nane mata tanade. ¹⁶Balam nu wam nayanu kam idusna le donki ande pasatam kumun kuga ta nu tanjonge pasatanu sukmba nu sawe likina sulumba tuan tanjo Balam tuku nginggan wamdus peuna.

¹⁷Yabri tum tanjo ta nane kule ngurun kule parakate tananj. Bidu bubrenge tumba pinderkate tananj. Ma make sungo buto nayo Kuate nu nane tuku madina. ¹⁸Nane nangine ngaro payamka pasa alo kugatok tuku minje fetkade. Nane afu ailfu ndo ngamungal biye mbilmba manau nagonu kusrekinaig ta nane ngarosu tuku nzali nagonu man dubikuwaig nga didika wam nagonu afu tumningig. ¹⁹Afu nane dubikuwaig nga tukul ande sine peu ndasingit ngade ta nangine kutur manajunge ndalekate le nane ta kumnemnge minig. Manau nayanu andenge tanjo tuku sangri te-ibente ta nu aganj ta tuku piro aganj tananj minit.

²⁰Nane afu singine Sunjo Yesus Kristus muskil kile-tidinge singit tuku tanjo kila pilig sulumba kilke tuku kutur manau kusrede ta man luka kutur manau tumba sangri ta kumnemnge ndalekanu minig ta nane ambokok tuku mine limba kile nayanu sunjo sinamnge minig.

²¹Nane manau tiptreknu kila pil-naj sulumba man Kuate tuku pasa

ngumnede ta ose. Nane mine nayanu mbolnge minig. Nane manau tiptreknu kila pile ndakinaig kande ta maye kande. ²²Kuyar pasa mbolnge yaba pasa ande minit ta nane mbolnge kilimok mayok kinit ta tejenmba. Age ande njuleka luka nune njule nyate ngate. Ko mbo ande kule pisit sulumba luka kumba man ruga pisit ngate.

Sungo nu luka ndenungat

3 Tira kame, ye waje inum te tane isam tuku man kuyaret. Waje te mbolnge mata tane wam magenu idusningmba kam tuku kuyaret. ²Tane Kuate tuku tuan tanjo kame tuku dir pasa idusningmba singine Sunjo muskil kile-tidinge singam tuku tanjo nu tuku pasa turmba idusningap. Sine tane tuku aposel kame buk pasa ta satimgigen le isnaig ta ³tane pasa te katese mayewap. Kugawam tuku ait mbolnge afu promba nangine ngarosu tuku nzali dubika ngamungal son tuku manau talaka nzu-milmba sakamngaig: ⁴A ... Yesus Kristus prowam tuku sakina ta nu animbi kina? Ait kuen nayo kina ma ma singine mbun kame kume far sulunaig le Kuate nu kilke te te-mayokna ta tanamba ndo minit nga sakamngaig.

⁵Mbal ta nane yabrikade. Nane wam ande gilainganu sukmba kusrede ta tejenmba. O buk Kuate nu sakina le samba mayok ka kilke kule sinamnge prowe lika kilke ta kulenge laipningina. ⁶Ngumnenga kilke ta kule ndui tanje songina le ngisikina tukunu kile kilke ndui ta mine ndakate. ⁷Kile kilke samba minik te Kuate tuku pasa ndui tanje pasokam tuku madinikina le nale ait sunjo ta tairnga minik. Ait ta prowa le Kuate pitaimba wam nagonu ke likade mbal nane ngisikamngaig.

⁸Tira kame, tane wam te gilai ndangap. Kuate am mbolnge ki ait ndindo ta yar 1,000 tananj minit. Yar 1,000 kinig

ta nu am mbolŋge ki ait ndindo taŋaŋ kinig. ⁹Suŋgo nu prowam tuku sakina ta nane aŋuŋge nu dalkate ŋgade ta nu dal ndakate. Kuga. Nu tane idustiŋmba ŋgan minmba tairŋgate. Nu taŋgo inum ndindo ŋgisikam tuku idus ndamba ŋakmba ŋgamuŋgal biye mbilwaig ŋga tairŋgate.

Kilke samba ŋgisikamŋgaik

¹⁰Suŋgo tuku ait kuayar taŋgo taŋaŋ prowamŋgat. Ait ta mbolŋge fudu suŋgo mayok ka samba ŋgisikamŋgat. Samba tuku saŋgri yimyam pa kamenuŋge ŋgisike sulumba kilke agaŋ ndende tur pasokamŋgat.

¹¹Agan kame ŋakmba taŋamba ŋgisike suluwamŋgaig. Ta tuku tane Kuate kumnemŋge minmba mine maŋau mayenu tiŋreknu ŋak minap. ¹²Tane Kuate tuku ait suŋgo ta minde minap. Ait suŋgo ta prowa le paŋge samba ugmba samba tuku saŋgri yimyam pa kamenuŋge ŋgisike suluwamŋgaig. ¹³Nu sakina taŋamba sine samba kilke kitek tairŋga mineg. Maŋau tiŋreknu ndo kilke ta mbolŋge minamŋgat.

¹⁴Tira kame, tane agaŋ magenu taŋaŋ tairŋga minig tukunu tane Kuate am

mbolŋge purfeŋnu piti kugatok tiŋgam tuku wamdus saŋgrinu palpe. ¹⁵Ku-ate nu dalkate ŋga idus ndawap. Nu ŋgan minmba sine muskil kile-tidiŋgam tuku ait singit ŋga idusap. Singine tira mayenu Paulus nu Kuatenge wamdus kuyar mayenu tuna le nu mata taŋamba kuyarna. ¹⁶Nu nuŋe waŋe ŋakmba mbolŋge wam te tuku ndo kuyarna. Nuŋe waŋe afu mbolŋge pasa afu tugunu katesewam tuku wam bada. Nane wamdus kugatok kine inumde mbal pasa ta ismba naŋgine wamdusmbi mbilniŋmba tugunu kise kile-mayokkade sulumba naŋgine miron ŋaigo siglikade. Nane Kuate tuku kuyar pasa ŋakmba kilmba taŋamba ndo ŋaigo siglikade.

¹⁷Tira kame, tane ye tuku riron pasa te ismba kurau mayewap. Nane fare fare unekade mbal tane yabritiŋmba didikuwaig le taŋgine wamdus saŋgrinu ta kusrekubekaig.

¹⁸Singine Suŋgo Yesus Kristus muskil kile-tidiŋge singam tuku taŋgo nu tane ake sinaŋ make patikate ta tane nu tuku maŋau lato lato kila pilmba sugokap. Nu kilŋa saŋgri suŋgo ŋak minit ta taŋamba minmba minwa.

Son.

1 YOHANUS

Yohanusnge waje ambonga kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 60 kinaig le Yohanus nu buk saibo pile mayemba waje te kuyarna. Waje te mbolnge nu kume pur manau tuku tungunu kuklimba ta tuku pasa sungomba kuyarna.

Kristus nu abo tugu

1 ¹⁻³ Minge Pasa nu abo tugu. Tugu mbolnge nu minmba minna. Ye nu tuku tane satینگamngit. Nu kilke te mbolnge mayok kina le singine kilbambi nu tuku pasa ismba ammbi kangermba waimbi mata kiregej. Ake sa ndaket. Wam kangermba isgej ta ndo saket. Nu abo minmba minam tuku tugu Mam Ku-ate ndon minna le nu te-mayokna. Sine mineg tanamba tane Mam Kuate le Kiyo nuje Yesus Kristus ndon mungu gare jak minap nga nu tuku satینگamngit. ⁴ Sine jakmba ulendika gare-garekuba le gare manau ta sungokuwa nga waje te kuyaret.

Kuate nu bulu

⁵ Sine Kuate tuku Kiyo tugumnge pasa isgej ta satینگamngit ta tejenmba. Ku-ate nu bulu tugusek. Ma make fudijndo mata nu mbolnge mine ndakate. ⁶ Sine ma make sinamnge minanu tanar minmba sine Kuate ndon mungu gare jak mineg ngube ta sine yabri pasa ndo saka tugusek manau ta ke ndakeg. ⁷ Kuate nu bulu sinamnge minmba purfejn nu ndo minit. Sine mata bulu sinamnge minanu tanar minbe ta singine singine mungu gare jak mineg le Kiyo nuje Yesus Kristus tuku ndare tanje sine tuku mbar jakmba saukate.

⁸ Sine mbar kugatok mineg ngube ta singine wamdusnge yabrisingit. Tugusek manau sine sinja gilai.

⁹ Sine singine mbar kile-mayokkuba ta Kuate nu sinja tinreknu minmba nuje pasa kumumba mbar ta gilaingka sine tuku manau najgonu jakmba saukamngat.

¹⁰ Sine mbar manau afu ke ndakiger ngube ta Kuate nu sine mbar jak ngate pasa ta pitaiweg. Nu yabri tanjo nganu sukeg. Sine tanamba sakeg ta nu tuku pasa ta sine sinamnge mine ndakate.

Kristus nu sine tursingit

2 O yije kiyo kame, tane mbar manau ke ndakap nga waje te kuyaret. Ata. Ande nu mbarwa kande Yesus Kristus nu sine turka Mam Kuate ndon pasa te-tiwam tuku minit. Nu ndo tinreknu. ² Nunge sine tuku mbar tuku pa kurana le Kuate nu sine ndon ngamungal mukuk minit. Sine tuku mbar ndo kuga. Kilke mbolok mbal jakmba tuku mbar tuku pa ta turmba kurana.

³⁻⁴ Ande nu ye Kuate kila nga nu tuku minge dubi ndate ta nu yabri tanjo ndo. Nu tugusek manau sinja gilai minit. Sine Kuate tuku minge dubimba minbe ta minge bulokmbi ye Kuate kila ngam kumun.

⁵⁻⁶ Ande nu Kuate tuku minge dubite ta Kuate tuku kume purte wam ta nu mbolnge sungoka kumungate. Ande nu ye Kuate ndon sailket ngate ta nu Kristus manau kina tanamba ndo kuwa. Sine Kristus tuku manau te-purbe ta sine minge bulokmbi sine Kuate ndon mineg ngam kumun.

Tira kame tuku kume purbe

⁷ Tira kame, ye tukul pasa ande kitek kuyar ndawet. Pasa te ambokok. Tane o buk isnaig. ⁸ Kile ma make buk kugate le bulu tugusek tane kiljatimbamba minit. Ta tuku pasa kitek tanar kuyaret. Tukul

pasa te alonu Kristus mbolnge mayok ka tane mbolnge mata mayok kinit.

⁹ Ande nu ye bulu sinamnge minet nga afu kasurningit ta nu ma make kusre ndate. ¹⁰ Ande nu tira nuje tuku kume purte ta nu bulu sinamnge minit. Nu afu mbaram tuku ndin wakei ndate. ¹¹ Ande nu tango afu kasurningit ta nu ma make sinamnge minit. Ma make nge nu tuku am songate le ndin kanjer ndate tajar.

¹² Kiyo kame, Kristus tuku piro mbolnge Kuatenge tane tuku mbar sauka gilaingina nga ye tane tuku waje te kuyaret.

¹³ Mam kame, ande nu tugu mbolnge abo minna kile minit tane nu kila minig nga ye tane tuku waje te kuyaret.

Tango mo, tane buk Satan te-ibengnaig nga ye tane tuku waje te kuyaret.

¹⁴ Kiyo kame, tane Mam Kuate kila minig nga ye waje te tane tuku kuyaret.

Mam kame, ande nu tugu mbolnge abo minna kile minit tane nu kila minig nga ye tane tuku waje te kuyaret.

Tango mo, tane sangri jak. Kuate tuku pasa tane tuku ngamungal sinamnge minit le Satan te-ibengnaig nga ye waje te tane tuku kuyaret.

Sine kilke mbolok wam sungomba idus ndabe

¹⁵ Tane kilke te tuku manau agar ndende ta tuku nzali sungo nda tap.

Ande nu tarawa ta nu Mam Kuate tuku wamdus sungo te ndakate.

¹⁶ Kilke te tuku manau ta ngarosu tuku nzali dubide ko am kikon tingade ko nangine mine ta tuku payamkade wam ta jakmba kilke te mbolok Mam Kuate tugumnge pro ndade. ¹⁷ Kilke te ngisikamngat. Am kikon tingade manau ta kugawamngat. Ande nu Kuate tuku nzali dubite ta nu abo minmba minamngat.

Kristus tuku ngueu tango

¹⁸ O kiyo kame, kugawam tuku ait buk patukate. Kristus tuku ngueu tango mayok kanjat nginaig pasa ta tane isnaig. Kile nu tuku ngueu mbal gu-dommba buk mayok kinig le sine wam ta kanjermba kugawam tuku ait buk patukate ta kila pileg. ¹⁹ Nane buk sine ndon minnaig ta nane sine kusreka mayok kinaig. Nane sine tuku gulab kuga. Nane sine tuku gulab kande kile sine ndon minig kande. Nane sine kusreka kinaig wam ta mbolnge nane kilimok sine tuku gulab kuga.

²⁰ Tane nane minig taramba mine ndakade. Kristus nu Tukul Guwa tingina le tane pasa tugusek ta katesede. ²¹ Tane pasa tugusek gilai minig nga kuyar ndawet. Tane pasa tugusek kila. Yabri pasa ande tugusek pasa mbolnge mayok nda kinit. Tane wam ta kila nga waje te kuyaret.

²² Ande nu sakate Yesus nu Kuatenge madi ndana nu Kristus kuga ngate ta nu yabri tango ndo. Nu Kristus tuku ngueu tango. Nu Mam Kuate nuje Kiyo nuje turmba pitaikate. ²³ Ande nu Kuate tuku Kiyo pitaite ta Mam Kuate nu ndon mine ndakate. Ande nu sakate Yesus nu Kuate tuku Kiyo nu Kristus ngate ta Mam Kuate nu ndon minit.

Tukul Guwange pasa tugusek tumsingit

²⁴ Tane o buk pasa tugusek isnaig ta ngamungal sinamnge biye dewap. Tane tarawap ta Mam Kuate le Kiyo nuje tane nale ndon minamngaig. ²⁵ Kuate nu agar ande singam tuku sasingina ta abo tugu minmba minam tuku.

²⁶ Mbal afu tane yabritingam bafude le ye waje te tane tuku kuyaret. ²⁷ Nane tuku pasa ise ndakap. Andenge nu tane tum nda tingguwa. Kristus nu Tukul Guwa tingina le nu tane sinamnge min-

mba wam ñakmba kumumbi tumtingit. Tumtingit wam ta yabri kuga. Son ndo. Nu tane Kristus ndoñ sailkam tuku tumtingit tañamba nu ndoñ sailka minap.

²⁸ Kiño kame, siñka tane nu ndoñ sailkap. Tañawap ta nu mañ mayok kuwa le tane kiko kugatok nu am mbolñge tingamñgaig. ²⁹ Kuate nu siñka tiñreknu ta tane kila. Ande nu mañau tiñreknu kate ta nu Kuate tuku kiño ta tane kila palmbimñgaig.

Sine Kuate tuku kiño kame mineg

3 Mam Kuate nu sine tuku kume purmba sine nuñe kiño kame ñgate le sine siñka nu tuku kiño kame mineg. Kilke te tuku mañau dubide mbal nane sine tuku Mam gilai tukunu sine nu tuku kiño kame mineg ta tugunu nane mata katese ndade.

² Tira kame, kile ait te mbolñge sine Kuate tuku kiño kame mineg. ñgum-nengga mine mayenu mbolñge ndañmba mayok kangig ta katese ndaweg. Wam ndindo sine kila. Kristus nu mayok kuwa le sine nuñe wam ñakmba ta tugusemba kanjerka nu minit tañamba ndo minamñgig.

³ Ande nu wam ta idusmba tairnga minit ta nu Kristus tañañ purferñnu minam tuku sangri tinga wam ñaigonu pitaikate. ⁴ Ande nu unekate ta nu tukul lukamba pa tam tuku minit. Une mañau ñakmba ta tukul lukakeg. ⁵ Kristus nu une ñakmba saukam tuku nu kilke te mbol prona ta tane kila. Nu nuñe miroñ siñka une kugatok. ⁶ Ande nu Kristus ndoñ sailkate ta nu une mañau kumba mine ndakate. Ande nu une mañau kumba minit ta nu Kristus kanjer ndamba nu gilai minit.

⁷ O kiño kame, tane kuraukap. Andenge tane yabritingikat. Kristus nu tiñreknu ndo. Ande nu mañau tiñreknu ndo dubikate ta nu mata tiñreknu minit.

⁸ Ande nu une mañau kumba minit ta nu Satan tuku minit. Satan nu tugu mbolñge mbar mañau kina ta kile nu tañamba ndo minit. Kuate tuku Kiño nu Satan tuku piro te-ibenam tuku mayok kina.

⁹ Ande nu Kuate tuku kiño minit ta nu Mam nuñe tuku mañau te-purna tukunu nu une mañau kumba mine ndakate. Nu siñka Kuate tuku kiño tukunu nu une mañau ta kumba minam kumuñ kuga.

¹⁰ Ande nu mañau tiñreknu ke ndakate ko tira kame tuku kume pur ndakate ta nu Kuate tuku kiño kuga. Sine ima kate Kuate tuku minig le ima kate Satan tuku minig ta sine mañau ta mbolñge kilimok kateseweg.

Kume pur mañau

¹¹ O buk tane siñgine siñgine mungu kume purkam tuku pasa ta isnaig. ¹² Sine Kain minna tañamba mine ndakube. Nu Satan tuku kiño minmba nu maib nuñe balena. Ta ndañam? Kain tuku mañau ñayonu. Maib nuñe tuku mañau mayenu. Ta tuku ndo nu balena.

¹³ Tañamba ndo kilke mbol mbal tane mata kasurtingamñgaig. Nane tañawaig le tane wamdus sulu ndawap. ¹⁴ Sine Kristus tuku kuasmbi siñgine siñgine kume pureg wam ta mbolñge sine kateseweg. Sine kume tuku sangri buk kusremba kile abo minam tuku ndin mbolñge mineg nga kateseweg. Ande nu tira kame tuku kume pur ndate ta nu kume tuku sangri kumnemñge minit. ¹⁵ Ima nu ande kasurte ta nu balete le kumit tañañ. Ande nu tango baleningit tuku tango minit ta nu minmba minam tuku abo tugu kugatok ta tane kila. ¹⁶ Sine Kristus mbolñge kume pur mañau kumumbi kanjereg. Nu sine turkam tuku nuñe ñgarosu kumam tuku pilna. Sine mata nu kina tañamba ndo tira kame turka kumam tuku kuru kuru ndakube. ¹⁷ Ande nu agañ ndende ñak minmba tira ande agañ ndende denkanu

ta kanjermba wamdus karej pilmba nu tur ndate ta nu Kuate tuku kume pur ndate.

¹⁸O kiŋo kame, sine mingembi ndo afu tuku kume pureg nda ngube. Sine tugusemba nane tuku kume purbe sulumba waimbi mata alonu te-mayokbe. ¹⁹⁻²⁰Sine taŋamba kume pur maŋau kube ta sine maŋau tugusek tuku kiŋo kame mineg nga Kuate am mbolŋge ngamungal mukuk ŋak minam kumuŋ. Siŋgine mbar wamdus sinamŋge kamuseg ta nu sine tuku wamdus lisiŋmba sine tuku maŋau ŋakmba kila minit. Wam ta sine kila.

²¹Tira kame, sine siŋgine wamdus sinamŋge mbar kamus ndaweg ta sine Kuate tugum kambim tuku kuru kuru ndakeg. ²²Sine nu tuku miŋge dubimba maŋau nu nzalite ta ke likeg ta sine wam afu tuku yabaŋeg ta nu siŋka siŋgit. ²³Kuate nu teŋenmba sine sasiŋgit. Sine nuŋe Kiŋo Yesus Kristus tuku son nga nu sine sasiŋgina taŋamba siŋgine siŋgine mungu kume purkube nga sasiŋgit. ²⁴Kuate tuku miŋge dubide mbal nane nu ndoŋ sailkade le nu nane ndoŋ minit. Nu nuŋe Guwa siŋgina ta mbolŋge sine kila pilmba Kuate nu sine ndoŋ minit ngeg.

Kuate tuku Guwa le guwa kise

4 Tira kame, tane mbal afu tugumŋge pasa ismba pitik son nda ngap. Yabri tuan taŋgo gudommmba kilke tugu ŋakmba mbolŋge kine likade. Tane nane tuku pasa pilewap. Nane Kuate tuku Guwa ŋak e ko guwa kise ŋak. ²Ande nu sakate: Kuatenge madina taŋgo nu kilke mbolok ngaro tumba mayok kina nu Yesus nguwa ta nu Kuate tuku Guwa ŋak. ³Ande nu Yesus tuku tugu taŋamba sa ndakuwa ta nu Kuate tuku Guwa kuga. Nu Kristus tuku ngueu taŋgo ndo. Kristus tuku ngueu taŋgo mayok kan-

gat pasa ta tane buk isnaig. Ata. Nu buk prona. Kilke te mbolŋge minit.

⁴O kiŋo kame, tane Kuate tuku minig. Kuate tuku Guwa nu tane sinamŋge minit ta nu saŋgri ŋayo. Nu kilke te mbolok mbal sinamŋge minit taŋgo Sattan lite. Ta tuku tane yabri tuan taŋgo ta buk kile-ibenkinaig. ⁵Nane kilke te mbolok mbal minmba kilke te mbolok wamdus ndo sakade. Kilke te mbolok maŋau dubide kuasmbi taŋge ndo nane tuku pasa isig. ⁶Sine Kuate tuku mineg. Kuate kila minig mbal nanenŋe ndo sine tuku pasa isig. Ima nu Kuate tuku kuga ta nu sine tuku pasa ise ndakate. Sine wam ta mbolŋge wam tugusek tuku Guwa le yabrisiŋgit tuku guwa ta kateseweg.

Kume pur maŋau Kuate nu miro

⁷Tira kame, kume pur maŋau ta Kuate nu miro. Ta tuku sine siŋgine siŋgine mungu kume purkube. Ande nu afu tuku kume purte ta nu Kuate tuku kiŋo. Nu Kuate kila. ⁸Kuate nu kume pur maŋau miro. Ande nu afu tuku kume pur ndate ta nu Kuate gilai. ⁹Kuate nu nuŋe Kiŋo ndindo pilna le kilke te mbol prona le sine nu mbolŋge abo tugu teg. Wam ta mbolŋge nu sine tuku suŋgomba kume purte ta kilimok kanjereg. ¹⁰Sine nu wamdus tuwe ndaka minger le nu ake sinaŋ sine tuku kume purmba sine ndoŋ ngamungal mukuk minam tuku Kiŋo nuŋe pilna le sine tuku une tuku pa kurana.

¹¹Tira kame, Kuate nu sine tuku kume purte ta suŋgokanu nga sine mata siŋgine siŋgine mungu kume purkube. ¹²Ande nu Kuate kanjer ndate ta sine siŋgine siŋgine mungu kume purkeg ta Kuate nu sine ndoŋ minit. Nu taŋate le sine nu tuku kume pureg maŋau ta suŋgoka kumungate.

¹³Kuate nu nuŋe Guwa siŋgina wam ta mbolŋge sine kateseweg. Sine Ku-

ate ndonj sailkeg le nu sine ndonj minit nga kateseweg. ¹⁴ Kuate nu kilke mbolok mbal njakmba tuku muskil kile-tidinge ningam tuku nuje Kiyo nuje pilna le ndekina. Sine wam ta kangergen mbalnge tane satingeg. ¹⁵ Ima nu Yesus nu Kuate tuku Kiyo ngate ta Kuate nu ndonj minit le nu Kuate ndonj minit. ¹⁶ Wam ta mbolnge sine kila pilmba minge bulokmbi saka Kuate nu sine tuku kume purte ngeg. Kuate nu kume pur manau miro. Ima nu kume pur manau dubite ta nu Kuate ndonj minit le Kuate nu ndonj minit.

¹⁷ Sine Kuate tuku kume purbe le manau ta sungoka kumunguwa ta sine kilke te mbolnge Kristus tana Kuate ndonj mine mayewamngig. Ta tuku ait sungo mbolnge sine kiko kuru kuru kugatok minamngig. ¹⁸ Ande nu sinja kume purte ta nu Kuate tuku kuru kuru ndakate. Kume pur manau sungoka kuru kuru pitaite. Ande nu Kuate tuku kuru-kurukate ta nu ye une tuku pa lafunu tamngit nga iduste. Nu tuku kuru kuru manau tange kume pur manau te-ibente.

¹⁹ Kuate nu ambonga sine tuku kume purna. Ta tuku sine mata kume pureg. ²⁰ Ande nu ye Kuate tuku kume puret nga tango afu kasurningit ta nu yabri tango ndo. Ta ndanam? Nu tango ammbi kanjerka nane tuku kume pur ndate ta nu ndanmba Kuate ammbi kanjer ndamba nu tuku kume puramngat? Ta ndo kumu kuga. ²¹ Kuate nu tejenmba wam sasingit. Ande nu ye tuku kume purte ta nu tira mbal tuku mata kume purwa ngate.

Sine kilke te tuku wamdus kuyar te-ibenam kumu

5 Ima nu Yesus nu Kuatenge madina tango ngate ta nu Kuate tuku kiyo minit. Ima nu Kuate tuku kume purmba minit ta nu Kuate tuku kiyo kame tuku turmba kume purte. ² Sine Kuate tuku

kume purmba nu tuku minge dubiweg ta sine nu tuku kiyo kame tuku mata kume pureg.

³⁻⁵ Sine Kuate tuku kume pureg ta sine nu tuku minge dubiwamngig. Sine Kuate tuku kiyo kame mayok kagen mbal sine kilke te tuku wamdus ngaionu njakmba kile-ibenkam kumu. Wam ta mbolnge sine Kuate tuku minge dubiwam tuku piti ndasingit. Sine Yesus nu Kuate tuku Kiyo nga nu tuku sangri tomba tinga kilke te tuku wamdus kuyar te-ibenam kumu. Ndin ande mine ndakate.

Kuate nu nuje Kiyo nuje tuku tugu te-mayokna

⁶ Yesus Kristus prona le kule le ndare mbolnge nu tuku tugu mayok kina. Nu kule pisne tina ta mbolnge ndo kuga. Nu kumba ndare kutukina ta mbolnge mata. ⁷ Kuate tuku Guwa nu tugusek manau nu miro. Nunge mata Kristus tuku tugu tumsingit. ⁸ Kuate tuku Guwa kule ndare agan kenmba tange wam ndui ta ndo tumsingit.

⁹ Sine tango tuku pasa afu ismba son ngeg. Ata. Kuate tuku pasa ta nu tango tuku pasa lite ta sinja sine son ngam tuku. Kuate nu Yesus yije Kiyo ngate. ¹⁰ Ande nu wam ta talakate ta nu Kuate nu yije Kiyo ngate pasa ta pitaimba Kuate nu yabri tango nganu sukte. Ande nu Yesus tuku sangri tomba tingate ta Yesus nu Kuate tuku Kiyo ta nu nuje ngamungal sinamnge kamuste. ¹¹ Kuate nu tejenmba sasingit. Ye abo tugu minmba minam tuku tinggen. Abo tugu miro ta yije Kiyo nga sakate. ¹² Ima nu Kuate tuku Kiyo tumba nu ndonj minit ta nu abo tugu ta mata tumba njak minit. Ima nu Kuate tuku Kiyo nda tate ta nu abo tugu mata nda tate.

Abo tugu minmba minamngat

¹³ Tane Kuate tuku Kiyo tuku sangri tomba tingade mbal tane sinja abo

minmba minamngaig. Wam ta tane kila palpe nga waje te tane tuku kuyaret. ¹⁴Sine Kuate tuku nzali dubimba wam afu tuku nu yabaneg ta nu sine tuku yaban pasa isit nga wamdus bulok jak mineg. ¹⁵Nu sine tuku yaban pasa isit ta alonu singamngat nga wamdus tero ndakeg.

¹⁶⁻¹⁷Une manau afu Kuate nu sauka gilaingate. Ande nu une manau tanan kuwa le kangermba Kuatenge sinzanwa nga yabanap ta nu abo minamngat. Mbar manau jakmba Kuatenge sauka gilaingate le tanjo ngisi ndakade. Une manau ande Kuate nu sau ndakate le tanjo ka ngisikade. Ande nu une manau tanan kuwa le nu tuku nga Kuate yabanap nga sa ndatinget.

¹⁸Kuate tuku kijo kame une manau kumba mine ndakade ta sine kila. Ku-
ate tuku Kijo nu nane kigraibkate le Sa-
tan nu nane ngaigo siglikam kumun kuga.
¹⁹Sine Kuate tuku mbal mineg. Mbal afu
jakmba Satan tuku sanjri kumnemnge
minig. ²⁰Kuate tuku Kijo pro sine tuku
wamdus purfeu sersingina le Mbara Tu-
gusek kila mineg. Sine Mbara Tugusek
nune Kijo nune Yesus Kristus nale ndon
mineg. Kristus nu nune miroj nu Mbara
Tugusek. Nu abo minmba minam tuku
tugu.

²¹Yije kijo kame, tane yabri mbara
afu dubi ndaka ngumneningap.

Son.

2 YOHANUS

Yohanusnge waje arnu kuyarna

Yohanusnge waje arnu kuyarna te nu yaba pasambi pino tuku sakina ta tugunu tejenmba. Nane Kristus tuku kuasmbi ande nane nu tuku son nga minmba pino tango tam tuku kuaneka minnaig tajar. (Dir Pasa 19.5-10 kanjerap).

Pino ta tuku kiŋo kame ta kuasmbi ta tuku tango pino. Aba nangine ta Kristus tuku kuasmbi ande.

1¹⁻² Kuatenge madinina pino ne kaiye. Ye Kuate tuku mbal tuku gabat tango saibonu ye ne naje kiŋo kame ye tane ndoŋ pasa-pasakam prowet. Ye tane tuku kume puret. Son. Sine pasa tugusek kila mineg mbal pasa te sine ŋakmba ŋgamuknge minmba minamngat nga sine ŋakmba tane tuku kume purmba mineg.

³ Mam Kuate nuŋe Kiŋo nuŋe Yesus Kristus nale siŋka sine tuku sunngomba kume purde. Nale mara mara ake sinaŋ sine make patika sine sinanu mapeka ŋgamungal mukuk wamdus bul ser-siŋmba minamngaik.

Tane mungu kume purka minap

⁴ Ne tuku kiŋo kame afu Mam Kuate tuku minge ta kumumba tugusek manau dubikade le ye ismba gare toret. ⁵ O pino, ye tane sarsartiŋmba sine ŋakmba siŋgine siŋgine mungu kume purkube nget. Tukul ta kitek kuga. Sine o buk isgeŋ. ⁶ Sine taŋamba kume pur manau

ŋak minbe ta sine Kuate tuku minge dubiwamngig. Nu tejenmba sasingina. Tane kume pur manau dubiwap ngina. Tane o buk pasa ta isnaig.

Tane Kristus tuku pasa biye dewap

⁷ Yabri pasa sakade mbal gudommmba kilke tugu ŋakmba mbolŋge kine likade. Kuatenge madina tango nu kilke mbolok ŋgaro tumba mayok kina nu Yesus. Pasa ta nane son nda nga pitaide. Taŋade mbal nane yabri tango ndo. Nane Kristus tuku ŋgueu. ⁸ Sine pirokigeŋ le alonu manau tugusek tane mbolŋge mayok kina. Alonu ta kurauka kulat mayewap le ngisi ndakuwa le lafunu kumumbi tap.

⁹ Ande nu Kristus tuku pasa tugusek nuŋe wamdusmbi maŋ tutur-tuturte ta Kuate nu ndoŋ mine ndakate. Ima nu Kristus tuku pasa tugusek biymba minit ta Kuate le Kiŋo nuŋe nale nu ndoŋ minik. ¹⁰ Ande nu pro Kristus tuku pasa tugusek kusremba pasa kise sakuwa kande nu tane tuku wande mbol kambim tuku peumba nu kaiye ndawap. ¹¹ Ande nu tumba nuŋe wande mbol kuwa ta nu piro ŋayonu ta tuku piro tuma tango tajar minamngat.

¹² Ye pasa afu sunngomba tane satiŋgam tuku ta waje te mbolŋge kuyarniŋgam idus ndawet. Ye tane tugum promba mungu kanjerka pasa-pasakumba gare sungo tube nga iduset.

¹³ Aba taŋgine Kuatenge madina ta nuŋe kiŋo kame ndoŋ nane tane tuku kaiye pasa pigil.

Son.

3 YOHANUS

Yohanusnge waje keḡnu kuyarna

Yohanus nu saibo pile mayemba waje keḡnu te taṅgo ande nyunu Gaius tuku kuyarmba pilna le nu sota kina.

1 Gaius kaiye. Ye siṅka ne tuku kume purmba minet. Ye Kuate tuku mbal tuku kulat taṅgo saibonu ye ne ndoṅ pasa-pasakam prowet.

²O tira, ne tuku kanu maye minit ta ye kila. Ne tuku wam ḡakmba ḡgarosu turmba mage minam tuku ye Kuate yabaṅet.

³Tira afu ye tugum promba ne pasa tugusek son ḡga dubite ta kubede le ismba gare toret. ⁴Tane ye tuku kiṅo kame maṅau tugusek dubide le afu pro sayade le ismba gare tet ta wam afu tuku gare tet ta lite.

Gaius tuku maṅau mayenu

⁵O tira, ne nane afu kilmba wakeika tira afu rawe mbal mata prode le wakeikate ta ne lafunu kumumbi tamḡgat. ⁶Mbal ta nane pronaig sulumba ne nane tuku kume purmba minit ta kubeu siṅginaig le sine Kristus tuku kuasmbi teṅge mineg te sine isḡeṅ. Ne nane Kuate tuku piro mbal ḡga nane kilmba wakeika wam afumbi nane tuku piro turkate ta ne wam mayete. ⁷Nane Kristus tuku piro kam tuku naṅgine tumbran kusreka kine likade. Kasomok mbal tugumḡge nane aḡaṅ ndende nda kilig. ⁸Ta tuku sinenḡge nane turka Kristus tuku pasa tugusek kuklide mbal ndoṅ piro tuma taṅaṅ minbe.

Diotrefes tuku maṅau ḡayonu

⁹Ye buk waje ande tane Kristus tuku kuasmbi tuku kuyaren ta Diotrefes nuḡe miroṅ gabat minam saka ye tuku pasa pitaimba te-ibegna. ¹⁰Ye tane tugum prowi ta ye nu tuku maṅau ta tane tugumḡge te-mayokamḡgit. Nu ake sinaṅ ye tuku nyu ḡayo silite. Ta ndo kuga. Nu tira mbal rawe mbal nu tugum prode le pitaikate. Afu nane tuku pasa isam bafude ta nu nane peuniḡmba Kristus tuku mbal ḡgamukḡge pitaikate.

Demetrius tuku maṅau mayenu

¹¹O tira, ne maṅau ḡayonu ta dubi ndawa. Maṅau magenu ndo dubika mina. Ande nu maṅau mayete ta nu Kuate tuku. Ande nu maṅau ḡayote ta nu Kuate gilai.

¹²Taṅgo pino ḡakmba Demetrius tuku maṅau mayenu ta kubede le iseg. Nu tuku maṅau tugusek kilimok mayok kinit ḡga sakade le iseg. Ye mata nu tuku maṅau mayenu ta tuku saket. Nane nu tuku sakade ta son pasa.

¹³Ye pasa afu sunḡomba ne sanam tuku ta waje te mbolḡge kuyaram idus ndawet. ¹⁴Mine minemba ye ne tugum pro muṅgu kaṅgerka pasa-pasakam iduset.

¹⁵Ne ḡgamuṅgal mukuk ḡak mina ḡga ye Kuate yabaṅet. Tira kame afu teṅge minig nane mata ne kaiyenade. Tira kame afu ne ndoṅ minig ta ne nane turmba ye tuku kaiye pasa te sanaṅga le iswaig.

Son.

YUDAS

Yudasnge waje kuyarna

Maria nu Yesus te-pilna sulumba ngumnenga nu manj kiyo bailkamba turmba kile-patikina ta nyu kat nangine Yakobus Yosef Simon Yudas. Ta tuku pasa ande Mateus 13.55 mbolnge minit.

Waje te Yudasnge kuyarna. Aba nuje Yakobus tuku waje mata Kuate tuku Pasa mbolnge minit.

1 Ye Yudas Yakobus tuku mambo nuje Yesus Kristus tuku piro tango. Tane Mam Kuatenge wikina mbal nu tane tuku kume purte le Yesus Kristusnge kulatkate ta tane njakmba kaiye.

²Kuate nu lato lato tane sinanu mapeka ngamungal mukuk wamdus bul sertijsmba tane tuku kume purwa. Son.

Yabri tum mbal

³Tira kame, Kristus nu sine muskil kile-tidinge singina wam mayenu ta ye tane tuku kuyaram sungomba iduset ta ye wam ande ismba kile rironj pasa ndo kuyaret. Sine son ngeg pasa Kuate nuje mbal singina ta tango afunge pasa ta mbilam tago-tagode ta tane sangri tinga pitaikap. ⁴Tane gilai minig le Kuate ngumnede mbal afu tane ngamuknge mayok kinig ta ye tane kila satinjet. Nane nangine wamdusmbi Kuate tuku manau mayenu mbilmba nu sine make patikate nga kiko kugatok unekade sulumba singine Sungo Yesus Kristus pitaide. O buk Kuate nu nuje kuyar pasa mbolnge mbal ta ngisikamngaig nga sakina.

⁵Tane wam te buk isnaig ta manj lato idusam tuku satinjamngit. Kuate nu Israel mbal Isipnge muskil kile-tidingina sulumba ngumnenga mbal ta tuku afu nu talanaig ta bale farna. ⁶Nu enjel mata mape ndakina. Nane afu lato nyu

sugo kilam tuku idusmba nangine kulatkanu ma kusrekinaig ta Kuate nu nane ma make sungo sinamnge patika muli karejnumbi kuse likina le minmba minig. Ait sungo mbolnge Kuate nu nane pilenijsmba pa ningamngat.

⁷Sodom le Gomora tumbraj afu patuknge mine likinaig ta turmba Kuate tuku pa kangernaig. Enjel njaijonu nane manau kinaig tanjamba ndo nane uneka pino tango ndonj mine manau mbilmba une njaijonu kinaig le Kuate nu nane njakmba pasokina. Manau njaijonu kade mbal tanjamba pa tam tuku tumsingit.

⁸Tanjamba ndo yabri tum mbal ta kinjambi ngarosu kutur tuwig sulumba nangine kulat mbal pitaika samba mbolok guwa magenu tumail panningig. ⁹Ata. Enjel kame tuku gabat sungo Mikael nu Satan ndonj Moses tuku mindesinj tam tuku kualetaukinaik ta nu Satan tumail panmba sawe li ndakina. Kuga. Sungonge ne sane likamngat nga Satan sana. ¹⁰Ndanjam tuku yabri tum mbal nane aganj afu sine ammbi nda kangerkeg ta tugunu nane gilai minmba tumail panningig? Nane aganjmor tananj wamdus kugatok nangine nzali ndo dubikade le wam ta luka nangine kanu njaijo siglikate. ¹¹Osese. Nane Kain tuku manau dubide. Nane Balam tananj ndametinj kilam tuku piririmba wam njaijonu kam idusde. Nane Kora tananj Kuate tuku pasa pitaimba ngisikade.

¹²Tane wamdus ndindo njak mangurka pagumba nye sungo ait mbolnge nane kiko kugatok tananj tane ndonj isukusmba tane tuku manau mayenu ta kutur mbilmbilde. Nane mbesignanga afu tanajig nga nangine ngarosu ndo isukusneningig. Nane gau dabuk dabuk bubrenge tumba pinderkate tananj ake njule parak pasa sakade. Nane kumzanj ail nangine ait mbolnge alo ndade le gode le kumig tananj. ¹³Yu mbalo subalnu tu njak

mayok kinig tanaŋ nanaŋine kiko maŋau kilimok mayok kinit. Mbai afu ndin ndindo dubi ndaka fare fare likade tanaŋ nane yabri ndin ndo dubikade. Kuate nu ma make sunŋo nane tuku madina le nane ta sinamŋge minmba minamŋgaig.

¹⁴Adam tuku sikar sikar tuku wa nuŋe Enok nu mayok ka yabri tum mbal ta tuku dir pasa teŋenmba sakina. Tane isap. Sunŋo nu nuŋe eŋel gudommba ŋak prowamŋgat. ¹⁵Nu prowa sulumba tanaŋ pileniŋmba nane nu pitaimba maŋau ŋaigonu kade mbal ko nu mbulmba pasa ŋaigonu tuwig mbal nane ŋakmba kilmba pasa mbolŋge patikamŋgat ŋgina.

¹⁶Yabri tum mbal nanaŋine mine ŋakmba tuku minde simba gubra tumba minig. Nane nanaŋine ŋgarosu tuku nzali kutur dubikade. Nane miŋge fetka nanaŋine ŋgarosu payamka afu tuku agaŋ ndende kilam tuku wam sa kuakiŋgade.

Rironŋ pasa afu

¹⁷Tira kame, siŋine Sunŋo Yesus Kristus tuku aposel kame nane maŋau afu ŋgumnemba prowam tuku sakinaig ta gilai ndangap. ¹⁸Nane teŋenmba satinginaig. Kugawam tuku ait mbolŋge nane afu Kuate tuku pasa usre kupetmba

nu ŋgumnemba nanaŋine ŋgarosu tuku nzali kutur ŋak ta dubikamŋgaig ŋga satinginaig. ¹⁹Mbal kame tanaŋe tanaŋo pur yimyam niŋig. Nane kilke mbol mbal ndo Tukul Guwa kugatok.

²⁰Nane tanaŋe ta taneŋge Kuate tuku pasa sine son ŋgeg ta idusmba ŋak sugokap sulumba Tukul Guwa mbolŋge Kuate yabaŋap. ²¹Kuate nu tane tuku kume purte wam ta kusre ndamba nu tugumŋge minap. Siŋine Sunŋo Yesus Kristus nu tane mapetiŋguwa le abo ŋak minmba minamŋgaig wam ta ndo tairŋga minap.

²²Nane Kuate tuku pasa ismba wamduŋ kine inumde mbal sinaniŋmba turkap. ²³Afu ŋgisika pa mbol kambim bafude ta pitik kile-luka kilap. Nane afu une sugo ŋak minig ta nane sinaniŋmba nane tuku maŋau ta tane rironŋkap.

²⁴⁻²⁵Mbara Sunŋo ndindo nu siŋine Sunŋo Yesus Kristus mbolŋge muskil kile-tidiŋge siŋit ta nu tane bar- iŋgubekaig ŋga nu tane kulatkam kumuŋ. ŋgumnemba nuŋe kilŋa sangri ŋak tane tugumŋge tane gare ŋak mbar kugatok kile-tidiŋgam kumuŋ. Nu kilŋa sunŋo sangri ŋayo nyu sunŋo minmba minna ta kile minit. Nu tanaŋmba minmba minamŋgat.

Son.

DIR PASA

Dir pasa Yesus Kristusnge te-mayokna

Yesus tuku dubiwanu tango Yohanus nu waje te kuyarna. Nu Yesus tuku pasa mayenu kuklina tukunu nane nu mulin-tumba Patmos nuy mbolnge pilnaig.

Yohanus nu Patmos nuy mbolnge minmba nu kinatanu suk aganj gudommba kanjerkina. Wam kame ngumennga prowe likamngaig ta Yohanus am mbolnge kanunu tananj mayok kinaig. Ta tuku wam kame afu buk prowanu tananj waje te mbolnge kuyarna ta pro ndade. Ta kile.

Nu yaba pasambi wam gudommba tuku sakina ta afu kateseningam tuku wam bada. Afu kilimok tumsingit ta tejenmba. Kuate nu ndo sungo. Nu wam jakmba kulatkate. Ngumennga nu wam jaigonu jakmba mapeke nda. Nu nduiye pitaikam tuku idusmba minit. Nu sinja tango jakmba pileninmba lafunu ningamngat. Kuate nu wam kame jakmba kulatkate tukunu nuje mbal piti ngamuknge ngan minmba bike ndakuwaig nga tumsingit.

1 Pasa te Yesus Kristusnge te-mayokna. Mine minemba wam kame mayok kanjaig ta Kuatenge nuje piro mbal tumningam tuku Yesus Kristus sana le nu nuje ejel kukulna le pro ye Kuate tuku piro tango Yohanus tumyina. ²Ye wam kanjerken ta kile-mayokka Kuate tuku tugusek pasa Yesus Kristusnge te-mayokna ta turmba jakmba sake liket.

³Ye pasa kuyarke liket te ait buk patukate. Ta tuku ande nu dir pasa te isam tuku burkuwa ta nu gare-garekamngat. Nane pasa te ismba kumumbi kulatka dubiwaig ta nane mata gare-garekamngaig.

Kristus tuku kuasmbi 7

⁴Asia ma mbolnge Kristus tuku kuasmbi 7 tane jakmba kaiye. Ye Yohanus tane ndonj pasa-pasakam prowet.

Kuate nu kile minit o buk minna tanjamba minmba minamngat. Nu Guwa 7 nu tuku minyo mbili maditaknu tumailamnge minig nane ndonj tane ake sinanj make patika ngamungal mukuk wamdus bul sertiuguwaig. ⁵Yesus Kristus mata tane mbolnge tanjawa. Nunge Kuate tuku pasa tugusemba te-mayokmba sine tumsingina. Kumanu mbal ngamuknge nu ambonga tingina. Nu kilke mbol mbal tuku gabat sugo sugo jakmba tuku gabat minit.

Nu sine jakmba tuku kume purmba minit. Nu kummba sine tuku une sauka muskil kile-tidinge singina sulumba ⁶sine nuje Mam Kuate tuku gageu minmba nu am mbolnge pris piro biyam tuku madisingina. Kuate nunge ndo nyu sungo pasa jak sangri njayo minmba minwa. Son.

⁷Tane isap. Nu gau mbolnge ndekuwa le tango jakmba nu kanjeramngaig. Nane nu tuku ngarosoburonaig mbal mata nu kanjeramngaig. Kilke mbolok mbal jakmba nu kanjermba malmbi wikarauwamngaig. Sinja tanjamba prowamngat. Son.

⁸Sungo Kuate Sangri Njayo nu kile minit buk minna tanjamba minmba minamngat ta nu tejenmba sakate. Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yenge ndo tugu ngate.

Yohanus nu kinatanu suk Yesus kanjerna

⁹Ye Yohanus tane tuku tira tango. Sine jakmba Yesus tuku kuasmbi mineg tukunu sine piti ndui ta ndo kuramba jakmba nu tuku gageu mayok ka sangri tinga dirnangeg.

Ye Kuate tuku pasa tugusek Yesus nu te-mayokna ta kukliwen le nane ye mulintumba Patmos nuy mbolnge pil-naig. ¹⁰Ye tanje minen le kusem ait mbolnge Tukul Guwa nu ye mbol kina le ye tuku ngumnemnge pasa ande fudu sungo tabil wi suk mayok ka tejenmba sayina: ¹¹Ne wam kanjerkate te Kristus tuku kuasmbi 7 nane tuku waje kuyarka patika le Efesus Smirna Pergamum Tiatira Sardis Filadelfia Laodisea tumbraŋ kame ta kine likuwaig nga sayina.

¹²Sayina le imange sayate nga ye mbilka gol lam 7 minnaig le kanjerken.

¹³Gol lam 7 ta ngamuknge ande Kate-sek Tango tanje tingina le kanjeren. Nu tawi kuennu silika gol let tawo laipmba kusna. ¹⁴Nunje gabat waje kaukauknu ndo sipsip nguenu ko gau kaukauk suk. Nu tuku am ta pa bulu tanaŋ. ¹⁵Nu tuku kupe mbain ain pa sungo mbolnge piyit le ugmba minmba uge liŋnu mayok kinit tanaŋ. Nu tuku pasa yu fudu suk. ¹⁶Nunje wai ndinam tambi mbai 7 kile ŋak minna. Kame bagi agok ŋayo agonu armba ŋak nu tuku mingeknge mayok kina. Nu tuku tumail uge liŋnu ndo ki gabat fumnge bulu sangrinu prote tanaŋ.

¹⁷Ye nu kanjermba ndeka nu tuku kupe tugum tanje truk ka tango kumanu tanaŋ minen le nu nunje wai ndinam ye mbolnge pilmba sayina: Ne kuru kuru ndaka. Yenge ndo ambonganu minet. Ngumne tukulanu mata yenge ndo. ¹⁸Ye abo ŋak minmba minet. Ata. Ne ye kanjerya. Ye buk kumen ta ye abo ŋak minmba minamngit. Ye nyu ŋak minet sulumba kume tuku wi kumanu mbal tuku tumbraŋ ta yenge kulatket. ¹⁹Ne wam kanjerkate te afu kile prode afu ngumnenga prowamngaig ta ŋakmba kuyarke lika. ²⁰Mbai 7 yije wai ndinam tembi kile ŋak minit le kanjerkat ta gol lam 7 turmba ye tugunu

sani le ne isa. Gol lam 7 kanjerkat ta Yesus tuku kuasmbi afu. Mbai 7 ta Ku-ate tuku eŋel. Nane Yesus tuku kuasmbi 7 ta kulatkade.

Efesus mbal tuku waje

2 Kuate tuku eŋel Efesusnge ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tejenmba kuyara. Yije wai ndinammbi mbai 7 kile ŋak minmba gol lam 7 ngamuknge kine promba minet yenge nane tuku pasa pilet.

²Tane wam ke likade ta ŋakmba ye kila. Tane piro karenkade. Tane piti ngamuknge sangri tinga dirnangade. Tane wam ŋaigonu kade mbal ngumneniŋmba mbal afu sine Kristus tuku aposel ngade le tane nane tagoniŋmba nane tuku yabri maŋau kila pilig. ³Tane piti ngamuknge ngan minmba ye tuku nga piti kugraka kanyum ndade.

⁴Tane tuku wam ŋakmba magenu ndo ta ye tane ndonj pasa ŋak. Tane ambonga ye tuku sungomba kume purnaig ta kile tane ye tuku sungomba idus ndade.

⁵Tane ndekinaig wam ta wamdus pulutinguwa le ngamungal biye mbilmba ye tuku sungomba kume purnaig maŋau ta maŋ kap. Kuga ta ye tane tugum prowi sulumba tangine lam yaitiŋgi le nunje minanu ma mbolnge mine nda.

⁶Ye tane tuku wam ande nzaliyate ta tejenmba. Tane wam ŋaigonu Nikolas[¶] tuku maŋau dubide mbal ke likade ta tane rironka talakade ta ye mata tanaŋawet.

⁷Tango nu kilba ŋak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam ŋaigonu kile-iberkuwa ta ye nu nyu tumba woki le Kuate tuku piro sinamnge ail alonu nyumba minmba minam tuku ta kilmba nyamngat.

[¶]2:6 Nikolas nu yabri tum tango ande

Smirna mbal tuku waje

⁸ Kuate tuku ejel Smirnange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tejenmba kuyara. Yenge ndo ambonganu minet. Ngumne tukulanu mata yenge ndo. Ye buk kumen sulumba man abongen. Yenge pasa te pilet.

⁹ Ye tane kila. Tane piti sungo tumba aganj ndende kugatok minig ta tane aganj ndende sungomba jak minanu tanan minig. Zu mbal afu tane tumail pantingig ta ye kila. Nane Zu tugusek kuga. Nane Satan tuku mbal.

¹⁰ Tane isap. Mine minemba Satan nu tane tagotinguwa le nane afunge tane mulin kilmba wandeknge patikuwaig le tane ki ait 10 piti kamusmba minamngagig ta tane kuru kuru ndakap. Tane ye kusre ndayumba minap ma ma kumap le ye tane tuku nyu kile-mayokka abo tugu tingamnggit.

¹¹ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saninggit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam naganu kile-ibenkuwa ta nu kummba man kume arnu ta te nda.

Pergamum mbal tuku waje

¹² Kuate tuku ejel Pergamumnge ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tejenmba kuyara. Kame bagi agok nayo agonu armba jak ta ye tuku mingge mbol minit. Yenge pasa te tane tuku pilet.

¹³ Tane tumban minig ta nane jakmba Satan dubide tuku ta tane ye ndo dubiyumba minig. O buk ye tuku tango ande Antipas nu ye tuku saka minna le Satan dubide mbal ta nu balenaig ta mata tane kuru-kuruka ye kusre ndayinaig.

¹⁴ Tane tuku manau ta maye ta ye tane ndon pasa jak. Tane tuku afu Balam tuku manau dubide. O buk gabat sungo Balak Israel mbal mbarmba ndekam tuku nu tuan tango Balam kusnana le

nu ndin tumna. Tumna le Balak ndek Israel mbal tuku wamdus didikina le nane mbara kanunu atraukinaig tuku ndem nyumba tango pino ndon fare fare unekinaig.

¹⁵ Tanamba ndo tane tuku afu Nikolas tuku manau dubide. ¹⁶ Tane manau naganu ta kusreka ngamungal biye mbilap. Kuga ta ye dal ndaka tane tugum promba bagi mingeknge minit tembi tane bale faramnggit.

¹⁷ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saninggit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam naganu kile-ibenkuwa ta ye samba mbolok mana tugusek ta tambimnggit. Ye ndame kaukauk mbolnge nu tuku nyu kitek kuyare tuwi le nunge miron nyu ta kila minamnggat.

Tiatira mbal tuku waje

¹⁸ Kuate tuku ejel Tiatirange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tejenmba kuyara. Ye Kuate tuku Kijo yije am pa bulu mayok kinit tanan. Yije kupe mbain ain pa sungo mbolnge uge linu mayok kinit tanan. Yenge pasa te tane tuku pilet.

¹⁹ Tane wam kade ta jakmba ye kila. Tane ye tuku sangri tomba tingade manau kume pur manau afu turningig manau sangri tinga dirnangade manau ta jakmba ye kila. Tane ambonga manau magenu ke likinaig ta kile linimba lato mbolnge kade.

²⁰ Tane tuku manau ta maye ta ye tane ndon pasa jak. Pino nagonu Isebel nu ye Kuate tuku tuan pino nga ye tuku piro mbal tuku wamdus didikate le nane tango pino ndon fare fare uneka mbara kanunu atraukade tuku ndem nyade. Tane nu pitai ndade. ²¹ Pino ta ngamungal biye mbilwa nga nu tairnga minet ta nu fare fare uneka minit. ²² Tane isap. Ye pino ta piti sungo tuwi le nu guaze tumba kinye jak minamnggat. Nane nu

ndonj unekinaig ta ngamunggal biye mbil ndawaig ta nane mata piti sunjo tamngag. ²³Ye nu tuku mbal ngakmba bale faramngit. Tanjawi le ye tanjo tuku ngamunggal pilenga kanjer tiwet ta ye tuku kuasmbi ngakmba kila palmbimngag. Tane wam ke likade ta ye kumumbi lafuwamngit.

²⁴Tane Tiatira afu pino ta tuku wam pagu pasa dubi ndakade. Afunje Satan tuku manau ngade le tane tugunu gilai. Ye tane wam afu tuku piti tingge nda. Ye pasa te ndo satimgamngit. ²⁵Tane ye biye deyumba minap le ma ma ye luka prowamngit.

²⁶Tango ima nu sangri tinga wam ngagonu kile-ibengka ye tuku wam magenu ndo ke lika minmba ka kumwa ta ye nu pili le ka kilke mbol mbal kulatkamngat. ²⁷Yije Mam nu sangri sina tanjamba ye suk nu sangri tuwi le ain ndumndum tanjan afu kulatkumba ndumndum tambi kilke waim tanjan nane kagrunimgamngat. ²⁸Mafewam tuku kulu ta mata ye nu tambimngit.

²⁹Tango nu kilba ngak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Sardis mbal tuku waje

3 Kuate tuku enel Sardisnge ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tejenmba kuyara. Kuate tuku Guwa 7 mbai 7 turmba kulatka minet yenje pasa te tane tuku pilet.

Tane wam kade ta ngakmba ye kila. Tane Kuate dubimba sangri ngak minig ngade ta tane sinja kumaknu minig. ²Tane ginyum kusremba abonga tin-gap sulumba ye tuku manau fudinmba kade le ngisikam bafute ta te-sungowam tuku wamdus sangri palpe. Tane wam ke likade ta yije Mbara am mbolnge kumumbi mayok kinig le kanjer ndawet. ³Tane o buk pasa tugusek ismba son ngi-

naig ta man idusmba tangine kanyum ta kusremba ngamunggal biye mbilap. Tane tanja ndamba kinyanu minap ta tane ait gilai minap le ye kuayar tango tanjan prowamngit.

⁴Tane Sardis ndui ndui tangine tawi kuraukade le kutur kugatok minig. Tane kumumbi ye dubiyade tukunu ye tawi kaukauk tingi le tinmba ye ndonj lika minamngag.

⁵Tango ima nu sangri tinga manau ngagonu kile-ibengkuwa ta nu sinja tawi kaukauk ta tingge ngak minamngat. Ye nu tuku nyu waje mbolnge sau ndaki le nu abo ngak minmba minamngat. Ye yije Mam nunge enel kame ngamuknge nu tuku nyu te-mayokmba nu yije mbal ngamngit.

⁶Tango nu kilba ngak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Filadelfia mbal tuku waje

⁷Kuate tuku enel Filadelfiange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tejenmba kuyara. Ye purfennu kateseknu ndo. Kuate nu David sangri tuna sangri ta ye ngak minet. Ye malanga ande talki ta ande nu tukule nda. Ko tukuli ta talke nda. Yenje pasa te pilet.

⁸Tane wam kade ta ngakmba ye kila. Tane sangri kugatok ta tane ye tuku pasa dubi mayemba piti ngamuknge ye tuku nyu yabu ndakade. Tane isap. Ye malanga mayenu ande tane sinam kambim tuku talken ta andenge tukule nda.

⁹Zu mbal afu sinen ndo Kuate dubiweg nga tane piti sertingig ta nane Zu tugusek kuga. Nane Satan tuku mbal. Ngumngga ye nane saningi le nane pro tane tugumnge dagol tidronga ye tane tuku kume puret ta nane katesewamngag.

¹⁰Ye wam pagutingen tanjamba ndo tane wamdus ndindo ngak ye tairnga minig tukunu piti sunjo kilke mbol mbal

gakmba tagoningam tuku prowa le ye tane kigraibkamngit.

¹¹ Mine minemba ye luka prowamngit. Tane ye biye deyumba kurau mayewap. Tane afunje didikuwaig le ye kusreyap ta tanjine lafu mayenu pitaiwamngaig.

¹² Tango ima nu sangri tinga majau ngaigonu kile-ibenkuwa ta nu yiye mbal nga tumba Kuate tuku wande tugusek makek tanja siriwi le nu Kuate tugumnge minmba minamngat. Ye yiye Kuate tuku nyu nune tumbran tuku nyu turmba nu mbolnge kuyaramngit. Nune tumbran ta Yerusalem kitek. Nu Kuate tugumnge samba mbolnge ndekamngat. Yiye nyu kitek mata nu mbolnge kuyaramngit.

¹³ Tango nu kilba gak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Laodisea mbal tuku waje

¹⁴ Kuate tuku ejel Laodiseange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tejenmba kuyara. Son majau ta ye tugu. Ye Kuate tuku pasa tugusemba temayoket. Ye aganj ndende gakmba tuku tugu. Yenge pasa te pilet.

¹⁵ Tane wam kade ta gakmba ye kila. Tane tidonu kuga. Tane paknu kuga. Tane tidonu ndo minmba e ko paknu ndo minap ta maye. ¹⁶ Tane ngamunje minig tukunu ye tane ngilikam bafuwet.

¹⁷ Tane tejenmba sakade. Sine kumumbi mineg. Sine aganj ndende gakmba kumun minmba aganj afu den ndakeg ngade ta tane aganj tugusek gak mine ndakade. Tane sinamanzer sungo gak am tukulok wagek minig ta tane kamus ndade.

¹⁸ Ye tane satinngamngit. Tane aganj tugusek gak minam tuku ye tugum promba gol pambi pasoket ta piyawap. Tane wagek minig ta kiko kugawam tuku ye tuku tawi kaukauk piyamba tingap. Tane am tukulok minig ta am

maranga mambilam tuku ye tuku gurenj marasin piyamba am minyangap. ¹⁹ Ye tane tuku kume puret tukunu ye tane kile-tidingam tuku satinge lika pa tinget. Tane ngamungal biye mbilmba wamdus ndindo pilmba ye dubiyap.

²⁰ Tane isap. Ye tane tuku malanga tugumnge tinga katkatmba minet. Ima nu nune malanga talkuwa ta ye sinam kumba nu ndonj tuma isukusamngik.

²¹ Ye sangri tinga majau ngaigonu gakmba kile-ibenken sulumba nyu sungo tumba yiye Mam tugumnge nune minyonu mbili maditaknu mbolnge minyok minet. Tanjamba ndo tango ima nu sangri tinga majau ngaigonu kile-ibenkuwa ta ye nu nyu tuwi le ye ndonj yiye minyonu mbili maditaknu mbolnge minamkik.

²² Tango nu kilba gak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Kuate tuku minyo mbili maditaknu te-ngamude mbal

4 Ye kuasmbi 7 tuku wam pagu pasa ta ise denpurmbe kile ye maj kinatanu suk samba mbolnge malanga ande talok minna le kangeren sulumbe njin tugu ambonga tabil wi suk pasa sayina ta maj isen. Nu tejenmba sayina. Ne ye tugum te mbambe le wam kame prowamngaig ta tumnamngit ngina. ² Tanjakina le Tukul Guwa ye mbol kumungina le ye samba mbolnge minyo mbili maditaknu minna le ande nyu sungo gak minyo mbili ta mbolnge minyokina le kangeren. ³ Minyo mbili ta mbolnge minyok minna tango ta nu ndame ar yasper le karnelian kangerkanu tanja uge lijnu ndo. Wanzu ndame uge lijnu emerald tanja tinga minyo mbili laipmba minna le kangeren.

⁴ Minyo mbili 24 minyo mbili maditaknu ta laipmba te-ngamumba minnaig le kangerken. Minyo mbili kame

ta mbolŋge tango mage mage nyu ŋak tawi kugennu kaukauk siglika gol hat kaikanu minyok minnaig le kaŋgerken. ⁵Minyo mbili maditaknu tugumŋge teliŋ tuku bulu lato lato promba fudu sugo kuaila turmba fudukinaig le isen. Minyo mbili tumailamŋge sati 7 buluŋga minnaig le kaŋgerken. Sati 7 ta Kuate tuku guwa 7. ⁶Minyo mbili tumailamŋge ma ande yu suk glas taŋaŋ liŋleŋkanu kaŋgeren. Agaŋ bailkamba abo ŋak minyo mbili maditaknu ta laipmba minnaig le kaŋgerken. Agaŋ kame ta am gudommmba ŋak. Ŋgumnemŋge tumailamŋge amŋge ndo kumuŋganu minnaig le kaŋgerken. ⁷Agaŋ bailkamba ta ande laion suk ande makau pailnu suk ande tumailnu tango tumail suk ande nu paŋus buŋga minanu suk. ⁸Nane salmban 6 ŋak. Naŋgine ŋgarosu amŋge ndo kumuŋganu. Nane furir mindek ki mindek mune ulmba teŋenmba sakade.

O Suŋgo Kuate ne saŋgri ŋayo. Ande ne linam kumuŋ kuga.

Ne purfeŋnu, purfeŋnu ndo.

Ne buk minna kile minit taŋamba minmba minamŋgat ŋgade.

⁹Kuate abo ŋak minmba minit ta nu minyo mbili maditaknu mbolŋge minyokate le agaŋ bailkamba abo ŋak ta nu mayenu ŋga gare pasa tumba nu tuku nyu te-duŋgade le ¹⁰tango mage 24 nyu ŋak ta mata nane nu tumailamŋge truk ka nu tuku nyu te-duŋgade. Nane naŋgine gol hat paska minyo mbili tugumŋge panka teŋenmba mune ulig.

¹¹O siŋgine Suŋgo Kuate, ne agaŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina.

Ne naŋe nzali dubimba agaŋ ndende kile-mayokkina le kile minig. Ne saŋgri ŋakmba ŋak. Sine kumumbi ne tuku nyu te-duŋgeg ŋgade.

Waŋe filfilanu nzingail ŋak

5 Tango minyo mbili maditaknu ta mbolŋge minyokina ta nu nuŋe

wai ndinammbi waŋe filfilanu te ŋak minna. Waŋe ta sinanu saŋgilnu kuyar ŋak ta nzingail 7-mbi katŋga tukulunu. ²Taŋamba eŋel saŋgrinu ande mata kaŋgeren. Nu wi kuenka teŋenmba sakina: Ima nu waŋe nzingail 7 ŋak te paska talkam kumuŋ e ŋga sakina sulumba ³nu samba mbolŋge kilke mbolŋge kumemŋge tango ande sota waŋe nzingail 7 ŋak ta paska talkam tuku ande te-sili ndakina.

⁴Ande nu waŋe ta talka kaŋgeram kumuŋ kuga tukunu ye malmbi suŋgowen.

⁵Ye malmbika minen le tango mage nyu ŋak ta tuku andeŋge ndek ye sayina: Ne malmbi ndaka. Ai si. Yuda tuku tugu mbolŋge ande laion taŋaŋ David tuku mbuŋ nu kumuŋ. Nuŋge nane ŋakmba kile-iberkina tukunu nu waŋe nzingail 7 ŋak ta paska talkam kumuŋ ŋga sayina. ⁶Taŋakina le ye mambilmba minyo mbili maditaknu ta tugumŋge agaŋ bailkamba abo ŋak tango mage nyu ŋak ta ŋgamukŋge Sipsip Fat balewanu nzilal ŋak ta tiŋ minna le kaŋgeren. Nu nau 7 ŋak. Amnu mata 7. Amnu 7 ta Kuate tuku Guwa 7. Nuŋge Guwa ta kukulingit le kilke ŋakmba mbol kine likade.

⁷Sipsip Fat nu kumba ka tango minyo mbili mbolŋge minyok minna ta tuku wai ndinam mbolŋge waŋe filfilanu ta yaimba tina. ⁸Nu waŋe filfilanu yaina le agaŋ bailkamba abo ŋak tango mage 24 nyu ŋak ndoŋ nane Sipsip Fat tugumŋge dagol tidronga truk kinaig. Nane mindek gita nza gol pa guwa mundur mayenu liganu ŋak ta turmba kile ŋak minnaig. Pa guwa tingate ta Kuate tuku mbal kame tuku yabaŋ pasa. ⁹Nane mune kitek teŋenmba ulnaig.

O Sipsip Fat neŋge ndo kumuŋ.

Ne baleninaig le kumna tukunu waŋe filfilanu ta ne yaimba waŋe nzingail 7 ŋak ta paskam kumuŋ.

Ne naje ndarembi tango gudommba
tuku muskil kile-tidinge ningina le
kile nane Kuate tuku mbal minig.

Nane kuasmbi kise kise tumbraŋ pasa
yeki yeki ngarosu yeki yeki kilke
tugu ŋakmba ta nenge ndo kile-luka
kilna.

¹⁰ Nane ŋakmba Kuate tuku gageu min-
mba nu am mbolŋge pris piro biyam
tuku ne kile-mayokkina. Taŋana le
nane gabat sugo minmba kilke mbol
mbal kulatkamŋgaig.

Nane taŋamba mune kitek ulnaig.

¹¹ Kile ye mambilmba eŋel gudommba
burnu kumuŋ kuga nane minyo mbili
maditaknu te-ŋgamunaig le kaŋgerken.
Eŋel kame ta nane agaŋ baillkamba abo
ŋak tango mage 24 ta ndoŋ pasa ande
sakinaig le isen. ¹² Nane kuenka teŋen-
mba sakinaig.

Sipsip Fat afunŋe balenaig le kumna ta
nu ndo sunŋo.

Nyu sunŋo saŋgri ŋakmba wamdus ku-
yar mayenu ta ŋakmba nuŋge ndo
miro. Sine kumumbi nu tuku nyu te-
dunŋeg ŋginaig.

¹³ Kile samba mbolŋge kilke mbolŋge
kumnemŋge yu sinamŋge agaŋ ŋakmba
teŋenmba sakinaig.

Tango minyo mbili maditaknu mbolŋge
minit nu Sipsip Fat ndoŋ nale saŋgri
ŋakmba ŋak minmba minwaik.

Sine nale tuku nyu te-dunŋa minmba
minbe ŋginaig.

¹⁴ Nane mune ta ulnaig le agaŋ
baillkamba abo ŋak ndek sakinaig;
Ese. Mayede ŋginaig le tango mage 24
nane dagol tidroŋga ndek truk ka nale
mbariŋnikinaig.

Sipsip Fat nu waŋe nzingail 6 paskina

6 Kile ye kiŋatanu suk Sipsip Fat
kaŋgeren ta nu waŋe nzingail 7 ŋak
ta tuku inum tumba amboŋga paskina.
Paskina le agaŋ baillkamba abo ŋak ta

tuku ande pasa ŋin tugu kuaila suk sak-
ina: Ne yale ŋgina le isen.

² Kile hos kaukauk ande prona le
kaŋgeren. Tango mbol tange minyokina
ta nu tui pangar biye ŋak minna le an-
denge pro nu hat nyu ŋak tuna le nu
nane afu kile-ibenkam kame kina.

³ Kile Sipsip Fat nu waŋe 7 nzing-
gail ŋak ta tuku arnu paskina le agaŋ
baillkamba abo ŋak ta tuku arnu ndek
sakina: Ne yale ŋgina le ⁴ hos gurgur
ande mayok kina. Tango mbol tange
minyokina ta andenge pro nu nyu tumba
kame bagi tuna le nu wamdus mukuk
pitaina le kilke mbol mbal nane kame
bumba mungu bale-balekinaig.

⁵ Kile Sipsip Fat nu waŋe nzingail
keŋnu paskina le agaŋ abo ŋak keŋnu
ta ndek sakina: Ne yale ŋgina le isen.
Taŋamba ye mambilmba hos dabuk
dabuk ande kaŋgeren. Tango mbol tange
minyokina ta nu skel ande te ŋak minna.

⁶ Agaŋ baillkamba abo ŋak nane ŋga-
mukŋge ye pasa ŋin tugu teŋenmba isen.
Guba sunŋo prote. Ki ait ndindo tuku
piya tambi nane tuku nyamagaŋ ndinok
plaua kap baillkamba ko bali kap 12 ndo
piyawaig. Olif alonu tuku gureŋ grep
mulu turmba maŋekap le minwaig.

⁷ Kile Sipsip Fat nu waŋe nzingail
baillkanu paskina le agaŋ abo ŋak
baillkanu ndek sakina: Ne yale ŋgina
le isen. ⁸ Taŋamba ye mambilmba hos
ngarosunu kulon ŋak ande kaŋgeren.
Tango mbol tange minyokina ta nyunu
kume maŋau. Kumanu mbal tuku tum-
braŋ nu dubi-dubimba minna. Nale
andenge nyu nikina le nale tango
fet baillkamba bagi guba guaze tugu
yimyam agaŋmor ŋguikok ta ŋakm-
bambi kuasmbi inum bale farka keŋmba
kusrekinaik.

⁹ Kile Sipsip Fat nu waŋe nzingail
5-nu paskina le nane buk Kuate
tuku pasa kuklinaig le afunŋe bale
fariŋginaig ta kaŋgerken. Nane

atrau mbain kumnemnge minmba¹⁰ tejenmba kuenjka sakinaig: O Sunjo, ne kateseknu purfennu ndo. Kilke mbol mbal sine bale farsinginaig ta ne ginu le nane pilenimmba lafuwamngat nga sakinaig le isen.¹¹ Nane tanjamba sanaig le andenge nane mindek tawi kaukauk kugennu niimmba saningina: Tane man fudinimmba mabtap le tangine piro tuma mbal tangine tira kame afunge tane bale fartinginaig tanjamba ndo nane bale farninguwaig le ye tane tuku ndare lafuwamngit ngina.

¹² Kile Sipsip Fat nu waje nzingail 6-nu paskina le kilke mbolnge mumni sunjo prona. Tanjana le ki dabuka kumiñ dabuknu sukna le tambun gurka ndare tanjan mayok kina.¹³ Fik ail bubre sungonge kulisokngate le alonu guabnu purpurkade tanjan samba mbolnge mbai supika kilke mbolnge ndeke likinaig.¹⁴ Nane yango filfilde tanjan samba filfilka kumba ka kugana le tabe nuy njakmba dir ka nangine ma kusrekiniaig.¹⁵ Tanjanaig le kilke kulat mbal, nuy njak mbal, kame gabat sugu sugu, aganj ndende njak mbal, sangri njak mbal, sanzal mbal, tango kame njakmba ndek tabe ndame njak mbol kumba kuirke lika sakinaig: ¹⁶ Tabe ndame tane ndeka sine tidon patikap le Kuate nu minyo mbili maditaknu mbolnge minyok minit nale Sipsip Fat ndon sine tuku gubra njak ta nale sine kanger ndakuwaik.¹⁷ Nakile ait sunjo gubra te-mayokam tuku prowat le ima nu nale am mbolnge tingam kumun nga sakinaig le isen.

Israel mbal 144,000 Kuate tuku suku kuyar tinaig

7 Kile ye kijatanu suk ejel bailkamba kangerken. Nane kilke make bailkamba ta mbolnge bubre prowe likade tuku ndin tukulniimmba tinge likinaig. Bubre pro kilke yu ail afu fit ndaninguwaig nga nane tanjanaig.

² Tanjanaig le ye ejel ande ki prote kumamnge mayok ka mbuna le kangeren. Ejel ta nu Kuate abo tugu njak tuku mbal madiningam tuku suku murko te njak minna. Nu ejel bailkamba kilke yu njago siglikam tuku nyu tinaig ta kuenjka saningina: ³ Tane yauk. Sine singine Mbara tuku piro mbal tumail pasi mbolnge suku kuyar patikube le tane kilke yu ail ta njakmba njago siglikap ngina.

⁴ Tango tumail pasi mbolnge suku kuyar patike likinaig ta 144,000 nginaig le isen. Nane Israel tugu 12 ta tuku kuasmbi. ⁵ Yuda tuku tugu 12,000. Ruben tuku tugu 12,000. Gat tuku tugu 12,000. ⁶ Aser tuku tugu 12,000. Naf-tali tuku tugu 12,000. Manase tuku tugu 12,000. ⁷ Simeon tuku tugu 12,000. Levi tuku tugu 12,000. Isakar tuku tugu 12,000. ⁸ Sebulan tuku tugu 12,000. Yosef tuku tugu 12,000. Benyamin tuku tugu 12,000. Kuasmbi ta nane njakmba Kuate tuku suku kuyar tumail mbolnge patikinaig.

Tango gudommmba burnu kumun kuga

⁹ Ye wam ta kangeren sulumba kijatanu suk tango mangur sungokanu ande kangeren ta burnu kumun kuga. Nane kilke tugu njakmba tuku kuasmbi ndare kise kise ngarosu yeki yeki tumbrañ pasa yeki yeki. Nane tawi kugen kaukauk siglika minyo mbili maditaknu Sipsip Fat tumailamnge tinga pator waje bige njak minnaig le kangerken. ¹⁰ Nane kuenjka tejenmba sakinaig: Singine Mbara minyo mbili maditaknu mbolnge minit nale Sipsip Fat ndon sine tuku muskil kile-tidinge singinaig nginaig. ¹¹ Nane tanjakinaig le ejel kameenge minyo mbili maditaknu te-ngamumba tango mage nyu njak 24 aganj bailkamba abo njak ta njakmba kile-ngamukka minyo mbili

tumailamnge truk ka Kuate mbariŋmba sakinaig:

¹²Ese. Sine singine Mbara tuku nyu sungo ta te-duŋgube o. Nu nyu sungo nu sangri ŋayo wamdus ku-yar mayenu ŋak minmba minwa o ŋginaig.

¹³Kile taŋgo mage nyu ŋak ta tuku andeŋge ye kusnayina: Taŋgo kame tawi kugennu kaukauk ŋak ta ima kate. Aninge prowaig ŋga kusnayina le ¹⁴ye lafumba nu sawen: Sungo, ye gilai. Ne nane kila ngen le nu ndek ye sayina: Mbal te nane piti sugo ŋga-mukŋge minnaig tuku pronaig. Nane nangine tawi kilmba Sipsip Fat tuku ndarenumbi minyanginaig le kaukauk mayok kinaig. ¹⁵Ta tuku nane Kuate tuku minyo mbili maditaknu tumailamnge minig sulumba ki furir mindek Kuate tuku wande sinamnge nu tuku nyu te-duŋga minig. Kuate nu minyo mbili maditaknu mbolŋge minit nu nane tugumnge minmba kulatkamngat. ¹⁶Nane maŋ gubaninge nda. Nane kule paraninge nda. Nane kiŋge pasoka ma paknu kamuse nda. ¹⁷Sipsip Fat minyo mbili maditaknu tugumnge minit ta nuŋge nane kulatkamngat. Nu nane kilmba ka kule nyumba minmba minam tuku bulbulmba prote ta tumninguwa le nyumba minmba minamngaiŋ. Taŋawaig le Kuate nu nane tuku am kule para serningamngat ŋga sayina.

Sipsip Fat nu nzingail 7-nu paskina

8 Kile Sipsip Fat nu nzingail 7-nu paskina le samba mbolŋge ma betkirena. ²Hap aua taŋamba kugana le ye kiŋatanu suk eŋel 7 kaŋgerken. Nane Kuate tumailamnge tiŋga minig tuku. Kile andeŋge pro tabil nduik nduik nane 7 ta niŋgina.

³Taŋana le eŋel kise ande promba atraukam tuku mbain tugumnge gol nza pa guwa mundur mayenu tiŋgam tuku

te ŋak minna le andeŋge eŋel ta pa guwa sungomba tuna le kilmba Kuate tuku mbal tuku yabaŋ pasa tur mbilmba minyo mbili maditaknu tumailamnge gol mbain mbolŋge piyna. ⁴Piyna le pa guwa ta yabaŋ pasa tur eŋel tuku wai mbolŋge tiŋga mundur mayenu Kuate tugum kina. ⁵Taŋana le eŋel ndek gol nza tumba atrau mbain mbol taŋge pa guzi kilmba nzambimba kutuna le kilke mbol ndeke likinaig. Ndeke likinaig le teliŋ buluŋga kuaila fuduka mumni mayok kina.

Eŋel kame tabil 6 fitkinaig

⁶Kile eŋel kame 7 tabil kile ŋak minnaig ta nane fitkam bafumba minnaig.

⁷Nane tuku inumnge nuŋe tabil ta fitkina le pa sawe tiŋ ndare mbilanu ŋak kilke mbolŋge ndekinaig. Ndeka kilke fet keŋanu ta ndindo ugmba armba minnaik. Ail mata ndindo ugmba armba minnaik. Pibi aŋga mata taŋamba ndo uge sulunaig.

⁸Kile eŋel arnu ta nuŋe tabil fitkina le agaŋ biŋ suk ugmba minna ta andeŋge bukŋgina le yu mbol ndekina. ⁹Ndeka yu fet keŋanu ta ndindo ndare mayok ka armba mage minnaik. Yu sinamok agaŋ mata ndindo kummba armba minnaik. Waŋ mata taŋamba ndo ndindo ŋayo silimba armba minnaik.

¹⁰Kile eŋel keŋnu ta nuŋe tabil fitkina le samba mbolŋge kulu sungo sati bulu suk ndekina. Ndeka kule fet keŋanu ta kulu tuku pa taŋge ndindo mbolŋge ndeka armba kusrekina. ¹¹Kulu ta nyunu Kagli ŋayo. Nu kule mbol ndekina ta kaglinu mayok kinaig le taŋgo gudommba nyumba kume likinaig.

¹²Kile eŋel bailkanu ta nuŋe tabil fitkina le ki tambun mbai ŋakmba fet keŋanu ta inum ŋayo silimba armba mine likinaig. Taŋamba ki ait inumnu

dabuka armba bulu ñak. Furir ait inumnu ma make armba bulu ñak.

¹³Kile ye kɨɣatanu suk paɲus ande kaŋgeren ta nu buŋga mbol kumba wika sakina: Ae ae osese. Eɲel keɲmba naŋgine tabil fitkuwaig le kilke mbol mbal piti sungo kamusamɲgaig ŋga sakina le isen.

9 Kile eɲel 5-nu ta nuɲe tabil fitkina le eɲel ande mbai suk supika kilke mbol ndekina. Ndekina le andeɲge ma buto sinam nzi tuku ki ta nu tuna. ²Tuna le nu malaŋga ta talkina le pa guwa sungo tafil ñak tiŋgina. Pa guwa tanɲe ki songina le ma ñakmba dabukina.

³Taɲana le pa guwa sinamɲge agaɲ wak suk mayok kine lika kilke ñakmba kumunɲgaig. Taɲanaig le andeɲge nane ziɲaɲsail tuku kame niɲmba saninɲgina: ⁴Tane pibi ail kuzru ŋaigo sigli ndakap. Tanɲo tumail mbolɲge Kuate tuku suku kuyar kugatok ta nane ndo ŋaigo siglika ŋgina ⁵sulumba nu nane balenɲgam tuku peuniɲmba sakina: Tambun 5 ndo rar sungo niŋgap ŋga saninɲgina.

Ziɲaɲsailɲge tanɲo makete le rar sungo kamuste taɲaɲ nane rar sungo kamusmba minamɲgaig. ⁶Ait ta mbolɲge nane kumam tuku ndin sotete pisengamɲgaig. Nane kumam tuku diɲnaɲguwaig ta nane kume nda.

⁷Wak suk agaɲ ta kame mbal tuku hos taɲaɲ. Nane tuku gabat gol hat kaika minanu suk. Nane tuku tumail tanɲo tumail suk. ⁸Nane tuku gabat waɲe pino gabat waɲe suk kugennu. Nane tuku maketiɲ laion maketiɲ suk. ⁹Nane tuku tawo ta ain tawi tawo songa silikade taɲaɲ. Nane tuku salmban fudu ta kame tuku hos gudommba karis didika pinderkade le fudukade taɲaɲ. ¹⁰Nane tuku dadu ta ziɲaɲsail dadunu suk agaɲ piti-ram tuku ñak. Nane tambun 5 tanɲo rar niŋgam tuku kame dadu mbolɲge patikina. ¹¹Nane tuku kulat tanɲo nu ma buto sinam nzikok tuku eɲel. Nu tuku

nyu ta Hibru pasambi Abadon ŋgade. Nane Grik pasambi Apolion ŋgade. (Nyu ta tugunu: Agaɲ ndende ŋaigo siglikanu tanɲo).

¹²Piti sungo ande buk kugawat. Kile armba prowam tuku minik.

¹³Kile eɲel 6-nu ta nuɲe tabil fitkina le gol atrau mbain tuku kundunu baillkamba sinam tanɲe pasa ande mayok kina. Mbain ta Kuate tugumɲge minit tuku.

¹⁴Pasa mayok ka eɲel 6-nu nuɲe tabil biye ñak minna ta sana: Ne kumba ka eɲel baillkamba kule sungo Yufretis tugum tanɲe ndalekanu minig ta kukliniŋga ŋga sana. ¹⁵Eɲel baillkamba ta nane tanɲo ndindo balemba armba kusreka taɲamba taɲamba tanɲo ñakmba mbolɲge kam tuku naŋgine yar tambun ait ta prowam ŋga ndalekanu tairiŋga minig. ¹⁶Nu kumba nane kukliniŋgina le ye kame mbal hos ñak gudommba kaŋgerken ta andeɲge nane burka 200,000,000 ŋgina le isen.

¹⁷Ye kɨɣatanu suk kame mbal hos ñak ta teɲenmba kaŋgerken. Hos poŋginaig mbal nane tawi kareɲnu tawo sonu tuku silikinaig. Tawi kareɲnu ta gurgur ize kulon ñak. Hos kame ta tuku gabat laion gabat suk. Nane tuku miŋgekiɲge agaɲ kamenu keɲmba pa bulu pa guwa pa song paknu mayok kinaig. ¹⁸Agaɲ kamenu keɲmba nane tuku miŋgekiɲge mayok kinaig tambi nane tanɲo ndindo balemba armba kusreka taɲamba taɲamba tanɲo ñakmba mbolɲge ke likinaig. ¹⁹Hos kame ta tuku kamenu miŋge mbolɲge dadu mbolɲge minnaig. Nane tuku dadu zirernu mbeɲ gabat suk. Nane tambi tanɲo make niŋge likinaig.

²⁰Agaɲ kamenu keɲmba mbolɲge kume ndakinaig mbal ta nane naŋgine maɲau ŋaigonu kusreka ŋgamunɲgal biye mbil ndanaig. Nane bukla mbariɲniɲmba yabri mbara kanunu golmbi silwambi ainmbi ndamembi

ailmbi wakeikanu ta mambilmba lika pasa isam kumuŋ kuga ta nane tuku nyu ndo kile-duŋga minnaig. ²¹Nane muŋgu bale maŋau, make maŋau, fare unekade maŋau, kuayar maŋau ta ŋakmba kusreka ŋgamuŋgal biye mbil ndanaig.

Yohanus nu waŋe filfilanu fudiŋndo tina

10 Ye maŋ kiŋatanu suk samba mbolŋge eŋel ande saŋgri ŋayo ndekina le kaŋgeren. Nu gaunŋe songina le ŋak ndekina. Nu tuku gabat fuŋŋge wanzu tiŋganu ŋak. Nu tuku tumail pasi ki kilŋate taŋaŋ. Nu tuku kupe pa bulu kuennu taŋaŋ. ²Nu tuku wai mbolŋge waŋe fudiŋndo filfilanu talok te ŋak minna. Nu nuŋe kupe ndinam yu mbolŋge tiŋga kupe ŋaiŋam tabekŋge tiŋgina. ³Nu laion suk wi kueŋkina le kuaila 7 fuduka pasa mayok kinaig. ⁴Kuaila 7 fudukinaig le ye ismba ku-yaram bafuwen kande samba mbolŋge pasa ande ye peuyumba sayina: Kuaila 7 pasa mayok kagig ta ne yabuka kuyar ndawa ŋga sayina.

⁵Eŋel kupe inum yu mbol tiŋga kupe inum tabekŋge tiŋgina le kaŋgeren ta nu pasa saŋgrinu sakam ŋga nu wai ndinam te-duŋgina. ⁶Te-duŋga Kuate abo tugu ŋak nu samba kilke yu agaŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina ta nu tuku nyu mbolŋge nuŋe pasa saŋgri pilemba sakina: Kile ait kumuŋgate. Kuate nu maŋ afu tairŋge nda. ⁷Eŋel 7-nu nuŋe tabil fitkuwa le Kuate tuku wamdus kuirkanu o buk nuŋe tuan tango kame saŋiŋgina ta kumuŋgamŋgat ŋgina.

⁸Ye ambonga samba mbolŋge pasa ande isit ta nu maŋ lato ye sayina: Ne kaye ŋgina. Eŋel kupe inum yu mbolŋge inum tabekŋge tiŋga waŋe fudiŋndo talok nuŋe wai mbolŋge minit ta yaiwa ŋga sayina. ⁹Ye eŋel tugum kumba waŋe fudiŋ ta yabaŋen le nu

ndek ye sayina: Ilmba tumba nya. Ne tuku ŋin tugu sinamŋge ŋguimnzaŋ ŋairnu kikoŋnu taŋaŋ kamusmba fuŋgul sinamŋge kagli ŋayo kamusamŋgat ŋga sayina. ¹⁰Taŋamba sayina le ye nu yaimba nyumba ŋinken ta ŋin tugu sinamŋge ŋairnu kikoŋnu kamusen ta fuŋgul sinamŋge kagli ŋayo kamusen.

¹¹Kile ande nu ye sayina: Ne maŋ wam afu kuirok minig ta kile-mayokka kuklimba kilke tugu ŋakmba tuku kuasmbi ŋgarosu yeki yeki tumbraŋ pasa yeki yeki gabat sugu sugu ta ŋakmba saŋiŋga.

Tango armba Kuate tuku pasa te-mayoknaik

11 Kile andeŋge agaŋ dido suk wande kuennu katesewam tuku sumba ye sayina: Ne tiŋga Kuate tuku wande atrau mbain turmba kugennu katesewa. Tango giganmba sinam tanŋe Kuate tuku nyu te-duŋgade ta mata burka ta ²ne Kuate tuku wande kilimnu ta kuennu katese ndawa. Ma ta kasomok mbal tuku wai mbolŋge pilna. Nane Kuate tuku tumbraŋ sunŋo ta tambun 42 kupe guruŋga tumba ŋayo silimba minamŋgaig. ³Taŋawaig le ye tango armba kukulniki le nale sinamanzer tawi tiŋmba pro ki ait 1,260 ta mbolŋge ye tuku pasa kuklimba minamŋgaik ŋga sayina le isen.

⁴Olif ail armba lam armba nale kilke tugu ŋakmba tuku Sunŋo nuŋe am mbolŋge minik ta tango ar ta tuku sakade. ⁵Tango afuŋge nale ŋaigo siglikam bafuwaig ta nakile miŋgeŋge pa mayok ka ŋgueu mbal pasokuwa le kume faramŋgaig. Ande nu taŋamba nale ŋaigo siglikam bafuwa ta nu siŋka kume ta kaŋgeramŋgat. ⁶Nale Kuate tuku pasa kuklimba saŋgri ŋak minmba sawe peumba kule ndare kuilka piti yimyam patikuwaik le kilke mbol mbal tugum prowe likamŋgaig. Nale piti

ndaŋ kam tuku sakuwaik ta taŋamba ndo prowamngat.

⁷Nale ar ta Kuate tuku pasa sake soluwaik le agamr nguikok ŋayonu ma buto sinam nzinge minit tuku ta nu pro nale ndoŋ kame bumba nale kile-ibenka bale faramngat. ⁸Bale farwa le nale tuku mindesiŋ tumbraŋ sungo tuku ndin make mbinge minamngaik. Tumbraŋ sungo ta yaba-yabaŋga Sodom le Isip ngade tuku. Tumbraŋ ta mbolŋge nane singine Sungo ail kazrai mbolŋge balenaig.

⁹Nale tuku mindesiŋ taŋamba minwaik le kilke tugu ŋakmba tuku kuasmbi ngarosu yeki yeki ndare kise kise tumbraŋ pasa yeki yeki ta ŋakmba pro ki ait keŋmba inumnu turmba nale tuku mindesiŋ kaŋgerka nane afunŋge nale ngukam tuku peuningamngaig. ¹⁰Kilke mbol mbal ŋakmba nane gare-gareka pagumba nye sungokumba mune kupesmba nangine gare agar afu mungu ninge ningeka minamngaig. Ta ndaŋam? Kuate tuku tuan tango ar ta nale kilke mbol mbal piti sugu ninginaik ta kile nale kumnaik tukunu nane gare-gareka taŋawamngaig.

¹¹Ki ait keŋmba inumnu turmba kinaig le abo guwa Kuate tugumŋge ndeka nale sinam kina le nale aboŋga tinginaik. Taŋanaik le nane nale kaŋgerkinaig mbal ndek piriri ŋayomba kuru kuru sungo tinaig. ¹²Nale tinginaik le samba mbolŋge pasa kuenka teŋenmba sanikina: Mbol te mbape ngina. Taŋakina le nale tinga gau mbol kumba samba mbol ambe kinaik le nakile ngueu mbal ŋakmba nale kaŋgerkinaig.

¹³Ait ta mbolŋge ndo mumni sungo promba tumbraŋ sungo ta fet 10-anu ta ndindo ŋayo silimba 9 kusrekinaig le minnaig. Mumni sungo tanŋe tango 7,000 bale farna le nane afu wam ta kaŋgermba kuru kuru sungo tumba

samba mbolok Mbara tuku nyu tedunginaig.

¹⁴Piti sungo arnu buk kugawat. Kile keŋnu prowam bafute.

Enel 7-nu nuŋe tabil fitkina

¹⁵Enel 7-nu nuŋe tabil fitkina le samba mbolŋge pasa gudommba kuenka sakinaig: Kile singine Sungo nu madina tango ndoŋ nale kilke tugu ŋakmba kulatkam tuku sangri tik. Nu taŋamba kulatka minmba minamngat nginaig.

¹⁶Kile tango mage 24 nyu ŋak Kuate tumailamŋge nangine minyo mbili sugu mbolŋge minnaig ta nane ndek truk ka Kuate mbariŋmba teŋenmba sakinaig.

¹⁷O Kuate Sungo, ne sangri ŋayo. Ne o buk minna kile ne taŋamba ndo minit.

Ne naŋe sangri tambi kilke tugu ŋakmba kulatkate ta ne wam mayete.

¹⁸Kilke yimyam ne tuku gubra sungo pilnaig ta kile ne tuku gubra mayok ka kumanu mbal pileningam tuku ait prote. Naŋe piro mbal, naŋe tuan tango kame, naŋe mbal ŋakmba ne kumnemŋge minnaig afu nyu ŋak afu nyu kugatok ta nane lafu mayenu tam tuku ait prote. Kilke ŋaigo siglikinaig mbal kile nane lafu ŋayonu tam tuku ait prote nginaig.

¹⁹Taŋakinaig le samba mbolŋge Kuate tuku wande malanga talkina le nuŋe pasa katanu bokis wandek sinam ta minna le kaŋgeren. Taŋamba kile telin buluŋga kuaila fuduka mumni mayok kina le sawe tiŋ sugokanu ndekinaig.

Pino ande mbeŋ sungo kulmbaŋ suk ndoŋ mayok kinaik

12 Kile samba mbolŋge agar ka-nunu tugu sungokanu mayok ka pino ande nu ki tawi taŋaŋ kaika ŋak minna. Nu tambun mbolŋge tiŋ minmba nuŋe gabat mbolŋge nyu ŋak tuku hat mbai 12 ŋak kaika minna. ²Nu fungulok

minna sulumba nu kiŋo te-palmbim ba-fumba ŋgaro rar sunŋo tumba witina.

³Kile samba mbolŋge agaŋ kanunu ande tugu sungokanu ŋak mbeŋ sunŋo kulmbaŋ suk gurgur gabatnu 7 naunu 10 ŋak mayok kina. Nuŋe gabat ŋakmba nyu ŋak tuku hat kaikeli kanu ŋak minna. ⁴Samba mbolŋge nu mbai kuasmbi ndindo nuŋe dadumbi gureŋmba armba kusrekina. Taŋamba taŋamba mbai ŋakmba mbolŋge kina le kilke mbolŋge ndeke likinaig. Mbeŋ kulmbaŋ suk ta pino ta kiŋo te-pilwa le tumba nyam tuku nu tugum tanŋe minna. ⁵Taŋamba minna le kile pino ta kiŋo te-pilna le andeŋge nu pitik ndo didik tumba Kuate tuku minyo mbili maditaknu tugum tanŋe pilna. Kiŋo ta sungoka nuŋe saŋgri ain ndumndum tambi kilke mbol mbal ŋakmba kulatkamŋgat.

⁶Pino ta kua ka Kuate nu minam tuku ma ma baknu mbolŋge wakeina ta mbol kina ka tanŋe nu ki ait 1,260 minna le Kuatenŋe nu nyamagaŋ tumba minna.

⁷Kile samba mbolŋge kame sunŋo prona. Eŋel sunŋo Mikael nuŋe kuasmbi kilmba mbeŋ kulmbaŋ suk ta sunŋo ndoŋ kame bunaig. Taŋanaig le mbeŋ ta nuŋe eŋel ŋaigonu kilmba nane ndoŋ kame buna.

⁸⁻⁹Nane kame bunaig ma ma mbeŋ tuku kuasmbi kile-ibenŋka mbeŋ sunŋo tumba nuŋe eŋel ŋaigonu ndoŋ pankinaig le kilke mbol ndeka samba tumbraŋ nduiye kusrenaig. Taŋamba mbeŋ o buk abo abo minna ta nyunu bukla ŋayonu nyunu ande Satan nu tanŋo yabrininmba didikate ta nu kilke mbol ndekina.

¹⁰Kile samba mbolŋge pasa ande kuenŋka sakina: Satan nu ki furir mindek Kuate tugumŋge siŋgine tira kilmba pasa mbolŋge patikate ta eŋelŋge nu tumba bukŋginaig le kilke mbol ndekina. Siŋgine Kuate nu kile siŋgine muskil kile-tidinga nuŋe saŋgri te-

mayokmba nuŋe gageu kulatkate. Nu nuŋe madina tanŋo tuku nyu sunŋo te-mayokte. ¹¹Siŋgine tira kame nane naŋgine ŋgarosu mape ndaka kumam kuru kuru ndaka Kuate tuku pasa te-mayokmba Sipsip Fat tuku ndarembi Satan te-ibenŋaig. ¹²Ta tuku samba mbolŋge minig mbal tane gare-garekap. Kilke le yu mbolŋge minig mbal ose. Tane piti sunŋo tamŋgaig. Satan nuŋe ait kugamba buk faŋ kinit ta nu kila tukunu nu gubra sunŋo tumba tane tugum ta prote ŋgina.

¹³Mbeŋ kulmbaŋ suk bukŋginaig le kilke mbol ndekina ta wamdus puluna le pino kiŋo te-pilna ta balewam koronŋa. ¹⁴Koronŋa le Kuatenŋe nu bunga ma ta kusremba ma baknu mbol kumba ka ki ait 1,260 tanŋe minwa le Kuatenŋe nyamagaŋ tuwa le nyuwa ŋga nu paŋus salmban armba tuna. ¹⁵Tuna le nu bunga kina le mbeŋ nu pino te-ŋgisiwam tuku kule kumka furkina le kule sunŋo pinderkate taŋaŋ pino koronmba kina. ¹⁶Kina le kilke puluka pino turna le kule mbeŋŋge kumka furkina ta ka burok sinam ta kumba ka kugana. ¹⁷Taŋana le mbeŋ kulmbaŋ suk ta nu pino ta tuku gubra sunŋo tumba nu tuku kiŋo kame afu ndoŋ kame buwam saka nane bale faram kina. Nane Kuate tuku pasa ismba dubimba Yesu tuku pasa tugusek biye demba kukliwanu mbal ta nane pino ta tuku kiŋo kame minig.

¹⁸Kile mbeŋ sunŋo ta nu piyaŋge tin minna le kanŋeren.

Aganmor nguikok ande yu sinamŋge bitek mayok kina

13 Ye maŋ kiŋatanu suk agaŋmor nguikok yu sinamŋge bitek mayok kina le kanŋeren. Nu gabatnu 7 naunu 10 ŋak. Nau kame ta ŋakmba mbolŋge nyu ŋak tuku hat kaikanu ŋak minnaig. Gabat 7 mbolŋge Kuate ngum-nem tambinu nyu ŋak minnaig.

²Aganmor nguikok ta lepat kanger-anu tana kangeren. Nu kupe mbain bea tuku kupe mbain suk. Mingenu laion suk. Mber sungo kulmba suk ta nu nu sangri nu nu nyu sungo aganmor nguikok ta tuku wai mbolnge patikina. ³Nu tuku gabat ande kumam tuku we sungo jak ta we buk kupna le nu mayekina. Kilke mbol mbal jakmba aganmor nguikok ta kangermba piriri jayomba nu dubinaig.

⁴Mber kulmba suk ta nu nyu sungo aganmor nguikok tuna le tango kame ndek mber ta tuku nyu mbarinaig. Nane aganmor nguikok ta mata mbarinmba sakinaig: Ima nu nyu sungo aganmor nguikok tenen minit? Ande nu te-ibeam kumu kuga nga sakinaig.

⁵Andenge nu peu ndana le aganmor nguikok ta nu nyu te-dunga Kuate ngumnem pasa tuna. Nu tana tambun 42 nu sangri te-mayokna sulumba ⁶nu pasambi Kuate ngumnem pasa sungomba tuna. Nu Kuate tuku nyu Kuate minit tuku ma, nane ma ta mbolnge minig ta jakmba pasambi ngaigo siglikina. ⁷Nu andenge peu ndana le nu Kuate tuku mbal ndon kame bumba nane kile-ibenkina. Tana le andenge nu nyu tuna le nu kilke tugu jakmba tuku kuasmbi ngarusu yeki yeki ndare kise kise tumbra pasa yeki yeki ta jakmba kulatkina.

⁸Kilke mbol mbal jakmba aganmor nguikok ta mbarinamngaig. Kuate tuku mbal ndo aganmor nguikok ta mbarina nda. Kuate nu kilke te-mayok ndana sulumba nu mbal tuku nyu ta abo jak minmba minam tuku wane mbolnge kuyarkina. Wane ta Sipsip Fat balenaig nu tuku wane.

⁹Ande nu kilba jak ndeta pasa sakamngit te iswa. ¹⁰Kuate nu ande mulintam tuku madiwa ta tanawamngat. Ko ande kame bagimbi balewam tuku madiwa ta mata tanawamngat. Piti

tana mbolnge Kuate tuku mbal nu tuku sangri tomba tinguiwaig.

Aganmor nguikok ande kilke sinamnge bitek mayok kina

¹¹Kile ye kinatanu suk aganmor nguikok ande kilke sinamnge bitek mayok kina le kangeren. Nu sipsip fat tuku nau armba jak ta nu tuku pasa mber kulmba suk nu tuku pasa tana kame jayo. ¹²Nu aganmor nguikok ambonga prona ta tuku nyu sungo tumba sangri ndui tamba kilke mbol mbal saningina le nane aganmor nguikok ambonga prona ta mbarinaig. Aganmor nguikok ta nu kumam tuku we sungo jak. We buk kupna le nu mayekina.

¹³Aganmor nguikok ngumnenga prona ta nu wam kame kitek sangrinu kile-mayokka tango am mbolnge pa pilna le samba mbolnge ndekina. ¹⁴Andenge nu peu ndana le nu aganmor nguikok ambonga prona ta tuku nyu mbolnge wam kame sangrinu kitek ke lika kilke mbol mbal yabrinmba didikina. Didika wam pagukina le nane aganmor nguikok kame mbolnge bagimbi we pile tunaig le kume ndakina ta nu tuku kanunu wakeimba nyu te-dunginaig. ¹⁵Nu andenge peu ndana le nu aganmor nguikok kanunu ta mingge guwa tuna le nu ndek pasatina. Nane afu sangri tinga aganmor nguikok kanunu nyu te-du ndanginaig ta afunge nane bale faram tuku saningina.

¹⁶Aganmor nguikok ta nu sangri tinga sakina le tango nyu jak, nyu kugatok, agan ndende jak, sanzalnu, nanginge miron ngaro kulatkade, piro agan tana minig ta nane jakmba wai ndinam ko tumail pasi mbolnge nu tuku suku kuyar patikinaig. ¹⁷Suku kuyar ta aganmor nguikok tuku nyu ko nu nyu tuku namba. Nane afu kuyar ta kugatok ta nane agan inum piyawam kumu kuga.

¹⁸ Ande nu wamdus kuyar mayenu ḡak ta nu aḡanmor ḡguikok tuku namba ta mbolḡe nu tuku nyu katesewam ku-muḡ. Tanḡo ta tuku namba ta 666.

Nane 144,000 ta mune kitek ulnaig

14 Ye kiḡatanu suk Sion tabe mbolḡe Sipsip Fat tiḡ minna le kanḡeren. Nane gudommba 144,000 nu ndoḡ tiḡ minnaig. Nane Sipsip Fat le Mam nuḡe tuku nyu tumail mbolḡe kuyaranu ḡak.

² Kile samba mbolḡe zigna sunḡo mayok kina le isen. Yu fudu ko kuaila fudu ko afunḡe mune ulmba gita katde le fudu kinig tanḡan isen. ³ Minyo mbili maditaknu, aḡan baillkamba abo ḡak, tanḡo mage 24 nyu ḡak nane tumailamḡe nane 144,000 nane mune kitek ulnaig le isen. Nane buk kilke mbolḡe min-naig le Kuate nu nane muskil kile-tidinga kilna tukunu nanenḡe ndo mune ta kila.

⁴ Nane pino afu ndoḡ kutur maḡau ke ndakinaig. Nane purfeḡnu ndo minig. Sipsip Fat nu animbi kinit ta nane nu ndoḡ likade. Nane buk kilke mbol mbal ḡgamukḡe Kuate le Sipsip Fat tuku mbal minam tuku muskil kile-tidingina.

⁵ Nane yabri pasa sa ndakinaig. Nane mbar kugatok minig.

Enḡel keḡmba tuku pasa

⁶ Ye kiḡatanu suk enḡel ande samba mbolḡe bunga kina le kanḡeren. Nu pasa mayenu minmba minam tuku kilke mbol mbal iswaig ḡga sakam kina. Nu kilke tugu ḡakmba tuku kuasmbi ḡgarosu yeki yeki ndare kise kise tum-branḡ pasa yeki yeki ta ḡakmba tugum kina sulumba ⁷ wi kuenḡa sakina: Ku-ate nu tanḡo ḡakmba pileningam tuku ait prote. Tane nu tuku nyu kurauka te-dunḡap. Nunḡe samba kilke yu kule ḡakmba kile-mayokkina. Tane nu ndo mbariḡap ḡga sakina le isen.

⁸ Enḡel ande ta kina le kile maḡ arnu ta pro sakina: Babilon tumbranḡ sunḡo nu buk ḡgisikina. Nu nuḡe fare fare uneka kilke tugu ḡakmba didikina le maḡau ndui ta kumba minmba kule kamenu tanḡan nyumba ḡḡinḡḡankinaig ḡga sakina.

⁹ Enḡel arnu ta kina le kile keḡnu ta pro kuenḡa sakina: Nane afu aḡanmor ḡguikok mbariḡmba nuḡe kanunu ta turmba mbariḡmba nu tuku suku kuyar nanḡine tumail pasi ko wai nd-inam mbolḡe patikuwaig ta ¹⁰ Ku-ate tuku gubra sunḡo nza mbolḡe tolmba ningwa le nyamḡḡaig. Nyuwaig sulumba Kuate tuku enḡel kame am mbolḡe Sipsip Fat am mbolḡe nane pa bulu pa sonḡ paknu mbolḡe rar sunḡo kamusmba minamḡḡaig. ¹¹ Pa guwa ta tiḡga minmba minwa le nane aḡanmor ḡguikok mbariḡmba nuḡe kanunu ta turmba mbariḡmba nu tuku suku kuyar patikanu ḡak minig mbal nane ki furir mindek mabte nda.

¹² Kuate tuku mbal nane nu kum-nemḡe minmba Yesus tuku son ḡga nu tuku sanḡri tomba tiḡguwaig.

¹³ Kile pasa ande samba mbolḡe teḡenmba ye sayina: Pasa te kuyara. Nane Sunḡo biye dedemba minmba ka kume likade mbal ta nane gare sunḡo tamḡḡaig ḡga sakina. Tanḡakina le Tukul Guwa ndek lafumba sakina: Ta son. Nane nanḡine piro kareḡnu kusreka mabte mayewamḡḡaig. Nane nanḡine piro magede tuku lafunu tumba kinig ḡgina.

Nyamaganḡ kilam tuku ait

¹⁴ Ye maḡ kiḡatanu suk gau kaukauk mbolḡe tanḡo ande sine suk minyok minna le kanḡeren. Nu gol hat kaika baḡi kagoḡok agoḡ ḡayo ḡak minna le kanḡeren.

¹⁵ Kile enḡel ande Kuate tuku wandek sinamḡe promba wi kuenḡa tanḡo

gau kaukauk mbolnge minna ta sana: Kile ait kumungat. Kilke mbolnge nyamagan jakmba manderkaig. Naje bagimbi piroka nyamagan alonu kila ngina. ¹⁶ Tanjamba sakina le tanjo gau kaukauk mbolnge minna ta nu nuje bagi kagojok tambi kilke mbolnge piroka nyamagan alonu kilna.

¹⁷ Tanjana le ejel kise ande samba mbolnge Kuate tuku wandek sinamnge prona. Nu mata bagi kagojok agok jayo jak. ¹⁸ Nu prona le man ejel ande Kuate tuku atrau mbain tugumnge prona. Ejel ta nu pa jakmba kulatkate tuku. Nu kuenja ejel bagi kagojok agok jayo jak ta sana: Kilke mbolnge grep muli alonu manderkaig. Naje bagimbi alonu kugerka kila ngina le ¹⁹ nu ndek nuje bagimbi grep alonu kat purpurmba kilmba grep alonu tidonj firfirkade le kulenu prote tuku ma ta sinamnge pankina. Ma ta tumbrajan sunjo kilimnge minna. Nu Kuate tuku gubra tanjan minna. ²⁰ Nane grep alonu ta kupembi tidonj firfirkinaig le ndare promba kule sunjo tanjan pinderka kuennu 300 kilomita bu-tonu 5 fit tanjamba prona le kangeren.

Kuate tuku gageu nane mune kitek ulnaig

15 Ye man kijatanu suk aganj kanunu tugunu alo sunjo jak samba mbolnge mayok kina le kangeren ta ejel 7 nane piti 7 kile-mayokkam tuku pronaig. Piti 7 ta prowaig le Kuate tuku gubra kugawamngat.

² Kile ye mambilmba ma yu suk glas pa jak tanjan kangeren. Nane sangri tinga aganjmor nguikok ngumnemba nu tuku kanunu mbarin ndamba nu tuku nyu tuku namba kugatok mbal ta nane yu glas suk pialnge tinga Kuate tuku gita kile jak minnaig le kangerken.

³ Nane Kuate tuku piro tanjo Moses tuku mune Sipsip Fat tuku mune nindmba tejenmba sakade.

O Kuate Sunjo, ne sangri sunjo pasa jak.

Ne wam ke likate ta sangri najo magenu ndo.

Ne tuku manau jakmba tugusek tinjeknu ndo.

Nenge ndo kilke tugu jakmba tuku gabat ndindo minit.

⁴ O Sunjo, nane jakmba ne tuku nyu tedunga kurauka minamngaig. Nenge ndo purfennu minit.

Ne wam kumumbi kile-mayokkate le tanjo pino jakmba kanjerkade. Ta tuku kilke mbol mbal jakmba pro ne mbarinamngaig ngade.

Ejel 7 Kuate tuku gubra nza kutuninginaig

⁵ Kile ye mambilmba samba mbolnge Kuate tuku tukul tawi wande talok minna le kangeren. ⁶ Wande ta sinamnge ejel 7 piti 7 kile-mayokkam tuku mayok kinaig le kangerken. Nangine tawi kugennu kaukauk kilja jak. Nane tuku tawo mbolnge gol let laipmba tinganu jak.

⁷ Kile aganj bailkamba abo jak ta tuku andenge ndek nza 7 kilmba ejel 7 ta ningina. Nza ta Kuate abo tugu minmba minit tuku gubra liganu jak minnaig. ⁸ Kuate tuku wandek sinamnge nu tuku kilja sangri ta tuku pa guwa sunjo tafil jak tingina le ande nu wande ta sinam kambim kumuj kuga. Ejel nane piti sugo 7 kile-mayokkuwaig le ndo ande nu man wande ta sinam kambim kumuj.

16 Kile samba mbolnge Kuate tuku wandek sinamnge pasa ande kuenja ejel 7 ta tejenmba saningina. Tane kape sulumba nza 7 Kuate tuku gubra liganu jak ta kilke mbolnge kutuningap nga saningina.

² Tanjakina le ejel ande ambonga nuje nza tumba kilke mbolnge kutuna. Kutuna le nane aganjmor nguikok dubimba nu tuku kanunu mbarinmba nu tuku

suku kuyar ṅak mbal ta we sugo ṅaigonu mundur ṅak nane mbol prowe likinaig.

³Kile eṅel arnu ta nuṅe nza tumba yu mbolṅge kutuna le yu ndek tango kumaknu tuku ndare suk dabukina le yu sinamok agaṅ ndende ṅakmba kume farnaig.

⁴Kile eṅel keṅnu ta nuṅe nza tumba kule mbolṅge kutuna le kule ndare kuilke likinaig. ⁵Taṅanaig le eṅel kule kulatkate ta nu Kuate sana: Ne purferṅnu ndo. Ne buk minna kile minit. Ne kumumbi wam kame saṅgrinu te ke likat.

⁶Tango nane ne tuku tuan tango kame ne tuku mbal suṅgomba bale farnaig le ndare kutukinaig. Kile ne kumumbi lafunu nane ndare nyam tuku kutute ṅga sakina.

⁷Taṅakina le atrau mbain tugumṅge pasa ande mayok ka sakina: Ese. Suṅgo Kuate, ne saṅgri ṅayo. Ne kumumbi nane mbolṅge wam kame te ke likate ṅga sakina.

⁸Kile eṅel bailkanu ta nuṅe nza tumba ki mbolṅge kutuna le Kuate nu ki sana le ki pa tiṅga tango kame ṅakmba pasokina. ⁹Pasokina le tango nane Kuatenṅge piti te ṅakmba kate ṅga nane nu tuku nyu kasurnaig. Nane ṅgamuṅgal biye mbilmba nu tuku nyu te-du ndaṅginaig.

¹⁰Kile eṅel 5-nu ta nuṅe nza tumba agaṅmor ṅguikok tuku minyo mbili mbolṅge kutuna le nu kulatkate ma ta ma make suṅgo ndekina le nuṅe gageu ṅakmba rar suṅgo kamusmba mane makemba minnaig. ¹¹We rar sugo mayok kinaig le nane Kuate samba mbolṅge minit nu kasurmba naṅgine wam ṅaigonu kusre ndakinaig.

¹²Kile eṅel 6-nu ta nuṅe nza tumba kule suṅgo Yufretis mbolṅge kutuna le kule paraka tango sugo nyu ṅak ki prote kumamṅge prowam tuku ndin wakeina.

¹³Taṅana le ye mambilmba mbeṅ suṅgo kulmbaṅ suk, agaṅmor ṅguikok, yabri tuan tango nane tuku miṅgeṅge

guwa ṅaigonu keṅmba girpo suk mayok kinaig le kaṅgerken. ¹⁴Guwa keṅmba ta bukla ṅaigonu. Nane kumba wam saṅgrinu kitek ke lika kilke tuku gabat sugo ṅakmba didika Kuate Saṅgri ṅayo tuku ait suṅgo mbolṅge nu ndoṅ kame buwam tuku kuaneka kile-maṅgurkinaig.

¹⁵Kile Suṅgo ye sayina: Ne isa. Ye kuaryar tango taṅaṅ pitik ndo prowamṅgit. Ye prowi le afu nane ye tairṅga naṅgine tawi kulat mayemba minig ta nane gare tamṅgaig. Afu naṅgine tawi kulat maye ndade ta nane wagek minmba kiko tamṅgaig ṅga sayina.

¹⁶Bukla ṅaigonu keṅmba nane gabat sugo kile-maṅgurkinaig ma ta Hibru pasambi Armagedon ṅgade.

¹⁷Kile eṅel 7-nu ta nuṅe nza tumba ma ṅgamu ambenṅge kutuna le Kuate tuku wande minyo mbili maditaknu tugumṅge pasa ande wi kuenṅka sakina: Kile kugawat ṅgina.

¹⁸Taṅakina le telinṅ buluṅga kuaila fuduka mumni suṅgo pasa ṅak mayok kina. Maṅau taṅaṅ ta tango nane buk kaṅger ndanaig tuku. ¹⁹Mumni ta prona le Babilon tumbraṅ suṅgo ta fet keṅna le kilke ṅakmba tuku tumbraṅ sugo sugo ta ṅaigongṅe likinaig. Kuate nu Babilon tumbraṅ suṅgo lafunu tam-bim tuku gilai ndaṅgina. Nuṅe gubra suṅgo nu mbolṅge pilna le nane kamusnaig. ²⁰Nuy tabe mata ṅakmba ṅgisike likinaig. ²¹Sawe tinṅ sugo pitinu 50 kilo taṅaṅ samba mbolṅge tango ṅgaro mbolṅge ndeka minnaig le nane sawe tinṅ ta tuku ṅgaro rar sugo kilmba Kuate kasurnaig.

Une pino suṅgo ta lafu ṅayonu tina

17 Kile eṅel 7 nza ṅak ta tuku ande ye tugum promba sayina: Ne yale le tumbraṅ suṅgo ṅayonu pino taṅaṅ tango didik farte ta nu tuku piya ṅayonu ta ne tumnamṅgit. Tumbraṅ ta kule

gudommba tugumnge minit tuku. ² Kilke tuku gabat sugo nane nu tuku mañau kutur sungo ta dubimba kilke mbol mbal ñakmba nu tuku une mañau kule kamenu tanañ nyumba nginngankade nga sayina.

³ Tanakina le Tukul Guwa nu ye mbol kina le ye kinatanu suk eñel nu pino ta tumyam tuku ye tumba ma baknu mbol kina. Ka tanje pino ande agañmor nguikok gurgur mbolnge minyokina le kangeren. Agañmor nguikok ta gabatnu 7 naunu 10 ñak. Nuñe ngarosu mbolnge nyu kame Kuate ngumnem pasa tumba kuyaranu ñak minnaig.

⁴ Pino ta nu nyu sungo ñak minmba tawi gurgur ize ñak silikanu. Nu tuku mindepiye gol ndame magenu igog tin ñak. Nu gol nza nuñe kutur mañau ñule parak mañau liganu te ñak minna. ⁵ Kuyar ande nuñe tumail mbolnge minna ta nuñe nyu tugu sungo alo ñak. Nyu ta teñenmba. *Ye Babilon tumbrañ sungo. Pino tango didik farde mbal wam kutur ñule parak ke likade mbal ye nane tuku ina nangine.*

⁶ Kuate tuku mbal Yesus dubiwanu mbal ta pino tanje nane gudommba kilmba bale farmba nane tuku ndare kule kamenu tanañ nyumba nginngankina le kangeren. Ye nu kangermba pirerek purka wamdus te-suluwen le ⁷ eñel nu ndek ye sayina: Ne wamdus te-sulu ndawa. Pino agañmor nguikok mbolnge minit si agañmor nguikok gabat 7 nau 10 ñak ta ye nale tuku tugu biteknga sanamngit. ⁸ Ne agañmor nguikok kanjerat ta o buk minna ta nu kumna. Nu mañ ma buto sinam nzinge mbumba mayok kuwa le afunge nduiye balewamngaig. Kuate nu kilke te-mayok ndamba afu abo minmba minam tuku nyu wañe mbolnge kuyar ndakina ta nane agañmor nguikok nu minmba kumna ta mañ mayok kuwa le kangermba pirerek purkamngaig.

⁹ Afu wamdus kuyar mayenu ñak nane pasa te katesewam kumuñ. Gabat 7 ta tabe 7. Pino nu tabe kame ta mbolnge minyok minit. ¹⁰ Gabat 7 ta tango nyu ñak 7. Gabat kame 5 buk nyu kuganaig. Ande minit. Ande kile. Nu promba ait fagnu ndo minamngat. ¹¹ Agañmor nguikok nu minmba kumna ta nu mata nyu ñak mayok kanjat. Nu sugo 7 ta dubika nu 8-nu. Nu nane tuku ande. Nu promba minwa le ma ma balewamngaig.

¹² Nau 10 ne kanjerkat ta gabat sugo nyu ñak 10. Kile nane nyu ñak mine ndakade. Agañmor nguikok nu sungo mayok kuwa le ait ta mbolnge nane nyu ñak mayok ka aua ndindo ndo nangine gageu kulatkamngaig. ¹³ Gabat sugo 10 ta nane wamdus ulendimba nangine sangri ñakmba agañmor nguikok wai mbolnge patikamngaig. ¹⁴ Nane tinga Sipsip Fat ndonj kame buwaig le nu nuñe kuasmbi ndonj nane kile-ibenkamngat. Nuñe ndo Sungo. Nu sugo ñakmba tuku gabat minmba minit tukunu nuñe nane kile-ibenkamngat. Nuñe kuasmbi ta yiñe nga madiniñmba wikina le nane nu ndo dubide tuku nga ye sayina.

¹⁵ Tanamba nu mañ ye sayina: Kule gudommba pino tango didik farte tugumnge kanjerkat ta tango kuasmbi ngarosu yeki yeki tumbrañ pasa yeki yeki. ¹⁶ Ne nau 10 kanjerkat ta nane agañmor nguikok ndonj pino tango didik farte ta kasuramngaig. Nane nu tuku mindepiye ñakmba yaiwaig le nu wagek minamngat. Nane nu tuku ndem nyumba mindesin piywaig le ugamngat. ¹⁷ Nane Kuatenge wamdus ningwa le tango nyu ñak 10 ta wamdus ulendimba nangine sangri agañmor nguikok tuku wai mbolnge palmbimngaig. Kuate nu wam ñakmba sakate ta mayok kuwaig le nuñe ait kugawamngat.

¹⁸ Ne pino kanjerat ta nu tumbrañ sungo Babilon. Nu kilke tuku gabat sugo

ɲakmba kulatkate. Eɲel taɲamba ye sayina le isen.

Babilon tumbranɲ sunɲo ɲgisikina

18 Kile ye maɲ kiɲatanu suk eɲel ande nyu sunɲo ɲak samba mbolɲge ndekina le kaɲgeren. Nu nuɲe kilɲa tamba kilke tugu ɲakmba kilɲaniɲgina. ²Nu wi kueɲka sakina: Babilon tumbranɲ sunɲo ta ɲgisikina. Kile guwa le bukla ɲaigonu sar umaɲ kutur ɲak ɲak nanenɲe ndo tumbranɲ sunɲo ta sinamɲge minig. ³Nu nuɲe une maɲau kutur ɲak kule kamenu taɲaɲ kilke ɲakmba niɲgina le nane nyumba ɲgingɲanka ɲaigonginaig. Kilke tuku gabat sugu nane nu dubimba une maɲau kutur ɲak kinaig. Nu nyu sunɲo tam tuku agaɲ ndende kilam tuku piriri ɲayona le ndametiɲ pirokinaig mbal nane nu mbolɲge sunɲomba kilnaig ɲgina.

⁴⁻⁵Kile samba mbolɲge pasa ande teɲenmba sakina. Babilon tumbranɲ sunɲo tuku une gudommmba. Andenɲe kile-maɲgurkuwa ta ka samba kirewam kumuɲ. Ye Kuate. Ye nu tuku wam ɲaigonu ta gilai ndaɲget. Yiɲe mbal tane tumbranɲ sunɲo ɲayonu ta kusrewap. Tane nu ndoɲ ulendika mbarap sulumba nu tuku piti ɲaigonu nu ndoɲ tubekaig. ⁶Nuɲe mbalɲge afu ɲaigo siglikinaig taɲamba ndo nu ɲayo siliwap. Nane tuku wam ɲaigonu ta kumumbi lafumba maɲ lato niɲgap. Nane kule kaglinu afu niɲginaig le nyinaig taɲamba ndo kule kagli ɲayo wakeimba niɲgap le nyuwaig. ⁷Babilon tumbranɲ sunɲo nu nuɲe ɲgarosu payamka nuɲe agaɲ ndende tamba mine mayena. Kile nuɲe maɲau ta mbilka lafunu rar sinamanzer sunɲo tape. Nu nuɲe wamdusmbi sakate. Ye sunɲo nyu ɲak. Ye pino kuembol taɲaɲ kuga. Ye ɲgamuɲgal rar te nda ɲga iduste. ⁸Ta tuku ki ait ndindo mbolɲge ndo

guaze afu ɲgamuɲgal rar guba sunɲo ta ɲakmba nu mbolɲge prowamɲgaig. Nu paɲge uge suluwamɲgat. Ye Sunɲo Kuate ye saɲgri ɲayo. Yenɲe tumbranɲ sunɲo ta pilewet ɲga sakina.

⁹Kilke tuku gabat sugu nane nu dubimba une maɲau kutur ɲak ke lika nu ndoɲ agaɲ ndende sunɲomba kilnaig ta nane tumbranɲ sunɲo ta ugmba pa guwa sunɲo tiɲguwa le kaɲgermba ninanka wikaraumba malmbikamɲgaig. ¹⁰Nane nu tuku rar kuru-kuruka maskenɲge tiɲga sakamɲgaig: O tumbranɲ sunɲo Babilon, ne nyu sunɲo ɲak ta ae osese. Naɲe pa lafunu pitik ndo ne mbolɲge prote ɲga sakamɲgaig.

¹¹Kilke mbolɲge ndametiɲ pirokade mbal nane nu sine tuku agaɲ piyawew nda ɲga nu tuku idusmba ɲgamuɲgal piti ɲak malmbikamɲgaig. ¹²Nane tuku agaɲ ndende tumbranɲ taɲge piyaniɲgina ta teɲenmba. Gol silwa ndame magenu igog tiɲ. Tawi afu kaukauk magenu afu ize ɲak afu silk afu gurgur. Ail afu mundur ɲak. Agaɲ afu elefant maketiɲmbi wakeikanu. Agaɲ afu ail magenu ain yeki yeki ndame kuyar ɲak basleɲnu tamba wakeikanu. ¹³Sinamon ɲguna paguwa mundur magenu yeki yeki. Grep kule, gureɲ, plaua, wit. Makau sipsip hos karis nane taɲgo mata piro agaɲ taɲaɲ. Agaɲ kame ta ɲakmba piyawam tuku tumbranɲ sunɲo ta tugumɲge patike likanu.

¹⁴Ndametiɲ pirokade mbal ta nane teɲenmba Babilon tuku sakamɲgaig. Ne agaɲ ndende kilam tuku wamdus sunɲo pilna ta kile naɲe agaɲ ndende magenu naɲe nyu sunɲo turmba nduiye ɲgisikade. Ne maɲ kaɲgerke nda ɲga sakamɲgaig.

¹⁵Tumbranɲ sunɲo ta mbolɲge piroka ndametiɲ sunɲomba kilnaig mbal nane nu tuku rar kuru-kuruka maskenɲge wikaraumba malmbika teɲenmba sakamɲgaig. ¹⁶Ae osese. Tumbranɲ

sunngo, naje mbal gabat sugo tuku tawi kaukauk ize jak gurgur silikinaig sulumba gol ndame magenu igog tin mindepiye ta jak minnaig. Osese. Aua ndindo tana mindepiye magenu jakmba ta uge sulute nga sakamngaig.

¹⁷ Waŋ tuku gabat kame piro mbal nane afu nanjine agaŋ ndende piyawam tuku waŋ mbolŋge mine likade ta jakmba maskenŋge tina ¹⁸ tumbran sunngo ta ugmba pa guwa sunngo promba minwa le wikaraumba sanunŋaig: Tumbran sunngo nyu jak tanaŋ ande aninŋe minit nga sakamngaig. ¹⁹ Nane ngamungal rar sunngo tumba tuptup kilmba nanjine ngaro pisenenimba wikaraumba sakamngaig: Tumbran sunngo osese. Sine waŋ mbolŋge likeg mbal ne mbolŋge ndametin sunngomba kileg ta ne aua ndindo mbolŋge ndo jakmba uge sulute nga sakamngaig.

²⁰ Samba mbolok mbal tane gare-garekap. Aposel tuan tango Kuate tuku mbal tane jakmba gare-garekap. Tumbran sunngo ta tane kilmba ŋaigo siglikina ta kile Kuate nu kumumbi lafunu tuwit.

²¹ Kile eŋel ande sangri ŋayo ndame sunngo ande te-dunŋa tumba yu mbolŋge bukŋga sakina: O Babilon tumbran sunngo, ne wit firfiranu ndame tanaŋ sunngomba ndeka fuduka pitik ndo ngisikamngat. Ne andenŋe maŋ kanŋerne nda. ²² Gita tuku fudu, kem wi, tabu tabu, tabil ta nane jakmba fudu maninka ma betkirewamngat. Naje piro mbal wai kuyarkade ta ne sinamngge mine nda. Ndam sunngo wit firfite tuku fudu mata maŋ ise nda. ²³ Ande ne sinamngge maŋ lam buluwe nda. Tanŋo munŋu kilam tuku zigna mayok kine nda. Ne tugumngge pirokinaig mbal nane kilke mbol mbal jakmba ngamukngge gabat sugo minnaig ta kile kuga. Ne naje kuanye maŋau tambi kilke mbol mbal jakmba

yabrinŋgina. ²⁴ Kuate tuku tuan tango nu tuku gageu nane tuku ndare lafunu ne mbolŋge minit ŋga sakina.

Babilon ngisikina le gare-garekinaig

19 Ye kinatanu suk samba mbolŋge maŋgur sunngo tuku zigna isanu suken ta teŋenmba.

Sine Kuate tuku nyu te-dungube.

Nunŋe sine tuku muskil kile-tidinŋe singit.

Nu kilŋa sangri jakmba tuku miro.

² Nunŋe ndo jakmba kumumbi pilenŋingit.

Pino tango didik farmba kilke mbol mbal nuge une maŋaumbi ŋaigo siglikate ta Kuatenŋe kumumbi tumba pasa mbolŋge pilit.

Nu Kuate tuku piro mbal kilmba bale farnŋgina le ndare kutukinaig wam ta kumumbi lafunu tuwit ŋginaig.

³ Tanamba nane maŋ lato wika sakinaiŋ: Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Tumbran sunngo ta ugmba minmba minamngat ŋginaig le ⁴ tanŋo mage 24 nyu jak agaŋ baillkamba abo jak ndoŋ ndek truk ka Kuate minyo mbili maditaknu mbolŋge minit ta nu tuku nyu te-dunŋa sakinaig: Ese. Mayede. Sine Kuate tuku nyu te-dungube ŋginaig.

Sipsip Fat pino tina tuku ait sunngo prona

⁵ Kile Kuate tuku minyo mbili maditaknu tugumngge pasa ande kuenka sakina: Tane Kuate tuku minŋe kumnemngge minig mbal afu nyu jak afu nyu kugatok tane jakmba nu tuku nyu te-dunŋap ŋgina. ⁶ Tanakina le maŋgur sunngo tuku zigna yu fudu ko kuaila sunngo fudukanu suk isen ta teŋenmba.

Sinŋine Kuate Sangri ŋayo nu agaŋ ndende jakmba kulatkate. Sine nu tuku nyu te-dungube.

⁷ Sine gare sunngo tumba nu tuku nyu sunngo ta te-mayokbe. Sipsip Fat nu

pino tam tuku ait prote. Pino ta nu buk mindepiye mayemba nu tair minit.

⁸ Kuate nu tawi kaukau uge lijnu tuna le silikina.

Nane tanjamba sakinaig le isen. Tawi kaukau kanjeren ta Kuate tuku mbal wam magenu tijreknu ke likanu tanjañ.

⁹ Kile ejel ndek ye sayina: Pasa te kuyara. Sipsip Fat pino tam ait mbolñge pagumba nye sunjo pilmba wikuwa le nane pro minyokamñgaig mbal gare sunjo tamñgaig ñgina. Tanjamba nu mañ lato sayina: Pasa kame te Kuate tuku pasa tugusek ñgina.

¹⁰ Tanjakina le ye nu tuku kupe tugumñge truk ka nu mbariñam bafuwen le nu ndek ye sayina: Ne mbula. Ne nañe tira kame ndoñ Yesus tuku pasa tugusek kile-mayokkina le dubikade ta ye tane tuku piro tuma ande. Ne Kuate tuku nyu te-dunja nu ndo mbariñga ñgina.

Yesus nu pasa tugusek kile-mayokkina ta Tukul Guwa pasa ndui ta tuan tango tumññgit le kile-mayokkade.

Yesus nu agañmor ñguikok ndoñ kame bunaik

¹¹ Kile ye kinatanu suk samba talok minna le hos kaukau ande kanjeren. Tango hos ta mbolñge minyokina ta nu tuku nyu Tugusek. Nu kumumbi nuñe ñgueu mbal pilenñmba nane ndoñ kame bute. ¹² Nu tuku am pa bulu tanjañ. Nu tuku gabat mbolñge hat nyu ñak gudommmba minnaig. Nuñe ñgaro mbolñge nyu ande kuyaranu minna. Nyu ta nuñe ndo kila. ¹³ Nu tawi kuennu ndare pisanu ñak silika minna. Nane nu tuku nyu Kuate tuku Pasa ñginaig. ¹⁴ Samba mbolok kame mbal mata tawi kugennu kaukau purferñu silika hos kaukau poñga nu dubinaig. ¹⁵ Nu kilke tugu ñakmba kile-ibenkam tuku nuñe mingekñge kame bagi agoknu mayok

kina. Nu ain ndumndummbi sangri tinga nane kulatkamñgat. Tango grep kule kilam tuku grep tidonñ firfirkade tanjañ nu Kuate Sangri ñjajo tuku gubra tambi nane tidonñ firfirkamñgat. ¹⁶ Nu tuku tawi mbolñge fel mbolñge nyu ande kuyaranu ñak ta teñenmba. *Ye ndo Sunjo, ye sugo ñakmba tuku Gabat.*

¹⁷ Kile ye mambilmba ejel ande ki mbolñge tij minna le kanjeren. Sar umañ gudommmba bunga mbolñge lika minnaig le nu wi kuerñka saningina: Kuate tuku pagumba nye sunjo ait prowat o. Tane yalpe. Tane ñakmba ilmba ¹⁸ gabat sugo, kame gabat, tango sangri ñaigo, hos kame, hos poñganu mbal, tango nyu ñak, tango nyu kugatok ta ñakmba tuku ndem nyam tuku pro mangurkap ñga saningina.

¹⁹ Ye mañ mambilmba agañmor ñguikok nu kilke ñakmba tuku sugo sugo nangine kame mbal ndoñ mangurkinaig le kanjeren. Nane mangurka hos kaukau mbolñge minyokina tango ta tuku kame mbal ndoñ kame buwam sakinaig. ²⁰ Nane kame bunaig ta nu agañmor ñguikok yabri tuan tango turmba kile-ibenka ndalekina. Yabri tuan tango ta nu buk agañmor ñguikok tuku sangrimbi wam kitek ke likina sulumba afu yabrinñmba didikina le nane agañmor ñguikok tuku suku kuyar nangine ñgarosu mbolñge ñak minmba nu tuku kanunu mbariñnaig. Kile nane agañmor ñguikok yabri tuan tango ndoñ abo kilmba pa bulu pa soñ paknu kule kualij suk ta sinam pankinaig. ²¹ Tango nu hos kaukau mbolñge minyokina ta nu tuku mingek sinamñge bagi agoknu mayok kina le nu bagi tambi nuñe ñgueu mbal ñakmba bale far suluna. Tanjana le sar umañ wikina ta ñakmba pro nane tuku ndem nyumba ma ma maro tornaig.

Satan nu yar 1,000 ndalekanu minna

20 Kile ye kijatanu suk ejel ande samba mbolnge ndekina le kangeren. Nu ma buto sinam nzi tuku ki le sen muli sungo kile jak minna. ²Nu ndek mberj o buk abo abo minna ta nyunu bukla njayonu nyunu ande Satan nu biye timba ndaleka ³nu yar 1,000 kilke mbol mbal yabri ndaninguwa nga nu tumba ma buto sinam nzinge buknga malanga su ndijna le minna. Yar 1,000 ta kugawaig le nu manj mayok ka ait fagnu ndo tango yabriningamngat.

⁴Ye manj mambilmba minyo mbili maditaknu afu kangerken. Nane minyo mbili kame ta mbolnge minyokinaig mbal Kuatenge nyu ningina le nane afu pasa mbolnge patika pileninginaig.

Kile ye kuasmbi afu turmba kangerken ta nane buk kilke mbolnge minmba Kuate tuku pasa Yesus tuku pasa tugusek kuklimba saka minnaig le afunge nane tuku njinfok kat purkinaig le kumnaig. Nane nangine tumail ko wai mbolnge aganjmor nguikok tuku suku kuyar ta kugatok. Nane nu tuku kanunu mata mbarij ndanaig tuku. Kile nane abonga Kristus ndonj gabat sugo minmba kuasmbi afu kulatka minnaig le yar 1,000 kinaig. ⁵Nane kumanu mbal ngamuknge nane ambonga abonga tinginaig. Kumanu mbal afu nane yar 1,000 ta kugawaig le ndo nane abonga tingamngaig.

⁶Nane afu ambonga abonga tingamngaig mbal ta nane gare sungo tamngaig. Nane Kuate tuku mbal. Nane kume arnu ta te nda. Nane pris tananj Kuate le Kristus tuku piro biymba Kristus ndonj gabat sugo minmba yar 1,000 kuasmbi afu kulatkamngaig.

Kuate nu Satan te-ibegna

⁷Yar 1,000 ta kugawaig le ejel andenge malanga talka Satan kukliwa

le manj mayok kangat. ⁸Nu mayok ka kilke tugu jakmba yabriningamngat. Tanamba nu Gok le Magok mbal kame buwam tuku kile-mangurkamngat. Mangur sungo ta fulbul tananj burnu kumunj kuga.

⁹Nane kupe buknga ma tugu jakmba mbol kumba ka Kuate tuku mbal minig ma ta kormba tumbranj sungo Kuate nunge kume purte ta turmba koramngaig. Korwaig le samba mbolnge pa sungo ndeka nane uge suluwamngaig. ¹⁰Satan nu tango yabriningmba minna ta Kuatenge nu tumba buknguwa le pa bulu pa sonj paknu kule kualij suk ma ta mbol kangat. Aganjmor nguikok nale yabri tuan tango ndonj nale mata pa ndui ta sinamnge minamngaik. Nane furir ki mindek rar sungo tumba minmba minamngaig.

Tango pileningam tuku ait

¹¹Kile ye kijatanu suk minyo mbili sungokanu maditaknu kaukauk Sungo nu ta mbolnge minyok minna le kangeren. Kilke le samba nu tumailamnge mine ndaka kua ka ka ngisikinaik.

¹²⁻¹³Ye mambilmba kumanu mbal nyu jak nyu kugatok nane jakmba minyo mbili sungo tumailamnge tin minnaig le kangerken. Nane afu yu sinamnge kumnaig ta jakmba tinginaig. Afu kummba kumanu mbal tuku tumbranjnge minnaig ta mata tinginaig. Nane jakmba tinginaig le Kuate nu ndek waje afu talke likina sulumba waje ande minmba minam tuku mbal tuku nyu jak ta turmba talkina. Kumanu mbal jakmba tinginaig le nangine wam ke likanu waje ta mbolnge minnaig le kangerka kumumbi pileningina.

¹⁴Kile Kuate nu kume manau le kumanu mbal tuku tumbranj ta kilmba pa mbol pankina. Pa sungo kule kualij suk ta kume arnu. ¹⁵Nane afu minmba

minam tuku nyu waŋe mbolŋge mine ndakinaig ta ŋakmba kilmba pa sunŋo mbolŋge pankina.

Samba kilke kitek

21 Ye kiŋatanu suk samba kilke kitek kaŋgerken. Samba kilke ambokok ta ŋgisikinaik. Yu mata mine ndakina. ²Ye Kuate tuku tumbran Yerusalem kitek Kuate tugumŋge samba mbolŋge ndekina le kaŋgeren. Tumbran ta pino nu tanŋo tam tuku mindepiye mayete tanŋan ŋak ndekina le kaŋgeren.

³Kile minyo mbili maditaknu tugumŋge pasa sunŋo ande mayok ka sakina: Tane isap. Kile Kuate minit tuku tumbran ta tanŋo ŋgamukŋge minamŋgat. Tanŋawa le Kuate nu nane ndoŋ minwa le nane nu tuku gageu minamŋgaig. ⁴Nu nane ndoŋ minmba nane tuku am kule ŋakmba sauke sulumba para serniŋgamŋgat. Nane maŋ kume nda. Ŋgamunŋgal piti te nda. Malmbike nda. Rar kamuse nda. Ambokok maŋau ta ŋakmba ŋgisikamŋgaig ŋga sakina.

⁵Sunŋo nu minyo mbili maditaknu mbolŋge minit ta nu sakina: Ai te. Ye aŋaŋ ndende ŋakmba kitek kilemayokket ŋgina. Tanŋamba nu maŋ lato sakina: Ye tuku tugusek pasa te kuyara ŋgina.

⁶Kile nu maŋ sayina: Kile piro kugawat. Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yenŋe ndo tugu. Yenŋe ndo ambonganu minet. Ŋgumne tukulanu mata yenŋe ndo. Kule paraniŋgit mbal kule nyumba minmba minam tuku bulbulte ta ye tumba piya kugatok niŋgi le nyumba minamŋgaig. ⁷Tane saŋgri tinga maŋau ŋaigonu kile-ibenŋkap ta wam magenu ŋakmba saket te kaŋgerkamŋgaig. Ye tane tuku Mbara mini le tane ye tuku kiŋo kame minamŋgaig. ⁸Ŋgaro yabkade mbal, ye idus ndayade mbal, wam ŋule parak

kade mbal, baleniŋgig mbal, tanŋo pino ndoŋ fare fare unekade, kuanye ko make kade, yabri mbara mbariŋde, yabri pasa sakade ta ŋakmba kilmba pa bulu pa soŋ paknu kule kualiq suk sinamŋge pankamŋgit. Wam ta kume arnu ŋga sayina.

⁹Kile eŋel 7 ŋgumne tukulanu tuku piti 7 nza liganu ŋak ta tuku ande pro ye sayina: Ne yale. Sipsip Fat pino tamŋgat ta tumnamŋgit ŋgina. ¹⁰Tanŋakina le Tukul Guwa ye mbol kina le eŋel ta ye tumba biŋ sunŋo ande mbol kumba ka tanŋe Kuate tuku tumbran Yerusalem kitek nu tugumŋge samba mbolŋge ndekina le tumyina. ¹¹Tumbran ta Kuate tuku kilŋa ŋak ndekina. Ndam piya o mbolŋge nyunu yaspe uge liŋnu glas tanŋan purfeŋnu kaŋgeren. ¹²Nu ndame fonde o mbolok malanŋa 12 ŋak. Eŋel 12 malanŋa kulatke likinaig. Malanŋa ta mbolŋge Israel tugu 12 tuku nyu kuyarkanu ŋak minnaig. ¹³Tumbran ta fonde ŋgirpe bailkanen malanŋa keŋ keŋ ŋak minnaig. ¹⁴Tumbran ta tuku fonde ta ndame sugu 12 mbolŋge wakeinaig. Sipsip Fat tuku aposel 12 tuku nyu ndame ta mbolŋge kuyarkanu ŋak minnaig.

¹⁵Eŋel ye ndoŋ pasatina ta nu tumbran fonde malanŋa kugennu katesewam tuku gol papani biye ŋak minna. ¹⁶Tumbran fonde ŋgirpe bailkanen kumu kumu. Nuŋe gol papanimbi tumbran kuennu katesena ta kuen ŋayo 2,200 kilomita. Tumbran kuennu sunŋonu mbolnu kumu kumu. ¹⁷Eŋel nu fonde mbolnu katesena ta 66 mita. Sine tanŋo aŋaŋ kuennu katesewam tuku burkeg tanŋamba nu burkina.

¹⁸Fonde ta ndame mayenu yasperm bi wakeiwanu. Tumbran ta golmbi wakeiwanu. Gol ta glas tanŋan purfeŋnu ndo. ¹⁹Ndam 12 mbolŋge fonde minna ta ndame magenu uge liŋnu yeki yeki

nyu nangine tejenmba. Ande nyunu yasper. Ande ize jak nyunu safir. Ande kaukauk agat. Ande kambol jak emerald. ²⁰ Ande gurgur kaukauk katlisanu sardoniks. Ande gurgur karnelian. Ande kulon jak krisolit. Ande kambol jak beril. Ande kulon jak topas. Ande kambol jak krisopras. Ande yasin. Ande ametist. Ndade kame ta turjanga ta mbolnge fonde wakeinaig. ²¹ Igog tin sugo 12 tamba malanga wakeikinaig. Igog tin ndindo malanga ndindo. Tumbran jaku tuku ndin ta gol glas tananj purfenu ndo.

²² Tumbran jak mbolnge Sungo Kuate Sangri Jayo nale Sipsip Fat ndon minik tukunu kusem wande ande kanjer ndawen. Nane nale kanjerka nale tuku nyu ndo kile-dungade. ²³ Kuate tuku kilja sungo tumbran jak kiljate le Sipsip Fat nu tumbran jak tuku bulu minit. Ta tuku tumbran jak ki le tambun kugatok.

²⁴ Tango nane tumbran jak tuku bulu mbolnge lika minamngaig. Kilke tuku gabat sugo sugo jakmba nangine aganj ndende magenu kilmba tumbran jak mbol prowamngaig. ²⁵ Mara mindek malanga ta talok minamngaig tukulke nda. Ta ndanam? Tumbran jak furir kugatok. ²⁶ Kilke mbol mbal jakmba nangine wam magenu kilmba tumbran jak mbol prowamngaig. ²⁷ Aganj kutur jak wam gule parak kade mbal yabri mbal nane ndo tumbran jak sinam kine nda. Mbal abo jak minmba minam tuku Sipsip Fat tuku waje mbolnge nyu jak minig ta nanenge ndo sinam kangaig.

22 Kile ejel nu man jak kule nyumba minmba minam tuku ta ye tummyina. Kule ta glas tananj uge lignu ndo. Kule ta Kuate le Sipsip Fat tuku minyo mbili maditaknu kumnemnge ndeka ² tumbran jak tuku ndin tananj ngamu ngamu pinderka kinit. Kule make aranj ta mbolnge ail alonu nyumba minmba minam tuku minig. Ail kame ta yar

ndindo sinamnge alowam 12-de tuku. Tambun mindek ail ta alowanu. Ail ta tuku wanjenu kilke mbol mbal guaze mage serkam tuku. ³ Aganj ande Kuate nu kasurte ta tumbran jak sinamnge mine nda.

Kuate le Sipsip Fat tumbran jak kulatkuwaik le nuge piro mbal nu mbarinamngaig. ⁴ Nane Kuate kanjermba nuge nyu nane tuku tumail mbolnge minamngaig. ⁵ Tumbran jak furir kugatok. Sungo Kuate nu nane kiljaningwa le nane tango sugo nyu jak minmba minamngaig. Nane ki lam bulu tuku piro kugatok minamngaig.

Yesus nu mine minemba prowamngat

⁶ Kile ejel man sakina: Ye pasa kame saket te ye yabri ndaket. Son pasa tugusek ndo. Sungo Kuate nuge tuan tango kame wamdus ningina sulumba wam kame mine minemba prowamngaig ta nuge piro mbal tumningam tuku nu nuge ejel kukulna. ⁷ Nu tejenmba sakate. Tane isap. Mine minemba ye prowamngit. Waje te tuku dir pasa ismba dubide mbal nane garegarekamngaig nga sakate.

⁸ Ye Yohanus yenge wam kame te jakmba kanjerka pasa isen. Ye ismba kanjeren sulumba ejel ye tummyina ta nu mbarinam tuku nu tuku kupe tugumnge ndek truk kan. ⁹ Ye tanjawan le nu ye sayina: Ne mbula. Ne, naje tira kame, tuan tango kame, waje te mbolnge pasa ismba dubide mbal ye tane tuku piro tuma ande. Kuate tuku nyu te-dunga nu ndo mbarinanga nga sayina.

¹⁰ Tanjamba nu man ye sayina: Mine minemba wam kame te prowamngaig. Ne pasa te yabu ndaka jakmba isam tuku te-mayoka. ¹¹ Wam najgonu kade mbal nane wam najgonu lato lato kuwaig. Wamdus kutur jak mbal mata tanjamba ndo kuwaig. Wam magenu kade mbal nane wam magenu lato lato

kuwaig. Kuate tuku mbal tiṅreknu minig ta nane mata maṅau tiṅreknu ndo lato lato kuwaig.

¹² Sunḡo nu teṅenmba sakate. Tane isap. Mine minemba ye prowamḡgit. Tanḡo nane wam ke likade ta ye lafunu kilmba prowamḡgit. ¹³ Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yeṅge ndo tugu. Yeṅge ndo ambonḡanu minet. Iḡumne tukulanu ta mata yeṅge ndo ḡga sakate.

¹⁴ Nane afu wam ḡaigonu kusreka nangine tawi minya magede ta nane gare sunḡo tamḡgaig. Kuate nu nane nyu niḡuwa le nane ail alonu nyumba minmba minam tuku ta kilmba nyumba minamḡgaig. Nane tumbranḡ ta tuku malanḡa sinam kanḡaig.

¹⁵ Kutur maṅau ke likade mbal, make le kuanye kade mbal, tanḡo pino ndonḡ fare fare unekade mbal, baleniḡḡig mbal, yabri mbara kanunu mbariḡḡig mbal, yabri pasa sakade mbal ta ḡakmba tumbranḡ ta sinam kine nda.

¹⁶ Sunḡo nu maṅ sakina: Ye Yesus yiṅe kuasmbi ḡakmba wam te saniḡam tuku yiṅe eḡel kukulen le ne tugum prona. Ye David tuku ndare. Ye mafewam tuku kulu sunḡo ḡgina.

¹⁷ Tukul Guwa le Sipsip Fat piyo nuṅe nale sakade: Ne prowa ḡgade. Nane pasa te isig mbal nane mata ne prowa ḡguwaig. Ande nu kule parawa ndeta nu Yesus tugum ilwa. Ima nu kule nyumba minmba minam tuku nzaliwa ndeta nu kule ta piya kugatok nyuwa.

¹⁸ Tane waṅe te tuku dir pasa isig mbal ye rironḡ pasa satinḡamḡgit. Ande nuṅe wamdusmbi pasa kise tuturm̃ba sakuwa ta Kuatenḡe waṅe te mbolḡge piti mine likade te lato mbolmba nu mbolḡge patikamḡgat. ¹⁹ Ande nuṅe wamdusmbi pasa te afu kile-sikuwa ta Kuatenḡe nu pitaiwa le Kuate tuku tumbranḡ ail nyumba minmba minam tuku ye waṅe te mbolḡge tugu biteḡḡet te kanḡerke nda.

²⁰ Sunḡo nu pasa kile-mayokkate te nu sakate: Ye siḡka mine minemba prowamḡgit ḡgate. Ese. Sunḡo Yesus, ne prowa.

²¹ Sunḡo Yesus nu nuṅe mbal ake sinanḡ make patikuwa.

Son.